PSALMI DAVIDICI AD HEBRAICAM VERITATEM CASTIGATI: ET IUXTA SENSUM QUEM LITERALEM DICUNT

enarrati, per Reuerendissimum dominum, dominum Thomam de Vio Caietanum Cardinalẽ Sancti Xisti: cum textu uulgatę editionis, & indicibus opportunis. Nuper in lucem editi.

M. D. XXX.

Seueriore summi pontificis censura & Veneti senatus decreto cautũ est ne quis intra decẽniũ hoc opus typis excudere uel ab aliis excusum uendere pręsumat: ut sequẽti pagina liquet.

CLEMENS PAPA. VII.

Dilecte fili salutē & apostolicā beñ. Honestis votis libenter annuimus, eaq; fa[...] sequimur opportunis. Cum itaq; sicut nuper nobis exponi fecisti tu cōmentar[...]tiones super psalmos, necnon super euangelia & epistolas pauli, ac illas quas [...]cant, per dilectum filium nostrum thomam tituli sancti xisti. S.R.E. præsbyter[...] edita, non absq; maximis expensis imprimi facias. Nos dānis & iacturis quibus si hmōi cōm[...] alios medio tēpore imprimerent affici posses occurrere volentes. Motu ꝓprio & ex certa scie[...] volumus & tibi concedimus, vt hmōi cōmentaria tam romæ & venetiis q̄ in quibusuis aliis bus terris & locis, vsq; ad decēnium a data præsentium cōputandum imprimere & imprimi fa[...]re & licite valeas, tam tu q̄ cōsanguinei tui & pro te agentes. Necnō qbusuis aliis mercatoribus, libr[...] impressoribus & aliis personis etiā cuiuscunq; dignitatis, status gradus, ordinis & cōditionis existentibus, sub excōmunicationis latæ sententiæ pœna, & in terris nostris etiā perditionis dictoꝝ libroꝝ contra præsentiū tenorem impressoꝝ, ac mille ducatoꝝ auri de camera, pro vna fabricę principis apl̃orum de vrbe, & alia partibus tibi applicandis pœnis, necnon dānis & interesse quæ ꝓpterea patereris: ne durante hmōi decennio dicta cōmentaria seu expositiones etiā in quacunq; forma, & in quibuscūq; caracteribus absq; speciali licentia tua imprimere seu imprimi facere, aut vendere vel alias de illis disponere quoquo mō præsumant inhibemus. Hortantes nihilominus dilectum filium nobilē virum modernū & pro tēpore existentem ducem venetiarū, gubernatori vero ac senatori & barisello almæ vrbis, curiæq; causarum cameræ apostolicę auditori ac oībus aliis & singulis terrarū. S.R.E. gubernatoribus, potestatibus, officialibus & executoribus. Necnon tam venetiis q̄ in aliis etiā italiæ germaniæ & francię partibus existentibus pręsentibus & futuris quorūuis archiepiscopoꝝ & episcoporum vicariis in spūalibus generalibus quos duxeris tu ac agentes tui duxerint per te vel illos seu alios eligendos sub excōmunicationis pœna ipso facto per ipsos incurrenda mandamus, quatenus tibi ac ipsis in p̄missis & circa præmissa assistentes non ꝑmittant vos aut aliquē vestrum sup præmissis aut aliquo præmissorū impediri, aut quouis mō turbari & dānificari. inuocato etiā ad hoc si opus fuerit auxilio brachii sęcularis, & alia faciendo & exequendo in p̄missis & circa ea necessaria & opportuna. Volentes etiā præsentium trāsumptis, manu notarii publici subscriptis & sigillo alicuius prælati seu personæ in dignitate ecclesiastica cōstitutę munitis plenam vbiq; fidem perinde ac ipsis originalibus adhiberi, tam in iudicio q̄ extra. Non obstantibus cōstitutionibus & ordinationibus apl̃icis cæterisq; cōtrariis quibuscūq;. Datū romæ apud sanctum petrū sub annulo piscatoris. Die. viii. Augusti. M.D.XXX. pontificatus nr̃i anno septimo.

A tergo | Blosius.

Dilecto filio Lucantonio Iunctæ bibliopolæ Florentino Venetiis cōmoranti.

ANdreas griti dei gratia dux venetiarū &c̄. Vniuersis & singulis præsentes literas inspecturis notū esse volumus, q; heri in consilio nostro rogatoꝝ lecta fuit supplicatio tenoris infrascripti. Hauēdose el fidel seruitor di. V. sublimita lucantonio gionta affaticato cō summa vigilantia in ogni tēpo di stampare opere noue & degne ad vtile & cōmodo de studenti & gloria di. V. sublimita. hora etiā non cessando da tali fatiche, ha hauuto dal Reuerēdissimo Cardinal Caietano tre opere noue per sua. R. S. cōposte: vz expositione sopra psalmi, sopra euangelii, & sopra epistole di. S. Paulo viste & approbate dalli excellētissimi signori capi del illustrissimo cōseglio de. X. qual vorria imprimere. Et per che come ben. V. sublimita intende non saria cōueniente che delle fatiche sue altri ne cogliessi el frutto, per tanto humilmēte supplica vostra illustrissima signoria se degni cōcederli che altri che lui supplicante o sui agenti nel dn̄io di quella, per anni dieci almanco non possino stāpare o in altri loci stampati vendere ditte opere sotto quelle graue pene parera a. V. sublimita imponerli come in similibus se consueta. Et alla gratia di quella humilmente si ricomanda. Et subinde capta fuit pars infrascripta: vz q; suprascripto supplicanti cōcedatur quātum petit pro annis decē proxime futuris, sub pœna cōtrafacientibus amissionis omnium libroꝝ applicandoꝝ arsenatui nostro. Quare autoritate p̄fati consilii, vobis & vnicuiq; vestrum ad quos præsentium literarū executio spectat mandamus vt suprascriptam partem & quātum in ea continetur obseruetis obseruariq; inuiolabiliter faciatis. Dat. in nostro ducali palatio Die. xxiii. octobris, indictione. iiii. M.D.XXX.

Denunciata fuerunt hęc omnia excusoribus bibliopolisq;, venetiis per publicum nuncium, Decimoquinto Kalen. Decembris. M.D.XXX.

¶ Materię vniuscuiusq; psalmi index.

1 De beatitudine iustorum innocentum.
2 De adorando mesia, filio dei, rege impugnato a mundo.
3 De gratiarum actione dauidis, adiuti a deo in fuga a facie absalon.
4 De dauidis a facie saulis ꝓfugi exhortatiōe ad suos vt cōfidāt ī diuina ꝓmissiōe.
5 De saulis iniq deiectione a regno, & dauidis iusti ꝓmotione ad regnum a deo.
6 De recursu ad deum, dauidis pœnitentis in persecutione ab absalon.
7 De innocentia dauidis & iniquitate saulis in causa regni inter eos, coram deo iudice.
8 De exaltatione mesię super totum vniuersum, ad diuini nominis gloriam.
9 De diuino iudicio contra ammonitas, qui ignominiose tractauerant legatos dauidis.
10 De dilatione vniuersalis iudicii: tot interim malis interuenientibus &c̄.
11 De iustitiæ vtilitate ad aliam vitam.
12 De generis humani falsitatum pleni salute, ex vera, munda, publicaq; dei notitia per mesiam.
13 De anxietate dauidis illuminari petentis, ne incidat in manus saulis.
14 De vniuersi generis humani corruptione ex negatione dei, curanda per mesiam.
15 De qualitate populi perseueraturi in terra promissionis.
16 De resurrectione christi.
17 Oratio dauidis pro liberatione a saule.
18 Laus dei pro liberatione dauidis ab omnibus inimicis suis, terminata ad mesiam.
19 De excellentia legis diuinę supra notitiam naturalem.
20 De salute ac exaltatione mesię.
21 De regno mesiæ.
22 De passione mesiæ.
23 De diuinę curę erga dauidem sufficientia efficacissima.
24 De vniuersę terrę salute per aduentum mesiæ.
25 De deuoto recursu dauidis ad deum, tempore persecutionis ab absalon.
26 De iustificatione dauidis circa assecutionem regni.
27 De fiducia dauidis in deo absq; timore hominis, ad manendum in domo domini &c̄.
28 De recursu dauidis ad deum, ne priuetur diuina responsione ob crimen nepotum suorum.
29 De inuitatione populi israel, ad diuinum in templo dei cultum.
30 De redintegratione domus dauidis ad regnum & mesiam.
31 De spe dauidis in deo in persecutione a saule.
32 De diuina gratia condonatiua peccatorum.
33 De beatitudine gentis electę ad cultum & hereditatem dei.
34 De exhortatione dauidis habita in nouo conuentu militum, ad timorem dei.
35 De passione & resurrectione mesiæ.
36 Contra libertatem peccandi quia deus omnes saluabit.
37 De exhortatione iudęorum ad diuina, & ad non imitandum iniquos propter tēporalia bona.
38 De recursu dauidis ad deum ne puniat ipsum ſm peccata eius, quando fugit a facie absalon.
39 De humanorum studiorum attentatorum & expertorum vanitate.
40 De aduentu mesię.
41 De aduentu mesiæ.
42 De affectu populi israel dispersi, ad veniendum in terram promissionis ad cultum dei.
43 De eodem.
44 De afflictione populi christiani non propter culpam sed propter deum in primitiua ecclesia.
45 De mesiæ aduentu.
46 De mesiæ aduentu.
47 De mesiæ aduentu &c̄.
48 De mesiæ aduentu.
49 De futura vita, contra immortalitatem famæ.
50 De mesiæ aduentu.
51 De pœnitentia dauidis post crimina adulterii & homicidii.
52 De crimine doeg idumęi pœnaq; illius, ac prosperitate dauidis prophetata.
53 De vniuersi generis humani ob ignorantiam dei corruptione, sananda per mesiam.
54 De liberatione dauidis a manu saulis, annunciantibus ziphęis vbi maneret dauid.
55 De liberatione dauidis fugientis a manu saul, & qñ circūdatus est domi & qñ māsit in naioth.
56 De liberatione dauidis comprehensi a philistęis in gath.

¶ Breuissimus explanationis psalmorum index.

Eorum quę ſemel pro ſemper annotata ſunt,index.

CLEMENTI·VII·PONT·MAX·
THOMAS DE VIO CAIETANVS CARDINALIS SANCTI XISTI FELICITATEM.

INter omnes sacræ scripturæ libros beatissime pater, psalmi quũ maxime familiares cuiq; ætati ecclesiæ fuerint & esse nõ desinant, mirum q minus cogniti ac minus intellecti perseuerant. Et alios quidem sacrę legis libros interdum legimus, alios quotidie, sed tamen certo diei tempore inter sacrificii solẽnia audimus: a psalmis uero nulla oĩo diei hora (ut nocturnas nunc psalmodias taceamus) eximitur. Ad hæc, noui & ueteris testamenti mysteria, multi multis cõmentariis aperuerũt: solus psalterii sensus quem lr̃alem uocant, nulli est adhuc peruius, sed abstrusus: quũ fere omnes qui cõmentarios in illud ediderunt, mysticos tantum sensus attulerint. & tamen literalis, quo crebrius psalmi leguntur in ecclesia uel cantantur, eo deberet esse lucidior & apertior. Hinc factum est ut ad literam interpretandi non minus arduum q̃ necessarium & optatum munus sim aggressus: quod tandẽ post triennii labores non uulgares absolui. Qua quidem in re non ita mihi arrogo, ut putem rei magnitudini satisfactum: sed uideor mihi, uiam aliis aperuisse: & eousq; progressus esse, ut posteris animum addiderim, ut quod ego minus potui ipsi suppleant & p̃ficiant. quod eo libentius facturos puto, q uniuersum non sint opus aggressuri: quo forte potetant deterreri. Tibi autem pater. B. hæc in primis cõmentaria debẽtur: qui & principio ut eadem cuderem, & dulci postea colloquio uti de successu bene sperarem incitasti. Accipe itaq; illa (qualiacunq; sunt) cum textu ad hebraicam ueritatem castigato: & iudicii tui limam apostolicus magister ac censor exerce. Fœlix uale.

Liber psalmorum ad verbum ex hebręo versorum: per Thomam de Vio Caietanum/sancti Xisti cardinalem ad literam accuratissi/me enarratus.

Diuinorũ psalmorũ librũ iuxta lr̃alẽ sensũ quũ incœpissẽ exponere, cõperi nullũ
apud nos hr̃i textũ talẽ q̃lis ẽ ĩ sua origie: ligua. s. hebręa. Et ꝓpea assũpta illa
q̃ noie btĩ hieronymi circũfert iterp̃tatiõe iuxta hebraicã veritatẽ/& collata
cũ ea q̃ circũfert noie. 70. iterp̃tũ/& cũ q̃ttuor aliis modernis iterp̃tationib⁹
ex hebręo imediate, adhibui duos liguã hebręã sciẽtes (alterũ hebręũ/magi/
strũ liguę illi⁹, alterũ chr̃ianũ) cũ plurib⁹ vocabulariis liguę illi⁹: & corã me
(exigẽte significatiões dictionũ hebręarũ ĩ ligua nr̃a latina vel vulgari/& eli/
gẽte sign̄atione q̃ magis q̃drare cõtextui visa ẽ) feci p singula verba vocatã e
btĩ hiero. iterp̃tationẽ reduci ad rñdẽdũ hebręo textui de verbo ad verbum.
Et sic cõflata est noua isthęc interp̃tatio psalmorũ/de verbo ad verbũ cõso/
nãs textui hebręo. quam exponere studui ẜm sensum tantummõ literalẽ.
Fuit aũt tãti laboris necessitas: qa nisi textus adsit talis q̃lis ẽ ĩ sua origine,
iã nõ textus exponit/nisi diuinãdo: sed exponit textus vt itellꝰus ẽ ab illo iterp̃te. ¶ Testor ego ꝙ inter hos
labores dicebat mihi ab iterp̃tib⁹. dictio hebraica sonat hoc/sed nõ app̃et sẽsus nisi mutet ĩ hoc alterũ. Re/
spõdebã ego auditis oĩbus significationibus, nõ sit vobis curę si sensus nõ apparet: qa nõ est vestri officii
exponere/sed iterp̃tari. iterp̃tamini mihi sicut iacet, & reliquatis expositorib⁹ curã itelligẽdi: traducite tex/
tũ vt iacet in hebręo: & eõem relinquatis nobis & hebręis curã itelligẽdi textũ sic obscurũ: si ego nõ itellexe
ro/alius itelliget. Sicq̃ curaui vt de verbo ad verbũ textũ hr̃em psalterii q̃lẽ hñt hebręi. vtinã assecut⁹ sim.
¶ Sobrie ãt itellige de v̇bo ad v̇bũ: qa ĩ noĩb⁹ nomẽ q̃dẽ noi redditũ ẽ, sed nõ gen⁹ gñi aut casus casui: qa
ĩpoẞe ẽ hęc efficere seruata cõgruitate grãmaticę. & tãto ĩpossibili⁹ quãto hebręi carẽt gñe neutro. Verũ qa
frequẽtissimus ẽ ĩ hoc psalterio vsus casus dtĩ, curaui vt ĩ margine annotaret ĩ casu dtõ dictio q̃ ĩtra textũ
mutata ẽ ĩ alterũ casũ/ob seruãdã cõstructionẽ verbi. Nũerus ãt redditus ẽ nũero: nisi ꝙ qñ deus verus ĩ plu
rali nũero significat (. s. dii aut dñi) iterp̃tatũ ẽ ĩ nũero singulari. & ĩ margine ãnotauim⁹ ĩ nũero plurali: vt
& mysteriũ nõ lateat/& erroris occasio ĩ ligua latina nõ det. Qñ ãt nomẽ dei tetragrãmatõ ĩ textu hr̃, ĩ textu
iterp̃tatũ ẽ deus aut dñs: sed vel ĩ margine dictiõe tetragrãmatõ vl' nota q̃ternarii nũeri iterlineari designa/
bit: vt mysteriũ palã sit. Et lꝫ hebręi careãt noie tã cõparatiuo q̃ suplatiuo & circũloquãt illa: qa tñ nos hẽ/
m⁹ illa, si qñq̃ cõparatiuũ aut suplatiuũ ĩ hoc textu hẽbitur/nobis clari⁹ redditũ credim⁹ verbũ verbo: quũ
nec mutatio cõstructiõis iterueniat. ¶ In verbis quoq̃ verbũ verbo redditũ ẽ/& nũerus nũero/& p̃sona p̃/
sonę/& modus mõ/& tp̃s tpĩ. nisi ĩ gerũdiis terminatis ĩ o qñ hñt subm̃ & p̃dicatũ/hoc ẽ p̃sonã agẽtẽ & pa
tiẽtẽ: qa latin⁹ ẜmo caret tali cõstructiõe. Et ꝓpea cõsulto mutatio facta ẽ ĩ p̃ticipiũ p̃ñs casus ablt̃i. Verbi
gr̃a. ĩ cõuertẽdo dñs captiuitatẽ sion/iterp̃tatũ ẽ cõuertẽte dño captiuitatẽ sion. sic. n. ẜuat ẽt cõsignificatio
tp̃is eiusdẽ p p̃ticipiũ tp̃is p̃ñtis, & cõgruitas cõstructiõis. ¶ Et qa apud hebręos modi verborũ sũt tm̃ tres
(idicatiu⁹/ĩpatiu⁹ & ĩfinitiu⁹) iõ nullũ verbũ iuẽit ĩ h̃ psalterio optatiui aut subiũctiui modi. Quia quoq̃
apud hebręos nullũ ẽ tp̃s ptm̃ nisi ptm̃ p̃fectũ idicatiui modi, iõ nullũ verbũ ptĩ tp̃is hic hr̃ nisi ptĩ p̃fecti
idicatiui. Et qa apd̃ hebręos nullũ ẽ p̃ñs tp̃s nisi ĩpatiui modi (& hoc ĩ secũda tm̃ p̃sona) & ĩfinitiui/& loco
p̃ñtis idicatiui p̃ticipiũ p̃ñtis tp̃is, iõ nullũ verbũ p̃ñtis tp̃is hic iuenit nisi impatiui ĩ secũda p̃sona & ĩfini
tiui modi. Et si qñq̃ iuenies iũctũ verbũ substãtiuũ p̃ñtis tp̃is (sum/es/est, sumus/estis/sũt) scito nõ eẽ posita
ab iterp̃tib⁹ vt p̃ñtia, sed vt p̃tes itegrãtes ptm̃ p̃fectũ: verbi gr̃a/p̃secutus est/cõsolatus sum/& sic de aliis. et
qñq̃ ex vi nescio cuius aduerbii significari in tertia persona præsentis/est. Et qa carent supinis & partici/
piis futuri temporis, ideo nihil horum hic inuenitur. Et si quandoq; offendes in participio futurum pas/
siuum (puta timendus) scito illud respondere non participio sed nomini verbali hebręo.
Quæ omnia si prudens lector consideraueris, scies primo omnem exceptis aduerbiis dictionem cõsigni/
ficantem tempus extra hæc sex (p̃teritum perfectum indicatiui/futurum indicatiui/pręsens imperatiui in
secunda persona/p̃sens infinitiui/& participium tam p̃ñtis q̃ p̃teriti tẽporis) ex officina esse interpretum.
Scies secũdo cõfusum eẽ apud reliq̃s iterp̃tatiões q̃d ĩ textu hebręo hẽat ĩ ptõ & q̃d ĩ futuro/q̃d idicatiue &
q̃d aliter: dũ iterpretũ arbitrio multa mutata sĩt: & iterp̃tatiões nõ mõstrãt q̃ ex q̃bus mutata sũt/& q̃ ĩmu
tata relicta sũt. Desines tertio mirari mutilã hanc interp̃tationẽ: & hebraicæ linguę paup̃tati id tribues.

Cupies ꝑinde mecũ vniuersi testĩ veteris ĩterp̃tationẽ sic mutilã hẽre.& vtinã talis habita fuisset a priscis
pr̃ibus:qm̃ iam hẽremus expositũ textũ ipsum sacrę scripturę,& non textũ confectũ interp̃tũ arbitrio.
Siste tñ pedẽ hic:& scito cũ vniuersa hac diligẽtia duo supesse q̃ nulla vna ĩterp̃tatio põt supplere.Alterũ
ẽ ęquocatio dictionũ.Sũt.n.oẽs fere dictiões hebraicę ęquocę.Quo fit vt textꝰ hebręꝰ retineat suã ęquoca
tionẽ:q̃libet ãt ĩterp̃tatio restricta sit ad vnã sigñationẽ. Si tñ vera ęquocatio credẽda ẽ.nã rõnabiliꝰ ẽ ꝙ
nõ pp ęquocationẽ sed pp extẽsionẽ cõtigat tã varia sigñatio ĩterp̃tata ĩ hebraica ligua:quẽadmodũ ĩ latia
ligua videmꝰ extẽsis noibꝰ freq̃nter vocabula trãsferri ad alia significãda.Alterꝝ ẽ freq̃ns ĩarticulatio casuũ.
apd̃ hebręos siqdẽ noĩa oĩa sũt ĩdecliabilia.Et lꝫ cõsueuerit articlos ꝑpõere d̃lignãtes cuiꝰ casꝰ sint ibi noĩa,
nõ paucis tñ vicibꝰ vtũr noibꝰ sine aliq̃ articulo.Quo fit vt apd̃ hebręos lr̃ restẽt libera:ĩ q̃libet ãt ĩterp̃ta-
tiõe hñr determiata ad certũ casũ.¶ Ex his.n.duobꝰ cõtigit tãta ĩterp̃tũ varietas irrep̃hẽsibilis:qa ĩ rei vita
te dictio hebraica capax ẽ illiꝰ & alteriꝰ sigñatiõis,& ĩdetermiata ẽ ad hãc & illã cõstructionẽ.Crediderĩ ego
ligue hebrę paup̃tatẽ tãtã obtigisse ex ipiꝰ antiq̃tate.Cõe.n.quũ sit oĩbꝰ artibꝰ hr̃e pricipia ĩp̃fecta, par ẽ
vt p̃ria sermõis ars ĩp̃fecta fuerit.¶ Hęc de hebręa ligua dixi exp̃s lr̃aꝝ hebręaꝝ:vt cognoscat ab oĩbꝰ q̃n
tũ nobis deest puri textus hebręi ĩ testĩ veteris scripturis,& det opa ad hñdũ textũ purum.Hęc de litera.

Circa sensum aũt lr̃alem duo(ambo rõni cõsentanea:alterꝝ circa rem,alterꝝ circa modũ)seruare opor
tet.¶ Circa rẽ qdẽ ꝙ q̃libet psalmꝰ hẽt vnicã materiã,& nõ saltat de genere in genus.q̃uis multis ad
vnũ & idẽ vtar locis:a cãis/ab effectibus/a cõtrariis/ab euẽtibꝰ/a cõcomitãtibus/a circũstantiis/& id genus
reliq̃s.Exigit siqdẽ materię subiectę vnitatẽ ipsa vniꝰ cãtici rõ.ꝓbat cõis vsus scribẽtiũ:exposcitq; diuina
sapiẽtia/disponẽs oĩa suauiter:ac ꝑ hoc mouẽs ꝓphetã ad scribẽdũ/ꝓut hoĩ congruit scribere vnũ canticũ.
qd̃ est seruare vnitatẽ materię in vno eodẽq; cãtico.¶ Circa modũ vero/meminisse decet:ꝙ quẽadmodũ
hõ docilis nõ parẽ exigit certitudinẽ in oĩbus(sed in mathematicis certitudinẽ demonstratã/in naturali-
bus certitudinẽ ex frequẽtibꝰ naturę opibꝰ cõsurgẽtẽ/in moralibꝰ vero ex cõgruẽtibꝰ rectę rõni)ita docilis
nullus exiget hic euidẽtẽ/oĩmodã certitudinẽ:sed admittet certitudinẽ ex cõtextu ꝑtiũ cõsurgẽtem.

Quibus ꝑuatis/q̃ttuor viis materia psalmi ingrẽda ẽ. Prĩo ex titulo psalmi qñ titulus materiã sigñat psal
mi.Et hęc via sufficeret si oẽs psalmi/tales hñt titulos.¶ Scd̃o ex autoritate sacrę scripturę ĩ nouo testõ.
Verbi gr̃a.dñs matth.zz.dicẽs pharisęis ꝙ dauid vocat mesiã dñm/dixit dñs dño meo sede a dextris meis,
ap̃uit ꝙ psalmꝰ ille ad lr̃am loq̃r de chr̃o.& ꝑpea clara ẽ ĩde materia psalmi illiꝰ.& sic de silibus.¶ Tertio ex
regula ap̃lica,q̃ vsi sunt pricipes ap̃loꝝ petrꝰ & paulus.Petrus.n.act.z.afferẽs verba psalmi.16.& ꝓbãs ꝙ nõ
de seip̃o dauid sed de mesia illa dixit,vtit hac rõne.s.qa verba illa nõ verificant de ipso dauide. & hinc(sup
posito ꝙ erat ꝓp̃hã/& ꝓmissus erat ei mesias &c̃.)ĩfert ꝙ verba illa ad lr̃am dicit de chr̃o.Et rursus ibidẽ affe
rẽs psalmũ.110.dixit dñs dño meo/eadẽ rõne(qa.s.nõ verificat de dauide)ĩfert dictũ de chr̃o.Paulus quoq;
act.13.ꝓbat verba psal.16.dicta a dauide de mesia eadẽ rõne:qa.s.nõ verificãt de ipso dauide. Quo fit vt ex
hoꝝ ap̃loꝝ vsu regulã didicerimꝰ:ꝙ p̃s q̃libet dauidis ea de ip̃o dicẽs q̃ de eo nõ verificant/sed de chr̃o,ĩtel
ligẽdus sit ad lr̃am de mesia.Et per locũ ab opposito,q̃libet dauidis p̃s in prima p̃sona ea dicẽs de ipso q̃ de
ipsomet verificant/intelligẽdus est ad lr̃am de ipso dauide.¶ Quarto colligendo materiã ex cõtextu psal-
mi.Vbi.n.q̃libet aliaꝝ dictaꝝ viaꝝ deerit,hac ingrere oportet materiã psalmi.¶ Quocirca ꝑ has vias sen-
sum lr̃alẽ inuestigaui/& exposui vtcũq;.Suppleant q̃so alii defectũ meũ.¶ Interlinearẽ quoq; non tam glo
sam q̃ cõtinuationis notulã apponere decreui:ne adeo horridus offerat lectoribꝰ textus purus tã mutilus.

Exequẽdo itaq; itẽtũ,añ oĩa declarãdũ occurrit psalmos disp̃sos fuisse & collectos sine ordĩe.Cla
re siqdẽ hoc cõiicit ex notula appẽsa psalmo.7z.(deꝰ iudiciũ tuũ regi da)dicẽte.finitę sunt or̃o
nes dauidis filii isai.Ex eo.n.ꝙ multi psalmi dauidis post illũ inueniũtur, clare ap̃pet sine ordine
iunctos esse.¶ Et si fiat vis in vocabulo or̃ones/nõ minus idẽ ap̃pet.nã post illũ psalmũ inuenit
psalmus.86.inscriptus or̃o dauid.Sufficiens itaq; testimoniũ inordinatę collectionis ꝑhibet notula illa.

Deinde declarandum occurrit ꝙ titulus huius operis nullus est.Dominus luc.z4.appellauit psalmos/di-
cens.omnia quę sunt scripta in lege moysi & ꝓphetis & psalmis de me. Petrus apostolus act.1.appellauit
librum psalmorum/dicens.scriptum est in libro psalmorum.

Nullo aũt extãte titulo/nullꝰ hic ap̃pere põt autor libri psalmoꝝ.Propter qd̃ certãt doctores an dauid fue
rit autor libri psalmoꝝ.& adhuc sub iudice lis ẽ.Dcã ãt notula appẽdix psalmi.7z.ĩscripti salomoni/testat
dauidẽ eẽ autorẽ libri psalmoꝝ.Dicẽdo.n.finitę sunt or̃ones dauid filii isai,testat primo dauidis eẽ oẽs psal
mos quoꝝ vltimꝰ erat ille/deus iudiciũ tuũ regi da.Testat scd̃o psalmũ illũ q̃uis salomoni ĩscriptũ eẽ daui
dis.Testat tertio psalmũ illũ fuisse vltimũ psalmoꝝ.Nã si nõ fuisset vltimꝰ psalmoꝝ oĩum/sed psalmoꝝ ali
quoꝝ quos fecisset dauid,fuisset appẽsa hęc notula alicui psalmo ĩscripto dauidi/& nõ inscripto alteri. Ita
ꝙ ex hoc ꝙ appẽdix est psalmi ĩscripti alteri(.s.salomoni)hr̃ ꝙ p̃s ille erat vltimꝰ psalmoꝝ.¶ Et cõfirmat
hoc ex eo ꝙ si aliquoꝝ tm̃ psalmoꝝ finẽ denotaret,pari rõne in aliquo psalmoꝝ ĩscriptoꝝ asaph/debuisset
appẽdi finiti sunt psalmi asaph.Quũ aũt nulla finis ĩueniat notula nisi ista dauidis,signũ est ꝙ psalmꝰ iste
vltimꝰ psalmoꝝ fuerit/& dauid autor libri psalmoꝝ.¶ Et cõfirmat adhuc:qa si alicui psalmo ĩscripto alteri
inuẽta fuisset p̃posita hmõi ĩscriptio/ĩcipiũt or̃ones dauid filii isai, vnanimes asseuerassemꝰ dauidẽ autorẽ
libri psalmoꝝ.Pari ergo rõne idẽ asserendũ vr̃ ex hoc ꝙ ĩuenit in calce.neq;.n.maior ẽ autoritas tituli ĩ pri-
cipio q̃ in fine.Immo ex hac notula titulus libri cõfici põt.s.ĩcipiũt or̃ones dauid filii isai. Vbi or̃onis no-

men

men nõ vt distinguiť cõtra psalmũ seu canticũ/sed vt cõe orõnib⁹ ꝓprie dictis & cãticis sumi/testať ipse psalmus cui appẽsa est hęc notula:qm̃ cõstat ipsum canticũ eẽ sicut & alios psalmos, & nõ eẽ inscriptũ orõnis noĩe/aut stylũ orõnis hr̃e plusq̃ alios psalmos.¶ Accedit ad hęc,ꝙ psalmi multi sine titulo/ꝓbã tur eẽ dauidis:vt patet de psalmo.2.act.4.ca.& de psalmo.95.ad hebr.4.¶ Ex dictis quoq; apparet ĩsio ad argumentũ in cõtrariũ ex noĩatis aliis in titulis psalmoꝝ.Ex eo.n. ꝙ sepedicta notula psalmũ inscriptũ salomoni(qui vnus inter decẽ autores psalmoꝝ cõputatur)testať esse dauidis,clare patet eadẽ rõne psalmos aliis inscriptos dauidis quoq; esse.nã si salomonẽ non saluant autorẽ/qũo alios saluabunt?

¶ Superest tñ magnũ argumẽtũ ex autoritate.2.parali.29. Vbi clare narranť duo autores psalmoꝝ:dauid.s.& asaph.ṗcępitq; ezechias & principes leuitis vt laudarẽt dominũ sermonib⁹dauid & asaph vidẽtis.¶ Sed cõciliari cũ añdicta cõclusione põt,distinguẽdo inter materiã psalmi & psalmũ ipm̃:& intelligendo ꝙ multoꝝ psalmoꝝ materias ministrabãt dauidi asaph & filii core & alii ꝓphetæ,dauid aũt formabat eas sub forma cãtici. Ipse.n.egregius psaltes in arte hac pitus,nõ solũ reuelata sibi sed ẽt reuelata aliis/in psalmos redigebat.& ꝓpea illoꝝ q̄bus facta fuit reuelatio noĩbus ĩscripti sunt.Et sic cõsonãt scripturę attribuẽtes asaph & dauidi.¶ Rõni aũt cõsentanea appet hęc cõciliatio,ex eo ꝙ in eodẽ.29.c.scribiť de ezechia.cõstituit quoq; leuitas ĩ domo dñi cũ cymbalis & psalteriis & citharis ꝭm dispõnẽ dauid regis & gad vidẽtis & nathan ꝓphetę:siq̄dẽ dñi ṗcęptũ fuit ꝑ manũ ꝓphetaꝝ eius. Hinc.n.hr̃ ꝙ dispõ ordinis in solẽnitate diuini cultus statuta a rege dauide/fuit reuelata ꝓphetis.ita ꝙ ꝓphetę suggerebãt regi & rex statuebat.Sil'i siq̄dẽ mõ intelligendũ est de multis psalmis,ꝙ illi suggerebãt materias/& dauid cõdebat psalmos.Et sicut dispõ solẽnitatis cultus dauidi regi vt autori attribuiť,ita liber psalmoꝝ eidẽ attribuiť.¶ Cũ his tñ oĩbus stat ꝙ aliq̄s psalmus ẽt ꝭm formã in hoc libro cõtineatur qui non sit ęditus a dauide:vt forte est psalmus.90.(dñe refugium)inscriptus moysi.hoc enim non tollit quin dauid sit autor libri psalmoꝝ:modicum siquidem pro nihilo habetur.

ORdo in quolibet psalmo seruãdus hic erit Primũ titulus cũ psalmi materia:deinde sũmariũ psalmi:postea personę loquentes.& demũ in partes duas(.s.propositiuã materię & executiuã)quilibet distinguetur psalmus. Animaduerti siquidem cõsueuisse autorem psalmorum/in principio cuiusq; psalmi proponere materiam illius velut argumentum totius psalmi.

¶ VVLGATA ÆDITIO. ¶ Psalmus primus.

BEatus uir qui non abiit in consilio impiorum:& in uia peccatorum non stetit,& in cathedra pestilentię non sedit.
Sed in lege dñi uoluntas eius:& in lege eius meditabiť die ac nocte.
Et erit tanq̃ lignum quod plantatum est secus decursus aquaꝝ:quod fructum suum dabit in tempore suo.
Et foliũ eius non defluet:& oĩa quęcunq; faciet prosperabuntur.
Non sic impii,non sic:sed tanq̃ puluis quem proiicit uentus a facie terrę.
Ideo non resurgunt impii in iudicio:neq; peccatores in cõcilio iustorum.
Quoniam nouit dominus uiam iustorum:& iter impiorum peribit.

¶ IVXTA HEBRÆVM. .I.

1 Propheta. BEatitudines sunt uiri qui non ambulauit in consilio impiorũ:& in uia peccatorum non stetit/& in sede derisorum non sedit.
2 Sed in doctrina domini [4] uolũtas eius:& in doctrina eius meditabitur die ac nocte.
3 Et erit tanq̃ arbor plantata super riuos aquarum.quę fructum suum dabit in tempore suo:& frons eius non arescet/& omne quod faciet proficiet.
4 Non sic impii:sed uere tanq̃ gluma/ quam ꝙ propellet ipsam uentus.
5 Propterea non permanebunt impii in iudicio:& peccatores in congregatione iustorũ.
6 Quoniam noscens est dominus [4] uiam iustorum:& uia impiorum peribit.

4 Nomen dei q̄ttuor literarum (grece tetragrãmaton)hoc signo 4 iterlineari denotabiť.

TItulus nullus est.Materia psalmi(vt ex decursu colligiť psalmi)est btitudo iustoꝝ inocẽtũ. Testať eni primus versiculus ꝙ de inocẽtibus tractat:nõ infantibus/sed illis q ĩ lege dñi meditanť.& eorũ prosperitatẽ prosequiť ꝓgressus psalmi. Et apte initiũ canticoꝝ inchoat a btitudine supremoꝝ iustoꝝ.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Viri declinantis a malo & adhęrentis legi dñi/beatitudo est;ꝙ ipse quidem hic erit tanq̃ arbor plan

tata secus riuos aquarũ &c̃.impii vero tanq̃ gluma propulsa a vento.in futura autem vita congregatis iustis/succũbent impii in iudicio:quia p̃destinauit dñs iustos,impii autẽ ex seipsis peribunt.

¶ Persona loquens propheta est.

BEATITVDINES. Diuidiť psalmus in partes duas: ꝓpositiuã materię,& executiuã/ibi & erit. ¶ Circa lr̃am aduerte ꝙ dictio p̃ria pluralis nũeri ẽ ita ꝙ caret singulari:sicut apud nos nuptię & nũdinę. Vñ sequiť ꝙ pōt itelligi ꝑ plurale singulare.ſ.btitudo/q̃ hic hr̃ in spe & in p̃ria hẽbiť in re.& pñt intelligi multæ btitudines:altera in pñti vita/altera in futura. Et ẽ sensus.btitudines sũt viri seu btitudo est viri,nõ cuiuscũq; sed q nõ ambulauit &c̃.⁋ Intendit ergo ꝓpheta in hac prima pᵗᵉ psalmi ꝓponere ĩnocẽtũ iustoꝝ & p̃miũ(dicẽdo btitudines)& meritũ/i subsequẽtibꝰ tribꝰ negatiõibꝰ spectãtibꝰ ad primã iustitię ptẽ q̃ est declinare a malo,& duabꝰ affirmatiõibꝰ spectãtibꝰ ad alterã iustitię ptẽ/q̃ ẽ facere bonũ.

Viri. Non excludit mulierẽ,sed hominẽ a ꝑfectiori sexu(in quo rõnis mentisq; vis p̃cipue viget)significat:vt viri noĩe intelligas hoĩem ſm illam partẽ in qua spes est ęternę beatitudinis:hoc est ſm mentẽ. Et sic nec mulier excludiť/nec homo ſm partẽ sensitiuã:sed ſm mentẽ beatus in spe ꝓponitur/futurus etiam ſm hanc partem primo beatus in re.

Qui non ambulauit in consilio ĩpioꝝ. Impii ꝓprie dicuntur oẽs qui affectu vel opere cõtrariant cœlesti patri vel patrię.nam quũ pietas sit quę p̃ri ac patrię cultum officiũq; exhibet,impietas pietati cõtraria/affectu quidẽ solos ex intẽtione tendẽtes cõtra cœlestẽ patrẽ aut patriã afficit:ope vero oẽs existentes in peccato mortali cõprẹhendit:vtpote inimicos dei.⁋ Ambulare in cõsilio impioꝝ/est adhęrere & operari ſm impioꝝ consilia abducentia a cœlesti patre aut patria.

Et in via peccatoꝝ non stetit. Peccatorũ noĩe intellige oẽs declinantes a rectitudine legis/siue diuinæ siue naturalis siue scriptę.peccatũ.n.cõissime sumptũ in declinatione a rectitudine consistit.vñ & in naturalibus/monstra dicunť peccata naturę:& in artificialibus/errores dicunť peccata artis.Quo fit vt in moralibus(de q̃bus loq̃mur)peccatores dicanť qui a rectitudine legis declinant. Via itaq; peccatoꝝ mos cõsuetudoq; eoꝝ est:ac per hoc stare in via eoꝝ/est hominẽ assuescere moribus peccatoꝝ.

Et in sede derisoꝝ nõ sedit. Appellatiõe derisoꝝ itellige eos q ex intẽtione vel ope irridẽt bona opa/bñ opantes/imitatores chr̃i/& alia hmõi. In quoꝝ numero sunt ph̃i deridẽtes eos q sperant btitudinẽ cœlestis p̃rię.Sũt & illi q post hãc vitã dicent de sc̃tis vt hr̃ sap.5.hi sunt quos aliq̃n habuimꝰ in derisum,nos insensati vitã illoꝝ estimabamꝰ insaniã & finẽ illoꝝ sine honore. Sũt & illi q estimauerũt lusum esse vitã nostrã:vt dr̃ sap.15.Nec lõge sunt ii a q̃bꝰ derideť iusti simplicitas:vt dr̃ iob.12.⁋ Et q̃a derisores despiciẽdo & ĩ risum seu ludũ ducẽdo ea q̃ sunt diuinę grę/inficiũt humanũ genꝰ peste ĩfidelitatis & auersionis a bono,iõ merito sedes derisoꝝ appellata ẽ ab effectu cathedra pestilẽtiæ. Sedes derisoꝝ,autoritas/doctrina/q̃es ẽ eorũdẽ. In qua sedere ẽ iudicare,q̃escere iudicãdo/siue docẽdo siue discẽdo &c̃. ¶ Aduerte circa istas tres negatiões.Et vide p̃io oĩa genera generalissima pc̃toꝝ ĩ his tribꝰ cõprẹhẽsa.ſ.pc̃m̃ ĩ deũ/pc̃m̃ in seip̃m/& pc̃m̃ in ꝓximũ.Et pc̃m̃ q̃dẽ ĩ deũ/p̃cipe in ĩpiis cœlestẽ offendẽtibꝰ patrẽ.pc̃m̃ vero ĩ seip̃m/in pc̃tõribus turpes seipsos reddẽtibꝰ actibꝰ irrõnabilibꝰ.pc̃m̃ aũt in ꝓximũ/ĩ derisoribꝰ ꝓximos cõtẽnẽtibꝰ.⁋ Vide sc̃do tres generales cãs pc̃tõꝝ.ſ.suasionẽ ĩ cõsilio/exẽplũ in via/doctrinã seu autoritatẽ ĩ sede. Vel ẽt ſm tres aĩę ptes.ſ.fomitẽ ad malũ/in via,ĩtellectũ practicũ/in cõsilio,ĩtellectũ speculatiuũ/in sede. Acsi diceret.q nec ꝓnitate sensuũ/nec cõsilio nec doctrina declinauit ad malũ.⁋ Vide tertio tres generales modos seu status peccandi.ſ.mobilr̃/in hoc ꝙ ambulauit:firmiter/in eo ꝙ stetit:& q̃etę/in eo ꝙ sedit. ⁋ Vide quarto cõgrue r̃ndere singula singulis:dũ ĩpioꝝ cõsiliũ euitať nõ ambulãdo/pc̃tõꝝ via euitať nõ stando/& sedes delusoꝝ euitať nõ sedendo:q̃a mala cõsilia q̃uis euitare nõ possimus quin audiamus,criminosum tñ est illa seq. Per vias quoq; peccatoꝝ nõ trãsire/ĩpossibile nobis est:sed in via peccatoꝝ stare(hoc ẽ firmare se)criminosum ẽ. Sedes demũ irrisoꝝ cognoscere nos oportet(vt aduersus hęreses & hostes christi cõsurgamus)sed in eoꝝ sede sedere docẽdo aut discẽdo/pessimũ est.⁋ Vide quinto nihil hoꝝ sup̃fluere.nã sunt multi qui etsi malis cõsiliis nõ acq̃escunt,via tñ(hoc est cõuersatione)peccatorũ inficiunť. Et sunt qui licet cõsilia & cõuersationẽ peccatoꝝ vitẽt,a doctrina tñ hęreticorũ seu philosophoꝝ corrũpunť/dũ putant illos vera docere.⁋ Vide sexto ꝓgressum malorũ esse/malũ/peius/pessimũ,& iuxta hunc ordinẽ orationẽ ꝓgredi:q̃a malum est ambulare in consilio impioꝝ/peius stare &c̃.pessimũ sedere. Ideo tali ꝓgressu oĩum hoꝝ negatiuo/innocentiã descripsit a crimine quocũq;.

Sed in doctrina dñi volũtas eius. Secũda iustitię ps viri istius hic incipit describi.⁋ Vbi scito semel pro semp/ꝙ dictio hebraica interpretata doctrina/ vere significat doctrinã,quia ad docendũ spectat:sed apud hebręos appropriať ad significandũ diuinã legẽ/quũ diciť doctrina dñi.Ita ꝙ legẽ non ab actu ligandi aut legẽdi sed ab actu docendi significant. Et bñ ad differentiã humanarũ legũ:quę non docent sed ligant.lex enim diuina non ad obligandũ sed ad docendũ humanũ genus a diuino ꝓcessit lumine. ⁋ Doctrina itaq; siue lex dñi põt duplr̃ accipi.primo pro ea quę simplr̃ & absolute est lex dñi. Et hæc est duplex.ſ.lex naturalis & lex gratię.illa indita est nobis:ista infusa per spiritũ sanctũ intus in aĩa nostra:vt ex hiere.31.apl̃s ad hebr.8.dicit.Ad illã spectant p̃cępta iuris naturę:ad istã p̃cępta fidei/spei/& charitatis.Secũdo pro ea lege dñi quę ad tẽpus data a domino est. Et hęc est etiã duplex.ſ.lex veteris testamenti

scripta a moyse & prophetis,& lex scripta noui testamenti/per apostolos & euangelistas ad nos deriuata.Ad quam spectant præcæpta de baptismo/de eucharistia &c̄.sicut ad legem veteris testamenti spectabant præcæpta cerimonialia &c̄.pro illo tempore. ¶ Meminit autem propheta non intellectus sed voluntatis:eo ꝙ non sumus boni quia bonum intellectum habemus/sed quia bonam habemus voluntatem.Et quia voluntas nostra ad hoc vt recta & bona sit regulanda est lege domini, propterea propheta bonitatem viri ponit in conformitate voluntatis ad legem domini. Et hoc denotat illa præpositio in/ quum dicitur in lege domini voluntas eius. Debet enim voluntas nostra esse in lege domini/& non solum sub lege:quoniam sub lege est velit nolit: quia subiecta est etiam inuita legi domini. Sed debet esse in lege tanq̄ amans in lege amata/ tanq̄ concupiscens in lege desiderata/tanq̄ gaudens in lege de qua delectatur/& demum tanq̄ libere regulata in regulante:hoc est amplectens ipsam pro sua regula.

Et in doctrina eius meditabitur die ac nocte. Non sufficit ad beate agere volūtas in lege domini, sed oportet in lege domini meditari nocte & die:hoc est ꝙ in lege domini volūtatem habeat sic ꝙ die & nocte non saciatur meditatione doctrinę diuinæ. ¶ Ex quibus omnibus habes descriptionem viri qui dicitur beatus.Descriptus enim est ex eo ꝙ non ambulauit in consilio impiorum/ꝙ nō stetit in via peccatorum/ꝙ non sedit in sede derisorum, sed in lege domini sic habet voluntatem ꝙ die ac nocte meditatᷣ quę sunt legis dei.Hic inquam est beatus/huius sunt beatitudines.

¶ **Et erit tanq̄ arbor.** Hic incipit pars executiua tali ordine.Primo tractatᷣ illa particula beatitudines in hac vita/ a statu.Secundo a contrariis negatis/ibi non sic.Deinde tractatur eadem particula in futura vita similiter/ibi propterea.Et quarto tractatur tota illa particula qui nō ambulauit &c̄. ibi quoniam noscens. ¶ Assimilatur beatitudo viri iusti in præsenti vita arbori habenti quattuor conditiones.Prima est plantationis super riuos aquarum.Et hoc quo ad radices vnde vegetetur. Secunda est quo ad folia.de quibus dicitur/& frons eius non arescet.Vbi scito ꝙ dictio hebraica sonat initium arendi quod apparet in frondibus arborum quum non irrigātur.huiusmodi enim initium ariditatis significatum est per inchoatiuum arescet.Tertia conditio est in fructu/continens & productionem fructus ꝓprii(ne putaretᷣ sicut vitis expectata vt faceret vuas & fecit labruscas/apud esa.5.) & tempore debito/ad excludendum fructus abortiuos.Quarta est vniuersalis profectus omnium cōcurrentium:hoc est tam pręuiorum ad fructus productionem(vt sunt flores & huiusmodi)q̄ gummarum & similium.Intendit enim ꝙ omnia quę facit arbor ad profectum ducet:vt ex his intelligas ꝙ sicut arbor ista est beata īter arbores/ita vir hic est beatus inter homines:vtpote qui licet natus in carne/natus in mundo,plantatus est a deo in spiritu charitatis iuxta riuos a spiritusancto fluentium aquarū spiritualium gratiarum/diuinorum eloquiorum ac sacramentorum/ex quibus alitur & vegetatur qui nō in solo pane viuit.Et quia(vt hiere.declarauit)ad huiusmodi humorem mittit radices affectuum & meditationum,non timebit quum superuenerit æstus cōcupiscentiarum aut persecutionum:sed dabit & vere dabit spontaneus fructum boni operis suum/non alienum(vt scribę iudęorū dederūt fructū alieni boni operis/magorū scilicet qui adorauerunt christum)in tempore suo/alioqn prudens non esset:& frondes verborum eius non arescent terrenis vanitatibus aut minis.& quid per singula moror?omne quod faciet ad perfectionem ꝓgredietᷣ/ continuum profectum faciens:quia diligentibus deum oīa cooperanᷣ in bonum:vt dicitur ad ro.8.

Non sic impii. Non suffecit prophetę declarare beatitudinē iustorum in hac vita ex concursu tot bonorum ad similitudinem arboris,sed magnificat eā ex contraria dispositione impiorum/dicendo nō sic impii:vt ex ista negatione intelligas ꝙ non vane vir declinauit ab impiis/a peccatoribus/a derisoribus.Hæc enim differentia(scilicet ꝙ impii non sic sunt sicut arbor talis cui similis est iustus) monstrat q̄ vtiliter iusti declinant ab impiis.

Sed vere tanq̄ gluma. Circa lr̄am aduerte ꝙ dictio hebraica significat purgamētū grani leuissimum/quod in ventilatione a vento propellitur.quod est folliculus ille qui immediate tegit granum: qui est leuior palea/& appellatur gluma.

Quam propellet ipsam ventus. Gluma habet duplicē statū.alterū quū tegit granū.alterū quum ꝓpellit a vento.& dū tegit quidē granum/vtilis est:dū aūt ꝓpellitᷣ/pro nihilo habetur. Vt ergo intelligeres ꝙ impii in hac vita assimilantur & glumę vtili/non sibi sed alii(quia reprobi in hac vita sunt nō pp se sed pp electos)& glumę vento expositę,quia ſm seipsos fere nihil sunt/ & circūferunᷣ a vento doctrinę in nequitia hoīum/vt dicitur ad ephe.4.ideo adiunxit ꝙ propellet ipsam ventus: vt vel sic intelligeres quantum distat impius a iusto comparato arbori radicatę/fructuosę/ꝓficienti &c̄.dū impii comparanᷣ rei ꝓpter aliud/& quę pro nihilo habetᷣ vēto cōmissa.

Propterea nō ꝑmanebūt. Tractatᷣ hic cōsequenter beatitudo viri iusti in futura vita. Tractatur aūt simul cū miseria impiorum:vt queadmodū vtrorūq; status in hac vita prętractatus est/illoꝝ beatus/istoꝝ miser(tum ex negatione bonę dispositionis arboris/tum ex affirmata similitudine ad glumam ꝓpulsam a vento)ita nunc futura miseria impiorum describitur ex negatione permanendi in

iudicio & congregatione iustorum. Vbi propheta prosequitur metaphoram inductam de assimilatione impiorum ad glumam. Et intendit ad literam ꝙ sicut nec in ventilatione tritici nec in congregatione eiusdem in horreum permanet gluma, ita nec in iudicio separationis bonorum a malis/ nec in congregatione iustorum quasi in diuina horrea in cœlestem patriam/ permanebunt impii. Et ad hoc directe tendit propterea/ ad hoc tendit iudicium consequenter introductum/ ad hoc tendit permanere/ ad hoc tendit congregatio iustorum. Vsus siquidem est luc.3. ioannes baptista hoc loquendi modo/ dicens. cuius ventilabrum in manu eius, & mundabit aream suam/ & congregabit triticum in horreum suum &c̃. Acsi aperte propheta ex similitudine inducta induceret. propterea quia impii sunt tanq̃ gluma quæ vento exponitur, consequens est ꝙ in iudicio tanq̃ in ventilatione non permanebunt impii: & similiter in congregatione iustorum tanq̃ in congregatione tritici in horreum/ non permanebunt impii. Vbi clare describitur simul iustorum electio & impiorum reprobatio. Spectat autem sententia hæc ad iudicium futuræ vitæ/ cui reseruatur separatio iustorum ab impiis. interim enim permixti sunt: & in iudicio præsenti impii sæpe permanent indemnati & absoluti/ immo & victores. Vnde ex eo etiam ꝙ negatur impios permansuros in iudicio/ apparet ꝙ de iudicio futurę vitæ (in quo solo constat impios nō permanere sed damnari) sermo est. ⁋ Et nota ꝙ propheta trāsit a singulari in pluralem numerum iustorum: vt intelligas ꝙ appellatione viri beati non significauit singularem aliquem virum/ sed genus iustorum.

Quoniam noscens dominus. Vide prudentiam prophetę. redit ad principium psalmi, reddens simul rationem & separationis iustorum ab impiis conclusam ex metaphora glumę/ & assertę beatitudinis iustorum ex merito declinationis a viis iniustorum. Totū illud/ ambulare in consilio impiorum/ stare in via peccatorum/ sedere in sede derisorum, via impiorum est. totum vero illud volūtas in lege domini/ meditari die ac nocte in doctrina dei, via iustorum est. Vtraq; hic tractatur. & ex meritis viarum reddit propheta rationem terminorum & pręmiorum. De illa dicitur peribit/ & non additur a domino: quia suapte natura uia impiorꝝ interitus est. oseæ. 13. perditio tua israel ex te. Quo contra via iustorum deo attribuitur/ noscens dominus viam iustorū. Ex hoc nanq; ꝙ e regione notitia apponitur ad interitum/ apparet ꝙ non de notitia simplici (quippe qua deus nouit vtrorumq; vias) sed de notitia salutari immo beatrice est sermo: qua dominus insipientibus virginibus dicet matth. 24. amen dico vobis nescio vos. Dico autem beatrice: ne plus mali impiorum interitus q̃ boni iustorum diuina notitia significet. ⁋ Perspiciendo quoq; ꝙ diuina hæc notitia refertur ad viam iustorum/ & affertur per coniunctionem quoniam vt ratio separationis iustorum ab iniustis, apparet ꝙ de notitia diuinæ prædestinationis (ad quam spectat amica notitia disponere viam iustorum ad cœlestem patriam) est sermo. De qua apostolus. 2. ad timoth. 2. firmum fundamētum dei stat, habens signaculum hoc/ cognouit dominus qui sunt eius. Ex eo nanq; ꝙ deus prædestinauit viam iustorum/ & via impiorum ex se peribit, fiet ꝙ impii nec in iudicio discussionis meritorꝝ nec in congregatione iustorum ad cœlestem patriam permanebunt. Amen.

VVLGATA EDITIO. Psalmus .II.

Quare fremuerunt gentes: & populi meditati sunt inania?
Astiterunt reges terrę & principes conuenerunt in unum: aduersus dominum & aduersus christum eius?
Dirumpamus uincula eorum: & proiiciamus a nobis iugum ipsorum.
Qui habitat in cœlis irridebit eos: & dominus subsannabit eos.
Tunc loquetur ad eos in ira sua: & in furore suo conturbabit eos.
Ego autem constitutus sum rex ab eo super sion montem sanctum eius: predicans præceptum eius.
Dominus dixit ad me: filius meus es tu/ ego hodie genui te.
Postula a me: & dabo tibi gentes hęreditatem tuā/ & possessionem tuā terminos terrę.
Reges eos in uirga ferrea: & tanq̃ uas figuli confringes eos.
Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram.
Seruite domino in timore: & exultate ei cum tremore.
Apprehendite disciplinam: nequando irascatur dominus/ & pereatis de uia iusta.
Cum exarserit in breui ira eius: beati omnes qui confidunt in eo.

¶IVXTA HEBRÆVM.

1 Propheta. QVare conuenerunt gentes:& populi loquentur inane?
2 Erexerunt se reges terræ/& principes consiliati sunt simul: super
dominum [4] & super christum eius?
3 Reges &c. Dirumpamus uincula eorū:& proiiciamus a nobis funes eorum.
4 Propheta. Sedens in cœlis ridebit:dominus † deridebit eos†.
5 Tunc loquetur ad eos in indignatione sua:& in ira sua terrebit eos. †ossimei, †eis.
6 Deus. Et ego pręfeci regem meum:super sion montem sanctitatis meę.
promulgandū
7 Narrabo ad pręceptum. Mesias.dominus [4] dixit ad me.Vox dei recitata a mesia. fi
lius meus tu/ego hodie genui te.
8 Postula a me:& dabo gentes hęreditatem tuam/& possessionem tuam terminos terræ.
9 Confringes eos in uirga ferri:ut uas figuli franges eos.
10 Propheta. Et nunc reges intelligite:castigamini iudices terrę.
11 Seruite domino [4] in timore:& lętamini in tremore.
12 Osculamini filium, nequando irascetur & peribitis uia. quoniam ardebit uelut pa-
abest erunt
rum furor eius : beatitudines omnium sperantium in eo.

TItulus nullus est. Autor eius fuit dauid: vt domini discipuli act.4. attestati sunt/orantes. Dn̄e qui spiritusancto per os patris nostri dauid dixisti.quare fremuerunt gentes/& populi meditati sunt inania:astiterunt reges terræ,pricipes cōuenerūt in vnū aduersus dn̄m & aduersus chr̄m eius? ¶ Materia de qua tractat psalmus hic/determinata est primo autoritate eorūdē discipulorū/quū subdunt.conuenerunt enim vere in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuū iesum quem vnxisti/herodes & pōtius pilatus cum gētibus & populis israel.Deinde autoritate pauli apl̄i act.13.ad probādum deū adimplere promissionem suam resuscitando iesum/allegātis hunc psalmum & dicentis. Sicut & in psalmo.2.scriptum est.filius meus es tu/ego hodie genui te.Et rursus ad heb.1.ad probandum christum esse supra angelos inquit.cui aliquando dixit angelorum,filius meus es tu/ego hodie genui te? Ex quibus omnibus collatis cum litera psalmi habetur materiam huius psalmi esse regnum christi: hoc est christum esse vere dei filium datum a deo in regem totius mundi.

¶SVMMARIVM EST.

¶Propheta introducit mundum insurgentem contra fidem mesię/deumqꝫ ac mesiam dei filium cō testantes veritatem fidei christianę:ac deinde monet reges & principes vt ex amore subeant iugum dei ac mesię/tū metu ęterni interitus/tum spe beatitudinis ęterne.

¶Personę loquentes in hoc psalmo sunt quattuor:propheta/reges ac populi simul/deus & christus.

QVare. Diuidit psalmus iste in partes duas:ꝓpositiuā materię,& executiuā/ibi sedēs in cœlis. In propositione materiæ collige quattuor pugnātes:scilicet gētes/populos/reges/ & pricipes. duos impugnatos; scilicet dominum & christum.quattuor præparationes:scilicet conuenerunt/consiliati sunt/erexerunt se/locuti sunt inane.duo ad quę conuenerunt:scilicet ad dirumpendum vincula, & proiiciendum a se funes dei & christi.

Quare/causam quærit finalem:non ea ratione.ꝙ propheta nesciens seu dubitans quęrat/sed arguendo & damnando:ponens per huiusmodi verba ante populorum regumqꝫ oculos suū errorem.significans per hoc ꝙ frustra pugnāt nitentes contra dominum & christū eius agere. Simili siquidē mō cōsueuimus arguere infimos pugnare tentantes contra magnates. quare pugnas contra eum contra quem præualere non potes?

Conuenerūt. Quāuis iter se dissiderēt gētes, in hoc tn̄ cōuenerūt. Et vtitur ꝓpheta p̄terito pro futuro ꝓpter certitudinem prophetię.apud quam ita sunt certa futura acsi essent pręterita.Et huius regule memento in similibus:ne sępe oporteat replicare.

Gentes. nationes extra legem mosaicam.

Et populi.iudeorū. loquetur inanę. Obiectiōes tū iudęoꝝ tū gētiliū cōtra fidē chr̄i inanes merito dicunt.tū ƀm seipās:qa cōtra veritatē.tū ƀm effectū:qa porte inferi nō pręualebunt aduersus eam.

Erexerūt se reges terrę. Quantum erexerint se reges terrę contra fidem christi/innumera martyrum multitudo testatur.

Et principes cōsiliati sunt simul. Non solum gentes & populi conuenerunt/sed etiam principes

in vnam conclusionem definitis consiliis coierunt.

Sup dominũ. Materia cõuẽtus & cõsilii significat̃ dñs. Sic.n.in veteri testõ ab hebręis frequẽtissimo vsu nũcupabat̃ deus. Et hoc sufficiat semel ꝓ semꝑ. Vere nãq; nõ sup humanũ regẽ aut regnũ/cõsiliũ inierũt, sed sup deũ verũ: dũ ad hoc nitebant̃ vt deus nõ hẽret dñs/sed quasi nõ curã hñs reꝝ hũanaꝝ. Et super chr̃m eius/iesum vnctũ spũsctõ & virtute: iuxta verbum petri apl'i act.10.& oleo exultationis prę participibus suis: iuxta psalmũ.45. Intelligitur enim chr̃i nomine mesias/ab vnctione qua reges vngebant̃ noĩatus. Signãter aũt dicit̃ eius.i.dñi: qa singularissime chr̃s est dñi p gratiã vnionis psonalis. Et vere aduersus chr̃m pugnauit mundus. primo occidendo ipsum: & postea persequẽdo ipsum in discipulis eius. Vnde & ipse saulo psequenti discipulos ait. saule saule quid me persequeris? act.9.

Dirumpamus vincula eorũ. scilicet dñi & chr̃i eius. Vox hęc ẽ regũ/principũ/gẽtiũ/& populoꝝ, velut cõclusio in qua pari cõsilio ex inanibus rõnibus cõuenerũt. ¶ Vbi nota ex regũ populorũq; fastidio ac cõtumelia in chr̃m/appellari pcępta fidei & religiõis chr̃ianę vĩcula & funes: tanq̃ sint aĩorũ humanoꝝ ligamina/tollẽtia libertatẽ humani aĩ. ¶ Apte aũt ꝓsequẽdo metaphorã vinculoꝝ/dicũt reges & ppl'i. dirũpamus vincula & funes ꝓiciamus a nobis/ꝓcul pellamus a nobis/ab aĩs nr̃is.

Sedens in celis. Vox ista ꝓphetę est. & hic incipit pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula/quare &c̃. secundo illa sup dominũ/ibi & ego. tertio illa super chr̃m/ibi dñs dixit. quarto illa/reges &c̃. ibi & nũc reges. ¶ Circa literã aduerte ꝙ dictiones hebraicę sonãt paruipẽdere rẽ deducẽdo in iocũ seu risum: quod interpretes variis noĩbus explicãt. Sed parui refert: quoniã metaphorice assumunt̃: deo.n. nihil horum cõuenit nisi metaphorice. Vbi aduerte in hoĩbus pugnãtibus aduersus chr̃i regnũ duo ĩueniri: scilicet offẽsam dei & conatũ seu pugnã cõtra ip̃m. Et iuxta hęc duo duas dei dispõnes ꝓpheta inducit. Respectu quidẽ pugnę & conatus paruipensionẽ: quã describit per metaphorã actus ridendi & irridendi. Et pulchre causas irrisionis apponit duas ex parte dei. alterã ex loco/dicẽs sedens seu habitans in cœlis. Siquis enim cõtra solẽ aut lunã pugnaret, irridendus merito esset: multo autẽ magis irridendi inducunt̃ reges & populi/contra habitantem in cœlis pugnantes. Alteram ex imensitate ptãtis/dicens & dominus. nõ horũ aut illoꝝ sed simpliciter & absolute dominus: quo significat̃ dominus vniuersoꝝ. Irridẽdi siqdem inducunt̃ a domino: vtpote sciẽte & potẽte oĩa impedire. Vnde & in actibus apostolorum ca.4. orãtes discipuli dicunt ꝙ conuenerunt herodes & põtius pilatus cum gẽtibus & populis israel facere quę manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri. ¶ Eos in hebręo est datiui casus.

Quo ad offensam vero dei subiungit ꝓpheta nõ esse ducẽdam in risum/sed puniẽdã dicens. Tunc loquet̃. Vbi prius ĩdignatio/& deide ira ponit̃: vt duplex punitio significet̃. Altera verboꝝ in ĩdignatione. Et hęc erit s̃nia ĩdignati iudicis/ite maledicti in ignẽ æternum. Altera effectus in eis: quũ ira (hoc est iustitia vindicatiua) puniet eos. Et vocat̃ effectus iste terror seu cõturbatio seu stupefactio: qm̃ (vt dicit̃ sap̃.5.) vidẽtes impii tẽpore iudicii iudiciũ mesię & iustos/turbabunt̃ & stupebũt in subitatione insperatę salutis &c̃. Qđ aũt dicit̃ tunc/significat ꝙ nõ nũc (hoc est in pręsenti vita) sed tunc in alia vita habitator cœli vindictã faciet. ¶ Ex his duobus hẽs a ꝓpheta monstratũ ꝙ & vane & cũ damno ꝓprio cõuenerũt gẽtes &c̃. aduersus dñm &c̃. & merito fuisse oẽs reprehẽsos/quare cõuenerũt &c̃.

Et ego p̃feci. In litera ista/cõmutata est a.70. psona loquẽs. nã in hebręo introducit̃ deus loquens actiue/& ego p̃feci. 70. autem introducũt mesiam loquentem: & mutarunt actiuam in passiuam/ego aũt constitutus sum rex. ¶ Tractat̃ itaq; hic illa particula/sup dominũ. dum ĩtroducit̃ dominus alloquẽs mundũ, attestãs mũdo pugnãti cõtra chr̃m tria de chr̃o: scilicet ꝙ ipse deus cõstituit eum regẽ/& ꝙ cõstituit eum sup oĩa/& ꝙ cõsummaturus oĩno est per mesiam p̃cæpta euãgelica. Primũ horũ significat̃ dicendo/& ego pręfeci regẽ meum. Acsi aperte diceret. non hoĩes/nõ sydera/non aliqua creata cã, sed ego pręfeci/constitui/orditus sum, regẽ/mesiã, meũ. Non dixit s̃m cor meũ/sed meũ: vt intelligas de illo ip̃m rege loqui qui solus est rex eius. tum ob gratiam vnionis personalis. tum ob regni & regiminis proprietatem. Solus nãq; chr̃s in vniuerso regimine suo quęsiuit ea quę solius dei sunt: ac per hoc appellat̃ a deo rex meus: vtpote quæ mea sunt/solummodo quęrens.

Sup sion montẽ sctitatis meę. Attestat̃ deus cõsequẽter ꝙ cõstituit regẽ suũ sup oĩa. nõ.n. dicit in sion/sed sup sion: vt ĩtelligas nõ locũ in quo cõstituit eũ regẽ/sed locũ subiectũ regi. Et qa nõ absolute dicit̃ sup montẽ sion/sed apponit̃ sctitatis meę, significat̃ ꝙ de mõte sion quatenus sanctus deo (hoc est sctificatus ipsi deo) est loquit̃. Mons aũt sion sanctus deo est pp tẽplũ dei in eo/pp sacrificia deo ibi oblata/pp legẽ q̃ ibi p̃dicabat̃. Vñ montẽ sion sctitatis esse sub rege chr̃o, est diuinũ cultũ diuinãq; legẽ subesse regi chr̃o: iuxta verbũ dñi in euãgelio matth.12. ẽt sabbati dñs est filius hoĩs. Et p hoc respõdet deus iudęis impugnãtibus chr̃m ꝙ tollat sabbatũ/cultũ templi & cerimonialia veteris testamẽti. ego inquit dominus p̃feci regem meum super sion montem sanctitatis meæ. in quo includuntur omnia legalia. Vnde & statim de euangelica lege adiungit narrabo &c̃. Nec vacat mysterio etiã simplex nominatio montis sion: quoniã hinc significat̃ thronus dauidis/qui sedem regiã constituit in monte sion: vt intelligas de mesia super solio dauidis promisso sermonem hunc haberi.

Narrabo .seu annunciabo. **ad pręceptum.** Tanq̄ dicens deus mundo.vos quidem contra me &
christum pugnatis/& extinguere nitimini præcępta euangelica:quantuncunq̧ frematis & pugne/
tis/nihilominus velit nolit mundus/ narrabo seu annunciabo per christum ad pręceptum:hoc est
promulgabo euangelicam legem.narrare enim ad præcęptum/est manifestare vim pręcępti. Et apte
non dixit imponam p̃cęptum/apponā iugū p̃cępti,sed dixit narrabo ad p̃cęptum:vt non pręcępti
impositio(quæ velut onerosa abiecta est a dicentibus/dirumpamus vincula eorum & proiiciamus
a nobis iugum ipsoꝝ)sed manifestatio quæ bñficium est significetur.euāgelica p̃dicatio est narratio
nō hominis sed dei/ad p̃cęptum salutiferum humano generi.¶ Vbi nota euangelica p̃cępta narrari
non ab homine sed a deo:vt nō putet mundus p̃cępta fidei & de baptismo & eucharistia &c̄.esse ad/
inuētiones humanas aut mandata hoīum/sed dei.loquitur enī deus in prima ꝑsona/dicens narrabo.

Dominus dixit ad me. Tractatur illa particula super christū eius.Introducit̄ siqdē christus ipse te
stificās mundo de seipso triplicē ueritatē.s.se esse.veꝝ deū/ se esse veꝝ dn̄m super oēs hoīes/& se eē iudi
cem vniuersorū.ita tamē ꝙ hæc oīa fatetur se habere a deo. ¶ Circa attestationē autē deitatis eius
plura sunt mysteria q̄ verba.& nisi vt discussa & prolixis sermonibus declarata a sacris doctoribus sci
remus/longo esset opus tractatu.A quo abstinentes/notandū sūmarie duximus ꝙ in his verbis dn̄s
dixit ad me/duo significantur.alterum in superficie:hoc est dn̄s locutus est mihi.Alterū in profundo
latens:hoc est dn̄s protulit me verbū:dicere enī est proferre verbum.Et sicut dicere sensibiliter est pro/
ferre verbum sensibile, ita dicere ītellectualiter est ꝓferre verbum ītelligibile. Ita ꝙ verbū est ad quod
terminat̄ dicere/est quod ꝓducit̄ ꝑ actū dicēdi.Et ꝓpterea significanter adiūcta est p̃positio ad.ita ꝙ
nō ait/dn̄s dixit mihi(ꝑ quod significaret̄ ꝑsona chr̄i audiēs dn̄m dicentē)sed ait dn̄s dixit ad me/pro
ducēdum simul & ꝓductū ꝑ ip̄m dicēdi actū.Et ꝑ ꝓnomen me(quum demonstret̄ substātia mesię)si
gnificat̄ subsistētia verbi ꝓducti.ita ꝙ nō est verbum illud accidēs aliquod/quale est verbū intelligibi
le in mēte nr̄a,quod scilicet nostra intelligētia formamus in nobis:quod cōstat esse accidēs & nō sub
sistēs/quod intelligit̄ & nō intelligit. Verbū aūt diuinū demōstratum ꝑ ꝓnomē me/ex hoc ipso signi/
ficat̄ ꝑ se subsistēs & ītelligēs dn̄m dicentē.¶ Aduerte quoq̧ ꝙ persona mesię q̄ ītroducit̄ alloquēs mū
dū recitando ea quę habet a deo/est ꝭm veritatē duaꝝ naturaꝝ:diuinę scilicet & humanę.& ꝭm diui/
nā naturā terminat istud dicere latēs in ꝓfundo huius literę dn̄s dixit ad me/suū dicere terminauit ad
me:ꝭm aūt humanā naturā terminat alteꝝ dicere qđ in sup̃ficie intelligit̄.nā & ab initio cōcęptionis
chr̄i in vtero mr̄is locutus est deus aīæ christi ꝑ visionē beatā:ita ꝙ verbum caro factum ex tūc audi
uit deū dicētē sibi.filius meus es tu.Et hoc dicere sup̃ficiali vsus videt̄ apostolus ad heb.1.dicēs.cui ali/
quādo dixit angeloꝝ/filius meus es tu.Et hoc vtunt̄ legētes/dn̄s dixit mihi.Et hoc nō vacat mysterio:
qa hmōi dicere diuinū nō solū est dicere sed facere.& ideo ꝑ hoc ad literam significat̄ ꝙ deus nō solū
vere appellauit me filium sed effecit:pro quanto effecit vt ego homo essem filius dei . dixit enim hoc
est effecit mihi homini/tu mesia es filius meus naturalis ratione diuinæ naturę . Simul siquidem fe/
cit deus filiū suum esse hoīem & hoīem esse filium suum/quādo verbum caro factum est.

Filius meus tu. Vbi nota ꝙ in istis sensibilibus filius appellat̄ & est qui vitali actione a viuente ex
ꝓpria substātia in similitudinē ꝓprię naturę viuēs ꝓductus est.Et licet hę cōditiones in substantiis
sp̄ualibus creatis īueniri nō possint/& ꝓpterea nulla earū habet filiū aut p̄rem(qa nulla eaꝝ ex ꝓpria
substātia pōt generare sibi similē)in diuina tn̄ natura verbū qđ a deo dicit̄ est ēt vere & ꝓprie filius:
qm̄ viuēs ꝑsona est/& a viuēte ꝓducit̄ ex dei substātia ꝑ vitalē generationis actū in eādē naturā/ita ꝙ
ex vi suę ꝓductionis est similis ꝓducēti.Et ꝓpterea hmōi ꝓductio actiue/vocat̄ generatio:passiue ve/
ro vocat̄ natiuitas.Et ꝓpterea ad ꝓbādā filiationem vere & ꝓprie/adiungit̄ ego genui te.hinc enim
nō solū ꝑsona mesię distinguit̄ a ꝑsona p̄ris(qa nullus generat seip̄m/& diuersitas ꝑsonaꝝ significat̄
ꝑ ꝓnomina ego & te:cōstat.n.ꝓnomina hęc ꝑsonas demōstrare)sed ēt significat̄ distinctio illius & a
sp̄ūsancto & ab vniuersis creaturis:qa nec sp̄ūssanctus ē genitus a deo , nec creaturę sunt ꝓprie loq̄n
do genitę a deo/sed factę:iuxta illud.dixit & facta sunt.& ꝑ ip̄m oīa facta sunt.Per hoc ergo ꝙ dicitur
filius meus/naturalis filius significatur.& ꝑpea probat̄ vera naturalitas/qa ego hodie genui te.Et vide
q̄ subtiliter multiplex ꝑfectio illius generationis significat̄.gn̄atio siqdē illa quatenus sp̄ūalis & intel/
lectualis significat̄ ꝑ dicere/dn̄s dixit:q̄tenus vero naturalis ac substātialis significat̄ ꝑ generare/ego ge
nui:q̄tenus vero ī silitudinē ꝑfectā/significat̄ ꝑ filiationē,filius meus:q̄tenus cōpleta ē/ꝑ verbū pt̄i tp̄is,
dixi/genui:q̄tenus ęterna ē/ꝑ aduerbiū p̄n̄tis hodie.qđ nō tp̄s p̄sens sed p̄n̄s stās semꝑ absq̧ q̄cūq̧ suc/
cessione denotat:dicēdo.n.ego hodie genui te/significat ꝙ nō heri(hoc ē ī ptō)sed hodie/hoc ē in ęter
nitate nesciēte p̃teritū aut futuꝝ/genui te/ꝑfeci generationē tui.Oportuit autē miscere genui cum ho
die:qa q̄ apud nos sunt generationes si sunt ī p̄n̄ti nō sunt adhuc ꝑfectę,& si sunt ꝑfectę nō sunt p̄n̄tes
sed p̃teritę.chr̄i aūt filii dei natiuitas ē semꝑ ꝑfecta & semꝑ p̄n̄s:& ꝑpea significat̄ ꝑ genui hodie. Dire
cte ergo r̄n̄det mesias mūdo meditāti inania de ipsius deitate/ꝙ non seipsum fecit deum/ꝙ nō hoīum
opiniones faciūt ipsum deū,sed ꝙ dn̄s dixit ad me/filius meus naturalis es tu qa ego hodie genui te.

Postula a me. Proseq̄ns mesias verba dei ad se/narrat dispōnē diuinā de dn̄io suo sup gētes & vni/

uersum orbē.Et p petitionē seu postulationē itellige orationē & meritum chri̅ sm ꝙ hō. Ita ꝙ dicere postula a me/ē dicere oratiōe & merito obię/passionis &c̄.recurre ad me. Vbi cōsidera diuine ꝓuidētię ordinē:ꝙ licet p̄destinauerit ab ęterno daturꝝ se chr̄o gētes,vult tn̄ rogari ab ipso chr̄o/ vult vt chr̄s p obediētiā & passionē &c̄.assequat̄ dn̄ium gētium.Et rō est:qa deus vult per media congrua disponere & conducere res ad finem.Et ad literam chr̄s hoc adimpleuit/& rogando patrē vt clarificaret ip̄m/ & obediendo vsq; ad mortem.ꝓpter quod inquit apostolus ad phil.2.deus exaltauit illum,& dedit illi nomen vt in nomine iesu omne genu flectatur &c̄.

Et dabo gentes. Dicit̄ postula in pręsenti & dabo in futuro:vt intelligas petitionē spectare ad tēpus vię quo chr̄s in hoc mūdo pn̄s fuit viator:dare aūt gētes/spectare ad tēpus futuræ imortalitatis quā chr̄s resurgēdo cōsecutus est.Promittunt̄ aūt nūc gētes chr̄o qui prius descriptus est rex sup sion: vt itelligas tā eos q sub lege sunt moysi q̄ eos q extra legē sunt/subiectos esse christo a deo.

Hereditatē tuā. Duplex insinuat̄ mysteriū.Alterū spectās ad dignitatē gentiū/ꝙ non qūolibet sunt datę chr̄o sed estimatę p modū hęreditatis.ita ꝙ sunt erectę in hęreditatē chr̄i sicut ppl's israel fuit quōdā electus in hęreditatē dei:dicēte moyse deute.4.vos tulit dn̄s vt hēret populū hęreditariū.Alterū spectās ad dignitatē chr̄i:vt nō vno tm̄ mō(.s.p orationē & meritū)sed alio ēt mō.s.iure hęreditario/gētes hēat subiectas.est.n.(vt ad hebr.1.dicit̄)cōstitutus a deo hęres vniuersoꝝ.Et hoc quadrat p̄missis:qa appellatus ē filius/nō adoptiuus sed naturalis ipsius dei.ꝙ si filius/et hęres:vt dr̄ ad gal.4.

Et possessionē tuā. Licet chr̄o resurgenti totius vniuersi dn̄ium collatū sit(dicēte ipso matth.vlti. data est mihi oīs ptās in cœlo & in terra)possessio tamen non tunc sed postea conferenda relicta est. Et possessionē quidē cœli accępit ascēdēdo sup oēs cœlos.possessionē vero totius terrę accępturus est veniens in ptāte ad iudicādū:tunc enim dabit deus illi terminos angulos/latera/cōfines terrę in possessionē eius.Sunt aūt termini terrę oriēs/occidens/auster & septentrio.

Cōfringes eos. Iudicē se institutū esse a deo subiūgit/ab actione punitiua regū & populorum qui cōuenerūt cōtra eū.Et iudiciū per virgam ferreā aptissime significat̄:quoniam iuxta psal.45.virga regni christi est virga directionis.virgā autem directionis oportet esse inflexibilem:alioquin quantum flecteretur/tantum declinaret a recta directione.Et propterea dicitur virga ferri.Et significatur ad literam iudicium christi inflexibile/quia nullum malum impunitum relinquit : quum de omni verbo ocioso reddituri simus rationem.Hac ergo excellētissima rectitudine qua pascūtur animi electorū a christo,hac eadem conterentur mali/pro oībus suis culpis pœnas daturi.Et quoniam pronomen eos demōstrat superius noīatos(populos scilicet/reges &c̄.)ideo duo significantur.Primo nullius culpæ eorum impunitas/per cōfractionem eorum in virga ferri inflexibilis.Secundo facillima facultas puniendi illos/per fractionem eorum tanq̄ vasorum testeorum.Hæc sunt quæ deus & christus attestantur mundo de veritate deitatis christi & regni eius.

Et nūc reges. Monet ꝓpheta gētes/populos/principes & reges in principio psalmi itroductos. sed gentes & populos monendos censet in suis capitibus:& ꝓpterea sermonē dirigit ad reges & iudices tanq̄ ad capita:quoniā alii sequunt̄ vestigia maiorum.Dixerat superius/tunc loquetur in ira sua.& ꝓpterea contra illud tunc/ait.& nunc/hoc est in præsenti vita non expectando illud tunc,intelligite/interius penetrate,castigamini/passiones animi castigate vt intelligatis monitionē euangelicam/subiicite vos reprehensioni diuini verbi,iudices terræ.

Seruite domino. Ad tres actus vult ꝓpheta reges & iudices instrui & intelligere.Primus est seruite dn̄o in timore.Apte aūt monet dn̄o seruiendū:qm̄ dn̄o directe debet̄ seruitus.Et seruituti exteriori adiūgit̄ timor iternus:ad excludēdū fictionē qua mūdi huius sapientes & pricipes p cerimonia colunt deū/nō iterno timore dn̄i vl'is exigētis se timeri ab hoīe:iuxta illud malach.1.si dn̄s ego sum vbi est timor meus?Et dn̄s in euāgelio matth.10.timete eū q postq̄ occiderit/habet ptātē mittere in gehennā.

Et letamini in tremore. Lętitia tā necessaria est q̄ charitas:quū sine ea vita spūalis nō sit.Et huic adiungit̄ tremor ꝓ moderamine/ne sit lętitia dissoluta. Vn̄ & paulus quum dixisset philippēsibus ca.4. gaudete in domino semper iterū dico gaudete,addidit moderamē modestia vestra nota sit omnibus hoībus.Significatur autem per huiusmodi lętitiam seu exultationē ꝙ spōtaneū requirit deus aīum humanum ad exhibendum sibi quę religionis sunt tam intus q̄ extra.ita ꝙ timor non excludat lętitiam animi nec lętitia excludat timorem.

Osculamini filiū. Quia in principio psalmi propositi sunt duo(scilicet dn̄s & chr̄s eius)& postea vterq; allocutus est mūdū,cōsequēter nūc ꝓpheta postq̄ iuitauit ad seruiēdū dn̄o/inuitat ad adorādū seu osculandum mesiam filium.Osculum itaq; filii amoris signum/manifeste significat impendendū amorem filio dei communicanti in natura cum genere humano.

Ne quādo irascetur. Assignat ꝓpheta rōnē suę monitiōis tū ex metu ęternę dānationis.tū ex spe ęternę btitudinis.Circa metū dānationis tangit̄ primo tēpus/dicēdo ne quādo irascet̄.Periculū itaq; describit̄ dānationis ꝓ tpe qn̄ irascet̄ filius:hoc est qn̄ iustitiam vindicatiuam exercebit.quod fit in morte vniuscuiusq; reprobi.Describitur & demeritum/subiungendo & peribitis via.p̄sens siquidem

tempus pro via ad cœlestem patriã cõcessum est humano generi. Vnde & viatores vocamur. & electi vtentes huius vię bñficio saluant̃ hac via: reprobi aũt beneficium huius vię contemnentes hac via pereunt: dum in fine eius in ęterno se inueniunt interitu. & propterea hic dicitur periculum esse ꝙ qñ erit tempus irę reges peribunt via: hoc est demerito vię.

Quoniam ardebit. Affirmat propheta futurum qñq; & paulo post vt furor chr̃i ardeat: ne putetur valde ditare illud qñ irascet̃. ppea. n. dicit qm̃ ardebit furor eius (metaphorica locutio est) ad similitudinem ardentis iustitia eius exercebit̃. & hoc velut parum. Quod si referat̃ ad tp̃s iudicii vniuersalis, appellatur totum tempus velut parum respectu ęternitatis: sicut & in apoc. dicitur, oportet fieri cito. Si vero referatur ad singulorum reproborum punitiones, vere valde parũ est: vtpote exiguum tẽpus vitę vniuscuiusq;. Hæc de metu ęternę pœnę. De spe autem beatitudinis subiungitur.

Beatitudines omnium sperantium in eo. Nec aliud determinat̃ tp̃s beatitudinis: quia vnũ & idem est tp̃s vindictę reproboꝝ & beatitudinis electoꝝ. tunc beati in re omnes (nullo excepto) sperantes in eo in hac vita. Et sic ante oculos regũ & principum ac mũdi proposuit propheta & pœnas & p̃mia futurę vitę: ~~nihil aliud laboris apponens ad assequendam beatitudinem nisi spem seu fiduciam in chr̃o. hæc enim sola & sufficit & exigitur ad euitationem gehennę & ad assequendam beatitudinem: quoniam non nostris meritis sed spe salui facti sumus. Beatitudines erunt, omnium nullo excepto, sperantium in eo filio.~~ In primo psalmo dictum est quare in plurali dicit beatitudines. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Psalmus dauid cũ fugeret a facie absalõ filii sui. III.

Domine qd multiplicati sunt q tribulãt me? multi insurgũt aduersum me.
Multi dicunt animę meę. non est salus ipsi in deo eius.
Tu autem domine susceptor meus es: gloria mea & exaltãs caput meũ.
Voce mea ad dominum clamaui: & exaudiuit me de monte sancto suo.
Ego dormiui & soporatus sum: & exurrexi, quia dominus suscepit me.
Non timebo milia populi circũdãtis me: exurge domine, saluum me fac deus meus.
Quoniã tu percussisti oẽs aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorum contriuisti.
Domini est salus: & super populum tuum benedictio tua.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Psalm9 dauidi ĩ fugere suo a facieb9 absalõ filii sui. III.

1 Propheta. Domine [4] q̃ multiplicati sunt angustatores mei? multi sunt insurgentes super me.
2 Multi sunt dicentes aię meę. Vox multorum. non erit salus ipsi in deo †. Selah. †Diis
3 Propheta Et tu domine [4] fuisti clypeus pro me: honor meus & eleuans caput meum.
4 Voce mea ad dominum [4] uocabo: & respondit mihi de monte sanctitatis suę. Selah.
5 Ego iacui & dormiui: euigilaui, quia dominus [4] sustentabit me.
6 Non timebo a myriadibus populi: qui circũquaq; positi sunt super me.
7 Surge domine [4], saluum me fac deus meus: quia percussisti omnes inimicos meos in maxilla, dentes impiorum confregisti.
8 ideo Domino [4] salus attribuitur: super populum vero tuum benedictio tua adsit. Selah.

Titulus est. Psalmus dauidi in fugere suo a faciebus absalon filii sui. Psalmus græcũ nomen est a cantu dictũ. & rñdet dictioni hebraicę ẽt a cantãdo deriuate: quã latine dicimus canticũ. Et est dictio hęc appropriata oĩbus hymnis huius libri. nã appellant̃ psalmi luc. vlt. quę scripta sunt ĩ lege moysi & prophetis & psalmis de me. & act. 1. petrus apl's appellat hũc librũ librũ psalmoꝝ. Et hoc habeat̃ pro regula in oĩbus sequẽtibus titulis vbi dicet̃ psalmus. ¶ Dauid est datiui casus. & designat nõ solũ autorẽ psalmi, sed materiã inchoat: quã prosequit̃ subiungendo. in fugere suo a faciebus absalon filii sui. Historia clara est in secũdo libro regũ. ¶ Dicit̃ a faciebus hebraico idiomate ĩ numero plurali. aiũt. n. semp in hebręo legi ĩ plurali numero facies: qa caret numero singulari hęc dictio. Et hoc sufficiat semel pro semp: qa infinities hęc dictio in hoc libro repetit̃. Vnde cõstat significari faciẽ, & non esse faciẽdam vim in plurali numero: sed vt translatio reddat numeꝝ numero, trãsfert̃ ĩ plurali nũero.

¶ Materia psalmi ex titulo constat. est enim gratiarũactio dauidis ad deum pro beneficiis sibi collatis in persecutione quam passus est ab absalon: de qua scribitur diffuse. 2. reg. a ca. 15. vsq; ad. 19

Et est iste primus psalmus historialis. ¶ Vbi pro regula generali omnium psalmorum historialium aduerte: quod quemadmodum in iure conduntur leges recitando rem gestam ab aliquo/non vt res illa gesta historię cōmendetur/sed vt ex dispōne quam princeps in illa re gesta promulgat habeatur iudicium legitimū de omnibus similibus, ita spūssanctus redegit multas res gestas a patribus veteris testamenti in psalmos per modum diuinę laudis/non vt sciantur illę res gestę(quoniam iam scriptę erant in libris historialibus:puta in genesi/exodo/libris regū &c̄.)sed ut hinc discamus qualiter spiritussanctus mouit iustorū aīos in illis rebus gestis/& qualiter nos in similibus positi meditationes affectusque nostros regulare debemus. Ita quod in hmōi historialibus psalmis pascit spiritussanctus ex sensu literali tā intellectū q̄ affectū vacātiū diuinis laudibus,formatque nostros aīos quasi psonarū loquētium per ipsos psalmos. hoc.n.operatur redactio rerum gestarum in psalmos quasi in corpus iuris. Et si mihi non credis,cerne hoc in psalmo miserere mei deus:qui historialis quū sit(ut titulus illius testatur) est in frequētissimo vsu ecclesię christianę,ad formādos similes affectus in peccatoribus affectibus quos habuit dauid post cōmissum adulteriū cum homicidio. ¶ In hoc quoque primo inter historiales psalmo/occurrit qō de tpe quo dauid condidit hos psalmos historiales(hoc est tractantes de rebus gestis tpe ipsius dauidis)an scilicet fecerit vnūquēque istorum tūc quādo res illa gesta fuit an postea. verbi gratia an iste psalmus fuerit factus tunc quādo dauid fugiebat a facie absalon/ita quod inter fugiendum fecit hunc psalmū(& sic de similibus)an postq̄ nactus est quietem fecerit psalmum istū/ & sic de similibus.Non parui autem refert vtrum fecerit.nā si tunc quū res gerebatur fiebat psalmus, multa in istis historialibus psalmis prophetica cōtinent valde digna admiratione: qm̄ in ipsis describunt in specie subsecuti euentus:puta quod saul fuerit sagittis percussus/quod corpus eius fuerit cōbustum/ & similia.Si vero postea conditi sunt,narrantur tm̄ res gestę post factum:sed describunt cum affectibus quos habuerat dauid qn̄ res gerebatur. & ppea describuntur vt futurę/vt superuenturę illi merito/statui/affectui/gratię/orationi/tribulationi/colloquio/& huiusmodi quod vel quæ tractat. ¶ Crediderim ego hoc secundo dictū veritati inniti.testimoniū phibente sacra scriptura de psalmo.18.scilicet diligam te domine.Nam ille historialis est:& multas res tpe dauidis gestas cantat vt futuras. & constat quod fuit factus post facta omnia illa: pręter contenta in calce de mesia. Legimus.n.2.reg.22. de illo psalmo.locutus est autem dauid domino verba carminis huius, in die qua liberauit eū dominus de manu oīum inimicorum suorum/& de manu saul. Vbi clare patet quod post nactam quietem non a saule tm̄ sed ab oībus inimicis suis(ammonitis/moabitis/idumęis/syris &c̄.) fecit illū psalmum. Vnde simile videtur de aliis historialibus psalmis insinuatum. Cum hoc tm̄ exponemus nos psalmos istos acsi essent prophetici/ad explicandos affectus & successus:& ad cōmendandam autoritatē spūssancti, qui sic psalmos scribi voluit qui per modum laudis conditi sunt.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid in fuga sua ab absalon valde multiplicatos hostes suos tam opere q̄ verbo proponēs deo/ ipsum liberatorem profitetur.ita quod clamanti respondit/iacentem erexit/a circundantibus saluauit/ obloquentes percussit/& populum benedixit.

¶ Persona loquens in toto psalmo propheta est,recitans vocem multitudinis.

Domine q̄z multiplicati sunt. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuā materię,& executiuam/ibi & tu dn̄e. Proponit autē dauid tria.Primo quod valde multiplicati sunt hostes sui cū absalon.& hoc significat dicendo.q̄ multiplicati sunt angustatores seu tribulatores mei. Et hoc spectat ad id quod scriptū est.venit nuncius ad dauid dicēs/toto corde vniuersus israel sequitur absalon. Spectat & ad euentū maiorem q̄ dixerat nathan: nam nathan suscitandū malū contra dauidem de domo dauidis/non de tota domo israel prędixit. ¶ Secūdum est multitudo insurgenriū ad bellandū cōtra dauidem. & hoc significat dicēdo.multi insurgentes sup me. Et spectat ad id quod scriptū est:quod absalon transiit iordanē & oēs viri israel cū eo. ¶ Tertium est multitudo obloquentiū spāliter contra vitam dauidis:qui dicebāt quod deus nō saluabit vitam dauidis.Et q̄uis ista multitudo non sit in libro regum scripta(sed semei dicens.ecce pmunt te mala qm̄ vir sanguinū es. & achitophel dicens/persequar hac nocte dauid & pcutiam eū:placuitque sermo eius absalon & cunctis maioribus natu israel) ex verbis tm̄ nathan ad dauidem/non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternū &c̄. multitudo videns inchoari adimpletionem verborum nathan/ecce ego suscitabo sup te malū de domo tua,facile credere & dicere potuit quod deus nō saluaret dauidem in hac psecutione.Et hoc significat dicendo, multi dicentes animę meę/vitę meę,non erit salus ipsi in deo.

¶ Selah.Dictio hæc hebraica est.& tribus supra septuaginta vicibus in hoc psalterio habetur:nec in tota sacra scriptura alibi repetitur nisi in cantico habbacuc. & ter in hoc psalmo ponitur. Est autem magna de hac dictiōe quæstio:an apposita sit vt significatiua dictio/ita quod sit pars textus psalmi sicut cętere dictiones significatiuę(significat.n.semper/seu ęternitatē/seu eleuationē:pp quod multi interpretes loco selah hn̄t semp/alii i sempiternū)an nō teneat significatiue/sed vt dictio officiosa ad denotandum vel mutationem vocis seu metri aut pausam in cantu aut aliqd hmōi. Et hāc viam amplexi

videntur.70. dum loco selah habent diapsalma in graeco. Hiero. in epistola ad marcellam/improbat & rationabiliter officium huius dictionis quantum ad quodcunq; officium intermedium/ex eo ꝙ reperitur haec dictio quandoq; in fine psalmorum. Verum ex hoc non habetur quin possit habere officium quod etiam fini psalmorum congruere potest: puta eleuationem vocis vel productionem. Hebrei putant dictionem esse officiosam: & habent argumentũ/quia non reperitur nisi in metris. Hanc opinionem ego sequar. & propterea nullibi mentionem amplius faciam huius dictionis in cõmentariis: ĩ textu autem curabo semper haberi rubro scriptam. Si inuenirem aliquos scientes scandere in hebręo metra psalmoꝝ, facile appareret veritas an dictio haec sit pars metri an nõ: qa ex mẽsura metri discerneretur. Si vis multas opiniões videre, lege epistolã hiero. ad marcellã: quae est. 64. Hęc de selah.

¶ **Et tu domine.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula/domine. secũdo illa q̃ multiplicati/ibi ego iacui. tertio illa/multi insurgentes/ibi non timebo. quarto illa/multi dicentes/ibi quia tu percussisti. ¶ Tractatur hic illa particula domine/pro quanto tractatur recognitio qua dauid recognoscit deum affuisse sibi in hac sua vexatione. Explicat aũt primo opem triplicẽ allatam sibi a deo dicens. & tu domine clypeus pro me/ defendendo ne occiderer ab achitophel: domini siquidem nutu dissipatum est consilium achitophel vtile ad occisionem dauidis. honor meus/restituendo me in regnum: & eleuans caput meum/quasi iacens ex casu. Et est ordo pręposterus. nã prius fuit eleuatio iacentis pręsidio illorum qui adiuuerunt dauidem q̃ redintegratio regni. ¶ Deinde explicat modum quo haec tria habuit/dicens. Voce mea/non aliena/non sacerdotum, ad dominum/nõ ad hominem, vocabo. non ꝙ statim non vocauerim: sed quia perseuerabo vocans/ex intimo cordis affectu recurrens. Haec vocatio intelligitur ad literam recursus dauidis ad deum inchoatus in humilitate nudorum pedum/operti capitis/ac in religione veneratę arcę domini/& submissione voluntatis proprię voluntati diuinę: & postea in adoratiõe in monte, ac sacrificio patientię & mansuetudinis/maledicente illum semei. haec enim omnia ad hanc concurrerunt vocationem: in qua perseueraturum se spondet/verbo futuri temporis vtens. Hic est modus ex parte dauidis. ¶ Ex parte autem dei subditur. Et respondit mihi/opere & effectu triplici memorato, non de tabernaculo/non de arca, sed de monte sanctitatis suę: hoc est de coelo in quo est sanctitas eius/vel de celsitudine sanctitatis suę. In quo recognoscitur magna dei dignatio/vt de tanta celsitudine dignatus sit condescendere ad respondendum hoĩ deiecto. Vbi nota diuinę opis celeritatem descriptam esse per vocabo in futuro & ꝛ̃ndit in ptõ: hoc est ꝙ ante deus exaudit & succurrit q̃ hõ ex corde orans cõpleat clamorẽ orationis suę.

Ego iacui. Tractatur hic illa particula/q̃ multiplicati sunt angustatores mei: explicando successum rei sermone metaphorico ad similitudinem hoĩs iacentis/dormientis & post vigilantis. Multiplicatis quippe cum absalon concurrentibus ad angendũ dauidem & deiciẽdũ illum a regno, statim dauid ciuitatem regiam perdidit fugiens. & propterea dicit ego iacui/ad similitudinem iacentis imus humiliatusq; se habuit. Et quia abscondit se in campestribus dicit & dormiui/tanq̃ nõ sentiens me habui. Postea congregata aliquanta multitudine quasi euigilauit ad resistendum absalon. & hoc totum sub spe/quia dominus sustentabit me: spes. n. diuini auxilii per futuram sustentationem significatur.

Non timebo. Tractatur hic illa particula/multi insurgentes sup me: declarãdo securitatẽ ex diuino conceptam auxilio/quum absalon cũ exercitu israel venit contra dauidẽ. Non timebo inqt a myriadibus (myrias numerũ significat decem milium: myriades plura dena milia) hoc est a multo exercitu absalon. (quot. n. dena milia fuerint non est scriptum: quum tñ scriptum sit ꝙ facta est plaga magna in die illa viginti miliũ) populi/israel, qui circũquaq; positi sunt super me/dauidẽ. Describũtur circũquaq; hostes. tum quia totum fere regnum erat contra dauidem. tum quia exercitus absalon venerat ad hoc vt circundaret ciuitatem in qua erat dauid: vt consuluerat cusi arachites. Non timebo inquã surge domine/hoc est surgente te domine, ad auxilium meum immo ad saluandum me: saluum me fac deus meus/per gratiam tuam. & ita euenit.

Quia percussisti. Tractat̃ hic illa particula/multi dicentes aię meę non salus ipsi in deo. Tractatur aũt inducẽdo plagã istis obloqñtibus a deo illatam pro rõne salutis ipsius dauidis/& (quod plus est) benedictionis populi. Quia inquit tu deus percussisti oẽs inimicos meos maxilla. peccauerant isti locutione quae fit ore in quo est maxilla cum dentibus, ideo in maxilla & dentibus puniti describunt̃. Et per has poenas intellige plagã exercitus absalon. & post illęsum dauidem subiungi percussionem absalon & suorum: quae simul rõ fuit salutis dauidis. Poenę fuerũt maxillarũ & dentium/tum ratione feritatis absalon cõtra p̃rem & p̃rem regni/tum rõne obstrusionis ex euentu cõtrario: vt sic oĩum inimicorum tũ feritas tum falsa vaticinatio seu imprecatio/percussa confractaq; describatur. ¶ Et ppea tibi domino/nõ homini, attribuitur salus/dauidis cõtra illos qui dicebãt nõ salus ipsi in deo. & vltra salutẽ dauidis, sup populũ tuum/israel, benedictio tua/affuit redintegrato me in regnum. Vel deprecatiue ac optatiue pro gratiarumactione subiungit. quia percussisti, ideo quaeso tibi domino attribuatur salus habita/& super populum benedictio tua concessa. magnam enim benedictionem consecutus est populus in prostratione absalon & redintegratione regni dauidis. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori in canticis psalmus dauid .IIII.

CVm inuocarem exaudiuit me deus iustitię meę: in tribulatione dilatasti mihi.
Miserere mei: & exaudi orationem meam.
Filii hominum usquequo graui corde: ut quid diligitis uanitatem & queritis mendacium?
Scitote q̃m mirificauit dominus sctm̃ suũ: dominus exaudiet me quũ clamauero ad eũ.
Irascimini & nolite peccare: quę dicitis in cordibus uestris / & in cubilibus uestris compungimini.
Sacrificate sacrificium iustitię & sperate in dño: multi dicunt quis ostẽdit nobis bona?
Signatum est super nos lumen uultus tui domine: dedisti lętitiam in corde meo.
A fructu frumenti / uini & olei sui: multiplicati sunt.
In pace in idipsum / dormiam & requiescam.
Quoniam tu domine / singulariter in spe constituisti me.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincenti in modulationibus psalmus dauidi .IIII.

dilatationem
1 Propheta. IN uocare meo responde mihi deus iustitię meę / in angustia dilatare fecisti mihi: miserere mei & audi orationem meam.
est seu erit
2 Filii uiri usq; quo honor meus ignominię: diligetis inane / queretis mendacium? Selah
3 Et cognoscite quoniam separare fecit dominus [4] gratiosum sibi: dominus [4] audiet inuocare meo ad eum.
4 Tremite & non peccate: dicite in corde uestro sup cubili uestro / & tacete. Selah.
5 Sacrificate sacrificia iustitię: & fiditę ad dominum [4].
sunt
6 Multi dicentes. Q õ multorum. quis uidere faciet nos bonum? Propheta. leua super nos lucem facierum tuarum domine [4].
7 Dedisti lętitiam in corde meo: a tẽpore frumentũ eorũ & mustũ eorũ multiplicata sunt.
ego autem
† Securitati 8 In pace simul iacebo & dormiam: quia tu domine [4] solus in securitate † habitare facies me.

TItulus est. Vincenti in modulationibus psalmus dauidi. In quo aduerte semel pro semper / in titulis multis haberi hanc dictionem interpretatam vincenti: quia inuenitur legi vincenti / victori / ad victoriam. aiunt tamen proprie esse participium / scilicet vincenti. Et sunt diuersę opiniones quid significet in huiusmodi titulis. Alii putant significare modum musici cantus seu soni. s. certatim cum conatu mutuo ad superandum. Alii putant significare pręsidentem instrumento musico vel tali speciei cantus aut soni: vt scilicet denotetur pręsidens cui assignabatur canticum sic vel sic canendum / seu tali sono musico supponendum. frequenter. n. in psalmorum titulis simile inuenimus. Et videtur istis ꝙ semper pręsidens illi cantui seu sono seu instrumẽto / designetur. ¶ Quod autem dicitur in modulationibus / non intelligas proprie exprimere dictionẽ hebraicam quę hic hr̃: quoniam de illa est quęstio an sit nomen musici instrumenti an sit nomen specialis modi musicę / cuius genus est modulatio. Et quia numeri pluralis est hebraica dictio, ideo ponendo genus pro specie dictum est in modulationibus. Et hoc etiam sit dictum semel pro semper in multis titulis in quibus habetur in modulationibus. ¶ Dauidi eadẽ ratiõe qua in titulo tertii psalmi. Ex titulo igĩ explicatur autor psalmi dauid: & implicite significatur materia / dicendo vincenti & dauidi.

¶ Vnde circa materiam nota esse hic aliquid clarum & aliquid inquirendũ. Clarum est ꝙ psalmus iste loquitur de dauide tempore persecutionis a saule. nam constat ꝙ dauid fuit autor psalmi / & ꝙ ea quæ hic dicuntur non excedunt ipsum sed de ipso verificantur / & ꝙ loquitur de tempore quo honor eius erat in ignominia seu confusione: vt patet in secundo versiculo. vsquequo honor meus ignominię. Duplex autem tempus inuenitur quo honor dauidis fuit in ignominia: scilicet tempus persecutionis ab absalon / & tempus persecutionis a saule: quo ex genero regis / ex summo honore (quo

publice cantatum est.percussit dauid decem milia in milibus suis &c̃.) factus est profugus/habitator speluncaꝝ & deserti &c̃.Sed inter has duas passiones tm̃ interest: ꝙ illa quã passus est ab absalon/fuit merito iniquitatis eius pp adulterium & homicidiũ: ista aũt a saule fuit merito iustitię & prudentię eius.Et qa in principio psalmi expsse dauid meminit iustitię suę/excludit̃ ab hoc psalmo tp̃s persecu tionis absalon/& relinquit̃ intelligendũ tp̃s persecutionis a saule. ¶ Inquirendũ aũt restat qd spãliter gestum in illa persecutiõe hic tractet̃. Cõsiderãti aũt ꝙ dauid hortat̃ viros quos alloquit̃ ad iustitiã & spem in deo/& ꝙ tota vis exhortationis fundat̃ sup hoc ꝙ ipse dauid exaudiet̃ a deo quia elegit eũ deus sibi/& ꝙ deus habitare faciet qñqꝫ ipsum securũ in pace, apparet ꝙ nõ alloquit̃ hostes sed eos q/buscum causa erat cõis: alioqn vana esset cõsolatio illoꝝ ex futuro bono dauidis. apparet.n.in prin cipio/in medio & in fine psalmi nihil promitti nisi futurũ bonũ dauidis. Et qm̃ viri quos alloquitur in secũdo versiculo rephendunt̃,supponendũ vr̃ ꝙ viri isti sunt viri illi qui erant in societate dauidis profugi/dubitãtes ꝙ nunq̃ dauid fieret rex/inaneqꝫ esse sequelam dauidis.& ppea quęrũt quis nos fa/ciet videre bonũ!Et licet scriptura nõ meminerit alibi talis dubitatiõis in viris q erant cum dauide, cõsentaneũ tñ est iis quæ narrant̃ in scriptura ꝙ habuerint multi coꝝ tale dubiũ.nam quũ vidissent ꝙ dauid noluit vti opportunitate sibi a deo tradita occidẽdi saulem psequentẽ ipsum in spelũca(di/centibus illis.ecce dies de qua locutus est dominus ad te/ego tradã tibi inimicũ tuũ vt facias ei sicut placuerit in oculis tuis) & similiter quũ restiterit iis q volebãt saulẽ occidere (nam ibidem/scilicet.1. reg.24.subiungit̃.& confregit dauid seruos suos sermonibus istis/& nõ pmisit eos vt cõsurgerẽt i saul) rõnabile est vt viri bellatores videntes dauidem nõ vsum esse bñficio pręualendi sup inimicũ/dubita uerint ꝙ dauid nunq̃ perueniret ad regnũ: arbitrantes occidendũ fuisse saulem omissis tot scrupulis dauidis. ¶ Est ergo ad literam materia psalmi/exhortatio dauidis ad viros suos in persecutione saulis ad expectandum diuinam promissionem/vacando interim operibus iustis.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid profugus a facie saulis/hortatur suos vt sciant ꝙ deus solus qui elegit eũ audiet causam iu/stitię eius & adimplebit promissionem suam:interim tñ non dubitent / sed vacent iustis operibus & sperent in deo tacentes:quia non a tempore sed a deo erit expectatum bonum.

¶ Persona loquens propheta est/recitans quęstionem suorum.

In vocare meo responde mihi. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuam materię/& exe/cutiuam/ibi miserere.Proponunt̃ hic tria.Primum deprecatiuũ/ꝙ deus rñdeat dauidi i suo (vt ita dicam)vocare:quod nihil aliud est dictu q̃ me vocante tu deus rñdeas.Et est hęc supplicatio magnę fiducię/vt audeat dicere deo ꝙ quum ego voco tu rñdeas.Et licet introducat̃ per modũ supplicatiõis (tum pro reuerentia diuina:tum pro libertate dei semper perseuerante ad rñdendũ & non rñdendũ) intendit tñ propheta per hoc significare certam suã securitatẽ ꝙ vocanti deus rñdebit. ¶ Secundum est quasi iustificatio causę proprię dicendo.deus iustitię meę/actor & retributor.Et significat spãliter per hoc ꝙ deus fuit & est causa iustitię dauidis ad regnũ/qm̃ ipse vnxit eum p samuelem.& simul red/ditur rõ quare deus rñdebit ei vocanti:quia.s.est actor & retributor iustitię eius. ipsa.n. rñsio vocanti/ retributio est:qm̃ rñdere dei est facere/imo satisfacere petenti.Significat̃ quoqꝫ deus testis iustitię daui dis:cui hoies imputabant ꝙ quęreret malũ aduersus saulem. ¶ Tertium est collatio bñficii in execu/tione/dicendo.in angustia dilatare fecisti mihi.Et licet possit vt sonat intelligi ꝙ cõmemorat̃ pteritũ bñficium(tum ꝙ de angustia priuatę domus & officii pascẽdi oues in latũ amplumqꝫ tribunatus mi litũ offm̃ & in dignitatẽ generi regii euectus ẽ.tũ ꝙ de angustia obsidionis a saule pluries ereptus est: scilicet ex domo michol/& quando cinctus est in modum coronę)mihi tamen videtur ad lr̃am poni pteritũ pro futuro propter certitudinem prophetię: & significari ꝙ deus dilatabit ei/amplitudinem promissi regni dando/quis nunc sit in angustia constitutus:vtpote coarctatus a persecutionibus sau/lis.Ita ꝙ omnia quę proponuntur spectant ad iustitiam causę/ad certam dei rñsionem/& certam exe/cutionem futuri regni.

¶ **Miserere.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula/in vocare meo/ quantum ad ipsam vocationem. secundo illa/in angustia/ibi filii viri.tertio illa/responde mihi/ibi & cognoscite. quarto illa/iustitię meę/ibi tremite.quinto illa/dilatare fecisti/ibi multi dicentes. ¶ Expli/catur itaqꝫ vocatio dei proposita: ꝙ non vocabit vane,sed vt audiatur oratio sua/hoc est exaudiatur. & misereat̃ deus sui: hoc est releuet ipsum a miseria in qua est. Vbi aduerte ꝙ sic iustam suam prose/quitur causam coram deo/vt ad misericordiam confugiat diuinam.

Filii viri. Tractatur hic angustia dauidis/honeste reprehendendo viros qui erant cum eo: ad illos enim conuertit sermonem.Vnde vocat eos honorabili nomine/filii viri: hoc est geniti ex virilitate: erant enim viri fortes.Simili siquidem modo.1.reg.26.dauid dixit ad abner. nunquidnam vir tu es! ¶ Humane autem loquens ad eos/manifestat defectum eorum duplicem. Alter est diligere inane: alter inquirere mendacium. & ꝙ hæc duo perseuerabunt in eis donec dauid erit ignominiose profugus. Et diligere quidem inane/ significat ex parte diligentium affectum tanquam inanem p

pro quanto affectum habebant fere vacuum spe ꝙ dauid futurus esset rex. Quãtum autem ad effectũ/ explicatur ꝙ diligent inane.i.sine fructu,non semper/sed donec honor dauidis esset in contumelia.Et quantum ad hoc non significatur culpa,sed dilatio fructus.¶ Inquisitio autem mendacii/ad dubitationem quã habebant refertur.dubitabant enim & inquirebant an mendacium futurum esset an nõ ꝙ dauid obtineret regnum.Et hęc ĩquisitio similiter duratura dicitur donec dauid esset in illo opprobrio.¶ Et aduerte ꝙ hęc verba possunt legi assertiue.Et tunc est sensus.filii viri donec ego sum in hac ignominia,vos diligetis sine fructu/& inquiretis an sit mendacium de regno meo futuro. Põt quoq; legi reprehensiue. Et tunc est sensus per modum ĩterrogatiuum.filii viri diligetisne inane/& quęretis mendacium quousq; durabit hęc mea ignominia? Vel filii viri vsq; quo honor meus(hoc est regni futuri)erit ad ignominiam coram vobis/dum diligetis inane & quęretis mendacium? ex hocipso.n.ꝙ perseuerabant quęrendo an esset mẽdacium/& affectum habebant spe vacuum, honorem dauidis in ignominiam vertebant.Et per hęc patet angustia dauidis non solum ratione persecutionis a saule, sed ratione eius quod patiebatur ex huiusmodi dubitatione & affectu suorum.

Et cognoscite. Tractatur hic illa particula/responde mihi:pro quãto admonent̃ dicti viri vt cognoscant ꝙ dominus audiet clamorem suum.Affert autem ad hoc rationem ex ṗterita electione diuina qua elegit ipsum in regem per samuelem:vt ex diuina electione qua inuenerat hominem ſm cor suũ, cognoscant ꝙ deus audiet & respondebit dauidi vocanti eum/recurrenti ad eum.Dicẽdo enim & cognoscite/hortatur vt affectibus suis addant cognitionem, qñ deus per samuelem separare fecit gratiosum sibi. seipsum siquidem vocat gratiosum: quippe qui misericordia pluries vsus fuerat versus saulem.Sibi autem(deo)dicit iuxta verbum dei ad samuelem.prouidi mihi regem in filiis isai.1.regũ.16.& verbum samuelis ad saulem de dauide.1.reg.13.quęsiuit dominus virum sibi ſm cor suũ.Et ex hac diuina separatione seu electione intelligite dominum responsurum mihi.audire siquidem dei/cũ effectu responsionis intelligitur. ¶ Aduerte prudens lector semel pro semper: ꝙ dictio hebraica interpretata gratiosus/significat proprie beneficũ gratuite.& formatur a gratia vt est virtus animi qua benefici gratuite sumus: ita ꝙ non ex merito illius cui benefacimus/non ex nostro debito/non ex spe remunerationis/non ex aliqua compassione,sed ex nostra voluntate gratuita benefacimus aliis.Hęc dictio infinities in libro hoc inuenitur interpretata cõmuniter misericordia/a quibusdã benignitas. nobis visa est attentis prædictis conditionibus/interpretanda gratia. & sic inuenies inferius. Et inde consequenter oportuit formare adiectiuũ significãs actionem/scilicet gratiosus: nõ pro grato passiue vt est in vsu: sed semiusurpato vocabulo pro conferẽte grãm.Et hæc pro vtraq; dictiõe(scilicet grã & gratioso)recole in toto textu psalterii.

Tremite & non peccate. Tractat̃ hic illa particula/iustitię meę: non explicando propriam iustitiã, sed monendo viros suos ad sectandam iustitiam.turpe.n. eẽt docere iustitiam nisi doctor esset iustus. ¶ Monet autem eos ad vtranq; iustitię partem.Primo ad declinandum a malo.Propter quod consequendum dat tria pręcępta.Primum est tremite:hoc est tanto pauore timeatis sermonem dei vt etiã trematis.Et hoc dixit/quia isti videbantur dubitare de promissione dei, non exhibentes diuinę promissioni debitam reuerentiam. Secundũ est meditatio diuinorum in corde super cubili:hoc est vt in seipsos reuertantur in quiete mentis/& secum tractent diuinam veracitatẽ. Tertium est tacete: vt nõ relaxẽt linguã/dicẽdo.nõ erit/qñ erit?& sĩ'ia.Et hæc tria seruãdo nõ peccabitis:qđ est declinare a malo. Ad alteram vero iustitię partem(quæ est facere bonum) inuitat subiungens.

Sacrificate. Monet istos facere bonum intus per cõfidentiam/dicendo fidite ad dominum:seu confidite in domino/fiduciam vestram ad deũ habeatis nõ ad hoĩem. Et hac monitione plurimum indigebant qui iam fere desperauerãt.Extra vero dicẽdo.sacrificate sacrificia iustitię.Et intẽdit ad literam ꝙ si pro ꝗa non possunt sacrificare deo sacrificia agnorum/vitulorum & huiusmodi, offerant deo sacrificia operum iustitię:vt sic sit deus iustitię vestrę sicut est deus iustitię meę.Et dixit hæc de iustitia specialiter/vt cognoscerent opus iustitię fuisse nõ occidisse saulem: iuxta illud verbum dauidis.1.reg. 26.quis enim extendet manum suam in christum domini/& innocens erit?

Multi dicentes. Tractatur hic illa particula/dilatare fecisti mihi/tali ordine. primo recitãtur inquirentes quis faciet hanc dilatationẽ. secũdo ponit̃ responsio ꝙ deus faciet illustrando.tertio apponitur modus quo faciet.¶ Inducunt̃ itaq; multi dicentes. Per quod insinuat̃ ꝙ non oẽs viri qui erãt cum dauide fluctuabãt dictis phantasiis/sed aliq eoꝝ:quos tñ in cõi propheta & allocutus est & recitat/dicendo multi dicentes(supple sunt seu fuerũt)quis videre faciet nos bonũ? Modus est loquẽdi expectantiũ & dubitãtiũ.ex quo.n.(vt dictũ est)viderãt dauidẽ nõ vsum data occasione ṗualẽdi/dicebãt,qs faciet videre nos bonũ expectatũ in sublimatione dauidis in regẽ?quasi dicãt/nullus amplius.

Leua super nos. Nota hic duas similitudines. Altera est qua assimilatur diuina beneuolentia erga dauidem & suos luci diuini vultus: sicut econuerso volũtas puniendi assimilat̃ irę seu indignationi diuini vultus.Et ĩ promptu rõ est similitudinis:qñ lucida facies/beneuola gratiosaq; est: sicut iratus seu indignatus vultus vindicatiuus est. Altera similitudo ẽ diuinę faciei lucẽtis/ad solẽ corporeũ sub

hemiſphęrio inferiori exiſtentem. Et prima quidē ſimilitudo clare ſignificatur/dicendo lucem faciei tuę dñe. ſecūda aūt dicendo/leua ſup nos. ad ſimilitudinē ſiquidē lucis ſolaris quū leuat̃ ad hemiſphęriū ſup nos oriente ſole/petit ꝙ deus leuet ſup ſe & ſuos lucē vultus ſui. ¶ Ex qbus infertur tertia ſimilitudo ſub/intellecta. ſ. ꝙ dauid deſcribit ſe & ſuos eſſe tunc velut in nocte/& velut expectare eleuationē lucis ſolaris ſup hemiſphęriū. Iuxta hanc. n. parabolā deſcribit diuinā beneuolentiā erga eos eſſe tunc velut lucē ad/huc exiſtentē in alio hemiſphęrio: hoc eſt non manifeſtā eis. ¶ Et per modū ſupplicantis declarat ꝙ quū deus leuabit lucē vultus ſui ſup nos (hoc eſt apparere per bñficentiā faciet beneuolentiā ſuam ſup nos) tūc ſtatim erit effectus. Dediſti lętitiā in corde meo: hoc eſt lętabor ego ex corde/qui mō triſtor propter veſtrā diffidentiā. & cōſequenter ii qui mecū erūt lętabunt̃. Et currit parabola: qa ēt naturaliter lętamur apparente luce ſolis ſup nos. Memēto hic eius qđ in titulo tertii pſalmi diximus/ꝙ facies apud hebręos nō habet numerū ſingularē: ſed idē apud eos ſignificat̃ per facies in numero plurali quod apud nos per faciem ſeu vultū in numero ſingulari. ¶ Reſpondit itaq; dauid quærētibus qs faciet nos videre bonū! ꝙ deus leuans lucem vultus ſui ſup nos/dabit lętitiam in corde meo. vt per hoc intelligas ꝙ de bono hoc eſt regno ipſius dauidis expectato quęrebant quis faciet nos illud videre!

A tempore. Aduerte hic ꝙ niſi obſtaret pronomē ſuum ſeu eoꝝ (etiam repetitum) in promptu eſſet ſenſus literæ ꝙ expectandū eſt tempus quo deus leuet lucē vultus ſui ſup nos quēadmodum frumentum & muſtum multiplicant̃ ſuo tēpore: dum creſcunt frumenta & vites & vuæ tēporibus ſuis. Sed pronomē eorum ſeu ſuū (quod ex induſtria appoſitū videt̃ e regione contra ꝓnomen nos/quū dixit leua ſup nos) & ſimiliter verſiculus ſequens totū tribuens ſoli deo/obſtant huic ſenſui. Apparet ſiquidē ꝙ ꝓpheta in/tendit diſtinguere inter ſe & ſuos ex vna parte & alios ex alia parte: & dicere ꝙ alii multiplicant frumentum & muſtū a tēpore/ſeu (& in idem redit) alioꝝ frumētum & muſtū multiplicant̃ a tēpore, ſuum autē bonum nō a tpe ſed a ſolo deo expectat̃. Et intendit per multiplicationē frumenti & muſti opulentiam. metaphoricus ſiquidē ſermo eſt: intendens ꝙ alioꝝ opes multiplicant̃ ex tēporis bñficio quēadmodum frumentū & muſtū/hoc eſt quēadmodum fructus vegetabiliū: opes aūt noſtræ non ex bñficio tpis ſed a ſolo deo expectandę ſunt. Et intendit ꝓpheta per hoc ad literā rñdere murmurationi ſuoꝝ/dicētium ꝙ ipſe non eſt vſus beneficio tēporis quo datus eſt ſaul in manus eius: dixerunt. n. tunc. ecce dies de qua locutus eſt dñs ad te/ecce ego tradā tibi inimicū tuum vt facias ei ſicut placuerit in oculis tuis. ad hoc. n. directe rñdet ꝙ alioꝝ vtilitas ex beneficio tēporis prouenit/ſiue iuſte ſiue iniuſte (& propterea dixit eorū ſeu ſuum) meum autē bonum a deo ſolo ſubiungitur pendere/dicendo.

In pace. Dixerat ꝙ alii a tempore multiplicant ſua: ait nunc. ego autem non a tempore ſed quia tu ſo/lus facies me habitare in ſecuritate, ideo iacebo ſimul & dormiam in pace. Et totum hoc fuit adimple/tum ad literam in regno dauidis. ¶ Deſcribitur autem hic omnimoda quies per iacere ſimul & dormi/re in pace. nā & iacere ſine dormitione/inquietudinis eſt: & dormire abſq; cubitu/ſolicitudinis eſt: vtrūq; autem habere ſine pace/timentis eſt. Apte autem omnimodæ quieti reddit̃ cauſa ſecura habitatio. Hæc autem omnia futura aſſeruntur a dauide: vt cōfidant in promiſſione diuini adiutorii/ſicut & ipſe abſq; hęſitatione futura prædicit.

In ſecuritate. Textus hebræus habet ſecuritati datiui caſus: ſed adiuncta eſt præpoſitio in propter conſtructionem. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori ſup hęreditatibus pſalmus dauid. V.

VErba mea auribus percipe domine: intellige clamorem meum.
Intende uoci orationis meę/rex meus & deus meus.
Quoniam ad te orabo domine: mane exaudies uocem meam.
Mane aſtabo tibi & uidebo: quoniam non deus uolens iniquitatē tu es.
Nec habitabit iuxta te malignus: neq; ꝑmanebūt iniuſti an̄ oculos tuos.
Odiſti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendaciū.
Virū ſanguinū & doloſum abominabit̃ dñs: ego aūt in multitudine miſericordię tuæ.
Introibo in domum tuam: adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo.
Domine deduc me in iuſtitia tua: ꝓpter inimicos meos dirige ī cōſpectu tuo uiā meam.
Quoniam non eſt in ore eorum ueritas: cor eorum uanum eſt.
Sepulchrum patens eſt guttur eorum/linguis ſuis doloſe agebant: iudica illos deus.
Decidāt a cogitationibus ſuis: ſ̃m multitudinem impietatum eorum expelle eos, quo/niam irritauerunt te domine.
Et lętentur omnes qui ſperant in te: in ęternum exultabunt & habitabis in eis.

Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum: quoniam tu benedices iusto. Domine ut scuto bonę uoluntatis tuæ coronasti nos.

❡IVXTA HEBRÆVM. ❡Vincēti ad nechiloth psalmus dauidi. V.

1 Propheta. Dicta mea ausculta domine[4]: intellige locutionem meam.
†voci 2 Ausculta uocem † clamoris mei, rex meus & deus meus: quoniam ad te orabo.
3 Domine[4] mane audies uocem meam: mane præparabor tibi & speculabor.
4 Quoniam non deus uolens iniquitatem tu: ideo non habitabit te malus.
5 Non stabunt insipientes coram oculis tuis: odisti omnes operantes iniquitatis.
6 Perdes loquentes mendacii: uirum sanguinum & doli abominabitur dominus[4].
7 Et ego in multitudine gratię tuæ introibo domum tuam: incuruabor ad templum sanctitatis tuæ in timore tuo.
8 Domine[4] deduc me in iustitia tua: propter inspectores meos rectam fac faciebus meis uiam tuam.
9 Quoniam non est in ore eorum rectitudo, intimum eorum prauitates sunt: sepulchrum apertum est guttur eorum, linguam suam lenificabunt.
†voč 10 Desolare fac eos deus†, decident a consiliis suis in multitudine fallaciarum suarum: expelle eos, quoniam rebellauerunt in te.
11 Et lætabuntur omnes sperantes in te, seculo cantabunt: & operire facies super eos, & exultabunt in te diligentes nomen tuum.
12 Quia tu benedices iustum domine[4]: ut scuto uoluntate tua coronabis eum.

Titulus est. Vincenti. quod exponitur vt supra in titulo quarti. Ad nechiloth. Dictio hebraica tā multas habet significationes vt incertum sit an apposita sit in titulo ad significandum instrumētum seu aliquid musicum, an ad tangendum materiam psalmi. nam significat instrumētum musicum, significat cōgregationes vel hęreditates vel cōualles. nec ex antecedentibus & consequentibus particulis tituli, insinuatur optio significationis: prima tamen particula denotat ꝙ nomen musici instrumenti aut musicę modulationis nomen est. Psalmus dauidi, vt supra.

❡Circa materiam psalmi clare apparet ꝙ dauid est autor psalmi, & ea quę dicunt̄ in hoc psalmo de persona loquēte congruūt ipsi dauidi. & ea quę dicuntur de inimicis ipsius personæ loquentis dicuntur de iudęis: vt testat̄ apostolus ad ro. 3. inducens nonū versiculū huius psalmi. sepulchrum patēs guttur eorum, linguis suis dolose agebant. & dicens hoc dici de iudęis qui sub lege erant. Quibus si adiungant̄ tres conditiones dauidis loquētis (scilicet ꝙ erat affectus ad rectitudinē, ex versiculo. 8. imo ꝙ erat iustus, ex versiculo vltio: & ꝙ patiebat̄ inimicitias īsidiosas, ex multis versiculis: & ꝙ culturus erat deum in timore, adorando in templo &c̄. ex versiculo. 7.) & rursus si cōsiderent̄ petitiones eiusdem (ꝙ scilicet petit ꝙ inimici decidāt a consiliis & castigent̄, & ꝙ sperantes in deo lętentur ob benedictionem iusti) & rursus si considerentur euētus (nam describit̄ futurum ꝙ virū sanguinum & doli abominabit̄ dominus, & ipse loquens introibit in domū dei) facile ex his oībus collectis ante mentis oculos, apparet ꝙ psalmus iste ad literam loquitur de dauide iusto sublimando in regnum a deo, deiecturo saulem ꝑpter iniquitates eius. Ita ꝙ materia psalmi nō tam est dauid dirigendus a deo & saul deiiciendus a regno q̄ rectitudo seu iustitia dauidis & iniquitas saulis & suorum, ob quas deus saulem deiecit & dauidem direxit, defendit ac benedixit. ꝑpterea enim totus psalmus occupatur circa iustitiam & iniustitiam. ⁋ Est itaq; materia psalmi ad literam deiectio saulis a regno ꝑpter iniquitates eius, & defensio, directio atq; benedictio dauidis iusti ad regnum ob diuini cultus gloriam.

❡SVMMARIVM EST.

❡Propheta postq̄ deum supplex adiit, describit seipsum ex orationis merito non solum exaudiendum sed visurum exitum rei: scilicet ꝙ quia deo displicent iniqua, deiiciet saulem & sublimabit misericorditer ipsum ad augmētum cultus diuini. Orationem autem suam subiungit: petens suiipsius directionē, hostium vero & consilia perire & iniquitates puniri: sperantium autem in deo consolationem

ob sui

ob sui defensionē ac bñdictionē. In quo ꝓgressu cernere potes ꝙ prius descripsit effectū orōnis q̄ orōnem: ea forte rōne quia describit effectū vt ꝑuisum, & magis ex deo q̄ ex orōnis merito.

¶ Persona loquens propheta est.

Dicta mea. Diuidit̃ psalmus in partes duas: ꝓpositiuam materiæ, & executiuam, ibi qm̄ ad te. ¶ Per hæc tria (scilicet dicta, locutionē & vocē clamoris) q̄ ꝓponit, quātū ad vim humani motis petit vt sua audiant̃ verba, & vt itelligat̃ quod dicit, & vt patiēter auscultet̃ ardens desideriū suum: explicando per clamorē ꝙ loquit̃ ex ardenti desiderio. ¶ Rex meus. Nō sufficit ꝓponere hæc dño: sed multiplicat adiectiua, petēdo a rege suo & deo suo, dicens rex meus & deus meus, duplici rōne. Altera est ad insinuādū ius suū. Acsi diceret. ad te spectat ex officio: q̄a es & deus meus, ad quem debeo recurrere, & rex meus, cuius est auscultare subditū suū. Altera est: quia desiderat & intendit loqui spectantia tum ad deum: qualia sunt ea q̄ sunt diuini cultus. tū ad regē: qualia sunt ea q̄ sunt regni ꝓprii & deiectionis saulis. Et ꝓpterea noīat ipm̄ deū & regem. Deus meus. est enim deus natura: meus autē p gratiā cultus. Et cōmemorat̃ magnum beneficium per hoc ꝙ deus dignat̃ esse & vocari deus meus. Vnde & pluries in sacra scriptura deus ꝓmittit, ero vester deus. Et similiter deus est rex, ex ꝓpria autoritate regēs vniuersum. Et magnū bñficiū commemoratur dicendo meus: ꝓpter speciale regimen quo regebat populum israel. Designatur quoq; per hęc pronomina affectus ipsius dauidis erga deum: non per exclusionem aliorum, sed prę magnitudine amoris habentis deum charum vt proprium. Et similiter affectus proprius ad deum vt regem suum: pro quanto recurrebat ad eum tanq̄ ad proprium regem pro iudicio & iustitia contra regem saulem.

¶ Quoniā ad te orabo. Incipit hic pars executiua, tali ordine. Primo tractant̃ illę particulę, dicta mea auscula &c̄. secundo illa deus meus, ibi qm̄ nō deus. tertio illa ausculta vocem clamoris mei rex meus, ibi dn̄e deduc me. ¶ Tractat̃ itaq; primo recursus ad deū ꝓpositus in primo versiculo psalmi, declarādo efficaciam orōnis a tribus. Quoniā inquit ad te dn̄e, non ad hominem, non ad simulacra, orabo, ideo mane audies vocē meā. Ecce primū mane: hoc est hora cōgrua, nō ad vesperam. Et hoc ex parte dei. ¶ Secundū est ex parte opis mei. Mane, hoc est cito, tēpore cōgruo, ꝑparabor ad te, disponā, ꝑparabo meipsum ad te. Vera siquidem oratio quę ex corde ꝓcedit, ꝓducit ordinationē & ꝑparationē suiipsius ad deū: ficte siquidē orat, qui ex vna parte orat & ex altera parte opere cōtradicit. ¶ Tertiū est. & speculabor. Dictio enim hebraica significat ꝓprie videre expectantis: puta quū homo expectat aliquē venturum, & attendit oculis ad videndū qn̄ venit. Et ꝓpterea significatū est per verbum speculabor: quod significat videre tanq̄ e specula. Et describitur per hoc efficacia orōnis in pte intellectiua ad videndū, sicut p ꝑparationē describit̃ efficacia orōnis in parte affectiua.

Quoniam nō deus volens. Tractatur hic illa particula deus meus. Tractatur autem describendo deum respectu impiorum, & respectu ipsius timentis eum. Vbi aduerte ꝙ respectu impiorum describitur tripliciter. Primo pro radice & ratione omnium natura voluntatis diuinæ respectu impietatis seu iniquitatis. deinde respectu iniquorum. & demū in specie respectu saulis. ¶ Aduerte autem perspicaciter ꝙ valde subtiliter ꝓpheta describit diuinā voluntatem respectu iniq̄tatis: q̄a nō per positiuū actū nolēdi sed per negationem actus volēdi describit ipsam. nō enim ait, deus nolens iniquitatē tu, sed nō volens iniquitatē tu. nā si deus nollet iniq̄tatē fieri (hoc est si vellet nullā iniq̄tatē fieri) nulla iniq̄tas fieret: quoniam voluntati eius nullus resistere pōt, sed oīa quęcunq; voluit fecit & facit. Sed deus nō vult iniq̄tatē. cū quo nō velle stat ꝙ velit permittere iniq̄tates. Vn̄ ex hoc textu theologi fundamētū habent doctrinę in suis libris traditę de velle diuino circa peccata.

¶ Vnde ex hac ꝓphetica litera habemus primum ꝙ deus non vult iniquitatem. Secūdum ꝙ inter deos quos gentiles adorabant & deū meum hæc est differētia: qm̄ illi dii reputant̃ volentes iniquitates: vtpote quibus placebant impudica &c̄. deus aūt meus non deus volens iniquitatē. Tertiū ꝙ hoc (scilicet nō velle iniquitatē) cōuenit voluntati diuinę ex diuina natura, significata per nomen deus. Et propterea non est dictum, quoniam non volens iniquitatem tu: sed est dictum, quoniam nō deus volens iniquitatem tu. vt ex dei nomine naturalitatem non volendi iniquitatem intelligeres. Pro radice itaq; omnium dicendoꝝ dicitur, qm̄ non deus volens iniquitatem tu. & ꝓpterea ꝑponitur coniunctio qm̄. Continuatur autem sententia hæc precedenti versiculo: quia introducitur per modum rei speculatę. Acsi dixisset & speculabor hoc: scilicet quoniam non deus volens iniquitatem tu: & cōsequenter subiungitur, non habitabit &c̄. i. ideo non habitabit &c̄.

Nō habitabit te malus. Ex hoc ꝙ deus non est volens iniquitatem, primum deducitur negatio habitationis mali apud deum. Et quadrat voluntati non volenti iniquitatem ꝙ non patiatur secum habitationem personę malę: quoniam malicia iam exclusa per voluntatem, non est per voluntatem prædictam exclusa cohabitatio hominis iniqui: stat enim ꝙ homo non velit iniquitatem, & tamen compatiatur secum habitare hominem iniquum. Non sic inquit propheta tu facies: quoniam ex eo ꝙ non vis iniquitatem, non permittes habitare tecum hominem malignum. Hic sensus obscure in hebręo scribitur: quoniam nulla iungitur præpositio pronomini te. non enim dicitur iuxta te aut

tecum:sed dicitur nõ habitabit te malus.Et apparet metaphorico sermone dici ad deum ꝙ malus nõ habitabit te tanq̃ habitaculũ:hoc est ꝙ tu nõ eris habitaculũ personę male.quod est dicere/tu non facies tecum habitare personam malam.¶ Altera negatio subiungitur.

Nõ stabũt insipiẽtes. De isipiẽtia opposita sapiẽtię q̃ est primũ donũ spũssancti loquiť. Et vbi primo exclusi sunt iniq ab habitaculo dei/nõ excludunť a cõspectu oculoꝝ eius:ita ꝙ nõ solũ nõ admittunť ad domũ sed nec admittunť ad cõspectum.intellige eo modo quo grati stant in cõspectu dominoꝝ.Deinde subiungunť affirmationes.Prima quo ad interiorem actum.

Odisti oẽs opantes iniqtatis. Sic habeť in hebręo:habeť.n.participiũ iũctũ genitiuo.qđ trãslatio latina sufferre põt:qa trãsit in vim nois.Et hoc infinities in hoc psalterio ĩuenit. Sed sensus in idẽ redit acsi cõstrueret cũ casu verbi.¶ Altissimus.n.odio hẽt pctõres.Nec solũ odisti sed pdes/ actu exteriori punies/occides,loquẽtes mẽdacii/mẽdaces.Et intelligiť de mẽdacio pnicioso.Ex qbus colligere facile potes duas negatiões & duas affirmatões dei respectu ĩpioꝝ/pñtes ex hoc ꝙ deꝰ nõ vult ĩpietatẽ.

Virũ sanguinũ. Describiť dispositio diuinę volũtatis in spãli respectu saulis. Viꝝ inqt sanguinum/ pp cladẽ innocẽtum sacerdotũ cum tãta sęuitia ẽt in mulieres & paruulos.1.reg.22.& doli/tum pp tot dolos qbus vsus est in dauidẽ/& qa pmisit ei filiã in scandalũ.1.reg.18.& quia petiit pręputia philistinoꝝ/& quia occulte mandauit vt occiderent dauidẽ &c̃.Tum in deum:pro quãto in pcussione amalech fraudem cõmisit, parcendo optimis gregibus ouium & armentorum & vniuersis quæ pulchra erant/sub prętextu vt ĩmolarentur domino.1.reg.15.Abominabiť dñs/tanq̃ abominabilẽ deiiciet a regno:vt ibidẽ dixit samuel.abiecit te dominus ne sis rex.

Et ego in multitudine. Declarata dispositione volũtatis diuinę erga ĩpietatẽ/impios & saulẽ,subiũgit dispõnẽ eiusdẽ diuinę volũtatis erga seipm dauidẽ.& ego/abiecto saule,in multitudine gratiæ tuę.Dicẽdũ erat hic cõsequẽter ad pcedẽtia/& ego in iustitia mea seu in volũtate tua iusta:sed neutrũ subiunxit/recognoscens futurum suũ bonũ a gratia diuina : nec a simplici gratia sed a multitudine gratiæ.Introibo domum tuam,incuruabor ad templum sanctitatis tuę. Vtrunq; horum intelligitur quantum ad affectũ & dispositionem dauidis.Habebat enim voluntatem ędificandi domũ domini: & sic ingredi illam/& curuus adorare in templo.Nec fuit mendax quia hoc nõ adimpleuit:quoniam nõ stetit per eum,sed deus laudauit ppositum eius/noluit aũt ꝙ per seipm sed per filium exequeretur: vt patet.2.reg.7.Vnde verba hęc ad psonã dauidis in seipo relata/verificanť quãtũ ad votũ:qa votũ habebat introeundi & adorandi.Relata autem ad dauidẽ in successione eius verificanť etiam quantum ad effectũ:qm̃ ipse in successione filioꝝ suoꝝ introiuit in domum & adorauit in templo. ¶ Vbi nota duo.Alterum est ꝙ dauid prędicit se sublimandũ in regem ad augmentũ & ornamentum diuini cultus:dum describit se ingressurum domũ dei & adoraturum in templo:hoc enim nihil aliud est q̃ dicere ꝙ ego edificabo templũ abiecto saule. Alterũ est.cõtra id qđ dixerat viꝝ sanguinũ &c̃.contraponit & ego:cõtra id qđ dixerat odisti/perdes/abominabiť,cõtraponit in multitudine gratiæ tuę:cõtra id quod dixerat non habitabit te malus/cõtraponit introibo domũ tuã :cõtra id quod dixerat nõ stabũt corã oculis tuis/cõtraponit incuruabor ad templũ sanctitatis tuæ:& demum cõtra id quod dixerat de impietate contraponit in timore tuo.ita ꝙ non fictę/non exteriori tantũ incuruatione aut cerimonia/sed in interno timore tuo introibo & incuruabor. Hæc quo ad deum.

Domine deduc me. Incipit hic tractari illa particula/ausculta vocem clamoris mei rex meus.Describit siqdem dauid seipsum positum in periculo insidiantiũ sibi hostium/affectum ad gradiendum in via dei:& ppterea petẽtẽ directionẽ & deductionem in iustitia.¶ Vbi diligenter nota ꝙ duas petitiones pponit.Altera est domine deduc me/esto mihi dux ad regnum promissum,in iustitia tua/qua odisti operarios iniquitatis & abominaris virum sanguinum & doli,propter inspectores meos/ saulem & suos qui insidiantur mihi.Petit ergo per hoc iustitiam cõtra illos deductiuam sui ad regnum: quod fuit adimpletum ad literam in monte gelboe.Aduerte ꝙ insidiatores ab actu inspiciẽdi eo modo quo obseruatores inspicere conantur significat/& hic & sæpe in sequentibus psalmis. ¶ Secundo petit rectam fac faciebus meis viam tuam.Nõ eget via dei vt dirigatur aut recta fiat(quoniam omnis via dei est in se recta) sed egemus nos vt recta via dei fiat ante oculos nostros . Et hoc ad differentiam postergantium rectam viam dei propter eius ignorantiam aut passiones animi . Affectum itaq; suum ad ambulandum per viam dei / manifestat per hanc petitionem dauid/ & petit a deo adimpleri: vt inter tot pericula recta gradiatur via/habeat semper ante oculos suos viam dei pro via recti sui itineris.

Quoniã nõ in ore. Prosequiť dauid primam petitionem/afferendo rõnem iustitiæ petite a rege suo cõtra insidiatores suos ex multis eorum criminibus.Et inchoat a peccato oris.Quoniã nõ in ore eorũ/insidiãtiũ.s.rectitudo.dicebãt.n.ea q̃ nõ recta sũt cõtra dauidẽ.Et subiũgit pctm̃ cordis.Intimũ eoꝝ prauitates. Patet vtrũq; hoꝝ ĩ historia libri regũ.Tertiũ crimẽ.Sepulchrũ aptũ guttur eoꝝ.& p assimilationẽ gutturis ad sepulchrum patẽs seu aptũ/licet possit ĩtelligi fetor egrediẽs ex corde eoꝝ,aptiꝰ tñ ĩtelligiť parata voracitas ad deglutiendũ dauidẽ.ita ꝙ preparatio eorum ad necem eius erat sicut

præparatio sepulchri patētis ad sepeliendum.vbi nihil deest nisi proiicere hoiem in sepulturam:non enim oportet laborare ad fodiendū sepulchrū/aut ad aperiēdū illud.Et vt vno verbo dicatur/significatur per hanc similitudinem ꝙ sola executio occisionis meę deest.

¶ Quartum crimen. Linguam suā lenificabunt.Crimen ficti sermonis significat,blande scilicet loquētiū & ad malū tēdentiū:q̄ patent in libro regū/qñ blande loq̄bant dauidi sup filia saulis & ꝑputus philistinorum.ecce places regi &c̄.1.reg.18.Et aduerte in his quattuor descripsisse prophetam insidiatores suos in corde/in gutture/in lingua/in ore.

Desolare fac eos deus. Allegatis criminibus petit actus iustitię tres. Primus est desolare fac eos deus.Pœna petit pręsentis vitę/adimpleta partim per philistęos quū interfecerūt saulē & filios eius/partim successiue per alios qui desolauerunt domum saulis.

Decidant a consiliis suis. Secundus actus iustitiæ est efficere ne noceāt.hoc enim significat ꝙ decidant a consiliis suis cōtra dauidē initis.Et hoc significat adiūgēdo/in multitudine fallaciaꝝ suaꝝ. cōstat.n.ex historia li.reg.fuisse plena fallaciis consilia saulis contra dauidem.

Expelle eos, quoniā rebellauerūt in te. Tertius actus est expulsio eoꝝ a regno.Et adiungitur maior cā/qm̄ rebellauerūt in te.Et petit expulsio eoꝝ a regno qm̄ rebellauerunt cōtra deum.Quod fuit.1.reg.15.quum nō acquieuerunt ꝑcæpto diuino circa anathema amalechitaꝝ.Vnde dixit tunc samuel ad saulem.quasi peccatum ariolādi est repugnare,& quasi scelus idolatrię nolle acquiescere. Et tunc samuel pręduxit ꝙ expellendus esset a regno.& expresse.1.parali.10.dicitur ꝙ propter hoc interfecit eū dominus/& transtulit regnum eius ad dauid filium isai.

Et lętabūtur oēs sperātes in te. Prosequit dauid secundā petitionē/qua petiit dirigi corā se viam dei.Prosequit aūt recēsendo fructus qui sequent ex hmōi directione. Vñ primo ponit fructus:& vltimo directionē ipsam respectu sui ꝓ cā fructuum/ibi qa tu benedices.¶ Primus ergo fructus erit ꝙ lętabunt oēs sperātes in te. Vbi scito ꝙ dictio hebraica ab īterpretibus explicata per spem/dicitur significare plus q̄ spē:qm̄ significat cōmittētes se sub ꝓtectione alicuius:quod est plus q̄ sperare.Et de istis dicitur ꝙ lętabunt:vtpote assecuti effectū ꝓtectionis.Lętabunt autem in te/deo.

Seculo cantabūt/ꝛ operire facies sup eos. Secūdus fructus est ꝙ cātabūt toto tpe vitę suę.hoc enim significat seculo. Vbi scito ꝙ dictio hebraica significat laudādo cātare.ita ꝙ fructus est ꝙ laudādo cantabūt.Et huius rō assignat(q̄uis ꝑpostere scripta)diuina protectio/significata dicendo & operire facies sup eos.Directe siquidē hic diuinus actus respōdet submissioni antedictę cōmittentium se sub ꝓtectione eius.Et intendit ꝙ illi deo ꝓtegente nō solū lętabunt,sed laudando cantabunt/assecuti intentum.¶ Ordina literam sic.& opire facies sup eos,seculo cantabunt.Textus hebręus habet seculo datiui casus:sed latina cōstructio vtit pro ablatiuo.Et hoc semel pro semper intellige millies in sequētibus/vbi inuenies tēpus significari seculo vel ęterno vel sempiterno.

Et exultabūt in te diligētes nomē tuū. Tertius fructus est diligentium ꝙ diuinum nomē sanctificetur/glorificet &c̄.qui sunt meliores q̄ sperantes.Et fructus est ꝙ exultabūt in te:quod plus est q̄ lętari/laudare & cantare.Et intellige hos fructus ad literam dici de viris probis expectantibus regnum dauidis a deo. Vnde & omnium ratio subditur.

Quia tu benedices iustū domine/vt scuto volūtate coronabis eū. Et intendit ad literam duo beneficia conferenda dauidi/ordine retrogrado scripta. Primum est defensionis/significatū dicēdo.vt scuto volūtate coronabis eum.Sumitur enim hic coronare pro circundare:vt similitudo scuti testatur.Et intendit ꝙ deus sola voluntate sua circundabit dauidem tanq̄ circundaret eum scuto defensiuo.Significatur enim scutum longum quod circundat fere totum hominem.Et minus dixit q̄ significauit:qa plus deus circūdat volūtate q̄ circundare possit scutum. ¶ Secūdū est collatio regni/significata dicēdo tu domine benedices iustum.Benedicere quippe dei est benefacere:& beneficium diuinum expectatum vt conferatur iusto dauidi/regnum erat.Et propterea posuit vtrunq; : & defensionē ab inimicis/& benedictionem benefaciendo dauidi iusto:quod e regione ponitur contra eiectionem saulis iniqui.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori in cāticis sup octaua/psalmus dauid.VI.

Domine ne in furore tuo arguas me:neq; in ira tua corripias me.

Miserere mei domine quoniam infirmus sum:sana me domine quoniā conturbata sunt ossa mea.

Et anima mea turbata est ualde:sed tu domine usquequo?

Conuertere domine & eripe animam meam:saluum me fac propter misericordiam tuam.

Quoniam nō est in morte qui memor sit tui:in inferno autem qs cōfitebitur tibi?

Laboraui in gemitu meo: lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo.

Turbatus eſt a furore oculus meus: inueteraui inter omnes inimicos meos.

Diſcedite a me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit dominus uocem fletus mei.

Exaudiuit dominus deprecationem meã: dominus orationem meam ſuſcępit.

Erubeſcant & conturbentur uehementer omnes inimici mei: conuertantur & erubeſcant ualde uelociter.

❡IVXTA HEBRÆVM. ❡ Vic̃eti i modulatiõibus ſup octaua pſalmus dauidi.

1 Propheta. DOmine[4] ne in furore tuo argue me: & ne in ira tua caſtiga me.

2 Miſerere mei domine[4]/qm̃ ęger [sum] ego: medere me domine[4]/quoniã territa [sunt] oſſa mea.

3 Et anima mea territa ualde [est]: & tu domine[4] uſquequo [iratus eris]?

4 Reuertere dñe[4]: erue animam meam/ſaluum me fac propter gratiam tuam.

5 Quoniam non [est] in morte recordatio tui: in fouea quis confitebitur tibi?

6 Laboraui in ſuſpirio meo: natare faciam in omni nocte lectum meum/in lachryma mea ſtratum meum liquefaciam.

7 Tineauit ab ira [tua] oculus meus: [qui] inueterauit in omnibus anguſtiis meis.

8 Recedite a me oẽs operantes iniquitatem: quoniã audiuit dominus[4] uocẽ fletus mei.

9 Audiuit dominus[4] ſupplicationem meam: dominus[4] orationem meam ſuſcipiet.

10 Erubeſcent & terrebunt̃ ualde oẽs inimici mei: reuertentur & erubeſcent ſubito.

TItulus eſt. Vincenti in modulationibus ſup octaua pſalmus dauidi. Vbi ſcito ꝙ octaua nomẽ eſt inſtr̃i muſici octo chordarum. Et eadem dictio hebraica ponit̃ hic pro qua dicimus in modulationibus/quę poſita fuit in titulo quarti pſalmi. Et hinc apparet ꝙ ſignificat nõ inſtrumentũ ſed modulationem/ex eo ꝙ adiungit̃ ſuper octaua. Significatur enim ꝙ pſalmus iſte datus eſt pręſidenti in modulationibus: hoc eſt in certis modis cantandi ſeu ſonandi ſuper octaua/ſuper inſtrumento octo chordarum. Reliqua expone vt ſupra.

❡ Circa materiã pſalmi clarũ eſt ex eo ꝙ dauid eſt autor pſalmi/& ea quę hic dicunt̃ cõgruunt pſonæ dauidis multũ afflictę, ꝙ pſalmus ad literã loquit̃ de dauide: ſed de qua eius afflictione tractet/ex pſalmo accipiendũ eſt. Legimus dauidẽ quater afflictũ: ſcilicet in pſecutione a ſaule/in reprehẽſione a nathan ſimul cũ morte filii/in pſecutione ab abſalon/& in pcuſſione populi ab angelo. Et qa hic deſcribit̃ deus iratus cõtra dauidem/& dauid pmittẽs omni nocte lectũ lauare lachrymis/quod pœnitentis eſt, excludit̃ pſecutio ſaulis. Et quia explicant̃ pluries inimici dauidis/& dauid petit nõ mori, excludit̃ afflictio ex pcuſſione populi. in qua dauid petiit oppoſitũ. 1. parali. 21. dñe deus vertat̃ obſecro manus tua in me & in domũ patris mei. Nec habuit ibi locũ cõcurſus inimicoꝝ. Et ex hoc capite excluditur afflictio quũ reprehenſus fuit a nathan & mortuus eſt filius. nõ enim patiebat̃ ab inimicis ſed a deo. Et quia in perſecutione quã paſſus eſt ab abſalon/deus inuenitur iratus & dauid territus/& interuenerunt inimici oparii iniquitatis/& defecerũt ſubito/& dauid multam tũc mõſtrauit humilitatem (nudis pedibus & operto capite incedendo &c̃.) ideo rõni conſentaneum eſt ꝙ materia huius pſalmi ad literam eſt recurſus dauidis ad deum pro miſericordia in perſecutione ab abſalon.

❡SVMMARIVM EST.

❡ Dauid patiens perſecutionẽ ab abſalon imbecillis & territus/petit a deo miſericordiã, pferens pœnitentię actus aſſumptos/futuroſq; pmittẽs. & exauditus negationẽ diuinę irę, erga ſe prędicit/ita ꝙ erubeſcent & reuertentur retrorſum ſubito inimici eius.

❡ Perſona loquens propheta eſt.

DOmine ne in furore. Diuiditur pſalmus in partes duas: propoſitiuam materiæ, & executiuã/ibi qm̃ æger. Proponit duo: ſcilicet negationem irę & gratiam miſericordię. Proponit aũt dep̃catiue vtrunq;: qa vtrunq; ex diuina expectat gratia. Et primo ꝙ non agat ſecum in ira & furore: hoc eſt nõ caſtiget eũ tanq̃ indignatus cõtra eũ ſed pr̃ne. hũc enim effectũ pponit. Dñe ne in furore tuo/hoc eſt nõ tanq̃ motus furore, argue me: & nõ in ira tua/hoc eſt tanq̃ excãdeſcẽs accenſus ira, caſtiga

me.More siquidem humano rogat ꝙ neq; verbo arguat neq; opere castiget ip̄m deus tanq̄ indignatus.Et vere sic fuit:quoniam tanq̄ pater & arguit & castigauit eū.¶Et scito ꝙ dictio hebraica interpretata furor significat ꝓprie illam animi idignati passionem quæ naso sufflante seu fumante apparet.Et hoc ēt itellige semel ꝑ semp.Dictio vero iterp̄tata ira significat illam indignati aī passionem q̄ ex calore velut excādescētia quadā apparet. Deprecatio aūt grē subiūgit miserere mei dn̄e.in miseria quippe cōstitutus pp scelera sua misericordiā petit,nō rerum suarum sed sui.

¶ Quoniā ęger ego.Incipit hic ps executiua tali ordine.Prīo tractat illa pticula miserere mei dn̄e. Secūdo tractat illa dn̄e ne in furore &c̄.ibi qm̄ nō in morte.¶Petēdo aūt misericordiā explicat qualis est & qd desiderat.s.viuere & saluari.Aduerte hic ꝙ in ꝓgressu petitionū describit seip̄m dauid tripliciter.s.quo ad aīam quo ad ossa quo ad seip̄m.& q̄rto ex pte dei ꝓgātis.Et quātū apparet descriptio suipsius est ad sīl'itudinē ęgri:acsi ex terrore aīę & ossiū effectus ipotēs petat medicinā & salutē.Et intēdit p hęc significare ipotētiā suā ad saluādū se ab absalon deo stāte auerso ab ipso dauide & terrente ip̄m tāta psecutione.¶Vide singula.Quoniā ęger ego qa ad similitudinē nō mortui sed ęgri deueni,ideo medere me dn̄e medici vtere officio.Rursus qm̄ tā ossa mea firmiores aī ptes(mēs & rō cōsidetātes diuina cōsilia)q̄ aīa mea iferior pars aīę ab officio aīandi corpus denoīata , territa sunt in hoc euētu(& aīa plus territa dicit addendo valde:qa multū timebat mori in illo casu.nec solū ex pte mea expior territā aīam vsq; ad ossa,sed ēt ex pte tua experior.& tu dn̄e vsq;quo:hoc ē & nescio vsq;quo tu dn̄e irā tuā exercebis,an vsq; ad cōsumptionē an citra an diu an paruo tpe)ideo reuertere quęso dn̄e. Fuisti mihi bn̄ficus,recessisti puniēdo & eiciēdo me a regno,reuertere bn̄ficus:& erue aīam meā vitā meā a piculo mortis:saluū me fac a psecutione ista,nō pp merita mea sed ꝓpter gratiā tuā. ¶Nec obstat dictis ꝙ audisset dauid a nathan ꝓpheta nō morieris:qm̄ dubitauit an hoc fuerit dictū ꝑ tūc qm̄ mortuus ē filius.ex eo.n.ꝙ videbat ipleri verbū aliud dictū a nathā(ecce ego suscitabo sup te malū de domo tua)timuit ne ipleret ēt illud aliud sil'dictū.nō recedet gladius de domo tua vsq; in sempiternū.

Quoniā nō in morte. Tractat hic illa particula dn̄e ne in furore &c̄.describēdo suā pœnitētiā volūtariā & rōnem pœnitendi.a qua inchoat dicēdo qm̄ non in morte.¶Vbi nota q̄ recte fuerit rationis & intentionis pœnitētia dauidis.Rōnis quidem:qa non distulit pœnitētiā agere vsq; ad mortē.Intētionis aūt,qa pœnituit ad offerēdū deo sacrificiū memoriæ & laudis in reliqua sua vita. Quoniam inquit non in morte recordatio tui(mortuus enī quatenus mortuus est non recordat dei. Quod ēt a loco explicat.in fouea sepulcri,quis cōfitebit tibi cōfessione laudis fidei aut peccatorum?quasi dicat nullus)ideo ego non distuli pœnitere.Sed laboraui in suspirio meo hoc est fatigatus sum suspirādo ad te.Sciebat dauid se propter crimina adulterii & homicidii in persecutionem hāc incidisse:& ideo commemorat inchoatam iam suam pœnitētiam qua diuturnus gemitus simul & spes significat.gemitus.n.cum spe in suspirio diuturnitas aūt in fatigatione inuenitur.¶Nec propterea cessabo , sed plus faciam in futurum perseuerando in pœnitentia.Quoniam natare faciam in omni nocte lectū meū,in lachryma mea stratū meū liquefaciam.Et est sermo hyperbolicus promittere tantum fletum ꝙ natare faciet lectum hoc est culcitram & huiusmodi:& rursus cum tanta abundantia ꝙ fluet . hoc enim significat lachryma mea stratum meum liquefaciam : hoc est cum tanta abundantia ꝙ liquefaciet hoc est liquescere.i.fluere faciet stratum sicut fluunt niues liquescentes .·.Vbi cerne inchoatam pœnitentiam in eo ꝙ fatigatus est suspirando:& ꝙ promittit prosecutionē per singulas noctes cum tanta abundantia fletus.¶Deinde subiungit alias suas pœnas.

Tineauit. Vsurpata est dictio hæc vt responderet hebręę.Si dixisset corrosus est oculus meus ab ira tua solam oculi passionem significasset:sed dicendo tineam , describit non solam passionem corrosi oculi , sed etiam actionem qua ipsemet oculus protulit sibi tineam quæ corrodit eum . Ad significandum itaq; ꝙ recognoscit se culpabilem ꝙ oculus suus specialiter fuit causa ꝙ oportuit ipsum tantum flere ꝙ sicut corrosi sunt oculi ab ira dei considerata,visus est metaphora tineę.Et vere tineauit oculus dauidis quando vidit mulierem lauantē se pulchrā valde &c̄.hoc enim fuit causa quare velut corrosi sunt postea oculi flendo considerando iram dei.

Inueterauit in oībus angustiis meis. Ad prouocandum magis dei misericordiam apponit cōditionem oculoꝝ suoꝝ:scilicet ꝙ inter angustias inueterauerunt.dauid siquidem ab adolescētia sua profugus a facie saulis,multas passus est angustias propter quas seniles anticipauit defectus. Acsi aperte diceret.tanto amplius miserere quanto oculi modo corrosi iam seniles sunt propter angustias meas omnes quas tanto tempore passus sum.

Recedite a me oēs opantes iniqtatē. Effectus tam orationis q̄ pœnitentię partim actę partim promissę congrue subiungit:declarando primo effectū orationis in ipso dauide.& deinde in ipsis hostibus.Exauditus siquidē dauid certificatus est deū nō agere secū vt idignatū sed vt pr̄em . Et ꝓpterea apostrophās ad inimicos suos ait recedite.Et hoc ad literam impletum fuit quādo ordinauit aduersus illos bellum defensiuum:hoc est enim monere seu iperare eis recedite a me oēs operantes iniquitatem(hoc est operātii iniqtatis coniurati cum absalon)quoniam audiuit dominus pro exaudiuit,

vocē fletus mei/audiuit dñs ſupplicationē meā. Dictio hebraica ſonat deprecationē miſerabilē: hoc eſt ꝓuocatiuam ad miſericordiam. Et ſignificaṫ ꝑ hæc duo (ſcilicet preces prouocatiuas ad miſericordiam & fletum) recurſus ad deū ex intimo afflictoq; corde adhibitis ſignis externis.

Dominus orationē meā ſuſcipiet. Deſcribiṫ effectus orationis in executione facta in hoſtibus: abſalon ſcilicet & ſuis. Et ꝓpterea in futuro deſcribiṫ reſpectu reuelationis factę dauidi. Dominus inquit orationem meam ſuſcipiet/quantum ad executionem.

¶ Et ꝓpterea erubeſcēt & terrebūṫ valde oēs inimici mei/reuertenṫ & erubeſcēt ſubito. Maniſeſte hic deſcribiṫ cōfuſio exercitus abſalon. Erubeſcēt inqt & terrebunṫ, nō paꝝ ſed valde oēs inimici mei/fautores abſalon. ꝑcuſſo.n.exercitu reliq fuerūt territi & cōfuſi:& ipſe etiā exercitus diſperſus eſt/mortuis viginti milibus ex eis. Et ꝓpterea ſubdiṫ reuertenṫ & erubeſcēt ſeu cōfundenṫ ſubito. tā paꝝ.n.durauit regnū abſalon ꝙ dñr ſubito defeciſſe:& ēt qa mortuo abſalon ſtatim oēs inimici confuſi ſunt. Amē.

¶ VVLGATA EDITIO.

¶ Ignoratio dauid quā cecinit dño ſuꝑ uerba chuſi filii Iemini. pſalmus. VII.

D Omie de⁹ me⁹ i te ſpaui: ſaluū me fac ex oib⁹ pſeq̄ntib⁹ me & libera me.
Neq̄ñ rapiat ut leo aiam meā: dū nō ē q redimat neq; qui ſaluū faciat.
Domine deus meus ſi feci iſtud: ſi eſt iniquitas in manibus meis.
Si reddidi retribuētib⁹ mihi mala: decidā merito ab inimicis meis ianis.
Perſequatur inimicus animam meam: & comprehendat & conculcet in terra uitam meam & gloriam meam in puluerem deducat.
Exurge domine in ira tua: & exaltare in finibus inimicorum meorum.
Et exurge dñe deus meus in pręcepto qđ mādaſti: & ſynagoga populoꝝ circūdabit te.
Et propter hanc in altum regredere: dominus iudicat populos.
Iudica me domine ſecundū iuſtitiam meam: & ſecūdum innocentiam meam ſuper me.
Conſumetur nequitia peccatoꝝ & diriges iuſtū: ſcrutans corda & renes deus.
Iuſtum adiutorium meum a domino: qui ſaluos facit rectos corde.
Deus iudex iuſtus/ fortis & patiens: nunquid iraſcitur per ſingulos dies?
Niſi conuerſi fueritis: gladium ſuum uibrauit, arcum ſuum tetendit & parauit illum.
Et in eo parauit uaſa mortis: ſagittas ſuas ardentibus effecit.
Ecce parturiit iniuſtitiā: concępit dolorem & peperit iniquitatem.
Lacum aperuit & effodit eum: & incidit in foueam quam fecit.
Conuertetur dolor eius in caput eius: & in uerticem ipſius iniquitas eius deſcendet.
Confitebor domino ſm iuſtitiam eius: & pſallam nomini domini altiſſimi.

¶ IVXTA HEBRÆVM.

¶ Error dauidi quem cecinit domino⁴ ſuper uerba ęthiopis filii iemini.

1 Propheta. D Omine⁴ deus meus in te ſperaui: ſaluum fac me ab omnibus ſequentibus me/& libera me.
2 Ne quando rapiet ut leo animam meam: lacerans & non (erit) liberans.
3 Domine⁴ deus meus ſi feci iſtud: ſi eſt iniquitas in uolis meis.
4 Si retribui pacifico meo malū: & erui anguſtatorem meum inaniter.
† terre 5 Sequetur inimicus animam meam: & apprehendet & cōculcabit in terra† uitam meā/ & honorem meum in puluere† habitare faciet. Selah. († puluerī)
6 Surge domine⁴ in furore tuo: eleuare in indignationibus anguſtatorū meorum/& expergiſcere ad me iudicio (quod) mandaſti.
† excelſo 7 Et congregatio populorum circundabit te: & ſuper ea in excelſum† reuertere.
8 Dñs⁴ iudicabit pplos: iudica me dñe⁴ ſm iuſtitiā meā/& ſm ſimplicitatē meā ſup me.
† vos 9 Complebit nūc malū impios/& firmabis iuſtū: & probans corda & renes deus† iuſtus.

10 Clypeus meus [est] super deo † saluante rectos cordis. [eis] † dijs
11 Deus † iudicans iustum:& deus irascens in omni die . † dijs
12 Si non reuertetur [saul] /gladiũ suum poliet [deus] :arcum suum tetendit & parauit illum.
13 Et illi parauit uasa mortis: [appositiue] sagittas suas persequentibus operabitur.
14 Ecce parturiet [saul] iniquitatem & concipiet dolorem:& pariet falsitatem.
15 Foueam aperuit & effodit eam:& incidet in foueam [quã] operabitur.
16 Reuertetur labor eius in caput eius:& super uerticem eius iniquitas ipsius descendet.
17 Confitebor dominũ [4] ſm iustitiam eius:& cantaui nomen domini [4] excelsi.

TItulus est.Error dauidi quẽ cecinit dño sup verba ęthiopis filii iemini.Prima dictio varie exponitur.alii putãt esse nomẽ instrĩ musici:alii nomẽ spẽi cantus.Cõis tñ sensus itelligit errorem: hoc est errorẽ p ignorantiã.q̃uis alias habeat significationes dictio hæc.Et qm̃ in toto psalmo nulla fit mẽtio de aliquo errore seu pctõ quocunq; ipsius dauidis/imo totus psalmus plenus est innocẽtiæ & iustitiæ ipsius/nec vnq̃ petit misericordiã sed iustitiã,ideo difficilẽ ingerit quæstionẽ error iste.Cuius solutio est ꝙ nõ describit̃ error dauidis vt personæ errãtis seu ignorãtis,sed vt psonę q̃ est materia erroris circa quã est erratũ.Et hoc quadrat ei qđ sequit̃/quẽ cecinit domino super verba &c̃.

¶ Ad cuius euidentiam oportet materiã psalmi discutere:quoniã titulus iste significatiuus est materię.Apparet.n.ex psalmo clare ꝙ de dauide inocente & excusante inocẽtiã suã cũ execrationibus & infesto & habẽte hostes est sermo cõtra hostes eius/& ꝙ petit iustitiã.Vnde excludit̃ causa eius cõtra absalon:qm̃ cõstat ꝓpter crimina sua tũc passum dauidẽ:vt patet.2.reg.12.Excludit̃ quoq;(vt dictũ est)oẽ pctm̃ cuiuscũq; ignorãtiæ.Et oibus circũspectis apparet ꝙ psalmus iste ad literã loquit̃ de dauide profugo a saule.quadrat enim iustitia eius/quadrat inocentia/quadrat iputatio,qua in primis ipse saul (vt patet.1.reg.22.)iputauit dauidi ꝙ dauid isidiaret̃ aduersus saulẽ:hoc est machinaret̃ ad regnũ.Vnde dixit.nõ est qui annũciet mihi/oẽs cõiurastis aduersus me:quũ & filius meus fœdus inierit cũ filio isai/& suscitauerit seruũ meũ aduersum me insidiantẽ mihi vsq; hodie.Hæc.n.sunt verba significata i hoc titulo/dicẽdo.sup verba chus filii iemini.chus.n.ęthiopẽ significat.Appellatusq; est saul ęthiops ꝓ eo ꝙ nũq̃ potuerit mutare suã nigredinẽ quã cõcępat aduersus dauidẽ,licet pluribus vicibus expertus fuerit & cõfessus inocẽtiã dauidis.Et appellat̃ filius iemini/qa(vt patet.1.reg.9.)erat de stirpe iemini. Quadrat & huic materię tã petitio iustitię q̃ ꝓphetia occasus saulis.nã ẽt spẽs mortis eius p̃dicit̃ circa finẽ psalmi/gladio & sagittis.Quia ergo verba saulis iputãtis dauidi crimẽ aspirationis ad regnũ soceri sui/erronea erãt(ignoto aĩo dauidis)ideo titulus ab errore dauidis vt materię circa quã errabatur ichoat.Et ꝓpterea subiũgit̃ quẽ cecinit dño:qm̃ solus deus erat testis aĩ eius inocẽtis.Significat ergo titulus iste materiã psalmi esse erroneã iputationẽ significatã verbis saulis .¶ Nec p hoc intelligas ꝙ ipse saul ignorãter errãdo iputauerit hoc dauidi(qñqdẽ ex scriptura apparet ꝙ ex ꝓposito/ꝓuidẽs prudẽtiã/fortitudinẽ/gratiãq; corã populo aliasq; ptes dauidis,timuit qđ postea euenit:scilicet regnũ nõ esse firmãdũ in domo sua.& ꝓpterea psecutus est dauidem)sed intellige errorẽ tum respectu ignorati aĩ ipsius dauidis.tũ respectu alioꝝ hoc putantiũ . Nabal.n.1.reg.25.dixit.hodie icreuerunt serui q fugiunt dominos suos &c̃.Et semei.2.reg.16.ait/inuasisti regnũ ꝓ saule.Vnde & in principio psalmi cũ tot execrationibus dauid excusat se a tali crimine.Hæc est materia psalmi.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid falso incusatus ꝙ aspiret ad regnum saulis,vbi spẽ suã in deo fuisse/nec cõmisisse crimen aliqđ contra saulẽ magnis adhibitis execrationibus cantauit,diuinę iustitiæ officium iplorat/tum ad iudicium suę innocentię/tum ad iudicium saulis perseuerantis in iniquitate:prędicens illius ruinã & concludens laudaturum se dei iustitiam diuinumq; nomen.

¶ Persona loquens propheta est.

DOmine deus meus. Diuidit̃ psalmus i ptes duas:ꝓpositiuã mãę,& executiuã/ibi neqñ. Duo ꝓponit.Alteꝝ est ꝙ fiduciã suã nõ posuit in hoie aut humanis viribus sed in deo.Et hoc directe cõtra iputatũ ei crimẽ ꝙ aspirabat ad regnũ,confidens in prudẽtia/in fortitudine/in gr̃a populi &c̃. Alterum est innixũ priori:ꝙ deus eum & saluet & eripiat a persecutoribus.Nõ sufficit ei vt eripiatur nisi saluus:hoc est nõ mutilatus/non ad nihilum redactus.Et similiter non sufficit ꝙ saluetur illęsus nisi liberetur de persecutione eorum:saulis scilicet & suorum.

¶ Nequando rapiet. Incipit hic ps executiua psalmi tali ordine.Prĩo tractat̃ illa pticula/ saluũ fac me &c̃.Secũdo illa/ dñe deus meus in te spaui/ibi surge dñe.¶ Tractat̃ hic illa pticula/saluũ fac me ab

oibus sequētibus me & libera me/duplicitet.Primo ꝑponēdo necessitatē:apiēdo piculū ne aliqn̄ seu
ne forte saul tanq̄ leo rapiat ip̄m,nec solū rapiat sed laceret/leonino more discerpēdo:& nullus aderit
liberās ip̄m de manu saulis.Saul siqdē erat rex :& si habuisset dauidē in manibus/nullus erat potēs li/
berare eū.Rursus saul tanta seuitia in sacerdotes nobe reputās eos amicos dauidis vsus est/vt meri/
to dauid timeret eū tanq̄ leonē rapiētē & vorātē.Hoc est necessitatis piculū quare petit liberari & sal
uari ne incidat in manus saulis.¶ Deīde subiungit cōditionē sub qua petit liberationem suā:itendēs
ꝙ petit saluari si est inocens,& si nō est innocens ꝙ tradat̄ in manus inimici.Et ꝑpterea subiungit.

Domine deus meus si feci istud. Pro iustificatione itaq̃ petitionis suę ꝑponit deo vnā cōditio/
nalē cuius añs hēt quattuor ptes/dicēs.Dn̄e deus meus si feci istud.ecce prima ps añtis.Et itēdit si fe/
ci hoc.s.ꝙ machinatus sim ad deiiciēdū domū saulis a regno.hoc.n.ei iputabāt verba saulis in titu/
lo significata.¶ Si est iniqtas in volis meis.Ecce secunda ps añtis.& significant̄ manus a volis sicut
totum a pte.Et itēdit explicare qd̄ demōstrauit dicēdo si feci istud:explicādo si in opibus meis est aut
fuit iniqtas.s.ꝙ inique egerim cōtra domū saulis.fuisset.n.magna iniqtas agere cōtra soceꝝ & fratres
vxoris.¶ Si retribui pacifico meo malū.ecce tertia ps añtis.In qua magis specificat̄:dū spēs iniqta/
tis explicat̄/exaggerādo crimē.Intēdēs si retribuit sauli pacifico/pacē ſm carnalē cognationem hn̄ti,
malū.fuisset.n.maximū crimē ꝙ vbi saul exaltauit dauidē/ꝑficiēdo ip̄m mille militibus & dādo ei filiā
in vxorē,ipse dauid retribuisset ei malū ꝑ bono/machinādo ad regnū.¶ Et erui angustatorē meū ina
niter.ecce q̄rta pars añtis. Vbi nota ꝙ illud aduerbiū inaniter seu vacue/iuxta dictionē hebraicā pōt
itelligi vt determinatio inimici vel vt determinatio verbi.Et si qdem referat̄ ad hostē,significaret̄ ho
stis sine cā/sine offensa.Et sic describeret̄ saul angēs sine cā dauidē.Et tunc esset sensus istius pticulę mi
nus quadrās aut potius extortus:qm̄ in cęteris ptibus huius cōditionalis semp assumptū est malum
aliqd̄ (si est iniqtas/si reddidi malū)hic aūt assumeret̄ bonū.s.si erui hostē meū gratis.hoc.n.est opus
sanctū.qd̄ bis fecit dauid:semel in spelūca/& alia vice in tētorio.Si aūt aduerbiū inaniter determinat
verbū erui(sicut ēt ordo grāmaticus reqrit)tūc currit cōditiōalis.& assumit̄ ēt in hac q̄rta pticula an
tecedētis malū.s.si liberaui inaniter saulē angustatorē meū.Quāuis.n.nō sit alibi scriptū,ex isto tn̄ tex
tu isinuat̄ ꝙ saul seu cōplices eius posteaq̄ redierūt ad ꝑpria,interp̄tati sunt ꝙ dauid in spelūca nō pe
percit sauli ex itētione bona/sed id qd̄ fecit fecit ex q̄dā vanitate ad ostētationē suę bonitatis . Et ha/
bebāt argumētū:qa si dauid occidisset saulē in spelūca/fuisset ipse cū oībus suis in spelunca latētibus
occisus a tribus milibus electoꝝ viroꝝ saulis q erāt extra spelūcā.Propterea dicebāt abscidit orā cla/
mydis saulis vt ostētaret se viꝝ bonū &c̄.ad hoc.n.excludēdū directe tēdūt verba hu⁹ pticulę/& erui
inaniter angustatorē meū.Significāti⁹ āt dicit erui:vt itelligas ꝙ nō solū abstinuit ab occisiōe saulis,
sed eruit eū ab iis q occidere eū volebāt.dr̄.n.1.reg.24. ꝙ dauid cōfregit seruos suos sermōibus & nō
ꝑmisit eos vt cōsurgerēt in saul.Hoc est itegrū añs cōditionalis.cuius cōsequens subiungit̄.

Sequetur inimicus aīam meā. Inchoatę itaq̃ cōditionalis subiūgit̄ hic cōsequens/habēs ēt quat
tuor pticulas.Prima est.sequet̄ inimicus/saul,aīam meā/vitā meā. Secūda est & apprehendet.non solū
persecutionē aget/sed ad cōprehēsionē perueniet. Tertia est.& cōculcabit in terra vitā meā/post appre
hensionem.& in hoc significat̄ ignominiosa occisio vtpote cōculcādo . Quarta est.& honorem meū
in puluere habitare faciet.Metaphorica est locutio/significans ꝙ honorem suum ad nihilum redigat
saul/ad similitudinem eoꝝ quæ in pulueribus iacent.quæ pro nihilo habentur:vtpote quę ab omni
bus calcari possunt.Ex tota itaq̃ cōditionali clare apparet ꝙ dauid iustificat petitionē suam coram
deo/ꝑponēdo tanq̄ per execrationē ꝙ si male se habuit erga saulem incidat in manus eius/perdat ho
norem regni sibi a deo promissi/perdat vitam &c̄.¶ Et scito ꝙ textus hebręus habet in datiuo terræ
& pulueri:sed ꝑpter cōstructionem mutati sunt casus adiunctis præpositionibus.

Surge domine. Tractat̄ hic illa pticula/dn̄e deus meus in te spaui/recurrendo ad deū ꝑ iustitia du/
pliciter:hoc est tū ꝑ seipso/tū cōtra saulē & suos.Et ꝑpterea tria petit.Primo humano more alloq̄ns
deū vt surgat ad iustitiā faciēdā/dicēs.Surge/a qete iustitię,dn̄e in furore tuo/tanq̄ indignatus:hoc est
ad puniēdū eos q mœrent̄ pœnā.Et hæc petitio vt cōis ei & aduersariis p̄ponit̄.¶ Secūda petitio cō
tra aduersarios.eleuare in idignatiōibus angustatoꝝ meoꝝ:hoc est in puniendo indignationes eoꝝ
q angūt me,eleuare tu/glorificare/appare excelsus.puniēdo.n.reges & magnates eleuat̄,non in seipso
sed in cōspectu & laude hoīum deus.¶ Tertia petitio ꝑ seip̄o est.Et expgiscere ad me iudicio mādasti.
subaudit̄.n.relatiuū qd̄ mandasti.Petit humano quoq̃ more ꝙ quasi a sōno surgat ad faciēdum sibi
iudicium quod mandauit fieri per alios.pręceperat quippe deus iudicibus vt facerent iudiciū oībus
iniuriam patientibus.Et quia saul rex erat nec erat qui iudicium pro dauide efficere posset , ideo da/
uid petit a deo vt faciat sibi iudicium quod mandauit fieri per alios. Et quia multo tempore tardare
videbatur iudicium hoc,ideo dicit & expergiscere ad me iudicio.

Et cōgregatio populoꝝ circūdabit te. Prosequit̄ propheta ꝑpositas tres petitiones/inchoādo a
prima,qua petiit surge dn̄e in furore tuo:reddens ꝑ rōne petitionis huius duplicē fructum . Alter est
ex pte cultus:qa.s.hinc fiet ꝙ cōgregatio populoꝝ circūdabit cultu te.Et vere sic est:quia quum deus

p unit/cōgregamur ad cultū diuinū. Alter fructus est exaltatiōis diuinę, non in seipso sed in mentibus hoium: q̄ cōsurgit quū deus exercet iustitiā suā. Et hęc significat̄ dicēdo. & sup ea/cōgregatiōe vel pp eā cōgregationē, in excelsum reuertere. deus. n. quiescēs a punitiōe/non ęstimat̄ excelsus: dū aūt punit/ quasi reuertitur in celsitudinem. Et ppea propheta dicit deo. ꝙ super cōgregatione populoꝝ quæ fit deo puniente/in excelsum reuertere. ⁋ Et explanās quę sit ista celsitudo/subiungit. dominus iudicabit populos. Homines. n. videntes deum exercere iustitiā/credūt hanc de deo celsitudinem. s. ꝙ dn̄s iudicabit populos. ⁋ Textus hebręus habet in dtō excelso: sed cōstructio adiuncta ppōne mutauit.

Iudica me domine. Prosequitur hic tertiam petitionem :. qua pro seipso petit expergiscere ad me iudicio quod mandasti. Vbi tria prosequitur. nam primo petit iudicari ꝯm iustitiam suam/dicēs. iudica me domine ꝯm iustitiam meam & ꝯm simplicitatem meam super me. Vbi & se iustū & simplicē absq; duplicitate erga saulem fuisse & esse proponit coram diuino iudicio.

Cōplebit nūc malū ipios ⁊ firmabis iustū: ⁊ probans corda ⁊ renes deus iustus. Petito iudicio subiūgit desideratū fructū iniç ferēdę. s. ꝙ nūc/hoc est in hoc iudicio, cōplebit/hoc ē terminabit, malū/pœnę p sniam ferēdā, ipios. ⁋ Aduerte pmo vocabulū ꝙ cōplere nō sumit̄ hic p pficere (eo mō quo dicimus domū cōpletā) sed p terminare: eo mō quo successiua dicimus cōpleta qn̄ desinūt: dicēdo diē aut mēsem cōpletū qn̄ iā desinit. Ad hūc. n. sensum dicit̄ ꝙ malū pœnę cōplebit ipios: hoc est terminabit eoꝝ vitā/faciet illos nō eē. Scdo modū loqndi. Loquit̄. n. dauid more expectantiū cū desiderio sniam iudicis & cōfidētiū i bono iure cāę suę. Soliti qppe sūt dicere. nūc videbūt̄ hn̄tes rōnem/ & punient̄ iniustitiā fouētes. Sic. n. ait propheta. cōplebit nūc malū ipios & firmabis tu deus iustum: tu inquam deus iustus & probans corda/hoc est voluntatem, & renes/hoc est intima affectionum penetralia. Et addit hoc ad excludendum omnem ignorantiam aut incuriam iudicis/& quācunq; occultationem meritorum tam suorum q̄ hostium apud iudicem.

Et qm̄ dauid nō humano sed diuino iudicio se submittit iustificandū/& deus non semper in hac vita iustificat iustos/sed impios permittit florere tanq̄ si essent iusti, ideo subiungit ꝙ ipse adhibet defensorem suū deum/non quatenus pmittit mala/sed quatenus saluat rectos corde. hoc. n. significat subiūgendo. **Clypeus meus sup deo saluāte rectos cordis.** Et totum (vt dictum est) tendit ad hoc ꝙ defensio sua innititur deo non vt permittenti sed vt saluanti rectos corde.

Deus iudicās iustū, ⁊ deus irascēs i oī die. Et qa multi obiiciūt iplorātib⁹ diuinū iudiciū ad suā iustificationē ꝙ de⁹ nō semp iudicat, iō :fidēdo hic tacite obiectioi subiūgit pphā ꝙ deus i oī tpe & iudicat iustū & irascit̄. i. punit. hoc. n. significat dicēdo. deus iudicās iustū & deus irascens i oī die. Q d̄ est veꝝ nō solū q̄tū ad ptātē (quia pōt quotidie punire & iustificare) sed est veꝝ quantū ad actū: qm̄ nullus est dies in quo deus nō exerceat iustitiā suā & puniendo & iustificādo. Vbi caute aduerte non dici ꝙ deus oī die puniat oēs aut iustificet oēs, sed ꝙ oī die hoc facit. Et hoc non videt̄ vertendū in dubiū respectu aliquorū: quāuis nos nō discernamus iudicia dei quibus punit & iustificat.

Si nō reuertetur. Prosequit̄ hic secūdā petitionē q̄ petiit cōtra aduersarios. eleuare in indignationibus angustatoꝝ meoꝝ. Prosequit̄ aūt pdicendo punitionē saulis multipliciter. inchoando a cōditiōe perseuerantię saulis in malo: hmōi. n. impnia significat̄ dicendo. si non reuertetur, scilicet saul ad cor. Vbi & significantur futurę pœnę nisi saul reuertatur ad deum.

Gladiū suū poliet. Subiūgit̄ futura punitio saulis. & pdicit̄ modus mortis quo occisus fuit. Tū q̄tū ad gladiū. saul. n. occidit seipm irruēs sup pprīū gladiū. Et hoc significat̄ dicēdo de deo ꝙ deus gladiū suū poliet/ad occidēdū saulē. Tū quātū ad sagittas. nā saul a sagittariis philistinoꝝ anteq̄ irrueret sup pprīū gladiū pcussus fuit: vt patet. i. paralip. 10. Et hmōi sagittatio ordinata a deo cōtra saulē/significat̄ subiungendo de deo. arcū suū tetendit & parauit illum: & illi/arcui, parauit vasa mortis/ hoc est tanquā vasa ferentia mortē. Quę vasa exponit. sagittas suas persequentibus operabit̄: hoc est mediātibus philisteis exercebit/datiuum pro ablatiuo construendo.

Ecce pturiet iniqtatē. Descripta morte saulis/describit̄ pseuerās malicia ipsi⁹ saulis cōtra dauidē ob quā meruit puniri. Describit̄ aūt ex silitudine pgressus naturalis in gn̄atiōe hūana: in qua pmo mulier cōcipit/deinde pturit/& tandē parit. vt p hoc itelligas pfectionē malicię hn̄tis oīa reqsita. ⁋ Et ad lrām saul cōcępit. 1. reg. 18. inuidiā cōtra dauidē/quū audisset cantari. saul pcussit mille & dauid decem milia. ex tūc enim incœpit timere ne post mortē suam dauid eligeret̄ in regē. Parturiit aūt quū variis viis procurauit vt occideret̄ dauid vel a philisteis vel a suis: vt patet. 1. reg. 18. & 19. Peperit vero quum manifeste eū persecutus est/imponens ei ꝙ quęreret sibi malum. Et propterea dicitur q̄uis non ordinate. Ecce parturiet iniquitatem/desiderans iniquam mortē dauidis: concipiet laborem. cōcępit. n. quodammodo fatigationem animi/inuidens glorię dauidis. & pariet falsitatem/imponens dauidi falsum crimen. Et q̄uis hæc tunc non erant futura, describuntur tamen in futuro ad denotādam perseuerantiam saulis in huiusmodi malis affectibus.

Foueā aperuit ⁊ effodit eā, ⁊ incidet in foueā opabitur. Altera hic vtit̄ metaphora propheta circa culpam & pœnā simul saulis/ad similitudinē fodiētis foueā ad casum alterius & tn̄ ipse ruit in

illã. Vbi q̃tum ad lr̃am dictio hebraica ſignificat locũ effoſſum ſiccũ ad ſilitudinẽ putei. & ꝑpea varie ab interp̃tibus ſignificatus ẽ. Et deſcribit ꝙ nõ ſolũ apuit inchoando ſed effodit: hoc eſt altius fodit vt caſus eẽt irrepabilis. ¶ Pñt aũt p hãc metaphorã duo intelligi. Pr̃o ruina ſaulis ſub philiſteis: vt qa ſaul adhuc quaſi parturiẽdo ꝓcurabat ꝙ dauid occideret a philiſteis (vt patet in locis allegatis) iuſto dei iudicio ipſe ſaul ruerit ſub philiſteis. Et huic ſenſui cõſonat qđ ſubiũgit de illius capite. nã illius caput abſciſum a philiſteis miſerunt philiſtei vt oñderet idoloꝝ tẽplis & pplis. Et ſic ſup caput ſaulis cõuerſum ẽ malũ. ¶ Scđo ꝙ ſaul mouẽdo pſecutionẽ in dauidem vt dauid rueret/fodit ſibiipſi occaſionẽ ruinę: qm̃ poſuit dauidẽ in reputationẽ, & dedit illi occaſionẽ cõgregãdi viros ad ſe contra ſaulẽ: & ſic ſaul pdidit regnũ. Si.n. ſaul nõ mouiſſet pſecutionẽ cõtra dauidẽ, manſiſſet dauid cũ ſaule/ hñs milites ſub ſe pro ſaule & domo regia/nec vllã habuiſſet occaſionẽ inſurgẽdi cõtra domũ ſaulis: ſed ipſa pſecutio dauidis fecit dauidẽ regem. Et ꝑpea hic dicit ꝙ ſaul aperuit foueã & fodit eã/magnã pſecutionẽ mouẽdo vt dauid nõ ſuccederet in regno. & incidit in foueã quam opabit: qa inde pdidit regnũ. Et deſcribit in futuro opabit/pp pſeuerantiã ſaulis in hac pſecutiõe. Et huic expõni ẽt cõſonat qđ de capite ſubiungit: intelligendo tñ per caput qđ eſt primũ membrũ corporis/primũ ſucceſſorem ſaulis tanq̃ primum illius mẽbrũ. mortuo ſiqdem ſaule, mox dauid effectus eſt rex ſup tribũ iuda: & poſt ſeptẽnium effectus ẽ rex totius regni interueniẽte longa cõcertatiõe inter ipſum & domũ ſaulis. ita ꝙ in primo ſucceſſore deiectũ ẽ regnũ ſaulis. Quãuis qđ dicit de capite potius q̃ de aliis mẽbris poſſit ad metaphorã referri: vt qa fecerat foueã in quã dauid rueret pedibus, hmõi ruina parata alie/nis pedibus cõuertenda dicatur nõ ſup pedes ſed ſup caput eius/tanq̃ caſuri capite ꝓcedente. Et ꝑpea dicit. reuertet labor ei⁹/quo laborauit fodiẽdo, i caput eius: & ſup verticẽ eius iniqtas ipſius/iducẽs eũ ad fodiẽdũ, deſcẽdet. Ad lr̃am quoqꝫ veꝝ fuit ꝙ ſup caput ſaulis deſcẽdit & reuerſa ẽ iniqtas ei⁹: eo ꝙ ẽt hãc pœnã icurrit ꝙ abſciſũ caput ei⁹ fuit p circuitũ portatũ a philiſteis: vt patet. I. pali. 10. &. I. re. vltio. **Confitebor dominũ ƀm iuſtitiã eius.** Concludit dauid grãrũ actiões/ꝓuidẽs ſe exauditum. & pro/mittit duo. Alterũ eſt. confitebor dñm/cõfeſſione laudis, ƀm iuſtitiã/non meam, ſed eius/qua exercuit iudicium inter ſaulem & me. Alterum eſt. & cantaui nomen dñi excelſi: hoc eſt pro mea exaltatione non magnificaui nomen meum, ſed nomen dñi excelſi ſuper oẽs. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori pro torcularibus pſalmus dauid .VIII.

DOmine dominus noſter: q̃ admirabile eſt nomen tuum in uniuerſa terra!
Quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſuper cęlos.
Ex ore infantiũ & lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos: ut deſtruas inimicum & ultorem.
Qm̃ uidebo cęlos tuos opa digitoꝝ tuoꝝ: lunã & ſtellas quę tu fundaſti.
Quid eſt homo ꝙ memor es eius: aut filius hominis quoniam uiſitas eum!
Minuiſti eum paulominus ab angelis: gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eũ ſuper opera manuum tuarum.
Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius: oues & boues uniuerſas/inſuper & pecora campi.
Volucres cęli & piſces maris: qui perambulant ſemitas maris.
Domine dominus noſter: q̃ admirabile eſt nomen tuum in uniuerſa terra!

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincenti ſup haghithith pſalmus dauidi .VIII.

1 Propheta. DOmĩe⁴ dñe nr̃ q̃ forte nomẽ tuũ ĩ oĩ terra: ꝙ [etiam] da gloriã tuã [dante te] ſup cęlos.
2 Ex ore infantiũ & lactentium fundaſti fortitudinẽ pp anguſtatores tuos: ad faciendum ceſſare inimicum & ultorem.
3 Quoniam uidebo cęlos tuos opus digitorum tuorum: lunam & ſtellas quas paraſti.
4 Quid homo [eſt] quoniam recordaberis eius: & filius adę qm̃ uiſitabis eum!
5 Et deficere feciſti eum modicum a diis: & honore & decore coronabis eum.
6 Dominari facies eum in operibus manuũ tuarum: oĩa poſuiſti ſub pedibus eius.
7 Ouem & boues: omnes ipſos, & etiam beſtias agri.
8 Auem cęlorum & piſces maris: tranſeuntem ſemitas marium.
9 Domine⁴ dñe noſter, q̃ forte nomen tuum in omni terra!

Titulus est. Vincenti/vt in p̄cedētibus.& silr psalmus dauidi/vt in p̄cedentibus.Quod aūt dicit̄ super haghithith,alii instr̄m musicū intellexerūt/ab vrbe gath(quā nūcupamus geth)denoīa/ tum:seu ꝙ instr̄m musicū erat fabricatū ad silitudinē torcularis:aiunt.n.gath iterp̄tari torcular. Alii iterp̄tationē noīs secuti/torcular latine dixerūt. Veꝝ ex his nulla pōt certitudo materię trahi. & ppea (p̄sertim quū materia vindemiaꝝ & huiusmodi in psalmo non appareat)rationabilis videt̄ opinio intelligentium instrumentum musicum.

☙Materia aūt psalmi ex autoritate sacrę scripturę hr̄.Nā matth.21. a dn̄o affert̄ hic psalmus q̄tū ad illū versiculū/ex ore infantiū & lactentiū.&.1.ad cor.15.aplus affert de chr̄o illū versiculū/oia subiecisti sub pedibus eius.& ad hebr.2.affert hinc de chr̄o. quid est hō ꝙ memor es eius aut filius hoīs qm̄ vi/ sitas eū?minuisti eū paulominus ab angelis,gl̄ia & honore coronasti eū:& cōstituisti eū sup opa ma/ nuū tuaꝝ,oia subiecisti sub pedibus eius.Ex q̄bus patet psalmū hūc ad lr̄am tractare de mesia:hoc est de regno eius/quo omnia ei subiecit deus.vt apostolus diffuse ibi declarat:immo per hunc psalmum probat.Et propterea psalmum hunc propheticum esse apparet.

☙SVMMARIVM EST.

☙Propheta laudat deum ꝙ mediante futura sublimatione hominis in persona mesię super omnia opera dei/diuinum nomen vbiq̄ gloriosum pręualebit ad destructionem oīum aduersariorum.

☙Persona loquens propheta est.

Domine domine noster. Diuidit̄ psalmus in ptes duās:ppositiuā materię, & executiuā/ibi ꝙ da gl̄iam tuā.Proponit propheta laudādo cū admiratiōe fortitudinem diuini noīs in oī terra. Cōsistit aūt fortitudo diuini noīs tū ī debellādo & supando inimicos diuini noīs.tū ī superādo noīa omnium q colunt̄. Pręuidet.n.propheta magnificandū nomen diuinū in vniuerso mūdo/superatis inimicis diuini noīs:dęmonibus/iudęis & gētilibus.Q̄d ex pte cœpit impleri:sed nō erit perfecte cō summatum vsq̄quo adueniat regnum chr̄i.Appellat autem propheta deum prius dominum abso/ lute:deinde dn̄m nr̄m/pp spālem curam quā de populo israel deus habebat.

☙**Q̄ꝫ da gloriā tuā sup celos.** Incipit hic pars executiua tali ordine. prīo tractat̄ illa pticula/q̄ for te nomē tuū.scdo illa/in oī terra/ibi & honore & decore.¶Circa lr̄am aduerte obscuritatē cōstructiōis si sumat̄ hic versiculus vt principiū alicuius snīę:sed cōsiderādo hūc versiculū vt cōtinuantē primū versiculū scdo,saluat̄ ꝓprietas tā cōiunctiōis q̄ modi impatiui. Dicimus.n.q̄nq̄. tā fortis est vox tua, ꝙ loq̄re in platea/audiet̄ ī extremo ciuitatis.& silr tā forte ē impiū tuū,ꝙ p̄cipe in oriēte & obediet̄ in occidēte. Sil'i nāq̄ loq̄ndi mō vtit̄ hic propheta/laudās deū.q̄ forte est nomē tuū in oī terra:ꝙ da glo/ riam tuā sup cœlos,ēt ex ore infantiū & lactentiū fundasti fortitudinē: hoc est dante te gl̄iam tuā in cœlis,ēt in terra paruuli & lactētes fortitudinē noīs tui sonabūt. Hęc pro cōstructiōe lr̄ę. ☙Incipit itaq̄ hic propheta declarare fortitudinē diuini noīs q̄tū ad fructū:& deinde q̄tū ad media/ibi qm̄ vi/ debo.Fructus fortitudinis diuini noīs ē gl̄ia diuini noīs & laus eius in cœlo & ī terra.q ē fructus īcar/ natiōis verbi dei:dicētibus angelis ī eius natiuitate.gl̄ia ī excelsis deo &c̄.¶Hic ergo fruct⁹ hic descri/ bit̄.In cœlo q̄dē p gl̄iam.Q̄d ad lr̄am executiue q̄dē adimpleri īcœpit ī die ascēsiōis chr̄i.tūc.n.dedit gl̄iam suā sup cœlos:tū q̄a locauit mesiā suū gl̄iosum sup cœlos.tū q̄a ī cœlis clare glorificatus ē deus ob mysteriū mesię: & nō p fidē/vt laudamus in terra.Meritorie aūt in sancta vita chr̄i.

Gloriā aūt cœlestē nō solū in executiōe possessam sed ēt merito cōparatā / comitata describit̄ cōfessio laudis diuinę ī terris,subiungēdo. **Ex ore infantiū & lactentiū fundasti fortitudinē.** Fundare for/ titudinē ex ore infantiū & lactentiū/est efficere ꝙ cōfitēdo & laudādo infantes & lactētes firmēt forti/ tudinem diuini nominis. officium siq̄dē infantilis oris non aliter fundat q̄ confitendo & laudando. ¶Nec intelligas diuinam laudem fundatam tantum super ora paruulorum , sed intellige extensam vsq̄ ad ora infantium & lactentiū: hoc ēst ꝙ ēt ex ore infantiū & lactentium fundauit deus fortitu/ dinē diuini noīs.Nā ad lr̄am sup cōfessiōe fidei pplo꞉ vsq̄ ad infantes & paruulos fundauit deus for/ titudinē noīs sui:pro q̄to mediāte cōfessiōe fidei magnificauit nomē suū.Et hoc ad lr̄am quo ad ętā/ tem puerilē adimpletū dicit dn̄s in die palmaꝝ:clamātibus pueris mesiā ipsum eē. Q̄d q̄a nō potuit nisi diuina opatiōe fieri,iō nō dicit̄ hic ꝙ infantes fundauerūt/sed ꝙ deus ex ore infantiū fundauit.Et vere magnū fundamētū fuit/vt pueri tā inopinate testificarent̄ regnū chr̄i quē iudęi quęrebāt occi/ dere.¶Nec alienū a vero aut hyperbolē putes/ēt lactētes proprio ore interfuisse tūc diuinę laudi: quū lac vsq̄ ad triēnium apud iudęos sugeret̄(vt mater maccabęoꝝ testat̄.2.macc.7.) qua ętate infantes ābulāt.& cū aliis maioribus infantib⁹ ad chr̄i laudē deo opante cōcurrerūt/dicētes osāna filio dauid.

Propter angustatores tuos,ad faciēdū cessare inimicū & vltorē. Explicat̄ hic finis seu fructus diuinę laudis.tū in ordine ad dęmones significatos dicēdo/pp angustatores tuos . dęmones.n.sunt p̄cipui angustatores dei,nō in seipo/ sed in eius noīe. Vnde vbiq̄ colebant̄ dęmones:& diuinū nomē angustauerāt in vno paruulo locello vbi erāt iudęi. Et nihilominus angebāt chr̄m: qui de illis dixit. nunc princeps huius mundi eiiciet̄ foras.ioan.12. Tum in ordine ad iudęos/significatos noīe inimi/ ci:q̄a & cor eoꝝ longe erat a deo:& quia futuri erant aperti inimici mesię. Tum in ordine ad populū

gentilē/significatū noīe vltoris:eo ꝙ vltor fuerit mortis chr̄i pessundādo iudęos. Ita ꝙ vltoris officiū intelligat̄ nō propria romanoꝝ intentione sed diuina:attestante hoc dn̄o luc.19. vbi cām destructionis hierosolymitanæ reddit/eo ꝙ nō cognoueris tp̄s visitatiōis tuę. ⁋ Vtriusq; itaq; (iudaici.s.& gētilis) cultus cessatio futura describitur dicendo. ad faciendum cessare inimicum & vltorem. cessauit.n. iudaicum templum, cessauerunt & templa gentilium.

Quoniā videbo cęlos tuos. Describit̄ hic fortitudo diuini noīs q̄tū ad media q̄bus supauit diuinū nomen & hostes & oīa. Et q̄a media cōsistūt in mesia, iō propheta exaltationē humani gn̄is tantā q̄tā in psona mesię assecuturū erat/admirās describit: spectās ad vilitatē hoīs relatiue ad cœlos. Mirū q̄ppe ei videt̄ ꝙ posthabitis cœlestibus corporibus longe nobilioribus hoīe/deus hoīem sup oīa exaltauerit. Et ppea incipit a cōiunctiōe qm̄ cāli/reddēte rōnem vilitatis humanę: dum post qm̄ videbo cœlos tuos/subdit̄ qd est hō! Ac si apte diceret. quū intueor cœlos/admiror ꝙ memor es hoīs exaltandi sup oīa. Hæc quo ad ordinationem lr̄ę. ⁋ Pro intellectu aūt aduerte ꝙ licet corpora cœlestia (vt in p̄io ethi. dicit̄, manifeste pateat eē nobiliora hoīe, propheta tn̄ ex propinq̄tate ad deū eoꝝ nobilitatē tangit/appellans cœlos tuos: tanq̄ pprios dei ad habitandū. est.n. cœlū ſm oīum opinionē tanq̄ ppria dei sedes: vtpote in quo maxime diuina relucet opatio ordinatissimi motus &c̄. Vnde & ī orone dn̄ica dicit̄. pr̄ nr̄ q es in cœlis. ⁋ Appellant̄ quoq; opus digitoꝝ dei/ad silitudinē artificialiū quę artificis digitis fiūt. ignobiliora siq̄dē sunt q̄ p manus ministroꝝ artifex facit q̄ quę manu ppria. & rursus nobiliora & exactiora sunt q̄ propriis distinguit/limitat/pficitq; digitis artifex, q̄ ad q̄ solius proprie manus applicatio sufficit: ipsa q̄ppe digitoꝝ distinctio maiorē in ope exactionē mōstrat. ⁋ Nobilitant̄ tertio ex astris: luna.s.& stellis. ex astris.n. nobilitas cœloꝝ valde pcipit̄ & cōstat: qm̄ astra nobiliores ptes sunt cœloꝝ. ⁋ Nobilitant̄ quarto ex ordine seruato: dū dicit̄ quas tu parasti seu disposuisti. Seruant.n. astra oīa dispōnē quā deus a principio ordinauit: vt ēt hinc appareat cœloꝝ nobilitas in nō transgrediēdo dispōnē a deo factā. Qm̄ inq̄t hęc videbo, iō admirādo dico. qd est hō aut filius hoīs! Homo nomē ē naturę: filius aūt hoīs nomē est gn̄is. Primus etenim hō adam/fuit hō, nō aūt filius hoīs: quilibet aūt ab eo genitus/& hō & filius hoīs est. Ne ergo putares ꝙ de dignitate primi hoīs propheta loquat̄/vtrūq; apposuit: vt ītelligeres ꝙ de vilitate & cōsequēter exaltatiōe humani gn̄is loquit̄. mesias.n. nō solū hō sed filius hoīs futurus erat. & ppea nō solū natura sed gn̄atio humana exaltāda significat̄. ⁋ In futuro quoq; dicit̄. qm̄ recordaberis eius/qm̄ visitabis eum. hinc.n. manifeste patet propheticū esse hūc sermonē, futuꝝq; p̄dicere ꝙ deus recordabit̄ hoīs & visitabit filium hoīs. Q̄d ad lr̄am significat futuꝝ incarnationis mysteriū: quo deus recordatus est humani generis ad exaltandū ipsum, & visitauit filiū hoīs/dum verbū factū est filius adę.i. hoīs. Adam apud hebręos nomē est naturę humanę sicut apud nos hō: & ex hac īdustria intranslatū sępe dimisimus: & caret numero plurali.

Et deficere fecisti eū modicū a diis. Dictio hebraica est heloim, q̄ ponit̄ in principio genesis/dicēdo. ī principio creauit deus cœlū & terrā. Quę quū sit numeri pluralis/& cōiter in scriptura significet deū/& qn̄q; dicat̄ poni pro angelis, pepit tot diuersas īterp̄tatiōes. Si hr̄emus ep̄l'am pauli ad hebręos in lingua hebręa, forte ibi apperet si ap̄l'us ītellexit hūc textū de angelis vtendo noīe angeloꝝ/an vsus fuerit noīe heloim. Quicq̄d sit de hac q̄ōne, dicēdū vr̄ ꝙ pticula hęc pōt duplr̄ exponi. P̄io vt significet cōformiter ad p̄cedētia & subseq̄ntia/exaltationē hoīs ī psona mesię. & sic proculdubio legendū ē a deo: significat̄.n. p hoc tāta hoīs exaltatio ꝙ paꝝ deficit a deo. Et hoc verificat̄ ī mysterio incarnatiōis: qm̄ qn̄ verbū caro factū est/hō factus ē deus p gr̄am vniōis psonalis. & sic paꝝ deficit a deo per naturā: verbū q̄ppe est deus p naturā, hō aūt ī chr̄o iesu ē deus p gr̄am vniōis psonalis. Et hoc ē illud paꝝ quo deficit a deo mesias hō. Hic sensus valde quadrat textui: quia vtit̄ heloim p deo vt cōiter scriptura vtit̄. & valde quadrat cōtextui: q̄a tā p̄cedētia q̄ seq̄ntia/ea q̄ exaltatiōis sunt significant. & ppea par est vt ēt hęc media clausula exaltationē significet/& explicet qd ē recordatio hoīs & visitatio filii hoīs.s. facere eū deficere paꝝ a deo. ⁋ Nec obstat huic sensui ꝙ ad hebr.2. ap̄l'us refert hm̄ōi minorationē ad chr̄i passionē/dicēs. eū aūt q modico q̄ angeli minoratus ē videmus iesum/ pp passionē mortis gl'ia & honore coronatū &c̄. Tū qm̄ lr̄a ap̄l'i pōt sic pūctari. eū aūt q modico q̄ angeli minoratus est videmus iesū. & ibi fiat punctū. & postea subiungit̄. pp passionē mortis gl'ia & honore coronatū. Ita ꝙ pp passionē mortis/nō determinat minorationē sed meritū coronationis. nā corona pp meritum passiōis chr̄o debet̄: dicēte eodē ad phil.2. pp q̄d & deus exaltauit illum &c̄. Et hoc intellige supposita inscitia an apostolus vtatur in hebręo angeloꝝ an heloim noīe. Tum qm̄ nō incōuenit ap̄lm vsum fuisse ad alterū sensum. capax.n. est sacra scriptura pluriū sensuū ēt literaliū. ¶ Alter autem sensus est vt in hac particula significetur modus quo mesias vicit ad glorificandum diuinum nomen & exaltari meruit. Et sic legēdum est ab angelis: quoniam significatur per illud paꝝ totus status vię. in hoc.n. modico ꝙ futurus erat mesias passibilis viator/minor fuit angelis. Hic sensus quadrat literę epistolę ad hebr. vt apud gręcos & nos habetur. Et verus inuenitur: quia mesias exceptis iis quæ ad passibilem eius viam spectant/maior futurus erat angelis: vtpote adorādus ab angelis. & hic viatoris status parum quid est: vtpote ad minimū hoīs (corpus.s.) spectans, & minimo tpe (scilicet.33. annis)

durans.vt merito dicaẜ.& deficere fecisti eū modicū/hoc est ſm id quod modicū est, ab angelis:

Et honore ⁊ decore tu coronabis eū. Tractaẜ hic illa pticula/in oī terra:describēdo mesię dignitatem/ptātem & possessionē. Prophetat itaq; ea quę dignitatis erant tūc futura in mesia : describens q̄ tu deus coronabis eū. Corona victori debeẜ.non.n.coronabiẜ nisi qui legitime certauerit.& ideo ipli/cite hic insinuatur victoria qua chr̄s vicit mūdū & diabolū . Corona ergo est primū dignitatis insi/gne.accedit & honor quo honorabitur ab vniuerso:& decor immortalitatis.

Et dominari eū facies in opibus manuū tuaꝝ. Post ea quę sunt dignitatis/subiūgunẜ ea q̄ sunt ptātis:prophetādo q̄ mesię dñium erit sup oīa opa dei:qđ est eē supra totū vniuersum. Et hoc adim/pletū fuit in die resurrectionis dñicę:dicente chr̄o.data est mihi oīs ptās in cœlo & in terra.

Oīa posuisti sub pedibus eius. Adiungiẜ tertio id qđ est possessiōis.significaẜ.n.p hoc q̄ oīa non solū sub dño & ptāte sed ēt possessa erunt a mesia:vt paulus apl'us vtrobiq; exponit:dicēs hoc adhuc non eē impletū , sed implendum in aduentu glorioso chr̄i.tunc.n.oīa subiecta erunt chr̄o : nondum siquidē sunt ei oīa subiecta:vt ad sensum patet. Et describiẜ futurū in ptō pp certitudinem prophetię.

Ouem ⁊ boues,oēs ipsos ⁊ ēt bestias agri. Ouem:hoc est genus seu multitudinem ouiū. Auem cœloꝝ:hoc est aeris.appellant.n.hebręi inferiores cœlos regiones aeris. & aiunt hebręos non habere cœlū in singulari numero:& ppea semp in plurali noīare.& ppea hic dici auem cœloꝝ. Et hoc habeto pro regula in toto psalterio.¶ Meminit propheta spāliter ouium/boum/volucrū & pisciū:non q̄ hęc exempta essent ab omnibus,sed ad significandū regnū chr̄i extēdi ēt ad minima sensibilia/p hęc aīa/lia denotata.ne intelligeres regnū chr̄i ita in spūalibus cōsistere q̄ de sensibilibus nō se impediret.

Transeuntem semitas mariū. Particula hęc obscura est:qa textus hebręus sonat pricipiū singula/ris numeri absq; determinatiōe casus.& ppea nō pōt cōstrui cū piscibus/q in plurali numero signifi/canẜ.& ambiguū restat cū quo cōstruaẜ. Nec desunt cōstruētes cū pronoīe eū. Ita q̄ est sensus.dñari fa/cies eū trāseūtem semitas mariū:pōt.n.legi transiens/trāseuntis/& transeūtē. & sic significareẜ penetra tio ptātis chr̄i ēt sub mari.tanq̄ p hoc declaratū fuerit q̄ noīe oīs terrę nō intelligiẜ supficies terrę,sed ēt quod est sub aquis.Forte melius est dicere q̄ numerus singularis poniẜ pro plurali causa metri : vt dictū sit transeuntē pro transeuntes. & sic cōstruiẜ cū eo quod dictū est pisces maris. Et consonat hæc cōstructio frequēti vsui huius textus.nam sępe similem constructionem inueniemus inferius.& expo nitur ab hebręis sic.pisces transeuntem/hoc est quemlibet transeuntem.

Domine domine noster. Repetiẜ hic de verbo ad verbū principiū primi versiculi:vt hinc intelli/gas materiā psalmi cōsistere in hoc versiculo,fructūq; mesię esse magnificationē diuini noīs in omni terra. Et vere ad hoc verbū caro factū est/vt glorificeẜ nomē dei in toto vniuerso. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori sup morte filii canticū dauid,psalmus .IX.

Confitebor tibi dñe in toto corde meo:narrabo omnia mirabilia tua.
Lętabor & exultabo in te:psallam nomini tuo altissime.
In cōuertēdo inimicū meū retrorsum:infirmabunẜ & pibūt a facie tua.
Q̄m fecisti iudiciū meū & cām meā : sedisti sup thronū q iudicas iustitiā.
Increpasti gētes & piit ipius:nomē eoꝝ delesti in ęternū & i seculū seculi.
Inimici defecerunt frameę in finem: & ciuitates eorum destruxisti.
Periit memoria eorum cum sonitu: & dominus in ęternum permanet.
Parauit i iudicio thronū suū:& ipe iudicabit orbē t̄re i eqtate/iudicabit pplos i iustitia.
Et factus est dñs refugium paupi:adiutor in opportunitatibus in tribulatione.
Et sperent in te qui nouerūt nomē tuum:q̄m nō dereliquisti quęrentes te domine.
Psallite dño qui habitat in sion:annūciate inter gentes studia eius.
Q̄m requirens sanguinem/eoꝝ recordatus est:nō est oblitus clamorem pauperum.
Miserere mei domine:uide humilitatem meam de inimicis meis.
Qui exaltas me de portis mortis:ut ānūciē oēs laudationes tuas in portis filię sion.
Exultabo in salutari tuo:infixę sunt gentes in interitu quem fecerunt.
In laqueo isto quem absconderunt:comprehensus est pes eorum.
Cognosceẜ dñs iudicia faciens:in opibus manuū suaꝝ cōprehensus est peccator.
Conuertantur peccatores in infernū:oēs gentes quę obliuiscuntur deum.
Quoniā non in finem obliuio erit paupis:patientia pauperum nō peribit in finem.

E xurge domine/non confortetur homo: iudicentur gentes in conspectu tuo.
Constitue domine legislatorem super eos: ut sciant gentes quoniam homines sunt.

ℭIVXTA HEBRÆVM. ℭVincenti sup morte filio/psalmus dauidi .IX.

1 Propheta. COnfitebor dominum[4] in toto corde meo: narrabo oia separata tua.
2 Lętabor & exultabo in te: canam nomen tuum excelsum.
3 R euertentibus inimicis meis retro: cespitabunt & peribunt a faciebus tuis.
† Sedi 4 Q uoniam fecisti iudicium meum & causam meam: sedisti in sede † iudex iustitię.
5 [ideo] Increpasti gentes/perdidisti impium: nomen eorum delesti seculo & semper.
6 [o] Inimice finitę sũt desolatiões [quas fecisti] ęterno: & ciuitates [quas] destruxisti/piit mẽoria eaꝝ ipsis [nõ deo].
7 [pro sed] Et dominus[4] semper sedebit: parans iudicio sedem suam.
8 Et ipse iudicabit orbem in iustitia: iudicabit populos in rectitudinibus.
9 Et erit dominus[4] eleuatio contrito: eleuatio temporibus [quibus fuerunt] in angustia.
10 Et confident in [deo] te scientes nomen tuum: quoniã nõ dereliquisti quęrẽtes te domine[4].
11 Cantate domino[4] sedenti sion: annunciate in populis opera eius.
12 Q uoniam requirens sanguines/ [est] eos recordatus: non oblitus est clamorem humiliũ.
13 Miserere mei dñe[4]: uide afflictionẽ meã ab osoribus meis/exaltãs me de portis mortis.
14 Propterea narrabo oẽs laudes tuas in portis filię sion: exultabo in salute tua.
15 Demersę sunt gentes in foueam [quam] fecerũt: in reti [quod] hoc absconderũt captus est pes eoꝝ.
16 Agnitum dñs[4] iudiciũ fecit: [dum] in ope uolarũ suarũ impacta est impii meditatio. Selah.
†foueę 17 Reuertentur impii in foueam †: omnes gentes immemores dei †.
† deoꝝ 18 Q uoniam non ęterno obliuioni erit pauper: spes humilium [non] peribit in perpetuum.
19 Surge domine[4]: non roborabitur homo/ [et sic] iudicabuntur gentes [et sic] super facies tuas.
20 Pone domine[4] dominium eis: [et sic] scient gentes/ hominem se [esse]. Selah.

TItulus est. Vincẽti/super morte filio/psalmus dauidi. Et ẽ sensus ꝙ psalmus iste attribuit dauidi loquenti vt autori psalmi & dicanti ipsum deo ob subsecuta ex nũciis consolatoriis sup morte naas regis ammonitarum filio eius anon regi ammonitarum. Vt enim patet .2. reg. 10. mortuo naas ammonitarum rege/dauid misit legatos ad anon filium eius consolatorios super morte patris. Et qa hanc legationem misit ratione beneficiorum recęptorum a patre anon, ideo nõ nominat eum noĩe proprio/sed filium: quia misit ad eum quatenus erat filius naas mortui. Et qm̃ anon ignominiose tractauit legatos dauidis (radendo dimidiam partem barbę eoꝝ & pręcidendo vestes medias vsqꝫ ad nates) & hinc miserunt & conduxerunt syros cõtra dauidem/& secuta sunt pręlia multa, ideo psalmus hic ad literam tractans pessundationem ammonitarum iusto dei iudicio/radicem dauidicę iustitię tangit dicendo. sup morte filio: hoc est ob legatos consolatorios sup morte naas destinatos filio eius.
ℭHuic materię quadrat totus psalmus. nam & in principio & in medio & in fine mentio fit diuini iudicii: & aperitur ꝙ iudicium hoc inter dauidẽ & gentes vertebaẽ: vt patet in quarto & quinto versiculis. Aperitur quoqꝫ ꝙ hoc fuit tẽpore quo iam arca domini erat in sion: dum in vndecimo versiculo dicitur. cantate domino sedenti sion. Vnde ad literam materia psalmi est gratiarumactio deo quia fecit vindictam contra ammonitas qui tam turpiter tractauerant legatos dauidis.

ℭSVMMARIVM EST.

ℭPropheta promittit laudes deo/& ad idem alios inuitat. tum quia deus iusto iudicio puniuit ammonitas cum sociis/vlciscendo oppressos olim ab eis & eleuando seruos suos. tum quia manifestum effecit iudicium/& in proprio opere illos puniendo/& subiiciendo eos dauidico dominio.

¶ Perſona loquens propheta eſt.

Confitebor dominũ. Diuiditur pſalmus in partes duas: propoſitiuam materię, & executiuã, ibi quõ feciſti. Proponit duo. ſ. diuinã laudẽ, & materiã laudis ruinã inimicorũ a facie dei. Et laudem quidẽ proponit vtrinq;. ſ. ex pte ſui, & ex pte dei. ¶ Ex pte qdẽ ſui tangit quattuor. Primum ſpectans ad cor, cõfitebor in toto corde meo. ſecundũ ad linguã, narrabo. tertiũ ad affectũ, lętabor. quartũ ad muſicam, canã. Ex pte vero dei tãgit tria. ſ. dñm, cõfitebor dñm, & rurſus exultabo in te: & opa eius excellẽtia, oĩa ſepata tua: & nomẽ dei, nomẽ tuũ excelſum. Vbi ſcito excellẽtia opa dei q̃ excedũt vires creaturarũ noĩari a ſepatione: qa vere ſegregata & ſeorſum ſunt nõ ſolũ ab opibus ſed ẽt a cõphenſione nr̃a: quę cõſueuimus appellare mirabilia dei. ¶ Et promittit propheta ſe narraturũ hęc oĩa: nõ ꝙ oĩa arbitret ſe ſcire aut narrare (quũ incõprehenſibilia ſint) ſed qa cõmemorare intẽdit oĩa gñ̃a mirabiliũ diuinorũ. Nec hoc intelligas promitti adimplendũ in hoc pſalmo, ſed in hoc & in aliis: ſicut ẽt inferius in verſiculo quartodecimo dicit, ppca narrabo oẽs laudes tuas. Hic. n. promittit pro grãrumactione cõmemorare oĩa mirabilia dei, & ſilr̃ inferius oẽs laudes dei in gñe: quõ deſcendere ad ſingulas eſſet ĩpoſſibile. Verũtñ accõmodãdo diſtributionẽ ad pñs negocium, promittit narrare oĩa ſepata dei: qa vtrunq; genus diuini opis narraturus eſt. ſ. grãę & iuſtitię. & rurſus iuſtitię pro ipſo dauide & populo dei & cõtra ĩmemores dei. & rurſus nõ ſolũ opa dei ĩ iſtis ſed ẽt modũ opandi. ¶ Materia vero laudis pponit dicẽdo. reuertẽtibus inimicis. Vbi nota ſermõe metaphorico ad ſilitudinẽ fugiẽtiũ a facie pſequẽtis, & in ipſa reuerſiõe fugiẽdo inueniẽtiũ offendicula ĩ q̃ ĩpingũt, nec ſolũ ĩpingũt ſed pereũt, deſcribi hoſtes. Et ſignificat ad lr̃am ꝙ ãmonitę q egreſſi cũ ſyris fuerãt ad pugnãdũ ꝯ dauidẽ, terga verterũt fugiẽtes, & ceciderũt fugati & pierũt. & totũ hoc a facie dei: nõ. n. ſuis militibus ſed deo totũ dauid attribuit, recognoſcẽs diuinũ bñficiũ. Hiſtoriã hẽs ſũmarię ſcriptã. 2. re. 10. & ĩ fine. 12. & 1. palip. 19. & 20.

¶ **Quoniã feciſti.** Incipit hic ps executiua tali ordine. Prĩo tractat illa pticula, reuertẽtibus inimicis meis retro. ſecũdo illa, ceſpitabũt & pibũt, ibi miſerere mei. Vbi nota ꝙ ambę pticulę tractant vt ſunt materiæ diuinę laudis promiſſę, cõfitebor &c̃. Et ne multiplicatę diſtinctiões obſcuriorẽ reddãt textũ, abſtinuimus a ſingulis: nõ ptereũdo ꝙ propheta duplr̃ tractat hæc. Primo q̃tũ ad ſubſtantiã operum diuinorũ hinc & inde. & ſecũdo q̃tum ad modũ eorundẽ ſilr̃ hinc & inde: ſicut ẽt propoſuit prĩo inimicorũ cõfuſionẽ, in fuga retro, & ſecũdo modũ ruinę, in ceſpitatiõe & interitu. ¶ Inchoans itaq; diuinę attribuit autoritati iuſtitię vt primę cãę opus vtrũq;. ſ. ruinã ammonitarũ & eleuationẽ dauidis. Qm̃ ſediſti in ſede iudex iuſtitię, hoc eſt velut pro tribunali ſediſti ad fungendũ offõ iudicis dicentis iuſtitiã, feciſti iudiciũ meũ, vindictam exercẽdo in ammonitas, & cãm meã, retribuẽdo ſublimationẽ loco ignominię acceptę. Textus hebręus habet ĩ dtõ ſedi. congruitas mutauit addẽdo ppõnem in. ¶ Increpaſti gẽtes (ecce prima pars iudicii & iuſtitię) ad ſimilitudinem increpãtis in fugam vertiſti gẽtes ſyrorũ & ammonitarũ. pdidiſti impiũ, multitudinẽ impiorũ nõ ſolũ increpaſti ſed occidiſti: & qđ plus eſt nomen eorũ deleſti ſeculo (datiuũ pro ablatiuo) & nr̃o ſeculo & ſemp. Deleti quippe ſunt ita ammonitę tũc vt ex natura facti nunq̃ eſſent amplius dñaturi. & ppea deſcribit deletum ẽt nomen eorũ. ¶ Inimice. Apoſtrophat dauid ad hoſtes populi iſrael. Vbi recole ꝙ (vt patet in libro iudicũ & in. 1. reg.) populus iſrael fuit valde humiliatus, & a ſyris, & a moabitis & ammonitis & aliis finitimis quos dauid humiliauit. Et ad oẽs rã humiliatos põt dirigi ſermo iſte. q̃uis ẽt de ſolis ammonitis verificet: qm̃ de ipſis dicit ioſephus lib. 6. ca. 6. ꝙ vrbes iudęorũ ſeruituti ſubegerũt. & ꝙ dextros oculos hebręis ſubditis eruebãt. qđ ẽt tãgit iudicũ. 10. & 1. re. 11. Et 1. reg. 12. dicit ſamuel pplõ. videtes ꝙ rex filiorũ ammon veniſſet aduerſus vos &c̃. Apoſtrophans itaq; ad ammonitã ſeu vniuerſum hoſtẽ intẽdit dicere ꝙ licet ciuitates & pplĩ oppſſi olim ab ipſis nõ ſint nec poſſint ſe vindicare, deus tñ iudex orbis totius, ſemp ẽ, & nũc fecit vindictã &c̃. O inimice finitę ſunt deſolatiões, hoc ẽ deſolati & vaſtati hebręi, ęterno, quas feciſti irrepabiles ĩ ęternũ: & ciuitates, hebręorũ (ſupple quas) deſtruxiſti, ſilr̃ finitę ſunt, nõ ſũt amplius: piit memoria earũ ipſis. Significãter appoſuit ipſis: vt ſignificaret ꝙ piit ipſis deſolatis & deſtructis memoria vindicãdi & ẽt memoria dominãdi q̃tũ eſt ex ipſis, ſed nõ piit memoria earũ deo, iudici. Et ppea ſubdit. ¶ Et dñs ſemper ſedebit. Acſi aperte diceret. O inimice verũ eſt ꝙ ciuitates & pplĩ a te deſtructi nõ ſunt nec pñt ſe vindicare, ſed eſt dñs cõis q ſemp ſedebit: parãs iudicio, iuri dicẽdo vnicuiq;, ſedẽ ſuã. & ipſe nõ ſolũ nos ſed vniuerſum orbẽ iudicabit, ne credatis vos exemptos ab illius iudicio, ĩ iuſtitia, reddẽdo vnicuiq; ſcḋm opa ſua: iudicabit pplõs in rectitudinibus. nõ iudicabit in iuſtitia ſcḋm allegata & probata, ſed in rectitudinibus, hoc eſt ſcḋm ipſas rectitudines aĩorũ & operũ. ac p hoc iudicabit ipſas obliquitates: quia rectitudo eſt iudex ſui & obliqui. Et erit. & ppea dñs erit eleuatio populo, ſuo, contrito, a vobis. eleuatio inquã tpibus, hoc eſt loco temporũ, in anguſtia, quibus fuerunt in anguſtia oppreſſi a vobis. Deſcribuntur hæc in futuro ad ſignificandum perſeuerantiam ac firmitatem diuini iudicii ad eleuationẽ populi iſrael in tempore regni dauidici.

Et cõfident in te. Redit propheta ad alloquendum deum. Fructui iudicii & iuſtitię annectit confidentia populorum, ſcientiũ p fidem nomen dñi. Quia non dereliquiſti, inultos, quęrẽtes te dñe. Noluit dicere ob modeſtiam, quia non reliquiſti me quęrẽtem te dñe, ſed in gñe ſignificauit ſe cum aliis.

Cantate domino. Promisit in principio, cõfitebor, canam &c̃. inuitat mõ alios ad hoc ob magnitudinẽ & cõitatem bñficii. Sedenti, velut sp áliter psidẽti & regnãti in sion: qa ibi spãli cultu venerabaẽ. Opa eius. hec sunt quę in principio appellauit sepata. Qm̃ reqrens sanguines: hoc est tpe quo iustitiam exercere decreuit reqrẽdo sanguinẽ humanũ iniuste effusum. nõ est oblitus clamorẽ humilium, abiectarũ psonarũ quæ fuerũt oppressę: sed recordatus est eos ad vindicãdũ sanguinẽ eoꝝ. Ex quibus patet ꝙ deus puniuit ammonitas cũ suis fautoribus nõ solũ pp ignominiã illatã legatis dauidis, sed et̃ pp iniurias & oppressiões quas intulerãt tpibus retroactis populis multaꝝ ciuitatũ hebrçorum.

Miserere. Narratis opibus diuini iudicii, subiungiẽ modus tractãdo illam particulam, cespitabunt & peribũt. Vnde & apte inchoat a mõ supplici ex parte sui. Introducit. n. se supplicem qualis fuerat tpe accepte iniurię ab ammonitis & cõductoꝝ syroꝝ ab eisdẽ contra dauidẽ: vt hinc significet ꝙ tũc recurrit ad deum. & exauditus merito oĩa imputat diuinę opi. Miserere mei. Oratio dauidis recitaẽ. Misericordiã nõ iustitiam petiit, q̃uis causam iustã foueret: qa licet respectu ammonitarũ iustitiam hr̃et, respectu tñ dei misericordia indigebat ne in miseriã sibi paratam ab hostibus incideret. Vnde & subdit rõnẽ miserię. vide afflictionẽ meã ab osoribus meis, illatã & iminentẽ. exaltãs me de portis mortis. Põt hoc referri & ad ptã bñficia: vt sit cõmemoratio ptõꝝ bñficioꝝ tpe saulis. Et iuxta hũc sensum lr̃a ordinãda est sic. Domine exaltãs me de portis mortis, miserere mei &c̃. vere etenim deus de portis mortis multotiẽs, de periculis mortis eripuit dauidem tpe saulis & euexit ad regnũ. consueuimus. n. petentes futura, cõmemorare ptã recognoscẽdo illa. ⁋ Põt referri & ad futurũ qđ petebat bñficium. Et sic est sensus. miserere, vide exaltãs, exaltãdo me de portis mortis. Portas mortis appellat exercitus tot ammonitarũ & syroꝝ cõtra ipsum. ⁋ Propterea narrabo. nõ hẽo quod retribuã tibi pro tanto bñficio. & ideo promitto ꝙ pp hoc bñficium narrabo oẽs laudes tuas, cõmemorabo oẽs laudes tuas ab initio mũdi gestoꝝ tuoꝝ. i portis filię sion: hoc ẽ ĩ portis hierl̃m ciuitatis regię. Locus portę tũc tpis erat locus ciuitatis celebrior: & ppea meminit portaꝝ hierusalem. Quæ vocaẽ filia sion: quia erat sub monte sion, qa dignitas, opes & gloria eius erant ex sion, vbi erat sedes regia & arca domini. Exultabo in salute tua. non in brachio meo, non in milite meo, sed in salute tua, a te collata, a te recognita exultabo. Hæc fuit oratio dauidis.

Demersę sunt. Modus diuini opis describiẽ. primo quo ad ruinã ammonitaꝝ: & deinde quo ad subiectionẽ. Modus quo ruerunt diuino iudicio, describiẽ p assimilationẽ ad cadentes in foueã quã fecerunt & incidẽtes in rete qđ aliis parauerũt: ad significandũ p hãc metaphoram ꝙ deus puniuit eos ex ope proprio: hoc est ꝙ volens deus punire eos ob antiqua scelera, pmisit eos iniustũ mouere bellũ cõtra dauidẽ vt in ipso bello ruerẽt. huc. n. tendunt hmõi metaphorę. Demersę sunt gentes in foueam (supple quã) fecerũt, aliis. & silr̃ in reti hoc (supple quod) abscõderũt, aliis, captus est pes eoꝝ. Et ppea agnitũ, manifestũ, fecit dñs iudiciũ suũ, destruẽdo eos in bello quo ipsi volebãt destruere alios. in ope volaꝝ suarũ ĩpacta est ĩpii meditatio: hoc ẽ in bello manuũ suarũ corruit meditatio impii ammonitę qua machinabaẽ aduersus dauidẽ. Reuertenẽ impii in foueã, sepulcri, hoc est morienẽ. oẽs gentes immemores dei. Auxiliates copię hic describunẽ simul cũ ammonitis debellatę. Et ex eo ꝙ hæc cum cæteris sequentibus describunẽ futura, insinuaẽ ꝙ dicta dauidis oratio fuit tpe medio inter primã debellationẽ qua ammonitę & syri fugerunt a facie ioab & abisai, & sequentes in quibus ab euphrate alii conuenerũt: vt patet in historia. Et cõstructio mutauit in foueam, datiuum fouęę.

Quoniã non ęterno obliuioni erit pauper. Ratio tangiẽ ruinę respectu istarum gentium, similis rõni superius tactę respectu ammonitarũ. s. qm̃ apud deum vindicta pauperum est in memoria, q̃uis ad tp̃s appareat deum obliuisci pauperũ. Et aduerte in lr̃a ꝙ illa negatio nõ, determinat vtrunq: verbum. s. erit & peribit. est. n. sensus. non erit obliuioni, non peribit.

Surge domine. Descripto mõ diuini iudicii quo ad ruinã, describiẽ nũc modus diuini iudicii quo ad subiectionẽ. Scdm. n. historiã nõ solũ ammonitę & syri ruerũt, sed et̃ ciuitates eoꝝ subiectę fuerunt dauidi: ita ꝙ deus puniuit eos nõ solũ in proprio bello, sed et̃ subiiciendo ciuitates eoꝝ dauidi. Seruiuit. n. tũc syria dauidi sub tributo: & dñatus est dauid ex illis, plus, oĩbus regionibus vsq: ad euphraten. Describit aũt hoc depcatiue. tũ recognoscẽdo hoc pendere ex singulari gr̃a dei: tũ supplicãdo pro amplitudine dñii. Surge dñe, tanq̃ hactenus sederis seu iacueris mõ ad modũ surgẽtis assiste: nõ roborabiẽ hõ, ad hoc surge vt nõ roboreẽ hõ. i. vis humana cõtra nos. vel qa surgẽte te nõ roborabitur hõ cõtra nos. Iudicabunẽ gẽtes sup facies tuas, ad hoc surge vt pseueret iudiciũ qđ inchoasti in gẽtibus tanq iudiciũ innixũ faciei tuę (hoc. n. significat sup facies tuas) & non sit hoc tanq̃ iudiciũ humanũ. ⁋ Pone dñe dñiũ eis, fac eos dñe subiici dñio regis tui: sciẽt gẽtes hoĩem se. hoc ẽ iõ da dñiũ sup eas vt gẽtes sciãt seipas eẽ hoĩem, vt recognoscãt seipsas & nõ audeãt cõtra ppl̃m dei sicut hactenus ausę sũt, recognoscãt te dñm nr̃m, eẽ deũ & seipsas eẽ nõ potẽtes cõtra deũ sed eẽ hoĩem subditũ deo. ⁋ Et scito ꝙ hæc oĩa (. s. iudicabunẽ gẽtes, & sciẽt gẽtes) quę exposita sunt optatiue, põt ad, lr̃am quoq: exponi indicatiue vt sonat lr̃a, vt fructus surgẽtis dñi. Surge dñe: qa te surgente nõ roborabiẽ hõ, & iudicabunẽ gẽtes. & silr̃ pone dominium eis: quia ponente te illis dñium, scient gentes seipsas esse hoĩem. Amen.

Vt quid

Vt quid domine recessisti longe:despicis in opportunitatibus in tribulatione.
Dum superbit impius incenditur pauper:cõprehenduntur in consiliis quibus cogitãt.
Quoniam laudatur peccator in desideriis animę suę:& iniquus benedicitur.
Exacerbauit dominum peccator:secundum multitudinem irę suę non quęret.
Non est deus in conspectu eius:inquinatę sunt uię illius in omni tempore.
Auferuntur iudicia tua a facie eius:omnium inimicorum suorum dominabitur.
Dixit enim in corde suo:non mouebor a generatione in generationem sine malo.
Cuius maledictione os plenũ est & amaritudine & dolo:sub lingua eius labor & dolor.
Sedet in insidiis cum diuitibus in occultis:ut interficiat innocentem.
Oculi eius in pauperem respiciunt:insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua.
Insidiatur ut rapiat pauperem:rapere pauperem dum attrahit eum.
In laqueo suo humiliabit eum:inclinabit se & cadet cũ dominatus fuerit pauperum.
Dixit enim in corde suo.oblitus est deus,auertit faciẽ suam ne uideat in finem.
Exurge domine deus & exaltetur manus tua:ne obliuiscaris pauperum.
Propter quid irritauit impius deum?dixit enim in corde suo/non requiret.
Vides quoniam tu laborem & dolorem consideras:ut tradas eos in manus tuas.
Tibi derelictus est pauper:orphano tu eris adiutor.
Contere brachium peccatoris & maligni:quęretur peccatum illius & non inuenietur.
Dominus regnabit in ęternum & in seculum seculi:peribitis gentes de terra illius.
Desiderium pauperum exaudiuit dominus:pręparationem cordis eorũ audiuit auris tua.
Iudicare pupillo & humili:ut non apponat ultra magnificare se homo super terram.

IVXTA HEBRÆVM. .X.

1 Prophetа. QVare dñe[4] stabis in longinquo:abscõdes te tpibus [que sunt] in angustia?
2 In superbia impii:persequetur pauperem, capientur in cogitationibus istis cogitauerunt.
3 Quia laudauit ipius sup desideriũ aię suę/& auarus benedixit [desideriũ] [ideo] : spreuit dominum[4].
4 Impius in celsitudine sua furoris sui nõ quęret [scire] :non deus† [sunt] omnes cogitationes eius. † ds
5 Parturient uię eius in omni tempore:ab excelso [sunt] iudicia tua a conspectu eius:omnes angustatores eius [ꝙ] sufflabit in ipsos.
6 Dixit in corde suo. Vox ipii. non labar generationi & generationi, ꝙ nõ [ero] in malo.
7 Propheta. Maledictiõe os eius plenũ & dolis & fraude:sub ligua eius labor & iniqtas.
8 Sedebit in ĩsidiis uillarum:ĩ abscõditis ĩterficiet ĩnocẽtẽ/oculi eius ad pauperẽ† spectabũt. † paupe
9 Insidiabitur in abscondito quasi leo in cubili suo/insidiabitur ad rapiendum pauperem:rapiet pauperem in trahendo ipsum in rete suum.
10 Et conteretur/humiliabitur:& cadet in fortibus eius contriti [multitudo ↄtritorum].
11 Dixit in corde suo. Vox impii. oblitus est deus/abscondit facies suas/nõ uidit ęterno.
12 Propheta. Surge dñe[4] deus:leua manum tuam/noli obliuisci humilium.
13 Super quid spreuit impius deũ† ?dixit in corde suo. Vox impii. nõ requires. † deos
14 Propheta. Vidisti quia tu laborem & indignationem respicies ad dandũ [eos] in manibus tuis:super te [se] derelinquet pauper, pupillo tu fuisti adiutor.
15 Frange brachium impii:& malum quęres,impietatem eius non inuenies.

ideo

16 Dominus rex seculi & ęterni: perierunt gentes de terra sua.

17 Desiderium humilium audisti domine: pręparabis cor eorũ/auscultabis aure tua.

impius

18 Ad iudicandum pupillum & contritũ: nõ adiiciet ultra ad frangendum hoĩem a terra.

TItulus nullus est. Circa materiam psalmi cognoscẽdã aduerte tria in psalmo clara. Primum ꝙ quærula proponitur vox ad deũ tanq̃ ad manẽtem longe & abscondentem se/impio cũ tot criminibus sup̱biente & p̱sequẽte pauperẽ tot modis. Secundũ ꝙ ꝓpheta excitat deũ ad exaltandũ diuinã manũ &c̃. Tertiũ ꝙ deus rex seculi & ęterni/& perierunt gẽtes &c̃. ⁋ His tribus clare patentibus in psalmo/adiũge quartũ rõnabile: ꝙ appellatione ĩpii in hoc psalmo nõ ĩtelligit̃ aliqua singularis p̱sona (nisi forte antichr̃s) sed genus impioꝝ viatoꝝ vt vna p̱sona significat̃. Quod ex q̃ttuor apparet. Primo ex eo ꝙ statim trãsit de singulari in plurale & reuertit̃ in singulare/& iteꝝ in fine redit ad plurale. Postq̃.n.dixit in sup̱bia ĩpii, subiũgit capient̃ in cogitationibus istis cogitauerũt/& statim q̱a laudauit ĩpius: & circa calcem psalmi/p̱ierunt gẽtes de terra sua. Secũdo ex eo ꝙ hæc crimina q̃ huic ĩpio attribuunt̃/nescio si alicui singulari hoĩ ẽt antichr̃o cõueniẽt: sed dubiũ nõ est q̱n de genere iniquoꝝ verificent̃. Tertio ex eo ꝙ apl̃s ad ro.3. afferẽdo ex hoc psalmo versiculũ illũ/quoꝝ os maledictione & amaritudine plenũ est, mutauit singulare in plurale: nã in hebręo legit̃ cuius seu eius/& apl̃us allegauit quoꝝ. qđ nõ fecisset apl̃us si de vno singulari hoĩe ꝓpheta loqueret̃: q̃m affert hũc versiculum ad testificãdũ oẽs ẽt iudęos esse sub pc̃õ. Quarto ex eo ꝙ appellatione paup̱is quẽ p̱sequit̃ ĩpius/nõ ĩtelligit̃ aliq̃s vnus paup̱, sed genus pauperꝝ p̃cipue spũ. In cuius signum appellant̃ ĩnocẽtes/ cõtriti/mãsueti seu humiles & pupilli. ⁋ Ex his siquidem omnibus apparet ꝙ psalmus iste ad literam tractat per modum quærele de dilatione vniuersalis iudicii/quo terminus ponetur iniquis operibus; quia interim impii superbiunt &c̃. & pii affliguntur. Hæc est materia.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta vbi q̃stus ẽ apud deũ de p̱missiõe tãtę sup̱bię ĩpioꝝ cũ tot criminibus/cũq; vehemẽti p̱secutiõe pioꝝ tũ verbis tũ factis, supplex excitat deũ ad exaltandũ diuinã manũ ad rõnẽ hñdã, pauperꝝ: describitq; p̱inde ac cõpletũ futuꝝ regnũ dei ĩ cõsolatõe hũiliũ/ĩ ĩteritũ gẽtiũ ac terminũ hũanę sup̱bię,

¶ Persona loquens/proprie propheta est: recitans tamen ter impioꝝ vocem.

QVare domine. Diuidit̃ psalmus in p̱tes duas: ꝓpositiuã materię, & executiuã/ibi q̱a laudauit. Proponit p̱ modũ q̃ruli/quare dñe. nõ.n. vt sciat cãm, sed vt exprimat tristitię admirationisq; affectũ ad sil̃itudinẽ q̃ruli/dicit quare dñe. ⁋ Proponit aũt quattuor. Primo diuinã permissionẽ sub metaphora duplici. Altera ad sil̃itudinẽ manẽtis lõge ab iis quę fiũt. qui.n. manet lõge minorẽ se mõstrat habere curã eoꝝ a q̱bus eligit distare. Altera ad sil̃itudinẽ abscõdẽtis se tp̃e alienæ angustię. talis.n. paruifacere videt̃ alienas angustias. Quare inq̱t dñe/quem nullus põt cogere, stabis/diutius, in lõginquo/tanq̃ manẽs a lõge: abscõdes te/tanq̃ abscõdẽs te eris, in tẽporibus/nõ in vno tm̃ tp̃e, in angustia/hoĩum. ⁋ In sup̱bia ĩpii. Ecce secundum/quo ꝓponunt̃ crimina sup̱bię & impietatis. ⁋ Persequet̃ pauperẽ. Ecce tertiũ/quo ꝓponit̃ p̱secutio pauperũ: qua.s. impius in sua sup̱bia persequetur pauperẽ. ⁋ Capient̃ in cogitationibus istis cogitauerũt. Ecce quartũ: ꝓphetans futurũ q̃nq; ꝙ impii nõ solum dabũt pœnas factoꝝ sed cogitationum, ꝙ apud deum tã manifestę sunt etiã cogitationes eoꝝ ꝙ in ipsis cogitationibus confundentur in diuino iudicio. Et dixit hoc ad exaggerationem querelę. perinde ac diceret. cur tandiu tardas superbiente impio persequente pauperem, quum tandẽ damnandi sint impii non solum ob facta sed ob cogitationes suas.

¶ **Quia laudauit.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat̃ illa p̱ticula/in sup̱bia ĩpii. secũdo illa/p̱sequet̃ pauperẽ/ibi maledictiõe. tertio illa/q̃re dñe &c̃. ibi surge dñe. quarto illa/capient̃ ĩ cogitationibus/ibi dñs rex. ⁋ Circa sup̱biã ĩpii describit sup̱bũ aĩum quadrupl̃r. Primo s̃m p̱tẽ cõcupiscibilẽ/tũ gl̃ię tũ tẽporaliũ bonoꝝ, dicẽs. Quia ĩpius laudauit sup̱ desideriũ aĩę suę/hoc est nõ solũ adimpleuit desideriũ suũ sed laudauit (& est sermo de impio quatenus ĩpius est) & auarus similiter bñdixit. fil̃r sup̱ desideriũ aĩę suę, iõ spreuit dñm. Vbi videre potes quo ducit laudare mala desideria & auaras actiones: ducit enim vsq; ad contemptum dei. Significatur enim ad literam ꝙ quia iniquorum multitudo laudat appetitus iniustoꝝ & auaroꝝ (quod quotidie videmus) ideo spernitur deus.

Impius in celsitudine. Describit̃ secundo s̃m partẽ irascibilẽ/posthabẽdo tũ veritatẽ tũ deum. Impius inq̱t in celsitudine sua furoris sui/hoc est ex celsitudine qua ĩdignat̃ (naturale est.n. impię celsitudinis ĩdignari/ĩmo furere) & hinc nascitur ꝙ nõ requiret/veritatẽ. ira.n. naturaliter vltra hoc ꝙ impedit discretionem veri/iuncta sup̱bię efficit vt non curet inq̱rere veritatem. & vsq; adeo superbia (quæ in irascibili animi parte locat̃) procedit ꝙ nõ deus oẽs cogitationes eius/hoc est sine deo sunt omnes cogitationes eius. minus dixi/quicquid cogitat est non deus.

Parturiẽt vię eius. Tertio s̃m p̱tẽ rõnalẽ. Tũ machinãdo ad malũ. Parturiẽt vię eius ĩ oĩ tp̃e; hoc

ꝑnūq̄ exhauste erūt/i oi tpe sic pariēt malū aliqđ ꝙ ēt pturiēt aliud.sp.n.supba studia & pariūt & ptu/
riūt malū.Et ē locutio metaphorica/sūpta a ꝯria nā aialiū nō oi tpe ſʒ qn̄qꝫ parientiū. Tū falsa opione
diuinoꝝ iudicioꝝ.Ab excelso iudicia tua/sūt,a ꝯspectu ei⁹.Reputat.n. diuia iudicia i excelso sisteř:iux
ta illđ/nubes latibulū ei⁹.tā̄q de⁹ nō dispōat nisi de supnis.Et ppea ꝯspicē dř diuia iudicia tā̄q excelsa.
Oēs angustatores eius. Quarto ſm ipsam volūtatē.Tū respectu inimicoꝝ.Oēs iquit angustato/
res eius/similiter habebunť in cōspectu eius sic ꝙ sufflabit in ipsos:hoc est tan̄q flatu exterminandos
ęstimabit.supbi.n.est despicere & ꝑ nihilo hēre isestatores suos.Tū respectu ꝓprii status.dixit in cor/
de suo,nō labar generationi & generatiōi.Supbus aius ꝓmittit sibi imutabilitatē ꝓpterea ꝙ tāti se fa
cit tan̄q exēptus sit ab euētu malo.Et ꝓpterea subdiť.ꝙ/pro qa,non in malo/supple ero.superbia quip
pe proponit superbo aio seipsum tam celsum vt appareat sibi ꝙ malum nequeat ei euenire. Et ꝓpter
hanc apparentiam internam describit propheta superbum ꝙ dixit in corde suo hoc.non labar a ge/
neratione & generatione(hoc est nun̄q)a statu meo,quia non in malo/supple ero.
Maledictione. Tractatis criminibus superbiæ & ipietatis/tractať hic illa pticula/psequeť pauperē/
psequēdo multa psecutionū genera.Et primo icipit a verbis.Tū expssis trifariā.Maledictione inquit
(sub qua cōprehēdiť cōtumelia/iprecatio/detractio/susurratio &c̄.)os eius/suprascripti ipii supbi,ple/
nū/supple est,& dolis/ mēdacibus & astutis verbis ad fallendum,& fraude/ad iperādum fraudes. Tū ta/
citis.sub lingua eius/tacite,labor & iniqtas:hoc est ad hoc pressa sub lingua verba tēdunt vt laborent
pauperes & iniqui fiant sicut ipse est iniquus:seu vt inique fatigent homines.
¶ Deide ꝓsequiť psecutionē paupeꝝ q̄ fit factis triplici isidiaꝝ genere.& postea hypocrisi. Primū insi
diaꝝ genus est more latronis morari in isidiis villaꝝ ad occulte iterficiēdū inocētē. Vbi aduerte ꝙ di/
ctio hebraica significat atria & significat villas:& ppea pōt legi in isidiis vestibuloꝝ/& in isidiis villa/
rū. Veꝝ magis q̄drat vsui vt locus insidiaꝝ ad occulte occidēdū potius describať in villis q̄ atriis.Se/
debit inqt/qete morabiť,in isidiis villaꝝ seu atrioꝝ:& in abscōditis iterficiet inocētē/ptereūtē. ¶ Secū
dū genus isidiaꝝ est leonino more ad pauperē.Oculi eius ad pauperē/vorādū,spectabūt:& ad hoc isi/
diabiť in abscōdito/vi & dolo,q̄si leo in cubili suo.Leo.n.in spelūca sua isidiās,agit dolo/ꝑ q̄nto latet:
vi aūt/isurgēdo ad vorādū eū q putat trāsire securus.¶ Tertiū genus est venatorio more insidiari ad
rapiēdū pauperē velut trahēdo ipm ad suū rete.Insidiabiť ad rapiēdū pauperē:sic.s.rapiet pauperē in
trahēdo ipm i rete suū/sicut venatores trahūt aialia i retia sua.At si legiť cū reti suo/isidię describūť pi
scatorio more:aut ēt illo venādi mō quo retiaculo vtunť tractorio.¶ Persecutio demū q̄ hypocrisi fit
subiūgiť.& cōtereť/humiliabiť.Hypocrisis act⁹sūt/hoiem ex vna pte(hoc ē signis)gerere se tā̄q cōtri/
tū atqꝫ ifirmū,ex altera aūt pte/hoc ē factis/efficere vt mediāte opa fortiū suoꝝ ꝓsternať ac ruat multi
tudo cōtritoꝝ.hoc.n.significať subdēdo.& cadet in fortibus eius cōtriti:hoc est pugnātibus fortibus
eius.Cadet/ꝑ cadēt, cōtriti/multi.i.cadet & cōtereť multitudo.¶ Nō mireris verbū singularis nūeri ca
det/cū noie pluralis nūeri cōtriti.freq̄ns.n.ē i libro hoc:denotās vnitatē,hoc ē vnā multitudinē / vnū
exercitū cōtritoꝝ. ¶ Aduerte hic ꝙ in hoc vltimo versiculo ꝓpheta iducere vř silitudinē hoīs gestu
corpis agentis seipm deorsum tan̄q occultantis se/& ex altera parte nutibus annuentis aliis vt pu/
gnēt.Vnde apparet.ꝙ oīa insidiarum genera metaphoricę inducta sint/ad significandum omne ge/
nus insidiosę persecutionis aduersus pios.Quos a multis impiis exerceri videmus: & siquid superest
antichristus exercebit.Pñt enim hęc ad multa applicari:quæ studiosis relinquimus lectoribus.
Dixit in corde suo. Rō tot maloꝝ assignať.qa ipius dixit/definiuit,itus i corde suo/hęc.s.oblitus est
deus/abscōdit facies suas/nō vidit ęterno.Perspice diligēter has snias,& iuenies cōfusionē: min⁹.n.co
herēt adiuicē hę snię si exacte itelligant. Veꝝ qa itētio ipii ē(vt vnico verbo ꝓpheta repetēdo dicet)
ꝙ deus nō reqret post hāc vitā facta hic,iō pñt hę snię ſm itētionē ipioꝝ cohęrere sic.vt primo dicať
oblitus ē deus/hoc ē nō hēt singulariū materialiū notitiā.mēoria.n.est singulariū ptoꝝ:& ppea nega
tiōe mēorię significat negationē notitię singulariū ptereūtiū.Et huic cōsonat.abscōdit faciē suā:hoc
ē itellectū suū quo cognoscit abscōdit i supnis:iuxta illud.nubes latibulū ei⁹&c̄.Et ꝯñr q̄drat.nō vidit
ęterno:hoc ē nūq̄ vidit hęc nr̄a ad ętnū iudiciū.Impūitas itaqꝫ credita i corde ipii rō dř tot criminū.
Surge domine. Tractať hic illa particula/quare dn̄e stabis &c̄.Narratis siqdē tā criminibus ipie/
tatis & supbię q̄ psecutionibus,supplex ꝓpheta tā̄q excitās.Surge dn̄e deus/a qete punitiōis ad duo.
Primū leua/exalta,manū tuā/potētiā tuā/opus tuū.Secūdū noli obliuisci humiliū/abiectoꝝ/oppssoꝝ.
¶ Et psēqndo primū.Sup qd spreuit ipius deū/ipune,ac ꝑ hoc depssa ē manus tua i cōspectu hoium:
hoc est sup quo fundať tāta patiētia tua ꝙ spreuit hactenus ipune ipius deū!Nec solū spreuit deum,
sed dixit in corde suo/in intimo suo.nō reqres/tu deus facta hoium ad iudicandum .!Ex his.n.duabus
rōnibus leua manū tuā.¶ Proseq̄ndo vero secūdū(.s.noli obliuisci humiliū)ait. Vidisti qa tu laborē
& idignationē respicies ad dādū i manibus tuis,sup te derelinquet paup. Vbi scito ꝙ itēta snia est ꝙ
deus vidit iō pios derelinquere curā sui deo/qa deus tū laborē pioꝝ tū idignationē ipioꝝ nō postha/
bebit,sed respiciet ad dādū i futura vita vnicuiqꝫ iuxta merita sua.Et hęc est directe rō ꝓpositę peti/
tionis/noli obliuisci humilium. Vñ ait.vidisti/cōtra ipiū dicētē in corde suo ꝙ nō vidisti,ꝙ abscōdi/

sti faciē tuā. vidisti inquā qa tu laborē/humiliū, & idignationē/ipiorꝶ, respicies/quo ad pœnā & p̄m iđ, ad dādū/vtrosq;, ī manib⁹ tuis/ī altera vita: iō sup te derelinq̄t/seip̄ꝫ, paup. Et silr iō pupillo tu fuisti/electꝰ, adiutor. ℣ Et adiūgit rōnib⁹ his, vtilitas cessatiōis ipiorꝶ. Frāge iquit brachiū ipii/potentiā ipii. Et ecce vtilitas. Et malū q̄res: hoc ē, nō occurret malus sic mō/sed oportebit q̄rer si ē aliq̄s malꝰ. Et qđ plus ē, ipietatē eiꝰ nō iuenies/imitatā ab aliquo. Et ad literā hoc iplebit post iudiciū. in hac. n. vita q̄uis castigatis malis minuat ipiorū multitudo, nō tñ cessat/ vt hic describitur non inuenienda impietas.

Dominus rex. Vltima est hęc particula psalmi: in qua tractat illa p̄ticula/capient in cogitationibus istis cogitauerūt: declarādo primū futurꝶ dei regnū ęternū. Dñs inq̄t rex/a regēdo & regnādo, seculi & ęterni (hoc est verę ęternitatis) supple apparebit. ℣ Deīde p̄tes regni. Et quo ad ipios perierūt gētes. & tūc verificabit perierūt gētes de terra sua. vere sua affectu: sancti. n. nō hñt hic manentē ciuitatē. At si legit de terra eius, terra dei itelligit/quę est terra viuētiū. de qua perierūt oēs dānati: qa ad eā aliquēdā fuerāt creati. Et quo ad pios. desideriū humiliū audisti dñe. Et sumit hic humilitas pro virtute. Quorꝶ desideriū fuit auditū quū dedit eis desideratā b̄titudinē. Et vltra hoc p̄parabis cor eorꝶ: hoc est amatū tā vehemēter vt in illo posuerit cor suū. sumit. n. iuxta cōem loquēdi vsum cor p̄ re multū amata. Et minus dicit q̄ significat. nā nō solū p̄parauit deus cor humiliū. i. amatū corde humilium, sed in cor hoīs nō ascendit qđ p̄parauit diligētibus se. ℣ Auscultabis aure tua. Narratis fructibus regni dei tā respectu piorꝶ q̄ ipiorꝶ in altera vita/subiūgit modū quo pii ad hęc p̄ueniēt. s. mediāte desiderato iudicio vl'i. Auscultabis/tūc, aure tua/p̄ñs, nō vt in hac vita differēdo. sed ad iudicādū pupillū & contritū/carētes iudicio & iustitia in hac vita, cū sempiterno fructu cessationis malorꝶ. Non adiiciet vltra/ post iudiciū, ad frāgēdū hoīem a terra. Vsq; ad tp̄s iudicii quātūcūq; ipii castigent, semp succedit hō adiiciēs insurgere ad frāgendū hoīem a terra: sed peracto iudicio vl'i, nō adiiciet quisq̄ ad frangendū integritatē hoīs tollēdā, a terra: hoc est desinent persecutores hoium. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori dauid psalmus .X.

IN dño cōfido: qūo dicitis aię meę. trāsmigra in montem sicut passer?
Quoniam ecce peccatores intenderūt arcum: parauerunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde.
Quoniam quem perfecisti destruxerunt: iustus autem quid fecit?
Dominus in templo sancto suo: dominus in cœlo sedes eius.
Oculi eius in pauperem respiciunt: palpebrę eius interrogaut filios hominum.
Dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem odit animā suā.
Pluet super peccatores laqueos: ignis & sulphur & sp̄us procellarū pars calicis eorum.
Quoniam iustus dominus & iustitias dilexit: ęquitatem uidit uultus eius.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincenti dauidi .XI.

1 Propheta. IN domino ⁴ speraui: quomodo dicetis animę meę. Vox hominum recitata. uagare montem uestrum auis?
2 Quia ecce impii tendent arcum/parauerunt sagittam suam super chordam: ad sagittandum in obscuro rectos † cordis. †rectis
3 Quia fundamenta destruentur: iustus vero quid operatus est?
4 Propheta Dominus ⁴ in templo sanctitatis suę/dominus ⁴ in cœlis thronus eius: oculi eius uidebunt/palpebrę eius probabunt filios adę.
5 Dominus ⁴ iustum probabit & impium: & diligentem iniquitatem odiuit aīa eius.
6 Pluere faciet sup ipios laqueos: ignis & sulphur & sp̄us cōbustionū erit p̄s calicis eorum.
7 Quoniam iustus dominus ⁴ iustitias dilexit: rectum uidebunt facies eius.

TItulus est. Vincenti dauidi. Vbi aduerte q̄ nisi in titulis psalmorꝶ vincenti esset nomen officii aut modi musici, titulus iste significaret dauidem ut vincentem/ proculdubio victoria spirituali/cōfidendo in deo (iuxta illud. 1. ioan. 5. hæc est victoria quę vincit mundum fides nr̄a) aut psalmum dicatum deo pro victoria sp̄uali. Sequendo autem vsum titulorum, significari videtur q̄ psalmus iste assignatus sit ipsi dauidi tanq̄ pręsidenti in illo actu musico.

❡ Materiā psalmus ipse sonat. Clare enim loquit̄ de seipso quo ad hoc ꝙ tractat moralē disputatiō nē de vtilitate iustitię. Clare siqdē patet in secundo & tertio versiculis opponi opa impiorꝝ aduersus iustitiā:& in qnto ac reliqs versiculis nihil aliud tractari nisi disparitatem iustorꝝ & impiorꝝ respectu diuinę ꝓuidētię & iustitię. In principio quoq; psalmi apparet ꝙ nō de motu corporali ē sermo(quū dicit̄ vagare)ex hoc ipso ꝙ ad aīam dirigit̄ sermo:vagatio qppe aīę/spūalis est. Ex his.n.facile patere pōt disceptationē hic tractari de fructu iustitię.solutio.n.qōnis in fine manifesta/ clarificat id de quo est qō. ¶ Est itaq; materia psalmi ad lrām,pñtis iustitię formatę diuina spe/ vtilitas ad alterā vitam.

❡ SVMMARIVM EST.

❡ Introducunt̄ hoīes obiiciētes cū argumentis pñtē iustitiā esse inutilē nisi ad pastū & delectationē aī in quadā aī celsitudine. Et respondet propheta/ex diuina spe pręsentem iustitiam esse vtilem ad pręmium ęternum & ad euasionem ęternarum pœnarum.

❡ Personę loquentes sunt hinc propħa/inde homines.

In domino speraui. Diuiditur psalmus in ptes duas:ꝓpositiuā materię,& executiuā/ibi qa ecce. Proponēdo materiā/tria dicit. Primo formā iustitię/in dño speraui. Nō dixit/iustus sum aut fui.qm̄ iustitia nō formata fide/nihil valet:sed formata fiducia in deo/valet ad vitā ęternā. Et hoc assumit ꝑ basi & fundamēto sequētis disputationis. ¶ Secundo admirādo seu potius rephēdēdo/alloquit̄ hoīes rōne naturali arguētes.quō dicetis aię meę. Et ꝓprie sumit̄ hic aīa ꝑ aīo. Tanq̄ diceret. Falso dicetis aię meę hoc quod sequitur. vagare mōtē vestrū auis. Sermo est metaphoricus. Et intēdit ꝙ hoīes depingūt aīum hoīs iusti ad similitudinē auis vagātis in mōte suo:hoc est ꝙ sicut aues in monte natę pascunt̄ in illo/delectant̄ vagādo in illo/& sic finiūt vitā suā,ita iusti pascunt̄ in aīo suo celsitudine virtutis & delectant̄ in illa celsitudine virtutis/& sic finiēt vitā suā absq; alio fructu.s.in alia vita. Et hoc est tertiū. Vbi quātū ad literā ꝓnomen vestrū/insinuat ꝙ auis singulari numero nō ponit̄ ꝑ vna aue sed ꝑ genere auis:soli.n.vni aui nō diceret̄/vagare mōtē vestrū. Sed sicut ꝓpħa aīam suā ī ꝑsona oīum aīarꝝ iustarꝝ/ita auē ī ꝑsona auiū ītroducit: rephēdēs.quō dicetis aię meę.i.quō applicabitis ad aīam meā hāc silitudinē/vagare mōtē vestrū auis.alloquētes aīam meā tāq̄ auē vagātē mōtē suū:hoc ē ad nihil aliud vtilē nisi ad pascēdū & delectādū seipsā ī mōte virtutis. Hęc.n.ē obiectio imo doctrina paganorꝝ phorꝝ, tā negātiū diuinā ꝓuidētiā respectu actuū humanorꝝ/q̄ negantium īmortalitatem aię. putāt.n.iustitiā hoīs ad pastum & delectationem aī esse,nō ad ꝑmium ęternū. In hoc tn̄ psalmo tractatur vt procedit a negantibus diuinam ꝓuidētiam:vt patet ex respōsione prophetę,nihil aliud sonante q̄ deum curam nostri habere/rectos diligere/iniustos odio habere & puniturum &c̄.

❡ **Quia ecce impii.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo īducunt̄ argumēta hoīum firmātiū/vagare mōtē vestrū auis. Secūdo affert̄ rñsio fundata sup illud/in dño spaui/ibi dñs in tēplo. ¶ Argumētū hoīum cōsistit in hoc. Si iustitia hoīs esset fructuosa/tueret̄ in hac vita & rectos & sanctiōes: sed videmus tā iustos q̄ leges opprimi/iustitia hoīs nō tuēte:multo ergo minus fructuosa erit iustitia post hāc vitā. Et tēdit argumētū directe cōtra sctōs/affirmātes vim efficaciāq; iustitię tātā esse vt mediāte diuina ope oīa supet. Huius argumētationis cōclusio ꝓposita ītelligit̄ dicēdo/vagare montē vestrū auis:& illius ꝓbatio subiūgit̄ cū cōiūctione cāli qa/reddēte rōnē. Ecce/in pñti vita,ipii tendēt/ꝑseuerabūt tēdēdo,arcū:parauerūt sagittā suā sup chordā/expeditissimi nō ad defensionē sed ad sagittandū in obscuro/occulte/īsidiose, nō iniquos sed rectos cordis/nō signorū aut oris. In hebręo habet̄ rectis in datiuo:sed cōstructi o mutat &c̄. Rursus qa fundamēta rectitudinis/diuinę naturalesq; leges,destruent̄ ab ipiis.& īter hæc oīa iustus qd opatus est?qsi dicat nihil.qd remedii attulit/qd cōtulit?nihil.

¶ In hac argumētatione nota tres dñas. Prima est ꝙ ꝑsonę significant̄ ꝓprie(.s.ipii & rectos cordis) reliqua metaphorice:vt ītelligas ꝙ tractat̄ quęstio īter ipios & rectos. Secūda est ꝙ vterq; modus vexādi rectos scribit̄.s.occulte & publice.nā destructio fundamētorꝝ manifeste fit:sagittatio in obscuro/ occulte. Tertia est ꝙ vniuersum malū rectorꝝ describit̄ in ꝑsonis rectorꝝ & in fundamētis.nā per fundamēta seu retia(vtrunq; siqdē hebraica dictio significat)leges significant̄.sup qbus vere fundat̄ vita iustorꝝ:& q̄ ab hoībus reputant̄ tanq̄ retia/imo telę aranearū:vtpote inutiles nisi contra ipotētes.

Dominus in tēplo. Rñdet ꝓpheta hoībus dicētibus aię suę &c̄. Et rñdēdo/primo dicit ad fūdamēta argumētationis:tū de pñtia/tū de ꝓuidētia dei. De pñtia qdē. Dñs in tēplo sctītatis suę/in quo colit̄ sctītas eius:dñs ī cœlis thronus eius. vt ex pręsentia dei in tēplo simul & in cœlo/vbiq; deū pñtem significet:cōtra putātes deū a nobis distare,vtpote habitantē in cœlis. ¶ Et nota ꝙ meminit spāliter pñtiæ dei in tēplo.tū vt a manifestioribus significaret dei pñtiam:totus enim populus cōfitet̄ deū eē in tēplo suo. Tū magis ad lrām vt ostēdat religionē(quę magna pars est bonitatis aī humani)non esse ad solā hoīs cōsolationē/sed gratā deo.hoc enim significat̄ ꝑ ꝑsentiā dei in tēplo sanctitatis suæ. hoc siquidem directe respōdet hoībus arguentibus. ❡ De prouidētia vero.oculi eius videbūt/hoc est indefesse videt ea quæ fiunt:contra dicentes ꝙ deus nō videt ista.palpebrę eius ꝓbabunt filios adę. Metaphoricus est sermo/ad similitudinem hoīs claudētis oculos vt experiatur qd se nō vidente alii faciāt. Iuxta hāc siquidē similitudinē describit propheta diuinam prouidentiam. Quo ad actū quidē

vidēdi ꝙ semꝑ videt. & ꝓpterea dicit oculi eius videbūt/ꝑseuerabūt videndo. Quo ad actum vero ca
uēdi/obuiādi/puniendi, dicit ꝙ se habet tanq̄ habens oculos clausos ad experimento probādū hoīes:
Hoc enim significat dicēdo palpebrę eius/tegētes oculos, probabūt filios adę.i.hoīs. Et explicat filios
adę qui sic ꝓbant a deo/esse & iustos & impios, subdēs. dn̄s iustum ꝓbabit & īpium. ¶ Vbi nota dici
hæc a ꝓpheta tum vt diuinā ꝓuidentiā & illius modū explicet/cōtra hoīes negantes illam. tū vt ostē-
dat id qđ se tenet ex parte dei cōmune esse bonis & malis. Ac per hæc intelligāt arguētes ꝙ deus per-
mittit sagittari rectos corde/dissipari leges, ad hoc vt ꝓbet hoīes/vt probet qui sunt iusti & qui sunt
impii. Et hinc appareat quāta sit vis iusti aīe. ¶ Vnde & subdit. Et diligētē iniq̄tatem odiuit aīa eius.
Ab hinc vsq; ad finē psalmi r̄ndet ꝓpheta directe mostrādo quę sit iusti aīe vtilitas apud deum ex di-
sparitate iusti & impii relatoꝝ ad actiones dei. ¶ Et inchoās ab impio ait. & diligentem iniquitatem
odiuit aīa eius/scilicet dei. Ecce iniquus est obiectū odii dei. Et hoc ex parte ipsius iniqui significat ꝓ-
uenire/ex hoc ipso ꝙ describit diligens iniquitatē. Nec solum est materia odii, sed ēt erit materia puni
tionis diuinę. Et ꝓpterea subdit. Pluere faciet/post hāc vitā, super īpios laqueos/ligātes intellectum
& voluntatē & memoriā ad ea quę sunt pœnę. nō enim poterunt damnati auertere cogitationes aut
affectiones suas a suis pœnis: sed sēp & sentiēt & detestabunt eas sicut a prima hora dānatiōis. Ignis,
sulphur & spūs cōbustionum pars.i. sors, calicis eoꝝ. Et intellige per ignē/sulphur & ventū cōburentē,
oēs pœnas sensus q̄bus affligent damnati. ¶ De iustis aūt subdit ꝙ sunt obiectū diuinę dilectiōis. Et
ad hoc affert rō naturalis/qua vnūquodq; diligit sibi simile. Quoniā inq̄t iustus dn̄s (supple est) ideo
iustitias dilexit/supple habentiū eas. Et ꝓpterea rectū/hoīem seu aīum, videbūt facies eius: hoc est vide
bit facies dei. Quia enim deus diligit iustos, ideo locabit eos ante faciē suā. Et ꝑ hęc patet fructus vti
litasq; iusti aīe hūani apud deū: q̄a ītātū diligit a deo vt in futura vita dignus sit diuina facie. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori pro octaua psalmus dauid. XI.

SAluum me fac domine: quoniam defecit sanctus, quoniā diminutę sunt
ueritates a filiis hominum.
Vana locuti sunt unusquisq; ad proximum suum: labia dolosa in corde
& corde locuti sunt.
Disperdat dominus uniuersa labia dolosa: & linguam magniloquam.
Qui dixerūt. linguā nostrā magnificabimus, labia nostra a nobis sunt, quis noster dn̄s ē?
Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam: dicit dominus.
Ponam in salutari: fiducialiter agam in eo.
Eloquia dn̄i eloquia casta: argētū igne examinatū, probatū terrę, purgatū septuplum.
Tu domine seruabis nos: & custodies nos a generatione hac in ęternum.
In circuitu impii ambulant: secundum altitudinē tuam multiplicasti filios hominum.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincenti sup octaua psalmus dauidi. XII.

defisit
1 Propheta. SAlua domine[4]: quoniam completus est gratiosus/quoniam finiti sunt
fideles a filiis adę.
erit in illis
2 Mendacium loquentur/hō cū socio suo: labiū lenitatū, in corde & corde loquentur.
3 Succidere faciet dn̄s[4] oia labia lenitatum: linguam loquentem grandia.
sunt
4 Qui dixerūt. Vox infidelium linguam nostram † roborabimus/labia nostra nobis- (†linguę nrę)
est
cum: quis dominus nobis?
5 Vox dei recitata. A deuastatione pauperum/a suspirio mendicorum nunc consurgā,
mesias
Propheta dicet dominus[4]. Vox dei continuata ponā in salute: sufflabit ipsi. (‡Dandi casus)
6 Eloquia domini[4] eloq̄a mūda: argētū purificatū/in detecto terrę †, purgatum septies.
7 Propheta. Tu dn̄e[4] custodies eos: seruabis eum a generatione hac ęterno.
8 Circūcirca impii ambulabunt: uelut eleuando uilitates filiis adę.

TItulus est. Vincenti sup octaua psalmus dauidi. Octaua nomen est instrumenti musici/ab octo
chordis nominati. Et significatur psalmum istum super illo instrumento cantandum.

¶ Materiā psalmi ex ipō psalmo accipe op3. In quo tria clare patēt. Primū ꝙ de defectu iustoꝝ/de defectu veraciū nō ī vna natione sed ī filiis adę agit. Secūdū ꝙ afferunt crimina duplicitatis/mēdacii &c̄. cū negatiōe diuini dñii. Tertiū ꝙ ꝑdicit deus misserturus paupeꝝ/missurus salutē cū eloquiis dñi &c̄. ¶ Ex primo hoꝝ habet ꝙ de vniuersi generis humani defectu agit. Ex secūdo ꝙ de falsa doctrina circa diuinū dñium sup hoies cōqueritur. Ex tertio (quū clare cōstet illud tertiū esse diuinā missionem ad petita/& ꝓuisionē cōtra narratos defectus narrataq; crimina generis humāi) hr̄ ꝙ psalmus iste ad lr̄am tractat de aduētu mesię/ꝑ quāto mediāte doctrina diuinoꝝ eloqoꝝ mūdum saluabit: solus.n. mesias promissus est doctor vniuersi generis humani s̄m diuina eloquia. Et cōfirmat hanc esse materiā psalmi ex petitionibus. in principio siquidē nō petit dauid salua me, sed petit absolute salua/sine aliqua limitatione: ꝑ hoc significans ꝙ petit salutem mūdi. Rursus effectum petitionis in versiculo octauo describens ꝓpheta/nullā sui mentionem facit, sed pauperum: vt patet ibidem.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Petit propheta a deo vt saluet mūdū/deficiētibus iustis ex falsa doctrina de diuino dñio sup hoies: ꝓphetatq; deū ꝓuisurū ꝑ mesiā doctuꝝ diuina eloqa: vñ paupes seruabunt, ipii vero circumibūt &c̄.
¶ Personę loquentes sunt propheta & recitatus deus.

Salua domine. Diuidit psalmus in ptes duas: ꝓpositiuā materię, & executiuā/ibi mēdaciū. Proponit petitionē. Salua dñe. Nō dicit salua me aut illū: vt itelligas ꝙ cōem petit salutē. Necessitatē salutis subiūgit subalternatis causis. Prima est. qm̄ cōpletus est sc̄osus. Et qa est sermo de completione eo mō quo cōplent successiua (puta mensis/dies/hora) quoꝝ cōplementū est desinere, iō significat qm̄ desiit sc̄osus: hoc est hō gratuito bñfaciēs. Et huic defectui adiungit alter. qm̄ finiti sunt fideles a filiis adę. Siue ꝑ fideles itelligas credētes in deū/siue itelligas veraces. Vtrūq; veꝝ ē & ad ꝓpositū. Et vtroq; mō est locutio hyperbolica. describunt siqdē vtriq; finiti pp paucitatē eoꝝ q remāserūt/modicū ꝑ nihilo cōputādo. Preuidebat siqdē ꝓpha ex vniuerso genere humano valde paucos vsq; ad mesię aduentū remāsuros sc̄os: & ꝙ ī paucis futura eēt fides dei seu veritas doctrię de diuinis seu iustitię diuinę. Et hec ē cā quare petit salua dñe/filios adę: in quibus videt tam magnum defectum gratiæ & veritatis. Vbi aduerte vtrunq; virtutum genus describi defecisse: scilicet & earum ad quas tenemur/finita veritate, & earum ad quas non tenemur/finita gratia.

¶ Mēdaciū. Incipit hic ps executiua tali ordine. Primo tractat illa pticula/finiti sunt fideles a filiis adā. Secūdo illa/salua dñe/ibi a deuastatione. Tertio illa/cōpletus ē sc̄osus/ibi tu dñe. ¶ Explicādo aūt nō īueniri fideles seu veraces in notitia dei īter filios hoium, īducit gnq; crimina.s. duplicitatē ī corde/mēdaciū in locutiōe/blāditias in mō suadēdi/fiduciā in vi dicēdi blasphemiā in re dicta. q tñ nō sic ordinate scribunt in lr̄a. Et dñr hęc vt itelligas doctrinas hoium de diuinis his machinatiōibus & artibus traditas generi humano a sapiētibus huiꝰ mūdi ichoatiue, sed īde diffusas ꝑ oēs. Et vere sic esse/ipsimet sapiētes testant: dū aliud intus credebāt/aliud foris ad religionē popularē. ¶ Inchoat ergo a cōi vitio. Mēdaciū loquent hō cū socio suo. Et intēdit ꝑ mēdaciū seu vanū/falsum deū quē qlibet cum socio suo colebat: iuxta esa. 44. mēdaciū est in dextera mea. Et labiū lenitatū/in mō loq̄ndi ad fallēdū, in corde & corde (hoc ē duplici corde: altero ad seipos/altero ad popularē cultū) loquent. In quo intētio fallēdi describit. Pōt & hoc aliter exponi: vt primū explicet cōis error colēdi falsos deos: ꝑ hoc ꝙ mendaciū/idolū/falsum deū, loquent hō cū socio suo. deīde modus blādus quo hęc dicebāt. & tertio vel duplicitas cordis in sapiētibus, vel firmitas cordis in vulgo/descripta ꝑ repetitionē cordis. Acsi diceret corde & vere ex corde loquent hęc deoꝝ mēdacia. ¶ Succidere faciet. Hactenus patiēter narrauit: sed descripturus blasphemiā dei cū ardore futurę vidictę ꝓponit. Succidere faciet dñs oīa labia lenitatū/blāde docētia falsa de deo. Et ad hoc desīgnādū subdit appositiue. linguā loq̄ntē grandia vtpote cōtra deū. Et declarat. Qui dixerūt quātū ad autoritatē. linguā nr̄am robotabimus/vi dicēdi: labia nr̄a quātū ad dicēdi artē. nobiscū adiuuātia nos. Ecce materia grādis. qs dñs nobis: q̄si dicat nullus. hoc ē quo tēdūt lenitas/mēdacia/robur lingue/duplicitas cordis &c̄. ad negādū.s. diuinū dñium sup nos. Quod itellige s̄m veritatē. oēs.n. traditiones hoium de cultu deoꝝ negāt veritatē diuini dñii sup hoies, fingētes deos &c̄. ¶ Et scito ꝙ in hebręo habet in datiuo lingue nr̄ę: sed cōstructio mutauit.

A deuastatione pauperū. Tractat hic illa pticula/salua dñe: ꝓphetādo missionē ad ꝓpositā petitionē. Vñ snia istius pticulę ichoat ibi. dicet dñs mīdēdo. Et ecce missio diuia cōtinēs tria. Primo rōnē mouētē aīum diuinū. a deuastatione paupeꝝ & a suspirio mendicoꝝ. Significat enim amor diuinus ad releuādos pauperes a desolatione: et silr̄ ad satisfaciēdū desiderio mendicoꝝ. ¶ Vbi quātū ad lr̄am dr̄ ꝙ dictio hebraica nō significat mendicos, sed eos q a diuitiis venerūt in pauptatē & cupiūt opportuna cōmoda. tales pp pœnuriā noium iterp̄tes vocāt mendicos/ab affectu hñdi necessaria. Significatur aūt ꝑ deuastationem paupeꝝ status humani generis añ mesiā/deuastatus quo ad bona aīę. per suspiriū aūt mendicoꝝ/naturale desideriū ad btitudinē insitum humano generi qđ cecidit a statu inocentię, in illis apparēs ꝑ suspiriū q recognoscebāt casum suū: q̄les erāt illi pauci viri iusti q fuerūt añ mesiā. hi.n. suspirabāt ad mesię aduentū. Secūdo ꝓuisionem. Nūc cōsurgā, ponā in salute. Tāq; hactenus

sederit qescendo a ꝓuisione dicit cõsurgã/ad silitudinẽ surgẽtis ad ꝓuisionẽ faciẽdã. Et qm̃ nõ diutius differẽda erat ꝓuisio, ait. nũc/nõ in fine mũdi. Et ecce ꝓuisio. ponã in salute. Appellauit mesiã salutem/ qa salus est mũdi: directe rñdẽs petenti salua dñe. ponã/humanũ genus, in salute/in mesia afferẽte salutẽ. ¶ Tertio officiũ mesię quo saluabit genus humanum falsis doctrinis deceptum. Sufflabit ipsi/vniuersitati pauperꝝ & mẽdicorꝝ, argẽtũ (hoc est tãq̃ argẽtũ) purificatũ/purgatũ septies in detecto terrę. eloqa dñi eloqa mũda. Mataphorico sermone describit officiũ mesię ad silitudinẽ argẽtarii purificãtis argẽtũ follibus/igne/colatiõe &c̃. Sicut ẽt malachias eadẽ silitudine forte hinc accępta describit officiũ mesię ca. 3. dicẽs. sedebit cõflãs & emũdans argẽtũ, & purgabit filios leui & colabit eos q̃si aurꝝ & quasi argẽtũ &c̃. ¶ Vbi nota ꝙ nõ ociose ꝑpheta iducit hãc metaphorã, sed ad notificandũ rõnem falsę doctrinę de deo ꝑ humanũ genus diffusę/& manifestãdũ remediũ ꝑ mesiã cõferẽdũ. Ad lrãm. n. significat̃ qđ adimpletũ videmus/ꝙ diuina eloqa insita humanę menti imixta erant tot prauis moribus/tot erroribus humanorꝝ igeniorꝝ, vt cẽnt quasi argẽtũ minerale mixtũ terrę & aliis ipuritatibus: chr̃s aũt doctrina sua/miraculis/igne passionis ac spũssancti purificauit eloqa dei in mẽtibus humanis: docẽdo veritatẽ & credẽdorꝝ & agẽdorꝝ mũdã tanq̃ argẽtũ purificatũ/septies colatũ, positũ in manifesto terrę/publice expositũ. nõ. n. docuit in angulo aut fecit cõuẽticula, sed publice exposuit eloqa diuina/manifesta corã vniuersa terra. ¶ Et scito ꝙ si exposueris eloqa dñi/hoc est de dño, nõ errabis: sed directe remediũ cõtra principale vulnus pręrecitatũ explicas/& præcipuam materiã eloquiorꝝ christi rãgis. aperiturq; ꝙ eloqa chr̃i de deo/sunt mũda tanq̃ argẽtũ colatũ &c̃. nõ mixta fabellis & figmentis vt doctrinę hoĩum de deo: quod in hoc psalmo principaliter tractatur.

Tu domine. Tractat̃ hic illa particula/completus est grosus. Vbi aduerte ꝙ defectus grosorꝝ inductus fuit vt coniunctus falsę doctrinę. Et ꝓpterea congrue hic tractando effectum verę doctrinę eloquiorũ domini/respondet̃ illi effectui: prophetando ꝙ deus custodiet suscipientes doctrinam diuinorũ eloquiorũ. Vbi aduerte significari in masculino genere/primo custodiendos in plurali (dicendo. tu dñe custodies eos/ꝓculdubio sequaces mesię suscipiẽtes eloqa domini) & postea in singulari. seruabis eũ. s. mesiam in suis sequacibus. Seruatio enim chr̃ianę fidei est seruatio chr̃i/sicut ꝑsecutio chr̃ianę fidei est ꝑsecutio chr̃i: iuxta illud. saule saule qd me ꝑsequeris? ¶ A generatione hac in æternum. Duplex põt esse sensus. Alter vt ꝓnomen demõstret generationẽ a qua timet̃ in principio psalmi depictã falsorꝝ doctorꝝ. Acsi dixisset. custodies chr̃ianũ genus i ęternũ ab hac pessima gñatiõe. Alter ꝙ demõstret̃ initiũ custodię generatio chr̃iana. Et ꝓphetat̃ ꝙ ab hac chr̃i generatione qua generant̃ filii dei, vsq; in ęternũ deus custodiet sequaces chr̃i/& seruabit chr̃m in ipsis. ita ꝙ non deficient sequaces chr̃i vsq; in ęternũ: iuxta illud. ecce ego vobiscũ sum oĩbus diebus vsq; ad consummationẽ seculi. Et hic sensus magis cõgruere videt̃ cõtextui: vt explicet̃ fructus officii chr̃i per generationem hãc in ęternũ. ¶ Cõtra quã subiungit̃ perseuerantia impiorũ/subdẽdo. Circũcirca impii ambulabũt. Adiungit̃ enim hoc ad manifestandũ ꝙ aduẽtus mesię nõ saluabit oẽs, sed erũt etiam post illius aduentũ impii qui circũcirca ambulabũt. Spiritualiter quidem, pro quãto elõgati a centro veritatis & virtutis/ambulabũt in circũferentia: hoc est in remotis a veritate & virtute. Et assimilantur isti monstrantibus pudenda coram hominibus: pro quãto manifesta erunt vitia eorum quorum deberet eos pudere. Mihi autem videtur ꝙ ad literam significantur iudęi increduli mesię/ꝙ in circuitu orbis ambulabunt: quod ad literam impletum videmus. Et competit eis similitudo/velut eleuando vilitates filiis adę: quoniã ambulant tanq̃ ostẽdentes turpitudinem suam humano generi, dum ex libris suis monstrant turpitudinẽ infidelitatis suę qua obsistunt fidei christi. ¶ Et scito ꝙ eleuãdo/passiue hic sumitur iuxta hebraicum textum: & ꝙ dictio hebraica quam diximus vilitates/nullibi in tota sacra scriptura iuenitur nisi hic: & ꝓpterea magna est licentia interpretũ. Et (vt diximus) circũloquit̃ pudẽda. ambulabũt siqdẽ velut eleuando/acsi ab eis eleuarent̃, vilitates/hoc est pudẽda, filiis adę/coram hoĩbus. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori psalmus dauid. XII.

VSquequo dñe obliuisceris me in finẽ: usquequo auertes faciem tuã a me? Quãdiu ponã consilia in anima mea: dolorem in corde meo per diem? Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? respice & exaudi me domine deus meus.

Illumina oculos meos ne unq̃ obdormiam in morte: nequando dicat inimicus meus preualui aduersus eum.

Qui tribulant me exultabunt si motus fuero: ego aũt in misericordia tua speraui.

Exultauit cor meum in salutari tuo: cantabo domino qui bona tribuit mihi/& psallam nomini domini altissimi.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Vincenti psalmus dauidi .XIII.

1 Propheta. V Sq;quo dn̄e ⁴obliuisceris mei,sp:usq;quo abscondes facies tuas a me?
2 Vsq;quo ponam cōsilia in aīa mea/tristitiā in corde meo die?usq;quo
exaltabitur inimicus meus super me?
3 Despice/rn̄de mihi dn̄e ⁴ deus meus: illumina oculos meos/neq̄n obdormiam morte.
4 Neq̄n dicet inimicus meus. Vox inimici formidata. potui in eum. Propheta. angustato
res mei exultabunt quum labar.
5 Et ego i grā tua cōfisus sū:exultabit cor meū i salute tua, cātabo dn̄o ⁴/qm̄ retribuit su
per me.

TItulus est. Vincenti psalmus dauidi. Et patet titulus ex dictis in aliis titulis.
¶Circa materiā psalmi,qa nec ex titulo nec ex autoritate scripturę alibi determinat̄/itelligere
eā oportet ex claris.Primo cōstat ex titulo autorē psalmi eē dauidē.scd̄o ex cōtētis in psalmo clare cō
stat psonā loquētē/voce admiratiua seu q̄rula pponere deo progationē tot cōsilioꝝ in seipsa cū tristi
tia:hinc inimico pseuerāte exaltato sup ipsam/inde deo pseuerāte in obliuiōe ipsius: vt patet i primis
tribus versiculis.tertio cōstat eandē psonā petere illuminationē ne forte moriat̄ &c̄. quarto silr̄ cōstat
eādē grarūactiones pmittere seu prophetare/in vltio versiculo. ¶Et cū his oibus cōstat quęcūq; dn̄r
in psalmo hoc/nō excedere gesta circa dauidē, sed cōgruere anxietatibus dauidis cōstituti i psecutiōe
a saule:qn̄(vt dr̄.1.reg.27.)ait dauid in corde suo.aliq̄n incidā vna die in manus saul,nōne melius est
vt fugiā &c̄. Si cōferamus statū dauidis tūc/cū iis q̄ dn̄r in hoc psalmo, videmus quadrare psalmum
statui illi.nā tāta dilatio quæ in psalmo pponit̄/clare rn̄det longo tpi psecutiōis:fuit.n.hoc p paucos
mēses an̄ mortē saulis: vt ibidē dr̄.Anxietas cōsilioꝝ q̄ hic pponit̄/ibi manifeste narrat̄ cū piculo mor
tis.Exaltatiōi inimici finiēdę/manifeste cōsonat grarūactio siue pmissa siue pphetata/paulopost sub
secuta mortuo saule.¶Est itaq; materia psalmi ad literam vltima anxietas dauidis timentis incidere
in manus saulis:quæ in dicto capitulo scribitur.

¶SVMMARIVM EST.

¶Dauid voce fere querula exponit deo statum periculi sui a saule:petitq; vt sibi succurrat/illuminā
do &c̄.Et promittit seu prophetat gratiarumactiones.
¶Persona loquens propheta est.

VSq;quo dn̄e obliuisceris mei, sēp? Diuidit̄ psalmus i ptes duas:ppositiuā materię,& execu
tiuā / ibi vsq;quo abscōdes. ¶Proponit affectu celeris termini duo.Alterū progatę obliuionis.
vsq;quo/q̄diu/quousq;, obliuisceris/ad silitudinem obliti te hēbis respectu mei:tāto.n. tpe nō liberasti
me ab hac psecutiōe.Alterū est.sp:hoc ē semperne? Et subintelligēdū ē/certus sum ꝙ nō. fuerat.n.reue
latū dauidi ꝙ futurus eēt rex.Et ppea sciēs ꝙ nō semper duratura eēt diuina obliuio respectu sui/ne
sciens tn̄ q̄tū duratura eēt,suspirat ad deū.vsq;quo obliuisceris mei dn̄e/ ex quo non semper.
¶Vsq;quo abscōdes? Incipit hic ps executiua tali ordie.Pr̄io tractat̄ illa pticula/vsq;quo dn̄e obli
uisceris mei?scd̄o illa/semp:ibi despice.¶Aduerte hic ꝙ dauid declarat materiā progatę obliuiōis di
uinę ex trib⁹ capitib⁹:ex pte dei/ex pte sui/& ex pte saulis.Ex pte qdē dei.vsq;quo abscōdes facies tuas
a me/ad silitudinē abscōdētis faciē te hēbis.Et ē ꝫmo de abscōdēte faciē ne misereat̄/ne reqrat̄.& signi
ficat negationē grę succursiue. In idēq; redit cū eo qđ dixit.vsq;quo obliuisceris mei. Et hęc abscōsio
faciei/tanq̄ pr̄ia cā subseq̄ntiū pponit̄.¶Ex pte vero sui duo dicit. Alteꝝ i pte itellectiua. vsq;quo po
nā cōsilia i aīa mea.Mutauit siqdē multa cōsilia dauid i psecutiōe illa. nā primū fugit i geth : inde ve
nit ad spelūcā odollā/vbi cōgregauit viros quadringētos:ide iuit ad moabitas:& postea venit i terrā
iuda/vag⁹ nūc hic nūc ibi. Vbi demū anxi⁹ i corde suo & timēs icidere i man⁹ saulis,post tot mutata
cōsilia dicit hęc verba.vsq;quo ponā cōsilia tot i aīa mea.Q đ nō ad explicādū locū cōsilii sed materiā
cōsilii itellige:qa cōsilia erāt de aīa/de vita ei⁹ ꝑuāda.Alteꝝ i affectu. tristitiā i corde meo die. Et dixit i
corde meo/ad dn̄am tristitię nocturnę.Die siqdē dolorē ꝑmebat corde/hilari vultu alios confortans:
nocte āt solus tristitiā hēbat itus & extra.aiūt.n.hebręi dictionē hebraicā hic iterp̄tatā die/significare
apud eos diē artificialem.¶Ex parte demum saulis. Vsq;quo exaltabitur/in exaltatione perseuerabit,
inimicus meus/saul,super me/innocentem?
¶Despice/respice. Tractatur hic illa particula/semp.primo supplicādo.deinde pmittēdo seu pro
phetādo/ibi exultabit.¶Vbi aduerte ꝙ quēadmodū explicauit ex tribus capitibus statū piculi sui,ita
nunc sciens ꝙ nō semp durabit hæc persecutio/petit succursum ꝫm eadem tria capita. Vnde supplex
recurrens ad deum tanq̄ in sublimi constitutū/supplicat. despice/de supernis respice, & responde/suc
cursu.mihi dn̄e deus meus.¶Et ex parte sui petit.illumina oculos meos/ad optimū consilium capien
dū. dixerat.n.q̄diu ponam cōsilia. Et periculum explicat.ne aliquando obdormiam morte/incidendo
in manus saulis.Et dixit hoc/nō diffidens de diuina promissione,sed ꝫm humanas rōnes & causas lo

quens/ac petēs illuminatū cōsiliū:alioqn viderek tentare deū/nō faciens quod in se est. ¶ Ex parte vero saulis subiungit. Neq̄ dicet inimicus meus/saul capiēs me,potui eū:hoc est potētia mea obtinui eū/dauidē,attribuens viribus suis ꝙ oppꝛesserit me. ¶ Ex pte aūt dei subdit. Angustatores mei/saul & cōplices,exultabūt quū labar/in manus eoꝝ incidēs.& ego in gr̄a tua cōfisus sum.Nota locū.Sicut moyses placauit deū/allegās.ne q̄so ęgyptii dicāt &c̄.vt patet exo.32. & ipse deus affirmat se rōnē habuisse/ne forte supbirēt hostes eoꝝ & dicerēt.manus nr̄a excelsa &c̄.deutero.32. Ita dauid a deo petit vt se illuminet ne moriak/ne incidat in manus saulis/ne inimici glorientur ꝙ p̄ualuerint &c̄. attēto ꝙ ipse dauid spem fiduciamq̄ suā posuerit in deo, inimici aūt in viribus & persecutionibus suis.

Exultabit. Prophetat futurā exauditionē diuinā,p̄dicens tum suā salutē/tū retributionem.exultabit cor meū in salute tua/a piculis & psecutionibus:cantabo/gr̄as agēdo,dn̄o:qm̄ retribuit sup me/exaltando me in regē. ¶ Et ptm̄ retribuit/refert non tps psalmi, sed tps futurę exultationis & cantus.est.n. sensus. exultabo & cantabo ptām tunc retributionē diuinam. ¶ Nec intellige retributionem tanq̄ ex iustitia debitam, sed ex diuina gr̄a/velut mercedem tot laborum & angustiarum. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori psalmus dauid .XIII.

DIxit insipiens in corde suo. non est deus.
Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studiis suis: non est qui faciat bonum,non est usq; ad unum.
Dn̄s d̄ cœlo p̄spexit sup filios hoīum:ut uid̄at si ē itelligēs aut reqrēs deū.
Oēs d̄clinauerūt/simul iutiles fc̄ti sūt:nō ē q faciat bonū,nō ē usq; ad unū.
Sepulchꝝ patēs ē guttur eoꝝ: linguis suis dolose agebāt,uenenū aspidū sub labiis eoꝝ.
Quoꝝ os maledictiōe & amaritudīe plenū ē: ueloces pedes eoꝝ ad effūdēdū sanguinē.
Cōtritio & īfœlicitas ī uiis eoꝝ,& uiā pacis nō cognouerūt: nō ē timor dei an̄ ocl'os eoꝝ.
Nōne cognoscēt oēs q opantur iniquitatē:qui deuorant plebē meam sicut escā panis?
Dominum non inuocauerunt: illic trepidauerunt timore ubi non erat timor.
Quoniā dn̄s in generatione iusta est:consiliū inopis confudistis, qm̄ dn̄s spes eius est.
Quis dabit ex sion salutare israel? cū auerterit dominus captiuitatem plebis suę, exultabit iacob & lętabitur israel.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincenti dauidi .XIIII.

† dij 1 Propheta. DIxit stultus in corde suo. Vox stulti. non [est] deus †. Propheta. [inde] corruperunt [mores], abominabile fecerūt opus/non [est] faciens bonum.
† deos 2 Dominus ⁴ de cœlis prospexit sup filios adę:ad uidēdū si est intelligēs requirēs deum †.
3 [Vidit ꝙ] Omne declinauit/simul fœtuerūt:non [est] faciens bonū/non [est] etiam unus.
4 Nōne cognouerunt oēs operantes iniquitatis: comedentes populū meū, [qui] comederūt panem/dominum ⁴ non uocauerunt?
† dij 5 Ibi timuerunt timore:quoniam deus † in generatione iusti [est].
6 [Et tū] Consilium paupis confundetis:quoniam dominus ⁴ [proponit] protectio eius.
7 Quis dabit de sion [optantis ē] salutē isrl̄? reducēte dn̄o ⁴ [actor salutis] captiuitatē ppl̄i sui,exultabit iacob/lętabit israel.

TItulus est. Vincenti dauidi. Patet ex superioribus.
¶ Circa materiā psalmi aduerte ꝙ apl'us ad ro.3.affert ex hoc psalmo.oēs declinauerūt/sil' inutiles facti sūt,nō ē q faciat bonū/nō ē vsq̄ ad vnū.ad manifestādū vniuersos hoīes eē sub pc̄tō:vt ibi patet.Et ex hoc psalmo clare patet tractari illud.s.oēs hoīes eē sub pc̄tō.nā expsse dr̄.dn̄s de cœlo p̄spexit sup filios adę,ad vidēdū si ē intelligēs reqrēs deū.& subdit ꝙ oēs declinauerūt vsq̄ ad vnū.Hoc ē itaq̄ vnū clare cōstans circa materiā psalmi.Aliud ꝙ hęc vl'is corruptio originē habuit ex dei negatione:hoc.n.significatur in principio.dixit stultus in corde suo non deus.subiungēdo corrupunt &c̄. Tertiū quoq̄ in fine psalmi clare apparet,ꝙ redemptio vniuersalis expectata/ex sion sperat. ¶ Ex qbus apparere facile potest ꝙ psalmus iste ad literam tractat de totius generis humani infectione ex negatione dei/reparāda per salutem proditūram ex sion: hoc est per mesiam.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta deſcribit ex negatione dei totũ genus humanum ſub peccato/deo teſte & inexcuſabili/
ter, & reparandum per meſiam.

¶ Perſona loquens propheta eſt.

¶ In hoc pſalmo aduerte inueniri multa adiectitia.nam in ſecundo verſiculo iuxta cõmunem quo/
tationem ſuperfluit illa particula/nõ eſt vſq; ad vnũ.Quintus quoq; verſiculus(incipiens ſepulchrũ
patens)&.6.&.7.ſuperflui ſunt:& incerto autore leguntur in editione vulgata. nã nec in hebręo nec
apud.70.nec apud gręcos aut latinos interp̃tes ex hebręo/inueniuntur. Et videntur appoſiti in hoc
pſalmo ex ignorantia.ex eo ſiquidẽ ꝙ ab apoſtolo ad ro.3. vnico cõtextu ſubiungunt̃ verba quę ha/
bentur in his verſiculis,creditũ eſt ab ignorantibus ꝙ aplus attulerit illa oĩa ex hoc pſalmo:& conſe/
quẽter ęſtimatũ ẽ ꝙ pſalmus ĩ quo iſti verſus nõ erãt eẽt mancus:& ſic cõſidẽter adiecti ſunt verſiculi
iſti huic pſalmo. ¶ Qd tñ nõ fuiſſe faciẽdũ/teſtant̃ expoſitores eplę pauli:dicẽtes verba illa partim ex
dauide/ptim ex eſaia ab aplo citata.Et vere ex eſa.59.ca.attulit aplus/veloces pedes eoꝝ ad effundendũ
ſanguinẽ &c̃.Et ex pſalmo.5.ſepulchrũ patẽs:ex pſal.9.quoꝝ os:ex pſal.139. venenũ aſpidũ ſub labiis
eoꝝ:& ex pſal.35.nõ ẽ timor dei &c̃. Vñ & aplus nõ dixit ſicut ĩ pſalmo ſcriptũ ẽ:ſʒ ſicut ſcriptũ ẽ.Hęc
iõ dcã ſint,ne aliqs miret̃ ꝙ nõ exponemus hos verſiculos.itẽdim⁹.n.exponere pſalteriũ/& nõ adiecta.

Dixit ſtultus.Diuitur pſalmus in partes duas:propoſitiuam materię,& executiuam/ibi dñs de
cœlis. ¶ Proponit tria.Primo errorẽ intellectus.dixit ſtultus in corde ſuo,non(ſupple eſt)deus.
Deinde prauitatem operum.corruperũt/naturã/mores/mundũ,& abominabile(idolatrię) opus fece/
runt.tertio vniuerſalẽ defectũ.non(ſupple eſt)faciens bonũ/ſufficiẽs ad ſalutem. Vbi nota prophetã
deſcribere oĩum ſcelerũ radicem eẽ ſentire male de deo,inchoãs ſcelera mũdi ab eo ꝙ dixit ſtultus in
corde ſuo nõ eſt deus. ¶ Et ſcito dicere internũ diſtingui in ſpeculatiuũ vel practicũ.Et loquendo de
dicere ſpeculatiuo/duplex eſt ſenſus lrę.Primus eſt.dixit ſpeculatiue & explicite/deus non eſt. Et ſic pp
qõnes inter theologos an hoc ſit dicibile, diſtigue & dicito ꝙ hoc(ſcilicet deus nõ ẽ) ex pte rei dictę
non eſt dicibile:qa implicat cõtradictoria:qm̃ ſignificat q eſt nõ eſt.Sicut nõ eſt dicibile q currit non
currit/qui legit nõ legit/& ſic de ſimilibus. Qꝛ.n.noĩe dei ſignificet̃ qui eſt/teſtat̃ ipſe deus exo.3.Ex pte
aũt dicentis(ſcilicet intellectus nr̃i)eſt dicibile:qm̃ intellectus nr̃ intelligit ẽt deũ p modũ naturarũ
materialiũ abſtrahẽtiũ ab eſſe & nõ eẽ: ac per hoc cõiungit & cũ eẽ & cũ nõ eſſe/formãdo interiores p
poſitiones de ſecũdo adiacente:deus eſt/vel deus non eſt.Et ſic multi inſipientes eſſe poſſunt/dicentes
in corde ſuo deus non eſt,imaginantes oĩa caſu euenire & eſſe.Alter autem ſenſus eſt ꝙ dixit ſpecula/
tiue implicite/deus non eſt:hoc eſt dixit aliquid ad quod ſequitur deũ non eſſe/q̃uis dicens nõ intẽ/
dat hoc.Et hoc modo dicentium deum non eſſe/infinitus eſt numerus. nam quicunq; errat circa ali/
quã naturalẽ dei conditionẽ/negat implicite deũ eſſe:qm̃ id qd arbitrat̃ deum/nõ eſt in veritate deus.
tam.n.ſimpliciſſima res eſt deus/vt quocũq; ei naturaliter cõueniẽte negato nõ remaneat deus.Et ſic
dicens deum nõ eſſe oĩpotẽtẽ/dicit deũ nõ eẽ. ¶ Si aũt de practico dicere ſit ſermo,quũ dicere practicũ
circa actiones morum/ſit p̃cipere ſibiipſi vel alii executionem operis talis/nunc/hic/ſic &c̃.conſequẽs
eſt ꝙ practice dicere nõ eſt deus/eſt definire atq; iubere operandum eẽ poſthabito deo.qui.n. non cu/
rat diuina vti regula in ſuis operibus/dicit practice non eſt deus : qm̃ nõ eẽ deũ apud dicere practicũ/
ẽ nõ hr̃i deũ p regula.Sic aũt dicẽtiũ nõ ẽ deus/plus q̃ infinitus ẽ nũerus. ¶ Ex effectibus aũt idolatrię
& tantę corruptiõis appet ꝙ in hac lr̃a ẽ ſermo de dicere ſpeculatiuo explicite.Ad qd ſeqt̃ verificatio
& dicẽdi ĩplicite & dicẽdi practice nõ ẽ deus.idolatra qppe negat ex intẽtiõe deũ veꝝ/fingẽdo multos
deos.Quantũ aũt hæc ſtultitia affecerit ẽt iudęos/appet ex hiſtorialibus libris ſacrę ſcripturę.Stultus
aũt nõ a fatuitate ſed a defectu iudicii de diuinis/noĩatur genus hoĩum negãtiũ vnũ veꝝ deum.Dixit/
definiuit,in corde ſuo intus/vt errorẽ ĩtellectus intelligas,nõ deus/in ſingulari nũero/nõ eſt deus vnus.
Et intellige negari eũ q in veritate ẽ deus.Et hinc tres effectus ſubiũgunt̃ hmõi ſtultitię : corruptiõis
moꝝ/idolatrię/& vlis defectus. ¶ In quo nota dici nõ ẽ faciẽs bonũ. Quãuis.n.aliqs eoꝝ fecerit q̃nq;
aliquẽ actũ bonũ ex ſuo gñe(puta honorare parẽtes)tot tñ mala cõmiſit vt nõ poſſit ſimplr & abſo/
lute verificari ꝙ iſte ẽ faciẽs bonũ,ſed ꝙ ẽ faciẽs bonũ ĩ hoc actu.Qui.n.abſolute ẽ faciẽs bonũ denoĩa
tur abſolute bonus.quod de cõmittẽte innumerabilia mala/faciente aũt aliquod bonũ,nõ verificat̃.
Et propterea propheta dicit.non eſt faciens bonum/loquens de bono morali ſimpliciter & abſolute:

¶ **Dominus de celis.** Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractat̃ illa particula/corrupe/
runt &c̃.ſecundo illa/dixit ſtultus/ibi nõne cognouerũt.tertio vtraq; ſimul/ibi quis dabit. ¶ Circa pri
mum quia temerarium videtur ꝙ dauid vnus homo cenſorem ſe exhibuerit oĩum & ſinguloꝝ homi
num/extendendo ſermonem ſuũ vſq; ad hoc ꝙ nullus eſt faciens bonũ,ideo deum inducit inqſitorẽ
& teſtem. Inquiſitorem quidem.Dominus de cœlis proſpexit/tanq̃ de loco vnde vniuerſos poſſit vi/
dere,ſuper filios adę/non ſuper hos aut illos ſed ſuper omnes homines: ad videndum ſi eſt intelligẽs
aliqs/non geometrica,ſed requirens deum/hoc eſt intelligentia vtens ad requirendum deum. Teſtem
autem ſubiungendo quid vidit.Omne/totum genus humanum,declinauit/a recto: nec ſolum reliq

rectitudinem, ſed ſimul fœtuerunt/tanta morum putredine, & vſq; adeo ſingulos inuenit deficientes ꝙ non(ſupple eſt)faciens bonum,non etiam vnus. Vbi plus explicatur inuentum eſſe a deo q̃ propheta dixerat:dum explicauit/non etiam vnus.Et per hoc intellige deſcribi vires naturę & ſtatus mũdi ante aduentum meſię.Et ſic proculdubio verum dicitur:quoniam nec ex viribus naturę nec ex viribus legis moyſi quiſq̃ inueniebatur faciẽs bonum.Et hic ſenſus directe quadrat intentioni apoſtoli ad ro.3.Nec obſtat ꝙ multi ſancti viri fuerint ante aduentum meſię : quoniã gratia quocunq; tempore data/ad tp̃s meſię refertur:iuxta illud.lex per moyſen data eſt,gratia p̄ ieſum chr̃m facta eſt.ioã.1.
Nonne cognouerunt. Tractatur hic illa particula/dixit ſtultus in corde ſuo nõ eſt deus. Et quoniã litera eſt valde obſcura/ſcito declarari hic inexcuſabilitatem & pertinaciam humani generis in hoc ꝙ negant deum. Inexcuſabilitas quidem declaratur ex hoc ꝙ tam gentiles q̃ iudęi mali cognouerunt ꝙ deus eſt in generatione iuſtorum . Pertinacia autem ex hoc/ꝙ non obſtante prędicta cognitione confundent conſilium confidentis in deo.¶ Vbi aduerte ꝙ per omnes operantes iniquitatis intelliguntur tam gentiles q̃ iudęi.Per deuorantes autem populum meum/intelliguntur gentiles . Per tres autem ſequentes conditiones deſcribuntur iudęi mali. Prima conditio eſt/comederunt panem : hoc eſt perceperunt fructus terrę promiſſionis. Secũda eſt.dominum nõ vocauerunt.in qua ingratitudo eorum & receſſus a deo ſignificatur. Tertia.ibi(ſcilicet vbi comederũt panem/vbi deum non vocauerunt)timuerunt timore/ab inimicis ſuis valde frequenter: qui timor eis non eueniſſet ſi deum inuocaſſent. Vtriq; comprehenduntur ſub operantibus iniquitatem.Et de vtriſq; dicitur. nõne cognouerunt quoniã deus in generatione iuſti?ſupple fuit. Ac ſi aperte diceret ꝙ cognouerunt : ac per hoc ꝙ ſunt inexcuſabiles ſequentes ſtultitiam negantium deum. Et intendit ad literam per generationẽ iuſti generationem abrahę:iuxta illud eſa.41. quis ſuſcitauit ab oriente iuſtum? loquens ad literam de abraham.A quo merito deſcribitur generatio iuſtorum:quia ipſe inchoante idolatria ſegregatus eſt vocatione diuina vt eſſet pater colentium vnum verum deum.propterea enim vocatur iuſtus/diuertente mundo ad idolatriam.Cognouerunt ſiquidem gentiles in exitu iſrael de ęgypto in tot miraculis/& deinde in tranſitu iordanis/& poſtea &c̃.deum curam habere generationis iuſtę:quum nunquã oppreſſus fuerit populus niſi quando fuit iniuſtus.Et hęc eadem multo magis cognouit ipſe populus ingratus recedens a deo,& propterea timens hoſtes.¶ Ait ergo. Nonne cognouerunt/cognoſcere potuerunt,omnes operantes iniquitatis/ſiue iudęi ſiue gentiles . Et primum comedentes populum meum/gentiles diuerſarum nationum qui vorauerũt populum meum gẽtem iudęorum.deĩde iudęi comederunt panem/ſubaudi qui comederunt panem terrę promiſſionis,dominum non vocauerũt/ poſtergantes eum:ibi/in terra promiſſionis in qua comederunt & poſthabuerunt deum , timuerunt timore/inuaſi ab hoſtibus.Iſti inquam nonne cognouerunt quoniã deus in generatiõe iuſti abrahæ fuit/protegens/ducens &c̃.Et tamen conſilium pauperis confundetis/confundere ſtudebitis pertinaces,quoniam dominus protectio eius/ideo cõfundere ſtudebitis qa credit ꝙ dñs ſit protectio ſua.
Quis dabit. Tractatur hic tota materia propoſita q̃tum ad illius remedium/ ſuſpirante propheta. quis dabit?non ꝙ dubitet de datore deo,ſed vſitato loquẽdi modo explicans cupientis affectũ dicit. quis dabit/ſalutem expectatam de ſion/contra tot mala.Et explicãdo qualis futura ſit ſalus hęc affirmat.reducente domino captiuitatem populi ſui, exultabit iacob/lętabitur iſrael. Vbi clare patet ſalutem de ſion fore reductiuam populi dei de captiuitate.Et ex eo ꝙ geminata deſcribit̃ lętitia nõ vnius tribus aut duarum ſed iacob & iſrael (hoc eſt totius populi) apparet ꝙ de redemptione vniuerſali p̄ meſiam eſt ſermo.Quę ſ̃m veritatem eſt primũ redemptio de captiuitate a ſeruitute pc̃ti & diaboli, deinde ab omni malo.quę adhuc non eſt facta,ſed in ſecũdo aduentu conſummabitur. Et explicauit lętitiam hebręi populi tantum,nõ ꝙ ipſius tm̃ ſit ſalus expectata de ſion:ſed ad explicandum ꝙ nullus eſſet particeps ſalutis per meſiam faciendę niſi fidem habens,quã populus ex iacob deſcendens q̃ & iſrael vocatur/profeſſus fuit.immo ꝙ nec ipſe populus iacob niſi ſimul fuerit iſrael (hoc eſt gratia viſionis dei per fidem donatus)exultabit aut lętabitur:propterea nanq; quũ dixiſſet exultabit iacob, appoſitiue & declaratiue adiunxit ſine aliqua coniunctione/lętabitur iſrael.Ac ſi aperte dixiſſet. exultabit iacob,lętabitur inquam exiſtens iſrael.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Pſalmus dauid .XIIII.

Omine qs habitabit ĩ tabernaculo tuo? aut qs requieſcet ĩ mõte ſãcto tuo?
Qui ingreditur ſine macula: & operatur iuſtitiam.
Qui loquitur ueritatem in corde ſuo:qui non egit dolum in lingua ſua.
Nec fecit proximo ſuo malum : & opprobrium non accępit aduerſus proximos ſuos.
Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus: timentes autem dñi glorificat.

Qui iurat proximo suo & non decipit: qui pecuniam suam nō dedit ad usuram/& munera super innocentem non accępit.

Qui facit hęc, non mouebitur in ęternum.

¶ IVXTA HEBRÆVM. Psalmus dauidi .XV.

1 Propheta. DOmine[4] quis pegrinabitur in tentorio tuo? quis habitabit in monte sanctitatis tuę?
2 Deus. Ingrediens perfectus & operans iustitiam: & loquens ueritatem in corde suo.
3 Nō explorauit super lingua sua: non fecit socio suo malum/& opprobrium non sustinuit super propinquo suo.
4 Spretus in oculis suis/abominabilis, & timentes dominū[4] honorabit: iurauit ad malefaciendum sibi & non mutabit.
5 Argentum suum non dedit in usuram/& munus super innocente non accepit: faciens hęc non labetur ęterno.

TItulus est. Psalmus dauidi. qui patet ex supradictis. Materia psalmi quantū ex psalmo apparet/est qualitas populi pmansuri in terra promissiōis. Ita ꝙ intendit propheta describere cōditiones reqsitas ad filios israel ad hoc vt populus pmaneat in ęternū in terra pmissiōis. ¶ Ex primo siqdem versiculo apparet ꝙ fit qō de peregrinatione in tentorio dei in monte sanctitatis eius. Per quā terrā pmissiōis significari a monte moria/apparet exo.15. vbi moyses in cantico dicit. introduces eos & plantabis i monte hęreditatis tuę (firmissimo habitaculo tuo qd opatus es dn̄e) sanctuariū tuum dn̄e &c̄. Et in psal. 78. & induxit eos in montē sanctitatis suę/montē quē acquisiuit dextera eius: & eiecit a facie eoꝝ gentes, & sorte diuisit eis terram in funiculo distributiōis. Apparet quoqꝫ in progressu psalmi virtutes reqsitas ad rectitudinē aī cōmemorari iuxta pcępta dn̄i in deutero. Apparet demum in fine psalmi cōcludi ꝙ faciens hęc nō labetur in ęternū/proculdubio ab habitatione & peregrinatione in principio proposita. ¶ Et cōfirmatᷣ totum ex cōsonantia ad ea quę in fine deutero. dicuntur populo/pr omittendo & cōminando. promittitᷣ siqdem populo ęterna mansio in terra promissiōis.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Petenti prophetę qs habitabit in monte dei, rn̄det deus ꝙ gradiens pfectus/cogitatiōe/locutione/opatione & omissione, & iustus/in honoribus/pmissiōibus/cōtractibus & iudiciis, nō labetᷣ in ęternū.

¶ Personę loquentes sunt propheta & deus.

DOmine quis. Diuiditᷣ psalmus in ptes duas: propositiuā materię, & executiuā/ibi ingrediens. Proponit vnam qōnem (scilicet de pmansione populi in terra pmissionis) sub duplici forma. Prīo sub rōne peregrinatiōis in tentorio dei. & deinde exponit eandē sub rōne habitatiōis in monte sanctitatis dei. ¶ Vbi aduerte ꝙ in textu hebręo nulla hᷣ cōiunctio ante secūdū interrogatiuū: ad denotandū ꝙ expositiue subiungitᷣ secūda interrogatio. ¶ Domine. Quęrit a dn̄o, vt diuina autoritate intelligas nō humana adinuentiōe conditā rn̄sionē sequentē. ¶ Quis. Quāuis intendat quęrere de populo, proponit tn̄ qōnē de singularibus hoībus. tum qm̄ ex ipsis integratᷣ populus. tū quia de conditionibus populi nō ƀm ꝙ vniuersitas q̄dam est/sed ƀm cōditiones hoīum ex qbus constat inquirit. ¶ Peregrinabitᷣ. Terra promissiōis nō erat ppl'i sed dei vt ꝓpria: ac p hoc populus habitabat ibi tanq̄ incola in terra aliena: iuxta illud leui.25. terra hęc mea est/& vos aduenę & coloni estis. Rursus trahēs paruā alicubi moram/pegrinum se ibi agit: iusti aūt viri recognoscētes modicū vitę humanę tp̄s/ēt hac rōne peregrinos se profitebantᷣ in terra. Vnde dauid. 1. paralip. 29. ex vtraqꝫ rōne peregrinū se & sui similes profitetᷣ/dicens deo. tua sunt oīa, & q̄ de manu tua accępimus dedimus tibi: pegrini. n. sumus corā te & aduenę/sicut oēs pr̄es nr̄i. Et subdēs alteram rōnem ait. dies nr̄i quasi vmbra sup terrā, & nulla est mora &c̄. Quęrit ergo sub forma incolatus/vt intelligas ꝙ quęrit de mansuro recognoscente terrā esse dei & se incolam. ¶ In tentorio tuo. Tabernaculū quod moyses ordinauit ad diuinū cultū/tentoriū dei appellatᷣ. tum qa in rei veritate erat tentoriū/mobile/copertū pellibus &c̄. Vnde & hiere. 10. dicitᷣ. nō est q extendat vltra tentoriū & erigat pelles meas &c̄. Tū ad significandū ꝙ locus diuini cultus refertᷣ ad deū nō vt domus dei sed vt tentoriū: hoc est nō vt propria habitatio, sed vt habitatio in itinere seu in exercitu. ¶ Quis habitabit. Quod dixerat pegrinabitᷣ/mō exponit habitabit: vt hinc intelligas pmanentiam diuturnam populi, illinc intelligas recognitionē & affectū peregrinationis singuloꝝ. ¶ In monte sanctitatis tuę/in monte moria electo ad cultū sanctitatis tuę. in quo ędificatū est postea templū/in quo vidit iacob scalā &c̄. Et intellige habitare in monte/ non in ipso monte habitaculum hr̄e, sed in terra promissionis/a monte & templo diuini cultus tanq̄ a capite denominata.

¶ **Ingrediens perfectus & operans iuſtitiam.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Primũ ꝓponit deus rñſionem ſummarie in duobus capitibus. Alteꝝ eſt. ingrediẽs pfectus: hoc eſt ambulans, in ſeipſo oĩ ex pte integer. Alteꝝ eſt. & opans iuſtitiã: hoc ẽ reddens vnicuiq; ius ſuũ. ¶ Secũdo declarat vtrunq; rñſionis caput p ſingula. Et q̃tum ad primũ caput (de ambulatione perfecta) tangit integritatem hoĩs tũm in cogitatiõe. & loquẽs veritatẽ in corde ſuo. Nemo in corde ſuo mentit, niſi falſitatem aliquã eligat aut incurrat. qui. n. in corde ſuo veritatẽ tm̃ ſonat, pfectus eſt in cogitatiõibus ſuis. ¶ Tum in locutione. nõ explorauit ſup lingua ſua. Ab exploratoris offõ vniuerſa linguę vitia negat. exploratoris quippe eſt aliena inſpicere referreq; ad nocendũ. Et ppea negando exploratoris officium a lingua hominis, negat detractionem & ſimilia. ¶ Tum in operatione. non fecit ſocio ſuo malum. ¶ Tum in omiſſione. & opprobrium non ſuſtinuit ſuper propinquo ſuo. Peccat ſiquidem omiſſiõis peccato, audiens vituperari propinquũ ſuum & non obuians ſed ſuſtinens. Et ppea huius criminis vitatio deſcribitur per non ſuſtinere opprobrium ſuper propinquo ſuo. Et aiunt hebręi dictionem hebraicam ſonare propinquitatem ſanguinis.

Spretus in oculis ſuis. Quantũ vero ad ſcd̃m caput (. ſ. operans iuſtitiã) declarat ſilr̃ p ſingula. tũ in iis quæ ſunt honoris & glorię. Et hoc reſpectu ſuiipſius ſpernẽdo ſeipſum. ſpretus (ſupple ẽ & erit) in oculis ſuis, hoc eſt intus in oculis mentis ſuę: nec ſolũ ſpretus ſed abominabilis, propriis oculis internis. Et reſpectu alioꝝ, reddẽdo honorẽ cui vere debet. & timẽtes dñm honorabit. ¶ Vbi aduerte radicẽ, affectũ pteſq; virtutis illius quã humilitatẽ appellamus, pleniſſime hic deſcribi. Radix ſiquidem humilitatis eſt reuerẽtia ad deũ. Affectus humilis in duas ſecatur partes. Altera ſpernit quicquid ſuũ eſt, recognoſcens nihil ſuũ eſſe niſi malũ. Et ppea non ſolum ſpernit ſed abominat ſeipſum ex pte ſui. Vnde & ad ſaulem elatum dicit. 1. reg. 15. nõne quum eſſes paruulus in oculis tuis &c̃. Altera magnificat, honorat, glorificat quicq̃d dei eſt. & timentes dñm honorabit. ¶ Tum in promiſſionibus. Iurauit ad malefaciendũ & non mutabit. Aduerte hic ꝙ dictio hebraica apud oẽs interptes ſonat malũ facere. & intelligunt de malo pœnę: hoc eſt malum inferre ſeu nocere. Et quia actum virtutis conſtat deſcribi, & non apparet actus virtutis iuramentũ ad inferendũ malũ non mutare (immo laudatur ipſe dauid ꝙ mutauit iuramentũ de diſperdẽdo nabal. 1. reg. 25.) ideo & thargum & expoſitores hebręi & interptes multi appoſuerũt pronomen ſe. intelligentes laudari nõ mutantẽ iuramentũ affligendi ſe, malefaciendi ſibi in bonis ſeu in corpore, ieiuniis, eleemoſynis, damna ſuſtinẽdo, &c̃. Et ſine dubio hic eſt ſenſus lr̃alis. Et in hac iuramenti ſeruatione intelligitur oĩs iuramenti obſeruatio. qui. n. iuramentum circa proprium malũ non mutat, multo minus mutabit iuramentũ circa alia ſibi non nociua. ¶ Tum in cõtractibus. Argentum ſuũ nõ dedit in vſurã. In quo reliquos iniquos contractus, intellige. Vbi & pſpice inter cõditiones requiſitas ad habitandum in monte dei, numerari ꝙ nõ dederit ad vſuram. Nec diſtinguit huic vel illi: vt intelligas vſuram reſpectu extraneoꝝ permiſſam nõ cõceſſam iudęis deutero. 23. ¶ Tum in iudiciis. Et munus ſup innocente nõ accępit, ad ſubuerſionem iudicii.

Faciens hęc. Poſt propoſitam & explanatã rñſionem p ſingula, cõcludit deus. Faciens hæc nõ labet ęterno, datiuũ ꝓ ablatiuo: hoc ẽ pplus faciẽs hęc nunq̃ labet ab habitatiõe terre ꝓmiſſiõis. De ſingularibus ſiq̃dẽ pſonis nõ põt hoc intelligi vt ſonat: quũ cõſtet hieremiã ſanctũ ex vtero mr̃is, ex terra ꝓmiſſiõis defeciſſe. Nec putãdũ ẽ ꝙ fuerit ſolus iuſtus eiect⁹ de terra ꝓmiſſiõis: quũ ſcriptũ ſit. ecce reliq mihi ſeptẽ milia q nõ curuauerũt genua ſua añ baal. 3. re. 19. ¶ Verificat tñ ſnia hęc de ſingularib⁹ pſonis, ſubintelligẽdo q̃tũ ẽ ex eaꝝ meritis: ſancti. n. viri eiecti ſunt nõ pp ſua ſed pp ppl'i pctã. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Humilis & ſimplicis dauid pſalmus .XV.

COnſerua me domine quoniam ſperaui in te: dixi dño deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.
Sanctis qui ſunt in terra eius: mirificauit omnes uoluntates meas in eis.
Multiplicatę ſunt infirmitates eorum: poſtea accelerauerunt.
Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus: nec memor ero nominum eorum per labia mea.
Dominus pars hęreditatis meę & calicis mei: tu es q reſtitues hęreditatẽ meam mihi.
Funes ceciderũt mihi in pręclaris: etenim hęreditas mea pręclara eſt mihi.
Benedicã dñm q tribuit mihi ĩtellectũ: inſup & uſq; ad noctẽ icrepuerũt me renes mei.
Prouidebã dñm in conſpectu meo ſemper: q̃m a dextris eſt mihi ne commouear.
Propter hoc lętatũ ẽ cor meũ & exultauit lingua mea: iſup & caro mea reqeſcet in ſpe.
Q m̃ non derelinques aĩam meã in inferno: nec dabis ſanctũ tuũ uidere corruptionẽ.

Notas mihi fecisti uias uitę:adimplebis me lętitia cũ uultu tuo,delectationes in dexte-
ra tua usq; in finem.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Michtham dauidi .XVI.

1 Vox bonitatis. CVstodi me deus:qm̃ speraui in te.
2 Vox christi. Dixisti dño Vox continuata bonitatis dominus † Dñi mei

es est
meus tu: bonitas mea non super te.

est
3 Vox christi. Sanctis qui in terra ipsis & fortibus: ois uolũtas mea in eis.

uenire ad cultum dei
4 Multiplicabuntur idola eorum / postea accelerauerunt : non libabo libamina eorum

animaliũ
de sanguine /& non assumam nomina eorum super labiis meis.
5 Dominus pars portionis meę & calicis mei:tu sustentans sortem meam.

cecidit
6 Funes ceciderunt mihi in iucundis:etiam hęreditas speciosa super me.
7 Benedicam dñm qui cõsuluit mihi:etiam noctibus castigauerunt me renes mei.

est
8 Posui dñm conspectui meo continue: quia a dextera mea /non labar.
9 Ideo lętatũ ẽ cor meũ & exultauit honor meus: ẽt caro mea habitabit ad confidẽtiã †. † Cõfidentie.
10 Q m̃ nõ derelinques aĩam meã in fouea †:nõ dabis grosum tuũ ad uidẽdũ corruptionẽ. † Foueę.
11 Scire facies me semitam uitarum:sacietatem lętitiarum cum faciebus tuis/iucundita-
tes in dextera tua semper.

TItulus est.Michtham dauidi.hoc est obrizum.i.aurum defecatissimum,dauidi.Et significatur p hoc/psalmum hunc rõne materię hñi a dauide tanq̃ aurum perfectissimum . cuius rõ quũ clarificata erit materia/patebit. ℣ Aduerte tñ circa titulum hunc/dictiõem michtham multipliciter exponi.Primo vt diximus obrizum.secũdo pro instrumento musico.tertio pro spẽ cantici : puta tertię rimę/vel talis modulationis. quarto accipiendo michtham pro michthab.& sic interp̃tatꝰ scriptura. quinto diuidendo hanc dictiõem in duas.s.mich & tham.& sic interp̃tatur a hiero.humilis & simplicis . Est siqdem titulus psalmi apud hiero. humilis & simplicis dauid.Apud.70.aũt/ tituli inscriptio ipsi dauid.apud alios/aureus dauidi.apud alios/ĩsignia dauid.apud alios/corona dauidi. Et hęc dicta sint tã pro hoc titulo q̃ pro titulis psalmoꝝ a.56.vsq; ad.60. in qbus eadẽ dictio repetiꝰ,sed non sola. De materia psalmi certiores nos fecerũt principes apostoloꝝ petrus & paulus.Petrus.n.act.2.inducit multos versus huius psalmi ad manifestandam resurrectionem chr̃i,probans ꝙ dauid non loquiꝰ de seipso sed de chr̃o quum dixit.nõ derelinques aĩam meam in inferno/nec caro mea videbit corruptionem.qa corpus dauidis fuit tot annis in sepulchro.Similiter paulus act.13.eadem verba affert:& eadẽ rõne probat de chr̃o non de corpore suo dixisse non videre corruptionem. ℣ Vnde hẽmus/non solũ materiam psalmi huius esse resurrectionem chr̃i &c̃.,sed colligimus regulam generalem intelligendi psalmos loquentes de dauide:ꝙ.s.quando ea quę dicunꝰ non conueniunt ipsi dauidi/intelliguntꝰ de chr̃o.hac.n.rõne contentus vterq; aplus/exclusa verificatiõe illoꝝ verborum(non dabis sanctum tuũ videre corruptionem)de dauide,intulit ꝙ de chr̃o promisso dauidi dicta erant. Et potest etiam hinc haberi altera regula per oppositum:scilicet ꝙ omnis psalmus dauidis de seipso loquens,si totus verificatur de ipso/non est exponendus ad literam de christo.Et hæc nota:quia has regulas sequimur in expositione literali psalmorum/fundatas super apostolica autoritate.

¶SVMMARIVM EST.

¶Christus manifestat tũ meritum suum/tum fructum proprii meriti cum p̃mio:tum proprię resurrectionis/tum speciosissimi mundi.

¶Personę loquentes sunt christus/& bonitas eius.

CVstodi me. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuã materię, & executiuam/ibi sanctis. Aduerte propter obscuritatem literę tria iuxta textum hebręum. Primũ ꝙ dictio dixisti in hoc loco denotat genus fœmininum:ita ꝙ alloquitur personã seu rem fœminini gñis. secundũ ꝙ bonitas mea est fœminini gñis.ita ꝙ nõ diciꝰ bonũ meũ aut bonus meus,sed substantiuũ fœminini gñis bonitas mea.tertiũ ꝙ pronomen te in calce situatũ(dicẽdo nõ sup te)signat masculinũ genus in hoc loco. Hęc ideo dixerim:vt intelligas verbũ dixisti/non hñe ad quẽ referaꝰ nisi referatur ad illud,scilicet bonitas mea:quũ de nulla alia re fœminini generis hic mẽtio fiat.Et propterea bonitas mea vocati-

ni eſt caſus:& hinc quantum ad ſnīam incipit pſalmus.O bonitas mea dixiſti dn̄o/hęc tria.Primum.
dn̄s meus tu,non(ſupple eſt)ſuꝑ te/aliquis.ſecundū cuſtodi me deus.tertium qm̄ ſperaui in te.¶ Vbi
quattuor propheta in pſona chr̄i proponit. Primo merita ſua,dicendo bonitas mea. bonitas.n.pro/
pria chr̄i in via/fuit meritū ipſius:nam merita cōſiſtūt in actibus bonis. Secūdo cōfeſſionē fidei,dicē/
do.dixiſti dn̄o/dn̄s meus tu.hęc.n.eſt recognitio proprię ſeruitutis ad deū.Nec ſolum tu es dn̄s meus,
ſed es abſolute ſupm̄us:hoc.n.ſignificat.nō ſuꝑ te/ſupple ē aliquis.Tertio petitionē.cuſtodi me deus.
Petit.n.cuſtodiri corpus a corruptione/ſeruariq; aīam ab habitatione in inferno. quod eſt petere cele
rem reſurrectionē. Quarto ſpem ſuā quā in hac via habuit.qm̄ ſperaui in te. ¶ Quāuis.n.in chr̄o nō
fuerit ſpes reſpectu beatitudinis eſſentialis(quia fuit btūs a principio cōcęptionis ſuę)fuit tn̄ in illo
ſpes tum reſpectu beatitudinis corporis proprii/qua carebat.tum reſpectu exaltationis ſuę futurę/re/
gni acquirendi/& ſimilium/& ſalutis ſuoꝝ fideliū.hęc.n.oīa & ſperauit/& meritis propriis acquiſiuit.
Et ꝑꝑea hic dicit̄ qm̄ in te ſperaui.¶ Vbi ēt aduerte ꝙ non deſcribit̄ fides in chr̄o,ſed fidei cōfeſſio.di/
xiſti domino.Quāuis.n.dignitati chr̄i deroget habuiſſe fidem,illi tamen maxime conuenit profiteri
ea quę ſunt fidei.Et propterea ait.dixiſti domino, dominus meus tu.

¶ **Sanctis qui in terra ipſis ⁊ fortibus.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat̄ illa
particula/bonitas mea.ſecūdo illa/dixiſti dn̄s meus/ibi multiplicabunt̄. tertio illa/qm̄ ſperaui in te/ibi
tu ſuſtentans.quarto illa/cuſtodi me/ibi quia a dextera.¶ Declarat itaq; chr̄s bonitatē meritoꝝ ſuoꝝ
ex adimpletione oīs voluntatis ſuę in ſanctis & fortibus exiſtentibus in terra.Sancti vocant̄ & ſunt,
qui perfecti/mūdi ac liberi ab immūdiciis & ſeruitutibus pcc̄oꝝ & paſſionū/deo addicti a ſeipſis ſunt.
Fortes aūt qui intrepidi ꝑlia dei exercent/nō timentes occidi a tyrannis &c̄.¶ Appellatione oīs volū/
tatis chr̄i,ſi de ipſa potētia volitiua eſt ſermo/intellige uoluntatem vtrāq;:diuinam ſcilicet & huma/
nam.Si aūt voluntas pro actu voluntatis ſumitur,intellige omne quod vult chriſtus impleri per ſan
ctos & fortes.Ex quo clare habet̄ ꝙ oīs voluntas chriſti eſt bona.ex hoc.n.ꝙ oīs voluntas eius exercet̄
& adimpletur per ſanctos & fortes,cōſequens eſt ꝙ nulla voluntas eius eſt diſſonās a ſanctitate & for/
titudine.Immo plus ſequitur ꝙ oēs ſancti & fortes ſunt fructus voluntatis eius.vnde non dixit ꝙ oīs
voluntas ſanctoꝝ & fortium eſt in me,ſed ecōuerſo oīs voluntas mea eſt in ſanctis & fortibus.Signā/
ter aūt meminit ſanctoꝝ qui ſunt in terra:vt ab iis quæ nobis manifeſta ſunt declaret bonitatē ſuā.
Si.n.dixiſſet ꝙ oīs volūtas ſua ē in ſanctis qui ſunt ī cœlo, quū illos nō viderimus/minus idonea eēt
declaratio:ſed ſanctos ac fortes in terra videmus,in quibus pſpicimus bonitatē chriſti relucentem.

Multiplicabuntur. Tractat̄ hic illa particula/dixiſti domine &c̄. aperiēdo ꝙ chriſtus nihil aliud in/
ſtituit in eccleſia ſua niſi quę domini ſunt/nihil aliud quęſiuit niſi deū. Vnde prīo deſtructionē ido/
latrię ad cultum dei vnius trahendo/deſcribit a ſupremo augmento.Multiplicabunt̄ inquit/ ad ſum/
mum augmentū peruenient,idola eoꝝ/gentilium: tanq̄ permittendo creſcere idolatriam vſq; ad ſa/
cietatem.& poſtea quū ad ſummā peruenerunt multitudinē,accelerauerunt/feſtine venerunt ad cultū
vnius dei.¶ Secūdo remotionē ſacrificioꝝ tam iudęoꝝ q̄ gentilium ſubiungit.Non libabo/guſtabo,
libamina eorum/ſacrificiorum,de ſanguine/hoc eſt de occiſiōe aīalium. Primum ſiquidem locum in
ſacrificiis tenet oblatio aīalium.& ꝓpterea excludendo ſacrificia quibus occidebant̄ aīalia, intelligun
tur excluſa oīa ſacrificia tam iudęorum q̄ gentilium:vtriq; enim ea offerebant. Chriſtus autem(vt
hic promittit) non libat in eccleſia ſua/ſacrificia de ſanguine. ¶ Tertio auferendam diuerſitatem ab
eccleſia ſua deſcribit.& nō aſſumam nomina eorum ſuper labiis meis.In chriſto ſiquidem non eſt di/
ſtinctio iudęi & gręci/non eſt barbarus aut ſcytha/nō maſculus aut fœmina: vt apoſtolus ait ad gal.
3.& ad col.3.neq; ē paulus aut apollo &c̄.1.ad cor.1.ſed oēs vnū corpus ſumus in chriſto. Et propterea
ait.& non aſſumam nomina eoꝝ/quibus ſignificant̄ diuerſitates eoꝝ,ſuper labiis meis/eccleſię meę:
ſed vnum erit nomen oīum qđ os dn̄i nominauit.¶ Quarto prędictis tribus excluſis/aſſerit̄ dominus
pars portionis meę & calicis mei.Hæc eſt profeſſio meritoꝝ & bonitatis chr̄i. Dn̄s/ſolus,pars/ad ſili/
tudinem ſortis . More diuidētium id quod alicui obtigit vocatur pars. diuiſis ſiquidem rebus/hinc
delectabilibus mundi/inde dn̄o cum beneplacitis ei,non quę ſunt mundi ſed dn̄s tanq̄ pars chr̄i eſt.
Portionis meę/eccleſię meę quæ eſt velut portio chr̄i,reliqua parte humani generis damnata. Et ca/
licis mei.Qui tripliciter exponit̄.Vel paſſionis:iuxta illud.poteſtis bibere calicē quē bibiturus ſum?
Vel delectatiōis electoꝝ:iuxta illud.calix meus inebrians q̄ ꝑclarus ē. Vel ſacrificii euchariſtię: iuxta
illud.hic eſt calix noui teſtī. Cōgruitq; cōtextui vt de calice euchariſtię ſit ſermo: vt excluſis ſacrificiis
tam gentilibus q̄ iudaicis,cōmemoraret̄ ſacrificium eius in eccleſia ꝙ non eſſet ſicut cętera ſacrificia/
ſed tale ꝙ deus eſt pars eius:hoc eſt qcqđ eſt/deus eſt.in ſacrificio nanq; altaris nō eſt panis aut vinū,
ſed chr̄s ipſe verus deus.Et ꝑꝑea dicit̄.pars calicis mei:hoc eſt/eſt id quod eſt in calice meo.

Tu ſuſtentans ſortem meam. Tractatur hic illa particula/qm̄ ſperaui in te.Primo quo ad rem ſpe
ratam.ſ.nouum mundum glorificatis corporibus ſanctorum &c̄. Hoc eſt vnum quod chr̄s ſperauit
ac meruit.¶ Vbi aduerte ꝙ mundus futurus appellatur & ſors & hæreditas chr̄i. Sors quidem ad ſi/
militudinem diuidentium:pro quanto diuiſis ſtatibus mundi in pręſentem & futurū/ chr̄o decretus

est orbis futurus in possessionē. Hæreditas, ait tanq̄ deus pater hæredē fecerit orbis in illo statu: iuxta illud. quem constituit heredem vniuersorum. Ad hæc enim tendens ait. Tu sustentans sortem meā, a me speratam. ¶ Et declarādo sortem ipsam ad similitudinem diuidentium, subdit. Funes, diuisorii, ceciderunt mihi, tanq̄ sorte obtigerit, in iucundis: orbis enim ille plenus erit iucunditatis. etiam hereditas, paterna, speciosa super me. Ipse fœlix mūdus speciosa dicitur hereditas super me, diuino beneficio. ¶ Secundo quātū ad actus sperātis tres. Primus est recte consiliari. Et quo ad hoc gratias agendo ait: benedicam dominum qui consuluit mihi. Secundus est recte pati. Et de hoc subdit. etiā noctibus castigauerunt me renes mei. Appellatione renum intellige carnem: quę ad similitudinē, castigātis se habet quū patiēdo instruit. didicit siqdē chrs per ea q̄ passus est: vt apostolus inqt ad heb. 5. Et ꝓpterea castigatū (hoc est eruditū) a renibus suis se dicit noctibus, in tenebris huius mundi. Tertius est continuus respectus ad deū. posui dn̄m in cōspectu meo, rōnem oīum mearū actionū & passionū, cōtinue. Quia a dextera mea, nō labar. Tractatur hic illa particula, custodi me deus. Tractatur autem petitio hæc vt exaudita, describendo effectus huiusmodi custodię seu cōseruationis petitę. tum quo ad adeptionem glorię: tū quo ad liberationem a malo. Adeptus siquidem est fœlicē imortalis vitę statum resurgēdo: & liberatus est quo ad animam ex loco inferni, quo ad corpus, ne putresceret in sepulchro. ¶ Vnde inchoans a diuina ope in optimis bonis (qualia sunt bona imortalis vitę) ait. Quia a dextera mea, ad optima bona seruanda supple assistit deus, nō labar, non ad modum labentis me habebo tam ẜm aīam q̄ ẜm corpus. Ideo lętatū (supple est) cor meū, intus, & exultauit honor meus, extra in resurrectione. Prępostero siquidē ordine describunẗ gesta. etiā caro mea habitabit, in sepulchro, ad cōfidentiā, secura ꝙ itra triduum resurget. In hebręo habeẗ confidentię in datiuo: sed cōgruitas cōstructionis mutauit adiuncta prępositione ad. Quoniā nō derelinques aīam meam in fouea, inferni quo descendit vltra triduū: non dabis gr̄osum tuū, meipm̄ hoiem vere gr̄osum, ad videndū, hoc est ad experiendum, corruptionem, quantū ad corpus in sepulchro positū. Sed scire facies me experimento, semitam, resurrectionem, vitarum, quę vere est vita imortalis: scire quoq; facies me sacietatē lętitiarū cū faciebus tuis, hoc est sacietatē oīum internoꝝ appetituū coram te deo. & scire quoq; facies me iucūditates in dextera tua semp: hoc est corporeas glorias, in dextera tua, in optimis bonis, non ad tempus sed semp. Vbi vides resurrectionē, gloriā aīę & dotes corporis gloriosi, chr̄m resurgēdo expertum fuisse describi. ¶ Aduerte hic semel pro semp, ꝙ quia apud hebręos vita caret numero singulari, ideo tam hic q̄ inferius sępe inueniẗ in plurali numero vitę vitarum. Et ꝓpterea nō oportet vim facere in numero plurali: quia vita significaẗ. Si tamen librare vis numerum, facile potes dilatare: quia resurrectio est vitarum omnium fœlicissima restitutio. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Oratio dauid psalmus. XVI.

EXaudi dn̄e iustitiam meam: intende deprecationem meam.
Auribus percipe orationem meam: non in labiis dolosis.
De uultu tuo iudicium meum prodeat: oculi tui uideant ęquitates.
Probasti cor meum & uisitasti nocte: igne me examinasti, & nō est inuēta in me iniquitas.
Vt non loquaẗ os meū opa hoīum: ꝑp uerba labioꝝ tuoꝝ ego custodiui uias duras.
Perfice gressus meos in semitis tuis: ut non moueantur uestigia mea.
Ego clamaui qm̄ exaudisti me deus: inclina aurem tuā mihi & exaudi uerba mea.
Mirifica misericordias tuas: qui saluos facis sperantes in te.
A resistentibus dexterę tuę custodi me ut pupillam oculi.
Sub umbra alarū tuarū protege me: a facie impiorum qui me afflixerunt.
Inimici mei animam meam circundederunt: adipem suum concluserunt, os eorum locutum est superbiam.
Proiicientes me nūc circundederunt me: oculos suos statuerunt declinare in terram.
Suscęperunt me sicut leo paratus ad p̄dā: & sicut catulus leonis habitās in abditis.
Exurge domine pręueni eum & supplāta eum: eripe animam meam ab impio, frameā tuam ab inimicis manus tuę.
Domine a paucis de terra diuide eos ī uita eoꝝ: de abscōditis tuis adipletus ē uēter eoꝝ.
Saturati sunt filiis: & dimiserunt reliquias suas paruulis suis.

Ego autem in iustitia apparebo in conspectu tuo: saciabor cum apparuerit gloria tua.

IVXTA HEBRÆVM. Oratio dauidi. XVII.

1 Propheta. A Vdi domine⁴ iustitiam/ausculta clamorem meum: ausculta oratio
nem meam sine labiis doli.
2 De faciebus tuis iudicium meum egredief: oculi tui uidebunt a rectitudinibus.
3 Probasti cor meum/uisitasti nocte/purificasti me, non inuenies malũ in me: cogitaui hoc scilz. non tran
sibit os meum
†opib' 4 Ad opa† hominis: in uerbo labiorũ tuorum ego custodiui a meis militibus uias dissipatoris.
5 Sustentare gressus meos in uiis tuis: non lapsi sunt gressus mei.
6 Ego uocaui te/qa rñdebis mihi: deus inclina aurẽ tuã mihi/audi dictum meum.
7 Segrega gratias tuas: saluans sperantes ab insurgentibus in dextera tua.
8 Custodi me quasi pupillam filiam oculi: in umbra alarum tuarum abscondes me.
9 A faciebus impiorum horum qui desolauerunt me: inimici mei in aĩa circũdabũt sup me.
10 Adipe suo concluserunt: ore suo locuti sunt in superbia.
11 Gressibus nostris nũc circũdederunt me: oculos suos ponẽt ad declinãdum in terra.
12 Similitudo eius quasi leonis qui desiderabit ad rapiendum: & quasi catuli leonis sedentis
in absconditis.
13 Surge dñe⁴/pueni facies eius/icuruare fac eũ: libera aĩam meam ab ipio appositiue ense tuo.
14 A uiris appositiue manu tua dñe⁴ a uiris de mundo, pars eoꝝ est in uitis/& abscõditis tuis implebis
uentrem eorum: saturabuntur filii eoꝝ, & dimittent residuum suum paruulis suis.
15 Ego in iustitia uidebo facies tuas: saciabor in expergiscendo imaginem tuam.

TItulus est. Oro dauidi. Ex quo nihil aliud apparet nisi autor, & ꝙ p modũ orõnis istitutus ẽ psal
mus iste. Materia aũt eius ex ipso psalmo intelligẽda est. In quo clare apparet psonã orantẽ
psecutionibus multis vexatã iniuste: peterecꝫ custodiri a deo, ac cõstituere sacietatẽ suã in bonis aĩ co
rã deo. Ex qbus (quũ cõstet orõnem hãc esse dauidis/& nihil eoꝝ q̃ in psalmo cõtinenẽ excedere cõue
niẽtia dauidi) cõcludẽdũ ex regulis in pcedẽti psalmo habitis est/orõnẽ hãc ad lrãm tractare ea q̃ sũt
dauidis. Et qm̃ multa sunt illius gesta, ex hoc ipso ꝙ dicit se a deo nõ punitũ sed pbatũ/& describẽdo
inimicos suos narrat gesta q̃ iueniunẽ verificari in psecutione quã passus est a saule: cõsequẽs est vt nõ
tractenẽ hic mala q̃ passus est in psecutione ab absalon (qm̃ cõstat illa in pœnã adulterii & homici
dii cõmissi sustinuisse: vt patet. 2. reg. 12.) sed mala q̃ ppessus est in psecutione a saule/non ad punitionẽ
sed ad pbationẽ. Nec obstat ꝙ apparet se inocẽtẽ pfiteri in q̃rto versiculo: qm̃ vere inocẽs fuit quan
tũ ad illã psecutionẽ: sicut ẽt in psalmo septimo hoc idẽ dixit. Sed aduerte ꝙ licet oratio tractet has
vexatiões corporales/& petat custodiri a saule, hęc tñ oĩa manifestat se in orõne tractare & petere ĩ or
dine ad bonũ spũale: vt vltima pars psalmi testaẽ. Et merito: qm̃ in actu orãdi mẽs debet eleuari ĩ deũ,
cũcta q̃ cõsideranẽ aut petunẽ/referẽdo in deũ & spũalia bona: quę sola sunt fm se bona.

SVMMARIVM EST.

David pponit corã diuino iudicio seipsum pbatum psistere in obseruatione verboꝝ dei. ac pinde
petit & vitã suam saluari ab inimicis/saule &c. & segregandas diuinas ab illis misericordias: attẽto ꝙ
pars illoꝝ est in tẽporaliũ bonoꝝ sacietate, pars autem sua est in bonis animæ coram deo.

Persona loquens propheta est.

AUdi domine iustitiam. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materiæ, & executi
uam/ibi de faciebus tuis. Tria pponit. Primo audiri iustitiam causę proponendę. audi domi
ne iustitiam. Secũdo auscultari intimum desiderium. ausculta clamorẽ meum: ipse. n. clamor ad signi
ficandum magnitudinem desiderii in oratione exprimiẽ. Tertio veracitatẽ sermonis/more humano
deũ alloquẽs. ausculta orõnẽ meã sine labiis doli/sine vlla fictione aut fraude.

De faciebus tuis iudicium meum egredietur. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo

tractatur illa particula/ſine labiis doli. Secundo illa/auſculta clamorem meum/ibi ego vocaui. Tertio illa/audi dñe iuſtitiam/ibi pars eoꝝ. ⁋ Circa primum inchoat a rõne quare vult a deo iudicari. quia de facie tua/de notitia tua (facie enim videmus) iudiciũ meum/ius pro me, egredietur. Et ratio eſt. qa oculi tui videbunt, nõ acti paſſione aliqua ſed a rectitudinibus: ſolę enim rectitudines tanq̃ rõnes vidẽdi ſũt diuinis oculis. ⁋ Deinde exponit modum quo cognitus eſt a deo/ad ſimilitudinem auri ſeu argenti quod cognoſcitur conflatione in igne &c̃. Probaſti cor meum/affligendo me, viſitaſti nocte/obſcuritatis ex tãta claritate in qua erã deiiciendo, purificaſti me/more argenti: non inuenies/quicq̃ culpę ꝑpterea incurriſſe me. ⁋ Aduerte hic ꝙ oratio iſta eſt ſicut orõ ezechię apud eſa. 38. memento q̃ſo q̃uo ambulauerim corã te in veritate & in corde ꝑfecto/& qd̃ bonũ ẽ in oculis tuis fecerim. Recẽſet nanq̨ dauid ſuam conſtantiam in bono, nõ iactando/ſed vt ea quę grata ſunt deo in ſeipſo commemoret & creſcant. ℂ Poſtea explanat hanc ſuã inocentiã perſeuerãtẽ. Et primo in corde (dixerat enim probaſti cor meũ) cogitaui: hoc eſt deliberaui in corde meo/hoc. ſ. non tranſibit os meum ad opa hominis: hoc eſt ſermo meus nõ abibit a diuina regula ad opationes hoĩs imperandas aut concedẽdas, ſolitas exerceri a militaribus hoĩbus/vagis & pauperibus. Acſi aperte diceret ꝙ quantũcunq̨ vexatus deliberaui ne ore quidem opa hoĩs non ſm deum/approbare, ſed firmiter in diuina regula perſiſtere. Et in hebręo habetur operibus in datiuo, ſed conſtructio mutauit adiuncta prępoſitione ad. ⁋ Secũdo quantũ ad executionẽ deliberationis factę. In verbo labioꝝ tuoꝝ ego cuſtodiui vias diſſipatoris: hoc eſt rõne legis tuę ego curã habui ne milites qui mecũ affligunt exerceãt opa ꝑdonũ. Vñ &. 1. reg. 25. mãdauit dici dauid ad nabal. ex multis annis ſaluos faciẽs tuos & oĩa tua/audiui &c̃. Et vnus famulorũ nabal dixit ad abigail de dauide & ſuis. homines iſti boni ſatis fuerunt nobis & non moleſti, nec quicq̃ aliquãdo periit oĩ tẽpore quo fuimus cõuerſati cum eis in deſerto: pro muro erãt nobis &c̃. Et ſimiliter cuſtodiui/curam habui, ſuſtentare greſſus meos in viis tuis: & ſic non ſunt lapſi greſſus mei/opera mea non declinauerunt a lege tua.

Ego vocaui. Tractatur hic illa particula/auſculta clamorẽ meũ. Et qm̃ diſparitatẽ meritoꝝ hic ſperãtiũ in deo/inde iſurgẽtiũ cõtra ſperãtes in deo/intẽdit ꝓponere & exponere ad ſui defenſionem & illoꝝ deſertionem, tãq̃ captãs beneuolẽtiã humano more/ꝓmittit duo. Alterum proprię fiducię in deo. Ego vocaui/ſcilicet te, qm̃ rñdebis mihi/qa ſcio te reſpõſurũ deſiderio meo intimo. Alteꝝ defectus ꝓprii meriti. inclina aurẽ tuã mihi. In quo ꝓfitet̃ vocẽ ſuã nõ tãti eſſe vt ꝑueniat ad aures dei niſi deus (velut ſupplẽdo defectũ vocis) inclinet aurẽ ſuã. Et ſic audi dictũ meũ/ſubiungendum.

Segrega gratias tuas. Aduerte hic ſequens dictũ diſtingui in quattuor partes. In prima petit ꝙ deus nõ miſereat̃ inſurgentiũ cõtra ſperãtes in dextera ipſius. Vbi ſimul ponit̃ petitio & rõ iuſtę petitionis. Petitio eſt. ſegrega g̃ras tuas ab inſurgẽtibus. Rõ iterponit̃. ſaluãs ſperãtes in dextera tua. ex eo enim ꝙ tu ſaluas ſperãtes in dextera tua, ſequit̃ iuſtitia exigente ꝙ ab inſurgentibus contra ſperantes in dextera tua/ſegreges gratias tuas ſaluatrices. Nec eſt crudelis iſta petitio, ſed iuſta & quæ quotidie adimplet̃: qm̃ nõ dicit/ab iis qui inſurrexerũt, ſed ab inſurgentibus/qui inſurgunt/in peccato inſurgẽdi perſeuerant. ⁋ In ſecũda petit ſe cuſtodiri: vtpote de numero ſperãtium in dextera dei. Vnde & pręmiſit. ego vocaui te/quia reſpondebis mihi. Et dixit ſe probatum perſtitiſſe. Cuſtodi inquit me/curam mei habe, quaſi pupillã filiã oculi. Hebraico more appellatur filia oculi interior pupilla qua videmus: eo ꝙ de genere oculi ſic eſt ꝙ tota oculi plenitudo ad ipſam ordinatur ſeruandam. Et declarans ſimilitudinem ꝑ aliam ſimilitudinẽ/ſubdit. in vmbra alaꝝ tuaꝝ abſcõdes me a faciebus impioꝝ hoĩũ/ad ſimilitudinem pulli qui abſcondit̃ ſub vmbra maternarũ alarum a facie auiũ rapacium. Et intendit per hęc oĩa diuinã ꝓtectionẽ. ℂ In tertia deſcribuntur iſti impii a quibus petit ſe cuſtodiri. Et quattuor actiones eoꝝ tangit. Prima. deſolauerũt me. Et hoc ad literã fuit adimpletum: quum etiam vxor ei ablata fuerit a ſaule/& conſanguinei ad ip̃m ꝓfugi venerint. Secunda. inimici mei in animã/in vitam, circundabũt ſup me. Et hoc pluries adĩpletũ fuiſſe cõſtat. Tertia. adipe ſuo cõcluſerunt. Abũdantẽ militem vocat adipem. concluſerunt. Quod etiam conſtat adimpletum/ſpãliter in domo qñ michol liberauit eũ. Quarta. ore ſuo locuti ſunt in ſupbia. Quod cõſtat ipletũ pluries. ⁋ Deinde modos exploratorios ſubiungit. Greſſibus nr̃is nũc circũdederũt me. Saul enim & ſui obſeruabãt greſſus dauidis & ſuoꝝ: & iuxta itinera eoꝝ circundabãt eũ. Vnde ſaul dixit ad zipheos. 1. reg. 23. cõſiderate locum vbi ſit pes eius/conſiderate & videte omnia latibula eius in quibus abſcõditur: ꝙ ſi etiam in terram ſe obtruſerit/perſcrutabor eum. Vnde & ſubditur. oculos ſuos ponẽt ad declinãdum in terra: hoc eſt ad videndum cuncta latibula terræ. Vbi aduerte ꝙ apte dicit greſſibus noſtris/& ſubdit circunderunt me: quoniam exploratio itinerum ex communi greſſu habebatur, circundatio autem tota ad perditionem vnius hominis (ſcilicet dauidis) tendebat. ⁋ Aduerte hic ꝙ ex aduerbio temporis nũc/inſinuatur ꝙ oratio iſta tempore illo habita eſt a dauide quo exploratis greſſibus eius/a ſaule circundatus eſt. Cũ qua oratione ſtat ꝙ de illa circundatione tractet alter pſalmus: ibi per modum cantici/hic ꝑ modũ orõnis: imo hic ipſa orõ tũc habita ponit̃. ⁋ Adiũgitur quoq̨ deſcriptio ipſius ſaulis/vtpote capitis. Siĩitudo eius quaſi leonis deſiderabit ad rapiẽdũ/hoc eſt ꝑſeuerãtis in deſiderio rapiẽdi.

& quasi catuli leonis/sedentis in absconditis. Per quas similitudines denotaẽ ꝙ tam occulte q̃ manifeste saul anhelabat ad necem eius. ¶ In quarta complentur petitiones. Surge dñe/more humano, p̃ueni facies eius/scilicet saulis vt leonis ad p̃dam currentis, incuruare fac eũ/hoc est fac eũ ad similitudinẽ cadẽtis in itinere impediri: libera animã meã/vitã meã, ab impio/saule, ense tuo. appositiue legendũ est. erat enim rex: & ꝑpterea appellaẽ gladius dei. Vel potius quia q̃libet impius potẽs ad opprimẽdum/gladius dei est: quia deus vtiẽ eo ad punitionem maloꝝ & probationẽ bonoꝝ: iuxta illud esa. 10. assur virga furoris mei. ¶ Nec solũ a saule sed a suis petit saluari vitam/subiũgẽs. A viris (appositiue) manu tua. eadẽ quippe ratione qua dicunẽ gladius dei dicunẽ etiã manus dei: q̃a deus vtiẽ tyrannis & similibus vt manu sua ad vindictam maloꝝ & ꝓbationem iustoꝝ. imo manu tua nõ incõuenit intelligere a viris q̃ sunt plaga tua dñe. Et rursus magis explicando eosdem, a viris de mũdo: hoc est a viris quorum affectus totus est de mundanis/de temporalibus rebus. Et dixit hoc: quoniam totus affectus saulis & suorum erat circa successionem regni temporalis.

Pars eoꝝ in vitis. Tractaẽ hic illa particula/audi dñe iustitiã, proponẽdo iustitiã partiũ ẽm iustã diuisionẽ: quia scilicet in impioꝝ parte sunt bona mũdi huius, iustorũ aũt & ipsius vera aĩ bona/iustitia scilicet &c̃. vt hinc intelligas totã hanc orõnẽ tẽdere ad sp̃uale bonum. ¶ Cõtinuando itaq; ac explanãdo quod dixerat a viris de mũdo/describit fœlicitatẽ eoꝝ. Pars eoꝝ/hoc est totũ bonũ eorum, in vitis/hoc est in vita p̃senti cõstitutũ est. Et diciẽ pars eoꝝ, tanq̃ ipsi elegerint pro parte sua ea q̃ spectãt ad hãc vitã, volẽtes partẽ suã in hac vita: vt vulgo dici solet. Et abscõditis tuis vẽtrem eoꝝ implebis: hoc est/ipsi quidẽ elegerũt pro parte sua bona huius vitę, & tu saciabis eos talibus bonis. Quæ appellanẽ abscondita dei aut rõne iudicioꝝ (quia abscõdita sunt nobis iudicia dei q̃bus saciat impios bonis tẽporalibus) aut rõne cõditionis ipsoꝝ bonoꝝ tẽporalium: pro quãto sunt velut res absconditę/hoc est conditionibus obscuris & tenebrosis cõstãtes: ad dr̃iam bonoꝝ sp̃ualium/q̃ sunt clara in seipsis. Propter q̃d significantius additum est ꝓnomen tuis. Nec solũ ipsi replenẽ bonis tẽporalibus, sed saturabunẽ ẽt filii/eoꝝ: & vltra hoc & dimittent residuũ suũ/in hęreditatẽ, paruulis suis/qui sunt nepotes primoꝝ. In quo descriptam vides abundãtiã tẽporaliũ vsq; ad nepotes. ¶ De seip̃o aũt subiungit. Ego in iustitia videbo facies tuas/in aĩo iusto apparebo corã te: saciabor/nõ in bonis tp̃alibus/non in abscõditis tuis, sed in expergiscẽdo imaginẽ tuã. Vbi nota ꝙ expergiscẽdo seu expergiscere/est actiue significationis. Et intẽdit ꝙ quũ expergiscet imaginẽ dei quã habet in propria aĩa, tũc saciabiẽ. factus est enim hõ ad imaginẽ dei: & est tanq̃ dormiens imago dei in nobis quãdo nõ vtimur illa: quando vero vtimur illa/tũc imago dei est tanq̃ vigilans. Vtimur aũt imagine dei, quum per illã ĩtelligimus deũ qui repręsentaẽ per illã/amamus deũ/speramus in illo/colimus illum/conformamus mores actionesq; nostras illi. Expergefacimus itaq; dei imaginem/in hac quidẽ vita studio & conatu ad vtendum illa: respectu vero vitę futurę, quũ pleni tali studio a corporis somno per mortem ad deũ migramus. Neuterq; sensus alienus est a litera. nã contra partem hominum de mundo/e regione locari intelligiẽ sacietas iustoꝝ in futura vita, per iustitiã & exercitationẽ imaginis diuinę in nobis hic parãda. Amẽ

¶ VVLGATA EDITIO.

¶ Victori seruo domini dauid: qui locutus est dño uerba cantici huius in die qua liberauit eũ dñs de manu oĩum inimicoꝝ eius & de manu saul: & dixit. XVII.

Diligam te domine fortitudo mea: dominus firmamentum meum & refugium meum & liberator meus.
Deus meus adiutor meus: & sperabo in eum.
Protector meus & cornu salutis meę: & susceptor meus.
Laudans inuocabo dominum: & ab inimicis meis saluus ero.
Circũdederunt me dolores mortis: & torrẽtes iniquitatis cõturbauerunt me.
Dolores inferni circundederunt me: pręoccupauerunt me laquei mortis.
In tribulatione mea inuocaui dominum: & ad deum meum clamaui.
Et exaudiuit de templo sancto suo uocem meam: & clamor meus in conspectu eius introiuit in aures eius.
Commota est & contremuit terra: fundamenta montium conturbata sunt & commota sunt, quoniam iratus est eis.
Ascendit fumus in ira eius & ignis a facie eius exarsit: carbones succensi sunt ab eo.
Inclinauit cœlos & descendit: & caligo sub pedibus eius.

Et aſcendit ſuper cherubim & uolauit:uolauit ſuper pennas uentorum.
Et poſuit tenebras latibulum ſuũ:in circuitu eius tabernaculum eius, tenebroſa aqua in nubibus aeris.
Prę fulgore in cõſpectu eius nubes tranſierunt:grando & carbones ignis.
Et intonuit de cœlo dñs:& altiſſimus dedit uocẽ ſuam,grando & carbones ignis.
Et miſit ſagittas ſuas & diſſipauit eos:fulgura multiplicauit & conturbauit eos.
Et apparuerunt fontes aquarum:& reuelata ſunt fundamenta orbis terrarum.
Ab increpatione tua domine:ab inſpiratione ſpiritus irę tuę.
Miſit de ſummo & accępit me:& aſſumpſit me de aquis multis.
Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis & ab iis qui oderunt me: quoniam confortati ſunt ſuper me.
Prǫuenerũt me in die afflictionis meę:& factus eſt dominus protector meus.
Et duxit me in latitudinem:ſaluum me fecit quoniam uoluit me.
Et retribuet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam: & ſecundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.
Quia cuſtodiui uias domini:nec impie geſſi a deo meo.
Quoniam oia iudicia eius in conſpectu meo:& iuſtitias eius non repuli a me.
Et ero immaculatus cum eo:& obſeruabo me ab iniquitate mea.
Et retribuet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam:& ſecundum puritatem manuũ mearum in conſpectu oculorum eius.
Cum ſancto ſanctus eris:& cum uiro innocente innocens eris.
Et cum electo electus eris:& cum peruerſo peruerteris.
Quoniam tu populũ humilem ſaluum facies:& oculos ſuperborum humiliabis.
Quoniã tu illuminas lucernam meam dñe:deus meus illumina tenebras meas.
Quoniam in te eripiar a tentatione:& in deo meo tranſgrediar murum.
Deus meus impolluta uia eius,eloquia domini igne examinata: protector eſt omnium ſperantium in ſe.
Quoniam quis deus pręter dñm? aut quis deus pręter deum noſtrum?
Deus qui pręcinxit me uirtute:& poſuit immaculatam uiam meam.
Qui perfecit pedes meos tanq̃ ceruorum:& ſuper excelſa ſtatuens me.
Qui docet manus meas ad pręlium:& poſuiſti ut arcum ęreum brachia mea.
Et dediſti mihi protectionem ſalutis tuę:& dextera tua ſuſcępit me.
Et diſciplina tua correxit me in finem:& diſciplina tua ipſa me docebit.
Dilataſti greſſus meos ſubtus me:& non ſunt infirmata ueſtigia mea.
Perſequar inimicos meos & comprehendam illos:& non conuertar donec deficiant.
Confringam illos:nec poterunt ſtare,cadent ſubtus pedes meos.
Et pręcinxiſti me uirtute ad bellum:& ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me.
Et inimicos meos dediſti mihi dorſum:& odientes me diſperdidiſti.
Clamauerunt nec erat qui ſaluos faceret:ad dominum,nec exaudiuit eos.
Et cõminuam eos ut puluerem ante faciem uenti:ut lutum platearum delebo eos.
Eripies me de contradictionibus populi:conſtitues me in caput gentium.
Populus quẽ non cognoui ſeruiuit mihi:in auditu auris obediuit mihi.
Filii alieni mentiti ſunt mihi:filii alieni inueterati ſunt,& claudicauerũt a ſemitis ſuis.
Viuit dominus & benedictus deus meus:& exaltetur deus ſalutis meę.

Deus qui das uindictas mihi & subdis populos sub me : liberator meus de inimicis meis iracundis.
Et ab insurgentibus in me exaltabis me:a uiro iniquo eripies me.
Propterea confitebor tibi in nationibus dñe:& nomini tuo psalmum dicam.
Magnificans salutes regis eius:& faciens misericordiam christo suo dauid, & semini eius usq; in seculum.

IVXTA HEBRÆVM.

Vincēti seruo dñi [4] dauidi, qui locutus est dño [4] uerba cātici huius in die [qua] liberauit eū dñs [4] de uola oīum inimicorū eius:& [spāliter] de manu saul. XVIII.

1 ET dixit.diligā te domine [4] fortitudo mea.
2 Propheta. Dñs [4] petra mea & arx mea & saluator meus:deus meus fortis meus/ sperabo in eo:scutum meum & cornu salutis meę/celsitudo mea.
3 Laudatum uocabo dominum [4]:& ab inimicis meis saluabor.
4 Circundederunt me funes mortis:& torrentes malignitatis terruerunt me.
5 Funes foueę circundederunt me:pręuenerūt me offendicula mortis.
6 In angustia mihi uocabo dñm [4], & ad deū meū clamabo : audiet de templo suo uocem meam,& clamor meus [corā] faciebus eius/ueniet in aures eius.
7 Et commota est & contremuit terra/& fundamenta montium trement & mota sunt: quoniam iratus est ei [terre].
8 Ascēdit fumus in furore eius/& ignis ex ore eius deuorabit:carbones exarserūt ab eo.
9 Et inclinauit cœlos & descendit:& caligo sub pedibus eius.
10 Et equitauit sup cherub & uolauit:& uolauit super alas spiritus.
11 Ponet obscuritatē latibulum suum:circuitus suos tabernaculum suum/obscuritatē aquarum nubes cœlorum.
12 A splendore coram eo nubes eius transierunt:grando & carbones ignis.
13 Et intonuit in cœlis dñs [4]:& excelsus dabit uocem suā/grandinem & carbones ignis.
14 Et misit sagittas suas & dispersit eos:& fulgura iecit/& attonuit illos.
15 Et apparuerunt profunditates aquarum & reuelata sunt fundamenta orbis:ab increpatione tua domine [4] /a flatu spiritus furoris tui.
16 Mittet de excelso & accipiet me:extrahet me de aquis multis.
17 Liberabit me ab inimico meo forti/& ab odientibus me:qm̄ roborati sunt plus me.
18 Pręuenient me in die interitus mei:& fuit dñs [4] sustentaculo mihi.
19 Et eduxit me in latititudinem †:eruet me/quia complacuit in me. [† latitudini]
20 Retribuet mihi dñs [4] ꝯm iustitiam meā:ꝯm mundiciam manus meę reddet mihi.
21 Quia custodiui uias dñi [4]:& non malignatus sum a deo meo.
22 Quoniā oīa iudicia eius conspectui meo [sunt]:& statuta eius nō amouebo a me.
23 Et fui perfectus cum eo:& custodiui me ab iniquitate mea.
42 Et reddidit dominus [4] mihi ꝯm iustitiam meam:ꝯm mundiciam manuum mearum coram oculis eius.
25 Cum gratioso gratiosum ages:cum uiro perfecto perfectum ages.
26 Cum mundo mundum ages:& cum tortuoso tortuosum ages.
27 Quoniā tu populum humilem saluabis:& oculos excelsos humiliabis.

28 Quia tu illuminabis lucernã meã dñe[4]:deus meus illustrabis obscuritatem meam.
29 Quoniam in te frangam exercitum:& in deo meo transiliam murum.
30 Ipse deus/perfecta uia eius/eloquiũ dñi[4] purificatũ:scutũ ipse oĩbus sperãtibus in eo.
31 Quoniam quis deus preter dominum[4]? & quis fortis preter deum nostrum?
32 Ipse deus ipse accingẽs me fortitudine:& dedit perfectam uiam meam.
33 Coequans pedes meos sicut ceruarum:& super excelsa mea stare faciet me.
34 Docens manus meas ad prelium†:& contritus est [inimicus], arcus eneus brachia mea. † prelii
35 Et dedisti mihi clypeum salutis tue:& dextera tua sustentabis me, & mansuetudine [sm te]
tua multiplicabis me.
36 Dilatabis gressus meos subtus me:& non labẽtur tali mei.
37 Sequar inimicos meos & apprehendam eos:& non reuertar usq; [ad] consumere eos.
38 Feriam eos & non poterunt surgere:cadent sub pedibus meis.
39 Et accinxisti me fortitudine prelio:incuruabis insurgentes meos sub me.
40 Et inimicorum meorum dedisti mihi ceruicem:& odientes me concidam eos.
41 Clamabunt/& non [erit] saluans:super dominũ[4] [clamabũt]/& non respondit eis.
42 Conteram eos ut puluerem super facies uenti:ut lutum platearum euacuabo eos.
43 Liberabis me a litibus populi:pones me ĩ caput† gẽtiũ/pplus [quẽ] non noui seruient mihi. † capiti
44 Ad auditum† auris congregabuntur mihi:filii alieni [patris] negabunt me. † auditui
45 Filii alieni [patris] arescent:& timebunt [ẽt] a clausuris suis.
46 Viuus [sit] dominus[4], & benedictus [sit] fortis meus:& exaltabitur deus salutis mee.
47 Ipse deus ipse dans uindictas mihi:& duxit populos mihi.
48 Liberans me ab inimicis meis:etiam [in futuro] ab insurgentibus meis exaltabis me/a uiro ini-
quo liberabis me.
49 Propterea confitebor te in gentibus domine[4]:& nomini tuo cantabo [hoc scilicet].
50 Magnificans [est] salutes regis sui [dauidis]:& faciens misericordiam uncto suo dauidi/& semini
eius [dando mesiam] usq; eternum.

Titulus est. Vincẽti/seruo dñi dauidi,q locutus est dño verba cãtici huius in die liberauit eũ dñs de vola oĩum inimicorũ eius & de manu saul. Ex quo titulo apparet non solũ autor,sed ẽt materia psalmi. ¶ Vbi aduerte ꝙ prima dictio(.s.vincẽti)licet exponaẽ hic sicut ĩ ceteris psalmis/& sic appareat ex titulo ꝙ ipse dauid vincẽtis officio in hoc psalmo functus fuerit(vñ & seruus dñi nũcupaẽ: vtpote eius seruitio vacãs)verũtñ põt p̃sidẽs seu modus musice seorsum significari p dictionẽ vincẽti:& actor ac materia psalmi ĩchoari dicẽdo postea seruo dñi &c̃. ¶ Aduerte quoq; ꝙ quum nõ fuerit vna dies liberationis dauidis de oĩbus inimicis suis & de manu saulis,aut hic poniẽ numerus singularis p plurali(& ẽ sensus.p diebus liberationis eius &c̃.)aut dies liberatiõis ab oĩbus/appellaẽ tẽpus quo dauid requiẽ sortitus ẽ subactis oĩbus inimicis suis. Et hic sensus q̃drat textui.edidit siqdẽ dauid tũc tpis hoc cãticũ ad gr̃as agẽdũ deo generaliter p salute sua ex oĩbus inimicis/& spãlr saule:qm̃ illa fuit ex multis & maximis piculis. ¶ Aduerte quoq; ꝙ paulus ad ro.15.affert ex hoc psalmo salutem gẽtiũ ex diuina misericordia p mesiã/dicẽs. Gẽtes aũt sup misericordia honorate deũ:sicut scriptũ est. pptera cõfitebor tibi in gẽtibus dñe & noĩ tuo cãtabo.qđ est penultimus versus istius psalmi. Quod ideo dixerim:vt intelligas materiã psalmi sic esse laudẽ dei sup salute & victoriis dauidis,vt tñ terminet ad diuinã laudẽ futurã in gẽtibus pp mesiam pmissum ex semine dauidis.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid pmissis deo/dilectione/spe/laude & ĩuocatione,relaturus euasionẽ ab inimicis/laudat deum

efficiēte ex itētione opa naturalia q̃ in elemētis & cœlis apparēt, & liberātē se ab inimicis ac retribuē-tē sibi ſm mūdiciā iustitiāq; suā suauissimo regimie. Proinde ex diuina dispōne tā cōi circa paupes & sublimes q̃ spāli circa ipm dauidē, laudat deū donātē sibi tū pfectionē vig, tū oportūa ad pliū ac victoriā & cōtra inimicos & cōtra isurgētes, tū pricipatū sup gētes. Et demū grās agēdo pphetat laudē dei in gētibus, cātādo pmissum ex suo semine mesiā. Persona loquens propheta est.

Et dixit. diligā te domine. Diuidit psalmus i ptes duas: ppositiuā materię, & executiuā, ibi circūdederūt me. Circa hāc ptē ppositiuā aduerte i hebręo textu ichoare psalmū sic. & dixit, diligā te &c. q̃uis hiero. secutus. 70. ichoauerit psalmū diligā te. Significat āt p hoc ptm̄ & dixit, ea q̃ hic dnr dicta olim fuisse a dauide: tpe. s. quo psecutiōib⁹ subiacebat & pliis occupabat. Ita q̄ p hoc significant affectus quos tpe psecutionū & plioꝝ habuit. Et hic apparet rō q̄re ea q̃ tpe quo condebat psalmus gesta iā erāt, vt futura describunt: hoc. n. ideo fit, quia recitatiue hic referunt sicut olim quū futura erant. Ad significādū. n. q̄ recedēdo pcedit h̄ psalm⁹, ichoat. & dixit, supple olim. At si miraris icōgruū pricipiū a cōiūctiōe copulatiua, recole cōiūctionē referri ad iternā cogitationē: hoc est nō solū cogitauit hęc olim dauid, sed & dixit. Vel qa nō simul hęc fuerūt dicta, sed diuersis temporibus diuersę particulę quo ad sentētias prout pericula occurrerūt, ideo inchoauit a cōiūctione: vt intelligas dixit & dixit, hoc est pluries dixit. Proponit itaq; se dixisse quattuor: scilicet diligam, sperabo, laudatum vocabo. que tñ duo vltima (vt apparebit) sunt explicatiua primę particulę: scilicet & dixit.

Diligā te. Amor amicitię significat ex termio, te dñe. Fortitudo mea. Laudat bñficia & simul excitat amorē suū erga deū i hoc & seq̄ntib⁹ bñficiis. Fortitudo mea, rō mihi sustinēdi & fortiter pugnādi. Dñs petra mea & arx mea: hoc ē firma securitas mea, rō tā firmitatis q̃ securitatis meę. arces. n. securos reddūt, si tñ sint sup petrā. Et ppea pp firmitatē ponit silitudo petrę, & pp securitatē silitudo arcis: vt intelligas deū nō solū intus fuisse rōnē fortitudis, sed extra q̄si rupē & arcē ędificatā sup rupē. Et salua tor me⁹. Effect⁹ tā fortitudis q̃ arcis & petrę ē salus. Et sonat dictio hebraica salutē euasiōis: ita q̄ si licuisset, iterptādū erat euasor me⁹. De⁹ me⁹, p spālē grām q̃ dignat a me coli. Fortis me⁹. Ambigua ē iterptatio, an dicēdū sit fortis me⁹ an iterꝝ petra mea. Dr āt de⁹ nō solū fortitudo mea (hoc est rō fortitudinis meę) sed ēt fortis me⁹, hoc ē pugnās p me, vel ēt potēs p me. Spabo in eo. Ecce secunda pmissio, trib⁹ comitata bñficiis. Scutū meū, defendēdo: & cornu salutis meę, pugnādo, celsitudo mea, locādo me i excelso. Laudatū vocabo dñm. Sil̄r & semel explicat rō ei⁹ qd dictū ē i pricipio & dixit, & pponunt dicēda. Rō siqdē q̄re dauid dixit diligā te dñe &c. ē laus dei & inuocatio ei⁹ ordie quodā naturali: vt. s. laudat⁹ de⁹ iuocet. Et ppea ait. laudatū vocabo dñm. Et ecce fruct⁹. & ab inimicis meis saluus ero: vt itelligas dixisse q̄ laudatū deū vocare nō ē vanū, sed fructuosū: qa ide ab inimicis meis saluus ero. Et p hęc oīa itellige & ea q̃ tractāda sunt in psalmo & modū tractādi, & vtilitatē perceptam ab ipso dauide.

Circūdederūt me. Incipit h̄ ps executiua tali ordie. Prio tractat illa ptic'a, vocabo dñm & ab inimicis meis saluus ero. Secūdo illa, laudatū, ibi & cōmota ē & cōtremuit terra. Tertio illa, diligā te dñe, ibi mittet de excelso. Et sub hac tractant simul illę duę pticulę, petra mea & arx mea. Quarto illa, deus meus, ibi qm̄ tu populū. Et cū hac illę particulę, fortis meus spabo i eo. Quito illa, fortitudo mea, ibi docēs manus meas. & cū hac illa, scutū meū. Sexto illa, saluator meus, ibi icuruabis isurgētes. Septimo illa, cornu salutis meę, ibi pones me in caput. Octauo illa, celsitudo mea, ibi viuus dominus.

Circa primū, explanādo illā pticulā, vocabo dñm & ab inimicis meis salu⁹ ero, cōmemorat rē gestā circa se. describēs seipm in piculo quo fuit qñ saul nisus ē cōfiger dauidē i piete, & dauid i domo ppria a satellitib⁹ obsessus ē vt mane iterficeret: vt dr. 1. reg. 19. Circūdederūt iqt me funes mortis. Satellites saulis ad custodiēdū domū ne exiret dauid ad hoc vt mane iterficeret, funes mortis appellāt. Et torrētes malignitatis terruerūt me. Impet⁹ saul' maligni pluries ipetētis lācea dauidē, torrētes malignitatis terrorē icutiētes appellati sūt. Funes fouea, hoc ē sepulchri, circūdederūt me. Idē funes relati ad mortē, mō referūt ad sepulchꝝ: ad dnotādā certā dispōnē mortis ei⁹ iā istitutā a saule. Pręuenerūt me offēdicula mortis. Quia. n. añ lucē custodes missi sūt a saule i quos ipigēt dauid si exisset domū, iō pueruerūt inqt me offēdicula mortis. satellites. n. assimilati offō funiū i custodiēdo, mō offō offēdiculoꝝ in casu exeūtis describūt. Qm̄ sic euenit, iō i angustia mihi (vere. n. i angustia tūc cōstitutus erat) vocabo dñm & ad deū meū clamabo: hoc est pseuerabo vocādo & clamādo ex intimo corde. Et ecce effectus certa spe cōcęptus. Audiet de tēplo suo, hoc ē de seipo (iuxta illud apoc. 21. dñs deus oipotēs tēplū illius ē) vel de cœlo, iō tēplo qa domus dei, vocē meā, qua ipm vocabo: & clamor meus faciebus eius, non post tergū (hoc est dignus facie eius) veniet in aures eius, hoc est exaudietur.

Et cōmota est & ɔtremuit terra. Tractat hic illa pticula, laudatū, lōgo tractatu laudādo deū in mirabilibus opib⁹ naturalibus q̃ vident in vniuersis corporibus ex q̄bus itegrat suba vniuersi corporei, tali ordine. s. in terra, in igne in cœlo, in aere, in aq̄. Vbi pnota q̄ttuor. Primū q̄ psalmus iste laudās deū p bñficiis collatis dauidi, ichoat a laude diuinę puidētię circa opa naturæ: vt ex puidētia diuia circa naturalia, pcedat ad puidētiā diuinā circa hūana, & spāl̄r ipm dauidē. Secūdū q̄ nō meminit oīum opeꝝ naturaliū, sed eoꝝ q̃ circa cœlū & elemēta apparēt tanq̄ ex necessitate materię puenētia: puta de terremotu, de tonitruis, de grādine &c. Et hoc iō vt laudata diuina prouidētia circa hęc, facil-

ſime intelligas maxime laudandam circa cętera. Tertium ꝙ explicando diuinam laudem circa hæc
naturę opa / apponit ꝓpheta iuxta ſingula eỉa metaphoras: ſecutus antiquoꝝ morē/ diuina ſub me/
taphoris cantantiū. Quartū ꝙ quęlibet metaphora ſumit ab aliqua rōnali opatiōe, q̄ attributa deo
monſtret deū eē actorē opeꝝ naturę/ nō p modū naturalis agētis ſed p modū agētis a ꝓpoſito: qđ eſt
principale intētū ꝓphetę. Qđ tñ nō itelligas ſic ꝙ deſcribať deus faciēs hęc opa naturę excluſis cāis
ſecūdis (nō.n.hoc intēdit propheta) ſed ꝙ mediantibus cāis ſecūdis naturaliter agētibus ipſe agit ex
intentiōe/ a ꝓpoſito/ libere. ¶ His ꝓlibatis deſcribit ꝓpheta deū cāntē terremotū ſub metaphora dñi
irati i ſeruū trementē ex ira dñi. Et ꝑpea dicit. Et cōmota ē & cōtremuit terra, & fundamēta montium
tremēt & mota ſunt: qm̃ iratus ē ei.ſ. terrę. ¶ Veritas aūt ſignificata p hāc metaphorā, ex pte qdē dei
eſt ꝙ deus ē autor terremot⁹/ & ꝙ ē autor terremotus vt agēs a ꝓpoſito/ potēs diſponere de terremotu
vt vult. ꝑpea.n. poniť deus iratus cā terremotus: ira nāq; in deo volūtas ē/ nō paſſio. Ex pte aūt terrę ē
ſubiectio totalis diuinę volūtati tā extenſiue (& ꝑpea fundamēta montiū mota & cōturbata deſcri/
bunť) q̄ intēſiue: pro q̄to ex ira/ hoc ē volūtate, dei deſcribiť & cōmotio & tremor tam terrę q̄ funda/
mentoꝝ montiū. & ex hoc ꝙ terremotus naturę opus diuinę volūtati ſubdiť, cōſequēs eſt vt natura
ipſa opus hoc exequēs/ volūtati quoq; diuinę ſubiecta ſit. Et quum volūtas diuina agat ꝑp finē, cōſe/
quēs quoq; ē ꝙ terremot⁹ ex pte dei ordinať ad finē/ q̄uis ex pte terrę ſit ex neceſſitate materię. Et hęc
eadē (ne pluries repetanť) itellige i ſequētibus. ¶ Aduerte hic oīa deſcribi in ptō/ excepto tremore fun/
damentoꝝ in futuro: ad denotandū tremorē fundamētoꝝ eē vltimum cōſequens in terremotu. Futu/
rū.n. trement reſpicit ptā reliqua, ad ſignificandā ſequelā huius ad reliqua vt vltimi.

Aſcendit fumus in furore eius. Deſcribiť opus naturę apparēs in igne. Et conſiſtit metaphora in
ſiľitudine hoīs vehemēter irati, i quo ſpūs tanq̄ fumus aſcēdūt ad ptes ſupiores/ & accēſus ſpirat tanq̄
emittēs ignē. ¶ Veritas aūt ſignificata p hāc metaphorā, ex pte dei ē ꝙ indignatio dei (hoc ē volūtas
eius) cāt ignē. Ex pte vero ignis ſignificať ſubiectio duaꝝ materieꝝ ad accēſionē igneā: fumi.ſ. & car/
bonis. ¶ Et appellatiōe fumi ſignificať materia ſubtilior i qua ignis accēdiť. Vnde & deſcribiť aſcen/
dens, qa ē materia leuis. nā fumus aſcēdēs (hoc ē exhalatio calida & ſicca) inflāmať/ & eſt ignis: vt pa/
tet i ipreſſionibus igneis quas videmus i aere: vt ſunt cometę/ ſydera volātia/ & hmōi. hęc.n. oīa fiunt
ex fumo aſcēdēte. Et ad denotādū ordinē gñationis (ꝙ.ſ. prior ē aſcēſus fumi.i. exhalationū/ & inde ſe/
qť gñatio ignis) ꝓponiť in lr̃a/ aſcēdit fum⁹. & poſtea ſubdiť & ignis ex ore ei⁹ deuorabit. Appellatiōe
vero carbonū/ groſſior mā ignis ſignificať: vt cōtingit i cōflagratiōe alicui⁹ ptis terrę. ¶ Ita ꝙ fumo
aſcēdēte ſignificať gñatio & elnti ignis & igneaꝝ ipſſionū i ſupiorib⁹ ptib⁹: p carbones vero denotať
gñatio ignis i ptib⁹ terrę. Vtraq; ē op⁹ nāę, & attribuiť dīnę volūtati. ¶ Deſcribiť āt deuoratur⁹ ignis
i ptib⁹ ſupiorib⁹: qm̃ ide ꝓuenit maxia cōſūptio quū ſupiora (ſignificata p os eius) ad ignē diſponūt.

Et inclinauit celos. Poſt terrā & ignē/ cœlū iducit quo ad duo.ſ. quo ad alterationē iferioꝝ/ & quo ad
motū localē ipſi⁹ cœli. ¶ Vbi nota metaphorā circa actionē i iferiora. Deſcribiť ſiqdē deus habitator
cœli velut exñs i excelſo loco: puta lignea turre/ ex qua abſq; gradib⁹ deſcēdere volēs/ iclinat turrim li/
gneā vt deſcēdat: deſcēdēs āt pōit pedes ſup locū paululū a terra eleuatū: loco cui⁹ poniť hic caligo.
Ita ꝙ deſcribiť de⁹ velut hō exñs i cœlo/ iclinās cœlos ad hoc vt deſcēdat, nō vſq; ad terrā/ ſed ponēdo
pedes ſup caliginē ambiētē terrā. ¶ Veritas āt ſignificata p hāc metaphorā ex pte dei ē/ ꝙ deus ē autor
& ordinator virtutis cœleſtis ad ꝓducēdos effect⁹ i iſtis iferiorib⁹ (nā iclinare cœlos/ nihil aliud eſt q̄
ordīare cœlos ad agēdū i hęc iferiora: quū ſint naturę lōge excellētioris) & ꝙ ipſa virtus dīna per ea q̄
facit mediātib⁹ cœleſtib⁹ corporib⁹/ deſcēdit i hęc iferiora: & ꝙ tāq̄ agēs a ꝓpoſito hęc efficit. iclinare
nāq; cœlos vt deſcēdat/ opatio ē agētis a ꝓpoſito. Ex pte āt cœloꝝ deſcribiť ſubiectio corpis cœleſtis
reſpectu diuinę volūtatis: vtpote obediēs iclinatiōi ad deſcēſum. ¶ Significať quoq; p caliginē ſuppe
daneā, tum ipſam eē cœli effectū infimū/ nō ſimplr̃ ſed iter manifeſte apparētes fieri ex neceſſitate ma/
terię: de his.n. (vt ꝑdictū ē) ꝓpheta loquiť. Tū ipſam ſubiectā eē diuinę volūtati. Et ꝑpea ait. Inclina/
uit/ ad ſiľitudinē iclinātis ordīauit cœlos/ ad iferiora, & deſcēdit/ p opa cœloꝝ ad hęc iferiora: & caligo/
ſterilis nubes ꝓxia terrę, ſub pedib⁹ ei⁹/ tāq̄ ifimū cœloꝝ op⁹ iter māifeſta ide fieri ex nec̃te materię.

Et eqtauit ſup cherub. Ecce metaphora circa motū localē cœli. Deſcribiť de⁹ velut eqtās ſup ange/
lū motorē primi mobilis tāq̄ hñtē alas (eo ꝙ i veteri teſtō angeli figurabanť alati: vt patet exo. 36.) &
ſic velociſſime moueri/ imo volare. ¶ Veritas āt ſignificata p hāc metaphorā, ex pte qdē dei eſt ꝙ deus
ꝑſidet cœlo & motori illi⁹ ſicut eqtator ꝑſidet equo/ ita ꝙ ē cā & mot⁹ & velocitatis illi⁹. & vtriuſq; vt
agēs a ꝓpoſito: eqtare.n. actio ē agētis a ꝓpoſito. Ex pte aūt cœli & motoris ei⁹/ ē ꝙ angelus motor ēt
ſupmi cœli ſubiect⁹ ē diuinę volūtati: & ſiľr mot⁹ cœli & velocitas ei⁹ ſūma (qualis ē velocitas primi
mot⁹) q̄uis ex nec̃te naturę determinatū ſit cœlū ad ſuā velocitatē/ vt phi tradūt. Propterea.n. ꝓpħa
motū cœli & ei⁹ velocitatē iter nec̃ia ex pte naturę cōputauit: itēdēs laudare deū ꝙ ēt mot⁹ cœli & ve
locitatis ei⁹ ē autor volūtarius/ dicēdo. Et eqtauit ſup cherub/ hoc eſt ꝑſedit a principio mūdi motori
primi mobilis ad ſiľitudinē eqtātis, & volauit/ velociſſimo motu mot⁹ ē. Et vt itelligas modū volādi/
adiunxit explicādo. & volauit ſup alas ſpūs. ¶ Aduerte hic duo. Primum ꝙ ſcđm rei veritatē deus nec
p ſe nec p accñs moueť cāndo motum cœli, q̄uis motor cœli apud pħos moueať p accñs: hoc eſt per

suũ mobile/vt dr̃. 8.phy. Quia tñ metaphora eqtantis annexũ habet motũ p accñs eqtantis, iõ pro/pheta reflexit motũ ad deũ/describẽdo ꝙ eqtans volauit. Et ne metaphorę desit veritas significata, intellige nõ ꝯm seipsum/sed ꝯm equũ suũ: hoc est cœlũ cũ sua aĩa seu spũ. ⁋ Scd̃m ꝙ dauid sumpsit hanc metaphorã volatus & alaꝝ spũs mouẽtis cœlũ/ex principio genesis: vbi dr̃. & spũs dñi cõmouens/cubãs seu volãs sup aquas: hoc ẽ vniuersam materiã corporeã. Ex eo .n. ꝙ moyses descripsit spiritum angelicum mouentem cœlum alatum, dauid describit deum equitantem cherub volare: explicando ꝙ volat super alas spiritus/quem appellarat cherub.

Ponet obscuritatẽ latibulũ suũ. Post terrã/ignẽ & cœlum, inducit̃ aer ꝯm vicissitudines serenitatis & nubiũ. Et q̃tum ad metaphorã describit̃ deus velut hõ nunc se locãs in secreto tabernaculo/nũc vero apparẽs in splẽdore suo: ita ꝙ facit de nubibus quasi suũ latibulũ supra quod manet/& velut cribrans nubes pluit &c̃. & postea velut volẽs appere, pellit fulgore vultus sui nubes/fugat grandinẽ &c̃. ⁋ Nec putes a nobis cõfictã metaphorã de cribro: qm̃ vt patet. 2. reg. 22. ab ipso propheta apposita hic ẽ. Vbi dr̃: posuit tenebras in circuitu suo latibulũ/cribrãs aquas de nubibus cœloꝝ. ⁋ Veritas autem significata ex pte dei, ẽ ꝙ deus cãt & nubes & pluuiã & serenitatẽ ad libitũ suũ: sicut hõ qñ vult locat se in secreto seu tabernaculo/& qñ vult apparet. nã ponere nubes ĩ latibulũ suũ & cribrare/actiões sũt rõnalis potẽtię, nõ naturalis. Ex pte aũt aeris/nubiũ &c̃. est plena eoꝝ subiectio diuino beneplacito. ⁋ Circa hęc tñ aduerte tãgi naturales cãs cũ naturalibus effectib⁹. Sol. n. ĩ quo maxime virtus diuina relucet, nubibus occultat̃/quas ipse facit eleuãdo vapores. Et qa in hmõi eleuatis vaporibus pluuias cãt & grandinẽ & carbones ignis, iõ hęc oĩa in metaphora cõmemorant̃. Et aquę qdẽ qa guttatim cadũt velut p cribrũ/vident̃ spargi, quũ tñ in veritate/cõtinua nubes in cõtinuã conuertat̃ aquã: quæ descẽdendo ob hoc ꝙ refringit̃ vndiq; ab aere obuiante/dis̃continuat̃ & descẽdit sine angulis, velut si guttatim seu cribro effunderet̃. Vincente aũt virtute solari eleuatos vapores, trãseunt nubes/grandines &c̃. qa cessant. ⁋ Ait ergo. Ponet/ad bñplacitũ suũ, obscuritatẽ/aerem obscurũ, latibulũ suũ/hoc est velut velum vltra quod lateat. Et prosequẽs metaphoram. circuitus suos tabernaculm suum: hoc est quocũq; circuit ponet tabernaculũ suũ: hoc est ad silr̃itudinẽ tentorii seu vmbraculi in quo lateat. Et dixit plr̃ circuitus suos: qa pluuia mõ in vno loco mõ in alio fit, & vbicũq; fit/nubes apparẽt velut ĩ circuitu. Et explanãs materiã latibuli seu tentorii subdit. obscuritatẽ aquarum/de nubibus defluentium, appositiue nubes cœloꝝ. A splendore/manente semp, coram eo/supra locũ gñationis nubium, nubes eius transierunt/cessauerunt: & silr̃ grãdo & carbones ignis. ⁋ Vbi nõ mireris ꝙ ꝓpheta prius describit cessationẽ grandinis & carbonum ignis q̃ describat generationem eoꝝ/quã in sequẽti versiculo describet. fecit. n. hoc quia simul cessant cum pluuia.

Et intonuit in cęlis dominus. Prosequit̃ ea quę fiũt in aere. Et cõsistit metaphora in hoc ꝙ deus velut dñs puniturus/sonũ emittit & vocẽ & minas & sagittas. ita ꝙ tonitruũ est sonus: grãdo aũt & ignis vox/fulgura minę/fulmina aũt sagittę. ⁋ Veritas significata ex pte qdẽ dei est, ꝙ deus est autor tonitrui/ignis &c̃. & vtit̃ istis vt dñs suis tubis/sua voce/suis sagittis &c̃. Ex pte aũt reꝝ harũ/est illarum subiectio nutui diuino. ⁋ Aduerte ꝙ licet carbones ignis rari appareãt de nubibus descendentes, remotũ tñ nõ est qn sicut grando ita & carbo in nubibus gñet̃. nam sicut vapor humidus congregatus & cõpactus/p antiparistasin fit grãdo, ita vapor siccus & calidus cõstrict⁹ cũ grosso p antiparistasin fit carbo. Vnde exo. ca. 9. dr̃ ꝙ grãdo & ignis mixta pariter ferebant̃. ⁋ Nota scdo fieri mentionem de effectibus tonitruoꝝ & fulminũ in hoĩbus: vt hinc magis elucescat deũ vti istis vt instrĩs suis. ⁋ Vñ ait. Et intonuit in cœlis dñs/cãndo tonitrua, & excelsus dabit vocem suã/appositiue grandinẽ & carbones ignis. Et misit sagittas suas/fulmina, & dispersit eos: dispergunt̃. n. hoĩes tpe fulminũ. fulgura/coruscationes, iecit seu multiplicauit, & attonuit illos: vt quotidie videmus.

Et apparuerũt. Vltimo loco iducit̃ aqua. Et metaphorice describit̃ deus velut iratus/flatu & increpatorius verbis efficiẽs vt appareãt fundamẽta orbis & ꝓfunda seu effusiões aquaꝝ. ⁋ Vbi non clare patet qs effectus naturalis hic describat̃. Ambiguũ qppe ẽ an describat̃ eruptio aquaꝝ/an desiccatio earũdẽ: & textus ipẽ ambigu⁹ vr̃. Et si qdẽ describat̃ noua aquaꝝ eruptio, tãgit̃ apparitio nouę aquę ex euersiõe alicui⁹ ptis terrę/q̃ ex interno vẽto cãt̃. videmus. n. ꝙ euersa qñq; aliqua rupe ex vi interioꝝ vapoꝝ q̃rentiũ exitũ/noui fontes seu nouus lacus appet. Et tũc verificat̃ ꝙ apparuerũt effusiões aquarum/& reuelant̃ iferiores ptes terrę q̃ occultabant̃ a supioribus: & hoc a flatu vẽti interni. ⁋ Si autem describit̃ exiccatio aquaꝝ, tãgit̃ exiccatio lacuũ seu fluminũ. & adiungit̃ ventus ꝓ cã exiccatiua/more scripturę. Gene. n. 8. afferẽ pro cã exiccatiõis aquaꝝ diluuii ventus, dũ dr̃. adduxit dñs spm̃ sup terrã, & iminutę sunt aquę &c̃. Et exo. 14. inducit̃ vẽtus ĩ exiccatiõe maris rubri, dũ dr̃. quũq; extẽdisset moyses manũ sup mare, abstulit illud dñs flante vẽto vehemẽti & vrẽte tota nocte/& vertit in siccũ. Et iuxta hoc verificat̃ ꝙ a flatu vẽti exterioris apparuerũt ꝓfunditates aquaꝝ: p q̃to exiccatis aqs apparuerũt loca eaꝝ ꝓfunda. & sic reuelata/discopta, sunt fundamẽta orbis: hoc ẽ inferiores ptes terrę. Hic sensus magis quadrare vr̃ verbis hebraicis/sonãtibus apparentiã ꝓfunditatũ seu locoꝝ in qbus sunt aquę. ⁋ Quocũq; aũt mõ intelligat̃, veritas significata ex pte dei ẽ ꝙ ipse est autor hoꝝ vt agens a ꝓposito:

increpare enim actio est agentis a proposito.Ex parte autem aquarum/obedientia earum imperio di/
uino.¶ Ait ergo. Et apparuerunt/visę sunt,profunditates aquatum : & similiter reuelata/discoperta,
sunt fundamenta orbis/terrę habitabilis. ab increpatione tua/a verbis increpatoriis/hoc est ab im/
perio ad silitudinē increpationis,dn̄e.Et explanando medium/subdit.a flatu spūs/venti, furoris tui.
Mittet de excelso.Tractaꝶ hic illa pticula/diligā te dn̄e. Vbi aduerte ad clare intelligendū ordinem
psalmi/ꝙ postq̄ prophā laudauit deū vt actorē & gubernatorē ordinis naturę in primis corporibus,
mō intēdit laudare deū vt actorē & gubernatorē ordinis grāę/ īchoādo a primis radicibꝰ ordinis grāę.
Quarꝫ altera q̄ pcipua ē/se tenet ex pte dei:& est ipsius velle. Altera ex parte nr̄i: & est nr̄m meritum.
Tractat aūt vtranqꝫ radicē/applicando ad ipsum dauidē.ita ꝙ tractaꝶ hic illa particula diligā te dn̄e/
primo ex pte dilectiōis diuinę pueniētis.& deinde ex pte dilectiōis pprię in ppriis meritis demon/
strate/ibi retribuet mihi dn̄s.¶ Tractās itaqꝫ dilectionē dei erga se/applicat ipsam ad rem gestam in
naioth.1.reg.19.qn̄ dauid post supius narratā euasionē ex circūdata domo ppria a satellitibus/fugiens
venit ad samuelē,& morati sunt samuel & ipse in naioth.quo quū misisset saul lictores tertio ad rapiē
dum dauidē/tandē quarto ipse saul venit illuc,& pphetauit cū ceteris tota die illa & nocte:& sic eua/
sit dauid.¶ In hac saluatiōe declaraꝶ(vt distinguēdo dictū est)vtraqꝫ illa pticula/dn̄e petra mea & arx
mea.qn̄quidem locus ille fuit dauidi velut arx fundata sup petrā:in qua cōfusi sunt saul & oēs lictores
eius.Fuitqꝫ salus ista manifeste de excelso diuino brachio: quod reddidit saulem & lictores cantantes
velut extra se positos.¶ Et ppea in tali loco cōstitutus dicit fiducialiter. Mittet deus de excelso/de se/
ipso , & accipiet me/fugientē,& extrahet me de aqs multis/lictoribus multis . Liberabit me ab inimi/
co meo forti/saule,& ab odiētibus me/cōplicibus eius:qm̄ roborati sunt plus me. Minus dicit & plus
significat.nulla.n.ē cōparatio inter robur saulis regis cū suis/& dauidē ac samuelem & pauculos q cū
eis erant.Pręueniēt me in die interitus mei.anteq̄.n.inde fugeret,puentus ē a lictoribus ad hoc vt in/
terficereꝶ.& fuit dn̄s/mō dicto,ad sustentaculū mihi/ne inciderē in manus eorꝫ.Et eduxit me ī latitudi/
nem/in locum liberum: eruet me quia complacuit in me/hoc est quia complacuit ei locare dona sua
in me. Et hęc est prima ratio omnium bonorum ipsius/sicut & cęterorum electorum. ¶ Vbi aduerte
ꝙ futurum mittet cum reliquis futuri temporis (extrahet/liberabit &c̄.) describunt spem dauidis in
illo periculo constituti. sunt enim futura respectu illius periculi/non respectu temporis quo conditus
est psalmus.Et hanc regulam oportet sępissime recolere: vt scilicet futura multa referantur ad tempus
rei gestę/& non ad tempus psalmi.In hebręo quoqꝫ habetur latitudini in dtō;sed cōstructio mutauit
adiuncta prępositione in.
Retribuet mihi dominus. Tractata dilectione ex pte dei/tractaꝶ dilectio ex pte nr̄i. Et qm̄ dilectio
dei ī obseruatiōe mādatorꝫ ipsius cōsistit(iuxta illud.siqs diligit me sermonē meū seruabit)iō dilectio
dauidis erga deū/describiꝶ ab vtraqꝫ iustitię pte.s.declinare a malo & facere bonū.Et hoc ēt non qua/
litercunqꝫ,sed sic ꝙ grata sint deo:vtpote digna diuina retributiōe.¶ Vnde hinc inchoans, retribuet
inqt mihi dn̄s ɓm iustitiā meā/quā ministraui:ɓm mundiciā manus meę/a muneribus , reddet mihi.
Quia custodiui vias dn̄i/curā hūi viarꝫ dn̄i in cōi cursu vitę meę:& non malignatus sum,a deo meo/
declinādo.Significāter dicit nō malignatꝰsum/nō ex malicia declinaui,a deo meo:qa ex passiōe ac īfir
mitate peccasse se sciebat.Qm̄ oīa iudicia eiꝰ/dei,cōspectui meo/supple adsunt: & statuta eiꝰnō amo/
uebo a me/ab affectu meo.Nō dicit ī ptō nō amoui,qa falsū dixisset:sed dixit ī futuro nō amouebo/pp
aium firmū nō trāsgrediēdi diuina pcępta de cętero.¶ Nota ī his tribꝰ versiculis ordinē.Pⁱo narrauit
futurā retributionē iustitię & mūdicię.deīde rōnē vtriusqꝫ ab obseruatiōe diuinarꝫ viarꝫ. & ipsiꝰ obser
uatiōis reddidit rōnē hr̄e iudicia & statuta dei corā se ī itellectu & affectu pseuerāte:hoc.n.significat fu
turꝫ nō amouebo.¶ Post hęc subiūgiꝶ qualitas seu modus iustitię & mūdicię eius:ne intelligeres ꝙ se
fatereꝶ iustum & mundū tanq̄ innocentē.Et fui pfectus cū eo,& custodiui me ab iniqtate mea. Vocat
se pfectū cum deo fuisse:pro q̄to nunq̄ peccauit directe cōtra deū,sed semp in iis quę ad deū spectant
integer pseuerauit.Subiungit aūt se custodisse ab iniqtate sua/sciens se iniqtatem multiplicē cōmisis/
se.cōmiserat.n.homicidiū & adulteriū inter tpa pliorꝫ &c̄.sed qm̄ pœnituerat/& curā habuerat ne re/
cidiuaret,ideo dicit vtrūqꝫ,custodiui me/qđ ptinet ad curā a recidiuo,ab iniqtate mea.in quo signifi/
cat se incurrisse inquitatem :alioquin non diceret mea.¶ Ne aūt putes futuram retributionem ex sola
spe affirmari,subiungit exptam retributionē.Et reddidit dn̄s mihi/pmiando me regno, ɓm iustitiam
meam/intus in aīa: & ɓm mundiciam manuū mearꝫ/operꝫ exteriorꝫ,coram oculis eius/ ipso deo teste.
¶ Vtriusqꝫ aūt retributiōis (spatę.s.& expertę) vna cōis ratio subiungiꝶ.s.suauitas diuini regiminis,
subiungendo.Cum gratioso gratiosum ages.Aduerte hic textum hebraicum in his quattuor sonare
ꝙ deus exhibet se talem homini qualis est homo:hoc est ꝙ deus homini probo exhibet se illi similē/
scilicet exercendo officium uiri probi: & hoī stuto & peruerso in studiis suis exhibet se silem/ exercēdo
offm̄ viri puersi q nigrū ī cādida vertit:& sic de similibus:Et ęstimatur impossibile transferte de verbo
ad verbū:& ppea interptes tam varie ad idem tendūt. Visumqꝫ est nobis/propinquam interptationē
esse repetendo idē nomen cum verbo ages:qm̄ proprie significat exercere illius noīs offm̄. Sn̄tia clara

eſt ꝙ diuinum regimen eſt ſuaue/proportionaliter gubernans vnũquẽq; vt cuiuſq; poſcunt merita.
¶ Nec mireris ꝙ propheta deo dicat/cũ tortuoſo tortuoſum ages: quoniã tam hoc q̃ cętera tria ſilí/
tudine proportionali attribuunť deo in exteriori ope gubernationis.in quo deus ad ſilitudinẽ ꝓſoſi/
ad ſilitudinẽ ꝑfecti ac mundi/& ſilr ad ſilitudinem tortuoſi quoq; gubernat: prout nr̃a exigunt merita.
Vnde & hieremias.22.ca.ſili metaphora vſus dixit.ſeduxiſti me dñe & ſeductus ſum.Et intendit ꝑ hęc
dauid rationem reddere tum retributionis diuinę erga ſe/tum reprobationis regis ſaulis: qui bona
dauidis officia peruertebat in ambitionem regni contra ſuam ſtirpem.

Quoniam tu populũ. Incipit tractare illã ꝑticulã deus meus,ſimul cũ illa fortis meus/& illa ſpabo
ĩ eo.Vbi aduerte ꝙ ab hoc loco propheta incipit deſcẽdere ad ꝑticularia bñficia q̃bus deus proſecu/
tus eſt eũ(illuminãdo/ſaluãdo/protegẽdo/roborãdo)tum in fuga a ſaule/tũ in variis pręliis: vt in ſin
gulis declarabiť.¶ Et ꝑpea p̃mittit tres cãs vl'es bñficioꝝ ſuoꝝ.Prima eſt ex diſparitate diuinę guber/
nationis reſpectu ſupboꝝ & humiliũ.Qm̃ tu populum humilẽ(ſpũ) ſaluabis/hoc eſt populũ meum
pauperẽ in ſpũ ſuo ſaluabis:& oculos excelſos/ſupbos,ſaulis/abſalon/& alioꝝ gentilium,humiliabis.
Hæc eſt prima cã.¶ Scđa.Qm̃ tu illuminabis lucernã meã dñe/hoc eſt ad ſilitudinẽ accẽſę a te lucer/
nę facies me regẽ(lucerna.n.ſignificari regnũ ipſius dauidis patet.3.reg.xi.dicẽte aïa ꝓpheta.vt rema/
neat lucerna dauid ſeruo meo cũctis dieb⁹ corã me ĩ hierl'm)deus me⁹ illuſtrabis obſcuritatẽ meã/illu
ſtrabis dignitate regia obſcuritatẽ meã,& ĩ qua nat⁹ ſum/& ĩ qua verſat⁹ ſum/& ĩ quã deiectus ſum ex
ꝑſecutiõe ſaulis.¶ Tertia cã ẽ.Qm̃ in te frangã exercitũ,& ĩ deo meo trãſiliã muꝝ:hoc ẽ te deo efficiẽ/
te & vincã exercitus ĩ cãpo/& vincã ciuitates muratas.hoc.n.ſignificat tranſilire muꝝ.¶ Narratis tri
bus cãis vl'ibus proprioꝝ bñficioꝝ/ adiungit tres cõditiones gñales diuinaꝝ actionũ ad iuſtificandũ
tres ſupradictas actiões:ne.ſ.putares deũ quaſi accęptatorẽ ꝑſonaꝝ effectuꝝ ſupradicta dauidi.¶ Pria
cõditio.Ipſe deus/ſupple talis ẽ,ꝙ ꝑfecta/integra/abſq; oĩ defectu,ẽ via eius/gubernatio eius. Scđa eſt.
eloquiũ dñi purificatũ/velut argẽtũ igne ꝓbatũ nihil hñs ĩmundi. Tertia ẽ.ſcutũ ipſe/deus ſupple eſt,
oĩbus ſpantibus in eo.ex eo ſiq̃dẽ ꝙ eloqum dei tã puꝝ ẽ/& gubernatio tam integra/& defenſio cõferť
oĩbus(nullo excępto)ſpantibus ĩ eo,manifeſte ĩtelligiť irrep̃henſibilia eẽ q̃ p̃miſſa ſunt ĩ tribus cãis.
Et q̃dẽ ꝙ hę ſint cõditiões ꝓprię diuinaꝝ actionũ,ꝓbat proph̃a ſubiũgẽdo.Qm̃ q̃s de⁹ p̃ter dñm:q̃ſi
dicat null⁹.& q̃s fortis p̃ter deũ nr̃z:null⁹.Ex hoc.n.ꝙ dñs ẽ ſol⁹ de⁹ & ſol⁹ fortis(hoc ẽ ſimpl'r & abſo/
lute potẽs)ſeq̃ť & ꝙ defendere oẽs ſpantes ĩ eo/& eloq̃ũ oĩno puꝝ/& ꝑfecta gubernatio,ſolius dei eſt.

Ipſe deus ipſe accingẽs me fortitudine. Deſcẽdit tandẽ ad ſpãlia bñficia ex ſupra definitis cãis.
& añ oĩa cõſequẽter ad pri⁹ narrata ſpãlia bñficia vſq; ad euaſionẽ ex naioth/põit bñficiũ vię:hoc ẽ ꝙ
de⁹ dauidẽ cuſtodiuit ĩ via/fugiẽtẽ atq; vagũ:nec ſolũ cuſtodiuit ſed roborauit.dedit ſiq̃dẽ ei ſexcẽtos
viros &c̃.¶ Et ꝑpea hĩc ĩchoãs ait.Ipſe de⁹ ipſe accĩgẽs me fortitudĩe/viroꝝ.& ad lr̃am accĩxit eũ gladio
goliath ĩ nobe:& dedit ꝑfectã viã meã/ad ꝑfectionẽ duxit/ĩtegrã.Coęquãs pedes meos ſicut ceruaꝝ/in
fugiẽdo ad loca abdita & tuta:& ſup excelſa mea ſtare faciet me.Excelſa ſua appellat celſitudinẽ regni
ſibi ꝓmiſſã:ĩtẽdẽs ꝙ de⁹ curã hũit toti⁹ vię ſuę,vt tãdẽ faciat ſtare ipm̃ ſup excelſa ſua/hoc ẽ ei decreta.

Docens manus meas. Tractať hic illa ꝑticula/fortitudo mea/ſimul cũ illa ſcutũ meum:explicãdo
fœlicia geſta dauidis in p̃liis,pugnãdo & expugnãdo ſemp cũ ſalute ꝓpria.Docẽs/deus,manus meas
ad p̃liũ.Licet in hebręo hẽatur p̃lio datiui caſus/cõſtructio mutauit addita p̃põne ad. Et cõtritus eſt/
ſupple inimicus me p̃liante.arcus ęneus brachia mea:hoc eſt brachia mea fuerunt fortia & potentia
ſicut arcus ęneus.Vbi hẽs & manuũ & brachioꝝ donũ.Et dediſti mihi clypeũ ſalutis tuę hoc ẽ fuiſti
in oĩbus velut clypeus ſalutis:& dextera tua ſuſtinebis me/in oĩbus.Hęc deſcripta ſunt velut arma ex
ꝑte corporis.¶ Ex ꝑte aũt aĩ ſubdiť.Et manſuetudine tua/hoc eſt dono virtutis manſuetudinis ſm̃ te
mihi cõceſſo,multiplicabis me/augẽdo milites/exercitũ/regnũ.virtus.n.manſuetudinis quę enituit in
dauide/euexit ipſum:teſte ipſomet ſaule bis vita donato a dauide dũ ꝑſeq̃reť eum. Et q̃a manſuetudo
dauidis fuit intuitu dei & nõ laudata ab hoĩbus eius,iõ dixit manſuetudo tua. Nec ſolũ in ſaule ſed ĩ
ſemei apparuit ẽt intuitu dei manſuetudo dauidis/quũ fugeret a facie abſalon. ¶ Et ecce multiplica/
tio.Dilatabis greſſus meos ſubtus me/ampliato exercitu dilatanť greſſus principis ſub eo:& nõ labẽ/
tur tali mei/pedes mei:hoc eſt pugnãdo nõ ad modũ labentiũ cadã.Sed ſequar inimicos meos & ap/
prehendam eos,& nõ reuertar vſq; cõſumere eos.i.vſq; quo cõſumã eos.Feriam eos & nõ poterunt ſur
gere:cadent ſub pedibus meis.Et accinxiſti me fortitudine p̃lio.Hęc clauſula in fine ſcribiť,quæ tñ in
principio ſm̃ ordinẽ ſñiarũ ẽ locanda:qm̃ hinc factũ eſt vt ꝑſecutus ſit inimicos & cõprehẽderit &c̃.
Deſcribunť autem per hęc ſummarie vniuerſa p̃lia dauidis quæ.2.reg.8.ſcribuntur.

Incuruabis inſurgẽtes meos ſub me. Tractať hic illa ꝑticula/ſaluator meus:deſcribẽdo ſalutem
ſuã ab inſurgẽtibus cõtra ſe cũ abſalon.Apparet aũt de illa rebelliõe hic tractari. tum ex eo ꝙ dicit de
hoſtibus ꝙ clamabunt ad dñm & non r̃ndit eis:ex hoc.n.apparet ꝙ erant cultores dei iſti hoſtes.tum
ex eo ꝙ in calce huius particulę ſubdit liberationem ſuã a litibus populi.¶ Incuruabis inq̃t inſurgẽ/
tes meos/rebellãtes contra me abſalonẽ & ſiba,ſub me.Et inimicoꝝ meoꝝ/ſequaciũ eoꝝ,dediſti mihi
ceruicẽ/ſubiugaſti eos mihi ad ſilitudinẽ ſupponẽtiũ ceruicẽ; & odientes me concidam eos.multi.n.

fuerũt occisi in illis rebelliõibus. Clamabũt/tanq̃ fouentes ius,& nõ saluans/supple apparuit. Et explicans ad quẽ clamabũt subiũgit. sup dñm/tanq̃ agẽtes vindictas dñi contra me adulteꝝ & homicidã, & nõ rñdit eis/nõ satisfecit desiderio eoꝝ. Sed cõterã eos vt puluerẽ sup facies vẽti: & vt lutũ plateaꝝ euacuabo eos/tanq̃ inutiles. Q̃d adimpletũ cõstat ĩ prostratiõe tã absalon q̃ sibe. Vnde & cõcludẽdo subdit. Liberabis me a litib⁹ ppl'i/mei. exclusis.n. his duabus rebelliõibus liberat⁹ ẽ a rebelliõibus ppl'i.

Pones me. Tractaẽ hic illa particula/cornu salutis meę: tangendo victorias eius quas hũit contra syros & idumęos/ quos sibi subiecit. posuit.n. p̃sidiũ in damasco & in idumęa: vt dr̃. 2. reg. 8. ¶ Pones me in caput gẽtium/multaꝝ q̃ in dicto capitulo narranẽ: pplus/quẽ, non noui/hoc est populus extraneus, seruiẽt mihi. cõstructio de significato: multi.n. appellatiõe ppl'i includunẽ. Ad auditum auris/ad p̃cęptum meũ quod audient, congregabunẽ mihi/ad seruitiũ meũ: vtpote subditi. ¶ Filii alieni. Assignaẽ hic cã occasionalis ex qua dauid cõstitutus ẽ a deo caput gentiũ extraneaꝝ. origo.n. totius belli cuius iure dauid assecutus est dñiũ gentiũ, fuit iniuria quã fecerunt ammonitę legatis dauidis missis ad cõsolandũ regẽ sup morte pr̃is. Hmõi.n. iniuria adiuncta cõductione syroꝝ de qua scd̃i reg. x. appellaẽ negatio dauidis (quia vere negauerũt fidelitatẽ mutuã/& ipsum amicũ & officiosum) seu mendacium: q̃a vere mentiti sunt/& violata fide/& imposito crimine explorationis: vt patet ibidẽ. Merito aũt vocanẽ filii alienigenę: q̃a nõ erãt ex filiis israel. imo nec ex fratribus/vt idumęi: sed nec ab abrahã descenderãt/sed a loth. ¶ Sciendũ est.n. q̃ alieni ẽ casus genitiui singularis numeri. Et ppea lr̃a est. Filii alieni. i. alienigenę (appellat amon alienũ) negabunt mihi/fidem/bñiuolentiam. Et rursus repetit. Filii alieni arescent. & vere aruerunt: q̃nquidem cõtriti sunt a dauide. Vnde & merito subdiẽ. & timebunt a clausuris suis: quia nec in clausuris suis erant tuti: cœpit.n. dauid etiam regiam vrbem.

Viuus dominus. Tractaẽ hic illa particula/celsitudo mea. Primo gr̃as agit colligẽdo oĩa bñficia ad silitudinẽ porantis. Viuus dñs/viuat dñs more militari, & benedictus fortis meus/pugnãs pro me: & exaltabiẽ/nõ in seipso sed in opibus suis & hũanis, deus salutis meę/autor. Ipse deus/supple ẽ, ipse dans vindictas mihi/multiplices de hostibus: & duxit ppl'os/multos valde, mihi. i. sub me. Liberans me/incolumem, ab inimicis meis/tot & tãtis. ¶ Deinde prophetãdo adiũgit futuras liberatiões seminis sui ab insurgẽtibus & iniqs: promissum.n. fuerat dauidi hoc a deo. Et iõ adiungit. ẽt ab insurgẽtibus/nõ solũ liberasti sed ẽt liberabis me. & ab insurgentibus/velut ab internis hostibus, & a viro iniquo/quocunq; hoste machinante, liberabis & exaltabis me. Propterea/q̃a me in meo semine liberabis & exaltabis, cõfitebor. Infert tanq̃ cõclusionẽ celsitudinẽ suam rõne mesię sibi p̃missi ex suo semine. Propterea cõfitebor/cõfessione laudis & fidei, te in gẽtibus (quę mõ nõ colunt deum) dñe: & noĩ tuo cantabo. Et denotat illatiua cõiunctio ppea/exaltationẽ dauidis ordinatã diuinitus ad hoc vt ex ipsius regio semine nasceret̃ mesias/saluator nõ solũ iudęoꝝ sed gẽtiũ. Ac si dixisset. pp hãc meã celsitudinẽ cõfitebor & cantabo &c̃. ¶ Quid aũt cantaturus ẽ subiũgit. Magnificãs salutes regis sui: & faciens misericordiã vncto suo dauidi, & semini eius vsq; ęternũ. Tria cõtinet hoc canticũ. Primo q̃ deus est magnificans salutes regis sui/ipsius dauidis regis ab eo cõstituti. Scd̃m ẽ. & faciẽs misericordiã vncto suo dauidi/p samuelẽ. Et hęc misericordia tertio loco extẽdiẽ ad semẽ dauidis, apponẽdo vsq; ęternũ: vt ĩtelligas q̃ de misericordia ęterna p̃stãda dauidi & semini eius loq̃t. quã cõstat nõ nisi p mesiã adimpleri. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori psalmus dauid. XVIII.

Celi enarrant gloriam dei: & opa manuum eius annũciat firmamentum.
Dies diei eructat uerbum: & nox nocti indicat scientiam.
Non sunt loquelę neq; sermones: quorum non audiantur uoces eorum.
In omnem terram exiuit sonus eorum: & in fines orbis terrę uerba eoꝝ.
In sole posuit tabernaculũ suũ: & ipse tãq̃ sp̃osus p̃cedẽs de thalamo suo.
Exultauit ut gigas ad currendam uiam: a summo cœlo egressio eius.
Et occursus eius usq; ad summum eius: nec est qui se abscondat a calore eius.
Lex dñi immaculata cõuertens aĩas: testimonium dñi fidele/sapientiã prestãs paruulis.
Iustitię dñi rectę lętificantes corda: pręceptum dñi lucidum illuminans oculos.
Timor dñi sanctus p̃manet in seculũ seculi: iudicia dñi uera iustificata in semetipsa.
Desiderabilia sup aurũ & lapidem preciosum multũ: & dulciora super mel & fauum.
Etenim seruus tuus custodit ea: in custodiendis illis retributio multa.
Delicta quis intelligit? ab occultis meis mũda me dñe, & ab alienis parce seruo tuo.
Si mei nõ fuerint dñati: tunc immaculatus ero, & emũdabor a delicto maximo.

Et erunt ut cõplaceant eloquia oris mei:& meditatio cordis mei in cõſpectu tuo ſemp. Domine adiutor meus: & redemptor meus.

❡IVXTA HEBRÆVM. ❡Vincenti pſalmus dauidi .XIX.

sunt est
1 Propheta. Cœli enarrãtes honorẽ dei:& opus manuũ eius annuncians extenſio.
2 Dies diei eructabit dictum:& nox nocti annũciabit ſcientiam.

est sunt celorum
3 Non dictum & non uerba ,ſine intellecta uoce eorum ,

celorum
4 In oẽm terrã exiuit filũ eorum & in finẽ orbis uerba eorum:ſoli poſuit tabernaculum in eis.

sol
5 Et ipſe quaſi ſponſus egrediens de thalamo ſuo : gaudebit ut fortis ad currendã uiam.

est aliquo
6 A fine cœlorũ egreſſus eius/& circuitus eius ſuper fines eorum: & non abſconditus a calore eius.

7 Doctrina domini [4] perfecta/reſtituens aĩam: teſtimonium domini [4] fidele/ ſapientificans ſimplicem.

8 Pręcępta dñi [4] recta/lętificantia cordis:mandatũ dñi [4] clarum/illuminans oculos.

9 Timor domini [4] mundus/manens ęterno:iudicia domini [4] ueritas/iuſtificata ſimul.

10 Ipſa deſiderabilia ſup auro & ſup obrizũ multũ : & dulcia ſup mel & dulcedinẽ fauorum.

est est
11 Etiam ſeruus tuus ſolicitatus in eis :in cuſtodiendo ea merces multa.

12 Errores quis intelliget? ab occultis munda me.

si
13 Etiam a ſuperbis prohibe ſeruum tuum: non dominabuntur in me,tunc perficiar/& emundabor a rebellione magna.

Et grata tue
41 Erunt uoluntati dicta oris mei/& cogitatio cordis mei faciebus tuis:domine [4] petra mea & redemptor meus.

Titulus eſt. Vincenti pſalmus dauidi.qui patet ex ſuperius dictis.
❡Materia pſalmi eſt cõparatio notitię diuinorum quã hẽmus ex cœlis ad notitiã diuinorum ex lege diuina.❡Nec oportet laborare ad manifeſtãdũ hãc eſſe materiã pſalmi:qa clare patet in ſex primis verſiculis tractari notitiã quã ex corporibus habemus cœleſtibus,a ſeptimo autem verſiculo & deinceps tractari claritatem &c̃.legis domini. Ex his enim facile colligitur / materiam pſalmi ad literam eſſe excellentiam diuinę legis reſpectu notitię naturalis diuinorum/quã pręcipue ex cœlis habemus. ❡Nec obſtat ꝙ paulus apoſtolus ad ro.10.vtitur quarto verſiculo (ſcilicet in omnem terram &c̃.) ad aſſerendum pręedicationem apoſtolorum auditam vbiq; terrarum:quoniam conſtat apoſtolos vti quandoq; ſcriptura in ſenſu myſtico:vt patet ioan.19.os non cõminuetis ex eo. Quando enim clare conſtat altera hiſtoria ſenſus literalis,indubie affirmandum eſt apoſtolos myſtico ſenſu vti. Sic autẽ eſt in propoſito:quoniam conſtat ea quæ hic dicuntur de cœlis/verificari de ipſis corporibus cœleſtibus:quemadmodum pręcęptum de non frangendo os/ſcriptum exo.12. conſtat verificari de agno qui immolabatur.

❡SVMMARIVM EST.

❡Cœli enarrantes tum gloriam tum opus dei,pariunt notitiam ſucceſſiue/vniuerſalem & imperfectam:lex autem domini non ſolum perfecta/reſtituens animam/illuminans ſapereq; faciens/& obſeruatio eius dulcis ac cum mercede eſt,ſed etiam lege ipſa non plene ſeruata/petitio venię ac cuſtodię diuinę vtilis eſt ad reddendum hominem deo placentem.

❡Perſona loquens propheta eſt.

Cœli enarrãtes honorẽ dei. Circa diuiſionem pſalmi aduerte ꝙ quia pſalmus iſte comparatiuus eſt notitię naturalis ad notitiam legis diuinę , propheta inchoauit comparationem a prima parte comparationis / declarando conditiones eius : & diſtulit proponere ſecundam partem vſq; ad principium declarationis illius . Et propterea non diuiditur pſalmus iſte in partem propoſitiuam & executiuam vt alii : ſed inchoatio comparationis habet vim proponendi vtranq; comparationis partem . Simile quid inuenitur in pſalmo . 148. ❡ Intendens itaq; propheta

declarare conditiões naturalis notitię de diuinis quā ꝑcipue ex cœleſtibus venamur corporibus(qm̄ in eis maxime apparent diuina opa & cõditiones diuinę: hoc eſt incorruptibilitas vl'iſq; cãlitas)tali ꝓcedit ordine. ⁋ Prīo ꝓponit cœleſtia corpora narrare duo.ſ.honorē dei & opus manuū diuinarum. Cœli|idiſtincte,enarrātes| ſupple ſunt,honorē dei|id qd̄ ſpectat ad dei honorē: & opus manuum eius annūciās|ſupple ē,extēſio|hoc ē vniuerſitas cœloꝝ aſtratoꝝ rōne ſolis|lunę & ſtellaꝝ.maxime.n.opus diuinū manifeſtat̄ motibus & cõditióibus aſtroꝝ. Ita ꝙ manifeſtare honorē dei|cõe ponit̄ oībus corporibus cœleſtibus:manifeſtare aūt opa|appropriat̄ cœlis rōne aſtrorum. Quadratq; hoc traditioni phoꝝ,oēm motū cœli rōne alicuius aſtri ponētiū. ⁋ Aduerte hic ꝙ dauid ex principio geneſis aſſumpſit hęc noīa & illoꝝ dr̄iam.ſ.cœli & extēſio. Legit̄.n.ibi.in principio creauit deus cœlos. & poſtea in die ſcd̄o,ſit extēſio in medio aquaꝝ:vbi cõiter legit̄ firmamētū.Et qa cõſtat ibi appellari extenſionem vniuerſitatē orbiū hn̄tium aſtra(.ſ.ſtellas fixas & planetas)iō hic extenſionis noīe itelligit̄ vniuerſitas aſtratoꝝ orbiū.Quare aūt ab extenſionis actu moyſes hęc noīauit|duplex reddit̄ rō. Pr̄a ex ſil'itudine extēſiōis vt extēdunt̄ cortinę ſumit̄:tanq̄ cœli creati fuerint inuoluti|& ſcd̄o die extēſi. Argumētū habet hęc expō ex pſalmo.104. vbi dr̄|extēdens cœlum velut cortinā. Rō ſcd̄a ex ſil'itudine extēſiōis qua extendit̄ argentū ſeu ferrū aut ęs ī amplas laminas|ſumit̄.tanq̄ cœli creati fuerint abſolute,& ſcd̄o die fuerint extēſi ad terminos ac figuras quas hn̄t.Et hic ſenſus cõſonat magis textui geneſis: qm̄ extēſio iſta ibi deſcribit̄ diuiſiua aquaꝝ ab aqs.cõſtat aūt ꝙ cœli aſtrati|ex concauo & cõuexo (q ſunt termini figurę cœleſtis)diuidūt aquas|hoc eſt cœlū aqueū,ab aqs elementaris materię.Et tāto magis conſonat q̄to offm̄ diuidendi aquas ab aqs|minus bn̄ aſſimilat̄ cortinę,ſed apte extenſiōi rei ſolidę.ī pſalmo aūt illo aſſimilat̄ cortinę cœlū nō vt ſcd̄ę eſt diei opus,ſed vt cõtinet in ſe opus quartę die.ſ.aſtra: eſt.n.cœlū ſic velut cortina ornamenti|ex tot aſtris.Et ſic ītelligo ēt ī hoc loco dauidem ītroducere extenſionē,nō impfecti opis (vt ī ſcd̄o die moyſes illā ponit) ſed cū cõplemento opis quartę diei: hoc eſt cum aſtris oībus: ſolę|luna|& ſtellis oībus. ⁋ Nec ītelligas cœlos narrare & annunciare loq̄ndo,ſed materiā narratiōis & annūciatiōis ꝑbēdo.Sil'e qd hēs iob.12.īterroga iumenta & docebūt te, & volatilia cœli & īdicabunt tibi:loq̄re terrę|& rn̄debit tibi,& narrabunt piſces maris. ¶ Scd̄o declarat modū q̄tum ad tp̄s quo cœli enarrāt & enūciāt iſta.Dies diei eructabit dcm̄,& nox nocti annūciabit ſciam: hoc eſt in ſucceſſu dieꝝ & noctiū gn̄at̄ in nobis ex cœleſtibus notitia.tum quia vna dies aut vna nox nō ſufficit:ſed qd̄ vr̄ vna nocte de aſtris|principiū eſt ad ſciendū in alia nocte: & qd̄ viſum eſt in vna ęſtate|principium eſt ad ſciedū ī alia.& qd̄ viſum eſt in vna eclypſi|principium eſt ad ſciendū ī alia.& ſic de ſil'ibus cœli motibus|aſpcc̄tibus|actionibus & effectibus. ⁋ Et appropriatur ſp̄aliter diurno tp̄i eructatio ſermonis(hoc eſt locutio ex plenitudine notitię ſeu cõcęptus|ad ſil'itudinem eructantis ex plenitudine ventris)quia diurnū tp̄s cõmodum eſt ad actum docēdi & diſcendi eloq̄o hūano.Nocti vero appropriat̄ annūciare ſciam: qa nox magis cõmoda eſt ad meditandum & inueniendum.

¶ Tertio declarat ab vniuerſis nationibus eē pcęptā vocē cœloꝝ:dixerat.n. cœlos enarrātes & extēſionē annūciantē.Nō dictū & nō verba ſine intellecta voce eoꝝ: hoc eſt nihil dr̄ ſeu dictū ē|nulla ſunt verba cuiuſcunq; idiomatis,ſine voce cœloꝝ intellecta|ſine hoc ꝙ intellecta fuerit vox cœloꝝ. ⁋ Qd̄ probat a duobus.Primo ab accępta regula ſeu mēſura humanoꝝ opeꝝ a cœlis vbiq; terraꝝ. In oēm terrā exiuit filū eoꝝ,& in finē orbis verba eoꝝ. Vl'itas deſcribit̄ ex oī terra & finibus orbis:vt nihil exēptum ītelligas.Regula vero ex ſil'itudine fili ſignificat̄.deſcribit.n.cœlos ad ſil'itudinē quodāmodo artificis extēdentis filum pro regula opis:vt videmus maxime in fabricis|& in iis quę ad menſurā linearem fieri debēt.Et intēdit ꝑ hoc ꝙ oēs nationes mūdi accipiūt filum a cœlis: pro q̄to accipiūt rōnes|regula |menſuras opeꝝ ſuoꝝ a cœleſtibus motibus|influxibus &c̄. Inde.n.accipimus diuerſas rōnes ac menſuras opandi ex diuerſitate temporꝝ diei & noctis|& ꝑtium diei (mane & meridiei &c̄.) menſium|annoꝝ|ęſtatis & veris.inde rōnes agriculturę & alendoꝝ aīaliū|annonę & veſtitus humani|venationum|ꝑlioꝝ|& breuiter oīum humanoꝝ operū. & hoc cõe eſt oībus q̄tūcunq; barbaris. Et hi fili ſunt pro q̄to ad ſenſum viſus & notitiā ꝑ inuentionem ex cœleſtibus referunt̄.& ſunt verba cœlorū|ꝑ q̄to ad ſenſum auditus & notitiā ꝑ diſciplinam de cœleſtibus referunt̄. cõmune ſiq̄dē oībus q̄tūcūq; barbaris nationibus eſt vtroq; modo noſſe cœleſtia corpora:nam & viſu ꝑcipiunt ſaltem manifeſtas differētias diei ac noctis| partiū diei|ęſtatis & hyemis &c̄.Et auditu diſcunt ſaltē a patribus tp̄s ſeminandi fabas aliud a tp̄e ſeminandi miliū|ſeu alias hm̄ōi differētias regionibus ſuis congruas. & ideo dixit filum & verba cœloꝝ ubiq; terraꝝ haberi. ⁋ Secundo a percępto tum motu tum calore ſolis. Et inducit ſpecialiter motum ſolis & calorem eius, quia cõmuniſſime ambo nota ſunt.

Soli poſuit tabernaculū in eis. Declarat circa motū ſolis ꝑcępta quattuor. Prīo occaſum.quē deſcribit ad ſil'itudinē tētorii ſeu vmbraculi.Sol.n.occidēs|ęſtimat̄ a vulgo quodāmodo ingredi tentoriū in quo ꝑnoctet.Inducit̄ aūt hęc ęſtimatio vulgaris|pro q̄to hēt veritatē in effectu:hoc.ſ.ꝙ ſol occidens occultat̄ nobis.& ſic reſpectu hemiſpherii nr̄i ē velut ī tabernaculo|pro q̄to occultat̄ nobis:& vmbra illius nox nr̄a eſt. ⁋ Et aduerte hic duo. Prīo ꝙ propheta inducit deū conſtituētē tabernaculū ſoli:qa dixerat ꝙ extenſio annūciat opus dei:& cõmunis oīum animi concęptio eſt ꝙ deus eſt autor

ſolis ſimul & reliquorum. Alterum eſt ꝙ tabernaculum ſolis deſcribitur in cœlis : vt intelligas ſitum
ſolis nō putari alibi q̃ in cœlis. Et ꝓpterea inqt. ſoli/aſtro ſolis, poſuit/deus, tabernaculū/occultationem
nobis, in eis/cœlis. ¶ Quo ad ortū vero ſolis ſubdit. Et ipſe/ſol, quaſi ſpōſus egrediēs de thalamo ſuo/
cubiculo vtriuſq; cōiugis. Cōparat̃ ortus ſolis egredienti ſpōſo de thalamo ſuo, ad ſignificādū natura/
litatē bñficam orientis ſolis. ſponſus.n. potitus optatis nuptiis, nulla vi aut moleſtia actus egreditur
mane ex cōiugali thoro: egredit̃ aūt plenus grãrū ſicut ſol mane egredit̃ naturaliſſimo motu. ¶ Quo
ad velocitatē vero ac pſeuerantiā motus ſubdit. Gaudebit vt fortis ad currēdā viā. Clarū eſt cur aſſi/
milet̃ ſol velociſſime pagrans cœlū/forti viro cū gaudio aſſumenti curſum. Et ſignificat̃ ꝑ hoc infati/
gabilitas ſolis: nō.n. laborat in tā veloci motu. ¶ Quo ad terminos deniq; motus ſolis/ſubdit. A fine
cœloꝝ egreſſus eius, & circuitus eius ſup fines eoꝝ. Vtriuſq; motus ſolis termini deſcribunt̃/percepti
cōiter ab oībus. Tum motus raptus (quo ab oriēte mouet̃ in occidēs ſequēdo motū primi mobilis)
dicēdo, a fine/ab extremitate cœli/hoc eſt ab oriēte, egreſſus eius. Tū motus ſup polos zodiaci : quo
facit drīam ęſtatis & hyemis/accedēdo ad tropicos cancri & capricorni. Hic.n. motus ſignificat̃ dicē
do. & circuitus eius/ſolis, ſup fines eoꝝ/cœloꝝ : hoc eſt ſuper tropicos quos extremis lineis ſui motus
peragit. tropici.n. cancri & capricorni ſunt fines ſeu extremitates motus ſolis a ſeptentrione & auſtro.
Hæc de iis quę cōiter pcipiunt̃ de motu ſolis. ¶ De virtute aūt eius vnico ſubdit̃ verbo. & nō abſcon
ditus a calore eius: hoc eſt nullus inuenit̃ quē calor ſolis nō attingat. Hoc.n. vniuerſi pcipimus plus
& minus. Hęc ſunt quę hoīes cōiter pcipiūt ex cœleſtibus: & tñ ipſi cœli enarrāt gl'iam ſeu honorem
dei. Vnde apparet q̃ impfecta eſt notitia quā genus humanū hēt de diuinis ex cœleſtib⁹ corporibus.

Doctrina domini. Hic incipit ſcđa pars pſalmi/tractās ſcđam ꝑtem cōparationis. Propoſitū ſiqdē
fuit cœlos enarrare gl'iam dei & opa manuū eius: & declaratū hactenus ē ꝙ cœlis enarrātibus gl'iam
dei/paꝝ aut nihil genus humanū notitię diuinę accępit. Et ꝓpterea mō declarare intēdit qualē q̃tamq;
dei notitiā lex diuina hūano gñi dederit/tali ordine. Nā prīo cōditiōes legis diuinę/deinde cōditiōes
obſeruatiōis ipſius/& demū medicinā cōtra defectus obſeruatiōis legis tradit. ¶ Deſcribit ergo diui/
nam legē a qnq; cōditiōibus, adiūgēdo ſingulis cōditiōibus ꝓprias actiōes. Doctrina/hoc eſt lex, dñi
pfecta: vtpote regulās exteriores & interiores actus. Hęc eſt prima conditio. cuius actio eſt. reſtituens
aīam. Et loquit̃ eo loquēdi more quo afflictus inedia/cibo confortatus dicit. hic cibus reſtituit mihi
aīam. & ſilr̃ ꝑterritus, audito bono nūcio dicit/hic nūcius reſtituit mihi aīam. Tali loquendi mō pro/
pheta hic vtit̃. intēdēs ꝙ lex dñi tantę eſt pfectionis ꝙ reſtituit aīam/viuificat mentē/facit aīum redire
in ſeipſum. nō.n. in ſolo pane viuit hō, ſed in oī verbo qđ ꝓcedit de ore dei. ¶ Scđa cōditio. Teſtimo/
nium dñi fidele. Lex ipſa ꝓ q̃to teſtimoniū phibet reuelatoꝝ tum geſtoꝝ tū ꝓmiſſoꝝ/teſtimoniū ap/
pellat̃, nō hoīs/ſed dñi, fidele/verax. Cuius actio eſt ſapiētificare ſimplicē. Magnū dei donū eſt recte iu/
dicare ſ̄m ſupremā cām quę deus ē/& ſ̄m eādē recte diſponere vitā ſuā: qđ totū ſignificat ſapia. Apte
teſtimoniū dñi verax nō facit ſapientē niſi hoīem ſimplicē/hoc eſt ſuaſibilem: q.ſ. aſſenſum p̄bet teſti/
moniis diuinis. hō.n. impſuaſibilis/longe ē ab hmōi dono. Nō mireris vſurpatū eē ſapientificās : qm̄
pp verbū hebręū factū eſt. ¶ Tertia conditio. Pręcępta dñi recta. Ipſa lex ꝓ q̃to p̄cipit agenda multis
p̄cęptis, p̄cępta dñi vocat̃/plena rectitudinis: vt patet diſcurrēdo ꝑ diuina p̄cępta. Eoꝝ actio ē. lętifi/
cantia cordis. Rectitudo qppe aī magna cordis ē lętitia: iuxta illud prouer. 15. ſecura mens quaſi iuge
cōuiuiū. Iniquoꝝ ſiqdē aīus triſtis neceſſario eſt: vtpote cōtra ſeipſum pugnās. vt etiam phi tradunt.
¶ Quarta cōditio. Mādatū dñi claꝝ. Ipſamet lex ꝓ q̃to p̄cipit de agēdis, nō ſolū p̄cęptū ſed mandatū
vocat̃: vt altera cōditio explicet̃. ſ. claritas. vt intelligas p̄cępta dñi non ſolū recta appetitui ſeu volun
tati/ſed ēt clara intellectui: vtpote nō inuoluta obſcuritatibus & ęnigmatibus. Cuius claritatis actio
ſubiūgit̃. illuminās oculos/mētis ad diſcernēdū & cauēdū &c̄. ¶ Quinta. Iudicia dñi veritas. Cōtinet
lex diuina non ſolū teſtimonia reuelatoꝝ & p̄cępta agendoꝝ, ſed iudicia pœnalia. Et ꝓpterea de his dñr
duo. Prīo ꝙ ſunt veritas: deinde ꝙ ſunt iuſtificata ſimul. vt ex veritate intelligas iudicia cōformia me/
ritis & demeritis ſ̄m veritatē/nō ſ̄m relationē aut opinionem. ex iuſtificatiōe aūt ſimul/intelligas oīa
ita iuſta vt iuſtitia vnius nō īpediat aut cōfundat iuſtitiā alterius : vt plerūq; fit in iudiciis humanis.
¶ Iudicioꝝ actio nulla ponit̃ explicite (qm̄ oderūt peccare mali formidine pœnę) ſed loco eius po/
nit̃ timor quē lex dñi exigit in ſibi ſubditis. Timor dñi/non hoīs. timor dñi ſimplr̃ & abſolute nō ſ̄m
qd: hoc ē vt eſt autor pœnaꝝ. q.n. timet deū ſimpliciter / magis timet qđ deo magis diſplicet: q aūt
timet deū ſ̄m qd/magis timet ſ̄m illud tpale malū qđ timet ne ſibi eueniat. Lex aūt dei exigit timorē
dñi abſolute. & ꝓpterea ſubdit̃. mūdus/a ꝓpriis iniqtatibus hñtis ipſum. Et hic eſt timor reuerentialis: de
quo ſcriptū eſt iob. 26. colūnę cœli cōtremiſcunt & pauent ad nutum eius. De quo & ſubdit̃. manens
ęterno. qm̄ erit ēt in cœleſti patria: iuxta illud qđ in p̄fatione dr̃/tremūt ptātes. Licet.n. pfecta chari/
tas foras mittat timorē q̃tū ad aliquos actus, nō tñ q̃tum ad actū reuerentię. Vnde ēt de chrīo ſcriptū
eſt ꝙ in oībus exauditus eſt pro ſua reuerentia ad hebr. 5.

Ipſa deſiderabilia. Explicatis cōditiōibus diuinę legis/explicat modo propheta cōditiōes obſerua
tionis diuinę legis tres. Prima ē. Ipſa/p̄cępta/iudicia/teſtimonia &c̄. deſiderabilia/ſupple ſunt ad ob/
ſeruandum,

seruādū,sup aurū & sup obrizū(qd' est aurū p̄ciosissimū)nō modicū sed multū.¶ Secūda est.Et dulcia in ipsa obseruatione,sup̄ mel & dulcedinē fauoꝝ/quę.s.ex plenitudine fauoꝝ stillat. Vbi aduerte ꝙ sicut obrizū p̄ciosius est auro cōi,ita dulcedo fauoꝝ suauior est melle qd' ex fauo extrahit.est enim quasi adeps mellis illa stillatio q̄ spōte ex fauis pdit.Et si quęris/qd tu scis de hmōi desiderio & gustu'dulcedinis:r̄ndet tacitę qōni.Etiā seruus tuus/supple ego,solicitatus ī eis/supple exercitatus sum . Acsi apte diceret ego solicitatus desideraui,& exercitatus in eis gustaui . ¶ Tertia conditio . In custodiendo ea merces multa.Parum est dulcem esse obseruationem diuinę legis nisi etiam reddenda multa merces expectetur.in reliquo inquit apostolus reposita est mihi corona iustitię.

Errores qs itelliget:Quia ipossibile est humanę fragilitati seruare ad vnguē diuinā legē, post descriptā obseruationē subiūgit medicina hūanę īfirmitatis.tū ex pte itellectus:tū ex pte affectus.Medicina ē recursus ad deū p venia & p custodia.¶ Vbi nota ꝙ petitio venię describit respectu pctoꝝ nobis ignotoꝝ:vt hic itelligas multo fortius petēdā eē veniā de pctis q̄ scimus nos cōmisisse.Errores/declinatiōis a lege tua,qs itelliget:nullus.& ppea ab occultis/pctis,munda me:& multo magis a notis. ¶ De custodia aūt subdit.Etiā a supbis,phibe seruū tuū.Scito hic textū hebraicū admittē vtrāq; lectionē.s.a supbiis & a supbis.Et ppea vterq; sensus exponēdus ē.Si itaq; legit a supbiis,itellige maximā curā debere eē seruo dei de vitāda supbia:vtpote q̄ ē initiū oīs pcti.imo q̄ ēt īsidiat bonis opib⁹. Vbi aduerte ide pctā occulta/hic pctm̄ supbię pphetā iduxisse:qa vtrūq; icuitabile ē hūano gn̄i.Et dixit a supbiis/pp multitudinē modoꝝ supbię:p̄sūptionē/arrogātiā/singularitatē/tumorē/ cōtēptū/& inumera alia.℃ Fruct⁹āt hui⁹ medicinę subd.t.Nō dn̄abunt ī me,tūc pficiar & emūdabor a rebelliōe magna: hoc ē qn̄ nō dn̄ium sup me habebūt supbię(q̄uis surrepāt ipfecti supbię motus)tūc pficiar/ī obseruatiōe legis tuę,& emūdabor a rebelliōe magna/cōtinue magis ac magis mūdabor ab ipa supbię rōne q̄ cōsistit ī rebelliōe ad deū.vltimo siqdē loco mūdat seruus dei a supbia,si tn̄ vnq̄ pfectę mūdat. ¶ Si vero legit a supbis,itellige seruū dei duob⁹subesse piculis pctoꝝ.altero occultoꝝ.altero ītninētiū a superiorib⁹:scriptū ē.n.ꝯm iudicē ppl'i sic & ministri ei⁹.& q̄lis rector ē ciuitatis talis & īhabitātes in ea eccl.10.Sicut.n.occulta pctā ignorātia nobis quodāmō iuitis īgerit,ita supioꝝ autoritas & exemplaritas cogit quodāmō eos imitari. Vn̄ & paulus rep̄hēdēs petrū dixit/cogis alios iudaizare: loqns de exēplo.Et ppea seruus dei vtrūq; timēs,vbi petiit ab occultis mūda me/diuinā quoq; custodiā petit.ēt a supbis/imitādis,phibe seruū tuū.Et meminit magis supbię q̄ alioꝝ vitioꝝ.qa pess'mū ē oīu3 pctōrū:vtpote cōsistēs ī rebelliōe ad deū:& directe cōtrariat subiectiōi hūanę respectu diuię legis. Necitas āt cū fructu hui⁹medicię subiūgit.Nō dn̄abūt ī me/hoc ē qn̄ supbi nō hēbūt dn̄ium ī me,tūc pficiar/ī lege tua,& emūdabor a rebelliōe magna.Magna siqdē rebellio ē rebellio supbię:qa quū cętera vitia a deo fugiāt/sola supbia se opponit.¶ Magna tn̄ rebellio hic appellat subtraher se ab obseruatiōe legis diuię,tāq̄ nō sit illi subdit⁹.Quū.n. supbi dn̄ant,ppl's a lege dei recedit q̄si nō subdit⁹diuię legi:vt patuit ī ppl'o israel regnāte ieroboā,& postea īfinities.Quū vero nō dn̄ant supbi,tūc mundat ppl's a rebelliōe hac magna.vel purgādo ꝯctā:vel mūd⁹erit cauēdo ne ingnet tali īmūdicia.℃ Alter fruct⁹ ꝯns ē.Erūt volūtati/supple tuę,dctā oris mei & cogitatio cordis mei facieb⁹tuis/grata:dn̄e petra mea & redēptor me⁹. Vbi vides magnitudinē fruct⁹/ī h̄ ꝙ & cogitatōes & locutōes ei⁹erūt gratę deo.Appellat āt ī ppo^to deū petrā suā ī bōis:vtpote a q̄ ē oīs firmitas ei⁹ī bono cū custodia a malo.Et redēptor me⁹/ a malis/a suitute pcti:vtpote petēs mūdari ab occultis/et magis ac magis emūdari a supbia. Amen.

℃VVLGATA EDITIO ℃Victori psalmus dauid. XIX.

Exaudiat te dn̄s in die tribulationis:ptegat te nomen dei iacob.
Mittat tibi auxilium de sancto:& de sion tueatur te.
Memor sit omnis sacrificii tui:& holocaustum tuum pingue fiat.
Tribuat tibi secundum cor tuum:& omne consilium tuum confirmet.
Lętabimur in salutari tuo:& in noīe domini dei nostri magnificabimur.
Impleat dn̄s oēs petitiones tuas:nunc cognoui quoniam saluū fecit dn̄s christū suū.
Exaudiet illum de cœlo sancto suo:in potētatibus salus dexterę eius.
Hi in curribus & hi in equis:nos autem in nomine dn̄i dei nostri inuocabimus.
Ipsi obligati sunt & ceciderunt:nos autem surreximus & erecti sumus.
Domine saluum fac regem:& exaudi nos in die qua inuocauerimus te.

℃IVXTA HEBRÆVM. ℃Vincenti psalmus dauidi. XX.

1 Propheta. RESpōdebit tibi dn̄s in die angustię:eleuabit te nomen dei iacob.
2 Mittet auxilium tuum de sanctitate:& de sion sustentabit te.
3 Recordabitur oīum munerum tuorum:& holocaustum tuum incinerabit. Selah.

4 Dabit tibi ẜm cor tuum:& omne consilium tuum implebit.
5 Laudabimus in salute tua,& in nomine dei nostri uexillo insigniemur:implebit domi nus[4] omnes petitiones tuas.
6 Nunc sciui quoniam saluum fecit dominus[4] christum suũ:respondebit ei de cœlis san ctitatis suę,in fortitudinibus salutis dexterę suę.
7 Hi in curru & hi in equis:& nos in noie dñi[4] dei nostri recordabimur.
8 Ipsi incuruati sunt & ceciderunt:& nos surreximus & exaltati sumus.
9 Domine[4] salua:ipse rex respondebit nobis in die uocare nostri.

TItulus est. Vincẽti psalmus dauidi.de quo vt supra.

¶ Circa materiã psalmi aduerte primũ ꝙ in prima psalmi parte dauid manifeste alloquiẗ secũdã ꝑsonã:dicẽdo te/tibi &c̃.Secũdũ ꝙ illa secũda ꝑsona describitur cõstituta in angustia:dicẽdo in die angustię.Tertiũ ꝙ dauid ꝓphetat illi ꝑsonę multa bona.s.ꝙ deus respõdebit illi/ꝙ exaltabit/auxiliabiẗ/implebit oẽ cõsiliũ & oẽm petitionẽ eius.& simul ꝙ ipse ꝓphetãs/cũ aliis exultabit erigẽdo vexillũ in noie dñi.¶ In secũda vero parte aduerte ꝙ describiẗ saluator rex a deo:ita ꝙ ruẽtibus iis qui in curribus & in eqs/nos in noie dñi erecti & exaltati inqt sumus.& tandẽ cõcludiẗ ꝙ ipse rex r̃ndebit in die clamoris nr̃i.¶ Ex his enim prudẽs lector ꝑspice ꝙ si historia certa quęriẗ hic tractata, nulla inueniẗ scripta in q̃ hęc oia verificẽẗ.vt facile patet,discurrẽti a tpe ex quo arca dñi fuit in sion.Sed si ꝓ ga ꝓphetię veritas hic q̃riẗ,nullus iueniẗ rex nisi mesias de quo hęc verificenẗ.nã clare cõstat in solo mesia verificari/iplebit oẽ cõsiliũ tuũ & oẽm petitionẽ tuã.Rursus ẽt nullus est rex nisi mesias de quo dauid ꝓphetet ꝙ ipse rex r̃ndebit in die clamoris nr̃i.numerat siquidẽ se dauid inter clamãtes/dicẽdo vocare nr̃i.¶ Vñ quũ dicta in hoc psalmo excedãt tã dauidẽ q̃ cęteros reges/imo & populũ/q̃drẽt aũt mesię,cõcludẽdũ ẽ iuxta regulã petri apl̃i ꝙ psalmus iste ad lr̃am tractat de mesia.Et quãtũ ex ꝓgressu psalmi apparet/tractat de exaltatione mesię ex merito passionis eius,qua mundũ iugo fidei subiecit.

¶ Summarium psalmi iam patere põt:attamen tale est.

¶ Propheta p̃dicit mesię in angustia/ꝙ exaudieẗ exaltabiturq; a deo:ita ꝙ non solũ accęptabit sacrificiũ eius,sed iplebit oẽ cõsiliũ &c̃.Et tanq̃ canens ꝓphetiã ipletã/asserit ꝙ deus saluabit per mesiam:ita ꝙ aliis in curribus & equis ruentibus/nos erecti & exaltati sumus.

¶ Persona loquens propheta est.

REspõdebit tibi dominus in die angustię. Diuidiẗ psalmus in partes duas:ꝓpositiuã materię,& executiuã/ibi mittet auxiliũ.¶ Duo ꝓpõnit ꝓphetãdo & alloquẽdo mesiã.Primũ. respondebit/retributione,tibi.More amãtiũ solo ꝓnomine itelligi vult nomẽ ꝓpriũ amati: tanq̃ oẽs sciant quẽ amat.Sic maria magdalena q̃rẽs chr̃m dixit hortulano/si tu sustulisti eũ:putãs oẽs intelligere de quo loq̄baẗ.Hoc mõ dauid q totũ amorẽ suũ in mesia locauerat,absq; alio noie illi dicit.r̃ndebit tibi dñs in die angustię:hoc ẽ passiõis tuę.¶ Alteꝝ est.eleuabit te/in resurrectiõe,nomẽ/manifestatũ ac p̃dicatũ a te,dei/nõ cuiuscũq; sed iacob:hoc est illiusmet dei q est deus populi israel.

¶ Mittet auxiliũ tuum. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primũ tractaẗ vtraq; particula ꝓposita ꝑ modũ ꝓphetię de futuro.Secũdo tractaẗ iterũ vtraq; particula ꝑ modum ꝓphetię iplete/ibi nũc sciui.¶ Tractãdo aũt retributionẽ ꝓ angustia/prius tractat meritũ .Mittet auxiliũ de sanctitate,& de sion sustẽtabit te.Rõ auxilii describiẗ cultus exhibitus deo a mesia in tẽplo in sion.ad lr̃am siq̃dẽ chr̃s hõ coluit deũ in tẽplo qd̕ erat in sion.Et ꝓpterea ꝓpheta dicit ꝙ mittet auxiliũ suũ de sanctitate:hoc est de merito cultus exhibiti deo in domo sc̃titatis & in monte sion.in eo enim chr̃s meruit & sustẽtari & adiuuari:q̃uis inquantũ deus his nõ egeret.¶ Et rationi meriti adiungit rõnem sacrificii.Recordabiẗ oium munerũ tuoꝝ,& holocaustũ tuũ incinerabit.Ad similitudinẽ corporaliũ oblationũ q̃ fiebãt in veteri lege/& holocaustoꝝ quę offerebanẗ deo,describit holocaustum corporis chr̃i in cruce/& sp̃ũalia munera salutis aiarũ mesię:ꝙ recordabiẗ/quantum ad retributionẽ muneꝝ,& holocaustũ tũc quum offerẗ/igne cœlesti nõ solũ incẽdet sed icinerabit.vt sicut in holocausto materiali missus quãdoq; de cœlo ignis tam vehemens fuit ꝙ in cinerem illud redegit,ita ignis sp̃ũssancti totam chr̃i passionem gratissimã accęptauit.¶ Deĩde ipsas retributiones ꝓphetat.Primo ex sacietate cordis/hoc est voluntatis.dabit tibi ẜm cor tuũ.Secundo ex sacietate consiliorum . & omne consiliũ tuũ implebit. Tertio ex sacietate petitionum.implebit dominus oẽs petitiones tuas.Vbi aduerte ꝙ hoc vltimum itersecaẗ in litera/vno mediante versiculo:sed continuãdũ est vt diximus.¶ Prophetata aũt retributione prophetaẗ & exaltatio/secũdo loco ꝓposita.Prophetaẗ aũt in prima persona pluraliter:ita ꝙ dauid annumerat seipsum in lętitia huius exaltatiõis/laudabimus in salute tua. Ipsum alloquiẗ.Laudabimus/cãtando & cãtabimus laudando(dictio siquidẽ hebraica cantũ iunctum laudi sonat)in salute tua/nobis exhibita:& in nomine dei nostri/nõ alieni non noui dei,vexillo insigniemur.Dictio hebraica significat(si dici liceret)vexillabimur passiue/quod interpretes verterũt vexillo

inſigniemur.Et ſignificat ad lrãm ꝙ in noīe dñi vexillum leuabimus victorię. Quod proculdubio eſt vexillum crucis.ipſe enim dauid cum ſuis(hoc eſt cum iudęis)fuerunt primi laudantes & vexillum erigentes victorię crucis tempore meſię.Hæc de prophetia.

Nunc ſciui. Tractat iterũ ambas particulas ꝓpoſitas tanꝗ adimpletas.Et inchoans a prima īquit. Nũc/in eleuatione vexilli crucis quo princeps huius mũdi eiectus eſt/quo mors ſupata eſt qñ patres ex limbo liberati ſunt,ſciui/expimento vidi:qm̃ ſaluum fecit dñs/de morte crucis reſuſcitando,chr̃m/ meſiam, ſuũ.nec ſolũ ſalutẽ reſurrectionis vidi factã:ſed ẽt ſciui de futuro ꝙ reſpõdebit/deus,ei/meſiæ, de cœlis ſanctitatis ſuę/ad cõuertendũ mundũ/mittendo de cœlo ſpm̃ſanctum &c̃.nõ qualitercunqꝫ ſed in fortitudinibus ſalutis dexterę ſuę.Quod ad lrãm impletũ videmus in ap̃lis & martyribus: dũ deus vere reſpõdit chr̃o in fortitudinibus ſalutis ꝗ apparuerũt in ap̃lis & martyribus.ſalutis aũt non qualiſcunqꝫ,ſed ſpectãtis ad dexterã dei:hoc eſt ad optima bona diuina/ad fœlicitatẽ ęternã. ¶ Modũ aũt tantę ſalutis ſubiũgit ꝓpheta/ex vna parte mũdum & ex altera ſeipſum ſimul cũ fideli populo cõnumerans.Hi in curru & hi in equis(ad ſimilitudinẽ pugnãtiũ armatis curribus aut equis/deſcribit mũdanos hoĩes pugnãtes cõtra fidẽ chr̃i)& nos in noĩe dei noſtri recordabimur/ſola memoria noĩs diuini pugnabimus.Quod ad literã impletũ videmus in ap̃lis & martyribus:qui ſolis ĩternis armis fidei pugnauerũt.Significantius aũt dicit in noĩe:vt intelligas cõfeſſionem fidei ex noĩs rõne/ſicut intelligis internã fidẽ ex recordatione. ¶ Ecce fructus pugnę.Ipſi/in curru & equis,ĩcuruati ſunt,& non ſolũ incuruati ſunt ſed & ceciderũt:& nos ecõuerſo ſurreximus/cõtra id qđ dixerat incuruati ſunt,& exaltati ſumus/cõtra id qđ dixerat & ceciderũt.Et mũdus qdẽ ĩcuruatus eſt ad pctm̃/& cecidit in mortẽ ęternã:nos aũt ſurreximus a pctõ/& exaltati ſumus ad vitã ęternã.Vbi vides tanꝗ cõpleta deſcribi quę propoſita ſunt. ¶ Vnde & ſubiungit.Dñe ſalua/non me vel illum ſed abſolute ſalua mundum: & tunc ipſe rex/meſias,reſpondebit nobis/retribuendo/ſubueniẽdo &c̃.in die vocare noſtri/per fidem. Quod ad literam impletum videmus.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori pſalmus dauid. XX.

Domie ĩ uirtute tua lętabit̃ rex:& ſup ſalutare tuũ exultabit uehemẽter.
Deſideriũ cordis eius tribuiſti ei:& uolũtate labioꝝ eius nõ fraudaſti eũ.
Quoniam pręueniſti eũ in benedictionibus dulcedinis:poſuiſti in capite eius coronam de lapide precioſo.
Vitã petiit a te:& tribuiſti ei lõgitudinẽ dierũ in ſeculũ & ĩ ſeculũ ſeculi.
Magna eſt gloria eius in ſalutari tuo:gloriam & magnũ decorem impones ſuper eũ.
Quoniam dabis eum in benedictionem in ſeculum ſeculi: letificabis eum in gaudio cum uultu tuo.
Quoniam rex ſperat in dño:& in miſericordia altiſſimi non commouebitur.
Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis:dextera tua inueniat oẽs qui te oderunt.
Pones eos ut clibanum ignis in tempore uultus tui: dominus in ira ſua conturbabit eos,& deuorabit eos ignis.
Fructum eorum de terra perdes:& ſemen eorum a filiis hominum.
Quoniam declinauerunt in te mala:cogitauerunt conſilia ꝗ non potuerunt ſtabilire.
Quoniam pones eos dorſum:in reliquiis tuis preparabis uultum eorum.
Exaltare domine in uirtute tua:cantabimus & pſallemus uirtutes tuas.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincenti pſalmus dauidi. XXI.

1 Propheta. DOmine[4] in fortitudine tua lętabitur rex:& in ſalute tua ꝗ exultabit ualde.
2 Deſiderium cordis ſui dediſti ei:& prolationẽ labioꝝ eius non prohibuiſti implerẽ. Selah.
3 Quoniam pręuenies eum benedictionibus boni:pones capiti eius coronã obrizi.
4 Vitas petiit a te:dediſti ei longitudinem dierum ęternum & ſemper.
5 Magnus erit honor eius in ſalute tua:gloriam & decorem pones ſuper eum.
6 Quoniã pones eũ benedictiones ęterno:lętificabis eũ in lętitia cum faciebus tuis.
7 Quia ipſe rex confidens in domino[4] & in gratia excelſi:non labetur.

8 Sufficiet manus tua oibus ini micis tuis: dextera tua inueniet odientes te.

9 Pones eos ut clibanum ignis in tempore † facierum tuarum: dominus [4] in furore suo de glutiet eos, & deuorabit eos ignis. †ipi

10 Fructum eorum de terra perdes: & semen eorum de filiis adam.

11 Quoniam inclinauerunt sup te malū: cogitauerūt cogitationem (qua) non poterunt.

12 Quoniā pones eos humerū: in funibus tuis firmabis (sagittas) super facies eorum.

13 Exaltare dn̄e [4] in fortitudine tua: cātabimus & psallemus fortitudinem tuam.

Titulus est. Vincenti psalmus dauidi. de quo vt supra.

¶ Circa materiā psalmi manifeste cōstat ꝙ de rege tractat. Et qm̄ ea q̄ de hoc rege describuntur excedūt tā dauidē q̄ quēcunq; regē aliū excepto mesia, iō psalmus iste de mesia tractat ad lrām. Patet versiculū q̄rtū soli mesię cōpetere. vitas petiit a te, dedisti ei lōgitudinē dierū ęternū & semp. Versiculū quoq; sextū idē firmare. qm̄ pones eū bn̄dictiones ęterno. Hę. n. cōditiones ꝓprię sunt mesię. Vn̄ etiā apud hebręos vetustiores exponebat̄ de mesia. Et ēt targhū exp̄sse hic dicit. deus in fortitudine tua regnabit rex mesias. ¶ Est itaq; ꝓculdubio materia psalmi ad lrām regnū mesię: seu mesias q̄tenus rex.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid prophetat mesiam regem valde exultaturum. tum in facietate omnium desideratoꝝ quo ad seipsum. tum in fortitudine diuina quo ad subactos inimicos puniendos multipliciter.

¶ Persona loquens propheta est.

Domine in fortitudine tua. Diuidit̄ psalmus in partes duas: ꝓpositiuā materię, & executiuā, ibi desideriū. ¶ Proponit duo. Alterū. Dn̄e in fortitudine tua, nō humana, lętabit̄ rex, simpliciter & absolute: qui erit rex regū & dn̄s dn̄antiū. Alteꝝ. Et in salute tua, similiter non humana, q̄ exultabit valde. Vbi nota magnitudinem gaudii tot aduerbiis significari.

¶ **Desideriū cordis sui.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat̄ illa particula, in salute tua q̄ exultabit ualde. Secūdo illa, in fortitudine tua lętabit̄ rex, ibi qa ipse rex. ¶ Circa exultationē in salute, prius declarat̄ ipsa salus. & deīde exultatio, ibi lętificabis eū. Descripturus aūt ꝓpheta ī q̄bus cōsistit salus diuina cōferēda mesię, vbi ī genere descripsit ꝙ erit adipletio oīum tū desierioꝝ (desideriū cordis sui dedisti ei) tū oīum locutionū eius (& ꝓlationē labioꝝ eius non ꝓhibuisti, hoc est q̄cq̄d dixit fecisti vt adipleret̄) enumerat ī spē septē bonoꝝ genera cōprehēsa sub salute diuina collata mesię. Primū. Quoniā p̄uenies eū bn̄dictionibus boni. In quo & donoꝝ sequētiū rō p cōiunctionē qm̄ designat̄. Donū aūt primū est p̄uētio oīs meriti: hoc est ꝙ deus anq̄ mesias mereret̄ aliq̄d a primo cōceptionis eius īstāti īpleuit ip̄m bn̄dictionibus boni: ꝑ quāto repleuit eū oī gr̄a spectāte ad bonū simpliciter & absolute. Quod dicimus pp passibilitatē & alia hmōi q̄ tūc ei nō fuerunt ablata: vtpote nō derogātia bono simpl̄r, q̄uis tollerēt bonū s̄m q̄d. s. corporis ad tp̄s &c̄. ¶ Secūdū ē. Pones capiti coronā obrizi, hoc ē cōferes ea q̄ sunt dignitatis. corōa. n. īsigne dignitatis est. ¶ Tertiū. vitā, corporalē simpliciter & absolute, petiit, actibus meritoriis, a te: dedisti ei lōgitudinē dieꝝ ęternū & semp hoc est vitā īmortalē. ¶ Quartū. Magnus honor eius ī salute tua. Vbi magnitudo honoris describit̄. ¶ Quintū. Gloriā, clarā cū laude famā. Sextum. & decorē, hoc est pulchritudinē, pones sup eū. ¶ Septimū, q̄d ēt describit̄ vt rō subiūgēdę lętitię. Qm̄ pones eū bn̄dictiōes ęterno, hoc est caput sempiternaꝝ bn̄dictionū: in quo. s. erūt oīum bn̄dictōes. Et in hoc denotat̄ gr̄a & gl̄ia chr̄i, ꝑ quāto ē caput alioꝝ. ¶ Declarata plenitudine salutis, declarat q̄ exultabit valde, tāq̄ effectū resultātē. Lętificabis eū in lętitia cū facie tua. Vbi nota geminari nomē lętitię (lętificabis in lętitia) ad denotandā plenitudinē lętitię. & adiungi cū facie tua: vt intelligas rōnē cōsummatę lętitię esse diuinam faciem. ¶ Vbi aduerte hęc oīa spectare ad ea quę sunt salutis mesiæ in seipso (vt patet discurrendo) non in statu humilitatis, sed in statu regni: præter preuentionem, quæ fuit ratio omnium.

Quia ipse rex. Tractat̄ hic illa ꝑticula, dn̄e in fortitudīe tua lętabit̄ rex: declarādo actiōes fortes mesię cōtra inimicos suos. Et īchoās a radice ac rōne oīs fortitudīs mesię inq̄t. Quia rex, mesias, cōfidēs in dn̄o, nō in seip̄o hoīe, supple erit, & in gr̄a excelsi, fiduciā suā in diuina gr̄a ponet: iō nō labet̄, firmus stabilisq; ꝑseuerabit expugnās inimicos. Sufficiet (ecce efficacia) manus tua, opatio, plaga tua, oībus, nullo excepto, inimicis tuis, debellādis tā dęmonibus q̄ hoībus: dextera tua, ꝑcussio tua, īueniet odiētes te. ¶ Seq̄t̄ pœna sensus reproboꝝ. Pones eos vt clibanū ignis, ītus ardentes, in tp̄e facici tuę, quo facies tua mesias apparebit iudex: dn̄s ī furore suo deglutiet eos, hoc ē deglutiēdos īferno dabit, & deuorabit eos ignis. Per hęc. n. oīa pœna sensus dānatoꝝ significat̄: ab īferno deglutiēte, ab ardore interno ad similitudinē clibani, & a cōbustione externa ex deuoratione ignis. In hebręo habet̄ tēpori in datiuo: sed cōgruitas mutauit adiūcta p̄pōne in. ¶ Subiūgit̄ status eoꝝ. Fructū eoꝝ de terra ꝑdes, & semē

eorum de filiis adã. Hinc clare apparet q de punitione futura tpe regni mesię (hoc est in aduẽtu glorioso) est sermo. nã tũc & nõ antea verificabit pœna ista, q inimicorum eius semen pdet & fructus. Vsq.n. ad tps illud remanet generatio tã malorum q̃ bonorum in filiis hoium: & similiter fructus vtrorũq in terra iuenit. Sed tũc nec fructus nec semen eorum inuenietur cessante generatione. ita q punient & in seipsis igne &c. & in extinctione seminis eorum: vt plena sit pœna. ¶ Subdit crimẽ. Q m̃ iclinauerũt sup te malũ. Aduerte hic q quẽadmodũ dupliciter negat deus (.s. errore fidei vel malis opibus: iuxta illud. factis aũt negãt) ita dupl'r hoies iclinãt malũ sup deũ. vel falsam fidẽ habẽdo: oẽs.n. infideles deflectũt malũ aliqd' in deũ. Maumethani siqdẽ attribuũt deo q misit maumethũ, qd' est malũ. iudei aliud malũ.s. q nõ misit mesiã. & sic de aliis. Vel affectu deũ offẽdẽdo. & hi vel ex itẽtione iclinãt sup deũ malũ despectionis seu iniurię. vel negãt deũ factis. & sic attribuũt ẽt factis deo malũ: puta q eis nõ faciẽtibus qd' in se est parcet. Inanis.n. hmõi spes seu licẽtia, etsi nõ aio tñ facto cõis videt oibus qui nõ ex aio aspnãtur deũ & tñ pseuerãt in malo. De oibus ergo reprobis verificat. qm̃ inclinauerũt sup te malũ, errando seu cõtẽdẽdo aio vel facto, cogitauerũt cogitationẽ nõ poterũt: subaudi quã nõ poterunt adiplere seu asseq. Cõis est oibus reprobis defectus adiplẽdi cogitationes suas, morte tollẽte nõ affectũ adiplendi sed facultatẽ exequẽdi: qm̃ oẽs hinc migrant cum suis malis affectibus ad malum. ¶ Demum subditur pena damni. Quoniam pones eos humerum, hoc est tanq̃ humerum. i. pones post terga tua, hoc est priuatos visione faciei tuę: in funibus tuis firmabis sup facies eorum, hoc est firmabis sagittas in arcubus tuis tẽsis. noiauit.n. tẽsos arcus a funibus. i. a chordis eorum. Et qa ex supiori situ describunt arcus, ideo subdit sup facies eorum, ne appropinquẽt ad te. Locutio metaphorica est, ad silitudinẽ ponentis in loco eminẽti sagittarios ad custodiã ne alii appropiquẽt. Et describunt sagittę paratę in arcubus, nõ ad tẽpus sed firmiter: vt itelligas p hoc significari qd' dixit abrahã ad diuitẽ in iferno. inter nos & vos chaos magnũ firmatũ est &c. ¶ Exaltare dñe. Supplicat i calce ppheta (vt par erat) post tot pphetata bona vt adueniat tãtũ bonũ. Exaltare inqt dñe in fortitudine tua, qua vicisti mũdũ ac principem mũdi huius: cãtabimus.n. tũc & psallemus. i. canemus fortitudinẽ tuã. Ad denotãdã plenitudinẽ cantus repetit idẽ: vt itelligas fortitudinẽ mesię esse materiã ac rõnem cantus humani. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO.

¶ Victori pro ceruo matutino psalmus dauid. XXI.

Deus deus meus respice in me, quare me dereliquisti? longe a salute mea uerba delictorum meorum.
Deus meus clamabo p diẽ & nõ exaudies: & nocte & nõ ad isipiẽtiã mihi.
Tu autem in sancto habitas: laus israel.
In te sperauerũt patres nostri: sperauerũt & liberasti eos.
Ad te clamauerunt & salui facti sunt: in te sperauerunt, & non sunt confusi.
Ego autem sum uermis & non homo: opprobrium hominum & abiectio plebis.
Omnes uidentes me deriserunt me: locuti sunt labiis, & mouerunt caput.
Sperauit in domino eripiat eum: saluuũ faciat eum quoniam uult eum.
Q m̃ tu es q extraxisti me de uẽtre: spes mea ab uberib⁹ mr̃is meę, i te piect⁹ sũ ex utero.
De uentre matris meę deus meus es tu: ne discesseris a me.
Quoniam tribulatio proxima est: quoniam non est qui adiuuet.
Circundederunt me uituli multi: tauri pingues obsederunt me.
Aperuerunt super me os suum: sicut leo rapiens & rugiens.
Sicut aqua effusus sum: & dispersa sunt omnia ossa mea.
Factum est cor meum tanq̃ cera liquescens in medio uentris mei.
Aruit tanq̃ testa uirtus mea, & lingua mea adhesit faucibus meis: & in puluerem mortis deduxisti me.
Quoniam circundederunt me canes multi: cõcilium malignantium obsedit me.
Foderunt manus meas & pedes meos: dinumerauerunt omnia ossa mea.
Ipsi uero considerauerunt & inspexerunt me: diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem.
Tu aũt dñe ne elongaueris auxilium tuũ a me: ad defensionẽ meam conspice.

Erue a framea deus animam meam:& de manu canis unicam meam.
Salua me ex ore leonis:& a cornibus unicornium humilitatem meam.
Narrabo nomen tuum fratribus meis:in medio ecclesię laudabo te.
Qui timetis dn̄m laudate eum:uniuersum semen iacob glorificate eum.
Timeat eū omne semen israel:qm̄ non spreuit neq; despexit deprecationem pauperis.
Nec auertit faciem suam a me:& quum clamarem ad eum exaudiuit me.
Apud te laus mea in ecclesia magna:uota mea reddam in conspectu timentium eum.
Edēt pauperes & saturabuntur:& laudabūt dominum qui requirunt eum,uiuent corda eorum in seculum seculi.
Reminiscentur & conuertentur ad dominum,uniuersi fines terrę.
Et adorabunt in conspectu eius:uniuersę familię gentium.
Quoniam domini est regnum:& ipse dominabitur gentium.
Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terrę:in cōspectu eius cadent omnes qui descendunt in terram.
Et anima mea illi uiuet:& semen meum seruiet ipsi.
Annunciabitur domino generatio uentura:& annunciabunt cœli iustitiam eius populo qui nascetur quem fecit dominus.

❡IVXTA HEBRÆVM. ❡ Vincēti sup ceruą aurorę psalmus dauidi.XXII.

tu es … hec sunt
1 Mesias. DEus meus deus meus quare dereliquisti me:lōginquus a salute mea, uerba rugitus mei.
est
2 Deus meus uocabo die,& non respōdebis:& nocte,& non silentium mihi.
es
3 Et tu sanctus/sedens: laudes israel.
4 In te confisi sunt patres nostri:confisi sunt & liberasti eos.
5 Ad te clamauerunt & erepti sunt:in te confisi sunt & non sunt confusi.
habeat … hominis
6 Et ego uermis & non uir:opprobrium adam & contemptus populi.
deridētes
7 Omnes uidentes me subsannabunt me †:aperient in labio ,mouebunt caput. † mihi
est … pro eripiat … pro liberet … dixit.n.filius dei sum
8 Vox irridentiū recitata. Vertens ad dn̄m eripiet eū:liberabit eū,qm̄ cōplacuit i eo.
fuisti
9 Mesias. Qm̄ tu extrahēs me ex utero:cōfidere faciens me super uberibus m̄ris meę.
es
10 Super te proiectus sum ex uulua:de uentre m̄ris meę deus meus tu .
est … est
11 Ne elongare a me:quoniam angustia proxima ,quoniam non adiutor .
12 Circundederunt me tauri multi:fortes basan coronauerunt me.
tanq̄
13 Aperuerunt super me os suum: leo rapiens & rugiens.
14 Sicut aquę effusus sum,& separauerunt se omnia ossa mea:fuit cor meum sicut cęra liquefacta in medio intestinorum meorum.
est … est
15 Arida uelut testa uis mea,& ligua mea adiūcta palato meo:& pulueri mortis pōes me.
16 Quoniam circundederunt me canes,congregatio malignantium circundederunt me: fixerunt manus meas & pedes meos.
ut victores
17 Numerabo omnia ossa mea:ipsi respicient,uidebunt in me .
18 Partientur uestimenta mea sibi:& super uestimentum meum proiicient sortem.

19 Et tu domine[4] ne elongare:fortitudo mea ad auxilium meum festina.
20 Erue ab ense animam meam:de manu canis unicam meam.
21 Salua me ex ore leonis & de cornibus unicornium:respondisti mihi.
22 Narrabo nomen tuum fratribus meis:in medio ecclesię laudabo te.
23 Timētes dñm[4] laudate eū:oē semē iacob honorate eū, & metuite ab eo oē semē israel.
24 Quoniam non despexit & non abominatus est humilitatem pauperis:& nō abscōdit facies suas ab eo,& in clamare ipsius ad eum audiuit.
dei
25 A te laus mea in ecclesia multa:uota mea soluam coram timentibus eius .
26 Comedēt mites & saturabunt:laudabūt dñm[4] quęrētes eū,uiuet cor eoꝝ sempiterno.
27 Recordabuntur & reuertentur ad dominum[4] omnes fines terrę:& curuabuntur facie bus tuis omnes stirpes gentium.
sit est
28 Quoniam domino[4] regnum:& dominans in gentibus.
29 Comederunt & curuati sunt omnes pingues terrę : faciebus eius genuflectent omnes
in puluerē qui
descendentes pulueris,& animam suam non uiuificauit.
deo
30 Semen seruiet ei :numerabitur domino† generationi. †dñis meis
dei deus iustitiā,
31 Venient & annunciabunt iustitiam eius populo nato:quoniam fecit .

TItulus est. Vincenti sup cerua aurorę psalmus dauidi. Quia metaphorica est locutio, oportet prius materiam psalmi stabilire aliūde. Apparet aūt autoritate pauli apl'i ad heb.2.psalmū hūc in psona chr'i dici.ait enim ex hoc psalmo de christo. Propter quā cām non confunditur vocare eos fratres dicēs. annunciabo nomen tuū fratribus meis,in medio ecclesię laudabo te. Euangelistę quoq; matthęus.27.& ioā.19.afferūt īpleta verba huius psalmi.diuiserūt sibi vestimēta mea,& sup vestē meā miserūt sortē. Ipse deniq; dñs crucifixus,pricipio huius psalmi,vsus est.eli eli lammah hazabthani:qđ est(vt dicit matth.27.)deus meus deus meus vt qđ dereliquisti me! Ex quibus oībus adiuncta consonantia oīum quę dñr in psalmo ad chr'i passionē & resurrectionem,nō est vertendum in dubiū materiā psalmi ad literam esse passionē christi,magisq; historiam q̄ prophetiā sonare. ❡ Vnde quod dicitur in titulo sup cerua aurorę,humanitatē chr'i significare videt. Cōgrue aūt in passione assimilat ceruę. Est enim adeo simplex aīal vt admiret hoīem sagittā parātem cōtra se.est & exēptum a febre:adeo vt caro eius esa pręseruet alios a febre.habet quoq; spālem cum serpente inimicitiā. Quę oīa humanitati christi optime cōgruūt:pcipue in passione,in qua admirat se derelictū.hinc enim incipit psalmus. ❡ Ab aurorę aūt tempore describitur:ad designandum tum q̄ sponte dabat se in prędam.in aurora siquidē cerua nō impulsa vexationibus venatorum,sed sponte procedit. Tum q̄ ad diuinę claritatis opera gradiebatur.aurora enim ad diem tendit.

❡SVMMARIVM EST.

❡ Mesias crucifixus,affectu naturali admiratus tantā suam passionē,exponit deo illā,explicādo multas cōditiones illius.& orans p celeri resurrectione,promittit manifestare quę dei sunt,tum iudęis:tū nouę ecclesię diffusę in vniuersis nationibus &c̄.

❡ Persona loquens mesias est.

DEus meus. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuam materiæ,& executiuam,ibi longinquus. ❡ Proponit.deus meus deus meus quare dereliquisti me! Vbi scito verba hæc non esse ignorantis & quærentis scire causam:sed explicantis naturalem affectū tum carnalis sensus,tum rōnalis naturę,necnon & humanę rōnis modum:vt paulopost declarabitur.ipse enim psalmus singula verba proposita declaraturus est.

❡ Longinquus a salute mea. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula,me. Secūdo illa particula,deus meus,ibi deus meus. Tertio altera particula,deus meus,ibi quoniā tu extrahens me. Quarto illa,dereliquisti,ibi quoniam angustia. Quinto illa,quare,ibi & tu domine.

❡ Proposuerat dereliquisti me. Poteras forte intelligere derelictū eū simpliciter & absolute:quod nec est verum nec intēdit affirmare.sed derelictū se quo ad aliquid.s.quantum ad pseruationem a tali passione & morte. Et ppterea ad hoc explicandum dicit.longinquus,supple tu es,non a me sed a salute mea,ne patiar,ne moriar. Vbi ēt aduerte q̄ derelictionē talē describit nō per modum desertionis,sed

per modum distantię/dicens longinquus: vt significet deus astans a remotis/hoc est non pseruans a passione & morte. Rursus quia pnomen me demõstrat nõ solũ psonã derelictã sed loquentem, vbi de clarauit illud pnomen quatenus derelictũ/modo declarat illudmet quatenus pponit querelã. Et pro pterea subdit. verba rugitus mei. Poteras credere ꝙ hæc admiratiua querela (deus meus quare me de reliquisti) procederet ex supremo cõsilio mẽtisq; affectu: quod est falsum. Et ad hoc excludẽdum dicit ꝙ verba hęc sunt rugitus mei: hoc est nõ supremi sed naturalis affectus. rugitus siqdem naturalis est vox leonis famem patiẽtis seu tristitia affecti. ⁋ Vbi aduerte ꝙ ista chr̃i vox deus meus &c̃. quatenus est querula/explicat naturalem affectũ carnalis sensus, refutãtis cõtrarios sibi clauos/flagella & huius modi: & similiter naturalẽ affectũ rõnalis ai, refutantis ignominias/derisiones & hmõi. Quatenus ve ro est admiratiua, explicat excessum passionis supra modũ rõnis humanę/etiã habita rõne salutis ge neris humani quę per passionẽ fiebat. Nã humana rõ habet vt sufficiente medio christus saluaret ge nus humanũ, non aũt ꝙ medio excessiuo. chr̃s aũt quum potuisset vna gutta sui sanguinis sufficien ter saluare genus humanum, tã excessiue passus est vt excedat oẽm humanam rõnem. vnde moyses & helias in transfiguratione chr̃i dicebant excessum eius quem completurus erat in hierusalem luc. 9. ⁋ Est itaq; sensus. Quia longinquum te exhibes non a me sed a salute mea, ppter hmõi elõgationem sũt verba q̃ dixi nõ mea ẽm supmã mẽtẽ sed rugitus mei/naturalis ac rõnalis affectus/ hũaniq; modi.

Deus meus. Tractat̃ hic illa particula prima/deus meus. tũ ex parte dei. tum ex parte meriti pprii, cõferendo meritũ pprium meritis patrũ/& euẽtus cõtrarios sibi & patribus. Deus meus/mihi pprius singularissimo modo. hoc est ex parte dei. ⁋ Ex parte aũt sui meriti. Vocabo/pseuerabo vocando, die & nocte: nõ autem per partem diei & per partem noctis sed continue. hoc enim significat & non silen tiũ mihi. i. nec die nec nocte sileo/sed semp voco te. Et tũ (ecce effectus) non respondebis/opere seruan do a passione & morte. Et intellige per vocationẽ continuam/indefessum cursum vitę eius in sanctis operibus: his enim cõtinue vocat̃ deus. Et ppterea in futuro describit̃ vocabo/ad denotandam perse uerantiã. Quãuis si ad tempus passionis restringat̃, verificet̃ ꝙ a nocte incœpit pati: quum cœpit pa uere & tedere/& factus est sudor eius sicut sanguinis &c̃. ⁋ Et tu sanctus/sedens, laudes israel. Contra id qđ dixerat deus meus/e regione ponit qualiter est deus populi israel. Quod vt itelligas, recole ꝙ deus habebat̃ a populo sanctus/mundus/excelsus, sedens/regnans/quiescens: & propterea in sancto sancto rum erat locata super cherubim tanq̃ sedes dei. eratq; deus materia laudis/immo in quo se laudabant israelitę. Et propterea hic dicitur. & tumet sanctus/sedens haberis ac laudes israel: hoc est materia mul tiplicis laudis populi israel. Vbi perspice differentiam. mihi es deus meus, aliis autem fidelibus es sanctus / sedens ac laudes. Longe quippe maius significatur dicendo deus meus / q̃ dicendo san ctus sedens laudes. illud proprium/hoc commune: illud intimę notitię / istud per communia simul iuncta deum circunloquitur. ⁋ Vide merita simul & effectus. In te confisi sunt patres nostri. ecce meritum confidentię in deo. Confisi sunt & liberasti eos. ecce effectus. Rursus ad te clamauerunt/ve xati, & erepti sunt/a vexatione: in te confisi sunt, & non sunt confusi/ab expectatione sua. Vbi nota disparitatem meritorum: quia non dicitur clamauerunt die & nocte, nec dicitur clamauerunt sine intermissione. Disparitatem quoq; effectus. quia patres non sunt confusi sed sunt liberati: christus autem dixit & non respondebis. ⁋ Et quia parum esset non respondere, prosequendo effectus non re sponsionis/narrat euenisse sibi contraria iis quę concessa sunt patribus. Et quantum ad ea quæ sunt confusionis. Et ego vermis/ hoc est habeor vt vermis/vt animal quod quilibet nititur calcare & occi dere, & non vir/habeor: immo opprobrium adam. i. hominis/naturæ humanæ, & contemptus popu li. Omnes videntes me subsannabunt me, aperient in labio / mouebunt caput. Sunt enim hæc om nia derisionis gesta. ⁋ Ad quid autem aperient labium/recitat. Vertens ad dominum / supple fuit vt dixit, eripiet / pro eripiat, eum/dominus: liberabit/pro liberet, eum/dominus, quoniam compla cuit/dominus, in eo/tanq̃ in filio: vt ipse dixit. Vbi aduerte ꝙ hæc verba sunt verba sacerdotum/ quæ euangelio testante irridentes christo crucifixo dixerunt matthęi. 27. confidit in deo liberet eum, dixit enim quia filius dei sum.

Quoniam tu extrahens me. Tractatur hic illa altera particula/deus meus: narrando quattuor & petendo vnum. Primum narratum est. Quoniam tu extrahens me ex vtero. Nasci siquidem ex vtero (quod in aliis opus est dei mediante natura) in christo fuit miraculosa dei operatio: quia est egressus ex vtero saluo claustro virgineo. Et ppterea hic specialiter deum suũ dicit. ⁋ Secũdũ est. Confidere fa ciens me super vberibus matris meę. Ad literam christus adhuc super vbera matris constitutus/sal uatus est a persecutione herodis quum occidit infantes a bimatu & infra. Et propterea hic comme morat ꝙ confidere fecit/hoc est securum reddidit, eum super vbera matris existẽtem. ⁋ Tertium super te proiectus sum ex vulua: hoc est ex matrice/ex opere conceptionis meæ omnis cura mei in te ia ctata est. Quod ad literam impletum apparet: dum beata virgo quum audisset ecce concipies in vtero / & quæsisset quomodo fiet istud / & audisset spiritussanctus superueniet in te & cætera, pro iecit totum conceptionis opus in deum. ecce inquit ancilla domini/fiat mihi secundum verbum

tuum.¶ Quartum.De ventre matris meę deus meus tu. Quoniam nō ſolū modus concipiendi fuit
ſine virili ſemine, ſed proles cōcępta fuit verbū caro factū. Et ſic de ventre matris meę tu deus meus/
vnione pſonali.❡ Vnū quod petit eſt. Ne elongare a me. Quod directe rn̄det particulę in principio
pſalmi poſitę/longinquus a me.& ſic dr̄ ne elongare a me.Et eſt petitio nō abſolute ſed affectus natu/
ralis:vt prius declaratū eſt.Et ſignificat̃ a ꝓpheta collatio tot diuinoꝝ donoꝝ chr̄o exhibitoꝝ a prin
cipio cōcęptionis ſuę / ſimul cum tanta taliqꝫ paſſione ſua/ſeu non pſeruatione a patiēdo tot & tan/
ta.valde quippe admirandū apparet, ꝙ cui tot dona conceſſerit / mō deſit in tanta paſſione. Et ꝓpea
ex eodem affectu orat ne elongare a me, quo ſuperius dixit quare dereliquiſti me.
Quoniam anguſtia. Tractat̃ hic illa particula dereliqſti/exponendo ea in qbus derelictus eſt.¶ Vbi
aduerte explicari in primis cauſam paſſionis eſſe ipſam derelictionem a deo/ſubalternando cauſam
cauſę.Quoniam anguſtia proxima.hoc eſt qm̄ tp̄s definitū paſſionis meę iam appropinquauit/iam
aduenit.Hæc eſt.n.prima cauſa:iuxta illud luc.22.hęc eſt hora vr̄a & ptās tenebrarum.Non.n.poterat
ante tp̄s illud pati:iuxta illud ioan.7.& nemo miſit in illum manus quia nondum venerat hora eius.
Et hęc cauſa ſubalternatur alteri/ſcilicet derelictioni:de qua ſubditur.qm̄ non adiutor/ſupple eſt.Sub
tractio.n.diuinę pſeruationis tempus effecit paſſionis. ❡ Poſt cauſas ſubduntur ipſe tribulationes.
Circundederunt me/ad ſimilitudinem circundantium ne ſit locus euaſioni inuaſerunt me,tauri mul/
ti/phariſęi & ſeniores populi:fortes baſan.i.fortiores tauri ad ſimilitudinem taurorum pinguium ex
baſan (annas/caiphas/pilatus) coronauerunt/ circunquaqꝫ cinxerunt,me/ miſſa cohorte & miniſtris
tanq̄ ad latronem.Aperuerunt ſuper me/ vorandū,os ſuum:tanq̄ leo nocturno tp̄e rapiens & rugiens.
Vnde factum eſt ꝙ ſicut aquę effuſus ſum/diſcipulis meis a me ſic recedentibus vt nec ſaporem aut
odorem qdem reliquerint in me:ad ſimilitudinem effuſę aquę quę nec odorē relinquit in vaſe in quo
fuit.Et hoc cōſtat verificatū quo ad cōes diſcipulos:inter quos erant multi magnates (vt nicodemus
& ioſeph ab arimathia)quoꝝ nullus pro chr̄o tot horis tam publice ſubiecto examini pilati cupien
tis illum liberare/minimum verbum dixit,nullus ad plebem refrenandā muſſitauit aut innuit. ¶ De
apoſtolis aūt ſubiungit̃.& ſeparauerūt ſe oīa oſſa mea. Oſſa ſiquidem ſuſtinentia carnē/pro apoſtolis
firmioribus quo ad offm̄ ſuſtentandi alios deſcripta ſunt:iuxta illud.debemus nos q firmiores ſumus
imbecillitates infirmoꝝ ſuſtinere.Qui oēs fugerunt relicto illo. ¶ Fuit cor meū ſicut cęra liquefacta
in medio inteſtinoꝝ meoꝝ.Hoc ad lr̄am verificat̃ de inferiori pte aīę:pro quanto dimiſſa eſt pati ſm
vnāquanqꝫ virium ſine redundantia cōſolationis ex pte ſuperiori . Vn̄ ſcriptum eſt ꝙ cœpit pauere
& tedere/& habuit aīam triſtē vſqꝫ ad mortē/& factus eſt ſudor eius cōſtituti in agonia ſicut guttę ſan
guinis decurrentis in terram. Vnde quū pauor & triſtitia maxime opponantur cordi/quod dicitur a
phis primum ſanguinis contentiuum, ipſe ſanguineus ſudor cordis liquefactioni aſſimilatur tanq̄
teſtimonium paſſionis internę maximę.Et ꝓpea deſcribitur in medio inteſtinoꝝ meorum: vt vndiqꝫ
intelligas interna pati.Siſte tn̄ infra ptem inferiorē animę:qm̄ pars ſuperior btā ſemper fuit. ¶ Arida
velut teſta vis mea.Quicquid virium in chr̄o erat(ſapiētię qua docuerat/potētię qua fecerat tot mi/
racula bonitatis &c̄.)totum tp̄e paſſionis aridū reputatum eſt;nō vt lignū quod qn̄qꝫ fuit viride,ſed
vt teſta quę nunq̄ fuit viridis/nunq̄ protulit fructum.Reputatus ſiqdem eſt tūc chr̄s ab herode tanq̄
qui nunq̄ fuerit ſapiens aut operator miraculorum,ſed tanq̄ fatuus & fabulator coram plebe: quum
tn̄ ioannē baptiſtam reputaret virum ſanctū. Similiter populus ſic cōtra eum acclamauit crucifige,
tanq̄ peiorem latrone/homicida/ſeditioſo.¶ Et lingua mea adiuncta palato meo. Tantum ſiquidem
fuit eius ſilentium vt cōtra tot obiecta nihil vnq̄ rn̄derit.Et propterea dicit̃.lingua mea adiuncta pa/
lato meo.¶ Et ad puluerem mortis pones me.Hæc oīa ad hoc ordinantur, nō ad plagas patiendum
ſed ad mortem ſubeundam. Vnde quum pilatus vellet liberare eum aliqualiter punitum(corripiam
inquit eum & dimittam)clamauerunt crucifige crucifige &c̄.hoc enim ſignificat & ad puluerē mor/
tis pones me.Et intendit per puluerem mortis(hoc eſt puluerem mortiferum)multitudinem plebis
tanq̄ puluerem impetentem ipſum ad mortem:quum nulla ratione poſſent ſaciari donec obtinerēt
damnationem illius ad mortem.❡ Quoniam circundederunt me canes. Ceruam hic recole circun/
datā venatoriis canibus/iudęis latrantibus/clamantibus crucifige crucifige.Congregatio malignan
tium circundedit me.Congregatus populus ad petendum mortem eius/congregatio malignorum
appellatur:a cętu capitum ſuadentium plebi vt peterent mortem chr̄i.¶ Vbi aduerte ꝙ circundatio
vtraqꝫ introducitur cum coniunctione cauſali, qm̄ circundederunt me.vt intelligas hanc circunda/
tionē eſſe cām eius quod ſequit̃(ſcilicet.fixerunt manus meas & pedes meos)hoc eſt mortis in cruce.
in ea.n.fixi ſunt pedes & fixę ſunt manus.¶ Aduerte hebręos loco fixerunt habere ſicut leo , magnāqꝫ
ꝓpea litem exortam.hebręis monſtrantibus textum ſonantem ſicut leo : quibuſdam vero ex noſtris
obiicientibus ꝙ hebręi corruperunt textum,ne ex hoc textu conuincatur crucifixio chriſti propheta/
ta/ita ꝙ mutauerunt verba:nonnullis autem dicentibus nō eſſe mutatam dictionem,ſed rōne diuerſa
poſſe intelligi vt.70. & hiero. interpretati ſunt . Quid horum verius ſit neſcio. illud tamen conſtat
ꝙ.70.ante meſſię aduentum tranſtulerunt foderunt;& ꝙ propheta iam induxerat ſimilitudinē leonis,

dicendo leo rapiens & rugiens. Hebrei tñ legẽtes sicut leo seu instar leonis, exponunt vel subaudiẽdo mordentes manus meas & pedes meos: vel prohibẽtes manus meas a defensiõe & pedes meos a fuga. ¶ Numerabo oĩa ossa mea: hoc est numerare potero oĩa ossa mea, in corpore macilento, nudo extenso in cruce. ipsi respicient, me crucifixum: nec solũ respiciẽt sed videbũt in me, tanq̃ victores. Familiare est huic prophete describere victores ab effectu illo quo victores soliti sunt videre in psonis victis cũcta, vel ad discernendũ occisos vel expoliandũ eos. Et ppea hic inducit occisores chr̃i tanq̃ eos q vicerint, dicendo. videbũt in me, occiso vt victores. Vñ & apte subdit. Partient vestimẽta mea sibi, in quattuor ptes: & super vestimentũ meum, tunicam inconsutilem, proiicient sortẽ, milites nolẽtes eam scindere.

Et tu domine. Tractat hic illa pticula, quare. Tractatur aũt manifestando rõnem quare dereliquerit deus mesiam quo ad hoc q voluit ipsum pati & mori, tali mõ & ordine. Modus est q ipse chr̃s inducitur orans pro celeri resurrectione sua: assignãs rõnem ex secuturo fructu, quẽ multipliciter explicat. ¶ Circa ordinẽ vero aduerte hic quattuor mala esse quę chr̃o occurrebãt: duo quę incurrit, & duo ne euenirent. Primũ malũ quod ne eueniat orat, tenet se ex pte tpis: & est dilatio resurrectiõis. Et pro hoc malo vitando orat dicẽs. Et tu dñe ne elongare, q̃tum ad resuscitationẽ meã: nec solũ peto vt nõ elongeris, sed fortitudo mea (sola. n. diuina fortitudo põt resuscitare) ad auxiliũ meũ, resuscitãdo me, festina, infra triduũ. ¶ Secundũ malum (quod tñ incurrit & tenet se ex pte aię) est separatio aię a corpore. Manere. n. aĩam separatã a corpore, pœna est tanta vt pp ipsam sancti clament. vsq̧quo dñe nõ vindicas sanguinẽ nr̃m &c̃. apoc. 6. Hanc pœnam ptulit aĩa chr̃i a morte vsq̧ ad resurrectionẽ. Et vt ab hac pœnalitate liberet orat. Erue ab ense aĩam meam. Appellatione siqdem ensis (gladii seu phrameę) oĩa arma offensiua intelligunt. Anima aũt chr̃i separata est a corpore violentia crucifixionis. Et ppea petens liberari aĩam a pœnalitate separati status, petit erui aĩam suã a gladio: hoc est ab effectu illato p mortẽ violentã. ¶ Tertium malũ tenet se ex pte loci. & est vilis locus inferni. Fuit. n. aĩa chr̃i ibi vsq̧ ad resurrectionẽ nõ nihil vilitatis patiens ex hoc q in illo erat loco: iuxta verbũ petri apl̃i. solutis doloribus inferni, iuxta q ĩpossibile erat teneri illũ ab eo. Et pro liberatiõe a tali pœna, orat dicens. De manu canis vnicã meã. De manu inqt tanq̃ tenente (nõ de morsu) canis. locus. n. canis. i. dęmonis detinuit aĩam chr̃i sicut & sepulchrũ claudebat corpus. Appellat aũt detinens locus dęmonis manus, pp identitatẽ officii: dęmoniacę qppe manus offĩm est detinere aĩas in inferno. nõ q chr̃s fuerit ibi detentus ptãte dęmonis. ¶ Quartũ malũ se tenet ex pte dęmonũ. & est insultus co℞ ad capiendam vorandãq̧ chr̃i aĩam. Et ne hoc malũ eueniat, orat dicẽs. Salua me ex ore leonis & de cornibus vnicornium. Vbi aduerte q hmõi petitiões nõ emanãt a chr̃o tanq̃ timente opposita, sed ad manifestãdum q hęc oĩa chr̃s meruit. Ita q sicut actibus meritoriis fecit sibi hęc debita, ita petitionibus facit sibi eadẽ debita: iuxta verbũ pr̃is ad ipsum. postula a me & dabo tibi. Nec ẽ dubiũ q dęmones audiẽtes chr̃m dicentẽ, deus meus deus meus quare dereliq̃sti me, p̃sumpserũt cogitare de aggrediẽdo aĩam chr̃i: iuxta illud. venit princeps mũdi huius. ¶ Quare aũt appellatiõe leonis & vnicorniũ veniãt dęmones, manifestũ est. dęmon. n. est rex sup oẽs filios supbię: & aĩal qd̃ vocat vnicornis (hñs vnũ in fronte cornu) potius occidit q̃ cedat: qd̃ est cõe oĩbus dęmonibus. Petrus quoq̧ apl̃s declarauit q tanq̃ leo rugiẽs quęrit quẽ deuoret. ¶ Scito hic q de vnicorni plinius scribit asperrimã feram monocerotẽ, reliquo corpore equo similẽ, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro media fronte cubito℞ duũ eminente: hanc feram viuam negant capi. Hęc ille.

Respondisti mihi. Premissa petitione resurrectiõis, subiungit se exauditũ: vt hinc intelligas dr̃iam inter orõnem pcedẽtẽ ex naturali affectu (in qua dixit, vocabo & nõ r̃ndebis) & orõnem hãc pcedentẽ ex deliberato mẽtis cõsilio. de qua dicit apl̃s q in oĩbus exauditus est pro sua reuerentia. ¶ R̃ndisti inqt mihi, resuscitasti me intra triduũ vt petii. narrabo nomen tuũ fratribus meis, in medio ecclesię laudabo te. Ecce fructus duplex resurrectionis. Alter quo ad iudęos. narrabo nomen tuũ, qd̃ cognosci põt & debet de te, fratribus meis, s̃m carnẽ, israelitis. In quo oñdit se post resurrectionẽ eẽ eiusdẽ naturæ nobiscum. & quos prius vocauerat amicos, & nũc cõsecutus oẽm ptãtem in cœlo & in terra hẽbat seruos, appellat tñ fr̃es. Alter fructus est. In medio ecclesię (quã inferius declarabit ecclesiã magnã) in publico vniuersi orbis, laudabo te. ¶ Vbi aduerte q vtrũq̧ chr̃s p seipsum inchoauit post resurrectionem. nã multis fr̃ibus suis narrauit quę dei sunt, & ẽt in multitudine cõgregatis manifestauit diuinã gloriã: vt patet ex euãgelio & actibus aplo℞. cõpleuit aũt p suos discipulos. ¶ Aduerte quoq̧ q vtrūq̧ fructus pmissus, ordinate describit in subsequẽtibus. Vñ primũ subiungit quod narrandũ est iudęis, dicẽs. Timentes dñm laudate eũ: oẽ semen iacob honorate eũ, & metuite ab eo oẽ semen israel. Q̃m nõ despexit & nõ abominatus est humilitatem paupis, mei: & nõ abscondit facies suas ab eo, paupe, scilicet meipso, & ĩ clamare ipsius ad eũ audiuit. Vbi manifeste cernis chr̃m manifestare discipulis resurrectionẽ suã: declarãdo q humilitas passionis suę fuit accepta deo, & q audiuit eũ patiẽtem, & q faciẽ suã oñdit ei. Hęc. n. in euangelio chr̃s resurgens dixit. hęc sunt verba quę quũ essem vobiscũ dicebã vobis &c̃. ¶ Deinde subiungunt spectãtia ad alterũ fructum. A te laus mea in ecclesia multa. Hic incipit institutio vl̃is ecclesię post chr̃i resurrectionẽ. ¶ Vbi aduerte tãgi octo quę inueniunt in vna

chri ecclesia ab ipso chro narrata: vtpote instituta ab ipso. Et primū ē īstitutio laudis diuinę & spāliter ipsius chri: euāgeliū.n. qđ institutū est pdicari/chri laudibus est plenū. Et iō ab exclusiōe humanę adinuentiōis incohat. A te/nō ab humana inuentione, laus mea/qua ego laudabor, in ecclesia multa/ vli/supple est. Vel laus mea actiue, quā ego instituo ī ecclesia multa/in ecclesia vli/dum instituo ecclesiam vacare diuinis laudibus, nō ē ab adinuentiōe humana sed a te pcedit. vt hinc intelligas nō esse vanā chri laudē: & nō esse supstitiosum sed diuina institutiōe actū/vt ecclesia vacet diuinis laudibus. ¶ Scdm qualitas mēbrorū ecclię. vota mea soluā corā timētibus ei⁹. Dixerat/i ecclesia multa. ne putes placere ei multitudinem, declarat quales sunt corā qbus intēdit laudes/desideria/oblatiōes &c̄. deo reddere/dicēdo. corā timētibus eius/dei. Tanq̄ si diceret. q̄ licet eccl'ia sit multa, grati tn̄ erūt soli timētes deū. Soluā aūt p mēbra mea. ¶ Tertiū/sacramentū eucharistię describit q̄tū ad manducationē spūalē. Comedēt mites & saturabunt/cœlesti pane cū triplici fructu.s. diuinę laudis/laudabūt eū. diuinę inq̄sitionis/quęrētes eū: quęrūt.n. nō quę sua sunt sed quę dei. sempiternę vitę/nō corporis sed aię. viuet cor/nō corpus, eorū semp. ¶ Quartū cōcursus totius mūdi ad eccl'iam. Recordabunt/sui met hoies qui tanq̄ obliti sui erāt, & reuertent ad dñm/pœnitēdo q peccādo a deo recesserāt, oēs fines terrę/vt totum intelligas cōphendi mūdum. nec solū recordabunt & reuertent, sed & curuabunt. i. adorabūt/q prius adorauerāt idola &c̄. curuabunt inquā faciebus tuis/hoc ē nō ficte sed corā te/in spū.s. & veritate, vniuersę stirpes gētiū. vt intelligas nullā nationē exēptam. Vbi collige cōuersionē mūdi tribus actibus: recordatiōe sui/reuersiōe ad deū fide & pœnitētia/adoratiōe in spū & veritate. ¶ Quintū diuina ecclesię gubernatio. Quia dño regnū: hoc est qa regnū eccl'ię nō est regnū hoīs sed dei. Vn̄ & dn̄s euangelii incohauit. qa appropinquat regnū cœlorū. Et ppea dicit. Quia dño regnū/acquirit: & ipse/dn̄s, est dn̄ans in gētibus. Rō siqdem cōuersiōis mūdi ad ecclesiā chri/est qa nō quęrit regnū mūdi sed regnū dei: qa ipse deus nō hō est q dn̄at/gubernat, nō vnā iudęorū nationē vt olim sed in gētibus. ¶ Sextum diuersitas meritorū in eccl'ia. Vbi triplex gradus fideliū colligit. Primus est fideliū vacantiū curis terrenis. Et de his dr̄. Comederūt/hoc est sacramēta pcęperūt, & curuati sunt/cultū diuinū exhibuerunt, oēs pingues terrę: siue sint pingues diuitiis/siue deliciis/siue desideriis/ siue curis &c̄. terrenis. ¶ Scds est pauperū spū & abnegantiū seipsos. Paupes qppe spū significant dicēdo. vniuersi descēdētes pulueris/hoc est q in aīo suo descēdunt in puluerē: sicut abrahā. loquar ad dñm meū quū sim puluis & cinis. Ii.n. proprie sunt paupes spū q intus se humiliāt, sicut q exterius prosternūt se vsq; ad puluerē. Abnegantes seipsos copulant paupibus spū. Et significant dicēdo. & aīam suā nō viuificauit. Copulatio fit descēdendo ad singulos vniuersorū. Ac si dixisset. vniuersi descendētes pulueris, & q aīam suā nō viuificauit. Qui.n. deliciis huius mūdi vacat/q cōmoditate nulla carere vult, aīam suā cōtinue viuificat. q aūt abnegauit semetipsum/& tollit crucē suā post chrm, nō viuificat aīam. i. vitā suā/sed cōtinue mortificat eā. Hi sunt in ecclesia pfectiores: vt martyres & viri pfectę vitę, q vitam suā hanc nō viuificarūt sed mortificarūt: vel exponēdo se martyrio, vel fame/siti/frigore/nuditate/vigiliis/ieiuniis/castitate &c̄. Et his pfectis attribuit q̄ ante facies eius. i. ante faciē diuinā genuflectēt: hoc est q̄ in veritate/diuina facie teste/ob diuinā reuerentiā se humiliabūt plus aliis: qa alii curuāt se inclinando, isti aūt genuflectunt. ¶ Tertius est imitantiū pfectos. De qbus dr̄. semen seruiet ei. Sicut.n. semen descēdit ab aīalib⁹ & viuentibus pfectis/suscepta eorū virtute, ita iusti incipiētes & pficiētes velut semina deriuant a pfectis. Qui describuntur seruire deo: vt in eis actum timoris magis q̄ amoris apparere intelligas. ¶ Septimum vnitas ecclesię. Numerabitur domino generationi/computabuntur oēs quantūcunq; diuersorum meritorum ad generationem vnam (quę est generatio baptismalis) dño/non hoī. ¶ Et demū octauo adiungit modus quo fiet vna generatio oīum. Venient/apostoli aliiq; chri discipuli, & annunciabunt/pdicabunt, iustitiam eius/dei, populo nato/ex aqua & spū: qm̄ fecit/supple dn̄s iustitiam suā/patiendo/moriendo/resurgēdo. Hęc est.n. iustitia dei quam deus fecit/quam chri discipuli pdicāt. Hic est modus quo in vnitatem ecclesię omnes regeneramur domino. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Psalmus dauid .XXII.

DOminus regit me & nihil mihi deerit: in loco pascue ibi me collocauit.
Super aquam refectionis educauit me: animam meam conuertit.
Deduxit me super semitas iustitię: propter nomen suum.
Nam & si ambulauero in medio umbrę mortis: non timebo mala quoniam tu mecum es.
Virga tua & baculus tuus: ipsa me consolata sunt.
Parasti in conspectu meo mensam: aduersus eos qui tribulant me.
Impinguasti in oleo caput meum: & calix meus inebrians q̄ pręclarus est.

Et misericordia tua subsequetur me:omnibus diebus uitę meę.
Et ut inhabitem in domo domini:in longitudine dierum.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Psalmus dauidi .XXIII.

1 Propheta. Dominus [4] pastor meus est :non deficiam.
2 In habitaculis herbę accubare faciet me:sup aquas quietũ ducet me.
3 Animam meam restituet/ducet me in uias iustitię: propter nomen suum.
4 Etiam qñ ambulabo in ualle umbrę mortis, non timebo malum/qm̃ tu mecum es :uirga tua & baculus tuus ipsa consolabuntur me.
5 Parabis faciebus meis mensam coram angustatoribus meis: impinguasti in oleo caput meum/calix meus facians est .
6 Tantum bonitas & gratia sequentur me omnibus diebus uitarum mearum:& quiescã in domo domini [4] in longitudine † dierum.

† longitudini

Titulus est.Psalmus dauidi.De quo vt supra.

¶Materia psalmi ex ipso apparet . nã ex eo ꝙ constat dauidem autorem psalmi esse,& ꝙ nihil eorum quę de seipso propheta loquitur excedit personã ipsius dauidis/sed omnia verificanẽ de ipso: clare colligitur psalmum ad literam de ipso dauide tractare. Tractat aũt ꝙ deo curã habente dauidis/ omnia in temporalibus & spiritualibus bene illi successerunt & succedent, specialiter quo ad templũ domini:vt clare apparet intuenti psalmum. Hęc est ad literam materia psalmi.

¶SVMMARIVM EST.

¶Vbi dauid descripsit deum velut pastorem suum (prouidentem sibi quasi oui de habitaculo/pascuis/aquis/ducatu in viis quibusq; ac adiutorio)describit datam sibi abundantiam cibi ac potus/victoriam/regnum:& perseuerante bonitate ac gratia quietem in domo domini diuturnam futuram.

¶Persona loquens propheta est.

Dominus pastor meus.Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuã materię, & executiuã/ ibi in habitaculis.Proponit duo.Alterum.dominus pastor meus. Alterum.non deficiam : hoc est q̃diu dominus pastor meus fuerit non deficiã:seu assertiue & causaliter.quia dñs pastor meus/fuit/ est & erit,ideo non deficiam/tam in spiritualibus q̃ in temporalibus.

¶In habitaculis.Incipit hic pars executiua tali ordine.Prĩo tractaẽ illa particula/dominus pastor meus.secundo illa/non deficiam/ibi parabis.¶Circa officia pastoris/quinq; describit.Primo cõmoditatem habitaculi iuxta pascua ac per hoc secundum ipsa pascua,dicens. in habitaculis herbę/hoc est iuxta herbas,accubarefaciet me.Tertium cõmoditatem aquarum.super aquas quietũ/non impetuosas,ducet me/ad potum.Quartum cõmoditatem temporis pascendi.animam meã restituet : hoc est tempore indigentię cibi restituet pastu animam meam/vitam meam . Et loquitur more eorum qui exinaniti/cibo sumpto dicũt ꝙ qui pauit eos restituit eis animã.quasi fecerit reuerti animam. Quintum/ducatum per vias tam spaciosas q̃ periculosas. ¶Sed aduerte hic ꝙ in hoc ducatu transit a metaphora ad veritatem.& proprietate sermonis metaphoram occupat.ducet me in vias iustitię.Quæ non conuenit oui,sed hoi hactenus significato per ouem.Ducet inquit me in vias iustitię/nõ iniquitatis.Et hoc pp nomen suum/non pp mea merita.vel pp nomen suũ glorificandum.Hęc quo ad vias tutas.¶Quo ad vias aũt piculi plenas subdit. Etiam qñ ambulabo in valle vmbrę mortis/hoc est in loco piculorum mortis/siue aię siue corporis(vmbra.n.mortis piculum significat mortis)nõ timebo malũ/sed securus incedam,qm̃ tu mecũ:hoc est nihil timebo te mecũ existente.¶Et psequendo metaphoram pastoris/effectus dei secum existẽtis describit duos. Alter est.virga tua/directio tua pastoralis (virga siquidem pastoralis directiua est ouium)& baculus tuus/hoc est sustentaculũ tuum(baculo.n. vtiẽ pastor ad sustentationem)quo sustentaculo intellige adiutoriũ diuinum sustentans nos: ipsa/directio mentis & sustentatio viriũ,cõsolabunẽ me/tam in viis iustitię q̃ in valle vmbrę mortis. Et fuit impletum vtrunq; in dauide deducto inter tot psecutiones saulis ac picula belloꝝ. tum sine lapsu in crimina/semp iustus:tum sine lesione corporis aut vulnere.Et describuntur bñficia ptã vt futura.tum ad significandam perseuerantiam beneficiorum diuinorum.tum ad significandum ꝙ simile quid in futurum faciet deus:siue sibi siue alteri/cuius curam geret vt pastor.

¶Parabis faciebus meis mensam. Tractaẽ hic illa particula/nõ deficiam. Vbi aduerte hactenus dixisse metaphoram pastoris & ouis : modo vero explanare illam . Primo in bonis habitis : narrans quattuor bonoꝝ genera ex diuina ipsius cura prouenisse sibi. Primũ.parabis faciebus meis mensam:

hoc est prouidebis mihi abundantiã eorũ quę spectant ad cibum. Et huic annectit scdm.s.ꝓualentia in hostes.coram angustatoribus meis. In quo non solum hinc abundantia annonę & inde depressio hostium, verum excellentia quędam ex pñtia inimicorum significat: pro quanto describitur mensa ei parata ad edendum, coram hostibus aũt ad inuidiã. Quod ad lrãm impletum apparet, quũ dauid abundauit tpalibus bonis: saulis aũt domus defecit, & coram ipsa domo saulis domus dauid abundauit. Potest ẽt hoc extendi ad ammonitas & auxiliares: coram qbus subactis abundauit dauid. Describitur aũt hoc in futuro respectu pti subiuncti/impinguasti in oleo caput meum. Intendit.n.ꝙ ex quo vnxisti me in regem, parabis mensam/ad ostendendam sequelam mensę ad vnctionem regiam. ⁋ Tertium (quod est ẽm reꝝ ordinem primum) impinguasti in oleo caput meum. In quo pinguedinem regni quod vnctiõe capitis tradebat intellige. Quartum. Calix meus facians: hoc est (vt dictio hebraica sonat) potans semper plenus. In quo ex abundãtia potus/reliquoꝝ delectabilium tpalium plenitudinẽ significauit. ℭ Quantũ vero ad pseuerantiã in bonis dicit. tm̃ bonitas & gr̃a. Expertus fuerat dauid eiectũ se fuisse a deo pp crimen adulterii & homicidii. Et ppea nõ audet sibi promittere absolute perseuerantiam bonoꝝ quæ deus concessit & promisit, sed adiungit velut cõditionalẽ dicendo. tm̃ bonitas & gr̃a/solis istis duabus rebus me comitantibus qescam in domo dñi. Et ęqpollet conditionali hic loquendi modus/tm̃ hos habebo socios & ero securus: hoc est si solos hos habebo comites ero tutus. In hoc sensu declarat dauid ꝙ non deficiet. Tm̃ bonitas/ꝓpria qua bonus esse debeo, & gr̃a/diuina, sequent me/comitabunt me, non ad tp̃s vt olim, sed oĩbus diebus vitarum mearũ/vitæ meę: & sic quiescam in domo dñi/ego cum semine meo regnãs, in longitudine dierũ/sine fine. Textus hebręus habet in dtõ longitudini: sed constructio mutauit adiuncta ꝓpõne in. ⁋ Aduerte quoq; ꝙ si parabola in principio psalmi proposita collata fuerit cũ his bonis sp̃ualibus & tpalibus, apparebit ꝙ habitaculo r̃ndet domus dñi/herbis mensa/aqs calix semp fœcundus/restitutioni animę bonitas & gr̃a/deductioni p vias vmbrę mortis ꝓ termino subactio hostiũ/p alias autẽ vias regnum. Amen.

ℭ VVLGATA EDITIO. ℭ Psalmus dauid prima sabbati .XXIII.

DOmini est terra & plenitudo eius: orbis terraꝝ & uniuersi q habitãt ĩ eo.
Quia ipse super maria fundauit eum: & super flumina preparauit eum.
Quis ascendet in montem dñi: aut quis stabit in loco sancto eius?
Innocens manibus & mundo corde: qui non accepit in uano animã suã, nec iurauit in dolo proximo suo.
Hic accipiet benedictionem a dño: & misericordiam a deo salutari suo.
Hęc est generatio quęrentium eum: quęrentium faciem dei iacob.
Attollite portas principes uestras & eleuamini portę ęternales: & introibit rex glorię.
Quis est iste rex glorię? dominus fortis & potens, dominus potens in prelio.
Attollite portas principes uestras & eleuamini portę ęternales: & ĩtroibit rex glorię.
Quis est iste rex glorię? dominus uirtutum ipse est rex glorię.

ℭ IVXTA HEBRÆVM. ℭ Dauidi psalmus .XXIIII.

1 Propheta. DOmino[4] [seruit] terra & plenitudo eius: orbis & habitantes in eo.
2 Quia ipse super maria fundauit eam: & super flumina stabiliet illam.
3 Populus Quis ascendet in montem domini[4]? & quis stabit in loco sanctitatis eius?
4 Mesias. Mundus palmis & purus corde: qui non accepit in uanum † animam meam/ & non iurauit ad dolum †. † vano † dolo
5 Accipiet benedictionem a domino[4]: & iustitiam a deo salutis suę.
6 Hęc [est] generatio quęrentium eum: quęrentium facies tuas [o] iacob. Selah.
7 Apostoli. Eleuate portę capita uestra/& eleuate uos ianuę ęterni: & ueniet rex honoris.
8 Portę. Quis iste rex honoris? Apostoli. dominus[4] fortis & potens/dñs[4] potens belli.
9 Eleuate portę capita uestra/& eleuate ianuę ęterni: & ueniet rex honoris.
10 Portę. Quis est iste rex honoris? Apostoli. dñs exercituũ ipse [est] rex honoris. Selah.

TItulus est. Dauidi psalmus. Dicũt hebrei ꝙ trãspositio hmõi in titulis psalmoꝝ (scilicet ꝙ qñ psalmus ꝑponit dauidi, & qñ dauid ꝑponit psalmo, vt hic) significat diuersa tpa aduenientis spũssancti i dauidẽ. Qñ.n. dauid ꝑponit, īfusio spũs seqbat: qñ vero psalm⁹ ꝑponit, īfusio spũs ꝑueniebat.
¶ Circa materiam psalmi aduerte ꝙ ex autoritate apostoli pauli. 1. ad cor. 10. afferentis principiũ huius psalmi (dñi est terra & plenitudo eius) ad probandũ libertatẽ nr̃am ab ĩmũdiciis ciboꝝ, hẽmus ꝙ psalmus iste tractat tp̃s mesię. Quod vt penetres, distingue tpa. s. ante mesiam & tp̃s mesię: & vtendo principio huius psalmi ad monstrãdũ oĩ cibo licere vesci, ꝑcipies quod diximus. nã ex hac autoritate, ante tp̃s mesię nõ poterat inferri ꝙ oẽ quod in macello venit comedendũ sit: in promptu siquidẽ erat rñsio ꝙ licet oĩa sint dñi, qa tñ ipse dñs in lege sua prohibuit multos cibos (inter quos erant ĩmolata idolis: vt tam ĩ psal. centesimosexto dicit, & comederũt sacrificia mortuoꝝ: q̃ actuum. 15. vt abstineatis ab immolatis idolis. inter ꝓhibita siqdem iudęis primo loco ibi cõnumerant hęc) ideo nõ licet vesci hmõi. Vnde ex hoc ipso ꝙ ex vi huius autoritatis paulus apl̃s infert licitum eẽ vesci oĩ cibo, insinuatur ꝙ hoc psalmi principium cõtinet in se implicite tp̃s mesię: quod est tp̃s libertatis a lege de ĩmundicia ciboꝝ. Ita ꝙ non significat ꝙ dñi est terra absolute, sed ꝙ dñi est vniuersa terra nouo mõ: illo. s. mõ quo est mesię. Hinc. n. optime infert libertas a lege ciboꝝ: ex quo. n. iam terra & plenitudo eius est mesię, liberum est vesci oĩbus. Vnde & ad hoc denotandũ, in hebręo non dr̃ dñi est terra (q̃uis paulus apl̃s vsus fuerit translatiõe. 70. interp̃tum, scribens græca lingua) sed dr̃ dño terra: qd̃ plus importat q̃ dñium. nã sonat terrã ordinari ad dñm &c̃. ¶ Media quoq₃ pars psalmi vlt describit ĝnationẽ quærentiũ deũ, & nõ ĝnationem ministroꝝ templi tñ. Finis deniq₃ psalmi manifeste tractat aduentũ regis honoris: quẽ proculdubio intelligimus mesiam. Ex quibus oĩbus apparet ꝙ psalmus iste ad lr̃am tractat de totius mundi salute per aduentum regis glorię: hoc est mesię.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Vbi descripsit propheta vniuersam terrã fructificare deo, describit & conditiones eoꝝ qui in veritate tendunt ad beatitudinem ęternam, & conditiones mesię saluatoris eorum.
¶ Personę loquentes sunt quinq₃: propheta, populus, mesias, apostoli, & portę.

DOmino terra ꝛ plenitudo eius. Diuidit psalmus in p̃tes duas: propositiuã materię, & executiuam: ibi qa ipse. Proponit duo. Alterum est. domino terra & plenitudo eius. Et est sensus. Dño seruit seu fructificat terra, non hęc vel illa, sed absolute, hoc est vniuersa: nec solũ ipsa terra sed plenitudo terrę, hoc est aĩalia replentia terram: iuxta illud baruch. 4. qui adimpleuit eam pecudibus. Alterũ est. Orbis & habitantes in eo: hoc est homines vniuersi, qui proprie habitant orbem. Et subiunxit orbis, ad explicandum a figura rotunditatis terrę ꝙ de terra vniuersa dixerat terra. nam appositiue legẽdum est orbis &c̃. Et intendit per hoc ad literam differentiã tp̃is mesię a tp̃e veteris legis. nam illo tp̃e dicebatur, dño terra promissionis, & non terra absolute. & ꝑpea non subiungebat orbis & habitantes in eo: sed terra illa & filii israel habitantes in ea. sola. n. terra illa, soli habitatores illius seruiebant & fructificabant domino. Tempore autẽ mesię, domino vniuersa terra fructificat, & omnis plenitudo eius ordinatur ad honorem dei, & ideo omnibus animalibus vescimur: & habitantes in vniuerso orbe, deo fructificant per fidem diffusam vbiq₃.
¶ **Quia ipse.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat illa pticula, dño terra &c̃. Scđo illa, orbis & habitantes in eo, ibi quis ascendet. ¶ Reddit propheta rõnem diuinę curę circa fructum ac salutẽ totius terrę. Quia ipse, deus, sup maria fundauit eam, quum fecit congregari aquas in locũ vnũ & apparere aridam. Et vere sup maria: quia eminentiorem maribus illã fecit, quę prius erat sub aquis. Quod ex eo apparet, ꝙ maria non fluunt super terrã: quia quũ naturalis aquę motus sit in decliuiorem locũ, si mare eẽt eminentius terra, moueret ad coperiendum terrã. Vnde sicut sup maria ita & sup flumina stabiliet illam, hoc est faciet stabilẽ ꝑseuerare. Fundatione & stabilitione firmitas, p̃terito autẽ & futuro actio p̃terita & ꝑseuerantia significatur. Et intendit ꝙ quia tantam curã habuit in ꝑparãdo mansionem habitatoribus terrę, ideo mirum non est si curam habet vniuersalis salutis ac fructus.
Quis ascendet. Tractatur hic illa particula, & habitantes in eo, tali ordine. Primo describuntur conditiones habitatoꝝ orbis fructificantium deo. deinde describit ipse saluator. ¶ Circa primũ. quia dixerat dño habitatores orbis, subiungit ꝑ modũ qõnis an oẽs an aliq habitatores orbis describantur dño. Et ꝑpea ista qõ introducit in ꝑsona ppl̃i interrogãtis. qs ascẽdet in montẽ dñi, & qs stabit in loco sanctitatis eius? Locutio ẽ metaphorica. Ascẽdere. n. sumit nõ pro ascensu corporis, sed pro assecutiõe eminentie tp̃e mesię promisse, significate ꝑ montẽ dñi. Stare quoq₃ in loco sanctitatis eius, pro ꝑmanentia in loco in quo fulgebit sanctitas diuina (hoc est in cœlo) intelligitur. ¶ Vbi aduerte ꝙ quęrẽdo quis, nõ quęrit vnus aliquis singularis (sicut quęrit inqrendo quis fecit hunc librũ?) sed quęritur in gñe: sicut quum quęrit quis saluabit? quis promoueri potest? Quęrunt. n. conditiones requisitę ad eum qui saluandus est, ad eum qui promouendus est. Et propterea rñdetur, habens tales conditiones.
¶ Introducitur autem hic mesias rñdens huic quęstioni, assignando quattuor conditiones reqsitas ad ascensurum in montẽ & quietutũ in loco sanctitatis. Prima conditio est. mundus palmis: hoc est

operibus. Secūda. & purus corde/intus. Tertia. qui non accepit in vanum animam meam. ¶ Vbi siste pedem/aduertēdo pronomen meā: qm̄ hoc coegit me ad intelligendū hęc verba in p̄sona mesię. Et ē sensus planus. qui non accępit frustra aīam suā/positam pro mūdo in cruce. quicunq̨.n. nō credunt mesiam posuisse aīam suā (vitā suā) pro mūdo, quantūcūq̨ sint alias puri & mūdi/ nunq̄ ascēdent in montē dn̄i: hi.n. frustra/in vanū, accipiūt aīam mesię positam pro mundo. Hoc est.n. quod chr̄s p̄di/cabat de morte sua. & btūs q non fuerit scandalizatus in me/matth. xi. Nec apparet posse aliter expo/ni textū istum, nisi licentia plus q̄ poetica meam pro suā. potuisset propheta dicere aīam suā/si inten/disset significare suā. ¶ Quarta. Et nō iurauit ad dolū. Vbi aduerte hanc cōditionē quartā cōtinere in se rectitudinē respectu p̄cęptoꝝ primę tabulę/ab vno eoꝝ cętera significādo. Tertiam aūt fidē mesię/ significatam a fide mortis eius pro mūdo. Secūdam vero mundiciā cordis. Et primā mundiciam ope/rum vniuersaliter respectu reliquoꝝ p̄cęptoꝝ. ¶ In textu hebręo hr̄ vano & sil'r dolo in dt̄ō: sed con/gruitas mutauit adiunctis p̄pōnibus/in vanū/ad dolū. Hic inquā hn̄s has quattuor cōditiones acci/piet bn̄dictionē a dn̄o/assequēdi montē celsitudinis dn̄i: & iustitiā/& iustam retributionē, a deo salutis suę/autore in loco sanctitatis eius. Hæc ḡnatio. vt intelligas r̄n̄sionem datā esse vniuersalē/ adiungit. hęc/quā dixi, sola est ḡnatio quęrentiū nō quę sua sunt sed eū/deum: quęrentiū o iacob/popule israel, facies tuas/pro faciem tuā (iam.n. dictum est ꝙ facies caret singulari apud hebręos) hoc est mesiam. Mesias.n. sicut dr̄ & est gloria populi israel/ita ēt dr̄ & est facies populi israel: pro q̄to est precipua res illius populi/summe desiderata & ab ipsis & ab vniuerso humano ḡn̄e. Significat.n. per hoc ꝙ ḡnatio electoꝝ quęrit nō solum deū, sed ēt mesiam ex semine israel. Nec incōuenit ꝙ mesias hic loquatur de seipso tanq̄ de tertia p̄sona: īfinities.n. in sacra scriptura inuenit quis loquēs de seipso tanq̄ de tertio. Ex hoc quoq̨ ꝙ ad populum iacob dirigitur sermo iste/apparet ꝙ populus intelligitur interrogasse quis ascendet: nam responsio dirigitur ad eum qui interrogauit.

Eleuate portę. Declarata ḡnatione saluandoꝝ/explicatur mō saluator. Vbi aduerte ꝙ quia (vt iam clare patere pōt) psalmus iste tractat de salute mundi p aduentū mesię/& iā in p̄cedēti q̄ōne & r̄n̄siōe summarie posita est doctrina chr̄i quam p seipsum p̄dicauit iudęis (& ppea ne p̄termitteret mysteriū regenerationis baptismalis institutę a chr̄o/credo ḡnationis noīe vsum dicendo hęc ḡnatio) reliquū erat vt apl'ica p̄dicatio qua chr̄s mundo manifestatus est describeret. Quom.n. hic manifeste indicat p̄paratio ad venientē regē glorię/& mesias in primo aduentu nō venerit rex sed humilis & paup/imo vsq̨ ad resurrectionē suam (in qua dicit. data est mihi oīs p̄tās in cœlo & in terra) non vr̄ ei cōgruere titulus regis, ideo oportet textum istū ad aduentū regis glorię post chr̄i resurrectionē applicare. Siqs aūt diligenter consideret ꝙ moniti ad recipiendū regē glorię describunt bis interrogātes quis est iste rex glorię, rōnabiliter cōcludet monitos istos nescire quis est iste rex glorię: alioqn nō interrogarent. Et ppea non cōsonat textus iste aduentui ad iudiciū: in quo chr̄s ipse veniet tam manifestus rex glo/rię vt nullus interrogationi huic restet locus. In aduentu aūt chr̄i p fidem in mūdū mediante apl'ica prędicatione oīa quadrant. nam & prędicabant mesiam regem glorię/& mūdus nescius quęsiuit qs est iste rex gloriæ! Igitur apostoli introducuntur prędicantes & dicentes. eleuate portę capita vestra. ¶ Vbi aduerte appellatione portarum intelligi homines primates (siue potentia siue sapientia siue regimine &c̄. p̄cellentes) pro q̄to exercent offiī portarū: hoc est ꝙ per eos ingressus hr̄ vel negatur ad populos/ad sequaces/ad subditos &c̄. Portę qppe sunt hoīes, quibus credentibus alii credūt/& quibus nō credentibus alii nō credunt. Plena sunt gesta martyrum his portis. Ad primates ergo portas ap/pellatos dicunt apostoli. eleuate capita vr̄a/eleuate mentes vr̄as ad considerationē cœlestiū p̄mioꝝ, ad cōsiderationē diuinę p̄uidētię/ḡrę/misericordię, ad cogitādū de salute aīę. ¶ Et eleuate vos ianuę ęterni. Dixerūt primo magnatibus portę, explicant mō eisdem ianuę ęterni: hoc est s̄m officiū ape/riendi vel claudendi ad id q̄d ē ppetuitatis, nō pro q̄to officium hētis portarū ad bona tp̄alia/ad ho/nores/ad dn̄ia/ad dignitates &c̄. Sciendū est.n. ꝙ dictio hebraica primo loco significat portas/hoc est ipsum spatium portę: secūdo aūt loco significat portas s̄m offm̄ aperiendi. Et ppea interp̄tes ponunt ianuas in secūdo loco. Et istis dr̄ eleuate vos: ad explicandū executionē eius quod dictū fuerat eleuate capita vr̄a. Ita ꝙ si diligenter p̄spectum fuerit, quod prius fuit monitum considerandū/nunc monet exequendū. Et ppea prius dictū fuit portę eleuate capita vr̄a: mō ad executionem dr̄/ianuę ęterni ele/uatę vos. nihil.n. profuisset eleuasse capita/nisi subsecutū eēt eleuare seipsos in cœlestes mores. Et itel/lige primates appellari portas & ianuas sic vt ēt singuli hoīes sint portę & ianuę respectu suimet: p q̄to cuilibet icūbit apire vel claudere sibiipsi ingressū vitę vel mortis ęternę. ¶ Quare āt monitio hec fiat subdit. Et veniet rex honoris. Vbi clare apparet ꝙ portas eleuare capita sua/& sil'r ianuas ppetuę vitę vel mortis eleuare seipsas, ad hoc exigit vt veniat rex honoris/proculdubio in eas. Appellat autē mesias rex: quia ad literam iam statum regium assecutus erat tempore quo prædicatus est ab aposto/lis mundo. Honoris autem: vt ex celsitudine tituli intelligatur summus rex. maior siquidem est titu/lus rex honoris q̄ rex totius vniuersi: quoniam significatur etiam possessor diuinæ gloriæ: quæ supra totum est vniuersum. Congrue quoq̨ prędicatur mundo christus rex honoris seu glorię: quoniam

mundus summũ bonũ in glía cõstituebat, appetendo transitoriam gloriã q̃tũ possibile esset extẽdere. Tanq̃ dictum fuerit. veniet rex summi boni quod vos tantum affectatis. Et vere chrs est rex glorię: quia non solum possessor est glorię, sed gubernator/distributor/largitor & dñs. Veniet per grãm fidei/ spei ac charitatis: iuxta illud. ad eum veniemus & mansionem apud eũ faciemus ioã. 15.

¶ **Quis iste rex honoris?** Excitatę portę/excitati primates/excitati singuli circa sempiternitatem vitę aut mortis ab aplís/a p̃dicatoribus melię, inquirũt quis iste rex glię? Nouũ/inauditũ & admirãdum euangelium audiẽtes, merito ingrunt qs iste rex glorię? ⁋ Et r̃ndet eis ab aplis. Dñs fortis & potens/dñs potẽs belli. Dñs dicunt: vt intelligas eius deitatẽ. in veteri siq̃dem testõ vsitatissima appellatione deus vocabat̃ dñs. Fortis dicũt: significãdo passionẽ eius/quã fortissime sustinuit. fortitudinis. n. p̃cipuus actus quũ sit sustinere/apparuit maxime in passiõe chr̃i. Potẽs aũt, in opere & sermone dum cõuersatus fuit ĩ hac vita: vltra victoriã sup mortẽ ac sup principem mũdi. De qua subdit̃. dñs potens belli: hoc est potens ad debellandũ dęmonũ ptãtes/ad destruendũ idola/ad deiiciendũ dñiũ dęmonũ ab hoĩbus/ad vincendũ mortẽ &c̃. hoc est. n. bellũ chr̃i/hoc est q̃d p̃dicarũt aplĩ. ¶ Eleuate portę capita vr̃a. Repetit̃ p̃dicatio aplica. tum ad significandũ magnitudinẽ mysterii. tũ ad significandũ pseuerantiã. tum ad explicandũ alia: multiplicata. n. p̃dicatio/noua explicat. Et eleuate ianuę ęterni, & veniet rex honoris. Totum q̃d dictum est/totũ repetit̃ excępto pronoĩe vos. Prius dictũ fuit eleuate vos ianuę: mõ dr̃ eleuate ianuę. In quo extensa vr̃ monitio: vt q prius monent̃ eleuare seipsos/postea moneant̃ eleuare indeterminate: hoc est & se & alios. ⁋ Quis est iste rex honoris? In hac repetita interrogatoria apponit̃ verbũ substantiuũ est/q̃d in prima interrogatiõe nõ fuit appositũ. Primo. n. dictũ est qs iste rex honoris/tanq̃ ab oĩno rudibus: nũc aũt dr̃ quis est iste rex honoris/tanq̃ ab aliquantũ eruditis & mansuetis. R̃nsio aũt aplica/a terrenis ascẽdit ad coelestia. Prius de gestis a chr̃o in terra dixerat/dñs fortis & potens &c̃. modo de dñio chr̃i in coelis instruit. dñs exercituũ/ẽt angeloꝝ, ipse est rex honoris. Vt intelligant clare mesiam esse illum deum quem adorant iudęi/quem vocant dominum exercituum, nec nouum introduci mundo deum. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Psalmus dauid .XXIIII.

AD te dñe leuaui animam meam: deus meus in te confido non erubescam.
Neq; irrideãt me inimici mei: etenim uniuersi q sustinẽt te/nõ cõfũdent̃.
Confundantur omnes iniqua agentes superuacue.
Vias tuas domine demonstra mihi: & semitas tuas edoce me.
Dirige me in ueritate tua & doce me: quia tu es deus saluator meus, & te sustinui tota die.
Reminiscere miserationum tuaꝝ dñe & misericordiarum tuarum: quę a seculo sunt.
Delicta iuuentutis meę & ignorantias meas ne memineris.
Secundum misericordiam tuam memento mei tu: pp bonitatem tuam domine.
Dulcis & rectus dominus: propter hoc legem dabit delinquentibus in uia.
Diriget mansuetos in iudicio: docebit mites uias suas.
Vniuersę uię dñi misericordia & ueritas: req̃rẽtibus testamentũ eius & testimonia ei9.
Propter nomen tuum domine propitiaberis peccato meo: multum est enim.
Quis est homo qui timet dominum? legem statuit ei in uia quam elegit.
Anima eius in bonis demorabitur: & semen eius hęreditabit terram.
Firmamentũ est dñs timentibus eum: & testamentum ipsius ut manifestetur illis.
Oculi mei semper ad dominum: quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos.
Respice in me & miserere mei: quia unicus & pauper sum ego.
Tribulationes cordis mei multiplicatę sunt: de necessitatibus meis erue me.
Vide humilitatem meam & laborem meum: & dimitte uniuersa delicta mea.
Respice inimicos meos: quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me.
Custodi animam meam & erue me: non erubescam quoniam speraui in te.
Innocentes & recti adheserunt mihi, quia sustinui te.
Libera deus israel, ex omnibus tribulationibus suis.

¶ IVXTA

ℂIVXTA HEBRÆVM ℂ Dauidi.

1 Aleph. Propheta. AD te domine⁴ animam meam leuabo.
2 Aleph. Deus meus in te confisus sum: non confundar, non lętabun-
pro de me
tur inimici mei mihi. sine cā ꝯtra me
3 Ghimel. Etiam oēs sperantes tui non cōfundentur: cōfundentur fallentes inaniter.
4 Daleth. Vias tuas domine⁴ fac scire me: & semitas tuas doce me. Lta die.
5 He. Induc me ī ueritate tua & assuefac me: qa tu deus salutis meę, te expectaui to sunt
6 Zain. Recordare misericordias tuas dñe⁴ & gratias tuas: quia ex sempiterno ipse .
7 Cheth. Peccatorum adolescentiaꝝ mearum & rebellionum mearū ne recordare: ſm
ad meū bonū
gratiam tuam recordare mihi tu propter bonitatem tuam domine⁴.
est est
8 Teth. Bonus & rectus dominus⁴ : propterea docens peccatores in uia.
9 Iod. Inducet humiles in iudicio: & assuefaciet humiles uię suę.
sunt
10 Caph. Oēs semitę dñi⁴ grã & ueritas : custodiētibus pactū eius & testificationes eius.
11 Lamed. Propter nomen tuum dñe⁴ parces culpę meę: quoniam grandis ipsa.
pro qsqs fuerit quā
12 Mem. Quis iste uir timens dñm⁴: docebit eum in uia eliget.
13 Nun. Anima eius in bono pernoctabit: & semen eius hęreditabit terram.
cōicat est
14 Samech. Secretum dñi timentibus eius : & pactum eius ad faciendum scire eos.
suspiciūt
15 Hain. Oculi mei continue ad dñm⁴ : quia ipse educet de reti pedes meos.
sum
16 Pe. Vertere ad me & miserere mei: quoniam unicus & pauper ego .
17 Zadi. Angustię cor meum dilatare fecerunt: de angustiis meis educ me.
18 Res. Vide humilitatem meam & laborem meum: & ignosce omnibus peccatis meis.
19 Res. Vide inimicos meos: qa multiplicati sunt, & odio iniqtatis oderunt me.
20 Scin. Custodi animam meam & eripe me: non confundar, quia speraui in te.
21 Thau. Perfectio & rectitudo custodient me: quia expectaui te.
22 Pe. Redime deus† israelem, ex omnibus angustiis suis. † dij

TItulus est. Dauidi. Ex quo nihil certi habetur nisi autor psalmi.
ℂ Circa materiā psalmi aduerte ꝙ qa cōstat dauidē autorē esse psalmi, & ea q̄ in psalmo dñr de psona loquētis nō excedere dauidē sed cōgruere gestis eius & circa ipm, ideo concludi pōt ꝙ psalmus ad lrām tractat de dauide. Sed q̄ dauidis tractent, ex decursu psalmi accipe oportet. ⁋ Manifeste āt apparet primo in psalmo, dauidē in tribulatione cōstitutū, vnicū, pauperē, multiplicatisq; inimicis describi cū angustiis populi. Apparet secūdo dauidē petere a deo veniā pctōꝝ ter, & doceri vias dñi atq; duci p eas. ⁋ Quibus simul collatis, facile colligit ꝙ psalmus iste ad tēpus tribulatiōis quā passus est dauid ab absalon spectat. nā illi tēpori tm̄ hęc oīa congruūt: vt patet discurrendo. Tunc enim tribulatio propria ex ppriis, tunc multiplicati inimici, tūc vniuersus populus in tribulationibus fuit: tūc petiit veniam recognoscēs peccata sua, tunc petiit ne recidiuaret. Ita ꝙ psalmus iste opus meditationis sanctę & contritę habitę a dauide in illa psecutione, describit ad literam.

ℂ SVMMARIVM EST.

ℂ Dauid ppter sua scelera afflictus ab absalon recurrit ad deū. tū p venia, tū pro seruatione in rectitudine, tum pro seruatione vitę pprię, & liberatione tum sui tum populi ab his angustiis.
ℂ Persona loquens propheta est.
ℂ Aduerte ꝙ psalmus iste. 25. est primus inter psalmos alphabeticos: singuli enim versus incipiunt a singulis literis alphabeti hebręi. ita tamen ꝙ tres literę geminant & tres omittuntur. Et quoniam mysterium reseruamus spirituisancto, ideo sic summarie pertranseo.
AD te domine. Diuidit psalmus in ptes duas: ppositiuā materię, & executiuam, ibi ēt omnes.

¶ Proponit quattuor: duo assertiue & duo depcatiue. Prima assertio de futuro. ad te dñe aiam meã leuabo, cõtēplãdo, pcando, & offerēdo. Altera de pterito. deus meus in te cõfisus sum. Non audet dicere tibi obediui, mandata tua seruaui: sed q in ipso solo spem fiduciamq suam posuit fugiens absalon. Prima petitio est. non cõfundar (pro ne confundar) ab expectatione mea, a desiderio meo. Secũda. nõ lętabuntur, pro ne lętentur, inimici mei mihi: hoc est de me confuso. Modus loquendi hebraicę linguę videtur iste tam frequens vsus datiui.

¶ **Etiã oẽs.** Incipit hic ps executiua tali ordĩe. Primo tractaṫ illa pticula, nõ lętabunṫ inimici mei. Secũdo illa, ad te dñe aiam meã leuabo, ibi vias tuas. Tertio illa, deus meus in te cõfisus sum, ibi oculi mei. Quarto illa, nõ cõfundar, ibi custodi aiam meã. ¶ Assignat itaq p rõne petitiõis suę duplicem fructũ. Alter ē cõis oĩbus sperãtibus in deo. etiã oẽs sperãtes tui nõ cõfundenṫ. Alter ē iusta retributio inimicis. cõfundenṫ fallẽtes inaniter. Absalon siqdẽ & sui fefellerũt dauidẽ sub spē sacrificii cõiurantes aduersus eũ. Et hoc inaniter: hoc est vacui cã offendendi me, sine offensa illata eis a dauide. & ppterea merebanṫ cõfundi. Acsi apertius dixisset. Si inimici mei nõ lętabunṫ sup me, verificabiṫ q oẽs qui sperant in te nõ cõfundenṫ, & q fallentes confundenṫ: quod est duplex bonum.

Uias tuas domine. Tractaṫ hic illa pticula, ad te dñe aiam meã leuabo, tripliř. Primo ex pte petitionũ. Secũdo ex pte dei ibi bonus & rect⁹. Tertio ex pte vlis idigẽtię, ibi qs iste. ¶ Tres porrigit petitiones. Prima est spectãtiũ ad itellectũ. vias tuas, hoc ẽ ad te ducẽtes, dñe fac scire me: & semitas, seminias, hoc est arctiores, tuas, ad te ducẽtes, doce me. ¶ Secũda ẽ spectãtiũ ad executionẽ. Induc me, ad silitudinẽ idncẽtis in principiũ vię iduc me ope, in veritate tua, hoc est pcptoꝝ tuoꝝ, & assuefac, nõ solũ induc sed ad silitudinẽ manuducẽtis ifantulũ vt discat ãbulare assuefac me i eadẽ veritate pcptoꝝ tuorũ exequẽdo: qa tu deus salutis meę, qa ex te pẽdet salus mea: & ex pte mea, te, nõ aliũ doctorẽ & ducẽ expectaui tota die, sine itermissiõe. Nõ tñ ppterea peto hęc inixus iustitię: sed recordare misericordias tuas dñe & gras tuas, qa ex sempiterno ipse, supple sunt. ¶ Tertia. pctõꝝ adolescẽtię meę & rebellionũ meaꝝ ne recordare. Vbi ẽt aduerte in hebręo haberi adolescentiaꝝ seu pueritiaꝝ meaꝝ: qa numerũ tm̃ pluralẽ habet. Et itẽdit q nolit recordari ad punitionẽ tã pctõꝝ ex ignorãtia seu passiõe humana (q̃ regnãt in ętate adolescẽtię) q̃ pctõꝝ ex deliberato pposito, q̃ rebelliones significanṫ. Vtroq siqdẽ modo dauid peccauerat. Primo modo in adulterio: secundo aũt in homicidio. Et huic petitioni addit. Secundum gratiam tuam, non iustitiam tuam, recordare mihi, ad meum bonum & non solũ ad cõmune bonum, tu ppter bonitatem tuam, non merita mea, domine.

Bonus & rectus. Postq̃ dauid eleuauit aiam suã ad deũ, petẽdo tria spũalia, psequiṫ eleuationẽ ai cõtẽplãdo rõnes ex pte dei cõgruas ad cõcessionẽ petitoꝝ, ichoãs a duabus dei cõditionibus: bonitate s. & rectitudine. Bonus, ad cõicãdũ bonitatẽ suã, & rectus, ad ea q̃ rectitudinis sunt dirigẽdũ & faciendũ, dñs: & ppterea, qa bonus & rectus, docẽs, supple est erit & fuit, pctõres in via: hoc ẽ officiũ exercet doctoris ad istruẽdũ pctõres de iis q̃ spectãt ad viã rectã. Et hoc rñdet primę petitioni. Inducet hũiles i iudicio, & assuefaciet hũiles vię suę. Directe hoc rñdet scdæ petitioni. Sed discerne respectu pctõꝝ cõtẽplaṫ deũ doctorẽ vię, respectu aũt humiliũ cõtẽplaṫ deũ officiosum, velut ad faciẽdũ ambulare & assuescere ambulãtes ifantes quũ primũ discũt ambulare. Et est humilitas hoc in loco nomẽ virtutis. In quo describiṫ pcipua dei cura erga eos q humiliter se ei submittũt Et hoc ẽt qa bonus & rectus dominus. In iudicio aũt, nõ in ipetu sed rõnis iudicio ambulare faciet: nõ fm vias carnis aut mundi, sed assuefaciet ambulare viã suã, dei. ¶ Amplius oẽs semitę dñi gra & veritas. hoc intellige de viis dñi ad nos seu creaturas. Et est sensus q oĩa opa dei sunt gra & veritas. gra qa bonus, veritas qa rectus dñs. Et hoc est veꝝ: qa in oĩbus opibus dei iueniṫ rectitudo & aliqd gratuitũ. Et vbi descripsit offm̃ dei pri⁹ respectu pctõꝝ (vtpote deuioꝝ) & postea respectu hũiliũ, vtpote icipiẽtiũ viã gradi, nũc describit offm̃ dei respectu iustoꝝ: vtpote exercitatoꝝ in dei via. Ita q quia bonus & rectus, ppterea oẽs semitę domini (hoc est vię dñi arctius ispectę) gra & veritas sunt, nõ qbuscũq, nõ iis q nõ sapiũt q̃ dei sunt: sed custodiẽtibus pactum eius, legẽ eius, fœdus eius quo ille deus eoꝝ & isti populus dei, & testificationes eius. Testificationes dei appellanṫ q̃cunq testimoniũ phibẽt nobis de deo: siue sint opa naturalia, siue miraculosa. iis siqdẽ q curã hñt & diuini pacti & diuinoꝝ testimõioꝝ, oĩa diuina opa sũt gra & veritas. ¶ Hanc cõtẽplationẽ nõ potuit finire dauid nisi repetẽdo venię petitionẽ. Propter nomẽ tuum dñe, quo bonus & rectus diceris, parces culpę meę. Fiducialiter & ex magna spe affirmatũ itellige qđ pcaṫ, dicẽdo parces culpę meę. more qppe supplicãtiũ & ex cõfidẽtia magna pponẽtiũ petitionẽ tãq̃ efficiendam, ne videaṫ sub dubio petere ait parces culpę meę. Et rõnem subdit. qm̃ grandis ipsa: hoc est qm̃ nomini tuo reseruaṫ cõdonatio culpę meę ex sui magnitudine. decet enim tuum nomen magna facere, & illud magnificari in cõdonatione magni sceleris. Vbi nota non alleuiare peccatũ suum dauidem: sed quod prius vocauit rebellionẽ, modo grandem culpam confitetur.

Quis iste. Cõtemplatus dauid petitiones suas ex rõnibus officioꝝ diuinoꝝ, cõtẽplaṫ nunc easdẽ ex pte vlis idigẽtię: qa. s. oẽs idigẽt illis. Et loquiṫ de primis duabus petitionibus. tertia enĩ erat ei ppria vt criminoso. Et intẽdit q nõ solũ pctõres & humiles indigẽt doceri a deo in via, sed oẽs timẽtes deũ.

Et ꝑpterea dicit. Quis, pro q̄ſqs, iſte fuerit timēs dn̄m, docebit eū dn̄s, in via eliget, ꝑ quā eliget, timēs dn̄m. Sępe.n. in hoc metrico ſtilo vtit̄ ꝑpheta māco ſermone. ⁋ Fructus aūt quē cōſequit̄ timēs dn̄m ex eo ꝙ dn̄s docet ipm̄ in via, ſubdit̄ duplicis generis. Primū genus eſt tēporaliū bonoꝝ. Aīa eius.ſ. timētis deū, in bono pnoctabit, hoc eſt qete pſeuerabit ſicut dormiēs. Et hoc quo ad ſe. Et ſemē eius hęreditabit terrā, ꝑmiſſionis. & hoc quo ad filios. Et ſpectāt hi fructus bonoꝝ tēporaliū ad ꝑmiſſiones veteris teſti. ⁋ Secūdū genus eſt bonoꝝ ſpūaliū. Secretū dn̄i timētibus eius, cōicabit̄ ſpālibus reuelatiōibus: & pactū eius, ē, ad faciendū ſcire eos. In quo ſignificatur magnū beneficiū quo deus efficit pactū legis ſuę nō ad iudiciū ſeu dānationē, ſed ad fructū ſciendi, nō hęc aut illa ſed abſolute: quia ſola ſciētia ſalutis eſt ſciētia ſimpliciter & abſolute: iuxta illud deutero. 4. hęc eſt veſtra ſapiētia & itellectus. ⁋ Intellige aūt hos fructus ꝑphetię & intellectus legis nō tāq̄ ordinarios quo ad primū: ſed tāq̄ ſępe ex diuina gratia collatos timētibus ipſum. ⁋ Et meminit horū fructuū dauid: qa cōſcius erat ſibiipſi perditionis vtrorūq̣: nā peccādo ꝑdiderat & pnoctationē in bono & demeruerat ꝑmiſſam ſucceſſionē ſeminis, perdideratq̣ reuelationes diuinas.

Oculi mei. Tractatur hic illa particula, deus meus in te cōfiſus ſum: incohādo a pſeuerāte recurſu ad deū cū plena cōfidētia. Oculi mei cōtinue ad dominū, ſuſpiciūt & ſuſpiciēt. ecce fiducia. qa ipſe euellet de reti pedes meos. Aſſimilat reti cōiurationē et inſecutionē quā patiebatur ab abſalon, tāq̄ ipſe inciderit in illud rete ſicut vere inciderat. ⁋ Ad qd aūt oculos ſuſpēſos habeat ſubiungit. vertere ad me & miſerere mei. More humano alloquit̄ deū tanq̄ auerſum a dauide vt vertat̄ ad ipm̄ hn̄tem pedes itra rete & cōpatiat̄ miſerię eius. Quoniā vnicus & paup ego, ſupple ſum. Vnicum ſe dicit in reſpectu ad multitudinē ſequacē abſalon. & eadē relatione appellat ſe pauperē: vt hic maximā idigētiā diuini auxilii ſignificet. Et hęc quo ad diuitias & milites. ⁋ Quantū ad iterna vero mala ſubdit. Anguſtiæ cor meum dilatate fecerūt, de anguſtiis meis educ me. Metaphorico ſermone deſcribit anguſtias exiſtentes in corde valde multiplicatas, ad ſimilitudinē reꝝ q̄ cōdunt̄ in ſacculo ex corio: quum.n. res cōtētę multiplicant̄, dilatāt ſeu ampliāt corīū cōtinēs. Iuxta hāc metaphorā intēdit multitudinē tātā anguſtiaꝝ in corde vt quodāmō ampliēt cor. ⁋ Vñ & ꝑſequēdo mala inherētia, ſubdit. Vide humilitatem meā, hoc eſt depſſionē meā, & laborē meū, quem ſuſtineo: & ignoſce oībus pc̄tis meis. Acſi dixiſſet. ſint hęc quę patior accępta corā te ad veniā pc̄toꝝ meoꝝ. Vbi vides tertio petētē veniā, augere petitionē: dū extēdit ad oīa pc̄tā ſua. ⁋ Vide demū inimicos meos, abſalon & cōplices: qa multiplicati ſunt (nā totū fere regnū ſeqbat̄ abſalon) & odio iniqtatis, nō iuſtitię, oderūt me. Aduerte hic ꝙ loco ſuſpēſionis oculorū ſuorum ad dn̄m, petit dauid a deo primū reſpice in me, ſecundum vide humilitatē, tertiū vide inimicos meos: vt nihil prętermiſerit videndum.

Cuſtodi animam meam. Tractat̄ hic illa particula, nō cōfundar: petēdo qnq̣. Primū. cuſtodi aīam meā. Timebat mori in illa pſecutione. & iō petit cuſtodi aīam meā. i. vitā meā. Secūdū. & eripe me, de hac pſecutione. Tertiū. nō cōfundar. qd deprecatiue itelligēdū eſt cū fiducia: vt ſupius declaratū eſt. Ecce fiducia. qa ſpaui in te. ⁋ Quartū. Perfectio & rectitudo cuſtodiēt me. Et itelligit de pfectione & rectitudine dei: iuxta id.n. quod ſupius dixerat bonus & rectus dn̄s, mō petit ꝙ perfectio ichoatę gr̄ę & rectitudo cuſtodiāt ipm̄ a malis. Pręcat̄ aūt vtēs futuro idicatiuo rōne iam dicta ex fiducia magna. De qua ſubiūgit. qa expectaui te. ⁋ Quintū. Redime deus iſraelē ex oībus anguſtiis ſuis. Nō ſuffecit orare ꝑ vita & liberatione ſua, ſed pro toto populo in tribulatione poſito rogat. Redime, quaſi venditū populum fraudibus abſalon, iſraelem, cognominauit vt meritum patriarchę patris populi cōmemoraret: ex oībus anguſtiis ſuis, vt omni ex parte libertate ſolita gaudeat. Amen.

⁋ VVLGATA EDITIO. ⁋ Pſalmus dauid. XXV.

IVdica me domine, quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum: & in domino ſperans non infirmabor.

Proba me domine & tenta me: ure renes meos & cor meum.

Q̄m̄ miſericordia tua ante oculos meos eſt: & complacui in ueritate tua.

Nō ſedi cū cōcilio uanitatis: & cum iniqua gerētibus non introibo.

Odiui eccleſiam malignantium: & cum impiis non ſedebo.

Lauabo inter innocentes manus meas: & circundabo altare tuum domine.

Vt audiam uocem laudis: & enarrem uniuerſa mirabilia tua.

Domine dilexi decorem domus tuę: & locum habitationis glorię tuę.

Ne perdas cū impiis deus aīam meam: & cum uiris ſanguinum uitam meam.

In quorum manibus iniquitates ſunt: dextera eorum repleta eſt muneribus.

Ego autem in innocentia mea ingressus sum:redime me & miserere mei.
Pes meus stetit in directo : in ecclesiis benedicam te domine.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Dauidi. XXVI

1 Propheta. IVdica me domine[4],quoniam ego in perfectione mea ambulaui : & in domino[4] confisus sum, non labar.
2 Proba me domine[4] & tenta me:purifica renes meos & cor meum.
adest
3 Quoniã gratia tua cõspectui oculorum meorũ :& ambulabo in ueritate tua.
4 Non sedi cum uiris falsitatis:& cum latentibus non introibo.
5 Odiui ecclesiam malignantium:& cum impiis non sedebo.
6 Lauabo in mundicia palmas meas:& circuibo altare tuum domine[4].
7 Ad faciendum audire in uoce confessionis:& ad narrandum oĩa separata tua.
8 Domine[4] dilexi habitaculũ domus tuę:& locũ tabernaculi honoris tui.
9 Ne cõgrega cum peccatoribus aĩam meam:& cũ hoĩbus sanguinum uitas meas.
est
10 Qꝛ in manibus eorum cogitatio :& dextera eorum plena munere.
11 Et ego in perfectione mea gradiar:redime me & miserere mei.
12 Pes meus stetit in rectitudine:in cętibus benedicam dominum[4].

TItulus est. Dauidi.De quo vt supra.
¶Circa materiã psalmi aduerte ꝙ quũ cõstet de autoꝛ ex titulo/& nihil eoꝝ q̃ loq̃nti ĩ hoc psalmo attribuunt̃ excedere ꝑsonã dauidis,ↄñs ẽ vt de ipso dauide ad lr̃am psalmus tractet.¶Quę ãt tractet oportet ex iis q̃ clara sunt conicere.Clarũ in primis est ꝙ nulla de inimicis fit mẽtio. Clarum secũdo est ꝙ dauid exponit se rigoroso examini diuini iudicii.Claꝝ tertio est ꝙ iã dilexerat locũ domus dei inter alia multa bona q̃ dicit se fecisse & ꝑmittit facere.¶Ex q̄bus simul collatis apparet/ꝙ dauid adepto regno anteq̃ caderet in crimen adulterii & homicidii/edidit hũc psalmũ: intẽdẽs in ipso iustificare corã deo cãm adepti regni.s.ꝙ nõ malis artibus/sed cũ oĩ rectitudĩe tũ seruata tũ seruãda ambulauit.Et ꝑpterea nullius meminit inimici:ꝑpterea petit a deo rigorosi examinis cẽsuram:ꝑpterea tot bona sua opa cõmemorat/& mala a q̄bus abstinuit:ꝑpea deuotionẽ suã erga domũ dñi citat.¶Et si diligentius singula collata fuerint,apparebit ꝙ psalmus iste editus fuit in principio quo dauid factus fuit rex sup totũ israel/& disposuit transferre arcã domini in mõtẽ sion:vt dr̃.1.parali.13.nã illi tpi quadrãt oĩa:& iustificatio cãę regni tũc adepti/& deuotio erga domũ dñi/& nõ cõsensisse malis gestis/& petitio segregatiõis a malis.¶Est ergo ad lr̃am materia psalmi iustificatio regni habiti a dauide.

¶SVMMARIVM EST.

¶Dauid vbi exposuit se examini diuini iudicii(citatis tũ bonis opibus suis/tũ mundicia a male gestis)petit vt deus non aggreget progressum suum impiorum consortio,sed redimat ac misereatur sui affecti ad ea quæ sunt rectitudinis.

¶Persona loquens propheta est.

IVdica me domine.Diuidit̃ psalmus in partes duas:ꝑpositiuã materię,& executiuã/ibi ꝑba me.¶Quattuor ꝑponit.Primũ.iudica me dñe.petẽs iudicio discussionis & rigorosi examinis iudicari a deo:nõ simpliciter & absolute/sed in cã regni.Et hinc soluit̃ quęstio obiiciens ꝙ alibi dicit/nõ intres in iudiciũ cũ seruo tuo dñe.ibi nanq̧ recusat diuinũ iudiciũ simpliciter & absolute : hic aũt petit illud in vna particulari cã.¶Secũdũ affert pro rõne talis petitionis ex parte integritatis suę.Qm̃ ego in ꝑfectione/integritate,mea/hoc est qualẽ fragilitas mea assequi potuit(addidit enim mea ne ꝑsumptuose videret̃ dicere ꝙ in perfectione ambulauit)ambulaui/ꝑgressus sum in negocio regni.¶Tertium ex parte diuinę electionis qua elegerat ipsum in regem.& in domino/non in homine/non in fortitudine sequacium,confisus sum.Et hę duę causę sunt verę causę petitionis.¶Quartum quod demum subiũgitur/securitatis est. non labar/non timeo succumbere sub tali examine.vel potius nõ labar a regno super hęc fundato.

¶Proba me domine.Incipit pars executiua tali ordine.Primo tractat̃ illa particula/iudica me. Secũdo illa/& in domino confisus sum/ibi qm̃ gratia.Tertio illa/in ꝑfectione mea ambulaui/ibi non sedi.Quarto illa/non labar/ibi ne cõgrega.¶Circa primum/rigorosum proponit examen sub similitudine examinandi argenti seu auri.Proba me domine & tenta me/ad modum tentãtis & expimẽtũ

sumere volentis habe te circa me: purifica/conflatione in igne sicut purificatur argẽtum, renes meos & cor meum: hoc est intima queq; mea/affectus/cogitationes. Acsi aperte dixisset. Scrutare subtilissime me et intima queq; mea, inuenies me mundum in causa.

Quoniã gratia tua. Tractatur hic illa particula/& in domino cõfisus sum. Vbi aduerte in precedenti psalmo dictum fuisse/vniuerse vie domini gratia & veritas. Monstrat ergo fiduciam suam totam in deo fuisse/ex hoc ꝙ tam gratiam q̃ veritatem dei ante se habuit. illam in intellectu. quia gratia tua affuit cõspectui oculoꝝ meorum. Habebat enim semper ante oculos suos gratiam dei qua sine eius meritis elegerat ipm in regem per samuelem &c̃. & semper cõfidebat in gratia dei. Et ne in vanũ gratiam dei reciperet/subiungit de veritate in opere. & ambulabo in veritate tua. non solum ambulaui sed perseuerabo ambulando, in veritate tua/in veritate ẽm te etsi forte non ẽm homines.

Nõ sedi. Tractatur hic illa particula/quoniam ego in perfectione mea ambulaui. Et quoniam perfectio habet duas partes (declinare a malo/& facere bonũ) inchoat a prima. Nõ sedi cum viris falsitatis/& cũ latentibus nõ introibo. Ioab & abisai viri falsitatis & latentes appellanẽ in occisione abner: de qua. 2. reg. 3. vnde & tunc dixit dauid. mundus ego sum & regnũ meum apud deũ vsq; in sempiternum a sanguine abner. Et ꝓpterea nũc dicit. Non sedi/nõ cõicaui, cũ viris falsitatis/ioab & fratre eius: & cũ latentibus. i. simulate & proditorie ꝓcedentibus, non introibo: qa nec ratam intendebat habere hmõi rem gestã/nec aliquid simile. ¶ Vbi aduerte ꝙ vtiẽ vocabulis spectãtibus ad cõsultandũ/scilicet introeũdi in locum consilii & sedendi in cõsilio: vt intelligas nõ esse cõsensu aut consilio eius quomodolibet factũ illud homicidiũ/quasi expediens ad cõsequẽdum regnum. Et vtitur p̃terito ad excusationem: futuro aũt ad perpetuam detestationem. ¶ Odiui ecclesiam malignantiũ, & cum impiis nõ sedebo. Impii & malignantes appellanẽ duo principes latronum banaa & rechab, qui interfecerũt regem isboseth/& attulerũt caput eius ad dauidem in hebron: vt patet. 2. reg. 4. Odiui/ẽt facto, ecclesiã/cõgregationẽ, malignantiũ/banaa & rechab principum talis ecclesie: & cum impiis/eisdẽ, nõ sedebo/regnabo/non accipiam in magnates regni. Minus dicit q̃ fecerit: quia nõ solũ nõ admisit eos ad gratiã sessionis, sed iussit eos occidi. ¶ Et vniuersaliter quo ad oĩa, lauabo in mũdicia palmas meas. Pilatus accepta aqua lauit manus corã populo in signũ mũdicie sue, ita nunc ꝓpheta iuxta hũc morem ait. lauabo palmas meas in mũdicia/manifestare potero toti populo opa mea esse munda velut lauãs manus publice in signũ innocẽtiae. Hec quo ad declinationem a malo. ¶ Quo ad operationẽ vero boni subdit. & circuibo altare tuũ domine. In quo nõ solum sacrificii oblationem sed frequẽtiam comitum ipso circuitu denotat. Et ecce effectus intẽtus ex circuitu. Ad faciendũ audire in voce cõfessionis & ad narrandũ oĩa separata/hoc est mirabilia, tua. Ordo ꝑposterus. Prius est enim cantare mirabilia dei: & inde fit ꝙ audiatur vox laudis. Intẽdit enim per hoc diuinum cultũ quem ordinauit in domo dñi ad testificandũ rectitudinem animi sui. ¶ Et adiungit de preterito. Dñe dilexi habitaculũ domus tue, & locũ tabernaculi honoris tui. Hinc clare apparet dauidem dilexisse locum in quo ponendum erat tabernaculum honoris dei/in quo honorabatur deus (qui bethel appellatus est a patriarcha iacob) & ꝓpterea dauidẽ transtulisse arcam dñi in sion, nesciens adhuc in qua parte montis erat bethel. Propterea enim dicit ꝙ dilexit locum tabernaculi honoris tui. Vnde & meruit diuina reuelatione cognoscere illum locum. 1. parali. 22. & 2. parali. 3.

Ne ꝯgrega cũ pctõribus. Tractaẽ hic illa particula/non labar: petẽdo duo valde necessaria regi ad seruandum a lapsu. Primũ est nõ habere consortium cum peccatoribus. Et quãuis omnes peccatores vitandi sint principibus, duo tamẽ genera hic spãliter describũtur. Alterum est hominũ sanguinum. Alterum hoĩum munerum. Illi contra vitam, isti contra iustitiam subditorum moliuntur. Primum ergo generaliter. ne congrega cum peccatoribus animam meam/congregatione vnanimitatis. Deinde specialiter. & cum hominibus sanguinum/effusoribus, vitam meam/cõuersationem meam. Et rursus specialiter. Q in manibus eorum cogitatio, & dextera eorum repleta munere. Homines qui muneribus corrumpunẽ primum descripsit ꝙ in manibus eorum cogitatio. Habent enim tales homines cogitationes non in recta ratione, sed in manibus. Si manus sunt vacue habent vnam cogitationem: si manus sunt plene/habẽt aliam cogitationem. Et propterea dicitur de ipsis ꝙ in manibus eorum cogitatio. Et vitium eorum apertius describitur. Et dextera eorum repleta munere. Vbi scito ꝙ dictio hebraica non significat munus absolute, sed munus sordis seu corruptionis. ¶ Et ego. Ecce quorsum tendit petitio. Et ego in perfectione mea gradiar. serua me a societate istorum, & ego in perfectione mea inchoata perseuerabo absq; lapsu. Et quoniam cognoscebat non omnes suos recte semper incedere/ideo subdit. Redime me/a seruitute peccatorum quos oportet me sustinere, & miserere mei/tolerantis illos. tolerauit enim vsq; ad mortem crimen ioab impune. ¶ Et ad prouocandum diuinam misericordiam affert rectitudinem affectus. Pes meus/affectus meus/gressus meus, stetit in rectitudine/non est lapsus a recto hactenus: & in futurum in cetibus benedicam dominum. quia hactenus perseueraui in bono/& publice laudabo ea que sunt domini/non ea que sunt hominum, miserere mei/non noceant mihi iniquitates aliorum. Amen.

VVLGATA EDITIO. Psalmus dauid. XXVI.

DOminus illuminatio mea & salus mea: quem timebo?
Dominus protector uitę meę: a quo trepidabo?
Dum appropiant super me nocentes: ut edant carnes meas.
Qui tribulant me inimici mei: ipsi infirmati sunt & ceciderunt.
Si consistant aduersum me castra: non timebit cor meum.
Si exurgat aduersum me prelium: in hoc ego sperabo.
Vnam petii a domino hanc requiram: ut inhabitem in domo domini omnibus diebus uitæ meæ.
Vt uideam uoluptatem domini: & uisitem templum eius.
Quoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.
In petra exaltauit me: & nunc exaltauit caput meum super inimicos meos.
Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hostiam uociferationis: cantabo & psalmum dicam domino.
Exaudi domine uocem meam qua clamaui ad te: miserere mei & exaudi me.
Tibi dixit cor meum. exquisiuit te facies mea: faciem tuam dñe requiram.
Ne auertas faciem tuam a me: & ne declines in ira a seruo tuo.
Adiutor meus esto: ne derelinquas me neq; despicias me deus salutaris meus.
Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me: dominus aũt assumpsit me.
Legem pone mihi dñe in uia tua/ & dirige me in semitã rectã: propter inimicos meos.
Ne tradideris me in animas tribulantium me: quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.
Credo uidere bona domini: in terra uiuentium.
Expecta dominum: uiriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum.

IVXTA HEBRÆVM. Dauidi. XXVII.

1 Propheta. DOminus[4] lux mea & salus mea est, a quo timebo? dominus[4] roboratio uitarum mearum est, a quo pauebo?
2 Appropinquantibus super me malignantibus ad deuorandum carnem meam: angustatores mei & inimici mei ptra me mihi, ipsi impegerunt & ceciderunt.
3 Si castrametabitur super me exercitus, non timebit cor meum: si surget super me bellum, in hoc ego confidens ero.
4 Vnam petiui a domino[4], ipsam requirã: sessio mea sit in domo domini[4] omnibus diebus uitarum mearũ, ad uidendum in placiditate dñi[4], & ad quęrendũ in templo eius.
5 Quoniam abscondet me in umbraculo suo, in die mali abscondere faciet me in abscõdito tentorii sui: in petra exaltabit me.
6 Et nunc exaltabitur caput meum super inimicos meos in circuitibus meis: & sacrificabo in tentorio eius sacrificia clangoris, cantabo & psallam domino[4].
7 Audi domine[4] uocem meam/ uocabo, scilicet miserere mei & responde mihi.
8 Tibi dixit meditando cor meum. Vox dei meditata. quęrite facies meas. Propheta. facies tuas domine[4] quęram.

9 Ne absconde facies tuas a me/ne declinare fac in furore seruum tuum: auxilium meũ
fuisti, ne dimitte me/& ne derelinque me deus salutis meę.
10 Quoniã pater meus & mater mea dereliquerunt me: & dñs[4] colliget me.
11 Doce me dñe[4] uiam tuam & deduc me in semitã rectitudinis: ꝓpter inspectores meos.
12 Ne trade me in animam angustatorũ meorum: quoniam surrexerunt in me testes fal/
sitatis & locutor iniquitatis.
ac si nõ credidisses
13 Nisi credidi ad uidendum in bonitate domini[4] in terra uiuentium.
14 Spera ad dominũ[4]: roborare/ & roborabit cor tuum, & spera ad dominum[4].

Titulus est. Dauidi. De quo vt supra.
¶ Circa materiam psalmi quia constat ex titulo dauid autorẽ esse psalmi/& ea q̃ dicunt̃ non excedere personam dauidis, cõsequens est de ipso dauide ad literam tractari. ¶ Quę aũt tractentur/ex clarioribus itelligere oportet. Primum itaq; clarum est ꝙ dauid profitetur deum lucem/salutem/fortitudinemq; suam. Secundum de ꝑterito/ꝙ quum inimici appropinquassent cõtra eũ ceciderunt. Tertium ꝙ petit non incidere in desiderium hostiũ suoꝝ: quia insurrexerũt in eũ testes falsi. Quartum ꝙ valde desiderauit ac desiderat habitare in domo dñi/quęrere faciem dñi &c̃. ¶ Ex quibus simul collatis apparet manifeste ꝙ dauid describit se in eo tẽpore quo inimici eius ceciderãt/& tamen adhuc superat bellũ cũ eisdẽ. Vnde excludit̃ & totũ tempus vitę saulis: qm̃ viuente saule non ceciderunt inimici dauidis. Excludit̃ & tẽpus absalon: qm̃ illi tẽpori non cõuenit/dñs lux mea & salus mea &c̃. vt patet. Excluditur quoq; tẽpus belloꝝ cum alienigenis. tum quia in eis nõ verificat̃ ꝙ insurrexerũt testes falsitatis, ꝑcipue talis vt dauid nõ crederet videre bonitatẽ dñi in terra viuẽtiũ. tum quia magna pars psalmi affert pro rõne desideriũ dauidis circa domũ & faciẽ dñi: quod impertinens videt̃ ad bella cũ alienigenis. Et qm̃ tam hoc q̃ cętera clara quadrant tẽpori quo dauid erat rex iuda in hebron/& inter ipm̃ & domũ saulis fuit longa cõcertatio. 7. scilicet annoꝝ, ideo de tempore illo tractat iste psalmus. nã tunc verificat̃/dominus lux mea & salus mea &c̃. vt enim patet. 2. reg. 2. dauid ex reuelatione domini mortuo saule ascẽdit in hebron, vbi factus est rex super tribum iuda. Tũc verificatum fuit ꝙ inimici eius ceciderunt: vt patet. Et tamen ꝙ superat adhuc bellũ cũ eis: durauit enim ꝑ annos septẽ bellum. & erat bellum cũ illismet qui fuerãt falsi testes cõtra dauidem: vt in decursu expositionis manifestabit̃. Et ęstuabat dauid desiderio honorandi arcã domini/& constituendi habitationẽ suam prope arcã domini in mõte sion. quod nõ poterat: quia hierusalem (in quo est mõs sion) non erat sub potestate eius. ¶ Est itaq; materia psalmi ad literam/fiducia dauidis in domino adhuc regis in hebron/ad honorandũ arcam domini & habitandum iuxta eã. quod claudit in se materialiter assecutionem regni israel: formaliter enim ad domum dñi tẽdit. Attestat̃ autẽ dicto tempori titulus psalmi apud græcos talis. psalmus dauid anteq̃ liniret̃: hoc est vngeretur in regem super totum israel.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid ex perceptis multis diuinis beneficiis iam non timens ab homine/sed expectãs beneficiorum cumulum, petit a deo quiescere in domo dei/quęrere faciem nosseq; vias eius/& nõ tradi in desiderium inimicorum suorum.

¶ Persona loquens propheta est, recitans diuinam vocem.

Dominus lux mea. Diuiditur psalmus in partes duas: ꝓpositiuam, & executiuã/ibi appropinquantibus. ¶ Proponit quattuor. Primũ. dñs lux mea/ęterna. Secundũ. & salus mea/a malis. Tertiũ. dominus roboratio vitaꝝ mearum: hoc est robur dans vitę meę. Quartũ qđ repetit̃. a quo timebo/a quo pauebo? Et legit̃ vtrunq; interrogatiue. Ac si diceret. a nullo timebo a nullo pauebo, deo luce/salute & fortitudine mea. Fit aũt repetitio tum ad insinuandam firmitatem securitatis. tum vt altera ex pręteritorum/altera ex futurorum periculorum ratione dicatur.

¶ Appropinquantibus. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur geminata illa particula/a quo timebo. Secũdo illa/salus mea/ibi vnã petii. Tertio illa/lux mea/ibi audi dñe. Quarto illa/roboratio vitarũ mearum/ibi ne trade. ¶ Bis dixerat/a quo timebo. Et ꝓpterea duo subiungit genera periculorum. Primum pręteritorum. Appropinquantibus super me malignantibus ad deuorandum carnem meam, angustatores mei & inimici mei mihi ipsi impegerunt & ceciderunt. Et intelligitur ad literã de exercitu isboseth duce abner contra dauidem congregato: de quo. 2. reg. 2. nam egressi sunt quasi ad deuorandum dauidem: vtpote. xi. tribus contra vnam. Et tamen ipsi debilitati sunt, seu impegerunt & ceciderunt. Impegerunt quidem in ioab obuiantem eis: & ceciderunt/fugato eorum exercitu. Appellantur autem malignantes, eo ꝙ ex malignitate concępta tempore saulis aduersus daui/

dem/mouebantur contra dauidem. Vnde & ſignanter addidit, mihi: vt intelligeres malignitatem & inimicitiam totam contra eum. ¶ Secundum futurorum. Si caſtrametabitur/iterum, ſuper me/contra me, exercitus/totius populi, non timebit cor meum/ab eo: ſi ſurget ſuper me bellum, in hoc ego confidens/ꝙ deus vertet illud in bonum meum. vt intelligas totam fiduciam eius eſſe in deo ex experientia geſtorum.

Vnã petii a domino. Tractatur hic illa particula/ſalus mea. Vbi aduerte ꝙ tota ratio iſtius pſalmi ex parte dauidis explicatur in deuoto dauidis affectu ad domum domini. inſinuans per hoc ꝙ tãtę perfectionis erat vt non tantifaceret adeptionem regni quanti ęſtimabat aſſecutionem voti ſui erga domum domini. Vnam/rem, inquit petii a domino/tanq̃ pręcipue intentam, hanc requiram. In quo clare patet & præterita & perſeuerans deuotio. Quæ autem ſit iſta res petita/ſubiũgit. ſeſſio mea/ſedere meum/quieſcere meum, in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Et non dixit quieſcere in regno, ſed in cultu domini. Et ad literam ſtatim adimplere conatus eſt hoc dauid/ſtatuens domum ſuam iuxta domum domini: exemplo moyſi ducis populi, cui ordinatum eſt a deo nume. 3. vt habitaret iuxta oſtium domus domini. ¶ Quorſum autem hoc habuerit deſiderium/manifeſtat ex ſperatis ſalutiferis fructibus. Primo ex parte ſui duobus. Alter eſt. ad videndum in placiditate domini: In quo mentis eleuatio ad videndum quę dei ſunt quiete/tanq̃ coram deo placide monſtrante diuina ſperatur. Alter eſt. & ad quærendum in templo eius. In quo diligentia inquiſitiua eorum quæ ad diuinam gloriam ſpectant/ſperatur in templo: vtpote loco orationi deputato. ¶ Secũdo ex parte dei primus fructus deſcribitur. quoniam abſcondet me in vmbraculo ſuo. Secundus. in die mali abſcondere faciet me in abſcondito tentorii ſui. Aduerte hic ꝙ parui refert cõſentire puncto vt diximus, vel conſentire aliis aliter punctantibus/quoniam abſcondet me in vmbraculo ſuo in die mali: & poſtea ſubditur/abſcõdere faciet me &c̃. ſenſus enim in idẽ redit. Sperat dauid ꝙ ſicut moyſes in die periculi quum populus contra ipſum & aaron inſurgebat abſcõditus eſt in tabernaculo domini, mittente domino nubem cooperientem tabernaculum (vt dicitur nume. 14.) ita ſic vel aliter ex gratia domus dei ipẽ protegẽdus eſſet in occurrentibus. Bis autem hoc repetit. Semel ad ſignificandum ꝙ domus dei erat ſibi futurum refugium communiter/ſicut refugium moyſi ſemper erat tabernaculum domini. Et ſemel ad ſignificandum ꝙ ſpecialiter in die mali/in die periculi, domus dei eſſet ſibi futurum refugium efficax. Et propterea dicit ꝙ ita abſcondere me faciet in abſcondito/in intimo ſecreto, tentorii ſui: hoc eſt ita ſecure proteget me acſi eſſem abſconſus in intimo tentorii diuini. De communi autem dicit ꝙ abſcondet me in vmbraculo ſuo: quod protegit ab iniuriis æſtus & imbrium. ¶ Tertius fructus. In petra exaltabit me/in ſolido & firmo fundamento exaltabit me in regem: non ſicut ſaulem, qui ſtatim deiectus eſt/tanquam non fuerit in petra exaltatus. Vnde dixit ſamuel ad ſaulem. 1. reg. 13. quod ſi non feciſſes/iam nunc firmaſſet dominus regnum tuum ſuper iſrael in ſempiternum: ſed nequaq̃ regnum tuum vltra conſurget: quęſiuit dominus virum ſibi iuxta cor ſuum, & præcępit ei dominus vt eſſet dux ſuper populum ſuum &c̃. ¶ Demum poſt deſcriptos fructus futuros adepta commoditate domus domini/deſcribit effectus iam imminentes. Alterum ex parte dei. Et nunc exaltabitur caput meum ſuper inimicos meos circuitibus meis. Sperabat dauid exaltandum ſe in regem ſuper totum iſrael, quum eſſet rex ſuper tribum iuda tantum. & circunquaqꝫ inimicos habebat: vtpote conſtitutus inter tribus duodecim quarum vndecim aduerſabantur ei. Et hoc adimpletum ad literam fuit. ¶ Alterum pro gratiarum actione: qui tamen poteſt connumerari tertius fructus ex parte dauidis adiunctus primis duobus. Et ſacrificabo in tentorio eius ſacrificia clangoris, cantabo & pſallam domino. Vbi aduerte ꝙ dictio hebraica non ſignificat purum ſonum tubę: ſed ſignificat feſtiuum quendam ſonum tubæ. quem penuria vocabulorum & nunc & ſæpius clangoris nomine ſignificabimus: eo ꝙ ſaltem ſonum tubæ ſignificat (iubilatio autem qua alii interpretes vtuntur/finem illius ſoni innuit: quia ad iubilandum/ad hoc vt feſtiue ſe haberent, ſonus ille fiebat) & quia pręcęptum erat in lege vt ſacrificiis feſtiuis cum iucunditate populi admiſceretur huiuſmodi ſonus: vt dicitur nume. 10. Et ꝑpterea dicit ſacrificia clangoris.

Audi domine. Tractatur hic illa particula/lux mea: petendo manifeſtari ſibi diuinam faciem & doceri. ¶ Vtitur autem multis locis. Et primum ex parte intimi ac meditabũdi affectus. & propterea pręmittit. Audi domine vocem meam/internam: vocabo/intus hoc. miſerere mei (in quo miſeriam propriam recognoſcit) & reſponde mihi/opere. Tibi/non homini, dixit/contemplando, cor meum: hoc eſt coram te locutus ſum meditando verba tua ſequentia: ſcilicet quærite facies meas. meditabatur ſiquidem dauid hæc dei verba in corde ſuo. Vnde & promittit obedire. facies tuas domine quęram: hoc eſt ad quod petiit miſerere mei/ad quod pręmiſit reſponde mihi. ¶ Et propterea ſubdit. Ne abſconde facies tuas a me, ne declinare fac in furore ſeruum tuum. Dupliciter negatur facies principis ſubdito. Vel occultatione, quum non comparet/ſed velum aliquod interpoſitum eſt.

& tunc vocatur abscondere faciem suam. Vel si apparet quidem/sed irato vultu:ita vt expectans gratiam recedat/videns non esse tempus gratię.Et tunc dicitur facere declinare subditos in furore.Et propterea vtrunq; impedimentum petit tolli.¶ Deinde vtitur altero loco ab inchoato beneficio. Auxiliũ meum fuisti/iam inchoasti adiuuare me, ne dimitte me & ne derelinquę me deus salutis meę/autor: sed perseuera & perfice cœpta.Hactenus enim adiuuerat ipsum deus & in spiritualibus & in temporalibus/saluando a saule & eleuando in regem iuda : sed adhuc restabat vt fieret rex israel iuxta diuinæ promissa per samuelem. Vnde tertio loco vtitur ab huiusmodi promissione.Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me. Ad literam.1.reg.16. nõ est pręsentatus a patre & matre samueli dauid.& propterea hic dicit ꝙ pater meus & mater mea dereliquerunt me:& dominus/per samuelem , colliget me.i.collecturum me promisit.Quod adhuc implendum erat:adhuc enim non erat collectus populus israel in regnum dauidis.Hanc enim congregationem vocat collectionem sui : quia reuera collectio eius erat tanquam regis.¶ Quarto demum loco vtitur ab hostibus. Doce me domine viam tuã. Nolebat enim malis artibus ad regnum peruenire / nolebat ad cultum domus domini nisi via iusta pertingere: Et propterea petit tum doceri viam dei:tum deduci.& deduc me in semitam rectitudinis: nihil enim prodest scire viam dei & non incedere per illam.Propter inspectores mei/hoc est malo animo respicientes me:hoc enim significat dictio hebraica. Illi siquidem qui adhuc supererant sequaces saulis/& egre ferebant regnum transferri in dauidẽ,malo animo respiciebant dauidem.Et q̃uis dauid non timeret ab eis(dixerat enim a quo timebo?)timebat tamen a deo,ne permitteret ipsum peccare/ & consequenter ruere.

Ne trade me in animam angustatorum meorum. Tractatur hic illa particula / roboratio vitarũ mearum:commemorando ptã constantię ac fortitudinis beneficia . Ne trade inquit me in animam/ in desiderium,angustatorum meorum/saulistarum:quoniam surrexerunt in me/non tanquam hostes/ non iure belli,sed testes falsitatis & locutor iniquitatis . Commemorat pręterita quę acciderant in diebus saulis/scripta.1.reg.24.quare audis verba hominum loquentium/dauid quęrit malum aduersum te. Vbi patent testes falsitatis.Et.26.maledicti sunt in conspectu domini/ qui eiecerunt me hodie vt non habitem in hęreditate domini,dicentes.vade serui dijs alienis. vbi patet locutor iniquitatis. Propter quod subditur.Nisi credidi ad videndum in bonitate domini in terra viuentium:hoc est acsi non credidissem ea quæ sunt futurę vitę. vel acsi non credidisem in pręsenti vita adhuc visurum promissa mihi in bonitate domini.¶ Intendit enim commemorare duo.Alterum ꝙ inimici sui non tam zelo regni pro domo saulis/q̃ malignitate contra ipsum sunt:vt patet ex eo ꝙ olim fuerunt contra eum testes iniqui &c̃.Alterum ꝙ constans perseuerauit in eo fides bonorum future vitę seu diuinę promissionis sibi factę.hoc enim intendit dicendo ꝙ illi locuti sunt iniquitatem/acsi ipse dauid non crederet se visurum in bonitate domini vel bona in terra viuentium(quasi ista sit terra morientium) vel in terra promissionis : quę solis viuentibus vita animę promissa est in hæreditatem. ¶ Quibus commemoratis / subditur confortatio suiipsius.Spera ad dominum: roborare/& roborabit dominus cor tuum , & spera ad dominum.Et quam olim habuerat/loquentibus alijs contra dauidem acsi non crederet: & quam nunc in hebron habebat (in vtroq; enim statu hanc animi fortitudinem habuit) seipsum animando commemorat . Vbi aduerte spem pręuenire robur & robur pręuenire spem : vt intelligas mutuo hęc se fulcire/& quod est liberi arbitrij & quod est diuinę gratię seinuicem coalere: & intelligas dauidem in vtroq; statu habuisse deum roborationem vitæ suæ.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Psalmus dauid .XXVII.

AD te domine clamabo: deus meus ne sileas a me / nequando taceas a me, & assimilabor descendentibus in lacum.

Exaudi domine uocẽ deprecationis meę dum oro ad te : dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

Ne simul tradas me cum peccatoribus : & cum operantibus iniquitatem ne perdas me.

Qui loquuntur pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus eorum.

Da illis ẜm opera eorum:& secundum nequitiam adinuentionum ipsorum.

Secundum opera manuum eorum tribue illis: redde retributionem eorum ipsis.

Quoniam non intellexerunt opera domini & in opera manuum eius: destrues illos & non ędificabis eos.

Benedictus dominus: quoniam exaudiuit uocem deprecationis meę.
Dominus adiutor meus & protector meus: & in ipso sperauit cor meū & adiutus sum.
Et refloruit caro mea: & ex uoluntate mea confitebor ei.
Dominus fortitudo plebis suę: & protector saluationum christi sui est.
Saluum fac populum tuum domine & benedic hęreditati tuę: & rege eos & extolle illos usq; in ęternum.

ℭIVXTA HEBRÆVM. ℭPsalmus dauidi .XXVIII.

1 Propheta. AD te dñe[4] uocabo: petra mea ne obsurdesce a me [mihi]/neqñ tacebis [taceas] a me [mihi],
& assimilabor cum descensoribus cisternę [in cisternam].
2 Audi uocem deprecationum mearum in clamare meo ad te: in leuare meo manuū mearum ad adytum sanctitatis tuę.
3 Ne trahe me cum impiis/& cum operantibus iniquitatis: loquentibus pacem cū sociis suis/& malum [est] in corde eorum.
4 Da eis ſm opus ipsorum & ſm maliciam operationū eorum: iuxta opus manuū ipsorum da eis/redde retributionem suam illis.
5 Quoniam non intelligent ad opera domini[4] & ad opus manuum eius: destruet [deus] eos/& non ędificabit illos.
6 Benedictus dominus[4]: quoniam audiuit uocem deprecationum mearum.
7 Dominus[4] fortitudo mea & scutum meum: in ipso confisum est cor meum/& fui adiutus, gauisum est cor meum/& a cantico meo confitebor illum.
8 Dominus[4] fortitudo eis [est]: & roboratio salutum christi sui ipse [est].
9 Saluum fac populum tuum & benedic hęreditatem tuam: & pasce eos & extolle eos usq; ęternum.

TItulus est. Dauidi. De quo vt supra.
Circa materiam psalmi aduerte ꝙ quum constet ex titulo dauidem esse autorem psalmi/& ea quæ dicuntur non excedere personam ipsius, consequens est de ipso dauide psalmum tractare. ¶ Quę autem tractentur in spē de ipso, ex psalmo oportet accipere. In quo clare apparent duo specialia. Alterum ꝙ dauid timet deum negare sibi responsionē. Alterum ꝙ timet trahi cum proditoribus: quos petit puniri. tertium generale est ꝙ dicit se exauditum &c̄. ¶ Ex quibus simul collatis apparet dauidē timere ne culpa proditorum in ipsum redundet quo ad pœnam hāc: scilicet ꝙ deus non respondeat ei. Et propterea psalmus iste ad literam tractat solicitum timorem dauidis ob crimen nepotum eius qui proditorie interfecerunt abner. timuit enim ne propterea deus negaret sibi responsum. Et merito: quoniam sciebat regi sauli negatum fuisse diuinum responsum ob longe minus peccatum filii eius ionathę quando comederat modicum mellis: vt patet. 1. reg. 14. Congruūt autem omnes psalmi partes huic materię: immo & quodāmodo ipsa verba quę tunc dixit dauid. 2. reg. 3. contra nepotes suos ioab & abisai. Dixit enim. retribuet dominus facienti malum iuxta maliciam suam. quod hic clare in quarto versiculo dicitur. Imprecatus quoq; est indeficiens malum/dicens. non deficiet de domo ioab cadens gladio & indigens pane &c̄. quod hic in quinto versiculo dicitur/ destruet eos & nō ędificabit illos. ¶ Est igitur ad literam materia psalmi/recursus dauidis ad deum vt non neget sibi responsum ob crimen nepotum suorum proditorum/sed puniat illos.

ℭSVMMARIVM EST.

ℭDauid post nepotum crimē petit a deo vt rñdere velit sibi clamanti/& nepotes proditores puniat ſm opera & maliciam eoꝝ: habitaq; diuina responsione gratias agit & orat pro populo.

ℭPersona loquens propheta est.

DOmine ad te vocabo. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materiæ, & executiuā/ ibi audi vocem. ℭProponit tria. Primum. ad te domine vocabo. Secundum. Petra mea/hoc est soliditas mea/ratio omnis firmitatis meę, ne obsurdesce a me/ne agas surdum me vocante te, quod est

dicere noli negare mihi reſponſionem more ſurdi. Tertium/& eſt periculum quod timet ſi deus faceret more ſurdi. Nequando tacebis a me/& aſſimilabor cum deſcenſoribus ciſternę. ⁋ Pręter parabolam ſurdi aduertę alteram parabolam eorum qui deſcendunt in profundum puteum. Soliciti nanq; multum ſunt tales deſcendentes vt ſuper os putei maneat ſemper aliquis reſponſurus clamanti ex inferiori parte putei. intantum enim volunt audiri vt crebro clament: & ſi contingat eos non audiri aut negligi ab exiſtentibus vel debentibus exiſtere ſuper os putei/timent quodammodo ſe deſtitutos fore. Iſtis timet aſſimilari dauid/ſi deus clamanti ipſi non reſpondeat vt conſueuerat reſpondere conſultus. timebat ſiquidem ꝙ deo non reſpondente/ipſe tanq̃ deſtitutus & dubio mali euentus expoſitus foret. Et propterea dicit. nequando tacebis a me/hoc eſt ne ſi forte non reſponderis mihi, & ſic ego aſſimilabor cum deſcenſoribus ciſternę/timentibus ne negligantur tanq̃ deſtituti. Merito autem timet: quia ſciebat deum pro aliena culpa etiam punire in huiuſmodi temporalibus: vt patet ioſue. 6. & .7. de caſu populi propter peccatum achan.

¶ **Audi vocem.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat̃ illa particula/ad te domine vocabo. ſecundo illa nequando tacebis a me & aſſimilabor &c̃. ibi ne trahe. tertio illa/petra mea ne obſurdeſce/ibi benedictus dominus. ⁋ Propoſuit itaq;/ad te domine vocabo: exequitur modo ipſam vocationem. Audi vocem deprecationum mearum/non vnius tantum, in clamare meo ad te/non magnitudine vocis ſed magnitudine affectus, in leuare meo manuum mearum ad adytum ſanctitatis tuę/hoc eſt ad ſanctumſanctorum. illud. n. erat intimus locus diuinę ſanctitatis: in quo erat arca &c̃. Et dixit hoc: quia orabat eleuatis manibus verſus ſanctumſanctorum. Si tamen per adytum ſanctitatis tuę intelligas cœlum, nullus eſt error. Et intendit ꝙ orabat eleuando manus ad deum cœlũ verſus. ⁋ Vbi collige tria concurrentia ad hanc orationem: ſcilicet multitudinem deprecationũ/ clamorem cordis/& exteriorem reuerentiam in eleuatione manuum.

Ne trahe me. Tractatur hic illa particula/nequando tacebis a me & aſſimilabor cum deſcenſoribus ciſternę. Sciebat (vt prędictum eſt) puniri innocentes a deo pœnis temporalibus propter culpam aliorum. Et propterea ſibi timens propter crimen nepotum petit. Ne trahe me cum impiis & cum operantibus iniquitatis, loquentibus pacem cum ſociis ſuis/& malum in corde eorum. Ioab & abiſai filios ſororis ſuę vocat impios & operantes iniquitatem: eo ꝙ proditorie locuti ſunt pacem cũ abner (qui iam in ſocietatem tranſierat dauidis: & propterea ſocius appellatur) & tamen malum erat in corde eorum. Hiſtoria proditionis patet. 2. reg. 3. ⁋ Petit autem non trahi non in culpam proditorum aut eorum pœnam ęternam, ſed ne trahatur in cauſam: ne ſcilicet cauſa proditorum fiat ſua quantũ ad pœnam temporalem. Sic autem vult ſe nõ trahi in illam cauſam vt tamen proditores puniantur. Et propterea ſubdit. Da eis/proditoribus/ioab &c̃. ſm opus eorum/exterioris occiſionis, & ſm maliciam/internam, operationum eorum. Et exaggerans. iuxta opus/ homicidii, manuum eorum / quod propriis manibus patrarunt, da eis: redde retributionem ſuam / quam meruerunt, illis. ⁋ Quoniam non intelligent ad opera domini. Aut vtitur futuro pro ptõ/intelligent pro intellexerunt: aut perſeuerantem animi iniquitatem ſignificat verbo futuro. Et intendit. Quoniam/ioab & complices, nõ intelligent/non penetrabunt, ad intima opera domini/deducentia me ad regnum. Ac ſi aperte diceret. quia non penetrant dei non hominis opus eſſe regnum meum: propterea enim quę ſunt hominum & non quę ſunt dei fecerunt. Et propterea congrua pœna ſubiungitur. & ad opus manuum eius/ſcilicet dei punientis, deſtruet/deus, eos & non ędificabit illos. Deſtruimus quandoq; domum vt reędificemus illam in meliorem formam: ſed pœna iſtorum erit perſeuerãs. Et propterea dicit. Deſtruet eos, & nunquam ędificabit illos. Et hęc omnia in ſententia habentur in loco allegato dicta a dauide contra ioab & ſuos.

Benedictus dominus. Tractatur hic illa particula/petra mea ne obſurdeſce a me. Et quia duo petierat (alterum vt audiret. Alterum ſpectans ad facta: ſcilicet ne traheretur in cauſam proditorum) ideo gratias agit & ꝙ audiuit/ benedictus dominus quoniam audiuit: & ꝙ vocem deprecationum mearum. Hinc enim habes duo: ſcilicet ꝙ dauid poſt crimina nepotum recurrit ad deũ & habuit diuinum reſponſum: & propterea gratias agit ꝙ audiuit/ꝙ non egit ſurdum ſed reſpondit. & ꝙ multas preces ſuas exaudiuit. & propterea pluraliter dicit deprecationum mearum: ſcilicet pro ſe/pro ſuis/ & pro populo. Hęc enim tria ordinate ſubiũgit. ⁋ Et propterea gratias agit. Primo de ſeipſo. Dominus fortitudo mea. dixerat enim petra mea ne obſurdeſce: recognoſcit modo effectum petrę in fortitudĩe ad perſiſtendum. & ſcutum meum/defendendo. in ipſo/non in homine, confiſum eſt cor meum & fui adiutus/ad aſſecutionem regni. Vnde gauiſum eſt cor meum/intus/experiens diuinam gratiam in meo adiutorio: & a cantico meo/extra, confitebor illum/confeſſione laudis. ⁋ Quo ad ſuos vero beneficiũ quoq; fortitudinis recognoſcit. Dominus fortitudo eis/ſequacibus meis, & roboratio ſalutum chr̃i ſui ipſe. Vbi ratio roborãdi ad ea quę ſalutis ſunt ſequaces dauidis/explicatur diuina vnctio qua dauidẽ vnxerat ꝑ ſamuelẽ in regem. Et intendit ꝙ nõ obſtante crimine ioab/deus ob ſtatutam ſalutem dauidis chriſti ſui fuit ſalutare robur eorum. ⁋ Poſtremo vero pro vniuerſo pp̃lo iſrael orat/tanq̃ rex

totius populi. erat enim tunc in procinctu vt vngeretur in regem super totum israel: vt patet.2. reg. 3.4. &.5. Saluum fac populum tuum/peculiarem/ electum &c̄. vt patet in multis locis pentateuchi: & benedic/benefac(benedicere quippe dei est benefacere)hæreditati tuę.Populus israel hæreditas dei appellatur(deutero.4. vos tulit dominus & eduxit de fornace ferrea ęgypti vt haberet populū hęreditatium sicut est in pręsenti die)pro quanto terram promissionis quę erat terra dei possidebat cum tot diuinis cōmunicationibus. Vtitur autem istis locis vt deo quę sua sunt cōmendet.Et pasce eos & extolle eos. ¶ Cōsidera ordinem.Primo petit ꝙ saluet.deinde ꝙ multiplicet.tertio ꝙ pascat. & quarto ꝙ extollat,non ad tempus sed vsq̧ ęternū. Quę petitiones ita late vt positę sunt intelligendę videntur:hoc est tam in corporalibus q̄ in spiritualibus. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Psalmus dauid .XXVIII.

AFferte domino filii dei: afferte domino filios arietum.
Afferte domino gloriam & honorem, afferte domino gloriam nomini eius: adorate dominum in atrio sancto eius.
Vox domini super aquas: deus maiestatis intonuit, dominus super aquas multas.
Vox domini in uirtute: uox domini in magnificentia.
Vox domini confringentis cedros: & confringet dominus cedros libani.
Et comminuet eos tanq̄ uitulum libani: & dilectus quéadmodum filius unicornium.
Vox domini intercidentis flammam ignis: uox domini concutientis desertum, & cōmouebit dominus desertum cades.
Vox dn̄i pręparantis ceruos & reuelabit condensa: & in tēplo eius oēs dicent gloriam.
Dominus diluuium inhabitare facit: & sedebit dominus rex in ęternum.
Dominus uirtutem populo suo dabit: dominus benedicet populo suo in pace.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Psalmus dauidi .XXIX.

1 Propheta. DAte domino [4] filii fortium/date domino [4] honorem & fortitudinē.
2 Date domino [4] honorem nominis eius: incuruamini domino in pulchritudine sanctitatis.
3 Vox domini [4] sup aquas: deus honoris intonuit, dn̄s [4] super aquas multas.
4 Vox domini [4] in uirtute: uox domini [4] in decore.
5 Vox domini [4] confringens cedros: & confregit dominus [4] cedros libani.
6 Et saltare fecit eas quasi uitulum: libanum & sirion quasi filium unicornium.
7 Vox domini [4] excidens flammas ignis.
8 Vox dn̄i [4] parturire faciet desertum: parturire faciet dominus [4] desertum cades.
9 Vox dn̄i [4] parere faciet ceruas/& detexit saltus: & ī tēplo eius totus ipē dicēs est honorē.
10 Canticum. Dominus [4] diluuio sedit: & sedit dominus [4] rex ęterno.
11 Dominus [4] fortitudinem populo suo dabit: dominus [4] bn̄dicet populum suū in pace.

TItulus est.Psalmus dauidi.De quo vt supra.
Circa materiam psalmi aduerte ꝙ media psalmi pars continens septē voces dei/pręse fert obscuritatem materię: & propterea ex partibus extremis vtpote clarioribus conicere oportet materiam psalmi. ¶ Apparet in principio psalmi inuitatio ad diuinum cultum. Apparet secundo/ immediate post voces subiungi diuinum cultum in dei templo: vbi dicitur & in templo eius &c̄. Apparet tertio in fine psalmi commemorari diuinam prouidentiam respectu totius generis humani in diluuio &c̄. & specialiter respectu populi sui in vltimo versiculo. ¶ Ex quibus omnibus coniectura fit psalmum istum tractare de cultu dei rōne diuinę prouidētię. Et si supponit̄ (qd̄ postea declarabit̄)septem has voces bn̄ficia p̄stita veteri pplo cōtinere vsq̧ ad terrā ꝓmissiōis adeptā,facile coniiciemus ꝙ psalmus iste ad lr̄am tractat bn̄ficia pristina rōe finis: hoc ē ꝓ q̄to diuinit⁹ fuerūt ordinata ad hūc finē vt ī vno templo coleret̄ deus/sic vt honoraret̄ & p̄dicaret̄ vt gubernator gn̄is humani & specialiter populi sui.

⁋ Ita ꝙ ad literam pſalmus iſte intendit inuitare ad diuinum cultum: commemorando antiqua beneficia eſſe ad hoc eis conceſſa vt vnus deus in vno templo ſolus colatur gubernator vniuerſi/& ſpecialiter humani generis/& peculiarius populi ſui.

❡ SVMMARIVM EST.

❡ Propheta inuitat ad recognoſcendum & adorandum deum: cōmemorans beneficia populo collata vſq; ad terram promiſſionis,vt in templo dei honoretur deus rex ęternus/qui pręſedit diluuio & ſpecialis eſt benefactor populi ſui.

❡ Perſona loquens propheta eſt.

DAte domino. Diuiditur pſalmus in partes duas: propoſitiuā materiæ, & executiuam/ ibi vox domini. ⁋ Proponendo materiam/diſtingue inuitatos.inuitantur enim filii fortiū. Vbi aduerte dictionem hebraicam ſonare deos vel fortes vel arietes.ita ꝙ inuitati ſunt filii fortium ſeu deorum. Quod tamen in idem redit: quia fideles ſunt & filii fortium (abrahę/iſaac & iacob) & filii dei:iuxta illud exo.4.filius meus primogenitus iſrael. ⁋ At ſi legeretur arietum/nullus explicite inuitaretur: ſed oblatio agnorum a populo facienda ſignificaretur pro iugi ſacrificio/matutino & veſpertino. Quia tamen inferius nulla fit mentio de ſacrificiis/ſed ſtatim geminari videtur exhortatio ad modum impellentis/in qua explicatur quid dandum ſit deo,ideo primus intellectus magis placuit/dicendo.date domino filii fortium ſeu dei,date inquam domino honorem & fortitudinem. Ecce ad quid inuitantur:ad dandum deo honorem & fortitudinem dupliciter.Primo confitendo ipſum eſſe fortem/immo fontem fortitudinis,& omni honore dignum.ſecundo honorando ipſum/& gratias ei agendo de cōmunicatis beneficiis per ipſius potentiam:quę ſub eius clauditur fortitudine. ⁋ Et quoniam poterat quiſpiam dicere.quid prodeſt deo ꝙ ego dem ei honorem & fortitudinem?ſubiungit propheta duas rationes.Alteram ex parte dei:ꝙ licet deus nō fiat honorabilior aut fortior ex noſtris actibus quibus damus ei honorem & fortitudinem,nomen tamen eius quo mundo innoteſcit recipit augmenta & detrimenta honoris & fortitudinis in oculis hominum.Et propterea ſubdit. date domino honorem nominis eius.Quo contra conqueritur deus eſa.52. & iugiter tota die nomen meum blaſphematur. Alteram ex parte noſtri. incuruamini domino in pulchritudine ſanctitatis. Noſtra res agitur ꝙ incuruamus nos deo adorando ipſum in ſpiritu & veritate: vt dicitur ioan.4. quod hic dicitur in pulchritudine ſanctitatis/non in pulchritudine exterioris cultus (iuxta illud.populus hic labiis me honorat)ſed in pulchritudine ſanctitatis: quę eſt ſolius mentis decor.

❡ Vox domini. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractanť illę particulę/date honorē & fortitudinē/honorem nominis eius. ſecundo tractatur illa/incuruamini/ibi & in templo eius. ⁋ Circa primum aduertendum eſt ꝙ quia vnum & idem eſt dare honorem deo & honorem nominis eius (ſecundum enim explicat primum)ideo ſimul tractantur. Tractantur autem reddendo rōnem quare debent filii iſrael recognoſcere diuinam fortitudinem & honorare deum/ex ſenſibilibus conditionibus & effectibus diuinę vocis. Vnde & prius deſcribunť conditiones ſenſibiles diuinę vocis/& poſtea tres ſenſibiles effectus. ⁋ Vbi aduerte ꝙ de creatione mundi ſcriptum eſt/dixit & facta ſunt.de gubernatione autem ꝙ ſapientia attingit a fine ad finem fortiter & diſponit omnia ſuauiter.de reuelationibus quoq; diuinis ſcriptum eſt/locutus eſt deus ad abraham.& ſimilia. Modo vbi de imperio dei non ſolum publico ſed ſenſibili propheta tractat/appellat ipſum vocem domini: vt ſenſibile imperium more humano ſignificatum intelligas:eo ſcilicet modo quo principes publice ac ſenſibiliter pręcipiunt. Vſq; ad tempus eductionis populi de ęgypto/imperium dei publicum erat modo intelligibili/& ad priuatos diuerſimode loquebatur:vt patet in decurſu ſcripturę. Ab eductione autem populi ex ęgypto/cœpit ſenſibiliter loqui publice in manifeſtis portentis & prodigiis: & demum in monte ſina cum tubis &c̄. ❡ Prima itaq; conditio diuinę vocis publicę/deſcribitur dicendo vox domini ſuper aquas.i.populos.in veteri ſiquidem teſtamento ad literam appellatione aquarum veniunt populi:vt patet eſa.8. & ſimiliter in nouo/apoc.17.aquæ quas vidiſti populi ſunt & turbæ & gentes & linguæ.Et propterea materia diuini imperii exprimitur dicendo/ſuper aquas. Vnde & ſubditur.deus honoris intonuit/hoc eſt cum honore publico locutus eſt. Et ne putes paucos populos/ explicat. dominus ſuper aquas multas/ſuper populos multos:hebręos ſcilicet/egyptios/amorrheos/ madianitas/chananeos &c̄. ⁋ Secunda conditio.vox domini/non in debilitate aut remiſſione,ſed in virtute/potenti & efficace ſuper omnia.talis enim monſtrata eſt in ſuis effectibus. ⁋ Tertia conditio. Vox domini in decore. Apparuit ſiquidem diuinum imperium non ſolum robuſtum ſed etiam pulchrum.tum in admirabili pręſeruatione ſuorum: vt nec vnus quidem ex ſuis moreretur in tot bellis quum ſe exhibebant obedientes diuinę voci: vt patet in pugna contra madianitas tempore moyſi/& poſtea contra chananeos tpe ioſue. Tum in decora ſpecie qua imperiū dn̄i apparebat: & colūnę lucidę in nocte/& nubis per diem,& in monte ſina &c̄. Tum(quod pręcipuum eſt)in decore & pulchritudinę animi. p̄cępta ſiquidē quæ ſenſibiliter dedit in monte ſina/ad decorē & pulchritudinē aī ſpectant:nihil turpe cōcedūt. ⁋ Collige ergo cōditiōes diuinę vocis/diuini īperii ſenſibiliter monſtrati; ꝙ ē plenū potētię/

& sancti decoris/& ꝙ respicit ad populos multos. ℂ Vide effectus. Primus effectus est deuastatio principum populorũ tam tempore moysi (scilicet madianitaꝝ & amorrheoꝝ) q̃ tpe iosue/scilicet chananeoꝝ. Hos.n.describit sub similitudine cedroꝝ libani: quę dicunt valde procerę. Vnde amos.2. expsse dicitur. exterminauit ante faciem eius amorrheum, altitudo cedrorũ altitudo illius. Vox domini confringens cedros/ seon & og & reliquos reges: & confregit dominus/ nõ paruos reges, sed cędros libani/ reges excelsos. Et saltare fecit eas/scilicet cędros/principes illos eradicauit sub spē cedrorum: quę q̃n eradicantur ab impetu turbinis/saltant. Et apponitur similitudo saltandi quasi vitulum: hoc est tam facile q̃ facile est facere saltare vitulum terrore. Libanum & sirion quasi filium vnicornium. Libanus & sirion nomina sunt propria montium. Et sirion est vltra iordanem: hoc est non in terra promissionis. de quo dicitur deutero.3. tulimusq; terram de manu duorum regum amorrheorum qui erãt trans iordanem a torrente arnon vsq; ad montem hermon, quem sidonii sirion vocãt/& amorrhei sanir. Libanus autem est in terra promissionis: dicente ibidem moyse. transibo igitur & videbo terram hanc optimam & montem istum egregium & libanum. Quod non fuit ei concessum: vt ibidem subditur. Intendit itaq; per hos duos montes vtranq; partem terrę/ vtranq; gentem: citra & vltra iordanē. Cur autem libanum & sirion comparauerit filio vnicornium/in promptu ratio est: quia potius voluerunt mortuę succumbere gentes illę q̃ cedere. De monocerote siquidem scribitur ꝙ nunq̃ capitur viuus. ¶ Secundus effectus est moderatio quam exercuit deus in populum israel in deserto. Et quoniã hęc moderatio constat ex duobus effectibus/ideo tertius simul tractatur. Peccante populo in deserto & diffidente de deo, tali deus moderatione vsus est vt omnes numeratos/quadraginta annis afflixerit in deserto vsq;quo omnes morerentur exceptis iosue & caleph: & cum hoc paruulos eorum qui interim robusti sunt effecti ita adiuuit vt introduxerit in terram promissionis cum tanta salute &c̃. vt dictum est. ¶ Hoc moderamen describit propheta sub similitudine excisionis ignis/dicens. Vox domini excidẽs flammas ignis. Vbi aduerte ꝙ sicut superius per vocem super aquas multas potuissem exponere vocẽ domini super mare rubrũ/aquas marath/aquas raphadim/aquas cades/aquas arnon/ & demum aquas iordanis, ita hic possem exponere & de igne core/& de igne comburente castra/& de igne montis sinai & madianitarum &c̃. Videtur tamen mihi sensum literalem sub metaphora aquarum significare populos/& hic sub metaphora excisi ignis moderationem pœnę. propter quod excisionem dictio hebraica significat. excidens enim non totum consumit/sed partem excidendo tollit. sic enim deum fecisse constat. ¶ Et propterea hoc declarans subiungit statim. Vox domini parturire faciens desertum. Parturire enim ad dolorem parturientis spectans/pœnam significat numeratorum omnium qui mortui sunt in deserto. Vnde ne dubitares ꝙ de populo israelitico in deserto loquitur/ explanando subiungit. parturire faciet dominus desertum cades. In quo constat fuisse populum/ & crimen illud commisisse propter quod mortui sunt: vt patet nu.14.&.32. ¶ Et ad maiorem expressionem successiõis filiorum/subditur. Vox domini parere faciet ceruas. Ceruę difficilis dicuntur partus/ & animalia sunt valde timida. Et propterea merito/populus timidus & difficilis partus ad pariendũ viros robustos debellaturos tot populos/cõparatur ceruis, diuina virtute parientibus filios tanti roboris vt subiungatur. & detexit saltus. Qui enim detegit syluam/non solum frondes tollit sed & arbores. Et iuxta hanc similitudinem/quia deus abstulit populos habitantes in terra promissionis/dicitur detexisse syluas. Potest tamen hęc detectio syluarum referri ad deuastationẽ lucorum idolatrię. ita ꝙ prius descripta est deuastatio gentium/modo deuastatio cultus idolatrię in terra promissionis. Quæ fuit adimpleta quum filii ceruarum ingressi sunt in illam.

Et in templo eius totus ipse dicens honorem. Tractatur hic illa particula incurnamini. Post cõmemoratos diuini imperii sensibilis effectus sensibiles quos oẽs viderunt/subiungit finis eoꝝ. Et in tẽplo eius. ecce cultus diuinus. totus ipse dicens honorem. Vbi non vna familia/non vna ciuitas sed vniuersa promissionis terra data populo israel describitur in vno templo dicens honorem deo. ¶ Et statim subditur canticum huiusmodi honoris. Dominus diluuio sedit, & sedit dominus rex ęterno. Prouidentia diuina quo ad duo cantanda describitur. Primo quo ad ęternitatem regiminis. & sedit dominus rex ęterno: non ad tempus regnans/regẽs/gubernans. Secundo quo ad punitionem & saluationem vniuersalem generis humani. dominus diluuio sedit. Pręsidens enim diluuio/& puniuit vniuersum genus humanum/& saluauit aliquos ad restaurationem humani generis. ¶ In speciali autem dominus fortitudinem populo suo dabit/qua subsistere possit: dominus benedicet/ multiplicatione, populum suum in pace/in ordinis tranquillitate. Vbi perspice vniuersam de prouidentia dei fidem in his versiculis cantatam: vt intelligas ad hoc institutum esse templum vt sciretur & glorificaretur deus a mundo vniuersalis gubernator/puniendo/saluando/benefaciendo, specialiter cultoribus suis. Explicantur autem hic beneficia temporalia conferenda populo/ quia hęc directe erant ad propositũ materię. introductis enim ex deserto in terram promissionis/deuastatis tot hostibus, opus erat fortitudine ad perseuerandum/ benedictione tum in prole tum in fructibus terrę/animalium &c̃. & super omnia pace. Et propterea horum trium meminit. Amen.

¶VVLGATA EDITIO. ¶Psalmus cãtici ad dedicationẽ dom⁹ dauid .XXIX.

EXaltabo te dñe:qm̃ suscępisti me/nec delectasti inimicos meos super me.
Domine deus meus clamaui ad te:& sanasti me.
Domine eduxisti ab inferno aĩam meã:saluasti me a descẽdẽtibus in lacũ.
Psallite domino sancti eius:& confitemini memorię sanctitatis eius.
Quoniam ira in indignatione eius:& uita in uoluntate eius.
Ad uesperum demorabitur fletus:& ad matutinum lętitia.
Ego autem dixi in abundantia mea:non mouebor in ęternum.
Domine in uoluntate tua:pręstitisti decori meo uirtutem.
Auertisti faciem tuam a me:& factus sum conturbatus.
Ad te domine clamabo:& ad deum meum deprecabor.
Quę utilitas in sanguine meo:dum descendo in corruptionem?
Nunquid confitebitur tibi puluis:aut annunciabit ueritatem tuam?
Audiuit dominus & misertus est mei:dominus factus est adiutor meus.
Conuertisti planctum meum in gaudium mihi: cõscidisti saccum meum,& circũdedisti me lętitia.
Vt cantet tibi gloria mea & nõ cõpungar:dñe deus meus in ęternum confitebor tibi.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Psalmus canticũ initiatiõis domus dauidi. XXX.

1 Propheta. EXaltabo te dñe[4]:qm̃ eleuasti me/& nõ lętificasti inimicos meos mihi (de me).
2 Domine[4] deus meus clamaui ad te: & sanasti me.
3 Domine[4] ascendere fecisti ex fouea animam meam: uiuificasti me a descendere meo in foueam†. † foueę
4 Cantate domino[4] gratiosi eius: & confitemini memorię sanctitatis eius.
5 Quoniam momentum (est) in furore eius/uitę (sunt) in uoluntate eius:in uespere pernoctabit fletus/& mane cantus.
6 Et ego dixi in quiete mea. Dictum proprium. non labar ęterno,
7 Propheta. Domine[4] in uoluntate tua stare fecisti monti meo fortitudinem: abscondisti facies tuas/fui territus.
8 Ad te domine[4] uocabo:& ad dominum† deprecabor. † domios meos
9 Oro. Quę utilitas in sanguine meo in descendere meo ad foueam? nunquid confitebitur te puluis? nunquid annunciabit ueritatem tuam?
10 Audi domine[4] & miserere mei:domine[4] esto adiutor mihi.
11 Exauditio. Vertisti luctũ meũ ad choreã mihi: soluisti saccũ meũ/& cinxisti me lętitia.
12 Propterea cantabit tibi honor & nõ silebit:domine[4] deus meus ęterno confitebor te.

TItulus est.Psalmus canticum initiationis domus dauidi. In quo titulo aduerte hiero.cum multis habere dedicationem/alios imbutionem domus dauidi. ¶Et quoniam titulus dat materiã psalmo/sciendum est ꝙ eadem redit sententia quęuis interp̃tatio accęptetur.Hebraica tamen dictio proprie initiationem significat:quæ transumptiue in diuersis materiis diuersimode appellat̃. Initiatio siquidem vtendi templo/dedicatio vocatur:& applicandi pueros ad literas/imbutio:& sic de aliis. ¶Domus ęquiuocum nomen est ad artificiale ędificium quod vocamus domum/& ad gentem seu progeniem alicuius:puta ad progeniem iacob/quæ vocatur domus iacob:& progenies leui vocatur domus leui.& sic de aliis gentibus.In proposito non sumitur domus pro ędificio: vt psalmus ipse testatur/nulla in parte tractans de ędificio aliquo.Sed sumitur domus pro gente seu progenie dauidis: iuxta illud.in domo dauid pueri sui.Est.n.frequentissimus vsus huius nois pro gente seu familia in sacra scriptura;infinities,n.legimus domus dauid/domus iacob/domus israel &c̃. in hoc sensu.

¶ Vt autem materiã pſalmi plenius intelligas/recole ꝙ tam.2.reg.7.q̃.1.paralip.17.nathan propheta diuino noīe promiſit dauidi ꝙ ędificaturus eſſet domum dauidi: hoc eſt progeniem ſuccedentem ei in regno. In qua promiſſione intelligitur promiſſus meſias de ſemine eius. Vnde & ipſe dauid tunc gratias agens deo dixit. ideoq; locutus es ſuper domum ſerui tui etiam in futurũ/& feciſti me ſpectabilem ſuper omnes hoīes. Hoc.n.rōne meſię ex domo ſua futuri dixit. neq; ſiquidem aliunde verificaretur ꝙ eſſet ſpectabilis ſuper oēs homines. Poſt hæc dauid incidit in crimina adulterii & homicidii: pp quæ nathan inter alia dixit ei.2.reg.12.non recedet gladius de domo tua vſq; in ſempiternum. Et licet de perſona propria ꝙ non moreretur tunc fuerit dauid certior factus ab eodem (ex hoc ꝙ quũ dixiſſet peccaui domino/dixit ei nathan non morieris) de pœna tamen cōminata domui ſuę timidus remanſit/vſq;quo diuina reuelatione intellexit deum ſibi placatum quo ad pœnam ſucceſſionis filiorum in regno & generationis chriſti ex gente eius. ¶ Ad huiuſmodi itaq; redintegrationẽ gentis dauidicę ad perpetuũ regnũ (p̃cipue in meſia) directe ſpectat hic pſalmus: vt facile patere pōt intuenti progreſſum pſalmi/deſcribentis caſum dauidis/& luctum eius cum releuatione eius ad laudandum deum &c̃. Hæc enim quadrant optime titulo. Eſt autem hmōi redintegratio appellata initiatio/quia priorem promiſſionem quę superuenerunt crimina aboleuerunt. Congruitq; ei dedicatiōis nomen: pro quanto tunc domus dauidis firma ſanctione addicta eſt generationi meſię regis ęterni. ¶ Senſus itaq; tituli eſt. Pſalmus/appoſitiue canticum. vt pſalmi noīe intelligas ſubſtãtiam hoc eſt cōmune nomen omnibus pſalmis: iuxta illud act.1.ſcriptum eſt in libro pſalmorum. ſicut enim apud poetas vocantur eglogę/epigrãmata &c̃. ita ſubſtantiale nomen horum eſt pſalmus. Canticum autẽ quod idẽ ſignificat apponitur vt nomen officii: quia pſalmus iſte cantat initiationem domus.i.gentis dauidi promiſſam ſeu firmatam ad perpetuam regni ſucceſſionem.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid vbi ex quaſi ęgritudine ad mortem liberatus, vitam ex diuina volũtate/momentaneũ vero malum ex diuina indignatione prodire cognouit/& ex multa ſecuritate expertus in ſuo caſu eſt ꝙ diuinę eſt voluntatis pręſtare perſeuerantiam in bono, ſupplex petit a cōminata pœna liberari ob diuinam tam laudem q̃ veritatem propagandam: & exauditus promittit exequi pollicita.

¶ Perſona loquens propheta eſt.

Exaltabo te domine. Diuidit̃ pſalmus ĩ ptes duas: ꝓpoſitiuã materię, & executiuã/ibi dñe deus. ¶ Proponit tria. Primo promittit. exaltabo te dñe/non in teipſo ſed in laudibus/in prędicationibus &c̃. Secũdo affert cãm vnam. quoniam eleuaſti me/in regem/in patrem meſię. Tertio ſubiungit aliam cauſam/immo firmitatem prioris. & non lętificaſti inimicos meos mihi/hoc eſt non feciſti me materiam lętitię apud inimicos meos: quod fuiſſet ſi me puniſſes iuxta crimina mea.

¶ **Domine deus meus.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Pr̃io tractat̃ illa pticula/& nõ lętificaſti inimicos meos mihi. ſcd̃o illa/exaltabo te dñe/ibi ad te dñe. tertio illa/qm̃ eleuaſti me/ibi vertiſti luctum. ¶ Circa primum aduerte progreſſum. nam propheta explicat primo magnitudinẽ bñficii recępti ex magnitudīe piculi ſub ſimilitudine ęgri ad mortem. Deſcribit ſiquidem ſeipſum fuiſſe quaſi ęgrũ ad mortem pp cōmiſſa crimina/& a deo liberatum. Dñe inquit deus meus clamaui/magna cordis voce, ad te: & ſanaſti me. ecce ęgritudo. Dñe aſcẽdere feciſti/veniam concedendo, ex fouea/inferni, aĩam meam: viuificaſti me a deſcẽdere meo in foueã. Ecce ęgritudo ad mortẽ: quũ eſſem in procinctu deſcendẽdi in foueam ſepulchri/viuificaſti me. Et ſic habes magnitudinẽ bñficii in ſanatione corporis metaphorice/& in eductione aīę ab inferno proprie q̃tum ad demeritum. Textus hebręus habet foucę in dtō: ſed cōgruitas mutauit in foueam. ¶ Deinde deſcribit directe contra lętitiam inimicoꝝ gaudium ſanctoꝝ ob tm̃ bñficiũ ex rōnibus ex pte dei. Vnde inuitat. Cantate dño gratioſi eius/hoc ẽ liberales ad bñfaciendũ gratis: & cōfitemini/cōfeſſiōe laudis, memorię ſanctitatis eius/reddite memorabilẽ vr̃is laudibus diuinã ſanctitatẽ qua tm̃ diligit ſanctificare nos. ¶ Qm̃ momẽtũ in furore eius, vitę in voluntate eius. Dr̃ia duplex allegat̃ ex deo reſpectu nr̃i boni & mali. Prima eſt ꝙ diuturnitas boni nr̃i eſt ex voluntate dei, malũ aũt breue ex indignatiōe dei eſt. Vnde q̃ta eſt dr̃ia inter voluntatẽ & paſſionẽ irę/q̃ta eſt differentia inter id quod voluntas ſuapte natura vult & id qđ ex paſſione momentanea volumus, tantã intelligas eẽ dr̃iam diſpōnis, diuinę ad nr̃m bonum & ad nr̃m malum. nã ad bonũ voluntate fert̃, ad malũ aũt indignatione/hoc eſt ad ſimilitudinem indignati. Et ppea furori attribuit momentũ: tum qa paſſio eſt momentanea: tum qa effectus paſſionis in hac vita momentaneus eſt. Voluntati aũt attribuit vitam: quę eſt & maximũ & diuturnius nr̃m bonũ. ¶ Altera differẽtia ſubdit̃. In veſpere pnoctabit fletus, & mane cantus. Ex differẽtia inter diem & noctem pſpice diuerſam tpis qualitatem: dum fletum deus in obſcuritate nocturna tribuit, lętitiam aũt in laudibus ſuis inchoat a mane. Vt & hinc intelligas nõ de nocte & die quas luce corporali diſtinguimus eſſe ſermonem: ſed ꝙ tpe tenebrarum mentis/tenebrarũ quo aĩa in tenebris eſt, fletum dat deus: hoc eſt nõ prius dat flere q̃ tenebrę animum cōphenderint. & ꝙ luce accedente intima dat interni cantus gaudia. Ex qua differentia habes ad lr̃am quod conſueuit dici/ꝙ deus nõ eſt prius vltor q̃ homo ſit peccator.

In veſpere/

In vespere/nostri animi, pernoctabit fletus: & mane/ interne lucis,erit cantus.Et proprie dictio hebraica significat laudem mixtam cantui. ¶ Explanata primo magnitudine beneficii/explanato gaudio sanctorum de tanta diuini animi propensitate ad bonum nostrum, restabat tertio descendere ad propositum.Et primam proprii mali radicem aperiendo instruere nos ꝙ differentia dicta inter voluntatem & indignationem diuinam nō oritur ex parte dei/sed ex parte nostri:ita ꝙ nos sumus in causa huius diuersitatis.Et ad hęc declarandum subiungit.Et ego dixi in quiete mea,nō labar ęterno.¶ Nota prudēs lector obrepsisse dauidi peccatum nimię securitatis post promissionem ei factam primum de perpetuitate domus eius.Ecce ipse fatetur securitatem suam.Et ego dixi in quiete mea/ regia diuinis promissionibus vallata.Quies non solum est status dicētis sed ratio dicēdi:hoc est dixi apud me ratione assecute quietis in tanta affluentia bonorum spiritualium & tēporalium.Ecce quod dixi.non labar ęterno/non peccabo nō cadam a regno & promissionibus diuinis. ¶ Et vt intelligamus errorē securitatis suæ subdit.Domine in voluntate tua.Acsi aperte diceret.ego quieti tot bonorum attribui perseueraturum me in bono,sed longe altiorem causam neglexi/ longe aliter esse comperi: quoniam expertus sum ꝙ voluntas tua domine beneuola versus me/est vera stabilitatis causa.Domine in voluntate tua stare fecisti monti meo fortitudinē,abscondisti facies tuas/fui territus.Doctrina superius cantata in genere(scilicet vita in voluntate eius/& momentum in furore eius)modo applicatˀ ad casum eius/modo cognoscit & confitetur ꝙ non ex sua firmitate sed ex diuina volūtate perseuerauit fortitudo ne caderet in peccatū monti suo/celsitudini suę.Vnde ꝙ̄primum dn̄s deus abscondit faciē suam/ hoc est ad instar abscondentis faciē subtraxit custodiam animę dauidis,statim īquit fui territus. Cōtrariatur fortitudini timor:& multomagis terror.Fatetur ergo se perdidisse fortitudinem,dum confitetur se fuisse territum.Et vere perdidit fortitudinē animi ad aspectum mulieris &c̄. ¶ Vbi vide appellatum superius furorem dei/modo appellari absconsionem faciei:vt intelligas deum circa malum culpę non efficere positiue sed negatiue:& hoc ipsum quod est negare custodiam suam/prouenire ex culpa nostra.Totius enim huius progressus(si diligentius perspectus fuerit)inuenitur prima radix.ego dixi in quiete mea/non labar ęterno:hoc est securitas in bonis adeptis. ¶ Hinc habes docte lector ꝙ non sufficit nobis ad perseuerandum in bono gratia virtutum/sed requiritur gratia diuinę voluntatis:hoc est gratuita dei custodia ad seruādum hominem ne perdat gratiam virtutum.Hęc enim gratuita voluntas est de qua dominus ad paulum.sufficit tibi gratia mea.

Ad te domine vocabo. Tractatˀ hic illa particula/exaltabo te domine:explanādo oēs animi sui vires tendere ad exaltationem dei postꝙ̄ cecidit.nam declarato casu suo/subiungit nūc quomodo surrexit:scilicet tendendo ad diuinam gloriam.Vnde ab hoc ꝓposito pseuerandi inchoat. Ad te domine vocabo/nō in abundantia bonorum meorum confidam:& ad dominum deprecabor/cum supplicibus precibus recurram supplicando.Quę vtilitas in sanguine meo/hoc est in progenie mea(frequēti siquidem vsu dicimus.hic est de sanguine meo/hoc est de gente mea)in descēdere meo ad foueam? Quod intelligitur de cōminata pœna per nathan.non recedet gladius de domo tua in ęternum.Hęc enim significatur per descendere in foueam.Et in hac pœna clauditur priuatio generationis messię ex domo dauidis.Et intendit proponere deo ꝙ si pœna huiusmodi haberet locum/ad nihil esset vtilis ꝓgenies sua.Et ꝙ ad nihil esset vtilis probat.Nunqd confitebitur te puluis/nunquid annunciabit veritatem tuam?Vbi nota omnem vtilitatem complecti a ꝓpheta in duobus officiis:scilicet officio laudādi deum/& officio manifestandi veritatem diuinam:vt hinc conspicias spūalem affectum pœnitētis dauidis/nullam ęstimantis vtilitatem nisi vel ad dei laudē vel ad manifestādum quę dei sunt. ¶ Et intendit ꝙ si progenies sua subiicitur pœnę cōminatę/inutilis inuenietur:vtpote inhabilis & ad laudandum deum & ad manifestandam diuinam veritatem.Quod ex duobus verificatum fuisset capitibus.Primo ex parte psalmorum dauidis:quoniam reprobati fuissent:vtpote ab homine criminoso & damnate gentis editi.Secundo(quod pręcipue intētum videtur a propheta)ex parte messię: quia si sanguis dauidis in tota eius progenie descenderet in foueam sicut & alię progenies hominum(qđ esset si non terminaretur ad messiam regem viuentem in ęternum)non esset vtilis sufficienter ad laudandum deū & manifestandam diuinam veritatem.nam omnes redigerentur in puluerem,& puluis ad neutrum officium est idoneus:prodeunte autem christo ex eius sanguine, ipse christus qui non redigetˀ in puluerem sed immortalis &c̄.inuenietur autor & manifestationis diuinę veritatis & quęrendi diuinam gloriam.¶ Quia ergo non quęrit quę sua sunt in hac ratione dauid sed quę dei/multiplicat pręces.Audi domine/tua benignitate,& miserere mei/tollendo miseriam peccati: domine esto adiutor mihi/ad consecutionem tanti boni.

Vertisti luctum. Tractatur hic illa particula/quoniam eleuasti me. Primo declarando ipsam eleuationem, deinde declarando coniunctionem quoniam/ibi propterea.¶ Declarat eleuationem suam duabus similitudinibus.Quarum prima spectat ad statum.Vertisti luctum meum. ecce similitudo ad statum lugubrem.Ad choream mihi.contra statum luctus e regione ponitur status ducentium choreas.¶ Altera similitudo spectat ad vestitum.Soluisti saccum meum.Ecce similitudo ad vestitos

ſacco: vt olim exiſtentes in luctu ſe induebant. Et cinxiſti me lętitia. contra ſaccum ponitur cingu/ lum lętitię: vt cingulo intelligas circũquaq; veſtitum lętitia. ℭ Cauſa autem cur ipſum eleuauerit ex ſacco & luctu in chorum lętantium/ſubiungitur. Propterea cantabit tibi honor & non ſilebit. Hic eſt fructus intentus q; propter hanc/gratiam conceſſam mihi cantet tibi deo honor abſq; ceſſatione. Prius cantauit tibi honorabilis ſtatus meus, ſed ſiluit/ hoc eſt ceſſauit propter crimina mea: in poſte/ rum cantabit abſq; ceſſatione. ℭ Hinc colligimus ſecuritatem dauidis peperiſſe in eo negligentiam laudandi deum. ita q; confiſus in affluẽtia diuinorum donorum (velut ſecurus de ſtabilitate) minus vacauit diuinis laudibus. Propter quod deus ſubtraxit ſuam cuſtodiam & permiſit ipſum cadere: vt de cętero ſolicitus eſſet ad cantandum deum ſine intermiſſione. Vnde & ſubdit/ quod in principio promiſit repetens. Domine deus meus ęterno/non ad tempus/ſine intermiſſione, confitebor te/con/ feſſione laudis. Amen.

ℭ VVLGATA EDITIO. ℭ Victori pſalmus dauid. XXX.

IN te domine ſperaui/ non confundar in ęternũ: in iuſtitia tua libera me.
Inclina ad me aurem tuam: accelera ut eruas me.
Eſto mihi in deum protectorem & in domum refugii: ut ſaluũ me facias.
Quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu: & propter nomen tuum deduces me & enutries me.
Educes me de laqueo hoc quem abſconderunt mihi: quoniã tu es protector meus.
In manus tuas cõmendo ſpiritum meum: redemiſti me domine deus ueritatis.
Odiſti obſeruantes uanitates ſuperuacue.
Ego autem in domino ſperaui: exultabo & lętabor in miſericordia tua.
Quoniam reſpexiſti humilitatem meã: ſaluaſti de neceſſitatibus animam meam.
Nec concluſiſti me in manibus inimici: ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos.
Miſerere mei domine quoniam tribulor: cõturbatus eſt in ira oculus meus/anima mea & uenter meus.
Quoniam defecit in dolore uita mea: & anni mei in gemitibus.
Infirmata eſt in paupertate uirtus mea: & oſſa mea conturbata ſunt.
Super oẽs inimicos meos factus ſum opprobriũ uicinis meis ualde: timor notis meis.
Qui uidebant me/foras fugerunt a me: obliuioni datus ſum tanq̃ mortuus a corde.
Factus ſum tanq̃ uas perditum: quoniam audiui uituperationem multorum commo/ rantium in circuitu.
In eo dum conuenirent ſimul aduerſum me: accipere animam meam conſiliati ſunt.
Ego autem in te ſperaui domine: dixi, deus meus es tu, in manibus tuis ſortes meę.
Eripe me de manu inimicorum meorum: & a perſequentibus me.
Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum: ſaluũ me fac in miſericordia tua domine, non confundar quoniam inuocaui te.
Erubeſcant impii & deducantur in infernum: muta fiant labia doloſa.
Quę loquuntur aduerſus iuſtum iniquitatem: in ſuperbia & in abuſione.
Quam magna multitudo dulcedinis tuę dñe: quam abſcõdiſti timentibus te.
Perfeciſti eis qui ſperant in te: in conſpectu filiorum hominum.
Abſcondes eos in abſcondito faciei tuę: a conturbatione hominum.
Proteges eos in tabernaculo tuo: a contradictione linguarum.
Benedictus dominus quoniam mirificauit miſericordiã ſuam mihi: in ciuitate munita.
Ego autem dixi in exceſſu mentis meę: proiectus ſum a facie oculorum tuorum.
Ideo exaudiſti uocem orationis meę: dum clamarem ad te.
Diligite dominum omnes ſancti eius: quoniam ueritatem requiret dominus/ & retri/

buet abundanter facientibus superbiam.
Viriliter agite & confortetur cor uestrum: omnes qui speratis in domino.

Ⅽ IUXTA HEBRÆUM. Ⅽ Vincenti psalmus dauidi. XXXI.

1 Propheta. IN te dñe[4] speraui: nõ confundar ęterno, in iustitia tua erue me.
2 Inclina ad me aurẽ tuam, cito libera me: esto mihi (in petrã) petrę roborationis/ (in domũ) domui arcium, ad saluandum me.
3 Quia rupes mea & arx mea tu (es): & pp nomen tuum duces me & deduces me.
4 Educes me de reti hoc (qđ) absconderunt mihi: quia tu roboratio mea (es).
5 In manu tua cõmendabo spiritum meũ: redemisti me domine[4] deus ueritatis.
6 Odiui custodientes uanitates frustra: & ego ad dominum[4] confisus sum.
7 Exultabo & lętabor in gratia tua: quia uidisti paupertatem meam, cognouisti in tribulationibus animę meę.
8 Et nõ fecisti concludi me in manu inimici: fecisti stare in latitudine pedes meos.
9 Miserere mei domine[4]: quoniam angustia mihi (est), tineosus fuit in ira oculus meus/anima mea & uenter meus.
10 Quia consumptę sunt in mœrore uitę meę/& anni mei in suspirio: impegit in delictũ meum uis mea, & ossa mea tineosa fuerunt.
11 Ab omnibus angustatoribus meis fui opprobrium & uicinis meis ualde, & timor notis meis: uidentes me foris, recesserunt a me.
12 Obliuioni traditus sum quasi mortuus a corde: fui quasi uas perditum.
13 Quoniam audiui infamiam multorum, timorem in circuitu: in consiliando simul super me, ad tollendam animam meam cogitauerunt.
14 Et ego super te cõfisus sum dñe[4]: dixi. Oratio. deus meus tu.
15 In manu tua tempora mea (sunt): libera me de manu inimicorũ meorũ, & a sequẽtibus me.
16 Illumina facies tuas super seruum tuum: saluum me fac in gratia tua.
17 Propheta. Dñe[4] non confundar/quia uocaui te: cõfundent̃ ipii, tacebũt in fouea †. † fouę
18 Obmutescent labia falsitatis: quę loquẽtia (sunt) sup iustũ/durũ in supbia & despectione.
19 Quam multa bonitas tua (est): quam seruasti timentibus te, (quã) operatus es sperantibus in te coram filiis adam.
20 Abscondes eos in abscondito facierum tuarum a superbiis uiri: abscondes eos in umbraculo a contentione linguarum.
21 Benedictus (sit) dñs[4]: quoniã separauit gratiam suam mihi in ciuitate munitionis.
22 Et ego dixi in festinatione mea. Desperatio. abscisus sum de conspectu oculoꝝ tuorũ. Propheta. siquidem audisti uocem deprecationum mearum in clamare meo ad te.
23 Diligite dominum[4] omnes gratiosi eius: fideles custodiens dominus (est)[4] & retribuens super superfluum/faciens superbiam.
24 Roboramini: & roborabit (deus) cor uestrum omnes sperantes in domino[4] †. † dño

TItulus est. Vincenti psalmus dauidi. De quo vt supra.
Ⅽ Circa materiã psalmi aduerte nec ex titulo nec ex autoritate sacræ scripturę alibi determinatã inueniri. Ex eo nanque ꝙ dñs in cruce dixit qntũ huius psalmi versiculũ (in manus tuas cõmendabo

ſpiritũ meum)nõ habeṫ ꝙ pſalmus iſte ad literam de chr̃o tractet.tũ quia verba dicta a chr̃o differũt ab huius pſalmi verſiculo.nã chr̃s dixit in manus tuas:pſalmus dicit in manu tua.vt ex ipſa differẽtia diſcerni poſſit ꝙ tranſumptiue accõmodauit ꝓpoſito ſuo verba illa dominus ex hoc loco. Tũ qa in hoc pſalmo tot ꝓpria ipſi dauidi tractanṫ/vt atteſteṫ ipſemet pſalmus ꝙ ad literam loquitur de dauide.¶ Ex pſalmo itaq; colligendo materiã/quũ res geſtę cõgruãt dauidi(quẽ cõſtat ex titulo eẽ autorẽ pſalmi)cõſequẽs eſt de ipſo dauide pſalmũ tractare.Et qm̃ clare tractat anguſtias eius & cõſilia inimicoꝝ de morte eius/q̃ bis leguntṫ(ſemel tẽpore ſaulis & ſemel tpe abſalon)oportet pſalmum hũc de haꝝ altera pſecutione ĩtelligere.Et qa in.18.verſiculo dicit de inimicis ꝙ loquunṫ contra iuſtũ/& ſunt labia falſitatis,ĩſinuaṫ ꝙ de tpe ſaulis eſt ſermo.nã in pſecutione abſalon/dauid ob crimina ſua patiebaṫ:a ſaule aũt ĩpoſitis ſibi criminibus iuſtus patiebaṫ.Collatis quoq; anguſtiis quas ſe pati dauid in hoc pſalmo refert/cũ gratiaꝝ actione quę circa calcẽ pſalmi fit(.ſ.benedictus dñs qm̃ ſeparauit &c̃.) apparet ꝓpriã huius pſalmi materiã eſſe hiſtoriã anguſtiarũ dauidis in deſerto mahon/poſtq̃ egreſſus eſt de ceila.Diciṫ enim.1.reg.23.ꝙ dauid diuina rñſione monitus ne maneret in ceila/vagabaṫ ĩcertus: & ꝓdentibus zipheis/ſaul exiit ad quęrendũ dauidẽ:qui deſcẽdit ad petrã in deſerto mahon.& ibi cinctus eſt ab exercitu ſaulis in modũ coronę:in tantãq; deuenit anguſtiam vt quodãmodo deſperaret ſe poſſe euadere &c̃.Huic enim hiſtorię/manifeſte quadrãt q̃ cõcludunṫ in fine pſalmi : quadrãt & mala q̃ ꝓpheta dicit ſe pati:vt amplius patebit in decurſu pſalmi.¶ Vnũ tm̃ qđ obſtare vṙ in verſiculo.10. (impegit in delictũ meũ vis mea) qũo nõ obſtet ſed magis atteſteṫ hiſtorię/tunc declarabitur.

¶SVMMARIVM EST.

¶ Dauid vbi ſuę in deo ſpei multiplicẽ reddidit rõnẽ, tũ miſerias ꝓprias/tũ pericula ꝓpria a ſaule & complicibus deo exponens/opem petit:& ex diuinę iuſtitię retributione erga bonos & malos firmatus/gratias de ſui liberatione agit,hortans alios ad ea quę dei ſunt.

¶ Perſona loquens propheta eſt.

IN te domine. Diuidiṫ pſalmus in partes duas:ꝓpoſitiuã materię,& executiuã/ibi eſto mihi . Proponit quattuor.Primo ſpem ſuã in deo.in te/nõ in me/non in hoie/nõ in idolis,domine ſperaui.Secũdo certũ ſpei effectũ.nõ cõfundar ęterno.i.nunq̃ cõfundar. Vbi nota ꝙ confuſio ſumiṫ dupliciter. Primo vt opponiṫ exteriori glorię:put aliqs q ignominioſe tractaṫ cõfundi diciṫ.Et de tali cõfuſione nõ eſt hic ſermo:vt patet ex ipſo cõtextu pſalmi,quo ꝓpheta dicẽs ſe ſperãtẽ in deo nunq̃ cõfundẽdũ/fateṫ in.xi. verſiculo ſe fuiſſe opprobriũ & inimicis & vicinis &c̃.Alio mõ ſumiṫ cõfuſio vt opponitur expectatę aſſecutioni:put expectãs aliqđ/diciṫ cõfuſus nõ aſſequẽdo illud.Et ſic ſumiṫ in ꝓpoſito.Ita ꝙ ſpes in deo tã efficax deſcribiṫ vt nunq̃ remaneat ſperãs cõfuſus ab aſſecutione rei ſpatę/ſed ĩfallibiliter aſſequeṫ illã.Quod cõſtat eſſe verum ĩtegra exiſtẽte ſpe.¶ Tertio p̃cem ſuã ex parte iuſtitię.in iuſtitia tua erue me.In quo & periculũ ſuum explicat/dicendo eripe me:& pro rõne tanti beneficii licet non ꝓpriam/dei tñ iuſtitiam interpellat,dicẽs in iuſtitia tua.ſciens ſe fouere iuſtã cãm:quia iniuſte pſecutionem patiebaṫ a ſaule:ideo nanq; ĩplorat auxiliũ diuinę iuſtitię retributiuę ſm merita.¶ Quarto eandem petitionẽ ex parte gratię.inclina ad me aurẽ tuã.Si puram iuſtitiã vellet/nõ peteret inclinationẽ auris ad ſe:qm̃ inclinatio huiuſmodi/benignitatis eſt diuinę/nõ iuſtitię.Et diciṫ ad ſimilitudinẽ principis in excelſo ſedentis,ad quem non põt vox exiſtẽtis a longe inferius/peruenire niſi princeps inclinet ad illũ aurem:quod gratię eſſet.Nec ſolum apponit gratiam pro ſe,ſed celeritatem auxilii:cito libera me.periculũ inſinuans in mora.Et vere ſic fuit in deſerto mahon.

Eſto mihi. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractaṫ illa particula/in te domine ſperaui. Secundo illa/inclina ad me aurẽ tuã/ibi miſerere mei. Tertio illa/non cõfundar ęterno/ſimul cum illa/in iuſtitia tua erue me,ibi dñe nõ cõfundar.¶ Circa primũ(ſcilicet in te domine ſperaui)vtiṫ quinq; locis ſue ſpei/explicando ꝓpria deſideria & beneficia recępta.Primus eſt ex eo ꝙ deus initium fuit omniũ quę euenerunt dauidi/eligẽdo ipm̃ ex officio paſcẽdi oues ad militiã &c̃. Eſto mihi petrę roborationis/domui arciũ ad ſaluandum.ecce petitũ.Subdiṫ ratio ſpei.quia rupes mea & arx mea tu . Iuxta hiſtoriã dauid nõ potens ſe ſaluare in ciuitate ceilę/venit ad petram mahon:ĩ qua ſaluatus eſt/diuina prouidẽtia reuocante ſaulem ad occurrẽdum philiſtęis.Et ꝓpterea vtiṫ ꝓpheta ſimilitudine rupis & arcis(loco ciuitatis munitę) & petrę ſaluatricis.Et quia arces fortes ex ſitu/ędificãṫ in rupibus(hoc eſt in montibus ſaxoſis)ideo propheta petens a deo euaſionem ſuam/quæ per confugium ad huiuſmodi arces ſolet prouenire,ait.Eſto mihi petrę(hoc eſt in petram)roborationis/in rupem fortitudinis officio:appoſitiue domui arcium . Petra roboris eſt fundamentum domus arcium:& eſt arx fundata ſuper petram,ad ſaluandum/non ad offendendum.Quia(ecce ratio)& petra ſeu rupes mea/fundamẽtũ oĩs firmitatis meę,& arx mea excelſa/ſecuritas mea,tu.Iuſtũ eſt.n.vt rupes mea & arx mea fungantur officio ſaluandi me.Et dixit hoc ad literam / quia deus fuit primum fundamentum ſuper quod fabricata eſt gratia dauidis tam inuiſa ſauli . Acſi aperte diceret deo.tu es fundamentum omnium propter quę patior a ſaule:& propterea peto & ſpero vt fungaris officio & rupis & arcis . ¶ Secundus eſt ex diuino noie.& propter nomen tuum duces me & deduces me.Fiducialiter petitionem

tanq̄ futuram affirmat.duces me/ad regnum promiſſum.nec ſolum duces ſed etiam deduces me:hoc eſt(vt dictio hebraica ſonat)ſuauiter duces.Et hæc propter nomen tuum.iuſtum quippe eſt/vt quod nomine tuo inchoatum eſt perficias;& hinc ſpero.Et dixit hoc/quia ſamuel diuino nomine & vnxerat eum & præpoſuerat ſauli.⁋Tertius eſt ex eo ꝙ ſolus deus erat fortitudo dauidis in cauſa regni/propter quam patiebatur.Educes me de reti hoc abſconderunt mihi,quia tu roboratio mea..De reti abſcondito ſibi a ſaule mediantibus exploratoribus ad capiendum ipſum/ fiducialiter quoq; affirmando petit liberationem,fultus ea ſpe qua ſolus deus erat qui pugnabat pro ipſo.⁋Quartus eſt ex fiducia in maioribus.Vbi nota ꝙ hactenus de ſpe ſua circa temporalia bona rationem adduxit:modo ex ſua in deo fiducia circa ſpiritualia bona ſuam ſpem probat. Supremum autem hominis bonum eſt anima quatenus officio fungitur ſpiritus.noſtra ſiquidem anima quatenus viuificat corpus/vocatur anima:quatenus autem ſuperiori bono vacat/vocatur ſpiritus:dicente paulo.caro concupiſcit aduerſus ſpiritum & ſpiritus aduerſus carnem.Dicente domino.ſpiritus eſt deus,& eos qui adorāt/oportet in ſpiritu adorare.Vnde quum ſeparatur a corpore anima/tranſit de ſtatu animæ in ſtatum ſpiritus.Ex hoc itaq; ꝙ ſpiritum ſuum commendaturus eſt deo/fiduciam ſuam in deo de maximis bonis manifeſtat.Vnde & more humano quo depoſitam rem charam/manui aſſignamus depoſitarii non miniſtrorum eius/ait.In manu tua/in immediata cura & cuſtodia tua,commendabo/perſeuerabo cōmendans,ſpiritum meum/animam meam quatenus officio hic fungitur ſpiritus/& tādem quatenus ad ſtatum tranſibit ſpiritus.propter huiuſmodi enim ſtatum conuenit hic verſiculus migrantibus ex hac vita.⁋Et ratio tantę ſpei ſubditur.redemiſti me domine.Redemptus ad literam fuit dauid in patribus ſuis de ſeruitute egypti ad terram promiſſionis vt cultum deo in ea exhiberet.Hoc myſteriū huius finis ad quē redemptus eſt populus intelligens dauid/aſſignat pro ratione ſuę ſpei immo ſecuritatis,ꝙ ideo ſpiritum ſuum deo iugiter commendabit quia deus redemit eum/fecit eum eſſe dei ad officium ſpiritualis cultus exhibendum.Et propterea addit deus veritatis. Poterat dicere deus iuſticię/deus fortitudinis &c̄.ſed nihil horum dixit,ſed tantummodo deus veritatis/qua paſcitur ſpiritus:vt ſignificaret ꝙ deus redemit ſibi populum non colendus humanis figmentis/ſuperſtitionibus aut adinuentionibus,ſed deus veritatis/actor/amator/& qui ſola veritate colitur.Acſi aptius dixiſſet.quia tu me redemiſti ad veritatis cultum tibi exhibendum,ideo in manu tua commendabo ſpiritum meum/qui viuit veritate.Vbi docte lector intueri potes vtranq; diuini cultus conditionem a propheta tactam.ſpiritum ſcilicet & veritatem.quas dominus ioan.4.clarius explicauit.ſpiritus eſt deus,& eos qui adorāt op3 in ſpū & veritate adorare.Cultus quippe diuinus ſubſtantialiter conſiſtit in actibus mentis:quę ad ſuperiora tendens ſpiritus vocatur.Verum hi ſpiritus ſeu mentis actus debent inniti veritati:vt ſcilicet colamus intus deum,credentes ipſum vnum ſolum deum/creatorem & gubernatorem vniuerſorum &c̄.alioquin nō colitur veritate,quāuis colatur ſpiritu:vt colitur ab hereticis/maumethanis &c̄.⁋Ad conteſtandum autem ſe deo veritatis obſecutum/ſubdit. Odiui cuſtodientes vanitates fruſtra,& ego ad dominum confiſus ſum.Optimus filius dei veritatis,tum odio habet obſeruantes vanitates ſuperſtitionum/incantationum/idolatrię &c̄.(quę qui obſeruant fruſtra obſeruāt:hoc eſt & ſine cauſa exhibentes diuinum cultum iis qui non ſunt dii/qui non creauerunt eos/qui nō gubernant eos.& ſine cauſa ſperandi fructus:quia non eſt in poteſtate eorum ſatiſfacere petentibus) tum fiduciam ſuam in ſolo deo locauit. ¶Quintus eſt ex experientia perceptorum beneficiorum. Exultabo inquit & lętabor in gratia tua/ſperans:quia vidiſti paupertatem meam / poſtq̄ ſaul cœpit me perſequi,cognouiſti in tribulationibus animam meam/vitam meam.Et non feciſti concludi me in manu inimici/ſaulis dum pſecutus eſt me in domo & in naioth:ſed feciſti ſtare in latitudine pedes meos/dans mihi ſpatium fugiendi.Hęc enim oīa beneficia receperat tunc temporis.

Miſerere mei domine. Tractatur hic illa particula/inclina ad me aurem tuam/tali ordine. Primo commendat ſe deo ratione caſus ſacerdotum.& deinde ratione periculi imminētis ſibi/ibi quoniam audiui.⁋Circa primum aduerte ſm hiſtoriam ꝙ dauide exiſtente in ceila venit ad eum abiathar filius achimelech ſacerdotis fugiens ſtragem ſacerdotum factam in nobe:vt patet.1.reg.22. Et tunc geſta ſunt quę hic refert,& proponit ſe paſſum in oculis/in anima/in ventre &c̄. Per quę omnia intellige duo.Primo multiplicem paſſionem animi dauidis audita tam crudeli ſtrage. Secundum ad cumulum doloris/penitudinem imprudentię ſuę qua fuit occaſio tantę ſtragis.nam ipſemet eſt confeſſus.1.reg.22.ad abiathar.ego ſum reus omnium animarum patris tui : ſciebā enim in die illa ꝙ quū ibi eſſet doeg idumeus/proculdubio annunciaret ſauli:ſcilicet ꝙ pater tuus conſuluit deum pro me/dedit mihi panes & gladium.Pro his itaq; ait.Miſerere mei domine:quoniam anguſtia mihi/ſupple eſt audita tanta ſtrage:tineoſus fuit pro tineatus fuit ſeu tineauit ſi dici licet,in ira tanta/ ſaulis,oculus meus,anima mea & venter meus.totus commotus & corroſus ſum:oculus meus interior/anima in paſſionibus/& venter in corporis viſceribus.Et explicans tinearum effectus. Quia cōſumptę ſunt in mœrore vitæ meæ (hebraica appellatione numero plurali ſemper ſignificant vitam:quia carent ſingulari talis nominis:vt iam dictum eſt) magnitudo mœroris conſumpſit vitam meam. mœror

enim opponitur dilatationi cordis. Et anni mei/cõſumpti ſunt, in ſuſpirio: impegit in delictum meum vis mea. Imprudentiam ſuam qua non cauit a pſentia doeg idumęi appellauit offenſionem per modum impingentis: eo ꝙ non voluntarie ſed pręter intentionem peccauit. Et propterea magis effectum culpę q̃ culpam ipſam deflet. Ad ſimilitudinem ergo hominis fortis viribus cadentis impingẽdo in aliquod offendiculum/deſcribit materiam luctus. Impegit in delictum meum/imprudentiam/incautelam meam, vis mea: & oſſa mea tineoſa fuerũt. Dictio hebraica ſonat oſſa vt comeſta a tinea: quod ſi lingua latina pateretur/dici deberet tineata ſunt ſeu tineauerũt. De ratione huius ſimilitudinis dictum eſt in pſalmo ſexto: ſcilicet ꝙ ratione proprię culpę dauid vtitur metaphora tineę: quia ipſemet ſibi fuit cauſa corroſionis. ego inquit ſum reus omnium animarum patris tui. Per quam metaphoram intelligo non tam afflictionem corporis q̃ defectionem animi in hominibus ad ſuſtentãdum dauidem. ex illa ſiquidem clade non ſolum exterriti ſunt omnes ſuſtentantes dauidem, ſed ad ſimilitudinem conſumptorum a tinea effecti ſunt inutiles/non audẽtes amplius porrigere aliquid dauidi. propter hoc enim oſſa ſua/quaſi ſuſtentantia ipſum, velut adeſa a tineis deſcribit. ¶ Et huic ſenſui conſonat continuatio ſubſequentium iniuriarum/conſiſtentium in hoc ꝙ factus eſt opprobrium vicinis & amicis & habitus eſt pro perdito. Ab omnibus ĩquit anguſtatoribus meis/cãtum eſt, ꝙ fui opprobrium & vicinis meis valde, & timor notis meis. Audita enim tanta ſęuitia habebatur dauid vituperio apud vicinos ſuos quantumcunq; prope (vicini enim vituperabant eum/timẽtes ſaulem: vt patet de nabal & de zipheis) & apud cognoſcentes amicos & notos ſuos erat timor/hoc eſt ratio timoris: nullus enim audebat ſe profiteri amicum dauidis pre timore ſaulis. Videntes me foris, receſſerunt a me/tanq̃ ſi obuiarẽt contagioſę peſti. ¶ Obliuioni traditus ſum quaſi mortuus a corde. nullus enim mittebat ad eum. Vbi aduerte comparari obliuionẽ ſui obliuioni mortui a corde. mortui enim etſi ſunt in recordatione noſtra in lingua/in libris/in laudibus/in ſepulchris, nunq̃ tamen in corde: vtpote quibus nulla noſtri cordis affectio vtilis apparet. Et intendit per hoc explicare integritatẽ obliuionis: vt ſicut mortuus longe eſt a memoria cordis noſtri/ita ipe totaliter datus erat obliuioni. Et vt magis explicaret ſubdit. fui quaſi vas perditum. quod quia perditũ eſt habetur pro derelicto: ſic enim tũc habitus eſt dauid. Et intellige hebręo more noĩe vaſis quodcũq;/ſiue illud ſit veſtis ſiue qd aliud. itẽdit. n. cõcludere ꝙ fuit tãq̃ vas/hoc eſt res pdita: vtpote a tineis comeſta/tãq̃ res inutilis reddita.

Quoniam audiui infamiam multorum. Cõtinuando quę redundarũt in eum ex occiſione ſacerdotum/adiungit ſubſecutum periculum vitę proprię. Non ſomniaui me factum eſſe opprobrium vicinis. Quoniã audiui infamiã/propriam ſeu vituperationem, non ex ore vnius ſed multorum: & (qḋ peius eſt) timorem in circuitu. Et ratio timoris eſt. quoniam in conſiliando ſimul ſuper me, nõ ad tollenda bona mea ſed ad tollendam animam meam cogitauerunt/conſilia fecerunt. quod pluries & tũc in ſpecie factum fuiſſe teſtatur hiſtoria. ¶ Inter hęc autem mala & pericula qualis ipſe fuerit ſubiungit. Et primo quo ad partem affectiuam. Et ego ſuper te confiſus ſum domine/nõ ſuper hominem. Secundo quo ad partem contemplatiuam. Dixi/ĩ mente mea eleuata ad te, deus meus tu. ecce eleuatio mentis in deitatis profeſſionem. In manu tua/in cura tua, tempora mea/dies mei/anni/menſes &c̃. ecce eleuatio mentis in diuinam potentiam & gubernationem. ¶ Tertio ſm partem deſideratiuã/explicatam tribus petitionibus. Prima eſt. Libera me de manu inimicorum meoꝝ & perſequentiũ me. Inimicus nomen eſt odii: perſequens nomen operis exterioris. Et hæc petitio directe reſpõdet ſupradicto timori ab iis qui fecerunt conſilium ad tollendam aĩam eius. Secunda petitio. Illumina facies tuas ſuper ſeruũ tuum. Oſtẽdiſti faciem tuam obſcuram ſuper me dũ me reddidiſti opprobriũ vicinis &c̃. monſtra modo faciem tuam illuminatam/claram loco tot opprobriorum. Et põt referri huiuſmodi claritas ad claritatem notitię interioris de deo: vt loco exteriorum obſcuritatum habeat claritatẽ internam diuinę faciei/diuinę pręſentię. Et poteſt referri ad claritatem exterioris gloriæ/vt faciat ceſſare huiuſmodi vituperationes. hęc enim petitio ſupradictis opprobriis reſpõdet. Tertia eſt. Saluũ me fac in gratia tua. Et hęc petitio reſpondet ſupradictę derelictioni & obliuioni. ab omnibus ſum derelictus & obliuioni traditus, ſalua tu me, nõ meritis meis ſed gratia tua.

Domine non confundar. Tractatur hic illa particula/non confundar ęterno. Et quoniam (vt prędictum eſt) inſeritur explanatio illius particulę/in iuſtitia tua libera me, ideo talis eſt ordo. Primo proponitur ratio non confuſionis proprię. Domine non confundar, quia vocaui te/qa recurſum habui nõ ad aliũ q̃ ad te. Deĩde ſtatim annectiť ratio diuinę iuſtitię retributiuę vt ratio nõ cõfuſionis eius. & poſtea proſequitur effectum non cõfuſionis/ibi benedictus dominus. Ratio iuſtitię retributiuę in deo habet vt reddat vnicuiq; ſm opera ſua: hoc eſt male agentibus mala, timentibus autem & ſperãtibus in deo bona. Vtranq; partem propheta proſequitur/inchoans a retributione malorum. Ego inquit non confundar, ſed confundentur impii/in ſacros ſacerdotes: & tacebunt in fouea/aut parati ſibi caſus ſeu ſepulchri aut inferni. Vtrunq; enim verificatum eſt: nam & damnati ſunt & ruerunt gladio philiſtinorum. In hebręo foueę in caſu datiuo habetur: ſed cõgruitas mutauit in fouea. ¶ Et ſubiungitur ratio demeritoria. obmuteſcent labia falſitatis: quæ loquentia/ſupple ſunt, ſuper iuſtum

durum in superbia & despectione. Hæc enim omnia interuenisse in eloquiis saulis & suorum contra dauidem, manifestum est legenti historiam. Vbi aduerte congeriem deformitatum in locutione. Primo ex genere, labia falsitatis. Secundo ex persona contra quam, super iustum. Tertio ex re dicta, durum, non cedens sed excessiuum ac robustum ad pessundandum. Quarto ex ratione dicendi ex parte dicentis, in superbia. Quinto ex ratione dicendi ex parte eius in quem dicitur, in despectione. Et sexto ex perseuerantia dicendi: quia in præsenti, loquētia. ¶ De retributione vero bonorum subdit. Quā multa bonitas tua quam seruasti timentibus te. Non solum beatitudo futurę vitę est ineffabilis (iuxta illud esa. 64. oculus non vidit nec auris audiuit quę pręparasti diligētibus te) sed etiam illius participatio, hoc est interna consolatio quam deus exhibet quibusdam in hac vita, explicari non potest: iuxta illud apoc. 2. vincenti dabo manna absconditum quod non nouit nisi qui accipit. Et de vtraque propheta hic loquitur. De beatitudine quidem in seipsa dicit. q̄ multa est bonitas tua, quam seruasti, recondidisti exhibendam, timentibus te. De ipsa autem met participata subdit. quā operatus es sperantibus in te coram filiis adam. Sperantes in deo dupliciter inueniuntur. Quidam sine vexatione. Quidam cum vexatione. Et hi dicuntur sperātes in deo coram filiis adam: eo quod ancoram diuinę spei firmam tenent in conspectu hominum, non fracti persecutionibus, nō allecti honoribus aut delectationibus. Hi sunt quibus deus exhibet ęternam dulcedinem. Et propterea de his dicitur. operatus es, dictam bonitatem, sperantibus in te, non qualitercunque sed coram filiis adam. Et declaratur huiusmodi operatio diuina quo ad duo. Primo in persecutione factorum. Abscondes eos, sic sperantes, in abscondito faciei tuę, notitię tuę, gratię tuę, a superbiis viri, persecutoris. Secūdo in persecutione verborum. Abscondes eos, sic sperantes, in vmbraculo, supple tuo, a contentione linguarum. Aduerte hic similitudines. Abscondit dominus quandoque aliquem in vmbraculo suo, ad reddēdum eum tutum. abscondit quandoque aliquem ponendo illum iuxta se: quod est maioris securitatis & amoris. Iuxta has similitudines describitur deus, aliquos sperantes in se abscondere in vmbraculo suo: hoc est defensionem eis exhibere effectiuam vt non curent de conuitiis, opprobriis, & aliis linguarum iniuriis. & exhibet eis cōsolationem, sicut constitutis in refrigerio diuini habitaculi. Quibusdam autem abscōsionem (hoc est defensionem effectiuam ne curent de persecutionibus) sic exhibet quasi adhibēdo cōsolationem facialis pręsentię diuinę. Ita quod quanta est differentia inter esse in vmbraculo & esse coram facie dei, tanta est inter has absconsiones differentia. Merito ergo dixit se non confundendum ex parte diuinę iustitię: quia diuina iustitia confundit impios & multam bonitatem seruat timentibus se, quam exhibet hic sperantibus in eo coram filiis hominum.

Benedictus dominus. Expedita interpositione iustitię prosequitur certum spei effectum (scilicet non confundar in ęternum) ab expertis in seipso. Et duo refert magna beneficia tūc percepta quibus non est cōfusus ab expectatione sua. ¶ Alterū est. Benedictus dominus: quoniam separauit, hoc est mirificauit, gratiam suam mihi in ciuitate munitionis: hoc est in ceila reuelando mihi quod saul venturus esset ad obsidendum ceilam, & quod viri ceilę traderent me in manus saulis. Historia clara habetur. 1. reg. 23. Appellatur autem ceila ciuitas munitionis, eo quod munita erat seris & portis. Vnde tunc dixit saul. tradidit eū dominus in manus meas, conclususque est introgressus vrbem in qua portę & serę sunt &c. ¶ Alterū est. Et ego dixi in festinatione mea. Vbi tāgit historia subsecuta post egressum de ceila, in eodē ca. subiūcta. s. quod saule cū suis circūdāte dauidē in deserto mahon, dauid despabat se posse euadere a facie saul. Hic. n. primus motus despationis describit hic dicendo, & ego dixi in festinatione mea. non fuit. n. despatio deliberata, sed p modū festinę passionis. Ecce quod dixi. abscisus sum de cōspectu oculoꝝ tuoꝝ. Videns se cinctū, occurrit primus motus desperationis: quod scilicet deus non curaret custodire eum a saule. hoc enim significat abscisus sum de conspectu oculoꝝ tuoꝝ, custodientiū me. Sed hic desperationis motus non est pfectus, sed supatus a rōne, a spe in deo. Et ppterea subdit. siquidē audisti vocē deprecationū mearū in clamare meo ad te. Ex quo patet quod clamore cordis & deprecationibus suppssit desperationis motū. Modus aūt quo fuit exauditus scribit ibidem: quod venit nuncius vocans saulem ad occurrendum philisteis. ¶ Comprobata non cōfusione sua ex expertis beneficiis, apostrophat ad alios hortando ad duo. Primo ad diligendum. & ad hoc hortatur gratiosos, hoc est qui aliis benefici sunt propter deum. diligite dominum omnes gratiosi eius. Et ratio subditur ex diuina remuneratione. quia fideles custodiēs dominus, supple est, & retribuens super superfluum faciens superbiā. Vbi ineffabilis excessus retributionis diuinę erga suos describitur. ita quod non suffecit dicere retribuēs, & apponere super superfluum, sed adiecit faciens superbiam: ad denotandum ineffabilem superexcessum. Nō enim supbia semp sumitur in malā partē, sed quādoque in bonā pro magna excellentia: vt clare patet esa. 60. ponā te in supbiā seculorū, gaudiū in generationem & generationem. ¶ Secundo ad exequendum. Et ad hoc inuitat sperantes in deo. Roboramini, ad exequendum. Et vt sciant robur suum prouenire a deo, adiungit. & roborabit, deus, cor vestrum omnes sperantes domino, pro in domino: exemplo mei, qui sperans in domino roboratus sum. Et dirigi videtur ad literā tota hęc exhortatio ad milites eius, post euasionem tanti periculi. Amen.

ℂVVLGATA EDITIO. ℂDauid eruditio. XXXI.

BEati quorum remissę sunt iniquitates: :& quorum tecta sunt peccata.
Beatus uir cui non imputauit dominus peccatum : nec est in spiritu eius dolus.
Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea: dum clamarem tota die.
Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua : conuersus sum in erumna mea dum configitur spina.
Delictum meum cognitum tibi feci: & iniustitiam meam non abscondi.
Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino : & tu remisisti impietatem peccati mei.
Pro hac orabit ad te omnis sanctus : in tempore opportuno.
Veruntamen in diluuio aquarum multarum: ad eum non approximabunt.
Tu es refugium meum a tribulatione quę circumdedit me: exultatio mea erue me a circundantibus me.
Intellectum tibi dabo & instruam te in uia hac qua gradieris : firmabo super te oculos meos.
Nolite fieri sicut equus & mulus: quibus non est intellectus.
In chamo & freno maxillas eorum constringe: qui non approximant ad te.
Multa flagella peccatoris: sperantem autem in domino/ misericordia circundabit.
Lętamini in domino & exultate iusti: & gloriamini omnes recti corde.

ℂIVXTA HEBRÆVM. ℂDauidi eruditio. XXXII.

1 Propheta. BEatitudines [sunt] donati uenia rebellionis: tecti peccato [ingruenti].
2 Btitudines [sunt] hominis non imputabit dñs [4] ei culpã: & non [est] in spiritu eius dolus.
3 Quia tacui: ueterauerunt ossa mea in rugire meo tota die.
4 Quoniam die ac nocte grauabitur super me manus tua : uersa fuit humiditas mea in siccitates ęstatis. Selah.
5 Peccatum meum notificabo tibi, & culpam meam non cooperui: dixi. Dictum. confitebor super rebellionibus meis domino [4]. Propheta. & tu dimisisti culpam peccati mei. Selah.
6 Super hac orabit omnis gratiosus ad te tempori [in tẽpore] inueniendi: tantũ inundationi [in inũdatiõe] aquarum multarum/ad ipsum non peruenient [aque].
7 Oratio iusti. Tu absconsio mihi: ab angustia custodies me, laudibus euasionis circundabis me. Selah.
8 Deus. Faciã itelligere te, & docebo te in uia hac [qua] ambulabis: cõsulã super te oculo meo.
9 Non este sicut equus sicut mulus: non intelligendo in loro & freno os suum ad claudendum [esse ob] / non appropinquare ad te.
10 Multi dolores impio: & confidentem in domino [4] gratia circundabit ipsum.
11 Propheta. Lętamini in domino [4] & exultate iusti: & facite laudare oẽs rectos cordis.

TItulus est. Dauidi eruditio. Ex quo titulo apparet non solum autor psalmi, sed doctrinalis materia quam eruditus fuit a spiritusancto dauid. Quæ autẽ sit materia huius eruditionis, ab apostolo ad ro. 4. insinuatur dicente. dauid dicit beatitudinem hoĩs cui deus accępto fert iustitiã sine operibus/ dicens. beati quorũ remissę sunt iniqtates & quorũ tecta sunt peccata: beatus vir cui nõ iputauit

dominus peccatum. Hinc.n.habemus materiam huius eruditiōis eē q beatitudo hoīs consistit in iustitia quam deus sine operibus (hoc est sine meritis) confert hoī sibi accepto. Ex progressu aūt psalmi apparet hmōi gratiam in remissione peccato(rum) maxime apparere. nam post propositam hmōi beatitudinem statim dauid subiungit modū quo ipse consecutus est hmōi grām sine meritis. & postea tractat modū quo genus humanū hanc assequitur gratiam. Vnde psalmus iste ad literam tractat eruditionem dauidi reuelatam de gratia remissiua peccatorum: quam ipse in seipso expertus manifestat. Vnde & paucis versiculis tractat de seipso.

ℂSVMMARIVM EST.

ℂDauid vbi excellentiam gratię diuinę donatiuę peccatorum aperuit: modum quo hoc fit, primū ex experta in seipso tam contraria miseria q̄ gratia veniæ, & deinde ex cōmuni cursu sanctorum, dialogo inter deum & hominem formato explicat.

ℂPersonę loquentes sunt tres: propheta, gratiosus, & deus.

BEatitudines donati venia rebellionis, tecti peccato. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materię, & executiuam, ibi beatitudines hominis. Proponit hominē habentem duas conditiones esse beatum. Prima conditio est q condonata sit ei rebellio. In qua peccatū ex parte auersionis seu culpę siue offensę significatur. Altera conditio est q tectus sit peccato: hoc est a turpitudine & macula peccati, ne turpitudo aut macula peccati ingruat super eum. Sicut homo dicitur tectus a pluuia, ne cadat super eum. In prima habes donatum venia: in secunda donatū pręseruatione a peccando per gratiam dei. ¶ Vbi aduerte hebręum textum ministrare, rationem venię esse personam hominis: ita q quia homini ignoscitur ideo peccata delenť, & non econuerso. Hoc enim insinuat textus hebręus, dicens beatitudines hominis donati venia: quod non explicant interpretationes dicentes peccata dimissa, peccata tecta. Nec te turbet allegatio pauli: quoniam græco scribens idiomate, attulit textum ƀm translationem. 70. Et hoc in similibus intellige. ¶ Hic inquam non solum iustus sed ēt beatus exclamatur. Et est sermo de beatitudine in spe, quę in hac vita habetur. Quæ quia est perfecta iustitia, & nullum describitur hic concurrere meritum, excitauit apostolum ad docendum hinc, beatitudinem hominis esse iustitiam gratuitam. Et vere sic est: quoniam nullus est homo expers peccati: & omnis peccati particeps, beatus fit per huiusmodi gratuitam iustitiam. ¶ Aduerte hic circa literam q ad seruandum textum hebręum oportuit me addere dictionē venia quę in hebręo non est. Et hoc quia in lingua latina caremus participio passiuo construibili cum crimine rebellionis, significando hominem esse donatum venia talis criminis. Dixissem donati rebellione, nisi lectorum aures offendissem, oppositum significando.

ℂBeatitudines hominis. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractať illa particula, beatitudines donati venia rebellionis: secundo illa, tecti peccato, ibi super hac orabit. ¶ Circa primum tractatur modus remissionis culpę explicando primo quid ex parte dei & quid ex parte hominis ad hmōi gratiam remissiuam culpę concurrit. Et ex parte dei ponitur vnum: scilicet non imputatio culpæ, dicēdo. beatitudines hominis non imputabit dominus ei culpam. Vbi nota non dici beatus homo qui non habet culpam, aut cui deus confert talia & talia, sed ex sola negatione imputationis beatum dicit: vt hinc intelligas docte lector negationem imputationis non fieri sine collatione beatitudinis. Attenditur autem non imputatio quo ad pœnā hostilem, quo ad odium diuinum. Electis enim deus peccata non imputat quo ad pœnā inferni, nec quo ad hoc q eos odio habeat sicut odio habet reprobos: quibus ad vtrunq(ue) imputat peccatum. Vnde apparet ex parte dei summa gratia in hoc q non imputat nobis peccata quę fecimus. Et hoc ipsum est nostra beatitudo. Dicit autem in futuro imputabit, ad significandam perseuerantiam: seu ad futurę vitę tempus spectando. parū qppe esset q nunc non imputaret, si nunc parceret & postea imputaret. ¶ Ex parte quoq(ue) hominis ponitur vnum etiam negatiuum. Et non in spiritu eius dolus. Nullum meritum exigit qui negationem tantū doli non in verbo sed in spiritu interno requirit: hoc est q non sit fictus. spiritus enim sanctus disciplinę, fugiet fictū. sap. 1. Perinde itaq(ue) est dicere & non in spiritu eius dolus, & dicere & non in spiritu eius obex. deus enim non remittit peccata ponēti obicem gratię. ℂ Explicat deinde propheta se vtranq(ue) conditionem in sua miseria expertum esse. Et quantum ad obicem (quia scilicet ipse posuit obicem gratię dei) ait. quia tacui. Commisso adulterio tacuit dauid, dolose occultare volens adulterium cōmissum: vocando prius vriam & dando operam vt dormiret cum propria vxore: & quum hoc nō potuisset obtinere, tandem dolose mandauit ipsum occidi. Hunc spiritus sui dolum appellat tacere. ¶ Et statim subiungit pœnam internam quam inde incurrit. veterauerunt ossa in rugire meo tota die. Veterascere ossa est partes animę (intellectum, voluntatem, affectum) debilitari respectu boni. Rugitus autem & ad famem animę respectu boni spectat: iuxta illud filii prodigi, ego hic fame pereo. rugitus enim passio est leonis famelici. Et significatur q veterauerūt ossa animę ex continua inedia boni operis. Potest quoq(ue) idem rugitus spectare ad iniquum dauidis appetitum occultādi suū adulterium. intantum enim rugit q occidit vriam. Vbi vides miseriam ex doloso silentio. ¶ Quantum autem ad

diuinam actionem subiungit. Quoniam die & nocte grauabitur super me manus tua, versa fuit humiditas mea in siccitates estatis. Per oppositum ad non imputationem peccati/affert pœnam aliam subsecutam ex proprio dolo. intus quidem veterauerunt ossa: extra autem aggrauata est manus dei super eum. Et dicitur aggrauari manus dei secundum similitudinem effectus: quia ad modum aggrauantis fecit dauidem magis ac magis ruere in peccatum: iuxta illud gre. peccatum quod per pœnitentiam non diluitur/suo pondere ad aliud trahit. Aggrauauit enim deus manum super dauidem impœnitentem, dum subtrahendo gratiam fecit ipsum ruere in tot mala. Dicitur autem in futuro grauabitur/ad demonstrandam perseuerantiam. durauit enim huiusmodi aggrauatio manus amplius quam per nouem menses. ¶ Et ecce altera pœna. versa fuit humiditas mea in siccitates estatis. Non solum fuit punitus in naturalibus vetustate ossium, sed in gratuitis. ita quod perdidit omnem humorem gratie qua abundabat: nec solum perdidit fœcunditatem gratie, sed incurrit ariditates estatis. Et intendit quod anima sua venit in statum ita aridum respectu gratuitorum sicut est ariditas estatis. Per quod intelligimus priuatum fuisse dauidem gratia deuotionis & prophetie & aliorum interiorum donorum: & propterea dixisse/versa fuit humiditas mea in siccitates estatis. Sed considera ordinem pœnarum: quod radix omnium ponitur quia tacui/obicem posui. perditio enim tua israel ex te est/osee. 13. Et deinde subsequitur pœna aggrauationis manus diuine: quam subsequitur ariditas. ¶ Demum easdem conditiones descriptas in modo remittendi peccatum/manifestat ex experta in seipso gratia venie. prius enim manifestauit ex contraria miseria/modo ex venia. Et quantum ad conditionem requisitam ex parte hominis/dicit. Peccatum meum notificabo tibi, & culpam meam non cooperui. Primum dicit in futuro/notificabo: secundum dicit in preterito/non cooperui. Vtrunque verificat: scilicet preteritum in deliberato proposito/dixi: futurum in executione perseuerando/confitebor super rebellionibus meis domino. Nullum describit actum meritorium, sed solam confessionem peccati: quam constat non mereri veniam, sed potius tollere obicem gratie. ¶ Nota quoque duas partes huiusmodi recognitionis. Alteram propositum. dixi/deliberaui. Alteram perseuerantie. confitebor super rebellionibus meis: hoc est non excusando sed accusando rebelliones meas. ita quod rebelliones sint materia confessionis accusantis. neque enim deus eget vt nos notificemus ei peccata: sed ipsa nostri accusatio apud deum/notificatio vocatur. ¶ Conditio autem ex parte dei subiungitur. & tu dimisisti culpam peccati mei. Ecce quod superius dixit/modo se expertum fatetur: quod ad solam deliberationem perseuerantie confessionis/dimisit deus culpam peccati eius. Significanter autem dicit culpam: quia non statim remisit totam pœnam: culpa autem non potest pro parte condonari & pro parte retineri: quia impium est dimidiam a deo sperare veniam/vt aug. dicit.

Super hac. Tractatur hic illa particula/tecti peccato. Postquam enim dauid explicauit modum quo tanta beatitudo gratie a peccatoribus pœnitentibus habetur ex expertis in seipso, modo intendit explicare idem quo ad vniuersum genus humanum: declarando modum alterum quo generi humano huiusmodi beatitudo conceditur: scilicet seruando ne ruant. hoc enim est tegi a peccato. Vnde circa hoc primo describit modum quo iustis conceditur hec gratia: quo scilicet seruantur ne ruant. secundo extenditur doctrina seruandi a ruina/ad totum genus humanum/ibi non este. fuit enim eruditus dauid non pro seipso tantum sed pro omnibus. Et intendit quod hanc beatitudinis gratiam mediante humili oratione iustus conseruabit: eget enim adiutorio diuino ne inundantibus tentationibus ruat. hæc est gratia qua iustus tegitur a peccato ne inuoluatur illo. Super hac/beata iustitia gratie tue, orabit supplex omnis gratiosus/non solum iustum sed etiam gratiosum se aliis exhibens. Et tempus orandi subditur. tempori/pro in tempore, inueniendi. antequam claudatur ianua tempus est inueniendi gratiam. Ratio autem necessitans ad orandum est. tantum inundationi aquarum multarum/hoc est ob hoc solum quod quum inundauerint aque multe/impetus multi multarum passionum, ad ipsum/gratiosum, non perueniant. Et dictio exclusiua tantum/excludit necessitatem venie preteritorum. De peccatore dixit, dixi confitebor & tu remisisti. de iusto dicit quod non pro venia preteritorum sed pro cautela futurorum orare oportet. Et intellige hæc prudens lector de iusto quatenus iustus est. nam & ipse quatenus peccator est/dicere debet dixi confitebor. ¶ Tu absconsio mihi. Explicata necessitate orandi/subiungitur ipsa iusti oratio, continens tria. Profitetur primo tegendus ne peccet/tu absconsio mihi. secundo petendo affirmat officium absconsionis/ab angustia demonis custodies me. tertio ab omnibus circumquaque periculis peccandi saluationem/laudibus euasionis circundabis me. Appellantur laudes euasionis gratiarumactiones cantando & laudando deum pro euasione a periculis peccandi. Significantius autem dicit circundabis me: vt omni ex parte euasionem attribuat diuine gratie. Si. n. aliquod periculum euasisset non ex diuina gratia/non circundaretur laudibus euasionis: sed quia gratie dei deputat quicquid non deliquit, ideo orando beneficium hoc recognoscens dicit/laudibus euasionis circundabis me. ¶ Circunspice hanc orationem: & inuenies omni ex parte constare eam ex professione diuine gratie/sub vmbra sua iustum seruantis, custodiendo a spiritualibus inimicis & a reliquis occasionibus peccandi.

Faciam intelligere te. Posita oratione iustorum/ponitur per modum missionis diuina custodia, tria con-

tinens. Primum est ptinens ad donũ intellectus. faciã intelligere te, pculdubio illuminãdo: intelligere ea quę sunt dei. Secundum pertinens ad instructionem morum. & docebo te in via hac ambulabis. i. qua ambulabis. Tertium. consulam super te oculo meo. Hoc fit quotidiana immo iugi diuina circũspectione super electos: secũdum autem fit per pręcępta legis: primum vero per lumen fidei. Omnia magna dona sunt: sed in tertio consummantur omnia: quod solis electis est propriũ. Hæc ad tegendũ electos a peccato. ☙ Sed ad vniuersum genus humanum subiungit diuina doctrina. Non esse sicut equus sicut mulus. Prius allocutus est deus iustum: modo extendit sermonem suum ad totum genus humanum. & propterea pluraliter dicit non esse sicut equus sicut mulus. Et vt intelligas in quo iubet hominẽ non assimilari equo & mulo, explicat subiungens. non intelligẽdo in loro & freno os suum ad claudendum, non appropinquare ad te. Et est sensus ꝙ equus & mulus non intelligunt claudi sibi os in loro & freno ob non appropinquare ad hominem consortio humanitatis: hoc est ꝙ eorum nõ appropinquare ad hominem ad humana officia sine loro & freno, est occasio necessitans ad claudendum os eorum in loro & freno. hoc equus & mulus non intelligunt. Nam si intelligerent gauderent freno & loro: quia equus & mulus equitati ab homine, multum nobilitantur, humanorum officiorũ consortes effecti mediante loro & freno: sed non intelligunt hoc. Et in hmõi non intellectione prohibemur assimilari equo & mulo. Et intendit deus ꝙ nos intelligamus lorum & frenum pręcęptorum diuinorum apponi nobis ex eo ꝙ nostra sponte non appropinquamus ad deum. Si enim hoc intelligimus, intelligemus lorum & frenum diuinarum legum esse ad bonum nostrum: hoc est ad appropinquandum deo consortio diuinæ naturæ, similitudine mundi spiritus &c̃. Hæc est sententia huius parabole. ☞ Constructio autem literę supplenda est legendo sic. Non esse sicut equus sicut mulus, nõ intelligendo, non penetrando: hoc scilicet ad claudendum, hoc est vt claudant, os suum, equi & muli, in loro & freno esse, ob non appropinquare ad te, hominem. alloquitur enim deus genus humanũ. ☞ Hic est modus quo vniuersum genus humanum tegitur ne inuoluatur peccato: scilicet intelligendo bonum suum consistere in loro & freno diuinarum legum, sponteq́ suscipiendo illas: vtpote reddentes nos proximos diuino consortio. ☙ Ratio autem huius monitionis, ab eadem diuina doctrina subiũgitur ex diuersa retributione malorum & bonorum. Nam quo ad malos subditur. Multi dolores impiorum parati sunt in futuro. Quo ad bonos vero. & confidentem in domino, gratia circundabit. Acsi apertius dixisset. Non sit vana monitio mea: quoniam contemptores opprimentur doloribus multis quorum non est numerus, obseruatores autem gratia replebuntur.

☙ Letamini in domino & exultate iusti. Audita dei doctrina, cõcludit propheta iustos nõ in seipsis sed in domino (a quo beatitudo est tantę gratiæ) letari & exultare debere. Et (quod plus est) facite laudare, deum, oẽs rectos cordis, et si nondum assecuti sunt pfectionẽ iustitiæ in operę. Amen.

☙ VVLGATA EDITIO. ☙ Psalmus .XXXII.

EXultate iusti in domino: rectos decet collaudatio.
Cõfitemini domino in cithara: in psalterio decem chordarum psallite illi.
Cantate ei canticum nouum: bene psallite ei in uociferatione.
Quia rectum est uerbum domini: & omnia opera eius in fide.
Diligit misericordiam & iudicium: misericordia domini plena est terra.
Verbo domini cœli firmati sunt: & spiritu oris eius omnis uirtus eorum.
Congregans sicut in utre aquas maris: ponens in thesauris abyssos.
Timeat dominum omnis terra: ab eo autem cõmoueantur oẽs inhabitantes orbem.
Quoniam ipse dixit & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt.
Dominus dissipat consilia gentium: reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.
Consilium autem domini in ęternum manet: cogitationes cordis eius in generatione & generationem.
Beata gens cuius est dominus deus eius: populus quem elegit in hęreditatem sibi.
De cœlo respexit dominus: uidit omnes filios hominum.
De pręparato habitaculo suo: respexit super omnes qui habitant terram.
Qui finxit sigillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum.

Non saluatur rex per multā uirtutē:& gigas non saluabitur in multitudine uirtutis sue.
Fallax equus ad salutem:in abundantia autem uirtutis sue non saluabitur.
Ecce oculi domini super metuentes eum:& in eis qui sperant super misericordia eius.
Vt eruat a morte animas eorum:& alat eos in fame.
Anima nostra sustinet dominum:quoniam adiutor & protector noster est.
Quia in eo lętabitur cor nostrum:& in nomine sancto eius sperauimus.
Fiat misericordia tua domine super nos:quēadmodum sperauimus in te.

IVXTA HEBRÆVM. .XXXIII.

1 Propheta. EXultate iusti in dño [4]: rectis est pulchra laus.
2 Confitemini domino [4] in cithara:in uiola denaria cantate ei.
3 Cantate ei canticum nouum:bene facite sonare in clangore.
4 Quoniam rectum est uerbum domini [4]:& omne opus eius in ueritate.
5 Diligens est iustitiam & iudicium:gratia domini [4] plena est terra.
6 In uerbo dñi [4] cœli facti sunt:& in spiritu oris eius omnis exercitus eorum factus est.
7 Congregans quasi cumulum aquas maris: dans in thesauris abyssos.
8 Timebunt a domino [4] omnis terra:ab ipso timebunt omnes habitantes orbis.
9 Quia ipse dixit & fuit:ipse pręcepit & stetit.
10 Dominus [4] rupit consilium gentium: irritas fecit cogitationes populorum.
11 Consilium domini [4] ęterno stabit:cogitationes cordis eius generationi & generationi.
12 Beatitudines sunt gentis cuius dominus [4] est deus eius:populus quem elegit in hęreditatem † sibi. († hęreditati)
13 De cœlis respexit dominus [4]:uidit omnes filios adam.
14 De pręparatione sedis sue:animaduertit ad uniuersos habitatores terrę.
15 Creans simul cum visione cor eorum:intelligens ad omnia opera eorum.
16 Non est rex saluatus in multitudine exercitus: fortis non liberabitur in multitudine uirtutis.
17 Falsus equus saluti:& in multitudine uirtutis sue non saluabit.
18 Ecce oculus domini [4] ad timentes eum: et expectantibus gratiam † eius. († grę)
19 Ad eruendum de morte animas eorum: ad uiuificandum eos in fame.
20 Vox iustorum. Anima nostra expectauit dominum [4] †:auxilium nostrum & clypeus noster est ipse. († dño)
21 Quoniam in ipso lętabitur cor nostrum:quia in nomine sanctitatis eius cōfisi sumus.
22 Erit gratia tua domine [4] super nos,sicut expectauimus te †. († tibi)

TItulus nullus est. ¶ Colligendo aūt materiam psalmi ex ipso,appāret materiam illius esse beatitudinem gentis ad cultum & hęreditatem dei electę:quam constat millies in scriptura esse filios israel.Et quātum ex psalmo apparet,psalmus iste tractat fœlicitatem populi israel tempore dauidis habitam:tum quo ad securitatem vitę ab inimicis: tum quo ad alimenta in terra promissionis, iam libera non vi armorum sed gratia dei.Hæc enim quattuor beneficia(scilicet electionis,vitæ,alimentorum,& diuinæ gratiæ salutiferę non in humanis viribus) clare ponuntur materia beatitudinis iustorum timentium deum & expectantium: vt intelligatur materiam psalmi ad literam esse,fœlicitatē populi promissam olim a deo adimpleri tunc.Et vere sic fuit:quoniam vsq; ad tempora dauidis populus fuit oppressus modo a syris,modo a moabitis,modo ab ammonitis,& reliquis: dauid autem primus omnes debellauit,& vsq; ad euphratē extēdit terminos suos:vt dicitur.2.reg.8. Et ppea dicit omnem terram plenam gratia dei,& canticum nouum esse cantandum &c̄.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta inuitat iuſtos ad laudandum deum nouo cantico: qa factor cœli/ maris & terrę/ diſſipatis humanis conſiliis efficiet cõſilium de vna gente electa ex omnibus diuino intuitu proſpectis gentibus ad cultum & hęreditatem ſuam, beanda non in humanis auxiliis aut viribus/ ſed in gratia dei expectata a timentibus deum & perſeueratura in confidentibus in nomine ſanctitatis eius.

¶ Perſonę loquentes due ſunt: propheta & iuſti.

Exultate iuſti in domino. Diuiditur pſalmus in partes duas: propoſitiuam materię, & executiuam/ ibi in verbo domini. Verum pars propoſitiua ſubdiuidi poteſt: pro quanto primo verſiculo proponitur verbis generaliſſimis materia pſalmi/ dicendo. exultate, non omnes ſed iuſti, in dño/ non in homine, rectis pulchra laus. non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris: ſed pulchre applicatur diuina laus ori rectorum. Deinde ſingula horum proponuntur ſpecialius: videlicet. Quod dixerat exultate/ explicat adiungendo muſica inſtrumenta. confitemini domino in cithara, in viola denaria cantate ei. Vbi aduerte hebraicam dictionem ſonare quidem numerum denarium, ſed non chordarum aut vocum: & propterea ſolus numerus explicatus eſt interpretando, relinquendo expoſitori intelligentiam chordarum. apparet enim ꝙ gratia materię denarius chordarum ſignificetur. Et ſpecificando magnitudinem negocii. cantate ei canticum nouum, bene facite ſonare in clangore. Appellatione clangoris intelligitur ſonus publice lętitiæ: qui tubis olim fiebat/ hodie fit campanis. Et iubet propheta vt non ſolum fiat hic publicus ſonus, ſed etiam ꝙ bene fiat. Ex quo apparet publicam/ magnã ac nouam ſubeſſe materiam gaudii publici. Et vere tunc fuit noua materia gaudii/ adimpletio ſeu executio diuinę promiſſionis in tota terra promiſſionis. ¶ Dixerat ſecundo iuſti/ ſubiungẽdo rationem/ rectis pulchra laus: reddit modo huius conſonantiæ rationem ꝙ deus eſt rectus in voluntate/ in verbo & opere. Et quo ad verbum. quia rectum verbum domini. Quo ad opus. & omne opus eius in veritate. Quo ad voluntatem. diligens iuſtitiam & iudicium. ¶ Dixerat tertio in domino, ſed nõn explicauerat ſpeciale beneficium: proponit modo explicite materiam exultationis & noui cantici ſpeciale dei beneficium: ſcilicet gratia domini plena terra. Tempore ſiquidem ioſue/ & iudicum & ſaulis non fuerat terra promiſſionis plena gratię, ſed ſm aliquas partes tantũ: tpe aũt dauidis ad hoc peruenit ꝙ iam tota promiſſionis terra fuit plena gr̃ę diuinę/ ſubactis oĩbus hoſtibus & quieſcente in pace terra.

¶ **In verbo domini.** Incipit hic pars executiua tali ordĩe. Primo tractaĩ illa particula/ in domino. ſecundo illa particula/ exultate (vt tamen determinata eſt ad materiã, ſcilicet quia gratia domini plena terra) ibi dominus rupit. tertio illa particula/ iuſti/ ibi anima noſtra. ¶ Declaraturus propheta electionem gentis vnius/ pręmittit autoritatem & poteſtatem &c̃. electoris. intendens ꝙ ipſe idem eſt elector qui creauit mundum: ne adinuentio humana putetur deputatio iſrael ad cultum diuinum. Inchoat ergo a creatione cœlorum. In verbo domini/ nõ in labore, cœli facti ſunt: & in ſpiritu oris eius (humano more loquitur) flatu oris eius, omnis exercitus eorum. Ex principio geneſis accepit hoc propheta. igitur perfecti ſunt cœli & terra & omnis exercitus eorum. vbi latinus interpres tranſtulit & omnis ornatus eorum. Et per metaphoram exercitus ſignificatur ad literam ordo vniuerſi/ qui eſt ſummum bonum in ipſo vniuerſo. Intendit enim moyſes deſcribere ꝙ deus non ſolum fecit cœlos/ terram/ aſtra/ arbores/ animalia &c̃. ſed etiam ipſum vniuerſi ordinem, adiungendo & omnis exercitus eorum: eſt enim exercitus ſignificans ordinem. Et propterea propheta hoc in loco dixit. flatu diuini oris factus eſt omnis exercitus/ hoc eſt vniuerſus ordo, cœlorum: tanquã ſignificando maximam efficaciam & obedientiam, ꝙ ſolo flatu oris effectus ſit tantus taliſq; ordo tot cœleſtium corporum. Hęc quo ad cœlos. ¶ Quo ad aquas vero. congregans quaſi cumulum aquas maris: iuxta illud. congregentur aquę in locum vnum & appareat arida. Et aſſimilatur cumulo congregatio aquarum: pro quanto ſparſe aquę ſunt rariores, collecte ſunt ſpiſſiores: ſicut ſparſa grana ſi colligerentur in aceruũ. Dans in theſauris abyſſos. Aquę in duas quodammodo partes diuiſę ſunt. altera eſt aquarum apparentium: vt ſunt maria/ lacus & huiuſmodi. Altera eſt aquarum non apparentium: de quibus certant philoſophi. putantibus aliis dari ſubterranea loca latentium aquarum: aliis negantibus. quorũ philoſophia rationabilior apparet. Vnde per abyſſos in theſauris intellige loca generatiua aquarum. huiuſmodi enim loca dicuntur theſauri abyſſorum. i. profundarum aquarum: pro quanto ibi eſt vis generatiua aquarum magnarum, immo quæ nunquam exhauritur. Et intendit propheta ꝙ aquas partim congregauit quaſi in cumulum, partim poſuit in theſauris: pro quanto vapores materiam aquę in locis generatiuis aquarum diſpoſuit. ¶ Quo ad terram. Timebunt a domino omnis terra, ab ipſo timebunt omnes habitantes orbis: quia ipſe dixit & fuit, ipſe pręcępit & ſtetit. Creationem terrę nõ induxit nudam, ſed vt rationem timoris diuini in pectoribus humanis: vt intelligas quorſum tẽdit: ſcilicet ꝙ quia homines non timuerunt deum creatorem habitaculi humani, decreuit eligere gentẽ ad ſui cultum & timorem. Intendit ergo ꝙ quia deus dixit imperio ſuo & fuit terra/ pręcępit & ſtetit (perſeuerauit) terra, ideo timebunt. i. rationẽ timẽdi habebunt, a domino/ ne puniat eos, omnis terra: hoc eſt vniuerſi habitatores terrę.

Dominus rupit. Tractatur hic propria psalmi materiã(ꝙ gratia domini plena est terra) tali ordi/ne.Primo declaratur firmitas efficax diuini consilii/explicando ipsam gratiam decretã a diuino con/silio.deinde rõnem tantę gratiæ tractat.℄ Circa primũ nota simul differentiam & modum.Differen tiam quidem inter consilium diuinum & humana:ꝙ diuinum stabile ac efficax,humanum fragile & irritum.Modum autem: ꝙ diuinum consilium adimpleuit seipsum destruendo consilia humana. Et intendit ad literam ꝙ dominus rupit consilium gentium/& irritas fecit cogitationes populorum de oppressiõe filiorũ israel.Ægyptii.n.conati sunt detinere illos in seruitute.amalechitę deinde/amorrhei postea & cananei/syri/moabitę/ammonitę &c̃. ad illorum oppressionem vires suas exercuerunt, non casu sed ex consilio & meditatione. Vnde apte contra humana consilia effracta & irritata apponitur consilium diuinum. Consilium domini ęterno stabit/non frangetur: cogitationes cordis eius gene/rationi & generationi/sine fine/non erunt irritę. ℣ Quod autem sit hoc consilium domini/explicatur dicendo.Beatitudines gentis/hoc est beatitudo erit illius gentis,cuius dominus est deus eius/hoc est quæ dominum colit pro deo.Altera conditio.populus/quem,elegit/dominus,in hæreditatem sibi:vt velut hæredes dei possideant terram dei.i.terram promissionis &c̃. Gens habens ambas istas condi/tiones erit beata:modo in his temporalibus/& demum in cœlesti patria . Hoc est consilium dei quo beatitudo seruatur habentibus has duas conditiones.Quarum secunda actionem dei electiuam po/puli / prima autem actionem nostram cultricem dei significat. In hebręo habetur hæreditati , sed congruitas mutauit in hæreditatẽ.℣ Cuius singularis gratię ratio redditur ex tribus beneficiis diui/nis cõmunibus toti generi humano/iunctis cum impotentia generis humani ad propriam salutem. ℄ Vide singula.Primum diuinum beneficium cõmune est.De cœlis respexit dominus, vidit omnes filios adam.In quo beneficium generationis humanę ex diuina prouidentia significatur. nam filius nomen est generis:& propterea videre omnes filios hominis/est videre omnem generationem huma nam.Videre autem hic sumitur practice:eo modo quo artifex videt agenda/& prouisor prouidenda. Fit autem mentio specialis de cœlo:quia mediante motu cœli deus conseruat generationem huma/nam.℣ Secundum beneficium est gubernatio vniuersorum hominum in hac vita/quantũ ad ea quæ sunt cõmunia omnibus hominibus.De pręparatione sedis suę animaduertit ad vniuersos habitato/res terrę.Homines quatenus habitatores terrę describuntur materia huius animaduersionis : quod nihil est aliud q̃ homines ꝑm pręsentem vitam describi.non habitant enim terram nisi viuentes vita corporali.Animaduersio autem curam manifeste significat.Et hæc quoq; describitur de cœlo sub alio nomine:scilicet de pręparatione sedis suę. cœlum inquit ipse mihi sedes est. Et intendit ꝙ de quiete sua in cœlo (non enim laborans aut egens sed quiescens & regnans/nullo indigens/habens omnia pręparata)curam habet hominum habitantium in terra. ℣ Tertium ad animam refertur intellecti/uam.Et habet duos ramos.Primus est creationis.creans simul cor eorum. Vbi diligenter aduerte nõ dici in plurali corda eorum(ne putes animas hominum simul creari seu creatas a principio mundi) sed in singulari cor : vt hinc intelligas ꝙ aduerbium simul iungit actum creãdi cum prius dicto actu videndi. Et est sensus.vidit omnes filios adam/creans simul cor eorum. simul enim prouidet genera/tioni hominum & creat animam vniuscuiusq;: quoniam dum generatur filius hominis/simul crea/tur illius anima.Et sicut hoc participium creans iungitur cum verbo vidit,ita hoc participium intel ligens(quod subintelligitur in altero ramo) iungitur cum verbo animaduertit.Et est sensus.animad uertit ad vniuersos habitatores terrę/intelligens omnia opera eorum:hoc est opera voluntaria. nam opera quæ non sunt voluntaria,non sunt opera nostra sed naturę.Et si collegeris hęc beneficia,inue/nies curam generationis humanę quantum ad corpus/& simul creationis quantum ad animam:ap/pellatione enim cordis intelligitur anima intellectiua, in qua est voluntas quæ appellatur cor. inue/nies item curam hominum viuentium quantum ad vitam corporalem , & simul curam actuum voluntariorum.Et hæc constat communia esse beneficia diuinæ prouidentię omnibus hominibus.

℄ Cum tot autem beneficiis subditur differentia inter efficaciam humanarum virium ex vna parte & diuini oculi ex altera/quo ad hoc:ꝙ humanę vires non sufficiunt ad saluandum, sed fallaces inue/niuntur/sed deficere inueniuntur:diuinus autem oculus solus est sufficientissimus ad salutem gentis electę in hæreditatem sibi. Et intendit per hanc differentiam monstrare ꝙ vere beatitudo erit gentis electę,quia quod vires humanę non possunt/solus diuinus oculus sufficienter in promptu confert. Hęc est sententia huius progressus. ℄ Vide singula.Et primo humanas vires ex tribus capitibus de/scribi. Vel ex natura.& hoc significatur dicendo.fortis non liberabitur in multitudine virtutis/ forti/tudinis,suę/naturalis. Vel ex politica autoritate & multitudine. Et hoc significatur dicendo. non rex saluatus in multitudine exercitus.hic.n.auctas regia cũ ordine multi exercitus interuenit. Vel ex subie ctis adminiculis.Et hoc significaṫ dicẽdo.falsus equus ad salutẽ,& in multitudine virtutis suę nõ sal/uabit/sessorẽ suũ.Ad quę tria capita reducunṫ oẽs humanę vires.℣ Oculus aũt dei(hoc est spãlis cura diuina) respectu electę gẽtis describiṫ relatꝰ ad materiã dispositã.s.timẽtes deũ & expectãtes grãm eiꝰ. Acsi aperte diceret ꝙ ideo hactenus oculus dñi nõ fuit sup populo electo/qa non fuerũt timẽtes deũ

quia non posuerunt spem suam in gratia dei. Quia ecce, in promptu semper est, oculus domini super populum timentem eum, & expectantibus gratiam eius. Ad eruendum. ecce effectus oculi domini, liberare a periculis mortis & alimenta prębere tempore famis. Et significatur per hæc magnitudo diuinę curę tum respectu humanarum virium, efficiendo illa in quibus deficiunt sępe humanę vires: scilicet liberare a periculis mortis, & alere tēpore famis. tum respectu status populi: qui ex suis demeritis subiectus iam erat mortibus frequentibus quę illi inferebantur ab hostibus, & penurię alimētorum, vsurpantibus hostibus fruges terrę. Commendatur enim diuina cura ex eo ꝙ timentes eū q̄uis ex prioribus peccatis, mortis & famis ꝑiculis subiectos, liberat a mortis ꝑiculis & a penuria annonę. Et intellige in his liberationem a reliquis malis. ¶ In hebręo legitur in datiuo gratię.

Anima nostra. Tractatur hic illa particula, exultate iusti. Vox enim iustorum est hęc, attestantium tum facto tum securitate perseuerantie subsequentis ꝙ ita est: scilicet ꝙ beatitudo est gentis electę, q̄a oculus domini est super timentes & expectantes eum. Et factum quidem afferunt, testificādo. Anima nostra expectauit dominum, defensorem & adiutorem, non hominem. Auxilium. ecce oculus domini. quia ipse dominus fuit auxilium nostrum, ad bonum, & clypeus noster, a malo. In quibus duobus oīa comprehenduntur. Et hęc ad literam vera patēt tēpore dauidis in tot victoriis & diuitiis regni illius. ¶ Securitatem autem. quoniam in ipſo. Duas radices securitatis ꝙ subsequetur perseuerantia diuinę gratię inducit. Alterā delectationis: alteram spei certę quæ vocatur fidentia. & vtriusq; non in seipso aut quocunq; homine seu temporali bono, sed in deo. Quoniam inquit in ipso, deo, lętabitur cor nostrum. ecce delectatio. Quia in nomine sanctitatis eius confisi sumus. ecce fidentia. Et lętitia scribit futura, fiducia vero pręterita, ad denotandum ordinem earum inter se. lętitia enim in deo, sequitur ad fiduciam in eo. ¶ Ideo erit gratia tua super nos (ecce perseuerantia diuinę gratię) sicut expectauimus te: hoc est erit tua gratia nobiscum respondens nostrę fiducię in te. Et dixit hęc dauid, significando & monēdo vt perseuerarent omnes in spe & gaudio circa diuina: prędicens ꝙ gratia dei inchoata perseuerabit & crescet iuxta populi fidem & spem in deo. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO.

¶ Dauid qn̄ cōmutauit os suū corā abimelech: & eiecit eū, & abiit. .XXXIII.

BEnedicam dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo.
In domino laudabitur anima mea: audiant mansueti & letentur.
Magnificate dominum mecum: & exaltemus nomen eius in idipsum.
Exquisiui dominum: & exaudiuit me, & ex omnibus tribulatiōibus meis eripuit me.
Accedite ad eum & illuminamini: & facies uestre non confundentur.
Iste pauper clamauit: & dn̄s exaudiuit eum, & de oībus tribulatiōibus eius saluauit eū.
Immittit angelus domini in circuitu timentium eum: & eripiet eos.
Gustate & uidete quoniam suauis est dominus: beatus uir qui sperat in eo.
Timete dn̄m omnes sancti eius: quoniam non est inopia timentibus eum.
Diuites eguerunt & esurierunt: inquirentes autem dn̄m non minuentur omni bono.
Venite filii audite me: timorem domini docebo uos.
Quis est homo qui uult uitam: diligit dies uidere bonos?
Prohibe linguam tuam a malo: & labia tua ne loquantur dolum.
Diuerte a malo & fac bonum: inquire pacem & persequere eam.
Oculi domini super iustos: & aures eius in preces eorum.
Vultus autem domini super facientes mala: ut perdat de terra memoriam eorum.
Clamauerunt iusti: & dn̄s exaudiuit eos, & ex oībus tribulationibus eoꝝ liberauit eos.
Iuxta est dominus iis qui tribulato sunt corde: & humiles spiritu saluabit.
Multe tribulationes iustorum: & de omnibus iis liberabit eos dominus.
Custodit dominus omnia ossa eorum: unum ex iis non conteretur.
Mors peccatorum pessima: & qui oderunt iustum delinquent.
Redimet dn̄s aīas seruorum suorum: & non delinquēt omnes qui sperant in eo.

¶ IVXTA HEBRÆVM·

¶ Dauid in ſuo mutare ſenſũ ſuũ faciebus abimelech,& eiecit eũ & abiit. XXXIIII.

1	Aleph.	Propheta.	BEnedicam dñm[4] in oi tpe:continue laus eius in ore meo (erit).
2	Beth.		In dño[4] laudabitur aïa mea : audiét humiles & lętabuntur.
† dño 3	Ghimel.		Magnificate dñm[4] † mecum: & exaltabimus nomen eius pariter.
4	Daleth.		Quęſiui dñm[4] :& reſpondit mihi/& ex oïbus timoribus meis liberauit me.
5	He.		Reſpexerunt ad eũ : & illuminati ſunt/& facies eoꝝ non confundentur.
6	Zain.		Hic pauper uocauit: & dñs[4] audiuit/& de oïbus anguſtiis eius ſaluauit eum.
7	Cheth.		Habitans (eſt) angelus domini[4] circũcirca timentibus eum: & liberauit eos.
8	Teth.		Guſtate & uidete quoniam bonus dñs[4] : beatitudines (ſunt) uiri (qui) ſperabit in eo.
9	Iod.		Timete dominum[4] ſancti eius : quoniam non (eſt) defectus timentibus eum.
10	Caph.		Leunculi depaupati ſunt & eſurierũt:& quęrẽtibus dñi[4] nõ deerit oẽ bonũ.
† mihi 11	Lamed.		Ite (venite) filii/ audite me †:timorem domini[4] docebo uos.
12	Mem.		Quis (es) uir uolens uitas:diligens dies ad uidendum bonum?
13	Nun.		Cuſtodi linguam tuam a malo: & labia tua a loquendo dolum.
14	Samech.		Ceſſa a malo & fac bonum: quęre pacem & ſequere eam.
15	Hain.		Oculi domini[4] ad iuſtos (ſunt) :& aures eius ad clamorem eorum.
16	Pe.		Facies dñi[4] in facientibus mali:ad faciendũ excidere de terra memoriã eoꝝ.
17	Zadi.		Clamauerunt (iuſti) :& dñs[4] audiuit/& ex oïbus anguſtiis eorum liberauit eos.
18	Coph.		Prope (eſt) dominus[4] confractis corde:& contritos ſpiritu ſaluabit.
19	Res.		Multa mala (ſunt) iuſti: & ex omnibus ipſis liberabit eum dominus[4].
20	Scin.		Cuſtodiens omnia oſſa eius:unum ex eis non (erit) fractum.
21	Thau.		Interficiet impium/malum (proprium) :& oſores iuſti deſolabuntur.
22	Pe.		Redimens (erit) dñs[4] aïam ſeruorum ſuoꝝ : & nõ deſolabũtur oẽs ſperãtes in eo.

TItulus eſt.Dauidi in ſuo mutare ſenſum ſuum faciebus abimelech, & eiecit eum & abiit. Hiſtoria hæc habetur.1.reg.21. Vbi dicitur ꝙ dauid ſimulauit ſe fatuum:ita ꝙ imutauit os ſuum corã achis rege geth,& collabebatur inter manus eorum/& impingebat in oſtia portę/defluebantq; ſaliuę eius in barbam.& ꝙ achis videns hominem inſanire dixit/dimittite illum hinc ne ingrediatur domũ meam.& abiit dauid inde & fugit in ſpeluncam odollam:vt ſtatim ſubiungit capitulũ.22. ¶ Et aduerte ꝙ rex geth in libro regum noïatur achis/in hoc autem titulo noïatur abimelech: ea vt aiunt ratiõe quia achis erat nomen proprium perſonę/abimelech vero erat nomen regium: ſicut imperatores romani pręter noïa propria(ſcilicet tiberius/claudius &c̃.) habebant nomen autoritatis / ſcilicet cęſar. ¶ Circa materiã pſalmi eſt hic magna qõ:quia quũ pſalmus inſtructorius euidẽter ſit & nunq̃ faciẽs mentionem in ſpẽ huius bñficii quo dauid eſt liberatus a timore philiſtinoꝝ/ſed tm̃ in genere, nõ apparet concordia inter pſalmũ & titulũ.Ex autoritate quoq; petri apoſtoli vtẽtis hoc pſalmo in tertio ca.primę epiſtolę/non habet certa materia:qm̃ ad inſtructionẽ morum affert.qui vult vitam diligere & dies videre bonos coerceat linguam ſuã a malo &c̃. ¶ Verum ſi inſtructio pſalmi conſiderata diligentius fuerit,apparebit conſonantia pſalmi cũ titulo.Inſtructio ſiquidẽ hęc facta fuit a dauide tunc qñ venit ad ſpeluncã odollã/& congregati ſunt ad eum quadringenti viri/& factus eſt eoꝝ princeps: vt clare patebit in ꝑgreſſu.Titulus ergo demonſtrat tp̃s inſtructiõis iſtius in verbo & abiit:vt patet.1. reg.in principio.22.ca. Nec vacat myſterio demonſtratio tp̄is huius. tum quia inde ſcimus dauidem

a principio

a principio quo cõgregati sunt ad eum viri docuisse subditos suos timorẽ dñi.tũ qa inde scimus quãta latebat in dauide hoĩe militari & iuuene bonitas:quã nisi ex hoc psalmo videremus / difficile esset credere.tum qa ex hoc manifestat ꝙ dauid exclusit rõnem scandali qđ poterat cõcipi de eo/quasi esset refugiũ maloꝝ hoĩum:eo ꝙ ad ipm cõuenerũt oẽs qui erãt in angustia cõstituti/& oppssi ęre alieno & amaro aĩo. Demõstrat secũdo titulus q̃ sunt illę tribulationes quas in psalmo commemorat dauid se euasisse.nã ex illo hẽmus ꝙ sunt illę quas ante cõgregationẽ illoꝝ quadringẽtoꝝ viroꝝ ptulit. Demõstrat tertio ꝙ dauid recognouit euasionẽ suã de manu achis ex diuina fuisse grã.ita ꝙ nõ attribuit beneficiũ hoc simulatę stultitię/sed diuinę ꝓtectioni.Et vere sic fuit.nã ẽm humanã rõnem vidẽs achis rex dauidẽ hoĩem tantę famę ad se cõfugientẽ actus insanoꝝ facere/potuit facile ęstimare simulationẽ esse,& explorare vnde hi gestus & a quanto tpe &c̃.Dat quarto titulus initium psalmo/ministrans materiã diuinę laudis.vnde patet vtilitas tituli respectu psalmi.⁋ Materia autẽ in spẽ/ex ipso psalmo apparet ꝙ est istructio ad timorẽ dei quadringẽtoꝝ viroꝝ qui ad dauidẽ cõuenerũt exẽplo eius. Hęc est enim ad literam psalmi materia,insinuata quo ad tẽpus & reliqua supradicta ex titulo.

⸿SVMMARIVM EST.

⸿ Dauid istructurus quadringentos viros qui ad se cõuenerãt,vbi seipm ꝓposuit exẽplũ tã ꝓsperitatis q̃ aduersitatis tpe ad recognoscẽdũ deũ/& plura ꝓpterea sibi collata diuina beneficia significauit/ inuitat eos ad timorẽ dei:ex eo ꝙ timẽtibus deũ nihil deest/leones aũt depaupati sunt.Et docet eos ea in qbus cõsistit timor dei/alliciẽs ex pmio vitę ad vidẽdũ bonũ:suadẽdo hoc ex eo ꝙ deus oculis/auribus/ꝓpingtate/custodia ac vitę redẽptione adest iustis,iniquos aũt pdet ex eorum malicia.

⸿ Persona loquens propheta est.

⸿ Aduerte ꝙ hic psalmus est secũdus iter alphabeticos apud hebręos:vt hiero.interptatio testatur.

BEnedicã dominũ. Diuidit psalmus in ptes duas:ꝓpositiuã materię,& executiuã/ibi magnificate.Proponit duo.Primũ ꝙ in oĩ euentu emergentiũ in tpe/intendit cõtinue laudare deũ.Benedicam dñm/benedictione laudis,in oĩ tpe/aduersitatis vel ꝓsperitatis:cõtinue/indefesse,laus eius in ore meo/erit.Secũdum ꝙ ipse intẽdit agere vitã laudabilẽ ẽm deũ/nõ curans mũdanoꝝ laudes sed humiliũ.In dño/nõ in mundanis,laudabit aĩa mea/vita mea:audiẽt/hãc vitã laudabilẽ,humiles corde/mãsueti,& lętabunt/laudando hoc ꝓpositũ.⁋ Vbi nota ꝙ dauid considerans qualitatẽ viroꝝ qui ad se cõfugerant vt sub eo fugata paupertate licẽtiose viuerẽt/strenue agendo more militari,ante oĩa ꝓponit eis intẽtionẽ suã:qualis scilicet ipse intẽdit esse:vt p hoc possent auditores intelligere quales velit eos esse.nã vult eos esse similes sibi.Et ꝓpterea duo ꝓponit.Alterũ ꝙ in vtraq; fortuna intendit semp ꝓponere deũ.Alterũ ꝙ nõ quęrit gloriã humanã/nõ quęrit laudari ab ipsis:sed quęrit gloriã ẽm deum:& sufficit ei laus a mansuetis.Et vtrunq; horũ directe percussit frontem profugorum:qui & quęrebant gloriam militarem & superare aduersitates licentiose:vt mos est talium profugorum.

⸿ Magnificate dñm mecũ. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primũ tractat tota materia ꝓposita ex pte seu exẽplo ipsius dauidis.Secundo tractat eadẽ ex parte instruendoꝝ/ibi gustate.⁋ Instruẽs igit dauid exẽplo sui/inuitat ad id quod vtrobiq; fuit principale ꝓpositũ.s.honorem dei.Magnificate dñm mecũ/nõ in seipso sed in aĩs.tũc.n.magnũ deũ facimus,quũ in opibus nostris iterioribus & exterioribus magnitudinẽ dei ꝓfitemur & veneramur.vnde nõ dixit magnidicite sed magnificate /factis. & exaltabimus nomẽ eius/laudãdo & glorificãdo,pariter/simul.⸿ Et ad hoc affert quattuor beneficia diuina.Primũ.Quęsiui dñm/corde ore & ope:& rñdit mihi/etiã ope,& ex oĩbus timoribus meis liberauit me.Habuerat tunc dauid timores multos:& apud philistęos & abimelech (ꝓpter qđ simulauit se fatuũ)& prius apud saulẽ/toties volentẽ ipm occidere.& ꝓpterea dixit/ex oĩbus timoribus meis liberauit me.⁋ Secũdũ.Respexerũt ad eũ & illuminati sunt/& facies eorum nõ cõfundentur . Post beneficiũ in timoribus/ponit beneficium collatũ sperãtibus.Et quoniã in tertia persona pluralis numeri introducit,clarũ nõ est de qbus loquat.videt tñ mihi ꝙ loquit de seipso & sui similibus : occultans sub cõitate tertię ꝑsonę iternã grãm diuini luminis sibi cõcessã.parcebat.n.ꝓpriis laudibus:sicut paulus inquit.parco aũt ne quis plus existimet de me &c̃.vnde grãm ꝓphetici luminis sibi cõcessam/occulte insinuat.Respexerũt/ ego & mei similes,ad eũ/deũ:& illuminati sunt/intus,& facies eoꝝ nõ cõfundentur/ab expectatione sua.Põt tñ hoc ad beneficiũ patrũ referri.prisci.n.patres respexerunt ad deũ:& illuminati sunt,& facies eoꝝ nõ cõfundent quin eueniãt eis ꝓmissa.multa enim fuerũt ꝓmissa patribus quę adhuc erãt adimplenda in populo israel.Post beneficia timoris & spei/beneficium pauperum tribulatoꝝ subiũgit.Hic paup/ipsemet dauid,vocauit/nõ voce sed corde tpe paupertatis ꝓfugus a saule: & dñs audiuit/ꝓuidẽdo,& de oĩbus angustiis eius saluauit eũ.⁋ Vnde & quarto subiũgit beneficiũ angelicę custodię.Habitãs angelus dñi circũcirca timentibus eũ,& liberauit eos. Vbi nota duo. Primũ ꝙ hoc beneficiũ cõe manifeste ponit oĩbus timẽtibus deũ:vt hinc ẽt dauid parcat laudibus suis.ne iactare se videat dicẽdo ꝙ habet angelũ dñi custodẽ:quũ tñ hoc vellet itelligi ita sibi cõuenire ꝙ reliqs esset cõe si vellẽt timere deũ.Secũdũ ꝙ angelus dñi custos describit habitans in circuitu timẽtiũ deũ. Hinc enim habes differẽtiã inter angelicã & humanam custodiã.custodia siquidem humana manẽs

In vno loco/non manet in altero:sed ad hoc vt totũ circuitũ custodiat/oportet ꝙ eat circũcirca.angelica aũt custodia habitat in toto circuitu:ita ꝙ non oportet ꝙ circũeat,sed simul custodit vniuersum circuitũ.Hęc sunt quattuor loca/qbus dauid exemplo sui inuitat ad benedicendum dñm in oĩ tpe.

Gustate ⁊ videte. Tractat̃ hic eadẽ ꝓposita materia explicite:instruẽdo iuxta opportunitatem & capacitatem auditoꝝ/tali ordine. Primo allicit ad ĩchoãdũ ea quę sunt vię dñi. Gustate inqt & videte. Ad similitudinẽ expimẽtũ sumẽtiũ de aliquo cibo vel potu/ dicit vt gustẽt expiẽdo,& videãt certificãdo se de duobus.Primũ.qm̃ bonus dñs/semp ĩuenit̃ a colẽtibus eũ/& bonus in se & bonus illis.Secũdũ.beatitudines/sunt,viri qui sperabit in eo.Btĩtudines hic pollicitę & in futuro,sunt eius qui sperabit.i.pseuerabit sperãs in eo.His duobus maxime indigebãt viri illi:& ꝙ deũ inuenirent bonũ sibi/& ꝙ ipsi bearent̃ sperando in deo.⁋ Secũdo monet eos ad timẽdũ deũ.hoc enim erat p̃cipuũ intentum dauidis.Et hoc secũdũ inducit post ꝓpositã gustationẽ.Acsi aperte dixisset.experimini/ inchoate modicũ,viã dei.Et si quęritis qũo fit ista experiẽtia!ecce modus.Timete dñm.timor dñi initiũ est gustandi & vidẽdi.Monet aũt blande.timete dñm sancti eius.Appellat milites suos sanctos.i.mũdos ab immundiciis idolatrię & gẽtilitatis/& dicatos deo ad colendũ vnũ deũ.Vos inquit q estis iá dicati deo timete ip̃m:qm̃ nõ defectus timẽtibus eũ.Militares viri & p̃cipue ꝓfugi & grauati ęre alieno(quales erãt isti)volũt lucrari & ideo militare vt non desint sibi opportuna.Et ꝓpterea dauid huic appetitui occurrit/affirmãs ꝙ timẽtibus deũ nihil deficit.Quod ĩtellige iuxta ꝓmissiones in deutero. factas.totus enim iste psalmus plenus est ꝓmissionibus tpaliũ bonoꝝ:qa spectat ad viros veteris testi/qbus ꝓmittebant̃ bona tẽporalia si manerẽt in cultu dei.Et hoc retine ꝑ toto psalmo:ne oporteat toties repetere.⁋ Et ad hoc affert signũ quod videmus euenire de facto.Leũculi/hoĩes p̃dones,depaupati sunt & esurierũt/vt expientia testat̃:& quęrẽtibus dñm nõ deerit omne bonũ/iuxta benedictiones deuteronomii.Vbi nota cautelã dauidis volẽtis auertere militares a p̃da.Nõ dixit eis nolite p̃dari/ne videretur malã existimationẽ habere de eis:sed vt abominabilẽ ꝓposuit eis rapinã/noĩando eã leoninã/tãq̃ rẽ feris nõ hoĩbus cõgruentẽ.❡ Tertio descendit ad ĩstruendũ eos in particulari/a qbus debẽt cauere. Et ne videat̃ multiplicare p̃cępta/ĩuitat paterne vt filios ad discendũ timorẽ dñi ad quẽ iam ĩuitauerat.Ite/pro venite,filii.Olim principes appellabant̃ patres:& ꝓpterea dauid princeps vocat subditos filios.audite mihi/more hebraico ꝑ me:qa timorẽ dñi docebo vos.Ecce doctrina timoris dñi ĩchoãs a p̃mio.quis es vir qui volẽs/ꝑ vis vitã,diligens dies ad vidẽdũ bonũ!Nullus est qui nõ velit vitam:sed multi sunt nõ volẽtes vitã sic:scilicet diligẽdo viuere ad videndũ bonũ,sed siue videãt malum siue bonũ volũt vitã.Ad excludendũ istos insanos appetitus dicit dauid.quis vir volẽs vitã!& exponẽdo volũtatis affectũ:diligens dies/tẽpus vitę,ad videndũ bonũ.Hoc est p̃miũ quod in hac vita ꝓmittit̃ iustis.⁋ Ecce in quibus cõsistit timor dñi.Custodi linguã tuã a malo/a maledicẽtia : & labia tua a loquẽdo dolũ.sub quo cõprehendit̃ fraus.Hęc quo ad linguã.Quo ad opus.cessa a malo/a nocumento ꝓximi,& fac bonũ.Quo ad studiũ.quęre pacẽ & sequere eã/quãtũ ex te est donec ĩuenias.Perspice hęc tria documenta vitam militarium regulare,& quo ad linguam & quo ad opera & quo ad studia.nam & sunt rixosi/& nociui/& licentiosę linguę ac etiam dolosę.Et propterea in his dauid timorem domini apud militares constituit.

Oculi domini. Reddit̃ rõ ꝓmissoꝝ:& iuxta duo ꝓmissa (vitę scilicet & bonoꝝ dierũ)vtriusq; ratio reddit̃.Et primo bonorũ dieꝝ.deinde vitę/ibi ĩterficiet.Et cõsistit rõ ꝓmissoꝝ bonoꝝ dieꝝ in dr̃ia ĩter diuinã curã ,respectu iustoꝝ & iniquoꝝ:pro quanto deus promisit bona iustis & mala iniquis:vt patet in benedictionibus & maledictionibus deutero.Hanc autem differentiam proponit more humano de deo loquens/tanq̃ habente oculos & aures & reliqua mẽbra.Oculi dñi ad iustos/custodiẽdum:& aures eius ad clamorem eorum/audiendum.Facies domini/irata , in facientibus malum:ad faciendum excidere de terra memoriam eorum.Maximum malum quod ęstimãt homines est interitus memorię suę:sicut pro maximo bono ęstimant immortalitatem famę.Et propterea hic pro magna pœna in pręsenti mundo dicitur.ad faciendum excidere de terra memoriam eorum . Vbi habes & iram dei in impios & punitionem.Respectu autem iustorum dixerat aures & oculos,sed non posuerat effectus.Et propterea subiungit effectus aurium:hoc est ad quid aures dei ad clamorem eorum . Ecce ad quid.Clamauerunt,& dominus audiuit:& ex omnibus angustiis eorum liberauit eos. ⁋ Et quoniam humano more/salutares tam aures q̃ oculos oportet esse prope adiuuandos(nam longe distantes minus audimus & videmus ad subueniendum)ideo propinquitatem dei respectu iustorum infert propheta. Prope/supple est,dominus cõfractis corde/ timore dei:& contritos spiritu/non tumentes/non elatos,saluabit.Quo ad oculos vero custodiam subiungens/excludit simul obiectiones duas . Altera est de multitudine malorum: hoc est ꝙ q̃uis multiplicentur mala iusti/nihilominus deus liberabit eũ. Altera est cur totus iste sermo de videndo dies bonos/occupatur in liberatione ex malis . Hęc enim obiectio tacite excluditur/ affirmando multa mala iusti/hoc est ꝙ oportet iustos pati multa mala:& ex omnibus ipsis liberabit eum dominus. ⁋ Fructus autem malorum iusti subiungitur/declarando diuinam custodiam quę diuinis oculis attribuitur.Custodiens dominus omnia ossa eius/iusti:ita ꝙ

vnum ex eis/oſſibus,non fractum/ſupple eſt.In tribulatione iuſtorum ad ſimilitudinem naturæ agit deus.Natura enim in ęgritudinibus nõ mortalibus cuſtodit oſſa non carnes egri(vnde efficitur macer defectu carnium)ſed poſtea carnes reſtaurat:ita deus in tribulationibus iuſtorum cuſtodit omnia oſſa iuſti/omnes virtutes animi quę ſunt velut oſſa ſuſtentantia iuſtum , nec vna quidem virtus confringitur.Et ad hoc(ſcilicet ad cuſtodiam virtutum)ordinat tribulationes iuſtorum:iuxta illud apoſtoli.virtus in infirmitate perficitur.& ne magnitudo reuelationum extollat me/datus eſt mihi ſtimulus carnis meę &c̃.Et intẽdit dauid docere milites ſuos ꝙ etſi patientur velut ęgri/ſint ſecuri ꝙ cuſtodit deus oſſa eorum:hoc eſt cuſtodit deus eos ad ſanitatem futuram cuſtodiendo virtutes animi. ad hoc enim oculi domini ſunt ſuper iuſtos.& ſic videbunt quaſi poſt ęgritudinem dies bonos.¶ De vita autem promiſſa(quis es vir qui vis vitam)ſubdit differentiam ſimiliter inter iuſtos & iniuſtos. Et circa vitam impii dicuntur duo:ſcilicet mors & deſolatio.Interficiet impium malum/hoc eſt malicia propria demeritorie interficiet impium/minuet vitam eius:& oſores iuſti deſolabuntur/ex ipſa culpa odii erga iuſtum.Quo contra de iuſtis ſubdit.Redimens dominus animam/vitam , ſeruorum ſuorum:& hoc contra primũ.& non deſolabuntur oẽs ſperantes in eo.& hoc contra ſecũdum.¶ Aduerte hic ꝙ iſti vltimi quattuor verſiculi magis ad propoſitũ exponunt̃ ꝓphetice.vt poſtq̃ dauid mõſtrauit rationem dictorum ex ſubuentione diuina communi iuſtis & timentibus deum, concluſurus ſermonem redeat ad principium vnde inchoauit:ſcilicet ad ſeipſum/confirmans & accẽdens milites ſuos ad ſeruandum quę monuit.quia ipſe dauid q̃uis multa mõ patiatur/tandem deus liberabit ipſum:& interficiet ſaulem & complices:& redimet vitam ſeruorum ſuorum qui cum dauide ſunt . Et tunc eſt ſenſus literę.Multa quidem mala ſunt modo iuſti/meiipſius dauidis:tamẽ eſtote ſecuri,quia ex omnibus ipſis liberabit eum dominus.Et interim eſt dominus cuſtodiẽs omnia oſſa eius/dauidis, ita ꝙ vnum ex eis non fractum/eſt.Interficiet impium/ſaulem , malum/malicia propria demeritorie vt dictum eſt:& oſores iuſti/dauidis,deſolabuntur. Redimens dominus/erit , animam/vitam , ſeruorum ſuorum/mecum timentium ipſum:redimet enim de periculo occiſionis.& non deſolabũtur omnes mecum ſperantes in eo.¶ Et ſcito ꝙ hac inſtructione & promiſſione prophetica inducti ſunt milites dauidis ad tantum dei timorem vt de eis dixerit ſeruus nabal.1.reg.25.homines iſti boni ſatis fuerunt nobis & non moleſti,nec quicq̃ aliquando periit omni tempore quo fuimus conuerſati cum eis in deſerto:pro muro erant nobis tam in nocte q̃ in die omnibus diebus q̃bus paſcimus apud eos greges .Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Pſalmus dauid. XXXIIII.

Iudica domine nocentes me: expugna impugnantes me.
Apprehende arma & ſcutum:& exurge in adiutorium mihi.
Effunde frameam & conclude aduerſus eos qui perſequũtur me:dic animę meæ ſalus tua ego ſum.
Confundantur & reuereantur:quærentes animam meam.
Auertantur retrorſum & confundantur:cogitantes mihi mala.
Fiant tanq̃ puluis ante faciem uenti:& angelus domini coartans eos.
Fiant uie illorum tenebrę & lubricum:& angelus domini perſequens eos.
Quoniam gratis abſconderunt mihi interitum laquei ſui:ſuperuacue exprobrauerunt animam meam.
Veniat illi laqueus quem ignorat & captio quam abſcondit apprehẽdat eum:& in laqueum cadat in idipſum.
Anima autem mea exultabit in domino:& delectabitur ſuper ſalutari ſuo.
Omnia oſſa mea dicent.domine quis ſimilis tui?
Eripiens inopem de manu fortiorum eius:egenum & pauperem a diripiẽtibus eum.
Surgentes teſtes iniqui:quę ignorabam interrogabant me.
Retribuebant mihi mala pro bonis:ſterilitatem animę meę.
Ego autem quum mihi moleſti eſſent:induebar cilicio.
Humiliabam in ieiunio animam meam:& oratio mea in ſinu meo conuertetur.
Quaſi proximum & quaſi fratrem noſtrum ſic complacebam:quaſi lugens & contriſtatus ſic humiliabar.

Et aduersum me lętati sunt & cōuenerūt:cōgregata sunt super me flagella & ignoraui.
Dissipati sunt nec compuncti:tentauerunt me,subsannauerūt me subsannatione,fremuerunt super me dentibus suis.
Dñe quādo respicies?restitue aīam meā a malignitate eorum,a leonibus unicam meā.
Confitebor tibi in ecclesia magna:in populo graui laudabo te.
Non supergaudeant mihi qui aduersantur mihi inique:qui oderunt me gratis & annuunt oculis.
Quoniā mihi quidē pacifice loquebant:& in iracūdia terrę loquētes/dolos cogitabāt.
Et dilatauerunt super me os suum:dixerunt euge euge uiderunt oculi nostri.
Vidisti domine/ne sileas:domine ne discedas a me.
Exurge & intende iudicio meo:deus meus & dñs meus in causam meam.
Iudica me ſm iustitiam tuam dñe deus meus:& non supergaudeant mihi.
Non dicant in cordibus suis euge euge animę nostrę:nec dicant deuorabimus eum.
Erubescant & reuereantur simul:qui gratulantur malis meis.
Induantur confusione & reuerentia:qui maligna loquuntur super me.
Exultent & letentur qui uolunt iustitiam meam:& dicant semper magnificetur dominus qui uolunt pacem serui eius.
Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam:tota die laudem tuam.

IVXTA HEBRÆVM. Dauidi. XXXV.

1 Christus. Litiga domine[4] cum litigantibus meis:pugna cum pugnantibus meis. (ꝯtra me ... ꝯtra me)
2 Apprehende parmulam & scutū:& surge in auxilium meum.
3 Euagina lanceam & conclude ex aduerso persequētes me:dic animę meę. Vox dei petita salus tua ego.
4 Christus. Confundentur & erubescent quęrentes animæ meę:reuertentur retrorsum & erubescent cogitantes mali mei.
5 Erunt sicut gluma faciebus uenti:& angelus domini[4] impellens.
6 Erit uia eorum tenebrę & lubricum:& angelus domini[4] sequens eos.
7 Quia sine cā absconderunt mihi foueam retis sui:sine cā foderunt animę meę.
8 Veniet ei desolatio [quā] ignorabit:& rete ipsius quod abscondit comprehendet eum/in desolatione cadet in ipsum.
9 Et anima mea exultabit in domino[4]:& lętabitur in salute sua.
10 Ossa mea dicent. Vox ossium christi. domine[4] quis sicut tu,liberās pauperem a fortiore ipso/& pauperem & mendicum a uiolento eius.
11 Christus. Surgent testes iniqui:quę nesciui interrogabunt me.
12 Retribuent mihi malum pro bono:sterilitatem animę meę.
13 Et ego in egrotare eorum [sic] :uestis mea saccus/afflixi in ieiunio animam meam/& oratio mea super sinum meum reuertetur.
14 Quasi socius quasi frater mihi ambulaui:quasi lugens mater ater incuruatus sum.
15 Et in egritudine mea lętati sunt & congregati sunt:congregati sunt super me percutientes & nesciui/sciderunt & non tacuerunt.
16 In blandiciis derisionum uaniloquii:frendendo super me dentibus suis.
17 Domine[†] quātum aspicies?fac reuerti animam meam a desolationibus eorum,a leūculis unicam meam. († dñi mei)

18 Confitebor te in ecclesia multa:in populo forti laudabo te. nõ
19 Non lętabuntur mihi inimici mei falso:osores mei sine causa/ annuent oculo,
20 Quoniam non pacem loquenť:& super quietos terrę uerba deceptionum cogitabũt.
21 Et dilatauerunt super me os suum : dixerunt. Vox iudęorum. heah heah uidisti ocu-
los nostros.
22 Christus. Vidisti domine[4]/ne sile:domine† ne elongare a me. † dñi mei
23 Expergiscere & uigila iudicio meo:deus meus & dñs meus † liti meę. de me † dñi mei
24 Iudica me ſm iustitiam tuam domine[4] deus meus:& non lętabuntur mihi.
25 Non dicent in corde suo. Vox iudęorum. heah animę nostrę. Christus. nec dicent.
Vox iudęorum. absorbuimus eum.
26 Christus. Confundentur & erubescent pariter/gaudentes mali mei:induentur confu-
sione & uerecundia magnificantes se super me.
27 Laudabunt & lętabuntur uolentes iustitiam meam:& dicent continue. Vox christia-
norum. magnificabitur dominus[4],uolens pacem serui sui.
28 Christus. Et lingua mea loquetur iustitiam tuam:tota die laudem tuam.

Titulus est.Dauidi.Ex quo licet autor habeatur psalmi,materia tamen non habetur.Sequẽdo autem regulam apostolorum petri & pauli/apparet ꝙ psalmus iste ad literam tractat de mesia : eo ꝙ ea quę hic dauid dicit in propria persona/excedunt personam dauidis:hoc est non verificantur de ipso:& clare patet ꝙ verificantur de christo. ¶ Apparet autem hoc ex tribus.Primo ex principio psalmi.in quo describitur pugna non solum animo/verbo & apparatu,sed actualis/dicẽdo. pugna cum pugnantibus meis,apprehende arma/euagina lanceam.Constat autem in tota dauidis persecutione a saule/nunq̃ ventum esse ad pugnam actualem.Secundo quia in versiculo vndecimo expresse dicitur.surgent testes iniqui,quę nesciui iterrogabunt me.quod nunq̃ in dauide impletum legitur:sed clare constat vtrunq; impletum fuisse in mesia.Tertio quia in versiculo.21.ait.& dilatauerũt super me os suum,dixerunt heah heah/vidisti oculos nostros.Hęc autem nunq̃ legimus occurrisse dauidi : sed impleta christo existente in cruce a tot derisoribus.Et ꝑpterea psalmus iste ad literam tractat de passione christi. ¶ Quod confirmatur,ex eo ꝙ ipse christus ioan.15.verba huius psalmi affert de seipso implenda/dicens.vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est/quia odio habuerunt me gratis. Hoc enim in.19.versiculo huius psalmi habetur.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid in persona filii sui mesię/passionem eius proponit coram deo tanq̃ vexatus lite & tanq̃ vexatus pręlio.Et ea quidẽ quę sunt pugnę/prosequiť petendo vt deus armatus saluet se/resuscitando a mortuis,& desolet iudęos excidio hierosolimitano.ea vero q̃ sunt litis/prosequitur narrãdo tum obiecta testium contra se/tum suam erga iudęos gratiam cum illorum ingratitudine/tum suam benignitatem cum illorum malicia.Et petit iudicari ſm diuinam iustitiam ad confusionem iudęorum & iugem fidelium lętitiam.

¶ Persona loquens proprie propheta est in persona christi:recitat tñ vocem inimicoꝝ & chrianoꝝ.

Litiga domine cum litigantibus meis:pugna cum pugnantibus meis. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuam materiæ,& executiuam/ibi apprehende.Proponit duo pręgnantia. Alterum est.Litiga domine cum litigantibus contra me.in hoc enim narrat christus ꝙ vexatur litibus :& petit vt deus vexet etiam lite illos litigantes.Et similiter alterum est.pugna cum pugnantibus contra me.In quo narrat se pati bellum ab aliis:& petit vt deus pręlietur contra illos. ¶ Vbi quantũ ad sensum literę nota litem negocium esse iudiciale,pugnam autem negocium bellicum.Ita ꝙ petit christus sub similitudine vexati lite ꝙ iudicio(quod consistit in prolatione sententię)& sub similitudine pręlio impetiti ꝙ pręlio(quod consistit in factis/quod est executio sentẽtię) deus sit pro se:quoniam vtroq; modo patitur:iniuriis scilicet sub iudicibus/anna/caipha/pilato &c̃.& factis acerbę passionis . ¶ Quantum ad literam quoq; nota in hebręo haberi in primo proposito verbum sonans litem & participium eiusdem verbi.& propterea oportuit transferre litiga cum litigantibus meis. Et per omnia simile est in secundo /pugna cum pugnantibus meis. Verum est ꝙ pronomen quod pluralis est numeri in hebręo non potuit transferri cum consonantia.oportuit enim dicere cum litigantibus meis/cũ pugnantibus meis:quod in latina lingua nõ bene sonat sensum intentũ.s.cõtra me.

¶ Apprehende parmulam. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractatur illa particula;

pugna cum pugnantibus meis. Secundo illa/litiga cum litigantibus meis/ibi surgent testes iniqui. ¶ Quantum ad pugnam tali procedit ordine. Primo describuntur actiones petitę. secundo effectus actionum in aduersariis. & tertio effectus earundem actionũ in ipso christo. ¶ Quattuor petit actiones dei humano more. Prima vt deus armet se: hoc enim est primum necessariũ pugnaturo. Apprehẽde parmulã & scutum. Iuxta dictiones hebręas primum significat scutum rotundum: secundum autem scutum grãde quod totũ operit hoĩem. Per quę intellige oĩa arma defensiua. ¶ Secũda actio est ꝙ ẽt armis offensiuis actualiter pugnet ꝓ ipso. Cõsurge in auxiliũ: euagina lanceam. sic enim in hebręo habetur. Aut enim metaphorice vtitur euaginationis noĩe/hoc est vtere lancea: aut de lanceis opertis quasi vagina loquitur. videmus enim hodie ẽt huiusmodi arma habere sua opcula. ¶ Tertia actio est ꝑcussio aduersariorũ. Cõclude ex aduerso persequẽtes me/obuiã eas ꝑsequentibus me & claude eos vt non possint euadere. ¶ Quarta actio respectu petẽtis. dic aię meę/salus tua ego. Vbi non petit fac saluã aĩam meã/sed dic aię meę: vt intelligas ꝙ non petit saluari a morte (hoc est ne moriatur) sed petit securam reddi aĩam suam diuina voce. more humano alloquens deum quasi ducem exercitus. veni armatus & redde oẽs securos/dicẽdo ego saluabo vos. ¶ Sed quũ hęc omnia metaphorice a ꝓpheta inducant̃ de auxilio diuino exhibẽdo mesię patienti, aduertendũ est ꝙ arma defensiua spectant ad ea euitanda quę christus noluit pati: puta ꝙ os eius non cõminueretur/& similia. Arma vero offensiua (quorũ actio describitur ꝑ modum clausurę/dum dicit̃ conclude eos) possunt referri & ad confusionem quam iudęi in mente sua incurrerũt: ita ꝙ fuerunt in mente confusi non habẽtes diuerticulum/quum audierunt a custodibus sepulchri christi rem gestam. Possunt quoq; referri ad obsidionem hierusalem subsecutã ob crimen cõmissum contra christum: iuxta illud luc. 19. circundabunt te eo ꝙ non cognoueris tẽpus visitationis tuę. Facile quoq; est per huiusmodi arma dei/exponere media quibus deus vsus est vel ad confundendũ vel ad destruendũ iudęos. ¶ Quum dicitur quoq; dic animę meæ salus tua ego/securitatem resurgendi petit. & ꝓpterea hoc animę nomine vtitur/ab officio animandi corporis. Acsi apte dixisset. dic aię meę aĩanti corpus. q̃uis separãda sis modo a corpore, ego tamẽ salus tua quantum ad animandi officium: quia per me resumes animandi officium incorruptibiliter quod modo habes corruptibiliter.

Confundentur. Diuinę pugnę effectus in aduersariis (iudęis scilicet) describit̃. Et primo quãtũ ad frustrationẽ intenti. Cõfundent̃/ex tuo ꝑlio, & erubescent q̃rentes aię meę/vitę meę. Et hoc fuit adimpletũ: quia iudęi quęrebant vitam christi extinguere sicut ꝑ mortem extinguit̃ vita alioꝝ hominũ. a quo intẽto confusi sunt & erubuerũt: quia vita christi nõ fuit extincta nisi per triduum. Reuertentur retrorsum & erubescẽt cogitantes mali mei. Et hoc quoq; fuit adimpletũ: quia iudęi pręcipuum malũ quo tendebant erat extinguere fidem christi: vt ipsimet testant̃. si dimittimus eũ sic/totus mundus vadit post eum. Et rursus dicunt pilato. ne forte veniãt discipuli eius & furentur eũ/& dicant plebi surrexit a mortuis, & erit nouissimus error peior priore. Manifeste siquidẽ per resurrectionẽ christi iudei reuersi sunt retrorsum. i. ad similitudinem fugientiũ cesserunt fidei christi: dum tot milia iudęorũ conuersa sunt ad fidem chr̃i. ¶ Deinde subiungit̃ altera pœna effectus eiusdẽ pugnę: scilicet pœna expulsionis de hierusalẽ. Erunt sicut gluma faciebus venti, & angelus dñi impellens. In quo ostẽdit̃ eorum dispersio tanq̃ rerum nullius momẽti qualis est gluma, & autoritas diuina ꝑ angelum dñi: vt intelligas dispersionẽ iudęoꝝ q̃uis medio brachio romanoꝝ/per angelicum officiũ tamẽ fuisse factã principaliter. Et adiungitur circa hãc dispsionis pœnã. Erit via eoꝝ tenebrę & lubricũ, & angelus dñi sequẽs eos. Triplex malũ in via describit̃. tenebrę quo ad oculos/lubricũ quo ad pedes/& ꝑsecutio angeli dñi nõ ꝑmittens eos passim ambulare. Per quę intellige oẽs incõmoditates fugę. ¶ Tertia pœna (scilicet desolatio hierosolimitana ꝑ romanos facta) subiũgit̃ ꝓposita cõgruentia causę. Quia sine cã absconderũt mihi foueã retis sui. Vbi ĩsidias iudęoꝝ aspice cõstare ex fouea & reti: tanq̃ foderint occulte foueã reti cooptã seu vallatã. Et ad foueã magis exprimendã subdit. sine cã foderunt/fossam fecerunt, aię meę/vitę meę. Est autem hoc rete romanoꝝ potestas/cuius timore iudæi occiderunt christum. veniẽt romani/& tollent locũ nostrum & gentem. Et hoc fuit sine cã. quoniã nõ erat iudęis ratio timẽdi hoc ex prędicatione christi: quoniam chr̃s non congregabat populum excitando ad arma aut tumultus aut seditionem aut ad dominium quodcũq; temporale: vt euidentia monstrauit in passione eius. Ipso etiã aperte dicente. si ex hoc mũdo esset regnum meum/ministri vtiq; mei decertarent vt nõ traderer iudęis. Propterea ergo veniet ei/populo, desolatio ignorabit. i. quam ignorabit/quale fuit excidiũ hierosolimitanũ: & rete ipsius/potestas romana, quod abscõdit/qua occultando veritatem comprehẽdit me, comprehẽdet eũ ita ꝙ in desolatione cadet in ipsum/rete. venerũt siquidẽ romani & abstulerũt locũ & gentem. ¶ Explicato effectu diuinę pugnę in ꝑsecutoribus/modo explicat eiusdẽ diuinę pugnę effectũ in seipso & quantum ad aĩam & quãtum ad corpus. Nam quo ad animam dicit. Et anima mea/in resurrectione, exultabit in domino & lętabitur in salute sua. non enim fuit plene libera a passione nec plene beata vsq; ad resurrectionem. Quo ad corpus vero. Oĩa ossa mea dicent/oẽs partes corporis mei dicẽt in resurrectione. dñe quis sicut tu? quasi dicat nullus, liberãs pauperẽ/me, a fortiore

ipso.fortiores enim quātum ad vsum ptātis fuerūt pilatus & iudęi occidentes chrm q̄ paup chrs abstinēs ab vsu suę ptātis.& pauperē & mēdicū a violēto eius.Explicatio est eius qđ dixerat:qa chrs pauper & mendicus liberatus fuit a violētia illata corpori suo per flagella/clauos/crucē.¶ Vbi scito ꝙ mēdicus iuxta hebraicā dictionē/ꝓprie significat pauperē q fuit diues.interp̄tes enim circumloquuntur in hoc libro eum qui a diuitiis cecidit in pauptatem noīe mendici.Et cōuenit christo:pro quanto ex statu honorabili quo habebatur vt propheta/cecidit in tātam ignominiam . Et hoc sufficiat semel pro semper in similibus.

Surgēt testes iniqui. Tractaꝭ hic illa pticula/litiga dn̄e cū litigātibus meis/tali ordine.Primo tractātur obiecta in iudicio.Surgēt testes iniq.nō solū corā pontificibus iudęoꝝ sed ēt ipsi pōtifices corā pilato & herode se testes exhibebāt ꝙ fecerat se regē &c̄.q̄ nesciui/ vtpote falsa,interrogabūt me/per os pilati tu es rex iudęoꝝ!¶ Secūdo narranꝭ gesta hincinde.Et primo in genere. Retribuēt mihi malum ꝓ bono.Ecce gesta in genere.ego egi bonum/& illi ingrati retribuent mihi malū.Et specificando malū/ subdiꝭ.sterilitatem aīę meę.Dictio hebraica videꝭ sonare non ꝓprie sterilitatē/sed dispositionem mulieris patiētis aborsum:quę ex hoc ipso ꝙ abortiuū facit orbatur prole/& similis sterili est.Et quia iudęi impediebant chr̄i p̄dicationem a fructu filiorū spūalium,ideo dicunꝭ retribuisse huiusmodi sterilitatē seu orbationē aīę chr̄i/quę euāgelico verbo generabat filios.constat enim ꝙ iudęi statuerant ꝙ siquis confitereꝭ illū esse chrm/extra synagogā fieret.¶ Postea in specie subiūgit gesta hincinde.Et primo ex parte sua narrat ꝙ pro eis omne bonū coram deo fecit/& ēt coram hoībus.Et de gestis corā deo quidē pro eis/ait.Et ego in egrotare eoꝝ/in infirmitatibus aīoꝝ eorum/scilicet iudęorū , feci hæc tria bona.vestis mea saccus/afflixi in ieiunio aīam meā/& oratio mea ad sinum meū reuertetur . Ad literā per hęc tria intelligo vniuersa bona ꝑsonalia quę chrs obtulit deo pro iudęis.in sacco afflictionem corporis austeriore camisia:in ieiunio afflictionē vitę corporalis intus:in oratione sacrificiū mentis. Horū aūt triū solus saccus in euangelio nō legitur.ex aliis tamē q̄ leguntur de christo(scilicet ieiuniis & orationibus)coniicere possumus ꝙ vsus fuerit austeriore camisia:vt se exemplū perfectum exhiberet pastoribus & p̄dicatoribus, quos oportet castigare corpus suum & ī seruitutē redigere/ne quū aliis p̄dicauerit reprobi efficianꝭ.Quod aūt dicit orōnē suā reuersurā sup sinū suū/ad hoc spectat ꝙ licet orōo eius quātū ad sufficiētiā esset ꝓ oībus,quātū tn̄ ad efficaciā erat pro solo sinu ipsius/hoc est pro electis:iuxta illud ioā.17.ego ꝓ eis rogo,nō ꝓ mūdo rogo.& īfra.non ꝓ eis tm̄ rogo,sed ꝓ eis q credituri sunt ꝑ verbū eoꝝ in me &c̄.¶ De gestis aūt corā hoībus subdit.Quasi socius quasi frater mihi ambulaui,quasi lugēs mr̄ ater īcuruatus sum.In qbus exhibuisse se iudęis socium/fratrem ac ēt mr̄em compassione narrat.Quę in euangelio clare patent adimpleta:& vnico etiam verbo explicata . quicunq; fecerit voluntatem patris mei,ipse meus frater soror & mater est matthęi.12. Circa maternum tamen officium aduerte literam ꝙ iuxta textum hebręum oportet sic construere.ego lugens ater incuruatus sum quasi mater.Et ratio constructionis est:quia sunt masculini generis in hebręo illę tres dictiones/ lugens/ater/incuruatus,mater autem est fœminini.Et significatur maternum officium quo periclitāti filio ęgro mater īcuruaꝭ cum tristitia & tristitię signis.Quod cōstat christum fecisse.vnde & videns ciuitatē fleuit sup illā/dicēs.si cognouisses & tu &c̄.Hęc quo ad gesta ex pte chr̄i. ¶ Gesta aūt ex parte iudęoꝝ narranꝭ e regione.Et in ęgritudine mea lętati sunt . Dixerat ꝙ ipse in ęgritudine eoꝝ ieiunabat/orabat &c̄.mō e regione contrariū iudęos fecisse narrat.& in ęgritudine mea lętati sunt. Appellat ęgritudinē suā chrs tēpus passionis suę quo se eis vt īpotētē exhibuit.Quū me infirmū exhibui lętati sunt & cōgregati sunt/pn̄cipes iudęoꝝ:vt patet capto chr̄o.nec solū principes,sed cōgregati sunt sup me ꝑcutiētes/ꝓphetiza nobis qs est q te ꝑcussit,& nesciui/ad similitudinē nesciētis ꝑcutiebāt ꝓphetiza.Nec solū ꝑcusserūt,sed sciderūt/flagellis carnē meā:fuit.n.chrs flagellatus. & nō tacuerūt/& nō ꝓpea destiterūt:vt patet in euāgelio.In blādiciis derisionū vaniloqi frēdēdo sup me dētibus suis.Illusio illa/ aue rex iudęoꝝ/salutādo & genuflectēdo &c̄.describiꝭ ī blādiciis derisionū vaniloqi.erat.n.blāda derisio vanoꝝ verboꝝ.Quę tn̄ nō suffecit iudęis:sed quū pilat⁹ mōstrasset eis chrm sic derisū hmōi verbis blādis derisoriis/ecce rex vester/regem vestrum crucifigam!magis ac magis clamabāt iudęi crucifige/ more frendentium dentibus.Et propterea propheta vtrunq; simul inserit:quia huiusmodi derisiones terminatę sunt ad obtentum crucifixionis.

Domine quantum aspicies! Narratis gestis hincinde coram iudice/ narrat rationes gestorum vtrinq;:quare scilicet ipse hæc fecerit & quare iudęi illa fecerint.Sed narrando exclamat/more oppressorum prouocantium iudicem ad considerationem negocii. Vnde exaggerando & humanum explicans affectum/ait.Domine quantum aspicies/hoc est quantum oportet esse prouocatiuum tui aspectus iudicialis . intendens ꝙ si hoc tam magnum non sufficit ad prouocandum iudicium,quantum erit illud quod prouocabit aspectum tuum ad iudicandum!quasi dicat/nullum tam magnum erit.¶ Duas subdit rationes gestorum suorum supradictorū.Prima est ad ponendū vitam pro redemptione mūdi.Secūda est ad cōstruendū ecclesiā vniuersalē.Et vtraq; ita ītroducitur vt rō/ vt etiam potet secū damnum īminens nisi deus iudicet. Vnde prima rō inducitꝭ ꝑ modum resarciendi damni.Fac

reuerti aīam meā a desolationibus eoꝝ.Mortem tā acerbā appellauit desolationes iudęoꝝ:qa ad de/solandū & eradicādū chr̄m occiderūt ip̄m.A leunculis/ab inferno,vnicā meā/aīam destitutā ab oībus. Acsi apertius diceret.posui aīam meā in mortem vsq; ad infernū,fac vt resurgat/vt tantum damnum qđ spōte subii recōpenseť.Altera rō ꝓponiť ꝑ modū damni vitandi.Cōfitebor te/p̄dicando , in eccle/sia multa/omnium populoꝝ:in populo forti/ad martyrium,laudabo te:hoc est ꝓpterea hęc oīa feci, ne patiaris hęc perire.¶ Rōnes aūt gestorum a iudęis subiunguť.Nō lętabūtur mihi inimici mei falso.Machinati sunt principes iudęoꝝ falsam inimicitię cām aduersus chr̄m:vt patet in consiliis & accusationibus eoꝝ.& huiusmodi machinatio assecuta effectū/fuisset ratio lętitię principibus iudęo rū si chr̄s non resurrexisset & mūdum ad se nō traxisset.Et ꝓpterea ꝑ modum euitandę huiusmodi lę/titię introducunť causę ex parte iudęoꝝ.Nō lętabunť mihi.i.de me,inimici mei falso/accusantes me: osores mei sine cā/sine vlla culpa,annuēt oculo.Aduerte hic ꝙ negatio in principio versiculi posita/i/telligitur ꝑposita nō solū verbo lętabunť sed ēt verbo annuent. Ita ꝙ sensus est.nō lętabunť/nō annu ent oculo.Et hoc annuere oculi/refertur ad irrisionis tēpus quo christo crucifixo principes sacerdotū ad inuicem derisoria chr̄i verba loquebanť:ac per hoc more deridentiū alter alteri annuebat oculo/vide filiū dei &c̄.Et intēdit ꝙ vtraq; iniqtas cessabit deo iudicāte.¶ Vtriusq; aūt iniquitatis(scilicet confi ctę falsitatis & irrisionis)manifestationem subdit.Et falsitatis quidem.Quoniā non pacē loquentur. Caiphas tanq̄ ꝓponens ea quę pacis sunt,dicturus ꝓphetať.expedit vobis vt vnus homo moriatur pro populo & nō tota gens pereat.Hoc consiliū pręuenit ꝓpheta.Quoniam nō pacem loquenť/non tendēt ad pacem in veritate:& sup quietos terrę/sequaces meos,verba decęptionū cogitabunt.ad ex/terminandū enim fidē christi cogitauerunt hac vti fraude.Derisionis vero annuentibus oculis. Et di/latauerunt sup me os suū,dixerunt heah heah vidisti oculos nostros.Maliciā suā pontifices insultādo chr̄o crucifixo inducunť manifestare.vbi enim debebant compati crucifixo,dilatauerunt/insultantes super me os suum:dicentes heah heah(interiectio est insultantis)vidisti/tu q te faciebas mesiam,ocu los nostros/expertus es prudentiam/castigationem nostram in cruce.

Vidisti domine. Post narrata obiecta a testibus/post narrata gesta hincinde a christo & iudęis/post expositas rōnes gestoꝝ hincinde,more partis constitutę corā iudice petētis concludi in cā/petit chr̄s cōclusionem causę & cōsequēter sn̄iam.Conclusionem quidē. Vidisti dn̄e/merita cāę/nō superest vt am plius iformeris,ne sile/cōclusionem cāę:dn̄e ne elōgare a me.Tanq̄ more humano dicat.cōclude in cā anteq̄ hinc recedas.Et quodāmō adhuc nō cōcludentē,humano more solicitat. Exurgiscere & vigila iudicio meo/terminādo:deus meus & dn̄e lti meę/terminādę vigila.Consequenter petit sententiam. Iudica me s̄m iustitiam,non humanam sed tuam/quæ pure veritati innititur/quę nō potest falli,do mine deus meus/vt intelligas hominem rogare.¶ Tria aūt explicat continēda in sn̄ia.Primum est.& non lętabuntur mihi.Secundum est.non dicent in corde suo heah animæ nostræ.Tertium. non di/cent absorbuimus eum.In quibus tribus manifestat ꝙ sententia procedens s̄m iustitiam dei/efficiet hæc tria.Primum ꝙ christus non iudicabitur victus a iudęis:victores enim lętantur super victo. Et huiusmodi futuram lętitiam excludit a iudęis.Et consistit hęc victoria in principali articulo nego/cii:scilicet de propagatione fidei christianę.propterea enim pōtifices iudęorum occiderunt christum vt doctrina christi extingueret:vt patet ex euangelio.Et propterea primum quod petit christus est ꝙ iudęi non lętentur se vicisse:quoniam iustitia exigit christianam fidem propagandam esse.Et sic fuit impletum.In secundo explicať glorificatio noīs christi/talis & tanta vt non restet in corde iudęorum locus vnde possint insultare christianę vitę.Et hoc fuit adimpletū missione spiritussancti/tanta mul/titudine miraculorum/tot testimoniis fidei ex scripturis &c̄.Ita ꝙ iudęis ratione vti scientibus non est relictus locus in corde eorum vnde possint insultare christianę fidei:q̄uis sit spatiosus locus reli/ctus in ore eorum.Et propterea dicitur.non dicent in corde suo heah,insultando animę nostrę.Chri stus vitam suam cōmunem christiano populo facit.& propterea dicit animæ nostræ.In tertio resur/rectio corporis explicať.nō dicent/iudęi,absorbuimus eum.Quāuis enim dicere poterūt occidimus eum,non tamen dicere poterunt deglutiuimus eū:vtpote qui iam manifeste resurrexi & viuo in ęter num.Hęc de sententia.¶ Circa effectus vero sentētię/tum quo ad iudęos christi hostes/tum quo ad christi sequaces,subiungit.Confundentur & erubescent pariter/gaudentes mali mei.Nota solos illos iudęos hic comprehendi quorum malicia perseuerauit ita ꝙ lętabantur ꝙ christus passus fuisset:illi autem qui nō ex malicia peccauerunt/imo visis iis quæ fiebant tempore passionis christi reuerteban tur percutientes pectora sua/qui etiam conuersi leguntur in actibus apostolorum ꝙ ꝑ ignorātiā peccas sent/pro qbus ēt chr̄s intercessit pater ignosce illis qa nesciūt qđ faciūt,nō icluduntur sub effectu huius sententiæ.Sed de prioribus adhuc subdiť.induenť cōfusione & verecundia magnificātes/linguas suas seu seipsos,super me.Aduerte hic repeti confusionis pœnam/qm̄ confundendi erant & in hac vita & in futura:vt rei probauit euentus.¶ Quo ad sequaces autem christi.Laudabunt & lętabuntur/lauda/bunt cantando & cantabunt laudando,volentes iustitiā meā/quę est iustitia fidei mei crucifixi:& di cēt cōtinue/vsq; ad cōsūmationē seculi hunc hymnum.magnificabiť dn̄s volens pacem serui sui/iesu

christi. In his enim duobus (scilicet in magnificatione domini & in pace iesu christi) pendet vniuersa salus. Significantius autem explicatur deus volens pacem christi: vt intelligas non omnem pacem ei placere sed christi. pacem meam do vobis/pacē relinquo vobis, non quomodo mundus dat. Et qm̄ scribendum erat: ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi, ideo chr̄s subiungit. Et lingua mea/per christianos meos, loquetur iustitiam tuam/deus quam fecisti mihi iudicando ſm veritatem pro me: tota die/indefesse, laudē tuam/gratias agendo. Quod quotidie per membra sua adimplet. Amen.

¶VVLGATA EDITIO. ¶Pro uictoria/seruo dn̄i dauid psalmus .XXXV.

Dixit iniustus ut delinquat in semetipso: nō est timor dei an̄ oculos eius.
Quoniā dolose egit in cōspectu eius: ut inueniat̄ iniquitas eius ad odiū.
Verba oris eius iniquitas & dolus: noluit intelligere ut bene ageret.
Iniquitatem meditatus est in cubili suo: astitit oī uię non bonę, maliciam autem non odiuit.
Domine in cœlo misericordia tua: & ueritas tua usq; ad nubes.
Iudicia tua sicut montes dei: iudicia tua abyssus multa.
Homines & iumenta saluabis dn̄e: quēadmodum multiplicasti misericordiā tuā deus.
Filii autem hominum: in tegmine alarum tuarum sperabunt.
Inebriabuntur ab hubertate domus tuę: & torrēte uoluptatis tuę potabis eos.
Quoniam apud te est fons uitę: & in lumine tuo uidebimus lumen.
Pretende misericordiam tuam scientibus te: & iustitiam tuam iis qui recto sunt corde.
Non ueniat mihi pes superbię: & manus peccatoris non moueat me.
Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulsi sunt nec potuerunt stare.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Vincenti seruo domini [a] dauidi .XXXVI.

1 [audite] [vt est] [vt] [sit]
2 Propheta. DIctū rebelliōis impio/ intra cor meū: nō timor dei † corā oculis ei9. †deorum
Quia blanditus est ad se in oculis suis: ad inueniendum iniquitatem suam/ad odiendum.
3 Verba oris eius iniquitas & dolus: cessauit ad intelligendū ad benefaciendum.
4 Iniquitatē cogitabit sup cubili suo: stabit super uia non bona/malū nō abominabitur.
5 Dictum rebellionis. Domine [a] in cœlis gratia tua [est]: ueritas tua usq; cœlos [est].
6 Iustitia tua quasi montes dei [est]/iudicia tua [sunt] abyssus multa: adam & bestiā saluabis dn̄e [a].
7 Quā preciosa gratia tua deus †: & filii adam in umbra alarum tuarum sperabunt. †dij
8 Saciabuntur de pinguedine domus tuę: & torrente deliciarum tuarum potabis eos.
9 Quoniam tecum [est] fons uitarum, in lumine tuo uidebimus lumen.
10 Propheta. Trahe gratiam tuam scientibus te: & iustitiam tuam rectis corde.
11 Non ueniet mihi pes superbię: & manus impiorum non mouebit me.
12 Ibi ceciderunt operantes iniquitatis: impulsi sunt/& non potuerunt surgere.

TItulus est. Vincenti seruo domini dauidi. Cuius prima particula patet superius. Per hoc autē ꝙ dauid appellatur seruus domini/materia psalmi insinuat̄. Seruitus quippe domini excludit libertatem peccādi, & cōstat ex timore domini: iuxta illud malach. 1. si ego dominus/vbi timor meus? Tractat siquidem ad literam psalmus iste de seruitute domini vt opponitur libertati peccandi. ita ꝙ directe editus est contra libertatem peccandi causatam ex eo ꝙ non apparet ratio timendi deum. Et hoc quidem nunc supponatur: clare siquidem patebit in prosecutione. Nec per hoc ꝙ noīatur dauid seruus domini/limitat̄ materia psalmi ad dauidem: sed cōmunis est cuilibet seruo dei. Non frustra tn̄ apponitur dauid: sed ad denotandum ꝙ ipse fuit autor non solum psalmi/sed inuentionis erroris versati in animo libere peccantium. Significatur itaq; per hunc titulum ꝙ psalmus iste attribuit̄ dauidi

seruo domini, quia adinuenit & excludit radicem libertatis peccandi contrarię seruituti domini.

SVMMARIVM EST.

¶ Dauid videns multos homines immortalitatem animę credentes in libertate peccādi/ratusq́ eos decipi fallacibus argumentis donorum gratuitorum/naturalis nobilitatis animæ & naturæ & status spiritualis in altera vita, occurrit soluens rationes eorum: vt vel sic resipiscant.

Personæ loquentes sunt duæ: propheta. s. & fultus libertate peccandi.

DIctum rebellionis impio intra cor meum. Diuiditur psalmus in duas partes: propositiuam materiæ, & executiuam/ibi quia blanditus est. ¶ Circa partem propositiuam quia obscura est & corrupte consueuit legi/aduerte sensum. Intēdit propheta proponere ꝙ ſm iudicium suum rebellio, magnitudo sceleris, dicit impio/non cuicunq́ sed carenti timore dei ante oculos suos. Quid sit autem illud dictum impio ab eius scelere/non proponit explicite, sed explicabit in quinto versiculo. vbi patebit ꝙ illud dictum est ratio excludendi timorem dei & libere peccandi. Quod implicite hic proponitur: dum explicatur impius talis ꝙ non est timor dei ante oculos eius. ¶ Quod vt plenius intelligas, videns dauid multos homines credentes & immortalitatem animæ & alteram vitam/absq́ vllo timore dei libere omnifariam peccare, cogitauit intra se ꝙ iniquitas istorum decipit eos/promittendo animabus eorum quantumcūq́ hic peccantiū felicem in altera vita statum, quia deus est lux & vita &c̄. Et ad hunc errorem confutandum fecit hunc psalmum. & propterea non asserit hunc errorem ab iniquis dictum absolute, sed cum ista modificatione intra cor meum: hoc est ſm ꝙ mihi videtur. Et huiusmodi errorē nō attribuit homini sed crimini: vt non sit in culpa natura sed scelus. Et propterea nō dicit/dictū hominis/sed dictū rebellionis: ita ꝙ crimen rebellionis introducitur dicens impio. Et specificando quali impio subditur. nō timor dei ante oculos eius. Negatio timoris dei ab oculis mētis/ est affirmatio cecitatis respectu timoris dei: hoc est ꝙ ante oculos mentis eorum nulla ratio timēdi deum videtur. Tales sunt impii qui tractantur in hoc psalmo.

¶ Quia blanditus est a d se. Incipit hic pars executiua tali ordine. Prio tractat̄ illa particula/impio nō timor dei corā oculis eius. Secūdo illa/dictū/ibi dn̄e in cœlis, recitatiue. & tertio eadē confutando dictum/ibi trahe. ¶ Declaratur quis seu qualis est impius nullam videns rationem timendi deū/ex partibus eius quinq́. s. affectu/locutione/omissiōe/cogitatiōe/ & opatione. Et affectus qdē describit̄ ad similitudinem blandientis: vt intelligas mentem istorum ipsismet blandiri/promittendo felicitatem futuram quantumcunq́ hic peccent. Interna blandimenta significantur dicendo/in oculis suis. Et appellatione blandiciarum intelligitur ratio alliciens & delectans/tanq̄ blādiendo decipiens. qualis enim vnusquisq́ est ſm affectum/tales ei consonant rationes: vt apparet in irato/cui consonant rationes vindictæ. Huiusmodi autē blandę rationes describuntur in primis ad duo officia. s. ad inueniendum iniquitatem suā/hoc est ad inueniendū vias iniquas: & ad odiendum/ad odio prosequendū quos volūt odio habere. blādiuntur siquidē sibi rationibus & ad odium & ad inuentionem. ¶ Locutio vero. verba oris eius iniquitas & dolus. vt in his duobus intelligas oē vitium linguę: in dolo coopertum/in iniquitate manifestum. Omissio aūt. cessauit ad intelligendum ad benefaciendum. In quo omissio querēdi veritatem & omissio cuiusq́ boni operis apparet. Cogitatio deniq́. Iniquitatem cogitabit super cubili suo. In quo magnum studium ad inique agendum describitur: dum in cubili loco quietis cogitat iniquitatem. Operatio demum. Stabit super via non bona/perseuerabit super via non bona. Nec hoc sufficiet, sed malum non abominabitur. Minus dicit & plus significat. s. ꝙ malum amplectetur.

Domine in celis. Tractatur hic dictum rebellionis: inducēdo ipsos impios tuentes libertatem peccandi alloquēdo deū/ex quadruplici capite. Primo ex hoc ꝙ deus nō cōmunicat cōiter humano generi gratuita dona/quę sunt ꝓpria dona rationalis naturæ: vt sunt gratia/veritas/iustitia/& notitia iudiciorū dei. Quod explicant dicēdo. Domine ī cœlis/supremis/in excelsis creaturis, gratia tua/regnat/nō in nobis: & vsq́ ad cœlos/inferiores/lunam. s. veritas tua/certa extēditur. ac per hoc ī nobis omnia plena fallaciis. Iustitia tua/qua animus fit iustus ſm te/inaccessibilis est quasi montes dei/hoc est montes tam excelsi vt sint potius montes dei q̄ hominum: iudicia tua/quatenus tua, sunt inscrutabilia a nobis quasi abyssus multa/que inscrutabilis est. Vbi aduerte truncatam esse locutionem contentam medio termino syllogismi. Ex hoc. n. ꝙ deus hęc bona incōmunicabilia/inaccessibilia & inscrutabilia statuit nobis, volūt inferre ꝙ nō est nobis curādū de assequendis huiusmodi bonis animi/sed libere operandum: nam si deus vellet ꝙ nos soliciti essemus ad acquirendum huiusmodi bona animi/nō restrinxisset sic illa. ¶ Secūdo ex hoc ꝙ deus bona corporalia cōiter dat nobis & brutis. Adam hoc est hominem, & bestiam/genus animaliū, saluabis dn̄e/in hac vita continua generatione/nutritione/ augmento &c̄. Et intendunt hinc inferre ꝙ quum prouisio corporalium sit cōmunis nobis & brutis, nō est magis ꝑ tpalia hæc bona vel mala timēdus aut colendus deus a nobis q̄ a bestiis: quę nec timēt nec colūt deū, & hæc hn̄t a deo sicut nos. ¶ Tertio ex nobilitate naturæ hūanæ quātum ad aīam intellectiuā immortalem/imaginem dei. ita ꝙ ex hac parte hoīes sunt filii & domestici dei: ac per hoc in alia vita erunt ſm animam in domo dei/ & velut pulli collecti sub alis proprii parentis. Et quia hoc est

primum fundamentum dicti istorum, ideo ad illius magnificationem premittunt laudem diuine gratiæ sic magnificantis homines omnes supra animalia irrationalia, clamando. Quam preciosa, quam extimanda, est gratia tua deus, qua omnes homines saluare in altera vita & qua naturam anime humanæ beatificare disposuisti, qua dignaris cōmunis pater noster esse. ecce & filii adam, hoc est homines suapte natura (filius enim nomen generis naturalis est) in vmbra alarum tuarum sperabunt, supponentur sub certa protectionis tue paterne spe, velut pulli prius dispersi quum colliguntur sub parentis alis. ita quod homines hic sunt velut pulli dispersi a deo, in altera vita erunt collecti sub deo proprio parente velut filii. Et quia domestici dei erunt, saciabuntur de pinguedine domus tue. & exponendo quod dicitur, addunt. & torrente, inundante impetu, deliciarum tuarum, spiritualium, potabis eos. Vbi clare vides quod intendunt non ex merito, nō ex bonis operibus sed ex natura intellectiue anime filios adam fore in alia vita beatos. ¶ Et vt hoc magis suadeant afferunt quarto rationem ex parte spiritualis status quem proculdubio assequētur omnes anime humane, qui status cōmunis ac naturalis est omnibus substantiis spiritualibus. Et intendunt quod spiritualis status est plenus vite & luminis ex sua naturali propinquitate ad deum: ac per hoc nulla substātia spiritualis habens spiritualem statum (hoc est modum essendi) particeps est mortis aut tenebrarū, sed omnes sunt beate, plene vite & luminis. Ideo aiunt saciabuntur quia tecum fons vite, hoc est quia spiritualis status tibi simillimus (nam spiritus est deus) est fons vite. omnis siquidem vita quorumcunque viuentiū ex spiritu est: ac per hoc quicunque tecum. i. in spirituali est statu, est in fonte non in riuulis vite: in quibus sumus nos, partim vitam & partim mortem experientes in nobis. Et in lumine tuo videbimus lumen. Modo non videmus lumen sed phantasmata que sunt intelligibilia obscurissima: nec videmus in lumine diuino, hoc est claro, sed sicut in lumine crepusculi nocturni videmus in lumine intellectus agentis. in alia autem vita videbimus obiectiue lumē, intelligibilia secundum se clara, & in lumine claro puritatis spiritualis, quod vocatur lumen dei. Hoc est dictum rebellionis impiorum ad suadendam libertatem peccandi. ¶ Vbi etiam aduerte quod inducuntur impii isti alloquentes deum: vt intelligas securitatem animi eorum, qua putātes se recte dicere, audent conferre hec cum deo.

Trahe gratiam tuam. Tractatur hic iterum dictum rebellionis ad confutandum ipsum. ita quod incipit nunc loqui propheta, respondendo singulis rationibus impiorū. Vbi aduerte (vt patet ex dictis) impios argumentatos esse ex quattuor capitibus: propheta autem explicite respondet tribus eorum. quarto autem (scilicet homines & iumenta saluabis domine) non aliter respondet: quoniā ex responsione ad primum, satisfit etiam illi argumēto. ¶ Primum ergo argumentū impiorum assumebat quod deus continet gratiam, iustitiam & veritatem &c. non cōmunicans ista cōmuniter generi humano. Rn̄det propheta falsum esse assumptū: quia deus omnibus hominibus quantūcunque minimis & vilibus (dispositis tamen) cōmunicat dona gratiarum suarum: iustitiam veritatem, gratiam &c. Et hoc est quod dicit alloquens deum. Trahe, ad modum trahentis cōmunica, gratiam tuam, vt rem tractam, scientibus te, scientia fidei. ecce dispositi in intellectu ad quos gratia trahitur a deo. & iustitiam tuā rectis corde. ecce dispositi in voluntate. Et describitur cōmunicatio horum donorum ad similitudinem trahentis: vt intelligas supernaturalitatem donorū, que oportet trahi, quasi violentiā pati ad hoc vt descendāt ad nos. Vide quoque dispositos describi in intellectu & in affectu: & cōsidera quod sicut nature bona non cōmunicantur nisi dispositis, ita par est vt dona diuine gratie cōmunicentur solis dispositis. sibi autē imputet quicunque ponit obicem. ¶ Et per hoc satisfit motiuo de cōmunibus hominibus & brutis: quoniam ii ad quos trahitur gratia & iustitia dei, facile intelligunt qualiter homo propter temporalia bona debeat se habere ad deum. ¶ Secundū argumētū fuit ex parte nobilitatis anime intellectiue: que quia cōis est oībus hoībus, oēs homines reddet beatos. Rn̄det propheta attendendā esse qualitatē morum, & nō sufficere qualitatem nature: ita quod si aīa malis moribus imbuitur, non saluatur ex nobilitate nature. Hāc rn̄sionē intēdit significare, explicando delibetationē studii proprii ad cauendū a peccatis. Tū velut ab intrinseco nascētibus, dicēdo. Non veniet mihi pes superbie, ad hoc studeo ne pes. i. affectus superbie surrepat mihi. Tum ab extrinseco suasis. & manus impiorum nō mouebit me, a recto. Acsi aperte diceret. ego habeo aīam intellectiuam, & studeo ad cauendū a peccatis intus & extra: quia scio quod deus non attendit naturam aīe sed iustitiā, cuius prima pars est declinare a malo. ¶ Tertium argumentū fuit ex parte spūalis status in altera vita: vtpote quia plenus vite & luminis beatus erat. Rn̄det propheta. Ibi, in illo statu spūali, ceciderūt operantes iniquitatis: hoc est demones, substātie spūales, qui fuerūt primi operarii iniquitatis. Nec solū ceciderūt sed impulsi sunt, in perpetuam obstinationē, & nō potuerūt surgere. Ex quo apparet falsum esse quod status spūalis ex hoc quod est propinquissimus deo reddat spūales substātias beatas. experientia siquidē cadentiū in tali statu demonū, testatur falsum esse dictū impiorum. ¶ Aduerte hic quod status spūalis est plenus vite naturalis, quia est immortalis: & est plenus luminis naturalis, quia nulle sunt ibi tenebre phantasmatū. Cum hoc tamen stat quod sit ibi defectus vite beate, quod sit ibi defectus luminis supnaturalis, quod sint ibi tenebre peccatorum, quod sit ibi mors. i. afflictio anime & priuatio vite beate. Et hoc est in quo paralogizauerunt impii, non discernendo inter vitam lumenque nature & vitam lumenque gratie. Amen.

¶VVLGATA EDITIO. ¶Dauid.

NOli ęmulari in malignantibus : neq; zelaueris facientes iniquitatem.
Qm̄ tāq̄ fenū uelociter areſcēt:& quēadmodū olera herbaꝝ cito decidēt.
Spera in dn̄o & fac bonitatē:& inhabita terrā/& paſceris in diuitiis eius.
Delectare in domino:& dabit petitiones cordis tui.
Reuela domino uiam tuam/& ſpera in eo: & ipſe faciet.
Et educet quaſi lumē iuſtitiā tuā/& iudiciū tuū tāq̄ meridiē: ſubditus eſto dn̄o & ora eū.
Noli ęmulari in eo qui proſperatur in uia ſua:in homine faciente iniuſtitias.
Deſine ab ira & derelinque fororem : noli ęmulari ut maligneris.
Qm̄ qui malignantur exterminabuntur:ſuſtinētes aūt dn̄m ipſi hęreditabunt terram.
Et adhuc puſillum & non erit peccator: & queres locum eius & non inuenies.
Manſueti autem hęreditabunt terram:& delectabuntur in multitudine pacis.
Obſeruabit peccator iuſtum:& ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis.
Dominus autem irridebit eum:quoniam proſpicit q̧ ueniet dies eius.
Gladium euaginauerunt peccatores: intenderunt arcum ſuum.
Vt decipiant pauperem & inopem:ut trucident rectos corde.
Gladius eorum intret in corda ipſorum:& arcus eorum confringantur.
Melius eſt modicum iuſto:ſuper diuitias peccatorum multas.
Quoniam brachia peccatorum conterentur : confirmat autem iuſtos dominus.
Nouit dominus dies immaculatorum: & hęreditas eorum in ęternum erit.
Non cōfundētur in tp̄e malo/& in diebus famis ſaturabūtur : qa peccatores peribūt.
Inimici uero dn̄i mox ut honorificati fuerint & exaltati : deficientes quemadmodū fu-
Mutuabitur peccator & nō ſoluet:iuſtus aūt miſeret̄ & retribuit. ⌈mus deficiēt
Quia benedicentes ei hęreditabunt terram : maledicentes autem ei/diſperibūt.
Apud dominum greſſus hominis dirigentur:& uiam eius uolet.
Cum ceciderit non collidetur:quia dominus ſupponit manum ſuam.
Iunior fui/etenim ſenui:& non uidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quęrens panē.
Tota die miſeretur & commodat:& ſemen illius in benedictione erit.
Declina a malo & fac bonum:& inhabita in ſeculum ſeculi.
Quia dn̄s amat iudicium/& nō derelinquet ſanctos ſuos: in ęternū conſeruabuntur.
Iniuſti punientur:& ſemen impiorum peribit.
Iuſti autem hęreditabunt terram:& inhabitabunt in ſeculum ſeculi ſuper eam.
Os iuſti meditabitur ſapientiam: & lingua eius loquetur iudicium.
Lex dei eius in corde ipſius:& non ſupplantabuntur greſſus eius.
Conſiderat peccator iuſtum: & quęrit mortificare eum.
Dn̄s aūt non derelinquet eum in manibus eius : nec dānabit eum quū iudicabitur illi.
Expecta dn̄m & cuſtodi uiā eius/& exaltabit te ut hr̄ditate capias terrā:cū pierint pec-
Vidi impiū ſuperexaltatū & eleuatum ſicut cedros libani. ⌈catores uidebis.
Et tranſiui/& ecce non erat:quęſiui eum/& non eſt inuentus locus eius.
Cuſtodi innocentiam & uide ęquitatem : qm̄ ſunt reliquię homini pacifico.
Iniuſti autem diſperibunt: ſimul reliquię impiorum interibunt.
Salus autem iuſtorum a domino : & protector eorum in tempore tribulationis.
Et adiuuabit eos dominus & liberabit eos/& eruet eos a peccatoribus & ſaluabit eos: quia ſperauerunt in eo.

IVXTA HEBRÆVM. Dauidi

studio

1 Aleph. Propheta. NE cõmiſcere in malignantibus: ne emulare in facientibus iniquitatem.

2 Caph. Quoniam ſicut herba cito ſuccidẽtur: & ſicut herbę uiror areſcent.

te

3 Beth. Confide in domino [4] & fac bonum: habita terram/& paſce ueritate.

4 Vau. Et deliciare ſuper domino [4]: & dabit tibi petitiones cordis tui.

5 Ghimel. Volue ſuper dominum [4] uiam tuam/& confide ſuper eo: & ipſe faciet.

6 Vau. Et educet ſicut lumen iuſtitiam tuam: & iudicia tua ſicut meridiem.

7 Daleth. Tace domino [4] & expecta ipſum †: ne cõmiſcere in proficiente uia ſua/in uiro † ipſi

quicquid cogitat

faciente cogitationes.

8 He. Relaxa a furore & relinque iram: ne cõmiſcere tantum ad malefaciendum.

9 Caph. Quoniam malignantes excidentur: ſperantes dñi [4]/ipſi hęreditabunt terrã.

erit erit

10 Vau. Et adhuc modicũ/& nõ impius: & intelliges ſuper loco eius/& non ipſe.

11 Vau. Et humiles hęreditabunt terram: & deliciabuntur ſup multitudine pacis.

erit de

12 Zain. Cogitans impius iuſto: & frendens ſuper eum dentibus ſuis.

13 Aleph. Dominus † deridebit eum †: quoniam uidit qm̃ ueniet dies eius. † dñi mei † ei

14 Cheth. Enſem aperuerunt impii & tetenderunt arcum ſuum: ad faciendum cadere pauperem & mendicum/ad laniandum rectos uię.

15 Cheth. Enſis eorum ingredietur in cor eorum: & arcus eorum confringentur.

eſt

16 Teth. Melius paucum iuſto/q̃ copia malorum multorum.

eſt

17 Caph. Quoniam brachia impiorum confringentur: & ſuſtentans iuſtos dñs [4].

eſt

18 Iod. Noſcens dominus [4] dies perfectorum: & hęreditas eorum ęterno erit.

19 Lamed. Non erubeſcent in tempore mali: & in diebus famis ſaturabuntur.

20 Caph. Quia impii peribunt: & inimici domini [4] uelut precioſum arietũ finiti ſunt/ in fumo finiti ſunt.

21 Lamed. Mutuatus impius & non ſoluet: & iuſtus miſerans & dans.

22 Caph. Quia benedicti eius hęreditabunt terram: & maledicti eius ſuccidentur.

23 Mem. A domino [4] greſſus uiri firmati ſunt: & uiam eius uolet.

eſt

24 Caph. Quando cadet non deiicietur: quia dominus [4] ſuſtentans manum eius.

25 Nun. Puer fui/etiam ſenui: & non uidi iuſtum derelictũ & ſemen eius querẽs panẽ.

eſt erit

26 Caph. Tota die miſerans & mutuans: & ſemen eius benedictioni.

27 Samech. Ceſſa a malo & fac bonum: & habita ſempiterno.

eſt

28 Caph. Quia dominus [4] diligens iudiciũ: & non derelinquet gratioſos ſuos, ęterno cuſtoditi ſunt/& ſemen impiorum ſucciſum eſt.

29 Zadi. Iuſti hęreditabunt terram: & habitabunt ſeculo ſuper eam.

30 Pe. Os iuſti loquetur ſapientiam: & lingua eius loquetur iudicium.

31 Thau. Doctrina dei ipſius in corde eius: non labetur greſſibus ſuis.

erit

32 Zadi. Aſpiciens impius iuſtum †: & quęrens ad faciendum mori ipſum. ab aliis † iuſto

33 Iod. Dñs [4] nõ derelinquet eũ i manu eius: & nõ cõdẽnabit eũ in iudicari ipſum.

34 Coph. Spera ad dominum [4] & cuſtodi uiam eius: & exaltabit te ad hereditandũ terram, in excidi impios/uidebis.

35 Res. Vidi impium robuſtum & radicatum ſicut arborem frondoſam.

non manſit ... eſt ... eſt

36 Vau. Et tranſiuit / & ecce non ipſe : & queſiui eum/ & non inuentus.

eſt

37 Scin. Cuſtodi perfectum & uide rectum: quia finis uiro pax.

38 Vau. Et rebellantes deleti ſunt pariter: & finis impiorum inciſus eſt.

eſt

39 Vau. Et ſalus iuſtorum a domino [4]: roboratio eorum in tempore anguſtie.

40 Vau. Et adiuuit eos dominus [4] & liberauit eos: & liberabit eos ab impiis & ſaluabit eos/quia ſperauerunt in eo.

TItulus eſt. Dauidi. Ex quo patet autor pſalmi. ¶ Circa materiã pſalmi/ex ipſo decurſu pſalmi manifeſte patet ꝙ ẽ moralis. Et eſt ęditus a dauide iam ſene: vt ĩ .36. verſiculo ipſe teſtaẗ/puer fui ẽt ſenui. Exptus quippe diuinã veracitatẽ in ſeipſo/ monet populũ veteris teſtĩ ad inherendũ deo & ad declinãdum a ſtudiis malignoꝝ: quia iuſtoꝝ ſunt bona pñtis vitę, iniquoꝝ aũt mala. Hęc eſt ad lr̃am materia pſalmi. ¶ Vbi nota ꝙ ſtatus veteris teſtĩ erat adeo imperfectus vt trahendi eſſent iudęi ad cultum dei & bonos mores promiſſionibus bonoꝝ tꝑalium/& retrahendi a malis opibus metu pœnaꝝ tꝑalium. & ꝓpea in fine deutero. multis capitulis ponunẗ hę ꝓmiſſiones & cõminationes. Vnde ſequiẗ ꝙ tũc tpis regulariter & ꝑ ſe/tꝑalia bona erant iuſtoꝝ: & ſilr̃ tꝑalia mala iniquoꝝ, deo ſic ſtatuẽte. Et ꝓpea tunc iuſtitia erat velut cã ꝑ ſe ꝓductiua bonoꝝ tꝑalium, meritorie tñ: & ſilr̃ iniqtas erat ꝑ ſe cã maloꝝ tꝑalium. Ita ꝙ ſicut vere dicimus in naturalibus ꝙ oliua oliuã/bos bouẽ & hõ hoiem gñat (q̃uis ꝑ accñs aliter qñqꝫ eueniat) ita veꝝ erat tunc dicere ꝙ iuſti proſperarenẗ in tꝑalibus & iniuſti deprimerenẗ & exterminarenẗ. Et hęc ſint dicta pro lr̃ali intellectu tot aſſertionũ quę in hoc pſalmo explicanẗ de ꝓſperitate iuſtoꝝ & exterminio iniquorum: qm̃ verę erant pro illo tꝑe. Et ꝓpea pſalmus iſte non dirigiẗ ad ſingularem aliquã ꝑſonam, ſed ad populum veteris teſtamenti. Et eſt pſalmus iſte canticum quoddam fundatum ſuꝑ bñdictionibus & maledictionibus deutero. quas conſtat ad populum dirigi.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta imperfectum veteris teſtĩ populum monet ad non imitandum iniuſtos & ad ſperãdum in deo/ſectando iuſtitiam: quia iniuſtis mala tꝑalia/iuſtis vero bona tꝑalia decreta ſunt a deo.

¶ Perſona loquens propheta eſt.

¶ Aduerte quoqꝫ ꝙ hic eſt tertius pſalmus alphabeticus: vt patet in tranſlatione hiero.

NE cõmiſcere in malignantibus. Diuidiẗ pſalmus iſte in partes duas: propoſitiuã materię, & executiuã/ibi deliciare. Proponit quattuor. ſ. duo genera ſtudioꝝ. Alterũ imitãdi iniquos. & hoc proponit prohibẽdo. Alterum inherendi deo & faciẽdi bonũ. & hoc exhortando. Duo reliqua rñdent duobus primis. Nam alteꝝ eſt pœna iniquoꝝ. quę proponiẗ ad retrahẽdũ hoĩes a malo ſtudio. Alteꝝ eſt p̃mium: ad alliciẽdũ ad bonũ ſtudiũ. ¶ Prohibẽdo itaqꝫ imitationẽ iniquoꝝ ait. Ne cõmiſcere/ſtudio ſimiliũ affectuũ & opeꝝ, in malignãtibus/machinantibus ad malũ: ne ęmulare/imitari vel ſuꝑare volẽs, in faciẽtibus iniqtatem. Malignitas intus/facere iniqtatẽ extra eſt. Ecce pœna. Qm̃ ſicut herba/ agri, cito ſuccidenẗ/ſicut ſecaẗ pratũ: & ſicut herbę viror areſcẽt. Herba. n. ſui viroris cãm minꝰ fixã hñs/ facile areſcit. Et fundanẗ hę ſilitudĩes ſuꝑ hoc ꝙ iniquoꝝ bona tꝑalia nõ hñt cãm fixã ĩ ipſis ĩpiis: qm̃ nõ hñt iuſtitiã, q̃ tũc tpis erat ꝑ ſe cã eoꝝ. ¶ Alteꝝ ſtudiũ. Cõfide ĩ dño & fac bonũ. confide in aĩo, & fac bonũ in ope. vtranqꝫ ꝑtẽ reqrit hoc ſtudiũ. Ecce p̃miũ. Habita terrã/ ꝓmiſſiõis quam deus dedit tibi, & paſce veritate: hoc ẽ paſce teipſum & alios veritate dĩnaꝝ ꝓmiſſionũ ac bñficioꝝ. Ambo hęc (.ſ. hitare terrã/& paſcere ſeipſos & ſpũalibꝰ & tꝑalibus bonis dĩna veritate ꝓmiſſis ĩ deutero.) erãt p̃mia iuſtoꝝ.

¶ Deliciare ſuper domino. Incipit hic pars executiua tali ordine. Pr̃io tractaẗ illa particula/cõfide in dño &c̃. abſolute. ſecũdo tractaẗ cum ſua pœna illa ꝑticula/ne cõmiſcere &c̃. ibi ne cõmiſcere. tertio tractaẗ relatiue ad iniquos illa ꝑticula/cõfide ĩ dño/ibi ceſſa a malo. ¶ Monet propheta ad ſtudiũ diuinoꝝ abſolute ĩ vtroqꝫ ſtatu. ſ. qetis & ꝑturbatiõis. Quietis qdẽ. Deliciare ſuꝑ dño/delicias tuas accipe ſuꝑ deo datore & ſeruatore deliciaꝝ. Plus p̃cipit q̃ delectari in deo/q̃to plus eſt deliciari q̃ delectari. In quo affectũ iubet ſic ꝓfuſe apponi diuinis vt deus ſit delicie hoĩs. Et ecce fructus. & dabit tibi petitiones/nõ petitionẽ vnã ſed oẽs, cordis tui/ẽt ſi ore nõ petieris. ¶ In ſtatu vero ꝑturbationis. Volue ſuper dñm viam tuã. Metaphoricus ẽ ſermo/ad ſilitudinẽ vertẽtis pondus aliqđ ſuꝑ ſuſtẽtantẽ baſim. Quod dixit petrus aplr̃us/oẽm ſolicitudinẽ vr̃am in eũ ꝓiicientes, hoc propheta dicit. volue ſuꝑ dñm/ſuſtentaturũ, viam tuã/in qua turbaris/cãm tuã/curam tuam: & cõfide ſuꝑ eo/non heſitando. Ecce fructus. &

ipse/dominus,faciet/opere adimplebit quod est faciendum in tali negocio.Et in spē.& educet sicut lu/
men iustitiam tuā.si opprimitur & occultaẽ iustitia causę tuę,educet sicut lumen/manifestabit clare
sicut manifestaẽ lumen.Et iudicia tua/hoc est pro te/in tui fauorē,manifestabit sicut meridiē/luce cla/
rissimā.Interim tñ tace dño/hoc ē sine querula voce sustine/noli interim murmurare, & expecta ipm/
dñm.In hebręo hr̃ ī datiuo ipsi.Exptus fuerat hęc dauid ī psecutiōe quā passus fuerat a saule.tacuit.n.
& expectauit cōfidēs in dño:& tandē iustitia eius deducta est in lucē/& vindictę apparuerũt p dauide.
Ne cōmiscere in proficiente via sua. Tractaẽ hic studiũ prohibitũ in illa particula/ne cōmiscere in
malignantibus &c̃.Et tractaẽ simul cũ propositis ibi pœnis/tali ordine. Prīo explicite prohibeẽ hmōi
studiũ pro q̃to oriẽ ex amore tpalis boni.Ne cōmiscere in proficiēte via sua/hoc est cũ hoīe cui prospe
succedunt desideria eius.faciente cogitationes:hoc est faciente quęcunq; cogitat/siue bona siue mala.
Hoīes.n.cui oīa prospere succedũt/audent attentare quęcunq; cogitāt:prohibet propheta vt non mo
ueatur hō amore similis prosperitatis ad cōmiscendũ studia sua cum hmōi iniqs.Deinde prohibet ne
moueaẽ tristitia.Contingit vt hō q non moueẽ amore hmōi prosperitatis absolute/moueaẽ tristitia.
videndo.n.iniquũ proficientē/honorari/laudari &c̃.& se non ęstimari,tristaẽ/indignaẽ/irascitẽ/furit: &
inde mouetur ad mala studia q simplici amore tpalium nō mouebaẽ.Contra hanc radicem subiũgit
propheta.Relaxa a furore/cāto ex descripta tristitia/mitiga furorē,& relinque iram . Ne cōmiscere/stu/
diis tuis,tñ ad malefaciendum.Acsi aperte diceret.esto ꝙ indigneris de prosperitate iniquoꝶ quia tu
despiceris,tñ hoc effice/ne cōmiscere ad malefaciendum.hoc.n. esset intolerabile:tristitia aũt & parua
indignatio tolerabiles sunt.& ppea dixit relaxa a furore. ¶ Secũdo reddit rōnes multas huius prohi/
bitionis.Prima est ex parte terræ promissionis. Qm̃ malignantes excidenẽ, sperātes dñi ipsi hęredita/
bunt terrā.Et hęc clare patet in deutero. ¶ Scda ex dr̃ia status impii & iusti ƀm caducitatem & stabili/
tatem.De caduco statu impii ait.Et adhuc modicũ/tpis,& nō impius/supple erit:& intelliges/conside/
rabis,sup loco eius/sup fœlici statu ipsius,& non ipse/inuenieẽ in eo.Quo contra de iustis.Et humiles/
corde,hęreditabũt terrā/hęreditate diuina possidebũt terrā promissionis.in quo firmitas hęreditaria
describiẽ. Et deleciabunẽ sup multitudine pacis/hoc est tranqlli status.¶ Tertia ex vanitate machina/
tionum impii aduersus iustũ.Cogitans impius iusto/hoc est de iusto/cōtra iustum: & frendens sup eũ/
iustũ,dentibus suis/erit.Audisti machinationē, ecce vanitas. Dñs deridebit eũ/impiũ machinantem:
hoc est ad modũ deridentis pro nihilo ęstimabit eũ.qm̃ vidit ꝙ veniet dies eius/dies ruinę impii. Et
intēdit p hoc dicere ꝙ deus disponit prouidētia sua ꝙ anteq̃ impius exequaẽ quę cogitauit cōtra iu/
stũ/veniet dies ruinę eius . In quo explicaẽ diuina cura quā habet de iustis.Et scito in hebręo hr̃i de/
ridebit ei in datiuo.¶ Quarta ex vanitate conatus impioꝶ aduersus iustos.Ensem aperuerũt/extrahē/
do de vagina impii,& tetenderũt arcũ suũ:hoc est plus q̃ machinari. ad faciendũ cadere pauperem &
mendicũ/psonas dignas miseratione:ad laniandũ rectos vię/humanoꝶ operũ,quos debebant hono/
rare.Audisti conatũ,ecce vanitas cũ vindicta.Ensis eoꝶ ingredieẽ in cor/in ptes vitales , eoꝶ: & arcus
eoꝶ confringenẽ/in ipsa tensione.¶ Vbi aduerte ꝙ sup promissiōes deutero. dauid loquiẽ/exptus hæc
in psecutionibus quas passus fuerat a saule.Et declarat prouidētiam diuinam vario modo occurrere:
vel impediendo/vt fractio arcus signat:vel vindicando/vt gladius intrans in cor denotat:vel differen
do/vt pręueniens dies eius insinuat.

Melius paucum iusto.Quinta rō ex pte diuinę assistētię in pugna/subdiẽ.Melius/supple est,paucũ/
gentis,iusto/in bello:q̃ copia maloꝶ multoꝶ. Hęc ēt est vna promissio deutero.psequenẽ qnq; de vr̃is
centum alienos. Qm̃ brachia impioꝶ/quātumcunq; multoꝶ , confringenẽ: & sustentans iustos dñs.
¶ Sexta rō ex pte bonę durationis. Noscens/notitia puisionis, dñs dies perfectoꝶ/hoc est pfecto corde
ambulantiũ corā eo:& hęreditas eoꝶ/diuinoꝶ bonoꝶ,ęterno erit.Ita ꝙ nō erubescent in tpe mali/cu
iuscunq; gn̄is:& in diebus famis nō solũ nō egebũt sed saturabũtur.Quo cōtra de impiis.Qm̃ impii
peribũt:& inimici dñi velut pciosum arietũ finiti sunt,in fumo finiti sunt. Preciosum arietũ appellaẽ
adeps arietũ:q̃ incendebaẽ in sacrificio ad honorē dei & euanescebat in fumo. Iuxta hāc similitudinē
describit propheta inimicos dñi cōsumi cito & euanescere in fumo vanę glorię . ¶ Septima rō ex pte
vtilitatis.Mutuatus impius/ab altero mutuũ accępit,& nō soluet/reddēdo mutuũ.hoc.n.crebro acci/
dit.Quo cōtra/& iustus soluet debitũ cuicũq; debet.& p̃ter hoc miserās/hoc est effundet de suo in opi/
bus misericordię,& dans/liberali largitiōe.Vbi vides opes iusti vtiles aliis : opes aũt impii nō solum
inutiles sed nō reddētes debitũ.impii.n.ēt diuites nō curāt soluere debita. ¶ Octaua rō ex bñdictione
& maledictiōe.Quia bñdicti eius.s.dei,hęreditabũt terrā/promissionis: & maledicti eius succidenẽ/de
eadē.¶ Nona ex directiōe vię.A dño gressus viri/probi,firmati sunt/in hac vita:& viā eius/iusti,volet/
diriget deus.Ita ꝙ qñ cadet nō deiicieẽ:qa dñs sustentans manum eius/iusti cadētis anteq̃ deiciatur.
Metaphorica est locutio ad sil'itudinē p̃uenientis ad sustinēdā manũ eius q cespitat.¶ Decima & vltīa
rō ex pte diuinę curę respectu iusti & in seipso & in eius semine.Puer fui,ēt senui:& nō vidi iustũ dereli
ctũ/in eius necessitatibus,& semen eius/silr̃ nō vidi,quęrēs panē/mendicās.Et rō est. Tota die miserās/
respectu psonaꝶ miserabiliũ,& mutuās/egētibꝰ mutuo;& ppea semē eiꝰ bñdictiōi/a deo pmissę seruaẽ.

Cessa a malo. Tractatur hic illa particula/confide in domino & fac bonũ/cum suo p̃mio, tali ordine Primo tractat̃ directe illa particula/fac bonũ/iuncto p̃mio. deinde illa/confide in dño/ibi spa. ⁋ Vt aũt pfecte hortet̃ ad faciendũ bonũ, proponit integram iustitiã. Cessa a malo: hęc est prima iustitię pars. & fac bonũ: hęc est altera. Et est sermo de bono & malo morali. Ecce repetitum p̃mium. & habita sempiterno/promissiõis terrã. Quod esse p̃mium iustitię/explanat̃. Quia dñs diligens iudicium/est. q̃uis deus non delectet̃ in pœnis peccatoꝝ, amat tñ iudiciũ/reddere vnicuiq; ius suũ/ẽm propria merita. & hinc sequit̃. Et nõ derelinquet gratiosos suos/qui miserent̃ & cõmodant, sed ęterno custoditi sunt/ad ęternã hęreditatẽ promissionis terrę. Ecce ius redditum iustis. Iniustis aũt. & semen impioꝝ succisum est. Et quod dictũ est in ptõ/explanat ẽt in futuro. Iusti hęreditabunt terrã, & habitabunt seculo super eam. ⁋ Modus aũt & rõ iustitię (ne vnicuiq; licentia det̃ appellandi iustũ quem maluerit) explicat̃: vt vel sic quilibet intelligat quod est malũ a quo debet cessare/& bonũ quod debet facere, vt sit iustus Os inquit/iusti, loquet̃ sapientiã: & lingua eius loquet̃ iudicium. Doctrina dei ipsius in corde eius, nõ labetur gressibus suis. Ratio iustitiæ ponit̃ primo in corde/doctrina dei. deinde ponit̃ in ore sapientia/& effectus sapientię iudicium: sapientis. n. est iudicare. & hæc oĩa ad hoc vt nec vnus quidem gressus affectus seu operis labat̃. Nihil. n. prodesset/in corde hr̃e dei legem/& in lingua sapientiam diuinorum & iudicium humanoꝝ, nisi ad regulandos gressus aĩę nr̃ę vteremur eis. ❡ Ecce declarauit quod proposuit/cessa a malo & fac bonum. restabat declarare aliud assumptũ: ꝙ quia deus amat iudiciũ facere non relinquet gratiosos suos. Et ppea hoc declarans subiungit. Aspiciens impius iustũ, & querens ad faciendũ mori ipsum/supple qñq; est. Dñs non derelinquet eum/iustũ, in manu eius/impii: & nõ condemnabit eũ in iudicari ipsum. Vbi sensus intentus est ꝙ deus nõ pmittet quũ iudicat̃ iustus iniquę/ꝙ damnatio illius hẽat effectum. hoc. n. est dictu nõ damnabit eũ/cum executionis effectu. In hebręo hr̃ iusto in datiuo. ❡ Sed multę obiectiones occurrũt contra dictũ hoc. nam vrias ethęus & naboth damnati cũ executiõe sunt iniustissime: ita ꝙ deus reliquit eos manibus impioꝝ mori. Similiter hieremias/esaias (p̃ter amaasa & abner) iniuste ab iniqs occisi sunt. ⁋ Verum ex dictis patet rñsio: ꝙ promissiones istę quę factę sunt pplo/non exigũt ad sui veritatẽ verificari in singulis, sed sufficit ꝙ verificentur vt in pluribus: sicut ẽt hoc sufficit vl'ibus institutionibus naturalibus. p accñs siquidem est qd in paucioribus euenit. ⁋ Cum hac tñ regula scito duo. Alterũ est ꝙ hic est sermo de iustis simpl'r & absolute/& nõ de iustis ẽm qd: hoc est in tali cã. Abner & amaasa/naboth & vrias, q̃uis constet ꝙ fuerint iusti ẽm qd (hoc est qlibet in illa cã pro qua passus est) non tñ constat an fuerint iusti simpl'r: de qbus propheta loquit̃. Et ppea definiuit iustũ ex doctrina dei in corde &c̃. Alterũ est ꝙ ii qui in veteri testõ tantę fuerunt pfectionis vt digni fuerint martyrio/ptinent ad statum noui testi, cuius est pfectio grę. Et ppea non est mirum si esaias/hieremias/maccabęi/& similes iusti nõ sunt a deo custoditi ne occiderentur: qm̃ tractati sunt sicut sancti noui testamenti/petrus/paulus &c̃. & non sicut homines impfecti veteris testamenti: quibus ob suam impfectionem oportuit hæc temporalia auxilia promittere.

Spera ad dominum. Remansit particula illa cõfide in dño/postq̃ declaratũ est fac bonũ. Et ppea ad fiduciã in dño simul cum p̃mio hortat̃, adiungẽdo spei/curã vię dei. Spera ad dñm & custodi viã eius/curã habe vię ad deũ. Tanq̃ diceret. dixi cõfide in dño, scito fiduciam in dño integrari ex spe in deo & cura vię eius. Et q̃tum ad primum proponit p̃miũ vtrinq;: hoc est & proprie exaltationis/& exaltabit te ad hęreditandũ terrã. & videndi vindictã inimicoꝝ/in excidi impios videbis: hoc est videbis qñ excidentur impii de terra. ⁋ Et hoc suadet qa expertus est. Vidi impiũ robustũ & radicatũ sicut arborem frondosam. & transiuit/vir ille impius, & ecce nõ ipse/supple erat: & quęsiui eũ, & non inuentus/supple est. Ad l'ram expimentũ hoc vidit in saule: quem vidit regẽ robustũ, radicatum filiis & exercitu: & transiuit infra modicũ tp̃s (.40. s. annoꝝ vel circa) & destructus est ipse cum domo sua. ❡ Quantũ ad id vero quod dixerat & custodi viam eius declarando subdit. custodi pfectum & vide rectũ. Hæc duo ad curã vię dei cõcurrũt: videre/discernere rectũ ab obliquo (oportet. n. p viã rectam incedere) & curã hr̃e pfectionis/cõplemẽti integri, ne media via cõtingat deficere. Et siue p perfectũ & rectũ intelligas pfectionẽ & rectitudinẽ/siue tanq̃ in speculo pfectũ virũ & rectũ viꝝ intelligas, eadem sñia redit. secũdus tñ sensus magis cõsonat l'rę/subiungẽti pro speculo & exẽplo dr̃iam euenientiũ iustis rectitudinẽ pficiẽtibus & euenientiũ iniqs. ⁋ Vnde pro p̃mii exẽplo subdit̃. Quia finis viro pax. Pacis noĩe intellige tranqllitatẽ ordinis ferẽtẽ secũ reliqua bona. Et intẽdit ꝙ sperãs in deo/curã hẽat & rectitudinis & pseuerantię exẽplo viroꝝ rectoꝝ & pfectoꝝ: qa tandẽ finis viri ꝓbi erit pax/erit salus qeta. ⁋ Et hoc declarat prĩo ex opposito fine iniquoꝝ. Et rebellãtes deleti sunt pariter, & finis impioꝝ incisus ẽ. Si historiã rei geste q̃ris, in promptu est saul cũ cõplicibus suis. ipsi. n. rebelles deo/deleti sunt pariter, & eoꝝ finis (proles. s. quæ remanserat) nõ pseuerauit sed incisus est ne vltra ꝓgrederet̃. ⁋ Secũdo ex integra diuina ope exhibita & promissa iustis. Et salus iustoꝝ a dño. Quod supra dixerat pax/mõ dicit salus. Sed qũo a dño? imprimis roboratio eoꝝ in tpe angustie/supple ẽ dñs. Scđo & adiuuit eos/dñs ad bonũ. Tertio & liberauit eos/a malis. nec solũ liberauit sed & liberabit eos ab ĩpiis, & saluabit eos/tãdẽ. Ecce salus iustoꝝ a dño tot mediis effecta. Quia sp̃auerũt in eo. ecce meritũ/quo differt iustus ab iniusto. Amen.

❡ VVLGATA

¶VVLGATA EDITIO. ¶Psalmus dauid in cõmemoratione. XXXVII.

DOmine ne in furore tuo arguas me:neq; in ira tua corripias me.
Quoniam sagittę tuę infixę sunt mihi:& confirmasti sup me manũ tuã.
Non est sanitas in carne mea a facie irę tuę:nõ est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.
Quoniam iniquitates meę supergressę sunt caput meum:sicut onus graue grauatę sunt super me.
Putruerunt & corruptę sunt cicatrices meę: a facie insipientię meę.
Miser factus sum & curuatus sum usq; in finem:tota die cõtristatus ingrediebar.
Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus:& non est sanitas in carne mea.
Afflictus sum & humiliatus sum nimis:rugiebam a gemitu cordis mei.
Domine ante te omne desiderium meum:& gemitus meus a te non est absconditus.
Cor meum conturbatum est/dereliquit me uirtus mea:& lumen oculorum meorum,& ipsum non est mecum.
Amici mei & proximi mei:aduersum me appropinquauerunt & steterunt.
Et qui iuxta me erant de longe steterunt:& uim faciebant qui quęrebant aĩam meam,
Et qui inquirebant mala mihi:locuti sunt uanitates,& dolos tota die meditabantur.
Ego autem tanq̃ surdus non audiebam:& sicut mutus non aperiens os suum.
Et factus sum sicut homo non audiens:& non habens in ore suo redargutiones.
Quoniã in te domine speraui: tu exaudies me domine deus meus.
Quia dixi nequando supergaudeant mihi inimici mei:& dum commouerentur pedes mei/super me magna locuti sunt.
Quoniam ego in flagella paratus sum : & dolor meus in conspectu meo semper.
Quoniam iniquitatem meam annunciabo:& cogitabo pro peccato meo.
Inimici autem mei uiuunt & confirmati sunt super me:& multiplicati sunt qui oderunt me inique.
Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi:quoniam sequebar bonitatem.
Ne derelinquas me domine deus meus:ne discesseris a me.
Intende in adiutorium meum:domine deus salutis meę.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Psalmus dauidi,ad faciẽdũ recordari. XXXVIII.

1 Propheta. DOmine * ne in ira tua argue me:& ne in ira tua castiga me.
2 Quia sagittę tuę descenderũt in me:& descendit sup me manus tua.
3 Non integritas in carne mea erit a faciebus irę tuę:non erit pax in ossibus meis a faciebus peccati mei.
4 Quia iniquitates meę transierunt caput meum:quasi onus graue grauabunt plus me.
5 Fetuerunt/computruerunt liuores mei,a faciebus insipientię meę.
6 Tortus fui/incuruatus usq; ualde:tota die niger ambulaui.
7 Quoniam lumbi mei impleti sunt uilipendio:& non est integritas in carne mea.
8 Debilitatus sum & contritus sum usq; ualde:rugii a sonitu cordis mei.
9 Domine† coram te omne desiderium meũ:& suspirium meum a te nõ est absconditũ. † dñi mei
10 Cor meum circuiuit:dereliquit me uis mea & lux oculorum meorũ,etiã ipsi nõ sunt mecũ.
11 Amãtes mei & socii mei e regione plagę meę stabunt:& proximi mei a lõge steterunt.

12 Cespitificauerunt quęrẽtes animę meę:& quęrẽtes malum meum locuti sunt prauita
tes/& dolos tota die meditabuntur.

13 Et ego quasi surdus non audiam:& quasi mutus qui non aperiet os suum.

14 Et fui quasi homo qui non audiens:& non in ore eius sunt redargutiones.

†dñi mei 15 Quoniam ad te domine[4] expectaui:tu respondebis domine †deus meus.

16 Quia dixi/ne forte gaudebunt de me mihi:in labi pedẽ meũ/sup me magnificati sunt.

17 Quia ego claudicationi paratus sum:& dolor meus coram me continue est.

18 Quia iniquitatem meam annunciabo:solicitus ero de peccato meo.

19 Et inimici mei uiui/roborati sunt:& multiplicati sunt osores mei falso.

20 Et soluentes malum pro bono:impedient me pro meo sequi bonum.

21 Ne derelinque me domine[4] deus meus:ne elongare a me.

†dñi mei 22 Festina auxilio meo,domine† salutis meę.

Titulus est.Psalmus dauidi ad faciendũ recordari.De duabus primis dictionibus dictũ est in aliis titulis.Restat declarare qd significet ad faciendũ recordari.In hoc psalmo cõmemorant̃ peccata dauidis simul cũ pœnis illatis ei a deo.Et ꝓpterea materia recordationis p̃sentis psalmi apparet ꝙ sit status olim dauidis,quũ pp peccata sua punitus a deo/recurrebat ad ipm deũ.Ita ꝙ ad hoc tendit titulus ꝙ psalmus iste editus ẽ ad faciẽdũ recordari ipm dauidẽ prioris sui status,quo pp peccata sua punitus a deo/timebat amplius puniri.vtilis siquidẽ est hmõi recordatio/& frequens debet esse in aĩo eius qui peccauit.¶ Et qm̃ cõstat ex titulo autorẽ psalmi esse dauidẽ/& ex processu psalmi ipm cõmemorare ꝓpria peccata/nihilq; dici ab ipso qđ excedat ꝑsonã ipsius,ideo ad lr̃am psalmus iste de dauide tractat.Et qm̃ ex multis versiculis apparet tractari statũ dauidis in ꝑsecutiõe quã passus est ab absalon/ꝓpter crimina homicidii & adulterii quę cõmiserat (vt p̃dixerat ei nathan propheta.2.reg.12.) ideo materia huius psalmi ad literam est recordatio illius status quo dauid audita cõiuratione absalon/cognouit se puniri a deo ꝓpter peccata ꝓpria,& ad deũ recursum habuit/timens acrius puniri.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid videns cõminatas sibi ꝑ nathan pœnas incipere audita cõiuratione absalon/timensq; ne deus cõpleat quod inchoauit,petit ne iratus se castiget.tũ qa meritę pœne ĩtolerabiles forẽt.tũ quia inflictas infamiæ/deiectionis/ignominięq; pœnas cõplexus est diuino desiderio.tum quia amicos & inimicos tanq̃ surdus ac mutus sustinuit,expectans dei voluntatem/anxiusq; de euentu rei ꝓpter illa q̃ hinc & inde videbat.Et demũ petit deũ sibi ꝓpinquũ & festinum adiutorem fore.

¶ Persona loquens propheta est.

Domine ne in ira tua argue me. Diuidit̃ psalmus in partes duas:ꝓpositiuã materię,& executiuã/ibi nõ ĩtegritas.Proponit duo.Alterũ est.Dñe ne in ira tua/hoc est in iustitia vindicatiua more irati,argue me/verbis sententię cõdẽnatiue,& in ira tua castiga me/hoc est & nõ more irati castiga me factis.Et manifestat ꝑ hoc timorẽ quẽ habet de ira & ĩdignatione diuina.Acsi apte diceret. argue me/castiga me,nõ tñ iratus & ĩdignatus.iratus qppe & ĩdignatus arguit & castigat exterminãdo/excẽdo vindictã iuxta offensas. Et hoc timebat dauid:ne deus se castigaret quãtũ mereret̃,sed castigaret se paterne sine ira/sine ĩdignatione. Aduerte quantũ ad literã in textu hebręo negationẽ illã ne/negare vtrũq; verbũ:scilicet argue & castiga.¶ Secundo ꝓponit rõnem duplicẽ p̃dictę petitiõis.Altera est. Quia sagittę tuę descenderũt in me.Altera est.& descendit sup me manus tua.Cõminata mala dauidi a nathan ꝓpheta vocat sagittas dei: eo ꝙ ab ipso deo directa sunt/& velut a remotis a supnis descẽderũt.Acsi diceret.iã impletũ est verbũ ꝓphetę tui:qm̃ sagittę/mala a te cõminata ꝑ eũ,descẽderũt in me/tanq̃ sagittę ab excelsis iactę.Et similiter descẽdit sup me/a supnis,manus tua/cętus absalon cum suis.hũc enim appellat manũ dei ea rõne qa cognoscebat ꝙ erat instr̃m dei ad puniẽdũ se dauidẽ.

¶ Non integritas in carne mea. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractat̃ illa ꝑticula/ne in ira tua &c̃.Secũdo illa/quia sagittę tuę/ibi fetuerunt.Tertio illa/ & descendit sup me manus tua/ibi cor meũ.Quarto iterũ ex affirmatione tractat̃ illa particula/dñe ne in ira &c̃.(bis enim proposita fuit ira)ibi ne derelinque.¶ Circa primũ reddit rõnem petitionis suę:quare scilicet p̃catus est ne iratus ꝓcedat cõtra se.Et est ratio qa nulla partiũ eius sufferre posset ĩdignationẽ diuinam quã meretur ꝓpter proprium peccatum.Et hoc manifestat ex parte iniquitatum suarũ ex magnitudine & pondere:quia maiores sunt ipso/& plus põderãt q̃ ipse.Nõ ĩtegritas/nihil ĩtegri,erit in carne mea/in viribus meis ĩbecillioribus,a faciebus irę tuę:hoc ẽ si iratus ꝓcesseris cõtra me/nihil erit ĩtegri in ĩferioribus

pa rtibus meis.Et similiter nō pax/nō salus,erit ī ossibus meis/ptibus firmioribus,a faciebus pcti mei/ adulterii/homicidii.Nec refert p carnē & ossa ītelligere nō solū firmiores pres aī & ībecilliores,sed etiā quascūq partes ptātis/virtutū &c̄.ipsius,comprehēdēdo & īferiores & supiores.Intēdit.n.ad lrām per hęc duo explicare φ nihil sui sufferre posset irā dei quā meret ex suo peccato.⁋Quod declarat.Quia iniqtates meę trāsierūt caput meū/supauerunt supremū mei/siue in aīo siue in posse siue in sape &c̄.qsi onus graue grauabūt plus me/plus q̄ vires meę sufferāt.Metaphoricus ē sermo ad similitudinem oneris grauis positi sup caput/excedentis vires hoīs suppositi.Significantiusq dicit grauabunt:vt intelligas eum significare φ si deus iratus procederet contra ipsum/tunc inueniretur quasi onus intolerabile opprimere ipm.interim aūt φ nō apparet deum procedere iratum/tolerabiles sunt sagittę.

Fetuerūt. Tractat̄ hic illa pticula/sagittę tuę descēderūt in me.Vbi considera ordinē.Reddidit rōnē quare pcat̄ deū nō irasci:reddit mō rōnē,imo declarat rōnē inchoatā quare mouet̄ ad hmōi petitionē. Et est qa iā videt īchoatā punitionē/iā expit̄ in se diuinas sagittas.Anteq̄ sagittas & manū dñi expiretur/dixit peccaui dño:vbi aūt videt se puniri/& nescit quē exitū punitio habitura sit,nō solū petit euitationē irę sed enumerat pœnas amplexas:vt vel sic humano more puocet ad cōpassionē.⁋Fetuerūt cōputruerūt liuores mei.Ordo pposterus.prius putruerūt & deīde fetuerūt.Prosequēdo parabolam sagittarū/refert liuores vulnerū ex sagittis putruisse & fetuisse:& hoc a facie īsipiētię.Nō retorquet in sagittātē/nō retorquet in medicū tāq̄ minus bñ curā egerit plagę:sed in seipm culpā reiicit/īsipiētiā suā accusans.Insipiētia siqdē opponit̄ sapiētię,q̄ fm deum de oībus iudicat:& dauid posthabito iudicio fm deū/alienā vxorē iuasit & maritū occidit.Putredo aūt & fetor infamiā vident̄ significare publicam quā icurrit dauid pp hęc crimīa:puniuit siqdē deus eū ēt īfamia publica.⁋Tortus fui icuruatus vsq valde,tota die niger ambulaui.Infamię adiūgit̄ deiectio a regno.Audita siqdē cōiuratiōe absalon existēs in hierusalē dauid rex/nō solū tortus seu flexus sed icuruatus valde fuit:qa nō agebat̄ de aliq̄ depositione sed de totali deiectione.Vñ ipse pueniēs/vidēs se tā valde humiliatū egressus est hierusalē ad similitudinē nigrorꝫ:hoc est lugēs & mœrēs &c̄.Et ppterea dicit.tota die niger ambulaui/ obscurus,nō claritate fulgēs regia sed lugēs.⁋Tertia pœna adiūgit̄.Qm̄ lumbi mei ipleti sunt vilipēdio.Ad lrām absalon vt fœdaret prēm suū/publice dormiuit cū vxoribus dauidis quas reliqrat in hierusalē:& per hoc lūbi dauidis/pars eius generatiua,īpleta est vilipēdio.Et qa nulla vxor eius remāsit īpolluta/subiūgit̄.& nō ītegritas in carne mea/& nihil ītegritatis remāsit in carne mea/in vxoribus meis.vxor.n.caro est viri:vt apostolus dicit.⁋Inter has pœnas īflictas ei a deo/interserit dauid qualis tūc fuerit dispositio cordis sui.q̄ ptim apparuit ex signis exterioribus/ptim aūt fuit corā solo deo.Vnde quo ad exteriora dicit.Debilitatus sum & cōtritus sum vsq valde.non ascēdit equū/nō armauit se/nō muniuit se in ciuitate aut arce sion,sed velut debilis/ipotēs & depssus imo cōtritus nudis pedibus opto capite venerādo arcā dñi/cessit.Quo ad iterna vero.Rugiui a sonitu cordis mei/nō oris mei.Internus rugitus magni desiderii erga diuina/simul cū debilitate & cōtritione volūtaria/fuit & hoībus ēt tūc vtcunq manifestatus:dicēte dauide ad sadoch.si dixerit mihi dñs nō places/psto sum,faciat qd̄ bonū est coram se 2.reg.15.⁋Et ne ficta hæc putes/deum adducit in testem.Domine coram te omne desiderium meum/ & suspirium meum a te non est absconditum.Vbi aduerte φ more hominis mœsti non explicat sententias integras,sed putat se intelligi.

Cor meū circuiuit. Tractatur hic illa particula/& descendit super me manus tua:ponendo in primis sub metaphora membrorum suorum effectus huiusmodi manus.Et incipit a corde.Cor meum circuiuit/motum pręternaturalem habuit.Et prosequitur de virtute naturaliū virium.dereliquit me vis mea/robur meum.Et vltra progredit̄ ad oculos/dicēdo.Et lux oculorum meorum:&(qd̄ plus est) etiam ipsi/oculi,non mecum/supple sunt.Per quę tria(cor/vim seu virtutē/& oculos)intendit aut describere seipsum ad similitudinem hominis cuius cor laborat motu pręternaturali/naturales vires deficiunt/lux oculorum deest/& ipsi oculi patiuntur,vt totum se miserabilem fuisse in illo casu describat:aut describere φ filius qui erat velut cor eius successurus in regnum,circuiuit/motum habuit pręternaturalem cōtra eum,& φ dereliquit ipm robur exercitus/quia sequebatur absalon,& lux oculorum eius/achitophel.De quo dicitur.2.reg.16.cōsilium autem achitophel quod dabat in diebus illis, quasi siquis consuleret deum sic erat omne consilium achitophel quum esset cum dauid &c̄.Et ppterea hic appellat ipsum lucem oculorum meorum.Quod autem subditur/etiam ipsi oculi nō sunt mecū/alios videtur tangere consiliarios qui dereliquerunt eū.nullus enim legit̄ adhesisse dauidi nisi cusi. ⁋Deinde explicat effectus horꝫ trium quę dixerat/tali ordine.Primo describit seipsum audita coniuratione absalon qualiter habitus fuerit ab amicis.Amātes mei/qui in veritate mōstrabāt mihi amorē,& socii mei/quos quasi socios habebā,e regione plagę meę stabūt/hoc est cōuenerūt ad me tāq̄ ad vidēdū hoīem pcussum:sicut solēt in repētinis casibus hoīes currere ad vidēdū/non ad cōsolādum sed ad mirandū.Et describit̄ hoc in futuro/ad denotādā pseuerātiā eorꝫ in admiratione nō in adiutorio. multi enim amātes dauidē pseuerabāt amādo & admirādo.Et pximi mei/olim,a longe steterunt/nec ēt venerūt ad vidēdū.⁋Deinde narrat varia persecutionum genera q̄ cōcurrerūt in eius deiectione.

Et primũ est facti. Cespitificauerũt/hoc est cespitẽ fecerũt,q̄rẽtes aię meę. Quod verificat̃ tũ in blãdis attractionibus q̄bus absalon quadriennio solicitauit corda virorꝫ israel.2.reg.15.tũ in ficto voto reddẽdo dño in hebron/vbi facta est cõiuratio. ¶ Secũdũ est verborꝫ. Et querẽtes malũ meũ/consultantes circa malũ mihi ĩferendũ,locuti sunt prauitates. Quod verificat̃ in cõsilio achitophel:q̄ non erubuit suadere tã publicũ incestũ/apud oẽs nationes prauissimũ. ¶ Tertiũ est meditationis.& dolos tota die meditabunt̃. In futuro dixit quod erat p̄teritũ/ꝓpter pseuerantẽ aium in dolis. Tãq̄ exaggeret ꝙ adhuc meditabunt̃ dolos.tota enim illa psecutio fundata fuit in dolo. ¶ Descripto quales fuerint alii erga se dauidẽ,subiũgit qualis fuerit ipse inter psecutiones. Describit aũt se velut surdũ & mutũ,tũ ꝓposito tũ executione. Proposito quidẽ. Et ego quasi surdus nõ audiã/ꝓposui/deliberaui nõ audire iniurias acsi essem surdus:& quasi mutus essem qui nõ apiet/qui nõ põt apire,os suũ/ad loquẽdũ. Executione aũt. Et fui quasi hõ qui nõ audiẽs,& nõ sunt in ore eius redargutiones. ¶ Quare aũt ꝓposuit & fecit sic/subiũgit. Quoniã ad te dñe expectaui,tu r̃ndebis dñe deus meus. Vbi aduerte ꝙ ad literã dauid describit seip̃m qualis fuerit & corde & ope in egressu de hierusalẽ.in quo tã patiẽter oĩa sustinuit tãq̄ nõ audiret quę audiebat/& tanq̄ mutus nõ posset redarguere.quod maxime apparuit in maledictiõibus semei. Vbi ẽt exp̄sse retulit cãm suã in deũ:vt patet.2.reg.16. Sed cũ hac veritate nõ restringas hãc dauidis expectationẽ ad solũ factũ semei, sed intellige respectu totius negocii. ¶ Propter quod subdit. Quia dixi/ne forte gaudebũt mihi. Iuxta historiã fugiẽs dauid a hierusalẽ dubitauit an deus p huiusmodi psecutionẽ motã ab absalon vellet se dauidẽ totaliter destruere vt meruerat. Et rõ dubitandi nõ solũ fuit q̄a nesciebat volũtatẽ dei,sed ẽt ex signis.videbat enim psecutores suos multiplicatos/cõfortatos &c̃.seipsum aũt velut p̄cipitẽ ad totalẽ ruinã. Vñ rõnẽ sumptã ex his signis describit. Quia dixi/cogitaui/discussi mecũ.ne forte gaudebũt mihi/hoc est de me dicti q̄rẽtes aĩam meã.hoc est de quo dubitaui. Primũ aũt signũ fuit. Et in labi pedẽ meũ/sup me magnificati sunt. Lapsum pedis sui appellat ipsam primã deiectionẽ de ciuitate regia:in qua magnificati sunt psecutores eius. Aliud signũ. Quia ego claudicationi paratus. Metaphorice describit seip̃m ruentẽ sicut debilis pede paratus est ad claudicãdũ. Iã dixerat pedẽ suũ lapsum.& ꝓpterea cõsequẽter describit plagã seu dolorẽ pedis siue tibię ex lapsu cõtractũ/ita ꝙ nõ põt ambulare nisi claudicãdo.ꝑdita enim administratione regni nõ poterat nisi velut claudicãs aliq̄d efficere. ¶ Et hinc sequit̃ aliud indiciũ. Et dolor meus corã me cõtinue. Materia doloris eius corã eo semp se p̄ntabat,quũ videret se nõ nisi claudicãdo efficere res suas:& cõtinue audiebat distictius illã & illã & illã ciuitates sectari absalon. ¶ Cõfirmatio aũt ĩdiciorꝫ ex pte mei est. Quia iniq̄tatẽ meã/qua hęc merui,annũciabo/egomet/nunq̄ negabo me totalẽ ruinã mereri:solicitus ero de pc̃õ meo/an plenã ruinã ĩducat. ¶ Augent̃ quoq ĩdicia ex parte inimicorꝫ. Et inimici mei viui/nõ sicut ego semimortuus,roborati sunt/nõ sicut ego destitutus:& multiplicati sunt/quum ego paucos habeã,osores mei falso.i.cũ multis fallaciis. Et soluẽtes malũ pro bono,ĩpediẽt me ꝓ meo seq bonum. Describit p̄teritũ in futuro/ꝓp pseuerãtẽ voluntatẽ ĩpediendi si possent. Et hoc dixit rõne aliquorum ingratorꝫ qui erant in coniuratione absalon/inchoando ab ipso filio:qui soluebat patri malum pro bono,& impediuit immo conatus est auferre regnum quia dauid erat nimis bonus/nimis ĩdulgens filiis/non suspicans tantum facinus.

Ne derelinque. Tractat̃ hic iterꝫ illa particula/dñe ne in ira tua:q̄a bis fuit ꝓposita. Tractat̃ aũt pficiẽdo petitionẽ illã. Petiit primo ne iratus se exterminaret. Animęq̄or factus auget mõ petitionẽ dupliciter. Primo addendo duas alias negatiuas. Altera est.ne derelinque me/mihiipsi. Altera est.ne elõgare a me. Q nõq.n.custos seu tutor q̄uis nõ reliquat/elongat̃ tñ. Petit dauid neutrũ fieri:q̄a derelictus nõ põt subsistere:& ẽt si elõget̃/multũ timet. Quibus duab⁹ negatiuis petit deũ sibi ꝓpiquũ. ¶ Secũdo magis audẽs/auget petitionẽ petẽdo affirmatiuã. Festina auxilio meo dñe salutis meę. Vbi aduerte ꝙ prima petitio tẽdebat ad vitandum exterminium:hę autem petitio[illegible] tendunt ad accelerationẽ auxilii diuini.periculum enim erat in mora. Et fuerunt omnes exaudi[illegible] cito deus opem tulit,dissipans consilium achitophel/quo fuisset statim oppressus dauid:& no[illegible]olum saluauit eum tũc sed postea/& restituit in regnum cito. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori pro idithũ psalmus dauid. XXXVIII.

DIxi custodiam uias meas:ut non delinquam in lingua mea,
Posui ori meo custodiam:qum consister et peccator aduersum me.
Obmutui & humiliatus sum & silui a bonis:& dolor meus renouatus ẽ.
Concaluit cor meũ intra me:& in meditatione mea exardescet ignis.
Locutus sum in lingua mea:notum fac mihi domine finem meum.
Et numerum dierum meorum quis est:ut sciam quid desit mihi.
Ecce mensurabiles posuisti dies meos:& substantia mea tanq̄ nihilum ante te.

Veruntamen uniuersa uanitas:omnis homo uiuens.
Veruntamen in imagine pertransit homo:sed & frustra conturbatur.
Thesaurizat/& ignorat cui congregabit ea:& nunc quę est expectatio mea, nonne dominus:& substantia mea apud te est.
Ab omnibus iniquitatibus meis erue me:opprobrium insipienti dedisti me.
Obmutui & non aperui os meum:quoniā tu fecisti/amoue a me plagas tuas.
A fortitudine manus tuę ego defeci in increpationibus: propter iniquitatem corripuisti hominem.
Et tabescere fecisti sicut araneam animam eius:ueruntamen uane cōturbatur ois hō.
Exaudi orationem meam domine & deprecationem meam: auribus percipe lachrymas meas.
Ne sileas:quoniam aduena ego sum apud te & peregrinus/sicut omnes patres mei.
Remitte mihi ut refrigerer:priusq̄ abeam & amplius non ero.

IVXTA HEBRÆVM. Vincēti iedutun psalmus dauidi. XXXIX.

1 Propheta. DIxi [hoc scilz] ,custodiam uias meas:a peccando [ne pecce] in lingua mea,custodiam ori
meo [more bouis] fiscellam.donec impius coram me [est],
2 Obmutui silentio:tacui a bono/& dolor meus conturbatus est.
3 Incaluit cor meum itra me/in meditatiōe mea ardebit ignis:locutus sum in ligua mea.
4 Fac scire me dñe ^4^finē meū/& mēsurā dierū meorū q̄ ipsa [est] :sciam quanti teporis ego [ero].
5 Ecce palmos dedisti dies meos/& tempus meum quasi nihil coram te:tātum tota uanitas omnis homo stans. Selah.
6 Tantum in imagine ambulabit uir/tantum uanitate tumultuabuntur: cumulabit [vir] &
non sciet cui [est] congregans ea.
7 Et nunc quid speraui domine †:expectatio mea tibi ipsa [est]. † dñi mei
8 Ab omnibus rebellionibus meis libera me:opprobrium stulti ne pone me.
9 Obmutui/non aperiam os meum:quia tu fecisti.
10 Fac cessare de super me plagā tuam:a prelio manus tuę ego finitus sum.
11 In increpationibus super iniquitate castigasti uirum/& liquescere fecisti quasi tinea desideratum eius:tantum uanitas omnis homo. Selah.
12 Audi orationem meam domine^4^/& clamorem meum ausculta / ad lachrymā meam ne
obsurdesce:quia peregrinus ego [sum] tecum,incola sicut omnes patres mei.
13 Verte [mala] a me:& roborabor anteq̄ ibo & non ego [ero].

TItulus est. Vincenti iedutun psalmus dauidi. Iedutun nomē est principis cantorum. erant enim tres cantorum principes:scilicet asaph/& eman/& iedutun.1.parali.25. Et tam dauid q̄ iedutun est casus datiui. Ita ꝙ sensus tituli est. Psalmus dauidi/tanq̄ autori,& iedutun vincenti/presidenti quo ad musicam attributus.

Circa materiam psalmi scito psalmum satis obscurum. Quantum tamen ex ipso apparet/tractat defectum humanorum studiorum ad cauēdū a peccato & ad hoc ꝙ homo prouideat sibi:& propterea recurrēdum esse ad diuinam gratiam tam circa mala culpę q̄ circa mala pœnæ. Apparet aūt hāc esse materiā psalmi tū ex principio(in quo cōtinet tota vis psalmi)dixi custodiam vias meas.tum ex studio subiuncto circa vitandū peccatū lingue.tum ex studio circa ꝓuisionē vitę suę/a quarto versiculo:vtrunq; enim studium describit defectiuum.tum ex conclusione ꝙ expectatio eius in deo est.tū demum ex subiunctis correptionibus & petitionibus:vt patebit in progressu.

❡SVMMARIVM EST.

❡Propheta vbi narrauit se egisse ꝑsonā arrogantis sibi custodiā viarꝫ suarꝫ, & prius qdē ne peccaret verbo expertā ptinax ꝓpositū nō mordēdi aliquē locutione, deinde vero vt prouideret sibi exptam ex notitia finis & cōmēsuratione tēporis studiū, inuenisse ambo hęc studia deficere: narrat se nunc oēm spem suā in diuinam transferre grām, recognoscens errata in prioribus studiis &c̄.

❡Persona loquens propheta est.

DIxi, custodiā vias meas. Diuidiť psalmus in partes duas: ꝓpositiuā materię, & executiuā, ibi a peccādo. Proponit recitatiue deliberationē propriā ptām. dixi, deliberaui, ꝓposui. Et negociū deliberatū. custodiā vias meas, actiones meas, curā habebo actionū mearum. ⁋Aduerte hic ꝓphetā induere ꝑsonā hoīs qui deliberauit habere curā actionum suarꝫ. Et bene nota ꝙ persona ista induciť dixisse. custodiā, ego ꝓprio studio, propriis viribus, vias meas. Hęc est materia psalmi.

❡A peccādo in lingua mea custodiā ori meo fiscellā. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo ꝑsona ista narrat studiū suū qď adhibuit ne peccaret in locutione. Et narrādo illud, mōstrat simul defectū seu isufficiētiā huius studii. Secūdo narrat studium suum ad ꝓuidēdum vitę suę, mōstrās simul eiusdē isufficiētiā, ibi fac scire me. Tertio vertit se ad diuinā grām, ibi & nunc qd speraui dñe. ❡Circa studiū vitādi pctm̄ locutionis tali ꝓcedit ordine, ꝙ primo dicit supmū se adhibuisse remediū. s. silentiū. certū est enim ꝙ silens nō peccat locutione. Vbi aduerte ꝙ qa pctm̄ locutionis habet ꝑ subiecto locutionē, ideo ꝑsona ista supmū arbitrata est se adhibere remediū abdicādo a se locutionē: nō ꝑ abscisionē lingue, sed ꝑ ptinax silētiū. nō ꝙ oīno silere decreuerit, sed ꝙ nullū verbū displicēs deo vel hoī decreuerit ꝓferre. Et hoc significat ad similitudinē bouis capistrati fiscella, dicēs. A peccādo in lingua mea, ad declinādū pctm̄ in lingua mea, custodiā, tenaci aīo, ori meo fiscellā. Fiscella enim est contexta ex iuncis seu funiculis: & apponiť pēdēs ante os bouis ne mordeat virētia virgulta. Et significat metaphorice assumptū tenax silentiū a verbis nociuis seu displicētibus velut īpedimētū ad mordēdum verbo, sicut fiscella est īpedimētū ad mordēdū dētibus. ⁋Descripto remedio apposito ad vitādū pctm̄ locutionis, subiūgit ꝑsona hęc [illegible] casum occurrētem, ordinate ꝓgredièdo. Primus est. Donec impius corā me, obmutui silētio. Et intēdit ꝙ occurrētibus ipiis (siue maledicēdo, siue cōtumelias aut cōuitia ꝓferēdo, siue qūolibet aliter corā offēdēdo) ego seruās silētiū nolēs displicere vilui, despectus sum corā hoībus. hoc enim significat obmutui silētio, ad similitudinē obmutescētis erubui, vilui ꝑ silentiū. Ita ꝙ in hoc primo casu ex cautela sui studii icurrit hoc malū pœnæ ꝙ erubuit, vilipēsus est. ⁋Secūdus casus ꝓgredièdo est. Tacui a bono, & dolor meus cōturbatus est. Ordo ꝑposterus. Primū dolor cōturbať: & ꝓpterea tacet bona q̄ deberet loq. Dr̄ dolor cōturbatus ad drīam doloris qeti. Sicut enim aqua seu aer cōturbatus molestat, ita dolor aī cōturbatus molestat & facit silere hoīem vbi oporteret loqui bonū, vel ad diuinā laudē vel ad vtilitatē ꝓximi. Vbi ēt attende ꝓgressum tā tristitię q̄ silentii. Tristitię quidē, qa occurrēte ipio tristatus est: postea aūt tristitia cōturbata est. Silētii vero: qa primū siluit: postea siluit a bono, nolēs silr̄ displicere. ⁋Tertius casus est. Incaluit cor meū itra me, in meditatione mea ardebit ignis, locutus sum in lingua mea. Et intēdit ꝙ crescēte meditatiōe, excāduit & erupit i loquelā. Vide ꝓgressum. Descripserat dolorē cōturbatū: mō describit ꝙ ex calore cordis adiūcta meditatione iniuriarꝫ, accēsus est in se ignis iracūdię. & sic subsecuta est icōtinētia locutionis. Et si bñ ꝑspexeris, naturales causę iracūdię describunť. Altera ex passiōe, icaluit cor meū. altera ex mēte, in meditatione mea. Et ipsa iracūdia ad similitudinē ignis. Incōtinētia tñ nō valde imoderata significať, dicēdo in lingua mea, & nō dicēdo in ore meo. tanq̄ nō erupit in locutionē ꝑfectā: q̄ fit non sola lingua sed labiis &c̄. Meminit. n. se tenere fiscellā appositā ori. & ꝓpea succēsus ira loquiť in lingua tanq̄ retinēs adhuc fiscellā: hoc est ꝙ q̄uis nō abiecerit ꝓpositū silētii, incurrit tñ ex passione iracūdię violationē silētii in lingua. Vbi cernere potes prudēs lector ꝙ humanū studiū ad silēdū displicētia ꝑ euitādo pctō lingue, annexa habet hęc tria icōueniētia q̄ dicta sunt in his tribus casibus. s. pœnā vilipēsionis passiuę, culpā silētii a bono, & tandem incōtinentiam murmurantem in lingua.

Fac scire me. Narrato studio humano ad euitandū pctm̄ lingue, subiūgit eadē ꝑsona humanū studium ad prouidendum homini. Primum studium fuit ad vitandum malum: hoc autē est ad assequendum bonum. Sed nota differentiam: ꝙ primum studium narratum est deliberatiue, custodiam fiscellam ori meo vt non peccem: hoc autem introducitur deprecatiue, ad significandum conatum humanum ad hoc studium: hoc est ꝙ nullus pōt sibi ꝓmittere hmōi studiū sed conari ad illud. ⁋Quod ex principiis ipsius prouidentię quę hic desiderantur apparet. Conor in primis scire finem meum quē mihi pręstituere debeo vt assequendum. Et est sermo de fine in hac vita. Difficile quippe est homini nosse quem finem sibi debeat pręstituere assequendum in hac vita: scriptum est enim ecclesiastes. 9. vidi sub sole nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientum panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiam, sed tempus casumq̃ in omnibus: nescit homo finem suū &c̄. Conor deinde scire mensuram dierum meorum: hoc est scire commensurate qualitatem dierum meorum negocio seu dispositioni vitæ meæ. Conor & tertio scire quantum mihi temporis superest ad viuendum:

aliter enim oportet ꝙ diſponat ſenex/aliter quadragenarius/aliter iuuenis de vita ſua. Hæc tria ſunt
principia prouidentiæ humanę.& nullum eorum eſt homini certum.⁋Et propterea perſona iſta de/
ſiderando & precando inſinuat conatum ſuum.Fac ſcire me domine finem meum,& menſuram die/
rum meorum quę ipſa/ſupple eſt:ſciam quantum temporis/ego ſuperuicturus ſum. Ex rebus petitis
intellige prudens lector ꝙ perſona hęc non fundendo deo preces hęc profert:ſed vtitur modo peten
di/vt oſtendat conatum humanum & neceſſitatē ad horum trium notitiam pro habenda prouiden/
tia ſufficiente. Teſtatur quotidiana experiētia conatum hunc.nam quilibet cupiens diſponere de vi/
ta ſua/primum cogitat de fine quem poteſt adipiſci:puta viuere de mercatura/aut de arte militari ſeu
medicinę &c̄.& deinde cogitat cōmēſurare qualitatem dierum ſuorum/operum/rerum &c̄.ad ea quæ
ſunt opportuna ad talem finem.& in his omnibus attendit quanti temporis ego/quātum ſibi ſuper/
eſt temporis. ¶ Narrato ſtudio prouidendi/inducit occurrentia quę impediunt huiuſmodi ſtudiū.
Et primo ex parte dei.deinde ex parte hominis.Ex parte quidem dei. Ecce palmos dediſti dies meos.
Ego conor cognoſcere qualitatem dierum meorum,& video te ordinaſſe ꝙ dies mei cognoſcātur de
palmo in palmum/de hora in horam.neſcimus enim quid ſuperuentura pariat hora. Video deinde.
Et tēpus meum quaſi nihil coram te/ęſtimatur:hoc eſt ita relinquis tempus vitę meæ ſubiectum in/
numeris varietatibus acſi pro nihilo illud habeas.Quod enim pro nihilo habetur,relinquitur/currat
qūo currat:quod autem charum habetur/non ſic relinquitur.Ex parte hominis. Tantū tota vanitas
omnis homo ſtans:hoc eſt omnis homo ſtans in hac vita,tm̄ eſt vanitas/nō pars vanitatis ſed tota:
ita ꝙ omnis homo repletus eſt omni vanitate.⁋Et intendit ꝑ hoc ꝙ homo ſm ſuum eſſe ſubiectus
eſt omni vanitati:& non ſolum ſm eſſe/ſed etiam ſm ſuum ītelligere. Tm̄ in imagine ambulabit vir.
Differentia inter rem & imaginem rei(inter cęſarem & imaginem cęſaris/īter diuitias & imaginem
diuitiarum/inter cibum & imaginem cibi/& ſic de aliis)monſtrat quantum differt ambulare in ima/
gine & ambulare in ipſa rerum ſpecie.Homo ambulat in imagine:quia in obſcuritate & incertitudi/
ne euentuum ambulat.vnum imaginat̄ & aliud ſuccedit:hoc eſt enim in imagine ambulare. ⁋Am/
plius labor humanus etiam vanus ſubiungitur.tantum vanitate tumultuabūtur. Tot tumultus bel/
lici/tot tumultus negociationum, ſola vanitate fiunt. Cuius ſignum ſubiungitur. Cumulabit/ho/
mo diuitias/ſtatus/regna,& non ſciet cui congregās eſt ea.quod quotidie experimur. Vbi aduerte de/
ſcriptum hoīem ſm eſſe/ſm cognoſcere/ſm negociari ſeu operari, eſſe ſolam vanitatē.Et dixit hęc om
nia ad narrandum obſtacula ſtudii humani ad prouidendū vitę ſuę.tanta enim vanitas/tantaq; in/
certitudo monſtrat huiuſmodi prouidentiam multum deficere.⁋Nota argute lector ꝙ hęc duo ſtu/
dia humana quę perſona iſta attentauit & experta eſt deficere,non ſolum diſtinguuntur quia primū
ad vitandum malum/ſecundū ad aſſequēdum bonum tendit:ſed quia primū ex parte operis tentauit
prouidere(ſubtrahendo ſcilicet locutionem diſplicētem ne peccaret in lingua)ſecūdū ex parte ſcien/
tię ſeu prudentię tentauit prouidere:vt hinc intelligas prouidentiam humanam tam ex parte ope/
ris q̄ ex parte prudentię eſſe inſufficientē.nec dat̄ tertius modus prouidēdi.⁋Aduerte quoq; ꝙ ꝑ hæc
duo ſtudia/intelligēda ſunt ab hoꝝ exēplo reliqua humana ſtudia.Quod enim de peccato locutionis
vitando ſcriptū hic eſt/idē intelligendū eſt de reliquis: puta ſiquis ad vitandum peccatum nocendi
aliis/ſubtrahit ſe a publicis votis ſeu officiis iuſtitię:& ſic de aliis.ſic enim perſona iſta fecit,volēs om
nino ſilere quicquid alteri diſplicet ſeu nocet.Et hanc intelligo ad literam mentem eſſe prophetę: vt
ſcilicet ab exemplo intelligamus reliqua.Cuius ſignum eſt ꝙ propoſuit vniuerſaliter/dixi cuſtodiam
vias meas:non has vel illas/non lingue tantum aut manuum.

Et nunc qd ſperaui dn̄e? Trāſit pſona hęc(poſtq̄ cognouit defectus humanoꝝ ſtudioꝝ)ad diuinā
gr̄am/tali ordine.Primo explicat hmōi trāſitū.Secūdo corrigit dicta in primo ſtudio/ibi ab oībus. Ter
tio corrigit dicta in ſecūdo ſtudio/ibi in īcrepationibus.Dixerat/dixi cuſtodiā &c̄.Dixi olim.& nūc cō
ſideratis defectibus dico qd ſperaui dn̄e/ꝑ ſtudia mea?quaſi dicat vanū & mācū.Et ꝓpterea dico nūc.
Expectatio mea tibi ipſa:hoc eſt ipſa expectatio mea/ipſa ſuapte natura tibi reſeruat̄/ad te reſpicit/tu
ſolus potes ei rn̄dere.⁋Ab oībus rebellionibus. Arrogauerat ſibi in primo diſcurſu curam ne pecca/
ret.recognoſcens poſtea ſe multis peccatis ſubiectum/a quibus ſe non poteſt liberare,petit ab omni/
bus rebellionibus meis libera me. Incurrerat in eodem primo ſtudio erubeſcentiam ſilēdo coram im
pio,petit modo.opprobrium ſtulti ne pone me. Vbi petit ex gratia vt deus ſeruet ſe ne fiat oppro/
brium hominum ſtultorum/tacendo aut reſpondendo.Incurrerat tertio ſilentium a bono. quod &
nunc repetit/ confitendo obmutui.Incurrerat quarto incontinentiam loquendi.Quam nunc corri/
git propoſito.non aperiam os meum/ex incontinentia.Et; ratio ſubditur.quia tu feciſti/tu fuiſti au/
tor iniuriarum/triſtitiarum/dolorum:& propterea non debui ſilere a bono/nec debui murmurare,cō/
ſiderando quia tu feciſti. Vnde & peto. Fac ceſſare de ſuper me plagam tuam / quæ eſt mihi occaſio
peccandi:a prælio manus tuæ ego finitus ſum. Per quod declarat ꝙ non petit ceſſationem omnis
plagę,ſed plagę magnę quæ conſumit. Quaſi dicat.magnitudo plagę eſt mihi occaſio peccan/
di,tolle quęſo eam.Hęc quo ad primum ſtudiū.¶ De ſecundo autem.In īcrepationibus ſup iniqui/

tate caſtigaſti virũ.Retorſerat in ſecũdo ſtudio cãm ĩprouidẽtiæ humanę in deũ/ecce palmos dediſti dies meos.corrigit mõ/cõfitens ꝙ ꝑꝑ iniqtatẽ hoĩs deus puniuit genus humanum:vñ ſubſecutus eſt hmõi ĩprouidẽtię defectus.Et loquit̃ ad lr̃am de punitione hoĩs in primo parẽte.In ĩcrepationibus/ multaꝶ maledictionũ,ſup iniqtate/cõmiſſa,caſtigaſti virũ/primũ parẽtẽ:& liqueſcere feciſti quaſi tinea deſideratũ eius.Liqueſcere feciſti.ponit̃ cã ꝓ effectu.niues.n.q̃ liquefiũt diſſoluuntur & deſtruunt̃. Et ĩtẽdit ꝙ deus ĩter alias pœnas effecit vt id qđ eſt charũ hoĩ deſtruat̃ quaſi a tinea:hoc eſt pariat ſibi ipſi deſtructionẽ.tineę enim eſt corrodere illud vñ naſcit̃:ita vt qđ deſtruit̃ a tinea/pariat ſibiipſi deſtructionẽ.Talia eſſe deſideria nr̃a/expiẽtia teſtat̃.delectabilia enim q̃ appetimus/pariunt deſtructionẽ delectabiliũ.Extrema ſiqdẽ gaudii luctus occupat. et diuitię cõgregate in malũ dñi ſui &c̃. Et intẽdit ꝙ iniqtas hoĩs eſt cã miſerię humanę.¶ Et qa miſerię humanę relatę ad naturã hoĩs abſolute ſũt naturales cõſeq̃ntes ex neceſſitate naturę/relatę aũt ad ſtatũ originalis iuſtitię ſũt pœnę(qa deus hmõi miſerias ademerat/& hõ ꝓpria iniqtate eas ad ſe reuocauit)ideo ꝓpheta vtrunq; deſcribit.prius quatenus ſunt pœnæ/in ĩcrepationibus &c̃.& mõ quatenus ſunt naturales/tm̃ vanitas oĩs hõ. Acſi apte diceret ꝙ licet errauerit retorquẽdo in deũ miſerias nr̃as/qa ꝑ iniqtate in pœnas dedit,verum tñ eſt ꝙ oĩs hõ ſuapte natura nõ eſt niſi vanitas.ita ꝙ approbat quo ad hoc ſupius dictũ. ¶ Propoſuerat ſe ꝓuiſorẽ vitę ſuę:mõ recognoſcẽs ſe/humiliter totũ ſe ſubiicit diuinę gratię.Et primo quantũ ad mẽtẽ. Audi oŕonẽ meã dñe.oŕo enĩ ẽ eleuatio mẽtis in deũ.Secũdo quãtũ ad affectũ.& clamorẽ meũ auſculta.ẽ enĩ ſermo de ĩterno cordis clamore.Tertio quo ad corpus.ad lachrymã meã ne obſurdeſce. Orat/ clamat/plorat petẽs audiri.Quia pegrinus ego tecũ,ĩcola ſicut oẽs pr̃es mei. Vide correctionẽ. Vbi prius arrogabat ſibi ſtudiũ ad ꝓuidẽdũ vitę ſuę,mõ nõ ſolũ ſupplicẽ ſed pegrinũ ſe recognoſcit ac exhibet:cuius nõ eſt ꝓuidere ſibi,ſed vti iis q̃ ĩuenit/iis q̃ parant̃ ab aliis.Et ad lr̃am pſona cõfugiens ad diuinã gratiã/fatet̃ ſe pegrinũ & ĩcolã in hac vita:eo ꝙ nõ habet hic manẽtẽ ciuitatẽ/ſed futurã inquirit:vt apl̃s declarat de antiqs pr̃ibus ad heb.xi. Vñ & dauid.i.parali.vlti.dixit.pegrini.n.ſumus corã te & aduene ſicut oẽs pr̃es nr̃i.¶ Nec ꝑtereas ꝙ hęc ꝓfeſſio pegrini corrigit directe qđ dixerat/& tẽpus meũ quaſi nihil corã te.fatet̃.n.ſuã vitã nõ tanq̃ nihil ſit,ſed tanq̃ pegrini ſit haberi coram deo. Vtrobiq; appoſuit corã te:vt ẽt ex verbis aduerteremus correctionẽ.Et vere ſic habemur corã deo:quoniã pñſens vita pro peregrinationis itinere data eſt nobis/ad eundũ in cœleſtẽ pr̃iam.quãdiu enim ſumus ĩ corpore/pegrinamur a dño. ¶ Demũ petit. verte a me,& roborabor anteq̃ ibo & nõ ego.Qui prius ſtuduerat cognoſcere quanti temporis ego,mõ pro magna gr̃a petit vt paululũ vertat pœnas a ſe/ relaxet pœnas humanę miſerię(q̃ ſunt obſcuritas in ĩtellectu/ꝓnitas ad malũ in affectu/& alia hmõi) ad hoc vt roboret̃ aĩo/vt cõfortet̃ opibus meritoriis,anteq̃ moriat̃:hoc eſt dũ tp̃s eſt merẽdi. finit̃ enĩ ſimul & ſemel tp̃s viuẽdi & tp̃s merẽdi.Et deſcribit vitã pñtem a termino.anteq̃ ibo & nõ ego/ero:qđ eſt mori.Tunc enim hõ vadit,& nõ eſt amplius ipſe:quãuis remaneat aĩa eius.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Pro uictoria pſalmus dauid. XXXIX.

EXpectans expectaui dominum:& intendit mihi.
Et exaudiuit preces meas:& eduxit me de lacu miſerię & de luto fecis.
Et ſtatuit ſuper petram pedes meos:& direxit greſſus meos.
Et immiſit in os meum canticum nouum:carmen deo noſtro.
Videbunt multi & timebunt:& ſperabunt in domino.
Beatus uir cuius eſt nomen dñi ſpes eius:& non reſpexit in uanitates & ĩſanias falſas.
Multa feciſti tu domine deus meus mirabilia tua:& cogitationibus tuis non eſt qui ſimilis ſit tibi.
Annunciaui & locutus ſum:multiplicati ſunt ſuper numerum.
Sacrificium & oblationem noluiſti:aures autem perfeciſti mihi.
Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti:tunc dixi ecce uenio.
In capite libri ſcriptum eſt de me:ut facerem uoluntatem tuam deus meus uolui, & legem tuam in medio cordis mei.
Annũciaui iuſtitiam tuam in eccleſia magna:ecce labia mea nõ ꝓhibebo dñe tu ſciſti.
Iuſtitiam tuã non abſcondi in corde meo:ueritatem tuã & ſalutare tuum dixi.
Non abſcondi miſericordiam tuam & ueritatem tuam:a concilio multo.
Tu autem domine ne longe facias miſerationes tuas a me:miſericordia tua & ueritas

tua ſemper ſuſceperunt me.
Quoniam circundederunt me mala quorum non eſt numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ/& non potui ut uiderem.
Multiplicatę ſunt ſuper capillos capitis mei:& cor meum dereliquit me.
Complaceat tibi domine ut eruas me:domine ad adiuuandum me reſpice.
Confundantur & reuereantur ſimul qui quęrunt animam meā:ut auferant eam.
Conuertantur retrorſum & reuereantur:qui uolunt mihi mala.
Ferant confeſtim confuſionem ſuam:qui dicunt mihi euge euge.
Exultent & letentur ſuper te omnes quęrentes te:& dicant ſemper magnificetur domi nus qui diligunt ſalutare tuum.
Ego autem mendicus ſum & pauper:dominus ſolicitus eſt mei.
Adiutor meus & protector meus es tu:deus meus ne tardaueris,

ℂIVXTA HEBRÆVM. Vincenti dauidi pſalmus. XL.

1 Propheta. EXpectādo expectaui dominum[4]:& inclinatus eſt ad me/& audiuit clamorem meum.
2 Et fecit aſcēdere me de fouea tumultus/de luto cęni:& ſtatuit ſuper petram pedes meos/firmans greſſus meos.
3 Et dedit in ore meo canticum nouum/laudem deo noſtro:uidebunt multi & timebunt & confident in domino[4].
erunt
4 Beatitudines uiri qui poſuit dominum[4] confidentiam ſuam:& non eſt uerſus ad ſuperbos & inclinantes mendacii.
5 Multa feciſti tu dñe[4] deus meus ſeparata tua & cogitationes tuas nobis, nō ęſtiman-
cōdignum
do ad te:annūciabo & loquutus ſum,uiguerunt a recenſendo.
6 Meſias. Sacrificium & oblationem non uoluiſti,aures fodiſti mihi:holocauſtū & mundationē non petiſti.
7 Tunc dixi.ecce ueni,in uolumine libri ſcriptum eſt ſuper me.
8 Ad faciendū uolūtatē tuā deus meus:uolui & doctrinā tuā in medio uiſcerū meorum.
9 Annūciaui iuſtitiā in eccleſia multa:ecce labia mea nō prohibebo/dñe[4] tu noſti.
10 Iuſtitiam tuā non abſcondi in medio cordis mei : ueritatē tuam & ſalutem tuam dixi/non occultaui gratiā tuam & ueritatē tuam eccleſiæ multæ.
11 Propheta. Tu domine[4] non prohibebis miſericordias tuas a me:gratia tua & ueritas tua iugiter cuſtodient me.
eſt
12 Quoniā circūdederūt ſup me mala uſq; nō numerus:aſſequute ſūt me iniqtates meę/& nō potui ad uidēdū:uiguerūt plus q̄ capilli capitis mei,& cor meū dereliquit me.
13 Velis domine[4] ad liberandum me:domine[4] auxilio meo feſtina.
14 Meſias. Confundētur & erubeſcēt ſimul quęrentes animæ meę ad deſtruendum eam: retrahentur retro/& erubeſcent uolentes mali mei.
15 Deſtruentur ſuper calce confuſionis ſuę:dicentes mihi heah heah.
16 Exultabunt & lętabuntur in te omnes quęrentes te : & dicent continue. Hymnus. magnificabitur dñs[4] Meſias. diligentes ſalutis tuę.
ſum
17 Propheta. Et ego pauper & mendicus /dominus† imputabit mihi:auxilium meum & li †dñi mei
es
berans me tu ,deus meus ne morare.

Titulus est. Vincenti dauidi psalmus. De quo vt supra.

¶ Materia psalmi / habetur ex autoritate apostoli pauli ad hebr. 10. afferentis verba psalmi huius de mesia: dũ dicit. Ideo igrediẽs mũdũ dicit. hostiã & oblationẽ noluisti / corpus aũt aptasti mihi: holocaustomata & pro peccato nõ tibi placuerũt. tũc dixi / ecce venio: in capite libri scriptũ est de me / vt faciã deus voluntatẽ tuã. Et exponit apl's de trãslatione veteris in nouũ testm̃ / & de oblatione corporis christi in cruce: dicẽdo. supius dicẽs qa hostias oblationes & holocaustomata & p peccato noluisti / nec placita sunt tibi quæ fm legẽ offerũt, tũc dixi vt faciã deus volũtatẽ tuã. aufert primum vt sequens statuat. in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis iesu christi semel. Ex quibus apostoli verbis clare patet psalmum istum de christo in carne veniente / & seipsum offerente in ara crucis / deqꝫ gratia noui testamenti tractare. Est igitur materia huius psalmi / mesię expectati aduẽtus descriptus acsi iam tunc venisset cum multis effectibus &c̃.

SVMMARIVM EST.

¶ Expectans propheta mesiã / & venisse eum describẽs, vbi perceptos fructus exauditiõis / eductionis / firmitatis / noui cantici / cõuersiõis multoꝝ / beatitudinis / multorũqꝫ ac ineffabiliũ miraculoꝝ narrauit, ingredientem mundum mesiã tunc quum vetera sacrificia respuit deus introducit / ad faciendum voluntatem dei / volẽtis legẽ dei p̃dicantem iustitiam &c̃. Et quum se repletum malis & iniquitatibus recognouit / ac petiit liberari & adiuuari cum confusione insultantium & lętitia quęrentium deum, supplex petit ne tardet.

¶ Personę loquẽtes sũt duę: propha agẽs genus electoꝝ expectantium mesiam / & christus.

Expectando expectaui dominum, ⁊ inclinatus est ad me. Diuidit psalmus in ptes duas: ppositiuã materiæ, & executiuã / ibi & audiuit. Proponit duo. Primũ expectatiõnẽ mesiæ. secũdũ aduẽtũ mesię. Et expectatiõnẽ qdẽ significat ab actu expectãdi / expectaui. A modo expectãdi: hoc ẽ nõ murmurãdo / nõ dormiẽdo, sed ea aĩ spe / solicitudine & expeditione q̃ decet expectãtes. & ppterea dicit expectãdo. A re expectata / dñm. sic. n. cõsueuit appellari verus de' ĩ veteri testõ. Et loqtur ppheta ĩ psona ppria & suæ domus & ppl'i israel & hũani generis. Aduẽtũ vero mesię significat ab actu quo deus seipsũ exinaniuit formã serui accipiẽs. & ĩclinatus ẽ ad me. Vere siqdẽ p incarnatiõis mysteriũ inclinatus est dñs ad me quũ verbũ caro factũ est: ad me hoĩem / ad me dauidẽ ĩ mea pgenie. Describit & hic & in sequẽtibus quæ tunc futura erãt christi mysteria vt iam facta / ptopter certitudinem pphetię.

¶ Et audiuit clamorẽ. Incipit hic ps executiua tali ordine. Prĩo tractat̃ illa pticula / & inclinatus ẽ ad me. Secũdo illa / expectaui dñm / ibi tu dñe. Tertio illa / expectãdo / ibi & ego paup. ¶ Circa pticulã primã aduẽtus chr̃i aduerte ordinẽ psalmi. nã a posterius gestis ad prius gesta narratiõnẽ ordinat: prius narrãs collata hoĩbus bñficia p christũ, & postea ipm chr̃m aduenieñtẽ. Vñ iuxta hũc ordinẽ numerat octo bñficia. ¶ Primũ ẽ. & audiuit clamorẽ meũ. In quo significat aduẽtũ chr̃i fuisse a prĩbus nõ solũ expectatũ, sed magno cordis clamore / multis p̃cibus petitũ. Ita qꝫ dũ inclinatus ẽ ad me, nõ solũ rñdit expectatiõi sed exaudiuit p̃ces sanctoꝝ. ¶ Secũdũ ẽ. & fecit ascẽdere me de fouea tumultus. Et p hoc si referat̃ ad pœnas alterius vitę significat limbũ patrũ. q zacha. 9. appellat̃ lacus sine aq. Et hic appellat̃ fouea tumultus: qa prẽs tardãte chr̃o erãt ibi ad siĩitudinẽ strepẽtiũ, pro quãto ex culpa nõ a se cõmissa sed a prĩo parẽte inclusi erãt. Et tñ christus fecit eos ascẽdere secũ quũ ipse resurrexit a mortuis. Si autẽ ad p̃sentẽ uitã referat̃, clarũ est p foueã tumultus significari statum mundi ante christi aduentum, qñ nulla erat cura de qete futurę vitę sed tñ de uita p̃nti, q̃ in tumultu & strepitu cõsistit. fecit. n. chr̃s hoĩes ascẽdere de fouea rumoꝝ p̃ntis vitæ, quũ in amorẽ cœlestis p̃rię trãstulit. ¶ Tertiũ de luto cæni. Per qđ significat labilitatẽ eoꝝ q̃ desiderabant̃ ab hũano gñe. totũ qppe humanũ studiũ versabat̃ circa tpalia ĩ qbus nõ põt figi humanus aĩus: sicut nõ p̃nt figi ĩ via luti cęnosi seu fecis pedes ambulantis / sed labunt̃. De luto cęni. n. eduxit chr̃s hoĩem quũ eum abstraxit ab affectu labilis ac sordidę vitæ. ¶ Quartũ. & statuit sup petrã pedes meos. In quo ad siĩitudinẽ hñtis pedes sup petrã / firmitas fidei ac spei christianę significat̃. chr̃s. n. tũc statuit sup petrã pedes nr̃os, quũ sup firmũ fũdamẽtũ credibiliũ & desiderabiliũ nos locauit. ¶ Quĩtũ. firmãs gressus meos. qđ ẽ cõfirmatio p̃cedẽtis: vt nõ solũ affect' sed opa p gressus significata stabilierit chr̃s. qs nos inqt apl's sepabit a charitate chr̃i? & marcus dicit / dño coopante & sermonẽ cõfirmãte &c̃. ¶ Sextũ. & dedit ĩ ore meo cãticũ nouũ / laudẽ deo nr̃o. In quo noui testamẽti gr̃a describit̃ ab autore: qa nõ hõ sed deus dedit. A manifestatiõe: qa non solum corde credẽdum sed ore cõfitendum / in ore meo. A suauitate: quia cãticũ: ac p hoc delectabile. Ab admirabilitate: qa nouũ. & vere nouũ qñ cãtat̃ verbũ carnẽ factũ eẽ. qñ nouitas hoĩs tam ĩtus q̃ extra / immo nouitas totius creaturę in eo cantat̃: iuxta illud. ecce noua facio oĩa. Ab officio / laudẽ deo nr̃o: vt intelligas noui testamẽti canticũ esse laudem dei, nõ alterius q̃ nr̃i q colitur ĩ veteri testõ. ¶ Septimũ. vidẽbũt multi & timebũt & cõfidẽt in dño. In quo cõuersio nõ oĩum sed multoꝝ ad christũ significat̃ tribus actibus. s. videndi / timẽdi / & sperãdi. quoꝝ ordo satis clare patet. Et ẽ sensus qꝫ nõ oẽs sed multi vidẽbunt christum in carne / seu beneficia hæc supradicta in christianis: & vidẽdo timebũt deũ, & timendo futurum iudicem confident in eo redemptore. ¶ Octauum. Beatitudines viri / hoc est beatitudo

est non cuiusq; sed illius uiri, qui posuit dñm cõfidentiam suam. ne putares vanã esse cõuersionẽ mul-
torũ ad christũ, curauit statim subiũgere beatitudinẽ eorũdẽ, appositis cõditiõibus eorꝝ q cõuertunẽ.
Et ẽ sermo de beatitudine vera, q̃ hic ĩ spe & tãdẽ in re hr̃. viri q posuit nõ hoiem, nõ seipsum sed dñm
cõfidẽtiã suã, sic ꝙ nõ est versus ad supbos & inclinãtes mẽdacii. Parum aut nihil prodesset fide se chri
stianũ exhibere, moribus aũt verti ad imitãdos supbos & inclinãtes mẽdacii, ꝑ mẽdaciũ: hoc est habi
litãtes mẽdacia velut suasibilia. tales. n. inclinãt mẽdacia velut humilia verba q̃ fiãt credibilia. Et intẽ-
dit ꝑ hæc duo, peccata tam ex volũtate q̃ ex intellectu. supbia. n. primum tenet locũ inter peccata affe
ctus, & mẽdaciũ inter peccata intellectus. ℭ Post enumerata octo bñficia ꝑ aduẽtũ christi collata gñi
humano, excusat se ꝓpheta a numeratione reliquorꝝ beneficiorꝝ: ne putares numerata esse oĩa. Et apo
strophãs ad ipsũ deũ, multa inqt fecisti alia tu dñe deus meus separata (hoc est mirabilia tua) & cogi
tationes tuas nobis. Vbi cerne in sepatis opera miraculosa quæ mesias fecit: in cogitationibus autẽ
affectũ ad nos, dicẽdo cogitatiões tuas nobis. cogitauit. n. deus nõ sibi sed nobis mysterium incarna
tionis & humilitatis & passiõis & reliqua huiusmodi, q̃ tũ inęstimabilia tũ inenarrabilia esse subiun-
git. Inęstimabilitatẽ quidẽ. nõ ęstimãdo ad te: hoc est nullũ habet locũ ęstimatio relata ad te in my-
sterio incarnationis: qa superat oẽm ꝓportionẽ & ęstimationẽ. Inenarrabilitatem vero. annunciabo,
quãtumcũq; pseuerem annũcians in futuro, & loquutus sum, quantũcũq; ĩ ṕterito dixerim, inuguerũt
mirabilia tua & cogitatiões tuę a recensendo, superant oẽm nũerum, omne recensere.
Sacrificium. Descriptis beneficiis collatis humano gñi ꝑ aduẽtũ christi, describit mõ aduẽtus chr̃i.
& disponẽte spũ sancto introducit a ꝓpheta ipse christus loquẽs, tanq̃ ingrediẽs mundum: vt paulus
apostolus declarat. Narrat itaq; christus tria. s. quid fecit, quid voluit, quid annũciauit in hoc suo aduẽ
tu. Narrãdo autem quid fecit, iuxta apostoli expositionem quãtũ ad rem factã, dicit ꝙ fecit dei uolun
tatẽ offerendo seipsum in ara crucis ꝑ sanctificatiõe nr̃i. Quãtũ uero ad tẽpus faciẽdi, ꝙ tũc hoc fe-
cit qñ deus refutauit sacrificia veteris legis. quod ad virtutẽ oblationis eius referẽdũ est: ꝙ. s. sacrificiũ
corpis eius in cruce, fuit rõ cõsũmãdi sacrificia veteris legis. & sic nouũ cõditum est testamentũ. ℣ Vi
de singula. In veteri testamento quadripartitę erãt oblatiões. alię siquidẽ erãt oblationes panis, vini,
mellis & similium. & pro hoc genere dicitur oblationem. Alię hostię pacifice: vt votiua, & gratuita sa
crificia. quorum una pars cremabatur deo: alia in vsum sacerdotum, & tertia in vsum offerentium ce-
debat. & pro hoc genere dicitur sacrificium. Alię hostię pro peccatis. quarũ una pars crematur deo, al
tera vero in vsum cedit sacerdotum. pro quibus dicitur & mundationem. Alię holocausta: quę to-
ta incendebãtur deo. pro quibus dicit holocaustũ. Ita ꝙ oĩa cessare significãs ait. sacrificiũ & oblatio-
nẽ nõ voluisti, holocaustũ & mũdationẽ nõ petisti. hæc quo ad cessationẽ legaliũ sacrificiorꝝ. ℭ Quo
vero ad ipsũ chr̃i aduẽtũ ait. Aures fodisti mihi. Loco cuius apl's iuxta trãslationẽ. 70. allegat, corpus
ꝑfecisti mihi. Sed eadẽ est sentẽtia: dũ. 70. totũ posuerunt pro pte. imo textus hebręus ptẽ pro toto, au-
res pro corpe: & fossio auriũ, q̃ est aptatio seu dispositio auriũ, pro aptatione seu dispositione corporis.
Significat itaq; incarnationis mysteriũ dicẽdo corpus aptasti mihi, seu aures fodisti mihi. neq;. n. so-
las aures fossas sine reliquo corpore dedit. Et explicat natura carnis & sensus in christo: quæ non expli-
catur noie corporis: quũ ẽt plãtę habeãt corpora, & nõ carnẽ aut sensum sicut habens aures. Nec ca-
ret mysterio ꝙ christus ab auriũ fossione describit suum corpus: qm̃ ꝑ hoc significat se hoiem perfecte
edoctum esse a deo de diuina voluntate. auditus quippe est sensus disciplinę. Vnde in euangelio ait
ioan. 8. quæ audiui a patre hæc loquor. Tunc quum aures fodisti mihi, quum vetera noluisti sacrifi-
cia, dixi, affirmaui. ecce nunc, in ṕsentia, veni, spõtaneus, ad faciendum voluntatem tuã deus meus. ve
ni inquit ipse in euangelio, nõ vt faciã voluntatẽ meã sed voluntatẽ eius qui misit me. Hãc volunta
tẽ diuinã explicat apl's diuinũ velle de sanctificatione humana ꝑ mysteriũ crucis christi. Ita ꝙ dicens
veni ad faciẽdũ volũtatẽ tuã deus meus, intendit ꝙ venit ad redẽptionẽ mundi ꝭm voluntatẽ dei ꝑ
oblationem corporis in cruce. ℣ Et ne hunc aduentum, ne hãc dei voluntatẽ velut rem nouã horreas,
aut humanum figmentum putes, affert antiquum sacrę scripturæ testimoniũ de promisso mesia ad
faciẽdũ hãc dei voluntatẽ. In volumine libri scriptũ est sup me. Apl's post septuaginta dixit in capite
libri. Sed nõ mutat sentẽtia. volumen. n. libri sacrã scripturã significat ꝓmittẽtẽ mesiã: iuxta illud. fili-
us qdẽ hois vadit sicut scriptũ ẽ de illo. Caput aũt libri significat nõ locũ sed intẽtionẽ: pro quanto in
precipua intentione sacrę scripturę scriptũ est sup mesia: finis. n. legis & prophetarũ christus est.
Volui & doctrinã tuam. Postq̃ christus narrauit quid fecit in aduẽtu suo, narrat consequenter quid
voluit. volui & doctrinam tuã in medio viscerum meorꝝ. Dixerat ꝙ cessantibus legalibus sacrificiis
dixi ecce veni: ne putares christum ad abolendam legem dei venisse, testatur ꝙ volui, non verbis aut
signis exterioribus, sed intimo corde intra viscera mea legem tuam, quam dedisti per moysen. Et
dixit hoc tum ad excludendum humanas astutias, quasi christus monstrauerit se velle legem moy
si, & tamen in corde suo intenderit illam soluere: vt maumethus fecit de euangelio. In cuius si-
gnum tradidit nobis omnes libros canonicos legis & prophetarum, autentica autoritate su-
scipiendos. Tum ad differentiam legalium cerimoniarum; ne putares legem dei cessare seu

refutari cessantibus sacrificiis veteris legis adueniente oblatione corporis christi, sed cum illorum cessatione ex intimo corde legem dei voluit, ita q̄ nec iota vnū aut vnus apex preteribit ab ea.

Annunciaui. Absoluto quod voluit, subiungit tertio quod prędicauit, dicēs se p̄dicasse quatuor: iustitiam, veritatem, salutem, & gratiam. Vbi aduerte explicari non solum res p̄dicatas, sed etiam quibus & q̄uo p̄dicauit. Annunciaui, p̄dicaui, iustitiam, non hanc vel illam, sed iustitiam oēm, in ecclesia multa, vniuerso mundo. christus enim etsi proprio ore p̄dicaret iudęis tm̄, quia tñ ea ratione p̄dicabat vt diffunderetur euangelium vniuerso mundo, ideo se annunciasse dicit in ecclesia multa, quę ē ecclesia vniuersalis Ecce quibus annunciauit. ⁋ Modus autem. ecce labia mea non prohibebo, dñe tu nosti: iustitiā tuam non abscondi in medio cordis mei. Vbi ex futuro nō prohibebo, & p̄terito non abscondi, habes perseuerantiā in prędicādo. habes in labiis q̄ proprio ore nō dedignatus est in prædicationis officio perseuerare. habes in negatione absconsionis integritatē: hoc est q̄ nihil omisit p̄dicare quæ prędicanda erant pro diuina iustitia. ¶ Adiūgit prędicatę iustitiæ. veritatem, non figmētum, tuam, nō humanā, & salutē, nō vanitatē, tuā, nō humanam, dixi, p̄dicaui. & (vt vno verbo dicat) nō occultaui gratiā tuam & veritatem tuam ecclesiæ multę: hoc est vniuersas vias tuas (quæ cōsistunt in gratia tua & veritate tua) nō occultaui vniuersali ecclesiæ. Et hoc specialiter dicitur pp mysteriū incarnationis & redēptionis humanæ, quod ex gratia & veritate emanauit adimplendo promissiones factas patribus, & sine meritis nostris gratiose saluando nos.

Tu domine. Tractatur hic illa particula, expectaui dñm. Ita q̄ postq̄ mesias loquutus est & explicauit aduētum suū, propheta primū in persona totius humani generis expectantis apponit & propheciā & p̄ces quibus declarat necessitatem aduentus christi, propter delēda peccata nostra: & deinde introducit iterum mesiam declarantem aduētū suum fore quibusdam in ruinā, ibi confundentur. ⁋ In primis itaq̧ causam aduentus mesię ex parte nostræ miseriæ aperit prophetando. Tu dñe non prohibebis misericordias tuas a me, misero, mittendo mesiam ad releuādum genus humanum a miseriis: sed gratia tua, sine meritis nr̄is, & veritas tua, iuxta promissa facta a te patribus, custodiēt me, a malo, cōtinue, vsq; ad cōsummationē seculi. ⁋ Et declarans miserias nostras, subdit. Quoniā circūdederunt sup me, non super fortunas meas, mala, pœnæ, vsq; nō numerus, vsq; adeo q̄ eorū nō est numerus: assequutę sūt me iniqtates meę. ne putares mala pœnæ sustinere hominē sine sua culpa app̄hēderūt me iniqtates meę ex q̄bus circūdederūt me mala pœnalia: & istę iniqtates viguerūt, multitudine, plusq̄ capilli capitis mei. Vide proportionē. dixerat pœnas sine numero: modo dicit culpas inumerabiles plusq̄ capillos capitis: vt tam culpas q̄ pœnas hoīs intelligas sine numero. ⁋ His generalibus adiungunt in specie duę pœnę. Altera obscurati intellectus. & nō potui ad vidēdū. quod errores tot p̄iorū nō valentiū videre verā salutis humanæ viā testantur. Altera est peruersi studii. & cor meū dereliquit me. Studiū humanū ex corde ante christi aduētum dereliquit hominē, dereliquit curā verę salutis hominis, solicitādo & sectādo delectabilia, diuitias, famam, gloriā, & huiusmodi. ita q̄ cor meum nō dereliquit diuitias aut famā, sed dereliquit me. Et hæc duo erāt cōmunia mala humani generis s̄m partē animi superiorē. & propterea in spē explicata sūt. Velis dñe ad liberādum me, domine auxilio meo festina. In hebręo significatur velle in modo imperatiuo: sed quia illo caret latina lingua, ideo loco imperatiui quod dep̄catiue tenebatur, translatum est velis. Prophetiæ de futura diuina gratia, & miserię proprię explicatę, adiungit preces supplicādo tum vt velit, tum vt celeriter exequatur. Velit quidem liberare a malo, celeriter autem ferat auxilium. per hoc contestans se non posse liberari, non posse adiuuari nisi per aduentum eius.

Confundentur. Ne putares totū genus iudęorum expectans mesiā saluādum p̄ mesiæ aduētū, p̄phetat hic dauid aliquos pituros ob eor̄ neq̄tiā, & aliquos gauisuros. prȩuidit. n. quosdā iudęos occisuros christū, & insultaturos &c̄. quosdā aūt amplexuros illius doctrinā & fidē. Et p̄pterea hæc p̄phetādo introducit iterū mesiā hæc dicētē. Confundent̄ & erubescent simul, quātū ad sp̄ualia sine pn̄ia, iudęi querētes animę meę, vitę meę, ad destruēdū eā. retrahentur retro & erubescēt, quātū ad statū tēporalē, uolētes mali mei: hoc est volētes malū meū. Destruētur, ab exercitu romanor̄, sup calce confusionis suę dicentes mihi heah heah: hoc est insultātes mihi. Et vere in fine confusionis suæ iudęi destructi sunt a romanis. tū q̄a prius cōfusi sunt p̄ tot miracula de veritate aduētus mesię, & tandē indurati destructi sunt. tū q̄a destructio quā passi sunt a romanis est in calce, est vltima: vtpote sine regressu. Significātius aūt explicant̄ p̄dēdi iudęi nō oēs sed insultātes chr̄o: q̄m̄ monēte angelo, iudęi credētes chr̄o, tūc tēporis secesserūt in regnū agrippę, ne simul perirēt cum icredulis: vt eccl'iastica tradit historia. Quo cōtra de credētibus i ip̄m dicit. Exultabūt & lętabūt̄ i te oēs quęrētes te: & dicēt cōtinue, dilectores salutis tuæ, hunc hymnum. s. magnificabitur dominus.

Et ego pauper & mendicus. Tractatur hic illa particula, expectando. Declarat siquidem propheta conditiones suas, quibus aperit se more expectantium expectare. Prima conditio est paupertas. & ego pauper & mendicus: hoc est non solum sum pauper (vtpote indigens necessariis ad salutē) sed ēt sum mendicus, hoc est qui cecidi a diuitiis in paupertatem. hoc. n. dictio hębraica significat.

Et vere sic est:qm̃ cecidi a diuitiis originalis iustitiæ.Et intendit hanc cõditionem/ꝙ expectat more pauperis obsecrantis(cum obsecrationibus enim loquitur pauper)& recognoscentis casum suum.
¶ Altera conditio est velut clientela/significata dicendo.Auxilium meum & liberans me tu es.clien/tulus ego sum/non habens alium qui liberet & auxilietur nisi te.Et intendit per hoc/ꝙ more clientis expectauit.¶ Vtriqꝫ autẽ conditioni apponit spem diuinæ gratiæ.Paupertati quidem.Dominus im putabit mihi/ad meritum(intellige de merito congrui)ꝙ expecto vt pauper & mendicus. Clientelę autem.Domine mi ne morare.In qua petitione tantam fiduciam demonstrat/vt non aduentum sed celeritatem aduentus petat.Amen.

¶VVLGATA EDITIO. ¶Pro uictoria psalmus dauid. XL.

BEatus qui intelligit super egenũ & pauperẽ:in die mala liberabit eũ dñs.
Dominus conseruet eum & uiuificet eum/& beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum eius.
Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: uniuersum stratum eius uersasti in infirmitate eius.
Ego dixi.domine miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi.
Inimici mei dixerunt mala mihi:quando morietur & peribit nomen eius?
Et si ingrediebatur ut uideret/uana loquebatur cor eius:congregauit iniquitatem sibi.
Egrediebatur foras:& loquebatur in idipsum.
Aduersum me susurrabant omnes inimici mei:aduersum me cogitabant mala mihi.
Verbũ iniquũ constituerunt aduersum me:nũquid qui dormit nõ adiiciet ut resurgat?
Etenim homo pacis meę/in quo speraui / qui edebat panes meos:magnificauit super me supplantationem.
Tu autem domine miserere mei & resuscita me:& retribuam eis.
In hoc cognoui quoniam uoluisti me:quoniam non gaudebit inimicus meus sup me.
Me autem propter innocẽtiam suscepisti:& confirmasti me in conspectu tuo ĩ ętern ũ.
Benedictus dominus deus israel a seculo & in seculum:fiat fiat.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Vincenti psalmus dauidi. XLI.

erunt
1 Propheta BEatitudines intelligentis ad pauperem:in die mali liberabit eũ dñs[4].
2 Dominus[4] custodiet eum/& uiuificabit eum/& beabitur in terra:& nõ
dñe
trades eum in animam inimicorum eius.
3 Dñs[4] sustẽtabit eum super lectum doloris:totum stratum eius uersasti ĩ ęgrotatiõe ei9.
4 Homo.Ego dixi.dñe[4] miserere mei:medere animę meę,quoniam peccaui tibi.
5 Christus.Inimici mei loquentur malum mihi. Vox iudęorum recitata.quando morietur & peribit nomen eius?
eoꝝ quispiam
6 Christus. Et si uenit ad uidendum/falsum loquetur:cor eius congregabit iniquitatem
contra me
sibi,egredietur ad extra/loquetur .
7 Simul super me mussitabunt omnes odientes me:super me cogitabunt malum mihi.
conuentu christus
8 Verbum belihal infusum in ipso . Vox iudęorum recitata.& qui iacuit non addet ad surgendum.
9 Christus.Etiam uir pacificus meus:ꝗ confisus sum in eo,manducans panem meum/ magnificauit super me calcaneum.
10 Et tu domine[4] miserere mei & fac me surgere:& soluam eis.
11 In hoc cognoui quoniam uoluisti me:qm̃ non clanget inimicus meus super me.

merui

12 Et ego in perfectione mea :sustẽtasti in me, & fecisti stare me faciebus tuis ad ęternũ.
13 Benedictus dominus deus israel a seculo & usq; seculum:amen & amen.

Titulus est. Vincenti psalmus dauidi. De quo vt supra.

¶ Materiam psalmi/habemus ex autoritate christi ioan.13.esse passionem eius.nam ibi lotis pedibus discipulorum/anteq̃ aperte diceret vnus vestrũ me traditurus est/dixit discipulis suis.non de oĩbus vobis dico/ego scio quos elegerim:sed vt adimpleatur scriptura/qui manducat mecũ panem leuabit cõtra me calcaneum suum.quod in versiculo.9.huius psalmi scribitur.Ex hoc enim ꝙ adimplendam esse dixit scripturã hanc in iuda proditore/manifestauit consequenter contextum psalmi huius de sua tractare passione.Est igitur ad literam materia psalmi passio christi pro humano genere,adiuncta simul eiusdem resurrectione.

SVMMARIVM EST.

¶ Post descripta dona dei in christo curã habente pauperis humani generis describiť ipsius passio ex iudęoꝝ machinatione/exploratione/detractione/murmuratione/conatu ad extinguẽdũ/iudęq; proditione:& demũ resurrectio christi cũ potestate iudiciaria &c̃.describitur/gratias agendo deo.

¶ Personę loquentes sunt tres:scilicet propheta/genus humanum recognoscens statum suum/& christus:pter voces recitatas.

Beatitudines intelligẽtis ad pauperẽ.Diuidiť psalmus ĩ ptes duas:ppositiuã materiæ,& executiuã/ibi dñs custodiet.Proponit duo.Primũ beatum esse applicantẽ intellectũ suũ ad salutẽ pauperis.Et intẽdit ad lrãm describere tũ officium chri/ dicẽdo intelligẽs ad pauperẽ.ad hoc.n.verbũ caro factũ ẽ vt curã hẽret paupis,nõ huius vel illius sed hũani generis/indigẽtis necessariis ad vitã aiæ/ad vitã ęternã.Tũ beatitudinẽ ipsius/dicẽdo beatitudines.vere siqdẽ chrs ẜm ꝙ hõ fuit beatus ab initio cõceptiõis suę ĩ mr̃no vtero ẜm supiorẽ ptẽ aię:q̃uis ẜm corpus non fuerit beatus vsq; ad resurrectionẽ.Et qa hic de totali beatitudine ẽ sermo,ideo ĩtellige beatus ptim ĩ re & ptim in spe. ¶ Secũdũ.in die mali liberabit eũ dñs.Vbi pponiť tũ passio eius/significata p diẽ mali:dies.n.passiõis ẽ dies mali pœnalis.tũ resurrectio eius/significata p liberationẽ.nã p resurrectionẽ liberatus est a die malorum.

¶ Dñs custodiet eũ.Incipit hic pars executiua tali ordine.Primũ tractať illa particula/ beatitudines seu beatus Secundo illa ad pauperẽ/ibi ego dixi.Tertio illa/in die mali/ibi inimici mei.Quarto illa/liberabit eũ dñs / ibi & tu dñe.Quinq; itaq; beatitudinis ptes pphetat de chr̃o.Pr̃ia est respectu mali.Dñs custodiet eũ/pculdubio ĩtãtũ vt nihil ei euenerit quod non voluerit.Secunda est respectu boni quod ẽ vita.Et viuificabit eũ/vita gr̃ę.vidimus.n.eũ plenũ gr̃e & veritatis.Tertia ẽ respectu beatitudinis .et beabiť in terra.Quod ad lrãm impletũ ẽ:qa in terra in mr̃no vtero beatus fuit ẜm aiam:& rursus in terra resurgẽs beatus fuit ẜm corpus.ita ꝙ plenã beatitudinẽ ĩ terra habuit. Vnde singularissimũ christi priuilegiũ pphetatur dicẽdo/& beabiť in terra:quia solus fuit simul in terra viator & beatus,& tãdẽ plenitudinem beatitudinis in terra assecutus. ¶ Quarta respectu glorie nois eius.Et non trades/tu deus,eũ/mesiã,ĩ aiam/ĩ desideriũ/ĩ volũtatẽ,inimicoꝝ eius/iudęoꝝ. Volebant & ad hoc studebant põtifices iudęoꝝ vt occidẽdo christũ exterminarent nomen eius:deus añt nõ adimpleuit voluntatem eorum,sed econuerso per occisionẽ christi fecit totũ cõtrarium eius quod desiderabat animus iudęorum:quia propterea exaltauit eum & dedit ei nomen quod est super omne nomen , conuertitq; mundũ ad fidem christi. Vnde significanter nõ dicitur in manũ inimicorũ /sed in animam inimicorum:quia christus etsi traditus fuit manibus iudęorum,nõ tamen traditus fuit animo & intentioni eorum,qua intendebãt exterminare nomen & fidem eius. ¶ Quinta respectu proprie passionis.Dominus sustentabit eum super lectũ doloris,totum stratum eius versasti in ęgrotatione eius. Lectus doloris metaphorice passio christi significatur.In quo aduerte ꝙ describitur ad similitudinem iacentis in lecto doloris/ita ꝙ non inueniẽs requiem versat se per totum lectũ.nec dubiũ ꝙ ęgrotatio(hoc est passio)christi incępit ex quo natus est christus.Lectus autem vniuersa delectabilia humana (vtpote in quibus homo quiescit)significat.Et quia christus in vniuersis delectabilibus humanis afflictus ẽ(vt patet discurrendo)ideo totum stratum eius versatum dicitur in ęgrotatione eius/in statu infirmitatis assumptę.vnde pars beatitudinis in tanta passione describitur sustentatio. Dominus sustentabit eum/vniuersitate virtutum & potentia meritoria ad salutem totius mundi.

Ego dixi. Tractatur hic illa particula/ad pauperem : introducendo genus humanum loquens. Vbi nota ꝙ non introducitur genus humanum in omnibus suis suppositis,sed in recognoscentibus statum miseriæ suæ.Quod ex eo patet ꝙ ait. ego dixi/ confessus sum/affirmaui tria.Primum miseriam ppriam / domine miserere mei. Secundum ęgritudinem animæ/ medere animæ meæ. Tertium caussam vtriusq;/quoniam peccaui tibi.Dicere quippe hæc/est non omnium hominum,sed tantum recognoscentium se & recurrentium ad diuinam gratiam pro misericordia & salute animæ. ¶ Cernis hic pauperem/vtpote miserum & ęgrum ex offensa dei.

Inimici mei. Tractatur hic illa particula/in die mali:explicando mala quæ passus est christus tum ab inimicis tum a domesticis. Introducitur autem christus loquens & describuens hæc mala. Et primum intentionem expressam inimicoꝝ. Inimici mei/põtifices & principes iudęorum, loquẽtur/explicite dicẽt, malũ/duplex, mihi. s. qñ morietur? ecce malũ mortis. & peribit nomẽ eius? ecce malum extinctionis fidei christianę. ⁋ Secundũ explorationẽ. Et si venit/quispiã eorum, ad videndum/quæ p̃dico/quæ doceo, falsum loquetur/hoc est falso cordę loquetur: vtpote simulando & explorando: vt pluries patet in euangelio. magister hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. & rursus magister scimus quia verax es/si licet dari censum cæsari &c̃. Nec solũ explorãdo loquetur, sed cor eius congregabit iniquitatem sibi. Lege exploratores in resurrectione lazari: & videbis congregasse eos iniquitatem sibi, dum ierunt ad pontifices/narrantes quod viderant/pleni iniquitate. vnde collegerunt pontifices concilium contra iesum: vt ioan. refert ca. xi. ⁋ Tertium concitationẽ. egredietur ad extra/loquetur: hoc ẽ ii qui ad explorandum venerunt, egredientes a me/loquẽtur cõcitãdo alios: vt patet in exẽplo adducto. vñ subiũgit effectus cõgregatiõis eoꝝ. Simul sup me/vniti, sup me mussitabũt/occulte loquentur, oẽs odientes me: nec solũ loquentur, sed etiã super me cogitabunt malum mihi. Hoc apparet in conciliis eorum in quibus & cogitauerunt & dixerunt contra christũ. quod est quartũ. ⁋ Quintũ denique. Verbũ belial infusum in ipso. Cum exaggeratione narrat christus vltimam iniuriam sibi mortuo illatam: qñ pontifices nihil credentes de resurrectione christi, cõuenerũt ad pilatum dicẽtes ꝙ seductor ille dixit, post tres dies resurgam. Vbi nõ timebant ꝙ resurgeret: sed pro cõstanti p̃supponendo ꝙ nõ resurgeret/conati sunt adhibere remedium ne discipuli eius furarent corpus &c̃. Hoc verbum totaliter destruens spem resurrectionis, cũ exaggeratione dicit verbum belial (hoc est sine fręno/sine regula/nullam dei rationem habentis) infusum/imbibitum, in ipso/collegio eorum. Et qui iacuit/mortuus ĩ sepulchro, nõ addet ad surgẽdum. Quod si intelligatur assertiue/negat christum iacẽtẽ in sepulchro surrecturũ. Si autem interrogatiue, sensus ẽ ꝙ christus qui iacuit in sepulchro/nõne addet nobis onus ꝙ resurrexerit? quasi dicat sic/nisi prouideamus. Et significat timorem quem habuerunt pontifices ne discipuli christi dicerent plebi ꝙ surrexit a mortuis/& erit nouissimus error peior priore. Hæc quo ad inimicos. ❡ Quo ad domesticos aũt. Etiam vir pacificus meus/iudas iscariotes pacifice a christo tractatus & conuersatus cum eo: ꝙ confisus sum in eo/tribuẽdo ei apostolicum officiũ/& pręter hoc officium dispensatoris cõmendans ei loculos, manducans panem meum. erat enim cõmensalis christi/& pascebatur a christo: quia quæ dabantur/propter christum dabãtur: & etiã panis buccellam a christo sibi datã mãducauit. non obstantibus tot beneficiis magnificauit super me calcaneum. Offensam proditionis significat ex similitudine animalis calcitrantis contra eum qui curam illius habet. Et ẽ ratio similitudinis: quia repente contra omnem rationem contingit huiusmodi calcitratio contra hominem habentem curam illius equi. Solent enim huiusmodi animalia quãtumcũque aliis molesta fuerint/pacifice se habere cum curatore suo. propterea. n. præmissum est/pacificus meus/in quo confidebam/comedens panem meum: vt ostendatur contra omnem rationẽ huiusmodi repentina calcitratio. Et ne putes leuem calcitrationem/ait magnificauit: ita ꝙ nõ solum leuauit calcaneum cõtra me, sed magnificauit illud/magnam effecit supplantationẽ: vtpote tradendo me morti.

Et tu domine miserere mei. Tractatur hic illa particula/liberabit eũ dñs: dum christus prius orat, deinde exauditum se dicit: & demum gratias agit. ⁋ Orãdo tria petit. Primum remotionem miseriarum quas patiendo & moriendo incurrit. & tu domine miserere mei. Secũdum resuscitationem corporis sui. & fac me surgere. Tertium autoritatẽ iudiciariam. & soluam eis/iuxta merita eorum: quod est officium iudicis. ⁋ Exauditum autem se aperit. In hoc cognoui ꝙ uoluisti me, ꝙ non clanget/tuba gaudii & victoriæ, inimicus meus/iudęus, super me. Cognouerat christus homo anteꝗ̃ resurgeret ab initio conceptionis suæ ꝙ deus voluit in ipso: hoc est ꝙ deus complacuit sibi in christo. sed cognouerat speculatiue: in resurrectione autem cognouit experientia. & propterea dicit in hoc cognoui/experimentaliter: prius enim hoc non fuerat expertus. Et intendit per negationem clangoris inimici/victoriam suam qua vicit mortẽ resurgendo. ⁋ Et ego in perfectione mea. Aduerte hic christo multiplici iure obtigisse resurrectionem/iudiciariam potestatem &c̃. Et quantum ad præsens propositum spectat/duplex ratio tangitur. Altera orationis. & tu domine miserere mei &c̃. Altera meriti. meruit siquidem christus hæc omnia/& exauditus est in omnibus pro sua reuerentia. Et ratione meriti subiungit. & ego in perfectione mea. Acsi aperte diceret. non solum peto, sed meritum perfectionis affero. Et ego in perfectione mea/merui ꝙ, sustentasti in me/mundum ne in ęternę damnationis barathrum rueret: & fecisti stare me faciebus tuis ad ęternum/hoc est fecisti sedere me ad dexteram tuam in ęternum. ⁋ Gratias dęmum agens. Benedictus/benedictione laudis, dominus deus israelis/hoc est non alius deus ꝗ̃ deus veteris testamenti, a seculo & vsque seculum: amen & amen. Geminatur coniunctione & desiderium fiat & fiat/propter sacietatem vtriusque naturæ (animæ & corporis) in resurrectione. Vel geminatur affirmatio vere & vere, vt vtroque cultu (scilicet interno & externo/animo & ore/absque fictione) laudetur deus. Amen.

VVLGATA EDITIO. Victori/intellectus filiis core pſalmus. XLI.

QVemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum:ita deſiderat anima mea ad te deus.
Sitiuit anima mea ad deum fontem uiuum:quando ueniam & apparebo ante faciem dei?
Fuerunt mihi lachryme mee panes die ac nocte:dum dicitur mihi quotidie ubi eſt deus tuus?
Hęc recordatus ſum & effudi in me animam meam:quoniam trāſibo in locum tabernaculi admirabilis uſq; ad domum dei.
In uoce exultationis & confeſſionis:ſonus epulantis.
Quare triſtis es anima mea:& quare conturbas me?
Spera in deo:quoniam adhuc cenfitebor illi/ſalutare uultus mei & deus meus.
Ad meipſum anima mea conturbata eſt:propterea memor ero tui de terra iordanis & hermonii a monte modico.
Abyſſus abyſſum inuocat:in uocę cataractarum tuarum.
Omnia excelſa tua & fluctus tui:ſuper me tranſierunt.
In die mandauit dominus miſericordiam ſuam:& noctę canticum eius.
Apud me oratio deo uitę meę:dicam deo ſuſceptor meus es.
Quare oblitus es mei?& quare contriſtatus incedo/dum affligit me inimicus?
Dum cōfringūtur oſſa mea:exprobrauerunt mihi qui tribulāt me inimici mei.
Dum dicunt mihi per ſingulos dies:ubi eſt deus tuus?
Quare triſtis es anima mea:& quare conturbas me?
Spera in deo:quoniam adhuc confitebor illi/ſalutare uultus mei & deus meus.

IVXTA HEBRÆVM. Vincenti intelligentia filiis core. XLII.

1 Propheta SIcut cerua glocitabit ſuper fluenta aquarum:ſic anima mea glocitabit
†dii ad te deus†.
†diis †deo uiuo 2 Sitiuit anima mea ad deum†/ad deum uiuum†:quando ueniam & uidebo facies dei†?
†deorum 3 Fuit mihi lachryma mea panis die ac nocte:in dicendo ad me tota die:ubi est deus tuus?
4 Horum recordabor & effundam ſuper me animā meā: meditando qm̄ tranſibo in numero/incedā cū eis uſq; domū dei†/in uoce cantus & cōfeſſionis multitudo feſtiuans erit.
†deorum
†diis 5 Quid incuruaberis anima mea & tumultuaberis ſuper me:expecta deum†/quia adhuc confitebor eum appoſitiue ſalutes facierum eius.
6 Deus meus/ſuper me anima mea incuruabitur:ideo recordabor tui de terra iordanis & hermoniorum/a monte paruo.
†uoci 7 Abyſſus ad abyſſum uocās est in uocę† canalium tuorum:omnes fractiōes tuæ & undæ tuę ſuper me tranſierunt.
8 Die prçcipiet dn̄s[4] gratiam ſuam & nocte canticū ſuū mecū:oratio est deo uitarū mearū.
9 Dicā deo. Oro. petra mea q̄re oblita es mei?q̄re ater icedā in opp̄ſſione inimici?
10 In occiſione in oſſibus meis?exprobrauerūt mihi anguſtatores mei in dicere ſuo ad me tota die/ubi deus tuus?
11 Propheta. Quid incuruaberis ſuper me anima mea & quid tumultuaberis ſuper me?

expecta

appositiue
expecta deum†, quoniã adhuc cõfitebor eũ salutes facierum mearum & deum meũ. † dijs

Titulus est. Vincẽti intelligẽtia filiis core. Et est sensus ꝙ psalmus iste est intelligentia ocultorũ/at tributa filiis core vt q̃bus reuelatio facta est/vel saltẽ vt cantoribus. nã filii core non solũ fuerunt ianitores (vt dicitur. 1. parali. 26.) sed ẽt fuerunt cantores: vt patet. 2. parali. 20. Vbi dicitur. porro leuitę de filiis chaath & de filiis core laudabant dominum deum israel voce magna in excelsum. Quia tamẽ ordinate fiebat ista distributio/ideo pręponitur vincenti. i. pręsidenti musicę.

¶ Ex quo titulo nõ habet̃ materia psalmi, nisi generaliter ꝙ est intelligentia quedã. verũ ex ipso psal/mo facile patet ꝙ ꝓpheta in ꝑsona populi dispersi & affectãtis apparere corã deo in hierusalẽ/loquit̃. desiderat enim venire & apparere ante faciẽ domini: quod est desiderare cultũ dei in hierusalẽ. Narrat se interim multipliciter afflictum: & specialiter blasphemiis inimicorum/vbi est deus tuus? Quod insi/nuat ipsum in captiuitate esse/& adhuc non liberatum a deo. Verum an iste psalmus tractet ad lr̃am af/fectũ populi in captiuitate babylonica suspirantis ad regressum in hierusalẽ (cõcessum tãdẽ a cyro ꝑ/sarũ rege) an tractet de affectu totius populi israel ad mesiã ꝓmissum in hierusalẽ, sub dubio relinquo. Longa siquidẽ dilatio significata in versiculo. 9. (petra mea quare oblita es mei &c̃.) consonat magis regressui ad mesiã: q̃m in captiuitate babylõica nõ fuit multa dilatio: imo extabãt tp̃e regressus adhuc hoĩes qui viderãt primũ tẽplũ: vt dicit̃. 1. esdrę. 3. Vtcunq; sit/satis constat ꝙ de affectu dispersi populi ad veniendũ ad hierusalem (locũ diuini cultus) psalmus tractat ad literam.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Populus israel dispersus/ad diuinũ cultũ in dei tẽplo sitit. tũ hinc q̃a deus blasphemat̃/inde ob pro missum reditũ ad domũ dei. tũ hinc ob multiplicẽ ꝓpriã afflictionẽ/inde ob memoriã diuinę opis in primo ĩgressu terrę ꝓmissiõis. Et supplicat ne differat reductionẽ/cõfortãdo seipm̃ iterum ĩ diuina spe.

¶ Persona loquens propheta est.

Sicut cerua glocitabit sup fluenta aquarum. Diuidit̃ psalmus in partes duas: ꝓpositiuã materię, & executiuã/ibi horum recordabor. Proponit tria. Primũ magnũ desideriũ suũ ad deum/ad simi/litudinẽ ceruę desiderãtis aquas. Vbi aduerte duo. Primũ ꝙ aĩal de quo est sermo/in hebręo significat̃ fœminini generis: sed aiũt nõ esse vsq̃quaq; certum ꝙ fœmina hęc sit cerua: quum possit ẽt ĩtelligi caprea. Alterũ ꝙ dictio hebraica sonat clamorẽ ꝓprium illius aĩalis: puta ceruę. Et ideo q̃a sicut hinnire est equorum/rugire leonũ/mugire taurorum/ita glocitare ceruorũ, oportuit interpretẽ dicere. sicut cerua glo citabit/hoc est sua naturali voce clamabit, sic aĩa mea glocitabit ad te deus/hoc est ꝓportiõaliter sua naturali voce aĩa clamabit ad te deus. Et ꝓponitur vtrunq; in futuro: q̃m psalmus iste intelligẽtia est futuri tũc status iudęorum in dispersione. rõne siquidẽ talis futuri status ꝓphetat dauid ꝙ aĩa sua clamabit ad deũ sicut cerua ad fontes aquarũ. ¶ Secũdũ. Sitiuit aĩa mea ad deũ. Ne putares similitudinẽ ꝓpositã intelligi de affectu aquę ad balneum, explicat ꝙ de affectu aquę ad potum intendit/dicens. Sitiuit aĩa mea ad deũ/nõ pictũ/sculptũ aut fictũ, sed deũ viuũ. Quid aũt sitit subiũgit. quando veniã & vide/bo facies dei? Videre facies dei appellat p̃sentare se templo dei. Vnde p̃ceptum erat/ter in anno apparere corã deo. Et describit̃ ibi facies dei/ꝓpter p̃sentiam dei tanq̃ in loco electo ad cultũ diuinũ. Con/sonatq; rõ faciei more humano: q̃m facie hõ cognoscit̃ & cognoscit. Et sic dicit̃ videre facies dei/vt q̃si recognoscat deũ vt subditus dominum. Et scito ꝙ in hebręo habet̃ in datiuo deo/deo viuo: sed mutauit cõstructio ad deũ/deũ viuũ. ¶ Tertiũ. Fuit mihi lachryma. Ratio tãti desiderii nõ est solũ carere bo/no desiderato (scilicet apparere corã deo) sed magis est malũ magnũ quod interim patior. Nã fuit mihi lachryma mea panis. i. ad similitudinẽ cibi necessarii, nõ ad horam sed die ac nocte, in dicendo mihi tota die: hoc est dum inimici dicerent mihi in faciẽ tota die ꝑseuerando hanc blasphemiã, scilicet vbi deus tuus? Similis enim modus blasphemãdi legitur. 4. reg. 18. Vbi rapsaces populo ezechię dicebat. Vbi ẽ deus emath? vbi est deus sepharuaim &c̃. (subiũgẽdo) vt possit eruere dñs hierusalẽ de ma/nu mea. Est ergo sensus blasphemię. vbi est deus tuus liberãs te. Tristis vere animus de inhonoratiõe dei/pascitur lachrymis, non habens aliud imp̃sentiarum remedium: amans quippe non potest senti/re tam continuam contumeliam amati sine continuis lachrymis. operatur enim magna amor dei si est in aĩo, & si operari renuit/amor non est inquit greg.

¶ Horũ recordabor. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula/quando veniam & videbo. Secundo illa/sicut cerua &c̃. sitiuit aĩa mea ad deũ &c̃. ibi deus meus. Tertio tractat̃ illa/fuit mihi lachryma &c̃. ibi die p̃cipiet. ¶ Aduerte ꝙ tria sunt ꝓposita. s. bonũ affectatũ. s. apparere in domo dñi: & hoc explicatũ est in secũdo versiculo. Et afflictio aĩ: q̃ tangit̃ in primo versiculo in afflictiõe ceruę vexatę/& ꝓpterea sitiẽtis. Et demũ mœstitia cõtinua de blasphemia dei: q̃ explicata est in tertio versiculo. Horũ/trium, recordabor/hoc est nõ postergabo hęc/nõ tradã obliuioni sed ad memo/riã reuocabo: & reuocãdo ad memoriã hęc, effundã sup me aĩam meã/reducã intellectũ & affectũ meũ ad meipsum. Primi reg. 1. anna samuelis mater dixit ad heli sacerdotẽ, effudi aĩam meã in cõspectu dñi.

quādo ſeipſam in deū reduxerat orādo.iſte aūt q̄a ad ſeipm̄ ſuas meditationes reuocare intēdit,effun/
dā inquit ſup me aīam meā meditantē.Quid aūt meditaturus ſit ſubiungit.qm̄ tranſibo in numero,
incedā cū eis vſq; domū dei.Inter memoriā triū dictoꝝ maloꝝ,cōſolatio miſcet meditādo diuinā ꝓ/
miſſionē.hanc enim denotat cōiunctio qm̄:quia ipſa eſt vera cā reditus ad domū dei. Et ꝓpterea ait.
qm̄ tranſibo in numero/in numeroſitate comitatus.Nec trāſibo accelerans aut diuulſus,ſed incedam
cū eis/hoc eſt pedetētim ambulans cū iſta multitudine.talē ſiquidē ambulationē ſonat dictio hebrai
ca:vt intelligas ſecuritatē itineris.Et hoc nō per partē itineris,ſed vſq; domū dei.Nec ſola aderit ſecu/
ritas:ſed in voce laudis/q̄ fit cantādo,& cōfeſſionis/diuinę virtutis,multitudo feſtiuās/ſupple perget.
Et impletū eſt hoc ad lr̄am teſte ioſepho in.xi.li.anti.in ſecūdo regreſſu zorobabel ſub dario rege per/
ſarū,qn̄ in cymbalis ierunt ex babylonia in hieruſalem.¶ Ex qua ꝓmiſſione apoſtrophat ꝓpħa ad pro
priā aīam/cōfortando ipſam.Quid incuruaberis aīa mea & tumultuaberis ſup me?Depingit̄ hic pu/
gna animę contra hoiem,ex eo ꝙ aīa grauata multum triſtitia ꝓpter deſiderati boni abſentiā/nimis
deiiciebatur:hoc eſt ꝙ triſtitia incuruabat/deiiciebat aīam a viuacitate ſpei,& cōturbabat tranquilli/
tatē aīę.Hęc enim duo ſignificant̄,dū nō interrogando ſed cohibendo & arguēdo ait.q̄d incuruabe/
ris/ex celſitudine tantę ſpei,aīa mea:& tumultuaberis/ꝑ modū tumultuantis inquietabis,ſup me. Ex/
pecta deū (hinc apparet ꝙ incuruatio reſpectu ſpei īducta eſt)q̄a adhuc cōfitebor/confeſſione laudis,
eū/deū:nec ſolū eū ſed etiam ſalutes facierum eius.i.pręſentię eius/hoc eſt ſalutes multas in domo do
mini,quod eſt bonum tam deſideratum.

Deus meus/ſup me aīa mea incuruabitur. Tractat̄ hic multitudo afflictionū ſignificata in pri/
mo verſiculo:tria declarādo.Primo ꝑiculū icuruationis aīę a ꝑfecta rectitudine viuę ſpei . Deus meus
(fiducialiter exponit deo ꝑiculū)aīa mea incuruabit̄/ a ꝑfecta rectitudine ſpei,ſup me.Dixerat ſupius/
effundā aīam meā ſup me:dicit mō ꝙ iſta effuſio nō ſufficit.Et rō in altero verſiculo ſubiūgit̄.Abyſſus
ad abyſſum vocās in voce canaliū tuoꝝ,oēs fractiones tuę & vndę tuę ſup me tranſierūt .Multitudo
tribulationū hic ſignificat̄ ex ſimilitudine aquarū duplici.Prima penes inūdationes aquarū ſup terrā
ex duabus partibus:ſcilicet ex elemētis ſupioribus per pluuiā/& ex elemētis īferioribus ꝑ eruptionem
fontiū.Vn̄ dicitur in geneſi ꝙ apertę ſunt cataractę cœli & rupti ſunt fontes abyſſi . Et ex vtraq; parte
meatus appellant̄ hoc in loco canales ſeu fiſtulę dei:& dicit̄ ꝙ in voce canaliū/hoc eſt in ſonoro cur/
ſu ſeu deſcēſu aquarū ꝑ canales ſeu fiſtulas tuas tā ex nubibus q̄ ex fontibus,abyſſus/hoc eſt profundi/
tas vna aquarū,ad abyſſum eſt vocans/hoc eſt inuitās & ꝑtingens.nā ſc̄m naturā quum aquę tā affluē
ter e nubibus & fontibus fluūt vt ſonent/iungit̄ vna ꝓfunditas alteri.In terra iungitur lacus flumini/
bus ꝑ redundātiā,& vnus lacus alteri per effluxū:ita ꝙ apparet quādoq; terrę pars magna velut vnū
mare.Et intēdit dicere ꝙ abyſſus inuitat abyſſum in tāto effluxu aquarū ꝙ nō pluere aut fluere ſed per
canalia ſonādo ruere appareāt aquę.Et intēdit ꝑ hāc parabolā ꝙ ſicut tēpore magnarū inundationū
abyſſus abyſſum ſic inuocat,ita in hac ſua captiuitate afflictio afflictionē īuitat . ¶ Altera ſimilitudo
eſt penes aquas maris,in quibus ſunt vndę maximę infractę in ſeipſis & vndę etiam magnę quæ con
fringuntur ad obſtacula occurrentia . Vtraſq; vndas dictiones hebraicę ſignificant.& q̄ primo loco
poſita eſt ſignificat vndas q̄ cōfringunt̄(& ꝓpterea dicunt̄ hebraice fractiones)altera autē infractas.
Et intendit ꝙ omne genus tribulationum venit ſup nos.¶ Remediū aūt in lr̄a interponitur.metri/
ca ſiquidē ſcriptura nō ſeruat exacte ordinē ſniarū,ſed interſecat eas.Remediū eſt memoria beneficio
rū diuinoꝝ quę olim collata fuerūt populo quū primo īroductus eſt in terrā ꝓmiſſionis. Vbi aduer
te ꝙ ſupius cōſolatus eſt ſe/meditādo ꝓmiſſionē diuinā de futuro beneficio reductionis in domū dei:
mō cōſolatur ſe ex memoria pt̄i ſimilis beneficii/dicēs.Ideo ne incuruet̄ aīa mea inter tot tribulatio/
nes,recordabor tui deus de terra iordanis & hermonioꝝ a mōte paruo.Clara eſt recordatio dei de ter
ra iordanis . ſignificat enim beneficia diuina tēpore ioſue,qui īroduxit populū ex iordane in terrā ꝓ/
miſſionis.Clara quoq; eſt recordatio dei de terra hermonioꝝ:qm̄ ſignificat beneficia collata populo
tp̄e moyſi in debellatione regū amorreoꝝ trans iordanē.ſ.ſeon & og.hęc enim fuerūt a torrēte arnon
vſq; ad montem hermon :vt patet deute.3.Pluraliter aūt credit̄ ſignificari ꝓpter diuerſitatē partium
ad diuerſas nationes ſpectātiū.Vn̄ dicit̄ ibidē ꝙ ſidonii vocāt ipm̄ ſirion/& amorrei ſānir.vt perinde
ſit dictū hermonioꝝ acſi fuiſſet dictū hermon/ſirion & ſannir.¶ Nō liquet aūt q̄d intelligat̄ ꝑ montē
paruū.Quidā putant mizar eſſe nomē ꝓpriū mōtis,& dictū a mōte mizar:ſed q̄a in ſcriptura hoc nō
apparet/nō audeo cōſentire.Vnde rectius eſt vt a monte paruo ītelligamus a mōte oreb:qui eſt mōs
dei & primus locus in quo īchoauit deus loq̄ ad moyſen de eductione populi ex egypto in terrā ꝓmiſ
ſionis,qui eſt mōs paruus.Et cōſonat ſentētię:vt populus cōſoletur ſe ex fine/de terra iordanis,ex me/
dio/& hermonioꝝ,& ex principio liberationis & eductionis populi in terram promiſſionis/a monte
paruo.In hebręo habetur in datiuo voci,ſed conſtructio mutauit in voce.

Die ꝓcipiet dn̄s. Tractatur hic ille verſiculus/fuit mihi lachryma mea &c̄.tali ordine.Primo deſcri/
bitur merces:ſcilicet ꝙ pro eo ꝙ fleuit die ac nocte , dabit deus die quidem gratiam ſuam mecum.
in qua comprehenduntur vniuerſa dona dei gratuita.nocte vero canticum ſuum mecum : in quo

comprehendiť vniuersa lętitia spũs in deo.¶ Deinde describiť mediũ:scilicet ꝙ ĩterim ꝙ deũs det hęc in templo suo,vtar medio orõnis.Oratio/interim mea,deo vitarũ mearũ/autori & conseruatori.Dicã deo.ecce orõ.Petra mea quare oblita es mei/ad similitudinẽ obliti retardas reductionẽ mei? Et rursus quare ater ĩcedã/hoc est ad similitudinẽ lugẽtiũ ꝑcedo de tristitia in tristitiã?Ita ꝙ duo mala explicat. Et ꝙ obliuioni datus est.Et hoc minus malũ esset nisi ꝑcedereť de tristitia in tristitiã:qđ est in accumulatione maloꝝ esse.Acsi diceret.quare in vtroqꝫ malo(dilationis scilicet & augmẽti maloꝝ)me vides nõ succurrẽdo?¶ Occasiones aũt augmẽti maloꝝ subiũgit tres.Prima.in oppressione inimici.in quo significať oppressio populi dispersi ab inimicis. Secunda.in occisione in ossibus meis.In quo significari videť occisio maioꝝ,qui sunt velut ossa populi:vtpote qa sicut ossa sustẽtãt corpus ita primates sustinẽt populũ,monẽdo/cõfortãdo/exẽpla ꝓbẽdo. Vel significatur occisio ĩminẽs. quã constat magis ĩminere primatibus q̃ plebi:vt patet de mardocheo.cõsueuerũt enim irati principes seuire in capita multitudinis. Tertia.exprobrauerunt mihi angustatores mei in dicere suo ad me tota die vbi deus tuus?Hę sunt rõnes dicendi deo.quare oblitus es mei/& quare ater incedã?Aduerte hic ꝙ primũ ꝓpheta ĩtroduxit cõsolationẽ ex meditatione ꝓmissi beneficii.deinde ex recordatione recęptorũ olim beneficiorũ.& nũc tertio ex oratione recurrẽdo ad deũ:vt ĩtegra sit afflicti cõsolatio durãte afflictione. ¶ Demũ iteꝝ apostrophat ad aĩam suã.Quid incuruaberis aĩa mea?Et repetunť versiculi supiores,cũ triplici tñ differẽtia.Prima est ꝙ hic repetiť ĩterrogatiuũ/& qd tumultuaberis sup me? Et hoc ad augmẽtũ increpationis spectat.Secũda est ꝙ hic diciť ꝓnomẽ meaꝝ/salutes facierũ mearũ:ibi dictũ est salutes facierũ eius.vt ĩtelligas ꝙ confitebiť salutes & ꝑsentię diuinę/hoc est in domo dei:& ꝑsentię proprię.In quo videť significare ꝙ ipsemet videbit has salutes:ac ꝑ hoc nõ multũ distare.Et reuera vt dictũ est,multi eoꝝ qui viderãt tẽplũ prius/interfuerũt fundationi secundi templi.Tertia:qa hic addiť & deũ meũ/ꝑ gratiã cultus.¶ Recole & aduerte ꝙ in hoc psalmo ꝓpheta loquiť in ꝑsona populi dispersi.& ꝓpterea quũ conuertit sermonẽ ad aĩam suã/videť ꝙ sit parabolicus sermo:hoc est ꝙ sicut in vno & eodẽ hoĩe hõ ẜm partẽ supiorẽ.i.mentẽ/cõfortat seipm̃ ẜm partẽ ĩferiorẽ(quã significat aĩa ab officio aĩandi corpus/a respiciẽdo ĩferius significata)ita in vno populo velut vno corpore mystico pars superior q̃ magis sapit ea q̃ dei sunt/cõfortat ĩbecilliorẽ partẽ magis sapientẽ ea quę sunt affectus carnalis.Et iuxta hãc similitudinẽ intelligimus psalmũ hũc dictũ a populo in ꝑsona spũalium qui ĩtelligebãt & firma spe expectabãt aditũ in hierusalẽ/summa auiditate illũ cupiẽtes:vt erant daniel/zacharias/aggeus &c̃.Et hi inducunť cõfortare infirmiores/minoris spei & maioris murmuris. Quos ẽt vt blande intelligas confortatos/describit a supioribus appellatos aĩam suam.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. .XLII.

Iudica me deus & discerne causam meam:de gente non sancta ab homine iniquo & doloso erue me.

Quia tu es deus fortitudo mea:quare me repulisti/& quare tristis incedo dum affligit me inimicus?

Emitte lucem tuam & ueritatem tuam:ipsa me deduxerũt & adduxerũt in montem sanctum tuum & in tabernacula tua.

Et introibo ad altare dei:ad deum qui lętificat iuuentutem meam.

Confitebor tibi in cithara deus deus meus:quare tristis es aĩa mea/& q̃re cõturbas me?

Spera in deo:quoniam adhuc confitebor illi/salutare uultus mei & deus meus.

¶ IVXTA HEBRÆVM. XLIII.

1 Propheta. Iudica me deus† & litiga litem meam:a gente non gratiosa/a uiro doli & iniquitatis erues me. † dij

2 Quia tu [es] deus fortitudinis meę:quare elõgasti me,quare ater ĩcedã ĩ oppssiõe inimici?

3 Mitte lucem tuam & ueritatem tuam:ipsa ducent me/introducent me ad mõtem sanctitatis tuę & ad tabernacula tua.

4 Et introibo ad altare dei† ad deum lętitię/exultationis meę:& confitebor te in cithara deus † deus meus. † deorum † dij

5 Quid incuruaberis anima mea/& quid tumultuaberis super me?expecta deum †,quoniam adhuc confitebor eũ [appositiue] salutes facierum mearum & deum meum. † dijs

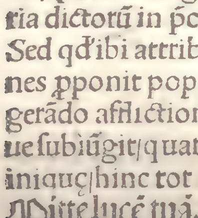
TItulus nullus eſt.
¶ Materia pſalmi (vt ex ipſo apparet) eadem eſt cū materia pſalmi ꝑcedentis. nā manifeſte hic agit̃ de liberatione ppl'i a gētilibus/ & de reditu ad domū dei: & ſil'r cōfortat ſeip̄m ppl's vt prius.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Populus diſperſus petit liberari a gente prophana & duci ad domum dei/ ſacrificaturus & laudaturus deū: interimq; ſeipſum confortat in diuina ſpe.
¶ Perſona loquens propheta eſt in perſona populi diſperſi.

IUdica me deus. Diuidit̃ pſalmus in ptes duas: ꝓpoſitiuā materię, & executiuā/ ibi a gēte. Duo ꝓponit. Alterū eſt. iudica me: hoc eſt ius dicito/ ſnīam profer pro me. Et in hoc petit nō differri ꝓmulgationē ſententię. Alteꝝ eſt. & litiga litē meā. In quo executionē ſentētię pro cā ſua petit. Et primum quidē petit tanq̄ a iudice. ſecūdū tanq̄ ab executore/ imo ab agēte cām ſuā. Et pinde dictū eſt litiga litē meā, acſi dictū fuiſſet pfice/ ad optatū effectū deduc litē meā. ¶ Vbi aduerte ꝙ pſalmus iſte eſt velut cōplemētū pſalmi ꝑcedētis: & ꝓpterea incipit petendo expeditionem cauſę. nā pſalmus ꝑcedens deſcripſit populū ſitientē/ meditātem/ recordantē ac orantē, non tamen explicite petētem: iſte autem introducit populum petentē tum ſeip̄m iudicari/ tum litē ſuam ad optatum finem duci.
¶ A gente nō gratioſa/ a viro doli ⁊ iniquitatis erues me. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat̃ illa pticula/ iudica me deus. Secundo illa/ & litiga litē meā/ ibi mitte lucē tuā. ¶ Circa iudiciū intēdit ꝓponere ex vna pte cōditiones gētiū īter quas eſt diſpſus/ & ex altera pte cōditiones ſuas: ex his inferēs ſnīam dādā pro ſe. Cōditiones gētiū ꝓponit tres. Prima eſt nō gratioſa: hoc eſt nō benefica/ nō benigna. per quā negatio nē videt̃ īſinuare negationē oīum virtutū. Secūda ꝙ eſt doloſa intus in aīo. Et tertia ꝙ eſt iniqua extra ī factis. Et ex his demeritis ſtatim īfert. erues me/ eripies me, a gēte tā iniq̄. ¶ Cōditiones aūt ſuas/ ex pte dei nō ipſius populi cōputat. qa tu deus fortitudinis meę. Non audet allegare merita/ ſciēs ꝙ ꝑ culpa ſua diſpſus eſt: ſed audet allegare honorē dei: qa. ſ. tu es deus fortitudinis meę. & ꝑteritę/ quū ītroduxiſti me in terrā ꝓmiſſionis a principio. & ſubſecutę/ defendēdo me tāto tpe in terra ꝓmiſſiōis. & futurę: qa nō aliūde expecto fortitudinē niſi a te. Ex hoc īquā ꝙ tu es deus oīs fortitudinis meę, cōſequēs eſt vt me iudices nec amplius differas: q̄re elōgaſti me, quare ater īcedā in oppreſſione inimici? Acſi apte diceret. cōſiderāti ꝙ tu es deus fortitudinis meę, mirū eſt/ mirū apparet, ꝙ tantū elōgaſti me/ elōgatione tpis: & ſil'r ꝙ tāto tpe incedā triſtis/ mœrēs. Et eſt repetitio ſummaria dictorū in ꝑcedēti pſalmo: vbi orādo dixit. petra mea (qđ idē eſt qđ firmitas mea) q̄re oblita es &c̄. Sed qđ ibi attribuit obliuioni/ hic attribuit volūtarię elōgatiōi. ¶ Et aduerte ꝙ duplices ſuas cōditiones ꝓponit populus. Et ex parte dei: qa deus ē fortitudo eius. Et multiplici afflictione quā patit̃/ exagerādo afflictiones: dū cōiungit eas cū illa cōditione ꝙ deus eſt fortitudo eius. Hinc enim admiratiue ſubiūgit/ quare elōgaſti? quū appareat ꝙ debeat eſſe oppoſitū. Collige itaq; inde conditiones gētis iniquę/ hinc tot afflictiones populi cuius ſolus deus eſt fortitudo, & inferes ſententiā liberationis.
Mitte lucē tuā. Tractat̃ hic illa pticula/ litiga litē meā: petēdo vt ꝑducat illā ad finē executiōis. Et primo petit mediū, nō arma ſed lucē & veritatē. Vbi ꝓpħa manifeſte ꝑuidit reductionē diſpſi ppl'i ad hieruſalē (ſiue tpe meſię ſiue tpe zorobabel) nō futurā potētia aut vi armoꝝ/ ſed diuina illuſtratiōe efficiēdā. vñ nō petit/ extēde brachiū tuū, ſed mitte lucē tuā. Quod verificatū eē ī aduētu meſię/ nō eſt dubiū: ambulātibus. n. in regiōe vmbrę mortis lux orta ē eis. Reductio quoq; captiuitatis babylōicę facta ē mittēte deo lucē/ clarificātē & mētē cyri regis & iudęos, q q̄ſi obſcuri iacebāt īter tenebras gētiū. nā (vt dr̃. 2. parali. vlti. & in pricipio eſdrę) ſuſcitauit dn̄s ſpm̄ cyri regis perſaꝝ: & ꝑdicauit clare dei nomē & reedificationē tēpli cū libertate iudęoꝝ redeūdi ī hieruſalē. Vbi appet miſſa a deo lux & veritas: poſtmodū renouata in dario/ xerxe & artaxerxe. Et vltra veritatē cognitā ꝙ deus gubernat mūdū/ miſſa eſt veritas ꝓmiſſionis factę de reductione populi in hieruſalē: vt ꝓmiſerat ꝑ hieremiā. ¶ Deīde ſubdit̃ efficacia lucis & veritatis. Ipſa ducēt me, nec ſolū ducēt ſed ītroducēt me ad mōtē ſc̄titatis tuę (q ē mōs moria: in quo cōſtat edificatū eē tēplū. 2. parali. 3.) & ad tabernacula tua/ circa tēplū &c̄. ¶ Tertio explicat̃ finis reditus. Et ītroibo ad altare dei/ offerēdo ſacrificiū: nec ſolū ad altare ſed ad ip̄m deum lętitię exultatiōis meę. Paꝝ eſſet ſacrificare in altari, niſi mēte offerremus mētes nr̃as deo. qui dicit̃ deus lętitię internę/ exultationis externę tūc futurę: vt ītelligas deū rōnem totius lętitię. Et cōfitebor te in cithara deus deus meus: nō erit vana aut ꝓphana lętitia/ ſed ad laudē dei, adiūctis ēt organis muſicis/ ſignificatis per citharā. ¶ Demū apoſtrophat ad aīam ſuam/ de verbo ad verbū ſicut in calce pręcedentis pſalmi. Vnde non eſt opus repetere expoſitionem. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO, ¶ Pro uictoria filiis core eruditio. XLIII

Eus auribus nr̃is audiuimus: patres noſtri annunciauerunt nobis.
Opus quod operatus es in diebus eorum: in diebus antiquis.
Man⁹ tua gētes diſꝑdidit & plātaſti eos: afflixiſti ppl'os & expuliſti eos.
Nec eni in gladio ſuo poſſederūt terrā: & brachiū eorū nō ſaluauit eos.

Sed dextera tua & brachium tuũ & illuminatio uultus tui: quoniam cõplacuisti in eis.
Tu es ipse rex meus & deus meus: qui mandas salutes iacob.
In te inimicos nostros uentilabimus cornu: & in noĩe tuo spernemus ĩsurgẽtes in nos.
Non enim in arcu meo sperabo: & gladius meus non saluabit me.
Saluasti enim nos de affligentibus nos: & odientes nos confudisti.
In deo laudabimus tota die: & in nomine tuo confitebimur in seculum.
Nunc autem repulisti & confudisti nos: & non egredieris deus in uirtutibus nostris.
Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros: & qui oderunt nos diripiebant sibi.
Dedisti nos tanq̃ oues escarum: & in gentibus dispersisti nos.
Vendidisti populum tuum sine prẹcio: & non fuit multitudo in cõmutationibus eoꝝ.
Posuisti nos opprobrium uicinis nostris: subsannationem & derisum iis qui sunt in circuitu nostro.
Posuisti nos in similitudinem gentibus: cõmotionem capitis in populis.
Tota die uerecundia mea contra me est: & confusio faciei meę cooperuit me.
A uoce exprobrantis & obloquentis: a facie inimici & persequentis.
Hęc oĩa uenerunt super nos: nec obliti sumus te/ & inique non egimus in testõ tuo.
Et non recessit retro cor nostrum: & declinasti semitas nostras a uia tua.
Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis: & cooperuit nos umbra mortis.
Si obliti sumus nomen dei nostri: & si expandimus manus nostras ad deum alienum.
Nonne deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis.
Quoniam propter te mortificamur tota die: ęstimati sumus sicut oues occisionis.
Exurge/ quare obdormis domine? exurge & ne repellas in finem.
Quare faciem tuam auertis: obliuisceris inopię nostrę & tribulationis nostrę?
Quoniã humiliata est in puluere aĩa nostra: conglutinatus est in terra uẽter noster.
Exurge domine: adiuua nos & redime nos/ propter nomen tuum.

IVXTA HEBRÆVM. Vincenti filiis core intelligentia. XLIIII.

1 Propheta. Deus † in auribus nostris audiuimus: patres nostri narrauerunt nobis, † dij
opus quod operatus es in diebus eorum/ in diebus antiquitatis.
2 Tu manu tua gentes expulisti & plantasti eos: malefacies populis/ & emisisti eos.
3 Quoniã non in gladio suo hereditauerunt terram/ & brachiũ eorum nõ saluauit eos: sed dextera tua/ & brachium tuum/ & lux facierum tuarum, quia uoluisti ipsos.
4 Tu ipse met rex meus: deus† pręcipe salutes iacob. † dij
5 et In te angustatores nostros cornupetemus: in nomine tuo conculcabimus insurgentes nostros.
6 Quia non in arcu meo confidam: & gladius meus non saluabit me.
7 Quia saluasti nos de angustatoribus nostris: & odientes nos confudisti.
8 ideo In deo † laudauimus tota die: & nomen tuum ęterno confitebimur. Selah. † dij
9 Etiam elongasti te & erubescere fecisti nos: & non egredieris in exercitibus nostris.
10 Facies uertere nos retro ab angustatore: & osores nostri diripuerunt sibi nĩa ɛ nos.
11 Dabis nos quasi ouẽ escę: & in gẽtibus uentilasti nos.
12 Vendes populum tuum sine opulentia: & non multiplicasti tibi in cõmutationibus eoꝝ.

13 Pones nos opprobrium uicinis nostris:subsannationē & irrisum circundātibus nos.
14 Pones nos prouerbium in gentibus:cōmotionem capitis in populis.
15 Tota die erubescentia mea coram me:& confusio facierū mearum cooperuit me.
16 A uoce exprobrantis & blasphemātis:a faciebus inimici & ultoris.
mali
17 Omne hoc uenit nobis:& obliti nō sumus tui/& non mentiti sumus in pacto tuo.
nō
18 Non est tractū retro cor nostrum:& deuiauit gressus noster a semitis tuis.
19 Quoniam contriuisti nos in loco draconis:& operuisti super nos in umbra mortis.
20 Si obliti sumus nois dei nostri/& extendimus palmas nostras deo alieno,
est
† dij 21 Nunquid non deus † inuestigabit istud: qm̄ ipse cognoscens occulta cordis.
euāgelizato
22 Quoniā sup te interfecti sumus tota die:reputati sumus ut ouis macelli.
† dñi mei 23 Expergiscere/quare dormies dñe† : uigila,ne elongare sempiterno.
24 Quare facies tuas abscondes:obliuisceris afflictionē nostrā & oppressionē nostrā:
25 Quoniam incuruata est pulueri aīa nostra:adhesit terrę uenter noster.
26 Surge/auxiliare nobis:& redime nos propter gratiam tuam.

Titulus est. Vincēti filiis core intelligētia. De quo vt supra in titulo psalmi.42.
¶ Quę aūt sit materia/nō apparet ex titulo. Vnde iuestigādo illā scito aliqd circa materiā psalmi manifestū & aliqd ambiguū esse. Manifestū qppe est cōmemorari diuina beneficia collata populo hebręoꝝ quum introductus est in terram promissionis/deo pro illis pugnante,& deplorari ꝙ in p̄sentia totum oppositū deus facit:& hoc sine ipsius populi flentis culpa. Ambiguū autem restat quo tempore hęc quę posterius deflenᵗ mala/verificata sunt:an scilicet tēpore veteris an tēpore noui testamēti. Et est rō dubii:quia nullibi in tota historia veteris testamēti iueniunᵗ verificari hęc duo simul: scilicet tātam populi afflictionē quāta hic describitᵗ/& simul tātā populi inocentiā quāta hic describitur. Et bene nota ꝙ ē sermo de populo & nō de singulari psona:vt thobia seu hieremia. populus qppe iustus nusq̄ legitur sic afflictus vt hic describitur. Vnde materia istius psalmi nō est populus captiuus captiuitate babylonica aut quacunqꝫ alia tam israel q̄ iuda:quoniā constat ꝙ ꝑpter sua peccata fuerunt dispersi. Et similiter nō est populus afflictus sub antiocho:intantū vt.2.macca.5.dicaᵗ. erant autē toto triduo.80.milia interfecti.40.milia vincti,nō minus autē venundati. Quia ꝑpter eoꝝ peccata (vt ibidē diciᵗ)hoc euenit. Et intantū tūc recesserūt a deo iudęi ꝙ in.6. capitulo subdiᵗ. nec simpliciter se quisq̄ iudeū confitebaᵗ:& quū liberi sacra celebrarenᵗ/cogebanᵗ hedera coronati libero circuire. Populus aūt de quo psalmus iste tractat/nō est oblitus dei/nec inique gessit in testamēto dei/nec recessit retro cor eius:& ꝑpterea quasi admiratur ꝙ deus se affligit tam vehemēter. In oppositū autē sonāt verba psalmi,sonantis populum istum esse iacob & filios antiquoꝝ patrū iudęoꝝ. ¶ Rursus si hęc mala non verificantur in populo hebręo/oportet assignare historiam quādo in nouo testamēto verificata hęc fuerit:& quum nullibi inueniaᵗ ₰m historię sensum hoc verificatū,nō minor cōsurgit ambiguitas. Quoniā aūt nō res sermoni sed sermo rei debet esse subiectus/& ex rerū gestarū historiis constat nō esse hic sermonē de populo veteris testamēti flente hmōi mala cū tanta inocētia, cōsequēs est vt populus testamēti noui cū summa innocētia vehemētissime afflictus ꝑphetetᵗ/deflens tot mala simul cū innocētia. ¶ Nec obstat ꝙ noīetur populus iacob:quoniā millies christianus populus in sacra scriptura appellaᵗ israel seu iacob/pp vnitatē fidei in populo vtriusqꝫ testamēti. Appellanᵗ quoqꝫ filii iudęoꝝ. tū quia salus ex iudęis est:vt diciᵗ ioan.4. tū quia primi fundatores ecclesię (quorū tēpore hęc verificata sunt) fuerunt ēt natione iudęi. ¶ Similiter nō obstat ꝙ in nouo testō nō fuerint verificate spēs maloꝝ hic enumeratoꝝ:puta ꝙ fuerit venditi. pluries enim in sacra scriptura spēs ꝑ genere ponitᵗ:& sicut pœnę inferni describunᵗ ex similitudine pœnaꝝ fletus/stridoris dentiū/vermium & hmōi,ita pœnę populi primitiuę ecclesię describunᵗ ad similitudinē pœnaꝝ populi fugiētis a pręlio/direpti/subiecti/vēditi/occisi. ¶ Et q̄uis rō hęc ex rebus gestis sufficiēs sit ad suadēdū populū istum eē populū primitiuę ecclesię,fulciᵗ tn̄ ex autoritate sacrę scripturę. nā paulus apostolus ad ro.8. affert verba huius psalmi de seipo & sui similibus dicta. Quis nos separabit a charitate chr̄i:tribulatio &c̄. sicut scriptum est. qa ꝑpter te mortificamur tota die, ęstimati sumus sicut oues occisiōis. Vndiqꝫ ergo apparet psalmū istū ad literā introducere populum christianum vehementer afflictū in apostolis & martyribus. vnde merito sortitus est titulum eruditio seu intellectus tanti mysterii.

¶SVMMARIVM EST.

¶Populus christianus primitiuę ecclesię in tribulatione magna constitutus/confert diuinę protectionis & opis beneficia exhibita priori populo quo ad tēporalia bona/cū imutato deo & rege ac facilitate similiter nūc ꝓtegendi & adiuuādi ēt in tēporalibus:& tñ mutatā in cōtrariū diuinā sniam experit,deo repellēte/cōfundēte/nō adiuuāte imo subiiciēte eos inimicis/ponēte eos in derisum &c̄.quum nec in his oībus peccauerit.recurritq; demum ad deum vt adiuuet & redimat.

¶Persona loquens propheta est in persona populi.

DEus in auribus nostris. Diuidit psalmus in duas partes:ꝓpositiuā materię,& executiuā/ibi tu manu tua.Proponit vnū.s.diuinū opus in veteri testō patratū/tanq̄ basim cōtrarietatis & admirādę mutatiōis.Intelligētia siqdē pręsentis psalmi versat circa cōtrarietatē diuini opis in veteri & nouo testō:dū in testō veteri deus ꝑ populo iusto opabat ꝓtegēdo a malis tpalibus & seruādo in bonis,in nouo aūt opatus ē affligēdo populū iustū/priuādo bonis tpalibus & replēdo malis.Et ꝑpterea ꝓponēdo opus qđ opatus es/ꝓponit materiā psalmi vt basim tātę cōtrarietatis.¶Ascēdēs igit mente ad deū pfectus primitiuę ecclesię populus,a deo ichoat.Deus in auribus nřis/nō ꝑ iterpositos nuncios/nō ꝑ vagā famā,audiuimus:sed patres nři q ex officio nos debēt erudire narrauerūt nobis opus qđ opatus es in diebus eoꝝ/hoc ē qđ ipsi viderūt,in diebus antiqtatis:vt ꝑ hoc itelligas appellatiōe patrū nō significasse postremos tm̄ genitores,sed oēs sibiīuicē succedētes pres pribus. loquitur enim iuxta mandatum legis,vt primi parentes annuncient filiis/& illi suis filiis/& sic deinceps. Quotidię autem hoc etiam vere dicere possumus:dum audimus moysen/samuelem &c̄.annunciantes nobis in scriptis suis opus quod operatus est deus in diebus eorum.

¶Tu manu tua. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo populus explicat opus qđ opatus est deus corā pribus sub rōne effecti ab ipso deo.Secūdo ibi/tu ipe rex/explicat idē opus sub rōne faciliter efficiēdi ēt nūc.Tertio explicat sub rōne omissi nūc & trāslati in cōtrariū/ibi ēt te elōgasti.Quarto manifestat ꝙ ista mutatio est in cōtraria/ibi oē hoc venit nobis.Quito supplicat ꝑ adiutorio & redēptione/ibi expgiscere.¶Licet itaq; multa fuerint mirabilia dei opa in veteri facta testō,hic tñ nullū partiale opus explicat:sed tanq̄ vnū totale opus oīa cōplectēs explicat opus expugnatiōis inimicoꝝ & introductionis in terrā ꝓmissionis.Expugnationis qdē.Tu manu tua/nō nřa,gētes/habitātes i terra ꝓmissionis,expulisti & plātasti eos.Ordo ꝑposterus/sed necessario ꝑmutatus.prius fuerūt gētes chananeę plātatę & deīde expulsę:sed pro rōne expulsionis affert plantatio/manifestādo dn̄ū dei ꝙ in ptāte eius fuit expellere,vtpote q plātauerat easdē:sicut i ptāte dn̄i q plātauit arborē/est euellere eā.Malefacies populis/illis,& emisisti eos.In malefaciēdo significat modus expulsionis:scilicet occidēdo variis modis. In cōiūctione aūt futuri & pteriti significat pseuerātia:ꝙ deus nō tm̄ ꝑ tūc sed ēt in futurū pseueraturus esset in expulsione populoꝝ.nō enī simul oēs expulsi sunt:vt patet in libro iosue & iudicū.Et ꝙ manus tua hoc fecerit/patet:qm̄ nō in gladio suo hęreditauerūt terrā/pres nři.Et ꝑ hoc excludunt oīa arma.& brachiū eoꝝ nō saluauit eos.& ꝑ hoc excludit naturale robur.¶Introductionis aūt.sed dextera tua/operatio tua fauorabilis(q̄lis fuit opatio tot miraculoꝝ ibi iteruenientiū:vt exiccatio maris & iordanis &c̄.)& brachiū tuū/opus tuū forte i tot debellatiōibꝰ,& lux faciei tuę/illustratio gr̄ę tuę dirigēs in agēdis.hęc.n.tria cōcurrerūt.Quia voluisti ipsos.hęc ē tota rō facti/ qa dilexisti ipsos pres nřos.

Tu ipse rex meus. Tractat hic diuinū opus sub rōne facile efficiēdi de nouo. Et intēdit ꝙ quia ipse est idem deus qui prius,si ꝑcęperit fiet sicut prius.ita ꝙ non interuenit aliqs defectus nec ex parte dei nec ex parte populi qn simile opus fiat si deus tm̄mō ꝑcępit.Et quantū est ex parte dei tu ipsemet/qui olim,rex meus/habes idē officiū/ita es rex meus nūc sicut tunc:deus/natura ipse qui prius,ꝑcipe/non oportet vt labores/solū tuū impium sufficit,ꝑcipe/hoc est si pręceperis,salutes iacob.i.populi tui.Ecce efficacia similis antiquę.In te angustatores nostros cornupetemus,in noīe tuo cōculcabimus insurgentes nřos/sicut fecerūt patres nostri antiq.¶Ex parte vero populi excludit primo impedimētum fiducię in seipso.qa nō in arcu meo confidā,& gladius meus non saluabit me.Excludit secūdo ipedimētū igratitudinis.Quia saluasti nos de angustatoribus nostris & odiētes nos cōfudisti,ideo in deo laudauimus tota die/laudes diuinas diximus:& nomē tuum in ęternum cōfitebimur:hoc est & laudabimus & laudauimus:hoc est laudabimus nō inchoātes laudare sed laudauimus ēt prius.Et bene nota ꝙ q̄uis hęc oīa istius particulę quantum ad modum dicendi assertiue scripta sint/siue in pterito siue in futuro,intentio tñ dicentis populi nō tendit ad asserendū futura & facta absolute/sed in euentu ꝑcępti diuini:hoc est si deus ꝑcipiat salutes.Quem intellectū textus ipse porrigit/dicendo.pręcipe salutes iacob,& in te cōculcabimus inimicos nostros/quia nō cōfidemus in nobis &c̄. Quid enim aliud per hoc significat,nisi ꝙ te ꝑcipiēte/nos in te cōfidētes vincemus:& cōsequenter subactis inimicis,qa saluasti nos & laudauimus & laudabimus:hoc est non inchoātes tunc/sine intermissione laudes tuas dicemus.Monstratur siquidē per hęc nō res gesta aut gerenda absolute, sed facilitas diuini operis/& ex parte dei actoris/& ex parte populi bene dispositi ad suscipiendum diuinū beneficium:vt intelligas ex neutrius partis defectu venire hanc mutationem.

Etiam elongasti. Tractaſ hic mutatio diuini opis. Vbi cōſidera ordinē. olim tu manu tua ꝑdidiſti inimicos/ſaluās patres:& nūc idē ipſe es & te ꝑcipiēte ſimile opus eſſet, qa recte diſpoſiti ſumus: attn̄ video ꝙ cū his oībus totū cōtrariū facis. Explicat aūt cōtraria opa ꝑ oppoſitū ad opa fauorabilia q̄ ſolita ſunt ꝑſtari in bello. ita ꝙ ſub parabola bellicoꝝ cūcta mala deſcribunſ q̄ primitiua eccleſia paſſa eſt. ¶ Vn̄ inchoat a priuatione ducis: intēdens ꝙ deus nō eſt dux eorū ſicut fuit dux patrū. Etiā elōgaſti/te a nobis & nos a te, & erubeſcere feciſti nos/te elongato & nō cōparēte. hoc enim ſubiūgit. & non egredieris in exercitibus noſtris/tanq̄ dux pugnās ꝓ nobis. Et hinc ſequiſ effectus fugę noſtrę a facie hoſtiū. facies vertere nos retro ab anguſtatore. Et effectus direptionis. & oſores nr̄i diripuerūt ſibi/bona noſtra nobis fugiētibus. Tertius effectus. Dabis nos quaſi ouē eſcę: hoc eſt dabis nos occidendos quaſi oues q̄ occiduntſ in eſcā humanā. Quartus effectus. Et in gētibus vētilaſti nos: hoc eſt eos q nō occidenſ/ad ſimilitudinē ventilātis diſperges in gētibus quocūq; ierint. Quintus declaratiuus huius quarti. Vēdes populū tuū ſine opulētia/tua: hoc eſt ſine acqſitione opū ꝓ ꝑcio populi. Et explicando hoc ſubdit. & nō multiplicaſti/opes tuas, in cōmutationibus eoꝝ. Et intēdit ꝑ hęc ꝙ tā parui ęſtimatus eſt populus ſicut q venditſ ꝓ nihilo ¶ Sextus. pones nos opprobriū vicinis noſtris. Hactenus de malis rerū & ꝑſonę: modo de malis oppoſitis glorię/famę & hmōi. Quoꝝ primū eſt contumelia. pones nos opprobriū vicinis noſtris/tāq̄ viros crimiuoſos. Secūdū eſt deriſio. ſubſannationē & irriſum circūdantibus nos/tanq̄ ſtultos. & hę duę paſſiones exaggeranſ ex eo ꝙ apud vicinos/nō aliquos ſed oēs circūcirca. tolerabilius eſt enim haberi iniquū aut ſtultū ab extraneis (vtpote ignotis nobis) q̄ a vicinis. Tertiū eſt detractionis īprecatorię. Pones nos ꝓuerbiū in gētibus: hoc eſt deducemur in ꝓuerbiū quum īprecanſ verbi gratia veniat tibi ſicut petro/ſicut paulo. vel execrādo tracter ſicut chr̄ianus & hmōi. hoc eſt enim poni ꝓuerbiū in gentibus. Quartū eſt ignominię publicę. cōmotionē capitis in populis. Quintū eſt iudicialis vexatio qua a principibus & iudicibus iniuriis multipliciter affecti ſunt. Et huic adiungiſ erubeſcētia. tota die erubeſcētia mea corā me: & cōfuſio faciei męę/erubeſcētis; cooperuit me. a voce exprobrātis & blaſphemātis, a facie inimici & vltoris. Nō ſufficiūt ſigna agitati capitis popularis, ſed adhibenſ voces iniuriaꝝ & ēt blaſphemię cōtra deū/adhibeſ pręſentia inimici odio hn̄tis & vīdictā exercētis. Per qđ ſignificaſ autoritas principū exprobrātiū martyribus quaſi ſupſtitioſis aut magis/blaſphemātiūq; fidē chr̄i: q cū hoc ꝙ ſunt inimici hn̄t offm̄ vltoris/qm̄ hn̄t gladiū ad vindictā malefactoꝝ. ¶ Si q̄ris modū quo an̄dicta mala bellica verificanſ in populo primitiuę eccleſię, facile apparet ītelligētibus populū primitiuę eccleſię velut bellū exercuiſſe cū mūdo, & deū nō pugnaſſe ꝓ eo quātum ad tp̄alia bona vel mala: nō. n. occidit ꝑſequutores eoꝝ. Et iō dr̄ ꝙ nō fuit dux eoꝝ. ſiīr multi ſctōꝝ velut terga verterūt, dū latuerūt in ſpelūcis & latebris/& de vna ciuitate fugerūt ī aliā. Direptio bonoꝝ occiſio & diſꝑſio, ī geſtis ſctōꝝ clare patēt. Vēditio nō niſi metaphorice in textu ītroduciſ: nā cōſtat deū nūq̄ ꝓprie vēdidiſſe. & adīpleta eſt, nō ſolū ꝓ quāto miſit deus ſctōs ī mūdū tā viles tāq; ꝓ nihilo habitos, ſed ēt quātū ad vſum vēditoꝝ ī ſeruitutē: nā chr̄iani ꝑꝑ fidem chr̄i habiti ſunt vt ſerui ad ſecāda marmora/ad portāda onera: vt patet in geſtis martyrū. Reliqua quę ſpectāt ad ignominiā/irriſionē & iudicia, nō egēt expoſitione: quū manifeſte adimpleta legamus.

Omne hoc venit vobis. Tractaſ hic cōtrarietas diuini opis ex ꝑte populi. Declarauit in ꝑticula ſuperiori opus dei in nouo teſtō eē cōtrariū opi antiquo quātū ad ipſam ſpēm opis: qa antiquos defendit, iſtos nō ſolū nō ē tutatus ſed ſubiecit hoſtibus/ſeruituti/ignominię &c̄. ¶ Poterat qſpiā dicere hāc cōtrarietatē diuini opis ꝓuenire ex cōtrariis meritis prioris ppl̄i & noui. ſ. qa prior ppl̄us erat iuſtus & nouus ē iniquus. Hāc obiectionē ītēdit excludere/apiēdo prio retērā īnocētiā īter tot mala. Oē hoc malū deſcriptū, venit nobis: & obliti nō ſumꝰ tui. (in quo excludiſ oē pctm̄ neglīgētię & ignorātię) & nō mētiti ſumus in pacto tuo: ī quo excludiſ oē pctm̄ cōtra legē de cultu dei. fœdus. n īter deū & populū erat vt ipē eēt deus eoꝝ & ecōuerſo. Nō ē tractū retro cor nr̄uꝫ (in quo excludiſ pctm̄ iternū tā iniquę q̄ remiſſę volūtatis) & deuiauit greſſus nr̄ a ſemitis tuis. Vbi aduerte ꝙ negatio nō ī pricipio verſiculi/determinat vtrunq; verbū. ſ. ē tractū & deuiauit. ita ꝙ ſenſus ē/& nō deuiauit greſſus nr̄ a ſemitis tuis. In quo excludiſ oē pctm̄ cōtra ꝑcępta legis. Ex qbꝰ appet ꝙ ppl̄s iſte retinuit inocētiā itegrā. ¶ Et qa dixerat oē hoc venit nobis/nō ſumus obliti &c̄. mō explicat rōnem vtriuſq;: ſcilicet & mali & īnocentię. Et eſt rō qa deus eſt autor oīum iſtoꝝ maloꝝ. Qm̄ cōtriuiſti nos in loco dracōis. Dicit populus ſe cōtritū in loco draconis/vel ꝑꝑ criptas in qbus hītabāt velut dracones: vel quia vt venenoſi hoīes hēbanſ a mūdo, reputāte religionē chr̄ianā quaſi venenū. & ſic cōterebanſ velut draco. Et opuiſti ſup nos in vmbra mortis. Cōtinua mortis cōminatio/continua edicta contra chriſtianos/continuę inqſitiones vmbra mortis appellanſ: qua cooperiri dicunſ ſancti ꝓpter principū ꝑtātem ſup illos. ¶ Tertio ꝓbat populus ſuā īnocētiā ex diuino teſtimonio. Si obliti ſumus noīs dei nr̄i/& ſi extēdimus palmas nr̄as deo alieno, nunquid nō deus inueſtigabit iſtud: quaſi dicat certū eſt ꝙ inueſtigabit & puniet. Et ſic habes teſtimoniū ex parte inqſitionis diuinę. Deīde ex parte notitię diuinę. Quoniā ipſe cognoſcēs/ſupple ē, occulta cordis. Dupl̄r. n. poſſet hō peccās euadere īpunis. aut qa lateret deū: & hoc excludiſ qa nouit occulta cordis. aut qa nō curaret: & hoc excludiſ qa inueſtigabit iſtud. Quarto

adiūgit ꝓprie inocentię maximā charitatem ac sctitatem. Quoniam ſup te interfecti ſumus tota die,
reputati ſumus vt ouis macelli. Maiorē charitatem nemo habet vt aīam ſuā ponat qs pro amicis ſu-
is: nō propter nos, ſed ſuper te ꝑdicato & ꝑdicando occidimur &c̄. In ſiſitudine aūt ad oues macelli ſi
gnificatur non ſolum patientia ouilis, ſed etiam neceſſitas ac vtilitas ęſtimata ac iudicata a principi
bus mundi de chriſtianorum occiſione. reputabant. n. neceſſarium ac vtile fore occidere chriſtianos
ſicut neceſſarium & vtile eſt occidere oues macelli.

¶ Expergiſcere. Supplicat demū populus ūt de⁹ ſurgat, auxilief & redimat. Vbi aduerte ꝙ quia pe
titio ē rei q̄ nō hr, & ppl's primitiuę eccleſiæ erat tātę ꝑfectiōis vt nō peteret auxiliū diuinū ad hoc ut
nō pateref (vt patet ex eo ꝙ multi eoꝝ dicebāt. has epulas ego ſemp optaui) ſalutē aūt ſpūalē hēbāt,
nec i cōferēdo illā deus ſe hēbat vt dormiēs, iō petit ppl's primitiuę eccleſiæ duo. Primū accelerationē
pacis eccl'ię: vt. ſ. fides chriſtiana poſſit publice ꝑdicari vbiqꝫ: ita vt qlibet poſſit libere abſqꝫ ꝑſequutio
nū metu chr̄ian⁹ fieri & eē. Et hoc itēdūt petere, dicēdo auxiliare nob̄. Quę gratia fuit dilata vſqꝫ ad cō
ſtātini tēpora. Alterū eſt acceleratio glorificationis corpoꝝ. quod (ut apoſtolus teſtatur ad ro. 8.) ipſi
intra nos gemimus adoptionē filioꝝ dei expectātes redēptionē corpis nr̄i. Et hæc petitio ſignificat di-
cēdo. & redime nos. Vtriqꝫ āt petitiōi ſubſeruit petitio expgiſcef. More itaqꝫ hūano cōcludit alloquēs
ppl's deū. expgiſcere, q̄re dormies dn̄e, q̄re ad ſiſitudinē ptrahētis ſōnū te hēbis. Nec iterrogādo ſed ſuſpi
rādo & gemēdo dicit q̄re. & ſubdit. Euigila, ne elōgare i ſempiternū, ne ad ſiſitudinē elōgātis ſe pmittas
eccl'iam i his pſequutiōibus. Quare faciē tuā abſcōdes, ad ſiſitudinē abſcōdētis faciē grę tuæ te hēbis:
obliuiſceris afflictionē nr̄am & anguſtiā nr̄am, ad modū obliti te hēbis. Qm̄ icuruata eſt pulueri aīa
nr̄a, adhęſit terræ uēter nr̄: hoc ē qm̄ afflictio ppl'i tui tā ſm paſſiōes aī q̄ corpis puenit ad terminū. Et
terminus qdē patiēdi ea q̄ ſpectāt ad aium (vt ſūt ignominia, cōfuſio, irriſio, & hmōi) ſignificatur per
icuruationē aīæ ad puluerē: tāq̄ nō ſit aliqd iferi⁹ ad qd poſſit icuruari. Terminus aūt patiēdi ea q̄ ſpe-
ctāt ad corpus (vt ignē, gladiū, feras, &c̄.) ſignificat p adhęſionē vētris ad terrā: tanq̄ nō ſit locus iferi-
or quo poſſit hūiliari q̄ vētre iūcto træ: ſic. n. tot⁹ hō ſm añriorē ptē træ iūgit. Tanq̄ apte dixiſſet. qa iā
ipleta ē mēſura patiēdi. vñ quū dixiſſet, expgiſcere, vigila, adiūgit ſurge, auxiliare nobis: non ne patia-
mur, ſed vt multiplicef eccl'ia tua i libtate pacis tuæ. Et hoc quo ad hāc vitā. Et redime nos, de ſuitute
corruptiōis q̄tū ad corp⁹. et hoc quo ad accelerādū reſurrectōis tēpus. Cūcta aūt petimus non pp nr̄a
merita (ſcimus. n. ꝙ nō ſūt cōdignę paſſiones huius tēporis &c̄.) ſed propter gratiam tuam. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori pro liliis filiorum core eruditionis canticū amantiſſimum. XLIIII.

ERuctauit cor meū uerbū bonum: dico ego opera mea regi.
Lingua mea calamus ſcribę: uelociter ſcribentis.
Speciosus forma prę filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis: pro
pterea benedixit te deus in ęternum.
Accingere gladio tuo ſuper femur tuum: potentiſſime.
Specie tua & pulchritudine tua: intende proſpere procede & regna.
Propter ueritatē & manſuetudinem & iuſtitiam: & deducet te mirabiliter dextera tua.
Sagittę tuę acutę: populi ſub te cadent in corde inimicorum regis.
Sedes tua deus in ſeculum ſeculi: uirga directionis uirga regni tui.
Dilexiſti iuſtitiā et odiſti iniqtatē: ppea unxit te de⁹ de⁹ tu⁹ oleo lętitię p̄ cōſortib⁹ tuis.
Myrrha & gutta & caſia a ueſtimentis tuis, a domibus eburneis: ex quibus delectaue-
runt te filiæ regum in honore tuo.
Aſtitit regina a dextris tuis in ueſtitu deaurato: circundata uarietate.
Audi filia & uide & inclina aurem tuā: & obliuiſcere populum tuum & domū pr̄is tui.
Et cōcupiſcet rex decorē tuū: quoniā ipſe eſt dn̄s deus tuus, & adorabunt eum.
Et filiæ tyri in muneribus: uultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.
Omnis gloria eius filiæ regis abintus: in fimbriis aureis circumamicta uarietatibus.
Adducentur regi uirgines poſt eam: proximę eius afferentur tibi.
Afferentur in lętitia & exultatione: adducentur in templum regis.
Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii: conſtitues eos principes ſuper omnem terram.

Memor ero nominis tui domine:in omnī generatione & generatione.
Propterea populi confitebuntur tibi in ęternum & in seculum seculi.

ℭIVXTA HEBRÆVM. ℭVincenti super sosannim filiis core intelligentia canticum dilectionum. XLV.

ideo sum
1 Propheta. MOuit cor meum uerbum bonū: dicens ego opera mea regi, lingua
est tanq̄
mea calamus scribentis uelocis.
o mesia
†dñi 2 Pulchruisti plus filiis adam,infusa est gratia ĩ labiis tuis:ꝑpea bñdixit te deus†ęterno.
3 Cinge gladium tuum super femur:potens gloria tua & pulchritudine tua.
4 Et pulchritudine tua profice:equita super uerbum ueritatis & humilitatis iustitiæ, & docebit te terribilia dextera tua.
sunt
5 Sagittę tuę acutę : populi sub te cadent in corde inimicorum regis.
est est
†dñi 6 Thronus tuus deus†seculo & semper :uirga rectitudinis uirga regni tui .
†dñi 7 Dilexisti iustitiā & odisti iniustitiā: ꝑpea unxit te de⁹†de⁹ tu⁹ oleo lętitię pl⁹ sociis tuis.
ad odorē
8 Myrrha & aloe / casia oibus uestibus tuis:a palatiis eboris/unde lętificauerūt te.
tibi aurī
9 Filię regum in charis tuis: stetit coniux dexterę tuę in massa ophir .
10 Vox patrū. Audi filia & uide & ĩclīa aurē tuā:& obliuiscerē ppl̄m tuū & domū p̄ris tui.
est venerando
†dñi 11 Et concupiscet rex pulchritudinem tuā : quia ipse dñs†tuus ,& incuruare ipsi .
honorabit te
12 Et filia tyri in munere :facies tuas depcabuntur diuites populi.
est
13 Propheta. Tota honorata filia regis interna:de intersertionibus auri uestis eius.
erūt mesie
In phrigianis ducetur regi:uirgines post eam,sodales eius/ducte tibi .
14 Ducentur in lętitiis & exultatione:ingredientur in palatium regis.
15 Pro patribus tuis erunt filii tui:pones eos principes†in omni terra.
†pri/cipib⁹ 16 Vox apostolica. Faciam recordari nomen tuum in omni generatione & generatione:
17 propterea populi confitebuntur te seculo & semper.

TItulus est.vincenti super sosannim filiis core intelligentia canticum dilectionum.℣Vincenti.i. p̄sidenti musicę,super instrumento vocato sosannim,filiis core.i.cantoribus ex filiis core,intelligentia.per quod significatur mysterium magna intelligentia dignum quod in hoc psalmo tractatur. & vere maxima intelligentia est psalmus iste:quia penetrat verbum carnem factum esse.Cāticum dilectionum/inter regem & reginam/inter mesiam & ecclesiam.℣Constat.n.in primis autoritate pauli ad hebr.1.psalmum hunc de diuinitate mesię tractare:dum dicit.Ad filium autē thronus tuus in seculū seculi,virga equitatis virga regni tui.dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem:propterea vnxit te deus deus tuus oleo exultationis pre participibus tuis.Quod i.6.&.7.versiculis huius psalmi habet. Cōstat secūdo ex progressu psalmi/quę dicuntur nō nisi de mesia posse intelligi.Fatentur quoq; iudęi psalmum hunc ad literam de mesia tractare.Vnde & thargum ĩ versu.2.pulchritudo tua o rex mesia maior filiorum hominum.Et in versu.7.at o tu rex mesia quoniam dilexisti iustitiam &c̄.Vndiq; itaq; habetur materiam huius psalmi esse mesiam,& consequenter coniugem eius ecclesiam.

ℭSVMMARIVM EST.

ℭPropheta describit mesiam a pulchritudine/gratia/fortitudine militari,successu prospero equitantem ita vt dextera & sagittis suis populos corde subiiciat sibi:eundemq; deum regnantem virga rectitudinis/odio iniquitatis/vnctum pre aliis confitetur,sic vt nec vestes aut domos eburneas obsequiūue filiarū regū p̄termittat.A cōiuge deinde monita/tota gloriosa/deducēda in regis palatiū &c̄.cōmēdat,adiūctis futuris filiis p̄ricipibus vniuersæ terræ/cū ꝑpetua memoria & laude nōis ei⁹ apud ppl̄os.

¶ Personæ loquentes sunt propheta/patres & apostoli.

MOuit cor meũ verbũ bonũ. Diuidit͂ psalmus in ptes duas: ppositiuã materiæ,& executiuã ibi pulchruisti plus filijs. Proponit tria. Primũ/quod ẽ pcipuũ.dicẽs ego opa mea regi.i. hoc.n. manifestat ppheta qd intẽdit dicere i ope huius psalmi/explicãdo regi:hoc ẽ ꝙ itẽdit tractare rẽ regiam alloquẽdo regẽ. Et qa nõ dr̃ regi hierl'm/nec regi assyrioꝝ/sed absolute regi,significat͂ ille q p excellẽtiã est rex.s.mesias.& in hoc ppõnit͂ materia psalmi. ¶ Duo aũt reliqua ppõnit velut annexa ad declaratiõnẽ istius. Alteꝝ ex pte cordis.mouit cor meũ verbũ bonũ. Existẽtibus in corde hoĩs verbis bonis & verbis malis,officiũ cordis.i.volũtatis est mouere ad dicẽdũ ad operãdũ &c̃.tã verbũ bonũ q̃ verbũ malũ.vñ & dñs i euãgelio dicit ꝙ de corde exeũt adulteria/furta &c̃. Afferit ppha ꝙ i ope hui⁹ psalmi cõstruẽdo cor meũ mouit verbũ bonũ qd intus erat.mouit inquã vt pdeat extra in locutiõe & scriptura. Nec dubiũ ꝙ verbũ hoc sit oĩfariã bonũ.s.vtile/delectabile & honestum,nõ huic vel illi sed toti vniuerso. ¶ Alterũ ex pte linguę.lingua mea calamus scribẽtis velocis. Et intẽdit p assimilationẽ linguæ ad calamũ scribẽtis velocis/modũ quo cõdidit hũc psalmũ.tum quãtũ ad prõptitudinẽ:qa non meditãdo sed tã cito dixit hũc psalmũ q̃ cito scriptor velox scriberet.per quod significat͂ ꝙ mẽs pphę i prõptu hũit hæc chr̃i mysteria. Tũ quãtũ ad sũmarie dicẽdũ/velut p capita.sicut enim velociter scribens notat res per capita,ita propheta mysteria christi non nisi per capita hic scripsit.

¶ Pulchruisti plus filiis adam. Incipit hic ps executiua tali ordĩe. Prĩo describit mesiã quãtũ ad cõditiões psonę. Secũdo describit eũdẽ sub silitudine eqtis armati tanq̃ pricipis exercitus/ibi cige gladiũ tuũ. Tertio sub siĩtudine regis/ibi thronus tuus. Quarto quãtũ ad cõiugẽ/ibi stetit cõiux. Quinto quãtũ ad ppagationẽ filioꝝ/ibi p prĩbus tuis. ¶ Describit i primis psonã mesię a duabus ptibus:pulchritudĩe.s.& loqla. Sub pulchritudĩe cõtinent͂ oẽs cõditiões visibiles:sub loquela audibiles. Ex his.n. duobus cognoscit͂/laudat͂ vel vitupat͂ hõ,& maxime priceps.ex effigie siqdẽ/pportione mẽbroꝝ/statura/colore,prĩo occurrit iudicãdus hõ.& sili͂ ex mõ loquendi/ex iis q̃ dicit & huiusmodi,iudicamus pcipue hoiem:duob⁹ porrigẽtibus sensib⁹/visu & auditu. ¶ Vñ quãtũ ad pulchritudinẽ.pulchruisti plus filiis adã. Per quod significat͂ ꝙ fuit & apparuit pulchrior oĩbus hoĩbus. Quod nõ itelligo de pulchritudine corpali(quũ hoc sacra scriptura nõ tradat:& pulchritudo exigat nõ solũ pportionẽ sed ẽt magnitudinẽ quãtitatis:christus aũt nõ legit͂ fuisse magn⁹ quãtitate corpali)sed itelligo de pulchritudine moꝝ/aĩ/& demũ naturæ. Pulchruit i primis pulchritudine deitatis:deide grãe sine mẽsura:& demũ exterioꝝ moꝝ. Cũ hoc tñ tene christũ ſm corpus fuisse speciosum pre filiis hoium negatiue:hoc ẽ ꝙ nullus fuit speciosior illo:qm̃ formatus ẽ virtute spũsancti,cuius cõmẽsuratissimũ ẽ opus.& forte fuit ẽt speciosior positiue prę filiis hoium. Ita ꝙ significãter dicitur pre filiis/ad excludẽdum primum hominẽ:q fuit etiam cõmẽsuratissimus factus a deo. ¶ Circa loquelam subiungitur. Infusa est gratia in labiis tuis. Gratia proprie hic dicitur qua sermo reddit͂ gratiosus auditoribus.& ad literã christus tã gratiose loquebat͂ vt ministri iudęoꝝ missi ad cõprehẽdendum iesum/redeuntes audita illius prędicatione,interrogã tibus pontificibus/quare nõ adduxistis illum?respõderũt/nunq̃ sic locutus est homo sicut hic loqtur ioan.7. Cum hac tñ gratia in modo loquendi,intellige quoq; gratiã in dictis/ordine & efficacia dicendi/docendi/monendi/& persuadendi.& vtranq; infusam:hoc est a deo effluxam. ¶ Propterea benedixit te deus ęterno. Effectus pulchritudinis & gratię sermonis hic est.ex his.n.hoc est mediãtibus istis,benedixit/multiplicauit,te deus ęterno. Benedictio in sacra scriptura quo ad augmentationem & multiplicationẽ sumitur frequenti vsu. Et ad literam videmus adimpletum ꝙ mediãte pulchritudine deitatis/gratię/morum &c̃.christi,& similiter mediante verbo pdicationis benedixit deus christum in ęternum: & augmentando ipsum quo ad gloriam corporis &c̃.& multiplicando quo ad filios hoc est fideles.& vtrũq; in ęternum:vt patet.

Cinge gladium tuum. Describitur hic mesias tanq̃ eques imperator exercitus,prius quo ad arma deinde quo ad equũ.& demum quo ad actionem pl̃ii. Ita ꝙ parabola est ꝙ iste accingat ensem suum super femur seu latus suum/fortis &c̃.& ꝙ in decore suo prospere equitet super equum veritatis &c̃.& exerceat dexteram suã terribiliter,ita ꝙ sagittę eius penetrent corda inimicorum:& sic populi ei subiiciãtur. Hæc est metaphora. ¶ Sensum autem oportet singillatim penetrare. Gladius christi teste apostolo verbum est dei.& gladium spiritus quod est verbum dei. Cinge gladium tuum/ppara diuinũ verbum/hoc est euangelium,tuum/non alienum,super femur. Quum debuisset dicere super latus,ratione mysterii dixit super femur/in quo est vis generatiua:vt intelligas per femur partem generatiuam/quæ baptismus est. Et congrue dicitur cinge gladium tuum super femur:hoc est ppara verbum euangelicum super baptismum. Et hoc ad literam impletum constat,ordinante christo doctrinam euangelicã cum baptismo.euntes docete omnes gentes/baptizantes eos &c̃. ¶ Potẽs gloria tua & pulchritudine tua. Fuit potẽs christus in pdicatione & baptismo.tũ ex gloria sua:quę maxime apparuit i miraculis: vt ioãnes euãgelista testat͂.& hæc comitata sunt pdicationẽ & baptismũ:iuxta illud.dño cooperãte & sermonẽ cõfirmãte sequẽtib⁹ signis. Tũ ex pulchritudine sua/hoc ẽ plenitudĩe grę & veritatis qb⁹ pulcher ẽ chr̃s. Ita ꝙ potens fuit chr̃s & glĩa miraculoꝝ/& pulchritudine grãe ac veritatis ad attrahẽdum

mundū pdicando & baptizando.¶Et scito ꝙ dictio hebraica nō adamussim sonat gloriā, sed mediū qd īter laudem & gloriam: velut laudem magna voce. Et propterea interptes multi ex altero extremo scilicet gloria cui magis appropinquat, interptati sunt gloria tua. Hæc quo ad pparationem. ℂ Sequitur equitatio. Et pulchritudine tua/oīs gratiæ & veritatis, pfice/ad meliora semp pgredere: eqta super verbū veritatis & hūilitatis iustitiæ. ego ī hoc natus sū vt testimoniū phibeā veritati. & discite a me qa mitis sū & hūilis corde. Ita ꝙ chrs eqtauit/velut eqtās pgressus ē, sup veritate & hūilitate iustitiæ/nō ignauię. tū ī ppriis vitę ac doctrinę actionib⁹: tū ī ascēsu crucis: tū ī actiōibus alioꝝ. Oīa siqdē documēta ei⁹ sūt documēta veritatis: & hoc quo ad ītellectū. & hūilitatis, nō qliscūq sed iustitiæ/hoc ē debitę: & rursus iustitiæ/hoc ē iustificātis. & hoc quo ad volūtatē. Doctrīa siqdē chri exigit hūilitatē/nō superogatiōis sed debitā: q oīs ītellectus ī captiuitatē redigit ī obsequm chri/q oīs volūtas ñ renuit subiici cui debet/& q iustificat oīs hō. ℂ Seqt actus pliādi. & docebit te terribilia dextera tua. Vtit ppheta consueto loquēdi more/quo dicimus ille princeps docuit manu sua terribiles duces qs ipse ē/significādo p hoc q fortiter pugnauerit cōtra illos. Docere ē apte mōstrare/expiētia teste. Dextera tua/fauorabilis ē assistētia chri ad euāgeliū. & hæc ē docēs facto. Terribilia sūt tormēta oīs gñis & mors/pugnātia cū chro. hæc.n. didicerūt expientia qs ē chrs/demtatus p pnomē te: dū fuerūt supata a dextera chri. Cōstrue sic. Et dextera tua/fauorabilis assistētia tua, docebit/facto expiētię, terribilia tanq psonas discētes, te/tanq rē quā discūt. Cōstat aūt hæc adipleta eē ī passiōibus martyrū: & ī primis supata morte(q ē vltimū terribiliū)ī passiōe chri. ¶Post dexterā q ē instrm cōiūctū, subiūgit sagittę/q sunt instra sepata. ita ꝙ nō solū manu sed sagittis pugnās describit. Sagittę tuę acutę. Quāuis possint apli ītelligi sagittę externę chri(iuxta illud esa. 49. posuit me sicut sagittā electā)melius tñ apparet intelligere sagittas chri internas: q sūt spūales īmissiōes mouētes aīum hoīum ad fidē/spem & charitatē. Et hæ velut sagittę a remotis mittunt, acutę: vtpote penetrātes corda. Et sunt verę tuæ/ita ꝙ nullius alterius: qa solus ipse pōt hūanū cor penetrare. ¶Haꝝ sagittarū effectus ē. ppli/nō vnus ppls sed multi/sine numero, inimicoꝝ regis/q es tu/hoc ē nō credētiū tibi(nullos.n. hēbat chrs inimicos nisi nō credētes/siue iudęos siue gētiles)sub te cadēt, nō in corpe sed in corde: hoc ē subiicient tibi ex corde, subiicietur tibi fide/spe/charitate. hoc ē.n. cadere corde sub chro. Et hic termin⁹ plii quo inimici sūt subacti corruentes sub chro/suscipiēdo iugū fidei ī corde. ¶Aduerte hic & p pdictis & p dicendis in hoc psalmo, ꝙ qa sub metaphora psalmus iste tractat cōditiōes mesię &c. ideo expōnes istę nō sūt mysticę, sed ad sensū spectāt lrālē. cōstat.n. sensū lrālē metaphorę nō eē ipsam metaphorā, sed qd intēdit significari p illā.

Thronus tuus deus. Post descriptū mesiā sub specie pricipis militātis ac vincētis, describit idē mesias sub spē regis quātū ad deitatē/dignitatē/ppetuitatē/ptātē/bonitatē/gr̃æ excellentiā/vestes/domos/ac aulicas. ¶Vide singula. Primo vocat. O deus. in quo fatetur regem istū esse deū. Thronus tuus. dignitatem explicat regiam. Seculo & semper: vt verā æternitatē intelligas. Sceptrum seu virga rectitudinis sceptrum regni tui: hoc est potestas regni tui est ad rectitudinem faciendam & administrandā/ad ordinandum non recta. Per quod significatur id quod impossibile est humano cuiq regno: scilicet reducere omnia ad rectitudinem. Hoc enim facit sceptrum christi: dum merita omnia rectificat per pmia/& culpas omnes recto subiicit ordini puniendo. ¶Dilexisti iustitiam/in omnibus. Ecce bona voluntas. Multi siquidem reges etsi recte exercent sceptrū regni, in suis tamen animis non sunt boni. contra quod post sceptrū/hic adiungitur dilexisti iustitiam: vt intelligas internum amorē ipsius iustitię. Et odisti iniustitiā. Et hoc dicitur propter reges qui etsi amant iustitiā/nō tamen ita ꝙ odio habeāt iniustitiā: sed pter occurrētia aliqua amicoꝝ/consanguineoꝝ &c. nō euitāt iniquitatē, omittendo punire iniustitiam. ¶Propterea vnxit te deus deus tuus oleo lętitię plus sociis tuis. Nota cōtextū. Quem prius appellauit deū/thronus tuus deus, eundem alloquēdo appellat vnctum a deo/propterea vnxit te deus deus tuus: vt intelligas vnam hypostasim seu personam esse deum & vnctum a deo: hoc est esse deum & hominem. Et potes per oleum lętitię intelligere gratiam vnionis: qua verbū caro factū est/qua homo est deus identitate hypostasis. Et sic coniunctio ppterea denotat effectum consecutum ex gratia vnionis: q hic appellat vnctio oleo lętitię. nā ex illa cōseqtur veritas antedictorū: scilicet thronus tuus deus seculo & semper &c. ex hoc.n. ꝙ verbum caro factū est/effectū est vt idem deus & homo thronū habeat in ęternum &c. Propterea/propter hos effectus, vnxit/oleo lętitię/gratia vnionis affecit, te/ratione humanę naturæ, deus/omniū, ex hac ipsa vnctione deus tuus singularissime(scilicet per gratiam vnionis hypostaticę)plus sociis tuis/beatitudinis capacibus/vniuersis creaturis intellectū habentibus: nulli siqdem alteri gratia vnionis cōcessa est. Et appellauit actionē diuinam qua verbū caro factum est vnctionē: quia ipsa cōstitutus ac appellatus est vnctus/christus/mesias: sicut tēporales reges apud hebręos/vnctiōe cōstituebāt reges. ¶Myrrha & aloe casia omnibus vestibus tuis/appositę fuerunt, a palatiis eboris/quod fit de dente elephantis. Non solū vestes oēs nulla excepta suffumigatę describunt, sed palatium describit eburneum: hoc est crustulis eburneis intus incrustatū: sicut nos marmoreis tabellis crustata templa videmus. Vnde. 3. reg. vlt. dicit ꝙ achab rex israel ędificauit domum eburneam. & amos. 3. dicit. peribunt domus eburneæ. Magnorū siquidē regū in orientali/

bus regionibus erat hēre aulā aliquā sic ebore crustatā. Vnde lętificarunt te filiæ regū/officio suffumigādi vestes & psonaliū obsequoꝝ (in quo excellētia ministrātiū psonæ mesiæ significatᷓ ex regali gñe, dū describuntᷓ filię regum in obsequio eius) in charis tuis/in iis quæ sunt tibi chara: hoc est nō solū grata sed æstimata & in præcio habita. Vtrūq; dr̄/ & lętificauerunt/ & in charis tuis: ne alterū defuisse intelligas. Sunt q lætificare q̄runt principē, sed nō in charis ei: sunt & q chara principi ministrāt, sed nō lętificando. filiæ regū vtrūq; fecerūt. ⁋ Aduerte hic quo ad lr̄am ne exigas veritatē aromatū q̄ hic noīantᷓ in hebræo: qm̄ forte q̄ris impossibile. Sat sit nosse induci aromatum spēs quibus vestes regię coluntᷓ, vel suffumigādo/ vel aspergēdo/ vel quouis alio mō. Et p casiā intellige nō casiā fistulā q̄ est medicinalis: sed casiā aromaticā, q̄ est virga quædā aromatica. per aloem intellige lignū aloes. Et quo ad vsū suffumigationis videmus suauē odorē fumi ex præparato ligno aloes in aulis pricipum. Quo ad vsum vero aspersionis legimus puer. 7. aspersi cubile meū myrrha/ aloe & cinamomo. ℭ Circa significatum p huiusmodi silitudines oportet aduertere vt partes metaphorę sibi cōgruant. Et qm̄ spēs aromaticę ad odorē spectāt/ & odor bonus famam bonā significat (dicente apl'o. christi bonus odor sumus, aliis odor vitæ i vitā &c̄.) & vestes chr̄i sanctas opatiōes significāt (dicēte ioāne i apoc. de vestibus byssinis q sunt iustificatiōes sanctoꝝ) cōseq̄uēs ē q christi opa spirātia odorē optimę famę itelliguntᷓ p vestes spirātes odorē myrrhę/ casię/ ligni aloes &c̄. Palatia eburnea cōstat eē magnificas aias ƀm virtutē, i qb⁹ habitat chr̄s. Quæ ex pte materiæ describuntᷓ excellētissimę: nulla qppe materia cōgrua ad domus edificiū, apparet excellētior ebore. Et ex pte quātitatis ac formæ describuntᷓ oīa excellētissima: vtpote palatia. vt vtrinq; intelligas nō quascūq; sanctas mētes sed supmas. ⁋ Filię regū in obsequio describuntᷓ: vt spūalem excellētiā psonaꝝ ministrātiū itelligas per filias regū. Quarū actio describitᷓ lętificare ipm mesiā in illis rebus ac actionibus q̄ gratę ac charę sunt ipsi mesiæ: hoc est in magnis virtutū actibus (q soli sunt res charę mesiæ) lętificare ipsum/ lętitię materiā pbere. Et qm̄ describuntᷓ filiæ regū non solū lętificare in charis eius/ sed pponitur vñ seu ex qbus, significatᷓ p hoc q filiæ regū ministrādo aromata/ vestes & palatiū suauiter redolere fecerunt. Per quod significatᷓ extēsionē boni noīs christi effectā per filias regū: hoc est mētes valde illustres: quales fuerūt apl'i & alii sanctissimi viri. Quāuis ēt illustres ƀm gloriā huius mundi personæ/ ad hoc multum cōtulerint. constantinus enim suscipiens christi fidē/ fecit redolere vestes christi. cōstantia quoq; filia eius multum ad id contulit inter nobiles romanas &c̄.

Stetit coniux. Descriptis cōditionibus mesiæ quo ad psonā/ militiā & regnū, describitᷓ mō ex cōiuge. Vbi parabola cōsistit i hoc: q describitᷓ mesię spōsa ad illius dexterā cū auro/ tāq̄ extra domū existēs suscipiēs monitiōes solitas fieri puellis veniētibus ad viros suos, adiectis pmissiōibus multis tū amoris tū honoris. deide tanq̄ data cōmoditate vt spōsa vestiatᷓ illustrioribus vestibus (i quo subitelligitᷓ regē se cōtulisse i palatiū & spōsam iterum ornari) describitᷓ spō ę ornatus cū ipsius deductiōe ad regē i palatiū cū societate virginū & sodaliū. Hæc est parabola. ℭ Vide singula. Stetit. non dixit sedit: qm̄ describitᷓ tanq̄ ingressura domū/ describitᷓ velut cui obuiauit rex extra i atrio. Et vere stetit: qa militās ē eccl'ia/ nō triūphās/ nō regnās i pn̄ti vita. Aduertēdū ē. n. q quēadmodū mesias descriptus ē prius militās & deide regnās, ita cōiux eius prius describitᷓ vt spōsa veniēs ad virū/ & deinde itroducta in palatiū regis: qa prius ē eccl'ia militās/ deinde triūphās. ⁋ Coniux. Dictio hebraica nō pprie significat cōiugē, sed mulierē relatā ad seruitiū viri i gñatiōe. quā interp̄tes cōiugis noīe significauerūt. Quæ sit aūt hæc mulier, apl's ad ephe. manifestat/ aperiēs q ē eccl'ia. Dexteræ tuæ (in quo ēt seruat morē pricipū honoratium cōiuges ad dexteras) hoc est potioribus bonis tuis/ q̄lia sunt bona spūalia, in massa ophir/ hoc ē i massa auri. aurū. n. descriptū ē a loco ophir. Per massam auri intellige auꝝ informe multū simul iunctū seu cōpactū, tanq̄ dotē seu munus quod secū detulit mulier. Et significatᷓ p hoc ecclesię intentio: aurea qdē/ qa optima. in massa aūt, quia formabilis p christi doctrinā i distinctas formas ecclesiasticoꝝ sacroꝝ/ ordinū/ graduū &c̄. Quā in hoc p̄cipue ostēdit q venit ad hoc vt iungatᷓ mesię/ ad hoc vt seruiat ipsi. ℭ Sequitᷓ monitio. audi filia. Cōsuetū est aduenietem sponsam monere vt imbuat mores domus mariti/ relinquēdo mores & patrię suę & domus patris sui. Et ppea hic describitur velut suscipiēs paternas monitiones a senioribus seu parētibus spōsi: q in pposito p̄res christi/ pphetę sancti/ q veteris testamēti sūt. ⁋ Admonetᷓ aūt eccl'ia iungēda christo circa qnq;. Prio audi. Fides. n. ex auditu ē veteris & noui testamēti. Et appellatᷓ filia instructionis & amoris: vt ēt ex noīe gratius instruatᷓ. & vere est filia p̄riarcharū & pphetarū. Secūdo & vide/ discerne credēda a nō credēdis/ sperāda a nō sperādis/ diligenda ab odio habēdis/ opanda ab omittendis &c̄. Tertio & inclina aurē tuam/ humilia caput tuū. aurē pro capite posuit: hoc est in captiuitatē redige intellectū tuū. Quarto & obliuiscere populū tuū & domū patris tui: hoc est doctrinā/ mores/ ritus ppl'i tui, siue gentilis siue iudaicę pfidię: & domū p̄ris tui/ diaboli. vos ex p̄re diabolo estis. seu etiā p̄ris carnalis vt sic/ q̄ten⁹ carnalia sapit. Obliuiscere/ p oblitis habe. Et huic monitiōi annectitᷓ pmissio ei⁹ qd maxime desideratᷓ a spōsa. s. amari a suo cōiuge: & h tāto magis a rege. & cōcupiscet rex pulchritudinē tuā. Magnificat pmissionē ex dignitate cōiugis/ dicēdo rex. ex magnitudie amoris/ dicēdo cōcupiscet. ex q̄litate ipsius spōsę/ dicēdo pulchritudinē tuā. Et hoc pculdubio ad lr̄am verificatᷓ de chr̄o respcū eccl'ię: dū cōcupiscit pulchritudinē ei⁹ eleuatᷓ i cœlū.

¶ Quinta monitio. Et incuruare ipsi/mesię/debitũ honorẽ illi exhibẽdo vt subdita: qa ipse/mesias, dñs tu⁹: supple ẽ. Huic monitiõi apponit̃ p̃miũ honoris: ꝙ.s. tu honoraberis ab aliis. Et filia tyri i muner̃, facies tuas depręcabuntur diuites populi. Quãtum ad parabolã, puto meminisse tyri ciuitatis extraneę: qm̃ tyrus ciuitas fuit opulẽta iuxta mare/vacãs negociatiõibus plurimis, vñ cẽt ab extraneis muneribus multis honorãda. Et significat̃ p filias tyri & diuites populi/honor exhibẽdus ecclesiæ a gẽtilibus & potẽtibus huius seculi dupl̃r. s. oblatione munerꝝ & pce grãꝝ. Et vtrũq; adimpletũ videmus: principibus & populis offerentibus munera ecclesiæ/& petẽtibus intercessione ecclesiæ diuinã grãm.

¶ Cõpleta monitiõe/vt cõmoditas det̃ spõsę ornãdi se subintellecta cessiõe regis, q vere cessit ascẽdẽs in cœlũ postq̃ obuiauit spõsę stãti (hoc ẽ ecclĩæ militãti) p mysteriũ incarnationis/passionis &c̃. (psonaliter. n. occurrit imo venire eã fecit ad atriũ nõ ad cœli palatium) post hæc describitur ornatus spõse. Tota honorata filia regis interna, de intersertionibus auri vestis eius. Aduerte ꝙ hactenus est tacitũ genus spõsę: nũc explicat̃ ꝙ est de genere regio/dicẽdo tota honorata filia regis. Quod aũt dicit interna, ad hoc spectat ꝙ sponsa dum nouis vestibus vestitur/exuitur vestes quas erat induta desuper: & sic inuẽta est in interioribus vestibus gloriose induta. Et propterea dicit ꝙ tota interna honorata est. nõ enim ecclesia est quæ deũ labiis honorat & cor eius lõge est ab eo: sed intus tota plena est virtutis/cui soli debetur honor. Vestis autẽ qua induitur/describitur opere phrigiano seu plumario sic desuper tecta vt filis auri confecta sint receptacula circularis vel cuiuscũq; alterius figuræ lapidum p̃ciosorum: quẽadmodũ videmus in ecclesiasticis vestibus lapillos insertos sparsim per vestes. hoc enim significatur dicendo/de intersertionibus auri vestis eius. ¶ Et explicans amplius qualitatem vestis/subdit. In phrigianis/que vulgo dicũtur recamatę, ducetur regi. hinc apparet ꝙ rex recesserat. virgines post eam/reginã: sodales eius/scilicet reginę, ductę/erũt, tibi/mesię. ¶ Modus aũt eundi. Ducentur/regina/virgines & sodales, in lętitiis/internis, & exultatione/externa: ingredientur in palatium regis. Significatur per hæc ꝙ ecclesia/hoc est in vnitate ecclesiasticę fidei spei & charitatis, ducũtur animæ ad christũ tam virgines (integrę/innocentes/perfectiores) q̃ sodales/hoc est societate charitatis etsi non tanta perfectione iunctę. Apparet autem ꝙ ingressus iste/ad cœlestę palatium intelligẽdus sit: vbi residet rex/vnde genuit filios. Post ascensionem quippe suã/ingressa iam ecclesia tot animarum sanctarum in cœlum, pro patribus suis genuit hic istos filios apostolos/mittẽdo spiritumsanctum. Et ppterea subdit̃. Pro patribus tuis. Reliquũ erat describere mesiam a prole futura. Et consistit parabola in hoc: ꝙ iuxta morem nuptiarum imprecatio fit futurę sobolis fœlicis/perpetuę &c̃. Itaq; nõ imprecando sed prophetãdo ait ad mesiã/seu ecclesiam coniugem. Pro patribus tuis/prophetis & patriarchis/ex quibus natus es ẽm carnẽ, erunt filii tui/apostoli quos ecclesia per sacrum baptismum generabit: pones eos/apostolos, principes/non iudeæ aut syriæ, sed in omni terra. Quod impletum videmus. ¶ Seqtur effectus principatus. Faciam recordari nomen tuum in omni generatione & generatione. Introducitur enim apostolica vox obsequens christo. faciam recordari nomen tuum/non nomen meum, in omni generatione & generatione. Memoria nominis christi finis est principatus apostolici: memoria autem de qua scriptum est. memores erunt mandatorum tuorum ad faciendum ea. Propterea/qa faciam recordari nomen tuum, populi confitebũtur te/mesiam, seculo & semper. ¶ Nota ordinem. christus constituit apostolos in principes: ipsi efficiunt memoriam non sui sed christi: & sic infertur ꝙ populus cõfitetur christũ. vt hinc intelligas quo ordine fructus populi ex p̃latorũ depẽdet studio. Amẽ.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori filiis core pro iuuẽtutibus psalmus. XLV.

Deus noster refugium & uirtus: adiutor in tribulationibus quæ inuenerũt nos nimis.
Propterea non timebimus dum turbabitur terra: & transferentur montes in cor maris.
Sonuerũt & turbatę sũt aquæ eorũ: cõturbati sũt mõtes i fortitudie ei⁹.
Fluminis impetus lętificat ciuitatẽ dei: sanctificauit tabernaculũ suum altissimus.
Deus in medio eius non commouebitur: adiuuabit eã deus mane diluculo.
Conturbatę sunt gentes & inclinata sunt regna: dedit uocem suam & mota est terra.
Dominus uirtutum nobiscum: susceptor noster deus iacob.
Venite & uidete opa dñi: q posuit prodigia sup terrã/auferẽs bella usq; ad finẽ terræ.
Arcum conteret & confringet arma: & scuta comburet igni.
Vacate & uidete: quoniam ego sum deus/exaltabor in gentibus & exaltabor in terra.
Dominus uirtutum nobiscum: susceptor noster deus iacob.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Vincenti filiis core sup iuuenculis cantic[um].

1 Propheta. DEus†nobis protectio & fortitudo:auxilium in tribulationibus inuẽ †dii
tus est ualde.
2 Ideo non timebimus in mutari terrã:& in labi montes in corde marium.
3 Sonabunt/intumescent aquę eorum:trement montes in superbia sua. Selah.
4 [Et tñ] Flumen [est sic] /diuisiones eius lętificabunt ciuitatẽ dei†:sanctificando tabernacula excelsi. †deorũ
5 Deus†in medio eius [est] /non labetur [ciuitas] :auxiliabitur ipsi deus†in uoluendo mane. †dii †dii
6 Attonitę sunt gentes/lapsa sunt regna:dedit [deus] in uoce sua [virtutẽ] /liquefiet terra.
7 Dominus⁴exercituum nobiscum:fortitudo nobis deus iacob. Selah.
8 Ite/uidete opera domini⁴:qui posuit desolationes [idolatrię] in terra.
9 Faciens cessare bella usq; extremum terræ:arcum cõfringet & concidet lanceam/plau
stra comburet in igne.
10 Mesias. Relaxate [passiones] & cognoscite quoniam ego deus†:exaltabor in gentibus & exalta- †dñ
bor in terra.
11 Propheta. Dñs⁴exercituum nobiscũ:fortitudo nobis deus iacob. Selah.

TItulus est.vincenti filiis core super iuuenculis canticum. Vbi scito ꝙ dictio hebraica quã interpretes significarũt iuuẽculis/a nõnullis dr̃ ꝙ est nomen ꝓpriũ instrĩ musici. Quod qa non constat posthabemus:& vt noĩe appellatiuo vtẽtes/amplectimur significationẽ iuuẽcularũ. Cõsonat enĩ hoc materiæ psalmi:quã ex ipso psalmo oportet accipe. ¶ Appet manifeste in hoc psalmo ꝙ de tẽpore mesię tractaẽ:quũ dr̃ ꝙ facit cessare bella vsq; ad extremũ terræ,arcũ cõfringet & cõcidet lanceã &c. tãta siqdẽ & tã vl'is pax nullo alio tpe ꝑmittiẽ nisi tpe mesię:vt patet esa.2.vbi expresse de tpe mesię dr̃. Et cõflabũt gladios suos in vomeres & lãceas in falces/non leuabit gens cõtra gẽtẽ gladiũ,nec exercebunẽ vltra ad pliũ. Et eadẽ ꝓmissio hr̃ michee 4.fere de verbo ad verbũ. Et qa ex manifesto psalmi sensu tractaẽ hĩ de ciuitate dei/q̃ dr̃ lętificari diuisiõib⁹ fluminis,cõseq̃ues ẽ ꝙ materia hui⁹ psalmi ad literam sit ciuitas mesię:quæ proculdubio est ecclesia pro tempore illo quo talem ac tantam habuit pacem qualis & quanta hic describitur. Et,quia donum hoc consecuta est ecclesia tempore iuuẽtutis suæ,ideo congruit titulus super iuuenculis.

SVMMARIVM EST.

¶Ciuitas dei non timet,tã terræ q̃ maris motus terribiles,sed manẽs imota lętaẽ fluminis riuis trãquillis:& adiuta ẽ tã valide vt diuina voce cõcussa sint regna &c. Inuitat deinde ad videndum opera dei:vt ex opibus videãt qm̃ mesias est deus,exaltandus in gentibus & in terra.
Personę loquentes sunt propheta in persona ecclesię iuuenis/& mesias.

DEus nobis ꝓtectio ⁊ fortitudo. Diuidiẽ psalmus in ptes duas:ꝓpositiuã materiæ,& executiuã/ibi iõ nõ timebimus. ¶ Proponit vnũ/multis cõditiõibus fultũ. Qđ ꝓponiẽ ẽ ꝙ deus ĩuẽtus ẽ ĩ nr̃is angustiis auxiliũ. Cõditiões sunt duę dei.s.ꝙ ẽ ꝓtectio & ꝙ est fortitudo nobis. Vna auxilii.s. valde/ꝙ ẽ valde auxiliatus. Deus inquit nobis ꝓtectio/a malo,& fortitudo/ad ꝓsistẽdũ in bono,inuẽtus est/experientia teste,valde/non parum,auxilium in angustiis.

¶Ideo nõ timebimus. Incipit hĩ ps executiua tali ordine. Pr̃io tractaẽ illa pticula/ĩ angustiis. Scd̃o illa ĩuẽtus ẽ auxiliũ valde/ibi flumẽ. Tertio illa.fortitudo & ꝓtectio/ibi ite. Quarto illa/deus/ibi relaxate. ¶ Tribulationes duplices describũẽ.s.ĩ terra & ĩ mari. Iõ nõ timebimus ĩ mutari terrã,& in labi mõtes ĩ corde mariũ. Magna securitas hoĩum ĩ deo excludẽs timorẽ ĩ tãta mutatiõe:dũ.s.moueẽ terremotu terra,dũ mõtes ex terremot⁹ magnitudĩe labunẽ ĩ ꝓfundũ mariũ:cũ his accñtibus.s. Sonabũt,itumescẽt aq̃ eoꝝ/tot mariũ:tremẽt mõtes/a tumoribus aq̃,in supbia sua/ĩ excellẽtia celsitudinis suę:hoc ẽ quãuis superbi & celsi sint. Et est ordo ꝑposterus.nã primum est sonare seu intumescere aquas:deinde moueri terram:postea tremere montes:& demum labi eos in mare. Potest & superbia determinare fluctus maris intumescentis.ita ꝙ describantur aquę maris primo sonantes:deinde intumescentes:& demum in procellas erectę supra montes. Locutio ista metaphorica est. ¶ Et ut metaphoram intelligas,aduerte parabolam qua vtitur propheta. Proponit enim ciuitatem quandam riuos fluminis in se habentem:& facto circũcirca terremotu tam vehementi vt tremant montes/

& concussi submergantur in mari/aquę quoq; maris sonent & intumescant/& procellas etiam comminātes mōtibus faciāt,ipsa tñ ciuitas qa deus ē in medio eius nō cōmouet/sed adiuuat a deo:ita ꝙ fluminis eius riui trāquilli lętificāt eam/sanctificādo tabernacula ipsius.Hæc est metaphora.Et est sensus ꝙ ppl's christianus euāgelizās fidē christi nō timet cōmotionē terrenoꝝ hominū cōiter/nec cōmotionē labētium aīo principū in corde mariū habitātiū(hoc est multis & innumeris populis ṕsidentium)quātūcūq; aq̄ hoc est populi sonēt/clamēt/intumescāt/& procellas tormētoꝝ exaltent:quātūcūq; mōtes tremāt,hoc est cōmoueāt aduersus fidē christi ēt timore ne religio christiana crescat.Et p tremorem intellige omnem aliam passionem significari qua principes a rectitudine rationis cadentes/ inordinatum motum incurrerunt.

Flumen. Prosequēdo parabolā,tractat illā particulā/auxiliū inuētus est valde:declarās auxiliū diuinū inter tot terribilia collatū ciuitati.Declarat aūt sine ordine.nā ꝑm ordinē incohandū est.deus ī medio eius.Per qđ significat ṕcipiū auxilii p̄ntia diuīa.De⁹ ī medio ei⁹/ciuitatis dei.vbi fuerit duo vel tres cōgregati ī noīe meo/ibi sū ī medio coꝝ.Et hinc infert cōtrariū terremotus.s.nō labet.s.ciuitas hñs deū in medio. Et tūc sequit secūdū.auxiliabit ipsi deus ī voluēdo mane.Auxiliū dei matutinū describit:vt intelligas nō eē tardū sed hora congrua/dum voluit tēpus ex nocte in mane. Et tunc ordinate seqtur tertio loco.Flumen,diuisiōes eius lętificabūt ciuitatē dei.Post īmotā ciuitatē a malo/post auxiliū matutinū ad bonū,cōgruit lętitia.Vbi quātū ad parabolā sicut ciuitas nō est lapsa ex terremotu,ita flumē nō est alteratū ex tumētibus & sonātibus aqs.Et facito p̄ctū post flumen:subaudiēdo ē supple sic ꝙ diuisiōes eius/riui eius,lętificabūt ciuitatē dei.Ad lr̄am aūt flumen est gr̄a sp̄ūalis: iuxta doctrinā dñi in euāgelio.flumina de vētre eius fluēt aq̄ viuæ.Hoc aūt inqt ioānes/dixit de sp̄ū quē accepturi erāt credētes in eū.Sp̄ūs ergo sanctus diuisiōibus suis/diuisionibus gr̄aꝝ diuidēs singulis prout vult,lętificabit ciuitatē dei/christianū ppl'm,ab vnitate fidei/spei/charitatis &c̄.ciuitatē dei appellatū:sanctificādo tabernacula excelsi.Vbi debuisset dicere sanctificādo domos(ciuitas.n.ex domibus construit)dixit tabernacula/pp mysteriū.tabernacula qppe sunt peregrinātiū & militātiū,domus aūt permanētium:vt intelligas ꝙ de ecclesia militante tractat dixit tabernacula.Et ne intelligeres materialia habitacula hoīum/ apposuit excelsi:vt pateat hoīes ipsos appellatos tabernacula excelsi, eo ꝙ in ipsis habitet deus velut peregrinus & militās.viuo ego iam nō ego,viuit aūt in me christus inqt apl's.Iunge ergo duplicē effectū fluminis:sanctificare hoīes in qbus de⁹ hītat,& lętificare vnitatē eoꝝ diuersitate gr̄aꝝ. ¶ Attonitę sunt gētes/lapsa sunt regna:dedit in voce sua/liquefiet terra.Descripto diuino auxilio quātum ad effectus in ipsa ciuitate,describit idē quātū ad effectus externos in hostes.Et incohādo a cā.Dedit/deus/supple virtutē,in voce sua/euāgelica.Et ecce tres effectus.Primus. attonitę sunt gētes/tāto euāgelii tonitruo sonāte & coruscāte.Secundus.lapsa sunt regna/idoloꝝ.Tertius.liquefiet terra/dura corda vniuersę terrę ad sil'itudinē liquescētiū resoluētur ī lachrymas peccatoꝝ suoꝝ.Quæ oīa adīpleta ad lr̄am legimus. Dñs exercituū nobiscū,fortitudo nobis deus iacob.Hæc ē ꝓfessio ciuitatis christiāę.Vt ītelligas eūdē eē deū chr̄ianoꝝ & veteris testi & ṗriarchaꝝ,dicit ip̄a ciuitas ꝙ dñs exercituū(sic.n.appellabat ī veteri testō deus)ē nobiscū:& ꝙ deus iacob/ac p hoc isaac & abrahā(sic.n.appellabat de⁹ añ datā legē.exo.3.ego sū de⁹ abrahā/de⁹ isaac & de⁹ iacob)ipse nō ali⁹ ē fortitudo nobis.

Ite/videte. Tractat hic illa ṗticula/ꝓtectio & fortitudo:inuitādo mūdū ad cōsiderādū opa dei q̄ fecit ꝓtegēdo & roborādo euāgelicos viros. Inuitat ciuitas dei hoīes mūdi ad cōsiderādū opa dei quo ad duo.Pr̄io quātū ad subām facti:hoc ē desolatiōes tēploꝝ & cultuū idolatrię.Et hoc significat dicēdo:q posuit desolatiōes in terra.Deinde quātū ad modū faciēdi:qa.s.desolauit idolatras absq; bello/ absq; armis vsq; ad extremū terrę.Et hic modus significat dicēdo.faciēs cessare/in hac desolatiōe,bella,nō in vno loco sed vsq; extremum terræ.Et declarādo cessationē belli,subdit destructionē armoꝝ bellicoꝝ.arcū cōfringet & cōcidet lāceā:plaustra/bellica,cōburet in igne.Describit.n.ex his actiōibus ꝙ nec bello nec cōminatiōe armoꝝ(vtpote fractoꝝ/cōcisoꝝ/cōbustorū)vsus est ad desolationē idolatrię.Et ad hoc īuitādo dicit.ite/videte opa dñi.Dictio hebraica significat venire & recedere:& ṗpea ītērp̄tes transtulerūt ite/cōe vtriq; actui.siue veniēdo ad nos testes/siue pergendo ad res ipsas,ite/adhibete studiū,& videte/certificate vos:ad hoc.s.vt videatis opa dñi. Pōt nihilominus alr̄ exponi cessatio belli cū destructiōe armoꝝ:vt.s.significet alter effectus.s.pax/ vl'i eccl'ie data post trecētos annos vel circa a ṗdicatiōe euāgelii/incipiēs tpe cōstātini.Sed pr̄ia expositio mihi videt ad lr̄am & magis cōmēdatiua diuini opis:& admirabilior ē modus ille q̄ pax ista.Vtraq; tñ ad mesię tēpus spectat:sed modus ille ṗcipue.ponēs ēt dr̄iam īter opa dei in veteri testō & ī nouo:qm̄ in veteri nō sine bellis desolauit chananeos & amorreos,ī nouo aūt sine armis desolauit oēs idolatras.Quāuis ēt sit differentia aliunde:ꝙ illę desolationes fuerunt in minimo spatio terrę,istę vsq; ad extremum terræ.

Relaxate. Tractat hic illa particula/deus.Et introducitur mesias ipse alloquēs mundū. Relaxate/minuite passiōes aīoꝝ vr̄oꝝ/lentas eas reddite(vtpote impedientes vos a cognitione veritatis)& cognoscite/studete cognoscere,qm̄ ego deus/supple sum q desolaui idolatras sine armis/ sine bello.Et videte effectū.exaltabor in gentibus/per fidem earū,& exaltabor in terra/qui iā sum exaltatus in cœlo. Quæ

omnia

oīa adipleta ad literā videmus. Et tam sunt admirabilia, vt si hoīes semotis passionibus studeant cognoscere veritatem, cognoscēt (nō p rōnem demonstratiuam sed per euidētiam credibilitatis) ꝙ christus est deus. ¶ Demum ciuitas dei replicat professionem suam gratias agendo. Dominus exercituū nobiscū, fortitudo nobis deus iacob: vt supra. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori filiis core psalmus. XLVI.

OMnes gētes plaudite manibus: iubilate deo in uoce exultationis.
Quoniam dominus excelsus/terribilis: rex magnus super omnē terram.
Subiecit populos nobis: & gētes sub pedibus nostris.
Elegit nobis hęreditatem suam: speciem iacob quem dilexit.
Ascendit deus in iubilo: & dominus in uoce tubę.
Psallite deo nostro psallite: psallite regi nostro psallite.
Quoniam rex omnis terræ deus: psallite sapienter.
Regnabit deus super gentes: deus sedet super sedem sanctam suam.
Principes populorum congregati sunt cum deo abraham: quoniam dii fortes terrę uehementer eleuati sunt.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincēti filiis core psalmus. XLVII.

1 Propheta. OMnes populi sonate palma: clangite deo † in uoce laudis. † dijs
2 Quoniam dominus [est] excelsus/terribilis: rex magnus super omnem terram.
3 Ducet populos subter nos: & regna sub pedibus nostris.
4 Eliget nobis hęreditatem nostram: celsitudinem iacob quam dilexit. Selah.
5 Ascendit deus † in clangore: dominus in uoce cornu. † dij
6 Canite deo † canite: canite regi nostro canite. † dijs
7 Quia rex uniuersę terrę deus † [est]: canite intelligentia. † dij
8 Regnauit deus † super gentes: deus † sedit super thronum sanctitatis suę. † dij † dij
9 Principes populorum congregati sunt / [vt sint] [se dediderūt] populus dei abraham: quoniam deo † protectores terrę ualde eleuato. † dijs

TItulus est. Vincenti filiis core psalmus. De quo vt supra.

¶ Circa materiā psalmi aduerte ꝙ ex septimo & octauo versiculis (qbus manifeste assignatur pro ratione festiui cātus, qa rex vniuersę terrę deus/quia regnauit deus sup gētes) habet psalmū istum tractare de tpe mesię. nā tpe testī veteris etsi deus esset dn̄s totius mūdi & oīum gētiū, nō tn̄ dicebatur regnare sup gentes/sed sup populū iudęoꝝ: vt patet. 1. reg. 8. & 12. quū populus petiit regē. & prius exo. 19. vbi deus dicit populo. eritis mihi in peculiū de cūctis populis & ī regnū sacerdotale. Tpe āt mesię regnū dei extēsum est ad vniuersam terrā. & ad lrām regnauit sup gētes: sup quas prius regnauerāt dii gētiū. nunq̄ enim tpe veteris testī verificat̄ ꝓprie loquēdo/regnauit deus sup gētes. Nec vnq̄ in veteri testō affuit rō inuitādi. canite deo canite/canite regi nr̄o canite: qa rex vniuersę terrę deus/qa regnauit sup gētes. sed hoc reseruabat̄ tēpori mesię. ¶ Attestat̄ huic quintus versiculus. ascendit deus in iubilo seu clāgore. In mōte nanq; sina apparuit deus in clāgore buccinę, sed nō ascēdit imo descēdit de coelo. Hic aūt manifeste dr̄ ꝙ ascēdit cū sono: qđ nusq̄ alibi legit̄. Attestat̄ quoq; vltimus versiculus. principes populoꝝ cōgregati/sunt populus dei abrahā. hoc. n. tpe mesię adimpletū videmus: quando reges terrę effecti sunt populus dei, ita chr̄iani sicut alii. ¶ Est ergo ad lrām materia psalmi, chr̄s in coelū ascendēs & in coelo sedens/atq; regnans p fidē in vniuersa terra super gentes.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta in persona ecclesię inuitat omnes populos ad laudem dei in sonis & cantu: quia messias ascendit, sedensq; in throno suo regnauit super omnem terram/super omnes gentes: ductis populis & regnis sub pedibus ecclesię/redactis in populum dei abrahā principibus mundi: quia se obtulerunt deo valde eleuato.

¶ Persona loquens/propheta est in persona ecclesię.

Omnes populi sonate palma. Diuidit psalmus in ptes duas: ppositiuā materię,& executiuā/ ibi ducet populos. Proponit primo inuitationē oīum populoꝝ ad glorificandū deū tripliciter: scilicet sonādo manu/hoc est instr̄is musicis q̄ sonāt manu: vt psalteriū/cithara/viola/organa &c̄.& sonādo flatu.hoc.n.significat clangite.Et sub hoc intellige oīa instr̄a musica q̄ sonant flatu humano: vt tubę/buccinę &c̄.Et demū cantu humanę vocis.hoc .n.significat in voce laudis.dictio enī hebraica significat laudē cantando seu cantū laudando. In qbus tribus comprehendit vniuersam musicā. Vnde prudēs lector potes conijcere materiā psalmi esse maximi & vniuersalis gaudii materiā: vbi oēs populi cū vniuersa musica inuitant̃ ad glorificandū deū.¶ Proponit deinde rōnem istius inuitationis: q̄ s̄m veritatem est vna(.s.q̄ mesias regnat sup oēm terrā)verꝝ multis adiectis conditionibus describit dicēdo.qm̄ dn̄s,non humilis sed excelsus ac terribilis/timendus,rex non paruus sed magnus, non super iudęam sed super omnem terram.

¶ Ducet populos. Incipit hic ps executiua tali ordine.Primo declarat̃ illa pticula/dn̄s excelsus terribilis.Secūdo illa/rex magnus sup oēm terrā/ibi ascēdit. ¶ Aduerte hic q̄ ppheta loquit̃ in psona ecclesię mesię:& affert effectus dn̄i terribilis & dn̄i excelsi. Terribilis quidē.Ducet populos subter nos & regna sub pedibus nr̄is.Adipletū videmus/sub ecclesię iugo ductos populos & regna sub pedibus eius. Qui effectus qm̄ ex diuina procedit reuerentia,ideo fructus dn̄i terribilis futuri iudicis ponit̃.¶ Excelsi vero.Eliget nobis hęreditatē nr̄am,celsitudinem iacob quā dilexit.Ecclesia siquidē recognoscens se esse coheredē chr̄i,hęreditatē suā regnū chr̄i appellat.dicēs q̄ deus excelsus eliget nobis hęreditatem nr̄am: hoc est regnū mesię/nostrū ex debito antiquę pmissionis,eliget dare nobis/non patribus nr̄is qui tātope hoc expectarūt.Et ne dubites hęreditatē nr̄am esse regnū mesię,subdit appositiue.celsitudinē iacob/populi israel,quā/celsitudinē,dilexit. Ita q̄ eliget dare nobis pmissam celsitudinē populi israel hęreditatē nostrā.cōstat.n.hmōi celsitudinē esse regnū mesię.Et optime cōgruit vt excelsus effectus celsitudini causę tribuatur.¶ Aduerte hic q̄ ecclesia inducit nō solū regnū mesię/sed subiectionē populoꝝ vt materiā gaudii oībus populis: vt itelligas non esse subiectionem coactā aut seruilem,sed reuerētialem constitutiuā subiectorū in dominos(iuxta illud.cui seruire regnare est)imo redigētē subiectos in collegas/in cohęredes inuitantium. Vnde merito omnes populi gaudere debent.

Ascēdit deus. Explicato fructu in nobis/explicat̃ mō causa: tractando illam particulam/rex magnus super omnem terram.Et inchoat ab ascensione,quę fuit principium fructus spiritus in nobis: iuxta illud ioan.7.nondum erat spiritus datus/quia iesus nondū erat glorificatus. Ascendit/in coelum,deus mesias/non purus homo sed homo & deus,in clangore: dn̄s in voce cornu. Vbi per metaphoram sonoꝝ intellige festiuum ascensum.Propter qd̄ adiungit̃ sono cantus.canite deo canite.Et rursus canite regi nostro canite: vt intelligas eundē deū ac regem nostrum qui mesias vocatur.¶ Et quia dixerat/ super omnem terrā/subdit.Quia rex vniuersę terrę deus/qa iam deus regnat in vniuersa terra per fidē, canite intelligentia hoc est s̄m eruditionem & intelligētiam artis musicę.Et vt magnitudo regni explicet̃/subdit.Regnauit deus sup gentes/exclusis idolis.& amplius deus sedit sup thronum sanctitatis suę/hoc est ad dexteram patris: hęc est enim thronus sanctitatis eius.Principes populorum cōgregati/reges diuersoꝝ populoꝝ cōgregati,nō in vno loco sed in vna fide spe & charitate,sunt populus dei abraham. In christo sicut nō est barbarus aut scytha/masculus aut foemina,ita non est seruus aut dn̄s/ princeps aut subditus: sed oēs sunt populus dei.Fit autem mentio dei abraham: vt intelligas principes populorum transisse in populū dei qui vocatur & est deus abraham: qui fuit primus separatus a cultu idolatrię ad colendum deum/qui vocatur pater fidei nostrę.vt hinc intelligas populum mesię esse s̄m rē & fidē ipsum populum dei abraham,perfidos autem iudęos solo nomine esse populum dei abraham.Et adiūxit hanc clausulam propheta/vt explanaret modum quo deus subiecit populos ecclesię & regna sub pedibus eius.Hic enim est modus: q̄ sedente christo ad dexteram patris, principes populorum congregati vnitate fidei/sunt populus dei abraham. Quod ad literam adimpletum videmus: quando constantino & aliis magnatibus suscipientibus fidem christi/omnia regna subiecta sunt ecclesię.Ordina literam sic.Principes populorum congregati sunt/in vna fide &c̄. vt sint populus dei abraham.Oportet autem sic ordinare: quia verbum sunt apud hebręos est pars præteriti congregati sunt/& non est pręsentis temporis: sed nos exponendo/pro clariori sensu vsi sumus vt pręsenti. ¶ Causa autem subiungitur.quoniam deo protectores terrę valde eleuato.Aduerte hic propter obscuritatem in textu hebręo,deo esse casus datiui/terræ esse casus genitiui/reliqua(scilicet protectores & eleuato)esse casus regiminis. Propter quod interpretes elegerunt ponere protectores in casu nominatiuo/& eleuato in casu datiuo. vt sit sensus. Quoniam deo valde eleuato(vtpote qui ascendit & sedet ad dexteram patris)protectores terrę/hoc est principes quibus ex officio incumbit protegere terram/se dediderunt. Sic enim quadrat ratio/quadrat coniunctio quoniam. nam quia principes terræ se dediderunt deo eleuato, ideo congregati in vnitate fidei sunt populus dei abraham. Amen.

¶VVLGATA EDITIO. ¶Pſalmus cantici filiis core. XLVII.

MAgnus dominus & laudabilis nimis:in ciuitate dei noſtri,in monte ſancto eius.
Fundatur exultatione uniuerſę terrę:mōs ſion/latera aqlonis/ciuitas regis magni.
Deus in domibus eius cognoſcetur:quum ſuſcipiet eam.
Quoniam ecce reges congregati ſunt:conuenerunt in unum.
Ipſi uidētes ſic admirati ſunt/cōturbati ſunt/cōmoti ſunt : tremor apprehendit eos.
Ibi dolores ut parturientis:in ſpiritu uehementi conteres naues tarſis.
Sicut audiuimus ſic uidimus in ciuitate domini uirtutū/in ciuitate dei noſtri:deus fundauit eam in ęternum.
Suſcepimus deus miſericordiam tuam:in medio templi tui.
Secūdum nomen tuum deus ſic & laus tua in fines terrę:iuſtitia plena eſt dextera tua.
Lętetur mons ſion & exultent filię iudę:propter iudicia tua domine.
Circundate ſion & complectimini eam:narrate in turribus eius.
Ponite corda ueſtra ī uirtute eius & diſtribuite domos eius:ut enarretis ī ꝓgenie altera.
Quoniā hic eſt deus deus noſter in ęternū & in ſeculū ſeculi:ipſe reget nos in ſecula.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Cāticū pſalmi filiis core. XLVIII.

Propheta.
1 MAgnus dominus & laudatus ualde [eſt]:in ciuitate dei noſtri/monte ſanctitatis eius.
2 Pulchra ſpōſa lętificans totā terram:mons ſion/latera aquilonis/ciuitas regis magni.
3 Deus † in palatiis eius agnitus eſt protegendo. † dñs
4 Quia ecce reges congregati ſunt:tranſierunt ſimul.
5 Ipſi uiderunt ſic: mirati ſunt,territi ſunt/accelerati ſunt.
6 Tremor apprehendit eos ibi:dolor quaſi parturientis.
7 In uento orientali confringes naues tarſis.
8 Sicut audiuimus ita uidimus in ciuitate domini exercituū/in ciuitate dei noſtri:deus† † dñs
firmabit eam uſqꝫ ęternum. Selah.
9 Putauimus deus† gratiam tuam in medio templi tui [laudari]. † dñs
10 Sicut nomen [eſt] tuum deus † ſic laus [eſt] tua ſuper extrema terrę:iuſtitia plena dextera tua.
11 Lętabitur mons ſion/exultabunt filię iudę:propter iudicia tua.
12 Circundate ſion & circūite eam:numerate turres eius.
13 Ponite cor ueſtrum antemurali/eleuate palatia eius : propterea narrabitis generationi poſterę.
14 Quoniā iſte deus† deus noſter ęternum & ſemꝑ:ipſe ducet nos ęternaliter. † dñs

TItulus eſt.Canticum pſalmi filiis core. Vbi quia idem ſignificant canticum & pſalmus, ſumitur hic canticum a cantandi officio/pſalmus vero pro hymno qui cantatur. communi ſiquidem nomine omnes hymni huius libri/appellantur pſalmi. Vnde ex titulo nihil apparet de materia pſalmi. ¶Circa quam eſt aduertendum/eſſe aliquid clarum & aliquid obſcurum. Clara ſunt duo. Alterum ꝙ pſalmus iſte loquitur de ciuitate hieruſalem. tum quia loquitur de ciuitate in monte ſion.tum quia meminit templi dei : quod conſtat fuiſſe in ſola hieruſalem. Alterum ꝙ loquitur de ciuitate hieruſalē in ſtatu florido.tum quia ponit in ea dn̄m magnum & laudatū valde &c̄.tū qa ponit in ea lętitiam mōtis ſion & filiarum iudę. ¶Ambiguū aūt eſt an ad literam deſcribatur terreſtris hieruſalē quantū ad gloriā mūdi huius/an hieruſalē myſtica. Q2 enim non deſcribať floridus ſtatus ſm

gloriam mundi terrestris hierusalē|ex eo habet ꝙ status floridus hierusalem fuit tpe salomonis. cōstat aūt nō describi hic ciuitatē tpe salomonis|ex tribus. Primū. qa hic describitur reges cōgregatos|simul trāsisse|vidisse|admiratos esse|tremore & dolore quassatos: qd̄ nunq̄ legit̄ tpe salomonis. Secūdo quia hic narrant̄ naues tarsis confractę vēto orientali: qd̄ nunq̄ salomonis tpe legit̄. Q. si ad naues tarsis cōfractas tpe iosaphath referri dicat̄, iam recedit̄ a describēdo fœlicitatē ciuitatis. nā cōtritio illarū na uiū|ad infortuniū spectat hierusalē: in hoc aūt psalmo describunt̄ ea q̄ ꝓsperitatis sunt. Tertio quia in hoc psalmo nulla fit mētio de duobus ꝓcipuis bonis ciuitatis tpe salomōis. s. de ipso rege & de copia diuitiaꝝ: tāta ꝙ argētū ꝓ nihilo haberet̄: vt dicit̄. 3. reg. 10. ¶ Quod aūt somniāt aliq̄ esse hic sermonē de terrena fœlicitate hierusalē tpe mesię|vt somniū relinquat̄. vidimus. n. mesię tpe nō magnum dn̄m nec laudatū valde in hierusalē, sed quasi seruum vitupatum valde. ¶ Vnde restat ꝙ ad lr̄am psalmus iste est parabolicus: & sub metaphora hierusalē terrestris describit hierusalē spūalem: hoc est ecclesiam chr̄i, q̄ est participatio q̄dam hierusalē cœlestis: dū iidē sunt ciues hic peregrināntes & militātes|ibi postea triūphantes. Ita ꝙ nō ponimus tres ciuitates hierusalē, sed duas cū apostolo ad gala. 4. terrestrē. s. & cœlestē: quia nō hēmus hic manentē ciuitatē sed futurā inq̄rimus. Sed nomē ciuitatis cœlestis hierusalē cū diuitiis suis cōicat̄ pręsenti ecclesię: pro quanto hęc est in spe & in merito qd̄ illa est in re & in ꝓmio. Et sic vocat̄ & est participatiue hierusalē cœlestis. Vnde & nr̄a conuersatio in cœlis est. ¶ Est igitur ad lr̄am sermo de spūali hierusalē|vera ciuitate mesię. Quod nō solū per locū a diuisione facta dicimus, sed ēt ex narratis in psalmo colligimus: dū narrat̄ deū confregisse naues tarsis|q̄bus vehebātur cōgregati reges cōtra ciuitatē hierusalē. Hoc. n. nisi spūaliter itelligat̄|nullā habet ex historiis fidē: sed itellectui de cōi cōcursu principū mūdi aduersus ecclesiā chr̄i in primitiua ecclesia|optime q̄drat.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta in ꝑsona fideliū mesię, describit deū tū magnū|tū laudatū valde in ciuitate & mōte dei. Et magnū q̄dē ex cōfractione nauiū vehētiū reges cōgregatos cōtra ciuitatem. Laudatum vero: quia iuxta cogitationem & auditionem vidimus gratiam eius in templo ipsius cum laude iustitię. inuitādo omnes ad lętitiam & augmentum sion vt perpetua sit dei gloria in posteritate. Hoc est summarium parabolę tractatę in hoc psalmo.

¶ Personę loquentes sunt propheta & ciues.

Magnus dn̄s ⁊ laudatus valde. Diuidit̄ psalmus in partes duas: ꝓpositiuā materię, & executiuā|ibi pulchra. Proponit duas dei cōditiones: scilicet magnus & laudatus. & vtrāq; valde|determinādo loca in q̄bus est valde magnus & laudatus. Alter locus est in ciuitate dei nostri|hierusalē. Alter in mōte sanctitatis eius: qui est mons moria, in quo erat locus templi. & ꝓpterea vocatur locus sanctitatis dei. De quo dixit iacob|terribilis est locus iste &c̄.

¶ Pulchra. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo declarat̄ illa particula|in ciuitate. Secūdo declaratur illa particula|magnus dn̄s in ciuitate|ibi deus in palatiis. Tertio illa|& laudatus in monte sanctitatis suę|ibi putauimus deus. ¶ Quia nō diffinierat ciuitatē nisi ex parte dei (appellādo eā ciuitatē dei nostri) describit mō ipsam ciuitatē q̄nq; cōditionibus. Prima est a pulchritudine. pulchra spōsa. ita ꝙ ciuitas ē pulchra ad similitudinē spōsę speciosę. Per qd̄ cōmēdat̄ ēt ab amore: sicut spōsa pulchra est amabilis & cōcupita &c̄. ¶ Secūda. lętificans totā terrā. Inter partes terrę sortita est pulchritudinē: & vltra hoc ē materia gaudii reliq̄s partibus terrę. Vn̄ thre. 2. hieremias itroducit ambas has cōditiones|dicēdo sup hierusalē destructa. heccine est vrbs ꝑfecti decoris|gaudiū vniuersę terrę! Hebręi dicūt hoc secundū verificari rōne salubritatis aeris cōis oibus nationibus: dicētes vn̄cunq; ex toto orbe aduētantes hoīes|incolumes seruari in hierusalē: quū tn̄ videamus transeuntes ad remota climata infirmari. Intelligo ego rōne diuini cultus in sola hierusalem vigentis appellatam gaudium vniuersę terrę. ¶ Tertia. mōs sion. Explicat̄ ꝑ mōtē sion nō solūmō locus. s. hierusalē a nobiliori ipsius pte (scilicet mōte sion) sed etiā ratio oīum: diuinus. s. cultus. nā mōs sion locus erat diuini cultus: ibi. n. erat arca dei tēpore dauidis: & in eius superiore parte monte moria ędificatum est tēplum. ¶ Latera aquilonis. Si verum est ꝙ mons moria est ad literam aquilonaris monti sion seu hierusalē|vt aiunt, significatur ꝑ latera aquilonis templum dei ibidem ędificatum postea. Pōt tamen ad literam excellentia hierusalem terrestris describi ex hoc ꝙ est velut collateralis aquiloni: hoc est babyloni seu ciuitati regię regum aquilonis. Ita ꝙ dicta est latera aquilōis, acsi fuisset dicta par aquiloni. in aquilone enim a quo pandetur omne malum hierusalem|fuit prima monarchia: & hierusalem adeo diues & gloriosa emersit tempore dauidis & salomonis vt certaret de gloria diuitiis &c̄. cū aquilone. Et ꝓpterea describitur ꝙ est etiā latera (hoc est ad latera) aquilonis|tanq̄ par illi. ¶ Vltima. ciuitas regis magni. i. mesię qui est rex magnus expectatus a iudęis: vt intelligas candem esse ciuitatem dei nostri & regis magni mesię. Et hęc quidem de terrestri hierusalem sic sunt vera vt ad literam ideo descripta sint vt spiritualis hierusalem conditiones intelligas. Quod ex sequentibus conuincitur: quia non possunt quę sequūtur|de materialibus palatiis & nauibus intelligi.

Deus in palatiis eius. Tractatur hic illa particula|magnus dn̄s in ciuitate: declarando effectum in

quo est cognita magnitudo diuina.s.ꝓtegendo seu auxiliando. Deus in palatiis eius.s.hierusalem, agnitus est ꝓtegendo.Describit aūt deū cognitū in palatiis:vt intelligas deū cognitum a magnatibus habitātibus palatia.Et qdē quātū ad parabolā/describit̄ itellectū diuinū adiutorium a magnatibus:eo ꝙ raro magnates mūdi recognoscūt deū adiutorē,sed attribuūt(si nesciūt aliā cām)astris vel casui:plebei aūt sunt qui recognoscūt deū. Vt ergo vniuersaliter deū cognitū adiutorē itelligeremus/ dixit deū ꝓtectorē in palatiis cognitū.¶ Quia ecce reges cōgregati sunt.Audi effectū in quo mōstratū est diuinū adiutoriū.Describunt̄ reges hostes ciuitatis hierusalē cōgregati/transeuntes simul mare ex vna parte:ex altera parte describit̄ deus in vēto orietali cōfringēs naues tarsis/vehentes transeūtes reges. Ita ꝙ videntes reges se periclitari,mirati sunt,territi sunt,accelerati sunt/ad euadēdū,tremor apprehēdit eos ibi:nec solus tremor sed dolor q̄si ꝑturiētis/in ꝑiculo mortis cōstitutę.Hic ē effectus quo deus ē agnitus in palatiis.Et ꝓpterea ciues hierusalē itroducūt̄ dicētes.Sicut audiuimus/a ꝓphetis & pr̄ibus de diuinis opibus,ita vidimus in ciuitate dn̄i exercituū/i ciuitate dei nr̄i,deus firmabit eā vsq; ęternū.idubia fide ac spe ex ista expiētia dicimus ꝙ deus firmabit eā/hierusalē,vsq; ęternū.Hęc est parabola.¶ Historia nusq̄ inuenit̄ materialiū nauiū & hmōi regū sic cōgregatoꝝ.Et ꝓpterea sensus parabolę est ꝙ deus est cognitus magnus in palatiis/in magnificis domibus q̄les sunt apostoli & martyres,roborādo eos.Quia ecce.Demōstrant̄ in primitiua ecclesia reges mūdi cōgregati,nō in loco sed aīo vno & eodē cōtra fidē chr̄i.Et ꝓpterea describunt̄ trāsire simul mare ad destruēdū hierusalē(eodē siquidē tp̄e & aīo conabant̄ oēs ad destruendū hierusalē spūalem/hoc est ecclesiam chr̄i)sed deo in vēto orietali/hoc est spūsancto flante ab oriēte/hoc est a mesia(de quo scriptū est zacha.6.ecce vir oriēs nomē eius)cōfringente naues tarsis/potētias mūdanas:cōprehendēdo diuitias & reliqua in quibus cōfidunt hoies,quę erāt quasi vehicula hoīum cōtra fidē christianā.Hęc enim oīa cōfregit spūs orientis virtutibus & miraculis.Quē spūm virtutū & miraculoꝝ ipsi reges viderūt sic ꝙ mirati sūt primo, deinde territi sunt & accelerati sunt.in nō multo siquidē tp̄e susceperunt fidē vniuersi populi. tremor apprehēdit eos ibi/vbi spūs virtutū & miraculoꝝ cōfudit vires humanas:& similiter dolor quasi parturiētis.Vbi vides significari ad lr̄am ꝙ spūsancto cōfringente vires humanas ꝑsecutoꝝ/tandem mirati & territi,etsi non ipsi/successores tn̄ eoꝝ tremore diuini iudicii & dolore ꝓprioꝝ scelerū accelerati sunt ad susceptionē fidei.Et ꝓpterea chr̄iani fatemur gr̄as agēdo.Sicut audiuimus/a prophetis, ita vidimus in ciuitate dn̄i exercituū/in ecclesia militante,in ciuitate inquam dei nostri:& non dubitamus ꝙ deus firmabit eam/ecclesiam,vsq; eternum.

Putauimus deus. Tractat̄ hic illa particula/laudatus in monte sanctitatis suę:declarādo visam laudē & hortādo ad augmentū.¶ Et visam quidē laudē in extēsione ad fines terrę significat/cōparatiue ad tēplum dicēdo.Putauimus/hactenus,deus grām tuā/laudari,in medio templi tui/in quo est cultus tuus. sed nūc videmus tā extēsam laudē tuā ꝙ sicut nomen quo diceris deus est vere tuū/qa nulli alteri vere cōuenit,sic & laus est tua sup extrema terrę/expāsa/ita ꝙ laudaris iā in vniuersa terra solus deus.dextera tua nō est sicut dextera humana/partim iustitię & partim iniqtatis habens,sed plena est iustitię:qm̄ nō operat̄ nisi iusta iuste/nec fauet nisi iustitię.Et quātū ad parabolā spectat/visa est dextera tua plena iustitię in cōfringēdo naues tarsis.Quantū vero ad sensum parabolę,significat̄ cultum diuinū qui hactenus fuerat in tēplo hierosolymis/inueniri in toto orbe:iuxta verbū dn̄i ad samaritanā.venit hora qn̄ nec hierosolymis nec in monte hoc adorabitis &c̄.Significaturq; assistentia diuina in martyribus visa plena iustitię/nullā admittēs iniqtatē.nihil enim damnationis est iis qui sunt in chr̄o iesu.¶ Vnde & subdit̄.Lętabit̄ mons sion/exultabūt filię iudę ꝓpter iudicia tua. Quod quantū ad parabolā/liquet describere subsequentē lętitiā habitantiū in hierusalē & in tribu iuda.Secūdū autē parabolę sensum/ꝓphetat̄ lętitia primitiuę ecclesię in cōtumeliis & tormētis:iuxta illud.ibāt apostoli gaudētes a cōspectu cōcilii/qm̄ digni habiti sunt pro noīe iesu cōtumeliā pati. Perfectiores ergo ꝑ montē sion & filias iudę significant̄/gaudētes ꝓpter iudicia dn̄i quę incœperunt a domo dn̄i:iuxta verbum apostoli petri.tempus est vt incipiat iudicium a domo dei &c̄.1.pet.4.¶ Exhortatio aūt ad augmentum laudis subiungitur.Circundate sion & circūite eam.Ordo pręposterus.primo debēt circūire,& deinde circundare eā muris.Numerate turres eius.quarto ponite cor vestrum antemurali.& quinto eleuate palatia eius:ad hūc effectū vt enarretis generationi posterę,quoniā iste deus/deus noster ęterno & semp,ipse ducet nos ęternaliter.¶ Quantum ad parabolam/munienda & exaltanda dicitur ciuitas ad hoc vt posteritati consulatur quo ad sciendum deum ducem &c̄. Quantum vero ad sensum parabolę/modus describitur quo diuina laus est extensa ad fines terrę. Primo circumeundo sion/vniuersum locum ecclesię dei.deinde circundando eam muro apostolicorum virorum/protegētium.tertio numerando turres.Turris fortissima nomen domini:ad eam confugiet iustus & saluabitur prouer.18.Ac per hoc numerare turres sion/est numerare diuina nomina:hoc est distincte habere rationem diuinarum notitiarum.Quod ad literam tūc incœpit adimpleri quum apostoli condiderunt symbolum fidei:tot enim turres numerarunt quot fidei articulos distinxerunt.nam articuli fidei sunt velut turres ecclesię:vtpote firma refugia & propugnacula in omnibus excursiōibus hęreticoꝝ.

¶ Quarto ponendo cor ad antemurale:hoc est etiam ad vltimas defensiones ecclesię.quis infirmatur (inquit apostolus)& ego non infirmor?quis scandalizatur & ego non vror?Hoc est habere cor & nō solum linguam ad antemurale ecclesię.¶ Quinto eleuando palatia/magnificas domos/pręficiendo ecclesiis viros perfectiores:qui respectu aliorum sunt sicut palatia respectu domorū. Quod in primitiua ecclesia seruatum esse constat.His enim mediis peruentum est ad hoc vt enarrauerint posterę generationi(.i.nobis in quos fines seculorum deuenerunt)duo.Primum.quoniā iste messias deus/deus noster ęternum & semper.In quo eius diuinitas prędicatur a parte ante & post.Secundum.ipse ducet nos ęternaliter.In quo eius officium prędicatur:christus enim est dux noster ad ęternitatem.In his si quidem duobus vniuersa fides continetur.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori filiis core psalmus. XLVIII.

A Vdite hęc omnes gentes:auribus percipite qui habitatis orbem.
Quiq; terrigenę & filii hominum:simul in unum diues & pauper.
Os meum loquetur sapientiam:& meditatio cordis mei prudentiam.
Inclinabo in parabolā aurē meā:aperiā in psalterio propositionē meā.
Cur timebo in die mala,iniquitas calcanei mei circundabit me?
Qui confidunt in uirtute sua:& in multitudine diuitiarum suarum gloriantur.
Frater non redimit redimet homo:& non dabit deo placationem suam.
Et pręcium redemptionis animę suę:& laborabit in ęternum & uiuet adhuc in finem.
Nō uidebit interitum quū uiderit sapientes morientes:simul insipiēs & stultus pibūt.
Et relinquent alienis diuitias suas:& sepulchra eorum domus illorum in ęternum.
Tabernacula eorum in progenie & progenie:uocauerunt nomina sua in terris suis.
Hō cū in honore esset nō ītellexit:cōparatus est iumētis isipiētibus/& silis factus ē illis.
Hęc uia illorum scandalum ipsis:& postea in ore suo complacebunt.
Sicut oues in inferno positi sunt:mors depascet eos.
Et dñabuntur eoꝝ iusti in matutino:& auxiliū eoꝝ ueterascet in inferno a gloria eoꝝ.
Veruntamen deus redimet animam meam de manu inferi:cum acceperit me.
Ne timueris cū diues factus fuerit homo:& cū multiplicata fuerit gloria domus eius.
Quoniam cū interierit non sumet oīa:neq; descendet cum eo gloria eius.
Quia anima eius in uita ipsius benedicetur:confitebitur tibi cum benefeceris ei.
Introibit usq; in progenies patrum suorum:& usq; in ęternū non uidebit lumen.
Homo cum in honore esset non intellexit:comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincenti filiis core psalmus. XLIX.

1 Propheta. A Vdite hoc omnes populi:auscultate omnes habitantes orbis.
2 Etiam filii adam etiam filii uiri:simul diues & mendicus.
3 Os meum loquetur sapientias:& meditatio cordis mei prudentias.
4 Inclinabo parabolę aurem meam:aperiam in cithara ęnigma meum.
5 Quare timebo in diebus mali,iniquitas calcaneorum meorū circundabit me?
qui
6 Confidentes super opulentia sua:& in multitudine diuitiarum suarum gloriabunt.
tales sunt qꝫ vir
† dijs 7 Frēm/non redimendo redimet uir:non dabit deo †pręcium suum.
illi per mortē
8 Et chara redemptio animę eorum:& cessabit seculo.
fama
9 Et uiuet adhuc sempiterno:non uidebit foueam,
qꝫ cū fama
10 Quando uidebit sapientes morientur :simul insipiens & bestialis peribunt,& derel-

sapientes
linquent aliis opulentiam suam.
est φ cōstruūt
11 Intimum eorum domus eorum seculo:habitacula sua generationi & generationi,uocauerunt in nominibus suis super terras.
qui brutis ita φ ita hoies
12 Et homo in claritate nō pernoctabit:assimilatus est , sicut bestię exequatę sunt .
13 Hęc uia eorum/insipientia ipsis:& post eos in os eorum current. Selah.
14 Quasi ouis in fouea† positi sunt,mors pascet eos:& dominabūtur in eos recti mane: † foueę
erit
& figura eorū ad cōsumendum foueā ab habitaculo sibi.
ex hac vita
15 Tm̄ deus† redimet aīam meam de manu foueę,quū assumet me .Selah. † dij
de futura p̄mia
16 Ne time quum ditabitur uir:quum multiplicabitur honor domus eius.
17 Quoniam nō in mori suo tollet oīa:non descendet post ipsum honor eius.
tñ vir alij tñ
18 Quia aīę suę in uitis suis benedicet :& laudabunt te quum benefacies tibi.
vir qui
19 Ibit usq; generationem patrum suorum: usq; ęternum non uidebunt lumen.
qui q̄cunq; est sic φ ita hoies
20 Homo in claritate & nō intelliget:assimilatus est sicut bestię exęquatę sunt .

TItulus est. Vincenti filiis core psalmus. De quo vt supra.
¶ Circa materiā psalmi cōstat primo φ mouet̃ qō de cā timēdi dies mali ī qnto versiculo. Cōstat deīde φ recitat̃ via diuitū huius mūdi circa redēptionē aīę:& rephēdit̃ tādē ī.13.versiculo. hęc via illoꝝ īsipiētia ipsis. Cōstat tertio φ subdit̃ dr̄ia īter illos & iustos:φ illi sicut oues in īferno positi sunt/mors pascet eos:iusti āt dn̄abunt̃ coꝝ &c̃. Cōstat demū moneri hoies ne timeāt quū multiplicata fuerit gl'ia diuitis;qa nō comitat̃ eū post mortē sed ī ęternū nō videbūt lumē.¶ Ex qb⁹ diligēter p̄spectis ac collatis/appatet p̄io φ qō ꝑposita q̄rit de cā nr̄i timoris respectu maloꝝ post mortē.ad hoc.n.directe spectat descriptio dānatoꝝ & dn̄ium iustoꝝ:ad hoc spectat nō eē timēdū multiplicatū honorē diuitū,qa nō cū eo ꝑgit post mortē:ad hoc quoq; spectat recitata via diuitū circa redēptionē aīę. Vñ cōcludēdū est φ psalmus iste ad lr̄am tractat cām humani timoris respectu maloꝝ post mortem.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta vbi īuitauit mūdū ad audiēdā sapiētiā & prudētiā qōnis de timore pœnaꝝ futurę vitę/īntroducit p̄io sapiētes mūdi ponētes fœlicitatē ī īmortalitate famę,ita φ ī hac sola differt hō a brutis:& narrat multiplex eoꝝ studiū ad hmōi īmortalitatē cōsequēdā. Deīde reprehēdit eoꝝ īsipiētiā/describēs pœnas iniquoꝝ & p̄mia iustoꝝ post mortē:in quo cōsistit solutio qōnis.adiūgēs φ gloria mūdi nihil prodest mortuis:necnō mōstrans in quo vere differt homo a brutis.
¶ Persona loquens propheta est.

AUdite hoc. Diuidit̃ psalmus ī ꝑtes duas:ꝑpositiuā materię,& executiuā/ibi cōfidētes. In ꝑte ꝑpositiua multo apparatu ꝑponit qōnē/īuitādo oēs & singulos hoies mūdi.audite/exterius,hoc/hāc rē,oēs ppl'i/oīa collegia:auribus ꝑcipite seu auscultate/ītus attēdite,oēs habitatores orbis/singuli hoies.Etiā filii adā/ēt filii viri:hoc ē tā ignobiles(quoꝝ genus nō illustrat̃ nisi qa sūt hoies)q̄ nobiles/ex noīato viro genus trahētes.simul diues & mendicus. Post dr̄iam gn̄is subdit̃ ēt fortunaꝝ/ diues & mēdicus.¶ Ecce ad qd īuitant̃.Os meū loquet̃ sapias/diuinā & humanā:& meditatio cordis/nō ex p̄cipitatiōe sed ex diuturna meditatiōe,prudētias/actionū humanaꝝ,sil'r ƀm deū & ƀm hoies. Hęc quo ad rē dicēdā. Quo ad modū vero dicēdi. Inclinabo parabolę aurē meā/hūiliabo ad parabolicū modū aurē meā.Debuisset dicere os meū aut verbū meū/& tñ dixit aurē meā pp mysteriū.vt ītelligeres eū dictuꝝ audita nō īuēta a seipso/sed quę aure ꝑcępit a spū sc̄tō.ita φ posuit aurē ꝑ re audita. Inclinabo parabolę/rē auditā a me,apiā in cithara/hoc est in cātu metrico(ex sono citharę correspōdēte metro carminis describit qōnē metrice ꝑponēdā in cātu)ęnigma meū/difficilē qōnē.¶ Ecce qō. Quare timebo in diebus mali,iniqtas calcaneoꝝ meoꝝ circūdabit me? Appellant̃ dies mali dies cōtētiui mali simpl'r vt distīguunt̃ cōtra dies cōtētiuos mali ƀm qd. Et ꝑpea qa pœne p̄ntis vitę sūt malū ƀm qd/futurę aūt sunt malū simpl'r,iō dicendo quare timebo in diebus mali/cām q̄rit q̄re timebit mala futurę post mortē vitę. Timebo inqt/in ꝑsona hoīs timētis pœnas īferni. Et vt ītelligas φ nō q̄rit cām demeritoriā/subdit iniqtas calcaneoꝝ meoꝝ circūdabit me:hoc ē cur timebo sic φ iniqtas ēt mīma circūdat me timore. Iniqtate calcaneoꝝ significat̃ iniqtas īfimę ꝑtis:puta pc̄tm̄ carnis. Vbi bn̄ nota φ totū cadit sub qōne.s.cur timebo in diebus mali pp pc̄tm̄ cōmissum.& exaggerādo/īducit minima

peccata inducentia magnum timorem:vtpote circundātia hoīem timore. Vbi vides prophetam ſer/
uare quod ꝓmiſit.ſ.ſub metaphora ꝓponere q̄ōnem.& difficilem q̄ōnē:q̄m q̄rit cām q̄ niſi ex reuela/
tione diuina ſciat ignota eſt:cā enim ad notitiā reꝝ future vite ſpectat.Hec eſt queſtio.

¶ Cōfidētes.Incipit hic ps executiua tali ordine.Prio recitat ſnīa ſapiētū mūdi hui⁹ circa motā q̄ōnē.
Secūdo rephēdit mūdanoꝝ ſnīa/ibi hec via eoꝝ.Tertio ſoluit q̄ō ſm veritatē/cōfutādo dcā mūdanoꝝ/
ibi q̄ſi ouis.¶ Circa ſnīam ſapiētū mūdi hui⁹ aduertēdū ē ꝙ ꝑtim ſub metaphora/ꝑtim ſub ꝓprietate
verboꝝ itroducit ſnīa mūdanoꝝ.¶ Quā vt clarius intelligas/nota per ſingula. Quia prio deſcribunt
optimates mūdi cōfidētes ſup opulētia ſua & ī multitudine diuitiaꝝ ſuaꝝ gl'iantes.Et licet hoc verifi
cet de diuitiis reꝝ/parabolice tn̄ dcm̄ itellige de opulētia īgenii & diuitiis p̄claroꝝ geſtoꝝ.hi.n.ſūt ca/
pita mūdi:de q̄bus hic ſe loq ꝓpħa/in.13.verſiculo explicat:quū dicit reliquos ſeq veſtigia hoꝝ. ¶ Se
cūdo declarat optimatū affectus ad viuēdū poſt mortē/ſimul cū īpoſſibilitate aſſequēdi illd̄ p̄cio.Fra
trē nō redimēdo redimet vir. Vbi q̄tū ad lr̄am aduerte duo.Primū ꝙ tā fr̄ q̄ vir in textu hebreo ſūt ca/
ſus regimis.& hac vſi libertate īterp̄tes locauerūt frē3 ī actō & virū ī ntō,coacti a pūcto vtrūq; referre ī
idē verbū.ſ.nō redimēdo redimet:q̄a pūctat poſt dictionē vir.Alteꝝ ē ꝙ cōſuetudo hebraica ē dicer ve
niēdo veniet/expectādo expectaui/& ſic de aliis.& ſicut hoc mō loquēdi vtūt affirmatiue,ita hic vtūt
negatiue nō redimēdo redimet.ita ꝙ negatio p̄poſita negat & gerūdiū & verbū . Et ē ſenſus ꝙ vir/hō
notabilis,nunq̄ redimet frēm.Si q̄ris de qua redemptione eſt ſermo,expecta paululū verba textus.Suf
ficit hic noſſe ꝙ nō eſt in facultate illuſtris viri redimere frēm.& multo minus pōt redimere quēcūq;
aliū.Sequit.nō dabit deo p̄ciū ſuū:hoc ē nec ſeip̄m pōt p̄cio quocūq; redimere.dicendo.n.p̄ciū ſuum/
ſuiipſius.ſ.viri illuſtris p̄ciū monſtrat.Et ē ſenſus ꝙ nullo p̄cio dato deo redimet ſeip̄m vir illuſtris.Se
quit.& chara redēptio aīe eoꝝ.Potuiſſes credere ꝙ iō vir illuſtris nō redimet frēm/nec dabit deo p̄ciū
ſuiipſius q̄a nō curat/q̄a nō magnipēdit redēptionē frīs & ſui.hanc cogitationē excludit ꝓpheta/aſſe/
rēs ꝙ chara eſt redemptio anime eorum:hoc eſt ꝙ magnipendit redemptio anime eorum ab eis. Et
hinc habes de qua redemptione hactenus loquutus eſt.ſ.de redemptione aīe,hoc ē vite ad lr̄am. Vi/
dētes.n.ſapiētes ī morte ſe ꝑdituros vitā,magnipēdūt redimere vitā/q̄ eſt ab aīa:& eſt q̄ſi redēptio aīe
quā ī morte ꝑdūt. Vñ redimere aīam nihil aliud ē q̄ emere vitā poſt mortē.Et hoc magnipēderūt ſup
oīa magnates mūdi:& viderūt ꝙ vnus hō non pōt redimere vitā alterius:hoc eſt efficere vt alter poſt
mortē viuat. Viderūt quoq; ꝙ ſacrificia & oblationes q̄ offerunt deo nō ꝓſunt ad hoc vt offerēs viuat
poſt mortē.nihil.n.iſti credūt de futura vita,ſed iſtā tm̄ cognoſcūt/iſtā ſolā magnipēdūt/de iſta ſola lo
quunt.ita ꝙ redēptio aīe eoꝝ/ad viuēdū in p̄ñti vita refert.¶ Vñ ſequit tertio declaratio itentionis
iſtoꝝ.Et ceſſabit ſeculo,& viuet adhuc ſempiterno.Ecce quo tēdit vir excellēs:ad hoc.ſ.ꝙ ceſſante vi/
ta ſua ꝑ mortē viuat adhuc in hac vita in ſempiternū.& ceſſabit ſeculo/hoc ē neceſſitatis nature mor
talis,& viuet adhuc ſempiterno:hoc eſt ſtudioſe virtutis/heroice &c̄.Et intēdit ad lr̄am ꝙ itēdit viue/
re in fama & gloria ſua remanēte in eternū.¶ Sequit.nō videbit foueā.Declarat quarto diſcurſus ſeu
motiuū hoīs illuſtris penes hoc ꝙ videt dr̄iam īter ſapiētes & īſipiētes: ꝙ ſapiētes moriunt quidē ſed
viuūt adhuc in fama,īſipiētes aūt moriunt ſimul cū oībus ſuis/ita ꝙ nulla fama eoꝝ reſtat . Hoc.n.ſi/
gnificat dicēdo.Nō videbit/vir excellēs,foueā/hoc eſt ſepulchrū,q̄ñ videbit ſapiētes morientur/hoc eſt
ꝙ morient.Appellat nō videre foueā ſeu ſepulchrū nō videre occultationē.Et eſt locutio metaphori/
ca.quod enim eſt in ſepulchro ſeu fouea/tectū eſt/occultatū eſt.ſapiēs autē quando morit/nō ſepelitur
nō occultat ſed claret fama.Intendit enim ꝑ mortuū & ſepultū/eū cuius nomē eſt ſepultum.& ꝑ oppo
ſitū nō videre foueā in morte ſapiētis/eſt videre nomē viuū.De īſipiētibus aūt.Simul inſipiēs & beſtia
lis/ homo ducēs vitā q̄ſi aīal brutū/nō reſpiciēs niſi ad p̄ñs,peribūt ſimul:hoc ē cū oībus ſuis/nomine/
fama/gloria &c̄.¶ Quito deſcribūt cōſequēter media q̄bus ex his diſcurſibus magnates ꝓcurāt viue/
re poſt mortē vſq; ī ſempiternū.Et deſcribunt q̄ttuor media.Primū.& derelinquēt aliis opulētiā ſuam.
Vbi aduerte quātū ad lr̄am numerū pluralē/& derelinquent,referri nō ad inſipientē & beſtialē ſed ad
ſapiētes introductos dicendo/q̄ñ videbit ſapientes.intendit enim nunc deſcribere quare ſapientibus
morientibus vir nō videt foueā:hoc eſt q̄re reſtant viui in fama & gloria. Vnde & primū mediū quo ſa
piētes mūdi ꝓcurāt viuere in ſempiternū/eſt derelinquere aliis opulētiā ſuā.Non eſt hic ſermo de di/
uitiis rerū/ſed ſub metaphora diuitiaꝝ copiā p̄claroꝝ geſtorū ſignificat.ita ꝙ derelīquere aliis memo/
riā p̄clarorū geſtorū/ſiue ſcriptorū ſiue dictoꝝ,ē primū mediū ad ꝓcurādā īmortalitatē fame. Secūdū
eſt.Intimū eorū domus eorū ī ſeculū.Et hic ēt ſermo ē metaphoricus ad ſiſitudinē ꝓcurātiū ꝑpetuita
tē ꝑ naturalē ꝓcreationē ſobolis.Et hic appetitus inditus eſt naturaliter hoī vt ſtudeat cōſeruare gē/
tē domus ſue generādo.Sed altius ē q̄d ſignificat ꝑ hoc:dū dr̄.itimū eoꝝ/ſupple ē:hoc eſt/q̄d itime fi/
xū ē ī corde eorū.ſ.ſapientū eſt hoc.domus ſue in ſeculū/efficere ſe capita ſectaꝝ ꝑpetuarū.hoc.n.velut
p̄cipuū mediū ad ꝑpetuitatē dr̄ intimū eorū.& ſecte eorū dicunt domus eorū:iuxta illā ſignificationē
qua frequētiſſimo vſu in ſacra ſcriptura domus ſumit ꝓ ꝓgenie. Tertiū.habitacula ſua generatiōi &
generatiōi.Poſt duo prima p̄cipua adiūgūt ēt alia mediocria media.ſ.efficere magnifica & perpetua
edificia.cōfert.n.hoc nō nihil fame poſt mortē.Et hoc ſignificat dicēdo.hītacula ſua/ſupple cōſtruēt,
ḡñatiōi & ḡñatiōi/futuris ſucceſſiōib⁹. Vltimū ē.vocauerūt in noīb⁹ ſuis ſup terras.vt romulus romā/

& sic de aliis denominātibus terras a suis noībus, vt vel sic ppetuet nomē eoꝝ. ¶ Sexto declaꝛ radix totius discursus/ sniç & opeꝝ sapiētū huius mūdi. Et hō i claritate nō pnoctabit/ assilatus est, sicut bestiæ exeqte sūt. Verba hæc sūt sapiētū huius mūdi: significātia q hō ex eo q nō pnoctat i claritate/ hoc ē q mortuus nō pseuerat in claritate famę, assilatus ē/ supple brutis, ita q sicut exeqtę sunt bestię in morte/ ita exequātur hoīes in morte si nō permanēt in claritate. Vbi clare vides inter hoīem & bruta nullā istos ponere differētiam nisi penes claritatem perseuerantem post mortē. Hæc est sententia mundanoꝝ magnatum circa quæstionē ppositam. Nam hinc habes nihil esse timendum ob demeritum aliquod post mortē in alia vita, sed in hac vita infamiam/ & ex virtute gloriam acquirendam.

Hec via eorū isipiētia ipsis, & post eos i os eoꝝ currēt. Rephēdit ppha sniam mūdanoꝝ ponētiū fęlicitatē i īmortalitate famę. Vbi aduerte q ex hoc versiculo māifeste hēs q oīa dcā a. 6. versiculo (.s. cōfidētes i opulētia sua) spectāt ad viā sapiētū h⁹ mūdi. pnomē siqdē hęc/ dicēdo hęc via eoꝝ/ demonstrat narratā hacten⁹ sniam. Rephēsio āt significaꝛ isipiētia ipsis. Qd ipsi reputāt sapiētiā ppha declaꝛ eē isipiētiā. Et merito: qa male sentiūt de fine de fœlicitate hūani gnis. sapiētis siqdē ē rectę sētire de sūmis cāis/ iter qs ē vltim⁹ finis. Rephēdēdo āt sil' isinuat sniam pdictā eē sapiētū mūdi: dū subdit. & p⁹ eos i os eoꝝ currēt. Vbi aduerte parabolā. in pastu aialiū greges pgūt post ora arietū/ tauroꝝ & breuiter ducū: ita q vbi aialia capita gregū applicāt os suū ad pastū/ illuc currūt sequētia reliq aialia. Iuxta hāc metaphiam describit ppha vulgares hoīes currere post sapiētes i os eoꝝ: hoc ē ad eūdē pastū quo pascuntur sapiētes: dum & ipsi reputant non esse aliam fœlicitatem nisi fœlicitatem famę: quia tali pastu vident sapientes se pascere.

Quasi ouis i fouea positi sūt. In hebręo hꝛ foueę i datiuo. Rñdet hī ppha qōni motę. & sm q pmi sit iclinat i pabolā audita a spūsctō. Tria aūt i hac rñsiōe tractat. Prio aliā vitā post mortē cū dfia pœnaꝝ & pmiorū. Scdo ad qd ē vtilis gl'ia pñtis vitę. Tertio corrigit spālr radicē illā/ hō in claritate. Circa futurā vitā prio ponit pœnas & pmia: alludēdo ad pabolā ichoatā de ouib⁹ seqntibus ad pastū os arietū. Et assilat eos. s. seqces, ouib⁹ i termio/ i casu, sicut assilati sunt in uia. Ita q pabola ē q sicut oues sequētes arietes currēdo pueniūt ad locū arietū/ ac p hoc ad casū (puta si cadūt i foueā) ita imitatores sapiētū pueniūt ad foueā inferni vt pascanꝛ morte oēs simul. ex eo. n. q pgūt ad pastū/ apte describūꝛ pasci morte. Et sm rei veritatē pascunꝛ morte: qm nihil aliud gustāt aīæ dānatoꝝ nisi qd mortis est: maxima. s. mala pœnę. Quasi ouis/ multitudo ouiū sequens capita, positi sunt in fouea inferni in quā foueā ceciderūt sequēdo sapiētes mūdi: ita q mors cōtinuis tormētis pascet eos. Et dñabunꝛ in eos recti mane. Ecce pmiū iustoꝝ. illi pascunꝛ morte: recti dñanꝛ sup eos/ effecti sunt dñi. Mane. mortē iustoꝝ appellat mane, qm in morte incipit verus dies rectoꝝ: sicut mortē impioꝝ appellauit casum in foueā. Et ne putes tēporalia fore hæc tormēta impioꝝ/ subdit. & figura eoꝝ ad cōsumēdū foueā ab habitaculo sibi. Humano more interminabilē carcerē significat dum cōsueuimus dicere de carcerato sine spe libertatis q ipse cōsumet vincula & carcerē. iuxta hūc loquēdi morē significat ppheta dānatos sine termino i īferno. Et figura eoꝝ ad cōsumēdū foueā inferni/ qd est impossē: vt itelligas itermiabilitatē. Et p metaphiam figurę corpeę itellige significari aiam: q fuit forma corpis. Ab habitaculo sibi/ hoc ē qa est habitaculū sibi deputatū. ¶ Declaꝛata disparitate pmii & pœnę & ppetuitate, declaꝛat mō ipsam vitā futurā/ alludēdo ad discursus sapiētū prius recitatos. s. q vir nō pōt redimere aiam. i. vitam neq suā neq fratris sui. Et ait. Tm̄ deus redimet aīam meā de manu fouęc quū assumet me. Duas vitas isinuat: hoc ē naturalē uitā aīæ/ dicēdo de manu fouęc: & vitā grǽ/ dicēdo de⁹ redimet. Significāterq apponit tm̄/ vt intelligas vitā grǽ a solo deo pēdere. aīa siqdē eius quātū ē ex se manū fouęc infernalis incurreret: sed deus solus ē q redimet aīam meā de ptāte inferni. Et hoc tūc erit quū assumet me. Pōt hoc intelligi de assūptiōe ex hac vita. ita q significāter nō vocauit eā mortē sed assūptionē ex hac miseria i ppetuā vitā. Nec obstat q tūc tēporis hoīes i morte nō cōsequebāꝛ fœlicitatē æternę beatitudinis: satis est pphę q cōsequebāꝛ eā securitate sin⁹ abrahę. nā ad cōfutādos sapiētes mūdi hoc sufficit. Posset quoq exponi de assūptiōe naturæ hūanæ a deo i vnitatē personaꝝ: sed extra præsens ppositum apparet.

Ne time quū ditabiꝛ vir. Declaꝛata vita fœlici & ifœlici aīæ post mortē, declaꝛat ppha q gl'ia pcurata a sapiētib⁹ mūdi nihil pdest post mortē aiab⁹ eoꝝ/ sed tm̄ pfuit eis dū viuerēt: qa post mortē nō videbūt lumē. Ne time. Apostrophat ad iustū timētē pœnas/ & spantē pmia futuræ vitæ. Ne time quū ditabiꝛ uir/ qbuslibet diuitiis pclaroꝝ gestoꝝ &c. quū multiplicabiꝛ honor dom⁹ ei⁹/ gētis sequētis ipsū. Qm̄ nō i mori suo tollet oīa, nō descēdet post eū honor ei⁹/ sed remanebit i opīone hoīum q hī viuūt. Quia aīę suæ i vita sua tm̄ bñdicet/ vir excellēs: & sil' alii laudabūt te quū bñfacies tibi tm̄. Et ē sensus q nec ipsemet vir excellēs pōt bñdicere aīę suę nisi durāte hac vita sua/ vt claꝝ ē: & sil' alii nō laudabūt te nisi durāte tpe quo bñfacies tibiipsi. qd cōstat eē tps pñtis tm̄ vitę. qn āt nō potes tibiipsi nec bñdiceꝛ nec bñfacere/ null⁹ laudabit te laude pueniēte ad te. hęc. n. sola ē q pdest. Et itēdit ppha q qa sublata ē illustri viro post mortē facultas tā bñdicēdi q bñfaciēdi sibi/ nō pueniūt ad eū laudes q hic remāserūt in opinionib⁹ hūanis. Ibit/ p mortē, vsq ad gnationē patrū suoꝝ/ dānatoꝝ q istruxerūt eos, vsq ad ęternū nō videbūt lumen: hoc ē q pñs eoꝝ vsq ad ęternum nō videbūt lumen/ ac per hoc non videbunt laudes suas qbus i hoc mūdo celebrātur. erūt. n. in tenebris inferni: de qbus scriptū ē eiicite eū in tene-

bras exteriores. ℂ Occurrit hic quæstiũcula cur ꝓpħa īduxit hãc doctrinam sub exclusione timoris inchoãs ne time: quũ nõ appareat rõ timẽdi ẽt si gl'ia hæc comitaret̃ hoĩes post mortẽ. Ad hoc dĩ ꝙ si gl'ia hęc comitaret̃ aĩas post mortẽ, timẽdũ eẽt ꝙ deficerẽt p̃mia alteri⁹ vitæ q̃ spam⁹: qđ eẽt maximũ malum. Et propterea propheta exclusit hũc timorem: intendens ꝙ non deerunt præmia alterius uitæ/ q̃ ꝓmissa sunt in lege & prophetis: qa huius mũdi p̃mia (gloria/ honor & hmõi) nullũ hñt ibi locum. Homo in claritate. Postremo corrigit propheta vulgatum dictum sapientum: scilicet ꝙ homo dif/ fert a bestiis quia cõmorat̃ in claritate. Vbi diligẽtissime perspice correctionẽ: qm̃ cõsistit ĩ correctio/ ne illius particule/ nõ ꝑnoctabit seu cõmorabit̃. hanc particulã corrigit ꝓpheta: & loco illius apponit/ & nõ intelliget. Vide differẽtiã. Illi clamitant & implent libros suos ꝙ solus hõ q̄ cõmorat̃ ĩ claritate/ post mortẽ differt a brutis: iuxta illud. sed famã extẽdere factis/ hoc virtutis opus. Propħa dicit copula tiuã. homo in claritate & nõ intelliget: hoc est solus hõ q̄ intelliget differt a brutis/ quãtũcũq; in clarita te cõmoret̃. Et intẽdit per intelligere/ intelligere dono seu intellectu fidei. solus. n. p̃ditus intellectu fidei intelligit verã fœlicitatẽ: iuxta illud. nisi credideritis nõ intelligetis. Approbat aũt ꝓpheta assil'ari reli quos hoĩes bestiis/ lõge altiori sensu q̃ illi dixerint. illi. n. dicebãt hoĩes assimilari bestiis/ qa eoꝝ omnia cũ vita intereũt: ꝓpheta aũt asserit hoĩes carentes ĩtellectu fidei sil'es bestiis/ qa ceciderũt ab ordine crea turarũ rõnaliũ & lapsi sũt in ordinẽ brutoꝝ. creaturæ. n. rõnales sũt ꝑꝑ seipsas: hoc est vt sint ipse fœli/ ces. irrationalia aũt oĩa nõ sunt ꝑꝑ se (qa nõ sunt vt assequãtur fœlicitatẽ) sed ꝑꝑ sup̃iores res. Quocir ca qa dãnati fuerũt in hac vita in ordine creaturarũ rõnaliũ (vt pote potẽtes ꝑ fidẽ assequi beatitudi nẽ ęternã) & post mortẽ nõ possunt assequi amplius illam, ceciderũt ab ordine creaturarũ rõnaliũ ĩ or dinẽ brutoꝝ: pro quãto sunt, in statu in quo nõ sunt ꝑꝑ se (qa non possunt assequi fœlicitatẽ) sed sunt ꝑꝑ sanctos/ q̄bus oĩa coopant̃ in bonũ: sicut bruta sunt ꝑꝑ sup̃iora entia. Ideo oẽs dicunt̃ sil'es bestiis. ita ꝙ vera ꝓpõ est/ ꝙ hõ in claritate seu gl'ia quãtacũq; existẽs & nõ intelliget (hoc est si non intelliget intellectu fidei) assimilatus est sic ꝙ sicut exęquatę sunt bestiæ sic ipsi exęquati sunt/ omnes equales fa/ cti sunt in uno statu, sicut bestiæ propter alios non propter seipsos. Amen.

ℂ VVLGATA EDITIO. ℂ Psalmus asaph. XLIX.

Deus deorum dominus locutus est: & uocauit terram.
A solis ortũ usq; ad occasum: ex sion species decoris eius.
Deus manifeste ueniet: deus noster & non silebit.
Ignis in conspectu eius exardescet: & in circuitu eius tempestas ualida.
Aduocauit cœlum de sursum & terram: discernere populum suum.
Congregate illi sanctos eius: qui ordinant testamentum eius super sacrificium.
Et annunciabunt cœli iustitiam eius: quoniam deus iudex est.
Audi popule meus & loquar israel: & testificabor tibi deus deus tuus ego sum.
Non in sacrificiis tuis arguam te: holocausta aũt tua in cõspectu meo sunt semper.
Non accipiam de domo tua uitulos: neq; de gregibus tuis hircos.
Quoniam meę sunt omnes feræ syluarum: iumenta in montibus & boues.
Cognoui omnia uolatilia cœli: & pulchritudo agri mecum est.
Si esuriero non dicam tibi: meus est enim orbis terræ & plenitudo eius.
Nunquid manducabo carnes taurorum: & sanguinem hircorum potabo?
Immola deo sacrificium laudis: & redde altissimo uota tua.
Et inuoca me in die tribulationis: eruam te & honorificabis me.
Peccatori aũt dixit de⁹: q̄re tu enarras iustitias meas, & assumis testm̃ meũ ꝑ os tuum?
Tu uero odisti disciplinam: & proiecisti sermones meos retrorsum.
Si uidebas furem currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas.
Os tuum abundauit malicia: & lingua tua concinnabat dolos.
Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris/ & aduersus filium matris tuæ ponebas scan dalum: hæc fecisti & tacui.
Existimasti inique ꝙ ero tui similis: arguam te & statuam contra faciem tuam.
Intelligite hæc qui obliuiscimini deum: nequando rapiat & non sit qui eripiat.
Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter quo ostendam illi salutare dei.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Psalmus asapho.

fortis iudex
1 Propheta. DEus deus†deus locutus est:& uocauit terram ab ortu solis usq; occa- †dij
sum eius.
2 A sion/a completa pulchritudine,deus†splenduit. †dij
3 Veniet deus noster/& non tacebit:ignis ante ipsum uorãs/& circuitibus eius tempe-
stas fuit ualde.
4 Vocabit ad celos desuper & ad terram:ad iudicandum populum suum.
5 Mesias. Congregate mihi gratiosos meos:ferientes pacti mei super sacrificio.
est
6 Propheta. Et annunciabũt cœli iustitiam eius:quia deus†iudicãs ipse . Selah. †dij
hoc fum
7 Mesias. Audi popule meus & locutus sũ isrl':& cõtestabor in te/ deus†deus tuus ego . †dij
non erunt
8 Non super sacrificia tua arguam te:& holocaustomata tua coram me continue .
9 Non accipiam de domo tua taurum:de ouilibus tuis hircos.
subd itur
10 Quoniam mihi omnis fera syluę:bestię in montibus mille.
est
11 Sciui omne uolatile montium:& mobile agrorum mecum .
subest
12 Si esuriam non dicam tibi:quoniam mihi orbis & plenitudo eius .
i.taurorũ
13 Nunquid comedam carnem fortium:& sanguinem hircorum bibam? †dijs
14 Sacrifica deo†confessionem:& solue excelso uota tua.
15 Et uoca me in die angustię:liberabo te & honorabis me.
16 Propheta. Et impio dixit deus†. Mesias. quid tibi ad narrandum pręcepta mea,& le- †dij
uasti pactum meum super os tuum?
17 Et tu odisti castigationem:& proiecisti uerba mea post te.
fuit
18 Si uidisti furem:& cucurristi cum eo/& cum adulteris pars tua .
19 Os tuum misisti in maliciam:& lingua tua concinnabit dolum.
20 Sedebis/in fratrem tuum loqueris:in filium matris tuæ dabis turpitudinem.
ꝙ coram
21 Hæc fecisti & tacui:existimasti essendo ero sicut tu,arguã te/& ordinabo oculis tuis.
legem erit
22 Intelligite nunc hanc obliuiscentes dei:nequando rapiam/& non liberans .
conformẽ laudi eterna
23 Sacrificãs confessionem honorabit me: & ponẽtẽ uiam /faciam uidere ipsum in sa-
lute dei†. †deorũ

TItulus est.psalmus asaph.Et est casus datiui asaph.est enim nomen proprium unius trium prin-
cipum cantorum:vt patet.1.parali.25. Vnde significatur psalmus iste attributus asaph/ sicut alii
attributi sunt iedûthun & similibus.

¶Circa materiam psalmi aduerte/ex principio psalmi haberi ꝙ psalmus ad literam loquitur de tem
pore mesię:ex eo ꝙ dicitur deum locutũ esse & vocasse terram a solis ortu & ab occasu/hoc est vniuer-
sam terram.Hoc enim nusq̃ tempore veteris testamenti factum est:sed tempori mesiæ reseruata est vo
catio totius terræ.¶Idem quoq; apparet ex media parte psalmi.in qua posthabenda sacrificia veteris
legis deus declarat.nam & hoc tempori quoq; mesiæ reseruatum est. Tractat itaq; psalmus iste ad li
teram de mesiæ tempore/ aduentum eius & cessationem legalium.

¶SVMMARIVM EST.

¶Propheta vbi vtrũq; mesiæ aduentum introduxit/& aduentum gloriosum summarie descripsit,le-
gem mesiæ de cessatione legalium sacrificiorum deq; grato sacrificio votorum & laudis adiecta con-
formitate vitæ/promulgat cum pœna & pręmio.

¶ Personę loquentes sunt propheta & mesias.

DEus deus deus locutus est. Diuidit psalmus in partes duas: ꝓpositiuā materiæ, & executiuā, ibi a sion. Proponit duo. s. dei locutionē & vocationē. ¶ Proponēdo aūt hæc, noīat deum tribus noībus. Prio el, a fortitudine. & hoc directe respicit locutionē: significat. n. mesiā quatenus fortē ad vincēdū mundū & aereas potestates. Secūdo elohim, a iudicio. & respicit vocationē terræ quæ fiet in secūdo aduētu mesiæ ad iudicium. Tertio ponitur nomen innominabile, scriptū quatuor līis: pro quo cōmuniter interp̄tes in hoc psalterio ponūt dn̄m. vt intelligas ꝙ ipse verus ac sūmus deus demōstrat̄ p̄ duo antecedētia noīa, el & elohim. ¶ Locutus est, nō p̄ ꝓphetas sed per seipsum euāgelicā legē: vt patebit. & vocauit terram, vt declarabit ad iudicium, nō ex vno climate sed ab ortu solis vsq; ad occasum, vt nulla pars terræ relinquatur non vocata.

¶ A sion. Incipit hic pars executiua tali ordine. Prio tractat̄ illa p̄ticula, vocauit terrā &c̄. Secūdo illa, locutus est, ibi audi popule meus. Circa primū aduerte ꝙ ꝓpheta describit duos mesię aduētus eodē cōtextu, disponēte sic spiritusancto ad occultationē tāti mysterii: si. n. cognouissent, nunq̄ dn̄m glorię crucifixissent. ¶ Primus aduētus tāgit̄ dicendo. a sion, a cōpleta pulchritudine deus splēduit. Ad literam mesias splenduit deus a sion, quum spiritumsanctum discipulis in sion dedit. tunc enim cognitus est deus a completa pulchritudine: nam perfecta resurrectione christi completa est eius pulchritudo. Vbi vides non descibi christū in hierusalem deturpatum flagellis, cruce, ignominia &c̄. sed a statu cōpletę pulchritudinis, & simul & semel a sion: vt intelligas initiū nouę legis ꝓmulgatę in missione sp̄ūsancti in sion. ¶ Secūdus aūt aduētus describit̄. Veniet deus noster & nō tacebit, sicut in primo aduētu venit ad passionē sicut agnus nō aperiēs os suū. Exclusio silētii significat manifestū aduētum. nō veniet tacitus sed manifestus: hoc est cū gloria manifestātę quis est. Ignis ante ipsum vorans. Apparatus p̄cedens iudicē. Ignis cōflagrationis erit vorans oīa, vegetabilia &c̄. & ante ignem mixtio aquæ, venti, turbinis, grandinis &c̄. hec. n. credimus p̄cedere ignē cōflagratiōis. Vnde & in p̄terito hic describit̄. Et circuitibus eius tēpestas fuit valde. vbi scito ꝙ iuxta textū hebręū, dicēdū eēt tēpestatū ē valde, si latina ligua ꝑmitteret. ¶ Vocabit ad cœlos desup. Exprimit̄ ꝓposita ī pricipio psalmi vocatio. tum respectu terminoꝝ ad quos peruenit vocatio: ad celos. s. vt inde veniāt animę sanctoꝝ & angeli: & ad terrā, vt reddat corpora pro resurrectione. Tum quo ad finē. ad iudicādū populū suū. Qui nō credit iā iudicatus est: & solus populus fidelis restat iudicādus. Tum quo ad dictū per hanc vocationē. cōgregate mihi gratiosos meos, q gratuite impēderūt opera misericordiæ: feriētes pacti mei super sacrificio, hoc est habētes mecū pactū fidei super sacrificio crucis. Ita ꝙ per hanc cōditionē significat fidē christi crucifixi: & per primā opera misericordiæ. vt intelligas per fidē & bona opa saluari homines. Et hic est fructus iudicii, gratus s̄m seipsum deo iudici. Et ꝑpea dicit cœlis & terræ, congregate mihi gratiosos &c̄. Dānationis aūt iniquoꝝ nulla fit mētio: qa nō est p̄ se volita a deo. ¶ Et annūciabūt cœli. Nota differētiā. vbi de cōgregatione electoꝝ tractatur, inducit̄ a ꝓpheta ipse deus, ipse mesias vocās & dicēs cōgregate mihi &c̄. vbi aūt generaliter agitur de iudicio, nō deus, nō mesias sed cœli inducunt̄ annūciātes qm̄ mesias venit iudicans. Et ad līam ita erit: qa cœlestes angeli vltra mirabilia cœlestium corpoꝝ annūciabunt vniuersis mesiam venire iudicem, ipse aūt mesias vocabit ad salutē.

Audi popule meus. Tractat̄ hic illa particula, locutus est, tali ordine. Primo declarat mesias personā loquentē in principio ꝓpositam, deus. deinde subdit duo dicta quæ dixit. ¶ Audi popule meus. Mesias ē persona loquēs excitans hebręum populū: quē appellat popule meus, tum antiqua electiōe, tum cognatione carnis. Et ne hesites ꝙ ad hebręum populū dirigitur sermo, adiungitur israel. audi popule meus israel, & locutus sum. Incohat sermonē ab vtroq; tēpore, p̄terito. s. & futuro: significans ꝙ non incipit modo alloq ppl'm israel, sed & locutus sum, multifariā multisq; modis olim p̄ angelos p̄ribus: & cōtestabor etiā in te, in medio tui per meipsum & apl'os, testimoniis scripturarū, opibus miraculoꝝ, & internis inspirationibus, hoc. s. ꝙ deus, natura, deus tuus, a te cultus, ego, supple sum. Et videmus hoc adimpletū, dicēte dn̄o in euāgelio. si nō venissem & locutus eis nō fuissem (s̄m sacras scripturas) peccatū nō hērent. Et rursus. si nō venissem & opa nō fecissem quæ nemo alius fecit, peccatum nō hērent. Adipletū ē ergo quod hic dr̄. cōtestabor ī te (ppl'o israel) ꝙ ego de9 de9 tuus sū. Et hoc ē primū dictū q̄d locutus ē: quod ē dictū fidei deitatis mesiæ. ¶ Secūdū dictū est de cessatione sacrificioꝝ q̄bus offerebātur aīalia: vt agni, boues, vituli &c̄. abstulit. n. christus huiusmodi sacrificia, imponendo eis finem vnico sacrificio corporis sui. In hoc dicto procedit tali ordine. Primo explicat ipsam cessationem: non super sacrificia tua arguam te, si non attuleris ea, & holocaustomata tua coram me continue. Aduerte ꝙ negatio prępositā determinat vtrūq; verbum: scilicet arguam & sunt. Et est ordo prępostérus nā ordo sententiarū est: nō holocaustomata tua corā me continue, & nō super sacrificia tua arguam te. qa prius ē ꝙ sacrificia legalia nō sint accepta cōtinue, hoc ē cōtinuatio eorū nō ē accepta deo: & deinde est ꝙ nō arguet eos sup̄ sacrificiis: nā illud ē ratio huius. ex hoc. n. ꝙ cōtinuatio sacrificioꝝ nō placet, seq̄tur ꝙ nō est locus repręhēsioni si sacrificia cessant. ¶ Deinde affertur triplex ratio suasiua quare cōtinuatio sacrificiorū nō est grata deo. Prima est. quia non indiget huiusmodi rebus quæ offerunt̄ in

ſacrificiis, quia abundat his omnibus. Non accipiã de domo tua taurũ, de ouilibus tuis hircos. quoniã mihi omnis fera ſyluę, beſtię in montibus mille. numerus finitus pro infinito. Sciui omne volatile montiũ, & mobile agrorꝫ mecum. Vbi vides ꝙ quia deo ſuppetit copia omnium huiuſmodi, ideo dicit ſe non indigere vt accipiat de domo tua & de ouilibus tuis hæc. ¶ Secunda ratio ad ſupplementum ꝑcedentis eſt. Si eſuriam non dicam tibi, quoniã mihi orbis & plenitudo eius. Potuiſſet quiſpiã humano more dicere ꝙ licet quis abundet innumeris animalibus, & propterea non indigeat tauro meo & hirco meo, ſi tamẽ accideret caſus ꝙ deficerent ei aut non haberet in promptu, tunc hircus meus & taurus meus ſupplerent. Contra hunc caſum affertur hæc ſecunda ratio. Si eſuriam, hoc eſt dato ꝙ deficerent mihi omnia ſupradicta quæ in nullius ſunt bonis (ſcilicet beſtię ſyluę & ĩ montibus) non tamen dicam tibi da mihi taurum tuũ aut hircum tuum: qm̃ ego ſum dominus etiã hirci tui & tauri tui. Hoc enim ſignificat. qm̃ orbis mihi, ſubditus eſt, & plenitudo eius, quicquid eſt in eo. ¶ Tertia ratio. Nunquid comedã carnẽ fortiũ, & ſanguinẽ hircorꝫ bibã? hoc eſt nunqd delectabor in huiuſmodi ſacrificiis? Delectationẽ ſignificauit a comeſtione & potu, q ſunt actus manifeſte delectabiles. Et ĩtẽdit nõ de delectatiõe ſenſibili (quã ſtultũ ẽ cogitare ĩ deo) ſed de delectatiõe ĩtellectuali: quã multi attribuerũt diis, tãq̃ deus delectet̃ hmõi ſacrificiis. hmõi.n. errorẽ excludere ĩtẽdit. Aduerte hic ꝙ ad lr̃am p hæc intẽdit ꝓpħa apire hmõi res ſacrificatas (boues & oues &c̃.) nõ eſſe gratas deo ẜm ſe: & ꝑpterea tpe meſię abrogãda eẽ hmõi ſacrificia. ¶ Et ſi inſtet̃ ꝙ iſtę rõnes pariter cõcludũt nũq̃ fuiſſe inſtituẽda a deo hmõi ſacrificia. r̃ndet̃ verũ eſſe quãtũ eſt ex pte rerũ ſacrificatarũ: ſed ex alia cã fuerunt ad tẽpus inſtituta. tũ ne populus hebręus deditus ad idolatriã facilius fieret idolatra, volẽs ſacrificare ſicut videbat alias gentes ſacrificare diis ſuis. tum ad ꝑcurrẽdũ & figurandũ ſacrificium quo chriſtus ſeipſum obtulit in ara crucis: iuxta illud apoc. 13. agnus qui ab initio mundi occiſus eſt.

Sacrifica deo confeſſionem. Tertiũ dictũ eſt declaratio ſacrificii grati deo oĩ tẽpore. & eſt ſacrificiũ internę deuotiõis & externę cõfeſſionis ſeu laudis. ¶ Vbi nota in verbis lr̃æ tãgi id quod eſt gratũ deo ex pte exterioris actus, dicẽdo cõfeſſionẽ: & ex pte interioris, dicẽdo vota tua. Inter exteriora qppe opera nr̃a ſola locutio attingit p ſe ad deũ: qa ſola locutio eſt velut iſtr̃m intellectus. & ppea debet̃ deo locus ſuus in nr̃a locutione tanq̃ in actu rõnali. Et hinc fit vt debeat deus laudari & honorari nr̃a locutione. ppea ſiqdem in ſacra ſcriptura ꝑcipimur plus q̃ infinities laudare deũ. Propria itaqꝫ materia diuini ſacrificii inter oẽs res exteriores eſt diuina cõfeſſio ſeu laus. Dico aũt diuinã laudẽ eſſe materiã ſacrificii, pp abuſum diuinę laudis: vt poetę & gẽtiles & alii hmõi laudãt deũ, nõ ea rõne vt deum honorent, vt deo offerant laudem illam, ſed ad ſua figmenta vel intenta accõmodantes. tunc.n. laus diuina induit rationẽ ſacrificii, quum ideo deus laudatur vt honoretur. Et propterea ſignificãtius hic dicitur, ſacrifica cõfeſſionẽ ſeu laudem deo. Et qm̃ hoc eſt debitum deo ẜm rectã iuſtitiæ rõnem, ideo ſub actu religionis ꝑcipitur ſacrifica. religionis quippe actus eſt ſacrificare: & conſtat religionem eſſe partem iuſtitiæ. ¶ Circa id vero quod ſe tenet ex parte actus ĩterioris, quum deus ſit ſpiritus, nõ eſt dubium eẽ grata deo vota noſtra. i. interiores actus deuotionis nr̃æ. Sed nota verbũ ſolue ſeu redde. nã ſonat actũ ex iuſtitia debitũ: vt hinc intelligas nõ eſſe ſupererogationis ſed debiti ꝙ volũtates noſtras offerimus deo. Debetur ſiqdem deo ſuus locus in votis noſtris, in amore noſtro, in ſpe, in fide &c̃. Et ſicut magna fit iniuria amico, benefactori ſeu patri ſi nõ habet locum ſuum in mẽte tua, ſi a te non æſtimatur, ſi nõ amatur &c̃. ita maxima irrogatur deo iniuria ſi locus ei debitus in votis noſtris negatur: ſi nõ creditur ſi nõ ęſtimatur, ſi nõ amatur vt creator, conſeruator, redẽptor &c̃. Hoc eſt ſacrificium omni tẽpore deo acceptum. ¶ Cuius effectus ſubiungitur. Et voca me in die anguſtię. Nę putes vanum aut inſufficiẽs eſſe ſacrificium prædictum, oſtendit fructum in tempore tribulationis. & voca me in die anguſtię. non oportet vt offeras aliud ſacrificium: ſed cum hoc ſacrificio recurre ad mę in die anguſtiæ tuæ. Liberabo te. ecce promiſſio infallibilis. Et honorabis me. poſt beneficium liberationis ſola honoratio pro gratiarumactione ſufficiet.

Et impio dixit deus. Hactenus locutus eſt deus populo ſuo tanq̃ parituro: nunc autem introducitur a propheta alloquens iniuſtos miniſtros diuinæ confeſſionis. ¶ Vbi aduerte ꝙ intendit declarare ꝑceptum datum de ſacrificio laudis, aperiendo q̃ graue crimen incurratur ſi in ſacrificio laudis omittitur altera pars: ſcilicet ꝙ vota interna nõ reſpondeant confeſſioni exteriori, ſi vita non reſpondet exteriori miniſterio. Et hoc eſt quartum dictũ dei de crimine eorum quorꝫ vita contradicit officio diuinæ laudis. Et impio dixit. i. legẽ ſtatuit, deus: hanc. ſ. quid tibi ad narrandum, ad docendũ, ꝑcepta mea? & leuaſti pactum, exaltaſti laudando pactũ meum de cœleſti fœlicitate reddenda fidelibus meis, ſuper os tuum? Hæc duo compħendunt totam materiam ꝑdicationis. in pręceptis ratio omniũ actionum cõtinetur: in pacto ratio omnium credendorꝫ & ſperandorum. ¶ Cur autem repħenſiue dixerit quid tibi, declarat ſubiungendo contrarietatem linguæ & vitę. Et tu odiſti caſtigationem, ꝑdicas præcepta & odiſti caſtigationem, hoc eſt caſtigatos ſeu caſtos mores: & proieciſti verba mea poſt te, tanq̃ ꝓ nihilo habens conformare vitam tuam illis, & tñ pactum meum leuaſti ſuper os tuum. Hæc contra deũ. ¶ Cõtra ꝓximos quãtũ ad facta. ſi vidiſti furem & cucurriſti cum eo. Conſtrue ſic. & ſi vidiſti furẽ

cucurristi cū eo.postposita.n.est cōiunctio & rōne metri.& cum adulteris pars tua/fuit.Quantum ad verba.Os tuū misisti in maliciā/ad maledicendum:& lingua tua cōcinnabit dolū. Hæc quo ad cōia crimina.¶ Quo ad scelus aūt impietatis.Sedebis,in fratrē tuū loqueris/in filiū matris tuæ dabis turpitudinē.Valde exaggerat hæc impietas:quū non solū in fratrē sed fratrē vterinū(filiū mris tuæ)describit.nec sola lingua sed opatione iniuriosa/dabis turpitudinē.nec ex subita ira sed ex qeto aio/sedebis.In qbus describit effectus inuidiæ seu supbiæ erga fratres,vnde pueniūt isti effectus quieti animi.

¶ Hęc fecisti & tacui/ad silitudinē tacentis nō puniui:existimasti essendo ero sicut tu.Iuxta modū loquēdi hebręę linguæ(expectādo expectaui/veniēdo veniā & hmōi)hic dr essendo ero sicut tu:hoc est existimasti ꝙ ero sicut tu/bonū dicēs & malū faciens.Significat tn̄ gerundiū essendo/ modū essendi:sicut expectando expectaui modū expectātiū.existimasti ꝙ essendo/hoc ē in modo essendi vitę meę/ero sicut tu.Nota hic ꝙ licet i hūanis moribus cōtrarietas iter os & vitā(quū.s.homo laudat bonos mores & tn̄ male viuit)tolerabilis sit,ad christiana tn̄ ascēdēdo intolerabilis est.s.ꝙ hō diuinū se pręferat/pdicādo/laudādo/pcipiēdo ea q̄ dei sunt,& ex altera pte male viuat:qm̄ in huiusmodi hoies se hn̄t vt ministri christi,& quātū in eis est/euacuāt fidē & ministeriū christianū:vtpote ex vna pte (scilicet lingua & offō)magnificātes christiana pcepta,& ex altera.s.vita cōtēnētes illa.Nā hoies q magis mouētur exēplis q̄ verbis,existimāt nō eē vera illa q̄ audiūt a talibus doctoribus/ea rōne qa si essent vera illi q docēt seruarēt ea:& hic cōsurgit maior ruina existimātiū ꝙ tales quoq fuerūt prisci pdicatores:& tādem ꝙ oēs fuerint seductores.Vn̄ mesias hic dicit pro rōne tātę exorbitātię.existimasti.i.existimari fecisti,essendo ero sicut tu/ꝙ ego quoq dicā & non faciā quasi seductor.Arguā te & ordinabo oculis tuis.Quāuis taceam nunc,arguam tamen te/in morte:& ordinabo/culpas tuas adhibendo pœnas. in oculis tuis/teipso inexcusabiliter vidente.

Intelligite nūc hanc obliuiscentes dei. Quintum dictum est declarationis pœne & pręmii obseruantium & nō obseruantium legem hanc.Et quo ad pœnā quidem.Intelligite nūc/durante hac via, hanc/legem quā promulgaui,obliuiscentes dei.vt intelligas comphendi omnes detentos quocunq mortali peccato,nominat eos qui obliuioni tradunt deum/hoc est eos qui ita operantur tanq̄ si obliuiscerentur dei:vt sunt ii qui peccant ex passione seu infirmitate.qui sunt in infimo ordine peccatorum.Ecce pœna.nequando rapiam/per mortē vos,& non liberans/supple sit.Ad negligentes congrue dicit nequando rapiam/tanq̄ ex improuiso auferam vitam , & nullus erit liberator vester.¶ Quo ad fructum vero iuxta duo pcepta circa sacrificium laudis/duos fructus declarat.Dixerat primū/sacrifica deo cōfessionē:huius pcepti fructus modo explicatur honor dei.sacrificans confessionem honorabit me.Indixerat secūdo lōga rephensione conformitatem vitæ & confessionis seu laudis . huius fructus explicatur visio in diuina salute.& ponentem viam faciam videre ipsum in salute dei:hoc est disponentem viam vitæ suæ conformiter ad sacrificium laudis , faciam ego mesias ꝙ ipse videat constitutus non in periculo/non in bonitate electorum sed in salute dei , quæ est ęterna fœlicitas.Hic est fructus & vltimum præmium.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO.¶ Victori canticū dauid:quando uenit ad eum nathan propheta quum intrauit ad bethsabee. L.

Miserere mei deus:secundum magnam misericordiam tuam.
Et secundum multitudinem miserationum tuarum:dele iniquitatē meā.
Amplius laua me ab iniquitate mea:& a peccato meo munda me.
Quoniam iniquitatem meam ego cognosco:& peccatum meum cōtra me est semper.
Tibi soli peccaui & malum coram te feci:ut iustificeris in sermonibus tuis/& uincas quū iudicaris.
Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum:& in peccatis concepit me mater mea.
Ecce enim ueritatem dilexisti:incerta & occulta sapientię tuę manifestasti mihi.
Asperges me domine hysopo & mundabor:lauabis me & super niuem dealbabor.
Auditui meo dabis gaudium & lętitiam:& exultabunt ossa humiliata.
Auerte faciem tuam a peccatis meis:& omnes iniquitates meas dele.
Cor mundum crea in me deus:& spiritum rectum innoua in uisceribus meis.
Ne proiicias me a facie tua:& spiritum sanctum tuum ne auferas a me.
Redde mihi lętitiam salutaris tui:& spiritu principali confirma me.

Docebo iniquos uias tuas:& impii ad te conuertentur.
Libera me de ſanguinibus deus deus ſalutis meę:& exultabit lingua mea iuſtitiã tuam.
Domine labia mea aperies:& os meum annunciabit laudem tuam.
Quoniam ſi uoluiſſes ſacrificium dediſſem utiq;:holocauſtis non delectaberis.
Sacrificiũ deo ſpiritus cõtribulatus:cor contritũ & humiliatũ deus non deſpicies.
Benigne fac domine in bona uoluntate tua ſion:ut edificentur muri hieruſalem.
Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ/oblationes & holocauſta : tunc imponent ſuper altare tuum uitulos.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Vincenti pſalmus dauidi ueniente ad eum nathan propheta/quando intrauit ad bathſabah. LI.

1 Propheta. MIſerere mei deus† ſm gratiam tuam:ſm multitudinem miſericordia/rum tuarum dele rebelliones meas. †dij

ablutiones
2 Multiplica :laua me ab iniquitate mea/& a peccato meo munda me.

erit
3 Quoniam rebelliones meas ego cognoſcam:& peccatũ meũ corã me continue .
4 Tibi/ſoli tibi peccaui & malum in oculis tuis feci:propterea iuſtificaberis in loqui tuo/mũdaberis in iudicare tuo.
5 Ecce in iniquitate formatus ſum:& in peccato calefacta eſt de me mater mea.
6 Ecce ueritatẽ uoluiſti in renibus:& in obſtruſo ſapientiæ facies ſcire me.
7 Mundificabis me in hyſopo & mũdabor:lauabis me/& ſupra niuẽ dealbabor.

que
8 Audire me facies gaudium & lętitiam:exultabunt oſſa contriuiſti.
9 Abſconde facies tuas a peccatis meis:& omnes iniquitates meas dele.
10 Cor mundum crea mihi deus†:& ſpiritum rectum renoua in medio mei. †dij
11 Ne proiice me a faciebus tuis:& ſpiritum ſanctitatis tuæ ne aufer a me.
12 Fac reuerti mihi gaudium ſalutis tuæ:& ſpiritu ſpontaneo confirmabis me.
13 Docebo rebelles uias tuas:& peccatores ad te reuertentur.
14 Libera me de ſanguinibus deus† deus ſalutis meæ:laudabit lingua mea iuſtitiam tuam. †dij
15 Domine† labia mea aperies:& os meum annunciabit laudem tuam. †dñi mei
16 Quoniam non uoles ſacrificium/& dabo:holocauſtum non uoles.

que
17 Sacrificia dei†/ſpiritum fractum/cor fractum & contritũ: deus† non deſpicies. †deo℞ †dij

ideo
18 Bonifica in uoluntate tua ſion:edificabis muros hieruſalem.
19 Tunc uoles ſacrificia iuſtitiæ/holocauſtum & totum : tunc leuabunt ſuper altare tuum iuuencos.

TItulus eſt. Vincenti pſalmus dauidi , veniente ad eum nathan propheta / quando intrauit ad bathſabah. Et patet titulus ex hiſtoria ſecundi libri regum.xi.&.12.vbi narratur tam adulterium q̃ homicidium commiſſum a dauide/& miſſus nathan a deo ad rep̃hendendum dauidẽ/& ꝙ dauid reſpondit peccaui domino. Vbi ſignificatur ꝙ penitentia dauidis quam pſalmus iſte explicat/fuit poſt nouem menſes a commiſſo adulterio:quia iam natus erat puer quando nathan venit ad dauidem. Patet itaq; materia pſalmi ꝙ eſt recurſus dauidis ad deum ꝑ miſericordia poſtq̃ fuit rep̃henſus a nathan de criminibus homicidii & adulterii cũ vxore vrię/hebraice vocata bathſabah.

¶SVMMARIVM EST.

¶David poſt adulterium & homicidium penitens, petit a deo velut in genere tum vt ſui miſereat/tum vt ſuas deleat rebelliones/tum vt ſe velut leproſum mundet/lauet/reſtituat &c̃. tum vt redintegret ipſum ad priſtina interna dona gratiæ : citans fructus inde futuros. in ſe quidem aſſiduam pœnitẽtiam interiorem;in deo vero gloriam veritatis & mundiciæ/ab exemplo priorum operum dei. in pro/

ximis aũt conuerſionẽ iniquorũ ad deum.Poſtea ad ſpecies deſcẽdens ac offerens ſacrificia ſpiritus & cordis/petit liberationem ab effuſo ſanguine ad hoc vt redintegretur etiam ad priſtina dona exter/ na.ſ.ad bonificationem ſion iuxta reuelatam per nathan voluntatem dei:citans futurum fructum ſer uandę legis in oblatione ſacrificiorum in templo.

¶ Perſona loquens eſt ipſe dauid.

Miſerere mei deus.Diuiditur pſalmus in partes duas:ꝓpoſitiuam materię,& exequutiuam/ibi multiplica.Proponit duas petitiões.Prima eſt miſeratio ſui ſm diuinã gratiã.miſerere/ ad ſilitu dinẽ miſerentis gere te reſpectu mei(nõ cõpaſſione ſed voluntate & efficiẽtia)deus,nõ ſm mea merita ſed ſm gratiã tuã.Vbi petit gratuito ſibi miſericordiæ effectum exhiberi.¶ Secunda petitio.ſm mul/ titudinẽ miſericordiarum tuarũ dele rebelliões meas.Primum petiit reſpectu ſui/modo petit reſpectu rebellionũ ſuarum.Multa crimina cõmiſerat cõtẽptiua diuinoꝝ ꝑceptoꝝ:teſtante quoq; nathan/qꝛ cõtẽpſiſti verbũ dñi:& ideo appellat rebelliones ſuas:petitq; eas deleri de libro irę ſeu vindictæ diui/ næ.Et hoc ſm multitudinem miſericordiarum tuaꝝ.Proprie loquẽdo miſericordia nõ eſt in deo/ſicut nec ira/nec q̃cũq; alia paſſio(miſericordia enĩ nomẽ eſt paſſiõis:& ꝓpea multæ miſericordię dñr iuxta multitudinẽ effectuũ)ſed trãſlata ad ſignificãdũ actum voluntatis quo uolumus ſubleuare miſeriam ꝓprie inueniť in deo.ſed ſic nõ eſt niſi vna ſm ſe/multiplex aũt ſm effectus.Vnde & ſic quoq; põt in/ telligi multitudo miſericordiarũ diuinarũ.Siue ergo ꝓprie ſiue metaphorice miſericordia attribuať deo/ſemper multitudo miſericordiarũ dicitur ratione effectuũ.Vbi cõgrue multas rebelliões petit de/ leri ex multitudine miſericordiarum.

¶ Multiplica.Hic incipit pars executiua tali ordine.Pr̃io tractatur illa particula/dele ſm multitudi nem miſericordiarũ tuarum.Secũdo illa/ſm gratiam tuã miſerere mei,quo ad internorum donorũ prio rẽ gratiam/ ibi cor mundũ.quo ad externoꝝ vero ibi/libera me.Petendo itaq; deletionẽ criminũ non ſufficit dauidi petere ipſam deletionẽ criminũ(qm̃ hoc cõmune eſt etiã excellẽtibus viris)ſed humili/ at ſe vt leproſus & recognoſcit crimẽ ſuũ velut leprã.& incipit agere leproſum & ait.multiplica.Iuxta legis moſaycę ritum non ſufficiebat vna leproſo lotio aut aſperſio:ſed exigebatur ꝙ ſepties aſpergere/ tur ad hoc vt iure purgaretur,& bis ipſe/& toties veſtes eius lauarentur.Et ꝓpterea dauid petit.multi/ plica/aſperſiones/ablutiones:& tandẽ laua me ab iniquitate mea/q̃ inique geſſi contra vriam,& a pec/ cato meo/exorbitantia mea a lege tua/a ratione recta,munda me.

Quoniam rebelliones.Petendo multiplicari ablutiones vſquequo reddať mundus/ citat fructus qui cõſequẽtur hanc deletionẽ : ne infructuoſa petitio propoſita appareat.Et primo fructum in ſeipſo futurũ ſi deus deleat rebelliones ſuas/explicat duplicem.tum cognitionẽ ſuoꝝ criminũ/qm̃ rebelliões meas ego cognoſcam.tum aſſiduã meditationẽ eorũdẽ/& peccatũ meum corã me cõtinue/ſupple erit. Vbi perſpice nõ ꝓprio ſtudio ſed diuinę miſerationi imputari recognitionẽ & meditationẽ cõmiſſo/ rũ criminũ:dum fructum deletionis æſtimat,& ſimul promittit ꝙ ſi deus deleat/ipſe tñ nõ delebit obli uione ſed aſſidue ante oculos habebit cõmiſſum ſcęlus:quia hæc eſt verę penitẽtiæ forma.¶ Deinde fructũ duplicẽ reſultantem conſecutiue in deo ſi miſereatur dauidis/explicat dicendo.tibi/ſoli tibi &c̃. Vbi aduerte dupliciter exponi poſſe hos fructus.Primo rõne perſonalium conditionum ipſius daui/ dis.ſecũdo ratione conditionũ peccati mortalis ſm ſe.Si enim ad conditiones inuẽtas in hoc pecca/ to ex perſonalibus conditionibus dauidis verba hæc referantur,ſenſus eſt.ꝙ quia tibi/ſoli tibi deo pec caui/vt iudici habẽti ſuper me poteſtatẽ,rex enim ſum(& exaggerãdo qualitatem offenſę in ipſum ſo lum/repetit tibi ſoli tibi:& ipſum peccatum feci in oculis tuis/non in oculis alioꝝ/hoc eſt occulte.nã & adulteriũ ſecreto cõmiſi:& vrias licet publice ſit occiſus in bello/occultum tñ fuit ꝙ ego fuerim cau ſa mortis eius)propterea cõſequetur hoc,ꝙ tu ꝗ ſolus es iudex parcendo mihi iuſtificaberis/verax fies in ſermone tuo:ꝗ ſi non peccaſſem fuiſſes verax in promiſſione tua.Loquutiõis ꝗppe iuſtitia eſt veri tas:iuxta illud apoſtoli ad ro.3.ex hoc verſiculo.eſt autẽ deus verax ſicut ſcriptum eſt/iuſtificeris in ſer/ monibus tuis.Si dauid nõ peccaſſet/ deus fuiſſet verus ſeruando promiſſa facta ipſi per nathan.2. reg.7.ex quo aũt peccauit dauid/indignũ ſe reddidit ꝓmiſſione ſibi facta,& nullus remãſit ei locus pe/ tẽdi promiſſum.Et ꝓpterea dicit ꝙ ſi deus miſerebiť ſui,erit deus verus/nõ quia ꝓmiſit/ſed quia ſemel dixit ſe regni ac meſię bona dauidi daturũ.& ſic iuſtificabitur in ſuo loqui:quod eſt longe maius q̃ iu/ ſtificari in promiſſione.Et intendit hunc fructũ ſequi ex hoc ꝙ tibi/ſoli tibi tanq̃ iudici peccaui.Et ſi/ militer alter fructus.mundaberis in iudicare tuo.Si peccatum fuiſſet publicum/ſi fuiſſet ſcãdaloſum, poſſet quiſpiam obiicere ꝙ iudiciũ miſericordiarum tuarũ erga me non eſſet mundum:ſed vbi nihil horũ habet locũ(quia malũ feci in oculis nõ alioꝝ ſed tuis)ideo ex peccato meo interueniẽte tua gra tia/ſequetur ꝙ mũdus eris iudicãdo/abſoluẽdo me.¶ Referẽdo autẽ hæc dauidis verba ad conditiões peccati quas habet ſm ſe ex hoc ꝙ eſt peccatum mortale,altior eſt ſenſus.ꝙ tibi/ſoli tibi peccaui,eo ꝙ peccando mortaliter nullum offendimus niſi deũ:quia ratio omnis offenſę eſt quia fit contra deum. vel in ipſo deo(vt odium dei/blaſphemia dei/& ſimilia)vel in nobis vel in ꝓximo : vt homicidium/ adulteriũ & alia huiuſmodi.Sicut.n.charitate nõ amamus niſi deum in ſeipſo/i nobis/& in proximis,

ita

ita peccato mortali quod est contrariũ charitatis/nõ offendimus nisi deum. Malũ in oculis tuis feci. Ad exaggeratione pcti hoc spectat:sicut q peccat spectãte ptore. Propterea iustificaberis in log tuo. Si nõ peccassem/esses verax in pmissionibus pmiorũ:si peccassem & nõ parceres/esses verus i cõminatiõne pœnarũ. sed vbi peccaui & misereris/eris verus in loquutiõe tua:bñfaciẽdo nobis/ saluãdo nos nõ qa pmisisti(vt pote q sum ex pctõ idignus pmissionibus)sed qa dixisti:.neminem.n.saluat nisi quem apud se dixit saluandũ. Mũdaberis in iudicare tuo. si nõ peccassem esses mũdus in pmiãdo:& si me peccãte nõ misereris/esses mũdus in puniẽdo.me aũt peccãte & te miserẽte,eris mũdus in iudicãdo iudicio iustificationis. Maxima qppe mũdicia iudicii iuenit/quũ ipius absq; imũdicia quacũq; iudicii absoluit gratuito. Rarissimũ est hoc in humanis:& tãto magis cõmendat mundiciã in diuino iudicio. Repetitio autem pnoĩs tibi(dicẽdo tibi soli tibi)exaggerat tum pctm̃:qm̃ magnipẽsio psonę offensę nõ est cõtenta vnica ipsius expssione. tũ rõnẽ liberę facultatis idulgendi:qm̃ librare q ipse/solus ipse deus est offensus, libertatem omnimodam indulgendi inculcat.

Ecce in iniqtate. Petiit deleri sua peccata, qa inde & ipse cognoscẽs/& deus verax emergeret. cõfirmat mõ rõnes petitionis suę ab exẽplo in prõptu:ex hoc.s. q ipmmet dauidẽ natũ peccatorẽ deus veritatis amator donauit sciã occultorũ diuinorũ. Ac si apte diceret. Rõnes quas attuli acceptabiles sunt/qa in meipso expertus sum easdẽ rõnes apud te efficaces. nõ est nouũ q peccata mea deleas/vt cognoscã/vt verax fias:qa amor veritatis te iduxit ad faciendũ me natũ pctõrem scire. ⁋ In prõptu igit exemplũ ci tãs demõstrat. Ecce/in prõptu ex parte mea est miseria pcti ab initio formationis meę:& in pctõ calefacta est de me mater mea. Hebrę a circũloquutione significat cõcubitus quo mr cõcipit filiũ/per calefactionẽ mris de prole. Hic est textus vnde trahit pctm̃ originale:quo.s. qlibet ex commixtione maris & fœminę/cõceptus dicit in pctõ originali. Nec est opus pctm̃ attribuere mri. nõ.n. mrem intẽdit accusare dauid, sed miseriã suã ab initio quo formatus est/quo cõceptus est describere:miseriã aũt nõ pœnę sed pcti. Nec oportet in actu cõcubitus mrem aut prem pctm̃ veniale cõmittere:nisi qs adeo desipiat vt putet delectationẽ naturalẽ volũtariã esse peccatũ. ⁋ Ecce/in prõptu quoq; ex parte tua est. veritatẽ voluisti in renibus. Veritas in renibus est illa de qua scriptũ est. iurauit dñs dauid veritatẽ/de fructu vẽtris tui ponã sup sedem tuã. Ecce voluisti/tua spõte, veritatẽ in renibus/veritatẽ regni i meo semine a renibus significato. In qua veritate intellige nõ solũ veritatẽ regię pgeniei, sed ẽt imo pcipue veritatẽ mesię ex dauidis renibus. Et in obstruso sapiẽtię facies scire me. Futurũ facies nõ refert ad tẽpus psalmi/sed ad ptũm voluisti:denotãs q ex quo voluisti veritatẽ regni in renibus meis/cõsequutũ est q fecisti me scire, nõ quecunq; sed mysteria latentia in obstruso sapiẽtię. reuelauerat qppe deus dauidi mysteria mesię/ & multa alia secreta diuinę sapientię ante cõmissum adulteriũ: vt patet in psalmis &.2.reg.7. Et iuxta morẽ suũ describit futurũ respectu illius pti rõne dicta. ⁋ Et aduerte primo q i hoc exẽplo nõ solũ cõfirmat ratio petendi ab exẽplo/sed explicat qs est ille dei sermo de quo dixerat iustificaberis in log tuo. fuit.n. sermo istius volũtatis qua voluit veritatem in renibus dauidis. Secũdo q multitudo misericordiarum petita ad delendum/explicatur monstrando multas in hoc exemplo misericordias:vt patet. similes enim nunc petit.

Mundificabis me. Tractat illa particula/multiplica laua &c. Vbi nota q duplex aspsio legalis cũ hysopo legit. Altera leui.14. in emũdatione leprosi. Et hęc aspsio fiebat septies cũ sanguine passeris:cõcurrebatq; bis lauacrũ corporis:in pricipio.s. mũdationis & die septimo. Altera nu.19. in emũdatione pollutorũ p morticinũ. & hęc fiebat aqua scĩficata:& expiatus die septimo lauabat corpus suũ. ⁋ Lrẽ huic quadrat metaphora ab emũdatione leprosi. tũ qa de mundatione grauiorũ criminũ agit, a qbus difficile est mũdari sicut a lepra. Tũ qa dealbãdum se plus q̃ niuẽ describit. hoc.n. ad remotionẽ maculatũ leprę sparsarũ in carne spectat, nõ ad tactũ morticini:in quo nulla carnis macula cõtrahebat/sed q̃dã irregularitas legalis. Tũ qa ĩfra tãgit metaphorã auris/q̃ vngebat in mũdatione leprosi. ⁋ Ab efficacia itaq; facillima diuinę mũdationis ĩchoat/offerẽs se mundandũ ritu leprosi dicẽs. Mũdificabis me in hysopo/hoc est ad sil'itudinẽ mũdificatiõis qua leprosus mũdificat hysopo, & mũdabor. vide facilitatẽ/q sola hysopo mũdabor. Lauabis me, & supra niuẽ dealbabor. Mũdicia remouent ĩmũda, dealbatio cãdidat. Et hęc fit sola lotione. ⁋ Audire facies me gaudiũ & lętitiã. Hic appet q metaphorã ab emũdatione leprosi tractat. nã in illa emũdatiõe sacerdos dextrã auriculã leprosi qui mũdat vngebat primo sanguine victimæ/& deĩde oleo. Ad hoc.n. alludens dicit. Audire facies me gaudiũ & lętitiã/sicut leprosus in mẽbro auditus suscipiebat signa gaudii & lętitię facies me audire interno auditu a te gaudiũ & lętitiã aĩ. Exultabũt ossa. In emũdatione leprosi vngebat oleo a sacerdote nõ solũ auris dextra sed tres ptes ossę:ĩfima in dextri pedis pollice/media in dextrę manus pollice/& supma effuso reliquo oleo super caput. Et ppea adiũgit. exultabũt/oleo lętitię, ossa/vniuersa in his tribus ptibus vncta, cõtriuisti/hoc est q̃ cõtriuisti. intẽdens ex hoc metaphorico sermone q ĩternus auditus venię pariet i me tm̃ gaudii q exultabũt ossa.i. q̃cunq; erãt firma in me(mẽs/ratio/volũtas/cõsiliũ &c. q̃ ossa aĩ sũt) q̃ cõtriuisti/ pmissiue. cõtrita qppe fuerãt pctis. vel ẽt quę contriuisti cõminatione pœnarũ p nathan. Et nota in hac particula de mundatione describi triplicẽ effectũ grę futurũ ex triplici actione diuina:

mūdationē ex hysopo/ dealbationē ex lauacro/exultationē ossium etiam cōtritorum ex facere audire gaudium. vt hinc intelligas efficaciam gratię ad redintegrādum omnia.
Abscōde facies tuas. Nō seruat ordinē actionū metrica orō. Pria actio sacerdotis mūdaturi leprosum iuxta legē/erat videre oculata fide si petēs ẜm legē mūdari est vere mūdus. Contrariū petit dauid. noli apponere oculos tuos ad vidēdū pctā mea/sed abscōdes facies tuas a pctis meis: & ipsa abscōsione dele oēs iniquitates meas. abscōsio.n.faciei diuinę a peccatis/est nolle imputare peccata ad pœnam damnationis: qui enim non curat scire/nec curat punire.
Cor mūdū. Hic tractaẜ illa particula/miserere mei deus ẜm grām tuā/duplr. Primo quātū ad redintegrationē ad iterna dona pristina grę. Et deide quantū ad exteriora. perdiderat.n. vtraq;. Et ad lrām petit dauid restitui sibi grām qua prius mūdo corde prōptus erat ad ea q̄ dei sunt & ad iusta. Diuinasq; pinde hēbat illuminationes ac īspirationes: vt patet ex gestis eius añ crimē adulterii. Et qm̄ metrū nō seruat ordinē rerꝝ, mirū nō est si dona hęc nō ordinate scribūẜ. Incipit & bñ a mūdicia cordis: quę est optima dispō ad diuinas illuminationes & īspirationes. Crea. Totū hoc opus tuū sit sicut' creare, crea qui solus potes cor mūdū facere. et spm̄ rectū/aīum vt fungiẜ officio spiritus, qui prius in me fuerat rectus nō īpellens ad iniqua. renoua/tu qui prius dederas. in medio mei/nō in exteriori apparētia sed in ītimis meis. Spūs rectus in medio hoīs est donū quo hō prōptus est ad recta exercēda/mandanda. &c̄.
¶ Ne pˀiice me. Nullū in aīa donū poniẜ quo cōcedaẜ hoī q; pseueret in gr̄a dei, sed hoc diuinę reseruatur custodię. Quia expertus itaq; fuerat dauid post cor mūdū & spm̄ rectum se nō eē custoditū a casu, ideo petit. ne pˀiice me a faciebus tuis/subtrahēdo custodiā, et spm̄ sc̄titatis tuę ne aufer a me. Prætep spm̄ rectū petit spm̄ sc̄titatis, vt nō solū prōptus sit ad recta & iusta sed ēt ad diuina. Et dicendo ne aufer/significat iā sibi restitutū & petere cōseruationē. nisi.n. spūs sc̄titatis fuisset ei restitutus, nō tā accurate/nō tā prōpte ad diuina tēderet. ¶ Fac reuerti mihi gaudiū salutis tuę. Nō est iustus qui non gaudet iustis opibus/nō est liberalis qui non gaudet liberalibus/& sic de aliis. non sufficit mihi donū spiritus recti/spūs sc̄ti/cordis mūdi, nisi adsit quoq; qd' prius habebā gaudiū tuę salutis in me existētis. Et in hoc apparet a quāta celsitudine pfectionis ceciderat dauid. erat enim circa salutē aīæ gaudēs/sicut hituatus ē gaudēs in opibus in qbus ē hituatus. Et spū spōtaneo. Aptissime gaudio adiūgiẜ spūs spōtaneus. delectatio enim parit spm̄ spontaneū. Et est tertius spūs: non pprie tertius, sed forma amborꝝ spūum prius dictorꝝ. Vnde & aptissime dr̄. cōfirmabis me. Quāuis pseuerātia tuę custodię reserueẜ, firmitas tn̄ aī ex pte aī fit a te deo p donū spūs spōtanei tā ad recta q̄ diuina. Dixit quoq; hoc ad dr̄iam spūs spontanei p modū trāseūtis: qualis apparet ī iis qui quodāmodo īpetu aguntẜ aliqn̄ ad bonum sed non pseuerāt. oportet eē spūm prōptū simul & stabilē ad bonū. ¶ Docebo. Post mūdatiōis fructū in seipso/pmittit eiusdē fructū in aliis. Docebo/tū exēplo tū psalmis. Vtroq;.n.mō adipleuit/& sequutus est fructus cōuersionis iniquorꝝ ad deū. Theodosius imperator rephensus ab ambrosio de clade thessalonicē. quum excusaret se citādo q; dauid ēt homicida fuisset/& audisset ambrosiū rñdētē/sequutˀ es dauidē errātē seqre pœnitētē, publicā subiit pniam: & adipletū ē ī tāto pricipe. docebo/ab exēplo &c̄.
Libera me. Tractaẜ hic illa particula/miserere mei deus ẜm grām tuā/quantū ad grām pristinā exteriorꝝ donorum pmissorꝝ dauidi a deo: petēdo vt deus vtaẜ secū misericordia spāliter reditegrādo ipm ad grām sibi olim cōcessam seu pmissam p verbū nathā pphetę. Vt.n. patet. 2. reg. 7. deus p nathan duo cōcesserat. alterꝝ de ipsius pgenie regnatura. alterum de ędificio tēpli p filiū eius. Et circa primum audierat ab eodē nathā post cōmissum homicidii crimē/nō recedet gladius de domo tua &c̄. De secūdo q̄uis nihil audisset a nathan, timebat tn̄ & rōnabilr ex eodē crimine: vt patebit. Et ppterea tria petit. primo remotionē īpedimēti cōsurgētis ex homicidiis. secūdo acceptationē solius īternę pœnitentię. & tertio grām ędificādi prius cōcessam. ¶ Libera me de sanguinibus. Primi parali. 22. refert dauid audisse se a deo anteq̄ peccaret. multū sanguinē effudisti/& plurima bella bellasti, nō poteris ędificare domū noī meo/tāto effuso sanguine corā me &c̄. Hinc n. dauid valde timuit pp homicidium/imo homicidia: qm̄ si pp fusum sanguinē in bellis iustis videbat a deo se repulsum ab ędificatione tēpli/valde rōnabilius ob fusum sanguinē īnocētē vrię & aliorꝝ q̄ cū ipso occisi sunt repellēdus erat a ppagatione regię gentis: & cōsequēter ab ędificatione tēpli p filium/quātūcunq; illi alias ignosceret. Et ppterea solū crimē effusi sanguinis īnocentis in hoc psalmo explicat in spē: & supplicat ab illo liberari. ita q; non imputetur sibi sanguis vrię & aliorum simul occisorum ad cōdignam pœnā: scilicet q; priuetur generatione regię successionis/& ędificatione templi p filiū. Libera me de sanguinibus/vrię & aliorum cum eo occisorum mea culpa, & laudabit lingua mea iustitiam tuā: hoc est dona mihi pœnam debitā pro his homicidiis, & de reliquis pœnis laudabit lingua mea iustitiam tuam. non solum acceptabo illas sed laudabo iustitiam tuam infligentem quascunq; alias pœnas temporales. ¶ Verum quia non est speciosa laus in ore peccatoris, quia feci blasphemari nomen tuum ab inimicis/nō presumam laudare nomen tuum nisi te preueniente. Domine labia mea aperies/tu. hęc est preuentio. & tunc subsequetur effectus. Et os meum annunciabit laudem tuam. Hęc quo ad remotionem precipui impedimenti.

Acceptatio autem pœnitentię internę solius subiungitur, hebręo textu diuinationem exigente. Quoniam non voles sacrificium & dabo, holocaustum non voles. Hic versiculus solus acceptus significat clare deum non velle sacrificium nec velle holocaustum. Et hoc non est difficilis intellectus. Sed copulatiua & dabo, non apparet cointelligibilis. similiter coniunctio quoniam, restat sine sua relatione. Et propterea clausula illa & dabo, ratione metri intercepta videtur: sed locus proprius eius est in fine metri: & est pars orationis sequentis metri. Et dabo sacrificia dei: quę sacrificia subiunguntur in spiritu fracto & corde contrito. & adhuc pendet relatio coniunctionis quoniam, ad sequens metrum. bonifica in voluntate tua sion. Ita ꝙ constructio est. quoniam nō voles sacrificium & holocausta, & dabo sacrificia dei in spiritu & corde, ideo bonifica in voluntate tua sion &c̄. Et sic quadrant omnia. ¶ Vide modo sensus singulorum. Asserit dauid deum non voliturum sacrificium aut holocaustum pro venia scelerum suorum: quia in lege (vt patet leui. 4. 5. & 6. & nume. 15.) instituta tam sacrificia q̄ holocausta pro venia peccatorum sunt pro solis peccatis commissis per negligentiam, ignorantiam, seu errorem, & pro peccatis ex malicia solitis tamen committi ab hominibus. pro exorbitantibus autem sceleribus nullum institutum est sacrificium aut holocaustum, immo dicitur ibidem. anima vero quę per superbiam aliquid commiserit (siue ciuis sit ille siue peregrinus) quoniam aduersus dominum rebellis fuit, peribit de populo suo &c̄. Quia ergo crimen dauid valde enorme fuit & insolitum (quum occiderit vriam inter fortissimos nominatum fidelissimum ac deuotissimum militem, proditorie & cum tanta crudelitate vt non curauerit alios suos etiam occidi vt vrias occideretur) quia inquam enormitatem criminis sui videbat, ideo dixit. non voles sacrificium, holocaustum non voles pro scelere sanguinum antedicto. ¶ Et ego dabo sacrificia dei. Tu non vis sacrificia legis quę offeruntur coram hominibus, & ego dabo sacrificia dei, hoc est quę solius dei intuentis cor sunt. sacrificia inquam dei appositiue spiritum fractum, cor fractum & contritum, quę deus non despicies. Explicat sacrificia dei in spiritu & corde: hoc est in animo q̄tenus fungitur officio spiritus deum & spiritualia tractādo, & quatenus fungitur officio cordis inchoando opera omnia. Et describit cor non solum fractum in plures partes sed contritum in puluerem, spiritum autem fractum: vt intelligas voluntatem vt est principium omnium ad inferiora operum, oportere esse nō solum fractam sed contritam in placatione dei pro commissis peccatis, spiritum autem (hoc est eandem voluntatem vt tendit ad spiritualia) sufficit esse fractum: quia ad spiritualia tēdere debet, sed non innixa integritati suę sed velut fracta quo ad proprias vires. Oportet enim pœnitentem & recognoscere & offerre deo spiritum suum velut fractum: vtpote destitutum ītegritate virium suarum etiam ad volendum bonum spirituale & detestandam offensam dei. quia vere sic est: nā neutrum valemus ex spū nostro, sed oportet speciale diuinę gratię auxilium ad hęc adesse.

¶ Ideo bonifica in volūtate tua sion. Quia sion est casus accusatiui, oportuit īterpretes transferre bonifica. Explicat propheta petitionem intentam vt redintegretur ad promissa sibi per nathan, explicādo totam promissionē a primo promisso: hoc est ab ędificatione templi. primum enim promissum fuit ꝙ filius eius ędificaret templum. Et ideo petit vt redintegretur ad hoc vt bonificet sion, constructione templi, in voluntate tua, olim mihi reuelata per nathan, & non ob meas iustificationes: ędificabis muros hierusalem. vel causa metri ędificabis pro ędifica muros hierusalem: vel & bonificando sion, ędificabis consequenter muros hierusalem. hoc enim etiam implicite cōtinebatur in promissione nathan: pro quanto promittebatur successio regia gloriosa & stabilis super solium dauidis quod erat in hierusalem. in his enim manifeste continetur magnificatio & munitio hierusalem.

Tunc voles sacrificia iustitię, holocaustum & totum: tunc leuabunt super altare tuum iuuencos. Si redintegraueris me ad promissa, tunc me redintegrato acceptabis sacrificia mea, nō pœnitētię sed iustitię & holocausta &c̄. q̄ nūc quū nec iustitię sint (qa iustificatus nō sum) nec pœnitētię, qa illa nō vis, grata sunt tibi. vel si redintegraueris me ad ꝑmissa, tūc ędificato tēplo & altari acceptabis sacrificia iustitię, legalis, hoc est ẜm iustitiā legis in vno tm̄ loco offerēda, & holocaustū, & totū, hoc est vniuersum sacrificioꝝ & oblationū genus vnico verbo reliq̄ cōphēdēdo. vel ꝑ totū itelligit iuge sacrificiū holocausti tā matutini q̄ vesptini. tūc iponēt sup altaē tuū, tibi dicatū i tēplo & nō ipsim mō h̄ & mō ibi, iuuēcos. A iuuēcis signāt oīa sacrificia sup altari dño ẜm legē offerēda. ¶ Vbi recole ꝙ leui. 17. districte ꝑcipit nō offerri sacrificiū nisi añ ostiū tabnaculi dñi. Verūtn̄ hoc nō ẜuabaē: vt patet. 1. reg. 15. saule sacrificāte i galgalis. & 16. samuele sacrificāte i bethlehē qn̄ vnxit dauidē. & 20. dicēte ionatha ad saulē. rogauit me obnixe dauid, dimitte me qm̄ sacrificiū solēne ē i ciuitate mea. Et 2. reg. 15. dicēte absalō ad dauidē, vadā & sacrificabo dño i hebron. Et 3. reg. 3. excusaē ppl's sacrificās in excelsis, qa nōdum ędificatū erat tēplū noī dñi. Vn̄ sperās dauid hūc licētiā, hūc abusum exterminatū iri ꝑ ędificationē templi, adiungit cōem fructū secuturū ex sui redintegratione: vt tanto melior explicetur redintegratio ipsius. Tunc, ędificato templo solenni & altari celebri, acceptabis sacrificiū legalis iustitię &c̄. qa tunc eleuabunt super altare tuum, in tuo loco tibi dicatum, iuuencos. Amen.

¶VVLGATA EDITIO ¶Victori eruditio dauid cum uenit doeg idumęus
& annunciauit saul & dixit illi/uenit dauid in domum achimelech. LI.

QVid gloriaris in malicia:qui potens es in iniquitate.
Tota die iniustitiā cogitauit ligua tua:sicut nouacula acuta fecisti dolū.
Dilexisti maliciā super benignitatē:iniquitatē magis q̄ loqui equitatē.
Dilexisti omnia uerba precipitationis: lingua dolosa.
Propterea deus destruet te in finē:euellet te & emigrabit te de taberna-
lo tuo,& radicem tuam de terra uiuentium.
Videbunt iusti & timebunt:& super eum ridebūt & dicent,ecce homo qui non posuit
deum adiutorem suum.
Sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum:& pręualuit in uanitate sua.
Ego autem sicut oliua fructifera in domo dei:speraui in misericordia dei in ęternum
& in seculum seculi.
Confitebor tibi in seculum quia fecisti:& expectabo nomen tuum, quoniam bonum
est in conspectu sanctorum tuorum.

¶IVXTA HEBRÆVM.

¶Vincenti intelligentia dauidi/ueniente doeg idumęo/& annunciauit saul & dixit
illi/uenit dauid ad domum achimelech. LII.

1 Propheta. QVid gloriaberis/in malicia o potens:gratia dei tota die [mecū est].
2 Prauitates cogitabit lingua tua : quasi nouacula polita faciens
dolum.
3 Dilexisti malum magis q̄ bonum:mendacium magis q̄ loqui iustitiam. Selah.
4 Dilexisti omnia uerba glutitionis lingua doli.
5 Etiam deus destruet te sempiterno:tollet te & extrahet te de tentorio/& eradicabit te
de terra uiuentium. Selah.
6 Et uidebunt iusti & timebunt:& super eum ridebunt.
† deos 7 Vox iustorum. Ecce [talis erit] uir [qui] nō ponet deum† fortitudinem suam:& sperauit in multitu
dine opulentię suę/roborabitur in prauitate sua.
† deorum † deorum 8 Propheta. Et ego sicut oliua frondosa in domo dei†:confisus sum in gratia dei† ęter-
num & semper.
9 Confitebor te ęterno / quoniam fecisti [hec] :& expectaui nomen tuum / quoniam bo-
num [est expectare] coram gratiosis tuis.

TItulus est. Vincenti intelligentia dauidi, ueniente doeg idumeo/& annunciauit saul & dixit illi. venit dauid ad domum achimelech. Vbi manifeste tāgitur historia scripta. 1. reg. 22. Ex qua iuncta psalmo habetur ꝙ psalmus iste tractat de malicia doeg idumęi (qui occidit sacerdotes domini & omnes in nobe ciuitate sacerdotum)& de misericordia dei erga dauidem, in cuius odium tāta clades commissa est: vt patet in historia.¶ Verum ex illa particula tituli/intelligentia dauidi/insinuatur aliquid intelligentia dignum in hoc psalmo tractari pręter nudam historiam. Et quantum ex psalmo apparet, inseritur mysterium diuinę vltionis futurę in doeg/& pręmii repositi dauidi speranti & expectanti gratiam dei.

¶SVMMARIVM EST.

¶Inuehitur dauid in doeg ꝙ tantam cladem velut radendo effecerit dolis/mendacio/malicia: ꝓphetando ꝙ deus in pręsenti destruet eū & eradicabit de terra, ipse autem dauid erit sicut oliua in ęternū sperans in diuina gratia & laudans deum/quia expectauit magnificationem diuini nois.

℃ Personę loquentes sunt propheta & iusti.
Quid gloriaberis/in malicia o potēs. Diuidit̃ psalm⁹ i ptes duas: ppositiuā materię,& exe
cutiuā/ibi prauitates.Proponit duo.Prio maliciā doeg idumęi/icrepādo ipm.Secūdū histo/
riā doeg p̄sidebat pastoribus mulaꝝ saulis/& erat vir magnus corā saule(vt in ca.21.refert̃)&
effectus ē maior ex eo ꝙ accusauit sacerdotē dn̄i tanq̄ cōplicē dauidis/& pcussit sacerdotes & ciuitatē
eoꝝ.Et ppterea appellat eū potētē i malicia/dicēdo.Potēs seu fortis in malicia qd gloriaberis? Tanq̄
diceret.etsi nūc gloriaris in potētia tuę malicię,nō subest tn̄ cur gloriaberis in futuꝝ.℣ Secūdo ppo/
nit benignitatē dei cōtinuā erga se dauidē.gratia dei/sine meritis meis, tota die/cōtinue mecū est.
℃ Prauitates cogitabit.Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractat̃ illa particula/o po/
tēs in malicia.Secūdo illa/qd gloriaberis/ibi ēt deus destruet te . Tertio illa/gr̄a dei tota die/ibi & ego
sicut oliua.℣ Increpat̃ itaq3 potētia simul cū malicia.Et potētia qdē significat̃ in actiōe qua sicut gla/
dio rasorio exercuit cogitatū ac dictū dolū. Iuxta historiā doeg non solū trucidauit.85.viros sacerdo/
tes dn̄i,sed ēt ciuitatē sacerdotū pcussit in ore gladii:viros & mulieres & paruulos & lactētes / bouēq3
& asinū & ouē.& ppterea assimilat̃ rasorio gladio/icidēti oēs pilos occurrētes.Prauitates cogitabit/p/
seuerabit cogitādo,lingua tua/inter loquēdū cū saule:quasi nouacula polita faciēs/exequens,dolū/co
gitatū ac dictū cōtra achimelech sacerdotē.℣ Dilexisti malū magis q̄ bonū,mēdaciū magis q̄ loq iu
stitiā.Increpat doeg de iterno affectu.nā iuxta historiā saul q̄rebat hēre dauidē & cōplices eius:doeg
aūt videēs quō nesciret achimelech eē cōplicē dauidis,nō debuit deferre sauli achimelech tanq̄ cōpli/
cē dauidis:sed aut tacere aut simplex factū narrare/explicādo se nihil scire an fuerit cōplices.cuius op/
positū prōptitudo eius ad tā dirā cladē testat̃.pręsertim recusantibus aliis tm̄ facinus . Et ppterea hic
increpat̃ de malicia.Dilexisti malū magis q̄ bonū,mēdaciū magis q̄ loqui iustitiā.mētitus est.n.achi
melech fuisse cōplicē dauidis/& dilexit malū tantę cladis:quū potuisset & debuisset vtrūq3 vitare. Di/
lexisti oīa verba glutitiōis/ciuitatis sacerdotalis/quā quodāmodo glutiuit,lingua doli.In quo appa/
ret quo affectu desolauerit sacerdotes.q̄uis effectus ipē satis testet̃ pessimū affectum doeg.
Etiā deus destruet te.Tractat̃ hic illa pticula/qd gloriaberis: pphetādo ꝙ paꝝ durabit gloria eius:
qm̄ deus puniet ipm in hac vita/vidētibus iustis & cōsiderātibus ac irridētibus.Etiā deus/qui pmisit
scelus tuū,destruet te sempiterno/nō ad tēpus.Per qd̄ videt̃ significari destructio generis eius/sicut ipē
destruxit gen⁹ achimelech.Tollet te & extrahet te de tētorio/tuo/sicut tu abstulisti sacerdotes & extra/
xisti de tabernaculo:& eradicabit te de terra viuētiū/sicut tu eradicasti sacerdotes. Terrā aūt viuentiū
appellare videt̃ terrā pmissionis.Forte de genere doeg remāserūt in idumea.℣ Et videbūt iusti/hāc pu
nitionē,& timebūt.Hic appet ꝙ locutus ē de pūitiōe i pn̄ti vita.ad pn̄tis.n.vitę statū spectat iustos vi
deī vidictas & timeī:i altera siqdē vita lętabūt̃ iusti vidēdo vidictas. Timebūt āt/ne & ipi ruāt i pcm̄.
Et sup eū ridebūt.ecce irrisio:hoc ē ad silitudinē irridētiū cōsiderabūt poenas ei⁹.℣ Irridēdo āt dicent.
Ecce vir nō ponet deū fortitudinē suā/hoc est ecce talis erit vir q nō ponet deū fortitudinem suam:&
sperauit in multitudine opulentię suę,roborabit̃ in prauitate sua.Et intendit ꝙ quicunq3 assimilatur
doeg in his tribus(scilicet ꝙ sperauit in multitudine opulentię suę/& nō ponet deum fortitudinem
suam/sed roborabitur in prauitate sua)erit talis in poenis qualis doeg.
Et ego sicut oliua. Tractat̃ hic illa pticula/gr̄a dei tota die: pphetādo p̄spitatē ppriā.futurā tū i pn̄ti
vita.Et ego sicut oliua frōdosa/i signū viuacitatis,i domo dei.Et dicit hoc:qa ipē in domo dei apud
achimelech petēs panē & gladiū/fuerat occāsio trucidatiōis sacerdotū.cōtra tātū malū p̄ter itentionē
eius subsecutū/dicit ꝙ ipse i domo dei q̄si oliua frōdosa erit/ pducet tātū fructū i domo dei sicut oliua
viuax. Tū i futura vita:i qua sola qd̄ vere ęternū ē spari pōt.cōfisus sum in gr̄a dei ęternū & semp . In
veteri testō comitabat̃ p̄spitas tpalis bonitatē vitę:qa sic pmiserat deus i deutero.Et ppea dauid ve/
lut rōnē suę futurę i pn̄ti vita p̄spitatis/subiūgit spē fiduciāq3 suā i gr̄a dei nō solū respectu pn̄tiū sed
ęternoꝝ bonoꝝ.qa spaui seu cōfisus sum in gr̄a dei ęternū & semp:hoc ē nō solū respectu pn̄tiū sed
eoꝝ q̄ vere ęterna sūt. ℃ Cōfitebor/cōfessiōe laudis,te ęterno & semp qm̄ fecisti/mecū gr̄am. Prophe/
cat gr̄atiactionē suā p recipiēdo beneficio tanq̄ recepto/qa scit sic futurū eē.Et expectaui nomē tuū/
manifestandū & glorificandū in me:& expectaui nomen tuū/nosse in ęterna foelicitate quoniā bonū/
supple est expectare nomen tuū,corā gratiosis tuis/iis qui gratuito propter te donāt.Ordo pręposte/
rus.prius expectaui nomen tuū qm̄ bonū &c.& cōsequēter cōfitebor te qm̄ fecisti.Amen.

℃ VVLGATA EDITIO. ℃ Victori super chorum eruditio dauid. LII.

Dixit insipiens in corde suo:non est deus.
Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in iniquitatibus:non est qui faciat bonum.
Deus de coelo prospexit super filios hominum:ut uideat si est intelligens aut requirens deum,

Omnes declinauerunt/ simul inutiles facti sunt:non est qui faciat bonum/non est usq; ad unum.

Nonne sciēt oēs qui operantur iniquitatē:qui deuorant plebem meā ut cibū panis?

Deum non inuocauerunt:illic trepidauerunt timore ubi non fuit timor.

Quoniam deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent: confusi sunt quoniam deus spreuit eos.

Quis dabit ex sion salutare israel:quum cōuerterit dominus captiuitatem plebis suæ exultabit iacob & lętabitur israel.

❡IVXTA HEBRÆVM.

❡ Vincenti super machalath intelligentia dauidi. LIII.

† dij 1 Propheta. DIxit stultus in corde suo. Dictum stulti. non est deus †. Propheta. cor-
rumpere fecerunt/& abominabilem fecerunt iniquitatem,non est faciens bonum.
† dij † deos 2 Deus † de cœlis prospexit super filios adam:ad uidēdum si est intelligens requirēs deū †.
3 Totus ipse homo auersus est/simul putrefacti sunt:non est faciēs bonū /non est etiam unus.
4 Nunquid non cognouerunt operantes iniquitatis/deuorātes populi mei:comederūt
† deos panem/deum † non uocauerunt.
† dij 5 Ibi timuerunt timore ubi non fuit timor:quoniā deus † dispersit ossa castrametātis cōtra te,
† dij confudisti/quia deus † abominatus est eos.
† dijs 6 Quis dabit ex sion salutes israel? reducente deo † captiuitatem populi sui,exultabit ia-
cob/lętabitur israel.

TItulus est. Vincenti super machalath/intelligentia dauidi.⁋ Machalath nomē instrūi musici dicitur. Intelligentia appellatur eo q eruditiuus est psalmus.tum ad cognoscendum deum/tum ad aduentum mesię.Paulus apostolus ad ro.3.affert hunc psalmum ad testificandum omnes tam iudęos q̄ gentiles sub peccato esse.Ita q ex autoritate apostoli & ex verbis psalmi clare constat tractari hic stultitiam humani generis erga deum,ex qua totum humanum genus subiectū est peccato . Ex calce autem psalmi apparet desiderari remedium per aduentum mesię.❡Et quia hic psalmus coincidit cum.14.fere de verbo ad verbum/& solum differt quo ad qntum versiculum,ideo breuiter pertrāsibimus/remittēdo ad scripta super psalmum.14.eadem quippe est materia vtriusq;/idem progressus: &(vt patebit)solo quinto versiculo differt.

❡SVMMARIVM EST.

❡Humanum genus vniuersum /corruptum ex ignorātia dei describitur,cum inexcusabilitate ignorantię/quia viderunt manifestos effectus:suspiratq; propheta ad remedium per aduentum mesię reducentis captiuitatem populi sui.

❡Persona loquens /propheta est.

DIxit stultus.Diuidit psalmus in partes duas:ppositiuā materię,& executiuā/ibi deus de cœlis. ⁋Proponit cām & effectū.Radicē mali eē negare deū.Dixit stultus/humanū genus,ī corde suo. nō deus/supple est/aut simplr aut curā hñs nr̄i aut rō operū nr̄orū.Effectus multiplex hinc subsecutus est.Corrūpere fecerūt/oēm carnē viā suā/isti stulti qui dixerūt nō deus,& abominabilem fecerunt iniquitatem/scelus.s.idolatrię:& vniuersaliter nō faciens bonum/nullus est faciens bonum.

❡Deus de cęlis.Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractať illa particula/corrūpere fecerūt &c̄.Secūdo illa/dixit stultus nō est deus/ibi nunqd nō cognouerunt.Tertio remediū vtriusq; mali/ibi qs dabit ex sion.⁋Affert dauid deū inqsitorē & testē q totū genus humanū sub pctō est. Inqsitorē qdē.Deus de cœlis ꝓspexit sup filios adā/nō hebręos aut gētiles tm̄,ad vidēdū si est ītelligēs,nō qualitercunq; sed reqrens deū/colēdo/seruādo pcępta/habēdo ipm̄ pro rōne vitę suę.Testē aūt,ecce qd inuenit deus . totus ip̄e auersi sunt.Cōstructio est de significato/ad similitudinē noīum collectiuoꝝ.totus ipse/hō,auersi sunt/singuli hoīes,simul putrefacti sunt/putredine moꝝ:nō faciēs bonū/supple est,non etiam vnus/nec vnus quidem est faciens bonum.

Nunqd nō cognouerūt. Tractať hic illa particula/dixit stultus nō deus:declarādo inexcusabilitatē

tã gẽtiliũ q̃ iudęoꝝ de hoc ꝙ negãt deũ.¶ Et primo describunt vtriq;.Gẽtiles opariĩ iniqtatis/deuo/ratores populi mei/israelitici.Iudęi aũt comederũt panẽ/tũ angeloꝝ in deserto/tum terrę ꝑmissionis, deũ non vocauerũt.nã post comestũ panẽ idolatrę fuerũt.Ibi timuerunt timore.s.in terra ꝑmissionis in qua debebãt manere sub ꝑtectione diuina,nõ fuit timor/hoc est vbi nõ fuit rõ timẽdi.¶ Ecce materia cognita.Nunqd inquã nõ cognouerũt/vtriq; hęc duo.s.qm̃ deus dispsit ossa castrametãtis te:& ꝙ cõfudisti qa deus abominatus est eos.Et est sensus ꝙ vtriq;(tã gẽtiles q̃ iudęi)cognouerũt ꝙ de⁹ disp sit ossa gẽtiliũ castrametãtiũ aduersus iudęos:& ꝙ iõ hostis qñq; confudit populũ israeliticũ qa deus abominatus est eos/filios israel.Duo opa adducunt cognita.Alteꝝ ꝙ deus pugnauit ꝑ populo israel cõtra hostes eius.hoc enim viderũt & in exitu de egypto,& in debellatione amalechitaꝝ/amorreorũ/ madianitaꝝ tpe moysi, & postmodũ in debellatione chananeoꝝ tpe iosue.Alteꝝ opus quo gentiles subegerũt & cõfuderũt iudęos/qa deus abominatus est iudęos pp eoꝝ crimina.Et hoc pluries viderũt tpe iudicũ.Ita ꝙ ex vtroq; inexcusabiles reddunt de hoc ꝙ refutarũt deũ/ꝙ dixerũt nõ deus. Et in hac rõne tm̃/differt psalmus iste a.14.ibi.n.affertur pro rõne inexcusabilitatis ꝙ vtriq; cognouerũt deũ eẽ in generatione iusti abrahę:vt ibi declaratũ est.Quoniã deus dispersit ossa/hoc est solida/firma q̃cũq; velut sustẽtacula exercitus,castrametãtis te/aduersus te popule israel.Et statim apostrophat ad ppl'm gẽtilẽ.Cõfudisti/quoq; tu gẽtilis ppl'm israel,qa deus abomiatus ẽ eos/filios isrl/& nõ ĩ fortitudĩe tua. **Quis dabit ex sion.** Tãtę cęcitatis & tãtę molis iniqtatũ ac maloꝝ remediũ cõcupiscẽs ꝓpheta/exclamat optãtis affectu.Quis dabit ex sion salutes israel?Ad lr̃am expectabat salus populi ꝑ mesiã ex sion.Et merito:qa in hierusalẽ mesias saluauit mũdũ.¶ Quã magna aũt sit multiplex salus expectata ex mesia/explicat.Reducẽte deo captiuitatẽ populi sui/nõ babylonicã nõ egyptiacã sed quę simpliciter & absolute est captiuitas populi(quam cõstat esse captiuitatem peccati:iuxta verbum angeli.saluum faciet populum suum a peccatis eorum)exultabit iacob,lętabitur israel:vt ex gemino gaudio/interno & externo/magnitudinem salutum intelligas.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori in psalmis eruditio dauid quum uenissent ziphei & dixissent saul/nonne dauid absconditus est apud nos? LIII.

DEus in nomine tuo saluum me fac:& in uirtute tua iudica me.
Deus exaudi orationem meam:auribus percipe uerba oris mei.
Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me & fortes quęsierunt animã meam:& non proposuerunt deum ante conspectum suum.
Ecce enim deus adiuuat me:& dominus susceptor est animę meę.
Auerte mala inimicis meis:& in ueritate tua disperde illos.
Voluntarie sacrificabo tibi:& confitebor nomini tuo dñe/quoniam bonum est.
Quoniã ex oĩ tribulatione eripuisti me:& super inimicos meos dispexit oculus meus.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincenti in modulationibus intelligentia dauidi:ueniẽtibus zipheis & dixerunt sauli.nõne dauid absconditus est nobiscũ? LIIII.

1 Propheta. DEus † in nomine tuo salua me:& in potentia tua ulcisceris me. † dij
2 Deus † audi orationem meam:ausculta uerba oris mei. dij
3 Quoniam alieni insurrexerunt super me/& fortes quęsierunt animam meam:& non proposuerunt deũ † corã se. Selah. deos
4 Ecce deus † auxilians mihi:dominus † est in sustẽtatoribus animę meę. † dij † dñi mei
5 Conuertetur malum respectoribus meis:in ueritate tua facies concidere eos.
6 In promptitudine sacrificabo tibi:confitebor nomen tuum/quoniam bonum est.
7 Quoniã ex omni angustia liberauit me:& in inimicis meis uidit oculus meus.

TItulus est. Vincẽti in modulationibus intelligẽtia dauidi:veniẽtibus zipheis & dixerunt sauli.nonne dauid absconditus est nobiscum?¶ Vbi aduerte ꝙ ziphei bis nunciauerunt sauli ꝙ dauid esset apud se.Prima nunciatio scribitur.1.reg.23. & tunc saul pręmittens nuncios ad diligentius inquirendum venit ad persequẽdum dauidem:sed(vt iosephus dicit)dauid cognita neqtia zipheorum recessit ab angustiis ziph/& venit in desertum mahon:& propterea saul non iuit in ziph/sed in mahon.& dum vrgeret in modũ coronę,superuẽientibus nunciis ꝙ philistei terrã vastarent/diuertit

ad philisteos.& sic euasit dauid. Secũda aũt vice (vt scribit.1.reg.26.) saul nũciãtibus zipheis, venit cõtra dauide in ziph existẽtẽ. Et tũc dauid occulte pueniẽs, nocte venit ad exercitũ saulis dormientis, & & abstulit lanceã & vrceũ aque &c̃. & sic cõuicit saulem sua mansuetudine. ¶ Ex verbis tituli huius insinuatur q̃ de prima annunciatione tractat psalmus iste: qm̃ tunc narrauerũt ziphei sub isto loquendi modo, nõne dauid absconditus est apud nos? qui loquẽdi modus recitatur in titulo. Ex fine autem psalmi apparet tractari secũdã annũciationẽ: dũ dicit, & inimicos meos vidit oculus meus. nam tũc dauid liberatus est videndo inimicos suos dormiẽtes, & potens occidere saulem. Vnde materia psalmi huius videtur comprehẽdere vtranq̃ annunciationẽ & vtriusq̃ effectũ. Intelligentia in titulo posita, ad hoc spectat q̃ dauid eruditus fuit a deo, & intellexit vt nõ poneret manũ in chr̃m domini (qd̃ secunda vice potuit efficere) sed confideret in dño. Reliqua exposita sunt in aliis titulis.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid recurrens ad deum pro propria salute inter persecutiones saulis nunciãtibus zipheis, saluatus a deo, & p̃uidens vltionem inimicoꝝ, promittit sacrificare & laudare dñi nomen bonum. tum in liberatione ex oĩ angustia. tum in liberatione ex visione inimicorum dormientium &c̃.

¶ Persona loquens propheta est.

DEus in noĩe tuo. Diuidit psalmus in partes duas: propositiuam materię, & executiuã, ibi deus audi. ¶ Proponit duo. Primum petendo. Deus in nomine tuo, inuocato a me, non in vi armoꝝ, salua me. Alterũ prophetando. Et in potentia tua vlcisceris me, vindictam facies tu non ego.

¶ Deus audi. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat illa particula, deus ĩ noĩe tuo salua me. Secundo illa & in potẽtia tua vlcisceris me, ibi conuertetur malum. ¶ Circa primum tria tractat. Primo firmat recursum ad deum. Deus audi orationem meam, eleuationẽ mentis meę ad te: attẽdendo ausculta verba oris mei. Secundo causam periculi. quia alieni. Vocat zipheos alienos, quũ tñ essent de tribu iuda, ac per hoc cõtribules ipsi dauidi: ita q̃ nõ erant alieni genere tribus. Sed ad explicandã magnitudinẽ nequitię eoꝝ appellant alieni, non genere sed negocio: hoc est ad quos nihil oĩno ptinet negociũ inter saulẽ & me. Quoniã alieni, a negocio, ziphei scilicet, insurrexerũt sup me, nunciantes bis sauli vbi moror: & fortes, saul & sui, quęsierunt aĩam meã, nõ bona mea sed vitã meã: & nõ pposuerunt deũ corã se, & iniuste, nullam habẽtes rõnem dei p̃hibentis persecutionẽ innocentũ. Hęc est causa periculi & recursus ad deũ. ¶ Tertio describit se saluatũ a deo. Ecce, in promptu, deus auxiliãs mihi, supple est: dñs in sustentatoribus aię meę, supple est. Siue intelligas dñm describi ad similitudinẽ sustẽtatoris vitę dauidis: & hoc significari dñs in sustentatoribus. i. velut sustentator aię meę, vitę meę. siue intelligas dñm cũ militibus ipsius dauidis: qui erant velut sustẽtatores vitę ipsius. Vtroq̃ enim mõ verum dicit. Literę tamen magis quadrat q̃ domino attribuatur officium sustentatoris vitę. ita q̃ primum attribuitur deo officium adiutoris: & deinde explicatur non qualitercunq̃ adiuuando, sed officio sustentandi vitam meam.

Conuertetur malum. Tractat hic illa particula, & in potẽtia tua vlcisceris me: prophetãdo primũ vindictã in vtrosq̃, scilicet zipheos. Cõuertet malũ respectoribus meis. Vocat zipheos ab officio respiciẽdi latibula in qbus abscondebatur dauid, & saulem cum suis. In veritate tua, cognita conuincẽte saulem, facies concidere eos. Quod adimpletum fuit secunda vice. nam ab ipsa veritate mansuetudinis dauidis conuictus saul, concidit ab animo persequendi dauidem. Vel in veritate tua, in iustitia tua, facies concidere eos, in bello philistinorum. ¶ Secundo promittit gratiarumactiones: recognoscendo tum deum, tum nomen dei qd̃ in principio iuocauit. Deũ qdẽ. In prõptitudine sacrificabo tibi, hoc est spontanea volũtate sacrificabo tibi deus gr̃as agendo. Nomen aũt. Cõfitebor, laudabo, nomen tuũ dñe, qm̃ bonũ non solũ in se sed mihi fuit. Et ecce effectus. Quoniam ex omni angustia liberauit me, in deserto mahon quãdo erant mihi angustię vndiq̃, cingente me saule in modum coronę: quod fuit in prima annunciatione zipheorum. & in inimicis meis, saule & suis dormientibus in secunda annunciatione zipheorũ, vidit oculus meus, hoc est vidẽdo inimicos meos velut victor emersi. Familiare est huic prophetę significare victoriam ex visione inimicorum. & quia tanq̃ victoria fuit illa benignitas dauidis erga saulem, ideo vt victoria recognoscitur a deo, dicẽdo. & in inimicis meis, tanq̃ prostratis, vidit oculus meus. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori in carminibus intellectus dauid. LIIII.

EXaudi deus orationem meam & ne despexeris deprecationem meam: intende mihi & exaudi me.

Contristatus sum in exercitatione mea: & conturbatus sum a uoce inimici, & a tribulatione peccatoris.

Quoniã declinauerunt in me iniquitates: & in ira molesti erãt mihi.

Cor meum conturbatum est in me:& formido mortis cecidit super me.
Timor & tremor uenerunt super me:& contexerunt me tenebrę.
Et dixi quis dabit mihi pennas sicut columbæ:& uolabo & requiescam.
Ecce elongaui fugiens:& mansi in solitudine.
Expectabam eum qui saluum me fecit:a pusillanimitate spiritus & tempestate.
Pręcipita domine/diuide linguas eorum : quoniam uidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate.
Die ac nocte circũdabit eam super muros eius iniquitas:& labor in medio eius & iniustitia.
Et non defecit de plateis eius usura & dolus.
Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi:sustinuissem utiq;.
Et si is qui oderat me super me magna locutus fuisset:abscõdissem me forsitan ab eo.
Tu uero homo unanimis,dux meus & notus meus.
Qui simul mecum dulces capiebas cibos:in domo dei ambulauimus cum consensu.
Veniat mors super illos:& descendant in infernum uiuentes.
Quoniam nequitię in habitaculis eorum:in medio eorum.
Ego autem ad deum clamaui:& dominus saluauit me.
Vespere & mane & meridie narrabo & annunciabo:& exaudiet uocem meam.
Redimet in pace animam meam ab iis qui appropinquant mihi:quoniam inter multos erant mecum.
Exaudiet deus:& humiliabit illos qui est ante secula.
Non enim est illis commutatio/& non timuerunt deum:extendit manum suam in retribuendo.
Cõtaminauerũt testamẽtũ ei9:diuisi sũt ab ira uultus eius,& appropiquauit cor illius.
Molliti sunt sermones eius supra oleum:& ipsi sunt iacula.
Iacta super dñm curã tuã & ipse te enutriet:nõ dabit in ęternum fluctuationẽ iusto.
Tu uero deus deduces eos:in puteum interitus.
Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos:ego autẽ sperabo in te domine.

IVXTA HEBRÆVM. Vincenti in modulatiõibus itelligẽtia dauidi. LV.

1 Propheta. AVsculta deus† orõnẽ meã:& ne occultare a deprecatione mea. † dš
2 Intẽde mihi & rñde mihi:lamentabor in locutione mea & resonabo.
3 A uoce inimici/a faciebus coarctationis impii: quoniam cõmouebunt super me iniquitatem/& in furore odient me.
4 Cor meũ tremet in medio mei:& terrores mortis ceciderunt super me.
5 Timor & tremor ueniet in me:& operuit me horror.
6 Et dixi,quis dabit mihi alam sicut columbę:uolabo & habitabo.
7 Ecce elongabo uagando : pernoctabo in deserto.Selah.
8 Accelerabo euasionem mihi:a uento suscitato a tempestate.
9 Pręcipita dñe† diuide linguã eorũ:quoniam uidi iniquitatem & litem in ciuitate. † dñs
10 Die ac nocte circũibunt ipsam super muros eius:& prauitas & labor in medio eius.
11 Contritiones in medio eius:& non recedet de platea eius fraus & dolus.
12 Quoniam non inimicus uituperabit me & sufferam:non osor meus super me magnificauit/& abscondar ab eo.
13 Et tu homo sicut ęstimatio mea:dux meus & notus meus.

14 †deorum Qui simul dulcabimus secretum:in domum dei†ambulabimus in conuentu.
15 Instigabit mors super eos / descendent foueam uiui:quia malicię in conuentu eorum in medio eorum.
16 †deos Ego ad deum † uocabo:& dominus⁴saluabit me.
17 Vespere & mane & meridie loquar & resonabo:& audiuit uocem meam.
18 Redemit in pace animã meam ab appropinquante mihi:quia in multis fuerũt mecũ.
sunt tales ꝙ sunt
19 Audiet deus & humiliabit eos/& sedens antiquitus. Selah. q nõ mutatiões ipsis /& non timuerunt deum†.
† deos.
20 Extendit manus suas ad pacificos suos:maculauit pactum suum.
est
21 Lenita sunt supra butyra os eius/& bellum cor illius:molliti sunt sermones eius supra
sunt
oleum/& ipsi enses.
22 Proiice super dñm⁴onus tuum/& ipse gubernabit te:nõ dabit ęterno lapsum iusto.
23 †dij †puteo Et tu deus†facies descendere eos in puteum†foueę:homines sanguinum & doli non dimidiabunt dies suos,& ego confidam in te.

TItulus est.Vincenti in modulationibus intelligentia dauidi. Ex quo titulo non apparet materia:sed materiæ mysterium/pro quanto appellatur intelligẽtia.Reliqua tituli intellige vt supra. ¶Circa materiam autem psalmi sequendo petri apostoli regulam/quum constet ex titulo ꝙ autor eius est dauid/& ꝙ quæcũq; in hoc psalmo dicuntur de ipso verificantur in persona dauidis,cõsequẽs est ꝙ psalmus iste ad literã de dauide tractat.¶Quid aũt circa dauidem tractetur/oportet ex ipso psalmo colligere.Ex principio psalmi apparet tractari gesta contra dauidem in principio persecutionis eius a saule.nam quadrat impositio iniquitatis ꝙ esset inimicus regis.quadrant terrores mortis quos tunc passus est tam in iaculo lanceę q̃ in obsessione domus.quadrat desiderium alarum ad volãdum: quia obsessus erat tunc domi/nec poterat per portas exire.Ex medio quoq; psalmi apparet descriptio saulis inopinate persequentis dauidem:dum describitur dux cum quo fuerant secreta &c̃.Finis etiã psalmi scelus saulis de maculatione naturalis fœderis erga generum/deq; simulato placido ore atq; sermone,eidem attestatur.Et breuiter tantum consonat psalmus gestis in principio persecutionis dauidis a saule,vt cogar dicere materiam istius psalmi ad literam esse fugam dauidis a saule quando voluit ipsum occidere:primo iaculando lanceam/secũdo obsidẽdo domi eadem noctę,& tertio in naioth missis lictoribus ad capiendũ eum:qa illuc fugerat emissus de fenestra domus.Historiam habes.1.reg. 19.¶Eruditio aũt in titulo apposita/spectat ad hóc ꝙ dauid eruditus fuit ad iactandum curam sui in deum/& de prouidentia dei circa præmia iustorum & pœnas iniquorum.hæc enim præter historiam in psalmo apponuntur vt materia eruditionis seu intelligentiæ.

¶SVMMARIVM EST.

¶David recurrit ad deum in fugę suę periculis tam domi q̃ in naioth/citans saulis & suorum iniquitates contra se:descriptisq; vtriusq; euasionis modis,prophetat saulem & suos tandem casuros/seipsũ autem iustum in domino confidentem gubernandum ac erigendum a deo.

¶Persona loquens propheta est.

AVscultा deus orationem meam.Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuam materiæ,& executiuam/ibi quoniam cõmouebunt.Proponit duo.Primo recursum ad deũ. secundo cãm recursus.¶In recursu ad deũ petit q̃ttuor. Primũ.ausculta deus orõnẽ meã/ad silitudinẽ attẽdẽtis & applicantis aures percipe eleuationem mentis meę.Secundum.& ne occultare a deprecatione mea . Nõ sufficit orationem meam percipi , sed petitionem quoq; meam gratam esse peto : non gratam quippe esse petitionem significat princeps occultans se a petitionibus / ne scilicet audiat petentes.Et ideo petit ne ad similitudinem occultantium se a deprecationibus/ ingratam habeat deprecationem suã. Vbi clare patet ordo pręposterus.nam prius est ꝙ non se occultet:& deinde ꝙ auscultet. ¶Tertium. intende mihi.Quartum.& respõde mihi.Nõ sufficit ꝙ orationẽ & depcationem meam percipias,sed meipsum cõmendo:vt.s.ego nõ sim exosus aut molestus habear,sed attẽde mihi/& dignum me fac responsione tua. Recole scriptum esse geñ.4.respexit dominus ad abel & ad munera eius : & videbis prophetæ orationem crescere ab actionibus orandi & deprecandi ad seipsum.Sepe enim deus attendit orõni & non oranti:sed tunc prodest ecclesię/nõ illi.grata aũt oratio est quando orans est gratus.

¶Explicat autē causam recursus duplicē. Lamētabor inqt in locutiōe mea/q̄rula erit vox mea,& reso/
nabo a voce inimici/saulis.hæc est pria cā.A faciebus coarctationis impii.s.saulis hæc ē secūda.Et pri
ma cā tāgit verba nō quæcūq̄ sed p̄ceptoria:hoc est mādatū saulis ad capiēdū dauidē.Secūda cā spe/
ctat ad facta:hoc est ad executionē qua a ministris saulis coarctatus fuit dauid ne posset exire.Reddit
aūt rōnē suæ lamentationis iustę:tum quia ab inimico,tum quia ab impio/subaudi rege.
¶ Qm̄ cōmouebūt.Incipit hic ps executiua tali ordine.Primū tractat̄ illa pticula/a facieb⁹ coarcta
tionis/quātū ad ipsam coarctationē.Secūdo tractat̄ illa pticula/a voce inimici/silr̄ q̄tū ad ip̄m picu/
lū/ibi accelerabo.Tertio illa pticula/ipii/ibi qm̄ vidi.Quarto p̄seqtur illā pticulā/a uoce inimici,decla
rādo spālr̄ illā pticulā a voce/ibi ego ad deū.Quito spālr̄ illa pticula inimici/ibi audiet deus.Sexto tra
ctat̄ recursus ad deū i pricipio positus/ibi iacta sup dn̄m.¶ Circa coarctationē quā passus ē describit
pricipia.qm̄ cōmouebūt sup me iniqtatē & i furore odiēt me.Iuxta historiā initiū p̄secutionis fuit ꝭm
cām iputatā ꝙ saul iputabat dauidi ꝙ eēt inimicus suus:vt ipsemet dixit ad michol.q̄re dimisisti ini/
micū meū?Nec solus saul sed multi iputabāt hoc crimen dauidi:vt ipse dauid testat̄ in ca.24.dicēs sau
li.q̄re audis verba hoīum loquētiū,dauid q̄rit malū aduersū te?Et ppea hic ichoat.Qm̄ cōmouebūt/cō
moueṝ nō cessabūt,sup me iniqtatē/inimicitie aduersus saulē.Et hic isurrexerūt alię cōcomitātes cāæ.
nā adfuit ꝭm internū affectū odiū,& ꝭm exteriores actus erat furor.Et ppea dicit.& i furore/p̄secutiōis,
odiēt me/nō cessabūt me odio hēre.Et de odio qdē saulis & suoꝝ erga dauidē/satis cōstat ex effectibus.
De furore aūt/initia p̄secutiōis testātur.nā tūc saul tāto furore cōmotus est vt nisus fuerit lācea cōfode
re dauidē:& fugiētē in ppriā domū iusserit a satellitibus circūdari noctę illa/ne posset euadere & ma/
ne occidereṝ.Hę sunt cāæ.¶Ecce effectus,prio interni in dauide.Cor meū tremet in medio mei,& ter/
rores mortis ceciderūt sup me.Ordo ē p̄posterus.qa terrores mortis ceciderūt sup me,ideo cor meū tre
met.& futurū tremet referṝ ad p̄teritū ceciderūt.& verū fuit vtrūq̄ q̄tū ad iaculum lāceę.Timor & tre/
mor veniet i me/coarctatū i domo,& opuit me horror.Silr̄ hic ē ordo p̄posterus.& futuꝝ veniet/respi/
cit p̄teritū opuit.Iuxta historiā audiēs dauid ab vxore sua ꝙ mane occidēdus eēt nisi noctę illa se sal/
uaret/& vidēs satellites custodiētes ostia domus,optus ē horrore exterius/& intus timore/& i mēbris tre
more.Quæ describunṝ ptim i p̄terito & ptim i futuro/ad denotādū antecedētiā & cōsequētiā.s. ꝙ prio
horruit,& exide venit timor cum tremore.¶ Scđo externi.& dixi/qs dabit mihi alam? Tāgiṝ coarcta/
tio exterior:explicādo internā cogitationē de desiderio alarū.vidēs.n.ꝙ nō posset fugere p ostia/cogi/
tauit exire p fenestrā seu p tectū more auiū.hoc.n.significat & dixi qs dabit mihi alā ? Et addidit sicut
colūbę,q̄ solet habitare in supioribus domus & exire p foramina:vt intelligas necessitatē ei iminere
exeun[illegible] velut p foramina more colūbę.Et ppea subdit.volabo & habitabo:hoc est habitaculū inue/
niā tutū.¶Tertio euasio.ecce/diuina ope mediāte michol vxore mea,elongabo/me p fenestrā,vagādo/
more fugiētis:pernoctabo in deserto.Appellat desertū/locū desertū a custodia saulis.Vel forte ad lite/
ram illa noctę secessit in locum desertum:& propterea dicit pernoctabo in deserto:& postea iuit ad sa
muelem in ramatha.Et hoc est verisimilius.
Accelerabo.Incipit tractare hic illā pticulā/a voce inimici.Iuxta historiā dauid fugiēs e ppria domo
p fenestrā/venit ad samuelē i ramatha:& vterq̄ iuit i naioth/vbi erat cuneus pphetaꝝ.Quo cōperto
saul misit lictores illuc ad capiēdū dauidem:q quū appulissent illuc/pphetauerūt.Vnde misit alios li/
ctores:qui & ipsi quum venissent illuc/prophetauerunt.& quum tertii lictores similiter prophetas/
sent,postremo venit ipse saul:qui etiam prophetauit cum aliis.Et licet iosephus intelligat per
pphetiā hmōi/amentiā quādā,qa tn̄ scriptura spm̄ dn̄i describit autorē/intelligēda est q̄dā extasis di/
uinitus effecta in eis ad hoc vt dauid euaderet.Hāc historiā tāgit ppheta:describēs hmōi aduētum li
ctoꝝ & saulis a silitudine vēti turbinis & tēpestatis:& describēs pphetiā eoꝝ (scilicet saulis & lictoꝝ)
a p̄cipitatione & diuisione lingue.Et qdē cōcursus tot lictoꝝ & saulis/rōnabilr̄ assilatur turbini & tē/
pestati:vt patet.prophetia āt eoꝝ ideo assimilatur rei p̄cipiti:qa ex lictoribus effici pphetas/pręcipi/
tatio q̄dā est:eo ꝙ nō gradatim de statu in statū venerit. Diuisio aūt lingue actio pphetiæ fuit.nam
lingua eoꝝ prius erat lingua lictoꝝ & lingua regis cōtra dauidē,& diuisa est a seipsa & a lingua rema
nētium extra:qa lingua amicorum saulis q nō venerāt illuc/erat cōtra dauidē/cōtra dei iustitiā,lingua
aūt saulis & lictorum q venerāt/fuit ad laudādū deū:dum transiit in linguā pphetarū/hoc est in liguā
laudātē deū cū pphetis.cantabat.n.cuneus pphetarū diuinas laudes.Et iste cantus appellabaṝ pphe
tare.¶Ordina ergo lr̄am sic.Pręcipita dn̄e/ad silitudinē pręcipitātis fac eos de lictoribus pphetas sta
tim:diuide linguā eorum/ vt nō sit lingua lictorum sed pphetarū.Nā interim accelerabo euasionem
mihi a vento cōmotionis a tempestate.Et sic factum est.interim.n.ꝙ saul & lictores prophetabant/da
uid recessit.Describit aūt seipsum ꝭm statum periculi illius in naioth.& propterea iducit seipsum orā/
tem/pręcipita domine,& acceleraturum euasionem/accelerabo &c̄.
Quoniā vidi iniquitatē. Tractaṝ hic illa pticula/a facie impii/duplr̄.Prio declarando iniqtatē ciuita
tis saulis.Secūdo declarādo iniqtatē ipsius saulis/ibi qm̄ nō inimicus.¶Aduerte hic duo.Primū ꝙ p/
pheta redit ad tractatū coarctationis suę.interposuit siqdē periculū in naioth/ad hoc vt itegre simul

describeret ꝑicula illius fugę:vt simul expositis/postea vnũquodq̃ eoꝝ singillatim ꝓsequeret̃. Secũdũ ꝙ appellatiõe ciuitatis ĩcertũ ẽ an ĩtelligat̃ ciuitas de q̃ fugit dauid/an societas saulis q̃ erat cõtra dauidẽ.Et ẽ rõ dubii:qa ĩ scriptura ñ legũt̃ custodię positę ĩ ciuitate ne euaderet dauid,sed tñ ĩ domo dauidis.& potuit eẽ ꝙ postq̃ saul cõperit dauidẽ fugisse ꝑ fenestrã/posuerit custodias ꝑ ciuitatẽ,suspicãs ne alicubi ĩ ciuitate lateret:& hmõi custodias ꝓpħa nũc tractet. Tuti⁹ tñ ẽ exponere de ciuitate hoc est de vnitate vniuersoꝝ cõueniẽtiũ cũ saule cõtra dauidẽ,dicẽdo ipm̃ eẽ inimicũ regis.Et ẜm hoc tres ꝑtes ciuitatis(.s.muri/platea/& mediũ ei⁹,qđ bis noiat̃)metaphorice ĩtelligũt̃:vt ĩtelligas vniuersitatẽ eoꝝ ĩ oĩb⁹ suis ꝑtib⁹ iniquã,& p̃cipue ĩ intimis cordiũ.&/ꝓpea bis mediũ eius repetit̃.¶ Qm̃ vidi.Hinc apparet ꝙ de societate loqt̃/quã vidit iniquã.vidi/exꝑtus sum,iniqtatẽ & litẽ/cõtra me,ĩ ciuitate/ ĩ vnitate cõplicũ saulis.Die ac noctę/ĩcessanter,circuibũt sup muros eius/hæc duo.s.iniqtas & lis cõtra me:& prauitas & labor ĩ medio ei⁹/cõtra me.praue.n.laborabãt ad capiẽdũ eũ.Cõtritiões/ machinatę cõtra me ĩ medio ei⁹:& nõ recedet de platea ei⁹ fraus & dolus/cõtra me.Hæc de ciuitate.¶ De capite ãt eius saule subdit.Qm̃ nõ inimicus.Vbi aduerte ꝙ negatio p̃posita in vtraq̃ orõne negat copulationẽ.ita ꝙ dicẽdo qm̃ nõ inimic⁹ vituꝑabit & sufferã/sensus est.nõ iungẽtur hæc duo ꝙ inimicus vituꝑet me & ego sufferã:qa resistã inimico irrogãti mihi iniuriã.Et silr̃ nõ osor me⁹ sup me magnificauit & abscõdar/sensus ẽ.nõ iũgent̃ hæc duo ꝙ osor me⁹ sup me magnificauit & ego abscõdar ab eo:qa p̃munitus ero cõtra osorẽ meũ & resistã ei tẽtãti magna cõtra me facere.Negatio.n.p̃posita ĩ vtraq̃ orone testat̃/significat & ĩfert hũc eẽ planũ vtriusq̃ orõnis sensũ.Et ẽ ad ꝓpositũ dauidis ĩ hoc negocio:intẽdentis dicere ꝙ si cũ inimico & osore(ĩtellige aꝑto)fuisset sibi agẽdũ/restitisset/pugnasset/&hmõi alia fecisset; sed vbi cũ amico & duce cã fuit vt subiũget &c̃.Et descripsit hæc ĩ futuro(vituꝑabit/sufferã/abscõdar) qa loqtur de eo qđ futurũ fuisset si inimicus si osor has iniurias ei irrogasset. ¶ Et tu/saul,hõ sicut æstimatio mea.i.sicut rõ ꝙ æstimer.Saul.n.postq̃ dauid ꝑcussit philisteũ habuit ipm̃ in p̃cio/& pręposuit ipm̃ militibus/& asciuit in geneꝝ.& ꝓpea dr̃ rõ ꝑꝑ quã dauid erat pluris ęstimatus.Dux me⁹/erat enĩ saul & rex eius & dux exercitus,& notus meus/notitia domestica.Qui simul dulcabimus secretũ / ꝑseueraturi eramus in dulcatiõe secreti cõsilii:& silr̃ in domũ dei ambulabimus/ꝑseueraturi eramus ĩ ambulatiõe ad domũ dei,in cõuẽtu/cũ frequẽtia multitudinis.Et intẽdit ꝑ hæc ꝙ saul & dauid erãt ita cõiũcti ꝙ simul suauiter cõicabãt cõsilia/simul ibãt ad sacrificia cũ multitudine ppl̃i.Et qa in his erãt ꝑseueraturi quãtũ erat ex ꝑte dauidis,ideo describit ea ꝑ verbũ futuri tẽporis.In quo ẽt insinuat ꝙ ipse nõ fuit ĩ culpa exorti odii.Ex quo patet ĩpietas saulis/ꝙ ĩter tot vincula vnitatis ꝑseueraturę ex ꝑte dauidis quęsiuit ipm̃ occidere.¶ Vñ velut ĩpatiẽs tãtę iniqtatis detestatorio affectu subdit vindictã.Instigabit mors sup eos,descẽdẽt foueã/inferni,viui.Nõ.n.ꝑ hęc verba significat̃ euẽtus pœnę:nã nullibi legit̃ talis euẽtus.sed significat̃ demeritũ:ꝙ.s.mereret̃ nõ mori sed stimulari ad mortẽ ita ꝙ viui sepelirentur:sicut olĩ dathan & abiron nu.16.Et rõnẽ repetẽs.qa maliciæ ĩ cõuentu eorũ in medio eorũ. ¶ Ego ad deũ vocabo.Proseqtur hic ꝓpħa incohatũ supius tractatũ illius ꝑiculę/a voce inimici/tali ordine.Prĩo explicat modũ suæ liberationis.deinde iniqtatẽ inimici cũ vindicta.¶ Iuxta historiã appellat dauid vocẽ inimici attẽtatã sui appręhẽsionẽ:pro quãto nõ habuit effectũ ẽt obsidẽdi , sed fuit tanq̃ sola vox mãdati ad capiẽdũ.Modus aũt quo euasit(vt p̃dictũ est)fuit ꝙ tam lictores q̃ saul appropinquãtes ad dauidẽ ꝓphetarũt:hoc est cũ cuneo ꝓphetarũ cecinerũt diuinas laudes.interim.n.dauid habuit tẽpus euadẽdi.Et qm̃ miraculũ hoc fuit ꝑ orõnẽ dauidis & merito samuelis(nã ibi dr̃.quũ vidissent cuneũ ꝓphetaꝝ vaticinãtiũ & samuelẽ stãtẽ super eos/factus ẽ ẽt spũs dñi in illis) ꝓpea inqt ego ad deũ vocabo,& dñs saluabit me.Et qa orõ ista ꝑ manus ꝓphetarũ & samuelis durauit die & nocte(ita ꝙ ẽt saul cecinit cũ cęteris coram samuele tota die illa & nocte)iõ subdit̃. Vespe & mane & meridie loquar/diuinas laudes,& resonabo/ꝑseuerabo sonãs velut strepitu & tumultu festiuãtiũ:& audiuit vocẽ meã.¶ Et ecce modus liberatiõis.Redemit ĩ pace aĩam meã ab appropiquãte mihi.erat vita mea tanq̃ ꝑdita:sed de⁹ redemit illã ĩ pace/sine armis,ab appropinquãte/saule ꝑ lictores & ꝑ seipm̃/mutãdo eos repẽte ĩ ꝓpħas.Et exaggerãdo bñficiũ hmõi redẽptiõis subdit.qa ĩ multis fuerũt mecũ/nõ ꝓ me sed iuxta me:hoc ẽ qa ĩ plurib⁹ multitudinib⁹ appropinq̃uerũt mihi.fuerũt.n.tres catervę lictoꝝ. ¶ Audiet de⁹.Narrato mõ euasiõis/subiũgit̃ vĩdicta diuĩa cũ iniqtate inimici saulis.Audiet deus/vocẽ & meã & inimicoꝝ,& hũiliabit eos/inimicos:& sedẽs antiqt⁹.Ordĩa sic.audiet de⁹ & sedẽs antiqt⁹,& hũiliabit eos:hoc ẽ audiet deus natura,& sedẽs antiqtus/offõ iudicis,& hũiliabit eos:vt rei ꝓbauit euẽtus.¶ Ecce demerita qb⁹ meret̃ hũiliari.q nõ mutatiões ipsis,& nõ timuerũt deũ.Prĩo cõe tãgit̃ crimen obstinatiõis.q sũt tales ꝙ nõ timuerũt deũ/peccauerũt corã deo,& tñ nõ sũt mutatiões ipsis/nõ mutãtur/sũt obstinati ĩ odio suo cõtra me.Vel crimẽ significat̃ ĩgratitudinis.q sũt tales ꝙ nõ sũt ipsis ꝑmutatiões/receptoꝝ bñficioꝝ & offõꝝ a me,& nõ timuerũt/sũt & mihi ĩgrati & a dei timore alieni.¶ Deinde ad spãle saulis crimen descendit.Extẽdit manus suas ad pacificos suos:hoc est ad me vndiq̃ sibi pacificum:maculauit pactum suũ/quod mecũ inierat faciẽdo me generũ suũ. Lenita sunt supra butyra os eius/pro ora eius. Et intendit ꝙ faciem suam monstrabat saul sine vlla asperitate leniorem butyro: hoc est ita exhibebat visui meo faciem suam lenem sicut butyrum lene exhibetur gustui:

& tñ & pliũ cor illi⁹.intus bellũ in corde:in facie aũt lenitas.Nec solũ in facie sed ẽt i verbis.molliti sũt sermões ei⁹ supra oleũ,& ipsi enses.ex vna pte sũt molliores oleo ſmones eius/& ex altera pte sunt enses vtrinq; incidẽtes.Lege historiã.2.reg.18.&.19.ca.& inuenies hæc.Gratiosus vultus apparet ibi in duabus rebus:familiari scilicet consuetudine dauidis,& sermone. esto vir fortis & prẹliare prẹlia domini &c̃.Vbi etiam apparet ꝙ hæc omnia ordinabat saul ad mortem dauidis.

Proiice sup dñm. Tractaẗ hic recursus ad deũ i pricipio psalmi ꝓpositus.Tractaẗ aũt mõstrãdo fructũ ei⁹.¶ Modus aũt tractãdi ẽ p modũ exhortãtis seipm & alios.Proiice/orãdo/cõfidẽdo &c̃.sup dñm/ nõ sup hoiem,onus tuũ/quo ꝓmeris qdcũq; sit illud.Et ecce fructus.& ipse/dñs,gubernabit te sic ꝙ nõ dabit ẹterno/q̃uis ad horã,lapsũ iusto:hoc ẽ si pmittet labi nõ relinquet lapsũ ẹternũ,sed releuabit & restaurabit i hac vita.loqtur.n.ſm pmissiões veteris testamẽti.¶ Et vt plenior ẽ itelligas fructũ ex cõtrariis/addit.Et tu de⁹ facies descẽdere eos/hostes iusti,in puteũ foueẹ:ita ꝙ hoies sanguinũ & doli nõ dimidiabũt dies suos,& ego cõfidã in te.Ex q̃ clausula vltimo subiũcta/apparet clare ꝙ de seipso & saule ac suis locutus ẽ.Seipm demõstrauit.& gubernabit te/nõ dabit ẹterno lapsũ iusto.Ac si apte diceret ꝙ deus gubernabit me/& nõ pmittet lapsum meũ esse ẹternũ:hoc est vsq; in finẽ/q̃uis ad horã pmiserit. Quo cõtra facies descẽdere saulẽ & suos in puteũ foueẹ:hoc ẽ facies ipsos descẽdere ad silitudinẽ eoꝝ q cadũt in puteũ foueẹ.i.pfunditatis imeabilis.In hebræo hꝛ puteo in datiuo:sed cõstructio mutauit adiũcta ꝑpõne in.¶ Et vt clarius casum intelligas/subiũgit ꝙ hoies sanguinũ & doli/saul & sui,nõ dimidiabũt dies suos/nõ morietur morte naturali qua qlibet cõplet dies suos/sed ad silitudinẽ cadẽtiũ i puteũ foueẹ nõ dimidiabũt dies suos.Et accipe nõ dimidiare dies suos/vt sit modus loquẽdi ad describẽdũ repẽtinã mortẽ innaturalẽ.nõ.n.oportet ꝙ oẽs hi mortui fuerint añ medietatẽ dierũ suoꝝ/ diuidẽdo totũ naturale tẽpus vitẹ eoꝝ i duas ptes eq̃les.Verificaẗ quoq; quãtũ ad fructũ:qm̃ sicut de iusto in adolescẽtia mortuo scriptũ ẽ.cõsũmatus i breui expleuit tẽpora multa/quo ad fructũ(qa assecutus est i breui tẽpore quod alii lõgis tpibus vix efficiũt)ita viri iniq nõ dimidiãt dies suos quo ad fructũ: qa quãtũcũq; viuãt nõ assequunẗ quod añ dimidiũ dieꝝ iustus asseqtur.Et ego cõfidã in te.Quæ omnia ad literam cõpleta esse euentus rerum demonstrauit.nam post hæc saul & sui interfecti fuerunt: & ipse confidens in deo/euectus est ad regnum.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori pro columba muta:eo ꝙ procul abierit dauid humilis & simplex quum tenuerũt eum allophyli in geth. L V.

Miserere mei de⁹:qm̃ cõculcauit me homo,tota die ĩpugnãs tribulauit me.
Conculcauerunt me inimici mei tota die:qm̃ multi bellãtes aduersũ me.
Ab altitudine diei timebo:ego uero in te sperabo.
In deo laudabo sermões meos/i deo spaui:ñ timebo qd faciat mihi caro.
Tota die uerba mea execrabãẗ:aduersũ me oẽs cogitatiões eorũ i malũ.
Inhabitabunt & abscondenẗ:ipsi calcaneum meum obseruabunt
Sicut sustinuerũt animã meã:pro nihilo saluos facies illos,in ira populos confringes.
Deus uitam meam annunciaui tibi:posuisti lachrymas meas in conspectu tuo.
Sicut & in promissione tua:tunc conuertentur inimici mei retrorsum.
In quacunq; die inuocauero te:ecce cognoui quoniam deus meus es.
In deo laudabo uerbũ/i dño laudabo ſmonẽ/i deo spaui:nõ timebo qd faciat mihi hõ.
In me sunt deus uota tua:quẹ reddam laudationes tibi.
Quoniam eripuisti animam meam de morte/& pedes meos de lapsu: ut placeam corã deo in lumine uiuentium.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincẽti sup colũba muta elongationũ dauidi michtam:apprehendentibus eum phelistim in gath. LVI.

1 Propheta. Misere mei de⁹†:qm̃ absorbuit me hõ,tota die ipugnãs coarctabit me †dij
2 Absorbuerũt obseruatores mei tota die:quoniam multi impugnantes me†ab excelso. †mihi
3 Die qua timebo,ego ad te confidam.
4 In deo†laudabo uerbum eius;in deo†cõfisus sum,nõ timebo quid faciet caro mihi. †dij †dij

me
†malo 5 Tota die uerbis meis contristabunt: super me omnes cogitationes eorũ ad malum†.
6 Cõgregabũtur/abscõdẽtur:ipsi calcanea mea obseruabũt sicut expectarũt aĩam meã.
†dij 7 Super iniquitate euasio ipsis: in furore populos fac descendere deus†.
8 Vagationẽ meã numerasti tu:pone lachrymã meã in utre tuo,nõne in libro tuo?
qua es
†dij 9 Tunc reuertentur inimici mei retro:in die uocabo,hoc sciui/quia deus†mihi.
†dijs 10 In deo†laudabo uerbum:in domino laudabo uerbum.
†dijs 11 In deo†confisus sum:non timebo quid faciet homo mihi.
sunt
†dij 12 Super me deus†uota tua :soluam confessiones tibi.
13 Quia liberasti aĩam meam de morte:nonne pedes meos ab impulsu meo,ad ambulan
coram
†deos dum faciebus dei†in luce uiuentium?

TItulus est. Vincẽti sup colũba muta elõgationũ dauidi michtham,apphẽdẽtibus eũ phelistim in gath.Ex quo titulo manifesta appet materia psalmi:ꝙ.s.tractat historiã scriptam.1.reg.21.qñ dauid ĩ pricipio suę fugæ a saul/aufugit,ĩ geth ciuitatẽ philistinoꝝ,putãs se ibi securũ manere:sed quũ cognitus fuisset a viris pñiæ illius ꝙ ipse eẽt dauid/tẽtus ẽ & ductus ad cõspectũ regis achis vt tãq̃ hostis q tot philisteos peremisset iussu regis interficeret:dauid aũt timens mortẽ simulauit se fatuũ:& sic euasit.⁋ Veꝝ titulus cõtinet aliq̃ verba obscuriora. Vñ p colũbã mutã elõgationũ/significaᵗ q̃litas dauidis ad instar columbę(aĩalis inocui)nõ gemẽtis sed mutę.silẽter.n.dauid fugit & elõgatᵘ ẽ vsq̃ ĩ regionẽ philistinoꝝ.& ppea dr elõgationũ.Michtham(vt in titulo.16.psalmi declaratũ est)multiplici significatiõe exprimit. Videᵗ mihi hoc ĩ loco significare spẽm cãtici.Et moueor ea rõne qa ĩ toto titulo nõ alr̃ noiaᵗ psalmᵘ aut cãticũ aut hymnᵘ aut laus:hic.n.conicio ꝙ p dictionẽ michthã significaᵗ q̃dã cãtici spẽs.Ita ꝙ sensus ẽ. Vincẽti michtham/tale cãticũ,sup colũba muta elõgationũ dauidi,tenẽtibᵘ eũ philisteis ĩ gath.⁋ Et aduerte ꝙ psalmᵘ.34.(s.bñdicã dñm ĩ oĩ tpe)circa eandẽ fugã dauidis hẽt titulũ:sed ille psalmᵘ(vt ibi patuit)tractat gesta dauidis post euasionẽ,iste tractat q̃ cõtigerũt in cõprehẽsiõe ipsius apud gath.

SVMMARIVM EST.

David cõprehẽsus a philisteis/recurrit ad deum.& vbi illoꝝ actiones cũ periculo mortis suæ fiduciãq̃ suam in deo & pręparationẽ cordis ad quodcũq̃ dispositũ a deo proposuit,peregrinationẽ lachrymasq̃ suas vna cum diuina sibi facta promissione cõmemorat/repetita confidentis animi pparatione.& exauditus/ad gratiarumactiones se accingit &c̃.

Persona loquens propheta est.

MIserere mei deᵘ. Diuidiᵗ psalmᵘ ĩ ptes duas: ppositiuã materię,& executiuã / ibi absorbuerũt. Proponit duo. Alteꝝ ẽ. miserere mei deᵘ. Alteꝝ ẽ cã.qm̃ absorbuit me hõ/tota die pugnãs coarctabit me.In q̃ primũ pponit capturã suã/q̃ tanq̃ absorbuerint eũ cęperũt ipm philistei. deide modũ quo cõtinue certabãt philistęi ad coarctãdũ dauidẽ ad hoc vt capeᵗ & occidereᵗ.q̃uis hoc fuerit prius q̃ captura.⁋ Vbi aduerte ꝙ licet in historia libri regum nõ dicatur explicite philisteos compręhendisse dauidem:dicitur tamen implicite,in hoc ꝙ narratur eos introduxisse dauidem coram rege.detentũ enim introduxerunt:vt in hoc titulo explicatur.

Absorbuerũt. Incipit hic ps executiua tali ordĩe.Pño tractaᵗ illa pticula/absorbuit me hõ.Scdo illa/tota die ĩpugnãs/ibi tota die verbis meis. Tertio illa/miꝑere mei deᵘ/ibi vagationẽ meã.⁋ Incohat itaq̃ a compḣẽsiõe q̃ detẽtus ẽ a philisteis.Absorbuerũt/me/more absorbẽtis detinuerũt me,obꝑuatores mei tota die.Quãuis hoc ex historia libri regũ nõ clare appeat,significaᵗ tñ ibi ex hoc ꝙ dr̃. posuit aũt dauid ꝑmões istos ĩ corde suo(.s.quos philistei dicebãt.nõne iste ẽ dauid rex terræ?nõne huic cantabãt/saul pcussit mille & dauid decẽ milia?)& timuit valde/philisteos vidẽs dauid eos dixisse ĩter se hos ꝑmones & obseruasse.tũ vt plenius discernerẽt si ipse eẽt ille dauid:tum ne fugeret.& ppea appellat eos obꝑuatores suos oĩ die/seu tota die.Et cõclusionẽ ipsam describit a multitudine.qm̃ multi ĩpugnãtes me. In hebręo hr̃ mihi.Disceptãtibᵘ siq̃dẽ philisteis de recognitiõe vel de cõpḣẽsiõe(dubitãtibus q̃busdã an ipse eẽt dauid/& asserẽtibᵘ aliis ꝙ eẽt ipse:vel dicẽtibᵘ q̃busdã nõ eẽ capiẽdũ/aliis ãt eẽ capiẽdũ)mltitudo sentiẽtiũ cõtra dauidẽ ꝑualuit.Et hoc vr̃ significaᵗ/qm̃ multi ĩpugnãtes me.attribuit.n. multitudini ꝙ absorbuerũt se obseruatores sui.Addit aũt ab excelso:vt ĩtelligas mltos ꝑualuisse rõne celsitudinis:hoc ẽ ꝙ tãq̃ zelãtes p rege ĩpugnabãt dauidẽ.⁋ Descripta cõpḣẽsiõe q̃ fuit actio philistinoꝝ,describit dispõnẽ suã tũc in tali articulo.Die timebo,ego ad te cõfidã:hoc ẽ ĩ die q̃ timebo/vt pote cõprehẽsus naturali timore afficiar,nõ sic timebo ꝙ desperẽ/sed ad te cõfidã.sic ꝙ ĩ deo laudabo verbũ eius.i.quicquid faciet/quicquid disponet de me:ĩ deo cõfisus sum nõ timebo q̃d faciet caro mihi.

Aduerte duplicem hominis partem.naturalem,ꝑm quã dixit timebo.diuinã/ꝑm gratiam fidei in deo.
ꝑm quã non timebo quid faciet mihi caro vniuerſa.i.carnalis homo.

Tota die. Tractatur hic illa particula/tota die impugnans coarctabit me.Deſcripta ſiquidẽ cõprẹhẽ
ſione vltimo facta/deſcribunt ꝑludia cõphenſionis.Tota die verbis meis/hoc eſt geſtis meis pręcla
ris:& etiã verbis meis/in gloriã meam dictis . percuſſit ſaul mille & dauid decem milia.contriſtabunt/
ſupple me.Ad literam.n.(vt dictum eſt)huiuſmodi verba cõmemorata a philiſteis/triſtitiam & mero
rẽ ingeſſerunt dauidi.Dixit aũt cõtriſtabunt in futuro.i.perſeuerabunt cõtriſtando.Super me oẽs co/
gitationes eoꝝ ad malũ/vt intelligas & cogitationibus malignis & verbis cõtra ipſum proceſſiſſe.In
hebręo habetur malo in datiuo:ſed congruitas mutauit adiuncta prępoſitione ad.Nec his ſolis. ſed
congregabuntur/ſimul ad diſcernendum ſeu cuſtodiẽdum,abſcondentur/abſcondent ſeipſos officio
explorãdi:ipſi calcanea mea obſeruabunt ſicut expectarũt animã meã/vitam meã:hoc eſt cõtinuabũt
cõgregationes & abſcõſiones & obſeruationes greſſuũ meorũ/veniẽtes poſt me ad ſilitudinẽ expectan
tiũ perdere vitã meam.Hæc de ꝑludiis.¶ Seqtur vindicta.Super iniquitate euaſio ipſis.Dupliciter le/
gitur hæc litera.Primo interrogatiue.& tunc eſt vox dauidis clamãtis ad deũ vt tanta iniquitas non
euadat inulta. ſuper iniqtate/tali ac tanta , eritne euaſio ipſis/philiſteis! Vnde & ſubdit vindictam.in
furore populos fac deſcẽdere deus:hoc eſt in furore tuo fac populos iſtos deſcẽdere/ruere.Aliter legitur
aſſertiue.ſuper iniquitate euaſio ipſis:hoc eſt ſi ratione cõmiſſę iniqtatis aliqui cõfugiunt ad iſtos eua
dunt/ſecuri ſunt apud iſtos:ego aũt abſq; vlla iniqtate cõfugiens nõ inuenio euaſionẽ apud ipſos.in/
tendit enim id quod cõmuniter accidit.ſ.peregrinos ob alibi cõmiſſas iniqtates ſecuros eſſe in aliena
patria.Et hoc dicit ad exaggerationẽ neqtię philiſtinoꝝ cõtra ſe.Super iniqtate/cõmiſſa alibi,euaſio/
inenit,ipſis/philiſteis/apud ipſos:ſup me innocẽte nõ:& ꝑpea ĩ furore populos fac deſcẽdere deus.

Vagationem meam. Tractat hic illa ꝑticula/miſerere mei deus/tali ordine.Prĩo rõnes miſerẽdi tan/
gunt tres. Pria:vagationẽ meã numeraſti tu.In qua ſignificat cura dei circa fugã ipſius dauidis/nume
rãdo queq; loca & latibula eiuſdẽ ĩ hac fuga.nã primo in domo/deinde ĩ naioth/inde cũ ionatha /po/
ſtea in nobe/& demũ in geth vagatus eſt.Secũda.pone lachrymã meã in vtre tuo/ne aliqua pereat.In
q̃ petit.lachrymoſã orõnẽ vel potius tot ꝑicula & mala digna cõpaſſiõe & lachrymis reconde in vtre
tuo/cõſidera oĩa mala q̃ paſſus ſum.Tertia.nõne ĩ libro tuo! melius dicã pone oĩa in libro tuo:hoc ẽ
in ĩmobili diſpõne tua quã feciſti de me/tanq̃ ſcripſeris ĩ libro tuo ꝙ facies me regẽ.Et hæc eſt ꝑcipua
rõ miſerẽdi.Et ꝑpea ſtatim infert effectũ intẽtũ.Tũc/quũ pones hæc in libro tuo/quũ rõnẽ habebis fir
mę diſpõnis tuę,reuertent inimici mei retro.quod rei ꝓbauit euẽtus:nã retroceſſerũt a cœpto officio
interficiẽdi dauidem philiſtei.¶ Secũdo deſcribit diſpõnẽ ꝓpriam quatenus eſt recurrẽs ad deũ.In die
vocabo/hoc eſt in die qua inuocabo te,hoc ſciui/certitudine fidei,qa deus mihi/ſupple tu es.Vbi fidu
ciam eius in deo/deſcriptam vides.Ac per hoc in deo laudabo verbum/ideſt quidcunq; diſpoſuerit de
me: in domino rurſus laudabo verbum. Non ſuffecit dixiſſe in deo , ſed eandem ſententiam repe
tiit in domino.tum vt intelligas ꝑparationem animi firmã ad laudãdum qcquid deus fecerit de ipo.
tum vt deũ intelligas eũ q ab hebręis vocat dñs.In deo cõfiſus ſum,nõ timebo qd faciet hõ mihi / fa/
ciat qcqd põt.Repetitio aũt huius verſiculi in hoc eodẽ pſalmo ideo facta eſt/vt ĩtelligas gratam ac
acceptã corã deo fuiſſe hãc aĩ ꝑparationẽ:& iõ ĩter cãs exauditiõis repetẽdo cõnumerari.¶ Tertio exau
ditus gr̃as agit.Sup me de⁹ vota tua/ſupple ſũt.ſup me inqt nõ ſub me/vt ſuꝑmo loco mẽtis ſuæ recõ
dita vota dei/deſideria/fiducia/amor/debita &c̃.ſoluã cõfeſſiões/laudis,tibi.Quia liberaſti aĩam meã de
morte/hoc ẽ vitã meã de ꝑiculo mortis,nõne pedes meos ab ĩpulſu meo! Metaphorica ẽ locutio ſatis
ad ꝓpoſitũ.fugiẽtes.n.ꝑiclitant tum ne occidant,tũ ne labant in via/impulſi ab inſequentibus. Iuxta
hãc metaphorã affirmat etiã pedes ſuos liberatos ab ĩpulſu ſuo/velut facto ab inſequẽtibus:vt intelli/
gas plenã liberationẽ dauidis ĩ tota ipſius fuga.Et ſubdit fructũ ꝑp quẽ liberatus ẽ.Ad ambulãdũ co/
rã deo in luce viuẽtiũ.ad hoc.n.deus liberauit dauidẽ vt ambularet corã deo/hoc ẽ ꝑfecte vt decet am
bulantẽ in cõſpectu tanti principis:iuxta illud.ambula corã me,& eſto perfectus.in luce/nõ ĩ tenebris/
ĩ opibus lucis ad exemplum aliorũ,viuentiũ/fide:hoc eſt in lege hebręorum,qui ſoli tunc erant viuen
tes fide.Quod & poſtea opere dauid adimpleuit.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori ut non diſperdas dauid humilem & ſimpli
cem,quando fugit a facie ſaul inſpeluncam. LVI.

Miſerere mei deus miſerere mei:quoniam in te confidit anima mea.
Et in umbra alarum tuarum ſperabo:donec tranſeat iniquitas.
Clamabo ad deum altiſſimum:deum qui benefecit mihi.
Miſit de cœlo & liberauit me:dedit in opprobrium cõculcãtes me.
Miſit deus miſericordiam ſuam & ueritatem ſuam / & eripuit animam

meam de medio catulorum leonum:dormiui conturbatus.
Filii hominum dentes eorum arma & sagittę:& lingua eorum gladius acutus.
Exaltare super cœlos deus:& in omni terra gloria tua.
Laqueum parauerunt pedibus meis:& incuruauerunt animam meam.
Foderunt ante faciem meam foueam:& ipsi inciderunt in eam.
Paratum cor meum deus paratum cor meum:cantabo & psalmum dicam.
Exurge gloria mea/exurge psalterium & cithara:exurgam diluculo.
Confitebor tibi in populis domine:& psalmum dicam tibi in gentibus.
Quoniã magnificata est usq; ad cœlos misericordia tua:& usq; ad nubes ueritas tua.
Exaltare super cœlos deus:& super omnem terram gloria tua.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Vincẽti/ne disperde/dauidi michtam:fugiẽte ipso a faciebus saulis in speluncam. LVII.

† dij 1 Propheta. Miserere mei deus† miserere mei:quoniam in te sperauit anima mea/& in umbra alarum tuarum protegar donec transibit [anima mea] confractiones.
† dijs 2 Vocabo ad deum† excelsum:deum complentem super me.
† dij 3 Mittet de cœlis & saluabit me/ [in] opprobrium absorbenti me. Selah. mittet deus† gratiam suam & ueritatem suam.
4 Anima mea in medio leopardorum [tũ] iacebo inflammãtium [est]: filii adam [tales sunt] dentes eorum lanceę & sagittę/& lingua eorum gladius acutus.
† dij 5 Exaltare super cœlos deus†:super tota terra honor tuus.
6 Retę parauerunt gressibus meis,incuruata est anima mea:foderunt faciebus meis foueam,ceciderunt in medium eius. Selah.
† dij 7 Paratum cor meum deus† paratum cor meum:cantabo & psallam.
8 Expergiscere honor meus/expergiscere uiola & cithara:excitabo auroram.
† dñi mei 9 Confitebor te in populis domine†:& cantabo te in gentibus.
10 Quia magna usq; cœlos gratia tua:& usq; cœlos ueritas tua.
† dij 11 Exaltare super cœlos deus†:super tota terra honor tuus [exaltetur].

Titulus est. Vincenti/ne disperde/dauidi michtham,fugiẽte ipso a faciebus saulis in speluncam. Ex quo titulo habetur materia psalmi:historia.s.scripta.1. reg.24.qñ saule persequente dauidem cum tribus millibus hominum/dauid abscondit se in spelunca donec transiret impetus saulis.& quũ saul eandem ingressus speluncã p alui purgatione nesciens ibi latere dauidem & suos/cognitus a dauide & suis in secretiori parte speluncę latentibus potuisset ab illis occidi,noluit dauid q occideretur saul:sed pręcisa parte chlamydis eius silenter in testimonium q potuisset illũ occidere/ permisit eũ ire uiam suã.& postea quũ paululũ pgressus esset saul,exiuit dauid/& clamauit ad saulẽ mõstrãs illi suam innocẽtiã & mãsuetudinẽ:sicq; cõuictus saul destitit pro tũc a psecutione dauidis.Hæc historia ẽ materia psalmi.ita q introducit̃ dauid petẽs a deo ne se disperdat.Quod aũt additur ĩ titulo michtham/ intelligo eadem ratione sicut in titulo præcedentis psalmi:scilicet speciem cantici.non enim aliter exprimitur hic psalmus aut canticum.

¶SVMMARIVM EST.

¶David fugiens in speluncã a facie saulis/recurrit ad deum cõfidens in eo.& vbi saulẽ incidẽtem in suas manus noluit ob diuinam reuerentiã occidi/quãuis eius milites anhelarent ad hoc,cõuicit saulẽ diuina gratia & veritate:& accelerationem promissi regni ad diuinæ gloriæ augmentum petit.
¶Persona loquens propheta est.

Miserere mei deus.Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuam materiæ,& executiuã/ ibi vocabo. ¶Proponit tria.Primum petit bis misericordiam/iuxta duas causas periculi.miserere mei deus miserere mei.Secundo proponit spem suam in deo.quoniam in te/non in homine/nõ in la-

tebris

tebris speluncę|sed in te sperauit aīa mea. Tertio securitatē de effectu.& in vmbra alarum tuarum ꝑtegar donec trāsibit|aīa mea,cōfractiones. Vbi vtitur metaphora pullorū gallinę,qui ꝓtegunē sub alis parentis donec transeant pericula milui. Iuxta hanc enim metaphoram securus dicit se protegendū sub alis dei donec transeat anima sua cōfractiones quas quęrit efficere saul. Vbi aduerte ꝙ aduerbiū donec non respicit tm̄ tempus persecutionis illius,sed totum tempus quādiu durarent persecutiones saulis.Et sumpsit occasionem extendendi materiam psalmi huius ad totum persecutionis tempus ex verbis saulis prędicentis ad dauidem|scio quia regnaturus es in israel.hinc enim & hic dauid proponit & in calce psalmi exequitur futurum suum regnum ex diuina gratia.

¶ Vocabo ad deum. In hebręo habeē deo in datiuo.Incipit hic pars executiua tali ordine. Primū tractaē illa particula|qm̄ i te spauit.Secūdo illa|miserere mei|ibi aīa mea in medio leopardoꝝ. Tertio illa repetita|miserere mei|ibi rete parauerunt.Quarto illa|& in vmbra &c̄.ibi paratū cor meum deus. ¶ Declarat itaq; spē suā in deo ex pseuerātia recurrēdi ad deū cū certa expectatione effectus.Perseuerātiā quidē significat.vocabo ad deū excelsum,deū cōplentem sup me.Recurrit ad deū qa est super oia excelsus|& qa cōpleturus est promissa sibi.hęc enim duo nutriunt spem.Certam autem expectationē effectus significat.Mittet de cœlis|nūc in ista necessitate,& saluabit me opprobriū absorbenti me:hoc est in opprobriū sauli absorbēti me|qui venerat ad absorbendū me.nō enim qualitercunq; sed in testimoniū probri ꝓprii ipsi sauli deus liberauit me:cōuictus nanq; est tunc saul ꝙ inique insequebatur dauidem. ¶ Quid aūt mittet|eodem versiculo supplet.Mittet deus gratiā suā|gratuito nō ex meritis, & veritatē suā.Iuxta historiā misit deus & gratiā & veritatē ad liberationē dauidis.nā īspirauit dauidi vt gr̄am faceret sauli|nō īterficiēdo ip̄m ī spelūca:& nihilominus misit gr̄am in aīam dauidis|seruādo ip̄m ne poneret manus ī chr̄m dn̄i.Veritatē quoq; misit|q̄ cognita ē euidētissime inocētia dauidis simul cū eius māsuetudine:ita ꝙ coactus ē ip̄e saul a veritate fateri dauidē inocētē|& seip̄m male fecisse.

Aīa mea in medio leopardoꝝ. Tractaē hic primū miserere:declarādo piculi causam ex ꝓpriis militibus.Iuxta historiā milites existētes in spelūca cū dauide fremebāt ad necem saulis|intātum ꝙ oportuit dauidē cōpescere eos.Et ꝓpterea assimilat milites suos leopardis festinātibus ad p̄dā.Et māsuetudinē suā īter eos significat|dicēdo.iacebo| nō surgā ad efficiēdū qd̄ volūt.Nec solum appellat eos leopardos sed inflāmantes,qa inflāmabant|incitabāt dauidē ad occidendū saulem vel ad permittendū vt ipsi occiderent.Vnde in genere ꝯm cōe vitiū hoīum hmōi inflāmatoꝝ ad vindictā|describit eosdē. Filii adā|tales sunt ꝙ,dentes eoꝝ|velut ad mordēdū,sunt tanq̄ lanceę|ꝓpe ꝑcutiētes,& sagittę|eminus vulnerantes,& lingua eorū gladius acutus.Per quę oīa sub genere intendit describere vehementiam verborum impellentium ad occisionē saulis. ¶ Bonitatē autē ꝓpriā insinuat|referendo bonum opus suū in diuinā laudem.Exaltare tu super cœlos existens deus|nō exalter ego:ita ꝙ sup tota terra honor tuus|sit.Implicite siquidem per hoc intendit quod sancti viri post gesta p̄clara opera dicūt aliis verbis.nō nobis dn̄e non nobis sed noī tuo da gloriā.Et scripsit hoc|vt sciat mundus ꝙ ītuitu dei noluit ꝙ saul occidereē.Lr̄a ordināda est sic.Aīa mea in medio leopardoꝝ inflammantium|supple constituta est,& tamen ego iacebo|non surgam ad vindictam.

Rete parauerūt. Tractaē hic alterū miserere:exponēdo alterā cām piculi(hoc est psecutionē saulis) sub metaphora venatoꝝ parantiū rete & foueā ad capiendū aīalia: vt si euaserint rete|incidant in foueā ex qua nō possint exire. ¶ Effectus aūt hmōi venationis describiē,primo quantū ad rete.& incuruata est aīa mea.Secundo quantū ad foueā.& ceciderūt in medium eius.Et intendit ꝙ saule parante rete|hoc est disponente capere dauidem diuersis viis,secutus est iste effectus:scilicet ꝙ vita dauidis est incuruata|deiecta a suo statu : vt patet.sed quum saul iam foueam mortis effodit|persequendo cum tot milibus dauidem,ip̄se saul incidit in eam:nam incidit in manus dauidis potentis ad libitū ip̄m occidere.per hoc enim manifeste incidit in foueam mortis.

Paratū cor meū. Tractaē hic illa particula|ꝓtegar in vmbra alaꝝ tuaꝝ donec trāsibit cōfractiones| supplicādo ꝓ acceleratione:ne.s.multū duret illuc donec.Et vt ꝑcipiamus q̄ pfecta erat charitas dauidis in deū,petēs accelerationē regni(qd̄ ip̄e saul tūc ꝓfessus est futuꝝ.scio ꝙ certissime regnaturus sis & habiturus in manu tua regnū israel)nō petit quęrēs q̄ sua sūt sed quę dei.Et ꝓpterea rōnē assignat ex parte eoꝝ q̄ spectāt ad dei gloriā.Et intēdit ꝙ qa habet cor paratū ad exercendū se in diuinis laudibus(paratū cor meū deus,iteꝝ ad firmitatis exp̄ssionē paratū cor meū|ad hoc.s.cātabo & psallam laudes tuas supple)ideo expgiscere|more excitātis se a somno,expgiscere honor meus:hoc est monstra te rōnē honoris mei|sis mihi tu in quo honorer.expgiscere viola & cithara|sis mihi tu rō gaudii in viola & cithara:hoc est in instr̄is musicis.& ego excitabo aurorā:hoc est ero solicitus & celer sicut q̄ p̄ueniit aurorā. ¶ Et ecce ad qd excitabo auroram . Cōfitebor te in populis domine|quando assecutus ero regnū:& cantabo te in gentibus.Quod adimpleuit scriptura psalmorum. ¶ Et ecce, materia cōfessionis & cātus.Quia magna vsq; cœlos gr̄a tua,& vsq; cœlos veritas tua.Dictio hebraica diciē ꝙ significat prima vice cœlos supiores & secūda cœlos iferiores.Prouidētiā diuinā ꝯm easdem vias(.s.gr̄ę & veritatis)explicat in vniuersis cœlis esse|& nō solum in terra.Et propterea dicit vtranq; esse magnam

vsq; ad cœlos inclusiue. Et hoc cōtra illos qui cœlestia oīa naturę tribuūt/a diuina gr̄a cœlos eximentes. ℣ Et vbi se paratū aperuit & laudes promisit, supplicat vt magnificet̄ diuinus honor. Exaltare super cœlos existens deus, sic ꝙ super tota terra honor tuus sit. Et dixit hoc vt regnum sibi dauidi promissum cedat in exaltationem dei regnantis in cœlo. exaltationem autem nō in seipso deo, sed in honore eius per vniuersam terram. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori ne dispdas dauid humilē simplicē. LVII.

SI uere utiq; iustitiam loquimini: recte iudicate filii hominum.
Etenim in corde iniquitates operamini: in terra iniustitias manus uestre concinnant.
Alienati sunt pctōres a uulua: errauerunt ab utero/locuti sunt falsa.
Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdę obturā tis aures suas.
Quę non exaudiet uocem incantantium: & uenefici incantantis sapienter.
Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet dominus.
Ad nihilum deuenient tanq̄ aqua decurrens: intendit arcū suū donec infirmentur.
Sicut cera quę fluit auferentur: supercecidit ignis & non uiderunt solem.
Priusq̄ intelligerent spinę uestrę rhamnum: sicut uiuentes/sicut in ira absorbet eos.
Lętabitur iustus quū uiderit uindictā: manus suas lauabit in sanguine peccatoris.
Et dicet homo. si utiq; est fructus iusto, utiq; est deus iudicans eos in terra.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincenti/ne dispde/dauidi michtham. LVIII.

1 Prophetę. AN uere utiq; iustitiam loquemini: rectitudines iudicabitis filii adam?
an
2 Etiam in corde iniquitates opabimini, in terra iniquitatē manuū uestrað appēdetis?
a bono
3 Alienati sunt iniusti a uulua: errauerunt ab utero loquentes mendacii.
que
4 Venenum ipsis s̄m similitudinem ueneni serpentis: sicut aspidis surdę obturabit aurem suam.
† voci 5 Quę non audiet uocem † mussitantiū: incātantis incantationes sapientis effecti.
† dij 6 Deus † dirue dentes eoð in ore eoð: molares leunculoð dirue domine [4].
si
7 Liquescent quasi aquę/ibunt sibi: tendet sagittas suas sicut concidentur.
sicut que
8 Quasi limax liquidus ibit/ arbortiuū mulieris: non uiderunt solem.
9 Anteq̄ germinabūt spinę uestrę rhamnū: quasi uiuo/quasi ira tempestas ipsis erit.
10 Lętabitur iustus qm̄ uidit ultionem: gressus suos lauabit in sanguine iniusti.
est de numero
† dij 11 Et dicet hō. Vox humana uere fructus iusto, uere est deus † iudicantiū in terra.

TItulus est. Vincenti/ne disperde/dauidi michtham. Et patet titulus ex psalmo p̄cedēti. in quo est idem titulus/excepta historia speluncę.

¶ Circa materiā psalmi aduerte ꝙ illa particula tituli. s. ne dispde/arctat materiā psalmi ad dauidem timentē dispdi. nisi enim in titulo esset illa particula, quū dauid in hoc psalmo alloquat̄ filios adā (vt testat̄ primus versiculus) & reliquū psalmi de iniustis & iusto in genere loquat̄/nō haberemus vn̄ psalmus iste determinaret̄ ad aliquā rē gestā: sed intelligeret̄ in cōi de iustis & iniustis hoībus tractare. Sed illa particula supplicans ne dispdat̄ dauid/aperit nobis ꝙ psalmus iste tractat de dauide subiecto piculo pditionis. De quo aūt piculo perditionis tractet̄ nō explicat̄: sed ex psalmo oportet cōiicere. Clare aūt patet ex hoc ꝙ iniustos alloquit̄/& in calce inuit appellare se iustū, nō tractari hic piculū quod passus est tpe absalon: sed apparet tractari piculū eius tpe saulis. qm̄ in hoc ipse dauid erat iustus/saul aūt & sui iniusti. Et q̄uis multo tpe durauerit piculū pditionis hmōi, principiū tn̄ psalmi insinuat tractari hic tp̄s post visam māsuetudinē dauidis in spelūca; qn̄. s. saul cū suis velut recidiuā īcurrit inig-

tatem ad iterum persequendũ dauidẽ/ quẽ professus fuerat iustũ visa mansuetudine eius in spelunca. prima siquidem medietas psalmi hęc clare sonat. Vnde ad literam materia psalmi istius est recidiua iniquitas saulis post expertam mansuetudinem dauidis

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Saulem cũ suis quãuis conuictũ ex mansuetudine exhibita ei in spelunca, vbi dauid interrogauit an vere in suo dicto perseuerabunt an iterũ persequentur eũ/ describit eorũ maliciam naturalem sicut venenũ aspidis: recurritq́ ad deũ pro remedio. & obtento remedio liquefactionis &c̃. prędicit & vindictam in saulem & suam lętitiã cum publico testimonio diuini iudicii.

¶ Persona loquens est propheta: recitans tamẽ in calce vocem hominis.

AN vere vtiq́ iustitiã loquemini. Diuidit psalmus in partes duas: propositiuam materię, & executiuã/ ibi alienati sunt. ℣ Proponit dauid sauli & suis qõnẽ an in veritate dicant iustitiã dauidis/ an adhuc & corde & ope sint ip̃m psecuturi. Vbi quantũ ad lr̃am aduerte oĩa verba hoꝝ duorũ versiculoꝝ in hebręo esse futuri tp̃is/ numeri pluralis/ secũdę personę. s. loquemini/ iudicabitis/ operabimini/ appẽdetis. Et ꝑpterea vnica ordinatione intelligẽda apparẽt. Quo fit vt aduerbiũ interrogatiuũ in primo versiculo intelligat̃ ẽt ꝑpositũ secũdo versiculo. Ita q̃ lr̃a est talis. An vere vtiq́ iustitiã loq̃mini, rectitudines iudicabitis filii adã: an ẽt seu adhuc in corde iniq̃tates opabimini, in terra iniq̃tatẽ manuũ vestraꝝ appẽdetis? Vbi clare patet interrogatio disiunctiue. An vere/ certa veritate, loq̃mini iustitiã/ pseuerabitis affirmãdo iustitiã meã? & similiter iudicabitis. i. pseuerabitis iudicãdo, rectitudines meas o filii adã? Generali noĩe & occultauit hostes/ & reduxit ante oculos rõnale genus. An ẽt post ꝑfessionẽ meę iustitię, opabimini iniq̃tates/ cõtra me, in corde/ deliberando me psequi iterum? & an appendetis iniquitatem manuum vestrarum in terra/ non solum corde sed ope me persequemini? Appellat autem futuram denuo persecutionem appensionem iniquitatis manuum ipsorum: quoniam persecutio illa ex vna parte/ & prior retrocessio a persequendo ex visa iustitia dauidis ex altera parte, si appenderentur in statera/ appareret q̃ hęc noua persecutio est iniquitas manuum ipsorum: hoc est iniquitas conuicta ex propriis operibus. Et hoc in terra/ publice. ℣ Aduerte quoq́ q̃ illud aduerbium vtiq́/ non significat integre significatum dictionis hebraicę/ significantis affirmationem cum certitudine.

¶ Alienati sunt. Incipit hic ps executiua/ tali ordine. Primo tractat̃ affirmatio secũdę ptis iterrogatorii. q̃. s. denuo sunt ip̃m psecuturi. Secũdo tractat̃ remediũ/ ibi deus dirue. tertio tractat̃ vindicta/ ibi anteq̃. ℣ Circa primũ declarat ꝑpheta maliciã saulis & suoꝝ esse eis cõgenitã. Alienati sũt iniusti. Loquit̃ de eis tanq̃ de tertiis psonis. alienati sunt/ a bono iustitię, a vulua/ hoc est ex tp̃e quo cõcepti sunt in matrice: errauerũt/ a veritate, ab vtero/ ex quo nati sunt, loq̃ẽtes mẽdacii/ vnũ dicũt & aliud faciũt. Quod põt tripliciter intelligi. Primo in relatione ad diuinam reprobationẽ: iuxta illud. anteq̃ nascerent̃ dictũ est/ iacob dilexi esau odio habui. Et sic esset sensus q̃ ideo sunt ita iniq̃ q̃a sunt reprobi. Secũdo referẽdo ad cõgenitas inclinationes ad malũ. nã sicut iob dicit q̃ ex vtero mr̃is meę creuit mecũ miseratio, ita ecõuerso nascunt̃ aliq̃ inclinati ad furtũ/ aliq̃ naturaliter mẽdaces/ & sic de aliis. Tertio vt sit locutio metaphorica ad exaggerãdũ eoꝝ malos habitus: q̃a. s. assueti & habituati sunt ad iniq̃ue agendũ. vt hoc significet̃ ex coęuitate: iuxta humanũ loquendi morẽ quo assuetos semp ad malũ dicimus q̃ sunt nati mali/ q̃ ex vtero mr̃is suę secũ tulerũt maliciã. Et quouis mõ verificari eligas, intẽtio ꝑphetę est dicere q̃ iniq̃tas est eis velut res naturalis. ℣ Et vt intelligas magis hm̃oi naturalitatẽ/ subiũgit exẽplũ accõmodatissimũ ꝑposito de veneno naturali aspidis. Aspis. n. habet venenũ naturale: & cũ hoc q̃ est ei naturale, p̃nte incãtatore desistit q̃dẽ ab actu venenãdi/ nõ t̃n ab habẽdo venenũ: imo ne pdat posse venenare/ obturat aurẽ suã. Tale intẽdit esse venenũ saulis & suoꝝ: qui etsi ad tẽpus pręsente voce dauidis mãsueti (nolẽtis. s. occidere saulẽ) destiterũt psequi, nõ t̃n pdiderũt venenũ: sed tanq̃ obturãtes aures suas ne vox illa penetret intima cordis eoꝝ, postq̃ ptransiit velut tẽpus vocis incãtatoris/ iterũ redeũt ad venenũ psecutionis. Hic est sensus literalis. Venenũ ipsis/ sauli & suis, ꝭm similitudinẽ veneni serpẽtis. Et declarãdo cuius serpẽtis. sicut aspidis surdę/ nõ natura aut ęgritudine, sed quia obturabit aurem suam/ cauda & terra vt aiunt. Quę non audiet vocem mussitãtium/ hoc est incantatorum submisse verba incantationis proferentium. & explicat: incantantis incantationes sapientis effecti. i. hominis effecti sapientis in arte incantandi. ℣ Vbi aduerte q̃ dictio hebraica sonat quod interpretes circũloquunt̃ dicẽdo sapientis effecti. quod si latina lingua pmitteret dicẽdum esset sapientificati. Et in hebręo habetur voci in datiuo.

Deus dirue. Verificata iniq̃tate nouę psecutionis a saule/ tractat hic ꝑpheta remedium dupliciter. Primo supplicãdo vt puideat destruẽdo dẽtes eoꝝ, & leũculoꝝ/ hoc ẽ catuloꝝ leonũ. Ex qua metaphora significat̃ q̃ loquit̃ de dẽtibus ꝭm officiũ mordẽdi seu vorãdi: ad hoc enim sunt molares leonũ. Ac ꝑ hoc nihil aliud petit nisi vt tollat voracitatẽ saulis & suoꝝ/ sub metaphora destructionis dẽtiũ: q̃d est efficere ne vorẽt ip̃m dauidẽ. Deus dirue quęso dẽtes eoꝝ/ voracitatem eoꝝ, in ore eoꝝ/ anteq̃ vo-

rent:molares leũculoꝝ/ſequaciũ ſaulis,dirue dñe.⁋ Secũdo ꝓphetat remediũ futurũ.Liqueſcent quaſi
aquę,ibunt ſibi &c̄.Vbi qnqꝫ actionibus(inter quas ſunt quattuor metaphorę)deſcribit remedium
adhibitũ nouę pſecutioni.Et qa deſcribit in futuro/ſignum eſt ꝓphetię:hoc eſt ꝙ dauid fecerit hunc
pſalmũ ante rem geſtã.Iuxta hiſtoriã ſiquidē ſaul q̄uis exptus fuiſſet manſuetudinē dauidis in ſpelun
ca/& profeſſus fuiſſet eum iuſtum,nihilominus(vt patet.1.reg.26.)iterum exiuit ad perſequendum da
uidem in deſertum ziph cum tribus milibus virorum.& tunc dauid deo immittente ſoporem ſauli &
ſuis/venit ſilenter nocte in tentoriũ ſaulis:& noluit ꝙ occideretur ab abiſai illum comitante,ſed accę
pit lanceam & vrceum aquę inde iuxta caput ſaulis.& quum aſcendiſſet montem cæpit clamare ad
abner:& breuiter iterum conuicit ſaulem ſua innocentia & manſuetudine.& ſic ſaul conuictus rediit/
& deſtitit vltra perſequi dauidem . Hæc res geſta/hic modus deſiſtendi a perſecutione , prophetatur
hic.Liqueſcent quaſi aquę(viſa quippe iterum manſuetudine dauidis / corda eorum dura oportuit
liquefieri)& ipſi ad ſimilitudinem aquarum defluentium ex eo ꝙ liquefiunt ruent,ibunt ſibi/hoc eſt
reuertentur ad propria/ſicut aquę liqueſcentes fluendo deficiunt.tendet ſagittas ſuas ſicut conciden
tur.Metaphora ſecunda eſt a tendentibus arcum ad ſagittandum ſi tendendo frangerentur ſagittę:
vana quippe eſſet omnis huiuſmodi tentio.Simile prophetat euenturum ſauli:quoniam omnes co
natus ſuos tendet ac ſi frangerentur.ita ſiquidem res geſta probauit:conciſi ſunt enim omnes cona/
tus eius a manſuetudine dauidis.⁋ Quaſi limax liquidus ibit/abortiuum mulieris,non viderunt ſo/
lem.Duas metaphoras ſimul affert ad deſcribendum vanum exitum huiuſmodi perſecutionis . Pri/
ma metaphora ſumitur a limace nudo,ſeu potius ab animali impatiente ſolis : quod ſcilicet lique/
ſcit ad ſolem.Altera metaphora ſumitur ab abortiuo mulieris . Et penes quid intelligenda ſit meta/
phora vtraqꝫ ſignificatur ſubiungendo in numero plurali.non viderunt ſolem . Vtrunqꝫ tam ani/
mal illud q̄ abortiuum priuatum eſt viſione ſolis:vt intelligas ꝙ ſaul in hoc perſequendi officio aſ/
ſimilatur & abortiuo mulieris(dum tanto tempore cõcępit & niſus eſt parere mortem dauidis,& tã
dem velut aborſus eſt:quia vane conatus eſt)& animali liqueſcenti ad ſolem,pro quanto quum per/
uenit ad claritatem ex parte manſuetudinis dauidis velut liquefiebat.diſſoluebat.n.aĩus eius.
Anteq̄ꝫ germinabunt ſpinę veſtrę rhamnum. Deſcribitur hic prophetice tam vindicta diuina
in ſaulem q̄ pręmium dauidis cum publico teſtimonio diuinę laudis.⁋ Vindicta quidem ẽm meta
phoram partim ſumptam ex rhamno/& partim ex tempeſtate deſtruente virentia & viuentia.Rham
nus vt dicitur iudi.9.electus in regem arborum/ignem ex ſeipſo comminatus eſt.& vt ioſephus dicit
libro.5.antiquita.capi.8.hoc genus ligni naturam habet proferendi ignem.Ita ꝙ per rhamnum in/
telligit propheta ſaulem regem,non qualitercunqꝫ ſed ẽm officium emittendi ignem ad deuorandũ
dauidem.Et intendit apoſtrophando ad complices ſaulis/maledictos.1.reg.26.ꝙ anteq̄ ſpinę veſtrę/
veſtri aculei inſtigantes ſaulem contra me perueniant ad hoc ꝙ efficiant ipſum rhamnum/conſum/
ptorem mei,veniet ira dei conſumens ſaulem viuum ſicut tempeſtas deſtruit teneras fruges . Et hoc
fuit ad literam adimpletum:quia anteq̄ ſaul induceretur tertio ad perſequendum dauidem conciſus
fuit velut a tempeſtate a ſagittariis philiſtinorum,& adhuc viuus proprio gladio ſe iteremit . Anteq̄
germinabunt ſpinę veſtrę/acutę ſuaſiones veſtrę,rhamnum/ad conſumendum me:quaſi viuo/ſauli,
quaſi ira tempeſtas ipſis erit.Vbi ſcito ꝙ latina lingua non patitur verbum verbo reddere:dicẽdum
enim eſſet tempeſtabit.⁋ Gaudium vero dauidis ſubiungitur.Lętabitur iuſtus/dauid(de ſeipſo tanq̄
de tertia perſona loquitur)quoniam vidit vltionem.Vbi bene nota ꝙ nõ dicit iuſtum lętari de ma/
lis peccatorum,ſed de vindicta.vindicta enim eſt bonum morale:nam vindicare eſt actus iuſtitię vin
dicatiuę.& eſt actio quę attribuitur deo,cui nulla mala actio attribui poteſt . Itaqꝫ lętari de vindicta
eſt lętari de bono iuſtitię.Greſſus ſuos lauabit in ſanguine iniuſti.Locutio eſt hyperbolica: acſi tãta
ſit effuſio ſanguinis in vindicta vt gradientes lauent pedes ſuos in ſanguine ſparſo in terra . Sicut.n.
gradientes in loco aquoſo dicuntur lauare pedes ſuos in aqua/ita gradientes in loco ſanguinolento
dicuntur lauare pedes ſuos in ſanguine.Et ſignificatur tum plenitudo vindictę:tum plenitudo ſacie/
tatis iuſti.Nec mireris ſi tanta lętitia deſcribitur circa vindictam : quoniam ſicut temperatus gau/
det temperatis operibus/& prudens prudentibus/& liberalis liberalibus,ita iuſtus gaudet iuſtis ope/
ribus : inter quę eſt vindicta . Per huiuſmodi autem lętitiam intellige ad literam lętitiam dauidis
quam poſt diuinam vindictam in ſaulem habuit de exaltatione diuinę iuſtitię.quam comitata eſt
lętitia proprii regni.⁋ Vnde poſtremo publicum prophetatur teſtimonium . Et dicet homo/videns
ſaulem punitum & dauidem exaltatum.vere fructus eſt iuſto/dauidi/quoniam velut fructum manſue
tudinis & bonitatis ſuę aſſecutus eſt regnum,vere eſt deus iudicantium in terra/hoc eſt vere deus eſt
de numero iudicantium in terra.quod multi negant:quaſi deus non exerceat iudicia in terra,ſed cir/
ca cardines cœli perambulet & noſtra non conſideret.Ita ꝙ dicit cõfitebitur homo ꝙ eſt fructus iu/
ſto:quia non ſoli hoĩes ſunt iudices in terra,ſed vere deus eſt etiam exercẽs iudicia in terra:reddendo
quãdoqꝫ in terra iuſto fructum iuſtitię & iniquo fructũ iniquitatis.Amen.

¶VVLGATA EDITIO. ¶Victori ne diſperdas dauid humilem & ſimplicẽ quando miſit ſaul & cuſtodiuit domum eius ut eum interficeret. LVIII.

ERipe me de inimicis meis deus meus: & ab iſurgẽtibus in me libera me.
Eripe me de operantibus iniquitatem: & de uiris ſanguinum ſalua me.
Quia ecce cæperunt animam meam: irruerunt in me fortes.
Neq; iniquitas mea neq; peccatum meum domine: ſine iniquitate cucurri & direxi.
Exurge in occurſum meum & uide: & tu domine deus uirtutum deus iſrael.
Intende ad uiſitandas omnes gentes: non miſerearis omnibus qui operantur iniquitatem.
Conuertentur ad ueſperam: & famẽ patientur ut canes,/& circũibunt ciuitatem.
Ecce loquentur in ore ſuo & gladius in labiis eorum: quoniam quis audiuit?
Et tu domine deridebis eos: ad nihilum deduces omnes gentes.
Fortitudinem meam ad te cuſtodiam,/quia tu deus ſuſceptor meus es: deus meus miſericordia eius preueniet me.
Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos: ne occidas eos, nequando obliuiſcantur populi mei.
Diſperde illos in uirtute tua & depone eos: protector meus domine.
Delictum oris eorũ ſermonem labiorum ipſorum: & cõprehendantur in ſuperbia ſua.
Et de execratione & mendacio annunciabuntur in conſummatione: in ira conſummationis & non erunt.
Et ſcient: quia deus dominabitur iacob & finium terrę.
Conuertentur ad ueſperam: & famẽ patientur ut canes,/& circũibunt ciuitatem.
Ipſi diſpergentur ad manducandũ: ſi uero nõ fuerint ſaturati & murmurabunt.
Ego autẽ cantabo fortitudinem tuã: & exaltabo mane miſericordiam tuam.
Quia factus es ſuſceptor meus & refugium meum: in die tribulationis meę.
Adiutor meus tibi pſallam: quia deus ſuſceptor meus es,/deus meus,/miſericordia mea.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Vincẽti,/ne diſperde,/dauidi michthã: mittẽte ſaule,/& cuſtodierunt domum ad faciendum mori ipſum. LIX.

1 Propheta. ERipe me de inimicis meis deus meus: & ab inſurgentibus meis eleuabis me.
2 Eripe me ab operantibus iniquitatis: & a uiris ſanguinum ſalua me.
3 Quia ecce inſidiati ſunt animę meę,/congregabunt̃ ſuper me fortes: non rebellio mea,/
est
non peccatum meum domine[4] .
ſum, etiã
4 Sine iniquitate current & prępar abuntur: uigila e regione mihi & reſpice.
5 Et tu dñe[4] deus† exercituum,/deus iſrael, expergiſcere ad uiſitandum omnes gentes: ne miſerere omnium fallacium iniquitatis. Selah. †dñs
6 Reuertentur ad ueſperam†: tumultuabunt̃ ut canis,/& circũibunt ciuitatem. †veſperas
sonant est
7 Ecce abundabunt in ore ſuo,/gladii in labiis eorum: quoniam quis audiens ?
8 Et tu domine† deridebis eos†: ſubſannabis omnes gentes†. †dñi mei †eis †oib' gẽtibus
saulis est
9 Fortitudinem eius ad te ſeruabo: quoniam deus† eleuatio mea . †dij
10 Deus gratię ſuę pręueniet me: deus† uidere faciet me in reſpectoribus meis. †dij

11 Ne occide eos/nequando obliuiſcentur populus meus:cõmoue eos in fortitudine tua
† dñi mei & fac deſcendere eos/clypeus noſter domine †.
12 Peccatum oris eoꝝ ſermo labiorum eorum, & capientur in ſuperbia ſua : & de execra-
ne & de tenuitate narrabunt.
ſint
† dij 13 Conſume in ira conſume/& non ipſi :& ſcient quoniam deus† dominator in iacob fi
nibus terrę. Selah.
† ve/ 14 Et reuertentur ad ueſperam†: tumultuabuntur ut canis/& circũibunt ciuitatẽ.
ſpere 15 Ipſi mouebuntur ad comedendũ: ſi non ſaturabuntur/& pernoctabunt.
16 Et ego cantabo fortitudinem tuam/& laudabo mane gratiam tuam: quoniã fuiſti ele
uatio mihi & refugium in die anguſtię mihi.
eo
† dij 17 Fortitudo mea ad te cantabo:qm̃ deus † eleuatio mea/deus gratię meę .

TItulus eſt. Vincẽti/ne diſpde/dauidi michthã, mittẽte ſaule & cuſtodierũt domũ ad faciẽdũ mo/ri ipm̃. Ex quo titulo patet/materiã pſalmi eſſe hiſtoriã ſcriptã.1.reg.19.ſcilicet de cuſtodia appoſita circa domũ dauidis in nocte vt mane caperet̃ & iterficeret̃. Quę ẽt tacta eſt in pſalmo.55.ſed tunc tractata eſt vt pars fugę dauidis,nũc vero tractat̃ ſm ſeipam. ⁋ Hiſtoria nota eſt. Dauid.n.fugiẽs furorẽ ſaulis nitẽtis ipm̃ cõfigere lãcea in pariete/iuit in domũ ꝓpriam:quo miſit ſaul ſatellites ſuos vt cuſtodirẽt eũ nocte illa/& iterficeret̃ mane. Sed michol vxor dauidis ſignificauit ei ꝙ niſi ſe nocte illa ſaluaret/cras eſſet iterficiẽdus:& ſic p feneſtrã depoſuit eũ &c̃. Reliqua tituli ſunt expoſita.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid obſeſſus domi a lictoribus ſaulis,recurrit ad deũ/inocẽs ab iniqs occidẽdus:interpellatqꝫ diuinã iuſtitiã qua nõ miſeret̃ eoꝝ qui peccãt. Et deſcribẽdo prius quidẽ modũ ſuę liberationis ꝑ tunc ex obſidentiũ ſermonibus auditis/illuſione ac reuerſione tarda/poſtea vero ſuę liberationis totalis ex quorũdã diſperſione quorũdam conſumptione,exauditus promittit laudate deum &c̃.

¶ Perſona loquens propheta eſt.

ERipe me. Diuidit̃ pſalmus in partes duas: ꝓpoſitiuã materię,& executiuã/ibi qa ecce. Proponit. eripe me/obſeſſum domi,de inimicis meis/iterno odio,deus meus:& ab iſurgẽtibus meis/hoc eſt cõtra me,eleuabis me/ꝓphetat magis q̃ roget. Libera me ab operantibus iniqtatis/nõ iuſtitię:& a viris ſanguinũ/hoc eſt crudelibus appetẽtibus ſanguinẽ inocẽtẽ fundere,ſalua me. ⁋ Vbi nota tria poſtulari/& quartũ ſecũdo loco poſitũ ꝓphetari. Poſtulatio aũt multiplicatur ex multiplici conditione pſecutoꝝ:ſcilicet ꝙ erant inimici/iniq/& viri ſanguinũ. vt intelligas ipm̃ non petere liberationem a miniſtris iuſtitię:quales ſe prę ſe ferebant ſaul & ſui ratione officii.

¶ Quia ecce. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat̃ illa particula/a viris ſanguinũ. ſecũdo illa/de inimicis/ibi reuertent̃. tertio illa/ab opantibus iniqtatis/ibi deus faciet. quarto illa/ab inſurgẽtibus eleuabis me/ibi & reuertent̃. ¶ Circa ſaluationẽ a viris ſanguinũ,qa viri ſanguinũ ſunt ꝓprie effuſores ſanguinis inocẽtis/ideo primo deſcribit eos. Quia ecce iſidiati ſunt,nõ rebus meis ſed aię meę/vitę meę:cõgregabunt̃.i.pſeuerabũt cõgregãdo ſe,ſup me,nõ quicunqꝫ ſed fortes. Vbi patet appetitus ſanguinis. Innocẽtia aũt ſubditur. nõ rebellio mea,nõ pctm̃ meũ dñe/ſupple in cã eſt. Sine iniqtate/ſupple ſum in deũ/in ſaulẽ/in ꝓximũ:& tñ currẽt & ꝑparabunt̃/pſeuerabũt alii currentes contra me/alii ꝑparãtes ſe armis &c̃. aduerſum me. Inde itaqꝫ viri ſanguinũ/hinc ego inocens. vigila/ſolicita,mihi/pro me,e regione/obuiã fortibus cõgregatis cõtra me,& reſpice/q̃ gerunt̃. ⁋ Et tu dñe deus exercituũ deus iſrael expergiſcere ad viſitandũ oẽs gentes. Poſtulãs dauid a deo iuſtitiã/iplorat publicũ dei officiũ. quia.n.deo incũbit ex officio viſitare oẽs gentes(viſitatione diſcuſſiua iuſtitię ab iniqtate)dauid qui ſe inocentẽ cognoſcebat/recurrit ad deum vt vtat̃ ſuo publico officio quo viſitat oẽs gẽtes. Vnde nõ eſt ſenſus huius petitionis vt deus viſitet oẽs gentes(quoniam hoc eſt impertinẽs dauidis negocio)ſed vt vtat̃ officio quo viſitat omnes gẽtes:ſicut paup non audens dicere principi vt cognoſcat cauſam ſuã pauperis,audet tñ petere vtere officio tuo quo viſitas oẽs ſubditos tuos. Itaqꝫ dauid ſupplicat vt deus ex publico officio ꝓcedat/ſciens ſe innocentẽ. Vnde & ſubdit. ne miſerere iniquitatis omnium fallacium/nullam volo veniam iniquitatis. ⁋ Vbi nota ꝙ non complet petitionẽ ſcribens affectu obſeſſi:cuius eſt non explicare totũ propter animi anxietatem.

Reuertentur ad veſperã. Tractatur hic illa particula/de inimicis meis:manifeſtando firmatũ odiũ ex actibus. ⁋ Aduerte hiſtoriam. Poſtq̃ dauid aufugit per feneſtram,michol vxor eius volens prorogare ei tempus fugiendi & ſaluandi ſe in tuto loco/finxit ipſum decumbere in lecto infirmum / ponens ſtatuam quandam in lecto:& pellem piloſam caprarum poſuit ad caput eius. Et vt ioſephus adiũgit

poſuit iecur caprinum ſub ſaga ad hoc vt ſpirationē mentiret̄. Quo factū eſt vt nuncii ſaulis itroducti a michol ad vidēdum dauidem īfirmum/putauerint ipm̄ dormire, ſentientes tanq̄ motū ſpirationis. Et quum iterum ad veſperam miſiſſet ſaul nuncios vt afferrēt eū in lecto ad ſe vt occideret̄, eleuantes opertimenta/inuenerunt ſimulachrū ſuper lectum:& ſic ſunt deluſi. Videns autem ſaul ſe deluſum, miſit circūcirca inquirendo vbi lateret. Rurſus ex eo ꝙ ſcriptura dicit michol vxorem dauidis nunciaſſe dauidi ꝙ circundata eſſet domus, inſinuatur ꝙ ipſa audiuit cuſtodes loquētes de hoc negocio. poſiti ſiquidē erāt cuſtodes ſecreti. Hęc aūt oīa hic tractant̄: non tamē ſm ordinem rei geſtę. ¶ Vnde prius tangit̄ reuerſio nuncioꝝ ad capiendum dauidem. Reuertentur ad veſperam. i. hora tarda ad capiendum qui iam euaſerat dauid, tumultuabunt̄/ vidētes ſe deluſos tumultuabunt̄, vt canis/latrando/cōminando, & circūibūt ciuitatē/quęrēdo vbi lateret. ¶ Ecce abundabunt. Ordo prępoſterus. Deſcribit modo locutionem ſatellitum ſecreto nocte cuſtodientiū anteq̄ dauid fugeret. Ecce abundabūt in ore ſuo/ad ſimilitudinem abundanter habentis in ore emittent verba aliqua. Et qualia ſint verba ſubdit. gladii in labiis eoꝝ/quia loquebant̄ de occiſione dauidis futura mane. Quoniam quis audiēs? hoc eſt loquuntur quia reputāt non audiri. quoniā quis audiēs? quaſi dicat nullus:& tamen michol audiuit. ¶ Et tu domine. Deſcribit deluſionē reuertentium ad veſperam. Et tu domine deridebis eos. Attribuit dauid deluſionē illam deo: quoniā intellexit deū per michol tanq̄ per cauſam ſecundā operatum eſſe illam deluſionē ad liberationem innocentis dauidis. Et ne putes abſonum eſſe attribuere deo actionē deridendi/ſubiungit. ſubſannabis omnes gentes: hoc eſt tu domine qui ſubſannabis oēs gentes/deridebis eos. Sicut ſcriptū eſt in ſecūdo pſal. qui habitat in cœlis irridebit eos, & dn̄s ſubſannabit eos. Et dicitur deus deridere/ſubſannare/deludere &c̄. aliquos ſeu oēs gentes, pro quāto ad ſimilitudinē deridētis permittit eos facere conatus ſuos & efficit illos vanos: hoc eſt ſine aſſecutione intenti. Sic enim deus deluſit inq̄ſitores dauidis: ſic deludet oēs gentes nitentes facere cōtra voluntatē diuinam. In hebręo in datiuo habet̄ tā pronomen eis/q̄ nomen oībus gentibus. ¶ Fortitudinem eoꝝ/ſaulis & ſuoꝝ, ad te ſeruabo: hoc eſt nō ego me opponā contra fortitudinem eorum/ſed tibi vincendā ſeruabo. quoniā deus eleuatio mea: hoc eſt qm̄ non ego eleuaturus ſum meipm̄, ſed deus qui per ſamuelē hoc promiſit eſt eleuatio mea. Deus gratię ſuę/nō meritorum meorum rationem habēs, pręueniet me/pręueniet ſaluare me anteq̄ nuncii ſaulis veniāt ad capiendū. Quę omnia fuerunt impleta.

Deus videre faciet me. Tractat̄ hic illa particula/ab opantibus iniquitatis: deſcribendo ꝓphetice futurā eoꝝ pœnam pro iniq̄tatibus eoꝝ/ſcilicet ſaulis & ſuoꝝ. Deus videre faciet me in reſpectoribus meis/hoc eſt in aduerſariis reſpiciendo me inſidioſe: quales erāt ſaul & ſui. Faciet inquā me videre hęc quę ſequunt̄. ſeu iuxta morē ſuum deſcribit tanq̄ futuram victoriam ſuam/peſſundationem ſaulis & ſuoꝝ futuram: quia vere tunc dauid velut victor aſſecutus eſt regnum. iam enim dictum eſt ꝙ victoriam ſolitus eſt deſcribere ab actu videndi in inimicis ſuis. ¶ Ne occide eos, nequando obliuiſcentur populus meus. Vbi nota deſcribi diuinū iudiciū cōtra ſaulē & ſuos affectu ſupplici/deprecādo. ne occide/cōmoue eos &c̄. ꝑpter myſteriū prophetici affectus ad diuinā gloriā. Vnde ſupplicādo p̄dicit alloquendo deū. ne occide eos. Vbi aduerte ꝙ nō petit̄ vt nullus occidat̄ (quoniā inferius ſubiungitur cōſume in ira cōſume) ſed petit̄ vt nō occidant̄ oēs. Et ad hoc ſeruit ratio ſubiūcta. nequādo obliuiſcētur populus meus. Et q̄a nō exprimit̄ quid eſt illud qđ timet̄ obliuioni tradēdū, ideo obliuio creditur habere pro materia ꝓuiſionē diuinā circa tranſlationē regni de domo ſaulis in domū dauidis. Quū enim ſaul fuerit primus rex iſrael, ſi extincti fuiſſent oēs/timendū erat in ꝓceſſu tēporis tradendā obliuioni trāſlationē regni: vtpote nulla ſupſtite quęrela aut depreſſione id atteſtante: ſed creditum forte fuiſſet ꝙ dauid fuerit primus rex. Memoria aūt tranſlationis regni/diuino atteſtat̄ regimini transferēti regnū de domo ſaulis inobediētis in domū dauidis electi ſm cor dei. Quod aūt dicit obliuiſcētur populus meus/cōſtructio eſt de ſignificato. Cōmoue eos in fortitudine tua. Illos quos petiit nō occidi/petit mō puniri cōmotione. Et qualis ſit iſta cōmotio/ſubiūgit. & fac deſcendere eos/a ſublimi ſtatu & gradu, clypeus noſter dn̄e. ¶ Pctm̄ oris eoꝝ, ſermo labioꝝ eoꝝ. Iuxta hiſtoriā. i. reg. 15. ſaul peccauit ore ſuo. tū dicēdo ſamueli rephēdēti inobediētiā eius/quare nō audiſti vocē dn̄i, imo audiui vocē dn̄i. tū reiiciēdo culpā in populū/pepcit populus &c̄. tū excuſando auariciā ſuā ſub ſpē religionis/dicēs vt imolet dn̄o deo ſuo &c̄. Peccauit & ſupbia: teſtāte ſamuele. nōne quū paruulus eſſes in oculis tuis &c̄. Peccauit/execrata a deo quęcūq; erant amalechitaꝝ reſeruando p̄cioſa quęq;/& q̄cq̄d vile & reprobū fuit demoliēdo. Propter quod crimē teſtat̄ ſcriptura fuiſſe eū priuatū regno. Hęc crimina hic tāgunt̄. Pctm̄ oris eoꝝ ſermo labioꝝ eorum/& capient̄ in ſupbia ſua:& de execratione/reſeruando execrata a deo, & de tenuitate inobedientię/vel potius rerum quas demolitus fuit ſaul, narrabūt/commemorabunt poſteri te aliquos occidente. Vnde ſubdit. Conſume in ira conſume/in ira iuſtitię ſaulem cum aliquibus, & non ipſi/ſint:& ſcient/poſteri, quoniam deus dominator in iacob finibus terrę: hoc eſt quoniam deus dominator finibus terrę eſt in populo iacob/trāſferēs regnū ꝓut vult. Hęc eſt rō ꝓphetice ſupplicationis: vt cognoſcat̄ ꝓuidentia diuina gubernans populum iſrael.

Et reuertentur ad veſperam. In hebręo hic & ſuperius habet̄ in datiuo veſperę. Tractatur hic illa

particula/ab insurgẽtibus meis eleuabis me. Tractaẽ aũt resumẽdo exitũ negocii/tũ ex parte psecutoꝝ eius, tũ ex pte eleuationis ipsius: vt gratiarũactio ex cõtrariis iuxta se positis magnificeẽ. Resumit itaq;. Et reuertenẽ ad vesperã, tumultuabunẽ vt canis & circũibunt ciuitatẽ. Ipsi mouebunẽ ad comedendum/ hoc est ad hoc circũibũt tanq̃ q̃rentes ad comedendũ. in quo monstraẽ fames vorandi ipm dauidẽ. si nõ saturabunẽ/si nõ inuenient me, & pnoctabũt/pseuerabũt quęrendo. Hic fuit exitus negocii ex parte eoꝝ. ℣ Et ego cãtabo fortitudinẽ tuã. Ecce exitus ex parte mei. Et ego/nõ arrogans prudẽtię meę liberationẽ sed recognoscẽs illã a te, cantabo fortitudinẽ tuã/potẽtiã tuã: & laudabo/ cantãdo, mane/iã extra piculũ, grãm tuã/nõ merita mea: qm̃ fuisti eleuatio mihi & refugiũ in die angustię mihi. Vtrũq; cõmemorat beneficiũ. s. & q eleuauit ipsum de pastore pecoꝝ in futuꝝ regem &c̃. & q in die angustię quã passus est obsessus domi/fuit sibi refugiũ salutis. ℣ O deus fortitudo mea. Non faciaẽ animus gratus vnica pmissiõe, sed magis repetere ac gratitudinẽ animi mõstrare appetit. O deus fortitudo mea/ in oĩbus q̃ acciderũt, ad te cantabo: qm̃ deus eleuatio mea/ad regnũ cõtinue appares/liberando me a piculis/reseruando me regno, deus grę meę. Supra dixit/deus gratię suę, modo dicit deus gratię meę. vna siquidem & eadem gratia est dei vt autoris/& dauidis vt recipientis ipsam non ex suis meritis. Et propterea vtrunq; dicitur: vt intelligas deum esse non solum actorem sui doni gratuiti, sed etiam q recipiatur in hoc singulari: puta dauide. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori pro liliis testimonium humilis & simplicis dauid: quãdo pugnauit aduersus syriam mesopotamię & aduersus syriã sobal: & reuersus est ioab & pcussit edom in ualle salinarum. 12. milia. LIX.

Deus repulisti nos & destruxisti nos/iratus es: & misertus es nobis.
Cõmouisti terram & conturbasti eã: sana cõtritiões eius qa cõmota est.
Ostendisti populo tuo dura: potasti nos uino compunctionis.
Dedisti metuentibus te significationem: ut fugiant a facie arcus.
Vt liberentur dilecti tui: saluũ fac dextera tua & exaudi me.
Deus locutus est in sancto suo. lętabor & partibor sicimam & conuallem tabernaculorum metibor.
Meus est galaad & meus est manasses: & ephraim fortitudo capitis mei.
Iuda rex meus: moab olla spei meę.
In idumęam extendam calciamentum meum: mihi alienigenę subditi sunt.
Quis deducet me in ciuitatẽ munitam? aut quis deducet me usq; in idumęam
Nonne tu deus qui repulisti nos? & non egredieris deus in uirtutibus nostris.
Da nobis auxilium de tribulatione: quia uana salus hominis.
In deo faciemus uirtutem: & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

¶ IVXTA HEBRÆVM.

¶ Vincenti super lilium testimonii michtham dauidi ad docendum: pugnante ipso cum aram duorum fluuiorum & cũ aram soba: & reuersus est ioab & percussit edom in ualle salis. 12. milia. LX.

† dij
† nobis

1 Propheta. Deus † dereliquisti nos/fregisti nos/iratus es: reuerteris ad nos†.
2 Tremere fecisti terram/scidisti eam: medere confractiones eius/quoniam lapsa est.
3 Videre fecisti populum tuum duriciam: potasti nos uino ueneni.
4 Dedisti metuentibus te signum: ad insignitos esse a faciebus ueritatis. Selah.
5 Propterea liberabuntur dilecti tui, salua dextera tua: & responde mihi.

† dij

6 Deus † locutus est in sanctitate sua. Dictum dei. lętabor, diuidam sechem/& uallem suchoth dimetiar.
7 Mihi galahad: & mihi manasseh/& ephraim fortitudo capitis mei/iudas legifer meus.

insultātis
8 Moab olla ablutiōis meę/ſup edom ꝓiiciā calceū meū:ſuper me philiſtęa clāge.
in
9 Propheta. Quis ducet me ciuitatem munitionis? quis duxit me uſq; edom?
ε tamē
10 Nonne tu deus†? dereliquiſti nos/& non egredieris deus† in exercitibus noſtris. † dij † dij
habeatur
11 Da nobis auxilium ab anguſtia:& uana ſalus hominis.
12 In deo† faciemus uirtutem:& ipſe calcabit anguſtatores noſtros. † dije

TItulus eſt. Vincenti ſup liliū teſtimonii michtham dauidi ad docēdū:pugnāte ipſo cū arā duoꝝ fluuioꝝ & cū aram ſoba,& reuerſus eſt ioab & ꝑcuſſit edom in valle ſalis duodecim milia. ¶ In hoc titulo ſūt multę particulę declarādę.Pria ē/ſup liliū teſtimonii.q̄ qa metaphorico cōſtat ſermōe/ magis ambigua ē.Nihil aūt mihi occurrit magis ad ꝓpoſitū pſalmi īter ea q̄ cōſtāt ex ſacra ſcriptura ſignificari/q̄ nomē(hoc ē fornix triūphalis)qđ fecit ſibi dauid quū reuerteret capta ſyria:vt dr̄.2.reg.8. Hmōi.n.titulū gl'iæ ſuę,liliū/roſam ſeu florē teſtimonii appellauit:eo ꝙ oīs gl'ia hūana ſicut flos agri. ita ꝙ a vanitate facti appellauit florē teſtimonii ſuę uictoriæ qua ſupauit ſyros.Et ordinā da ē iſta ꝑti/cula cū illa.ſ.ad docēdū.Ita ꝙ ordo ē.Michtham/canticū tale,dauidi ad docendū ſup liliū teſtimonii: hoc ē ad iſtruēdū alios ſup vanitate teſtimonii hūani de victoriis/triūphis &c̄. ¶ Secūda ꝑticula/quæ ē declaratiua tpis quo dauid fecit ſibi nomē ſeu titulū teſtimonii.pugnāte ipſo/dauidę,cū aram duoꝝ fluuioꝝ.Aduerte.2.reg.8.&.10.&.1.paralip.18.&.19.deſcribi hæc bella quoꝝ titulus iſte meminit.Et bre/uiter iō dr̄ pugnāte ipſo:qa in primo bello in quo ſyri pugnauerūt ꝓ ammonitis nō interfuit dauid, ſed ioab & abiſai ꝓfuerūt bello:in ſecūdo aūt/de quo ē ſermo,iterfuit dauid ꝑſonalr̄. ¶ Per aram duoꝝ fluuioꝝ qdā intelligūt meſopotamiā:hinc nūcupatā gręco vocabulo/ꝙ.ſ.inter tigrim & euphratē ſit ſita.Alii intelligūt damaſcū/duo flumina in ſe hn̄tē. Vtrūq; ſtare videt̄ cū hiſtoria: quoniā dauid tūc ſubegit damaſcū/& acqſiuit ſyrię dn̄iū vſq; ad euphratē:vt in dictis locis dr̄. Aduerte tn̄ ꝙ ſi de aram ciuitate meſopotamię itelligit̄,nō intelligas noīe aram/terram:ſed gētē ex illa terra q̄ venerat in adiu/toriū ſyroꝝ cōtra dauidē.nā dauid nunq̄ trāſiuit euphratem. ¶ Per aram ſoba/regnū regis adadezer(q 2.reg.8.appellat̄ rex ſoba)videt̄ itelligi.q fuit occaſio ꝙ dauid ꝑſonalr̄ iret in bellū:vt clare dr̄.2.reg.10. ¶ Et reuerſus eſt ioab. Iſta reuerſio nō legit̄ in ſacra ſcriptura:nuſq̄.n.legit̄ ꝙ reuerſus ſit ioab ad percu/tiēdū edom in valle ſalis.Et tāto magis auget̄ ambiguitas/quāto ſubdit̄ aliud nō minus ambiguum: ſcilicet.12.milia.nā.1.parali.18. legit̄ in valle ſalis abiſai fratrē ioab ꝑcuſſiſſe.18.milia idumęoꝝ:& nūq̄ de numero.12.miliū idumęoꝝ ꝑcuſſoꝝ fit mētio. ¶ Thargum in hoc titulo ait.Et poſt hæc reuerſus eſt ioab,& ꝑcuſſit idumęos in planicie ſalis & ceciderūt de exercitibus dauid & ioab.12. milia.Neſcio vn/de iſte hebręus accepit mortē.12. miliū hebręoꝝ.Quātū coniicere poſſum/ex ſcriptis in dictis locis & in hoc pſalmo &.3.reg.xi.vbi dr̄.quū eēt dauid in idumęa,& aſcēdiſſet ioab pr̄iceps militiæ ad ſepeliē dū eos q fuerāt interfecti/& occidiſſet oē maſculinū in idumęa:ſex.n.mēſibus ibi moratus eſt ioab & oīs iſrael &c̄.Ex his.n.iunctis iis q̄ in dictis locis dn̄r(ſcilicet ꝙ in ualle ſalis cęſa ſint.18.milia idumęo/rū/& fuerit cōſtitutū ꝑſidiū i edom)coniicio ꝙ res ſic fuerit geſta.Primū in valle ſalis cōmiſſum ē prę/liū aduerſus idumęos abiſai ꝑſidēte:& cęſa ſūt tūc.18. milia idumęoꝝ.& ſic idumęa ſubiecta eſt daui di:q cōſtituit in ea cuſtodes & ꝑſidiū.Et tūc ſubacta ſyria/dauid fecit ſibi nomen/erexit ſibi fornicem. Idumęi aūt rebellauerunt & occiderunt quos potuerunt de cuſtodiis & ꝑſidio dauidis.hi.n. ſunt ad quos ſepeliendos ſcribitur aſcendiſſe ioab.Quo audito dauid miſit ioab cum toto exercitu ad delen/dā idumęā.& hæc eſt illa reuerſio cuius meminit titulus iſte/& reuerſus eſt ioab.ſ.ad iterū ꝑliandum cū idumęis rebellibus.Qui idumęi occurrerunt ioab in valle ſalis:non expectarūt ſiqdem ſe obſideri in ciuitatibus ſed exierunt in cāpum.& tunc ioab percuſſit edom/cędēs.12. milia idumęoꝝ.Quibus cę/ſis aſcēdit vt dictū eſt in idumęā ad duo officia.ſ.ad ſepeliēdum hebręos prius interfectos quos inhu/matos ſeuitia idumęoꝝ reliquerat,& ad interficiēdū omne maſculinū in idumęa.Tanta ſiqdē ſeueri/tas inſinuat rebellionē iteruenilſe cū clade hebręoꝝ,ꝓp quā iuſſerit dauid occidi oē maſculinū. nulla ſiqdē appet alia rō tātę ſeueritatis:quū nec ī moabitas vſus fuerit dauid tāta ſeueritate/ſed vt patet.2. reg.8.quoſdā viuificauit & quoſdā occidit.quū tn̄ mitior debuerit eſſe erga idumęos:mādāte lege.nō abominaberis idumęū/deute.23.Offm̄ quoq; ſepulturę interfectoꝝ idē teſtat̄.nō.n.aſcēdit ioab a val/le ſalis in idumęā ad ſepeliēdū eos q fuerāt interfecti niſi qa aſcēdit ad ſepeliēdū ſuos.nā de idumęis ſubdit̄ ꝙ aſcēdit ad occidēdū oē maſculinū in idumęa:& ꝙ ſex mēſibus ibi moratus eſt cū toto exerci/tu donec interimeret oē maſculinū in idumęa. ¶ Rebus itaq; ſic geſtis,cōſiderādum eſt titulū pſalmi ideo appoſitū eē vt ſignificet materiā pſalmi.Et qm̄ pſalm⁹ vſq; ad calcē plen⁹ ē doloris ꝙ de⁹ dereliq̄/rit ppl'm ſuū/& ī calce pſalmi cū ſpe diuię opis ꝓmittit̄ ſeu ꝓphetat̄ futura ꝓſtratio inimicoꝝ, appet ꝓprio pſalmū hūc tractar̄ res has geſtas q̄tū ad caſū iterfectoꝝ ab idumęis:hoc.n.ſignificāt tot verſiculi

plorantes ꝙ deus nos dereliquerit. Apparet secũdo causa casus insinuata. s. vanitas dauidis faciẽdo sibi nomẽ. hoc. n. quartus versiculus testat̃/dedisti metuẽtibꝰ te signũ &c̃. Apparet tertio status negocii: ꝙ. s. post rebellionẽ idumęę ante expugnationẽ rabath ciuitatis regię ammonitarũ factus ẽ psalmus. hoc. n. testat̃ versiculus nonus/quis ducet me in ciuitatẽ munitionis? & historia scripturę clare sonat multũ tẽporis intercessisse inter captã syriã & expugnationẽ rabath. Ita ꝙ psalmus iste fuit editus añ adulteriũ dauidis cũ betsabee. quod cõstat fuisse cõmissum qñ iam interempto oĩ masculo in idumęa, vertẽte anno ioab cõtra rabath iuit remanẽte dauide ĩ hierl̃m. An autẽ tũc ioab recupauerit idumęã an fuerit in via recuperãdi/nõ clare cõstat. Titulus sonat ĩ p̃terito & reuersus est ioab & pcussit: psalmꝰ sonat pendẽs potius negociũ. Et põt esse ꝙ titulus descripsit euentũ postea statim subsecutum: & psalmus affectũ dauidis ad obtinẽdũ diuinũ auxiliũ ad victoriã subsecutã. ¶ Est itaq; materia psalmi ad literam recursus dauidis ad deũ/plorãtis se suosq; derelictos a deo in idumęa, & supplicantis vt iuxta verbum suum det plenam prostrationem inimicorum: scilicet idumęorum & ammonitarum.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid casum populi a deo derelicti plorãs/supplicat deo vt saluet, vtq; meminerit suę pmissiõis. Et pfitẽs vanã eẽ salutẽ ab hoĩe/infert ĩ deo faciẽdã eẽ virtutẽ: & tũc pculdubio deus calcabit hostes.

¶ Persona loquens propheta est: introducẽs tamen diuinũ dictum.

DEus dereliquisti nos. Diuidit̃ psalmus ĩ partes duas: ppositiuã materię/& executiuã/ibi fecisti tremere. ¶ Proponit quattuor. Quoꝝ ordo deberet eẽ. Deus iratus es/ad sĩlitudinẽ irati te habuisti nobiscũ, dereliqsti nos/in rebellione idumęoꝝ, fregisti nos/ptẽ nr̃oꝝ p idumęos occidendo/idumęãq; ipsam scindẽdo a nobis: & tñ p gr̃am tuã reuerteris ad nos/ab ira/a derelictione & scissione ad redintegrãdũ nos. ¶ Textus hebręus habet nobis ĩ datiuo: sed cõstructio mutauit adiũcta ppõne ad.

¶ **Tremere fecisti terrã.** Incipit hic ps executiua tali ordine. Primo tractat̃ totũ quod fuit irę. s. dereliquisti/fregisti/iratus es. secũdo tractat̃ illa pticula/reuerteris/ibi ppea. ¶ Circa primum tangit opus dei circa tria: erga terrã/erga ppl̃m/erga timẽtes deũ. Circa terrã. Tremere fecisti terrã, ita ꝙ scidisti eã. Metaphorã sumit a terremotu vsq; adeo vehemẽti ꝙ scindit terrã. Iuxta hanc sĩlitudinẽ describit deũ cõmouisse terrã subiectã dauidi, cõmotione tali ꝙ scissa est. Et intẽdit ꝙ deus cõmouit idumęos sic ꝙ terra subiecta dauidi scissa est quãtũ ad possessionẽ: qa vna pars eius (scilicet idumęa) sepata est a reliqua terra dauidis rebellãdo. Et qm̃ scissio hæc redintegrabilis est/subiungit supplicationẽ. medica confractiones eius, qm̃ lapsa est/ad sĩlitudinem nutantis cuius pes est lapsus fractionẽ curabilem incurrit. ¶ Erga populũ ait. Videre fecisti populũ tuũ duriciem. Metaphora est sumpta a differẽtia inter durum & molle: quæ differunt in hoc ꝙ molle cedit tangenti, durum aũt resistit. Et qm̃ idumęi non steterunt vt molles sed restiterũt duri cõtra populum israel, ideo dicit deo. ꝙ fecisti populũ tuũ/ israel, videre/experiri, duriciem/idumęum resistentẽ. Potasti nos vino veneni. Altera est metaphora a vino mortis seu męroris. Sicut. n. assequẽs bonum desideratum dicitur metaphorice potari vino lętitię, ita ecõuerso occurrẽtibus męstis inopinatis potamur vino luctus: pro quãto ingreditur męror vsq; ad viscera quasi potatus. Et intendit ꝙ vbi crediderunt bibere vinum lętitię acquirẽdo idumęam, inuenerũt se potari a deo vino venenato/vino mortis respectu ĩterfectoꝝ ibi/& męroris respectu dauidis & alioꝝ absentiũ. ¶ Dedisti metuentibus te. Erga timentes deũ quid operatus sit deus p̃dicta faciẽdo/aperit propheta. & intendit ꝙ per hanc confractionem dedit metuẽtibus deum signum ad insignitos esse a facie veritatis. Intellexit dauid displicuisse deo ꝙ ipse insignisset se facie vanitatis/faciendo sibi nomen subacta syria (sub qua comprehenditur etiam idumęa) & ꝙ propter hanc suam vanitatem deus puniuit ipsum rebellione idumęę. Et propterea instructus a deo declarat hanc diuinã instructionẽ datam esse non populo q non est capax tantę perfectionis, sed metuentibus deũ: q debent insignire se nõ facie/apparẽtia, vanitatis sed veritatis. s̃m quã debebatur memoria victorię deo/nõ dauidi: qm̃ deus erat pugnãs pro ipso. ¶ Aduerte hic ꝙ in sacra scriptura hmõi memorię victoriarũ reprehẽsibiliter cõmemorãtur: ea rõne quia deo attribuẽdę erãt victorię, qui dirigebat reges illos ad bella & erat autor victorię. Vnde. 1. reg. 15. quum nunciatum esset samueli ꝙ saul erexisset sibi fornicem triumphalem/dixit ad saulem. nonne quum paruulus esses in oculis tuis &c̃. Tantoq; minus debuit dauid facere sibi nomen/quanto inter timentes deum connumerabatur. & iam propheta erat: vt gesta eius ante hæc bella syriæ testantur.

Propterea liberabũt̃ dilecti tui. Tractat̃ hic illa pticula/reuerteris ad nos. Tractat̃ ãt quadrupliciter: hoc est triplici rõne seu loco vtendo ad impetrãdum hanc reuersionẽ/& quarto pmittẽdo seu pphetando effectum. ¶ Primus locus sumitur ab amore amicitię inter deũ & populum israel. Salua, nõ nostra nõ humana sed dextera tua/fauorabili assistẽtia tua: ppterea. n. liberabuntur dilecti tui seu amici tui/populus israel. Vbi nota ꝙ nõ dicit ppterea dñabuntur idumeis aut aliis sed ppterea liberabũtur, ea rõne qa si idumęi euasissent voti cõpotes ex hac rebelliõe/reliquę natiões silr̃ rebellassent eoꝝ exẽplo: nec solũ rebellassent sed aggressę fuissent oẽs simul ppl̃m israel: & sic ppl̃s fuisset seruituti addictus. Ad hoc siqdem spectans petit. salua &c̃. qa pp hoc liberabuntur dilecti tui/ab imminenti scilicet ser-

uitute.¶ Et responde mihi. Secundus hic est locus a diuina promissione. vbi per modum domesticæ ratiocinationis reuocat dauid ad dei memoriam promissionem quam fecit. Et responde mihi/ quęso, deus locutus est in sanctitate sua. Alloquitur deum de deo in tertia persona/ sicut alloquimur regem rex dicit sic. deus/ qui est veritas, locutus est in sanctitate sua. Aut locus designat sanctuarii in quo deus locutus est, aut firmitas promissionis significatur: sicut dicendo rex locutus est in maiestate sua/ auctoritatem sermonis exprimimus, tanq̄ non sit sermo cōmunis. ita deus locutus est in sanctitate sua/ tanq̄ sanciens quod dixit. Lętabor. ecce quod locutus est: scilicet ꝙ ego dauid lętabor, diuidā sechem. Primum ergo dictum a deo de me est futura lętitia/ lętabor. materia autem lętitię subditur. diuidam sechem & vallem suchoth (.i. tabernaculorum) dimetiar.¶ Mihi galahad. Possessio trium locorum ponit primo materia lętitię. Sunt aūt hoꝝ locoꝝ duo trans iordanē. sechem. n. est intra terrā promissionis: vt patet iosue. 24. Suchoth autē est trans iordanē, vbi iacob declinās ab esau fixit tabernacula: & ideo appellauit suchoth/ gene. 33. Galahad quoq꞉ eundo versus mesopotamiā inuenitur: vt patet geñ. 31. Meminit aūt specialr̄ sechem tanq̄ insignis loci: vtpote dati a iacob dilecto filio ioseph: vt cōmemorat ioan. 4. vel vt per hoc significet subiectā sibi etiā eximiā terram ioseph in primogenitum surrogati. vel (quod potius crediderim) vna & eadem rōne meminit sechem & vallis suchoth: quia occupate hę partes spālr̄ fuerāt ab hostibus. Et de valle suchoth potest colligi ex. 1. reg. vlti. vbi clare dicitur ꝙ mortuo saule hebręi qui erant trans iordanem reliquerunt ciuitates/ & philistei occuparūt eas. De sechem autem quia erat in monte ephraim/ & ab antiquo celebris, crediderim philisteos & alios hostes quum dominarentur hebręis constituisse ibi pręsidium ad coercendum hebręos ne rebellarent. In cuius signum non meminit horum duorum locoꝝ absolute, sed cum partitione & mensura. Significatur. n. per hoc ꝙ loca hæc ita fuerant occupata vt iam destituta a propriis antiquis possessoribus in publicam cessérint potestatem. propterea. n. dicit diuidam & dimetiar, ad describendam plenitudinē potestatis & quietis iam habitę: vt non sit amplius habitantibus timor mutandi & deserendi illa loca. Et dicendo metiar/ significat ꝙ vnicuiq꞉ reuertenti ad propria reddere uolebat portionē suam. Galahad autē meminit/ ad explicandum dominiū suum trans iordanē in tribubus quæ trans iordanem sortes suas habuerunt a moyse. quod etiam magis explicat subiūgendo manasseh.¶ Mihi manasseh Post hæc tria loca cōmemorant tres tribus. s. manasseh/ ephraim & iuda. Meminit autem spāliter harum trium tribuū / ad significandum quietem regni sibi promissam. Manasseh siquidē & ephraim filii fuerūt ioseph: qui loco ruben iura primogeniturę habuit. Et propterea tanq̄ priogenito ius regni videbat cōpetere ioseph: cuius priogenitus ſm naturā fuit manasseh, sed ſm bn̄dictionē iacob platus est ei ephraim geñ. 48. Vtriusq꞉ itaq꞉ meminit sermo diuinus hic recitat⁹: significās diuina dispōne effectū ꝙ vtraq꞉ tribus q̄ de regno posset cōtēdere/ dauidi cōiūcta dicitur. Tribus aūt iuda cōmemorat/ qa in benedictionibus iacob principatus ei ascribitur: vt ēt ipsius cōsensus in regnū dauidis mōstret. Ephraim fortitudo capitis mei. Prerogatiua fortitudinis tribui ephraim ascribit: quia fortissima erat tribus illa/ & fortes viri ad custodiam regis ponuntur. Iudas legifer meus. Cōmemoratur tribus iuda cum regia dignitate: regis quippe est legem ferre.¶ Moab olla ablutionis meę. Cōmemoratis tribus tribubus/ cōmemorātur tres gentes: scilicet moabitę/ philistei/ & idumei. Moab olla lauacri mei. Ad similitudinē siquidem ollę ꝑparate ad lauacrū hominis post laborē/ moabitarū regio ministrabat opportuna populo israel quiescēti. abundabat. n. regio illa pascuis & multitudine agnorum: vt ex. 3. ca. quarti reg. apparet. Super edom proiiciam calceum meum. Ad significandā subiectionē idumeę/ dicit ꝙ proiiciam calceū meū super edom: tanq̄ subiectam pedibus meis. Super me philistea clange. Insultationis sermone subiectio philisteę describitur: vtpote quæ olim musicis instrumētis & choreis lętata est super iudea quū philistei dñarentur iudęis. Nūc. n. reuocando philisteę ad memoriā pristinas festiuitates quas faciebāt sup iudęos/ insultādo ait. super me philistea clange: hoc est subdita iā es mihi, clange modo super me sicut olim fecisti. Hucusq꞉ sermo quē locutus est deus recitatus est. cuius summa est ꝙ dauid lętabitur in oībus istis.¶ Quis ducet me ciuitatē munitionis. Prosequitur dauid ratiocinationē suam cum deo/ alloquendo ipsum. Et intendit. tu dixisti ꝙ ego habiturus essem hæc oīa, quis exequet hæc? nullus nisi tu, qui tū reliquisti nos: ac per hoc si nō reuerteris ad nos/ nullus exequet promissionē tuā. Vbi vides ex allegata promissione/ velle quodāmodo cōuincere deū vt reuertat: alioquin ꝑmissio eius nō habebit effectū. Quis ducet me in ciuitatem munitionis: hoc est in rabath ciuitatē regiā ammonitarū. Iuxta historiā siqdē inchoato cū ammonitis bello/ oportuit dauidē ire contra syros fautores ammonitarū: & post captā syriā adhuc supererat bellū primū cōtra ammonitas. & spāliter superat rabath vrbs regia: vt patet. 2. reg. 12. & 1. parali. 20. Et ꝑpterea specialr̄ meminit huius ciuitatis, qa adhuc supererat capienda. Quis duxit me vsq꞉ edom, nōne tu deus? De ciuitate ammonitarum dixit in futuro/ qs ducet me in ciuitatē munitionis: hoc ē munitā: vtpote capiendam. de idumea iam capta & rebelli dicit in præterito/ quis duxit me vsq꞉ edom? Et vnum quidē dicit & duo intendit. Dicit qdem duxisti me in edom/ vt essem dñs idumeę. intendit autē ꝙ ad hoc duxisti me illuc vt etiā ꝑseuuerarē dñs edom: quod perficiendū superest. Nōne tu deus/ deduces in ciuitatē munitā & duxisti in

edom!certe sic:& tñ dereliqsti nos/i rebellione idumeę,& cōsequēter nō egredieris deus/dux/fautor &c̄. in exercitibus nr̄is.cōsequēs qppe ē vt eadē ira qua dereliqsti nos nō egrediaris dux exercituū nr̄oꝝ:ac ꝑ hoc nullus adiplebit ꝓmissionē tuā de idumęa mihi promissa & de ciuitate ammonitarū.▽Aduerte hic ꝙ qñ aut cui aut vbi factus fuerit sermo dñi hic recitatus/in scriptura non habetur sic in specie. nā nullibi hę speciales promissiones dauidi factę leguntur nisi hic.

Da nobis auxiliū. Tertius est hic locus a vanitate hūanaꝝ viriū.Recognoscit dauid nō viribus humanis sed diuina ope habuisse victorias.Et ꝑpea petit.da nobis auxiliū ab angustia/quā patimur ex hac rebellione:& vana salus hominis/ab omnibus habeatur.

In deo faciemus virtutem. Cōclusio est hæc instructi & exauditi dauidis.In deo/nō ī rege dauide, faciemus/decętero,virtutē/belli:hoc est nō solū corde & ore sed facto virtutē belli habebimus in deo/ nō sicut prius q̄ facto triūphalis noīs virtutē belli attribuimus dauidi.▽Vbi aduerte nō peccasse dauidē solū,sed multos debuit habere cōsultores aut ēt impulsores ad faciēdū sibi nomen.ꝑpea.n.plr̄ dicit faciemus.Aduerte quoq; nō peccasse aīo aut ore/tanq̄ nō recognoscēdo victoriā a deo,sed facto:ꝑ quāto ipsū factū suapte natura attribuebat virtutē victorię dauidi.Et ꝑpea decętero inqt.faciemus.i. ēt facto attestabimur virtutē belli in deo fuisse.Hic est effectus instructiōis ex ꝑte dauidis.▽Effectus āt orōnis ex ꝑte dei cōsequēter subdit.Et ipse calcabit angustatores nr̄os.Purgata culpa/itellexit ꝓpħa se exauditū.Et ꝑpea ꝓphetat.& ipse/deus,calcabit angustatores nostros/idumęos/ammonitas &c̄.Amē.

¶VVLGATA EDITIO. ¶Victori in psalmis dauid. LX.

EXaudi deus deprecationē meā:intēde orationi meę.
A finibus terrę ad te clamaui:dū anxiaretur cor meū ī petra exaltasti me.
Deduxisti me:quia factus es spes mea/turris fortitudinis a facie inimici.
Inhabitabo in tabernaculo tuo ī secula:protegar ī uelamēto alarū tuarū.
Quoniam tu deus meus exaudisti orationem meam:dedisti hęreditatem timentibus nomen tuum.
Dies super dies regis adiicies:annos eius usq; in diem generationis & generationis.
Permanet in ęternum in conspectu dei:misericordiam & ueritatem eius quis requiret?
Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi:ut reddā uota mea de die in diem.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Vincēti super modulatione dauidi. LXI.

†dij 1 Prophera. AVdi deus†cantum meū:ausculta orationem meam.
(que)
2 Ab extremo terrę ad te uocabo:collabente corde meo,in petra eleuabitur super me duces me.
3 Quoniam fuisti protectio mihi:turris fortitudinis a faciebus inimici.
(ideo)
4 Habitabo in tentorio tuo seculis:protegar in absconsione alarum tuarum. Selah.
†dij†votis meis 5 Quoniam tu deus†audisti uota mea†:dedisti hęreditatem timentium nominis tui.
(ideo)
6 Dies super dies regis adiicies:anni eius uelut generatio & generatio.
(boni)
†deorū 7 Sedebit semper faciebus dei†:gratia & ueritas man custodient eum.
†meo 8 Sic canam nomen tuum semper:in meo†soluere uota mea die die.

TItulus est.Vincenti super modulatione dauidi.De quo vt supra.

¶Materia psalmi quantum ex verbis psalmi colligo,est ęternitas regis mesię promissa dauidi/ eruto a morte/custodito ab inimicis &c̄.Ita ꝙ psalmus iste est gratiarūmactio deo a dauide cōmemorāte ꝙ se ex semimortuo/ex tot periculis euexit nō solum ad regnum in persona sua & suorum,sed etiā ꝙ mesiam sempiternum regem sibi promiserit. Qꝫ enim cōmemorando pręterita pericula inchoet/ clare testatur prima pars psalmi. Qꝫ autem ad mesiam perducat orationem/patet ex regula apostolica a.6.versiculo vsq; ad finem.Nam clare constat ꝙ illa non verificantur de dauide:ait enim.dies super dies regis adiicies,anni eius velut generatio & generatio,sedebit semper faciebus dei.hæc enim manifeste excedunt dauidem & quemcunq; hominem excępto mesia.▽Quod etiam testatur thargum dicens.dies mundi futuri super dies regis mesiæ appones:anni eius sicut generationes mūdi huius & generatiōes mūdi venturi:cōmorabit̄ in secula corā deo.Vnde etiā patet ꝙ psalmus iste editus

est a dauide postq̃ fuit non solum rex inda sed rex totius israel. quia non prius fuit ei facta promissio de mesia: vt patet. 2. reg. 7.

ℂSVMMARIVM EST.

ℂPropheta dauid ex cõmemoratis beneficiis diuinis erga se, seipsum in proprio semine regio duraturum in secula pphetat: simul immortalitatem regis mesię cũ gratia & veritate describens.

ℂPersona loquens propheta est.

Audi deus cantũ meũ. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuã materię, & executiuam / ibi ab extremo terræ. Proponit duo. Alterum. audi deus cantum seu laudationem meam (vbi dictio hebraica sonat laudem mixtam cantui) laudationem qua te canendo laudo dignare audire. Alterum. ausculta orationem meam / applica aurem ad eleuationem mentis meę.

ℂAb extremo terre. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula / ausculta orationẽ meã. Secũdo illa / audi domine cantũ meũ / ibi dies. In oratione cõmemoratiua beneficiorum, sũmarie refert prius beneficia ante regnũ / & deinde beneficia in regno. Et aduerte in vtrisq; q̃ propheta prius cõmemorat effectus, & postea subiungit causas. Sed tu ordina lrãm sic. Quoniã fuisti ptectio mihi / & similiter fuisti mihi turris fortitudinis a facie inimici saulis, ideo duces me a triplici malo. tũ locorum / ab extremo terræ vocabo. tum interni timoris / collabente corde meo: tanq̃ exanimi me effecto. tum magnorũ periculorum / in petra quæ eleuabitur super me: hoc est in periculo maximo quãdo fui cinctus a militibus saulis in modũ coronę, iuxtra petrã quæ eleuabitur / nomine & fama, super me / tunc liberato. Ad literam petra illa ex tunc eleuata est sm nomen ęternum, appellata petra diuisionis ab illo euentu: diuisit enim deus ibi a dauide saulis exercitum audito philistinorũ impetu. Historia habetur. 1. reg. 23. Et intendit per hæc tria cõphendere vniuersa mala & pericula interna & externa quæ profugus a saule est passus. Futura. n. clamabo / duces / eleuabitur, respiciunt pteritum fuisti: & non tempus psalmi. Intendit enĩ dicere q̃ ex diuina defensione subsecuta est deductio dauidis profugi & vagi vsq; ad extremũ terræ isrl', & tã afflicti q̃ fuit velut exanimis, & ex tãto piculo q̃tũ fuit illud quo cinctus ẽ in modũ coronę: vt ex hoc picula cætera significẽt. Habitabo. Silr hic ordina lrãm icohãdo a cã. Qm̃ tu deus audisti vota mea. Beneficia in regno describit. Duo bñficia cõmemorat. Alterũ regni / dicẽs. dedisti hereditatem timentium nomen tuum. Hereditas timentium diuinum nomen est ipsa terra promissionis pacifica & quieta. hanc talem dederat iam deus dauidi & populo israel tempore dauidis. Alterum templi diuini ędificãdi / dicens. Audisti vota mea. voluntas siquidem eius fuerat ędificare templum. Et hæc voluntas fuit tam grata deo q̃ tunc per nathan deus promisit dauidi tria: scilicet ędificium tẽpli per filium / stabilitatẽ regni in semine eius / & mesiam perpetuum regem: vt habes. 2. reg. 7. & 1. paralı. 17. Quia inquit audisti vota mea de ędificando templo / & dedisti iam regnum quietum, io habitabo in tentorio tuo seculis. Si de persona sua tantum loqueretur non diceret seculis sed seculo. Vnde ex hoc q̃ dixit seculis / significat q̃ non de persona sua sola sed cum semine suo regio dicit. habitabo seculis / multis, in tentorio tuo / hoc est in templo tuo: quod relatum ad te est tentorium / est velut habitaculum peregrinationis. nam neq; cœlum dignum est vt sit templum tuum. Protegar. non frustra habitabo in templo tuo, sed ibi protegar velut sub alis tuis absconditus / ad similitudinem pullorum sub maternis alis. Et intellige habitare in templo / hoc est habitare iuxta templum. domus enim regia erat prope templum. Et significauit per hoc seminis sui regnum duraturum. nam principis locus ad habitandum erat iuxta tabernaculum domini: vt patet de habitaculo moysi qui erat dux populi. ita q̃ ex hoc q̃ dicit habitabo seculis in tentorio tuo / significat se cũ suo semine regium habitandi locum habiturum. Et similiter protectio futura sumpta est consequenter ex protectione diuina exhibita moysi ex tabernaculo domini. & significat nihilominus fidem deuotionemq; dauidis de diuina protectione tam sui q̃ sui seminis. nũ. 3.

ℂDies super dies. Tractat hic illa particula / audi deus cantũ meũ. & cõtinuat textus satis apte. Qm̃ audisti vota mea / & dedisti iam regnũ quietũ, ideo & ego cum semine meo habitabo & ptegar: & postremo tu dies sup dies regis adiicies. hoc. n. tertiũ supererat triũ pmissorum a deo p nathan dauidi / auditis a deo votis dauidis de ędificando tẽplo. & ideo auditio illorum desideriorum inducit tanq̃ occasionalis rõ õmniũ subsecutorum / dicẽdo qm̃ audisti. Demũ igitur dies sup dies regis / hoc est mesię p resurrectionẽ iam regnãtis, adiicies / vtpote q nunq̃ finietur: tũc. n. assecutus est vitã immortalem. anni eius / mesię iam regis, erunt velut generatio & generatio: hoc est nõ sicut vna ętas hoĩs, sed sicut ętas & ętas: hoc est sine fine ętatum. Sedebit / rex mesias, faciebus (idest coram facie) dei. christus siquidem resurgens ex mortuis iam non moritur: regnabit enim in ęternum. Gratia & veritas man custodient eum. Man dictio hebraica absq; interpretatione manet propter incertitudinem significationis. Alii prępa rationẽ / alii pronomen interrogatiuũ / alii cibum / alii munus / alii mãna quo aliti sunt pr̃es in deserto intelligũt. Mihi cõsiderãti scriptũ esse ioan. 1. lex per moysen data est / gr̃a & veritas per iesum christum facta est, videt̃ q̃ ppheta mesię opa pptia p hoc intẽdat describere: & cõsequẽter man donũ significet in pposito. Ita q̃ sensus est. Gr̃a & veritas doni seu muneris custodiẽt eũ. gratia siquidem & veritas

nõ cuiuſcũq; ſed diuinę perſonę/quod eſt maximum donum exhibitum mundo,cuſtodient meſiam: ſcriptum eſt enim.ſic deus dilexit mundũ vt filium ſuum vnigenitum daret.Et hoc referendo ad merita chr̃i:vt pp̄h̃a deſcribat merita q̃bus meruit ſeruari i ęternũ.i.imortalitatẽ corpis.Et ſic ẽ ſenſus.Gr̃a & veritas.i.opa gr̃æ & veritatis,man.i.verbi dei doni exhibiti humano generi,cuſtodient eum / erunt merita quibus cuſtodietur in æternum/hoc eſt acquiret immortalitatem.¶ Vel referendo ad cuſtodiã ſimilitudinarie ſedentis iam regis:hoc eſt vt deſcribantur gratia & veritas velut cuſtodes regii. Et eſt ſenſus q; gratia & veritas man.i.muneris/hoc eſt quas pro munere dat mundo,cuſtodient eum/erunt velut cuſtodię regis.chriſtus enim continue largitate gratiarum & veritate doctrinę / fidei &c̃.donat mundum.Et hę ſunt velut cuſtodię eius/comitantes ipſum indefeſſe. Sic canam nomen tuum ſemper,in meo ſoluere vota mea die die.Sic inq̃t hac fide/hac ſpe affectus, canam nomen tuum,non ad tp̄s ſed ſemp/ſine fine:ſoluẽdo vota mea/reddẽdo deſiderata debita,die die/hoc ẽ p ſingulos dies. Amẽ.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori pro ieduthun pſalmus dauid. LXI.

NOnne deo ſubiecta erit anima mea:ab ipſo enim ſalutare meum.

Nam & ipſe deus meus & ſalutaris meus / ſuſceptor meus:non mouebor amplius.

Quouſq; irruitis in hominem/interficitis uniuerſi uos:tanq̃ parieti inclinato & macerię depulſę.

Veruntamen precium meum cogitauerunt repellere/cucurri in ſiti:ore ſuo benedicebant & corde ſuo maledicebant.

Verũtamen deo ſubiecta eſto anima mea:quoniam ab ipſo patientia mea.

Quia ipſe deus meus & ſaluator meus/adiutor meus:non emigrabo.

In deo ſalutare meum & gloria mea:deus auxilii mei & ſpes mea in deo eſt.

Sperate in eo omnis congregatio populi/effundite coram illo corda ueſtra:deus adiutor noſter in ęternum.

Verũtamen uani filii hominum/mendaces filii hominum in ſtateris:ut decipiãt ipſi de uanitate in idipſum.

Nolite ſpare i iniq̃tate/& rapinas nolite cõcupiſcer:diuitię ſi affluãt nolite cor appõere.

Semel locutus eſt deus,duo hęc audiui/quia poteſtas dei eſt & tibi domie miſericordia: quia tu reddes unicuiq; iuxta opera ſua.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vinceẽti ſuper ieduthun pſalmus dauid. LXII.

†deos 1 Propheta TAntũ ad deũ† expectãs aĩa mea (est) :ab eo ſalus mea (est) .

2 Tantũ ipſe petra mea & ſalus mea/fortitudo mea:non labar multa (declinatione) .

3 Vſquequo irruetis ſup uirũ:occidemini oẽs uos,quaſi murus iclinatus/maceria ipulſa.

4 Tantum a celſitudine (viri) eius/conſuluerunt ad impellendum.

5 Volent mendacium:in ore ſuo benedicent & in medio ſui maledicent. Selah.

†dijs 6 Tantum deum† expecta anima mea:quia ab ipſo ſpes mea.

7 Tantum ipſe petra mea & ſalus mea/fortitudo mea:non labar.

†dijs †dijs 8 Super deo† ſalus mea & honor meus:petra fortitudinis meę/protectio mea in deo†.

†dij 9 Confidite in eo in omni tempore popule (mi) :effundite faciebus eius cor ueſtrum / deus† protectio nobis. Selah.

10 Tantum uanitas filii adam/mendacium filii uiri:in bilancibus (sunt) ad aſcendendum / ipſi plus q̃ uanitas ſimul (ponderati) .

11 Ne confidite in fraude & in rapina:ne uaneſcite,opulentia quando germinabit ne apponite cor.

psimū
12 Vnum locutus eſt deus†: duo hæc audiui/ quia fortitudo deo†. †dij †dijs
ſcōm vnū illud
13 Et tibi domine†gratia: quia tu ſolues uiro ſm opus eius. †dñi mei

TItulus eſt. Vincenti ſuper ieduthun pſalmus dauidi. Ieduthun aūt nomen eſt inſtrumenti muſici aut vnius trium principum cantoꝝ.1.parali.25. Sed quōlibet intelligas/nō habet materia pſalmi. ⁋ Vnde iuxta apoſtolicā regulā quia autor ex titulo apparet dauid/& dicta in pſalmo nō excedūt dauidis perſonā, cōſequēs eſt vt ad literam pſalmus de dauide tractet. Et qm̄ ī multis verſiculis dauid tractat diuinū adiutoriū & ſuā in deo ſpem/& in quarto & quinto verſiculis hoſtes ſuos deſcribit inter alia ſimulatores ore benedicētes & corde maledicētes, ideo apparet ꝙ pſalmus iſte editus eſt a dauide laborāti ob perſecutionē ſaulis: cuius cōſtat initiū fuiſſe huiuſmodi ſimulationes. Verū diligētius ꝑſpiciendo ꝓgreſſum pſalmi, nō ſolū inuenimus hæc quæ dicta ſunt eſſe vera/ſed pſalmū hūc eſſe pſalmū exhortatoriū ſimilē pſalmo.34. benedicā dñm in oī tpe: & ꝙ dauid poſt illā exhortationē habuit hāc ſecūdā exhortationē ad populū ſui ſequacē. ꝓpea.n. infert cōfidite in eo in oī tēpore popule. ⁋ Eſt igitur ad literam materia pſalmi exhortatio dauidis ſub perſecutione ſaulis ad populum cū eo exiſtētē ab exēplo ſui.i. dauidis/ad expectandū diuinæ ꝓuidētiæ opa tum in hoſtes tum pro ſeipſis.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid ꝓfugus a facie ſaulis/exhortans ſequaces ſuos ad confidendum in deo poſthabita fiducia tam in homine q̄ in humanis rebus quia ſunt vanitas, ſeipſum in exemplum fiduciȩ in ſolo deo punituro ſaulem cum ſuis/ſaluaturo autē ac honoraturo dauidem proponit.

¶ Perſona loquens propheta eſt.

TAntum ad deum expectans. Pſalmus iſte ſingularē habet ſtilū: vtpote bis ꝓponens materiā. primi nāq; duo verſiculi repetuntur.6.&.7. verſiculis. Et ꝓpterea ſingulari modo eſt diuidendus pſalmus iſte in tres ptes. In pria ꝓponit ſeipm̄ exēplū patiēter expectādi deū ex futura pœna ſuoꝝ pſecutoꝝ. in ſecūda ibi/tm̄ deū expecta/iterū ꝓponit ſeipſum exēplū ex beneficiis dei erga ſe. in tertia parte ex vtriſq; hortatur populū ad iactandum ſe in ſolo deo / ibi confidite in eo. ¶ Circa primā partē aduerte ꝙ tota intētio exhortationis tendit ad hoc vt ſequaces dauidis confiderent in deo ſolo / dante ī hac vita vnicuiq; ſm opa ſua. Et ꝓpea dauid optimus exhortator/multis ad hoc vtit̄ locis. Et qa plus mouēt exēpla q̄ verba, incipit ab exēplo ſui/ꝓponēdo illis viris militaribus ꝙ ipſe in ſolo deo cōfidit, quū ipſe eēt hō militaris & caput eoꝝ. Tārū ad deū expectās/ē, aīa mea/ita ꝙ nō expectat ab alio. & rōnē ſubdit. qa ab eo ſalus mea/ſupple eſt quā habeo & pēdet futura. Tm̄ ipſe/deus, petra mea/hoc ē ſoliditas mea, & ſalus mea/hoc eſt ſaluans me, fortitudo mea: & ideo nō labar multa/declinatione. In qbus verbis ꝓphetat dauid ꝙ in iſta pſecutione quā patit̄ a ſaule etſi cecidit a celſitudine tribunatus, nō tm̄ magnū lapſum incurret: vtpote reſtituēdus in celſiorē gradū/ſcilicet in regnū. ⁋ Secūdus locus quo vtit̄ eſt a futura pena ſaulis & ſuoꝝ cōplicum. Vbi aduerte fuiſſe dauidi reuelatam futuram ruinā ſaulis & ſuoꝝ tpe quo hāc exhortationē habuit: vt iſte textus inſinuat. Nec mirū ſi nō eſt ſcripta in libro regū hmōi reuelatio: quū expſſe.1.reg.24. recitet̄ a comitibus dauidis alia reuelatio dauidi facta ēt de ſaule/quū dr̄. Et dixerunt ſerui dauid ad eū. ecce dies de qua locutus eſt dñs ad te, ego tradam tibi inimicū tuū vt facias ei ſicut placuerit in oculis tuis. quæ tm̄ reuelatio nullibi eſt ſcripta. Et hic apparet ꝙ hæc exhortatio fuit poſt illā ſcriptam in pſal. benedicā dñm. ⁋ Apoſtrophans itaq; ad ſaulē & ſuos, deſcribit perſecutionē ꝓphetando ruinā perſequētium/& explicando eoꝝ demerita. Vſq; quo irruetis/cū impetu venietis, ſuper virū/dauidē: occidemini oēs vos. Ecce ꝓphetia verificata poſtea in monte gelboe. Quaſi murus inclinatus quaſi maceria impulſa. Vbi aduerte metaphorā. Murus corruens/maceria impulſa, in ruendo ad opprimēdū alios/ſeipſum deſtruit. His aſſimilat propheta ſaulem & ſuos/ꝙ irruentes ad opprimendū dauidē ipſi interibunt: & ſubaudi/dauid nō opprimet̄. ⁋ Demerita autem ſubiungunt̄. Tm̄ a celſitudine eius cōſuluerunt ad impellendū. Veriſſima deſcribitur cauſa pſecutionis in dauidē. ſ. magnitudo ſeu excellētia dauidis. Vt.n. patet ī hiſtoria libri regum veritus ſaul magnitudinem dauidis ne augeretur tandē intātū ꝙ fieret rex, cogitauit variis viis occidere dauidem. Et hoc eſt quod hic dicit̄. tm̄ a celſitudine eius dauidis formidata/inuiſa/& nō ob aliam cauſam, conſuluerunt ad impellēdū/dauidē in caſum mortis. In quo apparet prima radix iniqtatis ſaulis. ⁋ Volent mendaciū, in ore ſuo benedicēt & in medio ſui maledicēt. Primariȩ rōni internȩ apud ſaulem/apte adiungitur prima executio perſecutionis. Incȩpit ſiqdem ſaul perſequi dauidem/ſimulate mittēdo ipſū cōtra philiſteos/petēdo ēt ꝑputia philiſtinoꝝ/dando filiā in vxorē vt fieret ei in ſcandalū. Vnde & dicebat. nō ſit manus mea ſuper eum ſed philiſtinoꝝ. Et ꝓpea hic dicitur ꝙ volēt mēdacium, in ore ſuo benedicēt & in medio ſui maledicēt. Deſcribuntur aūt in futuro nō reſpectu tēporis quo editus ē pſalmus: ſed reſpectu tēporis conſilii ex inuiſa celſitudine dauidis. Ita ꝙ ſenſus eſt. Conſuluerūt ad eligendum viam ſimulatam, ad ore ſuo benedicendum & corde ſuo maledicendum. Et futura volent/benedicent/maledicent, reſpiciunt preteritum conſuluerunt.

Tantũ deum expecta. Secunda hæc est pars psalmi: in qua iterũ dauid ꝓponit seipsũ exẽplũ expectã di deũ. Primũ qdẽ ꝓposuit seipsũ exẽplũ expectãdi deũ, afferẽs pro testimonio futurã ruinã persecuto rũ suoꝝ: nũc cõsequẽter iterũ ꝓponit seipsũ in exemplũ ad expectandũ deũ, afferens in testimoniũ fu/ turã suã ꝓsperitatẽ a deo. vt sic vtrinq; (scilicet ex malo & ex bono) inducat populũ suũ ad confidẽdũ in deo, ex malo hostiũ & ex bono proprio. In hac aũt repetitione nõ est sensus dña: sed participiũ mu tat in impatiuũ. tũc dixit expectans aĩa mea: nũc alloqtur aĩam. expecta aĩa mea, qa ab ipso spes mea. Tm̃ ipse petra mea & salus mea, fortitudo mea: nõ labar, lapsu totali. Et ecce futurũ bonũ ꝓpriũ. Su per deo salus mea, innititur, & honor meus, ꝓmissi mihi regni: petra fortitudinis meę, protectio mea i deo. Prima duo (.s. salus & honor) exitũ respiciũt negotii, ꝙ deus saluũ honorabit: reliqua duo (petra & protectio) iter respiciunt intermediũ quo deus & proteget & roborabit.

Confidite in eo. Tertia est hæc pars psalmi. In qua postq̃ ꝓpheta tribus vsus est locis spectãtibus ad ꝓpria dauidis (scilicet ab exẽplo suę fiducię, a malo inimicoꝝ suoꝝ, & a bono ꝓprio) nũc directe hor tãdo pplm̃ a cõibus, qa intẽdit hortari nõ solũ ꝙ cõfidant in deo sed ꝙ confidant solum in deo (sicut ipse de seipso totiẽs repetiit) ideo primũ explicat ꝙ vere cõfidãt in deo, quia ꝓtector cõis est sui & eoꝝ. ¶ Cõfidite in eo, nõ i aliquo tẽpore sed in oĩ tẽpore, tam prosperitatis q̃ aduersitatis, popule. In psal/ mo.34. appellauit eos filios, sanctos, velut blandiẽdo (vtpote in principio alliciens quadringẽtos vi/ ros) nũc autẽ multiplicatos & firmatos appellat populũ, velut sint tot talesq; vt cõstituant populum vnanimem. Effundite faciebus eius cor vestrũ. Non sufficit ꝙ confidatis: sed ex intimo corde qcquid speratis, qcquid timetis, totũ effundite corã deo, velut iactantes omnẽ curam vestrã in eum. Et rõnem subdit. quia deus ꝓtectio nobis, est. ¶ Tm̃ vanitas. Secũdo hortatur ꝙ in nullo alio confidant, exclu/ dens tria (scilicet hoiem, violẽtiã, & opulẽtiã) ꝓpter vanitatẽ eoꝝ. hæc.n. sunt tria in qbus poterãt cõ fidere. Hoiem qdem. Tm̃ vanitas filii adam, mendacium filii viri. Inter filios adam & filios viri intelli ge differentiã nobilitatis. filii adam cões hoĩes, filii viri hoĩes illustres. Vtrosq; dicit nihil aliud esse q̃ vanitatẽ & simulationẽ. quod vtinã nõ expiremur. est.n. sermo de hoĩbus ꝑm id quod habent ex se se/ clusa diuina gr̃a. Et (quod plus est) adiungit ꝙ si in bilãcibus hoĩes ponerẽtur ex vna parte & vanitas ex alia parte, plus ascẽderet hõ q̃ vanitas: hoc est minoris põderis inueniretur hõ q̃ vanitas. vt ex hac hypbolica siĩitudine intelligerẽt in hoĩe minus esse confidẽdũ q̃ in vanitate. In bilancibus ad ascẽdẽ dum (quod.n. est minoris põderis magis ascendit) ipsi, hoĩes ex vna parte, plus q̃ vanitas, ex altera par te, simul, in vna ponderatione. ¶ Violentiã aũt simul & fraudem. Ne cõfidite in fraude & in rapina. Mi litare quippe genus hoĩum & rapere & calũniari seu fraudem cõmittere consueuit: & in his confidere vsq; adeo ꝙ nihil putãt sibi defuturum sed ꝓuisuros sibi rapina vel fraude. Et ꝓpterea dauid hanc cõ fidentiam ab eis excludit. ¶ Diuitias aũt. Ne vanescite, opulentia qñ germinabit ne apponite cor. Cõ mune est hoĩbus cõfidere in opulentia: iuxta illud. & aurũ in quo confidunt hoĩes, baruch.3. Exclusa si/ quidẽ cõfidẽtia in fraude seu rapina, in opulentia & in homine, restat vt sperantes in deo, in solo deo confidant. ¶ Vnũ locutus. Tertio hortatur ex conditione diuinę prouidẽtię: qua & reddit vnicuiq; iuxta opus suũ, & gratiã benignus cõfert sperãtibus in se. Vnũ locutus est deus. s. dare vnicuiq; iuxta opus suum: quod in calce subiungit, qa tu solues viro ꝑm opus suum. duo hæc audiui. Ex isto vno dei dicto ego intellexi duo. Primum quia fortitudo deo. alterum & tibi dñe gratia. Duoꝝ siquidẽ horũ alte rum scilicet fortitudinem intellexit ex natura operis. nã ad dãdũ vnicuiq; ꝑm opus suũ, oportet habe/ re potẽtiã qua possit punire & ꝓmiare ꝑm merita. Alterũ. s. gratiã intellexit ex cõditione extremorum: hoc est hoĩs & dei. Hoĩs qdẽ: qa si cũ sola iustitia & fortitudine dei cã hoĩs ageretur, nullus hõ sufferre posset. Dei aũt: qa ex se deus est donatiuus gratis. Et intẽdit p hæc ꝙ si milites sui praue agent, recipiẽt a deo ꝑm opa sua. si aũt cõfident in deo, recipiẽt a deo ꝑm gratiã dei: qua sine nostris meritis nobis bo na cõfert. Vnde superius nullũ suũ meritũ, nullũ suũ opus bonũ cõmemorauit, sed tm̃ fiduciã in solo deo. ¶ Vbi nota ꝙ hæc sunt verissima simplr̃ & absolute: restricta aũt ad ꝓsentis vitæ tẽpus, verifican tur pro statu veteris testamẽti. in quo dauid alloquebat imperfectum populum, ex hac dei iter illos iu stitia ac gratia firmare eos volens ad confidendum in deo solo. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Psalmus dauid quum esset in deserto iudeę. LXII.

DEus deus meus: ad te de luce uigilo.
Sitiuit in te anima mea: q̃ multipliciter tibi caro mea.
In terra deserta, inuia & inaquosa sic in sancto apparui tibi: ut uiderem uirtutem tuam & gloriam tuam.
Quoniã melior est misericordia tua super uitas: labia mea laudabũt te.
Sic benedicam te in uita mea: & in nomine tuo leuabo manus meas.
Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labiis exultatiõis laudabit os meũ.

Sic

Sic memor fui tui super stratum meum/in matutinis meditabor in te: quia fuisti ad-
iutor meus.
Et in uelamento alarum tuarum exultabo:adhesit aīa mea post te,me suscepit dextera tua.
Ipsi uero in uanum quesierunt animam meam:introibunt in inferiora terre/tradētur
in manus gladii/partes uulpium erunt.
Rex uero letabitur in deo:laudabuntur omnes qui iurant in eo,quia obstructum est os
loquentium iniqua.

❡IVXTA HEBRÆVM. ❡ Psalmus dauidi existēte ipso ī deserto iude. LXIII.

1 Propheta. DEus † deus meus [es] tu,queram te:sitiuit ad te anima mea/desiderauit ad † al
te caro mea in terra arida & lassa sine aquis.
2 Sic in sanctitate uidi te:ad uidendum fortitudinem tuam & honorem tuum.
3 Quoniam melior gratia tua q̃ uite: [ideo] labia mea laudabunt te.
4 Sic benedicam te in uitis meis:in nomine tuo leuabo palmas meas.
5 Sicut adipe & pinguedine saciabitur aīa mea:& labiis cantuū laudabit os meum.
6 Si memor fui tui super stratis meis:in custodiis meditabor in te.
7 Quia fuisti auxilium mihi:& in umbra alarum tuarum laudabo.
8 [ideo] Adhesit anima mea post te:in me sustentata est [aīa mea] dextera tua.
9 Et [saulistę] ipsi ad desolationem† querent animam meā:uenient [debellati] in inferiora terre. † desolati
10 Facient [philistei] fluere ipsum [saulē cū suis] super manus gladii:similitudo uulpium erunt [fugientes].
11 Et [tūc] rex [dauid] letabit̃ in deo† :laudabit̃ oīs iurans in eo,quia obstruet̃ os loquētiū falsitatē. † dijs

TItulus est.Psalmus dauidi,existēte ipso in deserto iude.Ex quo titulo apparet tā tempus q̃ materia psalmi.Tēpus quidē quū dauid erat in deserto ziph.illud enim erat desertū iude/ hoc est sortis tribus iude:in quo vt dicit̃.1.reg.26.habitabat dauid.&(vt ibi apparet)fuit hoc circa vltimum seu in vltimo anno persecutionis a saule.❡Materia aūt/pro quāto hinc habet̃ ꝙ psalmus tractat de dauide in deserto illo cōstituto.Quid aūt tractet/oportet ex psalmo ipso accipe.Apparet aūt ex decursu psalmi materiā psalmi eē dispōnē dauidis in deserto erga deū,talē ꝙ ꝑsecutores eius habētes sanctuariū dñi peribūt/ipse aūt letabit̃ rex.Hec est ad lr̃am materia psalmi,editi ea occasione q̄a persecutores eius nitebant̃ eiicere dauidē de hereditate dñi/de terra promissionis:vt ipse dauid in eo.ca.conqueritur.confutat enim eos/aperiēdo ꝙ in deserto nō minus colit deum q̃ si esset in sanctuario:vt sequens fructus testabitur:scilicet ꝙ illi peribunt/ipse aūt letabitur rex.

❡SVMMARIVM EST.

❡David ꝓfugus a facie saulis,describit seipm̃ in deserto vacantē cōtēplationi & laudi diuine/cōmemorans fructū triplicē:ꝑsentis.s.sustētationis/& futuri regni/& poene persecutorum.

❡Persona loquens propheta est.

DEus/deus meus tu. Diuidit̃ psalmus ī partes duas:ꝓpositiuā materie,& executiuā/ibi sitiuit. Proponit duo.Primum.O deus tu deus meus/supple es.Profitet̃ deum esse deum suum per gratiam cultus &c̃.Alterum.queram te.Promittit diligentiam erga ea que dei sunt/simul explicando debitum affectum . ex quo enim profitetur esse deum suum,consequens est vt affectum applicet ad querendum quæ dei sunt.

❡Sitiuit ad te. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primū tractat̃ illa particula/querā te . Secūdo illa/deus deus meus tu/ibi q̄a fuisti.❡Circa inq̄sitionē dei primo explicat affectū aīe & corporis. Sitiuit ad te/visitandū/ colendū sacrificiis & debitis obsequiis in sanctuario tuo,aīa mea:desiderauit ad te caro mea.Desideriū carnis ad deū intellige sicut desideriū irrōnaliū:quo dicunt̃ desiderare deū/ꝑ quāto desiderāt bona ꝓpria,que sunt participationes diuine bonitatis.Meminit aūt desiderii carnis ad significādū necessitatē oportunorum ad ea que corporis sunt:desideriū.n.est eorum q̄bus caremus.vt itelligas dauidē in deserto passum multa incōmoda corporis.❡Secūdo describit modū quo inq̄siuit deū,tū attēdendo/tum laudādo.In terra arida & lassa sine aquis/cōditiones sunt deserti illius,sic in sctitate

vidi te:hoc est sic attendi tibi in sanctitate mentis meę. Vel in sanctitate tua/in summa mūdicia tua ad hunc effectum/scilicet ad videndum mente,fortitudinem tuam/potētiam tuam,& honorem tuū/ quo honorari dignus es ab vniuerso. Rursus sic benedicā te/nō solum sic vidi te sed ēt sic benedicam te in vita mea,in noīe tuo leuabo palmas meas/grās agēdo.Sicut adipe & pinguedine . Ecce declaratio vtriusq; sic.sic vidi/sic benedicā,sicut adipe & pinguedine saciabiť aīa mea/acsi adipe & pinguedine saciareť aīa mea:& labiis cantuū laudabit os meū/hoc est laudaret os meū.Iuxta duo q̄ dixerat(scilicet sic vidi & sic benedicā)duas applicat similitudines.Prima(sicut adipe & pinguedine saciareť aīa mea)respicit sic vidi:spectat enim ad cōtēplationē.Secūda(& labiis cantuū laudaret os meū)respicit sic benedicā:spectat enim ad cātādū/ad laudādū/bn̄dicēdū &c̄.Et intendit p has similitudines q sic in penuria deserti vacauit deo acsi fuisset in abūdātia rerū significata p pinguedinē & adipē,& acsi fuisset in officio lętantiū in cantu & hmōi.¶ Sed aduerte q inter hęc textus iterserit vnū versiculū cōtinentē tōnē imo itroductionem secūdi sic.Qm̄ melior/supple est,grā tua q̄ vitę nostrę,ideo labia mea laudabūt te.Et tūc cōtinuandū est.nō solū laudabūt te sed tali mō.sic benedicā te,non ad horam sed in vita mea &c̄.Nos.n.p clariori itellectu ordināde lrę quo ad illas cōparationes saltauimus. ¶ Tertio describit nocturni tpis occupatiōes suas erga deum. Si memor fui tui sup stratis meis:in custodiis meditabor in te.Nō cōditionaliter sed iterrogatiue ad maiorē expssionē vigilię legendū est si memor fui:hoc est an memor tui ego fuerim sup stratis meis?Plures enim vxores ēt tūc pfugus hēbat. et pptērea dicit pluraliter stratis meis.Et oportuit memoriā dei nocturnam tali mō explicare:qa difficilius est dormientem cum propria vxore/vigilare in diuinis meditationibus . Et ad hoc dubiū de seipso ab aliorum pectoribus amputandum/proponit si memor fui tui super stratis meis . Et respondet statim/in vigiliis meditabor in te.in vigiliis custodiarū/hoc est in tpibus qbus mutanť custodie nocturne,meditabor in te.Hoc futurū nō respicit tps scripti psalmi,sed tēpus memorię seu facultatis habitę i stratis eius:qa ex illa facultate seu memoria subsequēs erat meditatio in deo.Quia fuisti auxiliū mihi.Ecce materia ad meditādū in gratiarūactiōne.Nec solū meditabor,sed & in vmbra alarū tuarū laudabo. Vbi describitur beneficium protectionis/sicut vmbra alarum maternarum protegit pullos . Et hæc erat altera materia gratias agendi & laudandi deum.

Quia fuisti. Tractať hic illa particula/deus deus meus tu:declarādo deū esse deū suū a pteritis & futuris beneficiis.quę prius in genere refert nō solū ſm seipsa sed vt rōnes cęterorū.Et pptērea ichoat a cōiūctione causali. Quia fuisti auxiliū mihi/in oībus:& quo ad futura laudabo te velut ptectus in vmbra alarū tuarū/more pullorū sub mr̄nis alis.ideo in primis descēdēdo ad spēs bn̄ficiorū,aīa mea adhęsit post te/fide/spe/charitate/cliētela/& hmōi.Nec vana fuit hęc adhesio:nā in me sustētata est/ipsa aīa mea,non viribus ppriis sed dextera tua.Sepata siqdē fuisset aīa mea a me,nisi dextera tua/fauorabilis assistētia tua,adfuisset psequēte me saule.¶ Et ipsi ad desolationē.Aliud spāle bn̄ficiū ē futura vidicta psecutorū.Et ipi/psecutores mei,ad desolationē q̄rēt aīam meā.Inchoat a culpa eorū nō desinētiū q̄rere mortē dauidis:hoc.n.ē q̄rere aīam ad desolationē/ad tollēdā eā de solo corpis.Et duas pœnas subiungit.Pria est.veniēt in iferiora terrę.Ad lrām i morte saulis abscōderūt se i cauernis fugiētes a facie philistinorū:sicut legiť eos fecisse ca.13.primi reg.Vbi dr̄ q quū vidissent viri israel se in arcto positos(afflictus.n.erat pplus)abscōderūt se i spelūcis & i abditis/i petris quoq; & i antris & i cisternis.Simile qd accidisse tūc credēdū ē:quū ēt tūc legať nō solū eos fugisse/sed ēt hitātes trās vallē & trans iordanē fugiēdo reliqsse ciuitates suas.1.reg.vlti.Secūda pœna.Faciēt/philistei,fluere eū sup manus gladii.Ad literā saul cū suis vulnerati ceciderūt cū magno sanguinis fluxu in mōte gelboe. Siītudo vulpiū erūt. Declaratio ē primę pœnę:q.s.veniēt i iferiora terrę ad similitudinē vulpiū.In textu hebręo hr̄ desolatiōi:sed cōstructio mutauit adiūcta ppositiōe ad. ¶ Et rex lętabiť.Tertiū bn̄ficiū ē.Et rex/hoc ē dauid tūc rex,lętabiť in deo/q faciet eū regē:laudabiť oīs iurās in eo/deo saluatore dauidis:hoc ē q oēs iurātes i deo p salute & regno dauidis laudabunť/nō male agēt sed digni erūt laude. Vel i eo/rege:sicut ioseph iurauit p salutē pharaonis.Et redit sn̄ia eadē:qm̄ vtrouis sensu dixit hoc pp seqces suos:q fidē ei pręstiterāt pro ipsius salute &c̄.prędicēs eē laudādos assecuto regno qui quū in deserto essent vituperabanť:vt patet de nabal vituperāte. Vnde et subdit.quia obstrueť os loquentium falsitatem.Eleuato siquidem dauide in regem/siluerunt linguę prius dicentium falsitatem:scilicet q dauid erat conspirator in regem seu regnum/q non esset futurus rex/& similia.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori psalmus dauid. LXIII.

Exaudi deus orationem meā quum deprecor:a timore inimici eripe animam meam.

Protexisti me a cōuentu malignātiū:a multitudine operātiū iniquitatē.

Quia exacuerunt ut gladium linguas suas:intenderunt arcum rē amaram/ut sagittent in occultis immaculatum.

Subito sagittabũt eum & non timebũt: firmauerunt sibi sermonem nequam.
Narrauerunt ut absconderent laqueos: dixerunt quis uidebit eos?
Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes scrutinio.
Accedet homo ad cor altum: & exaltabitur deus.
Sagittę paruulorum factę sunt plagę eorũ: & infirmatę sunt cõtra eos linguę eorum.
Conturbati sunt omnes qui uidebant eos: & timuit omnis homo.
Et annunciauerunt opera dei: & facta eius intellexerunt.
Lętabitur iustus in dño & sperabit in eo: & laudabunť omnes recti corde.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincenti psalmus dauidi. LXIIII.

1 Propheta. AVdi deus † uocem meam in loqui meo: a timore inimici custodies ui- † dij
tas meas.
2 Abscondes me a secreto malignantium: a conuentu operantium iniquitatem.
3 Qui exacuerũt quasi gladiũ linguã suã: tetenderũt sagittã suã uerbum amarum.
4 Ad sagittandũ in absconditis perfectũ: subito sagittabũt eũ, & non timebunt.
5 Roborabunt sibi uerbum malum: narrabunt ad abscondendum offendicula, dixerũt
quis uidebit ea †? † eis
6 Inquirent obliquitates: compleuerunt inquisitionem inquisitam, & medio uiri & cor-
de profundo.
7 Et sagittauit eos deus† sagitta subito: fuerunt percussiones eorum. † dij
8 Et fecerunt impingere ipsum, super ipsos lingua eoꝝ: mouebuntur oĩs uidẽs in ipsis.
9 Et timuerunt oĩs homo: & annunciauerunt opus dei † & opus eius intellexerunt. † deoꝝ
10 Lętabitur iustus in dño [4] & sperabit in eo: & gloriabunť omnes recti cordis.

TItulus est. Vincenti psalmus dauidi. De quo vt supra.
¶ Materia psalmi ex ap̃lica regula sumẽda vř. Cõstat siqdẽ ex titulo dauidẽ eẽ actorẽ psalmi, & in p̃sona ꝓpria loq (vt testanť duo primi versiculi) & ea q̃ de eo dñr nõ excedere p̃sonã eius. vñ conse- quẽs est ꝙ de ipõ dauide tractet psalmus iste ad lr̃am. Et quãtũ ꝓgressus psalmi isinuat, tractať libera- tio dauidis a p̃secutione saulis: qm̃ i descripta hic p̃secutione explicať p̃secutio cõtra virũ iustũ. Quod ideo dico, vt excludatur persecutio ab absalon: quam pro iniquitatibus suis perpessus est dauid. Et tra- ctat psalmus iste principia persecutionis: in quibus saul non manifeste sed occultis viis tendebat ad mortem dauidis: vt patet in progressu.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid timẽs occultas saulis machinationes cõtra vitã suã, recurrit ad deum, cõmemorans illas: & exauditus describit vindictã diuinã in saulẽ & suos, suamq; ac rectoꝝ lętitiam in deo.
¶ Persona loquens propheta est.

AUdi deus vocem meã. Diuidiť psalmus i p̃tes duas: ꝓpositiuã materię, & executiuã, ibi abscõ des me. ⁋ Proponit duo. Primũ. Audi deus vocẽ meã in loq meo: hoc ẽ in flebili locutione mea ad similitudinẽ audiẽtis te p̃be. Alterũ. a timore inimici, saulis, custodies vitam meam.
¶ Abscõdes me. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractať illa p̃icula, a timore inimici. Secũdo illa, custodies vitas meas, ibi & sagittauit eos. ⁋ Explicat itaq; multas timẽdi rõnes. Et primũ a cõditionibus p̃secutoꝝ. Abscõdes me. Futuro vtiť deprecatiue, in signũ certę fiducię ꝙ exaudieť. A se creto malignãtiũ. Duę timẽdę cõditiones. s. ꝙ sunt maligni & ꝙ secreto tractãt. A cõuẽtu opantiũ ini quitatẽ. nõ solũ sunt maligni in aĩo & secreti, sed simul cõueniũt & exercẽt inigtatẽ. ⁋ Secũdo ab intẽ tione eorũdẽ cõtra dauidẽ. Quia exacuerũt quasi gladiũ linguã suã, cõsultãdo cõtra me: tetẽderũt sagit tã suã verbũ amarũ. i. rẽ amarã. ad sagittãdũ in abscõditis p̃fectũ. Hoc est quo tẽdũt, ad sagittãdũ occul te dauidẽ p̃fectũ: hoc est nulla ex p̃te deficiẽtẽ aut offendẽtẽ. Per tẽdere aũt sagittã itellige ordinationẽ vt occidať dauid. ad hoc. n. exacuerũt linguã suã vt ordinarẽt occisionẽ dauidis: q̃ est res valde amara. ⁋ Tertio declarat duo in eoꝝ cõcilio tractata, & dicta nũc sũmarie. Primũ circa id qđ dictũ est, tetẽde- rũt sagittã suã ad sagittãdũ. explicať siqdẽ modus exequẽdi. s. Subito sagittabũt eũ: qđ est valde formi- dãdum. & nõ timebũt, offendere deũ: quia roborabũt sibi verbũ malum, quia erũt robusti in malo. Et hoc ad lr̃am fuit adimpletũ: qm̃ subito (hoc est ex improuiso qñ dauid minus credidit) fuit ordinatũ

a saule q̄ caperet & occideret. Circa alteꝝ dictū (scilicet in abscōditis) explicat eoꝝ cōsilia. Narrabunt ad abscōdēdū offendicula/ in quę ipingā: dixerūt q̄s videbit ea? Ingrent obliqtates/ diuersas vias obliquas mortis meę: cōpleuerūt inquisitionē inqsitā: hoc est nullā viā obliquā ptermiserūt, sed inqsitionē viaꝝ obliquaꝝ inqsitā a multitudine cōueniētiū cōpleuerunt/ ad finem vsq̄ duxerūt. & medio/ hoc est intimo, viri & corde profundo/ hoc est ex intimis cogitationibus viri saulis: & corde/ aio, profundo/ radicato intus/ ex intima mente & intimo aio. Hę sunt rationes timendi.

Et sagittauit eos deus. Tractat hic illa particula/ custodies vitas meas/ dupliciter. Primo a diuina vi dicta. quā describit p singula correspōdētē malis ordinatis cōtra dauidē. Vnde cōtra illud tetēderūt sagittā ad sagittādū inocētē/ dicit & sagittauit eos deus. Cōtra illud/ subito sagittabūt/ mō subdit sagitta subito. Et vt intelligas nō solū iactas diuinas sagittas sed effectu pcussisse (ad qđ nō potuerūt ptingere sagittę saulis cōtra dauidē) subiūgit. fuerūt/ in veritate, pcussiones eoꝝ/ a diuinis sagittis. Cōtra illud/ abscōderūt offendicula/ mō subiūgit. & fecerūt ipingere ipm. Cōtra illud/ exacuerunt vt gladiū linguā suā/ mō subdit. sup ipsos lingua eoꝝ. Et demū cōtra illud/ ingrēt obliqtates &c. & medio viri & corde pfundo/ subiūget post. mouebunt oīs vidēs. Et in primis qdē vindictis describit mors saulis cū suis. Sagittauit siqdē eos deus subito: hoc est ex iprouiso/ qn̄ minus crediderūt. Quod aūt dr̄ & fecerūt ipingere ipm/ ad crimē diuinationis in phytone spectat. In qđ velut ipegisse dr̄: qa nō erat solitus ad sortilegos & diuinos recurrere. imo eraserat de terra magos & ariolos: vt patet in fi. i. reg. Et q̄ quasi ipulsus ab aliis hoc fecerit/ quis alibi scriptū nō sit, rōnabile tn̄ est vt suasu aliquoꝝ hoc fecerit/ vidēs se nō habere rn̄su3 aliqđ a deo. Quod ex eo rōni cōsonat q̄ erat inimicus hmōi diuinatoribus: & videmus malos suasores nō deesse principibus. Ita q̄ rn̄sio samuelis quā audiuit apud phytonissam/ vt esse repentina illa sagitta qua deus ipm pcussit. cras tu & filii tui mecū eritis. Vn̄ subsecutus effectus/ fuerunt pcussiones eoꝝ/ adiungit. Et esset ordināda lr̄a sic. Et fecerūt ipingere ipm/ saulē in crimē diuinationis: & sagittauit eos deus sagitta subito/ inopinatę ac istātis mortis a samuele pdictę: fuerūt percussiones eoꝝ. sup ipsos lingua eoꝝ/ qua cōsuluerūt phytonissam. Primi parali. io. inter cās mortis saulis dr̄. īsup phytonissam cōsuluerit: pp qđ iterfecit eū &c. Sic. n. lingua eoꝝ fuit sup ipsos. In subiunctis vero post verbis/ mouebunt &c. describit cōsūmatio vindictę diuinę cōtra saulē/ tollēdo a domo eius regnū: iuxta verbū samuelis pdictū ēt quū viueret. ¶ Et describunt quattuor actus videntiū diuinā vindictam. Primus trāsmutationis volūtarię a pgenie & gēte saulis ad dauidē. Mouebunt/ a domo saulis oīs videns/ p singuli vidētes, in ipsis/ saule & suis diuinā vltionē. Secūdus timoris. Et timuerunt/ a facie dei, oīs hōī supple vidēs hmōi vindictā. Tertius. & annūciauerūt opus dei/ fuisse, & opus eius (scilicet dei) intellexerūt quarto/ fuisse & esse abiectionē domus saulis a regno cū trāslatione regni ad dauidē. Vn̄ populus israel eligētes dauidē in regē/ dixerūt. 2. reg. 5. dn̄s dixit ad te/ tu pasces populū meū & eris dux sup israel. Et describunt hic multa futura in pterito/ pp̄ter certitudinem prophetię.

Letabitur iustus. Descripta diuina vindicta in saulē tanq̄ pnia ad salutē dauidis & regnū eius: describit mō nō solū liberatio vitę dauidis a piculis ex saule, sed cumulatum beneficium. tum lętitię. Lętabitur iustus/ dauid, in dn̄o/ gratias agendo dn̄o liberatori. Tū spei ad promissi sibi regni assecutionem. & sperabit in eo/ deo/ nō in seipso. Tum cōmunis cōsolationis & exaltationis rectorum. & gloriabuntur/ laudabunt se/ scilicet in domino, non aliqui sed omnes recti cordis/ videndo iustum dauidem adiuuari & exaltari a deo/ & iniquos saulem cum suis exterminari. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori psalmus dauid cantici. LXIIII.

TE decet hymnus deus in sion: & tibi reddetur uotū in hierusalem.
Exaudi orationem meam: ad te omnis caro ueniet.
Verba iniquorum pręualuerunt super nos: & impietatibus nostris tu propiciaberis.
Beatus quem elegisti & assumpsisti: habitabit in atriis tuis.
Replebimur in bonis domus tuę: sanctum est templū tuum/ mirabile in ęquitate.
Exaudi nos deus salutaris noster: spes omnium finium terrę & in mari longe.
Pręparans montes in uirtute tua/ accinctus potentia: qui conturbas pro fundum maris/ sonum fluctuum eius.
Turbabuntur gentes & timebunt qui habitant terminos a signis tuis: exitus matutini & uespere delectabis.
Visitasti terram & inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam.

Flumen dei repletum eſt aquis:paraſti cibum illorum,quoniam ita eſt pręparatio eius.
Riuos eius inebriãs multiplica genimina eius:in ſtillicidiis eius lętabitur germinans.
Benedices coronę anni benignitatis tuę:& campi tui replebuntur hubertate.
Pingueſcent ſpecioſa deſerti:& exultatione colles accingentur.
Induti ſunt arietes ouium & ualles abundabunt frumento:clamabunt/etenim hymnum dicent.

ℭIVXTA HEBRÆVM. ℭ Vincenti pſalmus dauidi canticũ. LXV.

1 Te † expectat laus deus † in ſion:& tibi ſoluetur uotum † tibi † dij
2 Prophera. Audiens orationem:uſq; te omnis caro uenient.
3 Verba iniquitatum roborata ſunt plus me:rebelliones noſtras tu donabis ipſas.
4 Beatitudines [illi' erãt,quẽ] eliges & admouebis [tibi] /habitabit atria tua : ſaciabimur in bonitate domus tuę/ſanctitate templi tui.
5 Terribilia in iuſtitia reſpondebis nobis deus ſalutis noſtrę:confidẽtia [tu] omnium finiũ terrę & maris longinquorum.
6 Firmans [tu] montes in uirtute ſua [montiũ] :accinctus [tu] in potentia.
7 Faciens quieſcere ſonitum marium:ſonitũ undarum eorum & tumultũ gentium.
8 Et timuerunt habitatores finium [terre & maris] a ſignis tuis:exitus mane & ueſperi laudare facies.
9 Viſitaſti terram & feciſti [nos] deſiderare eam,multum ditabis eam:riuus dei † plenus aquarum,pręparabis frumentum eorum quia ſic pręparabis eam. † deo3
10 Sulcos eius ſacia/deprime cumulos eius:imbribus liquefacies eã/germini eius bñdices.
11 Coronaſti annum bonitatis tuę:& uię tuę ſtillabunt pinguedinem.
12 Stillabunt habitacula deſerti:& exultatione colles cingentur.
13 Veſtient ſe campi oue/& ualles amicient ſe frumento:clangent,etiam canent.

Itulus eſt.Vincenti pſalmus dauidi canticum . In quo vt ſuperius diximus/pſalmus & canticum ſunt ſynonyma.Et ideo pſalmus tanq̃ commune nomen omnium hymnorum huius libri intelligitur: canticum autem quando apponitur,nomen eſt officii/denotãs lętitiam materię aut humanę vocis muſicam.In propoſito ad lętitiam ſpectat.

ℭMateria pſalmi(vt ex ipſo pſalmo colligitur)eſt cultus merito exhibendus deo in ſion/pro beneficiis diuinis quę continue conferuntur humano generi & pręcipue colẽtibus eum .In principio nãq; pſalmi proponitur decentia cultus.deinde ſubiungunt diuerſa beneficia vſq; ad finẽ pſalmi.

ℭSVMMARIVM EST.

ℭDauid ex beneficiis diuinis/ſpiritualibus quidem tum venię peccatorum tum electorum ſacietatis in bonitate & ſanctitate,corporalibus pluuiarum/fontium/temporũ/hubertatis &c̃.in terra pmiſſionis:canit optime quadrare vt deo laudes & vota ſoluantur in ſion.

ℭPerſona loquens propheta eſt.

TE expectat laus. Diuiditur pſalmus in partes duas:propoſitiuam materię , & executiuam/ibi vſq; te.¶ Proponit duo . Alterum ꝙ laus in ſion expectat deum:hoc eſt non vana ſed certa ſpe expectat diuina beneficia ac diuinam gratiam.Et meminit ſion : quia ibi fecit tabernaculum dauid in quo poſuit arcam domini . Et excludit per hoc obiectionem opponentium ꝙ in ſilo(vbi erat tabernaculum factum a moyſe/& vbi olim fuerat arca domini)& non in ſion colendus erat deus . Alterum.Et tibi ſoluetur votum audiens orationem : hoc eſt ꝙ debet tibi exaudienti ſolui votum etiam in ſion.Ita ꝙ non ſolum eſt meritorium laudare deum in ſion,ſed adimpletio votorum debet etiam fieri in ſion.¶ Et nota ꝙ in primo alloquitur deum/ te expectat laus deus:in ſecundo alloquitur deum vt audientem orationem.Et apte.nam redditio voti refertur ad exauditorem orationis . Et vtrunq; eſt vocatiui caſus.

ℭVſq; te.Incipit hic ps executiua tali ordine.Prĩo tractaṫ illa particula/te expectat deus laus ĩ ſion. Secũdo illa particula/& tibi ſolueṫ votũ/ibi exitus mane.¶ Circa primũ quattuor futura bñficia diui-

na affert, q̃ expectant̃ ex diuino cultu in sion. Primũ beneficiũ est remissio pctõrũ. Cuius descriptio ordinãda est sic. Verba iniqtatũ roborata sunt plus me. Et intẽdit per verba res. i. gesta, actus, maculę, reatus & hmõi iniquitatũ pualuerũt sup me, supauerũt me. Et per pnomen me demõstrat genus hoĩum. ita q fatet̃ se succubuisse iniqtatibus. Deĩde. Rebelliones nostras tu donabis ipsas. Nos qdem nõ possumus abigere a nobis iniqtates. et pptere a tu clemẽtissimus donabis ipsas nostras rebelliones contra te: qđ est remittere pctã. Et tũc subiũge clausulã prius scriptã: scilicet vsq͡ te oĩs caro veniẽt. Donabis inquã nõ post mortẽ, sed vsq͡ quo singuli hoĩes veniẽt ad te: hoc est q̃diu ducent hãc vitã. qua finita ptingent ad te, ad statũ spũum, in quo nõ est amplius tẽpus veniẽ: sed totum tẽpus veniẽ est donec carnalis cursus perueniet ad te, ad statũ spũum. In hebręo habet̃ tibi: sed cõstructio mutauit casum. Et potes hoc aliter ĩtelligere q̃ pro tpe veniẽ. nã põt significare rõnem necessariẽ veniẽ: qa. s. oĩs caro, oĩs hõ, tãdẽ veniet vsq͡ te, veniet ad tribunal tuũ ad reddẽdũ rõnẽ tibi. Quod ĩplet̃ in morte vniuscuiusq͡. ¶ Beatitudines. Secũdũ beneficiũ est electio iustoꝝ. Quod primo describit̃ a duabus actionibus diuinis. Altera est electio. altera facere electum appropinquare, sine dubio ad deũ. Et a pręmio beatitudinis hic in spe & postea in re ĩchoat. Beatitudines, supple erũt illius, quẽ eliges. Ecce prima actio. & admouebis, applicabis ad te. ecce secũda actio. Habitabit atria tua. Fructus diuinarũ actionũ sunt isti. s. habitare in atriis tuis. nullus vicinior domui dei locus q̃ atria. Per qđ intellige tantã mentis deuotionẽ significari, vt relicta domo ppria, atria domus dei elegerit pro habitaculo. Saciabimur in bonitatę domus tuę. Mutãdo singularẽ in pluralẽ numerũ, significat nõ vnã singularẽ psonã descripsisse, sed genus electoꝝ. In quo seipm cõnumerat. saciabimur inqt in bonitate domus tuę, sanctitate templi tui. Vtraq͡ est cibus aĩę tã bonitas q̃ sanctitas. Et vtraq͡ vni & eidem attribuitur. nam templum dei idẽ est quod domus dei. Hęc sunt beneficia electoꝝ, quibus merito dicuntur beati.

Terribilia in iustitia respõdebis nobis. Tertiũ bñficiũ simul cũ quarto (timoris scilicet & spei) cõmemorant̃. & sunt bñficia cõia. Terroris qdẽ, tũ qbus deus iustitiã vĩdicatiuã exercet qñq͡, velut monitoria hoĩum ad salutẽ: vt in sepulchris cõcupiscẽtię, in cõbustiõe core, in sepultura dathan & abiron. Hęc. n. significant̃ dicẽdo. terribilia rñdebis nobis in iustitia deus salutis nr̃ę. Tũ qbus cõminat̃ proferens signa & pdigia multa: vt miracula & terremotus, conflagrationes, fremitus maris, & alia hmõi. q̃ nõ solũ sunt res q̃ fiunt, sed signa diuina: hoc est signa diuinę puidẽtię, ordinata. s. a diuina puidẽtia ad significãdã suã iustitiã ac potẽtiã. Et hęc explicant̃ postea. Et timuerũt hitatores finiũ, hoc est extremitatũ terrę, a signis tuis. ¶ Spei aũt, tũ ex ope formationis seu stabilitionis montiũ in fortitudine seu virtute eoꝝ. Hinc. n. rõnem cõfidẽdi in deo hñt tã oẽs terrę q̃ oĩa maria: hoc est habitatores terrę & ĩsulaꝝ. Magna qppe fiducię rõ in deo, est magnitudo potẽtię qua stabilinit mõtes. Et hoc exprimit̃ dicẽdo. Cõfidentia tu, es, oĩum finiũ terrę & maris lõginquoꝝ, quãtumcũq͡ distãtiũ, firmãs mõtes in virtute sua. i. ipsoꝝ mõtiũ. Tũ ex ope sedationis: quo scilicet sedat fremitũ mariũ & fluctuũ eoꝝ, & tumultus multitudinũ gẽtium. nã & hęc diuina potẽtia q̃ mõstrat̃ in hmõi sedationibus, rõ cõfidendi est in deo: sicut ipsi sonitus mariũ & tumultus gẽtium sunt rõnes timẽdi vt signa diuinę irę. Et quo ad hęc ait. Accinctus in potẽtia seu fortitudine, tu facies qescere sonitũ mariũ, sonitũ vndaꝝ eoꝝ & tumultũ gentiũ. ¶ Aduerte hic duo. Primũ est. Tã timere deũ q̃ cõfidere in deo, dona dei sunt: & q magnũ bñficiũ cõfert̃ hoĩ a deo qñ cõcedit̃ illi q ex terribilibus dei opibus ẽt mediãtibus causis secundis ĩsurgat in eo timor dei. tanq̃ hmõi terribilia sint monitoria diuina ad salutẽ. Et similiter magnũ dei donum est q hõ ex opibus diuinę potẽtię ẽt naturalibus erigat̃ in spem & cõfidẽtiã in diuina potẽtia. Hęc. n. dona dei nõ cõcedunt̃ oĩbus, sed colẽtibus eũ, sed merito cultus diuini expectãtibus. ¶ Alteꝝ est q ordo lrę prius affert deũ vt rõnẽ vtriusq͡ doni (timoris scilicet & cõfidẽtię) dicẽdo. terribilia rñdebis cõfidẽtia oĩum. Deĩde subiũgit opa diuina ad vtrunq͡: timorẽ scilicet & spem. firmãs mõtes &c̃. Et demũ subdit effectum timoris, & timuerunt: significando relata opera esse non solũ opera sed signa dei. Sed nos prius ordinauimus separando, vt accõmodaremus singula singulis.

Exitus mane & vesperi. Tractat̃ hic illa particula, & tibi soluet̃ votũ, dupliciter. Primo describendo votũ. deinde bñficia diuina p quibus reddit̃ votũ. ¶ Et votũ quidẽ describit̃ a iugi sacrificio quod in domo dei offerebatur: mane scilicet & vesperi. Exitus mane, matutini tpis, & similiter vesperi, vespertini tpis, rõne sacrificii iugis laudare facies, in sion: pro quanto exeũtes homines ab oblatione tam matutini q̃ vespertini sacrificii facies exire laudãtes te. ibãt enim multę deuotę personę hora sacrificii ad diuinum cultum: sicut modo eunt mane & vesperi ad diuina officia. ¶ Beneficia autem pro quibus iuge sacrificium offerebatur, commemorantur bona in terrę promissionis feracitate & hubertate: tanq̃ pro terra promissionis data & seruanda, iuge sacrificium pro gratiarumactione assiduo cẽsu offeratur. Vbi primo in genere diuinum beneficium describitur. visitasti terram, promissionis. Ecce effectus. & fecisti, nos, desiderare eam: quia multum ditabis eam, feracitate, hubertate &c̃. ¶ Secũdo describit in specie visitationem diuinam quantum ad prouisionem aquarum. tum quo ad aquas fontium, tum quo ad pluuias. Et de aquis quidem fontium. Riuus dei, fluminum & fontium, plenus aquarum. Ecce fructus. pręparabis frumentum eorum (pręparatio enim terrę ad frumẽtum, aquis fit) quia sic

prȩparabis eā/terrā.Ecce ſic.Sulcos eius ſacia,deprime cumulos eius. Opus deſcribit agriculturȩ quo
l...antur porcȩ inter ſulcos diſtantes/cooperiendo frumentum ſatum ȩquando terram.De aquis vero
pluuialibus. In imbribus.i.vehementibus pluuiis, liquefacies eam/terram,germini eius benedices/
multiplicando.⁋ Tertio deſcribit eandem quantum ad prouiſionem temporum bene diſpoſitorum.
Coronaſti annum bonitatis tuȩ: hoc eſt integrum annum benignitatis tuȩ reuoluiſti:coronatio.n.
ad integram circulationem ſignificandam poſita eſt.& viȩ tuȩ/quattuor temporum(veris/ȩſtatis/ au
tumni & hyemis. hȩ enim ſunt viȩ dei:vtpote cœleſtes)ſtillabunt pinguedinem/efficient abundan/
tiam.⁋ Demum fructus diuinȩ viſitationis tam in aquis q̄ in benigna diſpoſitione tēporum deſcri/
bitur per quattuor loca terrȩ:deſertum/colles/campos/& valles.Stillabunt habitacula deſerti. In quo
montes comprehenſi videntur,tanq̄ ſtillantes pinguedinem.Et exultatione colles cingentur:veſtient
ſe campi oūe/multitudine ouium,& valles amicient ſe frumento.Metaphorici ſunt omnes huiuſmo/
di ſermones/abundantiam frumēti & pecorum & paſcuorum aliorumq; vegetabilium ſignificantes
per huiuſmodi metaphoras.Metaphorice quoq; concluditur.clangent,etiam canent:hoc eſt ad ſimi
litudinem clangentium/inſtrumētis muſicis ſonantium/& canentium modulatione humanȩ vocis,
iucunditatē prȩ ſe ferent vel facient hoīes clangentes & canentes.Amen.

⁋ VVLGATA EDITIO. ⁋ Victori canticum pſalmi. LXV.

Iubilate deo omnis terra: pſalmum dicite nomini eius, date gloriam laudi eius.
Dicite deo q̄ terribilia ſunt opa tua domine:in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.
Omnis terra adoret te & pſallat tibi:pſalmum dicat nomini tuo.
Venite & uidete opera dei:terribilis in conſiliis ſuper filios hominum.
Qui conuertit mare in aridam/in flumine pertranſibunt pede:ibi lȩtabimur in ipſo.
Qui dominatur in uirtute ſua in ȩternum:oculi eius ſuper gentes reſpiciunt,qui exaſpe rant non exaltentur in ſemetipſis.
Benedicite gentes deum noſtrum:& auditam facite uocem laudis eius.
Qui poſuit aīam meam ad uitam:& non dedit in commotionem pedes meos.
Quoniam probaſti nos deus:igne nos examinaſti ſicut examinatur argentum.
Induxiſti nos in laqueū: poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro/impoſuiſti homines ſu per capita noſtra.
Tranſiuimus per ignem & aquam:& eduxiſti nos in refrigerium.
Introibo in domū tuā in holocauſtis: reddā tibi uota mea quȩ diſtinxerunt labia mea.
Et locutum eſt os meum:in tribulatione mea.
Holocauſta medullata offeram tibi cum incenſo arietum:offeram tibi boues cū hircis.
Venite audite:& narrabo omnes qui timetis deum quanta fecit animȩ meȩ.
Ad ipſum ore meo clamaui:& exaltaui ſub lingua mea.
Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo:non exaudiet dominus.
Propterea exaudiuit deus:& attendit uoci deprecationis meȩ.
Benedictus deus:qui non amouit orationem meam & miſericordiam ſuam a me.

⁋ IVXTA HEBRÆVM. ⁋ Vincenti canticum pſalmi. LXVI.

1 Clangite deo† omnis terra. †dijs
2 Propheta. Cantate honorem nōis eius:ponite honorem laudē eius.
3 Dicite deo†. Vox mundi. q̄ terribilis [tu] operibus tuis: in multitudine fortitudinis tuæ †dijs
mentientur tibi inimici tui.
4 Omnis terra incuruabunt ſe tibi & canent tibi:canent nomen tuum. Selah.
5 Propheta. Venite & uidete opera dei†:terribilis opere ſuper filios adam, † deorum

† aride 6 Vertit mare in aridam†/in flumine pertrāſibūt in pede:ibi lętabimur in eo.
7 Dominans in fortitudine ſua mundo:oculi eius in gentes aſpicient,rebelles non exal-
tabuntur ſibiipſis.Selah.
8 Benedicite populi deū noſtrum:& audire facite uocem laudis eius.
9 Qui poſuit aīas noſtras in uitis:& nō dedit ad labendum pedem noſtrum.
† dij 10 Quoniam probaſti nos deus†:purificaſti nos ſicut purificatur argentum.
11 Feciſti uenire nos in rete:poſuiſti anguſtiam in lumbis noſtris.
12 Feciſti equitare hominem capiti noſtro:uenimus in ignem & in aquas,& feciſti nos
exire ad irriguam.
13 Ingrediar domū tuā in holocauſtis:ſoluam tibi uota mea. que fuit
14 Quę aperuerunt labia mea:& locutum eſt os meum in anguſtia mihi.
15 Holocauſta pinguium aſcendere faciam tibi:cum incenſo arietum faciam uaccinam
cum hircis.Selah.
† deorum. 16 Venite audite:& narrabo omnes timentes dei†quę fecit animę meę.
17 Ad ipſum ore meo uocaui:& exaltans ſub lingua mea.
† dñi mei 18 Iniquitatem ſi uidi in corde meo:non audiet dominus†.
† dij 19 Propterea audiuit deus†:auſcultauit in uoce orationis meę.
† dij 20 Benedictus deus†:qui non ceſſare fecit orationem meam & gratiam ſuam a me.

TItulus eſt.Vincenti canticum pſalmi.De quo vt ſupra.

¶ Materia pſalmi(quantum ſuperficies pſalmi prę ſe fert)eſt inuitatio mundi ad laudandum deum,narrando illi quomodo deus ſe habuit ſecum/hoc eſt cum populo hebręo.Interius autem cō templando,apparet prophetam autorem pſalmi/induētem perſonam hebręi populi/duo pręter inuitationem & narrationem exercere officia.Alterum prophetandi totū mūdū adoraturū deū:vt clare teſtatur quartus verſiculus.Et hęc eſt ad literam ratio quare inuitat totum mūdum. Alterum inſtruendi ab exemplo diuinam gubernationem erga ſuos cultores.Et propterea inuitat mundum ad vidthe dendum opera dei erga populum ſuum tam ītus q̃ extra/& hoſtes eorum:vt patet in decurſu pſalmi. Vnde materia pſalmi huius ad literam eſt prophetia mundi adoraturi deum(quod tunc futurum expectabatur tempore meſię)inuitando mundum ad diuinum cultum,& inſtruēdo qualiter gubernādi ſunt a deo/ab exemplo populi hebręi loquentis & inuitantis.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Populus veteris teſtamenti prophetans omnem terram adoraturam deū/inuitat ipſam ad laudandum deum:inſtruēs ipſam opera dei quibus ſe gubernauit,exterius quidem miraculis & probationibus purgatoriis:interius autem gratia & oratione aſſiduis.

¶ Perſona loquens propheta eſt in perſona hebręi populi/introducti in terram promiſſionis.

CLangite deo omnis terra. Diuiditur pſalmus in partes duas:propoſitiuam materię,& executiuam/ibi dicite deo. ꝓ Proponit tria mundo.Primum ꝙ tubis intonēt ad laudem diuinam.clangite deo omnis terra/nulla excepta.Secundum ꝙ voce humana muſica/diuini nominis honorem cōcinant.cantate honorem noīs ęius.Tertium ꝙ honorem ſimpliciter & abſolute attribuāt deo.ponite honorem laudē eius:hoc eſt loco laudis attribuite illi honorem.Vbi ſignificat ꝙ melius quid q̃ laus (ſcilicet honor) exhibendum eſt deo.laus enim diuina ad honorē eius refertur:& niſi honorando laudetur/laus non eſt.Et dixit hoc ad differentiam poetarum/laudantiū deum non vt honorem exhibeāt deo:quem non credunt ſcire & curam habere noſtrarum laudum.

¶ Dicite deo. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula/oīs terra.Secūdo tractatur illa particula/clangite/ibi venite & videte.Tertio illa/cantate/ibi benedicite populi. Quarto illa/ponite/ibi venite audite.ꝓ Primum itaq; propheta velut reddens rōnem quare inuitet mundum (quia.vt dictum eſt/non ſolum inuitat ſed inſtruit)duo proponit,immo ponit ore mundi dicenda. Primum ꝙ deus eſt terribilis in operibus ſuis.in quo ſignificatur potentia cum iuſtitia diuina.Dicite deo/hęc ſcilicet.q̃ terribilis/tu deus,operibus tuis.Alterum duplicem effectū ęxplicat diuinoꝝ opeꝝ.ſ. ꝙ non omnes in veritate colent deū/quantumcūq; terribilis ſit deus in operibus ſuis.in multitudine fortitudinis tuæ/manifeſtate mundo,inimici tui/hoc eſt intus non te amantes ſed odio habentes,mētientur tibi/confitentes ſe noſſe deum factis autem negantes.Cum hoc tamen erit hic cōmunis effe-

ctus ꝙ oīs terra incurvabūt se tibi/adorabūt te:nec solū adorabūt sed canēt tibi,ac canēt nomē tuum.
Venite ⁊ videte. Tractatur hic illa particula/clangite.Postꝗ enim declarata est conuersio futura om
nis terrę ex multitudine fortitudinis diuinę/sic tamen ꝙ non omnes homines in veritate procedent,
inuitat mundum populus veteris testamenti ad considerandum opera dei triplicia. Primum genus
est eorum quæ spectāt ad diuinam potentiā. secundum eoꝝ quæ spectant ad gubernationem electo/
rum exterius. tertium genus est eorum quæ spectant ad gubernationē electorum intus in anima. Vt
ex his tribus gestis a deo in ipso populo veteris testamenti/intelligat mūdus ab exemplo qualiter deꝰ
aget cum mundo colente ipsum. Venite/studio,& videte/interno mentis oculo,opera dei:quia terribi
lis opere/non minis vanis,est super filios adam.horrendum inquit apostolus est incidere in manus
dei viuentis. ¶ Et opera quidem potentię subiungit primum in effectibus bonis. Vertit mare/rubrū,
in aridā.In hebręo habetur in datiuo aridę.In flumine/iordanis,pertransibunt in pede.siccato fluuio
iordanis tēpore iosuę pertransierunt in pede/non in equo non in curru.Describitur autem in futuro
respectu transitus maris rubri/tanꝗ consequens ad illū:ita ꝙ futurū pertransibunt respicit p̄teritū ver
tit.Ibi/in terra promissionis pertransito iordane,lętabimur in eo.s.deo. ¶ Deinde in effectibus maloꝝ
quæ intulit hostibus hebręorum.Dominans in fortitudine sua mundo.Quādo deus gubernat mun
dum per causas secundas sine miraculo,apparet ꝙ deus non se impediat de mundo/sed relinquat ho/
mines dominari prout possunt:quando vero deus apponēdo miracula destruit aut mutat regna,tūc
apparet ꝙ ipse dominatur mundo vel seculo illi in quo hæc facit.Et quia tunc temporis deus destru/
xit gentes illas/& dedit terram earum populo israel multis adhibitis miraculis / quæ propheta tetigit
in facto maris rubri & iordanis,ideo describitur deus dominans in fortitudine sua mundo. Et vt cla/
rius intelligas,oculi eius in gentes aspicient/eiiciendas:rebelles non exaltabuntur sibiipsis. Appellat
gentes illas rebelles:quia s̄m veritatem tot multiplicauerunt peccata vt essent vere rebelles deo/colen/
tes idola:iuxta illud.nōdum sunt cōpletę iniquitates amorręoꝝ.gene.15.Hi non sunt exaltati sibiipsis.
expressio est finis eorum/ꝙ nō quęrunt nisi bonum proprium.Et scito ꝙ futura/aspicient & non exal/
tabuntur/referuntur ad antecedens dominium dei,respectu cuius describuntur futura.
Benedicite populi. Tractatur hic illa particula/cātate honorē nois eius:declarādo qualiter deus gu
bernat electos suos quo ad exteriora.Et consistit in hoc:ꝙ deus curā electorum suorū sic habet vt pro/
uideat eis q̄dem bona,sed probando/purificando quēamodum purificatur argentum,ita ꝙ inde ele/
cti gratias agunt & promouentur ad meliora. ¶ Hunc progressum describit populus veteris testamē
ti,narrando qualiter deus secum egit ab ęgypto. Benedicite populi/ omnis terræ, deum nostrum/he/
bręorum per gratiam cultus:nec solum benedicite sed facite audire/alios omnes,vocem laudis eius.
Qui posuit animam nostram in vitis.Summarie pręponit gubernationem diuinam quo ad termi/
num & viam.Quo ad terminum quidem.qui posuit animam nostram/non ad mortem,sed ad viuen
dum.Quo ad viam vero.& non dedit ad labendum pedem nostrum. Et intendit ꝙ quāuis guberna/
tio diuina fuerit ducens nos per multas tribulationes,non tamen permisit nos inter tot tribulatiōes
labi:& omnem animam nostram ordinauit ac perduxit ad ea quæ sunt vitę. ¶ Quoniā probasti.De/
scribit rationem quare deus eos tribulauerit.Quoniam probasti nos deus,purificasti nos sicut purifi
catur argentum.ad similitudinem tentantis & purificantis argentum probasti/non vt disceres sed vt
disceremus,& purificasti nos/a culpis & imperfectionibus nostris. Ideo fecisti venire nos in rete. Ecce
vna probatio/locatio hebręorum in reti.Et intellige per rete ęgyptum:quia ab ea populus israel exire
nequibat/pharaone detinente.Posuisti angustiam in lumbis nostris.Per quod intellige oppressionem
populi in ęgypto in operibus duris/luti & lateris &c̄.Hæc enim appellat angustiam seu stridorem lū/
borum:quia propter illa stridebant seu angustabantur lumbi eorum. ¶ Fecisti equitare hominem ca
piti nostro.Tertia est hæc probatio, qua describitur vexatio populi ab exactoribus pharaonis/cōpel/
lentibus ad laborem vltra vires.Potes quoq; intelligere describi hic equitatū pharaonis quando per/
secutus est populum egressum non valentem euadere,ita vt dixerint moysi.tulisti nos vt moreremur
in solitudine.Tunc enim ad literam equitare fecisti hominem pharaonem ad caput nostrum/tollen/
dum.Metaphorice autem fecisti equitare exactores ad caput nostrum/ad affligēdum corpora nostra.
¶ Venimus in ignem & in aquas.Reliquas omnes tribulationes tum in ęgypto tum in via vsq; ad
iordanem/summarie describens colligit ad duo contraria:ignem & aquam.Ita ꝙ metaphoricus ē ser
mo/describens vniuersa mala per ignem & aquam.Ac si dixisset.& ne imoremur numerando singula,
venimus in ignem & in aquas.i.per omnia mala.Et fecisti nos exire ad irriguā / terram promissionis.
Totum hoc effectus est probationis.Quoniam probasti & purificasti nos sicut argentum,ideo fecisti
has omnes probationes/& tandem quēadmodum argentum purificatum fecisti nos exire ad viuen/
dum in terra promissionis. ¶ Ingrediar domum tuam.Progressus ac fructus introducti populi in ter/
ram promissionis/ describitur in ordine ad deum. Ingrediar domum tuam in holocaustis/ sacrificiis
quæ tota cremabantur,soluam tibi vota mea.Quæ aperuerunt labia mea/vt exirent extra: & locutū
est os meum in angustia mihi/tempore quo mihi erat angustia.Holocaustā autem/non qualiacunq;,

ſed pinguium aſcendere faciam. Dicuntur holocauſta aſcendere/quia totum holocauſtum conſume/batur in aſcenſu ignis & fumi. cum incenſo/hoc eſt adipe, arietum/quod incendebatur in ſacrificiis, faciam vaccinam cum hircis. In quibus expreſſit omnia genera animalium quadrupedum quæ offerebantur. ſ. vaccinum/ouinum/& caprinum. & expreſſit omnia genera ſacrificiorum : ſcilicet holocau/ſta/& hircos pro peccato/& pacifica in incenſo arietum/& oblationes votiuas.

Venite audite. Tractatur hic illa particula ponite honorē laudē eius. Poſtq̄ declarauit qūo gubernati ſunt a deo in exterioribus cū gloria diuini nominis: declarat modo qūo egit deus ſecum ſm ītima qbus maxime honoratur deus. Et cōſiſtere dicitur interna dei gubernatio in duobus. ſ. oratione (hoc ē cōtinuo recurſu ad deū) & mundicia cordis ab iniqtate. his. n. duobus gubernatū interius ſe teſtatur a deo. ⁋ Venite/ſtudio, audite (ſuperius dixit venite & videte opera dei/quia videri poſſunt: nūc dicit audite, quia ea quæ latent in animo audiri potius q̄ videri poſſunt) oēs timentes deū. non inuitanſ oēs ſed ſoli timētes deū ad audiendū hæc interna: quia nō oēs ſunt capaces. Et narrabo quæ fecit/ſupple deus, aīę meę/intus. Ecce primū. Ad ipſum ore meo vocaui/recurri, & exaltans ſub lingua mea: hoc eſt nō qualitercūq; ore meo inuocaui, ſed & exaltans fui ipſum ſub lingua mea/intus in meditatione pe/ctoris mei. Et ſignificat augmētū orationis/inchoantis a recurſu ad deū/& auctę in meditatione eleuāte deū nō in ſeipſo ſed in mente orantis. ⁋ Iniqtatē ſi vidi in corde meo. ecce ſecūdū. nō audiet dn̄s. In/tellige quātū eſt ex merito orantis. indignus eſt enim iniquus audiri: quum indignus ſit ēt pane quo veſcit ſm aug. Propterea audiuit deus, auſcultauit in voce orōnis meę. Cū modeſtia explicat mundi/ciā ſuā ab iniqtate, affirmādo q; deus attendit & exaudiuit orationē ſuā. Vnde & gratias agēs ſubdit. Benedictus/benedictione laudis & honoris, deus: qui nō ceſſare fecit ſeu amouit orationē meā/hoc eſt qui fecit perſeuerare me in oratione, & gratiam ſuam a me/hoc eſt qui fecit perſeuerare me abſq; iniq/tate: hoc enim eſt gratię eius. ad quod ſecutum eſt meum orationis opus. Et intendit (vt iam dictum eſt) inſtruere mundum ab exemplo q; ſic deus gubernabit animas eorum/q; ſic oportet homines mū/di ſe habere cum deo intus in animis ſuis. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO ¶ Victori in pſalmis canticū carminis. LXVI.

DEus miſereatur noſtri & benedicat nobis: illuminet uultum ſuum ſuper nos & miſereatur noſtri.

Vt cognoſcamus in terra uiam tuam: in omnibus gentibus ſalutare tuū.

Confiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes.

Lętentur & exultent gētes: quoniam iudicas populos in ęquitate & gentes in terra dirigis.

Confiteantur tibi populi deus/confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum ſuum.

Benedicat nos deus deus noſter benedicat nos deus: & metuant eum omnes fines terrę.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincēti in modulationibus pſalmus cātici. LXVII.

†dii 1 Propheta DEus† miſerebitur noſtri & benedicet nobis: illuminabit facies ſuas nobiſcum. Selah.

2 Ad cognoſcendum in terra uiam tuam: in omnibus gentibus ſalutem tuam.

†dij 3 Confitebuntur te populi deus†: confitebuntur te populi omnes.

4 Lętabuntur & laudabunt gentes: quoniā iudicabis populos in rectitudine & gētes que in terra duces ipſas. Selah.

†dij 5 Confitebuntur te populi deus†: confitebuntur te populi omnes.

†dii 6 Terra dedit fructum ſuum: benedicet nobis deus† deus noſter.

†dij 7 Benedicet nobis deus†: & timebunt eum omnes fines terræ.

TItulus eſt. Vincenti in modulationibus pſalmus cantici. De quo vt ſupra.

¶ Materia pſalmi (vt ex ipſo apparet pſalmo) eſt aduentus meſię in ſalutem mūdi. Expreſſe nā/q; dicitur/in omnibus gentibus ſalutem tuam. & lętabuntur & laudabunt gentes, quoniā gentes quę in terra ſunt duces. Et rurſus. timebunt eum omnes fines terrę. Conſtat. n. q; ſalus & dux gentium om/nium ſolus meſias eſt; & q; ad tempus meſię ſpectat timor dei in vniuerſo orbe.

❡SVMMARIVM EST.

❡Propheta prędicit futuram humano generi diuinam misericordiam/ad ducendum & rectificãdũ: illuminationẽ/ad notificãdũ viam dei & salutẽ:benedictionẽ/ad multiplicãdũ numero & merito.

❡Persona loquens propheta est.

DEus miserebitur nostri. Diuidit psalmus in partes duas:ppositiuã materię,& executiuã/ibi ad cognoscẽdum.❡Proponit tria.futurã misericordiã/deus miserebit nostri:futurã benedictio/nẽ/& bñdicet nobis:futurã illuminationẽ/illuminabit facies suas nobiscũ:hoc est notitiã suã claro lu mine mõstrabit nobis.Metaphorice siqdem loqtur de deo tanq̃ de homine monstrãte faciem suam clarã in claro lumine vt bene possit cognosci.ita deus exhibebit se claro lumine cognoscibilẽ nobis: vt de facto fecit quũ verbũ caro factũ est/& tot miraculis & operibus seipsum manifestauit.

❡Ad cognoscendũ. Incipit hic pars executiua tali ordine.Prĩo tractat illa pticula / illuminabit.Se cũdo illa/miserebit/ibi cõfitebunt.Tertio illa/benedicet/ibi cõfitebunt te.❡Ad cognoscendum in ter ra viam tuã.Primus effectus illuminationis describitur vt cognoscamus in terra viam dei : tum qua deus venit ad nos:tum qua itur ad deum.In omnibus gentibus/non in iudęis tm̃,salutem tuam/me siam qui est salus vniuersorum.Et hic scribitur secundus effectus illuminationis.

Confitebũtur te. Tractatur hic illa pticula/deus miserebit nostri: p̃dicẽdo fidem & lętitiã ob diuinã misericordiã in gẽtes. Cõfitebunt te/confessione fidei & laudis,populi/vniuersi,o deus: confitebuntur rursus te populi omnes/exaggerãtis est.Lętabuntur & laudabunt/cantando , gentes/quæ nunc idola/ trę sunt:quoniam iudicabis populos in rectitudine/eorum,quos modo iudicas s̃m prauitatem eorũ: quia mõ sunt iniqui & tunc erunt recti.Et hic erit effectus gratiæ qua deus miserebitur. Et gentes in terra duces ipsas.Ecce prior effectus misericordiæ mediante quo populi erunt recti.quia tu duces gen tes ipsas quæ in terra sunt:hoc est quia eris dux & director gentium ex tua misericordia.

Confitebũtur te. Tractatur hic illa particula/& benedicet nobis:introducendo eam sicut priorem de misericordia.Confitebuntur te populi deus,confitebuntur te populi omnes:quia terra dedit fructum suum.Ecce effectus benedictionis diuinæ . terra dedit fructum suum : hoc est quem debebat proferre. Ante christi aduentum terrenus homo non dedit fructum boni operis quem dare debebat:sed vbi il luxit christus,terra protulit fructum boni operis quem debebat proferre.Benedicet nobis/multiplica bit nos.benedictio siquidem dei ad multiplicationem spectat:vt patet gene.i.& pluries in scriptura. deus/natura,deus noster/per gratiam vnionis personalis.Benedicet nobis deus/multiplicabit non so lum numero sed merito:& timebunt eum / ecce meritum timoris filialis,omnes fines terræ/ecce mul tiplicatio numeri.Amen.

❡VVLGATA EDITIO. ❡Victori dauid psalmus cantici. LXVII.

EXurgat deus & dissipentur inimici eius:& fugiant qui oderunt eum a facie eius.

Sicut deficit fumus deficiant : sicut fluit cera a facie ignis sic pereant peccatores a facie dei.

Et iusti epulentur & exultent in conspectu dei:& delectentur in lętitia.

Cantate deo/psalmum dicite nomini eius:iter facite ei qui ascendit super occasum/ dominus nomen illi.

Exultate in cõspectu eius:turbabũtur a facie eius/patris orphanorũ & iudicis uiduaꝝ.

Deus in loco sancto suo:deus qui inhabitare facit unius moris in domo.

Qui educit uinctos in fortitudine:similiter eos q̃ exasperãt qui habitant in sepulchris.

Deus cum egredereris in conspectu populi tui:cum pertransires in deserto.

Terra mota est/etenim cœli distillauerũt:a facie dei sinai a facie dei israel.

Pluuiam uolũtariã segregabis deus hęreditati tuę:& infirmata est/tu uero perfecisti eã.

Animalia tua habitabunt in ea:parasti in dulcedine tua pauperi deus.

Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa.

Rex uirtutum dilecti dilecti:& speciei domus diuidere spolia.

Si dormiatis inter medios cleros:pennę columbę deargentatę,& posteriora dorsi eius in pallore auri.

Dũ discernit cœlestis reges sup eã/niuę dealbabũtur i selmon:mons dei mons pinguis.

Mons coagulatus mons pinguis:ut quid suspicamini montes coagulatos?
Mons in quo beneplacitum est deo habitare in eo:etenim dominus habitabit in finẽ.
Currus dei decem milibus multiplex milia lętantium:dñs in eis in sinai in sancto.
Ascendisti in altum/cæpisti captiuitatem:accæpisti dona in hominibus.
Etenim non credentes inhabitare dominum deum.
Benedictus dñs die quotidie: prosperum iter faciet nobis deus salutarium nostrorum.
Deus noster deus saluos faciendi:& domini domini exitus mortis.
Veruntamen deus confringet capita inimicorum suorum:uerticem capilli perambulantium in delictis suis.
Dixit dominus.ex basan conuertam/conuertam in profundum maris.
Vt intingatur pes tuus in sanguine:lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.
Viderunt ingressus tuos deus:ingressus dei mei regis mei qui est in sancto.
Preuenerunt principes cõiuncti psallẽtibus:in medio iuuencularum tympanistriarũ.
In ecclesiis benedicite deo domino:de fontibus israel.
Ibi beniamin adolescentulus:in mentis excessu.
Principes iuda duces eorum:principes zabulon & principes neptalim.
Manda deus uirtuti tuę:confirma hoc deus quod operatus es in nobis.
A templo tuo in hierusalem:tibi offerent reges munera.
Increpa feras arundinis/congregatio taurorũ in uaccis populorum:ut excludant eos qui probati sunt argento.
Dissipa gentes quæ bella uolunt:uenient legati ex ęgypto, ęthiopia pręueniet manus eius deo.
Regna terræ cantate deo:psallite domino.
Psallite deo qui ascendit super cœlum cœli:ad orientem.
Ecce dabit uoci suæ uocem uirtutis:date gloriam deo super israel, magnificentia eius & uirtus eius in nubibus.
Mirabilis deus in sanctis suis/deus israel ipse dabit uirtutem & fortitudinẽ plebi suæ: benedictus deus.

IVXTA HEBRÆVM. Vincenti dauidi psalmus cantici. LXVIII.

†dij 1 Propheta. EXurget deus†:dispergentur inimici eius/& fugient osores ipsius a faciebus eius.

2 Sicut in propelli fumũ/propelles [eos] :sicut in liquefieri ceram a faciebus ignis/ peribunt
†deoꝝ impii a faciebus dei†.
†deoꝝ 3 Et iusti lætabuntur:exultabunt faciebus dei†/& gaudebunt in lętitia.
†dijs†equitanti 4 Cantate deo†/canite nomen eius:exaltate equitantem†in cœlis in deo nomine suo/& exultate faciebus eius.
†dii 5 Pater meus pupillorum & iudex uiduarum:deus†in habitaculo sanctitatis suę.
†dii 6 Deus†faciens sedere unicos domi/educens uinctos in congruẽtiis:tantum rebelles habitauerunt siccitatem.
†dii 7 Deus†in egredi tuo faciebus populi tui:in deambulare tuo in deserto. Selah.
†deoꝝ †deoꝝ 8 Terra tremuit/etiam cœli distillauerunt a faciebus dei†:iste sinai a faciebus dei† dei israel.
†dij 9 Pluuiam uoluntatum facies eleuare deus†hereditati tuę:& fuit lassa/tu firmasti ipsam.

10 Congregatio tua sederunt in ea: pparabis in bonitate tua pauperi deus†. †dij
11 Dominus dabit dictum annunciatricum exercitus magni.
12 Reges exercituum mouebuntur mouebuntur: & habitatrix domus diuidet spolium.
13 Si iacebitis inter confinia: pennę columbę coopertę in argento / & alę eius in uirore
auri.
14 Frangente omnipotente reges in ea: ninget in salmon.
15 Mons dei† (etiam) mons basan: (e tamē) mons celsitudinum (est) mons basan. †deorum
16 Quare saltabitis (o) mōtes celsitudinum: hic mons (quem) desiderauit deus† ad habitaculum su† †dij †habitaculo suo
um† etiam dominus habitabit semper.
17 Currus dei† duę myriades milium angelorum: dñs† in eis, sinai in sanctitate. †deorum
18 Ascendisti in excelsum† / captiuasti captiuitatem: accepisti dona in adam / & etiam rebel †dñi mei †excelso
les ad habitandum dominum deum†. †deos
19 Benedictus dominus† die die: onerabit nobis deus salutem nostram. Selah. †dñi mei
20 Ipse deus nobis / deus salutibus: & deo dominus† (suppetūt) morti exitus. †dñis meis
21 Tantum deus† uulnerabit caput inimicorum suorum: uerticem crinis perambulantis †dij
in peccatis suis.
22 Dixit dominus†. Vox dei. de basan faciam reuerti / faciā reuerti de profundis maris. †dñi mei
23 Propheta. Propterea tinges pedem tuum in sanguine: linguam canum tuorum ab ini
micis ab ipso.
24 Viderunt gressus tuos deus† gressus dei mei regis mei in sanctitate. †dij
25 Preuenerunt principes post sonatores, in medio iuuencularum cymbalizantium.
26 In ecclesiis benedicite deum† dominum†: de uena israel. †deos †dominos meos
27 Ibi beniamin paruulus dominans ipsis: principes iuda adunatio eorum, principes za-
bulon / principes neptalim.
28 Pręcepit deus tuus fortitudinem tuam: robora deus† hoc (quod) operatus es nobis. †dij
29 A templo tuo super hierusalem: tibi portabunt reges munus.
30 Increpa bestiam arundinis / congregationem fortium in uitulis populorum calcantem
in frustis argenti: dispersit populos (qui) bella uolent.
31 Venient pingues ex ęgypto: ęthiopia faciet currere manus suas deo†. †dijs
32 Regna terrę cantate deo†: canite domino† Selah. †dijs
33 Equitanti in cœlis cœlorum principio: ecce dabit in uoce sua uocem fortitudinis. †dñis meis
34 Date fortitudinem deo†: super israel superbia eius / & fortitudo eius in cœlis. †diis
35 Terribilis deus† a sanctuariis tuis / deus israel ipse dans fortitudinē & robora populo: †dij
benedictus deus†. †dij

TItulus est. Vincenti dauidi psalmus cantici. De quo vt supra.
¶ Circa materiam psalmi questio occurrit propter autoritatem apostoli pauli ad ephe. 4. indu-
centis ex hoc psalmo illum versiculum / ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem dedit dona
hominibus / de ascensione christi & de distributione donorum spiritussancti facta per christum. Hinc
enim apparet ꝙ psalmus iste ad literam tractet de mesia. Textus autem psalmi prę se fert ꝙ ad literam
tractat de efficacia diuina erga deductionem / quietem & pacem populi israel in terra promissionis. In
principio nanq; psalmi manifeste tractatur tum efficacia dei ad dispergēdos inimicos. tum cura dei
ad subleuādos afflictos. tū modus deducendi populū israel ex egypto p desertū. In medio psalmi clare
describit currus dei in mōte sinai. In fine quoq; psalmi clare de templo hierlm tractatur. Et in vltimo
concluditur psalmus in excellentia dei super israel / & terribilitate eiusdem a sanctuariis eius. Quæ

omnia testanẗ psalmum ad literam tractare ea quæ sunt veteris testamenti. Et accedit ad hæc ꝙ psalmus iste inchoat a versiculo quo vtebatur moyses quum arca domini eleuabatur ad iter: scilicet. surge domine & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te a facie tua: vt patet nu. 10. ⁋ Quocirca cōcludendum est ꝙ apostolus sensu mystico illius versiculi vsus est applicando ad christum: & ꝙ materia psalmi ad literam est efficacia diuinę potētię erga populum israel, tum quo ad introductionem eius in terram promissionis/ destruendo inimicos &c̄. tum quo ad seruationem eius in ipsa terra promissionis in pace & lętitia ex diuino cultu in templo hierosolymitano.

⁋ SVMMARIVM EST.

⁋ Propheta canit primo deum exurrecturum ad q̄ facillime destruēdū inimicos suos & dādum gaudium iustis coram deo: vt testatur tam magnus exercitus angelorum in sina/ cum grādine in salmon & appōne basan. ita ꝙ si populus israel perseuerasset iustus/ fuisset velut columba argentea & aurea. Canit deinde ꝙ non obstāte rebellione eorum/ deus punitis rebellibus induxit eos in terram promissam cum magna potentia: supplicans vt corroboret cœpta & magnificet templum, ita vt dissipet aduersarios & veniant ex omni parte mundi ad adorandum deum in hierusalem &c̄.

⁋ Persona loquens propheta est: recitans etiam semel diuinam vocem.

Exurget deus. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materię, & executiuam/ ibi deus in egredi tuo. ⁋ Proponit duo. Primū est id quod facturus erat deus in deductione populi israel i terram promissionis si populus perseuerasset iustus. hoc enim proponit in primis versiculis, describendo deum exurrecturum ad duos effectus. s. totalem destructionem inimicorum & plenam lętitiam populi israel iusti. Et futurum exurget/ non respicit tēpus psalmi: sed tempus pręcedens eductionem filiorum israel de ęgypto. Et ex industria propheta non vsus est verbo p̄teriti temporis/ exurrexit dominus: quia intendit significare diuinum surgere ſm se: hoc est ꝙ surrexerit ad efficiendos illos duos effectus, quos tamen non effecit quia populus non perseuerauit iustus. Descriptio enim hæc in futuro/ pendulos tunc effectus significat. Et eadem ratione vterq; effectus significatur in futuro. ⁋ Dispergentur inimici eius. Primus effectus describitur penes quattuor. s. dispersionē/ fugā/ expulsionē/ & iteritum. vt plena destructio inimicorum describatur. ⁋ Vbi nota tria. Primum est ꝙ non describuntur inimici populi israel/ sed inimici dei: vt intelligamus ꝙ ratio destructionis eorum non erat inimicitia ad populum, sed inimicitia ad deū. Vnde & gene. 15. dicit deus ad abraham de istis nationibus. nondum cōplete sunt iniquitates amorręorꝝ/ vt mereantur destrui. ⁋ Secundū est ꝙ nullus describitur hic pugnator nisi deus. vt intelligamus ꝙ sicut īcœpit solus pugnare cōtra ęgyptios/ ita solus pugnasset cōtra amorręos & chananęos. ⁋ Tertium est facilitas efficiendi hæc. Quæ duabus similitudinibus significaẗ. Altera est. Sicut propellitur fumus: qui facile a vēto propelliẗ, & qui velut res valde exosa domi a cunctis expellitur. Altera est liquescentis cæræ a facie ignis: quæ resoluiẗ in vapores & non remanet/ & facillime ab igne destruitur. Et iusti lętabuntur. Ecce secundus effectus. Vbi significantissime nō dixit & filii israel/ sed dixit iusti: ad significandum ꝙ surrexerit deus ad hæc faciendū propter iustos/ hoc est si iusti perseuerarent. Nec sola lętitia sed exultatio coram deo obuenisset: & rursus gaudere in lętitia. vt ex his adiectionibus describatur lętitia iustorum. tum coram deo in diuino cultu. tum ex subtractione euentuum impedientiū lętitiam: hoc. n. significatur dicēdo/ & gaudebūt in lętitia. Multi enim non possūt in suis lętitiis gaudere propter aliquos euentus impedientes. istis autem iustis deus nō solum prouisurus erat de lętis rebus, sed etiam de subtractione impedimentorum vt possent in lętitiis gaudere.

Cantate deo. Incipit ꝓponere secundum: scilicet illud quod deus de facto fecit in eductione & deductione populi in terrā promissionis. Ita ꝙ vbi primū ꝓposuit qđ deus fecisset si populus perseuerasset iustus/ modo ꝓponit id quod deus de facto fecit pp̄lo nō pseuerāte in iustitia. Et hoc ꝓponit in his versiculis: inchoans ab inuitatiōe ad laudādū deū. Canite deo, canite nomē eius. Nō solū deū sed nomen eius cātādū monet. Et ne sit hęsitatio de quo deo/ subiūgit. exaltate eq̄tantē in cœlis. Et siłr ne sit hęsitatio de noīe/ adiungit. in deo noīe suo. ⁋ Nota singula. Describiẗ deus in cœlis nō qualitercūq; sed eq̄tans: hoc est mouens cœlos ad siłitudinem equitantis/ hoc est agentis per intellectum & volūtatē. eq̄tare. n. nō est nisi agentiū a ꝓposito. Et qm̄ multi sunt eq̄tātes in cœlis (quot. s. sunt motores cœlorū) ideo descripsit equitātem non qualitercūq;, sed in deo nomine suo. alii. n. motores cœlorum mouent respectiue ad deū: solus aūt deus mouet in deo vt ꝓprio nomine/ in quo non cōicat cum aliis: hoc est in deitate sibi propria. ⁋ Et exultate faciebus eius. Non solum canite exaltātes deum in proprio nomine, sed etiam exultate faciebus eius/ hoc est considerantes pręsentiam eius. In quo explicatur fides diuinę prouidentię. qui enim credit deū curā habere nostri/ colit eū tanq̄ facie p̄sentē. Et intendit ad literā ꝙ exultent in cultu diuino considerantes diuinam pręsentiam in illo cultu. ⁋ Pater meus pupillorū. Inuitatis ad gratias agendum deo/ explicat beneficia dei quæ de facto cōtulit: incipiens ab eductione populi ex ęgypto. Ita ꝙ narrat primum beneficium. Deus in habitaculo sanctitatis suę/ hoc est i seipso seu in cœlis, educens vinctos in congruentiis/ hoc est filios israel vinctos vinculis imperii pharaonis eduxit tēpore congruo: iuxta ꝙ promiserat abrahę gene. 15. in generatione quarta reuertētur huc

Reliqua tria beneficia ad terram promiſſionis ſpectant. Pater meus pupillorum/hoc eſt pater ꝓprius
pupillorũ,& iudex viduarũ,& faciẽs ſedere vnicos domi.quod eſt reddere ſecuros homines qui ſoli do
mi ſunt.Sicut.n.pupilli egent patre & viduę ius dicente ſibi,ita ſoli in domibus exiſtentes egent dan/
te ſibi ſecuritatem:qm̃ carentes ſocietate habent vnde timeant.⁋ Tm̃ rebelles.Inter bñficia in termi/
no a quo & beneficia in termino ad quem/narrat geſta in medio.ſ.habitationẽ per.40.annos in deſer
to:& hoc ex eoꝝ iniquitate.Tm̃ rebelles/& non iuſti,habitauerunt ſiccitatẽ/deſerti. Vbi vides propo/
ni quæ de facto deus compleuit:ſcilicet quattuor beneficia(libertatem/pacem iuſtitiam/& miſericor/
diam)in populo educto in terram promiſſionis,cum punitione eiuſdem in deſerto.

¶ **Deus in egredi tuo.** Incipit hic ps executiua tali ordine.Prĩo tractanẽ prius ꝓpoſita.ſ.ad qd ſurre
xerit deus faciẽdũ ſi iuſti perſeueraſſent.Secundo tractantur poſtea ꝓpoſita/ibi aſcendiſti in excelſum.
¶ Declarando itaq; ad qd exurrexerit deus quãtũ erat ex pte eius/ĩchoat a ducatu populi ex egypto.
Deus in egredi tuo/per colũnam ignis & nubis,faciebus populi tui/hoc eſt ante faciẽ ppl'i tui viſibili/
ter apparẽs:in deambulare tuo in deſerto(vbi manifeſte apparet ꝙ de ducatu ppl'i in deſerto loqtur)
terra tremuit.Hic tremor terræ(hoc eſt terremotus)nõ inueniẽ alicubi ſcriptus niſi hic:vbi qa ſcribiẽ
ꝑ modũ hiſtorię/& e regione terrã a cœlis textus diſtinguit tanq̃ in vtriſq; miraculũ deſcribendo,inſi/
nuaẽ aliquẽ terremotũ tunc accidiſſe.Et lr̃a inſinuat ꝙ iſte terremotus fuerit in monte ſinai:qm̃ poſtq̃
textus dixit terra tremuit/etiã cœli diſtillauerũt a faciebus dei,declarãs ſubiungit.iſte ſinai a faciebus
dei/dei iſrael.In qua ſubiũctiõe explanare cõtextus videẽ id quod dixerat terra tremuit/ apponẽdo iſtẽ
ſinai.& quod dixerat a faciebus dei/apponẽdo dei iſrael.& quod dixerat cœli diſtillauerũt/ſubiungẽdo
pluuiã volũtatũ facies &c̃. Vnde & hebręi affirmãt mõtẽ ſina tũc tremuiſſe.Quãuis nullus error ſit in
telligere ꝑ tremorẽ terrę timorẽ gentiũ audito trãſitu maris rubri:iuxta illud exo.15.tũc conturbati ſũt
principes edom,robuſtos moab obtinuit tremor.⁋ Etiam cœli diſtillauerũt. Iſta diſtillatio declarabiẽ
ſubiungendo pluuiam.Dei iſrael.ad explicãdum eundẽ eſſe deũ & deũ iſrael:hoc ẽ qui colitur a popu/
lo iſrael.⁋ Pluuiã volũtatũ.Duplex pluuia inuenitur ſcripta ĩ deſerto.Altera mãnę:iuxta illud.& pluit
illis manna ad manducandum.Altera coturnicum:iuxta illud.& pluit ſuper eos ſicut puluerem car/
nes,& ſicut arenam maris volatilia pennata. Vtraq; autem fuit pluuia voluntatũ/hoc eſt appetitionũ
ppl'i appetentis cibum & carnes. Vtrãq; pluuiã fecit deus eleuare ſuper eos:quia ambę miraculo factę
ſunt,per cauſas tñ ſecundas.⁋ Hęreditati tuę/populo tuo in hęreditatẽ aſcito.Et fuit laſſa.Effectus hu
iuſmodi pluuię ſignificatur per hoc ꝙ hęreditas dei fuit laſſa/deficiẽtibus alimẽtis,tu firmaſti ipſam/
ꝓbendo alimentũ cœleſte. Vnde & ſubditur declarando.Congregatio tua ſederunt in ea.Magnitudo
effectus ſubiungiẽ,ꝙ nõ ſolũ aliqui ſed vniuerſa congregatio tua non ſolũ refocillati ſunt ſed ſederũt/
quieuerunt,in ea/pluuia mannę.Pręparabis in bonitate tua.perſeuerantia beneficii ſignificatur ꝑ fu/
turum ꝑparabis:& reſpicit ꝑteritum ſederunt.Significaturq; ꝙ deus ſua bonitate perſeuerauit proui/
dendo pauperi populo in deſerto omnia neceſſaria/non ſolum ad victum ſed etiam ad veſtitum.nam
& veſtimenta eorum non ſunt attrita & calciamenta non ſunt conſumpta.

Dominus dabit dictũ. Aduerte circa literam ꝙ ab hinc incipit ſententia conditionalis.ſ. ſi iacebi/
tis inter confinia,dñs dabit dictum/& reges exercituum mouebunẽ/& pẽnę colũbę &c̃. Intẽdit.n.pro/
pheta deſcribere ꝙ ſi populus obediſſet/hæc oĩa fuiſſent adimpleta.Et inchoat a dicto annunciatricũ
exercitus magni.Et intẽdit per voces annũciatrices/fulgura/tonitrua & buccinam in mõte ſinai exo.
19.hæc.n.ſigna annũciabãt exercitũ magnũ angeloꝝ cum deo in monte ſinai. De quo exercitu infra
ſubiungitur.currus dei &c̃.Et dicit ꝓpheta ꝙ dñs dabit dictũ/hoc eſt executioni mãdabit atq; efficiet
id quod dictum eſt per hæc ſigna:hoc eſt deſtructionẽ inimicoꝝ. Dictũ enim ab annũciantibus exer/
citũ magnum/eſt ſubactio inimicoꝝ:qm̃ ad hoc tẽdit exercitus vt ſubiiciantur ſibi inimici & ad hoc
ꝑmittunẽ nuncii.⁋ Reges exercituum.Ecce dictũ quod dabit deus.ſ.reges exercituũ/amorręoꝝ & cha
nanęoꝝ,mouebunẽ/timore vagãdo,& iterũ mouebũtur.ad exaggerãdã fugã illoꝝ regũ a facie dñi re/
petiẽ.Et habitatrix domus diuidet ſpoliũ.Maxima deſcribiẽ ſecuritas/& tãta fugatio hoſtiũ ꝙ non pu
gnatores ſed mulier habitatrix domus/nõ ſequẽs caſtra,diuidet ſpolia inimicoꝝ fugatorũ a deo.Si ia
cebitis inter confinia.Iacere inter confinia eſt quieſcere in ꝑſtitutis terminis. Iacuiſſent inter confi/
nia,ſi iubente domino vt ingrederentur in terram promiſſionis(quæ per confinia hic ſignificatur:qa
data erat populo illi pro confinibus eius)obediſſent.Sed noluerũt quieſcere inter confinia:quum au/
dita voce eorum qui explorauerant confinia noluerunt progredi,ſed dixerunt.conſtituamus nobis du
cem & reuertamur in ęgyptum/nu.13.&.14. Et ex hac conditionali vt dictum eſt/inchoat tota iſta ſen
tentia.⁋ Pennę columbę.Non ſolum reges exercituum fugabuntur/& ſic ꝙ mulier aſſueta manere do
mi diuidet ſpolia, ſed vniuerſa congregatio erit tanq̃ columba(hoc eſt animal imbelle/nõ pugnãs)
cuius pẽnę cooptę eẽnt argẽto & alę eius in virore auri.Ex qua metaphora immẽſitas diuitiaꝝ ſignifi
caẽ abſq; hoc ꝙ ipſi pugnarẽt/exercitu angelico pugnãte ꝓ eis.Et aduerte ꝙ viror auri dr̃ nõ ſm colorẽ
viridẽ:ſed ſm viuacitatẽ herbę ſeu plãtę valde viridis/metaphorice dr̃ auri viror.⁋ Frangẽte oĩpotẽte
reges ĩ ea.Aduerte hĩ vt ĩtelligas ꝓgreſſũ lr̃ę:ꝙ ꝓpha ĩtẽdẽs mõſtraẽ ppl'o qd de⁹ effeciſſet ſi obediſſent,

affert vltra beneficia deductionis/tria ad hoc psuadẽdũ.Primũ exercitũ angelo℞ q apparuit in mõte
sinai:vt subiunget.Secũdo grãdinẽ diuinã in cõtritiõe exercituũ qnq₃ regũ tpe iosue.Tertio accumu
latiõnẽ amorreo℞ vltra iordanẽ ad terrã pmissionis:de qua dicet.mons dei mons basan.Hæc.n.tria fa
cta/plenã fidẽ faciũt ꝙ alia fecisset si iacuissent inter cõfinia.Tãgit ergo historiã scriptã iosue.10.Fran/
gente omnipotẽte reges.Quãuis.n.iosue irruerit super illos quinq₃ reges,optime tñ dicitur hic ꝙ deus
omnipotẽs fregit illos reges:qm̃ non fuisse illã victoriã ipsius/ex eo patet ꝙ oẽs de exercitu iosue re/
uersi sunt sani & integro nũero.In ea/cõgregatione seu colũba:vtroq₃.n.noĩe appellata iam est.in ea
scilicet irruente seu procedente omnipotens fregit & contriuit reges.¶ Ninget in salmon.Grandina/
re appellatum est vulgari nomine ninget.Dicitur enim ibidem ꝙ tunc misit dominus super eos lapi/
des magnos grandinis de cœlo:ita ꝙ multo plures mortui sunt lapidibus grandinis q̃ gladio.Hu/
iusmodi grando describitur hic per ningere in salmon.nam huiusmodi grando fuit in descensu bethe
ron:& cõstat vtrãq₃ betheron ĩter termĩos filio℞ ioseph describi iosue.16.Mons aũt salmõ(vt appet iu
di.9.ẽ supra sichẽ:ac p hoc ps mõtis ephraim,ĩ quo cõstat eẽ sichem.ita ꝙ mons salmõ erat ps eminẽs
supra sichem.Et sic grãdo ista debuit appere ex pte salmon.& ppea describit̃ ĩ salmon.Et ĩduxit hoc p/
pheta p testimonio sensibili manifesto ꝙ dñs pugnaret in ipsa cõgregatione filiorũ israel contra ho/
stes.¶ Mons dei.Tertium testimonium etiam sensibile ex cumulo beneficii affertur.Vbi scito ꝙ mons
basan non erat intra terminos terræ promissionis:vt patet ex eo ꝙ moyses nunq̃ intrauit in terrã p/
missionis,qui tamen intrauit in mõtem basan/subactis duobus regibus amorrẹorum.s.sichon & og.
Et quãuis non esset pars terræ promissionis,deus tamen ad cumulum beneficii donauit illum populo
israel quasi primitias:experimento monstrans viuente moyse q̃ facile daturus populo esset terram p/
missionis.Et licet ibi fuerint duo regna/dauid tamen meminit in hoc loco solius basan:tum ex parte
montis optimi:tum ex parte regis/qui erat gigas.Ita ꝙ subactio illius regni tanq̃ res valde notabilis
in exemplum adducitur.Et quoniam textus caret omni copula verbali/obscurus est.& ordinandus
est sic.Mons dei est iam mons basan,ita ꝙ mons basan iam effectus est mons dei.Et ne putes paruum
aliquid hoc esse,subiungendo declaratur ꝙ hoc est magnipendendum/affirmando mons celsitudinũ
est mons basan.Ac si aperte diceret.Quum dixi ꝙ mons basan est effectus mons dei,non dixi aliquid
paruipendendum:qm̃ mons basan est mons celsitudinũ/& non est mons paruitatũ:ac per hoc mons
celsitudinũ ẽ effectus mons dei.Et appellatur mons basan mons celsitudinũ:quia(vt dicitur deute.3.)
vocabatur terra gigantũ:& erant ibi sexaginta vrbes munitẹ muris altissimis/portis & vectibus,absq₃
oppidis ĩnumeris.Et ad literã mons basan est mons hermon:vt colligitur ex iosue.12.&.13.iunctis.3.
ca.deute.nã prẹcipuus mons nominatus in illis duobus regnis est mons hermon:& de eo specialiter
dicitur ꝙ erat sub og rege basan.¶ Quare saltabitis montes celsitudinũ? Ab exemplo montis basan
apostrophat ad reliquos principes montanos.Quare saltabitis o mõtes celsitudinum:hoc est quare
eleuabitis vos ad similitudinem saltãtium vt superetis populum dei?Quasi dicat.frustra adnitemini:
quare non discitis ab exemplo montis basan?Hic mons.Pronomen hic/demonstrat mõtem terræ p/
missionis in quo exhibendus erat cultus deo.Et est ad literam mons moria.quem desiderauit moyses
videre/petens a deo circa vltimum vitẹ suẹ.transibo & videbo terram hanc optimam trans iordanẽ
& montem istum egregiũ (seu bonum) & libanum/deute.3.Et sic optime quadrat afferre pro ratione
ꝙ frustra eleuabuntur principes montium terræ promissionis:quia deus iam decreuit montem terræ
promissiõis in habitaculum sibi,ita ꝙ dñs habitabit ibi semper.¶ Currus dei.Dixerat superius ꝙ do/
minus dabit dictum annunciatricũ exercitus magni:declarat modo illum exercitum magnum.Cur
rus dei duẹ myriades(hoc est.20.milia)milium angelorum.& ponitur numerus finitus pro infinito.
dñs in eis/milibus angelorum,in sanctitate sinai.Ecce locus/mons sinai.& ecce tempus/in sanctitate:
hoc est quando deus apparuit in monte sinai in sanctitate:quando.s.apparuit ad dandum legem san
ctam/ad sanctificandum populum.Aduerte hic ꝙ de apparitione dei in monte sinai clare scribit̃ exo.
19.sed nihil ibi scribitur de multitudine angelorum.Verũtamen deute.33.moyses dicit.dominus de
sina venit & cum eo sanctorum milia,in dextera eius ignea lex &c̃.Si tamen nullibi alias inueniretur,
iste psalmus sufficiens reddit testimonium ꝙ ibi fuerunt multa milia angelorum.

Ascendisti in excelsum. Expedita prima parte(declaratis.s.iis quæ paratus facere erat deus iusto po
pulo)tractatur nunc secunda pars:declarando ea quæ etiam de facto peccante populo deus fecit.Et
quoniã secunda ista pars proposita fuit in principio psalmi in multis particulis,ideo ĩ hac executio/
ne multa tractantur.¶ Et apostrophans propheta ad moysen dicit.Ascendisti in excelsum/in cacumẽ
montis sinai,captiuasti captiuitatem.Ordine pᷓpostero scripta sunt hæc.nam prius captiuasti capti/
uitatem,& deinde ascendisti in excelsum.Et dicitur ad moysen captiuasti captiuitatem:quia captiui/
tatem filio℞ israel in egypto existentem/ad similitudinem captiuãtis eduxit.nam eduxit eos de seruitu
te ẹgyptiaca quodãmodo violente:quia & in egypto filii israel murmurabant contra moysen volẽtẽ
eos educere/exo.5.videat dominus & iudicet quoniam fetere fecisti sudorem nostrum coram pharao/
ne/& pᷓbuisti ei gladium vt occideret nos.Et in egressu ex egypto super mare rubrum dixerunt.forsitan
non

non erant sepulchra in egypto, ideo tulisti nos vt moreremur in solitudine/ exo.14. Et rursus exo.16. cur
iduxistis nos in desertũ istud/ vt occideretis oẽm multitudinẽ fame, vtinã mortui essemus in terra ęgy
pti qñ sedebamus sup ollas carniũ &c̃. Hęc enim testant̃ ꝙ velut violẽte eduxit eos de seruitute. & pro
pterea hic dicit̃ ad moysen/ captiuasti captiuitatẽ. ⁋ Accępisti dona in adã. i. hoie. Effectus describitur
subsecutus in monte sinai, ad qd ascẽderit in excellum. s. ad accipiẽdũ dona diuina in hoie. Ascenden/
te enim moyse in sina/ populus accępit legẽ: quę vicẽ maximoꝶ donoꝶ obtinet. Quãuis ẽt cõputãdo
legẽ pro vno dono/ multa ẽt dona accæperit: qm̃ tũc accępit donũ regni & donũ sacerdotii in popu/
lo: vt ibidẽ patet. ⁋ Et etiã rebelles ad habitãdũ dñm deũ. Inter tot dona quę accępisti a deo, accępi/
sti ẽt (sed nõ a deo) rebelles ad credẽdũ ꝙ dñs deus habitaret in populo. Et hoc pluries. nã & in descen/
su ex mõte iuenit populũ adorasse vitulũ: & postea rebelles fuerũt deo/ nolẽtes ꝓgredi in terrã ꝓmissio/
nis, diffidẽdo de deo. ℂ Benedictus dñs. Post apostrophationẽ ad moysen, gratias agit de donis quæ
moyses accępit in populo. Benedictus dñs/ bñdictiõe laudis, die die/ oi die successiue: qa onerabit deus
salutẽ nostrã nobis/ hoc est quia onus quod iponet nobis est onus salutis nostrę. Onus enim legis di/
uinę nõ est onus vanũ aut tyrãnicũ, sed est onus salutis nrẽ nobis/ hoc est ad vtilitatẽ nostrã. Et futuꝶ
onerabit respicit pręteritũ accępisti: & ponit̃ ad significãdã pseuerãtiam salutaris oneris diuinę legis.
⁋ Ipse deus. Declaraturus vindictã diuinã in rebelles/ prius ꝓpositos (tm̃ rebelles habitauerũt siccita/
tẽ) dicit vtrunqꝫ/ salutẽ scilicet & mortẽ subesse diuinę ptãti. Sed ipe deus nobis/ tanq̃ ex seipo, est deus
salutibus/ hoc est deus ad salutes nostras: & deo dño/ suppetũt, exitus. i. vię, morti/ ad mortẽ ad occiden/
dũ/ ad mortificãdũ. Tm̃ deus vulnerabit caput inimicoꝶ suoꝶ/ non vulnerabit caput iustoꝶ. Et dixit
hoc declarãdo qũo deo dño cõueniũt vię ad mortẽ. s. ex crimine hoium quo fiunt inimici deo. deus. n.
nõ est prius vltor q̃ hõ sit pctõr. Verticẽ crinis/ hoc est populi, pambulãtis in peccatis suis. Et intendit
ad lr̃am ꝙ deus nõ puniuit totũ populũ significatũ per crines expãsos pp magnã multitudinẽ: sed pu
niuit caput: qm̃ puniuit maiores (qui. s. numerati fuerãt a.20. annis & supra) qui fuerũt rebelles. ⁋ Di/
xit dñs. Declarat istã vulnerationẽ, afferẽdo p̃cęptũ dñi scriptũ nu.14. & deute.1. Vtrobiqꝫ. n. dixit deus.
reuertimini & abite in solitudinẽ per viã maris rubri. Hoc p̃cęptũ hic describit̃/ explanãdo terminum
a quo. De basan faciã reuerti: qa ad lr̃am reuersi sunt ex refutata aggressione basan. Hortabat̃ siqdẽ eos
moyses vt ascenderẽt in mõtẽ amorręoꝶ, qui (vt superius dictũ est) est mõs hermon: & populus terri/
tus voce exploratoꝶ/ diffidẽs ꝙ deus pro se pugnaret noluit. propterea iurauit deus ꝙ nullus eoꝶ qui
numerati fuerãt intraret in terrã ꝓmissionis/ exceptis iosue & chaleb: & p̃cępit eis vt redirẽt in desertũ
per viã maris rubri. Hoc enim hic significat̃ dicẽdo. De basan faciã reuerti/ populũ rebellẽ: faciam in/
quã reuerti de ꝓfundis maris/ hoc est per viã ꝓfundi maris rubri. ⁋ Propterea. Voci dei recitatę adiun
git̃ vox ꝓphetę apostrophãtis ad populũ rebellẽ/ tangẽs effectũ tunc subsecutũ. Vt. n. apparet in locis
allegatis, populus audito p̃cępto diuino de reuersione in solitudinem/ dixit. peccauimus dño, ascende/
mus & pugnabimus sicut p̃cępit dñs noster. Et nolẽte dño/ absqꝫ moyse & arca dñi ascẽderũt in mõtẽ
cõtra amorręos: & cęsi sũt israelitę ab amorręis. Hic effectus hic tãgit̃/ dicẽdo. Propterea/ pp rebellionẽ
tuã, tinges pedẽ tuũ in sanguine/ fugiẽdo a facie amorręoꝶ. Et dr̃ tingere pedẽ in sanguine/ ad significã
dã fugã cruẽtã: qa cũ cruore suo & suoꝶ fugiebãt. & linguã canũ tuoꝶ/ etiã tinges in sanguine. nõ solũ
pedẽ tuũ tiges i sanguine, sed ẽt linguã canũ tuoꝶ. Et dixit hoc, ad denotãdũ viã sanguie pfusam/ vsqꝫ/
adeo ꝙ canes lingerẽt sanguinẽ. Ab inimicis/ amorręis, ab ipo. Exaggerãdo apponit̃ ab ipso/ inimico:
ad significãdũ sanguinẽ effusũ ab inimicis tanq̃ ab ipo inimico/ & nõ solũ more bellico. vt & affectus
inimicitiæ & vehemẽtia seuiẽtiũ significet̃. dicit̃. n. deute.1. ꝙ amorręi tũc psecuti sũt israelitas quẽad/
modũ faciũt apes. Ita ꝙ litera est sic ordinãda. Tinges pedẽ tuũ & linguã canũ tuoꝶ in sanguine/ tuo,
ab inimicis. i. fuso ab inimicis, appositiue ab ipso/ inimico. Ascenderũt. n. israelitę ad pugnã cõtra vo/
luntatẽ dei: & ꝓpterea ꝓpessi sunt inimicos quantũ potuerũt. ℂ Viderũt. Descripta punitione popu
li per reuersionẽ in desertũ (ex qua morati sunt ibi vsqꝫ ad.40. annũ) describit mõ ꝓpĥa diuina bñficia
post.40. annũ valde summarie. Viderũt gressus tuos deus. Appellant̃ gressus dei opera dei in transitu
iordanis & in debellatione tot regnoꝶ: quę manifeste ad sensum viderũt esse opa dei. Gressus dei mei
regis mei/ hoc est nõ solũ tanq̃ dei sed tanq̃ regis (viderũt enim in opibus illis deũ tanq̃ regem populi
ꝓgrediẽtẽ ad debellãdũ hostes/ ad accipiẽdũ possessionẽ terrę ꝓmissionis) i sanctitate/ magnifice mõ/
strata tot miraculis. Pręuenerũt cantores. Trãsit ꝓpheta ad diuina bñficia tẽpore iudicũ & saulis. Vbi
aduerte ꝙ hæc particula inchoãda esset ab illa clausula/ p̃cępit deus fortitudinẽ tuã: & subiũgendũ in
ecclesiis benedicite: & postea pręuenerũt: & demũ ibi beniamin. Intẽdit enim canere ꝙ quia deus post
antiqua beneficia tẽpore moysi & iosue/ p̃cępit pluries fieri & esse fortitudinem/ robur/ potentiam po/
puli israel, ideo cantandum in huiusmodi victoriis est deo. ⁋ Vbi scito ꝙ propheta sicut summarie
tetigit beneficia diuina tempore iosue (dicendo viderunt gressus tuos &c̃.) ita summarie tangit mo/
do bñficia diuina tpe iudicũ & saulis in victoriis seu triũphis principum populi qui pugnauerunt ꝓ
eis. Describit. n. beneficia illa dicendo. pręcæpit deus tuus fortitudinem tuam. alloquitur enim popu/
lum, commemorando ꝙ pluries pręcępit pręcępto efficaci (efficax siquidẽ pręcęptũ dei est efficere)

fortitudinē tuā/potētiam tuā contra inimicos:ita ꝙ principes tui triumpharunt.triūphus ſiquidē ſeu
gratulabūda lętitia victorię/deſcribit dicēdo ꝓuenerunt principes.Declarat enim hmōi lętitia ex hoc
ꝙ pręcedentibus ſonatoribus variis muſicis inſtrumētis/principes velut triūphantes in medio iuuen
culaꝝ pulſantiū in cymbalis(hoc eſt iuuēculis hinc & inde ex vtraq; parte vię pulſantibus cymbala)
ꝓuenerūt/hoc eſt ante exercitū & populum iuerūt.Hic eſt effectus pręcępte fortitudinis a deo. Vñ lite
ra ſic eſt gloſanda.Principes poſt ſonatores,pręuenerūt exercitum & populum in medio iuuencularū
cymbalizantium. Vſq; ſiquidem hodie iuuenculę vtuntur cymbalis in feſtiuis gaudiis:& ordo hmōi
lętitiarum vt dictum eſt ſeruatur.nam ;poſt tibicines & varia genera muſicoꝝ princeps antecedit ma
gnates reliquos & comitantē populum:&mulieres hinc & inde ouātes in viis gratulant.¶ Et aduerte
ꝙ ex hoc ipſo ꝙ deſcribunt principes ſic triūphare/ſignificat tēpus iudicum.nam neq; tempore moy/
ſi neq; tēpore ioſue leguntur vnq̄ principes triumphaſſe:ſed tempore iudicū inchoauit mos iſte apud
hebręos . ¶ In eccleſiis benedicite.Monet propheta referendas hmōi lętitias in diuinam laudem.Et
explicans quos alloquitur/ſubdit.de vena iſrael.O vos de vena iſrael benedicite deum dominum in ec
cleſiis/in cōuentibus/in cōgregationibus iſtarum victoriarum ſeu triumphorū.Et appellat eos de ve/
na iſrael,quia alloquitur in genere ſingulas tribus iſrael.Acſi aperte dixiſſet.de quacunq; vena iſrael ſi/
tis,benedicite deū in huiuſmodi eccleſiis.Et vſus eſt hoc modo loquendi:quia tēpore iudicū ex incer/
ta tribu erat prīceps.nam modo erat ex vna tribu & modo ex alia.¶ Ibi/in huiuſmodi triūphis,benia/
min paruulus/minimus inter fratres ſuos,dominās eis.Deſcribit tribus beniamin dominās iſraelitis/
quia primus rex iſraelitaꝝ fuit de tribu beniamin,ſaul.ſ.vt patet.1.reg.9.qui pluries triūphauit.Princi
pes iuda adunatio eoꝝ.Fit ſpecialis mētio principū tribus iudę in illis tēporibus:quia principes tri/
bus iudę fuerunt principium & finis illius temporis.& officium eorum dicitur cōgregare alios.Et ve/
re ſic fuit.nā vt patet iudi.1.poſt mortē ioſue cōſuluerunt filii iſrael dominū dicētes.quis aſcēdet ante
nos & erit dux belli?dixitq; dominus/iudas aſcēdat. Tēpore quoq; ſaulis dauid de tribu iuda,& trium
phauit quū mulieres cantauerunt/ſaul ꝑcuſſit mille & dauid decē milia in milibus ſuis.1.reg.18.& edu
cebat & reducebat iſrael:vt dicit.2.reg.5.Principes zabulon principes nepthalim.Fit ſpālis mentio ha
rum duarum tribuū/quia iſtę duę tribus fuerūt primę in huiuſmodi laudibus diuinis.nam tēpore del
bore & barac inuenit primū laudatus deus in canticis victorię.in qua(vt in eodē cantico reprehen
ſis multis aliis dicitur)zabulon & nepthalim obtulerūt animas ſuas morti in regiōe morome/iudi.5.
Quia enim a triumphis principum referendis in diuinam laudem deſcribit ꝓpheta tēpus illud,par
fuit vt ſpālem mentionē faceret illarū tribuū quę incœperunt hmōi lętitiam in diuinam laudem.
Robora deus. Poſt beneficia diuina vſq; ad tēpus ſaul/ſubiūgit bñficia diuina tēpore dauidis . Qui
quum eſſet autor pſalmi ſeipſum non nominat,ſed diuina beneficia tpis ſui tangit a beneficio templi
ſuper hieruſalē.hoc enim conſtat non fuiſſe anteq̄ dauid eſſet rex iſrael.¶ Sed aduerte ꝙ tripliciter da/
uid tangit hęc beneficia.Primū deprecatiue. ſecundo prophetice. et tertio gratias agendo.Deprecan
do autem petit duo.nec petit hęc abſolute,ſed petit mediante templo. Vnde initium petitionis eſt.A
templo tuo ſup hieruſalē/hoc eſt mediante templo tuo qđ elegiſti ſup hieruſalē,robora hoc quod ope
ratus es nobis.Hęc eſt prima petitio. Vbi aduerte ꝙ templū adhuc nō erat ędificatum : ſed dauid ab
ędificādo templo petit cōfirmari cœpta.intēdens ꝙ ꝓpter tantū beneficiū tuū quo elegiſti templum
ſup hieruſalē,da robur firmitatis & augmenti beneficiis cœptis.Quod nihil aliud eſt q̄ petere ꝙ deus
magnificet templū/augēdo ex meritis diuini cultus ibidē bñficia inchoata . Quę nō aliter explicant,
niſi ꝙ dicitur quod opatus es nobis:vt cōprehēdat totū quod deus opatus eſt dauidi & populo.Deus
enim nō eſt opatus niſi bonū.& tpe dauidis magnū bonū operatus eſt:qm̄ exaltauit & ipm̄ & populū
iſrael valde.Apte aūt petit robora:qa vſq; illud tempus nullius ſtirpis nulliuſq; tribus principatus fue
rat firmatus a deo.Acſi aperte diceret.hactenus de qualibet vena iſrael fuerūt principes,robora de cæ/
tero quod cœpiſti a templo tuo ſuper hieruſalem.ex electione enim templi in hieruſalem,ſignificatur
& exaltatio dauidicę ſtirpis in regno/& exaltatio diuini cultus ibidē/& magnificatio populi.Hęc nāq;
omnia erant inchoata a deo:& ex electo cultu ſolenni in templo ſuper hieruſalem/firmanda & conſū/
manda.¶ Tibi portabunt reges munus.Fructus petitionis explicat . Significatur enim per hoc ꝙ nō
fruſtra petit a deo roborari quod fecit.nam ſequet iſte fructus ꝙ tibi/deo,portabūt munus reges : hoc
eſt ſi magnificaueris mediante cultu templi tui bonū qđ cœpiſti in nobis,reges ſucceſſiue populi tui
offerent in templo tuo munera. ¶ Increpa beſtiam.Secunda petitio eſt debellatio inimicorum.Ita ꝙ
vbi primo petit robur boni conceſſi populo,modo petit repulſionem inimicorum. Significant au/
tem inimici per beſtiā arundinis/cōgregationē fortium in vitulis populorum calcantem in fruſtis ar
genti:vt ex hoc ꝙ eſt beſtia/feritas ſignificetur.Ex hoc vero ꝙ habitat in arundineto/ſignificatur tum
difficultas pręualendi cōtra eam:difficilius ſiquidem eſt ꝓualere contra feras in paludibus arundinū
habitantes q̄ cōtra feras habitātes in ſyluis.& propter huiuſmodi difficultatem petit a deo ꝙ ipſe in/
crepet illam.tanq̄ diceret/nos nō valemus. Tum vanitas.arundines enim ſunt res valde leues, facileq;
vento agitant.Et ꝓpterea beſtia arundinis deſcribit tanq̄ beſtia habitās in leuitatibus glorię/famę &

honoris huius mundi. Et ad hoc puto ad literam appositam esse metaphoram arũdinis. Ita ꝙ bestia hęc describitur primo a vanitate glorię. deinde a fortitudine virũ & magnitudine, dicendo cõgregationẽ fortium: & multitudine, dicendo in vitulis populorum. tertio ab affluẽtia diuitiarum dicendo calcantem in frustis argenti. Tanq̃ bestia calcet loca crustata laminis argenteis, vt abũdet tantum argento ꝙ etiam pauimenta faciat argentea: hoc est ꝙ est potens oĩa sibi subiicere & quasi sub pedibus ponere ex multitudine diuitiarum. Increpa ergo bestiã habitantem in vanitate glorię, robustam viribus & multitudine, & tam diuitem vt possit omnia calcare. ℣ Dispersit. Explicat rationem petitionis huius secundę esse, quoniam istę bestiæ bella volent aduersus populum dei. Hæc enim ratio significatur dicendo. dispersit populos bella volent. i. qui bella volent. Et tertia persona significata per dispersit est templum. & pręteritum dispersit, appositum est relatiue ad futurum subiungendũ, venient pingues ex ægypto. Et est sensus. Increpa bestiam &c̃. quia quando templum tuum dispersit populos qui bella volent, venient pingues ex ægypto. Fructus enim increpationis & dispersionis significatur aduentus magnatum ex ęgypto, & similiter velox oblatio ex æthiopia ad diuinum cultum. Et intendit ad literam ꝙ deo mediante cultu templi sui dispergente hostes inuadentes populum dei, & ægyptii & ęthiopes venient ad adorandum deum in hierusalem. Et intendit per ægyptum & ęthiopiam vniuersas nationes. Nec est dubium hoc adimpletum fuisse: quum legamus in actibus apo. 8. ca. ꝙ vir æthiops eunuchus potens candacis reginę ęthiopum venerat adorare in hierusalem. Similia enim multa prius accidisse credendum est, q̃uis non sint scripta: quum etiam factum istius æthiopis non fuisset scriptũ, nisi occasione baptismi in reuersione suscępti.

¶ Regna terre. Post petitiones subditur prophetia. Prophetat enim dauid ꝙ ex cultu in templo ędificando deus dabit manifestam fortitudinem, ita vt regna mundi cantent domino. quod est explicare euentum fructus prius descripti de ęgypto & ęthiopia. Equitanti in cœlis cœlorum principio. Acsi aperte dicat. Cantate nõ nouo aut ficto deo, sed illi qui a principio ęquitat in cœlis cœlorum, mouet ad similitudinem æquitantis (hoc est per intellectum & voluntatem) cœlos cœlorum, hoc est supremum cœlum seu omnes cœlos. Põt enim per cœlos cœlorum intelligi supremum cœlum continens alios: & possunt oĩa cœlestia corpora significari per cœlos cœlorum, ad denotandam multitudinem continentium & contentorum. Ecce (demonstrat rationem quare debeãt laudare deum) dabit, deus, in voce sua, in sensibili & manifesto signo, vocem fortitudinis, potẽtię & roboris nostri & cõtra aduersarios. ℣ Date fortitudinẽ deo, recognoscite potẽtiam, fortitudinem esse a deo: quia super israel excellẽtia eius, dei, & fortitudo, potẽtia, eius in cœlis. Vbi duo simul dicit: & excellẽtiam dei apparentẽ super populum israel, & potentiam eius apparentẽ in cœlis inferioribus: hoc est in nubibus. Ad literã siquidẽ ędificato tẽplo apparuit gloria dñi in nube in die itroductionis arcę in tẽplũ: vt patet. 3. reg. 8. & .2. parali. 5. ¶ Terribilis deus. Gratiarũactio demũ subiũgit, dicẽdo. Bñdictus deus, bñdictione laudis, quia terribilis deus a sanctuariis tuis, fuisti, es & eris. Et dicit a sanctuariis ꝑpter multa sanctuaria q̃ successiue fuerunt: scilicet tabernaculum quod fecit moyses, & tabernaculũ quod fecit dauid, & arcã dñi in diuersis locis, & demum templũ. in quibus oĩbus deus exhibuit se terribilem cõtra hostes. Deus israel tu ipse dans fortitudinem & robora populo, tuo. & repete a sanctuariis tuis: ita ꝙ vtrunq; beneficium recognosco a sanctuariis tuis. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori pro liliis dauid. LXVIII.

S Aluum me fac deus: qm̃ intrauerunt aquę usq; ad animam meam.
Infixus sum in limo profundi: & non est substantia.
Veni in altitudinem maris: & tempestas demersit me.
Laboraui clamans: raucę factę sunt fauces meę, defecerunt oculi mei dũ spero in deum meum.
Multiplicati sunt super capillos capitis mei: qui oderunt me gratis.
Confortati sunt qui ꝑsecuti sunt me inimici mei iniuste: que non rapui tũc exoluebã.
Deus tu scis insipientiam meam: & delicta mea a te non sunt abscondita.
Non erubescant in me qui expectant te domine: domine uirtutum.
Non confundantur super me: qui quęrunt te deus israel.
Quoniam propter te sustinui opprobrium: operuit confusio faciem meam.
Extraneus factus sum fratribus meis: & peregrinus filiis matris meę.
Q m̃ zelus domus tuę comedit me: & opprobria exprobrantiũ tibi ceciderũt sup me.
Et operui in ieiunio animam meam: & factum est in opprobrium mihi.

Et poſuit ueſtimentum meum cilicium:& factus ſum illis in parabolam.
Aduerſum me loquebant̃ qui ſedebant in porta:& in me pſallebant qui bibebãt uinũ.
Ego uero orationem meam ad te domine:tempus beneplaciti deus.
In multitudine miſericordię tuę exaudi me:in ueritate ſalutis tuę.
Eripe me de luto ut non infigar:libera me ab iis qui oderũt me & de profundis aquarũ.
Non me demergat tempeſtas aquę/neq; abſorbeat me profundum:neq; urgeat ſuper me puteus os ſuum.
Exaudi me domine quoniam benigna eſt miſericordia tua:ſm multitudinẽ miſerationum tuarum reſpice in me.
Et ne auertas faciem tuam a puero tuo:quoniam tribulor/uelociter exaudi me.
Intende animę meę & libera eam:propter inimicos meos eripe me.
Tu ſcis improperium meum:& confuſionem meam & reuerentiam meam.
In conſpectu tuo ſunt omnes qui tribulant me: improperium expectauit cor meum & miſeriam.
Et ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur & non fuit:& qui conſolaretur & non inueni.
Et dederunt in eſcam meam fel:& in ſiti mea potauerũt me aceto.
Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum:& in retributionem & in ſcandalum.
Obſcurentur oculi eorum ne uideant:& dorſum eorum ſemper incurua.
Effunde ſuper eos iram tuam:& furor irę tuę comprehendat eos.
Fiat habitatio eorũ deſerta:& in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet.
Quoniam quẽ tu percuſſiſti perſecuti ſunt:& ſuper dolorẽ uulnerũ meorũ addiderunt.
Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorũ:& non intrent in iuſtitiam tuam.
Deleantur de libro uiuentium:& cum iuſtis non ſcribantur.
Ego ſum pauper & dolens:ſalus tua deus ſuſcępit me.
Laudabo nomen dei cum cantico:& magnificabo eum in laude.
Et placebit deo ſuper uitulum nouellum:cornua producentem & ungulas.
Videant pauperes & lętentur:quęrite deum & uiuet anima ueſtra.
Quoniam exaudiuit pauperes dominus:& uinctos ſuos non deſpexit.
Laudent illum cœli & terra:mare & omnia reptilia in eis.
Quoniam deus ſaluam faciet ſion:& ędificabuntur ciuitates iudę.
Et inhabitabunt ibi:& hereditate acquirent eam.
Et ſemen ſeruorum eius poſſidebit eam:& qui diligũt nomen eius habitabunt in ea.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincenti ſup liliis dauidi. LXIX.

† dñi 1 Propheta. SAlua me deus†:quoniam uenerunt aquę uſq; animam.
2 Immerſus ſum in limo profundi/& non [eſt] ſubſiſtentia: ueni in profunditates aquarum & unda lauit me.
3 Laboraui in uocare meo/aruit guttur meum:conſumpti ſunt oculi mei ſperando ad
† deo meo deum meum†.
4 Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei oſores mei ſine cauſa,roborati ſunt ſucceſſores mei/inimici mei falſo:quę non rapui tunc reddam.
† dñs † ſtul ſiue meę 5 Deus† tu ſciſti ſtultitiam meam† [uel iã]:& culpę meę [q; nullę ſunt] a te non ſunt abſconditę.
† dñi mei 6 Non confundentur in me expectantes te domine† deus [4] exercituum:non erubeſcent in me quęrentes te deus iſrael.

7 Quia super te portaui uituperium:operuit confusio facies meas.
8 Alienatus fui fratribus meis:& alienus filiis matris meę.
9 Quia zelus domus tuæ comedit me:& opprobria exprobrantium tibi/ceciderunt su-
per me.
10 Et fleui in ieiunio animam meam:& fuit in opprobria mihi.
11 Et dedi uestimentum meum saccum:& fui eis prouerbio.
12 Loquentur in me sessores portę:& modulationes bibentium siceram.
13 Et ego/oratio mea tibi dñe[4],tēpus est beneplaciti:deus † in multitudine gratię tuæ respō † dij
de mihi in ueritate salutis tuę.
14 Libera me de luto & non mergar: liberabor ab osoribus meis & de profundis aquarū.
15 Non lauabit me unda aquarum/& non absorbebit me profunditas:& non obturabit
super me puteus os suum.
16 Responde mihi domine[4]:quoniam bona est gratia tua, sm multitudinē misericordia-
rum tuarum uertere ad me.
17 Et ne absconde facies tuas a seruo tuo:quoniam angustia mihi est/cito responde mihi.
18 Approxima ad animam meam/redime eam:propter inimicos meos redime me.
19 Tu cognouisti opprobrium meum/& confusionem meam/& ignominiam meam:co-
ram te omnes hostes mei.
20 Opprobrium rupit cor meum & langui:& expectaui ad condolendum/& non fuit ;& con
solatores/& non inueni.
21 Et dederunt in escam meam fel:& in siti mea siti meę potauerunt me aceto.
22 Erit mensa eorum faciebus ipsorum laqueo:& retributionibus/offendiculo.
23 Obscurabuntur oculi eorum a uidendo:& lumbos eorum continue fac labi.
24 Effunde super eos indignationē tuā:& ira furoris tui assequetur eos.
25 Erit palatium eorum desolatum:in tentoriis eorum non erit sedens.
26 Quoniam cuē tu tu quem percussisti persecuti sunt:& ad dolorem occisorū tuoꝝ narrabūt.
27 Da iniquitatem super iniquitatem eorum:& non uenient in iustitia tua.
28 Delebuntur de libro uiuorum:& cum iustis non scribentur.
29 Et ego pauper & dolens sum:salus tua deus† exaltabit me. † dij
30 Laudabo nomen dei† in cantico:& magnificabo eum in confessione. † deorum
31 Et placebit dño[4] super bouem taurum:cornificantem & ungulificantem.
32 Viderunt humiles & lętabuntur:quęrentes deum† & uiuet cor uestrum. † deos
33 Quoniam audiens ad mendicos dominus[4]:& uinctos suos non despexit.
34 Laudabunt eum cœli & terra:maria & omne reptans in eis.
35 Quia deus † saluabit sion & ædificabit ciuitates iuda:& habitabunt ibi & hæredita- † dij
bunt eam.
36 Et semen seruorum eius possidebunt eam:& diligentes nomen eius habitabunt in ea.

Titulus est. Vincenti super liliis dauidi. Aiunt lilia nomen esse instrumenti musici. Qꝫ si instrumenti nomen non est/intelligimus per lilia christum & ecclesiam significari. nam de seipso christus dicit/ego flos campi & lilium conuallium. Et de ecclesia dicit. sicut lilium inter spinas/sic amica mea inter filias. ⁋ Vtrouis modo sit, ex multis sacre scripturę autoritatibus materia psalmi habetur.

nam saluator noster ioan.15.affert de seipso illam huius psalmi particulam, odio habuerunt me gratis/dicens. vt adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est/quia odio habuerunt me gratis. Discipuli quoque christi intellexerunt de christo aliam huius psalmi particulam: dicente euangelista ioanne 2.cap. recordati sunt vero discipuli eius quia scriptum est/zelus domus tuæ comedit me. Paulus apostolus ad ro.15. aliam huius psalmi particulam de christo exponit/dicens. Etenim christus non sibi placuit: sed sicut scriptum est/ improperia improperantium tibi ceciderunt super me. Paulus item ad ro.xi. affert alia huius psalmi verba, dicta de iudeis in sua infidelitate obstinatis/dicens. Et dauid dixit. fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum & in captionem & in scandalum & in retributionem illis: obscurentur oculi eorum ne videant/& dorsum eorum semper incurua. ¶ Ex quibus apparet quod materia psalmi ad literam est christus patiens, positus in ruinam & in resurrectionem multorum/& in signum cui contradicetur: vt facile decursus psalmi iuxta inductas autoritates testatur.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Christus patiens recurrit ad deum pro salute resurrectionis: proponendo hinc tum multitudinem ac robur persecutorum suorum, tum multitudinem ac magnitudinem iniuriarum/eiectionis/opprobrii/confusionis/ignominię/irrisionis &c. inde vero tum innocentiam suam, tum merita diuini zeli/ volūtarię passionis/ieiunii/fletus/sacci/orationis. Et consequenter prędicit & pœnas multiplices persecutorum & exaltationem suam, cum sacrificio cōfessionis/cum vita ac lętitia humilium/cum totius vniuersi gratiarumactione pro salute generis humani.

¶ Persona loquens propheta est in persona messię patientis.

Salua me deus. Diuiditur psalmus in duas partes: propositiuam materię, & executiuam/ibi deus tu scisti. ¶ Proponitur in primis christus patiens sub metaphora hominis periclitantis in aqua. Vbi primo describit seipsum periclitātem in aquis sic quod agitur de periculo vitę. Salua me deus, quoniam venerunt aquę vsque animam. i. vitam/suffocandam. Deinde dearticulat rationes periculorum. Prima est ex parte fundi. Immersus sum in limo profundi, & non substantia/est: hoc est in fundo aquę non possum firmare pedes quia limus non subsistit. Altera est. Veni in profunditates aquarum, & vnda lauit me. Periculum hoc est ex superficie aquarum. in quo congregantur duo mala: scilicet profunditas aquarum/& impetus vndarum seu illuuiei. Effectus autem ponitur lauit me: hoc est cooperuit me. aqua enim quantum lauat tantum cooperit. ¶ Laboraui in vocare meo. Sub alia metaphora describitur christus patiens: scilicet sub specie hominis patientis & clamantis opem petendo ad deum. Laboraui in vocare meo/clamando/vocando auxilium, aruit guttur meum/prę nimio clamore: consumpti sunt oculi mei suspiciendo & sperando ad deum meum. In quo dilatio auxilii cum magnitudine spei describitur. ¶ Multiplicati sunt. Post propositam passionem christi sub metaphoris/proponitur eadem sub proprietate verborum. Multiplicati sunt super capillos capitis mei (modus loquendi est ad significandum sine numero) osores mei sine causa/sine aliqua offensa/sine aliqua culpa: nec solum multiplicati sed roborati sunt succisores mei/ succisores vitæ meæ, inimici mei/non iudices sed inimici, falso/hoc est falsa impositione imponentes mihi falsa: puta quod se faciebat filium dei/quod erat seductor populi &c. quæ non rapui tunc reddam. Ecce probatio falsitatis: quia quę non rapui/ tanquam raptor, tunc/quando exercebunt hęc sua odia, reddam. Sermo est metaphoricus: assimilans christum homini qui soluit tanquam raptor quę non rapuit. Et intendit ad literam quod patietur & satisfaciet pro iis ad quę non tenebatur/pro peccatis quę non commisit/pro debitis nō suis sed alienis. Hęc sunt quę proponuntur.

¶ Deus tu scisti. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula/quæ non rapui &c. Secundo illa/immersus sum in limo &c. ibi deus in multitudine gratiæ tuæ. Tertio illa/laboraui/ ibi responde mihi domine. Quarto illa/quoniam venerunt aquę/simul cum illa roborati sunt, ibi tu cognouisti opprobrium meum. Quinto illa/salua me deus/ibi & ego pauper & dolens. ¶ Circa illam particulam/quę non rapui tunc reddam/duo tractantur: scilicet innocentia a culpa & meritum. ex his enim duobus apparet & quod non offendit & quod satisfecit. Deus tu scisti stultitiam meam, & culpę meę a te non sunt abscondite. Innocentia ab vtroque peccati genere (scilicet tam ex parte intellectus quam ex parte affectus) describitur/afferendo deum in testem. tu scisti stultitiam meam/nullam esse, quamuis tractatus sim vt stultus ab herode/a pilato/a pontificibus: & culpę meę/mihi impositę, quod sim seductor/ ambiens regnum &c. a te non sunt absconditę/quod nulle sunt. Vtitur sermone truncato more hominum afflictorum: propterea siquidem non explicat negatiuas. Sic enim consueuimus afflicti alloqui scientes īnocentiā nostrā. tu scis proditiones meas/versutias meas. intendendo quod tu scis falsa hæc esse. ¶ Non confundentur in me. Siue deprecatiue siue prophetice futura hęc intelligantur, descripta innocentia describitur satisfactio/sed prius satisfactionis fructus: scilicet quod electi non scandalizabuntur videndo messiam satisfacere vt malefactorem. Non confundentur in me/velut stulto & iniquo, expectantes te/fide & spe, domine deus exercituum; non erubescent in me quęrētes/opere, te deus

israel. Quia super te. Ecce satisfactio: quia non super me, non propter mea demerita, sed super te, amore tui, predicando te, portaui, voluntarie, vituperium: operuit confusio facies meas, voluntarie sustuli confusionem coram. Alienatus fui fratribus meis, iudęis: & alienus filiis matris meę, synagogę. Nam iudęi conspirauerant vt siquis fateretur ipsum esse christum, extra synagogam fieret. & samaritanum ipsum dicebant. nonne bene dicimus nos quia samaritanus es tu? Hęc enim sunt quæ alienauerunt, hoc est ob quę alienus reputabat a iudęis. Et vsq; in hodiernum diē christus alienus habetur a iudęis. Quas tamen iniurias pro salute nostra disposuit sufferre. ¶ Quia zelus domus tuę. Descripta innocentia cum satisfactione ei annexa, describitur meritum multiplex cum multiplici perpessione satisfactoria. Primum meritum. Zelus domus dei, hoc est amor impatiens sacrilegiorum in domum dei, comedit me, tantus vt corrodat, consumat animum meum. ¶ Et opprobria. Secundum meritum electio est iniuriarum propriarum, non quorūcunq; sed exprobrantium tibi, iniuriātium tibi deus. Vbi duo intellige. Alterum ꝙ ratio iniuriarum propriarum est iniuria contra deum. Alterum ꝙ vehemētes elegit iniurias: vtpote ab iis qui non verentur iniuriam inferre deo: multo enim magis & maiores audebunt mihi inferre iniurias. Ceciderunt super me, sorte non casuali sed electoria. Est enim sermo de casu sicut cecidit sors super matthiam: sequendo expositionem pauli apostoli ad ro. 15. exponētis hūc textū ꝙ christus non placuit sibi. Quod directe infert affirmatiuam, ꝙ elegit complacere sibi in opprobriis exprobrantium deo: hoc est elegit pro portione sua pati opprobria ab iis qui etiam deo dicunt contumeliam, & non elegit delectabilia, vtilia aut honorabilia mundi huius pro sorte sua. ¶ Et fleui in ieiunio. Tertium meritum est voluntarius luctus in fletu, ieiunio & cilicio. Et fleui, ecce primum, in ieiunio, ecce secundum, animam meam, vitam meam duxi in fletu & ieiunio: & fuit in opprobria mihi, scilicet flere & ieiunare. Et dedi vestimentum meum saccum, ecce tertium: & fui eis prouerbio. Nota hic ꝙ ad literam per fletum, ieiunium & saccum intelligitur abiecta luctuosa & multiplicis patientię plena vita christi: descripta a similitudine hominum in luctu pœnitentię, antiquo more in sacco & ieiunio & fletu. Quāuis ad literam constet christum ieiunasse & fleuisse. Sed literalis sensus est quem diximus. Similiter nota ꝙ huiusmodi vitam christi datam esse opprobrio, & uersam eē in parabolā seu ꝓuerbium, verificatur ad literam tempore passionis christi: pro quāto cum sceleratis deputato, tota vita eius data est opprobrio. Et irrisio sacerdotum &c̄. verificat vitam christi versam in parabolam: hoc est in irrisionem. Cum hoc tamen potuit esse ꝙ prouerbium aliquod derisorium exortum fuerit inter iudęos de christo. ¶ Loquētur in me. Duo simul exequitur. nam & declarat apud quos versus est in ꝓuerbium: & declarat illam particulam in principio propositam, scilicet multiplicati sunt super capillos capitis mei. Et intendit ꝙ cuiusq; ordinis homines a supremo vsq; ad infimum oblocuti sunt de eo. Comprehendit autem omnes hominum ordines ab extremis, explicando scilicet duo extrema: vt ex his intelligamus quoq; media. Sessores porte. ecce supremus ordo. Principum enim erat & magnatum sedere in porta ciuitatis: vt pluries patet in scriptura. Et modulationes bibentium sicerā. ecce infimus ordo. nam vilissimi homines sunt qui cantant bibendo siceram. i. poculum quod pōt inebriare. Vel sicerā expressit, ad denotandum vilissimos: vtpote viliores iis qui cātant ad potum vini. ¶ Et ego oratio mea. Quartum meritum est orationis. Et potes dupliciter literā legere. Primo sic. Et ego, oppositis officiis vaco: nam vaco orationi. & tūc sequitur. oratio mea tibi domine. Vel & ego ipse sum oratio mea tibi: quia totum quod sum, sum oratio. quod constat in christo verificari. Tēpus, est, beneplaciti, diuini in genere humano. tunc enim sibi reconciliauit genus humanum per christum.

Deus in multitudine gratię. Tractatur hic illa particula, immersus sum in limo profundi &c̄. recurrendo ad deum pro liberatione, exponendo metaphoram. Deus in multitudine gratię tuæ responde mihi, opere, in veritate salutis tuæ. Libera me de luto & non mergar, liberabor ab osoribus meis. Ecce lutum, osores mei. Nec solum de luto, sed & de profundis aquarum: dixerat enim superius, veni in profunditates aquarum. Non lauabit me vnda aquarum & non absorbebit me profunditas. Significant hæc futura efficaciam diuinæ opis: prophetant & effectum futurum in veritate salutis diuinæ. ¶ Vbi nota quęstionem suboriri ex hoc loco circa veritatem. nam superius descripsit se imersum luto, similiter lotū vnda: nunc aūt dicit nō mergar luto & nō lauabor vnda. Soluitur aūt, quantū ad metaphorā qdē ꝙ imersus erat luto & ablutus vnda inchoatiue: nō mersus aūt & nō ablutus cōsūmate. Quantū ad rē vero qa fuit p mortē mersus & optus odiis & ꝑsecutionibus iudęoꝝ: sed qa nō mansit in morte, sed resuscitatus est & liberatus a morte, ideo est in veritate salutis diuinę liberatus a luto & ab aquis. Et ꝓpterea subdit. & nō absorbuit me ꝓfunditas, velut mortuū submersum permansurum in morte. Et adhuc clarius explicatur. Et nō obturabit super me puteus, mortis, os suum, sicut obturat super alios mortuos: quia intra triduum inde exibo.

Responde mihi. Tractatur hic illa particula, laboraui in vocare meo: supplicando vt respōdeat, vertat se, mōstret faciē &c̄. Respōde mihi, laborāti vocādo te, dn̄e. qm̄ bona, hoc est bn̄fica est oībus, gratia tua: ſm multitudinem misericordiarum tuarum, quibus velut condoles compatiendo miseriis, verte,

te ad me/resuscitando qui velut auersus a me vis me pati. Et ne absconde facies tuas/plenas gratiarum, a seruo tuo/qui velut absconditas tenes tempore passionis: quoniam angustia mihi/est mortis, cito/ infra triduum, responde mihi/opere resuscitationis. Approxima ad animam meam/existentem in inferno, redime eam/de penalitate separationis a corpore. propter inimicos meos/incredulos iudeos custodientes sepulchrum meum, redime me/de morte ad vitam immortalem: vt non insultent/vt conuincantur ꝙ vere resurrexi.

Tu cognouisti. Tractatur hic illa particula/quoniam venerunt aquę vsq; animam, simul cum altera expositiua metaphorę/roborati sunt succisores mei. Quod enim metaphorice significat venire aquas vsq; animam/hoc explicat roborari succisores vitę suę. Et propterea simul tractantur diffuseq; dupliciter. Prius quantum ad id in quo pręualuerunt. Secundo quantum ad eorum pœnam/ibi erit mensa eorum. ¶ Describit ergo pręualentes inimicos. Tu cognouisti opprobrium meum/quo probri accusatus/damnatus &c̄. sum, & confusionem meam/in tot irrisionibus, & ignominiam meam/in tot iniuriis: cognouisti quidem quia coram te omnes hostes mei/sunt manifesti/q̄uis apud homines pallient se iustos. Opprobrium/tantum est, ꝙ rupit cor meum & langui. Intendit per hæc ad literam ꝙ christus tristatus est intus in animo de iniuriis sibi illatis: ne putares in christo animum fictum a stoicis/sine tristitia/timore & huiusmodi. Vnde & ipse dixit/tristis est anima mea vsq; ad mortem. & marcus euangelista dicit ꝙ cœpit pauere & tedere. Fuerunt autem in animo christi huiusmodi propassiones non paruę: quoniam permittebat vnicuiq; parti animi exequi officium suum, totum tamē s̄m rationem rectissimam. Et expectaui ad condolendum & non/hoc est nullus fuit condolens mihi: per quod exaggeratur passio. & similiter consolatores/expectaui/hoc est ad modum expectantis fui, & non inueni. Nullus apostolus/nullus discipulus/nulla persona legitur condoluisse aut consolationis aliquid attulisse. Et quo ad consolationem quidem non eget glosa. Quo ad condolentiam autem glossandum est ꝙ nullus condoluit christo vt christo, sed tanq̄ viro probo patienti. Sic enim mulieres lamentabantur eū quibus dixit. filie hierusalē nolite flere &c̄. Sic enim maria magdalena & ioannes euāgelista stabant iuxta crucem/ proculdubio condolentes sed non vt christo. Vnde de seipso ioannes dicit ꝙ in die resurrectionis vidit & credidit. Et mariam magdalenam cōstat perdidisse fidem ex eo ꝙ etiam resuscitatum credebat sublatum. Nec obstat textui ꝙ beata virgo perfecte ei condoluit vt christo & filio dei: quoniam vna exceptio non falsificat sermonem vniuersalem in materia morali. ¶ Et dederunt in escam meam fel, & siti meę potauerunt me aceto. Ad literam dederunt christo crucifixo dicenti sitio/potum aceti in spongia. fel autem anteq̄ crucifigeretur dederunt ei mixtum vino: vt patet matthęi. 27. ¶ Sed tunc est locus quęstioni: quia fel non est datum ei in escam sed in potum. Soluitur autem: quia potus ille dabatur crucifigendis loco escę confortatiuę/sicut infantes accipiunt lac loco escę: & egrotantes valde/stillatis & liquoribus nutriuntur. Vnde vina illa credimus fuisse aromatica, tanq̄ escas conuenientissimas crucifigendis ad confortationem. In potu huiusmodi autem velut esca danda christo crucifigendo/loco aromatum appositum est fel. Vnde vere dicitur. & dederunt in escam meam/conuenientem mihi crucifigendo, fel: & dicente me sitio/potauerunt me aceto.

Erit mensa eorum. Prophetatur pœna iudęorum qui roborati sunt contra christum. Et prophetatur triplex pœna. Prima mentis circa sacram scripturam. Quod ideo dico: quia paulus apostolus ad ro. xi. affert hunc textum de cęcitate iudęorum circa credenda. ¶ Sub metaphora ergo mensę/sacra scriptura mensa fidei iudęorum significatur. & ideo sub mensę nomine propheta eam introduxit vt continuaret mensam mensę. Ipsi mihi parauerunt mensam fellis & aceti, propterea erit mēsa eorum/quæ pasci debent, faciebus eorum laqueo: detinentur enim vsq; hodie iudęi capti & vincti scriptura sacra/ vt non sint liberi ad credendum. & retributionibus/quia hoc merentur, offendiculo/ad cadendum a rectitudine fidei. Obscurabuntur oculi/mentis, eorum a videndo/veritatem contentam in scripturis: & lumbos eorum/affectus eorum pressos onere peccatorum, continue fac labi/ tanq̄ minus valentes portare onus. Hęc de pœnis mētis erga sacram scripturam. ¶ Effunde super eos. Prophetatur pœna temporalis excidii hierosolimitani per romanos postmodum facti. Effunde/copiose funde, super eos/iudęos, indignationem tuam/iustitiam tuam: & ira furoris tui/vindicta iustitię tuę, assequetur eos/perueniet ad eos. Erit palatium eorum desolatum. per quod describitur desolatus principatus eorum. In tentoriis eoꝝ nō erit sedens. in quo describitur desolatio populi. Vtrunq; timebat caiphas. ne forte veniāt romani & tollant locū nostrū/quo ad primum, & gentem/quo ad secundum. ¶ Quoniā tu quem percussisti persecuti sunt. Ecce ratio pœnarum. quia persecuti sunt illum qui nulla ex parte/nulla rōne percutiēdus erat nisi quia tu deus percussisti/percutere voluisti. In quo significatur oīmoda chr̄i inocētia & diuina ordinatio de passione chr̄i non pro eius demeritis: quia propter scelus populi mei pcussi eū. Et ad dolorē occisoꝝ tuoꝝ narrabunt. Perseuerantia psecutionis iudaicę in christum prophetatur ꝙ non solum psecuti sunt ipsum, sed narrabunt posteris continuandā persecutionē in chr̄ianos. hoc est. n. narrare ad dolorem occisoꝝ tuoꝝ, nō vt occisi doleant sed vt dolendo sint occisi. Quod fecerunt

in stephano/iacobo &c̃.Hæc de pœna excidii hierosolymitani.¶ Da iniquitatem.Prophetatur conti nuus lapsus reproborum iudęorum cum pœna æterna.Da iniquitatem super iniquitatem eorum/la/ bentur de crimine in crimen:& non venient in iustitia tua/quæ est iustitia fidei/iustitia gratiæ ſm ele ctionem.Attribuitur autem hoc deo/dicendo da:quia dat subtrahendo gratiam . quod vocatur dare permissiue. ¶ Delebuntur de libro viuorum,& cum iustis nō scribētur.In libro vitę quidam sunt scri pti ſm p̄sentē iustitiā:qui quū peccant delent̄ de libro vitę.et propterea hic dr̄/delebunt̄ de libro uiuo rū.Quidā aūt sunt scripti ſm prędestinationē.& hi nunq̄ delent̄ de libro vitę.Et ppea hic dr̄/ & cū iu/ stis nō scribent̄:appellans scripturā p̄destinationis scriptionē iustorū.Per quod significat̄ ęterna dam natio iudęorum.Et per primum significatur casus illorum qui erant ſm pręsentem iustitiam iusti,q̄ tamen postea non adhęserunt christianę fidei.

Et ego pauper ⁊ dolens. Tractatur hic illa particula/salua me deus:declarādo magnitudinem gra/ tię diuinę in saluando ipsum/tali ordine.Primum ponitur ipsa magnitudo salutis.Et ego pauper/re/ bus,& dolens/corpore & animo:& tamen salus/non humana,sed tua deus exaltabit me / resuscitando ad immortalem vitam/ad regnum ęternum. ¶ Deinde ponitur triplex effectus huius salutis. Primus est.Laudabo nomen dei in cantico,& magnificabo eum in confessione/fidei.Hæc duo officia instituit christus in ecclesia sua:scilicet magnificare deum in confessione fidei & laudare nomen dei.Et placebit deo super bouem taurum,cornificantem & vngulificantem:hoc est placebit deo institutio nouę ec/ clesię ad magnificandum & laudandum deum/plus q̄ sacrificium bouis masculi iuuenculi ita ꝙ tunc producat cornua & vngulas:hoc est plus q̄ omnia sacrificia veteris legis.ab hoc enim vno optimo sacrificio reliqua significauit.¶ Videant humiles.Post effectum primum qui spectat ad honorē dei/ describitur secundus effectus spectans ad bonum electorum:scilicet viuere & lętari. Videant humi/ les/corde salutem resurrectionis christi:& inde lętabuntur.Quęrentes deum.Apostrophat ad quęren tes quæ dei sunt.Quęrentes deum/vidistis christi salutem,& viuet cor vestrum.Quoniam audiēs ad mendicos dominus,& vinctos suos non despexit:hoc est quia apud deum non est acceptio persona/ rum,sed attendit auribus suis ad preces mēdicorum quantumcunq; pauperū & miserorū:nec despe/ xit liberare vinctos suos/& vinculis peccati & vinculis corporeis.¶ Laudabunt ipsū cœli.Tertius ef/ fectus communis est toti vniuerso.Laudabunt ipsum / modo suo/scilicet sicut materia laudis,cœli & terra:maria & omne reptans in eis/hoc est & omne animal in eis. Quia deus saluabit sion.ecce ratio vniuersalis gaudii.& ędificabit ciuitates iuda.Hoc ad literam non intelligitur de terrestri sion & ter/ restribus ciuitatibus iuda:vt patet ex eo ꝙ tam parua res non esset digna materia gaudii non solum totius orbis sed totius vniuersi.Sed ad literam intelligitur de sion spirituali & spiritualibus ciuitati/ bus iuda in primo aduentu mesiæ ędificatis / saluando & construendo ecclesiam vniuersalem : in se/ cundo autem aduentu perficiet in cœlesti sion.Et habitabunt ibi/in spirituali sion & ciuitatibus iuda in cultu & confessione dei:& hęreditabunt eam. Differentia habitantium discernitur. Tanq̄ diceret. cōmune erit omnibus christianis ꝙ habitabunt ibi:proprium autem erit semini seruorum eius dili gentium nomen eius hęreditare/possidere/& habitare in sion.Et hęreditabunt/hęreditario iure acqui rent,eam/sion.Et semen seruorum eius/fide & opere,possidebunt eam/sion.non prodesset hęreditas nisi possideretur.Et iidem diligentes nomen eius/non gloriam propriam,habitabunt in ea/sion. Domus hęreditaria & possessa,parum prodest nisi etiā habitetur.Per quę omnia significat quod dicit aposto lus hęredes quidem dei/cohęredes autem christi. ¶ Vbi etiam aduerte ꝙ non dicitur ꝙ hęreditabūt aut possidebunt eam filii iacob aut aliquid huiusmodi,sed quod est cōmune omnibus gentibus : sci/ licet semen seruorum eius (in christo iesu per euangelium ego vos genui inquit apostolus)& dili/ gentes nomen eius . vt intelligas ꝙ de spirituali salute spiritualis sion & iudę loquitur. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori dauid ad recordandum. LXIX.

DEus in adiutorium meum intende : domine ad adiuuandum me fe/ stina.

Confundantur & reuereantur:qui quęrunt animam meam.

Auertantur retrorsum & erubescant:qui uolunt mihi mala.

Auertantur statim erubescentes:qui dicunt mihi euge euge.

Exultent & lętentur in te omnes qui quęrunt te:& dicant semper magnificetur domi/ nus qui diligunt salutare tuum.

Ego uero egenus & pauper sum:deus adiuua me.

Adiutor meus & liberator meus es tu:domine ne moreris.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Vincenti dauidi ad memorandum.

†dij 1 Propheta. DEus† ad liberandũ me:domine⁴ad adiutorium meum festina.
2 Confundentur & erubescẽt quęrentes animæ meæ:conuertentur re-
tro & erubescent uolentes mali mei.
3 Reuertentur super uestigio confusionis suę:dicentes heah heah.
4 Exultabunt & lętabuntur in te omnes quęrentes te:& dicẽt continue. Vox amantiũ.
†dij magnificabitur deus†. Propheta. amantes salutis tuę.
†dij †mihi 5 Et ego pauper & mendicus/deus†festina ad me†:auxiliũ meum & liberator meus tu/do
mine⁴ne morare.

TItulus est. Vincenti dauidi ad memorandũ:hoc est ad reuocandum in memoriã tum lapsum/tũ pœnam/tum liberationem. ¶ Materia quippe psalmi est recursus dauidis fugientis a facie absa/lon ad deum pro celeri liberatione. Constat.n.dauidẽ esse autorem psalmi/& quæ de seipso dicit verifi cari in illa persecutione & in nulla alia:nam nullibi legitur fuisse ei insultatum nisi tunc a semei. Et qa negocium illud habuit lapsum dauidis in adulterium & homicidium pro causa meritoria/& fuit pœ na illius excessus/& affuit diuina liberatio, ideo in titulo appositum est ad recordandum vt decætero caueret sibi. Et qm̃ persona hæc directe petit celeritatẽ auxilii,cõsequẽs est vt intelligamus psalmũ istũ spectare ad illud tẽpus quo dauid vel certificatus erat a deo ꝙ se adiuturus erat & ꝓpterea solicitat vt acceleret, vel constitutus erat in magna indigentia & ꝓpterea petit vt acceleret. Hoꝝ duorum primũ nõ constat ex sacra scriptura.quãuis ex eo ꝙ dauid.2.reg.18.pręcepit principibus exercitus sui vt seruarẽt sibi absalon/appareat ꝙ expectabat victoriã:quum tñ absalon haberet fere totũ regnum. hoc enim est signum ꝙ dauid reuelatione habita hunc psalmum fecit. Secundũ autẽ certissimum esse constat. tũ quia dauid in maximo fuit periculo ex consilio achitophel:vt patet.2.reg.17.tum quia si res protracta esset in lõgum,quum absalon totum fere regnum haberet/& dauid pauper esset/paulatim desertus re/mansisset dauid sicut tempore saulis. ¶ Et aduerte ꝙ psalmus iste continetur in psalmo.40.scilicet ex/pectando expectaui dominũ.nam ab illo versiculo/cõplaceat tibi domine vt eruas me domine ad ad/iuuandum me festina/vsq; ad finem nihil aliud est q̃ psalmus iste.70. Vter autem eorum prius editus fuerit/nescitur. Nec inconuenit diuersam esse materiam istius psalmi & illius particule:quoniã eisdem verbis in diuersis locis licuit prophetæ vti modo in persona christi/modo in persona propria.

¶SVMMARIVM EST.

¶ Dauid fugiens absalon/petit a deo vt festinet ad se liberandum/vt iusti magnificent deum & exul/tent in deo:festinet inquã tum quia ipse dauid depauperatus est/tum quia solius dei est liberare ipm̃.
¶ Persona loquens propheta est.

DEus ad liberandum. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuã materiæ,& executiuã/ibi cõfundẽtur. ¶ Proponit vnum.s.ꝙ deus festinet ad adiutorium suũ/nõ qualecũq; sed liberatiuũ ipsius. Ita ꝙ tria hæc subordinate petita integram efficiunt petitionẽ:qa liberatio subalternat̃ adiuto rio & adiutorium festinationi. sic enim clare sonat textus. Deus ad liberandum me:hic est vltimus ef/fectus. domine ad adiutorium meum:hic est medius effectus. festina:hoc est primum.

Confundentur & erubescent. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula/ad liberãdum. Secundo illa/ad adiutorium meum/ibi exultabunt. Tertio illa/festina/ibi & ego. ¶ Tra/ctat̃ liberatio, primo ab iis qui se exercent ad hoc vt occidatur. Cõfundent̃ & erubescẽt. Proposuit de/precatiue:exequitur tñ indicatiuo futuro/si fecit hunc psalmum certificatus ꝙ exaudiendus erat,ꝓphe tans fructus orationis suæ ex diuina ope. Alioquin futura hæc interp̃tãda sunt dep̃catiue. Ita ꝙ quia solius indicatiui futurum habent hebręi,eodem futuro vtantur quandoq; indicatiue/quandoq; dep̃/catiue.& esset sensus. Confundẽtur pro cõfundantur/erubescent pro erubescant/& sic de reliquis,quæ/rentes/ope,animam meam/vitã meam tollere:conuertentur retro & erubescent volentes mali mei. Illi opere quærunt/isti animo volunt. Reuertentur super vestigio confusionis suæ/hoc est in signum con/fusionis suæ. vestigium quippe pro signo testante confusionem eorum positum est/ad similitudinem vestigii testantis figuram pedis. Et intendit ꝙ ipsa reuersio sit signum confusionis eorum. Dicentes/supple mihi,heah heah. Licet solus semei legatur insultasse dauidi quũ fugeret timens absalon(egre/dere egredere vir sanguinũ/ecce p̃munt te mala tua &c̃.2.reg.16.)verisimile tamẽ est ꝙ multi alii absen tes similiter insultarent. Posset tamen numerus pluralis pro singulari intelligi.

Exultabunt & letabuntur. Tractatur hic illa particula/ad adiutorium meum/ex parte fru/ctus desiderati & promissi. Tum quo ad quærentes quæ dei sunt. exultabunt & lętabuntur in te omnes quærentes te. Tum quo ad diligentes.& dicent continue amantes salutis tuæ, magnificabitur

deus.¶ Nota ſanctam dauidis intentionem/ſupplicando promittẽtem ꝙ beneficium diuini adiuto/rii erit in exultationẽ iuſtorũ & diuinã laudẽ. Aperit.n.intẽtionem ſuam.ſ.ꝙ deo ipſum adiuuante ad redeundum in regnum/ſic efficiet ꝙ iuſti lętabuntur & laudabunt deum. Quod & opere compleuit: quia ordinauit ędificationẽ templi & diſpoſitionẽ diuini cultus/& vacauit piis operibus &c̃.

Et ego pauper. Tractatur hic illa particula/feſtina. Et tractatur vtrinq;.ſ.& ex parte ſui. Et ego paup/ fugiens enim indigebat neceſſariis,& mẽdicus/hoc eſt ex ſtatu proſperitatis lapſus in paupertatem. hoc enim ſignificat dictio hebraica,quod mendici nomine interpretes ſignificant. Quia talis ego ſum,deus feſtina ad me. In hebręo habetur mihi.¶ Et ex parte dei. Auxiliũ meũ & liberator meus tu: hoc eſt in nullo ſpero niſi in te/tuum eſt auxiliari & liberare. Fugiens enim & remittens arcam domi/ni dixerat . ſi inuenero gratiam in oculis domini/reducet me:ſi autem dixerit mihi non places,pręſto ſum,faciat quod bonum eſt corã ſe.2.reg.15. Itaq; dñe ne morare / accelera auxiliũ ad liberãdũ. Amẽ.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Pſalmus. LXX.

IN te domine ſperaui non confundar in ęternum:in iuſtitia tua libera me & eripe me.
Inclina ad me aurem tuam:& ſalua me.
Eſto mihi in deum protectorem & in locum munitũ:ut ſaluũ me facias.
Quoniam firmamentum meum & refugium meus es tu.
Deus meus eripe me de manu peccatoris:& de manu contra legem agentis & iniqui.
Quoniam tu es patientia mea domine:domine ſpes mea a iuuentute mea.
In te confirmatus ſum ex utero:de uentre matris meæ tu es protector meus.
In te cantatio mea ſemper:tanq̃ prodigium factus ſum multis,& tu adiutor fortis.
Repleatur os meum laude:ut cantem gloriam tuam,tota die magnitudinem tuam.
Ne proiicias me in tempore ſenectutis:cum defecerit uirtus mea ne derelinquas me.
Quia dixerunt inimici mei mihi:& qui cuſtodiebant animam meam conſilium fecerunt in unum.
Dicentes, deus dereliquit eum : perſequimini & comprehendite eum, quia non eſt qui eripiat.
Deus ne elongeris a me:deus meus in auxilium meum reſpice.
Confundantur & deficiant detrahentes animæ meæ:operiantur confuſione & pudore:qui quęrunt mala mihi.
Ego autem ſemper ſperabo:& adiiciam ſuper omnem laudem tuam.
Os meum annunciabit iuſtitiam tuam:tota die ſalutare tuum.
Quoniam non cognoui literaturam introibo in potentias domini:domine memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius.
Deus docuiſti me a iuuentute mea:& uſq; nunc pronunciabo mirabilia tua.
Et uſq; in ſenectam & ſenium:deus ne derelinquas me.
Donec annunciem brachium tuum:generationi omni quæ uentura eſt.
Potẽtiã tuã & iuſtitiã tuã deus uſq; in altiſſima quę feciſti magnalia:deꝰ qs ſimilis tibi?
Quantas oſtendiſti mihi tribulationes multas & malas:& conuerſus uiuificaſti me, & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me.
Multiplicaſti magnificentiam tuam:& conuerſus conſolatus es me.
Nam & ego confitebor tibi in uaſis pſalmi ueritatem tuam deus:pſallam tibi in cithara ſanctus iſrael.
Exultabunt labia mea cum cantauero tibi:& anima mea quam redemiſti.
Sed & lingua mea tota die meditabitur iuſtitiam tuam:cum confuſi & reueriti fuerint qui quęrunt mala mihi.

ℭIVXTA HEBRÆVM.

1 Propheta IN te domine⁴ speraui:non confundar ęterno.
2 In iustitia tua eripies me & liberabis me:iclia ad me aurē tuā/& salua me.
3 Esto mihi forti habitaculo ad ueniendum iugiter:pręcępisti ad saluandum me,quia pe
tra mea & arx mea tu.
4 Deus meus salua me de manu impii:& de palma torquentis & uiolenti.
†dñi mei 5 Quia tu spes mea:domine†deus⁴fiducia mea a pueritiis meis.
6 Super te sustentatus sum ex utero/de uisceribus matris meę tu eductor meus:in te laus
mea continue.
7 Tanq̄ miraculum fui multis:& tu spes mea et fortitudo.
8 Implebitur os meum laude tua:tota die gloria tua.
†tp̄i 9 Ne proiice me in tēpore†senectutis:sicut deficiente potentia mea ne derelinque me.
10 Quia dixerunt inimici mei mihi:& obseruatores aię meę consiliati sunt simul.
†dij 11 Dicendo. Vox consilii. deus†dereliquit eum : persequimini & comprehendite eum/
quia non liberans est.
†dij 12 Propheta. Deus† ne elongare a me:deus meus ad auxilium meum festina.
13 Confundentur & consumentur aduersantes animæ meæ:amicientur uituperio & eru
bescentia quęrentes malum meū.
14 Et ego iugiter expectabo:& adiiciam super omnem laudem tuam.
15 Os meum narrabit iustitiā tuā/tota die salutē tuā:quia non cognoui numeros.
†dñorꝫ meorꝫ 16 Veniam in fortitudinibus domini†dei⁴:recordabor iustitię tuę/solius tui.
†dij 17 Deus†docuisti me:a pueritiis meis & usq; nunc annunciabo separata tua.
†dij 18 Et etiam usq; senectutem & decrepitam etatē deus†ne derelinque me : donec annunciabo
brachium tuum generationi omni que ueniet,fortitudinem tuam.
†dij †dij 19 Et iustitiam tuam deus†usq; excelsum: et quę fecisti magna,deus† quis sicut tu?
20 Qui fecisti uiderē nos āgustias mltas & malas:reuerteris et uiuificabis nos,& facies ascēderē nos de abyssis
terrę reuerteris/facies ascendere nos.
21 Multiplicabis magnitudinem meā & uerteris: et consolaberis me.
22 Etiam ego confitebor te in uase uiolę:ueritatem tuam deus meus cantabo tibi in citha
ra/sancte israelis.
23 Laudabunt labia mea:quoniam cantabo tibi/& anima mea quā redemisti.
24 Etiam lingua mea tota die loquetur iustitiam tuam:quoniam confusi sunt / quoniam
dehonestati sunt quęrentes malum meum.

TItulus nullus ē.Materiā psalmi oportet ex ipso accipe.Et qa autor psalmi credit dauid/& q̄cūq; de seipso dicit verificant de ipso,cōsequēs ē vt psalm⁹ ad lr̄am tractet de dauide.Et qm̄ versus senectutē prę se fert se fuisse tp̄e istius psalmi/cōferēdo nonū uersiculū cū pręcedentibus/& cōsiliū achitophel introducitur in versiculis.10.&.11.ideo psalmus iste nō quācūq; dauidis tribulationem sed illam quam perpessus est in fuga a facie absalon/ad literam tractat.

ℭSVMMARIVM EST.

ℭDauid ī p̄secutiōe ab absalon recurrit ad deū/ex sua in deū cōiunctiōe ab vtero m̄ris/aucta cōtinue diuinis beneficiis/& sua in deo spe,vt nō derelinquat se nūc senectutis tēpore:vt cōfusis p̄secutoribus ipse iuxta cœpta a pueritia vacet diuinis laudibus quas a deo didicit,annūciando potētiā/iustitiam/fortitudinē/punitiones/gratias &c̄.dei vsq; in decrepitam ętatē.Seq; exaudiendum simul affirmat.

¶ Persona loquens propheta est.

In te domine speraui. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materiæ, & executiuam, ibi, præcepisti. ¶ Proponit tria. Primo spem suam cum duplici effectu. In te, non in me, non in homine, domine speraui. hæc est spes. Non confundar æterno. hic est primus effectus: hoc est non priuabor assecutione speratę rei tãdem, quãuis ad tempus priuer illa. In iustitia tua eripies me & liberabis me. Secundus effectus ẽ. deus in hac tua iusta punitiõe quã exerces per absalon ob demerita mea, facies me euadere a morte & restitues gradui pristino. Vterq; effectus prophetice scribitur, non deprecatiue. ℣ Secundo proponit supplicationem pro salute. Inclina ad me aurem tuam. Humano more alloquitur deum tanq̃ in excelso positum, ad quem vox supplicantis non potest pertingere nisi audiens inclinet aurem. Et intendit petere flexionem rigoris iustitię diuinę: sciens ꝙ non meretur saluari, sed perdere regnum & vitam propter crimina homicidii & adulterii. Et salua me, a persecutione absalon. ℣ Tertio proponit supplicationem alteram. Esto mihi forti habitaculo ad veniendum iugiter. Deiectus a sion, a domo domini, supplicat vt non solum saluet se: sed decętero sit sibi deus tanq̃ habitaculum forte ex quo non eiciatur, ad hunc effectum vt continue dauid veniat ad laudandum deum in conspectu arce dei.

Præcepisti ad saluandum me. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula, in te domine speraui. Secundo illa, inclina ad me aurem tuam & salua me, ibi ne proiice. Tertio illa, esto mihi &c. ibi & ego iugiter. Quarto illa, in iustitia tua, ibi & iustitiam tuam deus. Quinto illa, nõ cõfundar æterno, ibi etiam ego cõfitebor te. ¶ Tractando spem suã in deo, inchoat a capite suę spei. Pręcepisti, mediãte samuele ordinasti olim, ad saluandum me, salutẽ meam: quia petra mea & arx mea tu. hinc scio ꝙ ordinasti saluare me quia expertus sum te mihi velut arcẽ meam, non qualemcũq; sed super petram firmatam: expertus quippe hoc fuerat in omnibus persecutionibus a saule & in multis bellis. Deus meus salua me, fac me euadere, de manu impii, absalon: & de palma torquentis & violẽti. Tria crimina absalon tanguntur. impietas in patrem. torrio, hoc est iniquum studium ad peruertẽdũ populum: vt patet in historia. 2. reg. & violentia, qua cum exercitu molitus est debellare regem. Quia tu spes mea. ideo salua me, quia tu solus spes mea: non nouiter, sed tu deus domine fiducia mea a pueritiis meis. puer enim vnctus est a samuele in regem: & ex tunc directus est spiritus domini in dauid. 1. reg. 16. ℣ Super te sustentatus sum ex vtero, de visceribus matris meę tu eductor meus. Cõmemorat diuina beneficia sibi collata anteq̃ posset spem suam ponere in deo: vt ostendat ꝙ etiam ex beneficiis naturalium donorũ causam habeat sperãdi in deo. Vel fiduciã suã ĩ deo cõmemorat sibi ĩnatã, & velut cõgenitã secum creuisse: eo loquẽdi modo quo in psalmo. 58. de quibusdam dicit. alienati sunt a vulua, errauerũt ab vtero. Ita ꝙ sicut illi dicuntur iniqui ex vtero matris suę, quia semper fuerũt iniqui & ad iniquitatẽ proni, ita iste dicit se ex vtero matris innixum deo, & eductum de vtero matris ad hoc. s. ad sperandũ in deo. Vnde & subdit. in te laus mea continue, semper gloriatus sum in te. ℣ Tanq̃ miraculum fui multis. Puer seu adolescens dauid interfecit vrsum & leonẽ, interfecit goliath gigantem, vicit sepe philisteos: & post mirabiles euasiones de manu saulis obtinuit regnum, habuit tot victorias cõtra syros, idumęos &c̃. Et propterea dicit. tanq̃ portẽtum seu miraculũ fui multis, vt ex pastore ouium sic tam excelsus tot pręclaris facinoribus emerserim: & tu spes mea, fortitudo. hoc est & in his omnibus semper tu fuisti tum mea spes tum mea fortitudo. ℣ Implebitur os meũ laude tua, tota die gloria tua. hæc nõ vsquequaq; igrato affectu cõmemoro: sed propter tot beneficia os meum totum occupabitur laudibus tuis, glorificando te.

Ne proiice me. Tractatur hic illa particula, inclina ad me aurẽ tuam & salua me. Vbi narrauit spem suam in deo ex vtero matris suę, cum tot fortiter gestis deo efficiente, consequenter supplicat vt nolit se modo in senectutis ętate derelinquere, sed continuare velit cœpta. erat enim dauid fugiens ab absalon iam senex. Quod ex duobus accipitur. Primum ex eo ꝙ ista fuga fuit post tot bella, post superatam syriam, subactos ammonitas &c̃. vt patet ex eo ꝙ fuit per multos annos post adulteriũ cũ bethsabee: quod cõmissum est existente ioab in vltimo bello contra ammonitas: vtpote contra ciuitatem regiã ammonitarum. Nã dauid genuit ex bethsabee quattuor filios & vnã filiam vltra illum conceptum ex adulterio, mortuum infra septimum diem sine nomine: vt patet. 1. parali. 3. Et etiam ex eo ꝙ dauid occiso absalon nec suas cognouit vxores aut concubinas nec aliam duxit: hoc siquidem est signum senectutis. dormiebat enim solus: & propterea inuenerunt abisach sunamitem &c̃. vt patet in historia regum. ℣ Ne proiice me, quem tãtopere protexisti, in tempore senectutis: sicut deficiente potentia mea, naturali, ne derelinque me. In hebręo habetur in datiuo tempori: sed congruitas mutauit addita ppositione in. Sicut deficiente. Aduerte hic ꝙ vbi interp̃tes posuẽt deficiente, dictio hebraica significat cõpletionem qua complentur successiua. & quia completio successiuorum est deficientia eorundẽ (quũ enim completur dies tunc deficit) ideo interp̃tes deficientiam transtulerunt. caremus siquidem verbo actiuo seu neutro significante huiusmodi completionem intransitiue. Sicut deficiente potentia mea. Multiplicat loca, prius ab ętate senili; modo a defectu virium supplicat. Milites quorum vires sunt

consumptę, relinquuntur tanq̃ inutiles. Et ad hoc alludens ait. ne derelinque me sicut deficiente potẽ, tia mea, hoc est tanq̃ militem cõsumptis viribus eius. ¶ Quia dixerunt inimici mei, achitophel & sociores cum absalon, mihi, hoc est contra me: & obseruatores animæ meę. i. vitę meę in malum, consiliati sunt simul. Dicendo, hæc scilicet. deus dereliquit eum, propter crimina eius, non adiuuat eum amplius vt experientia testatur: persequimini & cõphẽdite eũ. Scđi reg. 17. dixit achitophel. eligã mihi 12. milia virorum & persequar dauid hac nocte & percutiam eum. Quia non liberãs. dauid quippe lapsus est & solutis manibus &c̃. vt ibi subditur. Ideo deus ne elongare a me, esto mecum: deus meus ad auxilium meum festina, opus est celeritate ad occurrendum tali consilio. Et fuit exauditus, consulente cusi oppositum. Confundentur & consumentur aduersantes animæ meę. Prophetat exauditionem. Vtrunq; fuit verum. nam & confusi sunt ab expectatione sua, & consumpti sunt. achitophel quidem suspẽdio proprio, absalon lanceis, & exercitus armis ioab. Amiciẽtur vituperio & erubescẽtia quęrẽtes malũ meũ. fuerũt. n. velut erubescẽtia & vituperio vestiti omnes qui quęsierant malum dauidi.

Et ego iugiter expectabo. Tractatur hic illa particula, esto mihi forti habitaculo ad veniendum iugiter. Tractatur autem promittendo diuinas laudes. Et ego iugiter expectabo, deum firma spe: & adiiciam super omnem laudem tuam, nunq̃ desinam addere laudem laudi. Os meum narrabit iustitiam tuam, non meam sed qua me punis: tota die, continue, salutẽ tuã, qua me saluabis: q̃a nõ cognoui numeros. Per numeros intelligit sciãs humanas. quas noiat a numeris, vel q̃a sub nũeris tradebant̃ antiquitus sciẽ: primaq; sciarũ erat mathematica cuius caput est arithmetica de numeris. Vel q̃a exacta cognitio rerũ cognitio nũeroꝝ dicit̃. dicimus. n. oẽs numeros phiẽ vel metaphysicę &c̃. Intẽdit itaq; pp̃ha dicere se nescire subtilitates humanarũ sciarũ, priẽ phiẽ, & alia huiusmodi: & hinc reddere rõnem quare nõ ꝑmittit laudare deũ cũ hmõi subtilitatibus. ¶ Sed veniam in fortitudinibus dñi dei: hoc est in potẽter gestis a dño deo veniã ad laudandũ, ex iis quæ potẽter gessit cõtra pharaonẽ, cõtra amorrẽos, & reliquis cõtẽris in sacra scriptura spectãtibus ad potẽtiã dei: vt sunt creatio cœli & terræ, & similia. Recordabor iustitię tuę. nõ solũ laudabo potẽtiã tuã sed etiã iustitiam quã exercuisti in primos parẽtes, in primũ homicidã, in diluuio generis humani &c̃. Solius tui. & breuiter laudabo te solũ, nesciẽs subtilitates sciẽtiarũ. ¶ Deus docuisti me. Si quęris vnde scis o dauid fortitudines dñi, iustitiã dei, solũq; deũ, quũ nõ vacaueris nisi aut ouibus aut militiæ? Ecce rñsio. Deus docuisti me, ipse deus fuit doctor interius illuminando. Vnde. 2. reg. 23. dicit ipse dauid. deus israel mihi locutus est sicut lux aurore oriẽte sole mane absq; nubibus rutilat &c̃. ¶ A pueritiis meis & vsq; nunc annũciabo sepata tua. Fructus doctrinę qua me docuisti, est ꝙ ex tunc (scilicet a pueritia mea) proposui. annunciabo sepata, occulta & mirabilia tua, & vsq; nunc in eodem perseuero proposito. Futurum enim annunciabo, respicit p̃teritum docuisti. Et etiam vsq; senectutẽ & decrepitam, supple ętatẽ, deus ne derelĩque me: donec annunciabo brachiũ tuum, potẽtiam tuã, generationi omni quę veniet, fortitudinem tuam, exercitium brachii tui. more humano loquitur de potentia dei & operibus illius. ¶ Nota hinc haberi duo. Alteꝝ ꝙ dauid loq̃tur de annũciatione per psalmos. nã annunciatio eius per solã vocẽ nõ se extendit ad oẽm vẽturũ: sed annũciatio scripta in psalmis extẽdit se ad oẽm generationẽ. Alterum ꝙ dauid incœpit huiusmodi annunciationẽ per psalmos a pueritia sua: alioquin nõ dixisset. a pueritiis meis & vsq; nunc annũciabo sepata tua. vtroq; siqdẽ modo annũciauit diuina a pueritia. Legit̃. n. 1. reg. 17. ꝙ dauid adhuc puer laudes diuinas annunciabat dicens. dominus qui eripuit me de manu leonis. & rursus. qs est iste philisteus incircũcisus qui ausus est maledicere exercitui dei viuentis? In quo clare apparet annũciatio vocalis diuinę laudis. annũciatio aũt per psalmos ex contextu istius literę conicitur.

Et iustitiam tuam deus vsq; excelsum. Tractatur hic illa particula, in iustitia tua eripies me & liberabis me, cõtinuãdo annũcianda. Nõ solũ annũciabo brachium & fortitudinem, sed iustitiam tuam, qua me punis & simul punies persecutores meos, laudabo vsq; excelsum, vsq; ad summũ: vtpote q̃ nec mea nec persecutorũ meoꝝ crimina impunita relinquis. quæ fecisti magna: hoc est annũciabo res magnas quas fecisti, quæ sunt sparsę per scripturã. quis sicut tu? & annunciabo ꝙ non est similis tui. Qui fecisti videre nos angustias multas & malas, in hac persecutione. & hæc est iustitia. reuerteris, placidus, viuificabis nos, q iã sumus mortificati: & de abyssis terræ reuerteris, facies ascendere nos. Ordina literam sic. reuerteris, & de abyssis terræ facies ascendere nos. Bis dicit reuerteris. semel ad viuificandum, & iterum ad eleuandum ex imo ad regnum: deiecti enim erant. ¶ Multiplicabis, augebis, magnitudinem meam & verteris, consolaberis me. Tertio repetit verteris ad consolandum specialiter ipsum dauidem, & augendum magnitudinem eius: vt rei probauit euentus. Vnde litera esset sic ordinanda. Verteris, multiplicabis magnitudinem meam & consolaberis me. parum prodesset augeri magnitudinem nisi adesset consolatio.

Etiam ego confitebor te. Tractatur hic illa p̃ticula, nõ cõfundar ęterno: p̃dicendo cũ cõfusione inimicoꝝ se in sono, cantu & meditatione palã laudaturũ deũ. Etiã ego cõfitebor te, laudabo nõ meas vires sed te, ĩ vase violę, hoc ẽ in sono violę: veritatẽ tuã deus meus cãtabo tibi, q̃ verax ĩ sermone tuo regnum mihi firmasti, in cithara sancte israelis. Sicut appellatur deus israelis ita appellatur sanctus

israelis:quia apud israel colitur ſanctus/hoc eſt eleuatus ab omni imperfectione. Laudabũt/te canẽ/
do, labia mea/non ſolum inſtrumẽtis muſicis violę & citharę ſed labiis propriis letit iam mõſtrabo:
quoniam cantabo tibi,& anima mea quam redemiſti. Etiam lingua mea tota die loquetur iuſtitiam
tuam.& anima mea laudabit/quam redemiſti fere de morte ad vitam:etiam lingua mea ex meditatio/
ne loquetur/non pręceps/non temere/non garrule,tota die iuſtitiam tuam/quam exercuiſti in perſecu
tores meos:quia confuſi ſunt/non aſſequentes intentum,quia de honeſtati ſunt/multis turpibus quę
ibi interuenerunt: vt achitophel ſuſpendio,abſalon impietate/tantis inceſtibus & ſuſpendio per cri/
nes &c̃.quęrentes malum meum/malũ deiectionis a regno & a vita.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Salomoni pſalmus. LXXI.

DEus iudicium tuum regi da:& iuſtitiam tuam filio regis.
Iudicare populum tuum in iuſtitia:& pauperes tuos in iudicio.
Suſcipiant montes pacem populo:& colles iuſtitiam.
Iudicabit pauperes populi & ſaluos faciet filios pauperum : & humilia/
bit calumniatorem.
Et permanebit cum ſole & ante lunam:in generatione & generationem.
Deſcendet ſicut pluuia in uellus:& ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram.
Orietur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis:donec auferatur luna.
Et dominabitur a mari uſq; ad mare:& a flumine uſq; ad terminos orbis terrarum.
Coram illo procident ęthiopes:& inimici eius terram lingent.
Reges tharſis & inſulę munera offerent:reges arabum & ſaba dona adducent.
Et adorabunt eum omnes reges:omnes gentes ſeruient ei.
Quia liberabit pauperem a potente:& pauperem cui non erat adiutor.
Parcet pauperi & inopi:& animas pauperum ſaluas faciet.
Ex uſuris & iniquitate redimet animas eorum:& honorabile nomen eorũ coram illo.
Et uiuet & dabitur ei de auro arabię:& adorabũt de ipſo ſemper,tota die benedicẽt ei.
Erit firmamentum in terra in ſummis montium: ſuper extolletur ſuper libanum fru/
ctus eius,& florebunt de ciuitate ſicut fœnum terræ.
Sit nomen eius benedictum in ſecula:ante ſolem permanet nomen eius.
Et benedicentur in ipſo omnes tribus terræ:omnes gentes magnificabunt eum.
Benedictus dominus deus iſrael:qui facit mirabilia ſolus.
Et bñdictũ nomẽ maieſtatis eius i æternũ,& replebit maieſtate eius ois terra:fiat fiat.

¶ Completę ſunt orationes dauid filii ieſſe.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Salomoni. LXXII.

1 propheta DEus† iudicia tua regi da:& iuſtitiam tuam filio regis. †dij
2 Iudicabit populun tuum in iuſtitia:& pauperes tuos in iudicio.
3 Portabunt montes pacem populo & colles:in iuſtitia.
4 Iudicabit pauperes populi/ſaluabit filios mendici:& conteret calũniatorem.
5 Timebunt te cum ſole & faciebus lune:generatio generationum.
6 Deſcendet uelut pluuia ſuper tonſam:uelut imbrium gutta terræ.
7 Florebit in diebus eius iuſtus:& multitudo pacis uſq; non erit luna.
8 Et dominabitur a mari uſq; mare:& a flumine uſq; terminos terræ.
9 Faciebus eius genuflectent eremitę:& inimici eius puluerem lingent.
10 Reges tharſis & inſularum munus reddent:reges ſceua & ſeua donum offerent.
11 Et curuabunt ſe illi omnes reges:omnes gentes ſeruient ei.
12 Quia eruet mendicum a diuite/& pauperẽ:& cui non est adiutor ipſi.

13 Miserebitur super paupere & mendico:& animas mendicorum saluabit.
14 A dolo & ab iniquitate redimet animã eorum:& preciosus sanguis eorũ in oculis eius.
populo populo populo
15 Et uiuet/& dabit ei de auro sceua/& orabit pro eo cõtinue:tota die benedicet eũ .
16 Erit uola tritici in terra in capite montium:collidetur sicut libani fructus eius/& germi
nabunt de ciuitate sicut herba terrę.
17 Erit nomen eius ęterno/faciebus solis filiabitur nomen eius:& benedicẽtur in eo om-
et
nes gentes/ beatificabunt eum.
†dij 18 Benedictus dominus⁴ deus† deus israelis:faciens separata solus ipse.
19 Et bñdictũ nomẽ honoris ei⁹ sẽpiterno:& iplebit honor ei⁹ uniuersã terrã.amẽ &amẽ.

ℂ Complete sunt orationes dauidis filij isai.

TItulus est.Salomoni.Vbi aduerte ꝙ salomon non significatur autor psalmi: quoniã ex rubrica subiuncta in fine istius psalmi constat autorẽ psalmi huius esse dauidem. subditur siquidẽ rubrica talis.complete sunt orationes dauidis filii isai.Nisi enim dauid fuisset autor istius psalmi/ non fuisset in fine eius rubrica talis apposita.Est itaq; dauid autor psalmi. ⁋ Nota secundo ꝙ salomon nõ est hoc in loco nomen proprium sed appellatiuũ.ita ꝙ nõ significat illũ dauidis filium qui olim ędificauit templũ/qui vocatus est rex salomon:sed est epitheton mesię.appellatiue siquidẽ sumitur/ ac si dictum fuisset pacifico.Hęc autẽ sic esse comprobatur ex ipso psalmo Primũ ex versiculo octauo.& dominabitur a mari vsq; mare/& a flumine vsq; terminos terrę.Secundo ex versiculo vndecimo.& curuabunt se illi omnes reges,oẽs gentes seruient ei.Tertio ex versiculo.17.& bñdicentur in ipso omnes gentes,beabũt eũ.Hęc.n.manifeste cõstat nõ illi viro qui appellatus ẽ salomon sed mesię cõuenire. Quod etiã attestatur thargũ/habens sic. deus sententiam iudiciorũ tuorũ regi mesię da.Merito autẽ mesias appellatur salomon idest pacificus:quia pacificat ea quę in celis & q̃ in terris sunt:vt dicit ad ephe.1. Est igitur ad literam materia psalmi regnũ mesię pacificũ.& hoc denotat titulus/ salomoni.

ℂ SVMMARIVM EST.

ℂ Propheta prędicit mesiam,regem regis filiũ/iudicaturum omnes cum iustitia & pace/dominaturum omni terrę/adorandum ab vniuersis regibus & gentibus/curam habiturum pauperum & impotentum/prouisurũ populo suo de omnibus/cognoscendũ palã ęterno filii noĩe/& ab omnibus beandum:indeq; benedicetur deus & nomen glorię eius quę replebit vniuersum.

ℂ Persona loquens propheta est.

DEus iudicia tua.Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuam materię, & executiuam/ibi iudicabit.⁋ Proponit petendo vnum/multis circunstantiis fultum.Deus da iudicia tua/oĩa ad ius dicendum,& iustitiã tuam/hoc est executionem iudiciorũ(nihil.n.est ius dicere nisi subsequat executio iustitię)regi filio regis.Mesiam appellat regem:quia quatenus rex erit/de eo loquitur.filium aũt regis ob nobilitatem generis.Et quidẽ ꝫm diuinam naturam est filius regis qui regit vniuersum:secũdũ aũt humanã est filius dauidis regis.⁋ Vbi nota prophetam petere vt mesię iam regi detur iudiciũ & iustitia:quia ad literam in secundo aduentu in quo mesias veniet rex & regis filius gloriosus/iudicabit & iustitiã faciet.Vnde & angelus ad mariã dicit.dabit ei deus sedem dauid patris eius,& regnabit in domo iacob in ęternũ/& regni eius non erit finis.regnum enim christi in secundo aduentu inchoabit in terra:interim siquidem sedet a dextris dei.

ℂ Iudicabit populũ tuũ.Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractatur illa particula/iudicia tua &iustitiã tuã.Secũdo illa/da/ibi descẽdet.Tertio illa/regi/ibi & dñabit.Quarto illa/filio regis/ibi erit nomẽ.Quinto illa/deus/ibi bñdictus.ℂ Prędicit propheta fructum petitę donationis.Iudicabit mesias rex,populũ tuũ/deus:& quod plus ẽ pauperes tuos in iustitia & iudicio. Portabunt montes & colles/maiores & minores principes,pacem populo in iustitia:hoc est nõ faciet iudiciũ turbulentum/ tumultuosum aut scandalosum,sed sic iudicabit vt maiores omnes in iustitia portent pacem vniuersalem.ita ꝙ tunc implebitur/& erit opus iustitię pax:quod in hoc mundo impleri non potest. Iudicabit pauperes populi(specialiter meminit pauperũ/quorũ iustitia facile contẽnitur)dicet ius pauperibus/& a fortiori diuitibus:saluabit filios mendici.ecce executio iustitiæ ꝙ filios etiam mendicantium saluabit ab iniuriis. & conteret calumniatorem. Perfectio iustitiæ est non solum saluare innocentem,sed damnare sed punire nocẽtem. ꝑpea enĩ dictum est iudicia in plurali, vt vtrunq; comprehẽdatur iudicium:& punitionis malorũ/& iustificationis rectorum.Aduerte hic per hęc omnia describi vniuersale iudiciũ exercẽdũ a christo/ex integritate & vniuersalitate iudicii ac iustitię cũ pacis fructu.
tunc

tunc.n.erit summa tranquillitas ordinis: quę vocatur pax. ℣ Timebunt te cum sole. Terribilitas indi/
cii describitur ex vniuersalitate locorum & temporū. Timebunt te generatio generationū cum sole &
faciebus lunę. Motus cœli generatio est omniū generationum. generatio quidem, quia in fieri cōsistit
motus: generationū autem, quia est cā omniū generationū: Et ipse cum sole & stellis, quę apparent
in conspectu lunę & nō in conspectu solis, timebunt te, hoc est ad similitudinem timentium se habe/
bunt: qm̄ motus quidem cœli cessabit, & sol & stellę apparētes in cōspectu lunę cessabunt ab influxi/
bus suis: cessabit.n.tunc generatio. Et per hoc significatur iudicium illud extendere se ad totum vni/
uersum & finem imponere generationibus: ac per hoc non esse opus vt iteretur iudicium.
Descendet. Tractatur hic illa particula, da, describendo aduentum mesię. Et q̄uis possint hęc verba
intelligi de primo aduentu, contextus tamen trahit me ad exponendum de secūdo. ℣ Descendet, de cœ
lo in secundo aduentu, velut pluuia super tonsam, velut imbrium gutta terrę. Tonsa appellatur terra
producēs pascua secto fœno. tunc.n.est velut tonsa, & desiderat pluuiam ad germinandū. Et iuxta hāc
similitudinem describitur secundus christi aduētus opportunus, desideratus, fœcūdus sicut pluuia re
spectu terrę tonsę ad nouū germē. Et congruit similitudo expectationi iustorum post tonsionem: pro
quanto post succisum germen huius vitę expectant nouū germen resurrectiōis. Altera similitudo est,
quum terra arida magnis guttis multę pluuię saciatur. Et ad idem tendit: qm̄ ariditas terrę magnam
desiderat pluuiam. & ariditatem humani generis ex se insinuat. ℣ Florebit in diebus eius. Ecce fru/
ctus descensus veluti pluuię ad similitudinē terræ tōsę, describitur florere, germinare, flores producere.
Florebit in diebus, aduentus, eius non terra sed iustus, genus iustorum: & multitudo pacis, nō ad tem/
pus sed vsq; non luna, hoc est sine fine. & pacis nō erit finis, vt scripsit esaias. describit.n. infinitam dura/
tionē a perpetuitate lunę. vsq; nō erit luna, hoc est semper: nunq̄.n. luna desinet esse.
Et dn̄abitur. Tractatur hic illa particula, regi: describendo regnum mesię humano more ex iis quę
apud nos sunt. Tum ab vniuersitate terrarū. & dn̄abitur a mari vsq; mare, & a flumine vsq; terminos
terrę: hoc est in vniuersis maribus & vniuersis terris. ℣ Tum a reuerenti subiectione & populorum &
principum. faciebus eius genuflectent eremitę, habitatores locorum desertorū: & inimici eius, idola/
trę, peccatores, dęmones, puluerē lingent, sūb pedibus eius. Reges tharsis & insularū, hoc est reges ma/
rium & habitantiū in insulis, munus reddent, debitum, vtpote subditi: reges sceua & seua donum, debi
tum, offerent. Et vt vnico verbo dicatur. curuabūt se illi omnes reges, omnes gentes seruient ei. Intelli
ge per hęc omnia minus dici q̄ intenditur. describitur enim vniuersalis omnium subiectio & reueren/
tia quę exhibebitur christo in secundo aduentu per hęc minima quę sunt apud nos. Et propterea me
minit habitatorum eremi & insularum specialiter, vt nullum exceptum intelligas.
Quia eruet mendicum. Descripto regno christi ab vniuersali subiectione, nunc describitur idem a
regimine dupliciter. Prius respectu personarum indigentium & impotentium. deinde respectu po/
puli. ℣ Quia eruet mendicum & pauperem a diuite. Reddit rationem descriptę subiectionis & re/
uerentię ex bonitate regiminis, liberando pauperes & inferiores ab oppressione potentiorum. & non
adiutor ipsi, hoc est liberabit eos qui carent adiutore. Ita ꝙ tria personarum genera tanguntur: men
dici, pauperes, & carentes adiutore. vt omnes indigentes comprehendat. ℣ Miserebitur super paupe/
re & mendico, & animas mendicorum saluabit. Internę misericordiæ actus simul & externę salua/
tionis adiungit. A dolo & ab iniquitate redimet animam eorum. Periclitantur pauperes tum pro/
pter dolos aliorum contra eos: tum propter iniqua facta contra vitam eorum. Et ab vtroq; pericu/
lo redimet eos. Et preciosus sanguis eorum in oculis eius. Pro nihilo habetur sanguis vilium per/
sonarum apud reges mundi: in oculis vero mesiæ sanguis pauperum erit preciosus, valde æstima/
tus. ℣ Et viuet, rex mesias sine fine, & dabit ei. Explicare incipit regimen mesiæ respectu populi.
& ideo transit a numero plurali quo hactenus vsus est ad singularem, vtendo pronomine ei seu il/
li. Et dabit ei, populo suo, de auro sceua, ditabit populum suum, & orabit pro eo continue, ser/
uabit eum populum continue suis meritis: sicut orans sacerdos seruat eum pro quo orat. tota
die, semper, benedicet eum, populum. Erit vola tritici in terra in capite montium, seretur tantum
tritici quantum capit vola in vertice montium, & collidetur fructus eius sicut libani, fructus col/
liditur: hoc est multiplicabitur vsqueadeo ꝙ spicę collidentur agitante vento sicut rami arborum
in libano colliduntur. & germinabunt de ciuitate sicut herba terræ: hoc est homines ciuiles cre/
scent, multiplicabuntur sicut herba terræ crescit & multiplicatur. ℣ Aduerte hic describi per hæc
regimen regni mesiæ ab incomparabili similitudine regiminis & regni humani. Et propterea de/
scribitur a cura pauperum, quæ rara est in regnis humanis. a redemptione subditorum tum a ma/
chinationibus dolosis, tum a factis iniquis: quod rarissime forte fit. Tum ab ęstimatione infimorum:
qd̄ in regnis humanis nō habet locū. Et qd̄ plus est, ꝙ ipse rex ditabit subditos, ꝙ erit sicut sacerdos ꝑ
eis ad deum, nunq̄ maledicendo & a fortiori nunq̄ malefaciendo populo suo. Tum ab abundantia
tanta ꝙ pugillus tritici in vertice montium (vbi minus triticum solet seri & fructificare) multiplica/
bitur sicut fructus libani. Tum a fœcūditate, ꝙ velut germinantes ciues crescēt: quod ad fœlicitatē ꝑ

pertinet regni. Intendit enim per hęc omnia ineffabiles conditiones regni mesiæ significare quo ad omnia sine acceptione personarum/cum cura ita singulorum sicut & omnium. Nec meminit curę respectu diuitum: quia in omnibus humanis regnis diuites bene stant: & ideo non oportuit mentionem de hoc facere. Sed superius vbi de iudicio & iustitia actum est/dictum est ꝙ montes & colles portabunt/sufferent in iustitia pacem: & de reuerentia dictum est ꝙ adorabunt eum omnes reges.

Erit nomen eius. Tractatur hic illa particula/filio regis: prosequendo fœlices conditiones regis. Tum quo ad perpetuitatem famę. Erit nomen eius æterno/nulla obliuione delebitur, faciebus solis filiabitur nomen eius: hoc est in clara luce/palam in toto vniuerso nomen mesię filiatione cognoscetur: hoc est ab omnibus tunc cognoscetur ꝙ ipse est filius dei. quod esse filium est ei nomen propriū. Et vere sic erit. nam beati videbunt hoc: alii autem vidētes ipsum hominem dominum vniuersorum/iudicem mundi & adorari vt filium dei, credent coacti ipsum esse filium dei: sicut modo dęmones credunt. Ex hoc textu apud iudęos vulgatum est nomen mesiæ/filius dei. Vnde in euangelio pluries inducuntur & homines & dęmones appellantes mesiam filium dei. quinetiam caiphas pontifex dixit/si tu es mesias filius dei. ¶ Et benedicent in eo/quoniam in christi merito solo benedicent omnes quicunque benedicentur: omnes gentes beatificabunt eum/laudando.

Benedictus dominus. Tractatur hic illa particula/deus: gratias agendo deo qui dedit iudicia sua & iustitiam suam regi filio regis. vel potius prophetando ꝙ tunc (scilicet tempore regni mesiæ) deus benedicetur, qui modo vix cognoscitur. ¶ Benedictus/benedictione laudis erit, dominus deus/natura, deus israelis/per gratiam cultus: faciēs separata idest mirabilia, solus ipse/in mesia. Et benedictum/erit, nomen honoris eius/quod nunc latet & tunc erit manifestum, sempiterno: & implebit honor eius/tunc, vniuersam terram/quam non implet nunc. Amen. & amen. Affirmantis est duplicata affirmatione/in signum immobilis veritatis futurę.

¶ Complete sunt orationes dauidis filij isai. Occurrit hoc loco q̄stio de veritate huius rubricę: q̄a inferius multi subiunguntur psalmi cū titulo dauidis. ¶ Soluitur autem per hoc ꝙ psalmi non sunt locati in libro psalmorum qui habetur/eo ordine quo erant in principio: sed sicut reperti sunt. Erant siquidem sparsi, & sine ordine collecti sunt. Clare enim constat ex titulis ꝙ tertius psalmus locandus est post .51. ſm rectum ordinem. Vnde quia contigit psalmum hunc habentem hanc rubricam in medio locari, ideo hic legitur. Crediderim ego (vt in proœmio dixi) hūc psalmum esse vltimum psalmum totius psalterii: & propterea habere hanc rubricam annexam. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum asaph. LXXII.

QVam bonus israel deus: iis qui recto sunt corde.
Mei autem pene moti sunt pedes: pene effusi sunt gressus mei.
Quia zelaui super iniquos: pacem peccatorum uidens.
Quia non est respectus morti eorum: & firmamentum in plaga eorum.
In labore hominum non sunt: & cū hominibus non flagellabuntur.
Ideo tenuit eos superbia eorum: operti sunt iniquitate & impietate sua.
Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum: transierunt in affectum cordis.
Cogitauerunt & locuti sunt nequitiam: iniquitatem in excelso locuti sunt.
Posuerunt in cœlum os suum: & lingua eorum transiuit in terra.
Ideo conuertetur populus meus hic: & dies pleni inuenientur in eis.
Et dixerunt quomodo scit deus: & si est scientia in excelso?
Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo: obtinuerunt diuitias.
Et dixi. ego sine cā iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas.
Et fui flagellatus tota die: & castigatio mea in matutinis.
Si dicebam narrabo sic: ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.
Existimabam ut cognoscerem: hoc labor est ante me.
Donec intrem in sanctuarium dei: & intelligam in nouissimis eorum.
Veruntamen propter dolos posuisti eis: deiecisti eos dum alleuarentur.
Quomodo facti sunt in desolationem? subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.

Velut somnium surgentium:domine in ciuitate tua imaginem ipsoℽ ad nihilũ rediges.
Quia inflammatum est cor meum & renes mei commutati sunt:& ego ad nihilum redactus sum,& nesciui.
Vt iumentum factus sum apud te:& ego semper tecum.
Tenuisti manũ dexterã meã:& in uolũtate tua deduxisti me,& cũ gloria suscępisti me.
Quid enim mihi est in cœlo:& a te quid uolui super terram?
Defecit caro mea & cor meum:deus cordis mei & pars mea deus in æternum.
Quia ecce qui elongant se a te peribunt:perdidisti oẽs qui fornicantur abs te.
Mihi autem adhærere deo bonum est:ponere in dño deo spem meam.
Vt annunciem omnes prędicationes tuas:in portis filię sion.

IVXTA HEBRÆVM. Psalmus asapho. LXXIII.

1 Propheta. TAntum bonus israeli deus† ,mundis cordis. † dĳ
2 Et ego [sic] :uelut parũ declinauerunt pedes mei, uelut nihil effusi sunt gressus mei.
3 Quia zelaui in insipientibus:pacem impiorum uidebo.
4 Quoniam non ligamina [sunt] morti eorum:& sana uis eorum.
5 In labore hominis non [sunt] ipsi:& cum adam non plagabuntur.
6 Ideo [fuit] torques eorum superbia:amicietur ornamento iniquitatis sibi.
7 Exiuit ex adipe [qlibet oculoℽ] oculi eorum:transierunt cogitationes cordis.
8 Liquefacient & loquentur in malo fraudis:ex excelso loquentur.
9 Posuerunt in cœlis os suum:& lingua eorum ambulabit in terra.
10 Propterea redire faciet [deus] populum suum huc:& aquę pleni exprimentur eis.
11 Et dicent. Vox populi. qũo nouit deus,& est scientia in excelso?
12 Ecce isti impii:& quieti mundi,assecuti sunt opulentiam.
13 Tm̃ frustra mundaui cor meum:& laui in mundicia palmas meas.
14 Et fui uulneratus tota die:& castigatio mea matutinis.
15 Si [sicut] dixi narrabo sicut:ecce generationem filiorum tuorum negaui.
16 Propheta. Et cogitaui ad sciendum hoc:labor ipse [est] in oculis meis.
17 Donec ueniam ad sanctuaria dei:intelligam finem† eorum. † finis
18 Tantum in lubricis pones eos†:fecisti cadere eos in ruinas.† † eis † ruinis
19 Quomõ fuerunt desolationi?sicut momentum finiti sunt,cõpleti sunt ab horroribus.
20 Velut somnium ab expergisci:dñe†in ciuitate imaginem eorum despicies. † dñi mei
21 Quia acescet cor meum:& renes meos acuam.
22 Et ego bestialis & nesciam: [tanq̃] bestię fui tecum.
23 Et ego continue tecum: [ideo] apprehendisti in manu dexteram meam.
24 In consilio tuo duces me:& postea honore suscipies me.
25 Quis mihi in cœlis:& tecum non uolui [qcq̃s] in terra.
26 Consumpta est caro mea & cor meum:robur cordis mei & pars mea deus†ęterno. † dĳ
27 Quia ecce longinqui tui peribunt:fecisti cędi omnem fornicantem abs te.

deo rum 28 Et ego sic, approximatio dei mihi bona: posui in domino deo spem meam ad narran
dum omnes operationes tuas.
dijs

Titulus est. Psalmus asapho: hoc est deputatus saltem vt cantori asapho. ¶ Materia psalmi clare patet ex ipso. est enim disputatio quædam de prosperitate iniquorum in hac vita quomodo stat cum prouidentia dei & iustorum passionibus.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta disputans de prosperitate iniquorum & afflictione iustorum, vbi rationes attulit hinc ex inconsonantia ad diuinam prouidentiam, inde ex reprobatione filiorum dei, notitiamque q̃onis ex fine vtrorumque reuelato pendere dixit: & finem iniquorum in inferno, iustorum vero in honore apud deũ, & peccata illorum punienda, istorum cõiunctionem cum deo bonam esse describit.

¶ Persona loquens nõ pprie variatur, sed recitatiue: recensendo scilicet aliorum verba.

Tantum bonus israeli deus. Diuiditur psalmus in partes duas: ppositiuam materie, & executiuam, ibi quoniam nõ ligamina. ¶ Proponit duo. Alterum ex parte dei: quod deus solis mũdis corde est bonus. Deus israeli, populo colenti se, non vniuerso sed mundis cordis tm̃, solis, bonus, apparet. Intellige hoc iuxta illud. palato non sano pœna est panis, qui sano est suauis. & oculis ægris odiosa lux, quæ puris est amabilis. Deus enĩ in seipso summe bonus, & omnibus ac singulis quantũ est ex parte dei est bonus, sed non omnium mentium gustu gustatur bonus, non omnium mentium oculis apparet bonus: vt patet in blasphemantibus eum, in negantibus prouidentiam eius, offendentibus ipsum &c̃. Sed habẽtes cor mundum ab erroribus & passionibus, sceleribus & aliis hmõi, vident fide, gustant spe atque charitate deum vt bonum, vt beneficum, lõge plus q̃ mereamur. ¶ Alterum ex parte sui: quod fere declinauit affectus suus, quia zelauit videns prosperitatem iniquorum. Et ego. E regione se distinguit a deo. Deus bonus, & ego. Imperfectus sermo est: & subintelligitur talis vt subiungam. Velut parum declinauerunt pedes mei. Duplex potest esse sensus. Alter affirmans declinationem pedum, non parum sed velut parum. Alter vt subaudiatur verbum substantiuum defuit. velut parum defuit quin declinauerunt pedes mei. & sic non affirmatur declinatio. Et hunc sensum secuti sunt communiter interpretes dicentes pene. Per pedes quæ sunt instrumenta ad gradiendum, intellige tum naturales vires intellectus & voluntatis. tum habituales virtutes, quę sunt principia bene operãdi: hæc enim pene declinauerunt a recto. Velut nihil effusi sunt gressus mei. Particulam velut nihil, dupliciter expone sicut præcedentem velut parum. Per gressus intellige ipsa opera. Et aduerte quod minus periculum describit in gressibus q̃ in pedibus: dum de pedibus dixit velut parum, de gressibus vero velut nihil. eo quod imperfecti motus venialium peccatorum, facilius fiunt intus q̃ in exteriori opere. Quia zelaui, contristatus seu idignatus sum, in insipiẽtibus, quorum nõ est numerus, pacem impiorum videbo, hoc est perseueranter videndo. futurum enim appositum est ad significandam perseuerantiam.

¶ **Quoniam non ligamina.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat̃ illa particula, pacẽ impiorum. Secundo illa, & ego velut parum declinauerũt pedes mei quia zelaui &c̃. ibi propterea redire faciet. Tertio illa, tm̃ bonus &c̃. ibi & cogitaui ad sciẽdũ. ¶ Circa primum pponit ppheta materiã q̃onis seu disputationis (scilicet psperitatẽ iniquorum) tali ordine. Prius pponit eorum pacẽ. deinde iniquitatẽ. Pacẽ quidẽ in quattuor. quorum primũ est. Q̃m non ligamina morti eorum. Metaphoricus est sermo, describẽs tardã mortẽ eorum, tanq̃ solutã nõ habentẽ ligamina trahẽtia ipsam. Appellat̃ mors ligaminibus tracta, q̃ñ ęgritudinibus mortalibus aut aliis occasionibus accelerat̃. et p oppositũ mors sine ligaminibus, quę nõ accelerat̃. Hoc est ergo primũ bonũ tpale iniquorum quod nõ accelerat̃ eis mors. Sunt enĩ diuites, & tuent̃ ac gubernãt se bñ, & viuũt quãtũ natura tolerat. mors autẽ pauperũ mille vinculis necessitatũ accelerat̃. ¶ Et sana vis eorum. Secũdum bonũ etiã corporis est, quod eorum naturalis vis est sana ab ęgritudinibus: quia pręseruant se diuitiis. ¶ In labore hoĩs nõ ipsi, supple sunt. Tertium bonũ est ges a laboribus quibus in sudore vultus vescimur pane: quia ipsi in sudore aliorum vescuntur pane. ¶ Et cum adã non plagabuntur. Quartũ bonũ est exemptio a plagis penuriæ, bellorum & hmõi. non sentiũt enim isti cũ adam, cũ cõi genere hoĩum, plagas oppressionũ hmõi. ¶ Ideo. Narrata pace impiorum, subiungit̃ eorum iniquitas in affectu, in intellectu & in lingua. Ideo, mater iniquitatũ sequẽtium significat̃ prosperitas, torques eorum, fuit, supbia. regina oĩum vitiorum ponit̃ torques, hoc est gloria eorum ad similitudinem torquis. Vbi aduerte quod si latina lingua permitteret, dicendum fuisset. ideo torquauit eos superbia, superbia ornauit eos vt torques ornamentum colli. Amicietur ornamento iniquitatis sibi. Modo in plurali & modo in singulari numero loquitur: quia & de ipsis iniquis & de genere iniquorum loquitur. Amicietur, velut pallio, ornamento iniquitatis. ex supbia orit̃ iniustitia, non aliena sed sua. Vtrunque autem vitium est voluntatis. ¶ De intellectu vero. Exiuit ex adipe oculi eorum. i. quilibet oculorum eorũ internorũ procedit nõ ex rectitudine, non ex iudicio rõnis, sed ex adipe diuitiarum & potẽtię. magnitudo qppe eorum generat in eis cogitatiões cõformes eorum supbię. Trãsierũt cogitatiões

cordis:hoc est tam superbe cogitant vt transeant/transcendant discursus naturales/quos cor naturaliter suggerit.excogitant enim quæ homo nunq̃ cogitasset/quę superant vires cogitationum possibilium:vt patet in ambiētibus altiora se.¶ Liquefacient & loquentur in malo fraudis.Ecce crimina linguę.Dissoluent alios loquentes in malo fraudis/fallaciter ad decipiendum:ex excelso loquentur.sicut oculi eorum prodeunt ex adipe sic sermones eorum prodeunt ex celsitudine eorum . Posuerunt in cœlis os suum,& lingua eorum ambulabit in terra.Nemini parcunt , deum blasphemant / aut negando prouidentiam eius aut aliquid huiusmodi. & in terra omnibus obloquuntur, nulli ætati/sexui/ordini parcunt:sed detrahendo discurrunt per omnes.& sic lingua eorum ambulat in terra.Hæc est materia disputationis pax iniquorum.

Propterea redire faciet. Tractatur hic illa particula/quia zelaui declinauerunt velut parum pedes mei &c̃.¶ Proposita materia disputationis/introducit propheta populum dei quodāmodo vacillantem in hac quęstione.Et per hoc explanat in cuius persona dixit pedes vacillasse : ꝙ scilicet dixit hoc in persona populi colentis deum.Propterea/quia iniusti bene habēt in hac vita,faciet/deus, populum suum redire huc/in hanc quęstionem.Redire inquit:quia non semel tm̄ sed sepe populus dei reuertiť ad hanc quęstionem.Et attribuitur deo facere redire:quia ipse dādo bona iniquis/dat occasionem populo suo sepe redeundi ad hanc quęstionem . Vnde & hieremias & habbacuc hanc quęstionem mouerunt:& quotidie mouetur a populo dei.qui enim non colunt deum carēt hac quęstione . ¶ Et aquę pleni exprimentur eis.Describitur quādo populus dei redit ad hanc quęstionem/quādo fere vacillat: quando scilicet aquę pleni exprimuntur eis:hoc est quando patiuntur penuriam/quando opprimūtur.Ex metaphora significatur eoꝝ afflictio.Et sumitur similitudo a sitientibus quibus turbida & modica aqua suppetit.Aquę pleni/sunt aquę loci pleni aliena materia:puta luto.aquę enim loci seu vasis continentis solam aquam ,vocanť aquę/absq; additione pleni.Ita ꝙ per aquas pleni describuntur aquę turbidę.Rursus per hoc ꝙ exprimuntur/significatur ꝙ non fluendo sed exprimendo dantur eis: ac per hoc & magis mixtę & modicę dantur.Ex qua metaphora significatur ꝙ quando populus dei sic affligitur quēadmodum sitientes quos oportet bibere aquam pleni expressam,tunc redeūt ad hāc quęstionem:quando diuites habent aquam nitidam/ipsi turbidam:illi abundāt/isti penuriam patiūtur etiam malorum ciborum/& huiusmodi.¶ Et dicent.quomodo nouit deus.Vox populi fere vacillātis introduciť/cōsequenter afferēdo rōnes hinc & inde.Ratio prima ad vacillandū sumiť cōferendo sciam dei cū ꝓspitate iniquoꝝ.Q̄uō nouit deus.Admiratiue dicit nō si sed q̄uō.non vacillat populus an deus nouit vel non:sed circa modū suspēditur quo deus nouit hęc quę fiunt hic.& est sciētia/certa cognitio,in excelso/deo excelso sup oīa.Ecce isti impii/ad sensum videmus ꝙ isti impii:& quieti mūdi/ gete fruētes mūdo,assecuti sunt opulētiā.Admiramur quo pacto cū scia & prouidētia dei hoꝝ īferiorū/stat ꝙ isti iniqui prosperenť.nescimus enim modū quo hæc duo simul iunguntur:diuina scilicet ꝓuidētia & iniquoꝝ ꝓsperitas.¶ Tm̄ frustra/mūdaui cor meum.Altera ad vacillandū ratio ex eodem fonte.s.diuinę ꝓuidētię respectu iustoꝝ.quia.s.nō remunerat iustos bonis huius mūdi:ac per hoc vana videntur merita iustoꝝ.Et primo interior sanctitas. Tm̄ frustra/sine pręmio aliquo,mundaui/intus,cor meū.Deinde exteriorum operum innocentia.& laui in mundicia/ab omni iniquitate & sorde,palmas meas/opera mea.Tertio quo ad patientiam.Et fui vulneratus/variis flagellis percussus,non ad horam sed tota die/diuturne:& castigatio mea/qua castigatus sum (siue a meipso voluntarie ꝑpter deū siue aliunde illata)non fuit tarda,sed matutinis/fuit mane/cito.Iusti enim & cito castigantur a deo(iuxta illud.2.macca.6.statim medicinam adhibere magni beneficii est indicium)& cito castigant seipsos.castigo corpus meū & in seruitutem redigo &c̃.¶ Si dixi narrabo sicut.Ratio ad alteram partem contra vacillationem ad firmiter standum/affertur . Et ordinato sic literam . Si narrabo sicut dixi / si affirmabo sicut dixi in pręcedentibus rationibus/ꝙ frustra mundaui cor meum/& quomodo est scientia in excelso &c̃.ecce generationem filiorum tuorum negaui . Non dicit/ecce negaui iustos aut iustitiam aliasq; virtutes,sed negaui nationem filiorum dei:vt ex hocipso intelligas ꝙ ista negatio est reprobatio dei/est reprobatio ꝙ deus habeat filios suos in hoc mundo:qui non ex sanguinibus neq; ex voluntate viri neq; ex voluntate carnis sed ex deo nati sunt/fide/spe & charitate . Et breuiter est negatio filiorum dei expectantium hęreditatem cœlestis patriæ : iuxta illud.si filii & hæredes , hæredes quidem dei/cohæredes autem christi . Ita ꝙ ratio consistit in deducendo ad hoc maximum inconueniens:scilicet negationem filiorum dei.Et patet sequela:quia si vanę sunt bonę actiones & patientia iustorum/nulla est generatio filiorum dei.

Et cogitaui ad sciendum hoc. Tractatur hic illa particula/ tantum bonus israeli deus. Vbi aduerte ꝙ tractare istam particulam est determinate quęstionem motam.Et ꝑpterea ꝑpheta postq̃ attulit rationes ad partes hinc & īde,modo aggrediť solutionē q̄ōnis:prius declarādo tū difficultatē q̄ōnis.Cogitaui ad sciēdū hoc,labor ipse in oculis meis.Ecce difficultas laboriosę quæstionis in mentis oculis. Tū viā per quā solui debet q̄ō.Donec veniā ad sanctuaria dei.Ecce via.semp erit labor an̄ oculos ī hac q̄ōne donec ingrediamur diuina oracula reuelantia veritatem quæstionis;nulla siquidem est alia via

ſciendi hanc veritatem niſi diuina reuelatio. Intelligam finem eorum. Non ſuffecit prophetę demon/
ſtrare viam ſciendi hoc/eſſe ſacrā ſcripturam,ſed ad ſpecialia deſcendit/aperiens viam veritatis patere
ex fine eorum.ex finibus ſiquidem bonorum & malorum ſoluenda eſt queſtio.Et vere/ſic eſt:quoniam
ex fine reproborum qui eſt damnatio æterna/& electorum qui eſt beatitudo æterna, redditur ratio
quæſitorum. ¶ Vbi aduerte ordinem dicendorum talem.Primo declarabitur finis iniquorum. ſecun
do finis iuſtorum/ibi quia aceſcet. tertio iniquitas impiorum/ibi quia ecce.& demum bona opera iu
ſtorum/ibi & ego. Vt ſic nihil prætermittatur diſputationis & rationum præinductarum:& ſimul tra
ctetur vtraq̧ pars excluſiuę propoſitę/tantum bonus &c̄.Reſoluitur enim in affirmatiuam/deus eſt bo
nus mundis corde,& in negatiuam/deus non eſt bonus aliis.Et eſt ſermo de bonitate beatificāte: quæ
ſola eſt bonitas ſimpliciter humani generis & creaturarum rationalium. ¶ Tantum in lubricis po/
nes eos. Incipit tractare finem iniquorum :inchoans a termino bonorum quibus abūdare deſcripſit
iniquos.Et intendit ꝙ bona iniquorum ſunt in ſolis lubricis:ac per hoc non ęſtimāda,ſed paruipen/
denda.Feciſti cadere eos in ruinas.Ecce terminus lubricitatis/ꝙ in morte ceciderunt in ruinas inferni.
In hebręo habetur ruinis in datiuo:ſed congruitas mutauit adiuncta prępoſitione in. ¶ Quomodo
fuerunt deſolationi.Admiratur propheta deſolationem eorum futuram.Sicut momētum finiti ſunt/
non multum durauit eorum fœlicitas:quoniam ſicut momentum eſt tempus proſperitatis reſpectu
æternę deſolationis.completi ſunt ab horroribus.Horrendum eſt inquit apoſtolus incidere in manus
dei viuentis.horrores inferni ineffabiles ſunt/quibus terminantur reprobi. ¶ Velut ſomnium ab ex/
pergiſci,domine in ciuitate imaginem eorum deſpicies.Inter bona iniquorum ſupputantur memo/
rię.Et propterea deſcribitur pœna eorundem quo ad eorum memorias.Et intēdit ꝙ memoria eorum
(ſiue in libris/ſiue in ſtatuis/ſiue in filiis/ſiue in quocunq̧ alio monimēto:omnia enim ſub imaginis
nomine comprehendit)deſpicietur velut ſomnium deſpicit̄ quum homo expergiſcitur:hoc eſt tanq̄
res nihili habebitur.& hoc in ciuitate.Quod poteſt itelligi ad cumulum pœnę adiunctum:ꝙ duran
te ciuitate huius mundi/huiuſmodi memorię a deo deſpiciuntur.Et poteſt intelligi in ciuitate futura
in qua nihil reprobis proderūt huiuſmodi imagines. ¶ Quia aceſcet cor meum.Declarato fine repro
borum/pro quanto ex bonis tranſeunt ad mala,declarat finem iuſtorum ecōuerſo:quia ex malis tran/
ſeunt ad bona.Quia aceſcet cor meū/voluntario luctu,& renes meos acuam/voluntaria caſtigatione
corporis.Et ego beſtialis & neſciam.Poſt actiones ſanctas ſubdit paſſiones patiētię:ꝙ beſtialis eſt ha/
bitus/patiendo ignominias tanq̄ non cognoſceret illas ſicut nec bruta cognoſcūt illas. Beſtię fui te/
cum.Ita eſt in hebręo:ita ꝙ beſtię eſt numeri pluralis.Et eſt ſenſus ꝙ fui tecū vt beſtię ſunt tecum ope
rantes ſm ordinem quem eis indidiſti. Vel ſolitariam vitam tecum cōuerſando duxi:homo enim ſo/
litarius aut deus aut beſtia. Beſtię fui tecum,dicet paulus eremita/antonius &c̄.Intendit ſiquidem p/
pheta deſcribere diuerſa merita iuſtorum propter quę ſuſcipiuntur cum honore a deo in futura vita.
Et ego cōtinue tecum/mente & voluntate:apprehēdiſti in manu dexterā meam.Hucuſq̧ ſuſpenſus eſt
ſermo.Quia aceſcet cor meum & renes &c̄.ideo apprehendiſti in manu tua dexteram meam.Ecce ini/
tium finis iuſtorum/ꝙ deus ad ſimilitudinem apprehendētis me per dexteram affuit.per quod com/
plexus diuinus ſignificat̄.In conſilio tuo duces me.Apprehenſum per manum duces me/nō directio/
ne & prudentia humana ſed conſilio tuo dirigente:& poſtea/poſt hanc vitam,honore cœleſtis patrię,
ſuſcipies me. ¶ Quis mihi/deſideratus,in cœlis/niſi tu:& tecum non volui in terra/aliquid aliud:hoc
eſt tam in cœlo q̄ in terra/te ſolum volui,& non volui te & alia/ſed te ſolum. Et hic eſt ſenſus legendo
aſſertiue hanc particulam:ſcilicet & tecum non volui in terra. Sed legendo ipſam interrogatiue/ſen/
ſus eſſet.& tecum quid non volui in terra? Acſi aperte diceret. Et nihil refutaui in terra quod cum te
amato manere aut ſufferri poſſit:omnia pertuli/omnia ſubii tecum. Conſumpta eſt caro mea & cor
meum:hoc eſt poſthabui quicquid eſt carnis etiam proprię/& quicquid eſt cordis proprii.robur cor/
dis mei & pars mea deus,nō ad tempus ſed ęterno.Aliorum portio ſint diuitię/gloria &c̄.mea portio
deus:aliorum cordis robur ſit regnare/imperare &c̄.robur cordis mei deus: hoc eſt ratio robuſti mei
cordis ſolus deus eſt/ad ea quę dei ſunt tm̄modo robur cordis habeo.

Quia ecce. Duo continebantur in materia diſputationis/ſcilicet pax iniquorum & iniquitas eorun/
dem:& ex deſcriptis finibus iniquorum & iuſtorum iam apparet quem exitum habet pax impiorum.
modo proſequitur propheta monſtrando fructum iniquitatis eorum.Ita ꝙ prius tractauit finem ſeu
terminum iniquorum ex bonis temporalibus in mala/& econuerſo terminum iuſtorum ex malis in
bona:modo declarat terminum iniquorum ex iniquis operibus/& ſimiliter iuſtorum ex bonis operi/
bus.Quia ecce longinqui tui/hoc eſt longinqui a te/non loco ſed diſſimilitudine charitatis, peribūt.
ecce fructus elōgantium ſe a deo per peccatum.Feciſti cędi/hoc eſt incidi in alia vita,omnem fornican
tem abs te/adhęrendo alteri deo.Metaphorice deſcribitur pœna inferni per inciſionem:vt intelliga/
mus vltima ſupplicia.Et nota hic duo genera iniquorum:ſcilicet fornicantium a deo/quod eſt idola
trię,& elongantium ſe a deo per reliqua crimina.Aduerbium ecce/ad ſignificādum propinquam eſſe
pœnam appoſitum eſt.& vere prope eſt quod cum morte venit. ¶ Et ego(impfecta eſt oratio)ſupple

talis ſum ꝙ approximatio dei mihi bona. Hoc e regione ponitur contra elongationem a deo. illi pibunt: mihi bona eſt approximatio diuina per charitatis amicitiam. Poſui in domino deo ſpem meã. & hoc contra fornicationem a deo. ad narrandum omnes operationes tuas: vt non ſolũ mihi ſed aliis proſim prędicando opera tua. ¶ Aduerte in iis quę dicta ſunt diſſoluendo quęſtionem, ꝙ non ſolum ſoluta eſt quæſtio ex fine iuſtorum & iniquorum in alia vita, ſed etiam ſolutę ſunt rationes ad oppoſitum. Prima quidem, quomodo deus dat hęc bona tẽporalia iniuſtis, ex eo ꝙ tm̃ in lubricis ſunt hæc bona. Secunda autem de vanitate bonarum actionum & paſſionum iuſtorum, ex eo ꝙ non ſunt vanę ſed cum honore in cœlis ſuſcipiendum efficiunt iuſtum: & ꝙ deus qui eſt omne bonum eſt portio eorum. Declaratum quoq; eſt ꝙ iniquitates eorum etſi hic non puniuntur, non tamẽ remanebunt impunitę: & ꝙ iuſtorum opera etiam hic remunerantur: quia approximatio dei eſt mihi bona hic, & ponere in deo ſpem eſt ẽt bonũ hic ad cumulũ meriti, ad annũciandũ oĩa opera dei. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Intellectus aſaph. LXXIII.

ET quid deus repuliſti in finẽ: iratus eſt furor tuus ſuper oues paſcuę tuę?
Memor eſto congregationis tuę: quam poſſediſti ab initio.
Redemiſti uirgam hęreditatis tuę: mons ſion in quo habitaſti in eo.
Leua manus tuas in ſuperbias eorum in finem: quanta malignatus eſt inimicus in ſancto.
Et gloriati ſunt qui oderunt te: in medio ſolennitatis tuę.
Poſuerunt ſigna ſua ſigna: & non cognouerũt ſicut in exitu ſuper ſummum.
Quaſi in ſylua lignorum ſecuribus exciderunt ianuas eius: in idipſum in ſecuri & aſcia deiecerunt eam.
Incenderunt igni ſanctuarium tuum in terra: polluerunt tabernaculum nominis tui.
Dixerunt in corde ſuo cognatio eorum ſimul: quieſcere faciamus omnes dies feſtos dei a terra.
Signa noſtra non uidimus: iam non eſt propheta, & nos nõ cognoſcet amplius.
Vſq; quo deus improperabit inimicus: irritat aduerſarius nomen tuum in finem?
Vt quid auertis manũ tuam & dexteram tuam: de medio ſinu tuo in finem?
Deus autem rex noſter ante ſecula: operatus eſt ſalutem in medio terrę.
Tu confirmaſti in uirtute tua mare: contribulaſti capita draconum in aquis.
Tu confregiſti capita draconis: dediſti eum eſcam populis ęthiopum.
Tu dirupiſti fontes & torrentes: tu ſiccaſti fluuios ethan.
Tuus eſt dies & tua eſt nox: tu fabricatus es auroram & ſolem.
Tu feciſti omnes terminos terrę: ęſtatem & uer tu plaſmaſti ea.
Memor eſto huius: inimicus ĩproperauit dño, & populus iſipiẽs ĩcitauit nomen tuum.
Ne tradas beſtiis aĩas cõfitẽtes tibi: & aĩas pauperum tuoꝝ ne obliuiſcaris in finem.
Reſpice in teſtamẽtũ tuũ: quia repleti ſunt qui obſcurati ſunt terrę domibus iniqtatũ.
Ne auertatur humilis factus cõfuſus: pauper & inops laudabũt nomen tuum.
Exurge deꝰ iudica cãm tuã: memor eſto ĩproperioꝝ tuorum q̃ ab inſipiẽtæ ſũt tota die.
Ne obliuiſcaris uoces inimicorũ tuorum: ſuperbia eorũ qui te oderunt aſcendit ſemp.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Intelligentia aſapho. LXXIIII.

1 Propheta. QVare deus † dereliquiſti ſemper: fumabit furor tuus in ouem paſcuę tuæ? [quā] † dę
2 Recordare congregationis tuę acquiſiuiſti principio: redemiſti uirgam hæreditatis tuæ, montem ſion hunc, habitaſti in eo.
3 Exalta greſſus tuos [ſup] deſolationibus ſempiternitatis; oĩ [ſup qui] malefecit inimico ĩ ſctitate.

4 Rugierunt anguſtatores tui in medio cõuentus tui:poſuerunt ſigna ſua/ſigna.
inimicus
5 Scietur ſicut adducens ſurſum in ramo ligni ſecures.
6 Et nunc ſculpturas eius pariter ſecuri & malleis frangent.
ignem in
7 Miſerunt in ignem ſanctuaria tua terrę:prophanauerũt habitaculũ nominis tui.
captiuoꝝ
8 Dixerũt in corde ſuo filii eoꝝ ſimul. Uox filioꝝ. incẽderũt oẽs conuẽtus dei in terra.
apparet est
9 Signa noſtra nõ uidimus:non adhuc propheta/& non nobiſcũ cognoſcẽs uſq̧quo.
† dij 10 Propheta. Vſq̧quo deus † exprobrabit anguſtator: deſpiciet inimicus nomẽ tuũ ſemper:
11 Quare reuerti facies manũ tuã & dexteram tuam de medio ſinu tuo/conſumendo:
† dij 12 Et deus † rex meus ab initio:operans ſalutes in medio terræ.
13 Tu rupiſti in fortitudine tua mare:cõfregiſti capita draconum ſuper aquas.
appoſitiue
14 Tu confregiſti capita liuiathan:dabis eum eſcam populo ſiccis.
15 Tu ſcidiſti fontem & flumen:tu exiccaſti flumina fortitudinis.
ſubditur
16 Tibi dies etiam tibi nox :tu pręparaſti luminare & ſolem.
17 Tu feciſti ſtare oẽs terminos terrę:æſtatem & hyemem tu plaſmaſti ipſas.
ſcilꝫ
18 Memẽto huius: inimicus exprobrauit dño[4], & populus iſipiẽs deſpexerunt nomẽ tuũ.
doctrina legis tue imbutã
19 Ne trade beſtię aiam legis tuę:cõgregationis paupeꝝ tuoꝝ ne obliuiſcere ſemper.
captiui
20 Reſpice pacto:quia impleuerunt tenebroſitates terrę/habitacula iniquitatis.
a facie tua
21 Non reuertẽt contritus confuſus:pauper & mendicus laudabunt nomen tuum.
† dij 22 Surge deus †:litiga litẽ tuã, memento opprobrii tui ab inſipiente tota die. est
23 Ne obliuiſcere uocẽ anguſtatorũ tuoꝝ:ſonitus inſurgentiũ tuoꝝ aſcẽdens continue.

Titulus eſt. Intelligẽtia aſapho. Vbi autor materiæ pſalmi ſignificatur aſaph:& apparet materia intelligentia digna.apparet enim clare ex progreſſu pſalmi/prophetari in eo incendium templi quod nondum erat conſtructum.Et quoniam bis combuſtum eſt templum(ſemel a babyloniis/illud quod fuerat ędificatum a ſalomõe:& iterum a romanis/illud quod fuerat ædificatũ a zorobabel &c̃.) inquirendum reſtat de quo incendio ſit hic ſermo.¶ Apparet autem ex pſalmo ꝙ de primo incendio tractatur. Tum ex eo ꝙ duratio captiuitatis deſcribiẗ cedere in iniuriam dei:vt patet in verſiculo.10. vſquequo deus exprobrabit &c̃.& in calce pſalmi/ſurge deus litiga litem tuã. duratio autem captiuitatis iudęoꝝ ſub romanis cedit ad gloriam dei/non ad blaſphemiã nois eius:qm̃ conſtat ꝙ ſunt percuſſi ꝑpter occiſionẽ meſſię.Captiuitas aũt babylonica cedebat in iniuriã dei,nõ ſolum pro quãto hoſtes dicebant ꝙ deus non poterat eos liberare:ſed quia cultus diuinus erat ab hoſtibus extinctus/vt dicitur in verſu octauo.quod in captiuitate romana nõ habet locũ:qm̃ ĩde cultus diuinus eſt magnificatus in dei eccleſia. Tum quia captiuatus populus ſub romanis,iã nõ eſt populus dei/nõ ſunt pauperes dei ſed inimici dei:in pſalmo aũt deſcribũẗ afflicti iudęi vt paupes dei:vt patet in verſiculo.19. ¶ Eſt igiẗ materia pſalmi ad literam/ira dei contra iudęos tempore captiuitatis babylonicę.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta præuidens excidium hieroſolimitanum per babylonios/recurrit ad deum,proponendo tum iniurias in deum/tum incendium templi & deſolationẽ populi electi in hęreditatem &c̃.tum miſerias reſidui populi conferens cũ operibus diuinę potentiæ.Et ſupplicat vt meminerit & ſaluare pauperes ſuos qui ſuperſunt/& punire inimicos.

¶ Perſona loquens propheta eſt.

Quare deus dereliquiſti ſemp. Diuiditur pſalmus in partes duas: propoſitiuã materiæ,& executiuã/ibi rugierunt. ¶ Proponit tria. Primo admiratiuũ dolorem,non quare deus iratus

fuerit in populũ suum/sed quare iratus fuerit sic.s.sempiterna destructione.Et appellatur derelictio seu ira sempiterna ratione naturæ facti.incẽdium siquidem tẽpli quantũ est ex natura facti/significat sem piternã destructionem:sicut qui incendit domum aut ciuitatem/monstrat ex natura facti ꝙ vult sem piternam desolationem illius.Et de hoc dolendo admiratur propheta:sciens ꝙ deus non repellet po/ pulum suum semper/sed redeuntem ad pœnitentiam suscipiet,& tamẽ factũ ꝓuidet sempiternę dereli ctionis.Quare deus(nõ interrogat sed admiratur)dereliquisti ad semper/ex natura facti.Scito ꝙ in he breo aduerbiũ semper/significatur tanq̃ in casu datiuo:& propterea exponẽdo dicimus ad semper.& simile habes in hoc psalmo i versiculo.10.&.19.Fumabit/pseuerabit more fumãtis ex ira,furor tuus/iu stitia tua,in ouem/in multitudinẽ ouium,pascuę tuę/hoc est in iudęos qui sũt velut oues pascuę tuę. tum quo ad pastũ aię:qa pauisti eos lege tua.tum quo ad pastum corporis:quia.40.annis pauisti eos manna/& postea dedisti eis terrã fluẽtem lacte & melle.¶Recordare.Proponit secũdo supplicationem vt recordetur rerũ suarũ.Tanq̃ diceret.etsi populus pp peccata sua meretur derelinqui,quia tamen res tibi chara fuit/recordare illius.Recordare congregationis tuę/quã,acquisiuisti a principio.Populum hebręũ appellat cõgregationẽ dei acquisitã a principio.tũ qa a capite cõgregatiõis:hoc ẽ ab abrahã, a quo icœpit deus cõgregationẽ huius populi sepando ipsum ab idolatris.tum ab initio quo fuit po pulus:hoc est ab egressu de ęgypto.tũc siqdẽ incœpit esse populus:prius.n.erãt velut famuli ęgyptio/ rũ.Redemisti/ex ęgypto,virgam/potẽtiam,hęreditatis tuę/populi tui electi a te in hæreditatem:iuxta illud deute.9.ne disperdas populũ tuũ & hęreditatẽ tuã quã redemisti in magnitudine tua de ęgypto. Montem sion hunc habitasti in eo.Non solum redemisti potentiam populi de seruitute egyptia/faci/ ens illum potentem cũ regia dignitate:sed redemisti hũc mõtem sion/in cultum tuum,de habitaculo iebuzeorum efficiens ipsũ habitaculum tuũ.erit enim in superiori eius parte ędificatũ templũ.Et intẽ dit per hæc proponere tum regiam potentiam tũ tẽpli dignitatem.¶Exalta gressus tuos.Proponit ter tio alteram supplicationẽ.exalta gressus tuos desolationibus sempiternitatis,omni malefecit inimico in sanctitate.Non exaltasti gressus tuos/opera tua,extantibus populo/regno & templo,sed dereliqui/ sti omnia:exalta quęso gressus tuos/opera tua,desolationibus sempiternitatis:hoc ẽ desolatis iam re/ gno/templo & populo.Nec solum exalta gressus tuos super desolata,sed super inimicos/attenta iniu/ ria illata tibi ab eis.Ordina sic literam.omni inimico qui malefecit in sanctitate/in templo sancto tuo &c̃.& vtere datiuo pro ablatiuo.

¶Rugierunt.Incipit hic pars executiua tali ordine.Prĩo tractatur illa particula/exalta gressus tuos desolationibus &c̃.Secũdo illa/quare deus dereliquisti &c̃.ibi vsq̃quo deus.Tertio illa/recordare cõgre gatiõis tuę &c̃.ibi memẽto hui⁹.Quarto iterũ illa/exalta gressus tuos oĩ q malefecit inimico &c̃.respe ctu vidictę/ibi surge de⁹.¶Tractat itaq̃ petitionẽ illã.exalta gressus tuos desolatiõibus sempiternita tis/omni q malefecit inimico in sanctitate:recẽsendo desolationes & mala quæ fecit inimicus/quæ fe cerũt chaldęi in destructione hierusalẽ capto zedechia vltimo iudęoꝝ rege.Rugierũt/leonino furore, angustatores tui/inimici tui,in medio cõuẽtus tui:hoc est loci i quẽ cõueniũt tui.i.in medio hierl'm. hæc.n.est ciuitas electa a deo vt sit nomen suũ ibi:& ppea appellaẽ locus cõuẽtus dei.posuerunt signa sua signa/erexerũt vexilla sua in signa victorię & dominii.¶Scieẽ sicut adducẽs sursum in ramo ligni secures.Post rugitũ & vexilla describit opa scissionũ:& prophetat ꝙ scietur/palam cognosceẽ & videbi tur inimicus ad sĩlitudinem adducẽtis secures ad superiores partes arboris ad scindẽdum ramos eius. Et nũc sculpturas eius pariter securi & malleis frangent.Et intendit per hæc describere fracturas & scis suras factas i hierl'm.Scissa siqdem sunt in tẽplo quæ ęrea erãt/vt colũnę & mare:destructi quoq̃ sunt muri hierl'm.Circa nominata quoq̃ instrumẽta nescio si ꝓpriã habent interꝓtationem:sed hoc parui refert.nã cõstat per hæc intelligi instrumẽta ferrea apta ad diruẽdũ:siue scindendo/siue malleis bipẽni bus/siue quomodolibet aliter.Miserũt in ignem sanctuaria tua terræ,prophanarũt habitaculũ nomi nis tui.Ordo prępostetus.prius prophanarũt habitaculũ nominis tui/templũ scilicet:& deinde mise/ rũt ignem in sanctuaria tua terræ.Sãctuaria dixit propter distinctionem sancti sanctoꝝ a sancto.Ad/ didit terræ:quoniam sanctuaria dei incremabilia sunt,sunt enim cœlestia:sed quæ in terra sunt/incẽ di possunt.Et hoc ad literam impletum est.¶Dixerunt in corde suo filii eorum simul.Descriptis deso/ lationibus extrinsecis/describitur desolatio interna subsecuta in filiis iudęorum cęsorum & captiuo/ rũ:& hoc describẽdo cogitationes eorũ.Vbi nota ꝙ inter alias miserias iudęorũ describũtur eorum filii cõferẽtes ꝓterita & ꝑsentia apud eos ad futurã dei misericordiã:nõ desperãdo, sed icertum liberta tis tẽpus habẽdo.Cogitabãt duo ꝓterita.Alterũ ꝙ chaldęi icẽderũt oẽs cõuẽtus dei i terra : hoc ẽ oĩa loca ad diuinos cõuẽtus istituta:tẽplũ.s.& ciuitatẽ hierl'm.Alterũ ꝙ i tãta iniuria illata deo nõ vidim⁹ signa nostra:hoc est nõ vidim⁹ deũ demõstrasse signa vidictę i sacrilegos.Et hæc signa appellãt nostra: qm̃ eis ostẽsa erãt pluries in deserto/percutiẽte deo peccatores cõtra se:vt patet de dathan & abiron/& de incendio core & aliis.De pręsentibus vnum explicant.non adhuc propheta.Iam tantum tẽporis est ꝙ combusta sunt loca dei/ & deus subtraxit signa, & vsq̃ hodie adhuc non mittit prophetam ad consolandum nos.Et nõ nobiscum cognoscens vsq̃quo. Ecce ad quid vellẽt prophetam:vt esset

cum eis cognoscens vsq; quo durabit hæc seruitus. Vbi clare perspicere potes destitutos mœstosq; fi
liorũ animos conferendo pręterita & pręsentia cum futura liberatione|ignorando quando liberabun
tur.¶ Nec obstat his ꝙ superstes fuit hieremias:quia hieremias non iuit cum eis in babylonẽ,sed du/
ctus est in ęgyptum a reliquiis iudęorum:vbi & occisus est. Vnde & significãter captiui in babylone
dicunt|& non nobiscũ cognoscens vsq; quo.Nec etiam obstat ꝙ daniel dicit de seipso ca.9.ego daniel
intellexi in libris hieremię numerum annorum &c̃.quoniam psalmus loquitur de tempore interme/
dio.Vnde & significantius dicit|non adhuc propheta.

Vsq; quo deus. Tractatur hic illa particula|quare deus dereliqsti &c̃.tali ordine. Occasiõe accepta
ex cogitationibus filiorꝝ captiuorum nescientium quãtũ durabit|exclamat propheta ad deum tripli/
citer.Primo ex duratione blasphemię.Vsq; quo deus exprobrabit angustator?despiciet inimicus no/
men tuum ad semper?Prouocantis est.Tanq̃ diceret.impone finem his blasphemiis|non tantum du/
rent.¶ Quare reuerti.Secundo repetit dolorẽ admiratiuũ tãtę cõsumptionis. Ita ꝙ primum ex parte
diuinę iniurię,& secundo ex parte afflictionis populi clamat.Quare facies reuerti manũ tuã & dexte/
rã tuã de medio sinu tuo|cõsumendo?Metaphora est.Tenens manũ in sinu nõ percutit:extrahens ve/
ro manũ suã de sinu|vtitur ea.Et quia deus manu sua usus est cõsumendo tẽplũ|ciuitatẽ &c̃.ideo descri
bitur faciens reuerti manũ suã de sinu suo cõsumendo.Et dicitur faciens reuerti:quia pluries extraxe/
rat eã de sinu suo ad puniendũ iudęos,sed nunq̃ ad cõsumendũ templũ & ciuitatem electam sicut tũc.
Et futurũ facies|perseuerantiã denotat.¶ Et deus.Tertio magnitudinẽ diuinę potentię introducit|ad
cõfitẽdũ ꝙ nõ ex impotẽtia dereliquit populũ suũ.Et inchoat ab operibus diuinę potẽtię demõstratis
palam in beneficiũ populi sui.Et deus rex meus|peculiaris,ab initio|mei.s.populi israelitę:operans sa/
lutes|multas,in medio terræ|in manifesto|corã omnibus:vt patet in tot salutibus exhibitis educendo
populũ de ęgypto & introducendo in terrã promissionis.Tu rupisti in fortitudine tua mare|rubrũ:cõ
fregisti capita draconum|egyptiorꝝ,super aquas|submergendo eos.ęgyptios enim appellatos dracões
habes ezech.29.ecce ego ad te pharao rex ęgypti draco magne qui cubas in medio fluminum. Tu cõ
fregisti capita leuiathan|principes pharaonis:dabis eum escam populo|appositiue siccis:hoc est habi
tantibus in siccitate desertorꝝ.Et videtur per hoc describere cadauera ęgyptiorum delata ad littus ma/
ris in escam animaliũ.Tu scidisti fontẽ & flumen:hoc est tu scidisti petrã in fontem & flumen. fluxe/
runt.n.aquę de petra nõ solum uelut fons sed velut flumen:vtpote ad potũ tantę multitudinis homi
nũ & iumẽtorꝝ in deserto.Tu exiccasti flumina fortitudinis.De flumine iordanis constat.De flumine
arnon insinuatur.sicut fecit in mari rubro sic faciet torrẽtibus arnon nu.21.vel ponitur numerus plu
ralis pro singulari.Fortitudinis dicũtur propter multitudinẽ aquę:vel ꝓpter effectũ subsecutę fortitu
dinis.¶ Tibi dies. A specialibus operibus diuinę potẽtię ꝓgreditur ad vniuersale opus creationis.Ti
bi dies etiã tibi nox|subditur:tu ꝑparasti luminare|lunam & stellas,& solem.Tu fecisti stare omnes ter
minos terrę,ęstatem & hyemem tu plasmasti ipsas.In q̃bus quattuor vide dominium cœli & terræ|&
differẽtiarũ diei & noctis|ęstatis & hyemis.vt per hæc dñium reliquarũ creaturarum intelligas:& pene
tres ꝙ nõ impotẽtię sed voluntatis|sed iustitię est derelictio populi sui sub afflictione & seruitute.

Memento huius. Tractatur hic illa particula|recordare congregationis tuę &c̃.dupl'r:tum ex parte
hostiũ|tũ ex parte populi.¶ Ex parte q̃dẽ hostiũ proponit iniurias cõtra deũ:vt hinc prouocet deũ ad
eripiẽdũ populũ de manu taliũ.Memento huius.s.ꝙ inimicus exprobrauit non homini sed dño,& po
pulus eorꝝ insipiens|idolatra,despexit nomẽ tuũ.Et ꝓpterea ne trade bestię.Bestiã appellat inimcũ ido
latram:eo ꝙ more bestię sine intellectu est creatoris sui|& ꝓpter bestialem modum viuendi.Ne trade|
diutius detinendam ac vorandam,bestię|genti bestiali,animam legis tuæ|eruditam lege tua. Ecce cõ
paratio inter populum iudęorum & inimicos.illi sũt bestiæ:iste animæ eruditę lege dei.Cõgregatio/
nis pauperum tuorum ne obliuiscere ad semper.orat pro reliquiis populi percussi|pro captiuis|ꝑ dis/
persis.Sed respice pacto|quod pepigisti cum abraham & cum moyse de reducendo populum peniten
tem etiam si ad cardines cœli fuerit dissipatus:vt patet deute.30.quia impleuerunt | pauperes tui,tene
brositates terræ|obscura quęq; loca terræ,appositiue habitacula iniquitatis.pauperes tui non haben
tes domos habitarunt loca obscura,quæ non sunt habitacula nisi pręd onum | falsariorum | & aliorũ
huiusmodi hominum iniquitatis latentium in eis.Et intendit per hoc describere magnitudinem mi
serię pauperum dei,vt cogantur habitare ĩ locis obscuris & infamibus.Non reuertetur(deꝑcatiue vti
tur futuro|pro ne reuertatur)a conspectu tuo contritus|populus,confusus|nõ exauditus a te:quia pau
per & mendicus|populus iam pœnitens,laudabunt nomen tuum.

Surge deus. Tractatur hic illa particula|exalta gressus tuos|quantum ad vindictam inimicorum.
In principio enim fuit tractata eadem particula quantũ ad explicationẽ desolationũ:& superat vt tra
ctaret quãtũ ad vindictã:quod hic fit.¶ Surge deus|a ꝑmissione iniuriarũ tuarꝝ,litiga litẽ tuã|age cau
sam iniuriarũ tibi illatarũ.Acsi aperte diceret.Si nõ vis vĩdicare cãm nostram|quia iuste passi sumus,
vindica causam tuam:tibi.n.summa iniuria illata est incendendo templũ tuum.Memento opprobrii
tui ab insipiente | illati , tota die|continue : ꝙ non possis plus q̃ alii dii. Ne obliuiscere vocem an/

gustatorum tuorum:sonitus insurgẽtium tuorum ascendens continue/supple est.Et intendit per hoc ꝙ non cessant iniurię vocales,sed continuantur & crescunt continue blasphemię dei ab oppressori/ bus:petens vt non obliuiscatur hæc punire.Amen.

¶VVLGATA EDITIO.¶ Victori ut nõ dispdas psal. asaph cãtici.LXXIIII.

Confitebimur tibi deus confitebimur : & inuocabimus nomen tuum.
Narrabimus mirabilia tua:cum accepero tempus ego iustitias iudicabo.
Liquefacta est terra & omnes qui habitant in ea:ego confirmaui co/ lumnas eius.
Dixi iniquis nolite inique agere:& delinquẽtibus nolite exaltare cornu.
Nolite extollere in altum cornu uestrum:nolite loqui aduersus deum iniquitatem.
Quia neq; ab oriente neq; ab occidente neq; a desertis mõtibus:quoniã deus iudex ẽ.
Hunc humiliat & hunc exaltat:quia calix in manu dñi/uini meri plenus mixto.
Et inclinauit ex hoc in hoc : ueruntamen fex eius non est exinanita , bibent omnes peccatores terræ.
Ego autem annunciabo in seculum:cantabo deo iacob.
Et omnia cornua peccatorum confringam:& exaltabuntur cornua iusti.

¶IVXTA HEBRÆVM.¶ Vincenti ne destrue/psalmus asapho cãtici LXXV.

1 Electi. Confessi sumus tibi deus†cõfessi sumus:& propinquum nomen tuum nar rauerunt sepata tua. †dñi
2 Mesias Quoniam accipiam conuentum:ego rectitudines iudicabo.
3 Liquefacti sunt terra & omnes habitatores eius:ego firmaui columnas eius. Selah.
4 Dixi insanis. Dictum. ne insanite:& impiis/ne exaltate cornu.
5 Ne exaltate in excelsum†cornu uestrum: [ne] loquimini in collo forti. † excelso
6 Quia non ab exitu & [non] ab occidente & non a deserto,celsitudines.
7 Quoniam deus†iudicans:hunc humiliabit & hunc exaltabit. †dñi
8 Quia calix in manu domini[4]/& uino mero plenus mixto/& effudit ex hoc:tantum fe ces eius exprimẽt/bibent omnes impii terræ.
9 Mesias. Et ego annunciabo mundo:cantabo deo iacob.
10 Et omnia cornua impiorum cędam: [et] exaltabuntur cornua iusti.

Titulus est. Vincenti ne destrue/psalmus asapho cantici.Et potest esse ordo literæ.psalmus canti/ ci asapho vincenti ne corrumpe.Sensus autem ex dictis superius in aliis titulis patet:excepta il/ la particula/ne destrue.cuius sensus ex materia psalmi pendet.¶ Circa materiam autem psalmi ad/ uerte ꝙ post primum versiculum apparet ex contextu psalmi sine tergiuersatione vnica persona lo/ quens in omnibus reliquis versiculis:loquens autem in prima persona/pluries repetens ego,& conti/ nuans sermonem verbis primę personæ dixi & similibus.Attribuit autem persona hæc sibiipsi ope/ ra quinq;.Primum.ego rectitudines iudicabo.Secundum . ego firmaui columnas eius : scilicet terræ. Tertium.dixi insanis & impiis &c̃.Quartum.ego annunciabo mundo / cantabo deo iacob.Quintũ. omnia cornua impiorum cędam.¶ Ex quorũ quarto manifeste apparet ꝙ persona hæc est homo:ho minis qppe est cantare deo.Ex tertio aũt apparet ꝙ persona hæc p̃dicauit insanis & iniquis nõ super/ be sapere,allegãdo diuinũ iudicium/hunc exaltans & illum humiliãs.in quo officium p̃dicatiõis ma nifeste significat̃ exercuisse hãc personã.Ex qnto vero apparet describi maximũ effectum.s.excisionem omnium cornuũ iniquorum.quod in hac vita adhuc factum nõ est:quum semper peccatorum cor/ nua aliqua viguerint. Vnde colligitur hãc personã nõ aliã esse q̃ personam mesię:de nulla siquidem alia persona hæc verificãtur.immo nec de ipso christo vsq; ad diem iudicii:in quo omnia cornua pec catorum cędet.Solus siquidem mesias potest vere dicere.ego firmaui columnas terræ/& ꝙ omnia cor nua peccatorum cędã.Exercuit quoq; ad literã p̃dicationis officium/prędicans & diuinũ iudicium & diuinã prouidẽtiã.Et breuiter oĩa simul collecta/ei soli cõueniunt.Et ꝑpterea ad literã materia psalmi

est aduentus mesię,primo ad pdicandum mundo/& demum ad iudicandū.❡ Vnde quod in titulo
dicitur ne destrue/supplicantis est pro aduentu mesię:ne permissiue deus destruat mundum corruentē
tot criminibus,sed succurrat repando seu sustinendo ipsum.Et huic petitioni respondet psalmus/ego
paraui seu firmaui columnas eius.Procedit quoq; hæc petitio ex timorę diuini iudicii:de quo tam in
hac vita q̄ in vniuersali iudicio psalmus tractat.

❡ SVMMARIVM EST.

❡ Propheta mirabilia mesię ad repandum mundū/lege/prędicatione diuini indicii/apostolis/ ac de-
mum vniuersali iudicio,cum fructu diuinæ laudis describit.

❡ Personæ loquentes sunt duæ:scilicet electi & mesias.

CONfessi sumus. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuā materiæ , & executiuā/ibi quo-
niā accipiam.℣ Proponit duo.Primo fructū aduētus christi.Confessi sumus/confessione laudis,
tibi deus.vox ista electorum est audito christo.confessi sumus.repetitio mysteriū duplicis laudis(scili-
cet in primo & in secundo aduētu)significat.Secūdo.Et propinquū nomen tuum narrauerunt sepa-
ra tua.i.mirabilia dei mōstrata ī aduētu chři manifestauerūt nomē dei ꝓpinquū/nō elōgatū/nō distās
sed ꝓpinquū nobis:manifestarūt.n.verbū carnē factū/nobiscū deum.opa quæ ego facio testimonium
perhibent de me.Et rursus.si opera non fecissem quæ nemo alius fecit/peccatum non haberent.

❡ Quoniā accipiam conuentum. Incipit hic pars executiua tali ordine.Prīo tractatur illa particu-
la/& ꝓpinquū nomē tuū narrauerūt sepata tua.Scđo illa/cōfessi sumus/ibi & ego annunciabo.❡ Tra
ctat itaq; ꝓpinquū diuinū nomen manifestatum per mirabilia a triplici actione christi/introducēdo
ipsum christum loquētē de seipso.Primus actus est.Quoniā accipiam conuentum/hominum ad me,
ego rectitudines indicabo.Legislatorē se profitetur in acceptione cōuentus/ ī adunatione hominum
ad se,iudicando rectitudines/diffiniēdo rectitudines actionū.Audistis qa dictum est antiquis/diliges
amicū tuū & odio habebis inimicū tuū:ego aūt dico vobis diligite inimicos vestros . & rursus.dictū
est/quicūq; dimiserit vxorem suā det ei libellum repudii:ego autem dico vobis ꝙ omnis qui dimiserit
vxorē suam/facit eam mœchari &c̄.In his enim & similibus & vniuersaliter in omni doctrina christi
adimpletum videmus/ego rectitudines iudicabo:diffiniendo rectitudines actionum & morum.℣ Li-
quefacti sunt terra & oēs habitatores eius,ego firmaui columnas eius.Secūda actio describitur a me-
taphora dissolutę seu corruentis domus cū habitatoribus suis/pręstādo beneficium columnarum su-
stentantium illā.Et intendit ꝙ sicut quum dissoluitur domus cum periculo habitatorum/ succurrens
pparatione seu firmitatę colūnarū sustentantium saluat domū & habitatores,ita mesias ruente terra
& habitatoribus eius/ipse succurrit beneficio colūnarum sustentantium:hoc est apostolorum & disci-
pulorū.vnde & paulus ad gal.z.petrum/iacobum & ioannē colūnas ecclesiæ seu fidei appellat. Aduer-
te ꝙ beneficium colūnarum propter multiplicē significationē dictionis hebraicę multipliciter expo-
nitur.s.firmaui vel pparaui seu aptaui/& huiusmodi.Satis est proposito ꝙ cōstat de beneficio colūna-
rū ad sustentādum:siue stabiliendo/siue aptando/siue parādo.Inter has autem actiones quęvalde mi-
rabiles sunt/cointellige etiam miracula quæ interuenerunt ad confirmandū sermonē christi & aposto-
lorum.℣ Dixi insanis.Tertia actio est pdicatio ad insanos & impios/ad peccantes ex ignorantia & ex
malicia.Inter insanos computa saulum qui postea paulus/cum oībus qui persequēdo christianos ar-
bitrantur obsequium se pstare deo. Dixi isanis.ne insanite,& impiis/ne exaltate cornu.Prędicauit hu-
militatem pręcipue christus.Ne exaltate in excelsum cornu vestrum.exaggeratio est pcepti.tum pro-
pter superbiam iudęorum.nos ex fornicatione non sumus nati,sed patrem habemus deum.& rursus.
pater noster abraham est.Tum quia superbia initium est omnis peccati & regina omnium vitiorū.
ne loquimini in collo forti:hoc est erecto/eleuato/duro . superbi enim est etiam signo exteriori mon-
strare superbiam.Et intendit per hæc omnia exterminium superbię indicere.Quia nō ab exitu / solis:
hoc est ab oriente,& non ab occidente & non a deserto/vtroq; polo,celsitudines / hominum pendent.
Ratio cohibendi superbiam redditur,quia ex nulla mundi parte pendent celsitudines hominum.Et
huius rationis ratio subiungitur.Quoniam deus iudicans,hunc humiliabit & hunc exaltabit.Non
est in potestate omnium partium mundi celsitudo hominis:quoniam deus iustus iudex hoc sibi re-
seruauit:& hunc quem voluerit humiliabit & hunc quem voluerit exaltabit. ℣ Quia calix in manu
domini.Ira dei describitur sub metaphora calicis pleni vino mero mixto/hoc est turbido:mixtura.n.
reddit vinum turbidum.ita ꝙ de hoc calice effluit seu effunditur vsq; ad feces exclusiue:feces autem re-
seruantur exprimendę in potum vltimis.Hæc est metaphora.Et intendit ꝙ ira dei significata per vi-
num merum turbidum,posita in mensura calicis(vindicta siquidem mensurata ē sua iustitia/& non
fit humano furore)vsq; ad diem iudicii effunditur & effluit velut currens liquor citra feces/nunc pu-
niendo istum nunc illum/vt quotidie videmus sed non notamus:in tempore autem iudicii vniuersa-
lis exprimentur feces bibendę ab omnibus nullo excępto impiis terræ.Describuntur feces exprimen-
dę,quia aliter non sunt habiles ad potum.bibendę autem/ad significandum ꝙ voluntarie in sua cau-
sa(hoc est in peccatis)pœnas bibent dānati:q̄uis inuiti potum pœnarum suscipiant.

Et ego annunciabo. Tractatur hic illa particula/confessi sumus. tum quo ad confessionem in pręsenti vita. Et ego annunciabo/quæ dei sunt, mundo/ego palam locutus sum mundo: cantabo/ per ecclesiam meam/per membra mea confessione laudis, deo iacob/non alteri deo sed illi quem coluit iacob/deo veteris testamenti. Tum quo ad confessionem in resurrectione. Et omnia cornua iniustorum cędam/in iudicio vniuersali excidam/tollam omnes potestates iniquorum: exaltabuntur/tūc, cornua iusti/generis iustorum. Parum esset auferre celsitudines impiorum nisi exaltaretur potestas iustorum. tunc enim illi ibunt in supplicium ęternum, iusti autem in vitam ęternam/possidēdo regnum sibi paratum ab ęterno. Amen.

¶VVLGATA EDITIO. ¶Victori ī carminib⁹ psalmus asaph cāticū. LXXV.

NOtus in iudea deus: in israel magnum nomen eius.
Et factus est in pace locus eius: & habitatio eius in sion.
Ibi confregit potentias: arcum/scutum/gladium & bellum.
Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis: turbati sunt omnes insipientes corde.
Dormierunt somnum suum: & nihil inuenerūt omnes uiri diuitiarum in manibus suis.
Ab increpatione tua deus iacob: dormitauerunt qui ascenderunt equos.
Tu terribilis es & quis resistet tibi? ex tunc ira tua.
De cœlo auditum fecisti iudicium: terra tremuit & quieuit.
Dum exurgeret in iudiciū deus: ut saluos faceret omnes mansuetos terræ.
Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi: & reliquię cogitationis diem festum agent tibi.
Vouete & reddite domino deo uestro: omnes qui in circuitu eius affertis munera.
Terribili & ei qui aufert spiritum principum: terribili apud reges terræ.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Vincenti in modulationibus, psalmus asapho canticum. LXXVI.

1 Propheta. NOtus in iudæa deus†: in israel magnum nomen eius. †dij
2 Et fuit in salem umbraculum eius: & habitaculum eius in sion.
3 Ibi confregit sagittas arcus: scutum & gladium & bellum. Selah.
4 Luminosus tu, fortis plus montibus rapinæ.
poliati
5 Prędati sunt fortes cordis: dormierunt somnum suum, & non inuenerunt omnes uiri uirtutis manus suas.
6 Ab increpatione tua deus iacob: consopitus est & currus & equus.
timendus omni
7 Tu terribilis tu: & quis stabit faciebus tuis? ex tunc ira tua.
hierusalem
8 De cœlis fecisti audire ius: terra timuit & quieuit.
9 Surgente ad iudicium†deo†: ad saluandum omnes humiles terræ. Selah. †iudicio †dijs
10 Quia ira hominis confitebitur te: reliquias irarum cinges.
11 Vouete & soluite dño⁴ deo uestro: omnes circuitus eius portabunt munus formidato.
12 Prohibebit spiritum principum: timendus regibus terræ.

TItulus est. Vincenti in modulationibus psalmus asapho canticum. Qui patere potest ex supradictis. Sed ex hoc nihil habetur de materia psalmi: & propterea oportet ipsam ex psalmo colligere. Apparet autem ꝙ psalmus tractat de percussione exercitus sennacherib tempore ezechię. manifeste enim in principio psalmi describitur deus confringens omnia arma in hierusalem/ad hoc vt cognoscatur ipse deus hierusalem & sion. Et si his adiunxeris conditiones quæ in psalmo describuntur (scilicet ꝙ deus de cœlo hæc fecit/& ꝙ dormierūt omnes viri exercitus/& ꝙ terra timuit & quieuit) manifeste nō tam prophetatur q̄ describitur res gesta; quoniam tunc hæc omnia gesta sunt. & breui/

ret omnia quadrant huic materiæ.Est igitur materia psalmi ad literam/manifestatio ꝙ deus iudęę &
hierusalem est verus deus/ex mirabili prostratione exercitus sennacherib:centum scilicet & octogin/
taquinq; milium hominum vna nocte:vt scribitur.4.reg.19.&.z.parali.3z.& esa.37. Et quia psalmus
iste longe ante fuit editus(vtpote tempore dauidis,quum prostratio assyriorum fuerit tempore eze/
chię)manifeste apparet prophetia/tam clara vt res gestas describere videatur.

¶SVMMARIVM EST.

¶Propheta publice cognitum ac magnificatum deum in hierusalem prosternendo exercitum
sennacherib , ita prophetat acsi rem gestam describeret/tangendo singula quæ interuenerunt.

¶Persona loquens propheta est.

NOtus in iudea deus. Diuiditur psalmus in partes duas : propositiuam materiæ,& executi/
uam/ibi & fuit. ¶Proponit duo.Alterum est.notus in iudęa deus.Non dicit/ notus est iudęę,
sed in iudęa:vt intelligas ꝙ cognitus est ab vniuersis deus habitans in iudęa. Iudęam appellat il/
lam terræ promissionis partem in qua erat tribus iuda simul cum beniamin. in illa siquidem
parte denominata iudęa a iuda patriarcha habitabat deus tunc: quum iam regnum israel deuasta/
tum fuisset & decem tribus translatę in assyrios / ad medos &c̃. ¶Alterum. In israel/disperso,ma/
gnum nomen eius / supple habitum est. Significanter enim dicit nomen magnum : vt intelligas
ꝙ audito tam grandi miraculo habitum est nomen domini magnum vbiq; in israelitis.nomen enim
ad auditum spectat.

¶Et fuit in salem. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractatur illa particula/notus in iu
dęa deus.Secundo illa/in israel magnum nomen eius/ibi quia ira.¶Et fuit in salem / hoc est in hieru
salem,vmbraculum eius:& habitaculum eius in sion.Electio tam ciuitatis q̃ specialis loci ipsius ciui/
tatis(scilicet sion)describitur:elegit siquidem deus vtrunq;.Idem autem significatur per vmbraculum
& habitaculum / templum scilicet.in quo dicebatur deus habitare ratione cultus qui ibi deo exhibe
bat.Et sic ibi cognoscebatur deus/cultu/veneratione/responsis/exauditionibus/miraculis ignis & ne/
bulę:vt patuit in dedicatione templi. ¶Ibi/iuxta hierusalem, confregit sagittas arcus:scutum & gla/
dium & bellum. Lege esaiam . non iaciet ibi sagittam , & non occupabit eam clypeus/& non mittet
in circuitu eius aggerem / sennacherib. Et describitur non solum armorum deiectio sed etiam totius
belli.nam tunc cessauit bellum : quoniam sennacherib reuersus est in niniuem / & occisus est a filiis
suis.Et sic deus non solum confregit arma,sed totum bellum.¶Luminosus tu.Ecce modus quo deus
cognitus est habitans in iudæa.Luminosus tu/manifestando vt omnes videant,fortis plus monti/
bus rapinę . dum appares fortior regibus / principibus , qui sunt montes rapinę:fortior sennache/
rib & principibus eius.¶Prędati sunt / passiue , fortes cordis.Ecce effectus fortitudicis diuinæ:ꝙ assy
rii fortes cordis/superbi cordis,sunt prędati/spoliati sunt omnibus rebus.tunc enim occiso a deo exer
citu assyriorum/res eorum cesserunt in prędam iudæorum. Dormierunt somnum suum. Describitur
tempus quo percussi sunt:scilicet nocte hora qua dormiebant.Dormierunt somnum suum/ assyrii in
exercitu : & non inuenerunt omnes viri virtutis manus suas. Viros virtutis appellat regem senna/
cherib & eos qui cum eo erant qui non sunt interfecti.isti enim mane surgentes non inuenerunt ma/
nus suas:hoc est exercitum/qui erat velut manus eorum.¶Ab increpatione tua.Percussio ipsa descri/
bitur communi nomine/ab increpatione tua deus iacob. Nec alicubi in scriptura inuenitur qualis
fuerit illa percussio:nisi ꝺm effectum,quia fuit occisiua.185.milium hominum.Multi dicũt ꝙ fuit in/
crepatio combustiua,ita ꝙ redegit in cinerem corpora illęsis vestibus.Sed hoc nõ solum caret autori/
tate scripturę,sed dissonat ab ea.quarti siquidem reg.decimonono dicitur de sennacherib . quumq;
diluculo surrexisset vidit oĩa corpora mortuorum . Si fuissent corpora combusta,non dixisset vidit
corpora mortuorum : sed vidit cineres eorum / aut vestes eorum. Berosus autem referente iosepho
dicit ꝙ fuit pestilentia/qua perierunt.185.milia in prima nocte:& ꝙ ꝓpterea sennacherib metuens re/
liquę exercitus parti iuit in niniuem . Sed berosus diuinando hoc dicit ,non credens diuinum
miraculum . Dissonat autem pestilentia hæc a diuino miraculo : pro quanto subsecutum esset pe/
riculum pestilentiæ in populum iudæorum egredientium ad spolia assyriorum . dei enim opera
non cum tali imperfectione sed perfecte salutifera fuisse rationabile est. Relinquamus ergo incer/
tam qualitatem percussionis seu increpationis. ¶Cuius effectus subiungitur. Consopitus est & cur/
rus & equus:hoc est & vecti curribus & vecti equis milites . dicitur enim.z.para.3z.percussit omnem
virum robustum & bellatorem & principem exercitus assyriorum . vt intelligas ꝙ non solum pedi/
tes & gregarii milites percussi sunt. Consopitus autem dicitur / quia mors somno copulata est.
¶Tu terribilis tu . Exaggeratio est , significans ꝙ tu deus per teipsum terribilis ex tali opere
monstraris. Et quis stabit faciebus tuis? proculdubio nullus. Ex tunc ira tua. A differentia inter
diuinam iram seu vindictam & humanam / commendatur terribilitas diuina.vindicta enim qñq; ẽ
in potestate nostra & qñq; nõ:immo superuenit qñq; tẽpus quo pœnitet nos nõ vindicasse & volumus

vindicare sed nõ possumus pro tunc. Ira aũt dei semper est pro quocũq; tũc parata: & ppea ira dei ap/
pellatur ira ex tunc: quia ex quolibet tunc/ex quolibet instãti est prompta. Et patuit in hac percussio/
ne ꝙ fuit ex tunc quum venit rex assyriorũ personaliter ex ęgypto: nocte.n.sequente apud iosephum
exercuit deus hanc iram. vt sennacherib oculis propriis videret exercitum suum occisum a deo iudęo/
rum. ¶ De cœlis fecisti audire ius. Cœleste instrumẽtum respectu talis vindictę describitur, non p mo
dũ belli sed per modum iudicii. Fecit oẽs audire ius factum de cœlis contra blasphemias sennacherib.
misit.n.deus angelum suum executorem iuris/occidendo. 185. milia. Terra/hierosolymitana, timuit/ti/
more magno a facie sennacherib, & quieuit/a p̃liando: non enim pugnauit. ¶ Surgente ad iudicium/
assyriorum, deo: ad saluandũ oẽs humiles terræ. Describit nõ interuenisse pugnam seu p̃lium iudęorũ
ad occidendũ assyrios/sicut interuenerunt iudęi pugnantes contra amorręos & chananęos tempore
moysi & iosuę: sed interuenisse merita humilium seu mãsuetorꝝ esaię/ezechię/& reliquorum deuote co
lentium deum in hierusalem. pro quorum salute deus prostrauit exercitum sennacherib. In hebręo ha
betur in datiuo iudicio: sed congruitas mutauit adiuncta prępositione ad.

Quia ira. Tractatur hic illa particula/in israel magnum nomen eius: explicando effectus tanti iudi/
cii in quibus relucet extensum nomen dei magnificatũ in israel. ¶ Primus effectus est. Quia ira homi/
nis/sennacherib contra populum tuum, confitebitur te/materia erit laudis tuæ: fuit enim occasio diui
nę laudis. reliquias irarum cinges. Ecce effectus. ex laude diuina occasionata ab ira sennacherib, com/
pescuit/ligando cinxit deus reliquos inimicos iudęorꝝ: hoc enim est cingere reliquias irarum contra
iudęam. nam audientes tantum dei iudicium/destiterunt ab impugnatione iudęę. ¶ Vouete/ex deuo
tione, & soluite/ex debito, domino deo vestro. Apostrophat ad iudęos vt iam liberati ab ira sennache/
rib & voueant & soluant vota: hoc est gratias agant/libere cultum exhibeant domino deo suo. quod
est secundus effectus. ¶ Omnes circuitus eius portabunt munus formidato. Tertius effectus describi/
tur ꝙ omnes in circuitu hierusalem portauerunt munera domino. dicitur enim. 2. para. 32. & pręstitit
deus ei (ezechię) quietem per circuitum: multi etiam deferebant hostias & sacrificia domino in hieru
salem. Vbi apparet res gesta hic prophetata: dum dicitur ꝙ omnes circuitus eius portabunt munus
formidato/deo propter prostratum exercitum mirabiliter. ¶ Prohibebit spiritum principum, timen/
dus regibus terrę. Quartus effectus est ꝙ ex hoc facto deus redditus timendus regibus terræ, prohibe/
bit spiritum principum a pugnando contra hierusalem. Quod plus est q̃ ligare reliquias irarum quę
paratę tunc erant contra hierusalem/quanto hoc est vniuersalius q̃ illud. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori pro idithun psalmus asaph. LXXVI.

VOce mea ad dominum clamaui: uoce mea ad deum & intendit mihi.
In die tribulationis meæ deum exquisiui: manibus meis nocte contra eũ
& non sum deceptus.
Renuit consolari anima mea: memor fui dei & delectatus sum, exerci
tatus sum & defecit spiritus meus.
Anticipauerunt uigilias oculi mei: turbatus sum & non sum locutus.
Cogitaui dies antiquos: & annos æternos in mente habui.
Et meditatus sum nocte cum corde meo: & exercitabar & scopebam spiritum meum.
Nunquid in æternum proiiciet deus: aut non apponet ut complacitior sit adhuc?
Aut in finem misericordiam suam abscindet: a generatiõe in generationem?
Aut obliuiscetur misereri deus: aut continebit in ira sua misericordias suas?
Et dixi. nũc cœpi: hæc mutatio dexterę excęlsi.
Memor fui operum domini: quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.
Et meditabor in omnibus operibus tuis: & in adinuentionibus tuis exercebor.
Deus in sancto uia tua: quis deus magnus sicut deus nr̃? tu es deus q facis mirabilia.
Notã fecisti ĩ ppl̃is uirtutẽ tuã: redemisti ĩ brachio tuo ppl̃m tuũ, filios iacob & ioseph.
Viderunt te aquę deus uiderunt te aquę & timuerunt: & turbatę sunt abyssi.
Multitudo sonitus aquarum: uocem dederunt nubes.
Etenim sagittę tuę transeunt: uox tonitrui tui in rota.
Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: commota ẽ & contremuit terra.

In mari uia tua & semitę tuę in aquis multis:& uestigia tua non cognoscentur.
Deduxisti sicut oues populum tuum:in manu moysi & aaron.

ℭ IVXTA HEBRÆVM. ℭ Vincēti sup ieduthun asapho psalmus. LXXVII.

†deos 1 Propheta VOx mea ad deum† & clamabo:uox mea ad deum† & auscultauit me.
†deos †dños meos 2 In die angustię meę dominum† quęsiui: manus mea nocte mota est & non relaxabitur,renuit consolari anima mea.
†deorum 3 Recordabor dei†,& conturbabor:meditabor,& collabetur spiritus meus. Selah.
4 Apprehendisti palpebras oculorum meorum: passus sum & non loquar.
5 Cogitaui dies ex principio:annos seculorum.
6 Recordabor modulationis meæ in nocte:cū corde meo loquar,& quæsiuit spūs me?
†dñi mei 7 Nunquid seculis derelinquet dominus†:& non adiiciet ad uolendum adhuc?
8 Nunquid finita est,ad semper gratia eius:cōpleuit dictum generationi & generatiōi?
9 Nuunquid oblitus est misereri deus:uere continuit in furore misericordias suas? Selah.
10 Et dixi.ęgritudo mea ipsa,mutationes dexterę excelsi.
11 Recordabor opera domini:quoniam recordabor ex principio separatum tuum.
12 Et meditabor in omni opere tuo:& in causis tuis loquar.
†dii †dii 13 Deus† in sanctitate uia tua:quis deus (aliorū) magnus ut deus† (natura)?
14 Tu ipse faciens separatum:fecisti scire in populis fortitudinem tuam.
15 Redemisti in brachio populum tuum:filios iacob & ioseph. Selah.
†dii 16 Viderunt te aquæ deus† uiderunt te aquę:trement etiam trement abyssi.
17 Effuderunt aquas nubes:uocem dederunt cœli,etiam sagittę tuæ ambulabunt.
18 Vox tonitrui tui in rota,fecerūt lumen fulgura mūdo:tremuit & commota est terra.
19 In mari uia tua,& semitę tuę in aquis multis:& uestigia tua non sunt agnita.
20 Deduxisti quasi ouem populum tuum:in manu moysi & aaron.

TItulus est.Vincenti super ieduthun asapho psalmus.Ieduthun nomē est vnius principis in musica.1.para.25.Vel potius hoc in loco nomen est musiçi instrumenti:nam,prępositio super,hoc insinuat.Reliqua tituli patent ex superius dictis.

ℭ Circa materiam psalmi aduerte,aliquid esse certum,aliquid rationabile,aliquid ambiguum. Certum est ꝙ propheta afflictionem diuturnam plorat coram deo,sperans liberari a diuina gratia,& cōmemorans antiqua dei opera.Probabile est ꝙ afflictio ista sit afflictio populi.Quod ex eo suadetur,ꝙ cōmemorat prisca opera dei in liberatione populi ex ęgypto:tanq̄ ex pręteritis operibus dei sperās populum denuo liberandum ab hac afflictione.Ambiguum autem remanet quæ aut quo tempore fuerit ista afflictio populi.Et ē ratio ambiguitatis:qa psalmus sistit ī generalibus.nihil enim speciale explicat nisi recordationem nocturnorum canticorum in versiculo.6.Ex quo innui videtur ꝙ fuit tribulatio priuans canticis nocturnis:hoc est cultu diuino qui exhibebatur in templo:iuxta illud.in noctibus extollite manus vestras in sancta &c̄. Sed hinc non habetur ꝙ sit sermo de captiuitate aliqua populi iudęorum:quum cultus diuinus fuerit impeditus tempore antiochi absq̄ captiuitate populi, vt patet in li.macca.& populus fuerit tunc maxime afflictus.Vnde quum nullam habeam rationem declinandi in afflictionem populi ratione captiuitatis,magis q̄ in afflictionem eiusdem sine captiuitate,nescio temere opinari de qua afflictione populi psalmus iste loquatur ad literam:sed exponendū censeo psalmum de afflictione hebręi populi priuati diuino cultu cum spe reditus ad illum.

ℭ SVMMARIVM EST.

ℭ Propheta afflictum agens,continua supplicatione meditantem ac velut attonitum & animo collapsum se describit:tum ex parte dei,tum ex parte pręteritorum bonorum.Et ex diuinę conditiōe gratiæ angustiam suam terminandam affirmat mutatione dexterę diuinę,commorando interim in meditatione diuinorum mirabilium operum &c̄.

ℭ Persona loquens propheta est.

VOx mea ad dominum.Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuam materię,& executiuā ibi in die angustię.Proponit duas combinationes.Altera est.vox mea ad dñm & clamabo.Altera est.

ra est. Vox mea ad dominũ & auscultauit ad me. Prima cõbinatio constat ex voce & clamore. secũda ex voce & exauditionis signo. Proponit per primã, vocem suam ad deum/non ad hominem, cum clamore cordis. Per secundam autem vocem rursus suam ad deum cum autium porrectione diuinarum: quod est signum beneuolę audientię & futurę gratię.

¶ In die angustię meę. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractaẽ illa particula/vox mea ad dominum. Secũdo illa/& clamabo/ibi nunqd. Tertio illa/& auscultauit/ibi & dixi. Quarto illa/vox mea/ibi deus in sanctitate. ¶ Circa vocẽ eius ad deũ, quia non vox exterior sed interior (vtpote nõ ad hoĩem sed ad deũ) directa est/& deo loquutur internis affectibus/cogitationibus/memoriis &c. incipit propheta vocem suã describere a continuitate & magnitudine tristitię. In die angustię meę. Ecce materia in genere angustia populi. Dominũ/non hoĩem, quęsiui/elõgatũ a me/perditũ seu amissum: quęrimus enim ea quę pdidimus. Manus mea nocte mota est & non relaxabitur. Continuitas quęrendi deũ describiẽ, tum ab vtroq; tpe: die scilicet & nocte. tum ab indefessa supplicũ manuum extẽsione. Recole moysen orantẽ in pugna cõtra amalechitas extensis manibus: & intelliges quid significet nõ relaxatio manuũ. Describit ergo seipsum die & nocte quęsisse deũ suppliciter sine ĩtermissione/more orãtium extẽsis brachiis &c. Renuit cõsolari aĩa mea. Ecce magnitudo tristitię. Aĩus plenus mœstitię renuit suscipere cõsolationẽ: vtpote cui nullum locũ reliquerat. Recordabor dei & cõturbabor. Rõnem reddit tantę tristitię ex parte recordationis dei. Recordabor dei. Nolens cõsolari reuocabo ad memoriã deũ offensum/amissum/elongatũ. Et ex hac recordatione hęc sequenẽ. Et cõturbabor/intus, meditabor/in meipso loquendo, & collabetur spũs meus. Metaphoricus est sermo ad similitudinẽ eoꝝ qui cõturbati timore aliquo vel nimia tristitia cadũt semianimes. Et intẽdit per hæc ꝙ cogitando deũ offensum & amissum, ita afflictus est intus sicut isti collabentes exterius. Et referunẽ hęc verba futuri temporis ad p̃teritum tenuit/tanq̃ cõsequentia ad illud. ¶ Apprehẽdisti palpebras oculoꝝ meorum. Vigilia multa explicaẽ more eorũ qui perdiderũt somnum/quoꝝ palpebrę non tegunt oculos: quia tenẽt eos aptos/ĩpotẽtes claudere eos ad somnũ. Passus sum/stuporẽ. Passio illa significatur quę insomnes comitatur/qua sunt velut attoniti. Et non loquar. Comitaẽ quoq; silentiũ hmõi passionem. Et intendit per hęc ꝙ meditando deũ sic offensum &c. se habet sicut hmõi attoniti: hoc est ꝙ interius nõ habet vnde consoletur/vnde excuset/quid dicat &c. ¶ Cogitaui dies. Altera ratio tantę tristitię ex recordatione pręteritoꝝ bonorum. Cogitaui dies ex principio/vel mũdi vel populi hebręi, annos seculoꝝ/abrahę/ioseph/moysi &c. cõferendo dicta secula cum hoc tantę angustię. Recordabor modulationis meę in nocte/olim habitę in templo dei quam iam pdidi: cum corde meo loquar/lamentabiliter mecum loquar conferendo hæc bona perdita cum malis quę patior. & quęsiuit spiritus meus/& mecum loquẽdo spiritus meus quęsiuit hęc quę sequuntur.

¶ Nunquid seculis. Tractaẽ hic illa particula/& clamabo/per modũ inquisitionis quã fecit spũs propheticus in psona &c. Nunqd seculis/oĩbus, derelinquet dñs/me in hac angustia: & nõ adiiciet ad volendũ adhuc? Tanq̃ diceret absit. ¶ Et rõnem subdit. Nunqd finita est ad semp gra eius: hoc est nunqd gra eius suapte natura tendẽs ad miserẽdũ nõ qñq; sed semp sine limitatione tempoꝝ/finita est? tanq̃ diceret/hoc est ĩpossibile: qa fieri non põt vt gra dei finiatur. Cõpleuit dictũ generationi & generationi: hoc est nunquid dictũ suũ de gratia sua extendẽda generationi & generationi sine fine, mõ compleuit/terminauit finiuit? Tanq̃ diceret/hoc est ĩpossibile. ¶ Nunqd oblitus est. Impedimẽta miserẽdi tangit more humano, aut ex obliuione. nunquid oblitus est misereri deus? Aut ex passione iræ vere continuit in furore misericordias suas? Tanq̃ diceret. hæc nõ habent locũ in deo ꝓprie. metaphorice autem iam obliuio exclusa est. furor aũt. i. iustitia vindicatiua hic excluditur nominando misericordias suas: quas constat esse supra iustitiam vindicatiuam, ĩmo supra oĩa opera dei. Et propterea nõ possunt superari misericordię dei a iustitia eius, sed econuerso conuenit ꝙ misericordia superet iustitiam.

¶ Et dixi. Tractaẽ hic illa particula/& auscultauit/declarãdo futurã dei grãm. Et dixi/edoctus a spũsancto. ęgritudo mea ipa mutationes dexterę excelsi: hoc est ipsa afflictio quã patior est velut ęgritudo curabilis mutationibus solitis dexterę excelsi. Metaphora est sumpta a statu ægrotorum/vt ægritudo distinguiẽ cõtra mortẽ. Et intendit ꝙ afflictio ista est non mors/nõ est ad similitudinẽ mortis (quæ est irreparabilis) sed ad similitudinem ęgritudinis seu imbecillitatis curabilis. Et licet ex hoc declaret futurã grãm dei liberatricem ab hac afflictione (quia definita ęgritudine curabili declaraẽ futura sanitas) attamẽ subiungit ex parte dei cãm mutationis dexterę excelsi. Acsi diceret. Dixi/definiui hãc afflictionẽ habere causas vtrinq;. ex parte quidẽ mei velut ęgritudinẽ corporis. Ex parte vero dei mutationes non consilii, sed dexterę/executiuę potẽtię dei excelsi: ita ꝙ ęgritudo ipsa est mutationes passiue/de statu sanitatis in statum ægritudinis/& rursus erit de statu ęgritudinis in sanitatem metaphorice: proprie vero de gratia in iustitiam & iustitia in gratiam. hæc enim sunt proprie mutationes dexterę excelsi. Et ꝙ hoc non vana spe dixi/declaro. Recordabor opera domini/in testimonium affero memoriam operum domini pręteritorum, non insolitorum sed consuetorum. Quoniam recordabor ex pricipio/mũdi seu hebręi populi, separatũ tuũ/hoc est multitudinẽ mirabiliũ tuoꝝ. Et meditabor in omni ope

tuo,& in causis tuis loquar.Causas dei appellat occasiones propter quas deus quandoq; punit/quan
doq; exaltat ob gloriam seu iustitiam suam & huiusmodi.
Deus in sanctitate.Tractat hic illa particula/vox mea ad dñm:declarando q vox cõmemoratiua di
uinorum beneficiorum expectãdo diuinam grãm/est illa qua fit vt deus benigne audiat.Vbi aduerte q p
pheta prius descripsit benignum dei auditum in effectu certę spei:& deinde subiũgit vocem suam ad
deum conseruatiuam status spei.℣ Deus in sanctitate via tua/a principio populi tui via tua qua duxi
sti populum fuit in sanctitate colũnę nubis per diem & ignis per noctem.quis deus/inter omnes qui
vocant dii,magnus/simpliciter & absolute,vt deus/natura non opinione hoĩum?quasi dicat.nullus.
Tu ipse deus faciens separatum/hoc est mirabile omne/quod alii dii facere non possunt:fecisti scire in
populis/non clam/non in angulo sed publice in populis,fortitudinem/potentiam,tuã.℣ Redemisti
in brachio(ecce quãdo manifestauit potentiã suã)populũ tuũ,filios iacob & ioseph/de seruitute ęgy
pti.Meminit spãliter filiorum ioseph.tum quia non descẽderunt cum iacob in ęgyptum/sed nati sunt in
ægypto:ac per hoc ægyptii habebantur.tum qa ioseph institutus est primogenitus iacob/priuato ru
ben.tum quia ioseph merita cõmendanda specialiter sunt velut patriarchę vt iacob & isaac:quũ etiã
fuerit vt alter pater omnium:vtpote qui oẽs aluit in tanta penuria.℣ Viderunt te aquę deus viderũt
te aquę/maris rubri:trement etiam trement abyssi.Aquas maris rubri describit ad similitudinem vi
dentium & trementium non solum in superficie sed in pfundo ratione effectus:quia diuisę sunt sicut
trementes obediunt ad nutum.Effuderũt/pluendo,aquas nubes:vocẽ/tonitrui,dederũt cœli/iferiores:
hoc ẽ regio aeris ĩ qua generant hmõi mixta.etiã sagittæ tuę/fulmina,ambulabunt.Vox tonitrui tui
in rota/audit more rotę.Explicat hic vox quã dederũt nubes.Fecerunt lumẽ fulgura mundo.non dicit
toti mundo sed mundo/ad significandam multitudinem coruscationum:tanq illuminarent nõ vnũ
angulum tm̃/sed communiter viderentur lumen facere.Tremuit & cõmota est terra.Hæc superius de
scripta/ex exodo sumuntur pręter hoc vltimum,si de terremotu ad literam intelligitur.qui tamen for
te fuit tunc in ęgypto:qmuis nõ sit scriptus in exodo.Si autem per terram habitatores terræ intelligi
mus,nulla est ambiguitas.℣ In mari via tua.Hactenus mirabilia dei publica cõtra ęgyptios comme
morauit in elemẽtis omnibus:modo mirabilia tunc gesta erga hebręos cõmemorat.In mari/rubro,
via tua/quam tu fecisti populo:& semitę tuę in aquis/non paucis,sed multis/hoc est altis.erant enim
aquæ valde altę quæ diuisę sunt.Nota ex isto textu sumi argumẽtum q hebręi per multas vias trãsie
runt mare rubrum & nõ per vnam solam.nam in numero plurali hic dicitur & semitę tuæ.Et vestigia
tua non sunt agnita:quoniam redeuntibus aquis ad locum suum non sunt visa vestigia hebręorum
non fuit visum vestigium vię per quam populus transierat:quod proprie esset vestigium dei.❡ De
duxisti.Post deductionem populi per mare rubrum/describitur consequenter mirabilis deductio per
terram.Deduxisti sicut ouem/sicut multitudinem ouium,populum tuum in manu moysi & aaron/du
cum.Vbi cointellige mirabilia patrata in illa deductione.Et intẽdit per hæc oĩa (vt iam dictum est)
fomenta spei expectãtis q dextera excelsi mutet opera domini/sicut mutauit priscis temporibus post
afflictionem hebręorum liberando eos.Amen.

❡VVLGATA EDITIO. ❡Intellectus asaph. LXXVII.

ATtendite popule meus legem meam:inclinate aurem uestram in uerba oris mei.
Aperiam in parabolis os meum:loquar propositiones ab initio.
Quanta audiuimus & cognouimus ea:& patres nostri narrauerunt nobis.
Non sunt occultata a filiis eorum:in generatione altera.
Narrantes laudes domini & uirtutes eius:& mirabilia eius quę fecit.
Et suscitauit testimonium in iacob:& legem posuit in israel.
Quanta mãdauit patribus nr̃is nota facere ea filiis suis:ut cognoscat generatio altera.
Filii qui nascentur & exurgent:& narrabunt filiis suis.
Vt ponãt in deo spẽ suam & non obliuiscantur operum dei:& mandata eius exquirãt.
Ne fiant sicut patres eorum:generatio praua & exasperans.
Generatio quę non direxit cor suum:& non est creditus cum deo spiritus eius.
Filii ephraim intendentes & mittentes arcum:conuersi sunt in die belli.
Non custodierunt testamentum dei:& in lege eius noluerunt ambulare.

Et obliti sunt benefactorum eius:& mirabilium eius quę ostendit eis.
Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra ęgypti:in campo taneos.
Interrupit mare & perduxit eos:& statuit aquas quasi in utre.
Et deduxit eos in nube diei:& tota nocte in illuminatione ignis.
Interrupit petram in eremo:& adaquauit eos uelut in abysso multa.
Et eduxit aquam de petra:& eduxit tanq̃ flumina aquas.
Et apposuerunt adhuc peccare ei:in ira concitauerunt excelsum in inaquoso.
Et tentauerunt deum in cordibus suis:ut peterent escas animabus suis.
Et male locuti sunt de deo:dixerunt nunquid poterit deus parare mensam in deserto?
Quoniam percussit petram & fluxerunt aquę:& torrentes inundauerunt.
Nunquid & panem poterit dare:aut parare mensam populo suo?
Ideo audiuit dñs & distulit:& ignis accensus est in iacob & ira ascendit in israel.
Quia non crediderunt in deo:nec sperauerunt in salutari eius.
Et mandauit nubibus desuper:& ianuas cœli aperuit.
Et pluit illis manna ad manducandum:&panem cœli dedit eis.
Panem angelorum manducauit homo:cibaria misit eis in abundantiam.
Transtulit austrum de cœlo:& induxit in uirtute sua aphricum.
Et pluit super eos sicut puluerem carnes : & sicut arenam maris uolatilia pennata.
Et ceciderunt in medio castrorum eorum:circa tabernacula eorum.
Et manducauerunt & saturati sunt nimis,& desiderium eorũ attulit eis:non sunt fraudati a desiderio suo.
Adhuc escę eorum erant in ore ipsorum:& ira dei ascendit super eos.
Et occidit pingues eorum:& electos israel impediuit.
In omnibus his peccauerunt adhuc:& non crediderunt in mirabilibus eius.
Et defecerunt in uanitate dies eorum:& anni eorum cum festinatione.
Cum occideret eos quęrebant eum:& reuertebantur,& diluculo ueniebant ad deum.
Et rememorati sunt quia deus adiutor est eorũ:& deus excelsus redemptor eorũ est.
Et dilexerunt eum in ore suo:& lingua sua mentiti sunt ei.
Cor autẽ eorum non erat rectum cum eo:nec fideles habiti sunt in testamento eius.
Ipse autem est misericors & propitius fiet peccatis eorum:& non disperdet eos.
Et abundauit ut auerteret iram suam:& non accendit omnem iram suam.
Et recordatus est quia caro sunt:spiritus uadens & non rediens.
Quotiens exacerbauerunt eum in deserto:in iram concitauerunt eum in inaquoso.
Et conuersi sunt & tentauerunt deum:& sanctum israel exacerbauerunt.
Non sunt recordati manus eius:die qua redemit eos de manu tribulantis.
Sicut posuit in ęgypto signa sua:& prodigia sua in campo taneos.
Et conuertit in sanguinem flumina eorum & imbres eorum:ne biberent.
Misit in eos cynomyiã & comedit eos:& ranam & disperdidit eos.
Et dedit ęrugini fructus eorum:& labores eorum locustę.
Et occidit in grandine uineas eorum:& moros eorum in pruina.
Et tradidit grandini iumenta eorum:& possessiones eorum igni.
Misit in eos iram indignationis suę,indignationem & iram & tribulationem:immissiones per angelos malos.
Viam fecit semitę irę suę & non pepercit a morte animarum eorũ: & iumenta eorum

in morte concluſit.
Et percuſſit omne primogenitum in terra ægypti: primitias omnis laboris eorum in tabernaculis cham.
Et abſtulit ſicut oues populum ſuum:& perduxit eos tanq̄ gregem in deſerto.
Et deduxit eos in ſpe & non timuerũt:& inimicos eorum operuit mare.
Et induxit eos in montẽ ſanctificationis ſuę:montem quem acquiſiuit dextera eius.
Et eiecit a facie eoꝝ gẽtes:& ſorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis.
Et habitare fecit in tabernalis eorum:tribus iſrael.
Et tẽtauerunt & exacerbauerunt deum excelſum:& teſtimonia eius non cuſtodierunt.
Et auerterunt ſe & non ſeruauerunt pactum: quemadmodum patres eorum, conuerſi ſunt in arcum prauum.
In iram concitauerunt eum in collibus ſuis:& in ſculptilibus ſuis ad emulationem eum prouocauerunt.
Audiuit deus & ſpreuit:& ad nihilum redegit ualde iſrael.
Et reppulit tabernaculum ſilo:tabernaculum ſuum ubi habitauit in hoibus.
Et tradidit in captiuitatẽ uirtutem eorum:& pulchritudinem eorũ in manus inimici.
Et concluſit in gladio populum ſuum:& hęreditatem ſuam ſpreuit.
Iuuenes eorum comedit ignis:& uirgines eorum non ſunt lamentatę.
Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt:& uiduę eorum non plorabantur.
Et excitatus eſt tanq̄ dormiens dn̄s:tanq̄ potens crapulatus a uino.
Et percuſſit inimicos ſuos in poſteriora:opprobrium ſempiternum dedit illis.
Et repulit tabernaculum ioſeph:& tribum ephraim non elegit.
Sed elegit tribum iuda:montem ſion quem dilexit.
Et ędificauit ſicut unicornis ſacrificium ſuum:in terra quam fundauit in ſecula.
Et elegit dauid ſeruũ ſuum, & ſuſtulit eum de gregibus ouiũ:de poſt fœtãtes accępit eũ.
Paſcere iacob ſeruum ſuum:& iſrael hęreditatem ſuam.
Et pauit eos in innocẽtia cordis ſui:& in intellectibus manuũ ſuarum deduxit eos.

IVXTA HEBRÆVM. Intelligentia aſapho. LXXVIII.

Prophera.
1 AVſculta popule meus doctrinam meam:inclinate aurem ueſtram di-
ctis oris mei.
2 Aperiam in prouerbio os meum:loquar propoſitiones a principio.
3 Quę audiuimus & cognouimus ipſa:& patres noſtri narrauerunt nobis.
4 Non negabimus a filiis eorum:generationi alteri narrantes laudes domini & fortitudinem eius, & ſeparata eius quę fecit.
5 Et firmauit conteſtationem in iacob, & legem poſuit in iſrael:quę mandauit patribus noſtris ad faciendum ſcire ipſa filios ſuos †.
† filijs ſuis
6 Propterea ſcient generatio altera:filii qui generabuntur ſurgent, & narrabunt filiis ſuis.
7 Et ponẽt in deo† ſpẽ ſuã:& nõ obliuiſcent̄ operũ dei, & mãdata eius cuſtodiẽt.
† dijs
8 Et non erunt ſicut patres eorum, generatio rebellis & irritans:generatio que non pręparauit cor ſuum, & non credidit deum ſpiritus eius.
9 Filii ephraim armati, iacientes arcus:uerterunt ſe in die belli.
10 Non cuſtodierunt pactum dei†:& in doctrina eius renuerunt ambulare.
† deorum
11 Et obliti ſunt operum eius:& ſeparatorum eius quę fecit uidere eos,

12 Coram patribus eorũ fecit ſeparatum in terra ægypti:campo zohan.
13 Diuiſit mare & fecit tranſire eos:& ſtare fecit aquas ſicut murum.
14 Et duxit eos in nube die:& tota nocte in lumine ignis.
15 Scindet petras in deſerto:& fecit bibere quaſi abyſſos multitudinem.
16 Et fecit exire fluenta de petra:& fecit deſcendere quaſi flumina aquas.
17 Et addiderunt adhuc ad peccandũ ei:& ad prouocandum excelſum in ſiccitate.
18 Et tentauerunt deum in corde ſuo:ad petendum cibum animę ſuę.
19 Et locuti ſunt in deum† :dixerũt. Vox populi recitata. nunquid poterit deus ad parã- † deos
dum menſam in deſerto?
20 Ecce percuſſit petram & fluxerunt aquę & flumina inundabunt:nunquid etiam panẽ
poterit dare/ſi pręparabit carnem populo ſuo?
21 Propheta. Ideo audiuit dominus & indignatus eſt:& ignis accenſus eſt in iacob/& etiã
furor aſcendit in iſrael.
22 Quia non crediderũt in deo † :& non confiſi ſunt in ſalute eius. † dijs
23 Et pręcępit cœlis deſuper:& oſtia cœlorum aperuit.
24 Et fecit pluere ſuper eos man ad comedendũ:& triticum cœlorum dedit eis.
25 Panem fortium comedit quiſq;:cibum miſit eis ad ſaturitatem.
26 Faciet moueri orientalem in cœlis:& duxit in fortitudine ſua auſtrum.
27 Et fecit pluere ſuper eos quaſi puluerem carnes:& quaſi arenã mariũ/uolatile pẽnatũ.
28 Et fecit cadere in medio caſtrorum eorum:in circũitu tabernaculis eorum.
29 Et comederunt & ſaturati ſunt ualde:& deſiderium eorum ueniet eis.
30 Non alienati ſunt a deſiderio ſuo:adhuc cibus eorum in ore eorum erat.
31 Et ira dei † aſcendit in eos:& occidit in pingues eorum/& electos iſrael fecit genuflectere. † deorum
32 In omni hoc peccauerunt adhuc:& non crediderunt in ſeparatis eius.
33 Et conſumpſit in uanitate dies eorum:& annos eorũ in terrore.
34 Si occidit eos:& quęſierunt eum/& reuerſi ſunt/& manicauerunt ad deum.
35 Et recordati ſunt:quia deus† fortitudo eorum/& deus excelſus redemptor eorum. † dij
36 Et lactauerunt eum in ore ſuo:& in lingua ſua mentiti ſunt ei.
37 Et cor eorum nõ firmum cum eo:& non crediderunt in pacto eius.
38 Et ipſe miſericors condonabit iniquitatem/& non deſtruet : & multiplicabit ad auer-
tendum furorem ſuum/& non ſuſcitabit totam iram ſuam.
39 Et recordatus eſt quia caro sunt ipſi:ſpiritus uadens & non redibit.
40 Quoties rebellauerunt ipſi in deſerto:facient dolere eum in ſolitudine?
41 Et reuerſi ſunt:& tentauerunt deum/& ſanctum iſraelis ſignauerunt.
42 Non ſunt recordati manus eius:diei qua redemit eos ab anguſtia.
43 Qui poſuit in ęgypto ſigna ſua:& ſeparata ſua in campo zohan.
44 Et conuertit in ſanguinem † riuos eorum & flumina eorum:non bibent. † ſanguini
45 Mittet in eos mixturã/& comedit eos:& ranam/& deſtruxit eos.
46 Et dedit brucho germen eorum:& laborem eorum locuſtę.
47 Occidet in grandine uitem eorum:& ficum eorum in gelu.
48 Et tradidit grandini beſtiam eorum:& acquiſitionem eorum ſcintillis.
49 Mittet in eos iram furoris ſui:indignationem & iram & anguſtiam/immiſſionem an-
gelorum malorum.

50 Appendet semitam furori suo: non uetuit a morte animam eorum, & bestiam eorum pesti tradidit.

51 Et percussit omne primogenitum in ęgypto: principium filiorum in tentoriis cham.

52 Et fecit mouere uelut ouē populū suum: & duxit eos sicut ouile in desertum.

† fiducię 53 Et duxit eos cum fiducia † & nō timuerunt: & inimicos eorum operuit mare.

54 Et duxit eos ad confine sanctitatis suę: montē istum, acquisiuit dextera eius.

55 Et eiecit a faciebus eorum gentes, & cadere fecit eos in funiculum hęreditatis: & habitare fecit in tentoriis eorum tribus israel.

† dijs 56 Et tentauerunt & rebellauerunt deo † excelso: & testimonia eius non custodierunt.

57 Et retrocesserunt & pręuaricati sunt ut p̄res eorum: uersi sunt quasi arcus doli.

58 Et fecerūt indignari eū in excelsis suis: & in sculptilibus suis facient ęmulari ipsum.

† dij 59 Audiuit deus †: & indignatus est, & abominatus est ualde in israel.

60 Et reliquit tabernaculum silo: tentorium [quod] habitauit in homine.

61 Et tradidit captiuitati fortitudinem suam: & gloriā suā in manu angustatoris.

62 Et tradidit gladio populum suum: & in hęreditatem suam indignatus est.

63 Electos eius deuorauit ignis: & uirgines eius non sunt nuptę.

64 Sacerdotes eius in gladio ceciderunt: & uiduę eius non flebunt.

† dñi mei 65 Et euigilauit quasi dormiens dñs †: quasi fortis exultans ex uino.

66 Et percussit angustatores suos retro: opprobrium sempiternum dedit eis.

67 Et spreuit tentorium ioseph: & in tribu ephraim non elegit.

68 Et elegit tribum iuda: montem sion quem dilexit.

69 Et ędificauit uelut excelsa sanctuariū suū: quasi terrā fundauit ipsum ęterno.

70 Et elegit in dauid [in] seruum suum: & tulit eum de gregibus ouis.

71 De post fœtas adduxit eū: ad pascendū in iacob populū suū, & in israel hęreditatē suā.

72 Et pauit eos s̄m p̄fectionē cordis sui: & in itelligētiis palmarū suarum ducet eos.

TItulus est. Intelligentia asapho. Ex quo habetur eruditiuum esse psalmum hunc. Et vt ex decursu psalmi apparet, psalmus iste eruditio est populi fidelis ad obseruationem diuinæ legis ex recordatione & consideratione gestorum a deo tempore patrum, a liberatione ex ægypto vsq̧ ad tēpus dauidis. Hæc est ad literam materia psalmi.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta docet populum dei ab exēplo ephraim, & populi egressi ex ægypto, & populi ingressi terram promissionis, & dauidis. Illoꝝ quidem vt non imitentur eos: istius autem vt sectentur vestigia.

¶ Persona loquens proprie solus propheta est: recitat tamen aliorum verba.

AVsculta popule meus doctrinā meam. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materiæ, & executiuam, ibi & firmauit. ¶ Proponit inuitando populum, materiam tractandam: inchoans ab inuitatione intellectus. Ausculta, mente, popule meus (blandientis est: sicut hieremias flens dixit, filia populi mei crudelis) doctrinam meam, docere enim intēdit. Inclinate aurem vestram. Inuitat ad attentionem exteriorem s̄m sonum literarum: sed s̄m sensum intētum inuitat ad flexionē voluntatis, ad humiliationē auditus interioris quę per voluntatem fit. Dictis oris mei. Ecce ad q̄d petit iclinationē, nō ad sermonē sed ad dicta p̄ sermonē. ¶ Aperiā in p̄uerbio os meū. Modū dicēdi explicat, q̄ docebit p̄ similitudines. Et vere sic facit: q̄m tota hęc doctrina p̄cedit ex si̅litudine & dissimilitudine filioꝝ ad p̄res. Loquar p̄pōnes a pricipio. Difficultatē arduę materię explicat. Et itendit p̄ hoc q̄ doctrina ista est de p̄uidētia dei circa actus humanos, de iustitia & misericordia eius erga hoīes ī hac vita. Hęc.n. sūt ęnigmata seu p̄blemata, p̄pōnes arduę ab initio mundi vsq̧ hodie. ¶ Aduerte q̄ mattheus euāgelista ca. 13. affert hūc versiculū dicēs. Hęc oīa locutus ē iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis nō loq̄bat̃ eis: vt ipleret̃ q̄d dictū erat p̄ p̄phetā dicētē. aperiā in parabolis os meū, eructabo abscondita a constitutione mundi. Sicut ioannes euangelista dixit. vt impleretur scriptura, os non

cōminuetis ex eo. Docere enim per similitudines contingit dupliciter. Vel per metaphoras. Et ad hūc sensum applicat mattheus hunc versiculū mystice intellectū. Vel p similitudinē factoꝝ. Et sic ad lrām verificat in hoc loco. intēdit enim propheta erudire populū ex similitudine factoꝝ a pr̄ibus & a deo in patribus: vt clare patet in psalmo. ¶ Quę audiuimus. Explicat modū quo ipse didicit & scit hæc tā ar dua quę vult docere populū: scilicet per auditū a patribus. Quæ audiuimus, nec solum audiuimus sed & cognouimus ea: & patres nr̄i/ nō fabulatores/ nō fallaces hoīes, sed pr̄es nostri/ amantes nos, narraue runt nobis. Nō negabimus a filiis eoꝝ. Nepotes eoꝝ appellat filios. Vbi nota explicari rōnem debiti ad docendū: vt quia didicerunt a patrib⁹/ teneant̄ successiue docere filios. Generationi alteri narrātes. Non negabimus narrātes generationi alteri hęc tria: laudes dn̄i/ & fortitudinem eius/ & separata. i. mi rabilia eius quę fecit. Spālior expressio materię est, quā superius cōissimo doctrinę noīe significauit.

¶ Et firmauit ɔtestationē. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat illā particulā/ auscul ta popule meus &c̄. Secūdo tractat oēs particulas simul (.s. ꝓpositiones/ doctrinā/ laudes/ potētiā/ & mi rabilia) cū mō parabolico/ ibi filii ephraim, ordine ibi explicādo. ¶ Duplex pōt esse sensus huius parti culę. Alter ꝙ de vna particulari lege est sermo: scilicet quę scribit̄ deute. 6. narrabis ea filiis ac nepoti bus tuis. Et sic reddit rōnem quare populus debet auscultare & inclinare aurē suā: quia. s. lex hoc pręci pit. Alter est ꝙ sit sermo de beneficio diuinę legis datę populo. Et sic ꝓpheta incipit doctrinā suā a be neficio diuinę legis quę est audiēda a populo. ita ꝙ pro fundamēto ac basi doctrinę accipit legē diui nā. ¶ Et firmauit cōtestationem/ de ipso deo, in iacob/ in populo descendēte a iacob: & legem/ agendoꝝ & vitandoꝝ, posuit in israel. Lex ipsa relata ad credenda vocat̄ contestatio: relata ad agenda vocat̄ lex. Et dicit̄ cōtestatio firmata, quia stabilita est a deo signis & miraculis: vt publice patuit in mōte sinai. Vnde deus dicit. vos vidistis ꝙ de cœlo locutus sim vobis exo. 20. Quas/ cōtestationē & legem, māda uit patribus nostris ad faciendū scire ipsas filios suos. Propterea scient. Hic est fructus/ ꝓpter hoc gene ratio altera scient. Cōstructio est de significato. Filii qui generabunt̄ surgent, & narrabunt filiis suis: & ponent in deo spē suam. Ecce finis mādati/ vt successiue generatio narret generationi legē & contesta tionem. Et est triplex. Primus spes in deo. & ponent in deo spem suā/ & nō in idolis/ non in hoīe. Secun dus. & nō obliuiscētur operū dei/ mirabiliū quę fecit corā patribus. Tertius. & mādata eius custodiēt/ seruabunt legem. ¶ Et nō erūt sicut patres eoꝝ. Promisit ꝓpheta se per similitudinem docturū. incipit seruare ꝓmissum/ apponēdo ad finē mādati similitudinē nō imitādā. Et nō erunt/ filii, sicut pr̄es eorum. Hic debet esse fructus mādati. Generatio rebellis & irritās. Declarat in quo non sunt imitandi patres/ explicans tria patrū crimina in deū. Primū rebellionis irritantis deū. Secūdum generatio quę nō pręparauit cor suū/ ad subiiciendū illud deo. Et hęc indispositio est cā rebellionis. Tertium. & nō credidit deū spūs eius. adorauit enim vitulū: & cōplura fecit attestātia ꝙ nō credebāt deū curam sui hēre. Vn̄ & dixerunt de vitulo. hi sunt dii tui israel qui te eduxerunt de terra ægypti/ exo. 32.

Filii ephraim. Exequēdo documentū p similitudinē/ icipit a filiis ephraim tali ordine. Primū tractat crimē filioꝝ ephraim. Secūdo crimē patrū egressoꝝ de ęgypto/ ibi & addiderūt. Tertio crimē patrū i gressoꝝ terrā promissionis/ ibi & duxit eos ad cōfine. Quarto electionē tribus iuda & sion ac dauidis/ ibi & spreuit. ¶ Circa filios ephraim aduerte non paruā esse hic qōnem de verificatione eoꝝ quæ hic dicunt̄ de filiis ephraim. & ratio est: ꝙ vsq; ad tēpora asaph qui fuit contemporaneus dauidi/ nulla oc currit autentica historia verificans ea quę hic dicuntur de filiis ephraim. Dixi aūt autētica historia: quia chaldaica trāslatio (seu rectius loquēdo paraphrasis, quæ thargū appellat̄) habet hic. Quū habi tarēt in ęgypto magnificati sunt filii ephraim: numerauerunt aūt terminū & errauerūt. Et egressi sunt 30. annis ante terminū cū armamētis bellicis & cū hoībus gestātibus arcū. verterūt ceruicem, & inter turbati sunt ordines belli: qm̄ nō obseruauerūt mandata dei/ & in lege eius ambulare noluerunt. Hæc ibi. Sed hæc ꝑtensa historia/ quia autoritate scripturę nō fouet̄, eadē facilitate reiicit̄ qua dicit̄. Et eo fa cilius ꝙ nō est verisimile ꝙ ægyptii permiserint tribū ephraim egredi ęgyptū. 30. annis ante egressionē populi de ęgypto: quū post tot miracula noluerint sufferre ꝙ egrederent̄ requirente moyse. Quicqd tn̄ de hac prætēsa historia sit, cōstat ꝙ ista particula psalmi nō loquit̄ de filiis ephraim ꝑ tpe quo erāt in ægypto. nā expresse hic subdit̄. corā patribus eoꝝ fecit mirabilia in terra ægypti/ diuisit mare &c̄. Vbi manifeste patet ꝙ loquit̄ de filiis ephraim oblitis miraculoꝝ factoꝝ in ægypto & in mari rubro: & nō solū oblitis sed ēt filiis patrū corā quibus facta sunt illa miracula. Vnde excludunt̄ ēt filii ephraim q fuerūt tpe egressionis ex ægypto: qa pticula ista de posteris eoꝝ loquit̄. ¶ Dicēdū itaq; videt̄ ꝙ particu la ista ꝓphetica est: ꝑdicens futurā decē tribuum auersionem a diuino cultu/ autore hieroboā de tribu ephraim. Vn̄ & a ꝓphetis regnū decē tribuū appellat̄ ephraim: regnū vero duaꝝ tribuum appellat̄ iu da. Ex eadē enim radice appellant̄ hic filii ephraim: qa licet ꝯm naturalē originē fuerint diuersarum tri buū, ꝯm tn̄ crimē fuerūt filii ephraim: vtpote geniti quo ad crimē a hieroboam de tribu ephraim. ipse enim primus rex statuit vitulos colēdos a regno suo. Prophetat̄ itaq; hic auersio decem tribuum a di uino cultu & lege. Et hoc directe seruit intētioni ꝓphetę/ intēdentis per similitudines docere. nā ꝓpo nit auersionē israelis velut speculū pp̄lo dei remanēti i iuda &c̄. iuxta illud hiere. 3. & vidit ꝑuaricatrix

sponsa ingrata · auersatrix israel|dimisissem eam & dedissem ei libellum re/
soror eius iuda,quia pro eo ꝙ mœchata eēt auersatrix israel|dimisissem eam & dedissem ei libellum re/
pudii:& nō timuit preuaricatrix iuda soror eius,sed abiit & fornicata est etiam ipsa .¶ Filii ephraim|
decem tribus filii quo ad crimen ephraim|hieroboam de tribu ephraim,armati|armis defensiuis,iaciē
tes arcus|armis offensiuis,verterunt se|a diuino cultu,in die belli|contra domum dauidis.armis enim
& defensiuis & offensiuis tutati sunt regnum.Non custodierunt pactum dei|sui,quod pepigerāt cum
deo vt essent populus dei & deus esset eorum deus:& in lege eius|dei,renuerunt ambulare|quoniam de
cetero spreta est lex dei apud eos.¶ Et obliti sunt.Exaggerat crimen auersionis a deo|ex ingratitudine
& cecitate.Et obliti sunt operum eius|dei:& separatorū eius quæ fecit videre eos.viderunt enim in de/
dicatione templi a salomone miraculum ignis descendentis de cœlo in holocaustum:viderunt & ne/
bulam diuine glorie.hæc enim fuerunt coram omni populo . Et præter moderna illa miracula obliti
sunt mirabilium ostensorum patribus.Coram patribus eorum fecit separatum|hoc est multiplex mi/
raculum,in terra egypti:campo zohan.nomen est regionis.Diuisit mare|rubrum,& fecit transire eos:
& stare fecit aquas|maris rubri hincinde,sicut murum.Et duxit eos in nube die:& tota nocte in lumi/
ne ignis|columne ignee.¶ Scindet petras in deserto.Futurum scindet non refertur ad tempus psalmi:
sed ad tēpus p̄teriti duxit eos in nube.explanat enim p hāc connexionē futuri ad p̄teritū|sequelā istius
miraculi ad illud.Petras pluraliter|qōnē inducit an miraculū eductionis aquarū de petra fuerit bis,&
ꝓpterea dixerit petras.Et soluiť questio|dicendo ꝙ textus exo.17.& nu.20.præ se ferūt bis fuisse patra/
tū miraculum eductiōis aque de petra.Primū anteq̄ fabricatum esset tabernaculum fœderis domini:
secundū autem post fabricatū tabernaculū . Clare enim nu.20. diciť ꝙ moyses & aaron tunc ingressi
sunt tabernaculū fœderis|& ꝙ virga erat ī cōspectu dñi.exo.autem.17.virga describitur qua pcusserat
moyses fluuiū.Et propterea textus hic pluraliter dicit petras . ¶ Fecit bibere quasi abyssos|profundas
aquas,multitudinem|tā magnā.Et fecit exire fluenta de petra,& fecit descendere quasi flumina aquas.
Ordo prepostertus.Prius fecit exire & descendere aquas:& deinde fecit bibere multitudinem.Hæc sunt
signa & mirabilia quorum obliti dicuntur filii ephraim.

Et addiderūt adhuc. Ascēdit ꝓpheta ad describēdū crimina generationis egresse de egypto|tali or/
dine.Primo describiť crimen eorum quo offenderunt deū diffidendo de cibo.deinde tractať multiplex
aliud crimen eorūdem|ibi in omni hoc.¶ Describit ergo crimen incipiens a perseuerātia . Et addide/
rūt adhuc ad peccandū ei:quia prius peccauerunt tentando deum circa aquam exo.17.estne deus in
nobis.& ad prouocandum excelsum in siccitate|deserti.Et tentauerunt deum|non solum verbis,sed in
corde suo:ad petendum cibū aīe sue|concupiscētie suæ.¶ Et locuti sunt in deū:dixerūt|hoc qđ sequiť.
nunquid poterit deus ad parandū mensam in deserto?Ecce percussit petrā,& fluxerunt aque|de petra:
& flumina|hoc est per modum fluminum,aquæ inundabunt . Hoc futurum respicit præteritum per/
cussit & fluxerunt:significans inundationis(hoc est abundantis aquæ)magnitudinem.Nunqd ēt pa
nē poterit dare,si p̄parabit carnē populo suo?panis.n.& caro integrāt mēsam quo ad cibū .¶ Aduerte
hic duo spectātia ad historiā.Alterū ꝙ he due petitiones(scilicet petitio panis & petitio carnis)non
fuerūt simul exposite a populo:sed prius fuit petitus panis,& habito pane per descēsum māne postea
petierunt carnes:vt clare nu.xi.explicať hic ordo.Vbi populus petens carnes meminit habiti manne,
dicens.aīa nostra arida est:nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man.Psalmista autē vtranq̧ petitio/
nē simul scribit ꝓpter similitudinē criminis.¶ Alterū est ꝙ ex isto textu apparet manifeste ordo īter mi
raculū māne & miraculū eductionis aque de petra:ꝙ.s.prius fuit miraculum eductionis aque de pe/
tra|& postea miraculū māne.Expresse.n.īduciť populus demōstrās miraculū aque in p̄terito & panis
in futuro.Ecce pcussit petram & fluxerunt aque|nunquid ēt panem poterit dare?Nec obstat ꝙ in exo.
prius describitur miraculum mānæ(scilicet ca.16.)& postea miraculum aque de petra ca.17.qm̄ nō
sm ordinē capitulorum est ordo rerum gestaꝝ . Nec ibi affirmatur ꝙ prius datū est manna & postea
fluxerunt aque de petra.Maior enim est autoritas huius psalmi affirmātis ordinē quē diximus|q̄ alte/
rius scripture tacentis ordinē miraculorū inter se.Et ex hoc ordine euidenter conuinciť | eductionem
aque de petra scriptā exo.17.esse aliā ab illa que scribitur nu.20.quia ista p̄cessit donum mannæ|quod
nō dubitať fuisse ante datā legem & conditum tabernaculum fœderis : illa autem manifeste fuit post
cōditū tabernaculum fœderis.¶ Ideo(vox est prophete,descripta qualitate populi|describētis sub/
secutā dispōnē dei)ꝓpter hmōi crimē tētatiōis,audiuit dñs & īdignatus est|disposuit punire ad simi/
litudinē īdignati:& ignis accensus est in iacob.ignis|īflāmationis diuine|hoc est more hoīs īflāmati,
in iacob|cōtra populū iacob.& ēt furor(celeritas iustitie significať)ascēdit ī israel|cōtra israel.Quia nō
crediderūt in deo,& nō cōfisi sunt in salute eius|defecerūt & in fide & in spe.¶ Et p̄cepit cœlis desuper.
Vere bonus deus:qui etiā tam grauiter offensus & puniturus,prius satisfacit appetitibus offendētiū:
prius cōuincit eos,monstrās ope & effectu ꝙ pōt dare panem & carnes in deserto|reseruans punitio/
nē succedēti tēpori.Et precepit cœlis desuper|hoc est supioribus partibus aeris:& ostia cœloꝝ apuit|
more apientis ostia se habuit.Et fecit pluere sup eos man ad comedendū . descēdebat.n.man simul cū
rore:& propterea per modum pluuiæ describitur:rorare enim velut pluere est . Et triticum cœlorum

dedit eis. Appellat man triticũ/eo ꝙ erat velut semen ex quo cõficeret panis. ¶ Panẽ fortium comedit quisq;:cibũ/electũ,misit eis ad saturitatẽ. Explicat qualitatẽ & quãtitatẽ panis ad cõmẽdationẽ diuini bñficii. Qualitatẽ qdẽ:qa erat panis fortiũ/hoc est magnatũ:& rursus qa erat cibus electus. hẽbat enĩ saporẽ panis oleati:vt dr̃ nu.xi.q gratior est palato:vt placẽta cõfecta cũ butyro & id genus cũ sagimine. Quãtitatẽ aũt:qa vnicuiq; datus est nõ in modica quãtitate sed ad saturitatẽ. ¶ Faciet moueri orientale in cœlis. Descripta mirabili ꝓuisione panis/subiungit mirabilẽ ꝓuisionẽ carnis. Subiungit aũt verbo futuri tẽporis(faciet moueri)respectu ꝑteritę ꝓuisiõis panis:qm̃ ad literã fuit futura respectu illius. Et describit ꝓuisionẽ a causis secũdis/vẽtis.s.q nu.xi.nõ explicãtur in spẽ,sed hic:explicando cessationẽ vẽti oriẽtalis. Hanc.n.intendit dicẽdo.faciet moueri/recedere,oriẽtalẽ in cœlis/in aere:& duxit in fortitudine sua austrũ/ventũ meridionalẽ vehementẽ induxit. Et fecit pluere super eos sicut puluerem carnes.& specificãdo quales.&quasi arenã mariũ volatile pennatũ/hoc est coturnices:vt ibidẽ dicitur. Quæ cõparãtur arenę & pulueri,eo ꝙ fuerũt in tãta multitudine vt sufficerent innumerabili populo 30.diebus. Et fecit cadere in medio castrorũ eorũ:in circuitu/spatio itineris vnius diei,tabernaculis eorũ. Venerũt siqdẽ coturnices tam super castra q̃ circũcirca per vnã dietã,volabãtq; in aere duobus cubitis in altitudine supra terrã:vt oẽs possent eas capere. Hebręus textus habet in singulari numero castri,sed latina lingua in plurali tantũ numero habet castra.nã castrũ in singulari alterius est significationis in lingua latina:& ꝓpterea nequerũt interpretes reddere numerũ nũero. ¶ Et comederũt & saturati sũt valde,& desideriũ eoꝝ veniet eis. Futurũ veniet denotat perseuerantiã in adimplẽdo desideriũ:ꝑseuerauit.n.30.dies. Nõ alienati sunt a desiderio suo/quo cõcupierãt carnes. ¶ Adhuc cibus eoꝝ. Describit punitio eoꝝ postq̃ saciati sunt/pro ꝑmisso crĩe diffidẽtię. Adhuc cibus eorũ/adhuc durabãt coturnices,in ore eoꝝ. Et ira dei ascẽdit in eos.in capite.30.dierum facta significat punitio.& occidit in pingues eorũ/hoc est magnatibus eorũ mortẽ intulit:& electos israel / sine acceptione personarum,fecit genuflectere. Nõ est scriptũ a moyse qualis fuerit hæc punitio,sed effectus tm̃/quia occisi sũt a deo. Dicitur.n.nu.xi.percussit populum plaga magna nimis,vocatusq; est locus ille sepulchra cõcupiscẽtiæ.ibi enim sepeliuerunt populum qui desiderauerat carnes.

In omni hoc peccauerũt adhuc. Describit simul multitudo criminũ generatiõis illius/simul & generatiõis ingressę terrã ꝓmissionis,tali ordine. Primũ reddit rõnẽ in cõi & iustitię & misericordię dei in eos.deinde exeqtur in spãli vtriusq; generationis gesta/ibi quoties rebellarũt. ¶ Reddẽdo aũt rõnẽ,inchoat a recidiuo crĩe & ab iterata punitiõe. In oĩ hoc/nõ obstãtibus oĩbus supradictis,peccauerũt adhuc:&nõ crediderũt(ecce infidelitas)ĩ sepatis eius/q̃ viderãt. Et cõsũpsit/deus(ecce iteratio pœnę)ĩ vanitate/sine assecutione intẽti,dies eoꝝ:& annos eorũ ĩ terrore. Testat liber iudicũ/testat historia moysi,ꝙ peccãs ppl's punitus ẽ viuẽdo in timore inimicorũ.in deserto qdẽ ꝑ annos.40.& postea pluries oppressi a diuersis principibus. ¶ Si occidit eos. Rõ reddit punitiõis:qa.s.vtilis erat.erat.n.populus cõditionis seruilis/ad seruiẽdũ deo motus potius afflictione q̃ tractus beneficio. Si occidit eos,& quęsierũt eũ/reliq afflicti occisione suorũ:& reuersi sunt ad deũ,& manicauerũt/mane venerũt,ad deum. Et recordati sunt quia fortitudo eorum deus/vexatio dedit intellectum:& deus excelsus redemptor eorum.

Et lactauerũt eũ in ore suo. Reddita rõne punitionis/reddit rõnẽ tẽpatę punitionis/ex instabilitate cordis eoꝝ. Et lactauerũt eũ/deũ,in ore suo. Recursus populi ad deũ describit ad similitudinem adulatorię fraudis seu mẽdacii. Nec intẽdit ꝙ ppl'us ex ĩtẽtione simulata recurrerit ad deũ/velut decepturus deum:sed facto ita se exhibuit sicut decipiens.intendit.n.dicere ꝙ populus blande acceptauit cultum diuinum(omnia quęcũq; dixerit dñs faciemus)& tñ facto fecerunt oppositum ex instabilitate:acsi simulate pepigissent fœdus cũ deo. Et lactauerũt eũ/blande deceperunt/idest more decipientium se gesserũt,in ore suo:& in lingua sua mẽtiti sunt ei/more mentientium se habuerunt. Et cor eorum non firmum cũ eo.hæc instabilitas cordis fundat similitudinẽ ad mentiẽtes.& nõ crediderunt/facto,in pacto eius/dei facto cũ eis. ¶ Et ipse/deus,misericors condonabit iniqtatem.ecce plus q̃ temperatio iustitiæ/condonatio culpę.& nõ destruet.hæc est temperatio.& multiplicabit/hoc est nõ semel tantum sed multiplicatis vicibus aget,ad auertendum furorẽ suũ/ne totus exerceatur:& nõ suscitabit totam iram suam/puniens partialiter. Et recordatus est/deus,quia caro sunt ipsi:spiritus vadens & non redibit:hoc est quia instabiles & caduci sunt tum ꝛm corpus tum ꝛm spiritum qui est anima. Vbi ex parte dei nota pro ratione misericordiam/vbi dictum est & ipse misericors.ex parte vero populi instabilem conditionẽ tum carnis tum spiritus:qui vadit per mortem a corpore,& non redibit naturali cursu.

Quoties rebellarũt. Reddita rõne punitionis tẽpatę/descẽdit ad multiplex crimen gñatiõis egressę de ęgypto. Quoties rebellarũt ipsi ĩ deserto. Vnico aduerbio nũerali cõphẽdit tot recidiua crĩa illi9 gñatiõis.peccauerũt.n.ĩ adoratiõe vituli/ĩ exacerbatiõe dei diffidẽdo ꝓgredi ad terrã ꝓmissiõis/ĩ seditiõe cõtra moysen & aaron de sacerdotio & pricipatu/ in aqs cõtradictiõis/ĩ idolis madian&c̃. Quę oĩa simul cõphẽdit ꝓpheta. Quoties rebellarũt ipsi/deo,in deserto:faciẽt dolere eũ/deũ,ĩ solitudine. Metaphorica est locutio.nõ inuenit in deo dolor aut tristitia:sed illi ita offenderũt deũ ꝙ fecerũt eũ hẽre ꝑ modũ dolẽtis ꝙ eduxerit eos de terra ęgypti. Vnde dixit ad moysen.dimitte me vt irascat furor meus.

Et reuersi sũt:& iterũ tẽtauerũt deũ,& sanctũ israelis signauerũt:hoc est definierũt tanq̃ signantes deũ/
ꝙ est certę potẽtiæ & nõ immẽsę & insignabilis.Et ẽ metaphora sũpta a signatiõe mẽsurarũ ad certũ
terminũ ponderis vel capacitatis &c̃.℣ Nõ sunt recordati.Exaggerat crimina eoꝝ|ex inexcusabilitate
eoꝝ.Nõ sunt recordati manus eius|opationis eius:diei qua redemit eos ab angustia.Qui posuit ĩ ęgy
pto signa sua:& sepata sua in cãpo zohan.Et cõuertit in sanguinẽ riuos eoꝝ & flumia eoꝝ,nõ bibent.
Futurũ nõ bibẽt|respicit p̃teritũ cõuertit Et hæc fuit prima plaga ęgyptiorũ.Textus hebręus habet i
datiuo sanguini:sed p̃põne in adiũcta mutauit cõgruitas.℣ Mittet in eos mixturã.s.varii generis mu/
scarũ,&comedit eos.Et hęc fuit quarta plaga.Futuꝝ mittet respicit seq̃lam huius plagę ad antedictã.
Et ranã,& destruxit eos.& hæc fuit secũda plaga.Et dedit brucho germen eorũ,& laborẽ eoꝝ locustę.
Et hæc fuit octaua.Occidet in grãdine vitem eorũ,& ficũ eorũ in gelu.Dictio hebraica significare vi/
det materiã frigidã incisiuã:quã interp̃tes circũloquũtur gelu seu pruina.Et tradidit grãdini bestiã eo/
rũ:& acq̃sitionẽ eoꝝ scintillis.i.igni simul cũ grandine a deo emissis.Et hæc fuit plaga septima.℣ Mit/
tet in eos irã furoris sui:idignationẽ & iram & angustiam,immissionẽ angelorũ malorũ.In exodo nõ
describit̃ inter plagas ęgypti ĩmissio angeloꝝ malorũ.quãuis ĩ li.sapiẽtię ca.17.describãtur multę ma
lę immissiones exterrentes in illis tenebris ęgyptios. Et forte autor libri sapientię ex hoc textu inter/
pretatus est p immissiones angeloꝝ malorũ|imissiones illoꝝ phãtasmatũ uelut malorũ nunciorum.
Autoritas tñ istius psalmi explicans hmõi passiones illatas ęgyptiis|põt intelligi ꝙ in illis tenebris im
missi sunt ęgyptiis vere angeli mali exterrẽtes variis apparitionibus. Vel hoc dicit rõne obduratiõis
ęgyptioꝝ,q̃ est opus angelorũ malorũ:qm̃ eorũ offm̃ ẽ instigare ad obstinatũ aĩum.Et hãc deus dici/
tur misisse|sicut dr̃ indurasse cor pharaonis.s.subtrahẽdo gratiã & permittẽdo.℣ Appẽdet semitã furo/
ri suo.Iustitia diuina describit̃ appẽsione semitę|librante semitam punitioni:vt intelligas deũ ponde
rasse oẽm viã pœnę quã exercuit in ęgyptios iuxta demerita eoꝝ.Nõ vetuit a morte aĩam eoꝝ, & be/
stiã eorũ pesti tradidit.Duę plagę hic tãgunt̃.Altera pestis aĩaliũ brutoꝝ.quæ fuit plaga q̃nta. Altera
inchoat̃.s.mortis hoĩum.De qua subdit̃.Et percussit oẽ primogenitũ in ęgypto|tam hoĩum q̃ iumen/
torũ:principiũ filiorũ in tẽtoriis cham|in ęgypto descendẽte a cham filio noe.Et hæc fuit plaga vlti/
ma.¶ Et fecit mouere velut ouem|multitudinẽ ouiũ,populũ suũ|ex ęgypto:& duxit eos sicut ouile in
desertũ.Dum dicit̃ ouile|aut ponitur cõtinẽs pro cõtento:aut significatur ꝙ ex integro cum omni sub
stãtia duxit eos in desertũ|sicut siq̃s duceret nõ solum oues sed ouile.℣ Et duxit eos cũ fiducia,& non ti
muerũt.Intellige hoc post exhortationẽ moysi aperto mari rubro.nã ante timuisse valde|quũ viderũt
exercitũ pharaonis sibi imminẽtẽ,scriptura testatur.Et inimicos eorũ operuit mare|rubrum.Hæc sub/
mersio nõ computatur inter plagas,quæ fuerunt ante egressum ex ęgypto:sed fuit vltimum supplicium
ęgyptiorum|& plena securitas populi israel.In hebręo habetur fiducię in datiuo:sed congruitas ad/
iuncta prępositione cum mutauit.

Et duxit eos. Cõsequẽter transit ꝓpheta ad generationẽ ingressam terram ꝓmissionis. Vnde prono
men nõ demõstrat illosmet homines q egressi sunt de ęgypto,sed filios eorum nondũ vigesimũ natos
annum:qm̃ nullus egressorũ ex ęgypto ingressus est terrã ꝓmissionis|nisi iosue & chaleb.Et duxit eos|
filios p̃dictorum,ad cõfine sanctitatis suę|ad cõfinia loci sanctificati seu dicati ad cultũ diuinũ:montẽ
istum.s.sion,quẽ acquisiuit dextera eius|non dextera hominis.Et eiecit a faciebus eorum gẽtes|chana/
neas:& cadere fecit eos.i.loca eorum,in funiculũ hęreditatis populi israel.Loq̃tur more diuidentium
loca per funiculos:tanq̃ deus extenderit funiculum ad diuidendum terrã promissiõis ab aliis.& sic fe/
cit cadere|hoc est velut sorte accidere vt contineretur terra chananeorum intra funiculum hęredita/
tis promissę israeli.Et habitare fecit in tentoriis eorum|chananeorum,tribus israel.

Et tentauerunt. Descriptis bñficiis collatis gñationi igressę terrã ꝓmissionis|describunt̃ nũc eoꝝ cri
mia.Et tẽtauerũt & rebellauerũt deo excelso,& testimonia eius nõ custodierũt.Iã habes triplex crimẽ:
tẽtationis|rebellionis & omissionis.Et retrocesserũt|a recta via dei,& p̃uaricati sunt. Nõ solũ peccarũt
omittẽdo seruare legẽ,sed p̃uaricati sunt & retrocesserunt a deo vt p̃res eoꝝ.versi sunt quasi arcus doli:
hoc est sicut arcus dolosi hoĩs vertit̃ in amicũ.Et intẽdit per hoc ꝙ versi sunt contra deũ,nõ amicũ sed
patrẽ eorũ.& hoc velut dolose:q̃a cũ debuissent cõtra hostes dei perseuerare,versi sunt cõtra deũ bene/
factorẽ.℣ Et fecerũt indignari eũ in excelsis suis.immolabant.n.in locis excelsis sacrificãdo idolis.& in
sculptilibus suis faciẽt emulari ipsum.More humano loq̃tur:ꝙ sacrificãdo idolis ꝓuocant deũ ad in/
uidiã|velut ęgre ferẽtẽ ꝙ cultus sibi soli debitus aliis impẽdat̃.Futurũ facient respicit p̃terita retrocesse
runt|p̃uaricati sunt|fecerũt:denotans illationem huius ex illis.¶ Audiuit deus.Post narrata crimina
subiungitur pœna.& indignatus est|more indignãtis se habuit:& abominatus est valde in israel|hoc
est habitare in israel.Et reliquit tabernaculũ silo:tẽtoriũ quod habitauit in hoĩe.Ad literã describitur
destitutio silo tẽpore heli sacerdotis.Vnde arca dñi ducta est in castra:& capta a philisteis nunq̃ rediit
in silo.Et ꝑpea hic dr̃ ꝙ reliquit tabernaculũ silo.quod vocat̃ etiã tentoriũ,quod habitauit deus non
simpliciter & absolute sed in homine|hoc est inter hoĩes.deus.n.habitat in seipso ɓm veritatẽ,& in cœ
lis ɓm cõe dictũ.℣ Et tradidit captiuitati fortitudinẽ suã,& gloriã suã in manu angustatoris.Arca dei

tradita in manus philistinorum, appellatur & fortitudo dei/quia velut testimonium erat fortitudinis diuinæ quã exercuerat:& gloria dei/quoniam ad glorificãdum deum erat facta. Et tradidit gladio/philisteorum, populum suum:& in hereditatem suam indignatus est. Electos eius deuorauit ignis:& virgines eius non sunt nupte. Sacerdotes eius filii heli, in gladio ciciderunt:& vidue eius non flebũt. ad cumulum mali nõ permittebantur flere viros suos. Hæc de ruina populi a philisteis tẽpore illo dñr.

Et euigilauit. Describitur consequenter diuina uindicta in philisteos:quæ simul fuit prouisio ad reductionem arce. Et euigilauit quasi dormiens dominus, quasi fortis exultans ex vino. Vtraq; similitudo affertur ad duo. tum ad significandam diuinam potentiam quasi dormisse ceu impeditã vino/permittendo arcam suam capi ab idolatris. Et vere vt dormiens se habuit non saluando eam/quum facillime posset:& vt impeditus a vino ire iustitiæ contra iudeos/permisit. Tum ad significandã vehementiam percussionis. tam enim ex somno q̃ ex vino surgens percutit quodãmodo sine discretione. ¶ Et percussit angustatores suos philisteos, retro/hoc est in secretiore parte natium:vt dicitur. 1. reg. 5. opprobrium sempiternum dedit eis/ignominiose percussionis.

Et spreuit. Vltimo loco describitur generatio dauidis electa a deo. Et spreuit tentorium ioseph. Ad literam pertrãsit propheta totam generationẽ tempore samuelis & saulis:& deuenit ad tẽpus dauidis quando deus elegit dauidem in regẽ posthabita tribu ioseph:hoc est tribu manasseh, qui fuit primogenitus ioseph. Et meminit specialiter ioseph:quia ipse surrogatus ẽ in primogenitum iacob/abiecto ruben a primogenitura propter incestum:vt patet in genesi. Et in tribu ephraim nõ elegit/sibi regem. Meminit quoq; ephraim:quia a iacob preposítus fuit manasseh fratri suo maiori in benedictione cãcellatis manibus. gene. 48. Et elegit tribum iuda:de hac. n. fuit dauid. nec solũ tribũ iuda sed montem sion/ pro loco tẽpli, quem dilexit/ad hoc vt sit locus templi. Ratio electionis non merita aliqua sed dilectio assignatur diuina:ideo. n. aliquẽ eligit quia diligit illum. Et edificauit velut excelsa/hoc est ad similitudinem cœlorum/tanq̃ aliud cœlum, sanctuarium suum/templum suũ:vt sicut cœlum est habitaculum dei ita tẽplũ hoc esset habitaculũ dei. quasi terrã fundauit ipsum æterno. Compatur tẽplum nõ solũ excelsis cœlis, sed etiã ĩfime terræ quo ad stabilitatẽ. Et intẽdit p hoc assimilare edificationem tẽpli prime creationi mũdi(de qua scriptũ est. in principio creauit deus cœlũ & terrã)edificãdo templũ sicut cœlũ & sicut terrã. Et elegit in dauid seruũ suũ/hoc est & elegit dauid in seruũ suum:& tulit eũ de gregibus ouis/multitudinis ouium. De post fœtas adduxit eũ, ad pascẽdũ in iacob populũ suũ & israel hereditatẽ suã/creãdo eũ regẽ:de pastore ouium fecit pastorẽ populi sui q est ei vt hereditas. ¶ Et pauit eos/dauid iam rex, ƒm perfectionẽ cordis/integra voluntate:& in intelligentiis palmarum suarũ ducet eos. Tres tangit rõnes regendi & gubernãdi in dauide rege. primo quã diximus integrã intẽtionẽ. secũdo prudẽtiã & intelligẽtiã, dicẽdo & in intelligentiis tũ diuinarũ/tũ humanarũ actionũ. fuit. n. vt dr̃ in primo reg. prudẽs ab adolescẽtia sua. tertio exẽplaria facta/significata addẽdo manuũ suarum. Et vere hæc omnia requiruntur in principe ad regimen populi. Futurum autẽ ducet eos / perseuerãtiã regni dauidis significat:perseuerabit ducendo eos/ducatum eorum exercens. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum asaph. LXXVIII.

DEus uenerũt gentes in hereditatem tuam:polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt hierusalem in pomorum custodiam.

Posuerunt morticina seruorum tuorũ escas uolatilibus cœli: carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.

Effuderũt sãguinẽ ipsorũ tãq̃ aquã ĩ circũitu hierlm:& nõ erat q sepeliret.

Facti sumus opprobriũ uicinis nostris: subsannatio & illusio iis qui ĩ circũitu nr̃o sũt.

Vsq; quo domine irasceris in finem:accendet' uelut ignis zelus tuus?

Effunde irã tuã in gẽtes q̃ te nõ nouerũt:& ĩ regna quæ nomẽ tuũ non inuocauerunt.

Quia comederunt iacob:& locum eius desolauerunt.

Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum/cito anticipent nos misericordiæ tuæ:quia pauperes facti sumus nimis.

Adiuua nos deus salutaris noster/& propter gloriam nominis tui domine libera nos:& propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.

Ne forte dicãt ĩ gẽtibus ubi ẽ deus eorũ:& ĩnotescat ĩ natiõĩbus corã oculis nostris

Vltio sanguinis seruorũ tuorũ qui effusus ẽ:ĩtroeat ĩ cõspectu tuo gemit9 cõpeditorũ.

Secundum magnitudinem brachii tui:posside filios mortificatorum.

Et redde uicinis nr̃is septuplũ i sinu eorꝝ:iproperiũ ipsorꝝ qđ exprobrauerũt tibi dñe.
Nos autem populus tuus & oues pascuę tuę:confitebimur tibi in seculum.
In generatione & generationem:annunciabimus laudem tuam.

IVXTA HEBRÆVM. Psalmus asapho. LXXIX.

†dij 1 Propheta. DEus†uenerunt gentes in hęreditatem tuam:polluerunt templum san
ctitatis tuę,posuerunt hierusalem aceruis [ruinarum].
2 Dederũt cadauer seruorũ tuorum escã aui cœlorum:carnẽ gratiosorũ tuorũ ferę terrę.
3 Effuderũt sanguinẽ eorũ quasi aquas in circũitibus†hierusalẽ:& nõ sep eliens [erat].
†circũitibus
4 Fuimus opprobrium uicinis nostris:subsannatio & derisio circũitibus nostris.
5 Vsq₃quo domine irasceris,æterno:ardebit quasi ignis zelus tuus:
6 Effunde irã tuã ad gẽtes q̃ nõ cognouerũt te:& super regna q̃ in noĩe tuo nõ uocauerũt.
7 Quia comedit iacob:& habitaculum eius desolauerunt.
8 Ne recordare nobis iniquitates priorum : festina , præuenient nos misericordiæ tuæ,
quia attenuati sumus ualde.
9 Auxiliare nobis deus salutis nostræ super causa honoris nominis tui:& libera nos , &
propitiare super peccatis nostris propter nomen tuum
10 Quare dicent gentes. Vox gentium ubi deus eorum: Propheta. scietur in gentibus
†oculis nostris E ante oculos nostros†ultio sanguinis seruorum tuorum effusi.
†facie b⁹tui 11 Veniet añ facies tuas†suspiriũ uicti:uelut magnitudo brachii tui [est sic], solue filios mortis.
†dñi mei 12 Et redde uicinis nr̃is septuplũ ad sinũ eorꝝ:opprobriũ ipsorꝝ qđ exprobrauerũt tibi dñe†.
13 Et nos populus tuus & ouis pascuę tuę confitebimur tibi æterno : generationi & gene
rationi narrabimus laudem tuam.

TItulus est.Psalmus asapho.Qui patet ex supradictis.Sed nihil hinc habetur de materia psalmi:
sicut nec ex autoritate primi macca.7.vbi citat̃ secũdus huius psalmi versiculus.nã ibi est sermo
de occisione.60.virorũ quos alcimus ex semine aaron occidit:hic aũt ꝓpheta loq̃tur de clade facta a
gẽtilibus.deus inq̃t venerũt gẽtes in hęreditatẽ tuã.Ex quo patet ꝙ autor libri maccabeorũ versiculũ
hũc trãsumptiue extẽdit ad suũ ꝓpositũ:vt freq̃nti vsu faciũt doctores ecclesię. Colligẽdo itaq₃ ex
psalmo materiã,ꝑnotãdũ ẽ ꝙ psalmus iste nõ est historicus sed ꝓpheticus.Quod ex eo patet ꝙ editus
est tpe dauidis.nã cõstat vsq₃ ad tẽpora illa nunq̃ fuisse patrata in hierusalẽ q̃ hic dñr. Et rursus cõstat
ꝙ tẽplũ adhuc nõ erat ędificatũ,quod hic describit̃ pollutũ a gẽtibus.Relinquit̃ ergo ꝙ futura ꝑdicẽ/
do describat,tanq̃ res gestas.Cõferẽdo autẽ scripta in hoc psalmo cum posterius gestis,nulla apparẽt
magis cõsona gesta q̃ ea quæ exercuit antiochus in iudęos,scripta in libris maccabeorũ.tunc.n.vene/
runt gentes in hęreditatẽ dei,tunc polluerunt multipliciter tẽplum,tũc destruxerunt hierl̃m,tunc occi
derunt sanguinẽ multum vere sanctorũ:q̃a directe sunt occisi pp diuinũ cultũ:nã trãseuntes ad ritus
gẽtiliũ nõ occidebant̃.Accedit ad hoc ꝙ nõ cõquerunt̃ se abductos a patria ĩ captiuitatẽ,sed occisos,
vinctos,occidẽdos,derisos.Amplius petũt,nõ reduci ad patriã,sed liberari ad laudãdum deũ:tanq̃ de/
sit eis libera cõfessio diuini noĩs &c̃. Vnde cõcludẽdũ mihi videt̃ ꝙ materia psalmi ad lr̃am ẽ illa iu/
dęorũ afflictio quæ ab antiocho facta ẽ tẽpore maccabeorũ,cõtra colẽtes deũ legẽq₃ diuinã seruãtes.

SVMMARIVM EST.

Propheta in ꝑsona populi afflicti,supplex narrata inuasiõe gẽtium polluẽdo tẽplũ,destruẽdo hieru
salẽ &c̃.petit a deo liberationẽ ꝓpriã & vĩdictã hostiũ. Illã ex misericordia diuina,ex ꝓpria attenuatiõe,
ex diuini noĩs gl̃ia & officio:istã,q̃a nõ nouerũt deũ,vt vltio fiat sanctorũ,vt reddat̃ septuplũ pro di/
uino opproprio. Vtrãq₃ aũt vt oues diuinę pascuę laudẽt deũ & annũcient posteritati.
Persona loquẽs propheta est in ꝑsona ppl̃i afflicti:vt testat̃ vltimus versiculus.& nos ppl̃s tu⁹ &c̃.

DEus venerũt gentes. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuam materię, & executiuã,
ibi polluerũt. Circa ꝓpõnem aduerte modũ.nã ꝓpheta ꝑsonã agit populi nõ solum afflicti
sed supplicis:prophetia.n.ista tota ẽ per modum supplicationis explicata:vt patet intuẽti psalmum.
Et ꝓpea tam proponẽdo q̃ exequẽdo agit quod est afflicti supplicis.Et proponẽdo q̃dẽ nõ explicat se

venisse supplicem nisi supplicando/o deus.hoc enim congruit animo affecto magna tristitia:tanq̃ tristitia ipsa non patiatur explicare,sed trahat ad faciendum supplicationis opus.Intellige itaq; proponi duo.primo supplicationem/significatam ipso recursu ad deum.Alterum afflictionem.venerunt gẽtes/idolatrę,in hęreditatem tuam/terram & populum tuum.

¶ Polluerunt.Incipit hic pars executiua tali ordine.Prĩo tractat̃ illa particula/venerũt gẽtes in hęreditatẽ tuã/explicando mala quæ intulerunt.Secũdo illa/deus/explicando supplicationẽ,ibi vsq;quo domine.¶ Inchoat a malis illatis templo.Polluerunt templum sanctitatis tuę/dupliciter.tum ponẽdo ibi idolum:vt dicitur.1.macca.1.Tum quia templum plenum erat comessationibus & scortantibus cũ meretricibus.2.macca.6.¶ Posuerũt hierusalem aceruis.Pollutioni templi adiungitur destructio ciuitatis quãtum ad ędificia/ab effectu aceruorum:quum.n.destruũtur ędificia/fiunt aceruí ruinarũ.Hæc destructio describitur.1.macca.1.ꝙ princeps tributorũ succẽdit hierusalem igni,& destruxit domos eius & muros eius in circũitu.Vnde multi aceruí ruinarũ constituti sunt.¶ Dederunt cadauer seruorũ tuorum.Ordine ꝑpostero describitur prius ignominia cadauerũ.Dederũt cadauer/multitudinẽ cadauerum,escam aui/multitudini auium,celoꝝ:carnẽ gratiosoꝝ tuorum ferę terræ.Deinde occisio hoĩum.Effuderũt sanguinẽ eorum quasi aquas/vt intelligas magnam occisorum multitudinẽ,in circũitibus hierusalẽ/& nõ solũ in ciuitate.In hebręo habet̃ circũitibus in datiuo:sed addita est præpositio &c̃.Et non sepeliens/erat.nolebãt.n.ꝙ cadauera sepelirẽtur:sed vt dictum est/a bestiis & auibus comederẽtur.¶ Fuimus opprobrium vicinis nostris/ex his malis quæ passi sumus emersit aliud malũm ꝙ reputati sumus a vicinis nostris tanq̃ mali:subsannatio & derisio circũitibus nostris.Et hæc omnia in deum redundabant:quia per hæc significabatur hebręorum religio vana.

Vsq;quo domine.Tractatur hic supplicatio inclusa in illa particula/deus.Vbi aduerte supplicationẽ cõpositã ex duabus partibus.s.ex clemẽtia erga ipsos/& ex vindicta erga hostes.mixtim tamen vt cõgruit afflicto animo.intersecãt siquidẽ sese pluries hę petitiones:prout afflictus animus hac atq; illac vagatus suggerit.¶ Inchoat autem a terminatione afflictionis proprię.Vsq;quo dñe irasceris/q̃diu durabit afflictio hæc,æterno?quasi dicat absit:ardebit quasi ignis zelus tuus/amor tuus erga israel impatiens consortii vsq;quo ardebit quasi ignis,sine termino?A secunda ędificatione templi vsq; ad tẽpus maccabeorũ nihil inuenit̃ scriptũ autentice:& considerata pronitate iudęorũ ad idolatriã,verisimile est ꝙ pp peccata ppl̃i colendo alienos deos/punierit eos tũc deus.Et hoc insinuat prophera nominando zelum dei/impatiẽtẽ consortii:ꝙ.s.populus eius haberet alium deum.¶ Effunde iram tuam(diuertit sermonẽ ad petitionẽ vindictę)ad gẽtes quæ non cognouerunt te:& super regna quæ in nomine tuo nõ vocauerũt.Acsi aperte diceret.quãuis peccauerimus,in hoc tñ ꝓstamus gentibus ꝙ cognouimus te/illę autẽ non:& rursus ꝙ in nomine tuo inuocauimus/illę autẽ non.& propterea effunde irã tuam in illas peiores nobis.¶ Quia comedit iacob.Explicat aliud malum quod intulit antiochus.s.rapinam seu direptionem bonoꝝ.expoliauit.n.templum & ciuitatẽ:vt.1.macca.1.dicitur.Quia comedit/antiochus/ad similitudinẽ vorãtis absorbuit,iacob.i.bona iacob:& habitaculũ eius desolauerunt.¶ Ne recordare nobis iniqtates priorũ.Reuertitur ad clemẽtiã pro se,supplicans vt non imputet sibi iniqtates patrũ.Ne recordare nobis/noli imputare nobis ad pœnã,iniqtates priorum/patrum.s.nroꝝ:festina,ꝑueniẽt(deꝑcatiue dr̃ pro ꝑueniant)nos misericordię tuę,qa attenuati sumus valde/& numero hoĩum & rebus/perdita ẽt libertate cultus tui.¶ Auxiliare nobis deus salutis nostræ.Implorat officiũ:qa tu solus es deus saluator noster/adiuua nos.sup cã honoris nõis tui.Ingerit cãm eẽ nõ solius populi sed ẽt dei/qa agebat̃ de honore diuini nõis:vt inferius clarius explicabit.Et libera nos/ab his malis:& ꝓpitiare super peccatis nr̃is pp nomen tuũ.repetitio est causę diuinę.¶ Quare dicẽt gẽtes.Ecce cã honoris diuini nõis.Quare dicẽt gẽtes,vbi deus eorũ?Blasphemię diuini nõis obuiãdũ supplicat.Acsi diceret.Sí nõ adiuuas,blasphemabũt te gẽtes,vbi deus eorũ?quasi dicat nullibi/nõ põt eos saluare.quare ꝑmittes ꝙ dicẽt gẽtes blasphemiã,vbi deus eorũ?¶ Scietur/pro sciat̃,in gẽtibus ante oculos nr̃os/hoc ẽ nũc & nõ amplius differat̃(in hebręo hr̃ in datiuo oculis nr̃is:& silr̃ in sequẽti versiculo hr̃ faciebus tuis in datiuo.& vtrũq; mutatũ est adiũcta ꝓpõne ante)vltio sanguinis seruorũ tuorũ effusi.Diuertit iterũ ad vindictã obuiatricẽ blasphemię.Veniet/pro veniat,ante facies tuas suspiriũ vincti/populi:habebat.n.vincula decretorũ antiochi ꝙ occiderẽtur nisi transirẽt ad ritus gẽtilium.¶ Velut magnitudo brachii tui.Regredit̃ ad clementiã erga se.Velut magnitudo brachii tui/supple est,solue/subitellige sic solue,filios mortis/addictos morti ex decreto antiochi:hoc ẽ ꝑuale & rũpe hmõi ꝑtãtẽ/decreta &c̃.¶ Et redde vicinis nr̃is.Diuertit rursus ad vĩdictã vicinoꝝ:prius.n.petierat vĩdictã pricipaliũ hostiũ.Et redde vicinis nr̃is septuplũ/mali qđ ĩtulerũt nobis/hoc ẽ cõplete vindica,ad sinũ eoꝝ:opprobriũ ipsoꝝ qđ exprobrauerũt tibi dñe/redde eis,vt exprobret̃ diis eoꝝ sicut ipsi exprobrauerũt tibi.¶ Et nos populus tuus & ouis pascuę tuę/tum quo ad animam ratione legis/tum quo ad corpus ratione terrę promissionis,confitebimur in primis tibi/confessione laudis,ęterno:& consequenter generationi & generationi narrabimus laudẽ tuã/multitudinẽ laudũ tuarũ.Vterq; fructus optimus & promissio optima:vtpote comprehendens ea quæ dei sunt & ad deum & ad proximum.Amen.

ℭVVLGATA EDITIO. ℭVictori ꝓ liliis teſtimoniū aſaph cāticū. LXXIX.

QVi regis iſrael intende:qui deducis uelut ouem ioſeph.
Qui ſedes ſup cherubim:manifeſtare corā effraim, beniamin & manaſſe.
Excita potentiam tuam & ueni:ut ſaluos facias nos.
Deus conuerte nos:& oſtende faciem tuam,& ſalui erimus.
Domine deus uirtutum:quouſq; iraſceris ſuper orationem ſerui tui.
Cibabis nos pane lachrymarū:& potū dabis nobis in lachrymis in menſura.
Poſuiſti nos in contradictionem uicinis noſtris:& inimici noſtri ſubſannauerunt nos.
Deus uirtutum conuerte nos:& oſtende faciem tuam,& ſalui erimus.
Vineam de ęgypto tranſtuliſti:eieciſti gentes & plantaſti eam.
Dux itineris fuiſti in conſpectu eius:& plantaſti radices eius,& impleuit terram.
Operuit montes umbra eius:& arbuſta eius cedros dei.
Extendit palmites ſuos uſq; ad mare:& uſq; ad flumen propagines eius.
Vt quid deſtruxiſti maceriā eius?& uindemiant eam omnes qui prętergrediuntur uiā.
Exterminauit eam aper de ſylua:& ſingularis ferus depaſtus eſt eam.
Deus uirtutum conuertere:reſpice de cœlo & uide,& uiſita uineam iſtam.
Et perfice eā quā plātauit dextera tua : & ſuper filium hoīs quem confirmaſti tibi.
Incenſa igni & ſuffoſſa:ab increpatione uultus tui peribunt.
Fiat manus tua ſuper uirū dexterę tuę:& ſuper filium hominis quem confirmaſti tibi.
Et non diſcedimus a te:uiuificabis nos,& nomen tuum inuocabimus.
Domine deus uirtutum conuerte nos:& oſtende faciem tuam & ſalui erimus.

ℭIVXTA HEBRÆVM. ℭVincēti ad lilia teſtificatio aſaph pſalm9. LXXX.

qui
1 Propheta. PAſcens iſrael auſculta:ducēs quaſi ouē ioſeph,ſedēs cherubinorū, fe-
ciſti lucere.
2 Facieb9 ephrai & beniamin & manaſſeh:ſuſcita fortitudinē tuā &ueni ad ſalutē nob.
†dij 3 Deus†fac reuerti nos:& fac lucere facies tuas,& ſaluabimur.
†dij 4 Domine[4] deus†exercituū uſq;quo fumaſti in orationē populi tui:feciſti comedere eos
panem lachrymę,& feciſti bibere eos in lachrymis tertii.
5 Pones nos litem uicinis noſtris:& inimici noſtri ſubſannabunt eis.
†dij 6 Deus†exercituum fac nos reuerti:& fac lucere facies tuas,& ſaluabimur.
7 Vitem de ęgypto mouebis:eiicies gentes,& plantaſti eam.
8 Expediuiſti faciebus eius:& feciſti radicare radices eius,& repleſti terram.
9 Operuerunt montes umbra ſua:& ramis ſuis cedros dei.
10 Mittet ramos ſuos uſq; mare:& ad flumen germina ſua.
11 Quare fregiſti macerias eius?& collegerunt eam omnes tranſeuntes uiam.
12 Vorabit eam aper de ſylua:& reptile omnipotentis paſcetur eam.
†dij 13 Deus†exercituum reuertere obſecro:reſpice de cœlis & uide,& uiſita uitem hanc.
quem
14 Et plantam quā plātauit dextera tua:& ſuper filium roboraſti tibi.
pars e
15 Succenſa in igne inciſa:ab increpatione facierū tuarum peribunt.
quē
16 Erit manus tua ſuper uirū dexterę tuę:ſuper filium adam roboraſti tibi.
17 Et non retrocedemus a te:uiuificabis nos,& in nomine tuo uocabimus.
†dij 18 Domine[4] deus†exercituum fac reuerti nos:fac lucere facies tuas,& ſaluabimur.

TItulus est. Vincēti ad lilia testificatio asapho psalmus. Et dicitur psalmus iste testificatio ad lilia,
quia testificatur populo electo tribulationes futuras. Appellatione enim liliorum electus popu/
lus intelligitur: iuxta illud cant. z. sicut lilium inter spinas sic amica mea inter filias. Et ratiōe certitudi
nis rei futurę tanq̄ visę appellatur testificatio. quod enim vidimus testamur ioan. 3. Vnde aliqualiter
patet materia psalmi. ¶ Dico autem aliqualiter: quia est de materia psalmi aliquid certum & aliq̄d am
biguū. Certū est ꝙ psalmus iste propheticus est: quia tēpore dauidis editus/ describit tribulationes po
puli non p̄teritas nec p̄sentes tunc, sed subsecutas multis annis post. Quod conuincitur ex eo ꝙ deua
statio populi describitur postq̄ regnū israelis extēsum est usq; ad mare & vsq; ad flumen. quod constat
non fuisse adimpletum ante tempora dauidis: subsecuta autē deuastatio constat ꝙ longe post fuit.
¶ Ambiguum autem est de qua deuastatione est sermo: quoniam in psalmo generalia tātūmodo tan
gūtur. Crediderim ego ꝙ de deuastatione ppl'i facta per reges assyriorum sit sermo, & ꝙ petat̃ reductio
populi in terram promissionis/ quæ facta fuit tempore cyri regis persarum. Moueor ad hoc tum q̄a cō
stat clare ex verbis psalmi ꝙ de corporali deuastatione ppl'i educti de ęgypto/ sub metaphora vineę seu
vitis est sermo: hic. n. seq̄tur ꝙ salus petita rñdeat illi malo. Tum q̄a versiculus ter repetitus continens
principale intentū, exp̄sse dicit fac nos reuerti. cōstat. n. ꝙ reuersio sine additione aliqua desiderata & pe
tita/ intelligit̃ ſm subiectā materiā de qua est sermo: ac ꝑ hoc de reuersione ad locū vineę/ hoc est ad ter
rā ꝑmissionis. Tum q̄a in eodē versiculo ter repetito significat̃ tota salutis futurę ratio illustratio diui
nę faciei. rei siq̄dem gestę euētus testatus est adimpletionē ꝓphetię huiusmodi. nā quum diuina facies
illuxit cyro persarū regi, reuersus est populus & saluatus: & non per bellica arma/ vt tempore macca/
beoꝝ. Quia igit̃ oīa cōsonāt, materia psalmi ad literā est reductio populi vastati per babylonios &c̄.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta ī p̄sona ppl'i deuastati ab assyriis recurrit ad deū pastorē israelis &c̄. vt auscultet, cōmemo
rādo mala subsecuta q̄a olim nō auscultauit ppl'm. Et sub sp̄ē vitis cōmēorat bñficiū eductiōis de ęgy
pto & magnificatiōis, admiratus ꝙ ꝑmiserit suā deuastari vineā: supplicatq; vt visitet vineā hāc plāta
tā a dextera eius. & demū ꝓphetat exauditiōem. Interserit aūt sepe petitionē salutiferę reductionis.

¶ Persona loquens propheta est.

PAscens israelem ausculta. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuā materię, & executiuā/
ibi deus fac reuerti. ¶ Proponit duo. Alterum ꝙ auscultet. alterum ꝙ veniat ad saluandum. Pri/
mum petit a deo pastore israelis. Et est hoc in loco israel nomen proprium non populi sed patriarchę
illius qui fuit pater. 1z. filiorum. Quod ex contextu insinuatur. nā subditur ioseph/ filius eius. Et intēdit
propheta inchoando a patriarcha populi cōmemorare duo diuina beneficia ante tēpora moysi exhi/
bita populo in patribus. Alterum est ꝙ deus fuit velut pastor israelis seu iacobi/ ducens ipsum in me/
sopotamiā & reducens in terram ipsius/ accumulando diuitias &c̄. Alterū subditur. Ducens velut ouē
ioseph. duxit. n. deus ioseph in egyptum velut ouem inermem/ mansuetam/ nescientē quorsum ducere/
tur. Vnde ipse ioseph postea dixit fratribus suis. pro salute vestra misit me deus ante vos in ęgyptum
gene. 45. ¶ Sedens cherubinoꝝ. Nūcupato deo a duobus beneficiis ante legem/ adiungit nūcupatio/
nes duas post legē. Altera sumitur a sessione super cherubinos. moyses siq̄dem nō figurauit deū: sed se/
dē vacuā sustentatā a duobus cherubinis. & ꝓpterea deus dicitur sedens super cherubim. Fecisti luce/
re faciebus ephraim & beniamin & manasseh. Altera nūcupatio sumitur ab illustratione in sanctosan
ctorum. Ordinauit moyses ꝙ hę tres tribus (ephraim/ beniamin & manasseh) haberent tētoria sua ad
plagā occidentalem tabernaculi: in qua erat illa pars tabernaculi quæ vocatur sanctūsanctorum. Ita
ꝙ prius describitur cōtentum in sanctosanctorum per sedē super cherubim: & postea describitur certa
pars tēpli seu tabernaculi quæ appellatur sanctūsanctoꝝ in qua erant cherubini tenētes sedē, definiē
do partē illam ab his tribubus quæ habitabāt circa illam. Hinc enim clare significatur pars occiden/
talis: q̄m in parte occidētali tabernaculi habitabāt tres istę tribus: vt patet nu. z. Dr̃ aūt deus illumīa/
re seu facere lucere ī sanctosanctoꝝ, q̄a illumīabat mētes hoīum recurrētiū ad deū q̄ ibi colebat̃. Nō si/
ne mysterio aūt ꝓpħa recurrit ad deū pastorē israelis/ ducē ioseph/ sedētē sup cherubim/ illustrātē ī san/
ctosanctoꝝ: sed petiturus vt reducat populū deuastatū illustratiōe vultus sui, cōgrue inchoat a pasto/
rali cura quā exercuit in patribus ante legē/ & ab illustratione quā exercuit in tēplo post legem. vt qui
cœpit ducere & illustrare prosequatur vtrūq;/ reducēdo & illustrando dispersum populum suum. ¶ Su/
scita fortitudinem tuā & veni ad salutē nobis. Hæc est principalis petitio. tanq̄ dormierit diuina po/
tentia dum populus est afflictus, petitur suscita fortitudinē tuā/ & veni ad efficiēdā salutē nostram.

Deus fac reuerti nos: & fac lucere facies tuas/ & saluabimur. Incipit ħ pars executiua tali ordīe:
Prio tractat̃ ītētio principalis alludēdo sp̄al'r ad illā p̄ticulā/ fecisti lucer̃. Scđo tractat̃ illa p̄ticula/ auscul
ta/ ibi dñe deus exercituū. Tertio illa/ suscita fortitudinē tuā/ ibi vitē ex ęgypto. Quarto illa/ & veni ad
salutē nobis/ ibi & visita vitē hanc. ¶ Principalis intentio prophetę tendit ad regressum populi saluta
rē ex luce diuinæ gr̃æ. huc. n. tēdūt oīa cōmemorata circa israel & ioseph & sanctūsanctorum/ huc ten/
dunt oīa subiungenda in psalmo/ in hoc consistit totū desideratū a disperso populo. Vnde hæc integra

petitio ter in hoc pſalmo repetitur.O deus inquit fac reuerti.Quãuis nõ dicat ad hieruſalem aut ad
ſion nec ẽt ad te,ſed abſolute fac reuerti nos:cõſtat tñ ꝙ intelligitur a diſperſione ad locum vnde eiecti
fuimus.& fac lucere facies tuas/nõ in ſeipſa(qm̃ in ſeipſa lux eſt)ſed nobis.Et hoc non tam metapho/
rice.i.non iratam aut turbulentam faciem ſed claram demonſtra(humano more loquendo)q̃ ſignifi
cando modum quo reuerſio populi effecta eſt:ſcilicet per illuminationẽ.& ſaluabimur/ſine dubio no/
ſtra ſalus conſurget ex luce diuinę gratiæ.

Domine deus exercituum. Tractatur hic illa particula/auſculta / ab oppoſito ſeu cõtrario(ſcilicet
ꝑterita nõ auſcultatione)cõmemorãdo mala ſubſecuta quia deus nõ auſcultauit orationẽ factam po
puli.℣ Vſq;quo fumaſti.Irã dei humano more fumãtem deſcribit ſupplicante populo.intendens per
hãc metaphorã ꝙ deus exhibuit ſe iratũ etiã orãti populo:ac per hoc nõ auſcultãtem,ſed velut ex ca/
lore irę fumũ emittentẽ.hoc eſt ꝙ nõ exaudiuit orationẽ populi:iuxta illud hiere.15.ſi ſteterint moy/
ſes & ſamuel corã me,nõ eſt anima mea ad populũ iſtũ.℣ Feciſti comedere eos panem lachrymę,& fe/
ciſti bibere eos in lachrymis tertii.Ecce ſubſecuta mala quia deus nõ attẽdit orationi populi quę fie/
bat tẽpore hieremię:cibus.ſ.& potus lachrymarũ.Mẽſurę nomen eſt tertium/denotans abundantiam
lachrymarũ ex quãtitate hydrię:tanq̃ biberint lachrymas ex hydria triũ metretarum.Pones nos litem
vicinis noſtris/pones quoq; nos materiã litis vicinis noſtris/tanq̃ litigantibus de nobis vt de rebus
ſuis:& inimici noſtri ſubſannabunt eis / ſubiectioni adiicietur ꝙ deridebimur . quod intolerabilius
eſt.Futurum pones reſpicit pręteritum fumaſti,ſignificans ſequelam huius effectus ex illa ira dei. Pro/
nomen eis demonſtrat nos in tertia perſona.

Deus exercituum. Repetit tertium verſiculum/augendo nuncupationem dei.vbi prius dixerat de/
us,modo dicit deus exercituum fac nos reuerti &c̃.vt ſupra.Ratio repetitiõis eſt magnitudo affectus
ad deſideratam ſalutem.

Vitem de ęgypto. Tractatur hic illa particula/ſuſcita fortitudinem tuam.narrando prius opus for/
titudinis eius olim factum:& poſtea quaſi ſomnũ fortitudinis eius:& demũ petendo excitationẽ eius.
¶ Narrat itaq; eductionẽ populi de ęgypto/& magnificationẽ eius vſq; ad tempora dauidis ſeu ſalo/
monis,ſub metaphora vitis. Vitẽ/populũ iſrael(nã vinea dñi ſabaoth/domus iſrael eſt iſa.5.)de egy/
pto mouebis:eiicies gentes/chananeas(futura mouebis & eiicies/non reſpiciũt tẽpus pſalmi,ſed tem
pus beneficioꝝ in pĩcipio pſalmi ꝓpoſitoꝝ.ſ.paſcens iſraelẽ/ducẽs ioſeph.reſpectu enim horum futu
ra immo cõſequẽs fuit eductio vitis de ęgypto)& plantaſti eã/in terra promiſſionis.Expediuiſti corã
ea ſeu faciebus eius/hoc eſt abſtuliſti tũc omnia impediẽtia viã corã populo:& feciſti radicare radices
eius/firmatus eſt enim populus in terra ꝓmiſſionis,& repleſti terrã/tali vite. ℣ Operuerũt montes vm/
bra ſua/adeo creuerũt rami eius ꝙ vmbra ſua operuerũt montes:& ramis ſuis cedros dei/arbores excel
ſas.Quãtũ ad parabolã declaratur augmẽtũ vitis in excelſum:quãtũ ad rẽ declaratur celſitudo populi
iſrael ſupra principes & magnos reges.quod cõſtat fuiſſe tempore ioſue.℣ Mittet ramos ſuos vſq; ma
re/mediterraneũ.Futurũ ſequelã denotat ad antedicta.& ad flumen/euphratis,germina ſua.Hoc.n.im
pletũ eſt tẽpore dauidis,& perſeuerauit tẽpore ſalomonis.¶ Quare fregiſti. Deſcripto opere potẽtiæ
diuinę circa populũ magnificatum,ſubiungit modo quaſi ſomnũ diuinę potentię/deſcribẽdo deua/
ſtationẽ vitis.Quare fregiſti/frangi dimiſiſti,macerias eius/vineę:& collegerunt eam/fructus eius,oẽs
tranſeuntes viam.Vorabit eam aper de ſylua,& reptile omnipotẽtis paſcetur eam. Metaphora clara
eſt / intelligenti per reptile omnipotentis ſignificari cuncta animantia quę ſerpunt ſeu repunt.
Quę ſpecialiter dicuntur omnipotentis,vel vt etiam ipſa creata ab omnipotente deo intelli/
gas : vel vt ſignificatos per ipſa gregarios vaſtatores / ab omnipotente deo immiſſos intelligas. Per
hæc.n.omnia intelligit deuaſtationes populi factas a rege aſſyriorum & exercitibus eius.rex enim ille
ſignificatur per aprum de ſylua.¶ Deus exercituũ.Petit excitationẽ potẽtię inuocãdo eũ.deus exerci/
tuũ/ oĩum,reuertere obſecro/ad bonũ populi tui:reſpice de cœlis/oculo miſericordię,& vide/miſerãdo.

Et viſita vitem hãc. Tractatur hic illa particula/& veni ad ſalutẽ nobis/tali ordine.Primo ſupplicat
vt veniat viſitãs vitẽ hanc/populũ ſuũ eductũ de ęgypto.Et plãtam quã plantauit dextera tua/hoc eſt
vitẽ plãtatã a dextera tua:dixit.n.ſuperius & plãtaſti eam.& ſuper filiũ roboraſti tibi.populũ quem ap/
pellauit vitem & plantã/appellat filiũ quẽ roborauit ſibi deus:iuxta illud exo.4.filius meus primogeni
tus iſrael.Quẽ ſibi deus roborauit magnificãdo eũ(vt dictũ eſt ſuperius) ad gloriam ſuam/vt eſſet po/
pulus peculiaris dei.℣ Incẽſa in igne.Secũdo prophetat exauditionem/aſſignata prius ratione tantę
deuaſtationis.Et intẽdit proſequẽs metaphorãvitis:ꝙ ſicut in vinea partes illę quę ſunt inciſę ſeu cõ
buſtę pereunt,ita pars populi inciſa ſeu igne afflictionis cõſumpta peribit:ſed ratio tam inciſionis q̃
vſtionis eſt increpatio diuina.ita ꝙ intẽdit propheta reddere rationem deuaſtationis populi ex incre
patione diuina:quæ proculdubio ſupponit ſcelera eorum.Et licet metaphorice inciſio & vſtio dicta
ſint,nõ ab re intelligi poteſt per hęc ꝓphetari nõ ſolũ rõnem deuaſtationis/ſed derelictionẽ partis in/
ciſę:hoc eſt decẽ tribuũ quarũ regnum fuit velut pars inciſa a vite quã plãtauit dextera excelſi/recedẽs
a cultu dei tempore hieroboam & deinceps.Ita ꝙ intendit propheta ꝙ pars huiuſmodi inciſa nõ re/

dibit

dibit, ſed erit quaſi pars cōſumpta igne. ¶ Erit manus tua. Prophetat reuerſionem populi. Erit manus tua, ſaluatrix, ſup virum dexterę tuę. Quem appellauerat plantā dexterę tuę, eūdem appellat virū dexterę tuę, populū electū. Et ſuper filiū adam quē roboraſti tibi. Inter filios adam, populus iſrael eſt filius ille quē deus roborauit ſibi: iuxta illud deute. 32. quādo ſeparabat filios adam, pars dn̄i populus eius, iacob funiculus hæreditatis eius. Aduerte hic deſcribi ſupplicationē exauditā, quam in verſiculis. 14. & 15. propoſuit. Ibi enim petiit vt videat & viſitet plantā dexterę & filiū: hic autem aſſerit ꝙ erit manus eius ſup virꝫ dexterę & filiū. ¶ Et nō retrocedemus a te, viuificabis nos. Nō corporalis tm̄ ſalus ſed ſpūs vita deſcribit̄ tūc futura, ꝓphetādo internę gr̄ę ordinatos effectus. pręcedit viuificatio diuinę gr̄æ: & ſubſequit̄ nō retroceſſio nr̄a. Et in noīe tuo, nō idolorum, vocabimus. i. inuocabimus.

Domine deus exercituum. Repetit tertio verſiculū cōtinentē principale intentū, augendo nuncupationem diuinam. Primo deus, ſecundo deus exercituum: tertio domine deus exercituum fac reuerti nos &c̄. vt ſupra. Cōcludit enim pſalmum in principali intento. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO ¶ Victori in torcularibus aſaph. LXXX.

EXultate deo adiutori noſtro: iubilate deo iacob.
Sumite pſalmum & date tympanum: pſalterium iucundum cū cithara.
Buccinate in neomenia tuba: in inſigni die ſolennitatis ueſtræ.
Quia pręceptum iſrael eſt: & iudicium deo iacob.
Teſtimonium in ioſeph poſuit illud: cum exiret de terra ęgypti, linguam quam non nouerat audiuit.
Diuertit ab oneribus dorſum eius: manus eius in cophino ſeruierunt.
In tribulatione iuocaſti me: & liberaui te, exaudiui te in abſcondito tempeſtatis, probaui te apud aquam contradictionis.
Audi populus meus & conteſtabor te: iſrael ſi audieris me, non erit in te deus recens, neq; adorabis deum alienum.
Ego enim ſum dn̄s deus tuus qui eduxi te de terra ægypti: dilata os tuū & iplebo illud.
Et non audiuit populus meus uocem meam: & iſrael non intendit mihi.
Et dimiſi eos ſc̄m deſideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus ſuis.
Si populus meus audiſſet me: iſrael ſi in uiis meis ambulaſſet.
Pro nihilo forſitan inimicos eorum humiliaſſem: & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam.
Inimici domini mentiti ſunt ei: & erit tempus eorum in ſecula.
Et cibauit illos ex adipe frumenti: & de petra melle ſaturauit eos.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincēti ſup haghithith aſapho. LXXXI.

1 Propheta. CAntate deo † fortitudini noſtrę: clangite deo iacob. † dijs
2 Eleuate cantationē: & date tympanū citharā dulcia cum uiola.
3 Clangite in nouo, cornu: in ſolennitate diei feſtiuitatis noſtrę.
4 Quia pręceptum iſraeli ipſum [eſt]: iudicium deo iacob.
5 Teſtimoniū in ioſeph poſuit ipm̄: in exire eius ſuper terrā ęgypti. Populus. labiū [quod] non ſciui audiam.
6 Deus. Amoui ab onere humerum eius: palmæ eius a cophino tranſibunt.
7 In anguſtia uocaſti, & erui te: reſpondebo tibi in abſcondito tonitrui, tentabo te ſuper aquas litis. Selah.
8 Audi popule mi & conteſtabor in te: iſrael ſi audies me †. † mihi
9 Non erit in te deus alienus: & non curuaberis deo extraneo.
10 Ego dn̄s [4] deus tuus, faciens aſcendere te de terra ęgypti: dilata os tuū, & iplebo illud.
11 Et non audiuit populus meus uocem meam †: & iſrael non uoluit me †. † voci meę † mihi

12 Et miſi eum in directione cordis eorum: ibunt in conſiliis ſuis.
†mihi 13 Vtinam populus meus audiens me†: iſrael in uiis meis ibunt.
14 Tā q̄ modicū inimicos eoꝝ humiliabo: & ſup angustatores eoꝝ faciā uerti manū meā.
15 **Propheta.** Oſores dn̄i[4] negabunt ei: & erit tempus eorum ęterno.
16 Et fecit comedere eū de adipe tritici. **Deus.** & de petra melle faciā ſaturare te.

TItulus eſt. Vincēti ſup haghithith aſapho. Haghithith' nomen dicitur inſtrumenti muſici deducti ab urbe ghath.

¶ Materia pſalmi (vt pſalmus ipſe prę ſe fert) eſt inuitatio miniſtroꝝ diuini cultus ad cantandū deo & clangendū tubis in primo die menſis ſeptimi, ꝓ cōmemoratione diuinoꝝ ꝑcęptoꝝ ac iudicioꝝ. In verſiculo nanq; tertio inuit̄ primus dies mēſis ſeptimi: qui vocabat̄ feſtum clāgoris & tubarū. Et deputatus erat vt eſſet ſabbatū memoriale: vt patet leui. 23. & nu. 29. Et quia non explicat̄ quid eſſet cōmemorandū ſed dicit̄ memoriale abſolute, ideo intelligēdū eſt de memoria diuinoꝝ ꝑcęptorum ac iudicioꝝ. Tum autoritate ſcripturę ſecūdi eſdrę. 8. executionē memorialis quę fiebat prima die menſis ſeptimi narrantis, in hoc ꝙ oīs populus cōuenit ad audiendū ex ore eſdrę ſolēniter legētis legem domini. Tū ratione: qm̄ hæc erat materia ſimpliciter & abſolute memoranda a populo illo. Et hæc duo explicant̄ in verſiculo quarto. Et in his cōtineri cōſtat memoriā bn̄ficiorum. in ꝑcępto enim de cuſtodia ſabbati clauditur memoria creationis: & in pręcępto de īmolatione phaſe, clauditur memoria egreſſionis de ægypto &c̄. Hæc eſt igitur ad literam materia pſalmi.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta īuitat miniſtros diuini cultus, ad cātādū & pulſandū deo ī feſto tubaꝝ, ꝓ cōmemoratione diuinoꝝ ꝑcęptoꝝ ac iudicioꝝ. tangendo præcęptorum quidem ſupremum ſimul cum tempore & teſtimoniis: iudiciorum vero præcipuas pœnas ac præmia.

¶ Perſone loquentes ſunt tres: propheta, populus, & deus.

CAntate deo. Diuidit̄ pſalmus in partes duas: ꝓpoſitiuā materiæ, & executiuā, ibi teſtimonium. ¶ Proponit inuitando prius ad cantum. Cātate deo fortitudini noſtræ. Meminit fortitudinis qua ītroducti ſunt in terrā ꝓmiſſionis celebraturi hoc feſtum, & nō ante. Clangite deo iacob. Spāliter deus ſub rōne fortis ſeu potentis apparuit iacob: vt patet gene. 46. Eleuate cātationem, ampliori voce. ¶ Deinde ad muſicū ſonū. Et date tympanū citharā dulcia, vtraq;, cū viola. clangite cornu. Quattuor hic habes inſtrā muſica. In nouo. ecce tēpus, in nouilunio, nō quocunq; ſed in ſolēnitate, decreta, diei feſtiuitatis noſtrę. Nullus dies nouilunii erat ex lege ſanctus ꝑ ceſſationē ab ope ſeruili & ſolennis, niſi ſeptimi mēſis. Et ꝓpterea per has circūlocutiones deſcribit̄ primus dies mēſis ſeptimi: qui vocabatur dies clangoris & tubarū, ſeu ſabbatū memoriale clangētibus tubis. ¶ Quia ꝑcęptum iſraeli ipſum, iudiciū deo iacob. Ratio feſtiuitatis & clāgoris tubaꝝ reddit̄ ex ꝑcępto & iudicio: hoc eſt qa ꝑcępta data ſunt iſraeli, & quia iudicia exercuit deus. Ad cōmemorandū enim hæc, inſtitutū eſt feſtū tubarū: nec alia in locis ꝑdictis aſſignat̄ rō iſtius feſti. Eadē autē eſt materia pſalmi iſtius & feſti tubarum.

¶ **Teſtimoniū in ioſeph.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat̄ illa particula, quia ꝑcęptū iſraeli. deīde illa, iudiciū deo iacob, ibi & nō audiuit. ¶ Tractat̄ itaq; legiſlatio tali ordine. Prius deſcribit̄ tēpus cū teſtimonio beneficioꝝ. deinde ipſa legiſlatio, ibi audi popule mi. Teſtimoniū in ioſeph. Tēpus quo data ſunt ꝑcæpta deſcribit fuiſſe tēpus egreſſionis ex ægypto: qnquageſimo ſiquidē die data ſunt ꝑcæpta. Appellatione ioſeph intelligi populū iſrael, teſtat̄ cōtextus pſalmi, ſubiūgēs vno atq; eodē cōtextu geſta dei cū populo. amoui ab onere humerū eius, reſpōdebo tibi in abſcōdito tonitrui &c̄. Et eſt ſenſus. Teſtimoniū, diuinæ ꝑcęptionis, in ioſeph, hoc eſt in gente ioſeph. Populus enim hebręus in ægypto appellabat̄ gens ioſeph. Vn̄ & pharao dixit ad ioſeph. pr̄ tuus & fratres tui venerūt ad te. Et rurſus ſcriptū eſt. ſurrexit interea rex nouus qui ignorabat ioſeph. inſinuās ſcriptura ꝑ hoc ꝙ tā viuens ioſeph q̄ memoria ipſius, rō apud ægyptios erat bene tractādi hebręos, tanq̄ cognoīatos a ioſeph. Et ꝓpterea rex nouus nō habēs rōnem ioſeph, male tractauit gentē eius. In exire eius ſup terrā ægypti, in exitu ipſius gentis ſup terrā. Egrediēdo ab ægypto verſus terrā ꝓmiſſionis aſcendit̄: vt in pluribus ſcripturę locis patet. Gene. enim vlt. dicit ioſeph. aſcendā & ſepeliā patrē meū. Et exo. 13. dicitur. & armati aſcēderūt filii iſrael de terra ægypti. Quia igit̄ aſcēdendo exierunt, ideo dicit̄ in exire eius ſup terrā ægypti. ¶ Labiū nō ſciui audiā. Ecce primū teſtimoniū perhibitū a populo. Introducit enim ꝓpheta teſtimoniū hoc diuinoꝝ ꝑcęptoꝝ voce populi, dicētis. Labiū qd̄ neſciui audiā. Exiuit. n. ppl's auditurus linguā quā nunq̄ nouit; hoc eſt linguā dei. nā audiuit deū loquentē ſibi de cœlo, exo. 19. Vn̄ dicit deus exo. 20. vos vidiſtis ꝙ de cœlo locutus ſim vobis. Et vere diuinum labiū fuit auditū & ignotū: quia populus nunq̄ audierat vocē dei. Vn̄ & dixerūt moyſi. loqre tu nobis & audiemus, nō loquat̄ nobis dn̄s. Moyſes aūt ſolitus erat audire: ſcriptū eſt enim. moyſes loquebat̄ & dn̄s rn̄debat ei. ¶ Amoui ab onere. Secūdū teſtimoniū ītroducit̄ ex ore dei, narrātis beneficiū quod cōtulit gēti ioſeph. Amo-

tui ab onere humerũ eius.affligebãt.n.ęgyptii eos oneribus:vt dr̃ exo.1.Palmę eius a cophino trãsibũt.
In ope luti & lateris & reliquo famulatu quo in terræ oneribus p̃mebant̃/cophinus cõputat̃:q fodien
do terrã iplebat̃ vt portaret̃.vt p has duas afflictiones(manuũ ad fodiẽdũ & iplẽdũ cophinos/& dorsi
ad portãdũ) itelligamus reliquũ famulatũ.Futuꝝ aũt trãsibunt/refert̃ ad ptm̃ diuinę actionis amoui:
qm̃ hęc releuatio fuit effectus diuinę actionis.¶ In angustia.Declarat modũ secũdi testimonii.In an
gustia vocasti/me.Apostrophat deus ad populũ.In angustia/opp̃ssionis ab ęgyptiis,vocasti/me:iuxta
illud exo.2.igemiscẽtes filii israel pp opa vociferati sunt,ascẽditq; clamor eoꝝ ad deũ.Et erui te/de ægy
pto.¶ R̃ndebo tibi.Declarat̃ modus primi testimonii.R̃ndebo tibi in abscõdito tonitrui/in mõte si/
nai:iuxta illud exo.19.Et ecce cœpunt audiri tonitrua ac micare fulgura/& nubes dẽsissima opire mõ/
tẽ.Ecce abscõditũ tonitrui in quo r̃ndit deus.subdit̃.n.ibidẽ q moyses loq̃bat̃ & dñs r̃ndebat ei/q̃ erant
p̃cipiẽda populo.Futuꝝ r̃ndebo/denotat seq̃lã ad ptm̃ & erui te.¶ Probabo te sup aq̃s litis.Tertiũ testi
moniũ est bñficiũ aquę eductę de petra in egressu de ægypto añq̃ venirẽt ad mõtem sinai.Et appellat̃
aqua litis pp iurgiũ filioꝝ israel ibidẽ cõtra moysen:vt dr̃ exo.17.Et introducit̃ hoc miraculũ sub rõne
tẽtatiõis ppli:hoc ẽ q deus vt pbaret cõfidẽriã ppli i deo fecit eos pati penuriã aq̃. Q đ itellige meta/
phorice:qm̃ more tẽtãtis deus se habuit vt ppl's cognosceret seip̃m/q nõ cõfideret i deo post tot mira/
bilia visa i ęgypto & i mari rubro.Hæc.n.iducunt̃ vt testimonia p̃cęptionis diuinæ in mõte sinai.

Audi popule mi.Post testimonia p̃cęptorum iducunt̃ p̃cępta nõ in singulis sed in sup̃mo eoꝝ. Au/
di popule mi & cõtestabor in te/certificatione:israel si audies me.In hebręo hr̃ mihi.Nõ erit in te deus
alienus.Ecce p̃cęptũ sup̃mũ.Et nõ curuaberis deo extrãeo.Ego/solus,dñs/vniuersoꝝ,deus/natura,tuus/
p gr̃am/nõ renuo.n.vocari deus tuus:faciens ascẽdere te de terra ęgypti/ vt ex hoc libertatis beneficio
me cognoscas.Dilata os tuũ.Benignissimus deus non dat p̃cęptũ sine p̃mio.Si me audieris,dilata os
tuum/ad petendũ/pete qcqd vis,& implebo illud/& donabo totum plene.

Et nõ audiuit.Tractat̃ hic illa pticula/iudiciũ deo iacob.Post p̃cępta subdunt̃ iudicia.& prius iudi/
ciũ penale.Et nõ audiuit ppl's.Deus nõ ẽ prius vltor q̃ hõ sit pctõr.Et ppea añ punitionẽ p̃mittit̃ offẽ/
sa.Q m̃ nõ audiuit ppl's vocẽ dei obediẽdo p̃cęptis eius:& israel nõ voluit me/sed vitulũ in deum.Du/
plex crimẽ:iobediẽtię & idolatrię.¶ Et misi eũ.Ecce pœna maxima iterna.s. q deus derelinqt hoiem si/
bi ipsi.Et misi.Metaphorica ẽ locutio,q̃ derelictio significat̃ p missionẽ:qa de⁹ dereliqt,dr̃ misisse popu
lũ ipsimet.Et misi eũ i directiõe cordis sui/ego destiti a directiõe ppli & misi eũ put cor eoꝝ diriget eos.
Ibũt.Ecce effectus derelictionis.ibũt in cõsiliis suis/destituti a lumine directiõis meę.¶ Vtinã popu
lus meus.Subdit̃ iudiciũ quo ad pœnã extrĩsecã morę i deserto annos.40.Sed describit̃ hęc pœna tãq̃
cõtra diuinũ appetitũ iflicta:narrãdo p̃miũ illis paratũ/quo seipsos priuauerũt nõ obediẽdo. Vtinam
populus meus.Cõsidera in aduerbio vtinã/affectũ diuinũ ad hoc q simus boni/ad hoc vt seruemus le
gẽ dei.Vtinã populus meus/erit,audiẽs me:vtinã israel/populus,in viis meis ibunt.Tanq̃ modicum/
breuissimo tpe,inimicos eoꝝ humiliabo/sicut qđ est modicũ facillime vicit̃:& sup angustatores eorũ
faciã verti manũ meã/punitiuã/qua punio populũ meũ in deserto tot annis.Et intẽdit per hæc descri
bere affectũ diuinũ ad p̃mia populi sui & ad punitionẽ inimicorũ.Acsi apte diceret deus. Quantũ est
ex parte mea ego præcępi volens vt populus obediens præmia cõsequeretur victorię inimicorum/&
non vt punirem populum:ego desideraui vt obediret & nõ vt punirem.Et futura ibunt cum reliquis
referuntur ad pręteritũ desideriũ dei subintellectũ in aduerbio vtinam.Sunt enim hęc verba dei expli/
cantia diuinum affectũ more humano/anteq̃ filii israel exacerbassent deum in deserto.

Osores dñi negabũt ei. Accumulatio diuinoꝝ iudicioꝝ/prius ad pœnã deide ad p̃mium describit̃.
Osores dñi.Cõcludit ppheta accumulãdo pœnã pœnę.Descripta fuit pœna iternę desertiõis cũ pœ/
na detẽtiõis i deserto:adiũgit̃ mõ pœna ęternę dãnatiõis.Osores dñi negabũt ei/obediẽtiã.Et erit tp̃s
eoꝝ ęterno.exo.32.de idolatria vituli loquẽs deus ad moysen ait.ego i die vltiõis visitabo & hoc pctm̃
eoꝝ/reseruãs pœnã ad tp̃s vltiõis.Q đ nõ ẽ i hac vita sed i futura.tp̃s.n.p̃ñtis vitę ẽ tp̃s misericordię:il
lud ãt erit tp̃s vltiõis,quo nullũ malũ remanebit ipunc.Iuxta hũc sẽsum hic dr̃.erit tp̃s eoꝝ/inimicorũ
dei/tp̃s.n.vltõis & tp̃s inimicoꝝ dei idẽ ẽ,ęterno/sine fine.Notãt theologi hic dr̃iam iter p̃miũ btõꝝ &
pœnas dãnatoꝝ:qm̃ illud erit sine tpe/hoc ẽ i ęternitate:pœnę vero istoꝝ erũt i tpe/sp tñ durãte.qa erũt
successiuę(tp̃s.n.mẽsura ẽ successiuorũ)btitudo ãt sctõrũ erit tota simul.¶ Et fecit comedeř eũ. Descri
pto iudicio pœnali,describit̃ mõ p̃miũ exhibitũ itroductiõis in terrã pmissiõis.Et fecit comedere eũ/
ppl'm,de adipe tritici.Iosue.5.dr̃ q filii israel trãsito iordane(hoc est igressi terrã pmissiõis)comederũt
azimos panes & polẽtã eiusdẽ anni/defecitq; manna.vt intelligas terrã pmissionis significari p hoc q
dr̃ fecit eos comedere de adipe tritici.¶ Et de petra melle faciã saturare te.Iterũ introducit deũ loquen/
tem cõferentẽ terram pmissionis/significãdo eã a melle genito in petra.Promittit̃ terra promissionis/
terra lacte & melle manans.Et propterea hic meminit mellis. Quod autem dicit de petra/dispositio/
nem petrosam illius terræ tangit,non inutilem sed productiuam mellis:hoc est frugiferam seu fructi/
feram.Futurum saturabo/respicit p̃teritũ fecit comedere:quia hoc fuit cõsequens ad illud.Statim.n.co
mederũt panes:& postea deleuerũt chananeos/& potiti sunt terra tam fructifera.Amen.

¶VVLGATA EDITIO. ¶Pſalmus aſaph. LXXXI.

DEus ſtetit in ſynagoga deorum:in medio autem deos diiudicat.
Vſq₃quo iudicatis iniquitatem:& facies peccatorum ſumitis?
Iudicate ęgeno & pupillo:humilem & pauperem iuſtificate.
Eripite pauperem & egenum:de manu peccatoris liberate.
Neſcierunt neq₃ intellexerunt,in tenebris ambulant : mouebuntur omnia fundamenta terrę.
Ego dixi dii eſtis:& filii excelſi omnes.
Vos autem ſicut homines moriemini:& ſicut unus de principibus cadetis.
Surge deus iudica terram:quoniam tu hęreditabis in omnibus gentibus.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Pſalmus aſapho. LXXXII.

† dñ 1 Propheta. DEus † ſtans in congregatione dei:in medio deos iudicabit.
2 Vſq₃quo iudicabitis iniquitatē:& facies impiorꝫ ſuſcipietis? Selah.
3 Iudicate pauperi & pupillo:egenum & inopem iuſtificatę.
4 Saluate pauperem & mendicum:de manu impiorum liberate.
5 Non cognouerunt & non intelligent,in obſcuritate ambulabunt:labentur omnia fundamenta terræ.
6 Ego dixi, dii uos,& filii excelſi omnes uos.
7 Vere tanq̄ adam moriemini:& ſicut unus principum cadetis.
† dñ 8 Surge deus † iudica terram:quoniā tu hęreditabis in oībus gentibus.

TItulus eſt.Pſalmus aſapho.Qui patet ex ſupradictis.
¶Materia pſalmi nec ex titulo habetˀ nec ex autoritate dñi,qui ioan.10. affert ſextū huius pſalmi verſiculū.ſ.ego dixi dii eſtis:qm̄ inde nihil aliud habetˀ niſi ꝙ verba hæc ſunt vera,& ꝙ appellatione deorꝫ ītelliguntˀ illi ad quos ſermo dei factus eſt:dū dicit.ſi illos dixit deos ad quos ſermo dei factus eſt,& nō pōt ſolui ſcriptura.Quia enim ſermo dei factus eſt ad diuerſos,& præcipue ad ꝓphetas,de quibus nō apparet pſalmū loqui,ideo hinc nō certificatˀ materia pſalmi.¶Ex diſcurſu aūt pſalmi apparet ꝙ ſermo pſalmi dirigitˀ ad iudices,arguēdo & monēdo eos.Vñ iūgendo verba dñi cū ꝓgreſſu pſalmi,infertˀ ꝙ nō ad oēs iudices ſed ad illos ad quos ſermo dei factus eſt(hoc eſt ad iudices populi iſrael)dirigitˀ ſermo.Et ſi amplius ꝓſpectū fuerit,apparebit ꝙ rō monitorii eſt iudiciū vniuerſale:quod tum in q̄nto tū in vltimo verſiculo inſinuatˀ.ac ꝑ hoc pſalmus iſte ad literā tractat de aduentu meſiæ ad iudiciū,ītroducēs illū ꝑ rōne arguēdi monendiq₃ iudices populi dei.Et hæc eſt ad literā materia pſalmi.

¶SVMMARIVM EST.

¶Propheta arguit & monet iudices iſrael,tum ratione diuinæ pręſidentię,tum ratione diuini iudicii futuri,ꝙ deus iudicabit terram hæres oīum gentium.
¶Perſona loquens propheta eſt.

DEus ſtās. Diuiditˀ pſalmus in partes duas:ꝓpoſitiuā materiæ,& executiuā,ibi vſq₃quo.¶Proponit duo.Primū p̄ſidentiā dei in populo iſrael.Deus ſtans,p̄ſidens,in cōgregatione dei,hoc eſt in populo dei.Secūdo vniuerſale iudiciū.In medio,corā,publice,deos.i.iudices,iudicabit.Exo.22.clare patet iudices deos appellari:dū dr̄.ad deos vtriuſq₃ cā ꝑueniet,& ſi illi iudicauerint &c̄.
¶Vſq₃quo. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primū monentˀ iudices circa actū iudicii.Secundo arguuntˀ cęcitatis circa ambo ꝓpoſita,ibi non cognouerūt.¶Monet aūt prius reprehendendo iudiciū iniquum.Vſq₃quo iudicabitis iniquitatē?Iniuſtum iudiciū ex obiecto,eſt iudicare iniquitatē:quū ꝓprium obiectū iudicii ſit iudicare iuſtū:īmo iudicare eſt dicere ius.i.iuſtum.Et facies impiorꝫ ſuſcipietis?Accæptio ꝓſonarū reprehenditˀ.quū deberēt reſpicere ad cās reſpiciūt ad ꝓſonas:& ad cumulū mali,impias.¶Iudicate pauperi & pupillo.Reprehenſo iniquo iudicio, p̄cipit iudiciū iuſtum circa ꝓſonas miſerabiles & impotētes:vt a fortiori ītelligas circa alios.Iudicate,ius dicite,pauperi & pupillo,qñ ſunt actores:egenū & inopē iuſtificate,qñ ſunt cōuenti.Saluate pauperē & mendicum,quum opprimuntˀ:nec ſolū ſaluate,ſed de manu impiorꝫ liberate,liberos facite.¶Nō cognouerūt Præmiſſa monitione ad iudicādū,arguit cęcitatē eorꝫ circa ambo ꝓpoſita.Nō cognouerūt,in p̄terito , & nō intelligēt:quia in obſcuritate ambulabūt.Perſeuerantia ambulandi in tenebris(hoc eſt operandi opera tenebrarū)ratio eſt quare iniqui iudices neq₃ intellexerunt neq₃ intelligent hæc duo.videlicet. Labentˀ

oĩa fundamẽta terrę. Primũ qđ nolũt intelligere est futurꝫ dei iudiciũ. qđ describit a lapsu oĩum funda/damentorꝫ terræ: nõ quãtũ ad substãtiã terræ, sed quantũ ad dispõnem quã habet. cessabunt enim tũc oẽs motus cœlorꝫ: qui sunt sustentãtes terrã. i. totã elemẽtarẽ sphęrã in hac dispõne actiuorꝫ & passiuorum, generationis & corruptionis. ¶ Ego dixi dii vos. Alterꝫ qđ nolũt intelligere est celsitudo proprii officii: ꝙ scilicet exercent diuinũ officiũ: quod tñ ego dixi eis. Propheta eis in persona docẽtis sacram scripturam ait. Ego dixi, aperui, manifestaui iudicibus populi. dii vos, & filii excelsi oẽs vos. Secundum apostolicam doctrinam oẽs iudices ministri sunt dei, ad vindictam malorum & laudem bonorum. i. pet. z. sed iudices populi israel præter hoc ꝙ erant ministri dei (sicut & omnes alii iudices gentium) habebant hoc proprium ꝙ erant filii dei & dii. Filii quidem tanq̃ ab eo geniti: quia a deo instituti erãt nu. xi. Et dii: quia ad eos sermo dei factus est in prima eorum institutione. nam vt ibidem dicitur, auferens dominus de spiritu qui erat in moyse, dedit. 70. viris ad sustentandum cum eo onus populi: quumq; requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. Factus præterea est sermo dei ad iudices populi eius per instructionem diuinæ legis specialiter illis commissę vt capitibus populi. Et vt intelligas ꝙ hæc gratia non est personæ sed officii, subdidit omnes vos, tam boni q̃ mali iudices. Vbi videre potes ambo proposita. pręsidentiam quidem diuinam, dicendo. dii estis & filii excelsi omnes vos. Vnde & iosaphath rex. z. parali. 19. ꝑcipiens iudicibus, videte ait quid faciatis: non enim hominis exercetis officium sed domini. ¶ Vere tãq̃ adam moriemini. Prosequitur ea quę sunt futuri iudicii: declarando ꝙ impunitas eorum in præsenti vita non reddet eos securos: quoniam manet eos iudicium post hanc vitam. Impunitas itaq; quam sepe conspicimus, significatur a simili morte & casu sicut cæteri moriuntur & cadunt. Vere sicut adam, sicut homo, moriemini: hoc est non deteriori morte moriemini vos q̃ alii homines. & sicut vnus principũ, hoc est sicut alii principes, cadetis, a principatu: vel per exauctorationem vel per mortem &c̃. ¶ Surge deus, more surgentis ab ocio te habe, iudica terram, non hanc vel illam, ne impunes sint iniqui iudices: quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus. Hinc apparet ꝙ de mesia loquitur propheta. nam deus futurus hæres in omnibus gentibus, mesias est: iuxta illud secundi psal. postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Vnde non dixit tu hæreditabis bona omnium gentium, sed in omnibus gentibus: quoniam ipsę gentes erunt hæreditas eius. ipse est enim quem ad heb. i. constituit deus hæredem vniuersorum. Hoc desiderans propheta adimpleri, supplicantis affectu introducit futurum iudicium. Surge deus iudica terram: quoniam illo iudicio hęreditabis, hæres eris, in omnibus gentibus, quibusdam amore, quibusdam subiectione. omnes enim gentes tam damnatę q̃ beatæ erunt ipsius: sed illę iunctę amore amicitiæ, istę possessę vt seruę. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum psalmus asaph. LXXXII.

DEus quis similis erit tibi: ne taceas neq; compescaris deus.
Quoniam ecce inimici tui sonuerunt: & qui oderunt te extulerũt caput.
Super populum tuum malignauerunt consilium: & cogitauerunt aduersus sanctos tuos.
Dixerũt uenite & dispdam⁹ eos de gẽte: & nõ mẽoret̃ nomẽ israel ultra.
Quoniam cogitauerunt unanimiter simul: aduersum te testamentum disposuerunt.
Tabernacula idumęorum & ismaelitę: moab & agareni.
Gebal & ãmon, & amalec: alienigenę cũ habitantibus tyrum.
Etenim assur uenit cum illis: facti sunt in adiutorium filiis lot.
Fac illis sicut madian & sisarę: sicut iabin in torrente cisson.
Disperierunt in endor: facti sunt ut stercus terrę.
Pone principes eorum sicut oreb: & zeb & zebeę & salmana.
Omnes principes eorum qui dixerunt: hęreditate possideamus sanctuarium dei.
Deus meus pone illos ut rotam: & sicut stipulam ante faciem uenti.
Sicut ignis qui comburit syluam: & sicut flamma comburens montes.
Ita persequeris illos in tempestate tua: & in ira tua turbabis eos.
Imple facies eorum ignominia: & quęrent nomen tuum domine.
Erubescant & conturbentur in seculum seculi: & confundantur & pereant.
Et cognoscant quia nomen tibi dominus: tu solus altissimus in omni terra,

IVXTA HEBRÆVM. Canticum psalmi asapho. LXXXIII.

† deum 1 Deus † ne tace tibi: ne obsurdesce & ne quiesce deus.
2 Propheta. Quia ecce inimici tui tumultuabunt: & osores tui eleuauerũt caput.
3 Super populum tuum callebunt secretum: & cõsiliabuntur super reconditos tuos.
4 Dixerunt. Vox hostium recitata. uenite & desolemus eos de gente: & non memorabitur nomen israel ultra.
5 Propheta. Quoniam consiliati sunt corde pariter: super te fœdus ferient.
6 Tentoria edom & ismaelitarum: moab & agareni.
7 Ghebal & ammon & amalec: palestina cum habitatoribus zor.
8 Etiam assur associatus est cũ eis: fuerũt brachium filiis lot. Selah.
9 Fac illis sicut madian sicut sisarę: sicut iabin in flumine chison.
10 Destructi sunt in fonte dor: fuerunt sterquilinium terrę.
11 Pone ipsos duces eorum sicut oreb, sicut zeeb, sicut zeuach, sicut salmona: omnes principes eorum.
† deorum 12 Qui dixerunt. Vox hostium recitata. hęreditabimus nobis habitacula dei †.
13 Propheta. Deus meus pone eos ut rotam: quasi glumam faciebus uenti.
14 Velut igne combures syluam: & sicut flamma inflammabis montes.
15 Sic sequeris eos in tempestate tua: & in turbine tuo terrebis eos.
16 Imple facies eorum ignominia: & quęrent nomen tuum domine[4].
17 Confundentur & terrebunt usq; semper: & erubescent & peribunt.
18 Et scient quia tu (es cui) nomen tuum (propriũ) dñs[4]: solus tu excelsus super omnem terram.

Titulus est. Canticum psalmi asapho. De quo vt supra.
Circa materiam psalmi: apparet ex ipo psalmo ꝙ tractatur de bello quod fuit tempore dauidis: & scriptum est. 2. reg. 10. xi. & 12. & tangitur. 2. reg. 8. quando scilicet anon rex ammonitarum ignominiose tractauit legatos dauidis, & propterea conduxit multas nationes secum ad pugnandũ contra dauidem. Hoc autem bellum esse materiam psalmi huius, apparet tum ex cõfœderatione nationum in psalmo nominatarum. expresse siqdem in psalmo explicant decẽ nationes confœderatę contra israel. Et ne libera tribuatur interpretandi facultas, expresse subiungitur statim post nominatos cõfœderatos. fuerunt brachium filiis lot. Vbi aptissime explicat oẽs cõfœderatos ad hoc fuisse cõfœderatos vt essent velut brachiũ ammonitis: quos constat eẽ filios lot. Testat. n. historia libri regũ ꝙ vidẽtes filii ammon ꝙ iniuriã fecissent dauidi, miserũt & cõduxerũt mercede syrũ roob & syrũ soba. 20. milia peditũ, & a rege maacha mille viros, & ab istob. 10. milia virorum. Et postea subdit ꝙ adadezer eduxit syros q erãt trãs fluuiũ. Et rursus. vidẽtes autẽ vniuersi reges q erãt in ꝑsidio adadezer se victos esse ab israel, expauerũt & fugerũt &c. timuerũtq; syri auxiliũ ꝓbere filiis ammon. Quæ aũt natiões q̃ hic noiantur cõfœderatę in auxiliũ filiorum lot, sint illæmet quas subegit dauid, testat capitulũ. 8. 2. reg. vbi explicant septẽ istarum nationũ subactę a dauide. s. moab, ammon, philistim, amalec, edom, ghebal, assur. Et tres aliæ (scilicet zor, ismaelitę, & agareni) ĩplicite vt puto cõprehendunt sub syrię noie & dñio adepto vsq; ad euphraten. Ismaelitę enim & agareni forte iõ in libro regũ tacent, quia terrę eorum nõ fuerunt subactæ: vtpote remotiores. q̃uis ipsi auxiliares filiis lot, fuerint superati. Zor aũt si pars est vt dicitur syriæ, sub syria comprehenditur. Tum ex victoria insinuata in psalmo. Ideo enim dicitur fac illis sicut madian &c. vt intelligamus omnes gentes istas confœderatas fuisse victas. Et vere factum est istis nationibus sicut madian & sisarę &c. Tũ ex ignominia petita. imple facies eorum ignominia. Hoc enim directe respondet ignominiæ illatę a filiis ammon legatis dauidis, radendo medias eorum barbas & ꝑcidẽdo vestes vsq; ad nates. Nec obstat ꝙ psalmus describit nationes istas cõfœderatas cõtra deũ, vt nõ memoret nomẽ israel vltra. Testat siquidẽ ioab bellũ hoc cõtra deũ esse, dicẽs abisai fratri suo. 2. reg. 10. esto vir fortis & pugnemus ꝓ populo nr̃o & ciuitate dei nr̃i. Est igit materia psalmi ad lr̃am recursus dauidis ad deũ in bello tot nationũ cõfœderatarum aduersus eum pro ammonitis.

SVMMARIVM EST.

Prophã cõtra cõfœderatas natiões decẽ ad delẽdũ populũ dei, supplicat deo vt faciat illis gẽtibus

sicut olim fecit madianitis & chananęis: quia sic superstites quęrent & cognoscent ipsum solum esse dominum & excelsum super omnem terram.

¶ Persona loquens propheta est.

DEus ne tace tibi. Diuidit̃ psalmus in partes duas: ꝓpositiuã materię, & executiuam / ibi qa ecce inimici. ¶ Proponit tria / sic ordinãda ꝙ secũdum primum teneat locũ. s. deus ne obsurdesce / ne agas surdũ / ne tanq̃ surdus adsis petitionibus nostris. Secũdum. ne tace tibi. Dicere dei est facere: & cõsequẽter tacere dei est nõ facere. Vnde supplicãdo ne tace, supplicat vt faciat sibi / ciuitati suę / tẽplo seu tabernaculo suo / populo suo. Causam populi arrogat deo: vt humano more loquẽdo facilius ĩpetret. & quia in veritate cõtra honorẽ diuinum fuisset oppressio populi in cã tam iusta. & qđ plus est oĩbus, qa hostium maligna intentio populum colentem vnum deum intendebat desolare. ¶ Tertium. Et ne quiesce deus: hoc est prosequere / ne desistas. Acsi aperte diceret. fac pro populo tuo, & non desistas adiuuando nos & deuastando hostes.

¶ Quia ecce. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primũ tractat̃ illa particula ne obsurdesce. Secũdo illa / ne tace tibi / ibi quoniã cõsiliati sunt. Tertio illa / & ne qesce / ibi deus meus pone. ¶ Supplicãdo itaqꝫ ne obsurdescat / affert primo rõnem ex parte insurgẽtium. Quia ecce inimici tui tumultuabunt̃ / more accensoꝝ ad inuadendũ: & osores tui eleuauerũt caput / in supbiam elati. ¶ Secũdo ex parte patiẽtiũ. Sup populũ tuũ callebũt secretũ. Ammonitę temere iudicãtes secretũ cordis dauidis (scilicet ꝙ legatos nõ humanitatis officio sed explorãdi grã miserit ad anon regẽ) significant̃, callide interp̃tantes secretũ qđ nõ erat. Et cõsiliabunt̃ super reconditos tuos / filios israel sub tua ꝓtectione susceptos. ¶ Tertio ab insurgentiũ ꝓposito. Dixerũt / definierũt ammonitę: hoc. s. venite / cõfoederati, & desolemus eos / hebręos, de gẽte / hoc est vt nõ sit gens: & non memorabitur nomen israel vltra. Ex quo apparet quo tẽdebant ammonitę: ad bellum scilicet offensiuum & exterminatiuum israelis. Ex quibus tribus apparet congrue supplicari deo ne obsurdescat.

Quoniã consiliati sunt. Tractat̃ hic illa particula / ne tace tibi: excitãdo primo deũ a multitudine cõfoederatoꝝ contra ipm deũ. Quoniã cõsiliati sunt corde / nõ ore tm̃, pariter / simul: sup te / debellandũ, foedus ferient. Futurũ feriẽt / respicit ptm̃ cõsiliati sunt. ¶ Tẽtoria edom (ecce decẽ nationes cõfoederatę) & ismaelitarum, moab. Istę gentes clarę sunt. nam edom sũt idumęi ab esau: ismaelitæ ab ismaele filio abrahę: moab / moabitę a moab filio lot. Et agareni. Hi ab agar cõcubina abrahę / nomen mr̃is tenuerũt. Ghebal. hi sunt de qbus. 2. reg. 8. dicit̃ ꝙ dauid pcussit & in gebelem ad. 23. milia. Et nihil aliud de istis inuenio. Et ammon / ammonitę ab ammõ altero filio lot: & amalech / amalechitæ / ab amalech nepote esau. palestinoꝝ. hi sunt philistęi. Cũ habitatoribus zor. Aiũt zor esse tyrum. Sed minus consonat historię: qm̃ rex tyri iunctus amicitia cũ dauide scribit̃. 3. reg. 5. Etiam assur (assyrii ab assur filio sem significant̃ qui in libro regũ dñr syri diuersis cognoĩbus: vt ibidẽ patet. Syria. n. & assyria noĩa euisdẽ regionis dñr / diuisę in multas ptes: quaꝝ forte supior pars assyria vocata ẽ) associatus est cũ eis. Duxit. n. adadezer rex soba etiã syros vltra euphraten: qui forte spãli noĩe assyrii dicebant̃. Fuerũt brachiũ / tanq̃ instr̃m, filiis lot / ammonitis. ¶ Qm̃ inquã hi oẽs ferierũt foedus contra te, ideo fac illis sicut madian. Excitato deo a foedere decẽ nationum contra ipm, petit mõ ꝓpheta vt faciat illis sicut olim fecit aliis hostibus suis. Et cõmemorat spãliter madian & iabin. Madian bis legit̃ mirabiliter deuastatus. Primo tpe moysi nu. 31. qñ missis. 12. millibus pugnatoꝝ exterminarũt madianitas, & nec vnus quidẽ israelitarum occisus est. Altera vice tpe gedeonis / iudi. 7. & 8. qñ gedeon cum trecẽtis viris aggressus est exercitum madianitaꝝ cum aliis oriẽtalibus. De vtraqꝫ ꝓstratione põt ĩtelligi. fac illis sicut madian. i. madianitis a madian filio abrahę ex cethura vxore geñ. 25. sicut sisare / principi exercitus iabin regis chanaan iudi. 4. Et tãgit̃ ꝓstratio exercitus eius tpe delbore & barac / ibidẽ scripta. Vñ sequit̃ sicut iabin / hoc est exercitui iabin, in flumine chison. Destructi sunt in fonte dor. nomẽ est loci. Sed aduerte hic ꝙ hic sunt duæ dictiones. altera en / hoc ẽ fons seu latitudo: altera dor / qđ est nomẽ ꝓprium loci. Inuenitur tñ alibi (scilicet. 1. reg. 28.) endor vna dictio, fm iosephum in fine sexti li. antiq. nomẽ ꝓprium ciuitatis in qua erat pythonissa cõsulta a saule. & forte ciuitas illa a fonte dor denoĩata est endor. Fuerunt sterqliniũ terræ / in casu datiuo: hoc est cadauera eoꝝ inhumata / fuerunt vt sterqliniũ ad ĩpiguandum terrã. ¶ Pone ipsos duces eoꝝ. Prostrationi exercituũ adiũgit ꝓstrationẽ ducũ eoꝝ: vt nõ tm̃ in exercitus sed in prĩcipes eoꝝ vindicta fiat. Pone ipsos duces eoꝝ sicut oreb, sicut zeeb, sicut zebach, sicut salmona. Nomina sunt hæc principum exercitus madian & orientalium, qui fuerunt tunc occisi a gedeone & ephraim: vt ibi dicitur. Oẽs / nullo excæpto, principes eorum. Qui dixerunt. hæreditabimus nobis habitacula dei / terram promissionis. quæ erat velut habitatio dei: pro quanto deus appellabat terram illam suam, vt habitaret nomen suum ibi per cultum &c̃.

Deus meus. Tractat̃ hic illa particula / & ne qesce deus: supplicãdo ꝓ exterminatrice vindicta. Deus meus pone eos vt rotã, quasi glumã faciebus vẽti. Appellatiõe rotę ĩtellige similitudinẽ rotę / coloris albi / naturę leuissimę / cõsurgẽtẽ ex flore cardui ad pfectionẽ pducto. q̃ a vento facillime ĩpellit̃: vt ad sensum videmus. Vñ solus vẽtus cõmemorat̃ mouẽs tã respectu hmõi rotę q̃ respectu glumę / q̃ ẽ follicu/

Ius frumēti. Et intēdit p has metaphoras ꝙ absq; difficultate eiiciat deus exercitus istos. ℣ Velut ignē cōbures syluā, & sicut flāma inflāmabis montes: sic sequeris eos in tēpestate tua. Claræ sunt similitudines: allatę ad hoc ꝙ sicut sine delectu mediāte igne deus cōburit syluā & flāma mōtes, quum accēditur ignis in syluis aut in mōtibus, ita sine delectu oēs istos psequatꝰ hostes. Et explicat psecutionē ad similitudinē tēpestatis & turbinis: nō solū ad denotandā vehementiā diuinę psecutionis tanq̄ desuper venietis, sed ad petēdum executionē similē executioni factę cōtra chananeos iudi. 4. qn̄ pterruit eos dn̄s intātum vt sisara de curru exiliēs, pedibus fugeret. & cōtra oriētales iudi. 7. qn̄ oīa castra eorum turbata sunt, & vociferātes vlulantesq; fugerunt. ℣ Imple facies eoꝝ. Nō sufficit pphetę vt pereāt, sed petit vt ignominiose pereāt, sicut ipsi ignominiā ītulerunt legatis. Et quærent nomē tuum dn̄e. Ecce quorsum petit vīdictā, vt supstites q̄rāt nomē dn̄i. Nouerat ppheta inimicos nō trahi ad q̄rēdū nomē dn̄i amore, sed timore, sed verberibus & afflictionibus. & ppterea tāq̄ eis vtile & deo honorabile, petit vt impleat facies eoꝝ ignominia, & sic quęrēt nomē dei nosse & honorare. ¶ Cōfundent & terrebunt. Describit effectus punitionis diuinę, vt manifestet fructū eoꝝ. Cōfundent, nō assequētes intētū, & terrebunt (ad lr̄am syri timuerūt pbere amplius auxiliū) nō ad horā sed vsq; semp, quātū est ex natura factis: & erubescent, ob ignominiā, & peribunt. magna enim multitudo periit. hi enim sunt effectus persecutionis diuinę. ℣ Et scient. Ecce fructus. Et scient, supstites, quia tu, supple es qui pugnas pro nobis: rursus scient quia nomen tuum, tibi proprium, dominus, non horum aut illorū sed dn̄s absolute, hoc est vniuersorum. & iteꝝ scient quia solus tu, & alius nullus deus aut hō, excelsus sup oēm terrā, vtpote non hn̄s parē. Hic est fructus desiderabilis a sanctis: vtpote vtilis hoibus & honorē exhibēs deo. Amē.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori p torcularibꝰ filiis core psalmꝰ. LXXXIII.

Quam dilecta tabernacula tua domine uirtutum? concupiscit & deficit anima mea in atria domini.
Cor meum & caro mea: exultauerunt in deum uiuum.
Eteni passer inuenit sibi domū: & turtur nidū sibi ubi ponat pullos suos.
Altaria tua domine uirtutum: rex meus & deus meus.
Beati qui habitant in domo tua: in secula seculorum laudabunt te.
Beatus uir cuius est auxilium abs te: ascēsiones in corde suo disposuit in ualle lachrymarum, in loco quem posuit.
Eteni bn̄dictionē dabit legislator: ibūt de uirtute i uirtutē, uidebitꝰ deus deoꝝ in sion.
Domine deus uirtutum exaudi orationem meam: auribus percipe deus iacob.
Protector noster aspice deus: & respice in faciem christi tui.
Quia melior est dies una in atriis tuis: super milia.
Elegi abiectus esse in domo dei mei: magis q̄ habitare in tabernaculis peccatoꝝ.
Quia misericordiā & ueritatem diligit deus: gratiam & gloriam dabit dominus.
Nō priuabit bonis eos qui ambulāt in inocētia: dn̄e uirtutū btūs hō qui sperat in te.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vicēti sup ghithith filiis core psalmus. LXXXIIII.

1 Propheta. Quam dilecta tabernacula tua, domine[4] exercituum?
2 Concupiuit & etiam consumpta est anima mea atriis domini: cor meum & caro mea laudabunt ad deum uiuum.
3 Etiam passer inuenit domum, & hirundo nidū sibi in quo posuit pullos suos: altaria tua domine[4] exercituum, rex meus & deus meus.
4 Beatitudines habitatorum domus tuę: adhuc laudabunt te. Selah.
5 Beatitudines hominis, cui fortitudo ipsi in te est: eleuationes erūt in corde eorum.
6 Transeuntes in ualle fletus, fontē ponent illā: etiā benedictionibus amicietꝰ doctor.
† deos 7 Ibunt de fortitudine ad fortitudinem: apparebit ad deum † in sion.
† dij 8 Domine[4] deus † exercituum audi orationē meā: ausculta deus iacob. Selah.
† dij 9 Clypeus noster uide deus †: & respice facies christi tui.

10 Quoniam bonus dies in atriis tuis super mille: elegi esse ad limen in domo dei mei magis q̄ habitare in tentoriis impietatis.

11 Quia sol & scutum dominus[4] deus†: gratiam & honorem dabit dominus, non prohibebit bonum ambulantibus in perfectionibus.

12 Domine[4] exercituum: beatitudines hominis confidentis in te.

TItulus est. Vincenti super ghithith filiis core psalmus. Ghithith istrumētum dicitur musicū denominatū ab vrbe gath. Filii core inter cātores cōputant, denominati a patre seditioso seu schismatico cōtra sacerdotiū aaron nu. 16. ea etiam ratione quia vt dicitur nu. 26. factum ē grande miraculum vt pereunte core non perirent filii eius. Significatur itaq; ꝙ psalmus iste deputatus est cantandus a filiis core super illo instrumento musico. vel ꝙ filii core materiam psalmi prębuerunt.

¶ Materia psalmi (vt ex ipso colligitur psalmo) est tēplū dei vt amabile, desiderabile ac delectabile. clara eni mētio atrioꝝ & altariū & appitiōis corā deo i sion, testat ꝙ de tēplo dei in sion ē sermo ad lrām.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta domū dei & illius atria amabilia describit ex deo viuo, ex altaribus, ex tam habitantiū q̄ cōcurretiū beatitudine, & ex doctrina. ita ꝙ elegit melius esse in limine domus dei q̄ in penetralibus impioꝝ: profitēs beatos esse confidētes in deo, quia dominus sol, scutū, largitor gr̄æ & honoris &c̄. est.

¶ Persona loquens propheta est.

QUam dilecta. Diuidit psalmus in ptes duas: ppositiuā materię, & executiuā, ibi cor meum. ¶ Proponit duo. Alterum ex parte tēpli dei: ꝙ. s. est dilectū. q̄ dilecta tabernacula tua. Pluraliter dixit tabernacula pp diuisionē inter sanctū & sanctūsanctoꝝ. Vel qa iam multiplicata erant. nam dauid nō trāstulit tabernaculū quod fecerat moyses in sion: sed cōstruxit aliud, transferendo arcā in tabernaculū nouum. Ad significādū ergo & ꝙ prius tabernaculū fuit dilectū, & ꝙ nouū tabernaculū est dilectum, dixit pluraliter tabernacula. Quāuis etiā hoc possit intelligi rōne adiunctoꝝ habitaculorū: quæ erāt habitacula ministroꝝ tēpli. ℣ Alterū ex parte pphetæ. s. desideriū & delectatio. Concupiuit & ēt cōsūpta ē aīa mea atriis dn̄i, cōstruēdis seu habitādis. Aīæ cōsūptio magnitudinē affectus significat ad manēdū i atriis dn̄i. aut magnitudinē delectatiōis, vsq; adeo vt videat cōsumi aīa, hoc ē abstrahi ab opationibus aīalibus: vt cōtigit i extasi. & ad lrām explicat magnitudo affectus dauidis ad domū dei.

¶ Cor meum. Incipit hic pars executiua tali ordīe. Prīo tractatur illa particula, q̄ dilecta tabernacula tua. Secūdo illa, cōcupiuit & etiā cōsumpta ē, ibi dn̄e de⁹. ¶ Tractat itaq; amabilitas domus dei ex capitibus sex. Prīo ex pte dei: declarādo ꝙ deus ē rō totius amoris & cultus tēpli. Cor meū, mens mea, & caro mea. Siue p carnē itelligas ptē sensitiuā, siue ēt carnalia mēbra. de vtrisq;. n. verificat ꝙ cātabunt laudādo deū: dauid. n. ēt corpali ministerio laudauit deū in trāslatiōe arcę: vt patet. 2. reg. 6. Et dictio hebraica quæ hic ponit, significat laudē mixtam cantui. ℣ Etiā passer. Secūdo ex pte altaris, sumpta metaphora ab auibus quo ad duo: hoc ē habitaculū p eis, & nidum p pullis earū. Ita ꝙ cōparant altaria & habitaculo & nido: qa pstant bonū homini p se & pro genere. & cū hoc describit delectatio dauidis in sacrificiis dei quēadmodū delectant aues inuēto habitaculo & inuento nido. Altaria dicit: qa in rei veritate plura erāt altaria. aliud enim erat altare holocaustoꝝ & aliud altare thymiamatis. Rex me⁹ & deus meus. Gr̄as agēdo de tāto beneficio, appellat regē a regēdo: qa puidit nobis de altaribus cōferentibus & qd̄ est domus & qd̄ est nidi: & deū rōne cultus q exhibet super altaribus. ℣ Beatitudīes. Tertio a beatitudine habitātiū in domo dei. Beatitudines, in spe, sunt habitatoꝝ domus tuæ, sacerdotū, leuitarū, & vlr ministrorū tuorū: qa adhuc, hoc ē sine cessatiōe, laudabūt te. Proprie aduerbiū adhuc significat semp superesse futurā laudē. Quod cōstat adimpleri in successiuis laudibus dei in hac vita: qa laus succedit laudi. ℣ Beatitudines hoīs. Quarto a beatitudine cōi oībus cōcurrētibus ad domū dei i veritate cordis sui. Beatitudines, in spe, sunt hoīs fortitudo ipsi i te: hoc ē cuius fortitudo ē in te, nō in seipso: hoc ē nō ponit in seipso spem, cōfidēdo in viribus humanis, sed fortitudinē suā ponit in deo. Ita ꝙ denominauit vere cōcurrētes ad deū, ex cordis ppru ęstimatione, qua deū recognoscūt eē fortitudinem suā. Quia eleuationes in corde eorū. nō habēt corda depressa ad terrena tales hoīes, sed eleuata ad ea q̄ dei sunt. ℣ Trāseuntes in valle fletus. Quinto a fiducia afflictoꝝ: ex hoc. s. ꝙ afflicti trāseūtes in valle fletus (oīa afflictionū genera cōprehēdit i valle fletus. & oēs afflictos cōphēdit, dicēdo transeūtes in valle fletus) fontē ponēt illā. s. domū dei. habebūt. n. domū dei vt fontē refrigerii, vt locū consolationū, vt locū ad quē suspirabūt vt ad fontē gratiarū & cōsolationum. At si textus iste meminit certi loci q iudi. 2. appellat locus flentiū (pro eo ꝙ oīs isrl' reprehēsus ibi ab angelo ꝙ violassent fœdus diuinū in sui ruinā, fleuerint) tractat hic amabilitas domus dei ab affluētia bonoꝝ inde pueniēte. Et est sensus ꝙ israelitę vidētes affluētiā diuinoꝝ beneficiorū ex tēplo dei, trāseūtes in valle fletus (hoc est recordati violati fœderis diuini & diuinarū monitionū ac cōminationū: sicut illi trāseūtes p illā vallē, fletiū ex loco recordant) nō solū flebūt sed fontē lachrymarum ponēt, efficiēt illā vallem, recognoscendo quantum

dānū incurrerunt tāto tēpore|sustinētes idola.ex affluentia.n.diuinorꝫ bñficiorꝫ ex cultu in domo dñi,
cōuicti ꝙ abūdassent bonis si deū coluissent|tāta abūdātia lachrymarū effluēt ꝙ fontē nō locū lachry
marū efficiēt vallē illā. ¶ Sexto a cōditiōibus doctorꝫ ī domo dñi.Etiā bñdictionibus amiciet doctor:
hoc ē erūt doctores vestiti bñdictionibus īternarū virtutū.i.erūt doctores ꝑditi virtutibus,docētes nō
solū verbo sed vita & exēplo.Et ecce fructus taliū doctorꝫ.Ibūt|ppl'i discētes,de fortitudine ad fortitudi
nē|& nō de fortitudine ad ociū aut īgratitudinē,sed ꝓgredient de fortiter gestis ad alia fortiter gerēda:
& tādē apparebit|qlibet eorꝫ,ad deū in sion|loco tēpli,cultum exhibendo|gratias agendo &c̄.
Domine deus exercituū. Tractat hic illa ꝑticula|cōcupiuit & ēt cōsūpta ē aīa mea atriis dñi|tali or
dine.Prio petit qđ hic cōcupiuit.Audi orōnē meā,ausculta deus iacob.clypeus nr̄ vide deus, & respi
ce facies chr̄i tui|dauidis.Hoc est qđ desiderauit:vt deus respiciat benigno oculo faciē dauidis apparē
tis corā se ī tēplo seu tabernaculo dei.Humāo more petitionē explicat:quo quos diligimus respicim⁹
ī facie,exosos āt nō respicimus.¶ Scđo rōnē reddit quare cōcupiuit atriis dñi.Q m̄ bonus dies|supple
vnicus,ī atriis tuis sup mille|dies alibi:iō elegi eē ad limen ī domo dei mei magis q̄ habitare ī tētoriis
īpietatis.Et cōsistit rō maioris boni, tū qa dies vnus ī atriis dei ē bonus aīæ,habitatio aūt cū īpiis est
mala aīæ.tū qa ēt bona tꝑalia cultus dei tūc tēporis ꝑstabat|multo potētius q̄ societas īpiorꝫ. Aduer
te hic ꝙ dictio hebraica quā īterꝑtes exponēdo dixerūt eē ad limen|sonat si latina lingua admitteret
liminare īfinitiuū.¶ Tertio a cōditiōibus dei.Quia sol|iustitiæ & ois veritatis,& scutū|cōtra cūcta ad
uersantia,dñs deus.rursus qa grām|tā internā q̄ externā,& honorē dabit dñs.itē qa nō ꝓhibebit bonū
ambulātibus ī ꝑfectionibus|morꝫ|vitę|cultusq; diuini.Iō dñe exercituū,beatitudines sunt hoīs cōfidē
tis ī te.Collige triplex genus bñficii descriptū:& ꝑspicies merito illatū ꝙ btītudines ī spe sūt cuiuslibet
q cōfidēs est in deo:vtpote hñs deū pro sole & scuto|vtpote obtēturus grām & honorē etiā corā homi
nibus|vtpote cui accumulāda sunt bona animæ & corporis & in hac vita & in alia.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori filiorum core psalmus. LXXXIIII.

BEnedixisti domine terram tuam:auertisti captiuitatem iacob.
Remisisti iniquitatem plebis tuæ:operuisti omnia peccata eorum.
Mitigasti omnem iram tuam:auertisti ab ira indignationis tuæ.
Conuerte nos deus salutaris noster:& auerte iram tuam a nobis.
Nunquid in æternum irasceris nobis:aut extendes iram tuam a genera
tione in generationem?
Deus tu conuersus uiuificabis nos:& plebs tua lętabitur in te.
Ostende nobis domine misericordiam tuam:& salutare tuum da nobis.
Audiam quid loquatur in me dominus deus:quoniam loquetur pacē in plebē suam.
Et super sanctos suos:& in eos qui conuertuntur ad cor.
Verūtamen prope timētes eū salutare ipsius:ut inhabitet gloria in terra nostra.
Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi:iustitia & pax osculatę sunt.
Veritas de terra orta est:& iustitia de cœlo prospexit.
Etenim dominus dabit benignitatem:& terra nostra dabit fructum suum.
Iustitia ante eum ambulabit:& ponet in uia gressus suos.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Vincenti filiis core psalmus. LXXXV.

1 Propheta. VOluisti domine[4] terram tuam:reduxisti captiuitatem iacob.
2 Cōdonasti iniquitatē populo tuo:operuisti oē peccatū eorū. Sela.
3 Collegisti oēm iram tuam:fecisti redire ab indignatione furorem tuum.
4 Reduc nos deus salutis nostræ:& frange iram tuam nobiscum.
5 Nunquid æterno indignaberis in nobis:ꝓtrahes iram tuā generationi & generationi?
6 Nonne tu reuerteris, [nōne] uiuificabis nos?& populus tuus lętabuntur in te.
7 Fac nos uidere domine gratiam tuam:& salutem tuam da nobis.
8 Audiam quid loquetur ipse deus dominus[4]:quoniam loquetur pacem ad populū suū &
ad gratiosos suos,& non reuertentur ad stultitiam.

9 Tantum prope timentes† eius salus ipsius: ad habitandum honor in terra nostra. † timētib°

10 Gratia & ueritas obuiauerunt: iustitia & pax osculatę sunt.

11 Veritas de terra germinabit: & iustitia de cœlis prospecta est.

12 Etiam dominus[4] dabit ipsum bonum: & terra nostra dabit fructum suum.

13 Iustitia faciebus eius ibit: & ponet uiæ gressus eius.

TItulus est. Vincēti filiis core psalmus. De quo vt supra.

¶ Materia psalmi (vt uerba psalmi prę se ferunt) est redēptio q̃ tūc expectabat̃ ꝑ mesiā. Ad cuius euidētiā aduertendū est, psalmū tractare duas captiuitates. Alterā p̃teritam, in primis tribus versiculis. alterā futurā quātū ad redēptionē a quarto versiculo vsq; ad finē. Et de p̃terita nō est qō: quū cōstet esse reductionē ex seruitute ęgyptiaca. de futura aūt in dubiū vertit̃ an sit babylonica captiuitas, an captiuitas quæ expectabat̃ redimēda ꝑ mesiā. ⁋ Apparet aūt ex duobus ꝙ nō sit sermo de reductione ex captiuitate babylonica, sed de redēptione ꝑ mesiā. Prīo ex pace hic ꝓphetata. Redeūtes. n. ex captiuitate babylonica nō habuerūt tantā pacē quanta hic describit̃. nā & impediti sunt ędificare templū cœptū ab hominibus & cambyse rege persarū. 1. regū. 4. & postea licētia obtenta a dario ędificandi, nihilominus tanto timore hostium p̃mebantur ꝙ vna manu ędificabant murum hierusalem & altera faciebāt opus, neemię. 4. Secūdo ex iustitia descripta seu prophetata. nam tunc qui redierunt ex captiuitate, nō habuerunt iustitiam ante oculos suos: sed vt patet. 1. esdrę. 9. & principes & sacerdotes & leuitę & populus transgressi sunt mandata dei, miscentes semen sanctum cū prohibitis gentibus: etheis, ferezeis, iebuseis &c̃. Quia itaq; ea quæ prophetantur in psalmo dissonant ab iis quæ acciderunt in reductis ex captiuitate babylonica, & valde consonant redemptioni per mesiam (quæ iustitiam, pacem, gratiam & veritatem secum tulit plenissime) ideo materia psalmi ad literam est redemptio tunc a patribus expectata adimplenda per mesiam. Vnde & in textu non describitur captiuitas vt futura sed vt p̃sens, liberatio autem vt futura: vt patet intuenti.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta pro redimenda per mesiam humani generis captiuitate supplicans, describit mesię præsentiam a prædicatione pacis, a concursu gratiæ & veritatis, iustitiæ & pacis: cum fructificatiōe pacis & cœlestis iustitiæ &c̃.

¶ Persona loquens propheta est.

VOluisti dn̄e. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuā materiæ, & executiuā, ibi nūqd ęterno. ¶ Proponēdo materiā cōmemorat prius simile antiquum beneficium dei: scilicet eductionē populi de ægypto in terrā promissionis. Voluisti dn̄e, habitare. Gene. 15. differre se dicit deus executionē habitādi terrā promissionis, qa nōdum sunt completę iniquitates amorręorum. qbus cōpletis habitauit deus terrā ꝓmissionis ꝑ populū suū. Et ideo tanq̃ iam aduenerit tēpus habitandi dicit ꝓpheta. Voluisti dn̄e, supple habitare ꝑ ppl'm tuū, terrā tuā, hoc est terrā ꝓmissionis: iuxta illud leui. 25. terra nō vendetur in perpetuū, quia mea est, & vos aduenę & coloni estis. Reduxisti captiuitatē iacob, populi israel ex seruitute ęgyptiaca. Et dicit reduxisti: qa gen̄. 15. ꝓmittit̃, generatione quarta reuertent̃ huc. Condonasti iniquitatem populo tuo. In itinere dūm populus reduceretur a deo in terram in qua prius fuerant patres eius, peccauit populus pluries: ita ꝙ merebatur nō introduci in terram promissam. & propterea hic dr̃ ꝙ non obstantibus peccatis deus reduxit eos. Operuisti omne peccatū eorum. Vbi multitudinē peccatorū in itinere cōmissorū significat. Collegisti oēm irā tuā, a dispersione populi: fecisti redire ab indignatione furorē tuū, quo volebas populū disperdere. ⁋ Reduc nos. Postq̃ redemisti ex ęgypto & condonasti tot crimina, superest vt reducas nos, de captiuitate peccati, deus salutis nostræ: & frange iram tuam nobiscum, quam cōtra nos habes ex communi generis humani peccato. Et hæc duo sunt quæ proponit: quæ sancti patres expectabant adimplenda per mesiam.

¶ Nunquid ęterno. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula, frange irā tuā nobiscū. Secūdo illa, reduc nos deus salutis nr̃æ, ibi audiā qd loquet̃. ¶ Fractionē irę tractat a terminatione illius. Nunquid ęterno indignaberis in nobis? quasi dicat absit. protrahes, hoc est nunquid ꝓtrahes, iram tuam generationi & generatiōi, successiue, sine fine? quasi dicat absit. ⁋ Nōne tu reuerteris. More humano loqtur, tanq̃ indignatus abierit deus, ꝙ q̃nq; reuertet̃. Et intēdit ꝙ recessit subtrahēdo gr̃am, reuertet̃ cōferēdo eā. Viuificabis nos, hoc est nōne tu viuificabis nos, vita gr̃æ: & ppl's tuus lętabunt̃ (cōstructio de significato) in te. effectus internę vitę spiritualis est lętitia in deo. ⁋ Fac nos videre dn̄e gr̃am tuā. Nō solū terminabit̃ ira tua, sed cū ꝓuentu gr̃æ tuæ. Perspice in hac petitione quod dn̄s ait. multi reges & ꝓphetę voluerunt videre quæ vos videtis & nō viderūt. Et salutem tuam dabis nobis. non solum uidebimus gratiā tuā, sed dabis cum illa salutem, non humanam sed tuam.

Audiā qd loq̃tur. Tractat̃ hic illa particula, reduc nos deus salutis nr̃æ: describēdo reductionē prīo a doctrina mesiæ. Audiā qd loquet̃ ipse deus dn̄s. Sermonē inq̃t christus quē audistis nō est me⁹ sed ei⁹ q

miſit me.Audiam inquit id quod p̄dicabit tũc deus:qm̃ loquet̃ pacẽ|euangeliũ pacis,ad populũ ſuũ
& ad gratioſos ſuos|diſcipulos.qbus mãdauit|gratis accępiſtis gratis date. Gratioſos appellat gratis
dãtes.Et nõ reuertent̃ ad ſtultitiã.Nota hũc effectũ aduẽtus chriſti|ꝙ nõ ſunt amplius reuerſi iudęi ad
ſtultitiã idolatrię.¶ Tñ prope timẽtes eius ſalus ipſius.Duplex põt eſſe ſenſus.Alter ſignificans effectũ
euãgelii pacis:ꝙ licet ſit ꝓpoſitũ oĩbus ,nõ tñ effectũ ſalutis pariet oĩbus|ſed tm̃ apud timẽtes deũ:hoc
eſt apud eos quos deus tãgit intus ſuo timore.nemo inqt chriſtus venit ad me niſi pater qui me miſit
traxerit eũ|interno motu.Alter eſt ſignificãs corporalem p̄ſentiã chriſti p̄dicãtis euãgelium pacis non
apud oẽs ſed apud iudęos|ſignificatos per timẽtes deũ:qm̃ quum totus mundus idolatrię vacaret|ſo/
la gens iudęoꝝ timebat deũ.Et tũc eſt ſenſus ꝙ ſalus eius.i.p̄dicatio ſalutifera meſię,erit tm̃ ꝓpe iudę
os timentes deũ:iuxta illud.nõ ſum miſſus niſi ad oues quæ perierũt domus iſrael.Et iuxta hunc ſecun
dũ ſenſum cõtinuanda eſt hæc particula cũ immediate ſequẽti|ad habitandum honor in terra noſtra.
vt ſit cõtinuatio appoſitiua.ſalus|appoſitiue honor ad habitãdũ in terra noſtra.Et tũc hoc eſt | meſias
honor dei & totius mũdi ad habitãdũ p̄ſentia corporali ĩ ſola terra promiſſionis.Quã ꝓpheta appel/
lat terrã noſtrã:quia erat iudeoꝝ quãtum ad vſum & fructum,dei aũt quãtũ ad proprietatẽ:vt dictum
eſt in principio pſalmi.Iuxta primũ vero ſenſũ nõ ẽ cũ p̄cedẽtibus ſed cũ ſequẽtibus cõtinuãda hęc
ꝑticula|ad habitãdũ honor in terra noſtra.Et eſt ſenſus.honor erit ad habitandum in terra noſtra quũ
gr̃a & veritas obuiauerũt.ita ꝙ gratia & veritas obuiauerũt qñ honor meſię habitabit in terra noſtra
per myſteriũ incarnationis.Quouis aũt mõ cõtinues,proculdubio per obuiationem gratiæ & verita/
tis &c̃.deſcribit̃ meſias|ꝓphetando ꝙ in aduentu eius gratia & veritas obuiauerũt.vidimus inquit io/
annes eũ plenũ gratiæ & veritatis:& de plenitudine eius oẽs accępimus.Ita ꝙ gr̃a & veritas non ſolũ
obuiauerũt|ĩ pſona meſię cõiũctę,ſed per ipſum ad vniuerſos diffũdẽdæ.Iuſtitia & pax oſculatę ſunt.
Cõſidera hoꝝ quattuor concurſum:& videbis nihil deficere.¶ Veritas de terra germinabit,& iuſtitia
de cœlis ꝓſpecta eſt.Aduerte hic ꝙ dictio hebraica ſignificat germinare ſeu florere.ita ꝙ non dicit ve/
ritatẽ germinari ſed germinare:hoc eſt ꝙ ipſa veritas emittit florẽ ſeu germen.Vnde prouenit ꝙ põt
eſſe duplex ſenſus lr̃æ. Alter. veritas de terra|hoc eſt terreſtris,germinabit.Et ſic ſignificatur ꝙ veritas ꝓ
ducet flores|germina & fructus ſuos.Et vere hoc adimpleri videmus tẽpore meſię.in quo nullus eſt lo/
cus figmẽtis,ſed ſoli veritati:iuxta verbum dñi.ego ad hoc natus ſum vt teſtimoniũ ꝓhibeam veritati:
oĩs q eſt ex veritate audit verba mea.Et ſic dr̃ veritas de terra|hoc ẽ veritas humanis mẽtibus natura/
liter inſita,germinabit|germẽ fidei.Nã veritas naturalis tanq̃ irrigata p̄dicatiõe euãgelica,ꝓferet aſſen
ſum fidei velut ſuũ florẽ ſeu germen.Verũ qppe vero germanũ eſt:& veritas fidei nõnullus eſt fructus
veritatis naturalis|ex dono tñ dei.& p̄ter hoc veritas nobis ĩſita germinabit rectitudinẽ morũ & ope/
rũ.Alter ſenſus eſt.Veritas germinabit de terra:hoc eſt ex terra|ex terrenis hominibus,emittet germi/
na ſua.Et hoc eſt valde mirabile ꝙ veritas quæ rarum inuenit in hominibus locũ,tẽpore meſię germi
nat|profert germina ſua ex terrenis hominibus.Quod adimpletum videmus in vniuerſis nationibꝰ
cõuerſis ad veritatẽ euangelicã ¶ Similiter duplici ſenſu exponi põt|& iuſtitia de cœlis proſpecta ẽ.
Alter eſt.Et iuſtitia de cœlis|hoc eſt iuſtitia cœleſtis,proſpecta eſt:quæ eſt iuſtitia fidei.Alter eſt. Et iu/
ſtitia proſpecta eſt de cœlis.Ante meſiam iuſtitia non eſt viſa niſi de terris|niſi ab hominibus terrenis
dicta & exercitata:tempore meſię iuſtitia viſa eſt a cœlis inſtituta(qualis eſt iuſtitia fidei)promiſſa|p̄/
dicata &c̃.propter multitudinem miraculorum approbantium illam.
Etiã dñs.Accumulat diuina bñficia futura tpe meſię.Etiã dñs dabit ipſũ bonũ.tũ dando deitatẽ hoĩ.
pr̃ meus qđ dedit mihi maius eſt oĩbus.Tũ largiẽdo verę bonitatis abũdãtiã humano generi . & terra
nr̃a dabit fructũ ſuũ|hoĩem meſiã vltimũ expectatũ ex terra nr̃a.Tum multitudinẽ bonoꝝ operũ.Iu/
ſtitia faciebus eius|meſię,ibit|dirigẽs ipm̃ ad oĩa iuſta opa:decet.n.nos implere oẽm iuſtitiã|dixit ipſe
ioãni baptiſtę.& ponet vię greſſus eius|chriſti:hoc ẽ nõ ſolũ dirigẽdo ſed exequẽdo iuſtitia coram eo
erit.multi.n.hñt iuſtitiã ante mẽtis oculos directricẽ,ſed nõ ponẽtẽ in executiõe greſſus eoꝝ ĩ via huiꝰ
vitę:qa qñq̃ ĩ executiõe deficiũt.Meſię aũt greſſus iuſtitia nõ ſolũ diriget tanq̃ ante eũ p̄cedẽs,ſed etiã
ponet exequendo toti vię huius vitę greſſus illius:ipſe.n.ſolus eſt qui peccatum nõ fecit.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Oratio dauid LXXXV.

INclina dñe aurẽ tuam & exaudi me:quoniam inops & pauper ſum ego.
Cuſtodi animam meam quoniam ſanctus ſum:ſaluum fac ſeruum tuum
deus meus ſperantem in te.
Miſerere mei domine quoniam ad te clamabo tota die:lętifica animam
ſerui tui,quoniam ad te domine animam meã leuabo.
Quoniã tu domine ſuauis & mitis & multę miſericordiæ:omnibus inuocantibus te,
Auribus percipe dñe orationem meam;& intende uoci deprecationis meæ.

In die tribulationis meę clamaui ad te:quia exaudiſti me.
Non eſt ſimilis tui in diis domine:& non eſt ſecundum opera tua.
Omnes gentes quaſcunq; feciſti uenient:& adorabunt coram te domine,& glorifica bunt nomen tuum.
Quoniam magnus es tu & faciens mirabilia:tu es deus ſolus.
Deduc me dñe ĩ uia tua & ingrediar ĩ ueritate tua:lętetur cor meũ ut timeat nomẽ tuũ.
Cõfitebor tibi dñe deus meus in toto corde meo:& glorificabo nomẽ tuũ in æternum.
Quia miſericordia tua magna ẽ ſup me:& eruiſti animã meã ex inferno inferiori.
Deus iniqui inſurrexerunt ſuper me,& ſynagoga potentium quęſierunt animam meã: & non propoſuerunt te in conſpectu ſuo.
Et tu domine deus miſerator & miſericors:patiens & multę miſericordię & uerax.
Reſpice in me & miſerere mei:da imperiũ tuũ puero tuo:& ſaluũ fac filiũ ancillæ tuæ.
Fac mecum ſignum in bonũ et uideant qui oderunt me & confundantur:quoniam tu domine adiuuiſti me & conſolatus es me.

IVXTA HEBRÆVM. Oratio dauidi. LXXXVI.

1 Propheta. INclina dñe[4] aurem tuam,reſpõde mihi:quia pauper & mendicus ego.
2 Cuſtodi aĩam meã,qa grõſus ego:ſalua ſeruũ tuũ tu de9 me9 cõfidẽtẽ ĩ te.
3 Miſerere mei domine†:quoniam ad te uocabo tota die. † dñi mei
4 Lętifica animam ſerui tui:quia ad te domine† animam meam leuabo. † dñi mei
5 Quoniã tu domine† bonus & ignoſcens & multus gratia:omnibus uocantibus te. † dñi mei
6 Auſculta domine[4] orationem meam:& auſculta in uocẽ deprecationũ mearum.
7 In die anguſtię meæ uocabo te:quia reſpondebis mihi.
8 Non ſicut tu in diis domine†:& non ſicut opera tua. † dñi mei
9 Oẽs gẽtes quas feciſti ueniẽt:& curuabũt ſe facieb9 tuis dñe[4] & honorabũt nomẽ tuũ†. † noi tuo
10 Profeſſio gẽtiũ. Quia magnus tu,& faciens ſepata tu:deus† ſolus tu. † dii
11 Propheta. Doce me dñe[4] uiã tuã,ibo ĩ ueritate tua:uni cor meũ timori nois tui.
12 Confitebor te dñe† deus meus in toto corde meo:& honorabo nomẽ tuũ ſempiterno. † dñi mei
13 Quia gratia tua magna ſuper me:& eruiſti animam meã a fouea inferiori.
14 Deus† ſuperbi ſurrexerunt ſuper me,& cętus robuſtorum quęſierunt animam meam: & non poſuerunt te coram ſe. † dñ
15 Et tu domine† deus miſerator & miſericors:longus furorũ,& multus gratia & ueritas. † dñi mei
16 Vertere ad me & miſerere mei:da fortitudinem tuã ſeruo tuo,& ſalua filiũ† ancillę tuę. † filio
17 Fac mecum ſignum bonitati:& uidebunt oſores mei & confundẽtur,quia tu domine[4] auxiliatus es mihi & conſolatus es me.

TItulus eſt.Oratio dauidi.Iſte eſt ſecundus pſalmus habens pro titulo oratio : quia per modum orationis conditus eſt. Materia eius(quãtũ ex ipſo pſalmo apparet)eſt ipſemet dauid cõſtitutus in perſecutione ab abſalon. Qđ enim dauid pro ſeipſo oret in hoc pſalmo,facile intelligitur ex apoſtolica regula:ſcilicet quia nihil eorum quę de ſeipſo dicit excedit perſonam eius,ſed omnia verificãtur de ipſo:vt facile eſſet diſcurrendo per ſingula monſtrare. Qđ autem de perſecutione ab abſalon loquatur,apparet ex eo,ꝙ manifeſte petit ſaluari a congregatione quęrẽtium animam ſuam : adiungens vt videant quoniam tu domine adiuuiſti me & conſolatus es me. Hinc enim apparet ꝙ aut de perſecutione a ſaule aut de perſecutione ab abſalon loquitur.tertia enim non inuenitur congregatio odientium quęrentium animam eius,proprie loquendo.Hoſtilia ſiquidem bella exterorum tendebãt directe contra ſtatum regni & non contra vitam dauidis:ſed perſecutio tam ſaulis q̃ abſalon directe tendebat contra vitam dauidis.Conſtat autem ex tertiodecimo verſiculo ꝙ tempore iſtius pſalmi anima dauidis erat eruta ex fouea inferiori:per hoc ꝙ remiſſum erat ei crimen quo meruerat foueam infe

riorem: hoc est infernum. Et q toto tempore persecutionis a saul nunq legitur crimen aliquod dauidis: sed postq factus est rex commisit crimen homicidii & adulterii ante persecutionem ab absalon. & q audierat a nathan propheta remissum sibi peccatum. At si obiecerit quispiam / dauidem etiam persequente ipsum saule incurrisse crimen homicidii: dicente ipso. 1. reg. 22. ego sum reus omnium animarum patris tui. sciebam enim in die illa q quum ibi esset doech idumeus / proculdubio annunciaret sauli. Agnoscat se errare: quoniam sm veritatem dauid tunc non incurrit crimen aliquod. Tum quia sciens q doech annunciaret sauli se vidisse dauidem apud achimelech &c. nō tamen sciebat nec suspicabatur nec suspicari tenebatur q propterea saul seuiret in deceptum & innocētem sacerdotem. Tum quia saluator declarauit dauidem tūc in gestis ibidem iustum: assumendo in exemplum a dauide tunc iusto q comedit panes sanctos. constat enim ex eo q dauid tunc iustus comedit panes sanctos / saluatorē declarare actum comedendi panes sanctos fuisse licitū ī necessitate. Nō enim a viro tanti sceleris tunc / exemplum assumpsisse ad excusandū discipulos intelligi potest: quum hoc sit a ratione alienum. Non igitur crimen incurrit propter pñtiam doech: sed dauid dixit se reum non affectu aut iprudentia, sed facto / sed opere gesto coram doech. Et locutus est more humano: quo consueuimus quibuscūq malis occasionaliter secutis ex facto nostro quātumcūq simus innocentes dicere / ego fui causa tot malorum. Et ad consolandum abiathar dixit dauid ego sum reus: hoc est ego debeo facere satis pro omnibus animabus patris tui / ego constituo me debitorem / satisfacturum &c. Igitur ad literam dauid constitutus in tribulatione ob persecutionē ab absalon / in hoc psalmo orat pro seipso.

SVMMARIVM EST.

Dauid eiectus ab absalon, orans petit vt deus ad se pauperē / gratiosum / cōfidentē in deo seruū / inclinet aurē suam & respondeat, quia ipse deus bonus / ignoscens & multus gratia. Et videns quia deus respondit: contēplatur inde inter deos quidē nullū similem deo / in genere vero humano omnes gentes adoraturas quādoq deū. ipse vero dauid prius gratias aget de percepta venia crīs / petēs vt dirigat se in via dei cū plenitudine timoris dei: & vltimo petet saluari ab hac tēporali tribulatiōe / & lętificari &c.

Persona loquens propheta est.

Inclina domine. Diuiditur psalmus in ptes duas: propositiuā materiæ, & executiuā / ibi qm̄ tu domine. Proponit sex petitiones. Prima est. Inclina dn̄e aurem tuam. Humano more tanq pauper ad principē recurrens / nō audet petere audi me: sed vt dignetur aures pauperi pñtare. hoc enim denotat petendo inclina. Secūda petitio est. Responde mihi. Diuitibus non est opus supplicare vt princeps respondeat: qm̄ suapte natura diuites respondent diuitibus. sed pauper etiam supplicās / vix obtinet vt princeps sibi rn̄deat. Quia pauper & mendicus ego. Indigentiam simul & rationem duarum pmissarū petitionum aperit. Et quāuis metaphorice possit intelligi dauid profitens se pauperem & mendicum (scilicet comparens coram deo tanq pauper & mendicus coram principe: & hic sensus literalis consonet metaphoricę petitioni inclina aurem tuam) potest tamen etiam proprie intelligi q dauid profitetur se pauperem & mēdicum respectiue ad statum regium a quo ceciderat. ita q erat rex pauper (vt pote manifeste idigēs) & mēdicus: vtpote ex alienis opibus viuēs (vt patet. 2. reg. 16. & 17.) tanq ex mēdicitate. Tertia. Custodi animam meam / vitam meam, quia gratiosus ego. Docuit dominus orando dicere. dimitte nobis debita nostra sicut dimittimus debitoribus nostris. Petens dauid custodiri vitam suam / allegat quia ipse fuit gratiosus aliis. saluauit enim bis vitam saulis: & in proposito gratiose indulserat absalon qui interfecerat amnon. Quarta petitio. Salua seruum tuum tu deus meus, seruum tuum inquam confidētem in te. Quinta. Miserere mei domine / in hac miseria constituti: quoniam ad te vocabo / recurram, tota die / sine intermissione. Sexta. Lętifica animam serui tui, quia ad te domine animam meam leuabo / per contemplationem. Aduerte hic dauidem citare vndiq rationes. Ex parte malorum indigentiam periculumq vitę: ex parte bonorum spiritualium / gratiositatem / seruitutem dei / confidentiam / recursum / & contemplationem. vt vndiq ex parte animi & corporis humano more prouocet dei gratiam. Vbi simul aduerte q docet cōditiones quas debet habere nostra oratio: vt scilicet sit fulta virtutum meritis / & recursu ad deum cum fiducia / seruitute eleuationeq mentis, petendo necessaria.

Quoniam tu domine. Incipit hic pars executiua tali ordine. Prio tractatur illa particula / inclina domine aurem tuam / simul cum illa gratiosus ego. Secūdo tractatur illa / responde mihi quia pauper & mendicus ego / ibi in die angustiæ. Tertio tractatur illa / custodi animam meam / simul cum reliquis, ibi deus superbi. Tractat itaq / inclina domine aurem tuam mihi: assignando rationem ex cōditionibus dei tribus. Quoniam tu domine bonus / omnibus, & ignoscens / peccatoribus, & multus / nō semel aut bis sed multiplicatis vicibus gratis pstans: omnibus / nullo excepto, vocantibus te. Ideo ausculta domine orationem meam, & ausculta in vocem deprecationum mearum.

In die angustię mee. Tractatur hic illa particula / responde mihi quia pauper & mendicus ego: assignando rationem ex effectibus bonis consequentibus ad responsionem dei. Et intendit q ideo ipse in die angustiæ suæ recurret ad deum, quia deus respondebit sibi: hoc est quia deus curam se habere affli

ctorum perseueranter monstrabit, ideo ipse recurret in afflictione sua ad deum. Ideo nullus inter deos similis deo apparebit: vtpote nullo habente curam afflictorum, nullo faciente opera prouidentiæ circa homines quæ tu facis. Et similiter ideo omnes gẽtes quandoq; te adorabunt. ideo ego petam vt dirigas viã meã &c̃. Et vt vno verbo dicaẽ, ĩtẽdit ꝙ qa deus respõdet opibus ꝓuidẽtiæ qbuscũq; afflictis recurrentibus ad se, ideo nullus similis inter deos, ideo omnes gentes adorabunt &c̃. Adimplerięq; prophetiam hanc non est dubium. ℣ Quia magnus tu. Professio est hæc omnium gentiũ. Quia magnus tu, & hoc quo ad excellentiam: & faciens sepata tu, & hoc quo ad opera: deus solus tu, & hoc quo ad naturam. ℭ Doce me domine. Proposuit in die angustię meę vocabo te: modo exprimit ad quid vocabit. Vbi nota ordinẽ. Primo vocat largitatem spiritualis gratiæ. Doce me, intus, viam tuã, cum efficacia, ita ꝙ ibo in veritate tua: hoc est ad hoc vt eam in veritate tua, in veritate doctrinę tuę, morum tuorum, fidei tuę &c̃. Vni cor meum. Non sufficit ꝙ doceas, ꝙ instruas partem intellectiuam: sed oportet vt illabaris in partem affectiuam, in voluntatem meam. Vni cor meum timori nominis tui, vt ex integro te timeat, & non sit cor meũ sicut prius ex parte tantum te timens. Et simul promitto. confitebor te domine in toto corde meo, confessione fidei: & honorabo nomen tuum sempiterno. Quia gratia tua magna super me, fuit: & eruisti animam meam a fouea inferiore, ab inferno dãnatorum quem merueram ex adulterio & homicidio. ℣ Aduerte hic ꝙ si de fouea sepulchri intelligeret, non apposuisset illud adiectiuum inferiore: quum fouea suapte natura significet locum inferiorem. Ex hoc ergo adiectiuo apparet ꝙ de inferno loquitur: quę est fouea ĩferior sepulchro. Immo ad literam dixit ex fouea inferiore propter foueam superiorem animæ, nõ corporis: ad quã descẽdebant tũc temporis iusti morientes. Ita ꝙ fouea dãnatorum appellatur fouea inferior respectu limbi patrum qui est fouea superior: qui in sacris literis appellatur infernus.

Deus superbi surrexerunt. Tractatur hic illa particula, custodi animam meam. Vbi nota duo. Alterũ ꝙ propheta continuat orationem, ponendo tertio loco petitionem bonorum corporaliũ. postq̃ enim petiit id quod erat spiritualis salutis, & gratiarumactiones promisit pro recepta venia, subiũgit petendo salutem corporis. Alterũ ꝙ simul tangit propheta reliqua proposita in principio psalmi. Deus superbi, absalon & complices, surrexerũt super me, deiiciendũ: & cætus robustorum, illi adhęrẽtiũ, quęsierunt animam meam, tollere, occidere me. & non posuerũt te coram se. Non solum peccant superbia, extollendo se super regem, sed peccãt impietate, posthabẽtes te: qui pręcępisti honorari patrẽ, qui prohibuisti iniustitias. Quãuis enim dauid tũc pateretur iuste a deo, absalon tamen & complices iniuste surrexerunt contra dauidem. & propterea dicitur ꝙ non posuerunt te coram se. Hæc est angustia & regni & vitę. ℭ Et tu domine deus. Cerne hic tractari illam particulam ad te domine vocabo. Miserator, opere, & misericors, affectu: longus furorum, hoc est tardus ad vindictas, tanq̃ in longum protrahens moueri ad iram, & multus gratia, multiplicatis vicibus conferens gratis, sine meritis, & veritas. deus enim est ipsa veritas sicut est ipsa bonitas. Aduerte hic prophetam exequi quod proposuit: scilicet ad te domine animam meam leuabo. magna enim mentis eleuatio in hac contemplatione diuinarum conditionum relucet. ℣ Vertere ad me. More humano loquitur. Tanq̃ auersus a dauide fuit deus occupante absalon regnum dauidis. Et propterea petit. vertere ad me, per effectum gratiæ, & miserere mei, quod superius proposuerat: da fortitudinem tuam, ad sustinẽdum & vincendum, seruo tuo, mihi: & salua me filium ancillę tuæ. Cuncta proposita exequitur, ampliãdo. & vbi prius se dixerat seruum dei, modo non solum dicit se seruum, sed natum seruum dei: vtpote filium serue. Sicut inter homines filius serue non solum est seruus sed natus seruus: partus enim sequitur vtetum. ℣ Fac mecum signum bonitati. Non credebatur deum remisisse crimina adulterii & homicidii dauidi. & propterea dauid petit vt deus reducat se ad regnum in signum bonitatis diuinæ quæ indulsit peccatũ. Fac mecum inquit signum bonitati tuę, qua mihi indulsisti, signum inquam quod palam sit apud omnes: & videbunt osores mei & cõfundentur, quia tu domine auxiliatus es mihi & cõsolatus es me, reducendo in regnum. Et sic cõpleuit particulam, lętifica animã meam &c̃. Amen.

ℭ VVLGATA EDITIO. ℭ Filiorum core psalmus cantici. LXXXVI.

Fundamenta eius in montibus sanctis: diligit dominus portas sion super omnia tabernacula iacob.
Gloriosa dicta sunt de te: ciuitas dei.
Memor ero raab & babylonis: scientium me.
Ecce alienigenę & tyrus & populus ęthyopum: hi fuerunt illic.
Nunquid sion dicet. homo & homo natus est in ea: & ipse fundauit eam altissimus?
Dñs narrabit in scripturis populorum & principum horum: qui fuerunt in ea.
Sicut lętantium omnium habitatio est in te.

PSALMVS LXXXVII.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Filiis core psalmus cantici.

civitatis dei
1 Propheta. FVndamentum eius in montibus sanctitatis.
est plus q̃3
2 Diligēs dñs⁴portas sion super omnia tabernacula iacob.
te sunt
†deo℞ 3 Honoratę(dictum est)in te ciuitas dei†. Selah.
4 Deus. Recordabor superbam & babel scientibus me, Propheta. ecce palestina & tyrus
cum ethiopia,iste natus est ibi. Selah.
5 Et sion dicetur. Vox euangelica. uir & uir natus est in ea, & ipse fundabit eã excelsus.
6 Dñs⁴numerabit in scribendo populos:iste natus est ibi. Selah.
erunt erunt
7 Propheta. Et principes sicut parturientes. Deus. oẽs fontes mei in te.

TItulus est.Filiis core psalmus cantici.De quo vt supra.
¶Circa materiam psalmi scito constare ꝙ psalmus tractat de ciuitate dei:vt patet in principio
eius. Quum aũt, ciuitas dei sit vel terrestris hierusalē(quã deus elegit a tēpore dauidis vt esset nomen
dei ibi)vel spiritualis hierusalē|& nõ possit psalmus iste verificari de terrestri hierusalē(tum qa in quar
to versiculo dicitur.ecce palestina & tyrus cũ ethiopia,iste natus est ibi.tum quia describitur fundamē
tũ ciuitatis huius in mõtibus sanctitatis:quod de terrestri hierusalē nõ verificat)cõsequens est vt sit
sermo de spirituali hierusalē.Nec opus est subdistinguēdo inqrere an de hierusalē cœlesti an militante
sit sermo:quoniã hierusalem spiritualis vnica tm̃ ciuitas est.non habemus hic manētem ciuitatē sed
futurã inquirimus.Cuius nõ sumus hospites & aduenę sed ciues.nõ solũ cõuersatiõe(quia nostra cõ/
uersatio in cœlis est)sed natiuitate:quia illa quę sursum ē hierusalē est mater nostra,in libertatē filio/
rũ dei generans palestinos & tyrios & ethiopes:hoc est omnes gentes.Congruereq; ei nomen sion|te/
statur apl's ad heb.12.accessistis ad sion mõtē & ad ciuitatē dei viuētis hierusalē cœlestem.⁋Est igitur
ad lr̃am materia psalmi ciuitas dei cœlestis hierl'm cõis oĩbus gētibus ĩ suis initiis quæ in terra habet.

¶SVMMARIVM EST.

¶Propheta describit ciuitatē dei a fundamento|portis & doctrina:declarans ciuitatē cõmunē om/
nibus gentibus|non vt ascitis sed natis ibi,deo fundante|numerante & scribente : principesq; eius vt
parturientes|& omnes diuinos fontes in illa.
¶Personę loquentes sunt propheta|deus & uox euangelica.
FVndamentum eius. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuã materię,& executiuã|ibi re/
cordabor.¶Proponit de ciuitate dei tria.Primo fundamētũ.Fundamentũ eius.s.ciuitatis dei , est
in mõtibus sanctitatis. fundamentũ aliud nemo potest ponere inquit apostolus p̃ter id quod positũ
est quod est christus iesus.Per montes sanctitatis celsitudines virtutũ oĩum intellige. Christus plenus
gratiæ & veritatis,fundamentũ significatur ciuitatis dei.Potes quoq; per montes sanctitatis|sanctos
angelos intelligere:vt significetur christus super sanctos angelos fundare ciuitatem dei , eo ꝙ funda/
uit eam super bona cœlestis beatitudinis.Et intendit propheta ciuitatem dei esse fundatam in virtu/
tibus & in bonis verę beatitudinis.⁋Secũdo portas.Diligens|supple est,dñs portas|sacramenta eccle
siastica,sion|cœlestis:per ecclesiastica.n.sacramēta ingressus fit ad cœlestē patriam.super omnia taber/
nacula iacob|plus q̃ omnia quæ sunt veteris testamenti.⁋Tertio doctrinam.Honoratę|supple res,di
ctũ est in te ciuitas dei.Sic habetur in hebręo.Et nec apparet cõgruitas grãmaticę:sed apparet ꝙ dicē
dũ fuisset|honoratę dictę sunt in te ciuitas dei:vt numerus participii ac verbi cõgrueret nomini.Sen/
sus tamen ac constructio est.Dictum est o ciuitas dei ꝙ res honoratę | res honore dignę,in te sunt. Et
post descriptionē fundamēti & portarũ significãtur interiora ciuitatis:non quæ sunt,sed ꝙ honore di
gna sunt.spiritualia.n.bona sunt interiora ciuitatis dei,quibus maxime debetur honor. Et ne quęras
a propheta vnde scis hæc?respondet quia dictum est|reuelatum est|auditum est|fide tenetur . vt vndiq;
intelligas ꝙ de spirituali dei ciuitate loquitur.
¶Recordabor.Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractatur illa particula|honoratę dictũ
est in te.Secundo illa|super omnia tabernacula iacob,ibi & sion.Tertio illa|fundamētũ eius|ibi & ipse
fundabit.Quarto illa|in mõtibus sanctitatis|ibi & principes.Quinto illa|portas sion|ibi omnes fon/
tes.¶Introducit itaq; deum constituentē ciuitatem suã cõmunem omnibus mũdi nationibus. Re/
cordabor|in ciuitate mea,superbam & babel scientibus me.Per superbam & babel significãtur vniuer
sę nationes gentium.babel.n.nomen est babylonis.Superbę vero nomine ęgyptus significatur.& ap/
paret ꝙ est in loco hoc nomen regionis|ex hoc ipso ꝙ ꝑpheta copulat cũ babylone.Et est sensus ꝙ dã
do mãdata sciētibus me,recordabor harũ regionũ quæ sp̃aliter subegerũt populũ dei;vt a fortiori in/
telligantur

telligantur cętere. Quod fuit adimpletũ dũ chr̃s mandauit discipulis. eũtes in mũdũ vniuersum prę/dicate euangeliũ omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit &c̃. Hæc est enim doctrina euãgelica. ☞ Ecce palestina. Demõstrat̃ effectus statim subsecutus. ecce palestina & tyrus cũ ęthiopia. numero trinario vniuersę mũdi nationes significant̃ ob pfectionẽ trinarii. Iste natus est ibi. Quũ debuisset di/cere isti nati sunt ibi, in ciuitate dei p baptismũ (iuxta illud. oportet vos nasci denuo) dixit in singula/ri iste natus est ibi. tũ ad denotãdã indifferẽtiã oĩum p baptismũ nascentiũ: qa in chr̃o nõ est mas aut fœmina, nõ est barbarus aut scytha &c̃. vt apl̃us inquit ad col. 3. Tum ad significandã singularitatẽ na/scentiũ: quia nõ nascitur in ciuitate dei populus (nõ. n. baptizat̃ cõitas) sed quilibet singillatim nascit̃ in ciuitate dei. ☞ Et bñ nota: quia nõ dicit iste ascitus est sed natus est: quia vt dictũ est, oportet nos nasci denuo. Aduerte quoq; aduerbiũ demõstratiuũ ecce, significare statim secutũ fructũ cõuersionis gentium ad chr̃m. nam breuissimo tẽpore ecclesia chr̃i in asia, aphrica & europa nata est.

Et sion dicetur. Tractatur hic dilectio ciuitatis dei sup oĩa tabernacula iacob. Vbi aduerte duo. Alterũ q̃ sion in textu hebręo est casus datiui. Alterũ q̃ sion in hoc versiculo significat populũ hebręũ va/cantẽ cultui diuino in mõte sion. Et ppterea aliter sumitur hic sion q̃ in secũdo versiculo. nã hic indu/cit̃ sion absolute, supius aũt qualificata: scilicet habẽs fundamẽtũ suũ in montibus sanctitatis. ¶ Cõsequẽter itaq; ppheta introducit q̃ sion. i. populo hebręo admirãti seu inuidẽti de cõuersione gentiũ ad ciuitatẽ dei fundatã in chr̃o (tanq̃ soli ipsi hebręi sint ciues nati in ciuitate dei, & gentiles conuersi sint proselyti seu ciues asciti) huic inquã querelę seu admirationi dicet̃ euãgelica voce, hoc quod seq/tur: scilicet vir & vir natus est in ea: hoc est tã vnus vir q̃ alter natus est in ciuitate dei, nulla est dispari/tas iudęi & gentilis, sed vterq; natus (non ascitus) est in ea, ciuitate dei. & ipse excelsus, deus, funda/dabit, pseuerabit fundando, eã, in vtrisq;. Per quod simul declarat̃ fundamẽtũ ciuitatis ex pte fũdatoris. Lege in actibus aplor̃ disceptationẽ hebręor̃ aduersus petrum redeũtẽ a cõuersione cornelii & alior̃ gentilium: & inuenies dictũ ad sion quod hic pphetat̃: vt patet act. xi. ☞ Dñs numerabit in scribendo populos, iste natus est ibi. Magna dignitas nascentiũ in ciuitate dei: qñ dñs describit̃ & numerans & scribens populos, ita q̃ singulor̃ computũ tenet. vnũquẽq; sigillatim scribit ex quocunq; sit populo, iste natus est ibi, in ciuitate dei. Et intendit ppheta per hoc declarare q̃ magnifacit deus singulos siue iudęos siue gẽtiles qui baptizantur: vt intelligas q̃ natiuitas per baptismũ, nõ est adinuentio huma/na sed diuina, ex hoc q̃ deus numerat & scribit singulos natos ibi.

Et principes sicut parturientes. Declarat̃ hic illa particula, in mõtibus sanctitatis: declarando cel/situdines virtutũ in principibus nõ solum pro seipsis sed pro aliis. Et propterea describunt̃ principes ciuitatis apostoli & alii similes sicut parturiẽtes, generãtes alios. Filioli mei inqt apl̃s, quos iterũ parturio donec formet̃ chr̃s in vobis. Totũ studium principũ fuit & esse debet ad salutẽ alior̃. ☞ Oẽs fontes mei in te. Introducitur iter̃ deus alloquẽs ciuitatẽ: declarãdo q̃ oẽs fontes mei sunt cõclusi in te. Acsi aperte diceret. nullus quęrat extra te meũ fontẽ: sed oẽs fontes mei, tã ad potũ q̃ ad ablutionẽ, irrigatio/nẽ &c̃. sunt in te, ciuitate mea. Vbi aduerte q̃ quas superius dixit portas, mõ vocat fontes: qm̃ & fontes ipsi tã doctrinę q̃ sacror̃ sunt portę per quas ingredimur cœlestem patriam. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum carminis filiorum core uictori per chorum ad pręcinendum intellectus eman ezraitę. LXXXVII.

DOmine deus salutis meę: in die clamaui & nocte coram te.
Intret in conspectu tuo oratio mea: inclina aurem tuam ad precem meã.
Quia repleta est malis anima mea: & uita mea inferno appropinquauit.
Estimatus sum cum descendẽtibus in lacum: factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.
Sicut uulnerati dormientes in sepulchris: quorũ non es memor amplius, & ipsi de manu tua repulsi sunt.
Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis & in umbra mortis.
Super me confirmatus est furor tuus: & omnes fluctus tuos induxisti super me.
Longe fecisti notos meos a me: posuerunt me abominationem sibi.
Traditus sum & non egrediebar: oculi mei languerunt prę inopia.
Clamaui ad te domine: tota die expandi ad te manus meas.
Nunquid mortuis facies mirabilia: aut medici suscitabunt & confitebuntur tibi?
Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuã: & ueritatẽ tuã in pditione?

Nunquid cognoſcentur in tenebris mirabilia tua:& iuſtitia tua in terra obliuionis?
Et ego ad te domine clamaui:& mane oratio mea preueniet te.
Vt quid domine repellis orationem meam:auertis faciem tuam a me?
Pauper ſum ego & in laboribus a iuuentute mea: exaltatus autem humiliatus ſum & conturbatus.
In me tranſierunt irę tuę:& terrores tui conturbauerunt me.
Circundederunt me ſicut aqua:tota die circundederunt me ſimul.
Elongaſti a me amicum & proximum:& notos meos a miſeria.

IVXTA HEBRÆVM.

Canticū pſalmi filiis core,uincenti ſuper machalath:ad affligendum intelligentia heman ezrachitę. LXXXVIII.

1 Propheta. DOmine[4] deus ſalutis meę:die clamaui,in nocte coram te.
2 Veniet [coram] faciebus tuis oratio mea:inclina aurem tuam laudationi meę.
3 Quia ſaciata in malis anima mea:& uitę meę [ad] foueam appulerunt.
4 Reputatus ſum cū deſcendentibus putei:fui quaſi homo [cui] non fortitudo.
5 [ego] In mortuis liber: [reputatus] ſicut interfecti iacentes ſepulchri,ꝙ nō meminiſti ipſorū amplius, & ipſi a manu tua exciſi ſunt.
6 Poſuiſti me in puteo inferiorum:in obſcuritatibus,in profundis.
7 Super me confirmata [eſt] ira tua:& cunctis fractionibus tuis afflixiſti. Selah.
8 Longe feciſti notos meos a me:poſuiſti me abominationē eis,carceratū,& non exibo.
9 Oculus meus languit ab afflictione mea:uocaui te domine[4],in tota die expandi ad te palmas meas.
10 Oratio. Nūquid mortuis facies ſeparatum?an mortui ſurgent, [et] cōfitebunť te? Selah.
11 Nunquid narrabitur in ſepulchro gratia tua: [et] ueritas tua in perditione?
12 Nunquid cognoſcetur in obſcuritate ſeparatum tuum:& iuſtitia tua in terra oblita?
13 Propheta. Et ego ad te dn̄e[4] clamaui:& in mane oratio mea pręueniet te.
14 Oratio. Quare domine[4] relinques aīam meam:abſcondes facies tuas a me?
15 Pauper ego & obiens a puero:portaui timorē tuum,conturbabor.
16 Super me trāſierunt irę tuę:& terrores tui contriſtauerunt me.
17 Circundederunt me quaſi aquę tota die:circūierunt ſuper me pariter.
18 Longe feciſti a me amicum & ſodalem:notos meos [in mea] obſcuritate.

TItulus eſt.Canticum pſalmi filiis core,vincenti ſup machalath:ad affligēdum intelligentia heman ezrachitę.Vbi aduerte hunc titulum mentionem facere inſolitam:ſcilicet filiorum core & heman.Conſueuerunt enim tituli vnum genus cantorum nominare,nō duo.Et filii quidem core videnť nominari vt cantores:heman vero velut ꝓpheta.erat enim de numero videntium:vt diciť.1.paral.25.Vnde & pſalmus iſte diciť eruditio ſeu ĩtellectus heman.Ezrachitę denoīatio videť a patria:ſicut hieremias vocabať anathotites.Quod aūt dr̄ ad affligēdū,materiā tāgit pſalmi:qa a pricipio vſq ad finē plenus afflictionis eſt.Machalath nomē dr̄ inſtr̄i muſici,ſup quo cātādus erat iſte pſalmus.
Circa materiā aūt pſalmi ambiguū reſtat de cuius afflictione pſalmus loquiť.Sequēdo aūt apoſtolicā regulam quia finis legis & ꝓphetarum eſt chr̄s,videtur mihi rōni valde cōſentaneum vt pſalmus iſte ad lr̄am loquatur de afflictione chriſti viui & mortui. Moueor aūt ad hoc:qa quattuor dicta in hoc pſalmo,aut nō verificanť aut nō ꝓprie niſi de chriſto.Primum eſt in verſiculo quinto.in mortuis liber.Nulla enim pſona,nullus populus fuit in mortuis liber:ſed ſolus meſias in triduo mortis ſuę fuit in mortuis liber. Secūdum eſt in verſiculo ſexto.poſuiſti me in puteo inferiorum.Nunq̄ enim legiť po-

pulus in captiuitatē ductus ꝙ fuerit addictus carceri:& tñ non solum in isto versiculo sed etiā in versi
culo.8.persona loquens dicit se carceratam.Quod vere conuenisse mesiæ quantum ad animā posito
in puteo inferni/& quantū ad corpus signato sepulchro cū custodibus,euāgelica ꝓdit historia.¶ Ter/
tium est multus sermo de mortuis in hoc psalmo in.3.4.5.6.10.11.&.12.versiculis.Tātus enim de infer/
no & mortuis sermo insinuat personā loquentem īter mortuos:ac per hoc mesiā.qui solus a mortuis
ascendit ad vitā.¶ Quartū est coeua perpessio maloꝝ significata in versiculo.15.ſm textū hebraicum.
pauper ego & obiens a puero,portaui furorē tuū &c̄.Non enim pōt de populo hebręo quāuis capti/
uo verificari ꝙ semp afflictus fuerit:quū fuerit plurimū exaltatus & tpe dauidis & salomonis.Mesias
autem in hac vita passibili a primo natiuitatis suæ die semper afflictus est.¶ Est itaq; materia psalmi
afflictio mesiæ viui & mortui.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta in persona mesię mortui & apud inferos morantis/recurrit ad deū pro ꝓpria resurrectio/
ne:citans tum pœnalitates quas tunc sufferebat/tum merita pœnarum quas passus erat viuens.
¶ Persona loquens propheta est.

Domine deus. Diuidiť psalmus in partes duas:ꝓpositiuam materię,& executiuā/ibi reputatus
sum.¶ Proponit duo:scilicet orationem suā & causam.Domine deus salutis meę/autor & finis,
die clamaui & in nocte corā te.Nota tres cōditiones huius orōnis:clamorē cordis.rectitudinē,coram
te/nō corā hoībus . cōtinuitatē/die & nocte.¶ Veniet faciebus tuis orō mea.Acsi diceret.quia ex parte
mea/oratio habet suas cōditiones,habeat quoq; ex parte tua duas cōditiones.Altera est ꝙ ingrediatur
velut meus nuncius vsq; ad cōspectū tuū.veniet enim deprecatiue intelligendū est . Altera.inclina au/
rē tuā laudationi meę.More humano petit inclinationē auris ad attendendū orationi suę. Quā ideo
vocat laudationē,quia ad laudandū deū tendit.Et hebraica dictio significat laudē mixtam cantui:ad
hoc enim tēdit vniuersa hęc oratio vt chr̄s resurgat laudādo & cantādo deū.¶ Quia(ecce cā duplex)
saciata est/in hac vita,in malis/pœnę,aīa mea.Non dixit spūs meus sed aīa mea:qm̄ pars supior ani/
mi nō fuit passa,sed pars inferior/quā ꝓprie significat aīa ab animādi officio/quo respicit corpus infe/
rius se.Significāter quoq; describitur saciata:quia in chr̄o vnicuiq; viriū permissum est pati quod suū
erat/sine consolatione aliqua redundante ex parte aī superiore in īferiorem:vt damascenus & theologi
docēt.Et vitę meę.Altera cā est passio mortui.Et vitę meę ad foueā appulerūt.Nō solū in hac vita re/
pletus sum malis,sed etiam vita mea terminata est ad foueam/& tumuli quo ad corpus & inferni quo
ad aīam:quia vere mortuus sum & descendi ad inferos.

¶ **Reputatus sum.** Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractať illa particula/vitę meæ fo/
ueā appulerūt.Secūdo illa/die vocaui in nocte &c̄.ibi oculus meus.Tertio illa/saciata ī malis aīa mea/
ibi & ego ad te dñe.¶ Reputatus sum.Inter pœnas quas chr̄s mortuus sustinere ꝓ nobis voluit,ex/
plicať prima/credulitas hoīum ꝙ ipse descēderit ad infernū sicut alii hoīes.Reputatus sum cū descen/
dētibus putei/inferni:hoc est similis aliis descēdentibus in puteū inferni.fui sicut hō cui nō est fortitu/
do.Explanatio est dictę pœnę:qa fui apud hoīes reputatus sicut hō cui nō est fortitudo superās infer/
nū/sed succūbens pœnis inferi sicut reliq; hoīes.In mortuis liber/ quū tñ ego sim in mortuis/inter mor
tuos liber/in libertate mea est morari in īferno & nō morari:sicut in libertate mea fuit mori & nō mo/
ri/descēdere ad infernū & nō descēdere.¶ Sicut interfecti.Alia pœna est nulla spes hoīum de chr̄i resur/
rectione.Reputatus sum sicut iterfecti/nō a quocūq;,sed & ipsi a manu tua excisi sunt:hoc est tanq̄ iu/
ste diuina manu abscisi de hac vita.i.sicut interfecti a iustitia pro criminibus suis.iacētes sepulchri ꝙ
nō meministi ipoꝝ amplius:hoc est sicut sepulti ab antiquo quoꝝ nō est āplius recordatio.Vbi duas
cās desperationis humanę de resurrectiōe chr̄i pspice.Alterā ꝙ reputatus est abscisus a deo de hac vita:
ac per hoc nō rediturus ad vitā.Alterā ꝙ reputatus est sicut sepulti ab antiquo,quorum nō est recorda
tio/quoꝝ resurrectionē nullus expectabat.¶ Posuisti me.Tertia pœna nō est ęstimatiōis sed facti . Vñ
deū autorē eius significat.Et est pœna loci:quia aīa eius fuit in inferno/loco vilissimo . Posuisti me in
fouea inferioꝝ.Infernus fouea inferiorū diciť respectu foueaꝝ quæ sunt sup terrā.In obscuritatibus,in
profundis.Exaggerationes sunt describentes infernum ab obscuritate & situ remoto a nobis . ¶ Super
me confirmata ira tua.Quarta pœna est dilatio resurrectionis.Super me confirmata ira tua/differen/
do resurrectionē meā:& cūctis fractionibus tuis afflixisti.Vocat sepe ꝓpheta hic tribulatiōes fractio/
nes/ab vndis maris fractis ab obstaculis/assimilādo mala sua illis vndis.Acsi aperte diceret ꝙ vniuer/
sa mala a te patior.Prius enim dixerat reputatus sum &c̄.mō declarat a deo cūcta sibi mala prouenis/
se.Et vere sic est.¶ Longe fecisti notos meos a me.Explicatio est in spē ꝙ discipuli eius pdiderūt fidē.Et
sic longe/elongatione infidelitatis,fecisti/subtrahendo donū fidei,notos meos/discipulos meos,a me.
¶ Et quod plus est,posuisti me abominationē eis. Quinta est hęc pœna/qua habitus est vt abomina/
bilis ēt viris ꝓbis.vñ vt abominabile die sabbati/remotū est corpus eius a cruce.Et sic ēt discipulis fuit
abominabilis in die sabbati.Carceratū & nō exibo:hoc est clausum in sepulchro sigillato cū custodi/
bus vt nō possim exire.ne forte veniāt discipuli eius & furenť eum.Hmōi.n.conclusio & subsecuta est

ad abominationē cōmunem ne corpora manerēt sabbato in cruce/& annexā habuit abominationē in cā:qm̄ tanq̄ seductoris corpus custodiebatur vsq: in diem tertium.

Oculus meus. Tractaṫ hic illa particula/dñe deus salutis meę die clamaui &c̄.describēdo recursum suū ad deū. Tū quo ad modū.ex parte oculoꝝ.Oculus meus lāguit ab afflictione/suspensus in orone; vocaui te dñe/actus orādi est.Ex pte tpis.in tota die.Et ex parte manuū.expandi ad te palmas meas.Et itēdit per hęc corporalia signa recursum aię christi ad deū ex oībus viribus suis.⁋ Tū quo ad petitionē.Nunqd mortuis.Hæc est petitio resurrectionis.Vbi aduerte aduentū mesię ordinatū a deo ad officiū p̄dicandi & p̄dicationē cōfirmandi miraculis.Quod ipse chr̄s p seipm̄ executus est:& vtrunq; cōmisit discipulis.Vn̄ scriptū est.illi aūt ꝓfecti p̄dicauerūt vbiq;,dño cooperāte & sermonē cōfirmāte sequētibus signis.Fructus aūt est vt cognoscaṫ & laudeṫ deus.Hæc oīa in hac petitione afferunṫ velut impossibilia nisi ipse chr̄s resurgat.Nunqd mortuis facies separatū/hoc est multitudinē miraculorū/me nō resurgente sed inter mortuos morāte nunqd officiū meū faciēdi miracula adimplebis in mortuis? quasi dicat nō.an mortui surgēt/me in inferno morāte,& cōfitebunṫ te/confessione laudis?quasi dicat nec ista vtilitas erit.⁋ Nunqd narrabiṫ in sepulchro gr̄a tua/officium predicādi nunqd exercebiṫ inter mortuos?in sepulchro.i.in hoībus qui fuerunt sepulti:veritas tua in pditione/in vano/seu in terra pditionis/in īferno?Et describit vniuersam materiā p̄dicationis per gr̄am & veritatem:quia vniuersę vię dñi gratia & veritas.quasi dicat nec hoc erit.⁋ Nunqd cognoscetur in obscuritate separatum tuum, & iustitia tua in terra oblita?Tāgit reliquum fructum velut impossibilem in īferno.Ex q̄bus oībus īfertur necessitas proprię resurrectionis/vt prędicetur viuentibus tam gratia q̄ veritas dei/& fiant mirabilia,& viuentes laudent deum cognitis mirabilibus & iustitia eius.

Et ego ad te dñe. Tractaṫ hic illa particula/saciata est in malis aīa mea/repetēdo recursum ad deum: qm̄ in principio psalmi proposita est orō pro vtraq; cā.Et ego ad te dñe clamaui/clamore cordis:& mane/diluculo,oratio mea p̄ueniet te.⁋ Quare dñe.Incipit afferre merita passionum suarum in hac vita ad petēdam resurrectionem. Hactenus.n.petiit illā ex officio p̄dicandi & fructu p̄dicationis/ pręmissis malis quę mortuus sustinuit.Quare dñe relinques aīam meā/in īferno:abscondes facies tuas a me/differendo resurrectionem.Tanq̄ diceret.nulla est causa,sed adsunt merita resurgendi. ⁋ Et in primis pauper ego/fui.ad lr̄am in tota vita sua fuit pauper.Et obiens a puero:hoc est a pueritia semp fui velut moriens/prę multitudine passionum.portaui timorem tuum/plenus fui semp timoris tui,conturbabor seu dubitabo:hoc est inde secutū est ꝙ fui turbatus pluribus modis/a iudęis &c̄. Vel (& in idem redit)inde secutū est ꝙ fui similis dubitāti ob varias iudęoꝝ persecutiones. Futurū cōturbabor/ respicit pręteritū portaui. ⁋ Super me transierūt iræ tuæ.Mala pœnæ appellat iras dei:quia iratoꝝ est punire.Et terrores tui/velut cōminantes mala pœnæ, cōtristauerūt me.Terrores dei appellat pręuisa mala quæ erat passurus.sustinuit.n.chr̄s nō solum cruciatum passionis,sed ēt ꝓpassionis/ præcogitando futuram passionē.vnde & ipse dixit tristis est aīa mea.⁋ Circundederunt me quasi aquę tota die/penetrātes circumcirca:circūierunt super me pariter.nā simul passus est oīa genera passionū ƀm omnes partes:vt facile est ex euangelio colligere.⁋ Longe fecisti a me amicū & sodalem,notos meos obscuritate.Supius dixit mortuus/longe fecisti notos meos a me elongatione fidei:modo de iis quę passus est in vita dicit ꝙ longe fecit notos suos a se.Et declarans quando/dicit obscuritate:hoc est tempore quo fui in statu ignominię.tēpore siquidē passionis nullus amicorum comparuit corā pilato aut herode aut pontificibus pro ipso.Hæc sunt merita ratione quorum petit resurgere:iuxta illud.factus obediēs vsq: ad mortem,propter quod & deus exaltauit illum.Et rursus.oportuit pati christum , & ita intrare in gloriam suam. Amen.

⁋ VVLGATA EDITIO. ⁋ Intellectus ethan ezraitæ. LXXXVIII.

MIsericordias domini:in æternum cantabo.
In generatione & generatione:annūciabo ueritatē tuā in ore meo.
Quoniam dixisti in ęternum misericordia ędificabitur in cœlis : præparabitur ueritas tua in eis.
Disposui testamentum electis meis:iuraui dauid seruo meo/usq; in ęternum pręparabo semen tuum.
Et ędificabo in generatione & generatione:sedem tuam.
Confitebuntur cœli mirabilia tua dñe:etenim ueritatem tuā in ecclesia sanctorum.
Quoniam quis in nubibus ęquabitur domino:similis erit domino in filiis dei?
Deus qui glorificatur in consilio sanctorum : magnus & terribilis super omnes qui in circūitu eius sunt.

Domine deus uirtutũ quis similis tibi? potens es domine & ueritas tua in circuitu tuo.
Tu dominaris potestati maris: motum autem fluctuum eius tu mitigas.
Tu humiliasti sicut uulneratũ supbũ: in brachio uirtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.
Tui sunt cœli & tua est terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem & mare tu creasti.
Tabor & hermon in nomine tuo exultabunt: brachium tuum cum potentia.
Firmetur manus tua & exaltetur dextera tua: iustitia & iudicium pręparatio sedis tuæ.
Misericordia & ueritas pręcedent faciem tuã: beatus populus qui scit iubilationem.
Domine in lumine uultus tui ambulabunt: & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur.
Quoniã gloria uirtutis eorũ tu es: & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.
Quia domini est assumptio nostra: & sancti israel regis nostri.
Tunc locutus es in uisione sanctis tuis & dixisti. posui adiutorium in potente: & exaltaui electum de plebe mea.
Inueni dauid seruum meum: oleo sancto meo unxi eum.
Manus enim mea auxiliabitur ei: & brachium meum confortabit eum.
Nihil proficiet inimicus in eo: & filius iniquitatis non apponet nocere ei.
Et concidã a facie ipsius inimicos eius: & odientes eum in fugam conuertam.
Et ueritas mea & misericordia mea cũ ipso: & in noĩe meo exaltabit' cornu eius.
Et ponam in mari manum eius: & in fluminibus dexteram eius.
Ipse inuocabit me. pater meus es tu, deus meus & susceptor salutis meę.
Et ego primogenitum ponam illum: excelsum prę regibus terrę.
In ęternum seruabo illi misericordiam meam: & testamentum meum fidele ipsi.
Et ponam in seculum seculi semen eius: & thronum eius sicut dies cœli.
Si aũt dereliquerint filii eius legem meam: & in iudiciis meis non ambulauerint.
Si iustitias meas prophanauerint: & mandata mea non custodierint.
Visitabo in uirga iniquitates eorum: & in uerberibus peccata eorum.
Misericordiam autẽ meam non dispergam ab eo: neq; nocebo in ueritate mea.
Neq; prophanabo testamentum meũ: & quę procedunt de labiis meis non faciã irrita.
Semel iuraui in sancto meo si dauid mentiar: semen eius in ęternum manebit.
Et thronus eius sicut sol in cõspectu meo & sicut luna pfecta in æternũ: & testis in cœlo fidelis.
Tu uero repulisti & despexisti: distulisti christum tuum.
Auertisti testamentum serui tui: prophanasti in terra sanctuarium eius.
Destruxisti omnes sepes eius: posuisti firmamentum eius formidinem.
Diripuerunt eum oẽs transeuntes uiam: factus est opprobrium uicinis suis.
Exaltasti dexteram deprimentium eũ: lętificasti omnes inimicos eius.
Auertisti adiutorium gladii eius: & non es auxiliatus ei in bello.
Destruxisti eum ab emundatione: & sedem eius in terra collisisti.
Minorasti dies temporis eius: perfudisti eum confusione.
Vsquequo domine auertes in finem: exardescet sicut ignis ira tua?
Memorare quę mea substantia: nunquid enim uane cõstituisti oẽs filios hominum?
Quis est homo qui uiuet & non uidebit mortem: eruet aĩam suam de manu inferi?
Vbi sunt misericordię tuę antiquę domine: sicut iurasti dauid in ueritate tua?
Memor esto dñe opprobrii seruoꝝ tuoꝝ: quod continui in sinu meo multaꝝ gentium.

Quod exprobrauerunt inimici tui dñe:quod exprobauerũt cõmutationem christi tui.
Benedictus dominus in ęternum:fiat fiat.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Intelligẽtia ethan ezrachitę. LXXXIX.

1 Propheta. GRatias domini[4] ęterno cantabo:generationi & generationi notifica-
bo ueritatem tuam in ore meo.
2 Quia dixi.mundus gratia ędificabitur,cœlos firmabis:ueritas tua in eis.
3 Deus.Ferii fœdus electo meo:iuraui dauid seruo meo.
4 Vsq; ęternũ stabiliã semẽ tuũ:& ædificabo generatiõi & gñationi thronũ tuũ. Selah.
5 Propheta Et cõfitebũt coeli separatũ tuũ dñe[4]:ẽt ueritatẽ tuã in ecclesia sanctorum.
6 Quoniã quis in cœlo ęstimabitur dño[4]:assimilabitur dño[4] in filiis deorum?
7 Deus roboratus in secreto sanctoꝝ multo:& timẽdus sup cũctis circũdantibus eum.
8 Dñe[4] deus exercituum quis sicut tu? fortis dñe,& ueritas tua circũitibus tuis.
9 Tu dominans in superbia maris:& eleuante undas suas tu comprimes eas.
10 Tu cõtriuisti quasi uulneratũ superbiã:i brachio fortitudinis tuę dispsisti inimicos tuos.
11 Tibi cœli ẽt tibi terra:orbem & plenitudinem eius tu fundasti ipsa.
12 Aquilonẽ & dextrũ tu creasti ipsos:tabor & hermon in noĩe tuo laudabũt.
13 Vox mõtiũ Tibi brachiũ cũ fortitudie:roborabit manꝰ tua,& exaltabit dextera tua.
14 Iustitia & iudiciũ pręparatio throni tui:gratia & ueritas pręuenient facies tuas.
erunt
15 Propheta Btitudines populi scientiũ clangorẽ:dñe[4] in luce facieꝝ tuarũ ambulabũt.
16 In noĩe tuo exultabũt tota die:& in iustitia tua exaltabuntur.
17 Quia gloria fortitudinis eoꝝ tu:& in uoluntate tua eleuabis cornua nostra.
ascribitur
18 Quia dño[4] scutum nostrum:& sancto israelis rex noster .
19 Populus. Tũc locutus es in uisione gratioso tuo,& dixisti. Vox dei recitata posui ad-
iũtorium super fortem,exaltaui electum de populo.
20 Inueni dauid seruum meũ:in oleo sanctitatis meę unxi eum.
21 Qꝫ manus mea firma erit cum eo:etiam brachium meum roborabit eum.
22 Non eleuabitur inimicus in eo:& filius iniquitatis non affliget eum.
23 Et conteram a faciebus eius angustatores ipsius:& osores eius percutiam.
24 Et ueritas mea & gratia mea cum eo:& in noĩe meo exaltabitur cornu eius.
25 Et ponam in mari manum eius:& in fluminibus dexteram eius.
26 Ipse uocabit me.pater meus tu,deus meus & fortitudo salutis meæ.
27 Etiam ego primogenitum dabo eum:excelsum regibus terrę.
28 Eterno custodiam ei gratiam meam:& pactum meum fidele ei.
29 Et ponam ęterno semen eius:& thronum ipsius sicut dies cœlorum.
30 Si derelinquent filii eius doctrinam meã:& in iudiciis meis non ambulabunt.
31 Si statuta mea maculabunt:& pręcepta mea non custodient.
32 Et uisitabo in uirga rebellionem eorum:& in plagis iniquitatem eorum.
33 Et gratiam meam non frangam ab eo:& non mentiar in ueritate mea.
34 Non maculabo pactum meum:& exitum labiorum meoꝝ non mutabo.
35 Semel iuraui in sanctitate mea:si dauid mentiar?
36 Semen eius sempiterno erit:& thronus eius sicut sol coram me.
37 Sicut luna stabilietur semper:& testis in cœlo fidelis. Selah.
38 Populus.Et tu reliquisti & abominatus es:indignatus es cum christo tuo.

39 Fecisti uacare pactum serui tui:maculasti terrę coronam eius.
40 Rupisti omnes macerias eius:posuisti munitiones eius ruinam.
41 Diripuerũt eum oẽs transeuntes uiam:fuit opprobrium uicinis suis.
42 Eleuasti dexterã angustatorum eius:lętificasti omnes inimicos illius.
43 Etiam reuerti facies aciem gladii eius:& non erexisti eum in prælio.
44 Cessare fecisti mundiciam eius:& thronum illius terrę detraxisti.
45 Abbreuiasti dies pueritiarum eius:amiciuisti super eum ignominia. Selah.
46 Vsqȝquo dñe[4] absconderis,ęterno?ardebit quasi ignis indignatio tua?
47 Memento,ego quanti tẽporis:super quã uanitatem creasti oẽs filios adam.
48 Quis uir uiuet & non uidebit mortẽ:saluabit aĩam suam de manu foueę?Selah.
49 Vbi (sunt) gratię tuę priores domine†: (quas) iurasti dauid in ueritate tua? † dñi mei
50 Recordare dñe† opprobrii seruoꝝ tuoꝝ: (quia) portaui in sinu meo omne multoꝝ populoꝝ. † dñi mei
51 Qꝫ exprobrauerunt inimici tui dñe[4]:qꝫ exprobrauerunt uestigia christi tui.
52 Benedictus dominus[4] ęterno:amen & amen.

TItulus est.Intelligẽtia ethan ezrachite.Ethan vnus fuit ex cãtoribus.1.parali.25.Ezrachita denominaẽ a loco. Cui itellectus eoꝝ quę in pñti psalmo scribunẽ attribuiẽ.est.n.ethan in hebręo datiui casus.Ita qꝫ psalmus iste vocaẽ intelligentia tũ ꝑpter doctrinã,tũ ꝑpter intelligẽtiã futuroꝝ.
¶ Materia psalmi est diuina laus perpetua ob gratiam & veritatem dei manifestatas tum ex cõibus,tum ex speciali promissione facta dauidi de perpetuitate regni eius.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta cantat gr̃as ac veritatem dei.Et a supremis inchoans,deũ supra oẽs spũales substantias,creatorem ac dominum cœloꝝ & terrę,mirabilem ac laudabilem in mari rubro,in hermon,in tabor,& beato in hierusalem populo pertrãsiens declarat:ad diuinamqꝫ promissionem de perpetuo dauidis regno deuenit.Et vbi velut violatam plorandam prędixit a populo,supplicãtem tunc desolatum populum pro acceleratione aduentus mesiæ describit.
¶ Personę loquentes sunt propheta,deus,montes,& populus.

GRatias domini.Diuidiẽ psalmus in partes duas:propositiuã materię,& executiuã,ibi & confitebunẽ. ¶ Proponit duo.s. cantaturum se gr̃as domini,& notificaturum veritatem dei. Vniuersę viæ dñi sunt gratia & veritas.Duplici mõ promittit:scilicet cantando.in quo intellige oẽm modum laudis.& notificando:in quo cõprehendiẽ oĩs modus doctrinę.Primũ extẽdit ad ęternitatem:quia diuina laus nunq̃ cessabit,sed perseuerabit etiam in æterna patria.Secũdum successiuis generationibus applicat:quia doctrina ẜm successionẽ generationum durabit.Quod autem dicit in ore meo,refertur ad vtrunqꝫ:cantũ scilicet & notificationem.Quod impletur,dũ proprio ore ꝑpheta protulit hũc psalmum & laudis & doctrinę.¶ Quia dixi.Duplicẽ subiungit rõnem promissorum. Ita qꝫ ordo est.Ideo gratias dñi ęterno cantabo,ideo generatiõi & generationi notificabo veritatẽ tuam in ore meo,quia dixi,interiori verbo cordis & intellexi & explicaui,hęc videlicet.mũdus gratia ædificabiẽ. vere mũdus creatus est ex sola diuina gr̃a:nulla.n.merita p̃cesserũt quibus debereẽ creatio mundi.Futurũ aũt ædificabiẽ,non significat futurũ respectu ꝑphetę sed respectu gratię.isinuauit enim ꝑpheta qꝫ respectu diuinę gratię mundus fuit futurus:vt hinc etiã oĩfariam intelligas gr̃a ædificatũ mundũ.Cœlos firmabis.Primę partes mundi sunt cœli.& ipsi cœli sunt vere firmi:nam elementa generanẽ & corrũpuntur ẜm partes.Non solum intellexi qꝫ gratia mũdus ædificabitur,sed qꝫ gratia cœlos natura incorruptibili firmabis. Veritas tua in eis.Dixi quoqꝫ qꝫ nõ sola gratia sed & veritas tua in eis,cœlis ac mundo est.¶ Et inter alias veritates tuas existẽtes in eis est vna hęc:scilicet.Ferii fœdus. Introducit ꝑpheta deum explicantẽ hanc spãlem veritatem.ferii fœdus electo meo,dauidi. Vnde & ipse dauid.2.reg.23. dicebat. nec tanta est domus mea apud deũ vt pactum æternum iniret mecũ,firmum in oĩbus atqꝫ munitum. Iuraui dauid seruo meo,hoc scilicet. vsqꝫ æternum stabiliam semẽ tuum,& ędificabo generationi & generationi thronũ tuũ.Perspice in hac promissione perpetuitatẽ seminis & regni. Cæsaris enim regnum adhuc durat in cęsaribus,sed nõ semen:& saulis semen durauit sed non regnum. Vtrunqꝫ itaqꝫ promittit deus dauidi.Quod adimpletum est in mesia ex semine dauidis rege æterno.Collige ergo qꝫ ideo propheta gratias & veritatem domini dicet,quia perspexit qꝫ gratia & veritate tam mundus q̃

promissio mesiæ constat. Et hæc est materia psalmi.

¶ Et cõfitebuntur. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat illa particula, gras dñi &c. rõne mũdi & cœlorum. Secũdo tractat eadẽ particula rõne pmissionis factę dauidi, ibi tũc locutus es in visione. ¶ Tractãdo itaq; q mũdus & cœli pbent materiã laudandi diuinã grãm & docẽdi diuinã veritatem, tali pcedit ordine. Primũ apit veritatẽ de deo ex cœlestibus notam. deinde grãm mirabilium mundo manifestatam vsq; ad tẽpora dauidis, ibi tu dominans. ¶ Et cõfitebunt, materiã confitendi dabũt, cœli, cœlestia corpora, separatum, hoc est mirabile, tuũ dñe. Familiare est hebreæ linguę vti singulari numero tanq̃ genere multa comprehendẽte: separatum tuum. i. genus mirabiliũ tuorum. quod constat esse opus gratiæ dei. & veritatẽ tuã, rerũ diuinarũ, non apud quoscunq;, sed in ecclesia, in conuẽtu, sanctorum, hoc est hoĩum mũdę mẽtis & dicatę diuinis. non enim oĩbus datum est ex diuinis cognitis p cœlestia corpora laudare deũ. Vnde & ad ro. 1. reprehẽdunt phi: qui quũ deum cognouissent nõ sicut deũ glorificauerũt. ¶ Quoniã quis in cœlis ęstimabit dño. Ecce veritas diuina quã cœli cõfitent: scilicet excellentia dei sup oẽs substantias spũales, quas angelos dicimus. inuisibilia. n. dei p ea q̃ facta sunt (& pcipue cœlestia corpora) intellecta, cõspiciunt, sempiterna quoq; virtus eius & diuinitas inqt apostolus ad ro. 1. Et pptere a ppheta dicit. Quoniã quis in cœlis, in qbus dicimus habitare deos, ęstimabit dño, nõ solũ nõ ęquabit sed nec ęstimabit relatus ad dñm? quasi dicat nullus. Et vere sic est: qm dñs est actus purus, reliquę aũt intelligentię sunt actus admixti potentiæ. Assimilabit dño in filiis deorum? Filii deorum appellant eędẽ intelligẽtiæ, p quãto sunt naturę spũalis: spũs. n. est deus. & quo ad hoc sunt quasi eiusdẽ naturę cum deo: sicut filii sunt eiusdẽ naturę cũ patre. Quia tñ maior est dissimilitudo earũ ad deũ q̃ similitudo, ideo appellãdo eas filios negat similitudinẽ, dicendo quis assimilabit? quasi dicat nullus: qa solus deus est actus purus, infinite distãs ab oĩbus admixtis potẽtiæ. ¶ Deus roboratus in secreto sanctorum multo. Ne putares ex ĩbecillitate ĩtellectus nři pnunciari tantã dei excellẽtiã, declarat ppheta q relatus deus ad secretũ (hoc est a nobis remotissimũ) cõsortiũ sanctorum spũum quos angelos dicimus, ĩuenit magis roboratus. More humano describit maiorẽ excellẽtiã cognosci de deo in illo secreto q̃ a nobis dicat. Et ppea dr metaphorice roboratus: vtpote cognitus maioris excellẽtię, potẽtię &c. Et timẽdus sup cũctis circũdãtibus eũ. Ptãs illatiua mali supnis spiritibus, significat in deo p hoc q describit timẽdus (pculdubio vt potẽs ĩferre malũ) sup cũctis circũdãtibus eũ, cœlestibus spiritibus. oĩa. n. ĩ nihilũ redigerẽt nisi ea manus dei cõseruaret. ¶ Dñe deus exercituũ qs sicut tu? q. d. nullus. fortis dñe, fortitudine oĩpotẽtię: & veritas tua circũitibus tuis, clara est. qa a nobis satis obscure cognoscit sicut lux solis a noctua. Hęc sunt q̃ cœli cõfitẽda pbẽt de veritate diuina ecclesiæ sanctorum.

Tu dñans. Declarata veritate diuina cõfitẽda, subiũgit grãm mirabiliũ manifestatorum in mũdo, inchoãs a notioribus effectibus mirabilibus. s. a mirabilibus in elemẽto aquę, diuidendo mare rubrũ tũ ad saluãdos hebręos, tũ ad submergẽdos ęgyptios. ¶ Tu dñans in supbia maris, & eleuãte vndas suas tu cõprimes eas. Mare rubrũ describit a cõditionibus cõtrariis miraculo. s. eleuatione vndarum excellentiũ: has. n. habet suapte natura mare. Et deus ostẽdit se dñm vndarum excellentiũ maris: dũ diuisit aquas, & velut murũ solidas reddidit a dextris & a sinistris. qd est totaliter cõtrariũ fluctibus marinis. Et hoc quo ad salutẽ populi israel. Futurũ cõprimes, respicit dñium diuinũ. ¶ Tu cõtriuisti quasi vulneratum supbam, ęgyptũ, hoc est ęgyptiacũ populũ in mari rubro. Assimilat submersionẽ ægyptiorum vulneri: vt intelligas q fuit velut actio diuina sicut vulnus est actio percutientis. Vnde & tunc dixerunt ægyptii. fugiamus israelem, dñs enim pugnat pro eis cõtra nos. In brachio fortitudinis tuæ dispsisti, mortuos, inimicos tuos, ægyptios per littora maris. ¶ Tibi cœli. Post dñium aquarum probatũ a mirabili effectu, subiungit dñium reliquarũ partium mũdi, non solum eadem rõne sed & ratione creationis. Tibi cœli, subdunt, & tibi terra, subdit: quia orbem & plenitudinẽ eius, aĩalia & vegetabilia, tu fundasti, a fundamẽtis creasti, ipsa. ¶ Aquilonẽ & dextrũ tu creasti. Per dextrũ intellige primũ mobile, quod est supremũ cœlũ, significatũ per dextrum quia motus eius incipit a dextera parte: vt phi tradũt in secũdo cœli. Per aqlonẽ intellige reliqua corpora cœlestia, significata p septẽtrionẽ: qa motus eorum ĩcipit versus septẽtrionẽ: qm ĩcipit ab ariete versus taurũ. constat aũt septẽtrionalem viã esse ab ariete versus taurum. Et sic probauit cœlos esse dei, quia aquilonem & dextrum creauit: & terram esse dei, quia orbẽ terræ & plenitudinem eius fundauit. ¶ Tabor & hermon. Post dominium omnium partium mundi, subiungitur gratia mirabilium gestorum in introductione populi israel in terram promissionis. quam nominat a duobus montibus. Ab hermone quidem ratione principii: quia ibi fuit prima possessio terræ. ibi enim ruben & gad & media tribus manasse, portiones suas acceperunt, deuastatis regibus amorręorum seon & og viuente adhuc moyse. Tabor vero ratione victorię tempore delborę inde habitę diuinitus: vt dicitur iudi. 4. & 5. Meminit autem specialiter horum: quoniam summatię pertransire intendit propheta. & propterea tangit alterum circa initium & alterum circa prosecutionem post mortem seniorum: scilicet iosue & aliorum timentium deum quando in populo insurrexerunt mala multa. Vnde & intermedia vix quodammodo tangit. Tabor itaq; & hermon, initium &

proſecutio victoriæ,in nomine tuo laudabunt tuum brachium cũ fortitudine/cõtra inimicos.¶ Ro
borabitur manus tua.Intermedia tangũtur introducendo montes/hoc eſt populum victorioſum,lau
dãtes deũ/humano more ſupplicãdo ꝓ ꝓſpero ſucceſſu.Roborabitur manus tua/contra inimicos no
ſtros,& exaltabitur dextera tua/proſternendo eos.℣ Iuſtitia & iudiciũ.Ne putes iniuſtum peti,iuſtitia
inquit/in executione,& iudicium/in ſententia contra hoſtes,pręparatio throni tui.Sedes dei locanda
erat in hieruſalem:ob quod oportuit ius dicere & iuſtitiam exercere in idolatras habitatores locorum
illorum.Sic enim iudicium & iuſtitia ꝑparauerũt ſedem dei,pro quãto exterminarunt idolatras vt ha
bitarẽt cultores dei/& ſic ibi locaretur ſedes dei. In ſanctoſanctorum erat tabella ſuſtentata a cherubi/
nis quæ appellabatur ſedes dei. Gratia & veritas pręuenient facies tuas. contra hoſtes iuſtitia &
iudicium, pro nobis gratia & veritas. Gratia quidem / quia ſine noſtris meritis: veritas autem/
quia promiſiſti patribus terram hanc. ¶ Beatitudines/ſunt, populi ſcientium clangorem. Effectus
intẽtus deſcribitur fœlicitas populi ſciẽtis per experiẽtiã clangorem/ feſtiuum ſonũ diuinarũ ſolẽnita/
tũ.Et intẽdit ꝙ introducto populo & quietẽ adepta ſede dñi/beatus eſt populus cõcurrẽs ad ſolẽnita/
tes dñi.℣ Dñe in luce facierum tuarũ. Vt intelligas rationẽ quare populi dixerit eẽ beatitudines,decla/
rat partes beatitudinis.Prima eſt in intellectu.Dñe in luce faciei tuę/gratiæ tuę,ambulabũt/guberna/
bũt ſe. In noie tuo(ſecũda pars ſpectat ad affectũ)exultabunt tota die/nõ in noie proprio gaudebũt.
Et in iuſtitia tua.Tertia pars ad proſperitatẽ exteriorũ rerũ ſpectat. Et in iuſtitia tua/ in obſeruatione
iuſtificationũ tuarũ,exaltabuntur/quo ad tẽporales res.Et merito.Quia gloria fortitudinis eorum tu.
ratio enim glorificãdę fortitudinis populi tu es,non virtus eoꝝ:& in volũtate tua/nõ ex debito,eleua/
bis cornua nr̃a/ptãtes noſtras.Quia dño(datiui caſus eſt)ſcutũ nr̃m:hoc eſt ꝗa defenſio nr̃a nõ nobis
ſed dño aſcribẽda eſt.& ſancto(datiui quoq; caſus ẽ)iſraelis rex nr̃:hoc eſt & nr̃ rex dauid ſancto iſrae/
lis.i.deo aſcribit̃.factus.n.ẽ dauid rex ꝗa deus elegit ipm̃ ĩ regẽ:vt ſcriptũ ẽ tã in prio q̃ ĩ ſcdo regũ.& ꝓ/
pterea dr̃ ꝙ rex nr̃ aſcribit̃ ſancto iſraelis.Hę ſũt gr̃æ diuinę in mũdo viſę ſimul cũ veritate diuina(q̃s
ꝓpheta dicturũ ſe ſpopõdit)vſq; ad tẽpora dauidis.vnde & ad regẽ dauidẽ terminauit eas.

Tũc locutus es. Tractat̃ hic iterũ gr̃a & veritas dñi ſuper ꝓmiſſione facta dauidi(vt ĩ principio pſal
mi ꝓpoſitũ fuit)tali ordine.Prio refert̃ diuina ꝓmiſſio.Secũdo introducit̃ populus tanq̃ querulus nõ
ſeruatę ꝓmiſſionis/ibi & tu reliquiſti.¶ Tũc/qñ dauid rex noſter datus eſt a te,locutus es in viſiõe gra/
tioſo tuo/nathan ꝓphetę:vt patet.2.reg.7.& dixiſti/hæc quæ ſequũtur.Poſui adiutorium ſuper fortẽ/
dauidem.fortem ꝗdem cõtra vrſum & leonẽ:adiutũ vero cõtra goliath.& mediãte hoc adiutorio exal/
taui electum/a me dauidẽ,de populo.erat. n.vir popularis:vtpote vacãs paſcendis ouibus.Inueni da/
uid ſeruum meũ/timentẽ deum:in oleo ſanctitatis meę vnxi eum/in regem.primo per ſamuelem:dein/
de ſuper iuda:& demum ſuper totũ iſrael.Sic aũt vnxi eum.ꝙ manus mea conſeruatiua,firma erit cũ
eo:etiam brachium meum/augmentatiuum,roborabit eum. Non eleuabitur inimicus/ſaul,in eo/in
eius depreſſione:& filius iniquitatis/idem ſaul,non affliget eum/cõterendo.Et conterã a faciebus eius
anguſtatores ipſius:& oſores eius percutiam.quod fuit adimpletum in monte gelboe.Et veritas mea/
adimplens promiſſa,& gratia mea/ſine dauidis meritis,cum eo:& in nomine meo exaltabitur cornu
eius/ad regnum.Ad literam ſiquidem dauid fuit promotus ad regnũ nomine dei/tanq̃ deus hoc reue/
lauerit:vt clare patet in ſecũdo regũ.& ruſus bella dauid gerebat in nomine domini:& ſic exaltabatur
poteſtas eius/tanq̃ agentis ꝑlia domini.Et ponam in mari/mediterraneo,manum eius:& in flumini/
bus/ſyrię vſq; ad euphratẽ,dexteram eius.Quod conſtat adimpletum.2.reg.8.℣ Ipſe vocabit me/ hoc
eſt vocare poterit me,pater meus tu.Dixi vocare poterit:quia nuſq̃ inueni dauidem auſum fuiſſe vo/
care deum patrem.quãuis tanta diuina gratia donatus fuerit vt vocare potuerit deum patrem ſuum.
Et intendit per hoc ꝙ dauid regnum recognoſcet a deo tanq̃ a patre:quia non ex ſucceſſione regię ori
ginis regnum obtinuit,ſed ex adoptione.ita ꝙ deus cuius eſt regnum adoptauit ſibi dauidem in filiũ/
velut ſucceſſorem regni.Et propterea dicitur.ipſe vocabit me,pater meus/adoptione,tu/es: deus meus
& fortitudo ſalutis meę.Quia pr̃/a te hẽo regnũ:ꝗa deus/a te hẽo eẽ:ꝗa fortitudo/a te ſaluatus ſũ.reco
gnitio.n.bñficioꝝ deſcribit̃.Et ego/pr̃,ꝑogenitũ dabo eũ/cõferẽdo ipſi regnũ:ꝑogenitorũ.n. ẽ ſucce
dere ĩ regno.excelſũ regibus terræ.& ẽ datiui caſus regibus.Quod fuit adĩpletũ quũ dauid excelſus fuit
apud reges,ñ ſolũ ꝓſtratos ab ipo ſed ẽt nõ ꝓſtratos:vt regẽ tyri/regẽ thou &c̃.quoꝝ mẽinit liber regũ.
Æterno cuſtodiã ei gratiã meam/qua elegi ipſum in regẽ:& pactum meũ/quod pepigi cum eo de me/
ſia,fidele/erit,ei.Et ponam ſempiterno ſemen eius.quod adimpletum fuit in meſia.& thronũ eius / re/
giũ,ſicut dies cœlorum/excelſum & indeficientem.Licet enim apud nos quandoq; ſit dies & quandoq;
nox propter vmbram terræ,in cœlis tamen ſemper eſt dies:quia non pertranſit vmbra terræ lunam.

Si derelinquẽt. Deſcripta promiſſione diuina quo ad ſubſtãtiã,deſcribunt̃ cõditiones eius in caſu q
euenire poſſet.Si aũt derelinquẽt filii eius/dauidis,doctrinã meã/hoc eſt legem meam/non curando de
ea:& in iudiciis meis/ꝑceptis ſcilicet iudicialibus,nõ ambulabunt.Si ſtatuta mea/cęrimonialia,macu
labũt.Dictio hebraica quã interꝑtes vocãt ſtatuta,ſignificat ꝑcepta quoꝝ nõ ẽ rõ niſi ꝗa ſic iſtitutũ ẽ:

qualia sunt præcepta cærimonialia. Et pręcepta mea/moralia, non custodient. Nota hic ꝙ non dicit si ipse dauid peccabit, sed si filii eius peccabũt: vt relinquat dauidem in timore & suspensum an si ipse peccauerit deus seruet ei promissionem. Vnde quum post hanc promissionem cõmisisset adulterium & homicidium/timuit ꝙ deus non seruaret sibi hanc promissionem, qua se indignum reddiderat. Et visitabo in virga/paterna castigatione (iuxta illud. qui parcit virgę odit filium suũ. prouer. 13.) rebellionem eorum/filiorum: & in plagis/flagellorum, iniquitatem eorum. Et gratiam meam non frangam ab eo. Nota conditiones in euentu: scilicet ꝙ puniet filios sed non auferet gratiam a dauide. & nõ mentiar in veritate mea/iam dicta de regno eius. Non maculabo pactum meum, & exitum labiorum meorum non mutabo. Semel iuraui in sanctitate mea/vtpote non habens maiorem per quem iurem: si dauid mentiar? Lege hoc interrogatorie: non ad interrogandum sed referendo quęstionem an ego mentiar dauidi/an cum effectu adimplebo quod promisi dauidi de mesia an nõ? hanc enim tacitam quęstionem introducit deus/vt ostendat se immobiliter promisisse: & ab hac inchoat. Ita ꝙ ordo literę ẽ. si dauid mentiar? imperfecta est locutio: & consueta homini inter loquendum confirmanti se verificaturum quod dixit se facturum. Cõsueuimus enim in tali locutione & dispositione positi dicere. si ego mentiar? si ego faciam? & similia. intendentes ꝙ non vertatur in dubium/ꝙ non vertatur in conditionalem si. Et tunc subiũgitur. Semel iuraui in sanctitate mea, semen eius sempiterno erit &c̃. excluditur enim sic conditio/excluditur dubitatio, commemorando ꝙ iam semel iuraui/iam iureiurando firmaui. Sed litera transposita est causa metri. Semen eius sempiterno erit. quod adimpletum est in mesia. Et thronus eius/regia dignitas, sicut sol coram me/ęternus, sicut luna stabilietur semper: & testis in cœlis fidelis. Apoc. 1. & a iesu christo qui est testis fidelis.

Et tu reliquisti. Hactenus locutus est deus: deinceps loquitur populus israel post regnum zedechiæ vltimi regis ex semine dauidis vsq; ad tempus mesię. Introducit siquidem propheta huiusmodi populum videntem nõ esse amplius aliquem regem de semine dauidis/voce admirationis & lamẽtationis primo narrãtem: & deinde supplicantem pro aduentu mesię/ibi vsq; quo domine. ℂ Nota hic primo ꝙ huiusmodi voces querulę introducuntur a propheta ad erudiendum successores de futuro euentu: scilicet ꝙ priuabitur multo tempore progenies dauidis regno/anteq̃ veniet mesias. vt quum hoc viderint fieri, non perdant fidem de aduentu mesię/deq; promissione facta a deo dauidi. Vnde & merito psalmus iste appellatus est eruditio seu intelligentia: quoniam eruditi sunt filii isrl' vt non intelligerẽt promissionem diuinam sic adimplendam vt continua successione futuri essent reges de semine dauidis vsq; ad mesiam qui regnaturus est in ęternum. ℣ Nota secundo ꝙ istę querulę voces verificantur in populo illo intermedio tempore, non prout sonant (quum videantur quasi blasphemię/arguentes deũ violati fœderis) sed vt explicant motum rationis inferioris/ considerãtis naturam factorũ & nõ rationes diuinas quibus hæc fecit deus. Ita ꝙ sicut hieremias explicans motum partis inferioris ẜm naturam facti dixit/seduxisti me domine & seductus sum, ita populus facta considerans explicat id qđ facta ꝑtendunt. quod est opus rationis inferioris & non rationis deliberatę: quoniam deliberatio exigit etiam rationem superiorem: alioquin deliberatus actus nõ fit. ℂ His pręlibatis intellige verba populi ad deum post regnum zedechię. Et tu deus reliquisti & abominatus es: indignatus es cum christo tuo/dauide in ipsius successione/priuãdo successionem eius regno. Fecisti vacare pactum serui tui/hoc est pactum tuum cum seruo tuo dauide. Vere vacauit tanto tempore pactum de regno: quia nullus fuit ex eius semine rex tanto tempore. Maculasti terræ coronam eius/regiam dignitatem. Dixit terræ, cohibẽs linguam/ne intelligatur ꝙ maculauerit coronam mesię: quæ futura erat corona cœlestis. Rupisti omnes macerias eius/regni eius custodias. vel quia non solum mœnia ciuitatum sed & macerias vinearum rupisti: vt intelligas totalem desolationem. Posuisti munitiões eius ruinam/loco munitionum posuisti ruinam ciuitatum & templi &c̃. Diripuerunt eum/regnum eius, omnes transeuntes viam/datus est in ꝑdam omnibus: fuit opprobrium vicinis suis/ammonitis &c̃. Eleuasti dexteram angustatorum eius, lętificasti omnes inimicos illius. ℣ Etiam reuerti facies aciem ensis eius. Metaphora est/sumpta a retortione aciei gladii incisorii: quum torquetur acies acsi esset ex plumbo: & sic non potest incidere. Et intendit per hanc metaphoram ꝙ arma propria nihil eis profuerunt/dicendo. Etiã/ad cumulum malorum, reuerti facies. i. retorqueri, aciem gladii eius: & non erexisti eum in pręlio. Cessare fecisti mundiciam eius/hoc est cęrimonialia omnia per mundiciam significata: quia aqua lustrationis ad mundandum cessauit tanto tempore. & thronum illius/ regium, terræ (datiui est casus) detraxisti:/ad terram deiecisti. Abbreuiasti dies pueritiarum eius. Locutio est metaphorica ad similitudinem eorum qui moriuntur in pueritia. Et intendit ꝙ regnum mortuum est in pueritia. Amiciuisti super eum ignominia. Hæc sunt mala pœnę quæ populus medio tempore vidit/cõtraria quantum ad substantiam facti superioribus promissis dauidi: vt diligens lector potest discurrendo applicare.

Vsq; quo. Completa narratione transit ad supplicationem. Vsq; quo domine absconderis? Petit primo non differri aduentũ mesię. Vsq; quo domine absconderis/velut non auditurus, in ęternum? tanq̃

dicat absit. Vel hoc quod dicitur in ęternum, iungendum est cum sequenti particula sic. in ęternum ardebit quasi ignis indignatio tua? interrogatiuę. quasi dicat absit. ¶ Memento ego quanti temporis. Rationem affert accelerandi aduentum mesię ex breuitate vitę humanę. Et intendit φ non sumus tã longeuę vitę, vt possimus diu viuendo expectare longo tempore & videre tandem regnum mesię: sed sumus breuissimę vitę: & propterea accelera, vt videamus mesiam. Memento, huius scilicet. quanti tẽporis ego, sum: super quã vanitatem, breuis vitę, creasti oẽs filios adã, cõmunis est ista miseria. Quod & probat. Quis vir viuet & non videbit mortẽ? nullus. saluabit animam suam de manu foueę, inferni, ne descendat ad inferos? nullus. Mortem describit prius ex parte corporis quod moritur. deinde ex parte loci animę sepatę. Et est sermo de loco animarum ante aduentũ mesię. tunc enim locus animarum erat infernus. ¶ Vbi gratię tuę priores domine, quas iurasti dauidi in veritate tua? Auget supplicationem ex diuina promissione: tanq̃ requirens vt adimpleat promissam gratiam iuramento firmatam dauidi de mesia rege ex semine eius. Et nota φ expectantis affectu & more clamat vbi sunt ꝑmisse gratię? cupit enim eas videre adimpleri. & quia non apparent, clamat vbi sunt? ¶ Recordare domine. Adiungit supplicationi rationem ex parte iniuriarum quas patitur populus, spãliter quo ad hoc φ inimici exprobrãdo dicunt, quando veniet mesias vester? & similia. Recordare domine opprobrii seruorum tuorum, nostri: portaui, ego populus, in sinu meo, patienter recondens, omne, opprobrium, multorũ populorum, opprobrantium. Quod exprobrauerunt inimici tui domine: vt intelligas istos populos esse inimicos dei. Et dixit hoc ad humano more prouocandum deũ propter opprobrium ab inimicis dei. Quod exprobrauerũt vestigia christi tui. Ecce materia opprobrii. exprobrant. n. remanere vestigia in fide nostra christi tui dauidis propter spem mesię: erãt siqdẽ velut vestigia dauidis vncti a deo an patrẽ mesię fides & spes vẽturi mesię. ¶ Bñdictus dñs ęterno. Cõcludit orõnẽ ppl's adiũcta rõne superiore, bñdicẽdo deũ: hoc est submittẽdo totũ ꝓuidẽtię eius, & gr̃as agẽdo de omnibus. Vel supplicãdo cõcludit desiderãtis affectu. sit benedictus dñs in æternũ: amen & amen, vere & iterũ vere. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Oratio moysi uiri dei. LXXXIX.

Domine refugium factus es nobis: in generatione & generatione.
Priusq̃ montes fierent aut formaretur terra & orbis: a seculo & usq; in seculum tu es deus.
Ne auertas hominem in humilitatem: & dixisti conuertimini filii hominum.
Quoniam mille anni ante oculos tuos tanq̃ dies hesterna quę pręteriit.
Et custodia in nocte: quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.
Mane sicut herba transeat, mane floreat & transeat: uespere decidat, induret & arescat.
Quia defecimus in ira tua: & in furore tuo turbati sumus.
Posuisti iniquitates nr̃as in cõspectu tuo: seculũ nostrum in illuminatione uultus tui.
Quoniam omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus.
Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni.
Si autem in potentatibus octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor.
Quoniam superuenit mansuetudo: & corripiemur.
Quis nouit potestatem irę tuæ: & pręe timore tuo iram tuam dinumerare?
Dexteram tuam sic notam fac: & eruditos corde in sapientia.
Conuertere domine, usq; quo: & deprecabilis esto super seruos tuos.
Repleti sumus mane misericordia tua: & exultauimus & delectati sumus in omnibus diebus nostris.
Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti: annis quibus uidimus mala.
Respice in seruos tuos & in opera tua: & dirige filios eorum.
Et sit splendor domini dei nostri super nos: & opera manuum nostrarum dirige super nos, & opus manuum nostrarum dirige.

ℭ VVLGATA EDITIO. ℭ Oratio moysi uiro dei.

†dñi nei
1 Propheta. DOmine† habitaculum tu fuisti nobis: in generatione & generatione.
2 Anteq̃ mõtes nati sunt/& creata fuit terra & orbis: & a seculo & usq;
co
seculum tu deus.
3 Facies reuerti hominem usq; ad contritionẽ: & dixisti, reuertimini filii adam.
sicut
4 Quia mille anni tui in oculis tuis: sicut dies hesterna qñ pertrãsiet, & uigilia ĩ nocte.
5 Inundasti eos: somnus erunt, in mane quasi herba mutabitur.
†uespo
6 In mane florebit & mutabitur: ad uesperum† succidetur & siccabitur.
7 Quoniam consumpti sumus in furore tuo: & in ira tua territi sumus.
8 Posuisti iniquitates nostras coram te: absconsionem nostram luci facierum tuarum.
9 Quoniã oẽs dies nostri uersi sũt ĩ ira tua: cõsumpsimus annos nostros quasi sermonẽ.
10 Dies annorum nostrorũ/in se septuaginta anni: & si in fortitudinibus octoginta anni.
est
& superbia eorum labor & dolor: quoniam uolans cito & uolauimus.
erigit
11 Quis sciens fortitudinem iræ tuæ: & sicut timor tuus iram tuam.
12 Ad numerandum dies nostros/sic fac scire: & faciemus uenire cor sapientiæ.
placatus
13 Reuertere domine[4], usq; quo? & solatus esto super seruos tuos.
14 Sacia nos in mane gratia tua: & laudabimus & lætabimur in cunctis diebus nostris.
quibus quibus
15 Lætifica nos sicut dies afflixisti nos: annos uidimus malum.
16 Apparebit ad seruos tuos opus tuum: & pulchritudo tua super filios eorum.
†dñoꝝ meorũ
17 Et erit dulcedo dñi† dei nostri super nos: & opus manuũ nostrarum dirige super nos, & opus manuum nostrarum dirige ipsum.

TItulus est. Oratio moysi viro dei. Et est tertius psalmus intitulatus oratio: quia per modum contemplationis editus est. Attribuiturq; oratio hęc moysi qui scripsit pentateuchũ. Et ne intelligeres alium moysen/adiunctum est viro dei: sic enim sepe in scriptura vocatur ille moyses. Et aut moyses condidit orationem hanc metrice/insertam psalmis dauidis (sicut inter epistolas ciceronis inserũtur aliquę aliorũ epistolę) aut quod potius crediderim, moyses edidit hanc orationem quantum ad materiam non metrice: quam postea dauid extendit/in formam metri reducendo. & propterea moysi ascribitur tanq̃ autori orationis quantum ad materiam.

ℭ Circa materiã psalmi aduerte esse hic aliqd certum. s. q̃ a principio psalmi vsq; ad versiculũ vndecimũ tractat̃ de miseria vitę humanę quãtũ ad breuitatẽ vitę. vnde & cõcludit̃ dies nostros annoꝝ. 70. esse. Ita q̃ clarũ est primã ptẽ psalmi tractare de vitę breuitate cõi generi humano ex ira dei pp peccata nr̃a. Quo fit vt reliqua pars psalmi quę in supplicatione cõsistit, intelligẽda cõsequẽter sit de remedio huiusmodi miserię: alioquin non rñderent vltima primis. Et q̃a remediũ est spiritualis gratia, ideo secunda pars psalmi proculdubio intelligenda est de petitione spiritualis gratiæ. ℣ Verum an petatur spiritualis gratia absolute / an per aduentum mesię, non clare patet. Consideranti tamen perspicaciter. 15. versiculũ (petentẽ lętifica nos sicut dies afflixisti nos/annos vidimus malũ) apparebit ꝑphetã distinguere iter tẽpus afflictiõis & mali & tẽpus lętitię: ac ꝑ hoc petere gr̃am aduẽtus mesię. tãq̃ tẽpus mesię sit tp̃s lętitię, & tp̃s añ mesiã sit tp̃s afflictiõis. Et hãc tp̃is diuersitatẽ referẽdo ad solam gratiã/difficile ẽ saluare: qm̃ nõ diuersum sed vnũ & idẽ ẽ tẽpus gr̃ę & tẽpus afflictiõis. Cõsonatq; aduẽtui mesię ꝓcedẽs ĩmediate versiculus petẽs/sacia nos mane gr̃a tua, & laudabimus & lętabimur in oĩbus diebus nr̃is. Hoc.n. clare zacharias pr̃ ioãnis baptistę in mesię aduẽtu impleri dicit. vt seruiamus illi ĩ sanctitate & iustitia oĩbus diebus nostris. ℣ Cõsentaneũ itaq; rõni est vt materia psalmi intelligat̃ ad lr̃am miseria humanę vitę pp peccatũ hoĩs a diuina ĩflicta iustitia/cõmemorata vt reparanda ꝑ mesiã.

ℭ SVMMARIVM EST.

ℭ Propheta ob hominis peccatũ a diuina iustitia miseriã humanę vitę illatã cõtẽplatur. & supplicat vt placatus deus faciet hominem sua gratia/dãdo & sapere s̃m timorem suũ/& lętari cunctis diebus/& directionem operum: prophetãs appariturum opus cum dei pulchritudine ac dulcedine.

¶ Persona loquens propheta est.

Domine habitaculū. Diuidit̄ psalmus in ptes duas: ꝓpositiuā materię, & executiuā, ibi qm̄ mille. ¶ Proponit tria.s.ęternitatē dei, iustitiā eius, & grām eiusdē. Sed litera nō ꝓponit hæc tria hoc recto ordine: sed primo grām. dn̄e habitaculū refugii, tu fuisti nobis, nō in personis nostris, sed in generatione & generatione, hoc est vniuersis gn̄atiōibus. Assimilat deū habitaculo refugii: qa intēdit loqui de deo quatenus ad eū cōfugit genus humanū, dānatū pp ꝓpriū peccatū: sicut hō a facie persecutorū & iniuriarū (ab imbrib⁹, frigoribus &c̄.) cōfugit ad habitaculū. ¶ Anteq̄ mōtes nati sunt & creata fuit terra & orbis. Æternitas dei ꝓponit̄. tum a parte ante p tēpus imaginariū significatū, dicēdo añ creationē mūdi. Sicut. n. dicēdo extra aut supra cœlū, significat̄ imaginarius situs, ita dicēdo anteq̄ terra fieret &c̄. significat̄ tēpus imaginariū: qa nullū erat tunc tēpus reale. Et a seculo & vsq̄ in seculū tu de⁹. Ecce ęternitas a parte post. extēsio. n. tēporis a seculo in seculū, post mūdi creationē est. Facies reuerti hominē. Proponit̄ iustitia quā deus exercuit i primū hoīem. quū. n. donasset ipsum originali iustitia, post peccatū fecit reuerti eū vsq̄ ad cōtritionē mortis. Et dicit reuerti: qa rediit in cōditionem ꝓprię naturæ. Et futurū facies, respicit dei ęternitatē ꝑmissam. Et construenda est sic litera. Tu deus anteq̄ montes nati essent &c̄. facies reuerti hoīem ad cōtritionē mortis sibi naturalē. ¶ Et dixisti. Declarat qm̄ hoc fuit afferendo sententiam datam cōtra hoīem. reuertimini filii adam. puluis es & in puluerem reuerteris. Vbi & nota nō solū hominem dānatum sed filios: vt intelligas primum parentē cū ipsius posteritate dānatū ad mortē, hoc ē ad necessitatē moriēdi. Hoc. n. significat, reuertimini in terram filii adam.

¶ Quia mille anni. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractant̄ simul illę particulę, anteq̄ mōtes &c̄. facies reuerti hoīem &c̄. hoc est diuinę ęternitatis & humanę punitionis quo ad durationē vitę. Secūdo tractat̄ illa, dn̄e habitaculum fuisti nobis &c̄. ibi quis sciēs fortitudinē. ¶ Tres itaq̄ pœnales cōditiones hūanæ vitę ꝓpheta affert. s. q̄ est vt somnus, q̄ mutatiōibus multis subiecta, & q̄ velocissime ac breuissime transit. Et has omnes infert ex cōparatione naturalis vitę (qua hō innocēs viuere posset) ad ęternitatem. ita q̄ conferendo naturalem vitā hoīs ad ęternitatē, intendit mōstrare nō fuisse seuerā dei iustitiā qua pp peccatū animaduertit in hoīem dictis tribus pœnalitatib⁹. Hoc ē quo tendit ꝓpheta. Accipit itaq̄ annos mille ꝓ supremo tēpore hūanę vitę: vtpote quos nullus vnq̄ hō vixit: vt patet legenti ętates hoīum ante diluuiū. Et refert ad ęternitatē oculatā, dicēs. Qm̄ mille anni, sūma hoīs ętas, in oculis tuis (ecce ęternitas oculata) sunt sicut dies hesterna, nō qm̄ durabat, sed qm̄ pertransiet. prima compatio. Et custodia in nocte. altera compatio mille annoꝝ ad ęternos oculos dei. ¶ Et per primā compationē intēdit declarare q̄ quātacūq̄ ętas humana relata ad ęternitatē, nullius est durationis, sed ē sicut dies hesterna postq̄ pertrāsiit: quæ significat tēpus ꝑteritum paucissimū, quod modo nihil est. Per alterā vero compationē intendit declarare q̄ studiū humanū ex omnibus naturę viribus ē sicut vna vigilia custodię nocturnę. Per qd̄ significat̄ & breuitas & obscuritas totius studii humani naturalis: ita q̄ nō meret̄ cōparari diei nec etiā integrę nocti, sed vni custodię. ¶ Quia inquā sic se hn̄t naturalia hoīs ad æternos oculos dei, inūdasti eos, more ipetuosę aquę ipulisti eos hoīes peccātes. & p hoc significat punitionē diuinā. Sōnus erūt. Ecce pria pœna. s. q̄ hoīes facti sunt vt sōn⁹. Metaphoricus ē sermo. & vt rn̄deat ꝑmissis, duo innuit. Alterū p respectū ad diē hesternā. alterum p respectū ad custodiā noctis. s. q̄ vbi hoīs vita naturalis erat velut dies hesterna, p peccatum facta est velut somnus. Et silr̄ vbi humanum studiū naturale ęrat velut custodia nocturna, p peccatū factum ē velut somnus: hoc est q̄ studium hominis post peccatū tam inuolutū tenebris est q̄ nec custodię nocturnę meretur assimilari sed dormitioni. & silr̄ vita nostra nō meretur comparari diei (quo multis vacat̄ exercitationibus) sed somno, qui necessitatis est. Et tu poteris extendere metaphorā prout spūssanctus docuerit. ¶ In mane q̄si herba mutabit̄. Secūda pœna describit̄ tot varietatū qbus hō subiicit̄. & declarat̄ primū ex silitudine herbę, q̄ eodē die tot mutatiōibus subiicit̄. Mutabit̄, hō, q̄si herba i mane, hoc ē i die artificiali a suo pricipio noīato. Et subdit modū. In mane, in pria pte diei, mutabit̄, icipiet mutari vegetatiōe, & florebit: ad vesperum siccabitur & succidetur. ¶ Quoniā consumpti sumus. Rationem reddit tot varietatū ex diuina iustitia: vt intelligas propter peccatum hæc nobis accidisse. Et duas inducit mutationes nostri: sub quibus omnes mutationes nostri intellige comprehendi.

Qm̄ cōsumpti sumus. Ecce vna mutatio, sub qua cōphēdit̄ oīs mutatio corporis. in furore tuo, iustitia tua punitiua. & in ira tua turbati sumus. Ecce altera mutatio: sub qua comprehēditur omnis mutatio passionum animi. ¶ Posuisti iniquitates. Quia deus non est prius vltor q̄ homo sit peccator, declarat rationem iustitiæ diuinæ fuisse peccata hominis. Et loquitur more humanorum iudicum: qui quando punituri sunt crimen, ponunt crimen illud ante examen suum, & deducūt crimen quod erat occultū corā iudice in lucē iudicii. Hæc. n. significat dicēdo. posuisti iniqtates n̄ras corā te, iudicandas & puniēdas, absćōsionē nostrā luci facieꝝ tuaꝝ. Ad literā (vt ipse moyses scripserat) deus posuit peccatum primoꝝ parentū corā se, & abscōsionē ade, dicendo adam vbi es? rn̄dente illo abscondi me eo q̄ nudus essem &c̄. ¶ Quoniam omnes dies nostri. Tertia pœna velocissimę breuitatis describit̄. Quoniā oēs dies nostri versi sunt in ira tua, de bono in malū: in statu. n. inocētię dies n̄ri erāt boni &c̄. sed in ira dei, hoc est i iustitia, versi sūt i malos. ideo cōsūpsimus annos n̄ros quasi sermonē. volat irreuocabi

le verbũ.Percipe labilitatẽ annoꝝ nroꝝ ad ſiĺitudinẽ locutiõis.¶ Dies annorũ noſtrorũ.ecce breuitas.
in ſe|hoc eſt nõ relati ad ęternitatẽ ſed in ſeipſis(relati.n.ad ęternitatẽ iam dictũ eſt ꝙ nec merent cõ/
parari vni diei)ſunt.70.anni.Cõſidera hoc tu qui dicis ętatis nos eſſe breuioris q̃ fuerint ętatis ſupe/
rioris homines.multa milia annorum iam fluxerũt a tẽpore editi pſalmi contemplantis ętatẽ huma/
nam.70.annorum.Si.n.breuior facta eẽt ętas,certe a tãto tẽpore hucuſq; nõ eſſet ętas hominum ad/
huc.70.annoꝝ: cuius oppoſitũ videmus. Et ſi in fortitudinibus|hoc eſt in cõplexionibus robuſtiori/
bus,octoginta anni:& ſuperbia eorũ labor & dolor:hoc eſt & quod ſuperire contingit tẽpus octogin/
ta annorũ|plenũ eſt laboris & doloris.qm̃ volans cito|ẽ vita noſtra,& volauimus|magis q̃ ambulaui/
mus.Intẽdit.n.ꝑ metaphorã volatus uelocitatẽ curſus uitę noſtrę ſignificare|quãto celerior eſt uola/
tus ambulatione.uidemur.n.nobis nõ ambulaſſe ſed uolaſſe quum ſumus prope mortem.

Quis ſciens. Tractaẽ hic illa particula|dñe habitaculũ fuiſti nobis:petẽdo ſciam|gr̃am | & lętitiã ac
directionẽ operũ cũ diuina placatiõe,apparitione opis|pulchritudinis ac dulcedinis dei.¶ Vide ſin/
gula.Inchoat petitionẽ ſapiẽtię ab ĩpoſſibilitate aliter hñdi eã.Quis ſciẽs fortitudinẽ iræ tuę| hoc eſt
quãtũ põt iuſtitia tua?quaſi dicat nullus.Scimus.n.fortitudinẽ irę humanę:qa vltimũ quod põt ẽ oc
cidere hoiem.Sed quãtũ põt iuſtitia diuina nullus ſcit naturali notitia.tũ qa nullus naturalr̃ ſcit pœ/
nas alterius vitę.tũ qa multo plus põt iuſtitia diuina q̃ in ĩferno punire.Et ſicut timor tuus irã tuam|
hoc ẽ qs ſciẽs irã tuã ſicut timor tuus exigit ſcire?quaſi dicat nullus. Vbi perpẽde ignorãtiã tum eius
quod põt iuſtitia diuina.tũ modi ſciẽdi.ſ.vt diuinus timor exigit.¶ Ideo ad numerandũ dies noſtros,
ſic(ſcilicet ſm timorẽ tuũ)fac ſcire.Perpende ꝙ petit ſciam ſic.i.ſm timorẽ dei ad numerãdũ dies ꝓpri
os:hoc eſt ad librãdũ tẽpus vitę ꝓprię ſm timorẽ dei.qui.n.ſcit cõputũ dierũ ſuoꝝ tenere ſm timorẽ
dei|hic ſcit vt diuino cõgruit timori & irã dei & quãtũ põt ira eius.& hoc eſt primũ remediũ cõtra bre/
uitatẽ vitę. Vnde & ſubditur fructus.& faciemus venire cor ſapiẽtię.Effectus ſciẽtię ẽ dare operã vt cor
imbuaẽ ſapiẽtia|hoc eſt notitia diuinoꝝ.Et bñ nota ꝙ nõ loqtur de ſapiẽtia mẽtis,ſed de ſapiẽtia cor/
dis:quoniã illa eſt ſpeculatiua cõis bonis & malis,iſta eſt affectiua|ꝓpria bonis.¶ Reuertere dñe.Scda
petitio more humano deũ velut principẽ q receſſerat indignatus|interpellat vt reuertaẽ placatus. Re/
uertere dñe|ad ſiĺitudinẽ reuertẽtis te habe q velut receſſiſti a nobis ꝑꝑ peccatũ,vſq;quo|ſupple differs
reuerti:& ſolatus eſto(paſſiue vſurpatur hic ſolatus)ad ſiĺitudinẽ eius q iã cõſolationẽ recipit eſto,ſuꝑ
ſeruos tuos.¶ Sacia nos. Tertia petitio.Nõ parũ gratiæ imꝑtire,ſed ſacia nos gr̃a tua:& hoc nõ tarde,
ſed in mane|principio diei gr̃ę & veritatis:& laudabimus|te,& lętabimur|in te , in cũctis diebus nr̃is.
Põdera petitionẽ;petit.n.nos ſaciari diuina gr̃a.& pondera fructũ,lętitiã & laudẽ oĩbus diebus nr̃is.&
vide ſi de meſię aduẽtu tractat.¶ Lętifica nos Quarta petitio.Sicut dies afflixiſti|hoc ẽ qbus afflixiſti,
nos:ãnos|hoc ẽ ſicut ãnos,vidimꝰ|hoc ẽ qbꝰ vidimꝰ,malũ. Vbi mãifeſte vides peti lętitiã ĩ diebꝰ meſię
ſicut ĩ diebꝰ añ meſiã fuit afflictio & viſio maloꝝ:afflictio ĩ nobis|viſio maloꝝ ĩ ꝓximis.¶ Appebit.In
terſerit añq̃ cõpleat petitiões oẽs modũ quo deꝰ cõcedet petitas gr̃as:qđ ẽ ꝓphare myſteriũ meſię. Ap
parebit tũc quũ cõceſſeris nobis hæc,ad ſuos tuos opus|nõ nr̃m,ſed tuũ.Myſteriũ meſię appellat opꝰ
diuinũ:qa vere ſic eſt.qđ deſcribit appiturũ ſeruis dei.Et pulchritudo tua ſuꝑ filios eoꝝ. Ipſe meſias ẽ
pulchritudo dei.ẽ.n.ſplẽdor gl̃ię & figura ſubſtãtię eiꝰ &c̃.Et recole ꝙ iõ dicit & ſuꝑ filios eoꝝ.ſ.ſeruoꝝ
dei:qa in principio pſalmi ꝓpoſuerat habitaculũ fuiſti nobis in generatione & generatione . verificat
ſiqdẽ multitudinẽ generationũ|inducẽdo ſeruos dei & filios eoꝝ.¶ Et erit dulcedo dñi dei noſtri ſuper
nos.Dixerat ꝙ apparebit opus tuũ:& explicauerat opus illud eſſe pulchritudinẽ ad perficiẽdũ intelle/
ctũ.pulchra.n.ſunt quæ viſa placẽt.ſuperat vt explicaret idẽ ad perficiendũ affectũ:& ꝑꝑea dixit.& erit
dulcedo|appetibilis,dñi dei nr̃i ſuper nos.Hæc oĩa ĩ myſterio meſię affuiſſe,clare cõſtat.¶ Et opus ma
nuũ noſtrarũ.Regrediẽ ꝓpheta ad ꝓſequẽdũ petitiones.quęcũq;.n.ſuperius petiit|ad intellectũ & affe
ctũ ſpectãt.Vñ reliquũ erat vt peteret ſpectãria ad executionẽ opis.parũ.n.ꝓdeſt ſcire & velle|niſi ſub/
ſequaẽ opatio,quũ facultas ſuppetit.Et ꝑꝑea duo petit circa executionẽ opis.¶ Alterũ eſt.& opus ma
nuũ nr̃aꝝ dirige ſuꝑ nos.In quo petit opa humana dirigi ſupra facultatẽ naturæ:quod tũc ꝑcipimus,
quũ noſtrũ credere|noſtrũ ſperare|noſtrum diligere|noſtrũ operari ad ſuꝑnaturalia tendit bona.¶ Alte
rũ.Et opus manuũ noſtrarũ dirige ipm̃.In quo petit etiã opa noſtra quæ ex vi naturaliũ opamur diri
gi a deo.Et hoc directe atteſtatur recognitioni humanę miſerię quã incurrimus ꝑ peccatum,vt etiã
in opibus ex viribus naturalibus nobis competentibus cognoſcamus nos indigere directiõe diuina:
ſicut infirmi egent auxilio in operibus quæ ſani poſſent.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. XC.

Qui habitat in adiutorio altiſſimi:in protectione dei cœli commorabiẽ.
Dicet dño. ſuſceptor meus es tu & refugiũ meũ/ deus meus/ſperabo ĩ eũ.
Quoniam ipſe liberabit te de laqueo uenantium:& a uerbo aſpero.
Scapulis ſuis obumbrabit tibi:& ſub pennis eius ſperabis.
Scuto circundabit te ueritas eius;non timebis a timore nocturno,

A ſagitta uolãte in die, a negocio pambulãte ĩ tenebris: ab ĩcurſu & demonio meridião.
Cadent a latere tuo mille & decẽ milia a dextris tuis: ad te autem nõ appropinquabit.
V erũtamen oculis tuis conſiderabis: & retributionem peccatorum uidebis.
Q uoniam tu es domine ſpes mea, altiſſimum poſuiſti refugium tuum.
Non accedet ad te malum: & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.
Quoniam angelis ſuis mandauit de te: ut cuſtodiant te in omnibus uiis tuis.
In manibus portabunt te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.
Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis: & conculcabis leonem & draconem.
Quoniã in me ſperauit liberabo eum: protegã eum quoniã cognouit nomen meum.
Clamauit ad me, & ego exaudiã eũ: cũ ipſo ſũ in tribulatiõe, eripiã eũ & glorificabo eũ.
Longitudine dierum replebo eum: & oſtendam illi ſalutare meum.

IVXTA HEBRÆVM. XCI.

1 Propheta. HAbitans in abſcondito excelſi: in umbra omnipotẽtis pernoctabit.
2 Meſias. Dicã dño[4]. ſpes mea & arx mea, deus meus, cõfidam in eo.
3 Propheta. Quia ipſe liberabit te a laqueo offendiculi: a peſte fallaciarum.
4 In ala ſua operiet te, & ſub alis eius protegeris: ſcutum & clypeus [tibi erit] ueritas eius.
5 Non timebis a timore noctis: a ſagitta [que] uolabit die.
6 A peſte [que] in obſcuro ambulabit: ab inciſione [que] diruet meridie.
7 Cadet a latere tuo mille, & decem milia a dextera tua: ad te non appropinquabit.
8 Tantum in oculis tuis uidebis: & retributionem impiorum cernes.
9 Quoniam tu domine[4] [meſia] ſpes mea: excelſum poſuiſti habitaculum tuum.
10 [Ideo] Non accidet ad te malum: & plaga non appropinquabit in tabernaculo tuo.
11 Q uoniam angelis ſuis mandabit [de te] tibi: ad cuſtodiendum te in omnibus uiis tuis.
12 Super palmis portabunt te: nequando offendes in lapidem pedem tuum.
13 Super leonem & aſpidem calcabis: conculcabis leunculum & draconem.
14 Deus. Q m̃ in me deſiderauit & liberaui eũ: exaltabo eũ, qm̃ cognouit nomẽ meum.
15 V ocabit me & reſpõdebo ipſi: cũ ipſo ego in anguſtia, eruam eum & honorabo eum.
16 Longitudine dierum ſaciabo eum: & faciam uidere ipſum in ſalute mea.

TItulus nullus eſt. Materia pſalmi ex ipſo pſalmo appet ꝙ eſt meſias cuſtoditus a deo. Nã cuſtodia mãdata ĩ verſiculo.xi.(angelis ſuis &c̃.) nulli pticulari pſonę, nulli pplo cõuenit niſi meſię. qlibet enĩ ppls & qlibet ſingularis hõ excępto meſia, permiſſus eſt offendere pedẽ ad lapidẽ: hoc eſt incurrere aliquẽ caſum quaſi fortuitũ, & culpę & pœnę. excępto inquã meſia: q & peccatũ nullũ fecit, & inuolun tariũ malũ nullũ incurrit. Accedit ad hæc ꝙ ĩ principio pſalmi dr̃, habitans in abdito excelſi. habitare qppe eſt iugẽm getẽ perſonalẽ alicubi poſſidere: cõſtat aũt nec moyſen nec dauidem aut quẽcũqȝ aliũ iuitũ habitaſſe, ſed trãſitorie quodãmodo hoſpitatos in abdito excelſi. meſiã vero habitaſſe: q de ſeipſo teſtať. nemo aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis qui eſt in cœlo, habitãs ſemper in abdito excelſi. ¶ Vnde ſine dubio materia pſalmi ad literam eſt diuina meſię viatoris cuſtodia a malo, ſic vt mereretur propria tribulatione immortalis vitæ præmium.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta meſiam habitantem in abſcondito dei, cuſtodiẽdũ ab omni malo, periculo & euentu, miniſtrãtibus ei angelis deſcribit: ſic vt paſſum nil pter deum deſiderãtẽ deus fouerit, liberauerit, exaltauerit, immortalitate vitę corpalis, honore & ſalute omni repleuerit.

¶ Perſonę loquentes ſunt tres: propheta, meſias, & deus.

HAbitans in abſcondito. Diuidiť pſalmus in ptes duas: ppoſitiuã materię, & executiuã, ibi dicã domino. ¶ Proponit vnũ, multis tamen conditionibus fultum. Proponit quidem ꝙ habitans

mesias in abscondito excelsi dei(hoc est in diuinitate/quæ est sūmū absconditoꝝ nobis) pernoctabit
in vmbra omnipotētis:hoc est noctem pręsentis vitæ vsq ad finē ducet in vmbra/in ꝓtectione oipo/
tētis dei. Vbi videre facile potes multitudinem mysterioꝝ:nā habes hinc vtrāq mesię naturā.diuinā
qdē p hitationē in abscōdito excelsi:hūanā vero subiectā passiōi/p pnoctationē sub vmbra oipotētis.
¶ Dicam domino. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat mesias q̄tenus sub vmbra
oipotētis.Secūdo quatenus habitās in excelso/ibi qm̄ tu dn̄e.Tertio q̄tenus pnoctabit/ ibi qm̄ in me.
¶ Tractās itaq mesiā sub vmbra oipotētis,prius introducit mesiā ipsum ꝓfitētē fiduciā suā in deo:
vt per hoc intelligas mesiā viatorem recognoscentem se subditum deo/& omnia a deo habere.Dicam/
ego mesias,dn̄o/recognoscēdo & recurrēdo ad ipsum,tria.Primū.spes mea/tu solus mihi rō sperādi.Fu/
it.n.in chr̄o spes imortalitatis corpis & exaltatiōis sui nois/& breuiter respectu bonoꝝ q̄ p passionem
suā meruit.& assecutus partim est & partim assequet in secūdo aduētu.Secūdū.& arx mea/rō ois securi
tatis meę ad silitudinē arcis reddētis hoiem tutū.Tertiū.deus meus/singularissime per grām vnionis
psonalis.Ex qbus infert quartū.cōfidā in eo/& i nullo alio.¶ Deinde ꝓpheta alloqtur mesiam,descri/
bēs effectus diuinæ vmbrę & eius.i.mesię fiducię in deo/dicēs.Quia ipse/oipotēs,liberabit te/mesiam,
a laqueo offendiculi.Aduerte prudēs lector psalmū istū metaphorico stylo tanq̄ sub parabola describe
re mesiā custoditū.Vnde statim inducit tres metaphoras periculoꝝ & custodiarū.Prima sumit a pe/
riculis venationū.Et explicat a laqueo offendiculi/hoc est in quē offendit.in laqueos.n.venatorios of
fendūt & aialia terrestria & aliquę aues.Et ne quęras qd significēt,ipsemet ꝓpheta exponit a peste falla
ciarum.Acsi aperte diceret.ipse liberabit te ab omnibus fallaciis pestiferis/significatis p laqueos offen
diculi.Signāter autem addidit a peste:vt intelligeres laqueos esse mortiferos: hoc est positos non solū
ad capiēdum sed ad mortē.¶ In ala sua.Secūda metaphora sumitur a periculo imminēte pullis ex vo
lucribus rapacibus.In ala sua/deus,operiet te/velut gallina pullos:& sub alis eius protegeris. ¶ Scutū
& clypeus.Tertia metaphora sumitur a periculo pliorum.post pericula.n. venationum & pericula ex
auibus rapacibus,subiungit pericula bellorū.Et ꝓpterea nominat arma defensiua in bello.Scutum/ro
tundum satis notum,& clypeus/genus scuti cooperiētis totum hominē,veritas eius/tam pro scuto q̄
pro clypeo erit tibi veritas diuina.Lege euāgelium:& reperies christum veritate vsum pro sui defensio/
ne.nā & cū tētaretur in deserto/veritate diuinę scripturę se defendit.Et iudęis dicebat. si veritatē dico
vobis quare nō creditis mihi?Et pilato.ad hoc natus sum vt testimoniū perhibeā veritati.¶ Anteq̄ vl
tra ꝓgrediamur/aduerte p primā metaphorā significari liberationem mesię a morte p resurrectionem.
mors.n.eius fuit ex pte occidētium ipsum velut laqueus offendiculi & pestis fallaciarum:vt clare patet
in euāgelica historia.nā principes iudęorū sub ptextu lęsę maiestatis fallacissime exterruerūt pilatum:
quū regnū mesię nō esset de hoc mūdo. Vn̄ nō dicit ꝓpħa qa ipse pseruabit te/sed liberabit te:vt intel/
ligas ꝙ velut cōphensum a laq̄o liberauit.Fuit.n.chr̄s quodāmō cōphēsus/pro quāto fuit occisus ſm
corpus:sed fuit liberatus a laqueo,qa resurrexit imortalis/& fidē suā propagauit. Ad quā extinguēdā
tēdebant iudęi:vt ipsimet testātur.ne forte veniāt discipuli eius & furētur eum/& dicāt plebi surrexit a
mortuis,& erit nouissimus error peior priore.Vbi manifeste ad extinguēdum fidē christi se tēdere sunt
professi.¶ Per secundā aūt parabolam custodia mesię ab insidiis dęmonum(vtpote ab habitantibus
in aere p volucres rapinę significatorū)intelligitur:ꝙ.s.nihil profecerūt tentādo christum:iuxta illud.
venit princeps mūdi huius & in me nō habet quicq̄. Vnde & significātius describitur nō liberatus sed
protectus/sub alis eius ꝓtegeris.¶ Per hāc āt tertiā metaphorā/clare significatur custodia mesię docē/
tis & pdicantis populo:dum veritas diuina describitur scutum & clypeus eius.¶ Vnde & sequuntur
fructus.Nō timebit a timore noctis.Effectus veritatis defendētis primus ponitur exclusio timoris a q̄t
tuor malis.Primū est a timore noctis.secūdum est a sagitta quę volabit die.tertium est a peste quę in
obscuro ambulabit.qartum est ab incisione quæ diruet meridiæ.Et prosequendo metaphorā belli/tā/
guntur quattuor mala bellica.Duo occulta.s.periculorū nocturnoꝝ & insidiarum. quæ significantur
p pestē ambulātem in obscuro.Et duo manifesta.s.sagittarum/& ensiū lācearūq incidētium.¶ Sed ſm
parabolę sensum vniuersę rōnes timēdi vident hic cōprehēdi.nā rō timēdi ex parte obiecti, aut est ex
magnitudine imminētis mali manifesti.& sic est incisio dirutura meridie.Et parabolā belli sequendo,
hostilis gladius manifeste imminēs ad deuastādū valde timēdus est.Et apte malum magnū manifeste
imminēs significat.ab incisione/ecce malū,quæ diruet/ecce magnitudo imminēs,meridie/ecce mani/
feste.¶ Aut ex nō apparētia mali imminētis.Et hoc significat p timorem noctis.imminentia.n.mala
nocte,reddūtur timenda qa nō apparent quæ & quanta/qualia &c̄.sint.¶ Aut ex parte modi occulti.
Quādoq.n.licet malum imminens sciatur/& nō timeatur absolute,timēdū tn̄ reddit ex modo occul/
to diuersarū insidiarū & huiusmodi fallaciarū.Et hoc tāgitur per pestē quæ in obscuro ambulabit. Me
taphora ista sumpta est a morbo epidimię/q vulgo vocatur pestis:quæ ambulat/crescit/grassatur quū
est tēpus nubilosum.Et apte p hoc significat malū magnū imminēs per insidias & fallacias/tanq̄ nu/
be tectum.¶ Aut rursus ex parte modi repētini.Redditur siquidē malū valde timēdum quum repente
superimminere videtur.Et significat p sagittam quæ volabit die.Sagittę.n.volantes/celerrime tenden
tes

tes versus hoiem, die/hoc est manifeste, timendas se reddūt: qa nō dāt tp̄s fugiēdi. Et ītēdit ꝓpheta per hæc excludere a mesia p̄dicante timorē cuiuscunq; mali tēporalis. Et bn̄ nota ꝙ nō excludit a chr̄o donū timoris: de quo scriptū est esa. xi. & replebit eū sp̄us timoris dn̄i. Nec ꝓpassio timoris: quū scriptum sit mar. 14. cœpit pauere. Sed passio timoris. hęc. n. in chr̄o nō fuit: sicut nec cuiuscūq; alterius passionis aīalis defectus. ℣ At si nō sufficit tibi exclusio oīs timoris maloꝝ tp̄alium/sed singula q̄ris, ꝑcipe timorē noctis exclusum nocte qua ꝓditus & captus est/quū dixit quē q̄ritis &c̄. Sagittā volātem in die: agnosce furiosum clamorē tolle tolle crucifige eū, cū p̄cipiti expeditione pilati. Pestis vero ambulās in obscuro/machinatio mortis in cōcilio pōtificū executioni mādata sub p̄textu lęsę maiestatis fuit. Incisio demū meridiana/in crucifixione manifesta est, qn̄ clauis hora sexta fixus est. Et nihil hoꝝ timuit, sed pro veritate libens sustinuit. ❡ Cadet a latere tuo mille. Secūdus effectus veritatis describit. Et ꝓsequēdo parabolā/describit ꝙ quū apparebit cū clypeo veritatis, cedent oēs ad latera/tanq̄ expeditā dātes viā: & ꝙ a sinistris mille cadēt/a dextris vero decē milia, ita ꝙ nullus ei nocebit: & ꝙ hos casus non efficiet gladiis/lanceis, sed tm̄ videbit ꝓpriis oculis ꝓ iusta retributione impiorum. Hæc est parabola. qm̄ nullis armis offensiuis descriptus est armatus/ sed defensiuis tm̄: puta scuto & clypeo. Nec dicit ꝑcuties eos, sed ꝙ ipsi cadent. Et expresse excluditur oīs offensio/dicendo tm̄ in oculis tuis videbis. hoc enim perinde est acsi dixisset/tu nō facies cadere sed videbis cadentes. Et intendit per hanc metaphorā explicare infœlicē casum iudęoꝝ in aduētu mesię: ꝙ veniēte chr̄o nō cū armis offensiuis/sed cū p̄dicatione veritatis, cadent a latere eius mille/cadēt in infidelitatis crimē iudęi stātes ad latus eius (hoc est conuersantes cū eo) mille/in magno numero. sed a dextris tuis/hoc est post resurrectionē tuā (status. n. īmortalis appellat dextera chr̄i) cadēt decē milia/iudęoꝝ: qa multo maior numerus iudęoꝝ cecidit in crimē īfidelitatis post resurrectionē chr̄i q̄ an̄. nā ꝑ totū mūdū iudęi disꝑsi/& nō solū illi qui erāt in iudęa, īciderūt in crimē ꝑfidię. Et ipsi q̄dē ceciderūt, chr̄s aūt nō fuit cā casus eoꝝ nisi veritatē manifestādo: iuxta verbū eius. si nō venissem & locutus eis nō fuissem/pc̄tm̄ nō hērēt. & rursus. si opa nō fecissem q̄ nemo alius fecit/pc̄tm̄ nō hērent. s. īfidelitatis. Tm̄ in oculis tuis videbis/nō eris cā casus eoꝝ/sed clara visione intueberis casum: & retributionē impioꝝ cernes. Nota hic iusto dei iudicio casum iudęorū permissum/dicendo retributionem. significat enim per hoc ꝙ meruerunt cadere in perfidiam.

Qm̄ tu dn̄e. Tractat hic illa particula/habitās in abscōdito excelsi. ꝓpheta enim ꝓsequēs sermonē ad mesiā/assumit hmōi celsitudinē ꝓ rōne. Qm̄ tu dn̄e/mesia, spes mea/spes oīum ꝓphetarū: excelsum posuisti habitaculū tuū/vtpote simul existēs in terra & ī cœlo. Ideo nō accidet/nō eueniet casu aut fortuito, ad te malū/q̄dcunq;: & plaga nō appropinquabit in tabernaculo tuo/in corpe tuo. Nemo (inq̄t ipse) tollit aīam meā a me, sed ego pono eā. q̄cq̄d. n. passus est chr̄s, ex ꝓposito/ex electione & nō inuitus neq; casu passus est. ❡ Prosequēdo parabolā belli, postq̄ descriptus est mesias veritate velut armis defensiuis munitus/describit ex securitate sui habitaculi/& demum ex ministris custodiētibus ipsum. Quoniā angelis suis. Rōnē reddit executę custodię/mandatum dei ad angelos. Sicut enim chr̄s vsus est ministerio hoīum ad ea quę sunt cibi & potus/nauigationis & hmōi, ita vsus est ministerio angeloꝝ ad obuiandū occurrētibus quæ ipse nolebat sibi occurrere. Et hoc hic significat. Qm̄ angelis suis mandabit/deus, tibi/pro de te: ad custodiendū te in oībus viis tuis. ℣ Super palmis portabūt te. Metaphoricus est sermo/significās ꝑfectā executionem custodię: sicut perfecte custodiret qui portaret manibus angeloꝝ. Nequādo offēdes in lapidē pedē tuū/ne minimus quidē casualis seu fortuitus casus eueniat. ℣ Sup leonē & aspidem calcabis, cōculcabis leunculū & draconē. Respectu hoīum descriptus est mesias defensus: modo respectu dęmonū describitur non solum illæsus, sed victor/sed calcator. nunc inquit iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Describitur autem vniuersitas dęmonum sub metaphora animalium rapacium (leonis & catuli leonum) & venenosorum/aspidis & draconis: quoniam eorum tam maiorū q̄ minorum officia ad rapiendum quem deuorēt & ad venenādum aīas tendunt. Differentias autem morales prudenti lectori relinquo.

Qm̄ in me. Tractat hic illa particula/ꝑnoctabit. Postq̄ enim descriptus est mesias vndiq; custoditus (tū ab hoībus/tū a malis & casualibus/tū ēt a nociuis aīantibus) ītroducit ꝓpheta deū declarantē passionē/meritū ac p̄miū mesiæ. ℣ Vbi nota rōnem cōtextus. oportuit enim declarare ꝑnoctationem mesiæ in principio ꝓpositā: & multo magis oportuit post exp̄ssam custodiam mesiæ ab oī malo/obuiare falsę intelligentię quā cōcipere posses ex p̄dicta custodia. s. ꝙ inde intelligeres mesiam nō fuisse tribulationibus subiectū/nō fuisse vere mortuū. Vt igit hūc erroneū intellectū ꝓpheta excludat/oportuit subiungere ꝙ passus & tribulatus fuit: & quare. s. vt mœreret: & quid ei pro p̄mio datum est. ❡ Loquens ergo deus ait. Quoniā in me desiderauit/desideriū suū mesias posuit nō in mundo sed in me deo, & liberaui eū/resuscitando ipsum. Nota in desiderio meritum: in liberatione vincula mortis a q̄bus liberatus est. Exaltabo eū. ecce pręmiū. Propter quod (inquit apostolus) deus exaltauit eum, & dedit illi nomē &c̄. Rursus. qm̄ cognouit nomen meū/imo nullū aliud nomen cognouit. ego (inquit mesias) gloriam meam non quæro, sed glorifico patrem meum. Vocabit me. Nota tres actus meritorios: desiderii/glorificationis & vocationis: hoc est recursus ad deum. Et respondebo ipsi/multipliciter. Primo

assistendo.cum ipso, mesia, ego, deus, in angustia, passionis eius. Secundo liberando. eruam eum. Ter-
tio glorificando. & honorabo eũ. Quarto imortalitate corporis donando. longitudine dierũ saciabo.
Et demum totaliter beando. & faciam videre ipsum, mesiam, in salute mea, hoc est in omni mea salu-
te effecta ipsius: hoc est faciã ꝙ videbit omnem meam salutem in seipso. Amen.

¶VVLGATA EDITIO ¶Psalmus cantici in die sabbati. XCI.

BOnum est confiteri domino: & psallere nomini tuo altissime.
Ad annunciandum mane misericordiam tuam: & ueritatem tuã p noctẽ.
In decachordo psalterio: cum cantico in cithara.
Quia delectasti me domine in factura tua: & in operibus manuum tua-
rum exultabo.
Quã magnificata sunt opera tua dñe: nimis profundę factę sunt cogitationes tuę.
Vir insipiens non cognoscet: & stultus non intelliget hęc.
Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnũ: & apparuerit oẽs qui operanť iniquitatẽ.
Vt intereant in seculum seculi: tu autem altissimus in ęternum domine.
Quoniam ecce inimici tui domine, quoniam ecce inimici tui peribunt: & dispergẽtur
omnes qui operantur iniquitatem.
Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum: & senectus mea in misericordia uberi.
Et despexit oculus me9 inimicos meos: & ab ĩsurgẽtibus ĩ me malignãtib9 audiet auris
mea.
Iustus ut palma florebit: sicut cedrus libani multiplicabitur.
Plantati in domo domini: in atriis domus dei nostri florebunt.
Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi: & bene patientes erunt ut annuncient.
Quoniam rectus dominus deus noster: & non est iniquitas in eo.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Psalmus cantici diei sabbati. XCII.

1 BOnum ad confitendũ dño[4]: & ad cantandũ nomini tuo excelse.
2 Propheta. Ad annunciandũ in mane gratiam tuã: & ueritatem tuam in noctibus.
3 Super denario & super uiola: super meditatione in cithara.
4 Quoniam lętificasti me dñe[4] in opibus tuis: in opibus manuum tuarum cantabo.
5 Quã magnificata sunt opa tua dñe[4]: ualde profundę factę sunt cogitationes tuę.
6 Vir bestialis non cognoscet: & stultus non intelliget hoc.
7 In florẽdo (sunt) ípii sicut herba: & germiabũt oẽs opantes iniqtatis, ad destructos eẽ se usq;
semper.
8 Et tu excelsus ęterno domine[4].
9 Quoniam ecce inimici tui domine[4] quoniam ecce inimici tui peribũt: & separabunť
omnes operantes iniquitatis.
10 Et exaltasti instar unicornis cornu meum: mixtura mea in oleo recenti.
11 Et respexit oculus meus in inspectoribus meis: in insurgentibus super me malignan-
tibus audient aures męę (sequẽs canticũ).
12 Canticum. Iustus ut palma florebit: ut cedrus in libano crescet.
13 Plantati in domo domini[4]: in atriis dei nostri florebunt.
14 Adhuc fructificabũt in senectute: pingues & uiuidi erũt.
15 Ad annunciandum quia rectus dominus[4]: rupes mea, & non (est) iniquitas in eo.

TItulus est. Psalmus cãtici diei sabbati. Dies sabbati oẽm festiuũ diẽ apud hebræos cõprehẽdit. &
in hoc titulo significat materiã diei festiui. Ita ꝙ materia psalmi significať eadẽ cũ materia diei
festiui. expẽdebať siqdẽ dies festus in duobus opibus. s. diuinę laudis, & annũciatiõis diuinoꝝ pplo. Et
psalmus iste (vt ipsemet præ se fert) laudat vtrunq; opus super gratia & veritate dei erga iustos & pec-
catores, ostensis in dauide & persecutoribus eius. In principio siquidem psalmi manifeste laudať lau-
dare deum & annunciare populo super gratia & veritate dei. in versiculis autem. 7. 8. & 9. pœna ĩpioꝝ

patet:in.12.autem & sequentibus gratia iustorum.Ostēsio aūt erga dauidem & inimicos eius explicatur in versiculis.x.&.xi.& vltimo:vt patet intuenti.Hæc est itaq; materia psalmi ad literam.

¶SVMMARIVM EST.

¶David vtrunq; sabbati opus(scilicet laudare deū/& annūciare populo grām & veritatem dei erga iustos & iniustos)cōmendat.Et veritatē qdē in oībus iniustis:ac spāliter in persecutoribus suis. grām vero in seipso/in oībus iustis/ac spāliter in ministris diuini cultus manifestat.

¶Persona loquens propheta est.

Bonū ad cōfitēdū dño.Diuidit psalmus ī ptes duas:ppositiuā materię,& executiuā/ibi qm̄ lętificasti.¶Proponit qdē vnā orōnē,sed multas hn̄tē ptes.nā pponit bonū eē laudare & annūciare,adiūgēdo modos laudādi & materiā laudis ac annūciationis.¶Vide singula . Bonū/honestum qa actus religiōis/vtile aīę & delectabile spūi,supple opus ē(& hoc dicit ad rephēdēdū eos q supstitionē eē docēt diuinā laudē & cātū)ad cōfitēdū dño/cōfessione laudis:& ad cātādū(explicat laudādi modū.s.cātādo)noī tuo/vt noīeris/vt glorificeris,excelse/deus.¶Ad annūciādū.ecce secūdū opus/annunciare populo.In mane in noctibus:ecce circūstātię tpis.in mane/ī pricipio diei tpe valde cōgruo ad vtrūq;.in noctibus/tpe cōgruo ad laudādū deū.& spāliter subiūgēdo modo.s.sup meditatiōe.nox.n. apta ē cōtēplatiōi.Grām tuā.ecce materia vtriusq;:qa vniuersę vię dn̄i grā & veritas.Sup denario.i. decachordo & sup viola,sup meditatione in cithara.Tria instrā apponunt opi diuinę laudis:vt p hęc ītelligas vniuersa instrā musica.Meditatio aūt īter modos laudādi admiscet:vt ītelligas exterius laudādi opus ab īterna meditatiōe pgredi & ad illā tēdere.ad hoc.n.laudat deus cātibus & instris musicis,vt tū laudātiū tū audiētiū meditatio excitetur erga diuina.Hic est enim fructus intentus.

¶Qm̄ letificasti.Incipit hic ps executiua tali ordīe.Prīo tractat illa pticula/bonū ad cōfitēdū &c̄. Secūdo illa/sup meditatiōe/ibi q̄ magnificata. Tertio illa/veritatē tuā/ibi vir bestialis.Quarto illa/grām tuā/ibi & exaltasti.Quīto illa/ad annūciādū/ibi plātati ī domo dn̄i . ¶Reddit rōnē q̄re bonū ē laudare & canere laudes diuinas ex naturali origine.Quia lętificasti me dn̄e in opibus tuis,iō in opibus manuū tuarum cātabo.Dictio hebraica īterptata cātabo/sign̄at cātū mixtū laudi & ecōuerso. Naturalis origo cātādi & laudādi lętitia ē:& talis lętitia talis cātus ac laudis.Vn̄ ppheta nō dixit lętificasti me ī tali & tali re,sed in opibus tuis:hoc ē q̄tenus sunt opa tua.vt rōnē lętitię ītelligas nō rē opatā,sed deum opantē.Et pportionaliter ideo laudabo seu cātabo ī opibus tuis q̄tenus tuis.i.rōne tui.Et vere hęc debet eē tota rō diuini cultus:cātādo/sonādo &c̄.Et ītēdit ad lr̄am dauid in seipo exprimere reliquos.qa lętificatus fuit a deo in multis opibus dei(tū salutiferis/tū contēplatis)ideo assurrexit ad laudandū & cantandum deo.Quia ergo diuina est origo laudis diuinę,merito bonum est laudare & cantare.

Q; magnificata. Tractat hic illa particula/sup meditatiōe:subiūgēdo res meditatas cātādo & laudando.Et sunt duo.Primū.q̄ magnificata sunt opa tua dn̄e!Admirātis ē & pfitētis excellētē magnificationē operū diuinorum:vt p hoc ītelligas mētē hoīs cōtēplātis diuina opa/quātomagis cōsiderat magnitudinē tāto magis admirati:qm̄ semp crescit materia admirādi.nā opa dei quāto magis cōtēplant tanto inueniunt maiora.¶Alterū est.valde pfundę factę sunt.Dictio hebraica si latina lingua pmitteret/sonat valde pfundatę sunt cogitationes tuę.Et intēdit q̄ diuinæ cogitatiōes sunt valde lōgę & īscrutabiles quēadmodū ea quæ sunt in valde profundo loco.Et hoc quoq; admirātis mentis est & pfitentis suam ignorantiā:immo summā elongationē diuinarū cogitationū non solum a nobis sed ab oī creatura.nullus enim nouit quæ disponit deus circa agenda & rationes agendorum.

Vir bestialis.Tractat hic illa pticula/veritatē tuā:describēdo cursum īpiorum dispositū a deo/īcognitū ab hoībus sensualibus.Et īchoat ab hac ignorātia. Vir bestialis/more bestiarum pn̄tia tm̄ cognoscens & sectās nihil ppēdēs futurę vitę,nō cognoscet:& stultus/nō sapiēs q̄ dei sūt,nō ītelliget hoc/qd̄ dictū ē in cōi de puidētia dei/& explicabit in spē circa dispōnē īpiorum & iustorum.s.In florēdo impii sicut herba/hoc est ipii sūt in florēdo sic̄ herba.florete/pspari īpiorum nō ē stabile,sed sic̄ herba/cuius flos patū durat:& germinabūt oēs opantes iniqtatis/more fœni,ad destructos eē se vsq; semp.Ita q̄ psperitas īpiorum cōparat herbę nō solū quātū ad īstabilitatē,sed deterioris cōditionis q̄ herba describit:in hoc q̄ īpii germināt ad ęternā sui destructionē.herba aūt etsi crescit ad hoc vt secet,repullulat tn̄.Et est sermo de destructiōe īpiorum ęterna:q̄ erit in īferno.¶Et tu excelsus ęterno dn̄e. Vt ītelligas diuina dispōne ordinari qd̄ dictū ē de iniqs, affert ppha duas dn̄i cōditiones.eternitatē,vt nō mireris pœnas īpiorum dilatas in aliā vitā:apud ęternū qppe dn̄m p nihilo hr̄ hmōi dilatio.Celsitudinē vero vt reuerendo pspicias rōnē q̄re deus psperitatē dat īpiis in hac vita:ex celsitudine siq̄dē diuinę puidētiæ hoc puenit.¶Et vt absq; oī hęsitatiōe a deo dispositā & apud ipm̄ nō dilatā pœnā īpiorum ītelligas/subdit.Qm̄ ecce inimici tui dn̄e.ecce demōstrātis est ęternū īteritū īpiorum.Quāuis.n.appareat q̄ differat,ħm tn̄ rei veritatē prope ē.Et ppea dicit ecce inimici tui:vt ītelligas rōne inimicitię ad deū puniēdos ab ipo deo . Qm̄ ecce inimici tui pibūt.repetitio exaggerātis ē. Et sepabūt oēs opantes iniqtatis.¶Aduerte hic duo. Alterum eosdē eē inimicos dei & opatores iniqtatis.Alterum q̄ duplex pœna dānatorum significat.s.pibūt & sepabūt.Sepabunt qdē a te pœna dāni:pibūt aūt pœna sensus.Hæc de veritate diuina erga iniquos.

Et exaltasti. Tractaẽ hic illa particula/grã̄ tuã. Primo respectu dauidis:& deĩde respectu oĩum iusto-rum. Et exaltasti ĩstar vnicornis / habentis cornu eleuatum, cornu meum/potentiam meam/eleuando me ad regnum/vsq; ad euphratẽ subactis vniuersis hostibus : & mixtura mea/vnguentum vnctionis meæ, in oleo recenti: hoc est vnguẽtũ vnctionis meæ non aruit vetustate, sed ex oleo recenti sẽp fuit. ℣ Et respexit oculus meus in inspectoribus meis: in ĩsurgẽtibus sup me malignãtibus audient aures meę ℣ Perspice hic dauidẽ grã̄ dei in quattuor suis ptibus recognoscere. Primo in frõte.& exaltasti sicut vnicornis cornu meũ. Secũdo in capite.& mixtura mea in oleo recẽti. Tertio in oculis/vidẽdo p-stratos inimicos.cõsueuit.n. ppheta hic victoriã significare pfectã per visionẽ in inimicis, q̃ ẽ effectus victorię: vt alias dictũ ẽ. Quarto ĩ auribus: audiẽdo sequẽs cãticũ laudatiuũ iustoꝝ. Quę ĩ libris regũ legunẽ adĩpleta: dũ pluries vidit psecutores suos & supauit, & silr audiuit ĩsurgẽtes & supauit. Et narra-uit hęc duo gña hostiũ.s. visoꝝ & auditoꝝ: vt p visos ĩtelligas oẽs q ppe/p auditos oẽs q a lõge fuerũt cõtra ipm, & q oẽs supauit. Vbi hẽs dei grã̄ manifestatã in dauide/& veritatẽ in inimicis dauidis.

Iustus. Sicut tractauit de veritate non solũ erga inimicos dauidis/sed erga oẽs iniquos, ita tractat de dei grã nõ solũ erga dauidẽ sed erga oẽs iustos. ℣ Et inducit canticũ in laudẽ iustorum/ex diuina gratia florentiũ. Iustus vt palma florebit. De iniqs dixit/impii in florendo sicut herba: de iustis autem/iustus florebit vt palma. Quanta distantia est inter herbam & palmam, tantam intellige distãtiam inter flo-rem impiorũ & florem iustoꝝ. illa hodie est & modico ęstu arescit: palma euiterna quodãmodo est. Vt cedrus in libano crescet. excellẽtia augmẽti iustoꝝ significaẽ ex similitudine cedroꝝ in libano.

Plãtati in domo dñi. Cõtinuaẽ cãticũ: simul tractãdo illã particulã/ad annunciãdũ. Et qa officiũ annũciãdi cõuenit ministris diuini cultus, ideo grã̄ dei erga ipsos describit ad annunciãdũ. Plãtati, ministri dei ad similitudinẽ arboꝝ plãtati in domo dñi/in tẽplo dei (qm̃ ex tẽplo dei alunẽ sicut arbo-res alunẽ ex agro in quo plãtatę sunt) in atriis dei nři/ad que cõuenit populus, florebũt/doctrina. Ad-huc fructificabũt in senectute/supra naturã arborũ & hoium: qm̃ vtrorũq; est in senectute minui & de-ficere, isti vero fructificabũt in senectute. pigues & uiuidi erũt ad annũciandũ. Dona diuinę grã̃ cõces-sa euãgelizãtibus recẽsenẽ ex siľitudine corporaliũ: q erũt sicut hoies pigues & corpus bonę dispõnis habẽtes, ita q ẽt ĩ senectute generãt. Dotes aĩ p hæc corporalia ĩtellige. Quia rectus dñs. Ecce res annũ-ciata. qa rectus dñs/oĩbus. Petra mea. ecce grã qua me firmauit in regno ppetuo vsq; ad mesiã ĩclusiue. Et nõ iniqtas in eo/est. ecce veritas. ℣ Et numerauit hæc dauid vt ĩtelligas ministros tẽpli sẽp annũ-ciaturos: primo puidẽtiã dei erga oẽs rectã/sine vlla iniquitate/sine vlla acceptione personarũ &c. dein de spãlem dispõnẽ dei de regno domus dauidis vsq; ad mesiã. Et ppterea dixit q annũciabunt deũ pe-trã meã. Et hoc ẽt absq; vlla iniqtate effecit deus, trãsferẽs regnũ de domo saulis in domũ meã. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Psalmus. XCII.

Ominus regnauit/decorem indutus est : indutus est dominus fortitudi-nem & precinxit se.

Etenim firmauit orbem terrę: qui non commouebitur.

Parata sedes tua ex tunc: a seculo tu es.

Eleuauerunt flumina domine: eleuauerunt flumina uocem suam.

Eleuauerunt flumina fluctus suos: a uocibus aquarum multarum.

Mirabiles elationes maris: mirabilis in altis dominus.

Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitudo domine in longitudine dierum.

¶ IVXTA HEBRÆVM. XCII.I

1 Propheta. D Ominus[4] regnauit/superbia indutus est: indutus est dominus[4] fortitu-
dine & cinctus est. etiam firmabis orbem [qui] non labetur.
2 Firmatum [est] solium tuum ex tunc: ab ęterno tu.
3 Eleuauerũt flumina dñe[4] eleuauerũt flumina uocẽ suã: eleuabũt flumina fractionẽ suã.
4 A uocibus aquarum multarũ fortes fractiones maris: fortis [est] in celsitudine dñs[4].
5 Testimonia tua uerificata sunt ualde: domui tuę pulchruit sctitas dñe[4] lõgitudini dieꝝ.

T Itulus nullus est. Materia psalmi vt ex ipõ colligiẽ/ẽ initiũ regni mesię. Tũ ex eo q vbi dñs regna-uit/cõflictus mũdi cõtra ipm sub spẽ fluminũ & mariũ manifeste describiẽ. qđ post resurrectionẽ

christi impletū esse constat. Tum ex eo ꝙ testimonia eius valde verificata introducunt:& simul subiū/
gitur sanctitas pro pulchritudine domus dei in æternum. Hæc enim adimpleta quo ad testimonia tē
pore martyrū videmus:& quotidie docemus & ꝑdicamus pulchritudinē ecclesię cōsistere in sanctita/
te. ¶ Est igitur ad literam materia psalmi regnū christi in sui initio:hoc est a tēpore resurrectionis ei⁹.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta cōtemplatur mesiam incipientē regnare:describēs eum tum a conditionibus ꝑsonę,tū a
firmitate regni,tum a pugna cōtra mundum testimoniis veris & domo sancta.

¶ Persona loquens propheta est.

DOminus regnauit. Diuidit psalmus in ꝑtes duas:ꝓpositiuā materię,& executiuā,ibi ēt firma/
bis. ¶ Proponit quattuor. Primū. Dñs,mesias,regnauit:hoc ē vbi mesias dñs nō hoꝝ aut illoꝝ
sed vniuersoꝝ regnauit,regnū suscępit,supbia īdutus est,q prius īdutus fuerat humilitate passionis &
cæteraꝝ miseriaꝝ humanaꝝ. Et est sermo de supbia,hoc est excellētia superāte oīa. Hāc siqdē īduit chr̄s
vbi regnauit resurgēdo a mortuis. Tūc.n.īchoasse chr̄i regnū nō solū patet matth. vlti. data ē mihi oīs
ꝑtās in cœlo & ī terra:sed ēt matth. 16. sunt qdā de hic stātibus q nō videbūt mortē donec videāt filiū
hoīs veniētē in regno suo. Quod īpletū nō fuisset si chr̄s post resurrectionē suam nō īcœpisset regnare.
Indutus est dñs fortitudine,īmortalitatis corporalis. Et quarto cīctus ē. Per quod denotat ꝙ nō qeuit
sed parauit se ad operādū,ad pugnādū. cingulo siqdē dispositio ad futuras opationes significat. Et ad
lr̄am chr̄s in resurrectiōe sua īcipiēs regnare,exaltatus ē sup oē nomē,& stolam īmortalitatis accępit:
opaturus q̄ sunt fidei in ecclesia sua,& pugnaturus cōtra mundum insurgentem contra ipsum.
¶ Etiā firmabis. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primū tractat illa ꝑticula,dñs regnauit. Secū
do reliq̄ tres particulę simul,ibi eleuauerūt. ¶ Tractat aūt initiū regni mesię a tribus. Et īcipiendo ab
vltimo dicit. ēt firmabis orbē. Alloquit ip̄m mesiā ꝙ prima opatio eius erit firmare orbē. Et ē sermo de
mūdo futuro:de quo apl's ad hebr. 2. nō.n. angelis subiecit deus orbē futurum. Et ꝓpterea declarādo de
quo orbe loqt,subdit. nō labet. i. q nō labet:ad drīam mūdi huius,q labet a suo statu,a dispōne motus
& generatiōis & corruptiōis &c̄. Et dedit hāc opationē primā mesię:vt ītelligeremus ꝙ ip̄e firmabit si/
bi regnū suū:mūdus.n. futurus ē regnū mesię. Et apte describit regē ꝙ vbi regnauit,opam dedit ad fir/
mādū regnū,nō multaꝝ ꝓuīciaꝝ sed mūdi futuri. Et hoc describit futuꝝ quātū ad cōsummationē,sed
statim ꝙ regnauit īchoatū. Firmitas.n. futuri mūdi ē resurrectio chr̄i:iuxta verbū apl'i. si chr̄s resurrexit
& nos resurgemus. ¶ Firmatū soliū tuū ex tūc. Ne putares dubio alicui aut vacillatiōi cuicunq; subii/
ci regnū chr̄i,explicat ꝓpheta ꝙ soliū regiū firmatū ē ex tūc,quo regnar cœpit:accępit.n. ex tūc firmi/
tatē æternitatis. ¶ Et ne hoc mireris subdit rōnē. Ab æterno tu. Duo ꝑ hoc declarat. Alteꝝ ꝙ ip̄e est ve
re ille q ab hebręis vocat dñs:qa ab æterno tu:vt hic ītelligas mesiā eē veꝝ deū. Alteꝝ ꝙ nō est mirādū
ꝙ ip̄e firmabit orbē īmobilē,& ꝙ soliū eius firmatum est:qa ab æterno tu,hoc est qa tu es deus.
Eleuauerūt. Tractat hic illę particulę,supbia īdutus ē &c̄. ab effectu pugnę & victorię cōtra mūdū.
Vñ īchoat ab īsurgēte mūdo cōtra chr̄m. ¶ Vbi aduerte ꝙ īducit mūdū sub figura fluminū & maris.
Et tā de fluminibus q̄ de mari īducit ꝙ dupliciter īsurrexerūt contra chr̄m:vocibus. s. & fluctibus. Et ꝑ
voces ītellige nō solū verba sed doctrinas,sed ꝑcępta & decreta cōtra fidē chr̄i:ꝑ fluctus aūt (q fractio
in lr̄a dñr,a fractiōe vndaꝝ ad obstacula) ꝑsecutionū facta. Et ītēdit ꝑ flumina spāles pricipes seu ma/
gistratus:ꝑ mare aūt gñalē pricipē seu magistratū. Nā ad lr̄am primū flumē fuit magistratus iudęoꝝ:
& deīde plures alii pricipatus spāles. Pręter hos āt fuit mare romani īperii,īmaniter ꝑsequēs fidē chr̄i.
¶ Et aduerte vt bñ ꝓūctes:& iūgas illa verba a vocibus aquaꝝ multaꝝ cū sequētibus. s. fortes fractiōes
maris. Sic.n. maris describunt fractiōes fluctuū fortes simul cū vocibus aquaꝝ multaꝝ,multoꝝ popu
loꝝ. ¶ Fortis in celsitudine dñs. Insurgētibus fluminibus & mari apparuit dñs fortis in celsitudine.
Recole qđ dixerat īdutus est supbia & īdutus ē fortitudine:& ꝑspice vtrūq;,dū dr̄ fortis in celsitudine.
Et vere in hac pugna cōprobatus est chr̄s dñs fortis,īmortalis,in celsitudine,sup oīa. ¶ Modus āt quo
apparuit fortis in celsitudine,subiūgit. Testimōia tua verificata sūt valde. Hęc fuerūt & sūt arma chr̄i
in cœlo regnātis testimōia verificata. Testimōia qppe chr̄i in verbis sūt euāgelica documēta,in factis
sūt miracula:iuxta illūd mār. vlti. illi aūt ꝓfecti ꝑdicauerūt vbiq;,dño coopante & sermonē cōfirman/
te sequētibus signis. Et ꝑter hęc ī vita discipuloꝝ sūt opa charitatis. in hoc cognoscēt hoīes ꝙ discipu
li mei eritis si dilectionē seruaueritis. In ꝑsecutiōibus assistētia:dās & īternū robur,& os & sapiam cui
nō poterūt resistere oēs aduersarii. Hæc.n. oīa chr̄i testimōia verificata sunt valde:qbus cōprobatus est
dñs fortis ī celsitudine. ¶ Quoꝝ effectus est. Domui tuę pulchruit sc̄titas dñe lōgitudini dieꝝ. Domū
dei eē ecclesiā (hoc est cōgregationē oīum fideliū) testat apl'us. 1. ad timo. 3. ī domo dei q̄ est ecclesia dei
viui. Vnde est sensus ꝙ sc̄titas fuit,est & erit pulchritudo chr̄ianoꝝ. Et ītendit ꝓpheta apire ꝙ hæc pu/
gna chr̄i aduersus mūdū nō tēdit ad hñdā ecclesiā cuius pulchritudo cōsistat ī diuitiis,honoribus,glo
ria,pricipatu,& aliis hm̄ōi tpalibus bonis:sed cuius pulchritudo sit sc̄titas. Et vtit ꝑterito pulchruit,&
longitudine dierum:vt intelligas omni tempore sanctitatē esse pulchritudinē ecclesiæ. Aduerte hic ꝙ
dictio hebraica interpretata pulchruit,sonat vnū verbū quod lingua latina non habet:qđ vulgariter

dicere ſtatli bello. Intendit.n. ꝓpheta ꝙ ſanctitas cõgruit eccleſię chr̃i nõ ſolum quaſi ſubſtantia ſed ẽt vt pulchritudo eius: vt delectaremur in ſanctitate ſicut delectamur pulchritudine. Amen.

❡VVLGATA EDITIO. .XCIII.

Deus ultionum dominus: deus ultionum libere egit.
Exaltare qui iudicas terram: redde retributionem ſuperbis.
Vſquequo peccatores dñe: uſquequo peccatores gloriabuntur?
Effabuntur & loquentur iniquitatẽ: loquentur oẽs qui opantur iniuſtitiã?
Populum tuum dñe humiliauerunt: & hęreditatem tuam uexauerunt.
Viduam & aduenam interfecerunt: & pupillos occiderunt.
Et dixerunt. non uidebit dominus: nec intelliget deus iacob.
Intelligite inſipientes in populo: & ſtulti aliquando ſapite.
Qui plantauit aurem non audiet: et qui finxit oculum non conſiderat?
Qui corripit gentes non arguet: qui docet hominem ſcientiam?
Dominus ſcit cogitationes hominum: quoniam uanę ſunt.
Beatus homo quem tu erudieris domine: & de lege tua docueris eum.
Vt mitiges ei a diebus malis: donec fodiatur peccatori fouea.
Quia non repellet dñs plebem ſuam: & hęreditatem ſuam non derelinquet.
Quoadusque iuſtitia conuertatur in iudicium: & iuxta illã, oẽs qui recto ſunt corde.
Quis conſurget mihi aduerſus malignantes: aut quis ſtabit mecum aduerſus operantes iniquitatem?
Niſi quia dñs adiuuit me: paulominus habitaſſet in inferno anima mea.
Si dicebam motus eſt pes meus: miſericordia tua dñe adiuuabat me.
Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo: conſolationes tuæ lętificauerunt animam meam.
Nunquid adhęret tibi ſedes iniquitatis: qui fingis laborem in pręcepto?
Captabunt in animam iuſti: & ſanguinem innocentem condemnabunt.
Et factus eſt mihi dñs in refugium: & deus meus in adiutorium ſpei meę.
Et reddet illis iniquitatem ipſorum, & in malicia eorum diſperdet eos: diſperdet illos dominus deus noſter.

❡IVXTA HEBRÆVM. XCIIII.

1 Propheta. Deus ultionum domine[4]: deus ultionum fulge.
2 Eleuare iudex terrę: redde retributionem ſuper ſuperbos.
3 Vſquequo impii domine[4] uſquequo impii lętabuntur?
4 Affluent, loquentur forte: extollent ſe omnes operantes iniquitatis?
5 Populum tuum domine[4] conterent: & hęreditatem tuam affligent?
6 Viduam & aduenam interficient: & pupillos occident?
7 Et dixerunt. Vox ſuperboꝝ. non uidebit dñs, & non intelliget deus iacob.
8 Propheta. Intelligite beſtiales in populo: & inſipientes quando intelligetis?
9 Plantans aurem nunquid nõ audiet? ſi creans oculum nunquid non uidebit?
10 Erudiens gentes nonne caſtigabit, docens hominem ſcientiam?
11 Dominus[4] cognoſcens cogitationes hominis: quia ipſę [ſunt] uanitas.
12 Beatitudines uiri quem caſtigabis ipſum domine: & de doctrina tua docebis eum.
† ipſi 13 Ad faciendum quieſcere ipſum † a diebus mali: donec fodietur impio fouea.
14 Quoniam non derelinquet dñs[4] populum ſuum: & hęreditatem ſuam non deſeret.

15 Quoniam usq iustitiam reuertetur iudicium:& post ipsum omnes recti cordis.
16 Quis surget mihi cum malignis? quis stabit mihi cum operantibus iniquitatis?
fuit
17 Nisi dominus[4] adiutorium mihi :uelut modicum habitauit deserta anima mea.
18 Si dixi lapsus est pes meus:gratia tua domine[4] sustentabit me.
19 In multitudine cogitationum mearum in medio mei:consolationes tuę deliciabuntur animam meam.
20 Nunquid sociabitur tibi thronus prauitatũ:formans laborẽ super pręcepto?
21 Pugnabunt super aĩam iusti:& sanguinem innocentẽ condemnabunt.
fuit
22 Et fuit dominus[4] mihi fortitudini:& deus meus petrę spei meę.
23 Et uertet sup eos iniquitatem eorum:& in malicia eorum cędet eos/cędet eos dominus[4] deus noster.

TItulus nullus est.Materia psalmi ex iis quę psalmus præ se fert intelligenda est.Apparet in prin/
cipio psalmi manifeste postulari a deo iudicium & iustitiam contra impios oppressores populi
dei/negãtes diuinã ꝓuidẽtiã.Apparet deinde beatũ prædicari hoĩem doctũ a deo donec fodiat pc̃tõri
fouea &c̃.Apparet demũ affirmari ꝙ deus puniet ĩpios.¶Ex qbus oĩbus facile patere põt materiam
psalmi esse retributionẽ diuinã futurã tũ ad dãnationẽ iniquoꝝ/& specialiter opprimẽtiũ pauperes &
iustos & negãtiũ diuinã ꝓuidẽtiã:tum ad beandũ rectos corde/doctos a deo &c̃.¶Ita ꝙ materia psal/
mi ad lr̃am est,deum habere ꝓuidẽtiã humanoꝝ actuũ in p̃nti/retributricem in futuro.

¶SVMMARIVM EST.

¶Propheta impios negantes diuinã ꝓuidentiã respectu humanoꝝ actuũ oppressores populi dei cõ/
siderãs diutius p̃seuerare,supplicat deo vt manifestet se iudicẽ/puniẽdo &c̃.Et vbi rep̃hendit negantes
diuinã ꝓuidẽtiã,reddit rõnem quare & quousq supbi perseuerant & iusti patiunť.s.rõne futuri iudicii
& vsq ad illud/desideratum a iustis fidẽtibus in diuina gratia.Et demum punitionem iniquorum de/
scribit separatione a deo & succisione.

¶Persona loquens propheta est.

DEus vltionũ.Diuidiť psalmus in partes duas:ꝓpositiuã materię,& executiuam/ibi vsquequo.
¶Proponit tria.Primũ.Deus vltionũ/cuius ẽ vlcisci,dñe:& exaggerãdo repetit deus vltionum/
cui reseruanť vindictę,fulge.Tanq̃ obscurus lateat/tanq̃ nõ credať deus quatenus est deus vltionum
(hoc est quatenus habet officiũ vindicãdi)rogat ꝓpheta vt fulgeat vltionũ deus.¶Deinde eleuare iu
dex terræ/qui mõ in æstimatione hoĩum iaces tanq̃ nõ exercens iudicia eleuare ẜm officiũ iudicis quo
fungeris respectu vniuersę terrę.Insinuat aũt petendo eleuare/actionẽ iudicii diuini retributiuã iustis
ĩteruenĩete gr̃a dei:iuxta illud.misericordia exaltat iudiciũ iac.2.& rursus.exaltabiť parcens vobis deus
iudicii dñs esa.30.¶Et demũ redde retributionẽ sup supbos.Actus iudicis & vltionis describitur.
¶Vsquequo. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractať illa particula/sup supbos. Secun
do illa/deus vltionũ/ibi ĩtelligite.Tertio illa/fulge/ibi btĩtudines viri . Quarto illa eleuare iudex terrę/
ibi qm̃ vsq iustitiã.Quĩto illa/redde retributionẽ/ibi nunqd sociabiť tibi.¶Describunť supbi de qui/
bus est sermo a multiplici scelere diuturno.Et ĩchoãs a diuturnitate sceleꝝ ait. Vsquo(nota diutur/
nitatis est oĩum sequẽtiũ criminũ)impii dñe?rursus exaggerãdo vsquo ĩpii lętabunť?Primũ crimen
ab aĩ lętitia ĩcipit/significãte p̃fectã eoꝝ iniqtatẽ,ita ꝙ lętanť ĩ criminibus.¶Affluẽt/vsquo affluẽt/
crescẽt abũdanter,loquenť/vsquo loquenť,forte?Secũdũ crimẽ in locutione est ꝙ velut cõfluendo lo
quunť forte:hoc est verba potẽtię/p̃ferẽtia eos potẽtes/cõminãtes & hmõi.¶Extollẽt se. Tertiũ crimẽ
ꝓpriũ supbis/& hoc in ope,extollẽt se.Prima supboꝝ intẽtio est extollere seipsos:hic est finis proprius
oĩum operũ eoꝝ.Vñ & merito subdit.oẽs opantes iniqtatis.¶Populũ tuũ . Post crimina supboꝝ in
seipsis numerat crimina eorundẽ cõtra alios.s.deũ/publicũ bonũ/p̃sonasq miserabiles.Vsquo popu
lũ/ecce offensio publici boni,tuũ/ecce offensa dei,dñe cõterent?& hæreditatẽ tuã/iustos quos tibi hęre
des cõstituisti,affligẽt?Viduã/miserabilẽ ex sexu & statu,& aduenã/fouendũ extra patriã,ĩterficiẽt?& pu
pillos/vndiq miserãdos,occidẽt?Noli quęrere historiã particularẽ hoꝝ criminũ:qm̃ de genere supbo/
rũ negãtiũ diuinã ꝓuidẽtiã sermo est.quos sęuire in populũ dei(hoc est in cultores expectantes regnũ
cœleste)& p̃sonis miserabilibus nõ parcere,ĩnumerabilia gesta testanť.Et dixerũt/ꝓ ĩpunitate suoꝝ cri
minũ:nõ videbit dñs,& nõ ĩtelliget deus iacob/gesta nr̃a.Vbi clare negãt deũ videre & ĩtelligere actus
nr̃os.¶Et si p̃spicacius ꝓphetę verba fuerint considerata,simul narrat errorẽ & rõnem erroris.Duplex
a philosophis negantibus diuinam prouidentiam respectu humanorum actuum/ratio affertur. Pri/
ma est ex ratione intelligẽdi:quia scilicet intellectio & pręcipue diuina est omnino immaterialis, im/

mo remota ab omni non ſolum materia ſed potentialitate. Et hinc volunt non eſſe fas tantę excellentię diuini intellectus vt immiſceatur actibus materialibus/ſingularibus, in fluxu/varietate & oĩmoda potentialitate conſtitutis: quales ſunt actus noſtri. Et hæc ratio tangiť dicendo. nõ intelliget deus iacob/deus qui adoratur a populo iſrael: hoc eſt verus deus. Altera ratio ex parte vilitatis rerum viſarũ ſumitur: ſcilicet ꝙ quædam melius eſt non videre q̃ videre, propter eorum vilitatem/turpitudinẽ &c̃. Et hanc rationem tangit dicens. non videbit dominus.

Intelligite beſtiales. Tractat hic ꝓpheta particulã illam/deus vltionũ/ex parte radicis(.ſ. cognitiõis actuũ noſtroꝝ) arguẽdo ſtatim blaſphemiã ĩpioꝝ, dicẽtium. nõ videbit dñs nec intelliget deus iacob. Intelligite beſtiales/hoĩes more beſtiaꝝ viuẽtes, in populo/plati tñ populo tanq̃ magiſtri populorũ: & ĩſipiẽtes/de altiſſima cã male ſentiẽtes, qñ ĩtelligetis/qñ penetrabitis ĩtellectu veritatẽ? ¶ Plãtãs autem nunqd nõ audiet? ſi creans oculũ nunqd nõ videbit? Erudiẽs gentes nõne caſtigabit, docẽs hoĩem ſciẽtiã? A quattuor effectibus dei ĩtẽdit docere in deo eſſe ſciam actuũ humanoꝝ.ſ. ex hoc ꝙ fecit ſenſum auditus/ſenſum viſus/ſyndereſim/& ĩtellectũ ſpeculatiuũ in nobis. Et intendit talem rõnem ꝙ qcqd eſt ꝑfectionis in auditu/viſu/in ſyndereſi ſeu rõne practica/& in ĩtellectu ſpeculatiuo hoĩs, totũ eminẽtiori tñ mõ eſt in deo. Meminit ſpãliter auditus & viſus, qa ſpũaliores ſunt ĩter oẽs ſenſus. Nõ arguit ab effectibus miraculoſis: qa ad illos loquiť q negãt miracula. ſed arguit ab effectibus quos ipſi phi fatenť produci a deo mediãte miniſterio naturæ. Et fundat rõnem ſuꝑ cõi aĩ cõcęptione phoꝝ.ſ. qcqd perfectionis habet effectus ꝑexiſtit lõge excellentiori mõ in ſuprema illius cã. ¶ Siſte hic minus erudite in phia ſeu ſpeculatiua theologia: & ſcito ꝙ nõ ĩtẽdit ꝓpheta ĩferre ꝙ deus audit ſeu videt: ſed ꝙ deus cognitione ſua cognoſcit quicqd ſenſu viſus videť/qcqd ſenſu auditus audiť. hoc eſt enim excellentiori mõ videre & audire. Ad ſignificãdũ ergo ſyndereſim/dicit erudiẽs gẽtes. deus. n. erudit gẽtes mediante ſyndereſi ĩdita aĩæ noſtræ. Ipſa ſiquidẽ arguit noſmetipſos quũ male oꝑamur/& inſtigat ad bene operandum. eſt enim naturalis quidam habitus animi ad bonũ ſm rectã rõnem probandum & cõtrariũ reprobandum. qui oĩbus gentibus naturalis eſt: ac per hoc eſt effectus largitoris naturę. Lumen autẽ intellectus agentis & habitus principioꝝ in ſpeculatiuis/ſignificatur dicendo. docẽs hoĩem ſciẽtiam. nam illo naturali lumine acquirimus ſcientiam/ſiue inueniendo ſiue diſcẽdo. Et hoc ſimiliter naturale eſt oĩbus hoĩbus: ac ꝑ hoc effectus largitoris naturę. ¶ Dñs cognoſcẽs cogitationes hoĩs, quia ipſę vanitas. Concludit propheta ꝙ dñs cognoſcit cogitationes cuiuſq; ſingularis hoĩs. Et ne putes ꝙ cognoſcit cogitationes hoĩs ſm id quod habent de ſpũali ſeu ĩmateriali/& nõ ſm ꝙ fluxę potentialeſq; ſunt, ſubiungit quia vanę ſunt/ĩmo ſunt vanitas. Rõnem rei cognitę reddit cõiunctio quia. & eſt ſenſus. cognoſcit ẽt eas ſm ꝙ vanę ſunt. Et per hoc reſpondet ꝓpheta dicẽtibus/non intelliget non videbit deus. ex eo enim ꝙ affirmat deũ cognoſcere cogitationes ẽt ſm ꝙ vanę ſunt, intelligi vult falſum eſſe ꝙ aliquid nõ videať a deo: & falſum eſſe ꝙ quędã melius eſt nõ videre q̃ videre/ſimpliciter & abſolute loquendo. Sicut per rõnem inductã de plaſmatione auris/viſus &c̃. mõſtrauit falſum eſſe non intelliget deus iacob. At ſi diffuſius cupis iſta diſcuti, lege theologos ſpeculatiuos.

Beatitudines viri. Tractatur hic illa particula/fulge: declarando apud quos & quomodo fulget deus vltionum. Beatitudines/erunt, viri quem caſtigabis ipſum domine: & de doctrina tua docebis eum. Ad faciendum quieſcere ipſum a diebus mali donec fodietur impio fouea. Intuere duas actiones dei erga futuros beatos: ſcilicet caſtigationis & doctrinę, non qualiſcunq; ſed legis diuinę. Et perpende effectum caſtigationis & talis doctrinę. nam effectus deſcribitur quies a diebus mali. Et eſt ſermo de quiete perpetua futurę vitæ, quæ paratur docto a deo a diebus mali: hoc eſt a multis ſucceſſiuis afflictionibus quibus diebus vitæ præſentis caſtigatur. ¶ Nec prętereas tempus temporiſq; rationem/donec fodietur impio fouea. Vnum idemq; tempus deſcribitur afflictionis iuſtorum pro quiete perpetua/& foſſionis foueæ impiorum: vt intelligas afflictionem iuſtorum ab impiis/eſſe ipſam foſſionem foueæ impiorum. Quaſi foueam etenim ſibiipſis fodiunt impii, dum affligendo iuſtos adimplent iniquitates ſuas quibus parant ſibi foueã inferni. Et reſpondet hoc directe pręmiſſis ſuperius. vſq; quo dñe populum tuũ humiliabunt, viduam & aduenam interficient &c̃. Acſi aperte reſponderet/donec fodietur peccatori fouea. Vnde ſequitur. Quoniam nõ derelinquet dñs populum ſuũ/contritũ a ſuperbis: & hæreditatem ſuam/iuſtos, non deſeret/q̃uis affligi ſinat.

Quoniã vſq; iuſtitiã. Tractatur conſequenter illa particula/eleuare iudex terrę: declarãdo iuſtitiam dei eleuandam in retributione iuſtorum. Quum dixiſſet itaq; ꝙ non derelinquet populum ſuum, ſubiungit quid faciet populo ſuo. Quoniam vſq; iuſtitiam/hoc eſt executionem iuſtitię in alia vita, reuertetur iudicium/pręſentis vitæ: hoc eſt iudicia quæ in pręſenti vita exercentur/reducentur ad rectitudinem iuſtitię in futura vita. & poſt ipſum/hoc eſt ſequentur ipm/affectabũt ipſum iudicium reuocatum ad iuſtitiam, omnes recti cordis. Iniqui nollẽt futurum eſſe tale iudicium verę iuſtitiæ: iuſti autem deſiderãt tale iudicium. Et dixit hoc ꝓpheta non ſolum quia multa iudicia humana ſunt iniuſta, ſed præcipue quia iudicium diuinum in præſenti vita non exercet iuſtitiam. Nec intelligas ex hoc ꝙ diuinũ iudiciũ in hac vita ſit iniuſtũ: ſed intellige ꝙ abſtinet a iuſtitia. non enim punit peccatores &

reprobos i hac vita,sed reseruat executioni iustitię futuræ vitę. ℭ Quis surget mihi.Pręmisit & post
ipsum omnes recti cordis/& proposuerat eleuare iudex terrę.Et propterea vtrunq; declarare intendens
quomodo fiet,explicat qua fiducia recti corde affectant iudicium iustitię/quũ ipsi habeãt vnde time/
ant.declarãdo.n.hoc/declarat ꝙ deus iudex terræ exaltatur iudicando iustos/& ꝙ iusti habẽt vnde desi
derẽt iudicium iustitię.Agẽs itaq; propheta iustũ cõsiderantẽ seipsum relatiue ad futurum iudicium
iustitiæ/ait.Quis surget mihi/habẽti rectum cor/hoc est pro me,cum malignis/simul iudicandis ante
tribunal iudicis?quis stabit mihi/habẽti rectum cor/hoc ẽ pro me(exaggeratio est)cum operariis ini
quitatis/simul iudicandis a iudice vniuersę terrę.Quasi dicat.ego non sufficio pro me/merita propria
non sat sunt.℣ Vnde & subdit declarans illum quis.Nisi dñs adiutorium mihi.ecce quis surget/quis
stabit ꝓ me:ecce quõ eleuabit̃ iudex terrę iudicãdo iustos.Adiutoriũ mihi / adiuuans merita mea/adiu/
toriũ mihi ad merẽdũ ęternã vitã,velut modicũ habitauit deserta aĩa mea.Mos hebraici sermõis ẽ:&
significat apud nos paulominus/parũ defuit qn aĩa mea habitauit deserta a societate pr̃ię cœlestis. Di
cit autem velut modicum/& non dicit absolute:quia meritum iustorum non ex toto sed pro maxima
sui ratione est ex adiutorio diuinę gratię/& pro aliquo modico est ex nostro libero arbitrio.Inde enim
fit ꝙ nisi adiutorium diuinę gratię adsit nostris operibus parum deest quin remaneamus deserti:illud
siquidem modicũ est aliqualis ratio merendi ex parte liberi arbitrii. ℭ Si dixi lapsus est pes meus.Cõ
siderat vir recti cordis in seipso vtrũq;.s.bonũ opus & malum opus/meritum & demeritum proprium.
Et proprium quidem meritũ attribuit diuino adiutorio.De proprio autẽ peccato/quod impune reli/
qui nequit,ait. Si dixi/si consideraui/si professus sum coram te,ꝙ lapsus est pes meus/ꝙ peccaui ex fra/
gilitate humana/ad similitudinem eius cuius pes labitur:gratia tua domine sustentabit me.ecce reme
dium/ecce quis surget pro me ratione peccatorum quæ cõmisi.gratia tua dñe p̃bet mihi fiduciam ꝙ
ipsa sustentabit me in iudicio iustitię.℣ Et ne discurram per singulas partes meas,vnico verbo omnia
comprehendam.In multitudine cogitationum mearum in medio mei/hoc est intra me/hoc est cogi/
tationum mearum de ĩtimis meis.Cõmune est omnibus cogitationibus esse intra cogitantem:sed dif
ferẽtia ponit̃ ĩter cogitatiões ex pte rei cognitę.nã ex hac pte aliquę cogitatiões sunt ĩtra me/illę.s.qbus
cogito de intimis meis:& aliquę sunt extra me,illę.s.quibus cogito de agris/de diuitiis/& aliis exterio/
ribus.In multitudine ergo cogitationũ in medio mei/hoc est ƀm multitudinem cogitationũ de mul/
tis intimis meis,cõsolationes tuę deliciabũtur aĩam meã.i.nõ solũ delectationẽ sed delicias faciẽt aĩæ
meæ.Et intẽdit ꝙ quascũq; sui internas ptes cogitet iustus relatiue ad diuinũ iudiciũ,in oĩbus inuenit
rõnẽ diuinæ gratię cõsolatricis/sicut inuenit in explicatis duobus.s.merito boni & lapsu peccati.
Nunquid sociabitur tibi. Tractat̃ hic illa particula/redde retributionẽ sup supbos:inchoãdo a con
trarietate iniquoꝝ iudicũ respectu dei iudicãtis terrã:a quo petit̃ redde retributionẽ supbis.Nunqd so
ciabit̃ tibi thronus prauitatũ/hoc est principes iudicesq; praui,formãs laborẽ sup p̃cepto?Duas con/
trarietates principũ seu iudicũ respectu principatus diuini tãgit.Altera est thronus prauitatis:quum
thronus dei sit thron⁹ rectitudinis & iustitię.Altera ẽ ꝙ thron⁹ supb⁹ format laborẽ sup p̃cepto:hoc
est ad hoc p̃cipit vt affligat:addit p̃cepta ad laborẽ afflictionis/angustiarũ &c̃.thronus aũt diuinus for
mat salutẽ & cõsolationẽ nr̃am sup p̃cepto:qm̃ ad hoc p̃cipit vt ea quę sunt salutis & cõsolationis ha
beamus.Vnde patet ꝙ thronus prauitatũ formãs laborẽ sup p̃cępto/nõ associabit̃ deo iudicãti terrã.
Et ppea dixit sociabit̃ tibi?quasi dicat nõ.℣ Pugnabunt sup aĩam iusti.Ecce opa throni prauitatũ. Pu
gnabũt/assessores/cõsiliarii/& reliqui hmõi,sup aĩam/cõtra vitã,iusti:& sanguinẽ innocẽtẽ cõdẽnabũt.
Hæc est cõclusio pugnę supboꝝ.in qua illoꝝ sentẽtia cõtraria iusto iudici/& innocẽtũ passio simul tã
git. ℭ Et fuit dñs mihi fortitudini,& deus meus petrę spei meę.Anteq̃ retributionẽ reddẽdã superbis
describat,interponit iustoꝝ in hac vita oppressoꝝ ab iniquis iudicibus cõsolationẽ diuinã:occasione
sumpta qa eos cõdẽnatos introduxerat.Vnde duplicẽ opẽ diuinã in hac vita tangit.Alterã fortitudi/
nis ad sustinẽdũ illatas iniurias.Alterã firmitatis spei futurę beatitudinis.his.n.duobus p̃cipue egent
iniuste patiẽtes.℣ Et vertet/deus,sup eos/iudices prauitatũ,iniqtatẽ eoꝝ/in futuro iudicio:quam exer
cuerũt cõtra iustos.Hæc est.n.retributio reddẽda superbis.Et in malicia eoꝝ/iterna,cędet eos. Vbi ad/
uerte tam exterioris iniquitatis q̃ interioris malicię retributionẽ describi.& tandẽ cędet eos dñs de/
us noster.Bis dicit cędet propter cędem animę & cędem corporis in futura vita.nam & corpus & ani
ma ęternaliter morietur,volendo mori/& mors fugiet ab eis.apoc.9.Amen.

ℭ VVLGATA EDITIO. XCIIII.

VEnite:exultemus domino,iubilemus deo salutari nostro.
Pręoccupemus faciem eius in confessione:& in psalmis iubilemus ei.
Quoniam deus magnus dominus & rex magnus:super omnes deos.
Quia in manu eius sunt omnes fines terræ:& altitudines montium ipsius sunt,

Quoniam ipſius eſt mare & ipſe fecit illud:& aridam manus eius formauerunt.
Venite adoremus & procidamus & ploremus ante dominum qui fecit nos:quia ipſe eſt dominus deus noſter,nos autem populus eius & oues paſcuę eius.
Hodie ſi uocem eius audieritis:nolite obdurare corda ueſtra.
Sicut in exacerbatione ſecundum diem tentationis in deſerto:ubi tentauerunt me patres ueſtri,probauerunt & uiderunt opera mea.
Quadraginta annis proximus fui generationi huic:& dixi ſemper hi errant corde.
Ipſi uero non cognouerunt uias meas:quibus iuraui in ira mea ſi introibunt in requiem meam.

¶ IVXTA HEBRÆVM. XCV.

1 Propheta. Venite:cantabimus domino,clangemus petrę ſalutis noſtræ.
2 Pręueniemus facies eius in confeſſione:in canticis clangemus ei.
3 Quoniam deus magnus dominus & rex magnus:ſuper omnes deos.
4 Quia in manu eius [sunt] inquiſitiones terræ:& uires montium ipſi [subsunt].
5 Quoniam ipſi [subest] mare & ipſe fecit illud:& aridam manus eius formauerunt.
6 Venite:curuabimus nos & genuflectemus,procũbemus faciebus dñi factoris noſtri.
7 Quia ipſe deus noſter, & nos populus paſcui eius & ouis manus eius:hodie ſi in uoce eius audietis.
8 Non indurate cor ueſtrum:ſicut lite,ſicut die tentationis in deſerto.
9 Deus. Qꝫ tentauerunt me patres ueſtri:probauerunt me,etiam uiderunt opus meũ.
10 Quadraginta annis contendam in generatione,& dixi.populus errantes cordis [sunt] ipſi:& ipſi non cognouerunt uias meas.
11 Qꝫ iuraui in furore meo.ſi introibunt ad requiem meam.

Titulus nullus eſt.Circa materiã pſalmi ambiguitas quædam eſt propter verba pauli apoſtoli ad hebr.3.&.4.nam verba apoſtoli prę ſe ferunt ꝙ pſalmus iſte loquitur de tẽpore meſię,introducentis in ęternã requiẽ humanũ genus.Ait.n.ꝙ ſi ioſue pſtitiſſet populo requiẽ diuinã,nunq̃ ſpũſſanctus tẽpore dauidis dixiſſet,hodie ſi vocẽ eius audieritis &c̃.Verba aũt pſalmi nihil de ęterna requie explicant,nihil de meſia explicite ſonant:ſed inuitant populum hebręum in primis ad laudandum deum,deinde ad adorandum,monendo ne obdurati ſint ſi vocem dñi hodie audierint,ſubiungendo exẽpla antiquorum patrum:vt patet intuenti pſalmum.¶ In hac autẽ ambiguitate videtur mihi ſcđa pars amplectẽda ad lrãm:qm̃ paulus apl's myſtico ſenſu vſus eſt.Quod apparet ex duob⁹.Primũ eſt ꝙ myſtico ſenſu interp̃tat̃ requiẽ meã ex pricipio geneſis,requeuit deus ab opibus ſuis:hoc.n.eſt ſignũ ꝙ non literalẽ ſed myſticũ ſenſum tractabat.Secũdũ ꝙ quũ in pſalmo nõ fiat compatio niſi quãtũ ad obdurationẽ cordis,& crimina cõtẽtionis & tẽtationis,apl's appoſuit cõpationẽ quietis ęternę ad quietem terrę ꝓmiſſionis: ea ꝓculdubio rõne qa quies terræ ꝓmiſſionis figura fuit qetis cœleſtis patriæ.Hoc autẽ ſpectare ad ſenſum myſticum,clare cõſtat.¶ Sequendo itaq; lrãlẽ ſenſum,dicimus ꝙ materia pſalmi eſt inuitatio populi hebręi ad laudandum & adorandum deum:monẽdo ne quacũ ꝙ die aliqd audierint ex mandato dei,ſint obdurati vt patres eorum,qui fuerunt puniti &c̃.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta inuitat iudeos tũ ad laudãdum deum ex excellentia dei regis magni cui ſubſunt penetralia terræ,mare &c̃.tum ad adorandum deum ratione beneficiorum creationis noſtræ & peculiaris fœderis quo ipſe deus noſter & nos populus eius:monens ne imitentur obdurationem patrum in die litis & in die tentationis,explicata pœna qua priuati fuerunt ingreſſu terræ promiſſionis.
¶ Perſonę loquentes ſunt propheta & deus.

Venite,cantabimus. Diuiditur pſalmus in partes duas:ꝓpoſitiuã materię,& executiuã,ibi quoniam deus.¶ Proponit tria.Primo inuitat iudęos,venite.Secundo narrat ad quid.cantabimus domino,clangemus petrę ſalutis noſtræ.Cantus humanę eſt vocis:clangor inſtrumenti muſici.& circũloqtur ſonũ feſtiuum.Ratio aũt laudis cũ cantu & ſono,ſignificat̃ deus quatenus eſt firmitas ſalutis

noſtrę. In qua firmitate clauditur gubernatio diuina ad ſalutem noſtram. ¶ Tertium. Pręoccupabi/
mus facies eius in confeſſione, in canticis clangemus ei. Ad gratiarũ quoq; actionem eiſdem ſolẽnita
tibus inuitat: ſcilicet cum cantu & feſtiuo ſono, adiuncta celeritate pręuentionis / in ſignum maioris
gratitudinis. Et refertur pręuenire non ad beneficia diuina, ſed ad tempus accuſandę ingratitudinis.
Et eſt ſenſus. anteq̄ accuſemur ingratitudinis / laudes illi perſoluemus.

¶ **Q̃m deus magnus.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Prĩo tractatur illa particula / pręuenie
mus &c̃. Secũdo illa / cãtabimus &c̃. ibi venite & curuabimus nos. Tertio illa / venite / ibi hodie ſi ĩ voce.
¶ Reddit itaq; prĩo rõnẽ q̃re ꝑuenire debemus dñm ĩ cõfeſſione laudis / ex duabus excellẽtibus cõditio/
nibus dñi. Altera eſt ꝙ deus magnus: altera ꝙ eſt rex magnus. & vterq; ſup oẽs deos. Et ſignificat̃ ꝑ pri/
mum excellentia dei ſuper oẽs intelligẽtias & ſpũs quos angelos & dęmones vocamus: & ẽt ſuper oẽs
deos ſm opinionẽ hoĩum. Per ſecũdũ aũt dñium ac regimen oĩum eorũdem. multi. n. phĩ ſentiunt deũ
eſſe deũ magnũ ſuper oẽs deos, q̧ tñ non concedunt eundẽ eſſe regẽ magnũ ſuper oẽs deos: vt patet de
auicẽna. negãt. n. deũ gubernare ſpirituales ſubſtantias. ¶ Quia in manu eius inquiſitiões terræ. De/
clarat regem magnũ ex ſubiectione penetraliũ terræ / vitium montiũ & maris. quæ tria conſtat nulli/
us alterius poteſtati ac regimini ſubiici. vt ex eo ꝙ quæcũq; occultę vię ꝑ quas inquiri põt aliquid in
penetralibus & cauernis terrę / & omnes montium vires / & tam ſpacioſum ac inquietum mare poteſta
ti ac gubernationi ipſius ſubduntur, intelligatur vere rex magnus ſuper oẽs deos: q̧bus hæc non ſubdi
conſtat. ¶ Et ipſe fecit illud. Declarat deũ magnũ ſuper oẽs deos, quia ipſe creauit terrã & mare: & eadẽ
ratione reliqua. Et ſignificanter dicit manus eius formaſſe aridam: vt intelligeres ꝙ ipſe immediate ꝑ
ſeipſum (velut propriis manibus) creauit terram, quæ eſt infimum omnium elʼorum: vt per hoc intelli/
geres multo magis ipſum per ſeipſum creaſſe ſuperiora.

Venite, curuabimus nos. Tractatur hic illa particula / cãtabimus &c̃. petrę ſalutis noſtræ. Poſtq̄
enim inuitauit ad laudandum deum rõne excellentię diuinę, modo inuitat ad adorandũ deum rõne
beneficioꝝ nobis collatoꝝ. Et ad triplex genus reuerentię exhibendũ inuitat. Primum eſt curuabimus
nos. quod facimus dum flexum caput ſimul cum pectore demittimus. & genuflectemus: quod maioris
eſt reuerentię. procumbemus (quod ſummę eſt reuerentię) faciebus domini factoris noſtri. ecce benefi
cium creationis noſtrę. ¶ Quia ipſe deus noſter. Peculiaris gratię beneficium (quod etiã fœdere quã/
doq; ſancitum eſt) affert pro ratione totius reuerentię. Et cõtinet duas partes. Alteram ex parte noſtra:
ſcilicet quia ipſe deus noſter: hoc eſt q̧a ipſum ꝓmiſimus habere in deũ / q̧a ipſe dignat̃ eſſe noſter deus.
ipſe. n. eſt ſuapte natura deus: ſed dignatus eſt vocari noſter peculiari gratia cultus / ſeparando nos ab
aliis. Et nos promiſimus habere eũ in noſtrũ. en dñm elegiſti hodie vt ſit tibi deus deute. 26. ¶ Alteram
ex parte dei. & nos populus paſcui eius & ouis manus eius. Apparet in ſuperficie error vt populus refe
ratur paſcui & ouis referatur manus eius: quoniam debuiſſet dici populus manus eius & ouis paſcui
eius. Placuit tñ ſpirituiſancto cõmutare adiectiua propter myſterium: vt intelligeremus nos quũ ouẽ
agimus / proximos deo velut ſub manu eius: & quũ velut vnũ de populo nos exhibemus / paſci a deo.
Ad literam iudęi dicũtur populus paſcui dei quo ad cibũ corporeum: quia paſcebãtur in terra ꝓmiſ/
ſionis, quam ſibi appropriauerat deus. quo ad animam autem, quia paſcebantur verbo diuinę legis.
Oues autem dicuntur manus eius: quoniã ducti ſunt ab ęgypto in terram promiſſionis ſicut oues a
paſtore, manuducẽte eos per colũnam ignis in nocte & nubis in die. Et intendit ꝙ ipſe deus habet nos
vt populum a ſe paſcendum / & vt oues regendas ſub manu ſua: quod eſt ſpecialis gratię. De qua alibi
dicitur. non fecit taliter omni nationi.

Hodie ſi in voce eius. Tractat̃ hic illa particula / venite: monẽdo eos ab exẽplo ne imitẽtur pr̃es. Ho/
die / hoc eſt quocũq; die, ſi in voce eius / prophetas ſeu nũcios dei in voce dei loquentes (vñ & prophetę
dicebant / hæc dicit dñs: ſignificãdo ſe loqui in voce dei) audietis / quemadmodum audierunt patres ve
ſtri moyſen &c̃. loquẽtes in voce dei, nõ indurate cor veſtrũ. Metaphora a duricie ſumpta (quæ non ce/
dit tangenti) appellatur indurare cor q̧ non admittit vocem dei intra cor / parendo illi. Sicut lite: hoc
eſt ſicut obdurauerunt patres veſtri corda litigando & contendendo / timentes progredi ad terram pro/
miſſionis. Tangit enim hiſtoriam ſcriptam nu. 13. &. 14. quando reuerſis exploratoribus terræ pro/
miſſionis / populus voluit lapidare ioſue & chaleb, & conſtituere ſibi ducem & reuerti in ęgyptum / nõ
curantes audire vocem domini. Sicut die tentationis in deſerto. Tangit aliud crimen ſcilicet quo ten
tauerunt deum: quod pluribus hiſtoriis apparet. Quod autem dicit in deſerto / locum vtriuſq; crimi/
nis ſignificat. Et meminit horum duorũ criminũ tanq̄ cõprehẽdentiũ oĩa: quia crimine litis receſſerũt
a deo / diffidendo: crimine aũt tentationis accedebant ad deũ dubitãdo. ¶ Q̃ tẽtauerũt me. Propoſu/
it ꝓpheta monitionẽ ne imitẽtur obdurationẽ cordis patrũ in duobus ſpecialiter exceſſibus: introdu/
cit modo deũ loquẽtẽ declarãdo vtrũq; exceſſũ. Et primo tẽtationis pluries cõmiſſę. Q̃ tẽtauerũt me /
deum, patres veſtri: probauerunt / experti ſunt me, etiam viderunt opus meum / multiplex: dando
manna / dando aquas / dando carnes / &c̃. iuxta illud. & tentauerunt me iam per decem vices. Ad/
uerte hic ꝙ tentare deum eſt ex intentione experiri velle potentiam aut ſcientiam aut voluntatem

dei.Quod manifeste criminosum est:vtpote ꝓcedēs ex illicito dubio circa potētiā/sciam aut volūtatē
dei.⁋ Quadraginta annis cōtēdā in generatiōe.Explicat crimen litis sine ordine.Nā prīo explicat̄ du/
ratio pœnę:puniti sunt.n.mora.40.annoꝝ in deserto,donec oēs numerati morerent̄.Futurū aūt cōtē
dā refert̄ ad p̄teritū ꝓbauerūt & viderūt opus meū.Et est sensus.ꝓpterea cōtēdā.i.effectū cōtētionis du
rare faciā.40.annis:seu p̱ modū litigātis.40.annis me habebo/occidēdo eos,in generatione/hac egres
sa de ęgypto.Et vere sic fecit:qa nō nisi cōpletis.40.annis placatus fuit.⁋ Et dixi.Diffinitionē merito/
rū subiūgit.Et dixi/diffiniui cōditiones ppl̄i egressi de ęgypto duas.Altera est.populus errantes cordis
ipsi.In quo error cordis/hoc est volūtatis,significat̄.i.error affectatus.Altera est.& ipsi nō cognouerunt
vias meas.In quo significat̄ materia erroris affectati:ꝙ.s.errauerūt ignorādo vias dn̄i,quas tam mani
festis signis & miraculis cognoscere debuerāt.¶ Q̄ iuraui in furore meo. Sentētia cōdēnationis de/
scribit̄ immutabilis ex iuramēto apposito/& iusta ex furore:hoc est iustitia vindicatiua.Si introibunt
ad requiē meā:hoc est ad quiescēdū in terra mea.s.terra ꝓmissionis.Hæc.n.fuit pœna illis illata:nā nul
lus eoꝝ introiuit in terrā ꝓmissionis/exceptis iosue & chaleb innocētibus.⁋ Describitur aūt hæc pœ/
na sub cōditione/si introibūt,nō ꝙ cōditionale fuerit iuramētū:sed qa ꝓpheta introducit deū iurantē
in ira,cōsequēs fuit vt verba quoq; irati more subiūgeret:mos aūt iratoꝝ est mutilo sermone & condi/
tionali cōminatoria vti.Cōsueuimus.n.irati dicere cōminādo.si vnq̄ habebit a me gratiā/si vnq̄ reuer
tet̄ in domum/& similia:intendentes negatiuam ꝙ nunq̄ admittetur ad domum/nunq̄ admittetur ad
gratiam.Sic enim in proposito humano more deus iratus dicit si introibunt ad requiem meam:intē/
dens ꝙ non introibunt ad requiem meam.Amen.

¶VVLGATA EDITIO. XCV.

CAntate domino canticum nouum:cantate domino omnis terra.
Cātate dn̄o : benedicite nomini eius,annūciate de die ī diē salutare ei⁹.
Annunciate inter gētes gloriā eius:in omnibus populis mirabilia eius.
Quoniam magnus dn̄s & laudabilis nimis:terribilis est sup oēs deos.
Quoniam omnes dii gentium dęmonia:dominus autem cęlos fecit.
Cōfessio & pulchritudo ī cōspectu ei⁹:sanctimōia & magnificētia ī sanctificatiōe ei⁹.
Afferte dn̄o patriæ gētiū,afferte dn̄o gloriā & honorē: afferte dn̄o gloriā nomini eius.
Tollite hostias & introite in atria eius:adorate dominum in atrio sancto eius.
Cōmoueatur a facie eius uniuersa terra:dicite in gentibus quia dominus regnauit.
Etenim correxit orbem terræ qui non cōmouebitur:iudicabit populos in equitate.
Lætentur cœli & exultet terra,commoueatur mare & plenitudo eius:gaudebunt cam/
pi & omnia quæ in eis sunt.
Tūc exultabūt oīa ligna syluarū a facie dn̄i:quia uenit,qm̄ uenit iudicare terram.
Iudicabit orbem terrę in equitate:& populos in ueritate sua.

¶IVXTA HEBRÆVM. XCVI.

1 Propheta. CAntate dn̄o⁴ canticū nouū:cantate dn̄o⁴ omnis terra.
2 Cātate dn̄o⁴:bn̄dicite nomē eius,annunciate de die in diē salutē eius.
3 Narrate in gentibus honorem eius:in omnibus populis sepata eius.
4 Quia magnus & laudatus ualde,timendus ipse:super omnes deos.
5 Quia omnes dii populorum uacuitates:& dominus⁴ cœlos fecit.
6 Pulchritudo & decor faciebus eius:fortitudo & gloria in sanctuario eius.
7 Parate domino⁴ familię populorū:parate dn̄o⁴ honorem & fortitudinem.
8 Parate domino⁴ honorem nominis eius:eleuate munus,& introite ad atria eius.
9 Curuamini domino⁴ in decore sanctitatis:tremite a faciebus eius omnis terra.
10 Dicite in gentibus. Predicanda. dominus⁴ regnauit,etiam firmabitur orbis quę non labe
tur:iudicabit populos in rectitudinibus.
11 Propheta. Lętabuntur cœli & exultabit terra:tonabit mare & plenitudo eius,

12 Gaudebit campus & omne quod [est] in eo: tunc laudabunt omnia ligna syluę.
13 [coram] Faciebus domini[4]: quoniam uenit, qm̃ uenit ad iudicandum terram: iudicabit orbem
in iustitia & populos in ueritate sua.

TItulus nullus est. Materia psalmi (vt facile ex ipso accipit̃) est tẽpus mesię. Tum ex eo ꝙ in principio inuitat ad cãticũ nouũ, tanq̃ succedẽs veteris testamẽti cantico. tum ex eo ꝙ inuitat oẽm terrã. tum ex eo ꝙ describit̃ cultus dei apud vniuersos cũ destructione idolatrię. tum ex eo ꝙ describit̃ lętitia cœlorum, terrę, maris &c̃. quia dominus venit ad iudicandũ terrã. Hæc. n. ad tempus mesię spectare non est dubium. ¶ Est igitur materia psalmi ad literam aduentus mesię vterq;.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta inuitat oẽm terrã ad cãticum nouum ob aduẽtũ mesię destructis idolatriã, constituentis cultũ diuinũ plenũ virtutis, pulchritudinis & decoris, regnãtis firmantisq; orbem immutabilem, ac iudicantis mundum cũ gaudio & laude cœlorum & vniuersæ creaturę.

¶ Persona loquens propheta est.

CAntate dño. Diuidit̃ psalmus in ptes duas: ꝓpositiuã materię, & executiuã, ibi bñdicite. ¶ Proponit vnũ: hoc est inuitat ter oẽm terrã ad cantandũ dño canticũ nouũ. Trinę autem inuitationis ratio nõ solũ est perfectio numeri trinari, sed alia reddet̃ a propheta. Canticum nouum (ad differẽtiã cantici veteris) fert secum differẽtiã testamẽti noui a testamẽto veteri. Et qa testamẽtũ nouũ cõe est toti mũdo, ideo inuitat̃ oĩs terra: quũ testamẽtũ vetus ad solã terrã promissionis se extenderet.

¶ Benedicite. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo explicat̃ qualitas cantus. Secũdo reddit̃ ratio trinę inuitatiõis, ibi annũciate. Tertio tractat̃ illa pticula, oĩs terra, ibi qa magnus dñs. Quarto tractat̃ illa, canticũ nouũ, ibi dicite in gẽtibus ¶ Explicat̃ itaq; qualitas cãtus dicẽdo. bñdicite nomen eius. Nõ. n. ad vanũ cãtũ iuitat, sed ad cantũ laudãtẽ diuinũ nomen, gratias agendo &c̃. ¶ Annũciate de die in diẽ. Reddit rõnẽ quare ter inuitauit cãtate, ex triplici effectu in tẽpore mesię. Salutẽ eius. ecce primus effectus. ipse. n. saluũ faciet ppl'm suũ a peccatis eoꝝ, dixit angelus ad ioseph spõsum beatę virginis. Narrate i gẽtibus honorẽ eius. Ecce secũdus effectus, honor deo debitus & exhibitus tẽpore mesię: dũ destructis idolis vnus a gẽtibus oĩbus adoratus est deus. Propter quod signãter dicit̃. narrate in gẽtibus, quæ erãt idolatrę, honorẽ eius, honorẽ deo debitum. In oĩbus populis sepata. i. mirabilia eius. Ecce tertius effectus, cõphendens non solum mirabilia miraculorum tẽpore mesię, sed mirabilia pmissa adimplenda in cœlesti patria. Quæ vere magis possũmus mirari q̃ scire.

Quia magnus dñs. Tractat̃ hic illa particula, oĩs terra: reddẽdo rõnem quare inuitat̃ oĩs terra. ¶ Et reddit rõnẽ ex fructu duplici cõmunicato omni terrę. Alter est destructio idolatrie, manifestato vno vero deo. Quod & fecisse mesiam in toto mundo iam patet. Et describitur dicendo. Quia magnus, non mole sed virtute, dñs, qui ab hebręis dicitur dñs, & laudatus valde: timendus ipse super oẽs deos. Hæc tria adiectiua (magnus, laudatus & timẽdus) oĩa referũtur ad hoc vltimũ, super oẽs deos: hoc est super oẽs qui vocantur dii, ipse deus apparuit magnus, laudatus est valde, monstratus est timendus plus q̃ oẽs qui vocantur dii. Quia omnes dii populorũ vacuitates, & dñs cœlos fecit. quia compertum est ꝙ omnes dii populorũ sunt vacuitates, hoc est sunt sicut vasa vacua nihil in se continentia: & ex altera parte cognitum est ꝙ dñs non est vacuitas, sed est creator cœloꝝ. ¶ Aduerte hic ꝙ dictio hebraica interptata vacuitates, si lingua latina pateretur rectius interp̃tata fuisset nihila: hoc est cogniti sũt dii populorum ꝙ quilibet eorum est nihil, dominus autem non solum non est nihil sed fecit cœlos. Et vere hæc differentia cognita est postq̃ christus mundum illuminauit. ¶ Pulchritudo & decor. Alter fructus cõmunis toti mundo describitur: scilicet ecclesiasticus cultus tempore mesię. nõ in immolatione vitulorum & animalium, non in turpibus & obscenis actibus, nec in superstitionibus: sed pulchritudo & decor faciei eius. Metaphorice introducit, more humano de deo loquens: ꝙ in cultu qui exhibetur coram eo, nihil turpe aut indecorum, sed pulchritudo & decor iuenitur. Fortitudo & gloria in sanctuario eius. In ecclesia dei tempore christi exterius pulchritudo & decor: interius fortitudo animi, propria christianę religionis virtus (vtpote quæ omnes sanctos eius constituit, p̃cipuo fortitudinis actu qui est sustinere) & gloria: hoc est actus digni gloria: qui soli sunt actus virtutum. Et propterea parate dño familiæ pplorũ, omniũ: parate inquã dño honorẽ & fortitudinẽ. parate tertio dño honorem noĩs eius. Clara ẽ hæc monitio, cõsequẽs ex ãndictis. Eleuate munus, eucharistię, & introite ad atria ei⁹, loca orõnis deo dicata. Curuamini dño, adorãdo illũ, i decore sanctitatis, nõ in decore vestiũ: tremite a faciebus eius oĩs terra. ¶ Collige prudẽs lector q̃ exigit ꝓpheta ab vniuersa terra in cultu dei tpe mesiæ, & vide vniuersa ad spũale bonũ aĩ spectare: quia vere lex spiritualis vitę, est lex christi.

Dicite in gentibus. Tractatur hic illa particula, canticũ nouũ: declarãdo materiã noui cãtus. Dicite in gẽtibus, p̃dicate, euangelizate vniuersis nationibus: hec. s. Dñs regnauit, dñs deus in homine mesia

regnare inchoauit resurgendo a mortuis:hoc enim est primum pr̨edicãdum gentibus.Et tunc regnũ
mesię inchoauit:iuxta illud.data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.Tũc inchoauit regnum
dei:quod ioannes baptista/quod christus pr̨edicauerat.appropinquauit regnum cœlorum. Hæc est
pr̨ecipua cantici noui materia.Et merito:quia noue immortalitatis aditus apertus est humano gene
ri. ¶ Etiam firmabitur orbis qui non labetur/hoc est mundus futurus.de quo ad hebr.z.non enim an/
gelis subiecit deus orbem terræ futurum.Ratio firmitatis venturi seculi est inchoatio regni christi per
resurrectionem:iuxta illud.1.ad cor.15.si christus resurrexit & nos resurgemus.Et ad differentiam mun/
di pręsentis cuius dispositio labetur/descripsit orbem futurum a nõ lapsu:vt immobilitatem eius de/
pingeret.Iudicabit populos in rectitudinibus.Executio significatur orbis immobilis.per hoc enim ꝙ
dominus regnauit/radicata est firmitas futuri mundi:per hoc autem ꝙ iudicabit populos vniuersos
in eorum rectis actibus(esuriui & dedistis mihi manducare &c̃.)executioni mandabitur futurus mun
dus.nam tunc erit secundus christi aduentus & mundus venturus.Hæc tria sunt materia noui canti/
ci.in quibus cõprehenditur mysterium incarnationis/& humanorum meritorum in fide christi/& fœ/
licitatis futuri mundi.¶ Lętabuntur cœli.Ad literã lętati sunt cœli tum in primo aduentu,missis an
gelis cãtãtibus ad pastores/& apparẽte noua stella magis:& multo magis lętati sunt resurgẽte & ascẽ
dente christo in cœlum:& longe incõpabilius lętabuntur in nouitate futuri mundi.Et exultabit ter/
ra.in primo qdem aduentu gaudio spiritussancti afflata:in secũdo aũt totaliter.Tonabit mare.Meta/
phora est a multitudine soni cœlestis,significãs gaudiũ maris:hoc est insularum & el'oꝝ.Et plenitudo
eius.plenitudo maris/pisces & reliqua quæ nascũtur in aquis sunt.Gaudebit cãpus & oẽ quod in eo/ẽ:
tũc laudabũt/cãtãdo,oĩa ligna sylue.Intẽdit ꝑ has differẽtias maris & plenitudinis eius/cãporũ & ple/
nitudinis eoꝝ & syluarũ,vniuersas differentias creaturarũ materiam diuinę laudis ꝓbituras.Et reuera
adimpletũ videmus in miraculis christi,vniuersa el'a/vniuersaq; rerũ genera materiã laudis diuinę ꝓ/
buisse:vt patet intuẽti sacras hystorias.Rursus hoĩes in mari/in insulis/ĩ cãpis/in syluis/& breuiter vbi/
libet existentes,ad dei laudem surrexerũt:& siqui desunt surgent. Nec vacat mysterio ꝙ pręter el'a quæ
sola sunt partes substantiales vniuersi / nullius mixti specialis mentio fit nisi ligni syluestris:quoniam
in hoc mesias mortem superauit.& hoc signum crucis erit in cœlo quum dominus ad iudicãdum ve/
nerit.propterea enim descriptum tempus illud est tanq̃ materia gaudii & laudis omnium lignorum
syluestrium:quia tunc in vno eorum(scilicet crucis ligno)exaltari meruerunt. ¶ Gaudebunt inquam
& laudabunt faciebus domini/coram facie domini:quoniam venit/mesias in carne,quoniam venit/
in secũdo aduẽtu/ad iudicãdũ terrã.iudicabit orbẽ in iustitia/reddẽdo vnicuiq; ƀm ꝙ meruit:& pplo's/
oẽs,in veritate sua/nõ in veritate attestata per homines,sed sua/diuina/ infallibili/certa & clara. Amẽ.

¶ VVLGATA EDITIO. XCVI.

DOminus regnauit exultet terra:lętentur insulæ multæ.
Nubes & caligo in circũitu eius:iustitia & iudicium correctio sedis eius.
Ignis ante ipsum pręcedet:& inflammabit in circũitu inimicos eius.
Alluxerunt fulgura eius orbi terræ:uidit & commota est terra.
Montes sicut cera fluxerunt a facie domini:a facie domini omnis terrę.
Annunciauerunt cœli iustitiam eius:& uiderunt omnes populi gloriam eius.
Confundantur omnes qui adorant sculptilia:& qui gloriantur in simulachris suis.
Adorate eum omne angeli eius:audiuit & lętata est sion.
Ex exultauerunt filię iudæ:propter iudicia tua domine.
Quoniã tu dñs altissimus super omnẽ terram:nimis exaltatus es super omnes deos.
Qui diligitis dominum odite malum:custodit dominus animas sanctorum suorum,de
manu peccatoris liberabit eos.
Lux orta est iusto:& rectis corde lętitia.
Lętamini iusti in domino:& confitemini memorię sanctificationis eius.

¶ IVXTA HEBRÆVM. XCVII.

1 Propheta. DOminus[a] regnauit:exultabit terra,lętabuntur insulę multę.
2 Nubes & obscuritas circũitibus eius:iusti tia & iudicium firmamen/
tum solii eius.
3 Ignis faciebus eius ibit:& inflãmabit circũitu angustatores eius.

4 Fecit illucere fulgura sua orbi:uidit & contremuit terra.
5 Montes sicut cera liquefacti sunt a faciebus domini[4]:a faciebus domini omnis terrę.
6 Annunciauerunt cœli iustitam eius:& uiderunt omnes populi honorem eius.
angeli
7 Cōfundētur oēs seruitores sculptilis/gloriantes in uacuitatibus: icuruamini ei oēs dii.
8 Audiuit & lętata est sion & exultauerunt filię iudę:propter iudicia tua domine[4].
9 Quoniā tu dominus[4] excelsus super oēm terrā:ualde eleuatus es super omnes deos.
10 Diligentes domini[4] odite malum:custodiens animas gratiosorū suorum/de manu im-
piorum eruet eos.
11 Lux sata est iusto:& rectis cordis lętitia.
12 Lętamini iusti in domino[4]:& confitemini memorię sanctitatis eius.

TItulus nullus est.Materia ex autoritate apostoli pauli ad hebr.1.habetur: inducentis calcem se-
ptimi versiculi huius psalmi/dicēdo.& quū iterum introducit primogenitū in orbem terrę/dicit
adorent eū omnes angeli dei. Vnde clare patet ꝙ de aduentu mesiæ psalmus loquitur. ℣ Ita ꝙ in his
verbis apostoli/psalmi huius materia significatur.nam per pronomen eū exponit apostolus mesiam:
& per primogenitū monstrat gloriosum eius aduētū.vt intelligas primogenitū quatenus primogeni-
tū dei/non quatenus vilis & abiectę formę.Dicendo iterū/monstrat secūdā introductionem mesię in
orbem terrę.primus enim aduentus mesię fuit humilis:alter futurus est gloriosus. Dicendo in orbem
terræ/significat ꝙ de aduentu mesię ad accipiendam possessionem regni in terra(quæ fiet in aduentu
ad iudiciū)psalmus iste tractat.Et sic esse testatur progressus psalmi/describentis apparatū mesię veniē
tis ad iudicādū mūdū.℣ Est itaq; materia psalmi ad lrām/aduētus christi gloriosus ad vlē iudicium.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta describit mesiam venientem ad iudicandum mundum magno apparatu:scilicet adorā-
tibus angelis/annunciantibus cœlis/videntibus vniuersis populis,pręeunte igne vrente reprobos/co-
ruscantibus fulguribus/tremente terra/liquescentibus montibus/gaudentibus iudęis. proindeq; mo-
net dilectores domini vt odiant malum:quia deus custodiet & liberabit eos a malo . & quia lucem ac
lętitiam habent insitam iusti,lętentur & laudent deum.

¶ Persona loquens propheta est.

DOminus regnauit. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuam materię,& executiuā/ibi
nubes.¶ Proponit tria.Primo regnum mesię.Dn̄s regnauit.Acclamantis vox est quum rex pos-
sessionem regni accipit.clamant enim omnes festiua voce/dn̄s regnauit.Et christus quidem in sua re-
surrectione regni potestatem accępit(dicēte ipso tunc/data est mihi omnis potestas in cœlo & in ter
ra)in sua autem ascensione accępit possessionē regni in cœlo:in aduētu vero ad iudiciū accipiet pos-
sessionem regni in terra.Et in singulis horum congruit acclamatio dn̄s regnauit.In proposito autem
ratione tertii acclamatur dominus regnauit.veniet enim tunc in maiestate regia/regnum terræ posses-
surus.cui interim dicitur/sede a dextris meis donec ponam &c̄.℣ Exultabit terra.Secundo proponitur
effectus regni quo ad iudęos : ꝙ exultabit terra promissionis ob salutem totius israel. ℣ Lętabuntur
insulę multę.Proponit̄ tertio effectus regni in gentibus/significatis ab insulis multis:velut a solidita-
te terrę sepatis pp idolatriam:cui subiacebant tempore quo editus est psalmus.

¶ Nubes ⁊ obscuritas.Incipit hic pars executiua tali ordine.Prīo tractatur illa particula/dominus
regnauit.Secundo illa/exultabit terra/ibi audiuit. Tertio illa/lętabūtur insulę multę/ibi diligentes do-
mini.¶ Describitur itaq; mesias accipiēs regnū in terra/ab apparatu multiplici:scilicet ꝙ veniet ado
rantibus angelis/annunciātibus cœlis/vidētibus omnibus populis,p̄cedente igne/nube/obscuritate/
multitudine fulgurū,tremente terra/liquescentibus montibus &c̄.Sed non seruatur hic ordo in descri-
ptione literę:sed potius primo describuntur ea quæ spectant ad maiestatem tremēdā.Nubes & obscu
ritas circūitibus eius.Ad literam scriptum est.videbūt filium hominis venientem in nube & maiesta-
te.luc.21.Sed nubes illa videtur intelligēda nubes glorię/similis nubi quæ in ascensione domini sub-
traxit eum ab oculis apostolorum.nubes autem hæc quum obscuritati iungatur/& non suppedanea
christo sed in circūitibus eius describatur,tenebrosa nubes intelligitur/subtrahens iniquis solatium lu
cis solaris.Et ppea ponit̄ i circūitibus:in q̄bus describent̄ inflāmādi peccatores.℣ Iustitia/i executiōe,
& iudiciū/in p̄nūciatione sentētię,firmamētū solii eius/mesię.nō ꝙ mesię soliū regale in seipso firmet̄
iudicio & iustitia:sed quia in suo effectu(hoc est in gubernatione regni sui)firmat̄ iudicio & iustitia.
Et vere firmabitur,quia erit vltimum:q̄m non erit opus amplius iudicare & iustitiam facere:quia nul
la succedet varietas.℣ Ignis/corporeus qui appellatur ignis conflagrationis , faciebus eius/mesię re-
gnantis , ibit ; & inflammabit circūitu / non in vna tantum parte terræ , angustatores eius . Hoc

erit mirabile ꝙ ignis ille non erit molestus electis, sed reprobis inimicis mesię:quũ tamẽ ignis futurus
sit in circũitu, & non seorsum in vna parte/ in qua potuisses putare congregatos reprobos solos.
¶ Fecit illucere fulgura sua orbi.Hinc manifeste colligitur ꝙ de nube tenebrosa fuit sermo:ex tali enĩ
nube coruscant fulgura.Et nota ꝙ non vni regioni sed orbi describuntur coruscare fulgura.℣ Vidit &
cõtremuit terra:hoc est viderunt homines terreni & tremuerunt. Vel terremotus describitur tunc futu/
rus.Et metaphorice attribuitur terrę videre & tremere:quia ad similitudinẽ vidẽtis & trementis se ha/
bebit.¶ Montes sicut cera liquefacti sunt.Ad literam renouãte christo mundũ/montes non erũt:sed
ipsi sicut & cœtera mixta(excępto corpore humano)dissoluẽtur in el'a.Et propterea hic inter effectus
regni christi/cõputatur liquefactio mõtium.A faciebus dñi,a faciebus inquã dñi omnis terræ/hoc est
accipiẽtis possessionẽ dominii vniuersę terrę.¶ Annũciauerũt cœli iustitiam eius.Pñt ad literam in/
telligi per annũciationẽ cœloꝝ/signa quę apparebunt in cœlis.& erunt signa in sole & luna & stellis.
Sed ꝓcipue intelligenda videtur apparitio cœlestis maiestatis:puta signi crucis velut de cœlo descẽdẽ
tis,& multorum sensibiliũ signorum spectantium ad gloriam tanti regis. Verisimile est.n.ꝙ sicut in
primo aduentu veniens homo humilis impleuit omnia quæ fuerunt humanæ humilitatis humano
more,ita in secũdo aduẽtu veniẽs gloriosus implebit ea quæ maiestatis sunt etiam humano more:nã
ad homines veniet hõ gloriosus rex.Et ꝓpterea rõni cõsentaneum videtur vt aduentus ille quãuis in
principio futurus sit sicut fur in nocte(hoc est improuisus)tñ nõ in ictu oculi,sed multo interiecto tẽ
poris spatio durabit:multo magis q̃ duret ingressus alicuius ꝓ̃cipis in aliquã ciuitatẽ.Et sic tot mi/
rabilia/durante descensu de cœlo ad terras/executioni mãdabuntur.Qꝝ enim ibi interueniat ordo tẽ/
poris,testatur paulus apostolus describẽs ordinẽ tẽporis inter resurrectionem priorum iustorum & ra/
ptum viuoꝝ obuiam christo in aera.z.ad thessa.4.℣ Et viderunt oẽs populi honorem eius.Tam iusti
q̃ iniusti videbunt honorẽ christi:sed illi ad cumulum doloris,isti ad cumulum gaudii.¶ Confundẽ
tur oẽs seruitores sculptilis,gloriantes in vacuitatibus:hoc est in diis qui sunt velut vasa vacua. Quũ
oẽs populi videbunt christũ cũ honore diuino,cõfundentur oẽs cultores idoloꝝ:clare videntes ꝙ dii
sui nihil sunt,& ꝙ christus est verus deus.In quorum pleniorẽ cõfusionẽ subditur.incuruamini ei/me/
się,oẽs dii/hoc est angeli dei:vt apl's exposuit.Apostrophat.n.ꝓpheta ad ipsos angelos vt incuruẽtur
adorando mesiam:vt ꝑ hoc attestẽtur ipsum nõ esse purum hominẽ,sed etiã verum deum.

Audiuit. Tractatur hic illa particula/exultabit terra/quantum ad iudęos.Scriptũ est.n.ꝙ quum intra
uerit plenitudo gentium/tũc omnis israel saluus fiet.¶ Quia igitur reliquię israel tunc inuentę saluę
erũt/credentes in christũ,ideo ꝓpheta specialiter eoꝝ meminit gaudii.Audiuit/veniẽtẽ regem,sion/po
pulus hebręus significatus per sion in quo erat tẽplum dei,& lętata est/charitatis gaudio:& exultaue/
runt filię iudę/velut festũ celebrãtes etiã mulieres iudęorum , propter iudicia tua dñe. Per iudicia de/
scripsit aduentũ ad iudicium/propter multas partes illius iudicii:dum alios dãnabit/alios beabit/ ido/
latras cõfundet &c̃.¶ Quoniã tu dominus.Specialis ratio gaudii iudęis colentibus vnum deum erit
in illo aduentu/quia mesias tandiu expectatus ab eis apparuit excelsus super omnem terram,& eleua/
tus valde super deos,tam nũcupatiue(vt demones/iupiter mars &c̃.)q̃ participatiue:vt sancti angeli,
qui dii participatiue dicuntur.

Diligentes domini.Tractatur hic illa particula/lętabuntur insulę multę:declarando saluãdos in oĩ
natione.Facit aũt hoc per modũ monẽtis . ita ꝙ vtrũq; officium simul exercet:& monẽtis & describẽ
tis.¶ Diligẽtes dñi odite malũ.Duas describit partes:dilectionẽ erga deum , odium erga malũ/quod
simpliciter & absolute est malũ:ad differẽtiam eorũ quæ sunt mala ꝯm quid : qualia sunt omnia mala
pœnalia pręsentis vitę.Solum.n.malum culpę cũ malo dãnatiõis ęternę est malũ absolute:quod ꝓci/
pitur odio haberi.Et addit dilectioni dñi odium mali:quoniam multi sunt qui diligunt deũ,nõ tñ odio
habẽt peccata.& hoc q̃a dilectio non est formata charitate.¶ Custodiens animas gratiosorum suorũ,
de manu impiorũ eruet eos.Merito dilectionis dei & odii mali adiungitur ꝓ̃mium simul cũ auxilio diui
no.Custodia quippe diuina auxiliũ gratiæ est:quod impenditur gratiosis actiue/hoc est misericordi/
bus. pręmiũ aũt est liberatio de manu impioꝝ.Acsi aperte diceret.facite quod ex vobis est actibus iter/
nis/diligẽdo deũ & odiẽdo malum,quia deus faciet quod suum est . custodiet siquidem animas vacan/
tiũ operibus misericordię ne ruant in crimina,& liberabit eos de potestate impiorũ/tam demonum q̃
hominũ.℣ Vbi aduerte ꝙ ideo dilectioni dei & odio mali supposuit benefactricem gratiam,quia vana
esset dilectio quæ nõ exhiberet opera:iuxta illud.siquis diligit me,sermonẽ meũ seruabit.¶ Lux sata est
iusto,&rectis cordis lętitia.Ne putes pręmiũ iustorũ in sola custodia & liberatione a malo sistere,adiun
git affluentiam bonoꝝ internoꝝ:lucis.s.quo ad intellectũ/& lętitię quãtũ ad affectũ. Et vtrãq; dicit sa/
tam:quoniã in partibus aĩę nostræ sata est.Lucis quidem semen satũ in anima/est tum naturale lumen
intellectus,tum gratuitum lumen fidei infusum animę.Lætitię quoq; semen satum in anima/est tum
naturalis appetitus ad bonũ rõni consentaneũ,tum infusus charitatis amor.Et intendit per hæc ꝓphe
ta duo.Alterum deseruiens monitioni.s.aperire rõnes odiẽdi malum ex iis quæ in nobis sunt sata.Alte
rũ est seruiens descriptioni futurę beatitudinis:vt sciamus fœlicitatẽ futurã consistere in luce & lætitia

quas

quas nõ sumus experti/quarũ nõ vidimus fructus,sed semina tñ in iustis & rectis corde sunt. Vt ex talibus seminibus coniicere possimus qualitatem/magnitudinem/suauitatem &c̃.futurę lucis & letitię. tanto enim excellentiores sunt,quanto arbores & fructus prestant seminibus. ℭ Lętamini iusti in domino. Conclusio vniuersalis est in officiis quę ita in pręsenti vita inchoant ꝙ perseuerant in futura: scilicet lætari in deo & laudare deum. Lętamini inquit iusti/nõ in vobismetipsis,sed in domino:& cõfitemini/confessione laudis,memorię sanctitatis eius:hoc est laudate ꝙ recordatus est exequẽdo/ꝙ ad similitudinem recordãtis se habuit exequendo id quod sanctitatis suę est:hoc est exequendo sanctificationem nostram. Sanctificabit siquidem sanctificatione consummata(in anima/in corpore & in vniuerso) iustos omnes. Amen.

ℭ VVLGATA EDITIO. ℭ Psalmus. XCVII.

Cantate domino canticum nouum:quia mirabilia fecit.
Saluauit sibi dextera eius:& brachium sanctum eius.
Notum fecit dñs salutare suum:in cõspectu gentiũ reuelauit iustitiã suã.
Recordatus est misericordię suę & ueritatis suę domui israel.
Viderunt omnes termini terrę:salutare dei nostri.
Iubilate deo omnis terra:cantate & exultate & psallite.
Psallite dño in cithara,in cithara & uoce psalmi:i tubis ductilibus & uoce tubę cornee.
Iubilate in conspectu regis domini: moueatur mare & plenitudo eius, orbis terrarum & qui habitant in eo.
Flumina plaudent manu,simul montes exultabunt a conspectu domini:quoniam uenit iudicare terram.
Iudicabit orbem terrarum in iustitia:& populos in equitate.

ℭ IVXTA HEBRÆVM. ℭ Psalmus. XCVIII.

1 Propheta. Cantate domino[4] canticum nouum:quia separata fecit. saluauit sibi dextera sua & brachio sanctitatis suę.
2 Notificauit dñs[4] salutẽ suã:oculis gentium reuelauit iustitiam suam.
3 Recordatus est gratiæ suæ & ueritatis suæ domui israel:uiderunt omnes fines terræ salutem dei nostri.
4 Clangite domino[4] omnis terra:aperite [os] & laudate & canite.
5 Canite domino[4] in cithara:in cithara & uoce cantus.
6 In tubis & uoce cornu.clangite faciebus regis domini[4].
7 Tonabit mare & plenitudo eius:orbis & habitantes in eo.
8 Flumina percutient uola:simul montes laudabunt.
9 Faciebus domini[4], quia uenit ad iudicandum terram:iudicabit orbem in iustitia & populos in rectitudinibus.

Titulus est. Psalmus. Ex quo nihil aliud habetur nisi ꝙ est canticum.

ℭ Materia psalmi ꝙ sit mesias,facile patet ex eo ꝙ aperte dicit. viderunt omnes fines terræ salutẽ dei nostri.& gaudiũ vniuersæ creaturę describit in cõspectu regis dñi. Hæc.n.ad tẽpus spectare messię constat. Et qm̃ describit mesias rex & veniens ad iudicandũ mundum,cõsequens est ꝙ sit hic sermo non de aduentu chr̃i in humilitate passibilis carnis/sed de aduentu chr̃i in regno suo. Cautus tñ esto: quia describit ẽt publicatio euãgelii in vniuerso mundo. ¶ Quo fit vt psalmus iste ad lr̃am tractet de regno chr̃i quantum ad initia regni:hoc est resurrectionẽ eius & aduentum ad iudicium. Hæc.n.duo sunt initia regni chr̃i. Alterũ quantũ ad acceptionem dñii:nã in resurrectione sua testatur ipse/data est mihi oĩs ptãs in cœlo & in terra. Alterum quo ad acceptionẽ possessionis.nã vsq; ad aduentum ad iudicium quiescit a dextris dei/differens accipere possessionem regni terrarum. Et propterea tractatur hic de resurrectione christi ṗdicata mundo vsq; ad diem iudicii.

ℭ SVMMARIVM EST.

ℭ Monet propheta mundum ad cantandum canticum nouum domino;quia mirabilia fecit resusci

tando seipsum|publicando euangelium gentibus & domui israel|veniẽdo cum maiestatẹ ad iudican/
dum mundum cum gaudio vniuersæ creaturæ.

ℭ Persona loquens propheta est.

CAntate dño. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materię, & executiuam|ibi salua/
uit sibi. ℭ Proponit duo. Alterum est. Cantate domino canticum nouum|noui testamenti: ad
differentiam testamenti veteris. Alterum est. quia separata. i. mirabilia, fecit|in nouo testamento. Et ve/
re separata ab omni facultate naturę fecit.

ℭ Saluauit sibi. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractaẗ illa particula|separata fecit. Se/
cũdo illa|cãtate dño|ibi clangite domino. Tertio illa|canticũ nouũ|ibi clangite faciebus. ℭ Tractan/
do itaq; mirabilia quæ fecit dñs, ĩchoat a maximo miraculo quo resuscitauit seipm̃ a mortuis. Salua/
uit sibi. Non dicit saluauit alios sed sibiipsi salutem fecit. Non huius passibilis vitæ (quoniã venit ad
ponendũ vitam suam pro salute mũdi) sed fecit sibi salutem ĩmortalis vitę per resurrectionem a mor/
tuis. Dextera sua & brachio sanctitatis suæ. Significatur sub metaphora dexterę & brachii humanitas
christi: quia est instrumentum coniunctũ personaliter deo. Vtrunq; aũt nominatur: quia & aĩa & cor
pus chr̃i organũ cõiunctũ fuit deitatis. Et aĩa quidẽ assimilaẗ brachio|corpus vero manui dexterę: qa
sicut manus mediãte brachio iungiẗ personę humanę, ita corpus mediãte aĩa iunctũ est p̃sonę diui/
nę. aĩa. n. fuit ratio ꝙ corpus vniret filio dei: vt in theologia speculatiua patet. Attribuiturq; vtriq; sa/
lutem facere: qa aĩa & corpus chr̃i nõ solum meritorie sed ẽt effectiue quatenus organa deitatis|effece/
rũt resurrectionẽ ipsius chr̃i. ꝓpterea enim dexterę & brachii noĩbus quę sonãt instr̃a coniũcta|appel/
lata sunt. ℭ Notificauit dñs. Miraculo resuscitationis proprię adiũgit miracula publicationis euãge/
lii in gentibus & iudęis. quã cõstat inchoasse post resurrectionẽ chr̃i. Et gẽtibus q̃dem notificauit duo.
Alterũ salutẽ quã attulit vniuerso mũdo. Suã dixit, vt intelligeres salutem aĩę|salutẽ ęterne fœlicitatis
q̃ propria est deo: nõ salutẽ cõem hoĩbus & pecoribus|nõ salutẽ cõem bonis & malis hoĩbus|nõ salu/
tem demũ quã homo aut creatura quæcunq; dare põt: sed suã|quã solus dare põt. Alterũ iustitiam suã|
hoc est iustitiã fidei, vere suã: quia solus illã dare põt|& sola est iustificans hoĩem corã deo. ℭ Recorda/
tus est gratię suę. Respectu iudęorꝫ salus chr̃i sub rõne recordatę gratię & veritatis describitur: qa vere
ad similitudinẽ recordati gratię olim promissę abrahę & verificãtis ꝓmissa|deus executus est veniẽdo
in mesia ad saluãdũ populũ israel. Simili quoq; modo beata virgo descripsit hãc salutẽ. suscępit israel
puerũ suum recordatus misericordię suę sicut locutus est ad p̃res nostros. ℣ Viderunt oẽs fines terræ.
Aduerte prudens lector q̃õnem speculatiuorꝫ in theologia: quo pacto mũdus vidit salutẽ mesiæ, quã
nõ nisi credẽdo cognouit: quũ nullus videat q̃d credit. Soluiẗ aũt q̃õ|dicendo ꝙ aliud vident & aliud
credũt. videmus. n. credibilitatẽ salutis dei, videmus credibilitatẽ resurrectionis | regni & deitatis chr̃i:
credimus aũt ipsam salutẽ|resurrectionẽ|regnũ|deitatẽ. Tot. n. miracula totq; testimonia vidẽtes, vide/
mus credibilitatẽ regni|deitatis &c̃. sicut h̃ntes ĩnumeros fidedignos testes de aĩali viso in galliis| vide/
mus credibilitatẽ ꝙ illud aĩal fuerit ibi visum, credimus tñ illud fuisse ibi. Hoc siquidẽ modo cõuicti a
miraculis nõ solũ hoĩes sed ẽt dęmones credũt & cõtremiscũt|videntes credibilitatem rei creditæ: hoc
est videntes ꝙ credendum sit. Et sic omnes fines terræ viderunt quatenus credibilem salutẽ dei nostri|
domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis.

Clangite dño. Tractaẗ hic illa particula|cantate dño: declarãdo solẽnitatẽ cantus. Clãgite dño|festi/
uo sono festũ agite, oĩs terra|nulla excępta: aperite|supple os ad cantãdum, & laudate & canite. Canite
inquam domino in cithara: non sola sed in cithara & voce cantus|musici. In tubis|quarum vsus erat
in iubileo, & voce cornu|cuius vsus erat in festo propiciationis. ℣ Et intendit per hæc oĩa instrumẽta
musica & modulationes humanas|vniuersam festiuitatẽ cantus exhibendam mesiæ.

Clangite faciebus regis dñi. Tractatur hic illa particula|canticum nouum: explicando materiam
noui cantici esse dominum regem | mesiam regem regnantem iam in cœlis|venturum in maiestate
ad iudicandum mundum. ℭ Clangite|agite festum festiuo sono. Dictio siquidem hebraica interpre
tata clangite|significat sonum festiuum|seu sonum ad excitandum publicam festiuitatem. Faciebus
regis|non humilis iam mesiæ, domini. ℭ Tonabit mare & plenitudo eius, orbis & habitantes in eo.
Flumina percutient vola | hoc est ad similitudinem festiuantium percutiendo volas: simul montes
laudabunt. faciebus domini quia venit ad iudicandum terram. Describitur gaudium vniuersæ crea
turæ inferioris (hoc est terræ & aquarum) in aduentu mesiæ ad iudicium: quia tunc veniet mesias ad
accipiendum possessionem regni horum inferiorum. ac per hoc inferiora omnia sub tanto rege ma/
teria gaudii & laudis diuinę erunt: & si sensum haberent|gauderent & laudarent. ℣ Iudicabit. Subdit
qualitatem iudicii quod exercebit mesias. In communi quidem iudicabit orbem|non regionem vnã,
in iustitia| exequendo iustitiam | reddendo vnicuiq; ius suum. & populos in rectitudinibus. Deter/
minat in specie merita iuris non fore consanguinitatem | nobilitatem|diuitias & huiusmodi, sed re/
ctitudines: ac per hoc & obliquitates. Hę enim solę erunt merita iuris vniuscuiusq; in vniuersali iudi/
cio quod faciet mesias. Amen.

¶VVLGATA EDITIO. XCVIII.

DOminus regnauit/irascantur populi:qui sedes super cherubim mouea-
tur terra.
Dominus in sion magnus:& excelsus super omnes populos.
Confiteãtur nomini tuo magno/quoniam terribile & sanctum est:& ho/
nor regis iudicium diligit.
Tu parasti directiones:iudicium & iustitiam in iacob tu fecisti.
Exaltate dñm deum nostrum/& adorate scabellum pedum eius:quoniã sanctũ est.
Moyses & aaron in sacerdotibus eius:& samuel inter eos qui inuocãt nomẽ eius.
Inuocabant dñm & ipse exaudiebat eos:in columna nubis loquebatur ad eos.
Custodiebant testimonia eius:& pręceptum quod dedit illis.
Domine deus noster tu exaudiebas eos:deus tu propitius fuisti eis,& ulciscẽs in omnes
adinuentiones eorum.
Exaltate dominum deum nostrum & adorate in monte sancto eius: quoniam sanctus
dominus deus noster.

¶IVXTA HEBRÆVM. .XCIX.

hinc hinc
1 Propheta. DOmin⁹ regnauit/ tremẽt ppli:sessor cherubinoꝝ/ cõmouebit terra.
tunc
2 Dominus in sion magnus: excelsus ipse super omnes populos.
3 Confitebuntur nomen tuum magnum & timendum:sanctum ipsum.
4 Et fortitudo regis iudicium dilexit:tu firmasti rectitudines/iudicium & iustitiam in ia-
cob tu fecisti.
qm
5 Exaltate dñm deum nostrũ:& curuamini scabello pedũ eius/ sanctus ipse. fuerũt
6 Moyses & aaron in sacerdotibus eius/& samuel in uocantibus nomẽ eius:uocãtes ad
dominum & ipse respondebit eis.
qs
7 In columna nubis loquetur ad eos:custodierunt testimonia eius/& pręceptũ dedit eis.
8 Dñe deus noster tu respondisti eis:deus ignoscẽs fuisti eis/& ultor super operibus eoꝝ.
9 Exaltate dominum deum nostrũ:& curuamini monti sanctitatis eius/quia sanctus do
minus deus noster.

TItulus nullus est.Materia psalmi(vt facile ex ipso apparet)est regnum dei in veteri testamento: hoc est ab egressu de ægypto & deinceps.Ita ꝙ ex rebus prius gestis in dicto regno/docet agen/da deinceps:hoc est postq̃ regnauit deus in monte sion:quod ĩchoauit tempore regni dauidis.¶ Qꝛ enim tractetur de regno dei in statu veteris testamenti,patet tum ex principio psalmi.dominus regnauit,sessor cherubinorum/dominus in sion magnus. Tum ex medio.curuamini scabello pedum eius. quod constat appellari arcam domini. Tum ex fine.curuamini monti sanctitatis eius. ¶ Qꝛ vero ex prioribus gestis moneat quę postea sunt agenda/totus fere decursus psalmi testatur:dum referũtur gesta a deo in principio regni eius,scilicet tempore moysi.& refertur iustitia dei vlciscens ẽt in moysen & aaron & samuelẽ.& demũ cõcluditur exaltandus deus/& venerandus ẽt mons in quo colitur.

¶SVMMARIVM EST.

¶Propheta describit regnũ dei in veteri testõ a tempore egressionis populi de ægypto/sanctũ/terribile/legem ferens/iustum vsqꝫ adeo vt nec moysi aaron & samueli quamuis sibi familiaribus & obseruatoribus præcęptorum suorum pepercerit:& propterea exaltandum laudibus esse deum, & venerandũ tum scabellum eius tum montem sanctitatis eius.

¶Persona loquens propheta est.

DOminus regnauit. Diuiditur psalmus in duas partes: propositiuam materię,& executiuã/ibi confitebuntur.¶ Proponit duo.Alterum est initium regni dei in veteri testamento.Dñs regna/uit/regnare cœpit in populo israel. Hoc ad literã fuit in egressu filioꝝ israel de ęgypto:tunc enim primum filij israel fuerunt populus liber/vt posset haberi pro regno.& deus dignatus est regnare in illo

tanq̃ rex eorum:iuxta illud exo.19.vos eritis mihi in regnum ſacerdotale & gens ſancta.&.1.reg.12.ſa/
muel reprehendit populum ꝙ petierit regem/allegans.quum dominus deus veſter regnaret in vobis.
⁋ Seſſor cherubinorum.Ad literam in principio quo deus incœpit habere populum iſrael pro regno/
deſcriptus eſt a moyſe ſeſſor cherubinorum:pro quanto fecit duas ſtatuas cherubinorum velut geſtan
tes tabellam quaſi ſedem dei.Et propterea hoc in loco ꝓpheta ſimul deſcribit initium regni & ſeſſio/
nem ſuper cherubim:vt hinc intelligas ꝙ de regno tunc inchoante eſt ſermo.⁋ Tremẽt populi,com/
mouebitur terra.Effectus regnantis dñi deſcribitur cõmotio terræ/tremor populorum : hoc eſt timor
magnus.Futurũ autem tam trement q̃ cõmouebitur/reſpicit pręteritũ regnauit.& denotat ad ſceptrũ
tanti regis/maximi timoris ſequelam.Qui cõmunis fuit & populis externis & populo iſrael : vt patet
legenti ſacras hiſtorias ſubſecutas.℄ Dominus in ſion magnus.Alterum propoſitoꝝ deſcribit:ſcili/
cet ꝓſecutio diuini regni in mõte ſion . Dominus/idem regnat,in ſion/in mõte ſion(illuc enim dauid
trãſtulit arcã dei/ibi in illius ſummitate ædificandũ cõſtituit templum dei)magnus/nõ mole ſed virtu
te:& excelſus/potẽtia,ſup oẽs populos.Ad literam ſignificat celſitudo dei mõſtrata in proſtratione &
ſubiectione omnium populorum aduerſantium regno eius.quæ etiam apparuit tẽpore dauidis : quũ
ſubactis hoſtibus omnibus regnum iſrael ſublimatum eſt ſub cultu dei.⁋ Collige prudens lector am/
bo propoſita:ꝙ q̃primum regnauit ſecutus eſt timor:vbi autem regnauit in ſion/affuit magnitudo
& celſitudo ſuper omnes populos.

℄ **Cõfitebuntur.** Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractat illa particula/dominus regna/
uit.Secundo illa/ſeſſor cherubinoꝝ/ibi exaltate dñm. Tertio illa/tremẽt ppli cõmouebit terra/ibi moy/
ſes & aaron.Quarto illa/dñs in ſion &c̃.ibi exaltate.℄ Tractat itaq; initiũ regni diuini in veteri teſta/
mẽto a quattuor:ſcilicet a noĩe/a potẽtia/a volũtate/a lege.Et de noĩe quidẽ tanti regis . Cõfitebuntur
nomen tuũ magnum & timẽdum,ſanctũ ipſum.affirmabũt/laudabunt nomen tuũ eſſe magnũ/eſſe ti
mendũ/eſſe ſanctum.Magnum in miraculis tot patratis in eductione de ægypto & in deſerto.timen/
dũ ob pœnas ægyptioꝝ & filioꝝ iſrael multas in deſerto.ſanctũ in apparitione cœleſti. ⁋ Et fortitudo
(ecce potẽtia)regis/ipſius dei,iudiciũ dilexit.ecce voluntas.Et bene nota ſcribi ꝙ potentia regis dile/
xit/nõ facere quod põt/nõ facere quod vult,ſed iudicium/ſed ius dicere:vt intelligas deũ regem poni in
exemplũ alioꝝ regum:vtpote qui dilexit facere nõ quod potuit/non quod voluit,ſed quod ius exigit.
⁋ Tu firmaſti.Ecce legiſlatio.Decet enim regem legem ſtatuere in regno ſuo.In tres aũt partes diſtin/
ctam deſcribit legem:moralem/iudicialem/& cęrimonialem.Tu firmaſti rectitudines.Ecce p̃cępta mo
ralia.Quæ apte deſcribunt nõ tunc data ſed firmata:qm̃ p̃cæpta moralia indita ſunt menti humanæ
ab initio,ſed firmãtur autoritate diuina.Colere vnum deũ/honorare parẽtes/nõ furtũ facere/& hmõi,
recta ratio dictat:ſed firmant hæc quia deus p̃cępit hæc eadem in ſacra ſcriptura.Iudiciũ/p̃cępta iudi
cialia,& iuſtitiam/p̃cępta cęrimonialia quę appellantur iuſtitiæ legis,in iacob tu feciſti.Duas appo/
nit his duobus generibus p̃cęptorum conditiones. Alteram in iacob/ hoc eſt in populo deſcendente
ex iacob:ad differentiam moralium quæ ligant omnes gentes.Alteram feciſti/hoc eſt vim iuris tribui/
ſti:ad dr̃iam etiam moralium,quę vim iuris habẽt etiã ſi a nullo rege ſtatuant. Sunt enim præcępta
cęrimonialia atq; iudicialia iuris poſitiui(diuini tamẽ) reſpectu illius populi.

Exaltate. Tractat hic illa particula/ſeſſor cherubinoꝝ:inferẽdo debitam laudem ac reuerentiã tanto
regi.Exaltate/nõ in ſeipſo ſed in veſtris aĩs & laudibus,dñm deum noſtrũ:& curuamini/in ſignum re/
uerentiæ,ſcabello pedum eius/hoc eſt arcę dñi.quæ erat ſita inter duos cherubinos ſic vt ſiquis ſediſſet
ſuper tabellam geſtatã a cherubinis/pedes poſuiſſet ſup arcam dñi:& ꝓpterea ad literam ipſa arca ap/
pellatur ſcabellũ pedum dñi.Sanctus ipſe.Rõnem venerationis arcę(ne ſupſtitionẽ aut idolatrię ſpe/
ciẽ putares)adiungit eſſe ſanctitatem dei:hoc eſt ꝙ veneratur arca ratione dei.Qui appellatur ſanctus:
qm̃ ſanctitas proprietatẽ diuinę naturę liberã ab omni potentialitatis ĩmundicia ſignificat:quam
vocant philoſophi actum purum.Per hoc enim cognoſcimus naturam eius eleuatam ſupra omnem
etiam excogitabilem naturã.Propter hoc apud eſaiam angeli laudant deum/ſanctus ſanctus ſanctus:
hoc eſt celſus/eleuatus & liber ab omni potentialitate.

Moyſes ⁊ aaron. Tractatur hic illa particula/trement populi commouebitur terra:declarando q̃ ti
mendum ſe exhibuerit deus vniuerſis,ex hoc ꝙ moyſi aaron & ſamueli ſacri ſtatus / familiaribus dei/
cuſtodientibus præcępta eius deus non pepercerit,ſed vindictam exercuit in eos. Hæc eſt intentio li/
terę:per quam maximus incutitur timor cęteris.℄ Moyſes & aaron in ſacerdotibus eius. Ecce ſtatus
ſacerdotalis eorum.aaron ſiquidem fuit ſummus ſacerdos:& moyſes fons ſacerdotii inuenitur,dũ ipſe
conſecrauit aaron.Et ſamuel in uocantibus nomen eius.Status ſamuelis deſcribitur,nõ ſacerdotalis
(quum non fuerit de tribu leui)ſed inter vocantes nomen domini præcipuus . De ipſo enim legitur.
1.reg.19.ꝙ erat ſtans ſuper cuneum prophetarum.& poſt moyſen primus fuit excellens ꝓpheta domi/
ni:de quo ſcriptum eſt ꝙ cognouit vniuerſus iſrael a dan vſq; berſabeę ꝙ fidelis ſamuel propheta eſſet
domini.1.reg.3.⁋ Vocantes ad dominum.Deſcripto ſtatu horum trium/deſcribitur familiaritas eo/
rum cum deo. Vocantes/erant,ad dominum:& ipſe/dominus,reſpondebit eis . Futurum reſpondebit

nõ respicit tẽpus psalmi, sed tempus vocationis: denotans respõsionem diuinã subsecutã ad vocationem eorũ. in quo notatur familiaritas, ꝙ illis vocãtibus deus rñdebat. Et hoc testant̃ historię sacrę. ¶ In columna nubis loquet̃ ad eos. Hoc de moyse & aaron nõ habet dubium. De samuele vero nullus alius scripturę locus testat̃ deum ei locutum fuisse in columna nubis. nisi forte extenso noĩe, columna nubis ẽt ad nubes extendat̃. Legitur. 1. reg. 12. ꝙ samuele inuocante dñm facta sunt tonitrua & pluuię tempore messis. Hic tñ scripturę locus sufficit fidei. ¶ Custodierunt. Describit̃ tertio iustitia eorundem in obseruatione testimonioꝝ & pręceptoꝝ: hoc est iudicialiũ & cęrimonialiũ (quę sunt testimonia diuini regiminis: vtpote testantia deũ suũ autorẽ) & moraliũ quę pręcepti noĩe significantur, propter connexionẽ eoꝝ. Et hanc obseruationem intellige nõ adamussim, sed fere semper: quia studiũ eorum erat ad obseruãda hæc. quãdoq; tamẽ lapsi sunt, vt subiũgit̃. ¶ Dñe deus noster. Apostrophat ꝓpheta ad deũ, illaturus conclusionem intentam. Domine inquit tu respondisti eis, familiariter: tu, idem deus, ignoscens fuisti eis. & cum hoc vltor sup opibus eorum (moysi, aaron & samuelis) fuisti. De moyse & aaron nulla est ambiguitas qn peccauerint & puniti fuerint exclusione ab ĩgressu terrę ꝓmissionis: vt patet nu. 20. Samuelis autem punitio aperte in scriptura reperitur. nam senex priuatus est principatu populi. Culpa autem implicite insinuatur in scriptura in historia primi regum: dum dicitur ꝙ senex ĩstituit filios suos iudices populi nequiter agentes: & ꝙ populo querelam proponẽte coram eo de filiis eius, & ꝓpterea petente regem, samuel ęgre tulit deiici se cũ filiis suis a principatu. Vnde induciт̃ deus verbis consolatoriis ad samuelem. nõ. n. te sed me abiecerũt ne regnẽ sup eos. Quum tñ samuel impotens per seipsum, & male exercens principatũ per filios, nõ debuisset ęgre ferre petitionem populi.

Exaltate dñm deum. Tractat̃ hic illa particula, dñs in sion magnus: monendo ad laudãdum deum, exaltate dñm deũ nostrũ: & ad reuerentiã exhibẽdũ mõti sion, loco tẽpli eius. Et curuamini, signo venerationis, mõti sanctitatis eius, in quo colitur sanctitas eius. Quia sanctus dñs deus noster. Ratio reuerẽtię exhibẽdę mõti declarat̃ nõ sanctitas mõtis sed sanctitas dei: sicut de arca dictum est. Ita ꝙ ꝓpheta monet reuerentiã exhibendã nõ soli deo in seipso: sed rõne eius tum arcę vt scabello pedũ, tum mõti vt dicato diuina electione ad exhibendum ibi cultum deo. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Psalmus in confessione. XCIX.

IVbilate deo omnis terra: seruite domino in lętitia.
Introite in conspectu eius: in exultatione.
Scitote quoniam dñs ipse est deus: ipse fecit nos & non ipsi nos.
Populus eius & oues pascuę eius introite portas eius in cõfessione, atria eius in hymnis: confitemini illi.
Laudate nomẽ eius quoniam suauis est dominus: in ęternum misericordia eius, & usq; in generationẽ & generationem ueritas eius.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Psalmus confessioni. C.

1 Propheta. CLangite domino omnis terra.
2 Seruite dño in lętitia: ingredimini faciebus eius in laude.
3 Scite qm̃ dñs ipse est deus: ipse fecit nos, & sibi fecit nos. populus eius & ouis pascui eius,
4 Ingredimini portas eius in confessione, atria eius in laude: confitemini ei, benedicite nomini eius.
5 Quia bonus dñs: sempiterno grã eius, & usq; generationẽ & generationẽ ueritas eius.

TItulus est. Psalmus confessioni: hoc est psalmus ad confessionem fidei & laudis. Est enim materia psalmi huius inuitatio ad confessionem fidei, tum ꝙ dominus est deus, tum ꝙ est creator noster, tum ꝙ est finis noster, tum ꝙ est bonus & gubernator noster, & ad laudandum hæc eadem: vt facile patet intuenti psalmum. ¶ Restat tamen vna ambiguitas: an ĩuitetur omnis terra absolute, an omnis terra promissionis. Est ratio ambiguitatis: quia clare inuitatur omnis terra in principio sine vlla limitatione: in prosecutione tamen ad populum israel sermo dirigi videtur, dum dicitur populus eius & ouis pascui eius &c. ¶ Soluitur questio: dicendo ꝙ propheta cupiendo inuitat omnem terrã, sed ad exequendum vocat populum israel.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta cupiens deum ab omnibus laudari, describit monendo tria quę nosse debet mundus de deo. s. ꝙ est deus, ꝙ fecit nos, & ꝙ fecit nos ad se. Inuitatq; credentem populum ad confitendum & lau-

dãdũ deũ in atriis templi:ad confitendũ inquã & laudandũ bonitatẽ dei/grãm eius/& veritatẽ eiuſdẽ.
¶ Perſona loquens propheta eſt.

Clangite dño. Diuiditur pſalmus in partes duas:propoſitiuam materiæ,& executiuam/ibi ſcite. ¶ Proponendo inuitat omnem terram ad duo.ad feſtiue ſe habendum domino.Clangite/ſono feſtiuo feſtum agite,domino:omnis terra/nulla excępta.Alterũ eſt.ſeruite dño in lętitia/non triſtes. Et ſpecificat ſeruitutem.ingredimini faciebus eius in laude/venite ad templum eius laudando eum.Hæc eſt ſeruitus ad quam cum lætitia exhibendam inuitat:cupiens vniuerſum mundum venire ad adorã/dum deum in templo eius cum gaudio & laude.

¶ Scite qm̃ dominus. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractaẽ illa particula/clangite dño oĩs terra.Secũdo illa/ſeruite dño ingredimini &c̃.ibi populus eius. ¶ Tractaẽ itaꝗ extenſio inui/tationis ad oẽm terram ex rõne cõi oĩ terræ:hoc eſt ex deſiderata fide dei in oĩ terra.Scite qm̃ dominus ipſe deus.accedẽtem (inquit apoſtolus) ad deum oportet credere ꝙ deus eſt.Et propterea primum co/gnoſcendum ab omni terra monet ꝙ dominus/ꝙ ille qui ab hebręis vocaẽ dñs, ipſe eſt natura deus/non opinione hominum. Secundum cognoſcendum fide eſt ꝙ ipſe fecit nos/ꝙ eſt creator noſter. tum creando nos ſimul cum mundo.tum creando ſingulorum animas rationales quum naſcimur in maternis vteris.Tertium credendum eſt & ſibi nos.Et eſt ſenſus.Et fecit nos ſibi deo. Feciſti inquit auguſtinus/ nos dñe ad te, & inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te. Ita ꝙ hoc tertio lo/co numeratum a propheta/eſt id quod ad hebr.xi.apoſtolus ſubiungit ſecundo loco/ oportere credere accedentem ad deum.& inquirentibus ſe remunerator ſit. Ratione enim beatitudinis diuinæ ad quã nanciſcendam facti ſumus/dicitur & ſibi nos. Hæc ſi noſſet vniuerſa terra, clangeret & ſeruiret do/mino in lætitia.

Populus eius. Tractatur hic illa particula/ſeruite domino ingredimini:inuitando ad executionẽ propoſitorum populum credentẽ,qui tunc erat populus iſrael.Populus/peculiaris,eius/dei:& ouis pa/ſcui eius/& velut ouis paſcui domini (quia paſcebatur & quo ad animam lege diuina, & quo ad cor/pus fructibus terræ deo appropriatę) ingredimini portas eius (portę dei appellantur portę locorum dicatorum ad diuinum cultum) in confeſſione/fidei:atria eius (non enim populus intrabat in tem/plum,ſed ad atria templi) in laude.confitemini ei:benedicite/nõ ſolũ ei, ſed nomini eius.Quia bonus dominus/vere bonus omnibus (quum ſit ipſa bonitas:a qua eſt quicqd boni in quocũꝗ inuenitur) ſempiterno gratia eius,& vſꝗ generationẽ & generationẽ veritas eius.Hæc tria ad creationem & gu/bernationẽ diuinã ſpectant.quia.n.deus bonus eſt/ideo ſumus:& quia gratia & veritas eius (ſub qui/bus comprehenduntur vniuerſę vię domini) ſine fine durant,ideo ſuauiter gubernamur & ad beatitu/dinem perducimur.Et ꝓpterea merito hæc confitenda & laudanda ſunt.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Pſalmus dauid. C.

Miſericordiam & iudicium cantabo, tibi domine pſallam & intelligam in uia immaculata:quando uenies ad me.
Perambulabam in innocentia cordis mei:in medio domus meæ.
Non proponebam ante oculos meos rem iniuſtam: facientes præuari/cationes odiui.
Non adhęſit mihi cor prauum:declinantem a me malignum non cognoſcebam.
Detrahentem ſecreto proximo ſuo:hunc perſequebar.
Superbo oculo & inſaciabili corde:cum hoc non edebam.
Oculi mei ad fideles terræ ut ſedeant mecum: ambulans in uia immaculata hic mi/hi miniſtrabat.
Non habitabit in medio domus meę qui facit ſuperbiam:qui loquitur iniqua non di/rexit in conſpectu oculorum meorum.
In matutino interficiebam omnes peccatores terræ:ut diſperderem de ciuitate domi/ni omnes operantes iniquitatem.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Dauidi pſalmus. CI.

1 Propheta. Gratiam & iudicium cantabo:tibi domine[4] cantabo.
2 Intelligam in uia perfectionum:quando uenies ad me,ibo in perfe/ctione cordis mei in medio domus meæ.

3 Non ponam corā oculis meis uerbū belial:facere uolutiones odiui/nec adhęrebit ī me.
4 Cor tortum recedet a me:malum nesciam.
5 Accusantem in abscondito socium suum hunc incidam:celsitudinem oculorum & latitudinem cordis ipsam non sufferam.
6 Oculi mei in fidelibus terrę ad sedendum mecum:ambulans in uia perfectionum ipse seruiet mihi.
7 Non sedebit in medio domus meę faciens dolum:loquens mendacium non firmabitur coram oculis meis.
8 Matutinis cędā oēs īpios terrę:ad faciēdū excidi de ciuitate dñi oēs opantes iniqtatis.

Titulus est.Dauidi psalmus.Qui patet ex superius dictis.
¶Materiam psalmi/psalmus ipse clare præ se fert esse rectam dispositionem personę ac familiæ regię.nā totus decursus psalmi in recta dispōne personę regiæ & ministrorum eius occupatur.

¶SVMMARIVM EST.

¶David se cantaturum deo gratiam & iudiciū/& simul intellecturū vias perfectionū profitet,sic vt/disponat agenda ac cauenda per seipm suosq; ministros/& quales ministros habiturus sit.
¶Persona loquens propheta est.

Gratiam & iudicium. Diuidit psalmus in partes duas:propositiuā materię, & executiuā/ibi qñ venies.¶Proponit duo.s.cantare grām & iudiciū/& itelligere eadē in via pfectionū. Et intendit se laudaturum grām & iudiciū trifariam.s.vt vias dñi.vniuersę siquidem viæ dñi gratia & veritas. Et ad hunc modū spectat quod dicit/grām & iudiciū cantabo.Et hic fiat punctū:& subiungatur.tibi dñe cātabo.s.grām & iudicium vias tuas.Et demum subiungat.intelligam in via perfectionū.Sic enim pūctatur in hebręo.Non solum vt vias dñi,sed vt exempla viarū ppriarū intelligā grām & iudiciū in via perfectionū habēda esse.¶Tertio aūt modo(scilicet vt dona dei sibi concessa)hæc eadem tractabit psequendo psalmū.Propterea enim in prima particula psalmi dixit/grām & iudicium cantabo,non explicando deo aut sibi:quia tot modis laudare intendebat grām & iudicium.In his enim duobus non solum viæ dñi sed vię principum cōsistunt.Altera ad benefaciendū sine meritis. altero ad ius dicendū & discernendum:hoc est ad sciendum reprobare malum & eligere bonum.¶Et aduerte connexionem. Ait enim propheta.cantabo tibi,intelligam. Acsi aperte diceret q laudando te/laudando vias tuas intelligam vias perfectionum per quas ire debeo.
¶Quādo venies ad me.Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractāt simul gra & iudicium ad vias perfectionum/quantum ad dispositionem psonæ dauidis regis. Secūdo tractant eadem simul quantum ad dispōnem ministrorū regis/ibi oculi mei.¶Et est inter hæc aduertendū q totus tractatus vtriusq; partis simul,inchoat a gra dei/quādo venies ad me:& terminatur ad exercendū iudicium exterminādo iniquos/matutinis cædam. Vt & hinc percipiamus dei grām velut cōe principium oīum sequentium anteponi:& iudicium ad disperdendū iniquos de ciuitate dñi/velut vltimum finem totius dispōnis regię ad calcem reseruatum. ¶ Principium atq; radix oīs rectę dispōnis cōsequenter scribēdę describit dei gratia,determinādo tēpus rectę dispōnis tūc fore quādo venies/quādo veniet deus ad aīam:iuxta verbum dñi/& ad eum veniemus.Inquit enim.Quādo venies ad me/per grām,tunc ibo in perfectione cordis in medio domus meæ.Prima recta dispō a corde incipit.Et est cordis integritas cū deo:vt qua nihil in corde admittit contra honorē dei.Et hoc manifeste in ppria domo.quod.n.fit in media domo/manifeste fit:ad drīam eorū quę occulte fiunt in angulis. Descripsit aūt integritatē cordis manifestā domui:vt eam nō solū exemplarem domui sed ēt absq; omni simulatione itelligeremus. Impossibile est enim hmōi simulationes latere domesticos:quis possint latere alios. Vnde ex hoc q manifesta est domui pprię integritas cordis principis/vera eē cōprobat.¶Nō ponā.Secūda recta dispositio est negatiua exponēdi se periculo inique agēdi.Quia enim reges superioribus carēt/& legibus soluti sunt,magni periculi res agit quū pponit eis libertas agendi qcqd volūt seu possunt. Hoc iniquæ libertatis verbum significat per verbū belial:hoc est sine iugo/freno/lege agere.Hmōi libertatē non solum recusat exercere,sed disponit nō ponere ante oculos:ne posita ante mentis oculos alliciat & trahat ad inique agendum.¶Facere volutiones. Tertia recta dispositio est abominari duplicitates seu proditiones/significatas volutionum nomine.Duplicitas enim proditio & huiusmodi eo q vertunt vnum in aliud,volutiones appellatę sunt.Facere volutiones odiui nec adhærebit in me. Naturali inclinatione dauid exosas habebat huiusmodi proditiones.Et propterea non solum proposuit/non adherebit in me:sed explanauit congenitū sibi odium talis vitii.¶Cor tortum.Quarta recta dispositio est.Cor tortū recedet a me:hoc est etsi qñq; habui nō rectū cor(vt fuit in adulterio cū bersabee & homicidio vrię)nō tñ pseuerabit mecū,sed recedet a me.¶Malū nesciā.Quita recta dispositio est nescire

malũ:hoc est nõ dissimulare scitum malũ, quasi me nesciẽte illud fiat. Errãt.n. plerunq; principes sciendo malũ patrandũ, & simulãdo se nescire approbãt illud fieri. Cõtra qđ crimẽ disponit. malũ nesciam: hoc ẽ malũ patrãdũ nesciã dissimulatione approbãdo. ℣ Accusantẽ. Sexta recta dispõ est excludere a se detractores. sunt.n. valde nociui quũ patẽt eis aures principũ. Accusantẽ in abscondito sociũ suũ, hoc ẽ detractorẽ, ipm̃ icidã, a cõtubernio meo, ab auribus meis. ℣ Celsitudinẽ oculoꝝ. Septima recta dispõ est carere aĩo isaciabili. quẽ describit a celsitudine oculoꝝ & a vastitate cordis. Et intẽdit per hoc, ꝓcul a se abiicere crimen insaciabilis animi: quo principes mẽtis oculos semper ad celsiora leuant, & cor tam vastũ habent vt mundus eis non sufficiat, anhelant ad aliena regna &c̃.

Oculi mei. Postq̃ dauid declarauit dispõnes rectas ꝓprię personæ quas veniente deo ad se (hoc est cum diuina gratia) habebit, subiungit modo dispositiones suas rectas respectu ministroꝝ. ℭ Prima est ꝙ eliget fideles. Oculi inqt mei, nõ cęco ituitu nec aliena relatione, sed oculi mei, erũt, in fidelibus terrę, in iis qui fideles iueniunt in terra, ad sedẽdũ mecũ, pro cõsilio, pro iudicio & aliis publicis negociis. ℣ Ambulans in via ꝑfectionũ ipse seruiet mihi. Hæc est secũda conditio ministroꝝ. Et prima quidẽ fidelitatẽ, secunda autem studiũ ad bonos mores, ad ꝓgressum in via virtutũ cõtinet. tales.n. oportet eẽ ministros regios, vt & in seipsis virtutibus ꝑditi cũ rege & populo fideliter agãt. ℣ Non sedebit in medio domus meæ faciens dolũ, loquens mendacium nõ firmabit coram oculis meis. Humana electio quantũcũq; oculata quãdoq; fallit. & si aliquãdo cõtingit reges errasse in electione ministroꝝ, ne videantur errasse sustinẽt illos: & malũt regimen malũ q̃ apparere errasse. Cõtra hoc vitium dicit dauid ꝙ nec faciens nec loquens dolum, firmabit secum. Dicendo firmabitur, significat ꝙ q̃uis ascitus fuerit, cõperto ꝙ mendax est nõ firmabit. Et dicendo nõ sedebit, significat ꝙ q̃uis ascitus ingressus fuerit, comperto ꝙ est dolosus nõ quiescet sedendo in medio domus meę regię: hoc est in publico officio. ℣ Matutinis cędam. Postremo post tot sanctas dispõnes & personę suę & ministroꝝ, declarat dispõnẽ suam circa exercitiũ iustitię per se & per alios: ꝙ disponit matutinis (hoc est celeriter) cędere, succidere, omnes impios terrę, iudicando eos: ad faciendum excidi, per ministros, de ciuitate domini omnes operãtes iniquitatis. Nota rõnem: quia indigni sunt operarii iniquitatis ciuitate dñi deo dicata. quę ad literam erat tunc temporis hierusalẽ: quę erat caput regni, electa a deo vt coleretur nomen suum ibi. Et specialem fecit mentionẽ hierusalẽ: qm̃ specialior cura ciuitatis illius incũbebat regi. alię.n. ciuitates suos habebãt prefectos. ℭ Quęstio quę hic mouet de impunitate ioab qui interfecit duos pricipes meliores se: quo pacto. s. illius impunitas stat cũ obseruatiõe istius scripturę, matutinis cędã oẽs ipios terrę. Soluit ꝙ celeriter puniuit puniẽs eũ q̃primũ potuit cõmode: & ꝙ nõ prius cõmode potuit q̃ firmatũ esset regnũ in semine suo. Et ꝓpterea firmato salomone in regno, mandauit ei vt iustitiã hãc exequeretur: quod & ille fecit. Et sic obseruauit quod hic scripsit. Amen.

ℭ VVLGATA EDITIO.

ℭ Orõ pauperis cum anxius fuerit, & corã domino fuderit eloquium suum. CI.

DOmine exaudi orationẽ meã: & clamor meus ad te ueniat.
Nõ auertas faciẽ tuã a me: in quacũq; die tribulor iclina ad me aurẽ tuã.
In quacunq; die inuocauero te: uelociter exaudi me.
Quia defecerũt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremiũ aruerunt.
Percussus sũ ut fœnũ & aruit cor meũ: qa oblitus sũ comedere panẽ meũ.
A uoce gemitus mei: adhęsit os meum carni meę.
Similis factus sum pelicano solitudinis: factus sum sicut nycticorax in domicilio.
Vigilaui: & factus sum sicut passer solitarius in tecto.
Tota die exprobrabant mihi inimici mei: & qui laudabant me aduersum me iurabãt.
Quia cinerem tanq̃ panem manducabã: & poculũ meũ cum fletu miscebam.
A facię irę indignationis tuę: quia eleuans allisisti me.
Dies mei sicut umbra declinauerunt: & ego sicut fœnum arui.
Tu aũt domine in ęternũ permanes: & memoriale tuũ in generatione & generatione.
Tu exurgens misereberis sion: quia tẽpus miserendi eius, quia uenit tempus.
Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius: & terrę eius miserebuntur.
Et timebunt gentes nomen tuum dñe: & omnes reges terræ gloriam tuam.
Quia ędificauit dominus sion: & uidebitur in gloria sua.
Respexit in oratiomem humilium: & non spreuit precem eorum.

Scribantur hæc in generatione altera:& populus qui creabitur laudabit dominum.
Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo:dominus de cœlo in terram aſpexit,
Vt audiret gemitũ compeditorum:ut ſolueret filios interemptorum.
Vt annuncient in ſion nomen domini:& laudem eius in hieruſalem.
In conueniendo populos in unum:& reges ut ſeruiant domino.
Reſpondit ei in uia uirtutis ſuæ:paucitatem dierum meorum nuncia mihi.
Ne reuoces me in dimidio dierum meorum : in generatione generationum anni tui.
Initio tu domine terram fundaſti:& opera manuum tuarum ſunt cœli.
Ipſi peribunt tu autem permanes:& omnes ſicut ueſtimentum ueteraſcent.
Et ſicut optoriũ mutabis eos & mutabũtur:tu aũt idẽ ipſe es & anni tui non deficiẽt.
Filii ſeruorum tuorum habitabunt:& ſemen eorum in ſeculum dirigetur.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Oratio pauperi, quando exanimabitur, & faciebus domini[4] fundet eloquium ſuum. CII.

1 Propheta. DOmine[4] audi orationem meam:& clamor meus ad te ueniet.
2 Non abſconde facies tuas a me:in die anguſtię [accidentis] mihi inclina ad me aurẽ tuã, in die [qua] uocabo te, cito reſponde mihi.
3 Quoniã finiti ſunt ſicut fumus dies mei:& oſſa mea quaſi incendio aduſta ſunt.
4 Percuſſum eſt quaſi herba & aruit cor meum, quia oblitus ſum a comedendo panẽ meum:a uoce ſuſpirii mei adhęſit os meum carni meæ.
5 Aſſimilatus ſum pelicano deſerti:fui quaſi nycticorax ruinarum.
6 Solicitaui:& fui ſicut paſſer ſolus ſuper tectum.
7 Tota die exprobrauerunt mihi inimici mei:inſanientes, in me iurauerunt.
8 Quia cinerem ſicut panem comedi:& potus meos in fletu meo miſcui.
9 A faciebus indignationis tuę & irę tuę:quia eleuaſti me & proieciſti me.
10 Dies mei quaſi umbra declinata:& ego quaſi herba areſcam.
11 Et tu domine[4] ęterno ſedebis:& memoria tui generationi & generationi.
12 Tu ſurges, miſereberis ſion:quia tempus ad miſerẽdum eius, quoniã uenit teſtificatio.
13 Quoniam uoluerunt ſerui tui lapides eius:& pulueris eius miſerebuntur.
14 Et timebunt gentes nomen dñi[4]:& omnes reges terrę honorem tuum.
15 Quia ędificauit dominus[4] ſion:uiſus eſt in honore ſuo.
16 Vertit ſe ad orationem ſuſpirantis:& non deſpexit orationem eorum.
17 Scribetur hoc generationi poſterę:& populus creatus laudabit dominum.
18 Quoniam proſpexit de excelſo ſanctitatis ſuæ:dominus[4] de cœlis ad terram reſpexit,
19 Ad audiendum ſuſpirium uincti:ad ſoluendum filios mortis.
20 Ad narrandum in ſion nomen domini[4]:& laudem eius in hieruſalem.
21 In congregando populos ſimul & regna:ad ſeruiendum domino[4].
22 Afflixit in uia uirtutem meam:abbreuiauit dies meos.
23 Dicã, deus meus ne deſtrue me in dimidio dierũ meorũ:ĩ generatiõe gñationũ anni tui.
24 Initio terram fundaſti:& opus manuum tuarum cœli.
25 Ipſi peribunt & tu ſtabis:& omnes ipſi ſicut pannus atterentur, ſicut ueſtimentũ mutabis illos & mutabuntur.
26 Et tu ipſe [es]:& anni tui non complebuntur.
27 Filii ſeruorum tuorum habitabunt:& ſemen eorum faciebus tuis firmabitur.

TItulus est. Oratio pauperi, quando exanimabitur & faciebus dñi fundet eloquium suum. Psalmus iste appellatur oratio: quia per modum orationis cõditus est. Et est quartus psalmus habẽs orationis titulũ. Pauperi vero (hoc est indigenti) appropriatur, nec determinatur cui: sed qualitas indigentię aperitur quãdo exanimabitur/ hoc est velut semianimis cadet. In quo paupertas istius significatur paupertas animi: sicut qñ aliquis collabitur semianimis prę dolore vel timore &c. defectus animi significatur. Per reliquũ aũt recursus ad deũ ex intimo & pleno corde significatur. fundere enim eloquium suũ ante faciẽ dñi/ ex plenitudine cordis ad deum prouenit. ℭ Ex quibus simul iunctis nõ apparet materia psalmi nisi in genere, quãdiu nescitur quis sit iste pauper semianimis recurrens ad faciẽ dei. Paulus apostolus ad hebr. i. tradit ꝙ vltima pars istius psalmi tractat de diuinitate mesię: affert. n. ad hoc illos in calce psalmi versiculos. initio tu domine terram fundasti &c. Vnde hinc ordiẽdo oportet cõsequenter dicere psalmum hunc tractare de aduẽtu mesię. Et huic sensui facile consentit psalmus ab undecimo versiculo & deinceps: qm̃ tractat manifeste de diuina miseratione & ędificatione sion cũ conuentu & timore oĩum regum & gentiũ. hæc. n. spectare ad tempus mesię constat. Sed hinc adhuc nõ apparet quis sit iste pauper qui tot malis afflictus describitur vsqꝫ ad versiculũ vndecimum. ¶ Cõsentaneũ aũt rõni est vt vl'i saluatori vl'is miseria subleuanda proponatur: qa causę vniuersali respõdet effectus vniuersalis. ac per hoc mesię saluatori humani generis/ miseria humani gñis propulsanda offeratur. Ita ꝙ pauper iste in titulo nominatus & vsqꝫ ad vndecimum versiculum descriptus est humanũ genus subiectum multis miseriis, ꝑcipue animi: & ꝑpterea semianimis describitur. Et quãuis vniuersum genus humanum indigens ac semianime sit: quia tamen nõ oẽs recurrerunt ad deum/ sed iusti ꝑ se & toto humano genere expectabãt mesiam rogãdo deũ pro illius aduentu, ideo ad differentiã nõ recurrentiũ ad deum nec expectantium aduentum mesię dicitur in titulo. quando fundet eloquium suũ coram domino. Acsi aperte diceret ꝙ psalmus iste est oratio humano generi pauperi quando recurret ad faciem dei: hoc est suspiranti ad aduentum mesię.

ℭ SVMMARIVM EST.

ℭ Propheta miserias humani generis plorãs/ supplex recurrit ad deũ: & ꝑdicit nõ solũ surrecturũ deũ ad miserendũ reliquiarum sion cum timore diuini nominis ac honoris apud gentes & reges omnes, sed prospecturum de cœlis ad terrã ad audiẽdum suspiriũ vinctoꝝ/ ad soluẽdos filios mortis/ ad annũciãdũ in sion vt congregẽtur omnia regna ad seruiendũ deo: cum afflictione & abbreuiatione vitę cõfitentium diuinitatem mesię, quorum semen coram deo firmabitur.

ℭ Persona loquens propheta est.

DOmine audi. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuã materię, & executiuam/ ibi qm̃ finiti sunt. ℭ Proponit tria. s. orationẽ/ angustiam/ & vocationẽ suã. Dñe audi/ pro exaudi, orationẽ/ mentis eleuationẽ ad te, meã: & clamor meus/ non oris sed affectus, ad te veniet. Deꝑcatiue vtitur futuro/ ex fiducia affirmans ꝙ magnitudo affectus sui veniet vsqꝫ ad deũ. humano more loquitur. Non abscõde facies tuas a me. Alibi dixit auerte facies tuas a peccatis meis: hic supplicat non absconde facies tuas a me/ creatura tua. Pauper indignus habetur facie principis. multi enim principes si occurrat pauper clamaturus/ afflictus, abscõdunt faciẽ suã ab eo/ diuertendo vultũ alio: vel si locus permittit, retrahũt se a fenestra vel huiusmodi. Et ꝑpterea hic pauper clamãs &c. petit a supremo principe. ne abscõde faciẽ tuam a me. ¶ In die angustię mihi inclina ad me aurem tuam. Ecce secũdũ ꝑpositoꝝ dies angustię accidentis mihi. nec sufficit videri a principe, sed petit audiri tempore angustię. Humiliter autem petit/ dicendo. inclina/ flecte, aurem tuam/ ad audiendã pauperis angustiam. ¶ In die vocabo te. Ecce quod tertio proponit cum tanta fiducia vt temeritas videatur. In die qua vocabo te, cito respõde mihi. Vere temeraria esset petitio nisi diuina gratia tãtam homini pręstitisset fiduciam vt audeat petere. quacũqꝫ die vocabo te cito responde mihi: acsi deus ad nutũ se homini ꝑstiterit. Et significatur ꝑ hoc differẽtia inter statum noui & veteris testamenti. In nouo. n. deus rñdet opere beatitudinis/ quacũq; die vocatus fuerit meritis iustoꝝ moriẽtiũ. in veteri aũt quãtũcũqꝫ merita patriarcharũ & ꝑphetarũ clamarẽt, semꝑ distulit rñdere/ semꝑ distulit bearę: nullus. n. ante christi mortem fuit beatus.

ℭ Quoniã finiti sunt. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat̃ illa particula/ in die angustię. Secũdo illa/ dñe audi orõnẽ meã/ ibi & tu dñe. Tertio illa/ nõ abscõde facies inclina aurẽ/ ibi scribet̃ hoc. Quarto illa/ in die vocabo te/ ibi afflixit in via. ℭ Tractando itaqꝫ angustias humanas inchoat a prima. s. temporalitate vitę. prima. n. pena quã incurrit homo fuit priuatio perpetuę vitę: iuxta illud. i quacũqꝫ die comederis/ morte morieris: hoc est necessitatẽ moriendi incurres. Quoniam finiti sunt sicut fumus dies mei. Inter dies perpetuos & eos qui finiuntur hæc est differentia. ꝙ isti quanto magis protenduntur tanto magis desinũt: & propterea assimilantur fumo, qui quanto magis protendit̃ tanto magis desinit. Perpetui autẽ dum protendũtur non desinũt: qm̃ semper supersunt perpetui. Nos ãt expimur ꝙ cõtinuo nati desinimus esse. quilibet. n. dies quo viuimus subtrahit̃ durationi futurę. ¶ Et ossa mea quasi incẽdio adusta sunt: hoc est firmitates vitę meę sicut ea quæ ardẽdo adurũtur desierũt: dum naturale humidũ a contrariis quasi in incẽdio positum cõsumit̃. Et hæc duo (scilicet tẽporalita-

tem vitę & cōsumptionē vitæ naturalis)mutuo se inferre in nostra vita experimur.Et licet sit vna pœna totalis cōprehēsa sub necessitate moriēdi,distinguitur tamē in has duas partes:vt intelligamus ēt id tēporis quod viuimus male viuere:vtpote velut in incendio.Significantius aūt dicit ossa:ad denotandū ꝙ hæc cōsumptio nō cōuenit nobis a principio vitę(quia tūc vegetamur/augemur & perficimur)sed postq̄ perfecta sunt ossa/post ętatē consistentię.Et sic dimidiū vitæ nostræ in consumptione positū est:& totū tempus nostrum in desitione.¶ Percussum est quasi herba & aruit cor meū.Tertia miseria hominis describitur perditio viroris animi ad similitudinē herbę percussę ab æstu solis & arefactę.Perdidit siqdem homo virorē animi.nō.n.viret voluntas(p cor significata) in affectu boni:sed velut arida est/destituta virore originalis iustitię,& percussa ab æstu sensualitatis:vt continua experiētia testatur.¶ Quia oblitus sum a comedēdo panē meū.Quarta miseria quæ est ratio tertię/& spectat ad intellectū.Miser hō nō solū nō vescitur pane suo/pane nō cōi sibi & brutis,sed pane suo/sibi ꝓprio/veritate doctrinę:sed(quod peius est)oblitus est comedere panem veritatis.Progressu enim temporis nō multo post peccatū primi hominis/vsq; adeo desueuit homo vesci veritate vt obliuioni tradiderit cibare seipsum veritate.plenus fuit enim mundus fabellis/idolatriis/corruptis moribus:& breuiter assuetus est pani cōmuni nobis & brutis.¶ A uoce suspirii mei.Quinta describitur miseria peruersi ordinis quo caro regit spiritū/quo carnalis appetitus dn̄atur spiritui.Hāc.n.peruersitatē significat adhęsit os meū carni meę.naturalis siqdē ordo est vt caro adhęreat ossi/vt ossa sustētent carnē:iste aūt conqueriē ꝙ ossa adhęrēt carni/ꝙ ossa sustētantur in carnibus.Quod metaphorice denotat solidiorē hoīs partē quæ est mens & ratio,adhęrere īferiori & fluidę parti quę est appetitus sensibilium & tēporaliū bonorū/ita ꝙ sustinetur ab illa.Huius aūt peruersi ordinis ratio reddiē nō ab appetitu boni delectabilis,sed a fuga mali contristātis:dum dicitur.a voce suspirii mei.Quia cōmunius est humano generi peruersū hunc ordinē habere fugiēdo malū q̄ appetēdo delectabile.multi.n.nō sequētes delectabilia sed fugientes tristia/in hanc inciderūt peruersitatē:vt clare patet.¶ Assimilatus sum pelicano deserti.Sexta hominis miseria describitur in studiis humanis trifariam diuisis.Vbi nota sic esse ordinandā literam.Solicitaui,assimilatus sum pelicano deserti.rursus solicitaui,fui quasi nycticorax ruinarū.solicitaui,& fui sicut passer solus super tectū.Per solicitudinē manifeste significatur studium humanū.Per triplicē autē compationem tres humani studii partes.Prima respectu posteritatis per comparationē ad pelicanū.De quo hiero.ad p̄sidium dicit ꝙ quum filios suos a serpente occisos inuenit,luget & se suaq; latera pcutit:& de sanguine excusso ad latera/mortuorū corpora reuiuiscunt.Et dicit pelicanus auis ęgyptia/similis cygno/habitās in solitudinibus:ad differētiā pelicani aquatici.Vnde ex hac similitudine significatur illoꝝ hominū studiū qui tāto se labore cruciant pro posteritate sua.Et hæc humana miseria tā frequens est vt non egeat teste.¶ Secunda pars est humani studii circa scientiam,significata per similitudinem ad nycticoracem ruinarum:qui dicitur nocturnus coruus/nō die sed nocte volans.manifeste significans intellectum animæ nostræ similem noctuę:vtpote impotentē videre intelligibilia clare. Et apte describitur ruinarū:quoniam inter ruinas intelligibiliū(hoc est inter res sensibiles / fluxas / ruentes &c̄.)versatur ītellectus nr̄.¶ Vltima demū pars humani studii(quæ est circa honorem/gloriam & similia vana)significat per assimilationē ad passerem solū super tectū.Solum quidē tanq̄ non curam habeat posteritatis suæ.Super tectū autē/tanq̄ in celsitudine honoris seu glorię cōmorantē,& ibidem volando tanq̄ spectaculum se p̄bendo aliis/tēpus cōsumentem.Vbi manifeste vides describi humanū studium erga honores.¶ Et nota ꝙ omnia humana studia sunt assimilata non animalibus gressibilibus aut piscibus,sed volatilibus:ea ratione quia humano ingenio cōgenitę sunt alę,quibus possit ad superiora/ad verā & æternam felicitatem studiū suum eleuare:sed ipsum alis suis vtitur ad has miserias.¶ Tota die exprobrauerūt mihi.Septima miseria hominis describitur ꝙ homo homini exprobrat bonū.ita ꝙ boni odio habētur & persecutionē etiā patiuntur quia vacant verę penitentię/quia recognoscūt deū &c̄.Hæc miseria(quā vtinam nō videremus) describitur. Tota die/cōtinue, exprobrauerunt mihi/colenti deū,inimici mei/interno odio:insanientes/quorū infinitus est numerus,in me iurauerunt/cōtra me firmauerūt animū etiā iurādo/tanq̄ arbitrātes se benefacere.¶ Quia cinerem. Ecce ratio inimicitię & exprobrationis.quia cinerem sicut panem comedi.Appellatione cineris intellige statum pœnitentialē/in luctuoso cinere solitum describi.Et est sensus.quia paui me statu pœnitentiali sicut homo libenter vescitur pane.Et potus meos in fletu meo miscui/delectationes meas temperaui fletu sicut qui temperaret potum vini lachrymis.Et hoc non vane/non frustra:sed a faciebus indignationis tuę/ob culpā meā,& iræ tuæ/iustitię tuę.Vniuersę siqdē hę miserię sunt generi humano & naturales & pœnales.naturales quidē qa comitanē naturā sibi derelictam:pœnales aūt quia ex ꝓpria culpa meruit primus homo naturā humanā relinqui sibipsi.Et propterea culpę suę & iustitię diuinę illas tribuit quatenus pœnales.Vnde & subdit.quia eleuasti me & proiecisti me.Metaphora vtitur/sumpta a re in excelsum eleuata & inde proiecta:cuius casus eo peior est quo ex celsiori loco proiicitur.Iuxta hāc similitudinē dicit homo deo.eleuasti me/ex puris naturalibus ī celsitudinem status originalis iustitię,& proiecisti me/& eleuatū proiecisti(subintellige ob culpā meā)in inferiorem statum q̄ purę naturæ

vt experimur. ¶ Dies mei quaſi vmbra declinata. Pręter ſuperius dictã miſeriam tẽporalitatis / altera nũc miſeria tẽporis vitę humanę deſcribiť.ſ.ꝙ dies vitę apparẽt longiores cuilibet ꝙ̃ ipſius natura ſuſtineat. Et hoc experimur: dum oẽs putamus dies noſtros diuturniores, & nemo ſit tã ſenex qui non putet annũ ſe poſſe viuere. Hæc miſeria explicať ex aſſimilatione duratiõis vitę ad vmbrã declinatã. Videmus.n.ad ſenſum ꝙ vmbra declinata valde lõgior eſt ꝙ̃ corpus cuius eſt ſit. vmbra ſiqdẽ hoĩs per parũ ſpatii ante ſolis occaſum (quæ vocať vmbra declinata) eſt vmbra cẽtũ cubitoꝝ quodãmodo, & tamẽ hõ cuius eſt vmbra / paruulũ eſt corpus. Similes quippe vmbrę declinatę ſunt dies vitę noſtrę: qui apparẽt nobis valde longi, & tñ in intrinſeco vitę parum tẽporis ſupereſt viuẽdi. ¶ Vnde & radicẽ nõ rñdentem tantę & tali apparentię ſubiungit. Et ego quaſi herba areſcam. Acſi aperte diceret. Dies mei videntur longiores, & tñ ego ſicut herba areſcam: hoc eſt in breui moriar, ſicut herba breuiſſimo tempore areſcit percuſſa modico ęſtu. Hæc de humanis miſeriis.

Et tu domine. Tractať hic illa particula / dñe audi orõnẽ meã &c̃. declarãdo exaudiẽdã orõnẽ eius ĩ aduẽtu meſię. Et tu dñe ęterno ſedebis. Inchoat ab ęterna dei quiete: vt deſcribat eundem eſſe dũ quẽ & meſiã. Et memoria tui generationi & generationi. non ſolum tu in æternũ regnas: ſed memoria tui nulli defutura eſt generationi. Et dixit hoc, vt deſcriberet deum nõ propter aliquam ſuam indigentiã miſſurũ meſiã. ¶ De cuius aduẽtu ſubdit. Tu ſurges / q modo videris dormire / vel etiã tu ſurges a mortuis, miſereberis ſion / hoc eſt colẽtium te iudęoꝝ. a loco cultus ſignificauit colentes. quia tempus ad miſerendum eius / ſion (at vbi venit plenitudo temporis / miſit deus filium ſuum &c̃. inquit apoſtolus) qa tẽpus diffinitũ a te ad miſerẽdũ eius / ſupple venit: qm̃ venit teſtificatio / hoc eſt tẽpus meſię teſtificatũ a ꝓphetis. ¶ Quoniã voluerũt ſerui tui / apoſtoli, lapides / viuos, eius / ſion: & pulueris eius / ſion, miſerebuntur. Reddit rationẽ miſerẽdi ſion (hoc eſt ſaluandi iudęos) ex affectu ſeruorum dei ad hoc anhelantium in aduentu meſię vt ſalui fierent iudęi: iuxta illud. vobis oportebat p̃dicari primum regnum dei. Et rurſus. vobis verbum ſalutis huius miſſum eſt. Et paulus ad ro.xi. ſiquo modo ad emulandũ ꝓuocẽ carnẽ meã, & ſaluos faciã aliquos ex illis.ſ.iudęis. Loquitur autem hic de ſion metaphorice tanꝙ̃ deſtructa cuius lapides & puluis remanſerint: pręuidens populũ iudęum velut deſtructum in reliquiis ſaluandum. ¶ Et timebunt gentes / quę modo ſunt idolatrę, nomen tuum: & omnes reges terræ honorẽ tuum. Iunge hęc duo ſimul (ſcilicet ſalutẽ reliquíarum ſion per lapides & puluerem deſignatarũ / & ꝙ omnes reges terræ timebunt honorẽ chriſti) & videbis ꝙ de glorioſo meſię aduentu non de primo eſt ad literã ſermo. qñ ſi fuerit numerus iſrael tanꝙ̃ arena maris / reliquiæ ſaluę fient: vt dicitur ad ro.10. ex eſaia. quando omnes reges terræ timebunt chriſtum honoratum / hoc eſt glorioſum. ¶ Quia ędificauit dominus ſion. Non poteſt de corporeo ędificio hoc intelligi: quia nulla eſt / fuit aut erit ędificatio materialis ſion in qua omnes reges terræ timebunt honorem meſię. Sed de ędificio ſpirituali ſion ex viuis lapidibus: iuxta illud ad hebr.12. acceſſiſtis ad ſion montem & ad ciuitatem dei viuentis hieruſalem cœleſtẽ. Viſus eſt in honore ſuo. Quantum ad aliquos adimpletum eſt hoc infra tempus reſurrectionis & aſcenſionis: in quo decies viſus eſt chriſtus in honore immortalitatis ſuæ. Simpliciter aũt & abſolute in ſecundo verificabitur aduentu: qñ vniuerſo mũdo apparebit in honore maieſtatis ſuę. ¶ Vertit ſe ad orationem ſuſpirantis / humani generis: & nõ deſpexit orationẽ eorum. Vbi vides ſuſpirantis pauperis orationem auditam & ingreſſam ad penetralia dei.

Scribetur hoc. Tractatur hic illa particula / ne abſcõde facies tuas inclina aurem tuã: deſcribẽdo primũ chriſti aduẽtũ. Scribetur hoc / de aduẽtu meſię, generationi poſterę. quod impletũ ẽ & p ꝓphetas & p euãgeliſtas. & populus creatus / p regenerationẽ baptiſmi, laudabit dñm. ¶ Qm̃ (ecce rõ) ꝓſpexit de excelſo ſanctitatis ſuæ / de ſeipſo / de ſua deitate: dñs de cœlis ad terrã reſpexit. Ecce ꝙ non abſcondit faciẽ ſuã: ſed reſpexit ad terrã / ad terrenos homines, quum verbũ caro factũ eſt. ¶ Ad audiendum ſuſpirium vincti. Ecce inclinauit aurẽ ſuã ad audiẽdum ſuſpiriũ humani generis / vincti pœna peccati in limbo / vincti nexibus peccatorũ in mũdo: ad ſoluẽdũ filios mortis / hoc eſt merentes mortẽ / dãnãdos ad mortẽ. Oẽs.n.natura eramus filii irę & mortis. Hi ſunt effectus ad quos venit meſias. ¶ Ad narrandum in ſion nomen domini, & laudem eius in hieruſalem. Nõ ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus iſrael. Et ꝓpterea officium p̃dicationis euãgelicę primo deſcribiť in ſion & hieruſalẽ. ¶ In cõgregando populos ſimul. Aduerte prudẽs lector ꝙ eſt gerũdiuũ paſſiuũ: ſignificãs efficaciã p̃dicationis euãgelicę extẽſę ad mũdũ / eſſe cõgregari populos ſimul & regna ad ſeruiendũ domino. Congregari intellige non vnitate loci ſed vnitate eccleſiaſticę charitatis, ad ſeruiendum non homini ſed domino. Hæc ſpectare ad primum chriſti aduentum clare patet: cointelligendo primo aduẽtui tẽpus euãgelicę diuulgatiõis.

Afflixit in via. Tractať hic illa ꝑticula / in qua die inuocabo te cito reſponde mihi: deſcribendo ſtatum chriſtianũ tripl'r. Primo quãtũ ad paſſionẽ, ne crederemus ꝙ per aduẽtũ meſię homines liberi fierẽt ab afflictionibus & paſſionibus / & quod in ſecũdo ꝓmittiť meſię aduẽtu intelligeremus adimplẽdũ ĩ primo, deſcribit ꝓpheta ſtatũ noui teſtamẽti plenũ afflictiõibus. ¶ Afflixit / meſias, ĩ via / chriſtiana, virtutẽ meã / robur meũ naturale. ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos, & eritis odio oĩbus hoĩbus ꝓꝑ nomẽ meũ. abbreuiauit dies meos: vt patet ĩ multis martyribꝰ. ¶ Dicã / patiẽs & afflictus & moriẽs meſię.

deus meus ne destrue me in dimidio dierum meoꝝ. Oratio est naturalis affectus remanẽtis ĩ christia/
no statu. eodẽ siquidẽ affectu martyres hic orãt quo christus, pr̃ si poſſe est trãseat a me calix iste. quo no/
lumus expoliari sed supueſtiri. Et induxit hũc affectũ viuendi & refutãdi mortẽ in sequacibus mesię ꝓ/
pheta: ne putares ꝙ afflictiones nõ sentirent, ꝙ mors eis nõ displiceret. vt tãto laudabilior monstretur
eoꝝ passio quãto magis cõtrariã illã sentiũt naturali affectui: ꝓfitenti illam sibi displicere, subiiciendo
tñ totũ diuino beneplacito. Ad vtrũq; n. significandũ dicitur. dicã deo, nõ sequar ego affectũ fugiẽtem
mortẽ, sed submittã deo illũ appetentẽ ne destruas me in dimidio dierũ meoꝝ. ℭ In generatione. De/
scribiť secũdo status christianus quo ad ꝓfessionẽ fidei in ꝑcipuo articulo. s. diuinitatis mesię. Et indu/
citur vt ꝓfessio afflicti populi. ita ꝙ dicã deo, refertur nõ solũ ad submissionẽ naturalis appetitus, sed ad
subiunctã fidei ꝓfessionẽ. Profiteť itaq; diuinitatẽ christi a tribus. Primo ab ęternitate. In generatione
generationũ anni tui. Generationes q̃ppe oẽs tẽporales sunt: idemq; est dicere in generatione genera/
tionũ ac dicere in generatione tẽpoꝝ. Generatio tẽpoꝝ ab ęternitate ẽ: iuxta illud boe. q tẽpus ab ęuo
ire iubes. In æternitate ergo a qua ꝓficiscunť tẽpora, annos mesię ꝓfiteť. ℙ Initio terrã fundasti. Secũ/
do declarat diuinitatẽ chr̃i a creatiõe mũdi. Initio, ĩ prĩcipio creauit deus cœlũ & terrã, terrã fundasti, a
fundamẽtis creasti, seu fundamẽtũ mũdi posuisti: est. n. terra in infimo mũdi loco. & opus manuũ tua/
rũ, nõ mediãte aliena manu, cœli, hoc est corpora cœlestia. Per quod patet ꝙ mesias est illemet deus q
creauit mũdũ. ℙ Ipsi peribũt. Declarat tertio diuinitatẽ mesiæ ab ĩmutabilitate: describẽdo eius immu
tabilitatẽ ex negatione trium generũ mutationis inuẽtoꝝ in vniuerso corporeo. Ipsi peribunt. muta/
tio substantialis tãgitur: attribuendo eam cœlis ratione cœloꝝ inferiorum: qui corrumpuntur substã
tialiter modo ƀm vnã partẽ & mõ ƀm aliã. & excludẽdo eam a mesia quatenus deo, dicẽdo & tu stabis.
ℙ Et omnes ipsi sicut pãnus atterẽtur. Tangitur motus alterationis ab intrinseco. qui inter omnia in/
animata manifeste apparet in panno: dum ex seipso atteritur, veterascit. Et de iisdem dicitur ꝙ atteren
tur quasi pannus: quoniã habent in se vnde alterentur. Quo cõtra ad mesiã subdetur. & anni tui non
cõplebũtur. Quæ. n. veterascunt, eorũ anni tandẽ finiunť: deus aũt oĩs alterationis expers, annos habet
indeficientes. Et sub hac mutatione cõprehenditur etiã mutatio ƀm augmẽtũ & decrementũ: quæ sine
alteratione fieri nequit. & ꝓpterea cõtraposuit, anni tui nõ deficient: vt omnis decrementi expertem si/
gnificaret. ℙ Sicut vestimentũ mutabis eos & mutabunť. Mutatio localis tãgitur: qua sola mutamus
vestimẽta ad nutũ, nulla mutatione ƀm qualitatẽ, quãtitatem aut substantiam interueniente. Et hæc
mutatio cõmunis est etiã superioribus cœlis. Quo cõtra ad mesiã dicitur. & tu ipse, hoc est tu sine om/
ni varietate. Adiectio. n. ꝓnominis ip̃e ad ꝓnomen tu, ad varietatis exclusionẽ significandã inducta ẽ:
quia si aliquid varietatis haberet, minus ipse esset. quantũ. n. res aliqua varietatis sapit, tantum a seipsa
recedit. ℙ Inter quæ nota prudens lector: ꝙ propheta exclusis his tribus generibus mutationũ a me/
sia, eũ verum deũ omnino immutabilẽ depinxit: quia sub his tribus generibus oẽs mutationes cõpre/
hẽduntur. Arte quoq; descripsit priores mutationes sine autore (ipsi peribũt, sicut pannus atterentur)
motũ aũt ƀm locũ descripsit cum autore deo: quia mutationes illę insunt rebus ex necessitate materię:
motus aũt localis ab ipso deo in corporibus seruať cœlestibus ad vitã inferioris mundi. Vnde & a phi
losophis primus motor appellatur. ℭ Filii seruorum. Describitur postremo status christianus quo ad
durationem. filii, per euangelium geniti, seruorum tuorũ, quorũ abbreuiati sunt dies per martyrium, ha
bitabunt. Electi relati ad tẽporalia bona non habent hic manentem ciuitatem aut domum in qua ha
bitent, sed peregrinantur: relati aũt ad spiritualia bona, habitant in domo dei quæ est ecclesia. nõ. n. sũt
hospites & aduenę, sed ciues sanctoꝝ & domestici dei. Et propterea ex hac parte describũtur habitãtes.
Et semen eorũ coram faciebus tuis firmabitur. Magna firmitas coram mesia definita est, dicendo. ecce
ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi. Amen.

ℭ VVLGATA EDITIO. ℭ David. CII.

BEnedic aĩa mea dño: & oĩa quę intra me sunt nomini sancto eius.
Benedic anima mea domino: & noli obliuisci omnes retributiones eius.
Qui propiciatur oĩbus iniquitatibus tuis: qui sanat oẽs ĩfirmitates tuas.
Qui redimit de iteritu uitã tuã: q coronat te ĩ misericordia & mi&atioĩb9.
Qui replet in bonis desideriũ tuũ: renouabitur ut aquilę iuuẽtus tua.
Faciens misericordias dominus & iudicium: omnibus iniuriam patientibus.
Notas fecit uias suas moysi: filiis israel uoluntates suas.
Miserator & misericors dominus: lõganimis & multum misericors.
Non in perpetuum irascetur: neq; in æternum comminabitur.
Nõ secũdũ peccata nostra fecit nobis: neq; secũdũ iniquitates nostras retribuit nobis.

Q uoniã secũdũ altitudinẽ cœli a terra: corroborauit misericordiã suã sup timẽtes se.
Quantum distat ortus ab occidente: longe fecit a nobis iniquitates nostras.
Quomodo miseretur pater filiorum misertus est dominus timentibus se: quoniã ipse cognouit figmentum nostrum.
Recordatus est qm̃ puluis sumus: hõ, sicut fœnũ dies eius, tanq̃ flos agri sic efflorebit.
Q uoniã spiritus pertrãsibit ĩ illo & nõ subsistet: & nõ cognoscet amplius locum suum.
Misericordia aũt domini ab ęterno & usq; in æternum: super timentes eum.
Et iustitia illius in filios filiorum: iis qui seruant testamentum eius.
Et memores sunt mandatorum ipsius: ad faciendum ea.
Dominus in cœlo parauit sedem suam: & regnum ipsius omnibus dominabitur.
Benedicite domino omnes angeli eius, potentes uirtute: facientes uerbum illius, ad audiendam uocem sermonum eius.
Benedicite domino omnes uirtutes eius: ministri eius qui facitis uoluntatem eius.
Benedicite dño oĩa opera eius: in omni loco dominationis eius bñdic aĩa mea dño.

IVXTA HEBRÆVM. Dauidi. CIII.

1 Propheta. BEnedic aĩa mea dñm[4]: & omnia ĩteriora mea nomẽ sanctitatis eius.
2 Benedic anima mea dñm[4]: & ne obliuiscere oĩum retributionũ eius.
3 Ipse ignoscens cũctis iniquitatibus tuis: ipse medens omnibus ęgritudinibus tuis.
4 Ipse redimens de fouea uitas tuas: ipse coronans te gratia & misericordiis.
5 Ipse saciãs in bono ora tua: innouabũtur sicut aquilã adolescentię tuæ.
6 Faciens iustitias dominus[4] & iudicia: cunctis oppressis.
7 Notas fecit uias suas moysi: filiis israel opera sua.
8 Misericors & gratiosus dominus[4]: longus furorum & multę gratiæ.
9 Non sempiterno litigabit: & non æterno seruabit.
10 Nõ sm peccata nostra fecit nobis: & non sm iniquitates nostras retribuit super nos.
11 Quoniã sm altitudinẽ cœlorũ supra terrã: roborata est gratia eius super timẽtes eum.
12 Sicut longitudo orientis ab occidente: elongare fecit a nobis rebelliones nostras.
13 Sicut miserendo pater super filios: misertus est dominus[4] super timentes se.
14 Q uoniam ipse nouit pronitatem nostram: recordatus est quia puluis nos sumus.
15 Homo sic est, quasi herba dies eius: sicut flos campi sic florebit.
16 Q uia spũs trãsiuit in eo, & nõ est ipse hõ: & non cognoscet eum spiritũ amplius locus eius.
17 Et gratia domini[4] a seculo & usq; seculũ super timẽtes eũ: & iustitia eius filiis filiorum.
18 Custodientibus pacti eius: & recordantibus mandatorum eius ad faciendum ea.
19 Dñs[4] in cœlis stabiliuit thronũ suũ: & regnũ ipsius in omne dominatum est.
20 Bñdicite dño[4] angeli eiꝰ, fortes roboris: faciẽtes uerbũ eius ad audiẽdũ ĩ uoce uerbi eiꝰ.
21 Benedicite domino[4] oẽs exercitus eius: ministri eius faciẽtes uolũtatẽ ipsius.
22 Benedicite dño[4] omnia opera eius: in omnibus locis potestas eius, bñdic aĩa mea dñm.

TItulus est. Dauidi. Ex quo iuncto progressui psalmi, nõ apparet materia psalmi, nisi quantum ad hoc q̃ dauid excitat animam suam ad laudandum deum. Verum psalmus ipse manifeste prę se fert materiã psalmi esse excitationem animi dauidis ad laudandum deum, tum pro beneficiis sibi specialiter collatis, tum pro beneficiis diuinis populo israelis collatis, tũ demum pro diuino bñficio vl̃is regiminis totius mũdi. ¶ Hãc eẽ ad lr̃am materiã psalmi, quo ad primã & tertiã ptẽ ꝓbatione nõ eget. Quo ad mediã vero ex eo patet q̃ clare post ꝓpria ipsi dauidi bñficia, noĩat beneficia collata moysi & populo israel: & deinceps seipsum connumerat, dicendo & repetendo pronomen nobis, nostra, nos.

vt hinc intelligeremus ꝙ de illis loquitur quoq; ipse est vnus:hoc est de filiis seu populo israel.

ℂ SVMMARIVM EST.

ℂ David excitat animã suam ad laudandum deũ.tum ob ei pręstita beneficia sex.s.venię/medicinę/vitę/coronę/facietatis/& renouationis. Tum ob populo israel pręstita beneficia quattuor:scilicet iustitię/reuelationis/venię/& firmitatis. Tum ob beneficium vniuersalis regiminis mundo præstitum. ob quod etiam angelos ad diuinam laudem inuitat.

ℂ Persona loquens propheta est.

Benedic. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuã materię,& executiuã/ibi ipse ignoscens. ℂ Proponit repetitã excitationẽ animę proprię ad duo:ad laudandũ deum/& ad non obliuioni tradendũ retributiones dei. Benedic/benedictione laudis,anima mea dñm:& omnia interiora mea/intellectus/voluntas/cogitatio & cæterę animi vires,benedicite nomen sanctitatis eius/non solum ipsũ sed nomen eius laudare. Benedic/iterum,anima mea dñm.non solum exaggerantis est,sed insinuantis aliã materiã laudis. Et ne obliuiscere oĩum retributionũ eius/mi̅ficordiæ/iustitię/grãæ/lõganimitatis.

ℂ Ipse ignoscens. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula/benedic anima mea dominũ &c̃. Secũdo illa/ne obliuiscere omniũ retributionũ eius/ibi faciens iustitias. Tertio illa repetitio/benedic anima mea dñm/ibi dominus in cœlis. ℂ Reddit itaq; dauid rationem quare anima sua & intima sua debent benedicere dñm/a sex beneficiis diuinis ei collatis. Ipse ignoscens cunctis iniquitatibus tuis. Ecce beneficiũ venię peccatorum,non aliquorum sed omniũ.impium siquidem est dimidiã a deo sperare veniam. ℂ Ipse medens omnibus ęgritudinibus tuis. Secundum medicinę beneficium. Quod de infirmitatibus animi intelligendum est/si proprius est sermo.nam de infirmitatibus corporis non est verificatũ:quia dauid quum non excederet septuagesimum ętatis annũ/infirmus corpore comprobatur,ex eo ꝙ homo militaris robustus quum cooperiretur pannis non calefiebat:vt patet in principio tertii regũ:& tamẽ erat etiã in regione satis tẽperata. Sed infirmitates animi(irę scilicet & aliarum passionum)dicit medicatas a deo. ℂ Ipse redimens de fouea vitas tuas. Hoc tertium beneficiũ verũ est de vita corporis,ex eo ꝙ pluries fuit fere in fouea sepulchri tempore persecutionis a saulę. Et ideo dicitur redemptus de fouea,tanq̃ ereptus de sepulchro/dum saluatus est de periculo mortis. ℂ Ipse coronans te(quartum describitur beneficium regni:quo scilicet factus est rex)gratia/non ex propriis meritis,& misericordiis/hoc est non solum sine meritis sed etiã subleuãdo a multis miseriis. vt enim patet in sacra historia,dauid multis fuit subiectus miseriis anteq̃ esset rex. ℂ Ipse facians in bono ora tua. Quintum beneficium affluẽtię bonorum est vsq; ad facietatem non vnius appetitus sed omnium appetituũ.& propterea dixit ora tua/a similitudine multiplicati oris multiplicem appetitum significans. Quod ad literam adimpletum est assecuto regno.nam & honores/delectationes & victorias/diuitias & reliqua tẽporalia,& nihilominus bona spiritualia habuit affluenter. ℂ Innouabuntur sicut aquila adolescentię tuę. Sextum beneficium describitur recuperationis deperditę adolescentię. Ad literam dauid consumpserat adolescẽtiam suam in angustiis plurimis profugus &c̃.a facie saul.& propterea inter alia beneficia assecuta cum regno computat beneficium restaurandę adolescentię,quo ad qualitatem victus/quo ad accidentia animi/quo ad iucunditatem &c̃. Et ad hoc affert similitudinem aquilę:quæ reparat tempus quo afflicta est/propter rostrum nimis aduncum non valendo sumere necessarium cibum. Aiunt enim ipsam deponere aduncitatem rostri allidendo ad petram:& sic repare tempus afflictionis pręteritę/sumendo cibum restauratiuum totius perditi. Adolescentię in plurali numero dicitur:quia caret singulari in hebręo.

Faciens iustitias. Tractatur hic illa particula/ne obliuiscere omnium retributionum eius. Post excitatum animum ad diuinam laudem ratione propriorum,auget extendendo rationem ad diuina beneficia cõmunia sibi & toti populo israel. Et inchoat a tempore moysi:quoniam tũc incœperunt filii israel esse populus liber. ℂ Primum itaq; beneficium collatum populo,describitur liberatio de ęgypto sub specie iudicii & iustitię contra ęgyptios pro filiis israel oppressis. Et dicit plr̃ iudicia & iustitias/propter multas sentẽtias datas & multas executiones factas contra ęgyptios. Et quoniã nõ inducũtur hic hæc nisi vt beneficia p̃stita filiis israel,ideo dicitur deus faciens iudicia & iustitias oppressis cunctis:quia nullus remansit filiorum israel cui hoc beneficium non fuerit collatum. ℂ Notas fecit. Secundum beneficium populo pręstitum describitur bipartitum:scilicet in donationẽ legis qua manifestantur vię dei. Et hoc pręstitum est populo mediante moyse. Et propterea dicitur notas fecit vias suas moysi. Et in demonstrationẽ mirabilium operum:in transitu maris rubri/in cibo mannę/in eductione aquę de petra &c̃.& ꝑpterea dicitur filiis israel opera sua.huiusmodi enim opera oculata fide filii israel cognouerunt. Misericors & gratiosus dominus,longus furorum & multę gratię. Tertium beneficiũ diuinum populo collatum describitur consistens in venia peccatorum/tali ordine. Primo cõditiones dei erga populũ israel peccantẽ in deserto/describit a quatuor. Misericors/voluntatis affectu,& gratiosus/passiue,dñs.humano enim more,describit deum intus ĩ corde misericordem/& extra in vultu gratiosum:ad differentiã eorum qui &si intus sunt misericordes,exterius tamen pręse ferũt seipsos seue

ros/turbatos.Et significat per hoc φ deus pbet fiduciā peccatoribus ad se recurrendi:sicut homo gra/
tiosi vultus allicit alios ad veniendū ad se/ad petēdum a se.Lōgus furorum/hoc est tardus ad iram hu/
mano more significatur.nō enim punit peccatores statim vt peccant,sed protrahit in lōgū vindictā.
Et multę gratię/impendēdo bona sine meritis/& condonādo absq; satisfactione.¶ Non sempiterno li
tigabit,& non ęterno seruabit.Secundo manifestat diuinam misericordiā/gratiam & tarditatem ad
vindictā in populo peccāte in deserto:inchoans a gratiositate qua rogatus non exterminauit popu/
lum vt merebatur:vt patet exo.32.huiusmodi enim negatio significatur in his verbis.Litigare dei est
punire/affligere/& huiusmodi:ad similitudinem litigantis qui vexat eum cum quo litigat.Seruare dei
est volūtatē habere puniendi:ad similitudinē seruātis odium in animo ad vindictam seu malū alteri/
us.Vnde nō seruare & nō litigare est nō habere volūtatē puniendi nec punire.Sed non dicitur in lite
ra φ deus nō litigabit & nō seruabit,sed apponitur tēpus.s.φ non litigabit in ęternum / non seruabit
in ęternum.Quod ad literam verificatū est respectu populi peccantis in deserto : de quo est sermo.nā
quum meruissent deleri,abstinuit deus ab eorum deletiōe & exterminatione.& sic neq; seruauit neq;
litigauit ad ęternū exterminium/ad ęternā deletionem.Apparet quoq; φ ad literam nō loqtur pphe/
ta hic de pœna dānationis ęternę in inferno.nam exo.32.de pœna illius populi dicit deus oppositum
ad moysen/postq̄ placatus fuit. Duc populū istum quo locutus sum tibi,angelus meus pcedet te:ego
autē in die vltionis visitabo & hoc peccatū eoꝝ.Vbi patet φ reseruauit peccatū eoꝝ puniendū in die
vltionis ęternę.Et ppterea quod hic dicitur(nō litigabit ęterno & nō seruabit ęterno)ad punitionē
populi in hoc mūdo exterminatricem refertur:quā ipso deo teste meruerāt.Futurū nō litigabit/nō ser
uabit,nō refert ad tēpus psalmi:sed ad conditiones dei/misericors &c̄.& denotat seq̄lam horum(scili/
cet nō in ęternū litigare aut seruare)ex dei conditionibus.¶ Non fm peccata nostra fecit nobis.De/
clarat ab opere/quod dixerat:φ.s.nō puniuit delendo in ęternū/prout merebamur.Vbi aduerte φ di/
cēdo nobis/manifestat φ de populo israel loquitur.¶ Quoniā fm altitudinem cœloꝝ supra terrā,ro
borata est gratia eius super timētes eum.Ratio clemētię dictę assignatur ex parte diuinę gratię respe
ctu timētiū deū.Et intēdit ad literā φ propter gratiā diuinā erga abraham/isaac/iacob/moysen , non
retribuit deus populo fm merita eius.Manifeste siquidē exo.32.moyses orans pro hac remissiōe ait.re/
cordare abraham/isaac/& israel.Et rursus.aut dimitte eis hanc noxam/aut dele me de libro tuo.Vnde
significanter inducit diuinam gratiā nō cōcessam sed roboratam super patres timentes deū:quia p/
missa patribus gratia/ex peccatis populi nō est abolita nec debilitata,sed roborata resistēdo tot deme/
ritis.est enim sermo metaphoricus,quo roboratū dicimus quod multis impugnantibus firmitatem
suā retinet.Propter quod affertur similitudo.s.fm altitudinem cœlorum a terra.Nullę mutationes q̄
fiūt circa terrā/& vniuersaliter sphęrā actiuorum & passiuorum,perueniunt ad altitudinem cœlorū:
ita φ cœli sua altitudine a terra/firmi perseuerant in sua dispositione, quotcūq; & quantumcūq; circa
inferiora mutationes fiāt.Similiter siquidem in suo robore perseuerauit gratia dei erga patres timen/
tes deum,nec est mutata propter peccata populi : tanq̄ tam excelsa supra peccata populi q̄ excelsum
est cœlū supra terram.Et ideo apposuit coniūctionem causalem quoniā:quia gratia erga patres est ra
tio quare non deleuit populū.¶ Sicut longitudo oriētis ab occidēte,elongare fecit a nobis rebelliones
nostras.Ne putares ppter patres paruum fuisse beneficium venię donatę populo,declarat ex similitu/
dine distātię maximę inuentę in toto vniuerso corporeo magnitudinem beneficii.nulla est enim ma
ior distantia illa quæ est inter punctū orientis & punctū occidētis:quum sit distātia fm diametrū ma
ximi circuli primi mobilis.Et per hanc declarat φ nō parum aut mediocriter,sed maxime distare fecit
quātū ad pœnā a nobis rebelliones nostras/quibus rebellauimus deo in deserto.Et hoc directe spectat
ad illā dei conditionē/longus furorū.¶ Sicut miserendo pater super filios.Prosequitur reddere rationē
tātę benignitatis ex alia supradicta dei cōditione.s.misericors:assimilando misericordiam dei erga po
pulū misericordię patris erga filios.Et appellat hic filios israel quāuis peccatores/timentes deū.tum ra
tione status:quia erāt etsi nō quo ad meritum tñ quo ad statū profitentes timorem dei.tum ratione ge
neris:quia pfitebātur se filios patriarcharū/timētiū deū.¶ Quoniam ipse nouit pronitatē nostram.
Declarat similitudinē dei ad patrē noscētem conditiones filioꝝ suoꝝ.Quattuor autem cōditionū mi
seratione dignarū notitiam affert pro rōne paternę misericordię erga populū.Prima est pronitas ani/
mi hūani.sensus.n.& cogitatio hominis(vt dicit gen.8.)prona sunt ad malum.¶ Recordatus est quia
puluis nos.Secunda conditio est ex materia corporis humani:quia puluis sumus & in puluerē reuer/
temur.¶ Homo.Tertia conditio est instabilis fluxaq; tam vita q̄ prosperitas.Et propterea ait. Homo:
fac ibi lineam/subintelligendo huiusmodi est.quasi herba dies eius.Tempus seu ętas hominis est sicut
herba:cuius duratio valde parua est & multis facile subiecta periculis.nam & facile inciditur/facile adu
ritur ęstu/aut frigore siccatur &c̄.Sicut flos campi sic florebit.s.homo:hoc est prosperitas hominis est
sicut flos campi,qui longe caducior est q̄ herba. ¶ Quia spiritus transiuit in eo.Quarta conditio est
irreuocabilitas mortui ad hanc vitam.Quia spiritus/anima intellectiua quæ spiritus est rationalis,trā
siuit in eo/homine. Non dicit desinet cum eo/sed transiuit in eo : quoniam spiritus deforis veniens
(hoc

hoc est a deo per creationem emanans)ad similitudinem transeuntis in homine tanq̃ in via/rema/net post pergens in locum suę miseriæ vel fœlicitatis.Et non ipse/homo supple est amplius. Postq̃ eni pertransiit spũs,nõ remanet amplius ipse homo.Et nõ cognoscet eum amplius locus eius.Pronomen eum/nõ demõstrare hoĩem sed spm̃,testat̃ iob cap.7.vnde dauid sumpsit hãc sniam.Ibi.n.dr̃.qui descẽdit ad inferos nõ ascẽdet nec reuertet̃ vltra in domũ suam,neq; cognoscet eũ amplius locus eius. Et vere sic est ſm naturæ cursum:qm̃ nũq̃ corpus quod locus fuit spũs rõnalis cognoscet eũ amplius/nunq̃ expiet̃ eũ amplius.resurrectio.n.mortuo℞ nõ est naturalis:sed diuino miraculo fiet & facta est qñq;. Affert̃ aũt hic transitus/hæc irreuocabilitas cũ cõiunctione causali qm̃ spũs transiuit:vt itelligas transitũ spũs rõnalis in hoĩe rõnẽ esse reliquarũ p̃missarũ cõditionũ.nã ex hoc cõsurgit pronitas ad malũ/cõsequẽs mixtionem sensus cũ spiritu:ex hoc venit breuitas vitæ/cõsequẽs ęqualitatẽ mixtionis cõtrariorũ in hoĩe:ex hoc instabilitas p̃speritatis/cõsequens varietatẽ cogitationis & appetitus humani.

Et gratia dñi. Quartum beneficium collatum populo israel describitur:scilicet perseuerantia diuini fauoris erga eos si iusti fuerint.hoc enim infinities in libris moysi scriptum est,& data venia tot peccatis populi executioni demandatum:& deinceps.¶ Describitur q; tum a gr̃a.Quarta enim conditio dei superius præmissa fuit & multę gratię.Et p̃pterea illã cõprobando dicit. Et gr̃a dñi a seculo & vsq; seculum/successiue,super timentes eum/filios israel.Tum a iustitia contra impugnantes eos . Et iustitia eius filiis filiorum/hoc est successiue de generatione in generationem.custodientibus pacti eius/de cultu vnius dei,& recordantibus mandatorum eius/circa operanda,non ad memorandum aut recensendum,sed ad faciendum ea/ad exequendum pręcepta diuina.

Dominus in celis. Tractatur hic illa particula/benedic aĩa mea dominũ. Dauid post laudatũ deum ob beneficia sibi collata/& ob beneficia præstita populo israel,auget extendẽdo orationem ad laudãdum deum ob diuinũ beneficium cõmune toti mũdo.s.vniuersale regimẽ quo deus dignat̃ gubernare vniuersum nõ solũ corporeũ sed constãs ex corporibus & spiritibus . ¶ Et humano more a loco regii solii incipiens. Dñs inquit in cœlis stabiliuit thronũ suũ.oẽs enim cõfitẽtes deũ/arbitrant̃ eũ in cœlis esse:quũ nullo loco ambiat̃,& illocabilis existẽs vbiq; sit.Asseritur tñ vere in cœlis esse:tum pp manifestiores effectus diuinos in cœlis:tũ ad explicãdũ dñium dei sup cœlos.Stabiliuit thronũ suũ:qa stabiles/icorruptibiles cœlos effecit,vbi regnare describit̃ dictis rõnibus.Et regnũ illius in omne/non in aliquã rẽ sic & aliquã nõ,sed in oẽm rẽ dñatũ est/semp & dñabit̃.¶ Bñdicite dño. Vbi dauid bñficia sibi & populo collata recẽsuit,aĩam suã ad bñdicẽdũ deo excitauit/hoĩs esse arbitrãs gr̃as agere de bñficiis humanis:modo quũ de bñficio totius vniuersi agit,totũ iuitat vniuersum ad gr̃as agẽdũ deo/ichoãs ab angelis. Bñdicite dño angeli/spũs q̃ sũt nũcii,fortes roboris.humano more potẽtiã angelo℞ describit. Faciẽtes verbũ eius.Obediẽtia angelo℞ cõmendat̃ in exequendo mandatũ , imo quodcunq; minimũ verbũ dei.Ad audiẽdũ in voce verbi eius.Finis officii angelici describit̃ auditus eo℞ in voce verbi dei/hoc est in p̃sona dei.Ad hoc.n.spũs illi fiunt angeli/ad hoc fortia efficiunt/ad hoc exequunt̃ imperium dei,vt ipsi in voce sermonis dei audiant̃.Quod verũ esse apparitiones angelo℞ visibiles testant̃. ¶ Benedite dño oẽs exercitus eius:hoc est omnes spũs angelici inumerabilium legionum ad similitudinẽ multo℞ exercituũ militũ.ministri eius/angeli ministrantes deo ad similitudinem ministro℞ principis (milia enim miliũ ministrabãt ei)facientes volontatẽ eius/hoc est in nullo a dei voluntate deficientes. ¶ Benedicite dño oĩa opa eius.Prosopopœia est/familiaris psalmis.Et cũ hoc subest veritas:qa materia bñdicẽdi deũ sunt oĩa opa dei.In oĩbus locis ptãs eius.Ne putares regnũ dei cuius soliũ in cœlis stabilitũ dixit nõ se extẽdere ad ĩfima queq;/ac per hoc aliqua esse exempta ab hac iuitatione(vtpote exẽpta a regimine dei)subiũgere studuit ꝙ in oĩbus locis viget potestas eius.Benedic anima mea dño.Redeundo ad excitandum animam suam concludit vniuersum. Vbi aduerte solas rõnales creaturas inuitatas in specie,reliquas aũt creaturas in genere/tanq̃ dei opera.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. CIII.

BEnedic anima mea domino:dñe deus meus magnificatus es uehemẽter.
Confessionem & decorem induisti:amictus lumine sicut uestimento.
Extendens cœlum sicut pellem:qui tegis aquis superiora eius.
Qui ponis nubem ascensum tuum:qui ambulas super pennas uẽtorum.
Qui facis angelos tuos spiritus:& ministros tuos ignem urentem.
Qui fundasti terram super stabilitatem suam:non inclinabitur in seculum seculi.
Abyssus sicut uestimentum amictus eius:super montes stabunt aquę.
Ab increpatione tua fugient:a uoce tonitrui tui formidabunt.
Ascendunt montes & descendunt campi:in locum quem fundasti eis.

Terminum posuisti quem nō transgredientur:neq; conuertentur operire terram.
Qui emittis fontes in conuallibus:inter medium montium pertransibunt aquę.
Potabunt omnes bestię agri:expectabunt onagri in siti sua.
Super ea uolucres cœli habitabunt:de medio petrarum dabunt uocem.
Rigās montes de superioribus suis:de fructu operū tuorum saciabitur terra.
Producens fœnum iumentis:& herbam seruituti hominum.
Vt educas panem de terra:& uinum lętificet cor hominis.
Vt exhilaret faciem in oleo:& panis cor hominis confirmet.
Saturabunt̄ ligna campi, cedri libani quas plantauit:illic passeres nidificabunt.
Erodii domus dux est eorum/montes excelsi ceruis:petra refugiū herinaciis.
Fecit lunā in tempora:sol cognouit occasum suum.
Posuisti tenebras & facta est nox:in ipsa pertransibunt omnes bestię syluæ.
Catuli leonum rugientes:ut rapiant & quęrant a deo escam sibi.
Ortus est sol:& congregati sunt,& in cubilibus suis collocabuntur.
Exibit homo ad opus suum:& ad operationem suam usq; ad uesperam.
Quam magnificata sunt opera tua domine:omnia in sapientia fecisti,impleta est terra possessione tua.
Hoc mare magnum & spatiosum manibus:illic reptilia quorum nō est numerus.
Animalia pusilla cum magnis:illic naues pertransibunt.
Draco iste quē formasti ad illudendum ei:omnia a te expectant ut des illis escā in tpe.
Dante te illis colligent:aperiente te manum tuam omnia implebunt̄ bonitate.
Auertente autem te faciem turbabuntur: auferes spiritum eorum,& deficiēt, & in puluerem suum reuertentur.
Emitte spiritum tuum:& creabuntur,& renouabis faciem terrę.
Sit gloria dñi in seculum:lętabitur dominus in operibus suis.
Qui respicit terram & facit eam tremere:qui tangit montes & fumigant.
Cantabo domino in uita mea:psallam deo meo quandiu sum.
Iucundum sit ei eloquium meum:ego uero delectabor in domino.
Deficiant peccatores a terra & iniqui ita ut non sint:benedic anima mea domino.

¶IVXTA HEBRÆVM. .CIIII.

1 Propheta. BEnedic anima mea dominum[4]:domine[4] deus meus magnificatus es ualde/gloria & decore indutus es.
2 Amictus luce quasi pallio:extendens cœlos ut cortinam.
3 Contignans in aquis solaria sua:ponēs dēsitates equitatū suū, ambulās sup alas spūs.
4 Faciens angelos suos spūs:seruitores suos/ignem inflammantem.
5 Fundauit terram super stabilitates suas:nō labetur seculum & semper.
6 Abysso quasi uestimento operuisti eam:super montes stabunt aquę.
7 Ab increpatione tua fugient:a uoce tonitrui tui accelerabunt.
8 Ascendent montes & descendent ualles:ad locum hunc quē fundasti eis.
9 Terminum posuisti quē non pertransibunt:non reuertentur ad operiendum terram.
10 Emittens fontes in flumina:inter montes ibunt.
11 Potabunt omnem bestiam agri:frangent onagri sitim suam.
12 Super ea uolatile cœlorum habitabit:de medio frondium dabunt uocem.

13 Potans montes de excelsis suis: de fructu operum tuorum saciabitur terra.
14 Faciens germinare fœnum bestię: & herbam seruituti adam, ad educẽdũ panẽ de terra.
15 Et uinũ lætificabit cor hoïs: ad exhilarãdas facies ex oleo, & panis cor hoïs sustentabit.
16 Saturabuntur ligna domini[4]: cedri libani quas plantauit.
17 Q; ibi aues nidificabunt: ciconia est φ abietes domus eius.
18 Montes excelsi capreis: petrę opertorium cuniculis.
19 Fecit lunam temporibus: sol cognouit occasum suum.
20 Pones obscuritatem, & erit nox: in ipsa mouebitur omnis bestia syluę.
21 Leunculi rugientes ad rapinam†: & ad quęrendam a deo escam suam. † rapinę
22 Orietur sol: colligentur, & ad habitacula sua cubabunt.
23 Egredietur homo ad opus suum & ad seruitium suum: usq; uesperum.
24 Q; multiplicata sũt opa tua dñe[4]: oïa illa in sapĩa fecisti, plena terra est acqsitionũ tuaꝝ.
25 Hoc mare magnum & latum manibus: ibi reptile, & non est numerus, animalia parua
cum grandibus.
26 Ibi naues ibunt: liuiathan istum plasmasti ad illudendum in ipso.
27 Omnia in te sperabunt: ad dandum cibum eorum in tempore suo.
28 Dabis illis, colligent: aperies manum tuam, saciabuntur bono.
29 Abscõdes facies tuas, terrebuntur: consumes spiritum eorum, obibunt, & ad puluerem
suum reuertentur.
30 Emitte spiritum tuum: creabuntur, & renouabis facies terrę.
31 Erit honor domini[4] sempiterno: lętabitur dominus[4] in operibus suis.
32 Respiciens terram† & tremuit: tanget in montibus, & fumabunt. † terrę
33 Cantabo dño[4] in uitis meis: psallam deo meo in esse meo.
34 Dulcescet super ipso eloquium meum: ego lętabor in domino[4].
35 Cõsumentˀ pctõres de terra, & ĩpii amplius non ipsi sint: benedic aĩa mea dñm[4] halelu iah.

TItulus nullus est. ¶ Materiam psalmi, ipsemet clare prę se fert esse vniuersa dei opera quatenus in eis magnificatˀ & laudatˀ deus: vt patet discurrenti per totũ psalmum.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta excitat animam suam ad laudandum deum ex vniuersalibus operibus dei, tum condendo tum conseruando res: sic vtiles φ nihil est in eis vanum.

¶ Persona loquens propheta est.

BEnedic aĩa mea dñm. Diuiditur psalmus in ptes duas: ppositiuã materię, & executiuã, ibi amictus luce. ¶ Proponit duo. Alteꝝ est excitatio aĩ ad laudandum deũ. benedic aĩa mea dominum. Alteꝝ est rõ laudis. dñe deus meus magnificatus es valde. Tota materia laudis ẽ φ deus magnificatus est nõ mediocriter sed valde. Et ne ĩtelligas deũ effectũ magnũ in seipso, exponit hmõi magnificationẽ, apponẽdo. gloria & decore ĩdutus es. Si notabis ĩdutus es, pspicies magnificationẽ dei nõ in seipso sed in extrĩ͛ecis, in vestibus. iõ. n. similitudinẽ ex ĩdumẽto ĩduxit, vt magnificationẽ dei nõ ĩ seipo sed extra ipm ĩtelligeremus: hoc ẽ ĩ creaturis, q̃ sũt velut decora vestis & gl'ia ipsius dei. Q uũ. n. deũ ĩ seipo nõ videamus, sed ĩ creaturis eius (qa ĩuisibilia dei p ea q̃ facta sũt cognoscimus) vniuersitas creaturaꝝ ẽ velut decor prę se ferẽs excellẽtissimã actoris pulchritudinẽ: ẽ & materia glorię diuinæ. Et sic magnificatˀ valde deus, nõ in seipso sed in opibus suis, in laudibus suis. Et vere hæc est materia psalmi.

¶ Amictus luce. Incipit hic pars executiua tali ordine. Propheta colligit opera sex dierum (scilicet creationis, distinctionis & ornatus mundi) adiungens & perficiens opus conseruationis inchoatum in operibus sex dierum. Ita φ primum tractat opus creationis, distinctionis & ornatus. deinde opus conseruationis, ibi omnia in te sperabunt. ¶ Verum aduerte vnum peculiare huic psalmo: φ non sufficit prophetę laudare deum de opibus ipsius dei, sed singulis operibus annectit singulas vtilitates inde prouenientes; vt patet in progressu, & declarabitur exponendo.

¶ Circa ordinē aūt operū nō seruat ꝓpheta hic eūdē ordinē quē seruauit moyses. Ille.n.historice scribēs/ordinate ꝓcedit: primū ponēs creationē vniuersi quo ad ptes substātiales/in pricipio creauit deus cœlū & terrā. hæ.n. sunt primę essentiales ptes vniuersi ſm phiam.ſ. natura circulariter mobilis q̄ vocat̃ cœlū,& natura īmobilis cētri circa qđ mouet̃/qđ vocat̃ terra. ꝓpterea.n. tradūt phi totū vniuersum nō esse de natura cœli/quia oportuit esse īmobilē naturā cētri circa qđ cœlū moueret̃. Hinc enī sapiētissimus moyses primū descripsit/in principio fecit deus cœlū & terrā. deinde dispōnes in q̄bus creati sunt cœli & terra. Terrę quidē dicēdo. terra aūt erat inanis & vacua & tenebrę erāt super faciē abyssi. Cœli aūt dicendo.& spūs dñi cōmouens seu cubans seu volās sup aquas: hoc est ad lr̄am spūs angelicus cōmouens velocissimo motu seu fouens primū mobile/sup cœlos: iuxta illud ecc̄es. 1. lustrans in circuitu pergit spūs. intēdit enim ad lr̄am dicere ꝙ cœlū creatū est in motu vitali. Deinde describit creationem lucis. Et sic terminat primū diē/& factū est vespere & mane dies vnus. Postea secūdo die describit extensionē cœli in medio aquarū: hoc est aquarū inferioꝝ (scilicet spheræ actiuoꝝ & passiuoꝝ) & aquaꝝ superioꝝ: hoc est cœli aquei/quod vocat̃ a phis primū mobile. ¶ Propheta aūt hic alio ꝓgredit̃ ordine/per modū cantici scribēs. Et īcipit a luce. Amictus luce quasi pallio. Et intēdit metaphorice deū vestitū luce corporali tanq̄ pallio: qđ est nō īmediatū vestimentū, sed velut mediate adhęrēs. Vbi declaratur opus primę diei lux,& vtilitas eius ad similitudinē pallii. nō ꝙ deo redūdet vtilitas aliqua: sed more humano describit̃ vestitus luce, qua nihil est inter oēs creaturas quas videmus nobilius. Hinc.n. dignitatē dei humano more depingit intellectui humano, qui ex sensibilibus accipit notitiā. ¶ Extēdēs cœlos vt cortinā. Opus secūdę diei tangit: vtēdo extēsione cœli nō ad diuisionē aquarū sed ad ornatū. Et ꝓpterea dicit extēsionē cœli īstar cortine: intēdēs ꝙ quēadmodū cortinę extēdunt̃ ad ornatū/ita cœlum extēsum est ad ornamētū diuinę domus. Vbi similiter vides & opus dei extēsionē cœloꝝ (quæ ꝓculdubio creatio ipsoꝝ est) & vtilitatē ornamēti. Quis possit hæc vtilitas referri ad īferioꝝ cōtinētiā: ꝙ deus extēdit tā facile cœlos ad cōtinēdū sphærā elemētarē q̄ facile hō extēdit cortinā. ¶ Cōtignās in aq̄s solaria sua. Idē opus extēsionis explicat̃ alio vsu. Recole eius qđ in. 19. psalmo scripsimus.ſ. ꝙ vbi in genesi nos legimus firmamētū/textus hebręus hēt extēsio. ita ꝙ secūdę diei opus est extēsio cœli. Hāc extensionē ꝓpheta hic dupliciter īterpretat̃. Primo ad similitudinē cortinę: vt expositū est. Secūdo quātū ad soliditatē/ex metaphora cōtignati tabulati. ita ꝙ ītēdit cœlū sic extēsum vt tñ sit solidū, sicut tectū cōtignatione fit firmū. Solaria itaq꞉ dei vniuersa cœlestia corpora sunt: vtpote celsiora velut tecta vniuersi corporei. Et hęc deus cōtignat/solidat velut iūgēdo trabes, in aq̄s/in natura diaphana.& rursus in aq̄s, q̄a in genesi describit̃ extēsio in medio aquaꝝ īferioꝝ & supioꝝ: hoc est diaphanoꝝ sub astris & supra astra. Significātius aūt vtit̃ metaphora cōtignati solarii/pp vtilitatē significandā humano more: ꝙ est sicut solariū domus delectabile ac vtile in regionibus illis quaꝝ domus solariis finiunt̃. De quaꝝ numero erat terra ꝓmissiōis: vt patet. 2. reg. xi. vbi describit̃ dauid deambulās in solario domus regię,& vidēs mulierē lauātē se sup solariū suū. Nō ꝙ deus īdigeat aut delectet̃ solariis: sed ad describendū humano more excellentiā diuini cœnaculi. ¶ Ponēs dēsitates eq̄tatū suū. Aduerte hic ꝙ dictio hebraica īterpretata eq̄tatū/significat si dici liceret eq̄taturā. interp̄tes aūt ob pœnuriā vocabuloꝝ īterp̄tati sūt eq̄tatū. Describit itaq꞉ hic motū cœli ab ipso deo tanq̄ ab eq̄tāte: vt ītelligamus ꝙ motus cœli causat̃ a deo tanq̄ ab agēte a ꝓposito: tale.n. est eq̄tās. Equos aūt appellat dēsitates seu nubes/metaphorice tam equos q̄ nubes īducēs. Cœlestis.n. natura nubes appellat̃ pp celsitudinē/habilitatē ad motū/cū ꝓpria terminatione absq꞉ sustētaculo. Nubes.n. celsior est aq̄s,& ꝓpriis terminat̃ suę dēsitatis terminis: ī quo differt ab aere. facilisq꞉ est ad hoc vt moueat̃: in quo differt a terra. nec eget sustētante: in quo differt ab. auibus. q̄ etsi mouent̃ in aere, nō tñ sine adminiculo alaꝝ sustētātiū ipas: caderēt.n. nisi alis sustinerent̃ Vñ natura cœlestis corporis eleuata supra naturas elemētares/habilis ad motū/nō fluida sed propriis terminis cōstās/& ꝑ seipsam subsistens, ꝑ nubē significat̃. Ponit itaq꞉ deus corpus cœleste tanq̄ equos/hoc est vehiculū suū: hoc est corpus cœleste motū esse vehiculū virtutis suę. Et vere sic est: q̄m mediāte motu cœli dat deus vitā & actionē toti vniuersitati corporeoꝝ. Et hęc ē vtilitas magna. ¶ Legēdo aūt dēsitates nō īteruenit nisi metaphora eq̄taturę. Sed subtiliter describit̃ rō cœlestis motus ꝑ dēsitates. nā apud phos astra sūt dēsitates cœlestes,& q̄libet motus cœlestis ordinat̃ ad astra. Et ꝑpea dicēdo ponēs dēsitates/hoc est astra eq̄tatū suū, describit ex pte cœlestis corporis ptē illā q̄ est rō cœlesti corpori ꝙ eq̄tet̃. Et per hoc describit̃ opus primę diei quo cœlū factū ē in motu. ¶ Ambulās sup alas spūs. Prosequitur adhuc opus primæ diei.& spūs dñi volās sup aquas. Describit̃.n. deus velut ambulās vectus super alas angelici spūs volātis. Apte postq̄ dixerat deū p̄sidere corpori cœlesti/subiūgit ꝙ p̄sidet ēt spūi mouenti cœlum. Propter velocitatem motus cœlestis describit̃ motor volās: ac per hoc habēs alas. Moyses describit spiritum volantem: iste ꝓpheta consequenter loquēdo describit alatum. ¶ Faciēs angelos suos spiritus. Sistens adhuc in opere primę diei, affert vtilitatem spūum triplicē. nō ꝙ omnis hæc vtilitas spectet ad opus primę diei: sed occasione ex illo textu accępta/in quo dicitur spiritus domini volans sup aquas, explicare curauit tria de spiritibus angelicis: vt apostolus ad hebr. 1. exposuit. Primum ꝙ ipsos spiritus facit angelos suos; hoc est nuncios suos. spiritus enim nomen est naturæ; angelus aūt

nomen eſt officii.& deus illos qui natura ſunt ſpiritus/facit ſuos nuncios.quod ſæpe legimus factum.
Seruitores ſeu miniſtros ſuos.Ecce ſecũdum.eoſdẽ ſpũs facit angelos reſpectu noſtri,& facit ſeruitores
ſeu miniſtros reſpectu ſui.ſ.dei.milia miliũ miniſtrabãt ei. Tertiũ aũt eſt ignẽ inflãmãtẽ. Iidẽ ſpũs mi/
niſtri dei/dñr fieri ad ſimilitudinẽ ignis iflãmãtis.tũ quo ad ſeipſos:qa ardent amore erga deũ.tum quo
ad alios:qa inflãmant corda alioꝝ ad amãdũ deũ.Tũ in ſpecie ſenſibili.ſumpſit nãq; dauid hoc ex exo
di ca.3.vbi iuxta hebręũ habeť/ꝙ apparuit ãgelus ĩ flãma ignis.In qbus apparẽt manifeſtę vtilitates.
Fundauit terrã. Cõpletis iis quæ ſpectant ad opus primę diei quantũ ad cœlos/tractat ſpectãtia ad
terram.Fundauit terram/in fundamẽto poſuit terrã,ſup ſtabilitates ſuas/nõ ſup aliquod ſuſtentaculũ
ſed ſuper ꝓpriã ipſius terræ ſtabilitatẽ:quæ eſt eſſe centrũ mundi.Non labeť ſeculum & ſemper:hoc eſt
nullum eſt piculum ne aliquãdo labať.Et hoc eſt vtilitas ſecuritatis noſtræ . ¶ Abyſſo quaſi veſtimen/
to opuiſti eã.Deſcribit faciẽ terræ in primo die quãdo erat cooperta aquis . Et eſt phica deſcriptio ſm
naturalẽ ſitũ elemẽtoꝝ.Super mõtes ſtabũt aquæ.Ne intelligeres terrã tunc coopertã aquis ſicut nũc/
ſed ꝙ oẽs partes terræ quantũcunq; excelſę erant coopte aquis,ideo ſubiũxit ꝙ ſuper montes ſtabunt
aquæ.Et futuꝝ ſtabunt refertur ad pteritũ opuiſti:denotãs hoc quod eſt manere aquas ſup oẽs partes
terræ/eſſe ſequelã ad actionẽ diuinã qua creauit terrã ſub aquis.In eo ꝙ aſſimilauit veſtimẽto aquas
ſup terrã/futurã pnotauit vtilitatem.nam ex hoc ſignificauit quãdoq; ſpoliandam terram veſtimento
aquarũ ad vtilitatẽ animalium:veſtes enim corruptibiles non perpetuo tenentur.
Ab increpatione tua. Ad opus diſtinctionis(quo dixit deus cõgregenť aquę quę ſub cœlo ſunt in
locũ vnũ & appareat arida)tranſit ꝓpheta.Ab icrepatione tua fugient/aquę opientes terrã,a voce to
nitrui tui accelerabunt.Metaphoricus eſt ſermo.tanq̃ deus reprehẽderit aquas:nec ſolũ reprehenderit
ſed ĩtonuerit cõtra eas:& ſic aquę nõ ſolũ fugam inierunt,ſed cũ feſtinatiõe abierũt.Si naturales actio/
nes dei mediãtibus cœleſtibus corporibus ad ſegregandũ aquas a ſupficie terræ ꝓpter vitã aĩaliũ ter/
reſtrium ꝓpheta ſignificare intẽderet per has metaphoras,contradiceret principio geneſis:qm̃ hmõi
ſegregatio p actiones naturales multo eget tpe:in geneſi aũt deſcribiť facta ſtatim.Et ꝓpterea p hmõi
increpationẽ & tonitruum/diuinũ impium ſignificatũ eſt.per modum quidẽ reprehenſionis:qa aqua/
rũ manſio ſuper terrã/impedimentũ pręſtabat tanto bono.per modũ aũt tonitrui,ad ſignificandã effi
caciã diuini imperii ad ſtatim faciendum qđ agẽtia naturalia multis annoꝝ curriculis vix efficerent.
Vñ nõ paulatim defluere/ſed fugere & accelerare deſcribunť aquæ/plus motę ab impio diuino q̃ mo/
uerenť ab agentibus naturalibus.ab iis enim paulatim/ab illo aũt ſtatim excluſę ſunt.Quãq̃ non va/
cat myſterio modus tonitrui.nã ſignificat etiã effectũ ſciſſionis terrę,quibuſdã terræ partibus eleuatis/
tanq̃ tonitrui ſciſſione exiliẽtibus in excelſum.Ita ꝙ euectio partiũ terræ in hoc ꝙ ſint eminẽtiores/fa
cta primũ impio diuino ſignificať.¶ Aſcendent montes & deſcendẽt valles ad locũ hunc fundaſti eis.
Deus in prima rerũ diſpõne q̃uis in modo agendi nõ natura mediante egerit,res tñ effectas fecit qua/
les natura pfecta feciſſet.Et ꝓpterea ꝓpheta ſegregationẽ aquaꝝ a terra vt appareat arida/poſtq̃ impe
rio diuino factã deſcripſit,cõnaturalia cõſcribit:ſcilicet diſtinctionem montium & vallium.hęc enim
ſm naturæ ordinẽ antecedunt ſegregationẽ aquaꝝ a terra . eleuata ſiqdem terra ſm aliquas partes/&
aquas demittens in decliuiora loca,mõtes cõſtituit & valles.quę oĩa in prima reꝝ diſpõne impio diui
no facta ſunt.Et ꝓpterea propheta dicit tam montes q̃ valles in locis ſibi ꝓpriis a diuina fundatione
ſtabilitos eſſe:iſtos eleuatos,iſtas imas.Et vtraſq; partes ex eo ꝙ diuerſaꝝ rõnum eẽ deſcribit,mixtas eẽ
& nõ purum elemẽtũ terræ inſinuat.terra enim quatenus eſt purum elemẽtum/nõ habet partes diuer/
ſarũ rõnum.Quo fit vt ad eandem diſtinctionẽ qua aquæ ſegregatę ſunt a terra/ſpectet diſtinctio par
tiũ terræ in montanas & campeſtres.Nec fallaris ex eo ꝙ in ſuperiore verſiculo quum deſcribereť terra
ſub aquis/noĩantur montes,dicendo ſuper montes ſtabunt aquę:qm̃ ſm rei veritatem terra ſub aquis
erat ſphęrica/& aquę vndequaq; erãt ſup ſupremas ſphęricę terrę partes : ſed ꝓpheta humano more
aſſuetis nobis ſupremas terræ partes ſignificare a montibus/deſcripſit aquas ſuper montes: intelligẽs
tamen per montes ſupremas terræ partes,quæ tunc non erant montes.ſed in ipſa ſegregatione aqua/
rum defecit terra a ſphęricitate ſua:eleuatis aliquibus eius partibus , quarum amplitudo appellatur
arida diſtincta in montes & campos. ¶ Terminum poſuiſti/aquis,non pertranſibunt/illum : non re/
uertentur/aquæ,ad operiendum terram. Vide multitudinem operum & vtilitatum.Si quæris quis eſt
iſte terminus?ſcito eſſe decliuitatem loci aquarum reſpectu aridę.ita ꝙ aquæ ex hoc ꝙ naturaliter mo
uentur in decliuiorem locum / & arida effecta eſt celſior locis marium , ideo aquæ non reuertentur
operire terram.Et hic eſt terminus quem poſuit deus:quem conſeruat mediantibus actionibus cœle/
ſtium corporum.Et propterea propheta hic inter ſegregationem aquarum a terra & fixionem termi/
ni ne reuertantur aquæ/interpoſuit euectionem partium terræ in montes & valles : vt hinc intellige/
remus ꝙ vbi incipit eminentia aridę/ibi eſt terminus fixus aquis . ¶ Nec obſtat huic conſeruationi
migratio terminorum:dum alicubi terra operitur aquis/& alicubi detegitur aquis . quoniam ſemper
ſaluus eſt terminus ne operiant terram:q̃uis non ſemper maneat iſte vel ille terminus . Similiter non
obſtat diluuium vniuerſale tempore noe.nam hic deſcribitur naturalis curſus/ & nõ alligatur manus

diuinæ potentiæ. Diluuium autem illud non fuisse naturale, ipsa sacra historia contestatur: dum describit, arcum meum ponam in nubibus cœli, in naturale signum non futuri de cætero diluuii vniuersalis. ex eo enim q in natura est signum non futuri diluuii, sufficienti ratione naturali infertur q nec in preterito hmõi diluuiũ fuit naturale: qa arcus nõ sic apparuit post illud diluuiũ quin prius apparuerit: sicut prius fuerunt nubes, tonitrua, & alia hmõi quæ õi aere generantur.

Emittens fontes. Transit propheta ad opus ornatus tali ordine. Primo ab aquis viuis. Secundo ab aquis pluuialibus. Tertio a diuersitate temporum. Quarto a diuersitate partium terræ quæ videntur inutiles. Quinto a mari. ℂ Ornatus itaq inferiorum partium terræ, a beneficio aquarum viuarum p vtilitate & animalium terrestrium & auium describitur. Emittens fontes in flumina: fontes enim principia sunt fluminum. & describuntur emitti in flumina, quia extramittuntur ex terræ latebris. iter mõtes ibunt, flumina. Tacite insinuare videtur flumina ex montibus oriri aut foueri. ℣ Potabũt, potu reficient, omnem bestiam agri: frangent onagri sitim suam. Fertur onagros valde sitire, & tamen horrere pedem ponere etiam in minimo aquę riuulo. quo fit vt sitim non extinguant nisi inuenerint quietam tutamq aquam in qua sicco pede possint bibere. Vnde colligitur q ppheta duos fontium meatus insinuat. Alterum quo conficiunt flumina: mediante quo potant cõmuniter bestias campi. Alterum per rimas terræ: quo onagri non faciant sitim sed frangunt sitim, velut delibantes paululũ aquę. ℣ Super ea, flumina, volatile cœlorum habitabit: de medio frondium dabunt vocem, cantando. Vtilitas auium habitantium in arboribus iuxta flumina manifeste describitur. ℣ Potans montes de excelsis suis. Ornatus terræ ex beneficio pluuię describitur. Potans montes de excelsis suis. Excelsa dei appellat vel supremas regionis aereę partes: quandoquidem in illis non versantur homines, sed sunt velut ad solatium dei. vel ipsa cœlestia corpora causantia pluuias: nam superius cœlos dixit solaria dei structa in aquis. ℣ De fructu operum tuorum, mediante pluuia, saciabitur terra. Apostrophat ad deum in secunda persona: describens per hoc in genere fructus pluuię. ℂ In specie autem fructus pluuiæ describitur multiplex: scilicet. Faciens germinare fœnum bestiæ, hoc est ad pabulum bestiarum: & herbam seruituti adam, hoc est hominis, ad educẽdum panem de terra. ℣ Et vinum lætificabit cor hominis, ad exhilarandas facies, hominis, ex oleo. Iuxta illorum consuetudinẽ loquitur qui tempore hilaritatis vtebantur vnctionibus. Et panis cor hominis sustentabit. Vide tot fructus pluuię, & perspice tot vtilitates rerum inde productarum: vini, panis, olei. ℂ Saturabuntur, ex aquis pluuialibus, ligna domini. Per ligna domini ligna fructifera intelligi possunt: specialiter attributa domino, tanq̃ primaria intentione plantata propter salutem animalium. vel vt nonnullis placet, appositiue explicantur ligna domini per cedros libani: appellata domini quia ĩputribilia. quas plantauit, deus. ℣ Q̃ ibi aues nidificabunt. Vtilitas naturalis cedrorum describitur nidificatio auium in eis. Ciconia, etiam sic est, abietes domus eius. Abietes saturatę aquis, describuntur tanq̃ habitaculum ciconiarum: vt abietum vtilitas non sit prætermissa. ℂ Mõtes excelsi capreis. Post beneficium pluuiæ describit beneficium partium terræ quę apparent inutiles. & sunt duæ: scilicet excelsæ rupes, & cauernę. Et propterea vtrasq tãgit. Tum quo ad rupis celsitudinem: quia montes excelsi sunt refugium capreis. Tum quo ad cauernas. petrę opertoriũ cuniculis, habitãtibus sub petris. ℣ Et dixit hæc vt intelligas diuina prouidentia & non casu hæc effecta. Psalmus enim iste ad literam editus est ad instruẽdum fideles omnes q omnes etiam minimę vtilitates quas videmus ex rebus consurgere tam inanimatis q̃ animalibus & hominibus, sunt ex diuina prouidentia ordinatę, & non a casu nec ex sola necessitate materiæ. Hoc enim significat propheta laudando deum de multis minimis vtilitatibus cõmemoratis in hoc psalmo.

Fecit lunam. Describit ornatum inferiorum ex diuersitate temporum: inchoans ab ipsis luminaribus. Fecit lunam temporibus, menstruis: sol cognouit occasum suum, quotidianum. Pones obscuritatem, ex occasu solis, & erit nox. priuatio enim lucis ex vmbra terræ post occasum solis, nox vocatur. In ipsa mouebitur omnis bestia syluę Ecce vtilitas noctis in genere. In specie autem leunculi, catuli leonum, rugientes ad rapinam: & ad quęrendam a deo escam suã. Vt hinc intelligas etiam minimis animalibus prouisum esse a deo, & nõ solum adultis: & rursus viuere de rapina, huiusmodi animalibus ex prouidentia diuina datum, & non casu contingere. ℣ Ortetur sol (vtilitas diei describitur) colligentur, bestię syluę quæ nocte vagatę sunt: & ad habitacula sua cubabũt. Egredietur homo, orto sole, ad opus suum, liberale, & ad seruitium suum, opus mœchanicum seu seruile: vsq vesperum. ℂ Q̃ multiplicata sunt. Exclamat ppheta laudãdo tum multitudinem diuinorum operum, q̃ multiplicata sunt opa tua dñe. tum ordinẽ, oĩa illa in sapiẽtia fecisti. tũ diuitias, plena est terra acquisitionum tuaꝝ. nihil enim est in terra quod non sit diuina actione acquisitum: quum ipse sit autor omnium.

Hoc mare magnum. Restabat beneficium ornatus in mari. Hoc mare, aquarum oceani, magnum, profunditate, & latum, diffusum in latitudine, manibus, hoc est protensionibus diuersis ad diuersos sinus mediterraneos. huiusmodi enim extensiones (quę brachia maris quandoq vocantur) appellant hic metaphorice manus. Ibi reptile, genus reptilium replentium mare, & nõ numerus, hoc est sine numero: aĩalia parua cũ grãdibus. ℣ Ibi naues ibunt. Ecce vtilitas extrinseca. vtilitas. n. maris intrinseca

descripta est in vita pisciū:extrinseca aūt in nauigatione. Liuiathan istum plasmasti ad illudendum in ipso. Liuiathā hebraice latine significat additamētū eoꝝ.ita ꝑ ab excellētia magnitudinis/marina belua nūcupaᷓ liuiathan:qa est magnitudinis ac quātitatis supadditę respectu oīum aīalium. Dicitur enim tā magnus ꝑ occupat quattuor iugera terrę:hoc est spatiū tantū quantū q̄ttuor diebus par boū arat.vñ vr̄ ꝑ sit sicut mōs.de quo multa scribunᷓ iob.40.&.41.Hic aūt describiᷓ velut aīal singulare & notū p ꝓnomen istū:& quātū ad eius ꝓductionē a deo/plasmasti:& quātū ad vtilitatē/ ad illudēdū in ipsō.Ferᷓ.n.ꝑ quū in aquis magnis in q̄bus natat capi nequeat,īsequēdo pisces fugientes versus terrā/ sperās illos cape in cibū/īpingit in loca minoris ꝓfunditatis aquarū:& īpotens ibidē natare occiditur ab hoībus:iuxta illud iob.40.ecce spes eius frustrabiᷓ eū.Et hoc appellaᷓ hic illusio eius.illuditur.n.dū prędam insequens fit ipse aliis pręda.& per hoc cedit in vtilitatem hominum.

Omnia in te sperabunt. Expedito progressu de cōditione rerū cū tot vtilitatibus,tractat ꝓpheta cōsequēter de cōseruatione rerū a deo:īchoans a cōseruatione īdiuiduoꝝ mediante alimento. Omnia in te sperabunt,ad dādum cibum eorum in tempore suo.Diuersis enim temporibus prouideᷓ proprius cuiq3 animali cibus:vt patet.℣ Dabis illis,colligēt/cibos datos a te. Vbi nota duas actiones: dei dantis/& aīaliū colligentiū cibū pro tempore opportuno.quod nō solus hō sed etiā formica facit. Aperies manū tuā/hoc est largiter dabis,saciabunᷓ bono:hoc est tp̄e abundātię significatę p apertionem manus savianᷓ bono.℣ Abscōdes facies tuas.More humano penuriā describit ad similitudinē principis abscōdentis faciem,vñ subditi terrenᷓ.Et intendit per hęc tria(scilicet dabis illis/aperies manum/abscondes faciem)describere tres status/modos seu vicissitudines quibus deus prouidet de cibo animalibus.s.vel cum abundantia/vel cum penuria/vel medio modo.quia deus hęc exequitur mediātibus causis secundis,quę his tribus modis variantur respectu huiusmodi effectus.℣ Consumes spiritum eorū. Post cōseruationē indiuiduoꝝ subiungit conseruationē spērū:q̄ fit per generationē.Et ab illius necessitate inchoat.Consumes spiritū eorum & obibunt.necessitas seruandi spēm per generationē est mors indiuiduoꝝ:q̄ fit paulatim per cōsumptionē.& ꝓpterea deū autorē cōsumptionis describit. Cōsumes/ spm̄ vitalē actione cōtrarioꝝ ex q̄bus sunt cōposita,& obibunt/morienᷓ:& ad puluerē suum reuertenᷓ/ ex quo corpora eorū facta sunt.℣ Emittes spiritū tuū.Describiᷓ conseruatio spērum. Mortuis aīalibus nō desinēt spēs eorūdē.quia nō solū cōsumes spm̄ eoꝝ,sed emittes quoq3 spm̄ tuū/similitudinē seu imitationē spūs tui/aīas aīaliū:creabunᷓ/hoc est de nouo fient aīalia:& sic renouabis facies terræ.per successiuam siquidem generationem mortuis parentibus renouaᷓ facies terræ succedentibus filiis.¶ Erit honor dñi sempiterno. Vtilitas cōseruationis tam indiuiduoꝝ q̄ spērum describiᷓ duplex.Altera est.erit honor dñi in sempiternū.perpetuo enim cōseruatis rebus,honorabiᷓ quoq3 dñs in sempiternū. Altera est.Lętabiᷓ dñs in opibus suis.Honor deo impendiᷓ a nobis:lętitia aūt dei in opibus suis/a seipso est. Et hęc est ratio conseruationis ex parte dei:qa.s.ad similitudinē opificis gaudētis opibus ꝓpriis se habet.Et significatur per hoc in deo ad lr̄am liberalissimus amor ipsius erga esse creaturarum.

Respiciens terram.Post cōseruationē rerū(quā ēt moyses in opibus sex dierū descripsit:dū deū ꝓuidisse de cibo & benedixisse/crescite & multiplicamini,descripsit)transit propheta ad conseruationem diuini cultus:describens illum cōseruari timore.Et vere apparet ꝑ timor dei hoīes in cultu diuino seruat:ex eo ꝑ pauci amore ducerenᷓ ad cultū diuinū.Et locupletissimū testimoniū habemus ex gestis patrū in veteri testō:qui nō nisi afflicti redibāt ad deū.¶ Timorē aūt dei describit ꝓpheta a terremotu & incendio.Respiciens terram.Metaphorice loquiᷓ,introducens deum terribili aspectu respicientem terram.& tremuit.ecce terremotus.Tanget in montibus/velut ignem apponens,& fumabunt/ incendio. Et per hæc duo intellige omnes plagas quas deus dat hominibus.℣ Cantabo dño. Ecce vtilitas diuinoꝝ terroꝝ in genere humano.Cātabo dño in vitis meis.Diuinus cultus a cantu describiᷓ diuturno. Cātabo deo meo in esse meo. Vbi nota ꝑ nō dicit cantabūt seu cātabimus:vt ītelligas nō oēs sed paucos seu paucissimos ēt ex timore moueri ad veri dei cultū.Et vere sic erat tūc:qa totus fere mūdus colebat idola.Dulcescet sup ipso.Describiᷓ demum cōseruatio diuinę amicitię inter deū & hoīem. quę cōsistit ī charitate:qua deus diligit hoīem ad ęternā patriā/& hō diligit deum vt patrem cœlestis patriæ. Cuius cōseruationem describit humano more vltro citroq3.Ex parte quidem dei ꝑ dulcescāt cōtinue ei eloquia hoīs:hoc est ꝑ ei sint continue gratiora nō solū obsequia aī,sed etiā obseq̄a sermonis nostri. ex parte aūt hoīs lætitia in deo maxime conseruat diuinam amicitiam.Dulcescet inquit sup ipso/deo (hebraicus mos loquendi videᷓ)hoc est ipsi deo,eloquiū meū/& nō solū aīus meus:ego lętabor in domino.℣ Cōsumenᷓ pc̄tōres.Ecce fructus seu vtilitas amicitię inter deum & hominem/odiū peccati & cōsequēter peccatoꝝ vt sic.Quocirca nō prędicēdo,sed exosos habēdo & demeritū iniquoꝝ describēdo ait.Cōsumenᷓ pc̄tōres/cōsumi merenᷓ/& si fieri posset vellē eos cōsumi,de terra.& impii amplius nō ipsi.Explanatio est consumptionis ꝑ non amplius ipsi sint.Benedic anima mea dominum. Regrediᷓ ꝓpheta ad principium:vt intelligamus totū hunc progressum īchoatum vt laudetur deus,& finiri in laude dei. Verum non sufficit ei inuitare suam animam,sed inuitat omnes/subiungendo halelu iah/ hoc est laudate deum. Amen.

¶VVLGATA EDITIO. ¶Haleluiah.

Confitemini domino & inuocate nomen eius: annunciate inter gentes opera eius.
Cantate ei & psallite ei: narrate omnia mirabilia eius.
Laudamini in nomine sancto eius: lętetur cor quęrentium dominum.
Quęrite dominum & confirmamini: quęrite faciem eius semper.
Mementote mirabilium eius quę fecit: prodigia eius & iudicia oris eius.
Semen abraham serui eius: filii iacob electi eius.
Ipse dominus deus noster: in uniuersa terra iudicia eius.
Memor fuit in seculum testamenti sui: uerbi quod mandauit in mille generationes.
Quod disposuit ad abraham: & iuramenti sui ad isaac.
Et statuit illud iacob in pręceptum: & israel in testamentum æternum.
Dicens. tibi dabo terram chanaan: funiculum hęreditatis uestrę.
Cum essent numero breui: paucissimi & incolę eius.
Et pertransierunt de gente in gentem: & de regno ad populum alterum.
Non reliquit hominem nocere eis: & corripuit pro eis reges.
Nolite tangere christos meos: & in prophetis meis nolite malignari.
Et uocauit famem super terram: & omne firmamentum panis contriuit.
Misit ante eos uirum: in seruum uenundatus est ioseph.
Humiliauerunt in compedibus pedes eius: ferrum pertransiit animam eius, donec ue- niret uerbum eius.
Eloquium dñi inflãmauit eũ: misit rex & soluit eum, princeps populorum & dimisit eũ.
Constituit eum dominũ domus suę: & principem omnis possessionis suę.
Vt erudiret principes eius sicut semetipsum: & senes eius prudentiam doceret.
Et intrauit israel in ægyptum: & iacob accola fuit in terra cham.
Et auxit populum suum uehementer: & firmauit eum super inimicos eius.
Conuertit cor eorum ut odirent populum eius: & dolum facerent in seruos eius.
Misit moysen seruum suum: aaron quem elegit ipsum.
Posuit in eis uerba signorum suorum & prodigiorum: in terra cham.
Misit tenebras & obscurauit: & non exacerbauerũt sermones eius.
Conuertit aquas eorum in sanguinẽ: & occidit pisces eorum.
Edidit terra eorum ranas: in penetralibus regum ipsorum.
Dixit & uenit cynomyia & cynifes: in omnibus finibus eorum.
Posuit pluuias eorum grandinem: ignẽ comburentem in terra ipsorum.
Et percussit uineas eorum & ficulneas eorũ: & cõtriuit lignum finium eorum.
Dixit & uenit locusta & bruchus: cuius non erat numerus.
Et comedit omne fœnum in terra eorum: & comedit oẽm fructum terrę eorum.
Et percussit omne primogenitum in terra eorum: primitias oĩs laboris eorum.
Et eduxit eos cum argento & auro: & non erat in tribubus eorum infirmus.
Lętata est ęgyptus in profectione eorum: quia incubuit timor eorum super eos.
Expandit nubem in protectionem eorum: & ignem ut luceret eis per noctem.
Petierunt & uenit coturnix: & pane cœli saturauit eos.
Dirupit petram & fluxerunt aquæ: abierunt in sicco flumina.
Quoniam memor fuit uerbi sancti sui: quod habuit ad abraham puerum suum.

Et eduxit populum suum in exultatione:& electos suos in lętitia.
Et dedit illis regiones gentium:& labores populorum possederunt.
Vt custodiant iustificationes eius:& legem eius requirant.

¶ IVXTA HEBRÆVM. CV.

1 Propheta. C Onfitemini dño[4]/uocate ĩ noĩe eius:notas facite ĩ pplis opatiões eiꝰ.
2 Canite ei/psallite ei:loquimini in omnibus sepatis eius.
3 Gloriamini in nomine sanctitatis eius:lętabitur cor quęrentium dominum[4].
4 Quęrite dominum[4]& fortitudinem eius:quęrite facies eius iugiter.
5 Recordamini sepata eius quę fecit:miracula eius/& iudicia oris eius.
6 Semen abraham serui eius:filii iacob electi eius.
7 ¶ Ipse dominus[4]deus noster:in uniuersa terra iudicia eius.
8 Recordatus est in ęternum† pacti sui:uerbi quod pręcępit mille generationi. † ęterno
9 Quod feriit cum abraham:& iuramenti sui isaac. † pręcepta
10 Et fecit stare illud iacob in pręceptum†:israeli pactum sempiternum.
11 Dicẽdo. Vox dei recitata. tibi dabo terrã chanaan/funiculum hęreditatis uestrę.
12 Propheta. Existẽtibus ipsis gẽtibus numeri/uelut parum:& peregrinãtibus in ea.
13 Et iuerunt de gente ad gentem:de regno ad populum alterum.
14 Non dimisit hominem ad calũniandum eos:& corripuit super eos/reges.
15 Deus. Ne tangite in christis meis:& prophetis meis ne malefacite.
16 Propheta. Et uocauit famem super terram:omne sustentaculum panis fregit. † seruo
17 Misit faciebus eorum uirum:in seruum†uenundatus est ioseph.
18 Afflixerunt in compede pedem eius:ferrum ingressa est anima eius.
19 Vsqꝫ ad tẽpus ueniendi uerbum eius:dictum domini[4]purificauit eum.
20 Misit rex & soluere fecit eum:potestas populorum & aperuit illi.
21 Posuit eum dominum domui suæ:& potestatem in omni acquisitione sua.
22 Ad ligandum principes eius in anima sua:& senes eius sapientes faciet.
23 Et uenit israel in ęgyptum:& iacob peregrinatus est in terra cham.
24 Et crescere fecit populum suum ualde:& roborauit eum super angustatores eius.
25 Vertit cor eorum ad odiendum populum suum:ad machinandum in seruos suos.
26 Misit moysen seruum suum:aaron quem elegit in se.
27 Posuerunt in eis uerba signorum suorum & sepatorum:in terra cham.
28 Misit obscuritatem & obscurauit:& non rebellarunt uerbis eius.
29 Vertit aquas eorum in sanguinem†:& fecit mori piscem eorum. † sanguini
30 Ebulliuit terra eorum ranas:in cubiculis regum eorum.
31 Dixit/& uenit mixtura:pediculi in omnem terminum eorum.
32 Dedit pluuias eorum grandinem:ignẽ flãmarum in terra eorum.
33 Et percussit uitem eorum & ficum eorum:& confregit lignum finis eorum.
34 Dixit/& uenit locusta & bruchus:& non erat numerus.
35 Et comedit omnem herbam in terra eorum:& comedit fructum humi eorum.
36 Et percussit omne primogenitum in terra eorum:primitias omnĩs fortitudinis†eorũ. † omni fortitudini
37 Et fecit exire eos in argento & auro:& non fuit in tribubus eorum imbecillis.
38 Lętata est ęgyptus egredientibus ipsis:quoniam cecidit timor ipsorum super eos.

†oper torio

39 Expandit nubem in opertorium†:& ignem ad lucendum nocte.
40 Petiit:& fecit uenire coturnicem,& pane cœlorum saturabit eos.
41 Aperuit petram & fluxerunt aquæ:iuerunt in siccitatibus flumen.
42 Quia recordatus est uerbum sanctitatis suæ:cum abraham seruo suo.
43 Et exire fecit populum suum in exultatione:in cantu electos suos.
44 Et dedit eis terras gentium:& laborem populorum hereditabunt.
45 Propterea custodient precepta eius:& leges eius seruabunt,halelu iah.

Titulus nullus est.¶ Materia psalmi ex ipso clare apparet. Est enim historia rerum gestarum a pmissione facta abrahe de terra promissiōis vsq; ad introductum populum in terram promissionis:non vt historia sed vt materia diuine laudis.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta inuitat filios israel ad laudandū colēdūq; deū|& ad narrādū opera dei erga illos:inchoās ab abraham vsq; ad possessam terram promissionis.

¶ Persone loquentes sunt propheta & deus.

Confitemini domino. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuā materie, & executiuā|ibi canite ei.Proponit tria filiis israel.s.cōfitemini domino|cōfessione laudis,vocate in nomine eius:hoc est petite non in nomine alicuius dei(baal &c̄.)sed in nomine eius.s.domini.notas facite in populis operationes eius.non solum laudate & adorate dominum:sed etiam predicate in populis diuersarū ciuitatum operationes quas operatus est dominus|abrahe aliisq; patriarchis & populo israel.

¶ Canite ei. Incipit hic pars executiua tali ordine.Prīo tractat̄ illa particula|cōfitemini.Secūdo illa|vocate|ibi letabitur.Tertio illa|notas facite operationes|ibi ipse dn̄s deus noster.¶ Declarat itaq; laudandū dn̄m,tum quo ad modū laudādi.s.cantu.canite ei,psallite ei.Geminat monitionem cantus|ad exaggerandā rōnem canendi.Tum quo ad materiam.Loquimini in oībus sepatis|hoc ē mirabilibus,eius|cātādo.Tum quo ad modum ex parte laudātiū.Gloriamini in noīe sanctitatis eius.Ad gaudium immo iactātiā quādā nō in noīe ꝓprio sed in noīe diuine sanctitatis manifestate in eis|inuitat cantātes.Et intēdit vt cātādo mirabilia dei,simul gloriētur se sub noīe sanctitatis diuine viuere|militare &c̄.

Letabitur. Tractat̄ hic illa ꝑticula|vocate.tum quo ad modū ex parte vocātiū. Letabitur cor querentiū dn̄m. Vocandus seu querēdus est deus leto corde:hoc est ex amore tanto ꝙ pariat letitiam in actu querendi dominum.¶ Tum quo ad rem quesitam.Querite dn̄m. Tria explicat querenda in deo. Primo dn̄m:non vt sit dn̄s(quia velimus nolimus est dn̄s)sed ex parte nostri : vt.s.simus digni serui eius:ac per hoc dominetur nostri vt dignorū seruorū.Et fortitudinē eius.Potētia eius scd̄o querēda ē:vt pugnet pro nobis.Querite faciem eius.Gratia eius tertio per faciem significata quærenda describitur iugiter|cōtinue.virtualiter quidem(hoc est ƒm intētionē)sine intermissione:actualiter autem locis & tēporibus congruis.¶ Tum quo ad memoriā. Recordamini sepata eius que fecit.Recurrentes ad dn̄m|monet etiā ad memoriā reuocare opera que deus fecit admiratione digna:quæ sunt innumera.Et specialiter miracula eius|que excedunt facultatē naturæ,& iudicia oris eius:hoc est que per seipsum velut ore proprio per sententiam protulit deus.vt in subuersione sodome & gomore| in flagellis & submersione egyptiorum|in punitione dathan & abiron|core &c̄.¶ Semen abraham.Dixerat cōfitemini|vocate|querite|recordamini,nec explicauerat quos alloquitur:modo explicat se alloqui populum israel. Semen abraham serui eius.Nuncupatur specialiter abraham seruus dei,quia fuit primus separatus ab idolatris gentibus ad colendum vnum deum.Appellaturq; populus non semen adam | noe aut sem sed abrahe:quia fuit primus cui promissa est terra promissionis,& est primus pater fidei:de quo scriptum est.credidit abraham deo &c̄.Filii iacob.Nō suffecit appellare populum semen abrahe:quia sub abrahe semine poterat comprehendi ismael cum filiis cethure & esau.Et propterea ad specificandum semen abrahe|subiungit filii iacob. Acsi aperte diceret . non inuito totum semen abrahæ,sed semen abrahæ filios iacob.Electi eius.Nominatiuus pluralis est electi:& adiacet substantiuo filii.& est sensus ꝙ filii iacob sunt electi dei. Et hoc ad differentiam filiorum abrahe & isaac.nullus siquidem filiorū iacob exclusus est ab electione dei:hoc est quin fuerit pars populi dei.Sed inter filios abrahæ multi sūt exclusi:& solus isaac est electus.& inter filios isaac solus iacob est electus.

Ipse dn̄s. Tractat̄ hic illa ꝑticula|notas facite in populis opatiōes eius:īchoādo a cōibus toti mūdo. Ipse dn̄s,deus nr̄|gr̄a cultus:ī vniuersa terra iudicia eius|hoc ē cuiꝰ iudicia se extēdūt ad vniuersam terrā.¶ Recordatus est.Incipit narrare opatiōes dei erga ppl'm isrl':& ad magnificādū hoc bn̄ficiū ꝓmisit curā dei erga vniuersam terrā.Acsi aperte diceret ꝙ ille cui incūbit curam habere vniuerse terræ|in tam magna mole regiminis recordatus est fœderis minimi. In eternum pacti sui|gene.15.scripti:verbi qd̄ ꝓcepit mille generatiōi.Ipm̄ fœdus appellat̄ verbū ꝓceptū a deo,nō vni aut tribus aut decē|sed

mille generationi.numerus finitus pro infinito.Preceptũ aũt dicitur:qa ordinatum a deo est.¶ Quod ferit cũ abraham.Explicat primã personã cũ qua deus cõtraxit fœdus.s.abrahã.Et iuramenti sui isaac. Gene.26.firmatur promissio facta abrahe,dicẽte deo ad isaac.tibi & semini tuo dabo vniuersas regiones has,complens iuramentũ quod spopondi abraham patri tuo.Et appellatione iuramenti intellige immobilẽ volũtatẽ.¶ Et fecit stare illud iacob/datiui casus,pceptoletiam datiui casus:hoc est ad preceptum.Ideo diuinum pactum firmatum dicitur iacobo in preceptum/propter vinculum obligatoriũ quod peperit in ipso iacob ad cultũ dei/& ad decimarũ oblationẽ:vt apparet gene.28.vbi post firmatã eandẽ promissionẽ iacobo,clare dicitur ꝙ vouit votũ dño &c̃.Israeli pactũ sempiternũ.Gene.35. dixit deus ad iacob.nõ vocaberis vltra iacob,sed israel erit nomen tuũ.terrã quã dedi abrahã & isaac/ dabo tibi & semini tuo post te.hoc est pactũ israeli sempiternũ:quod prius fuerat eidẽ vocato iacob ĩ pceptum/ordinatũ a deo cũ subsecuto vinculo.¶ Dicẽdo. Vox dei introducitur paciscentis. Tibi dabo terrã chanaan.hoc est pactũ cũ abraham initum. Tibi/abrahe in semie tuo,dabo terram chanaan funiculũ hereditatis vestre/tanq̃ hereditatẽ vestrã funiculo distinctã a reliquis partibus mũdi. Quũ dixisset tibi,subiunxit hereditatis vestre/explicans successores. ¶ Existentibus ipsis gentibus numeri. Descripta operatione dei pmissoria terræ pmissionis/describit cõsequẽter diuinã custodiã respectu patriarcharũ.Existẽtibus itaq; ipsis.s.abraham & isaac & iacob,gentibus numeri velut parum / hoc est q̃ facile numerari possent:quia pauci erant filii/serui & vernaculi eoꝝ.& peregrinantibus in ea.Explanat quod dixerat gentibus numeri quo ad qualitatẽ.& peregrinãtibus/non habentibus arcem seu ciuitatẽ sed peregrinantibus in ea/terra chanaan:iuxta verbũ stephani act.7.de abraham.& nõ dedit ei hereditatẽ in ea nec passum pedis,sed promisit &c̃.¶ Et iuerunt de gẽte ad gẽtem. Et qdẽ de abraham triplex legiť peregrinatio.s.de chaldea per syriam in terram chanaan,& inde ĩ egyptũ:& post reuersionẽ ex egypto peregrinatus est in gerara,que palestina dicitur.Isaac aũt vnica legiť peregrinatio ĩ terram palestinoꝝ.Iacob vero primo iuit in syriam:& reuersus cũ vxoribus & filiis habitauit apud sicchimitas:& inde progressus est in bethel.Huiusmodi migrationes describuntur ex diuersitate gentium & regnoꝝ,propter diuersitatẽ principum.¶ Nõ dimisit hoiem ad calũniandũ eos.Ecce custodia diuina.existẽtibus paucis/peregrinis/in tot itineribus:inter tantas diuersitates,nõ permisit opprimi eos.Et corripuit super eos reges:pharaonem.s.regẽ egypti/abimelech regem in geraris.¶ Ne tangite. Vox dei ĩtroducitur facta ad abimelech regẽ de abrahã gene.20.redde viro suo vxorẽ & orabit pro te,quia propheta est.Ne tangite in christis meis,& prophetis meis ne malefacite.Appellat patriarchas vnctos & prophetas:explicando vnctionẽ eoꝝ fuisse in prophetas.Et quidem abraham deus appellauit prophetã. Isaac vero gene.27.manifestatur propheta/post benedictionem iacob pdicens ventura vtriq; filio. Iacob quoq; gene.49.clare prophetat ventura futuris temporibus.Plr aũt dicitur/ne tangite/ne malefacite:quoniam pluries deus legitur has inhibitiones fecisse:vt patet gene.31.&.35.

Et vocauit famem. Tertia diuina operatio describitur in diuina prouidentia pro sustẽtatione filiorum israel,premittendo/custodiendo/& exaltando ioseph.Et vocauit famem super terram/tempore iacob:& omne sustentaculum panis fregit.Metaphoricus est sermo:ad similitudinem frãgẽtis baculum quo sustentatur/describendo caritatem annone. ¶ Misit faciebus eorum virum. Vbi aduerte ꝙ licet fratres ioseph vendiderint ipsum,deus tamen ex intentione misit ioseph mediante venditione fratrũ. Et propterea hanc mediam causam subdidit.in seruum venundatus est ioseph.¶ Afflixerunt in cõpede pedẽ eius.Afflictio ioseph quia noluit consentire adulterio cũ dña sua describitur. Ferrum ĩgressa ẽ anima eius.non solũ libertatem pedum perdidit,sed tristitiam animi incurrit ex ferro compedum.Per quod significantur compedes afflictiui.¶ Vsq; ad tẽpus veniendi verbum eius/hoc est vsq; ad tempus quo venit tempus manifestandi somnium pharaonis:dictum dñi/contestatum in illo a principe pincernarum,purificauit eũ/ad literam a corporalibus immũdiciis.totonderunt enim ioseph vt mundus compareret corã pharaone.¶ Misit rex/pharao,& soluere fecit eũ/a vinculis:potestas populorum/idem pharao habens potestatẽ super populos,& aperuit illi/hoc est aperuit carceres vt liberaret illũ. Posuit/ pharao,eum/ioseph,dominum domui sue/scilicet pharaonis:& potestatem in omni acquisitione sua. ¶ Ad ligandum principes eius in anima sua/scilicet ipsius ioseph:& senes eius/pharaonis,sapientes faciet.Due describuntur prerogatiue ioseph.Altera date a pharaone potestatis ad obligandum etiã pricipes prout ipsi ioseph videretur.Altera expectata.ad efficiendum sapientes etiam senes eius. ¶ Et venit israel egyptum/sub vmbra ioseph:& iacob peregrinatus est in terra cham. Ægyptus ipsa vocatur terra cham a filio noe.

Et crescere fecit. Prosequendo historiam tractat mirabilia opera dei in egypto patrata. Et crescere fecit populum suum valde/post mortem ioseph:& roborauit eũ super/hoc est plusq̃ , angustatores eius/ egyptios.¶ Vertit cor eorũ/dñantiũ ĩ egypto,ad odiẽdũ populũ suũ/dei. Vertit aũt/subtrahẽdo grãm & pmissiue/nõ incitando ad odiũ.deus.n.nõ est incitator ad peccatũ.Ad machinandum ĩ seruos suos/ non solum ad odio habendum sed etiam ad machinandum cõtra populũ dei.machinati sunt.n.affligere eos opibus duris luti & lateris,& occidere infantulos eoꝝ tũ p obstetrices tum per expositionẽ in

flumine.❡ Miſit moyſen ſeruũ ſuũ: nec ſolũ moyſen, ſed aaron/fratrẽ eius, quẽ elegit in ſe/ hoc eſt ſibi ad ſacerdotiũ. Poſuerunt/filii iſrael ad quos miſſi ſunt a deo moyſes & aaron, in eis/moyſe & aaron, verba ſignorum ſuorum/ſibi datorum a deo: & ſeparatorũ.i.mirabilium, in terra cham/ in ęgypto. hoc eſt acceptauit populus, & conſtituerunt vt moyſes & aaron verba facerent coram pharaone iuxta ſigna & mirabilia dei promiſſa. ⁋ Miſit obſcuritatem. A nona ęgypti plaga incipit. & obſcurauit/factę ſunt eni tenebrę in ęgypto: & nõ rebellarũt verbis eius. Iſta pticula ſm ordinẽ ſentẽtiarũ iungitur cũ pręcedenti verſiculo. poſuerũt in eis verba ſignorũ ſuorũ & ſepatorũ in terra cham: & non rebellarunt verbis eius. Deſcribit.n. populi (vt dictũ eſt) aſſenſum verbis moyſi ex parte dei propoſitis: & deinde incipit narrare prodigia. miſit obſcuritatem &c̃. metricus enim ſtylus intercępit ſentẽtias. ⁋ Vertit aquas eorum in ſanguinem (prima fuit hæc plaga) & fecit mori piſcem eorum/multitudinẽ piſcium. ⁋ Ebulliuit terra eorũ ranas (ſecũda eſt plaga) ĩ cubiculis regũ eorum: hoc eſt vſq; ad cubicula regia. ⁋ Dixit; & venit mixtura/multimodi generis muſcarum. & fuit quarta plaga. Pediculi in omnem terminũ eorum. & fuit tertia plaga. ⁋ Dedit pluuias (ſeptima eſt plaga) grandinẽ: nec ſolum grandinem, ſed ignẽ flammarum in terra eorꝝ. ignis enim & grando pariter ferebantur. Et percuſſit vitem eorum & ficum eorum: & confregit lignum finis eorum. effectus deſcribitur grandinis. ⁋ Dixit, & venit locuſta. Octaua fuit plaga bruchi & locuſtarum innumerabilium. Inter locuſtas & bruchos differẽtia eſt. locuſtę alatę, bruchi ſine alis ſunt. Cõmune tamen eſt vtriſq; comedere ſeu corrodere herbas. Et comedit omnem herbam in terra eorum. Dãnum a locuſtis illatum deſcribitur. ⁋ Et percuſſit (decima eſt plaga mortis primogenitorũ) primitias omnis fortitudinis eorũ. Primos partus appellat primitias fortitudinis/ potentię eorum. ⁋ Et exire fecit/de ęgypto, eos/populum ſuum, in argento & auro/ſpoliatis ęgyptiis: & non in tribubus eorum imbecillis. Mirabilis gratia ꝙ in tam exceſſiua multitudine nec vnus ęgrotaret. ⁋ Lętata eſt ęgyptus egrediẽtibus ipſis/filiis iſrael: quoniam cecidit timor ipſorum/filiorum iſrael, ſuper eos/ ęgyptios videndo mortuos omnes primogenitos. Et hic fuit fructus tot miraculorum: vt ſcilicet exirent filii iſrael de ſeruitute ęgyptiorum.

Expandit nubem. Proſequendo hiſtoriam/narrat mirabiles operationes dei in itinere populi ad terram promiſſionis. Expandit nubem in opertorium/ab ęſtu in die: & ignem/columnam igneam, ad lucendũ nocte/coram populo. Fecit venire coturnicem/in cibum eorum: & pane cœlorum/hoc eſt mãna, ſaturabit eos. Futurum ſaturabit ad denotãdam perſeuerantiam mannę per totum illud tempus 40. annorũ apponitur. Aperuit petram & fluxerunt aquę: iuerunt/aquę, in ſiccitatibus/deſerti, flumen/ hoc eſt tanq̃ flumen/ſeu conficientes flumen. ❡ Quia recordatus eſt verbum ſanctitatis ſuę. Rationẽ tot mirabilium operum diuinorum reddit diuinum verbum habitũ cum abraham patriarcha. ⁋ Et exire fecit. Recordatio abrahę non ſolum prędictorum ſed etiã ſubſequentium ex ipſa coniunctione monſtratur ratio. Et exire fecit populũ ſuũ ĩ exultatione/de deſerto: in cantu electos ſuos. Et dedit eis terras gentium/amorręorum & chananęorum: & laborem populorum/qui prius ibi habitauerant, hęreditabunt/hęreditario iure abrahę poſſidendo perſeuerabunt. ⁋ Propterea cuſtodient pręcępta eius/dei obediendo: & leges eius ſeruabũt/viuendo & operando ſm eas. Hic eſt fructus reddẽdus a populo propter tot bñficia. Halelu iah/hoc eſt laudate deũ. Regredit̃ enim ad initium vnde pſalmus incœpit: vt intelligamus omnia eſſe dicta quatenus ſunt materia laudis diuinę. Amen.

❡ VVLGATA EDITIO. ❡ Haleluiah. CV.

COnfitemini dño: quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.
Quis loquetur potentias domini: auditas faciet omnes laudes eius?
Beati qui cuſtodiunt iudicium: & faciunt iuſtitiam in omni tempore.
Memento noſtri dñe in beneplacito populi tui: uiſita nos in ſalutari tuo.
Ad uidendum in bonitate electorum tuorꝝ, ad lętandum in lętitia gentis tuę: ut lauderis cum hęreditate tua.
Peccauimus cum patribus noſtris: iniuſte egimus, iniquitatem fecimus.
Patres noſtri, in ęgypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis miſericordię tuę.
Et irritauerunt aſcendentes in mare: mare rubrum.
Et ſaluauit eos propter nomen ſuum: ut notam faceret potentiam ſuam.
Et increpuit mare rubrum & exiccatum eſt: & deduxit eos in abyſſis ſicut in deſerto.
Et ſaluauit eos de manu odientium: & redemit eos de manu inimici.
Et operuit aqua tribulantes eos: unus ex eis non remanſit.

Et crediderunt uerbis eius:& laudauerunt laudem eius.
Cito fecerunt, obliti sunt operum eius:& non sustinuerunt consilium eius.
Et concupierunt concupiscentiam in deserto:& tentauerunt deum in inaquoso.
Et dedit eis petitionem ipsorum:& misit saturitatem in animas eorum.
Et irritauerunt moysen in castris:aaron sanctum domini.
Aperta est terra & deglutiuit dathan:& operuit super congregationem abiron.
Et exarsit ignis in synagoga eorum:flamma combussit peccatores.
Et fecerunt uitulum in choreb:& adorauerunt sculptile.
Et mutauerunt gloriã suã:in similitudinem uituli comedentis fœnum.
Obliti sunt deũ qui saluauit eos:q fecit magnalia in ęgypto, mirabilia in terra cham, terribilia in mari rubro.
Et dixit ut disperderet eos:si nõ moyses elect9 eius stetisset in cõfractiõe ĩ cõspectu ei9.
Vt auerteret iram eius ne disperderet eos:& pro nihilo habuerunt terrã desiderabilem.
Nõ crediderũt uerbo ei9,& murmurauerũt in tabnaculis suis:nõ exaudierũt uocẽ dñi.
Et eleuauit manum suam super eos:ut prosterneret eos in deserto.
Et ut deiiceret semen eorum in nationibus:& disperderet eos in regionibus.
Et initiati sunt beelphegor:& comederunt sacrificia mortuorum.
Et irritauerunt eum in adinuentionibus suis:& multiplicata est in eis ruina.
Et stetit phinees & placauit:& cessauit quassatio.
Et reputatũ est ei in iustitiã:in generatiõe & generatione usq; in sempiternum.
Et irritauerunt eum ad aquas contradictionis:& uexatus est moyses propter eos,quia exacerbauerunt spiritum eius.
Et distinxit in labiis suis:non disperdiderunt gentes quas dixit dominus illis.
Et commixti sunt inter gentes & didicerũt opera eorum,& seruierunt sculptilibus eorum:& factum est illis in scandalum.
Et immolauerunt filios suos & filias suas demoniis.
Et effuderunt sanguinem innocentem : sanguinem filiorum suorũ & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus chanaan.
Et infecta est terra in sanguinibus & contaminata est in operibus eorum : & fornicati sunt in adinuentionibus suis.
Et iratus est furore dñs in populũ suum:& abominatus est hęreditatem suam.
Et tradidit eos in manus gentium:& dominati sunt eorum qui oderunt eos.
Et tribulauerũt eos inimici eorũ,& humiliati sũt sub manibus eorũ:sepe liberauit eos.
Ipsi aũt exacerbauerunt eum in consilio suo:& humiliati sunt in iniquitatibus suis.
Et uidit cum tribularentur:cũ exaudiret orationem eorum.
Et memor fuit testamẽti sui:& pœnituit eũ secundũ multitudinẽ misericordię suę.
Et dedit eos in misericordias:in conspectu omnium qui ceperant eos.
Saluos fac nos domine deus noster:& congrega nos de nationibus.
Vt confiteamur nomini sancto tuo:& gloriemur in laude tua.
Benedictus dñs deus israel a seculo & usq; in seculũ:& dicet omnis populus fiat fiat.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Haleluiah. CVI.

1 Propheta. Confitemini dño[4]:quoniam bonus,quoniam eterno gratia eius.
2 Quis loquetur fortitudines dñi[4]:auditam faciet omnem laudem eius?
3 Beatitudines custodientium iudicium:facientis iustitiam in omni tempore.

4 Recordare mei dñe[4] in uoluntate populi tui: uisita me in salute tua.
5 Ad uidẽdũ ĩ bõitate electorꝝ tuorꝝ: ad lętãdũ ĩ lętitia gẽtis tuę, ad glĩãdũ cũ hr̃ditate tua.
6 Peccauimus cum patribus nostris: obliquauimus/impie egimus.
7 Patres nostri/in ęgypto non intellexerunt separata tua: non sunt recordati multitudi-
†mari canne nis gratiarum tuarum, & rebellarunt super mare/in mari rubro†.
8 Et saluauit eos propter nomen suũ: ad faciendum scire fortitudinem suam.
† mari canne 9 Et increpauit in mari rubro†: & aruit, & fecit ire eos in abyssis uelut deserto.
10 Et saluauit eos a manu odientis: & redemit eos a manu inimici.
11 Et operuerunt aquę angustatores eorum: unus ex ipsis non superfuit.
12 Et crediderunt in uerbis eius: cecinerunt laudem eius.
†cõsilio 13 Festinauerunt/obliti sunt operũ illius: nõ expectauerunt consilium† eius.
14 Et desiderauerunt desiderium in deserto: & tentauerunt deum in solitudinibus.
15 Et dedit eis petitionem ipsorum: & misit maciem in animam eorum.
† moysi 16 Et zelati sunt moysen† in castris: aaron sanctum† domini[4].
† aarõi sancto 17 Apta est terra: & deglutiuit dathan, & operuit super congregationem abiram.
18 Et exarsit ignis in congregatione eorum: ad inflãmandum flamma impios.
19 Facient uitulum in choreb: & curuauerunt se conflatili.
20 Et mutauerunt honorem eius: in similitudinem bouis comedentis herbam.
21 Obliti sunt dei saluatoris sui: facientis magna in ęgypto.
†mare canne 22 Separata in terra cham: terribilia super mare rubrum†.
23 Et dixit ad delendum eos: nisi moyses electus eius stetit in diuisione [coram] faciebus eius/ad
auertendum iram eius a diruendo.
24 Et despexerunt in terra desyderabili: non crediderunt sermoni eius.
25 Et murmurauerunt in tentoriis suis: non audierunt in uoce domini[4].
26 Et eleuauit manũ suam [super] ipsos: ad faciendum cadere eos in deserto.
27 Et ad faciendũ cadere semen eorũ in gentibus: & ad dispergendum eos in terris.
28 Et coniuncti sunt baalpheor: & comederunt sacrificia mortuorum.
29 Et fecerunt indignari in operibus suis: & creuit in eis mortalitas.
30 Et stetit pinchas & iudicauit: & est restricta mortalitas.
†iustitię 31 Et reputatum est ei in iustitiam†: generationi & generationi usqꝫ ęternum.
32 Et fecerunt indignari super aquas litis: & fuit malum moysi propter eos.
33 Quia fecerunt rebellare spiritum eius: & locutus est in labiis suis.
34 Non deleuerunt populos: quos dixit dominus[4] eis.
35 Et commixti sunt in gentibus: & didicerunt opera eorum.
36 Et seruierunt simulachris eorum: & fuerunt eis impactioni.
37 Et immolauerunt filios suos & filias suas demonibus.
38 Et effuderunt sanguinem mundum/sanguinem filiorum suorũ & filiarum suarũ quos
sacrificauerunt simulachris chanaan: & polluta est terra in sanguinibus.
39 Et coinquinati sunt in operibus suis: & fornicati sunt in operibus suis.
40 Et iratus est furor dñi[4] in populum suum: & abominatus est hęreditatem suam.
41 Et dedit eos in manu gentium: & dominati sunt in eos odientes eos.
42 Et afflixerunt eos inimici eorum: & humiliati sunt sub manu eorum.
43 Vicib⁹ multis liberauit eos: & ipsi rebellauerũt ĩ cõsilio suo/& hũiliati sũt ĩ iniqtate sua.

44 Et uidit in anguſtia eorum:audiente ipſo eorum ſuſpirium.
45 Et recordatus eſt eis pacti ſui:& pœnituit ſm multitudinem gratię ſuæ.
46 Et dedit eos ad miſericordias†:faciebus omnium captiuantium eos. †miſericordiis
47 Salua nos domine[4] deus noſter,& congrega nos de gentibus : ad confitendum nomini
ſanctitatis tuę/ad gloriandum in laude tua.
48 Bñdictus dñs[4] deus iſraelis ab ęterno & uſq; ęternũ:& dicet oĩs ppl̃s amen. halelu iah.

TItulus eſt.Halelu iah:hoc dſt laudate deum.Et verę materia pſalmi ſignificatur ꝙ eſt laus dei.Inuitat enim propheta filios iſrael ad laudandum deum propter bonitatem diuinam monſtratam eis multiplici gratia venię & multiplici fortitudine.affert.n.multas res geſtas ab exitu de ęgypto vſq; ad tẽpora dauidis ad conteſtandum dictas gratias & fortitudines.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Prophã filios iſrael inuitat ad laudãdũ deũ pp dei bonitatẽ / gratiã ac potẽtiã.tũ erga iuſtos : quorum beatitudinẽ ſtatuit ĩ bonitate electoꝝ/ĩ lętitia diuinę gẽtis/ĩ gl'iatiõe diuinę hęreditatis. Tũ erga peccatores pſẽs:quos ſepties ĩ deſerto/& multis vicibus in terra ꝓmiſſiõis liberauit/gratificauit &c̃.
¶ Perſona loquens propheta eſt.

COnfitemini domino.Diuiditur pſalmus in partes duas:ꝓpoſitiuã materię,& executiuã/ibi beatitudines. Proponit tria.ſ.inuitationẽ ad laudãdũ deum/confitemini dño.triplicem materiam laudis.ſ.bonitatem/quoniam bonus:gratiam/quoniã ęterno gratia eius:& potẽtiam/quã ab effectu appellat fortitudines dñi. Tertio difficultatem laudandi deũ.quis loquetur fortitudines dñi,auditam faciet oẽm laudem eius?quaſi dicat nullus ad hoc eſt idoneus.¶ Vbi nota ꝙ bonitas dei refertur ad intẽtionẽ ſeu volũtatẽ diuinã.& ſignificat̃ quoniã eſt bone voluntatis/qm̃ nõ vult niſi bonũ. Gratia autẽ refertur ad rationẽ benefaciẽdi:ꝙ.ſ.non ex beneficiis recæptis/nõ ex meritis/nõ ex indigentia,ſed ex gratia donat.Et hæc extendit̃ vſq; ad ęternum:vt inexhauſta & infatigabilis ſignificetur perpetuis tẽporibus.Fortitudines dęmum/vires potentes ad oẽm gratiam & ad omne benefacere ſignificant. Et hæc omnia laudabilia ita vt enarrari non poſſint ad ingerendum ea auribus auditorum proponuntur.excuſat enim ſe propheta a plena narratione.

¶ Beatitudines cuſtodientiũ. Incipit hic pars executiua tali ordine.Prĩo tractatur illa particula/quoniã bonus.Secundo gratia & fortitudo mixtim/ibi peccauimus. Tertio omnia ſimul / ibi benedictus.¶ Circa diſtinctionem huius pſalmi aduerte non ſepari partes in quibus tractatur de opere gratiæ & de opere fortitudinis,ſed interſecant ſeinuicem & miſcentur:quoniam in multis partibus ſimul vtrũq; tractat̃.Et ꝓpterea noli mirari ſi ordo ſolitus in aliis pſalmis/hic non exponitur.

Beatitudines cuſtodientium. Tractans propheta de bonitate atq; omnipotẽte gratia dei erga filios iſrael,inchoat ſuſpirando a beatitudine hominum/definiẽdo in quo conſiſtit.ſ.in cuſtodia iudicii & executione iuſtitiæ:hoc eſt in curam habendo iudicii tum diuini tum rectę rationis,& in tribuẽdo vnicuiq; quod ei debetur.¶ Et ſtatuit beatitudinem in principio tractatus conſiſtere in virtute fidei curam habẽtis diuinoꝝ iudicioꝝ & in executione iuſtoꝝ operũ. Tum vt inchoet ab effectu quaſi connaturali diuinę bonitatis.deus enim bonus/ quãtum ex ſe eſt iuſtos facit omni tẽpore homines & beat: ex defectu autem noſtro prouenit ꝙ non omnes omni tẽpore ſimus iuſti. Tum vt ex mõſtrato fine noſtro diſcernere poſſimus a quo deficimus & in quo peccauimus.peccata enim & iniqua opera contrariantur aut beatitudini quæ eſt finis/aut iis quæ ſunt ad finem:tractaturus ſiquidem eſt de multis peccatis quibus receſſimus ab huiuſmodi vera beatitudine.Et eſt ſermo de beatitudine vera pręſentis vitę.¶ Recordare.Deſcribit beatitudinem ipſam,nõ per modum deſcribentis ſed ſupplicantis/petẽdo illam.ita ꝙ propoſita beatitudine & in quo conſiſtit(hoc eſt quibus actibus noſtris compatur) modo deſcribit partes ipſius beatitudinis quinq;.Duas ex parte dei vt cauſas.ſ.beneuolentiã & viſitationẽ.& tres ex parte noſtri vt partes integrales:videre/lętari/& gloriari.Recordare mei domine in voluntate/hoc eſt in tua volitione qua vis populum tuum.Res nobis minus gratas nolumus,gratas autem volumus.Quos deus odit dicitur nolle eos:& quos amat dicitur velle eos.Et propterea quo ad ſenſum idem eſt dicere in voluntate populi tui & in beneuolentia populi tui.Et dixit hoc tum ad differẽtiam tẽporis maleuolẽtię:qñ.ſ.deus eſt iratus populo ſuo.petit.n.vt ſit memor ſui nõ in ira ſed in beneuolẽtia populi ſui.Et hæc eſt prima radix cuiuſcũq; boni noſtri.quia enim deus bene vult nobis/ideo boni ſumus ſeu ſimus:& nõ econuerſo. Tum ad differẽtiam diuerſarum beneuolentiarum.eſt ſiquidem alia dei beneuolẽtia,qua nihil odit eoꝝ quę fecit/& vult omnia eſſe.alia qua vult aliquibus proſperitates tẽporales.alia qua vult aliquibus vtrũq; bonum:ſpirituale.ſ.& tẽporale.Et hæc beneuolẽtia ſignificatur/addẽdo populi tui.¶ Viſita me/non moleſtando aut perdendo,ſed in ſalute tua/non humana.ad vidẽdũ in bonitate electoꝝ tuoꝝ.Põdera tres partes beatitudinis eſſe tres effectus beneuolentię & viſitationis diuinę.Primus eſt ad videndũ oculis mentis.in bonitate.Duplex poteſt eſſe conſtructio. Vel

ꝙ denotetur res visa:& sit sensus.ad videndum bonitatem electorum tuorum:hoc est ad essendum in bonis electorum tuorum.Ita ꝙ videre sumitur pro habere:iuxta vulgarē loquēdi modum quo deside ramus videre nuptias filiorum & similia:hoc ē interesse illis.Vel ꝙ significetur qualitas seu modus vi dendi.multi.n.vident in superbia cordis sui/multi in luxuria affectus sui.Describit propheta effectū di uinę visitationis esse videre in bonitate non qualicū͂ꝗ sed electorum dei:hoc est bonitate propria ani mis electorum.Et hæc visio extenditur tam ad bona q̄ ad mala quæ occurrūt vidēda.magnū siquidem donū gratiæ est videre tam bona q̄ mala in illa bonitate animi qua vident illa electi dei. ⁋Ad lętādū in lętitia gentis tuæ.Secūdus fructus secūdaꝗ pars beatitudinis est lętitia nō qualiscū͂ꝗ sed gentis di uinę/diuinam trahētis originē rōne diuinę gratię qua efficimur filii dei.Ad gloriandum cū hæredita te tua.Hæredes dei iidem sunt qui & electi & gens dei.Sed diuersa ratione.in hoc.n. perficitur beatitu do ꝙ gloriamur cū hæredibus dei,non in nobis sed in hæreditate diuinorum bonorū.Hæc omnia ꝑ missa ad lrām fuerant pro beatitudine ꝑsenti iudęorum obseruantium legem dei.Petit autem prophe ta hæc pro se/dicendo recordare mei:non ꝙ singularem doceat orationem,sed vt quēlibet pro propria beatitudine solicitum esse debere doceat.

Peccauimus.Tractantur hic mixtim ambę particulę.s.gratiæ & potētiæ:inchoando a necessitate gratię.Peccauimus/operando ꝑter aut cōtra finē nostrum:nec solū peccauimus,sed cum patribus no stris/imitātes eos.obliquauimus/non solū peccādo impedimētū ꝑstitimus nostrę beatitudini sed a re cto detorsimus actiones nostras.impie egimus.Dictio hebraica interꝑtata impie egimus/si latinitas admitteret sonat impiauimus.ita ꝙ peccato & obliquo addit impiam actionem/augēdo semper ora tionē.⁋Patres nostri.ibi fiat linea:& construatur sic.nō intellexerunt sepata.i.mirabilia tua in ęgypto. ita ꝙ ęgyptus significatur locus mirabilium nō intellectorum.Non sunt recordati multitudinis gra tiarum/quas feceras eis:& rebellauerunt super mare in mari rubro/videntes pharaonem cum ęgyptiis se persequentē anteq̄ transirent mare rubrum.Rebellauerūt inquam dicendo moysi. forsitan non erāt sepulchra in ęgypto,ideo tulisti nos vt moreremur in solitudine &c̄.exo.14.⁋Et saluauit eos.ecce gra tia.propter nomen suū/glorificādum:ad faciendum scire fortitudinem suam.ecce potentia. ⁋Et incre pauit in mari rubro.Modū saluandi describit ad similitudinē reꝑhendentis mare tanq̄ impeditiuum salutis populi sui.& aruit/mare:& fecit ire eos in abyssis/inter profundas aquas maris,velut deserto/ter ra arida.Et saluauit eos/sic,a manu odiētis/ęgyptii:& redemit eos a manu inimici.Et operuerūt aquæ/ multiplicato beneficio,angustatores eoꝝ/ęgyptios:ita ꝙ vnus ex ipsis non superfuit.Et crediderunt in verbis eius/dictis ꝑ moysen:cecinerūt laudē eius/post trāsitum maris rubri.cantemus domino &c̄.

Festinauerunt. Secundū crimen describitur.Festinauerunt/post tantam gratiam ad peccādum,obli ti sunt operum illius:ingratissimi tanq̄ obliti tot mirabiliū operū dei,nō expectauerunt consiliū eius/ scilicet dei.Crimen quo desiderauerunt comedere carnes/describitur a diffidentia diuini consilii:hocē diuinę prouidentię.diffisi sunt enim ꝙ deus sibi prouideret.Et propterea dicitur ꝙ non expectauerūt seu sperauerunt consilium dei/prouidentiam dei sibi prouidere.⁋Et desiderauerunt desiderium in de serto/hoc est desiderauerunt adimplere concupiscētiam gulę in deserto:& tentauerunt deum in solitu dinibus/dicendo. nūquid poterit deus parare mensam in deserto!⁋Et dedit eis petitionem ipsorū(ec ce gratia)dando coturnices nu.14.& misit maciem in animam eorum.ecce fortitudo dei.Moyses scri bit propter hoc crimen fuisse multos mortuos in sepulchris concupiscentię:sed non scribit qualis fue rit mors illa.Hic ꝓpheta nominat plagā illā maciē/dicendo.& misit maciem in aīam eoꝝ/in vitā eoꝝ. forte.n.repentina macie consumpti sunt qui per ingluuiem carnium peccauerant.

Et zelati sunt. Tertium crimen inuidię erga moysen & aaron.de quo nu.16.Et zelati sunt/inuidia co re dathan & abiron,moysen in castris/deserti de principatu:aaron sanctum domini/hoc est sanctifica tum dn̄o in summū sacerdotem de ipso summo sacerdotio.⁋Aperta est terra.ecce fortitudo dei in pu nitione.& deglutiuit dathan:& operuit super congregationē abiram.Et exarsit ignis in congregatiōe eorum.s.core &complicum:ad inflāmādum flamma impios.⁋Aduerte(vt alias dictum est)ꝙ nō pos sumus reddere numerum numero in vocabulo castrorum:quia apud nos caret singulari in illa signi ficatione.& propterea hic dicitur in castris:quum tamen textus hebreus habeat in castro.

Facient vitulum.Quartum crimen idolatrię scriptum exo.32.Facient vitulum.Futurū facient nō re spicit tempus psalmi,sed perseuerātiam in crimine denotat:non respectu immediate ꝑmissę inuidię, sed aliorum supradictorū criminum.In choreb/nomē est loci:& curuauerunt se conflatili/simulachro conflato fusorio opere adorando illud.⁋Et mutauerunt honorem eius/dei,in similitudinem bouis co medentis herbam.Obliti sunt/opere,dei saluatoris sui/ab ęgyptiis:facientis magna in ęgypto.Sepa ta.i.mirabilia in terra cham:terribilia super mare rubrum.exaggeratio est ingratitudinis. ⁋Et dixit/ deus moysi,ad delendum eos/propter hoc crimen.ecce potentia.Nisi moyses electus eius stetit in diui sione faciebus eius.Metaphoricus est sermo:tanq̄ deo ex vna parte existente vt deleret populum/& po pulo existente in altera,moyses posuerit se medium ad sepandam iram dei a populo.Et propterea sub ditur.ad auertendum iram eius a diruendo/a totali destructione populi.

Et despexerūt

Et despexerunt. Quintum crimen diffidentię & murmuris (quando reuersis exploratoribus noluerunt progredi ad terram promissionis) scriptum nu. 14. Et despexerunt in terra desiderabili / non æstimantes terram promissionis tam desiderabilem : non crediderunt sermoni eius / ꝙ deus daret sibi illam. Et murmurauerunt in tentoriis suis / faciamus nobis ducem & redeamus in ægyptum: non audierunt in voce domini / loquentes: moysen / iosue / chaleb. Et eleuauit manum suam ipsis. Ecce potentia. ad faciendum cadere eos / morte, in deserto. Et ad faciendum cadere semen eorum in gentibus: & ad dispergendum eos in terris. ⁋ Harum trium pœnarum sola prima locum habuit: dum omnes numerati mortui sunt in deserto / nullo eorum intrante terram promissionis. Reliquas pœnas cōminatas non mandauit executioni: vt sic etiam gratia locum haberet.

Et coniuncti sunt. Sextum crimen alterius idolatriæ / scriptum nu. 25. Et coniuncti sunt / sacris, baalpheor: & comederunt sacrificia mortuorum / hoc est immolata hominibus mortuis. de quorum numero erat baal. ⁋ Et fecerunt indignari / deū, in operibus suis : & creuit in eis mortalitas. ecce fortitudo puniens. Et stetit pinchas & iudicauit / facto interfectionis vtriusq; coeuntis: & est restricta mortalitas. ecce gratia cessantis mortalitatis. Et reputatum est ei / pinchas qui dicitur phinees, in iustitiam / ꝙ īterfecerit vtrunq;: non solum pro tunc, sed generationi & generationi vsq; æternum.

Et fecerunt. Septimum crimen ad aquas contradictionis / scriptum nu. 20. Et fecerunt indignari / ad modum indignantis se habere deum, super aquas litis : & fuit malum / pœnę & culpę, moysi propter eos / occasionaliter. Quia fecerunt rebellare spiritum eius / scilicet moysi. Rebellionem appellat incredulitatem in quam tunc lapsus est moyses. num de petra hac poterimus eiicere aquam? Et locutus est in labiis suis. Qui loquitur in labiis minus intelligitur: vtpote verba infra labia retinens. Sic describit locutum fuisse moysen: quia verba eius non clare sonabant incredulitatem propriā. Sed deus manifestauit illius incredulitatem. tum facto: quia in prima percussione virgę non exiuit aqua de petra. tum iudicio / dicendo quia non credidistis verbis meis &c̄.

Non deleuerunt. Hactenus propheta attulit septem crimina populi egressi de ægypto: modo transit ad crimina filiorum / hoc est eorum qui ingressi sunt terram promissionis. Verum non distincte numerat horum crimina sicut distinxit crimina patrum in numerum septenarium: sed narrat multis vicibus eos in crimen idolatrię incidisse, ac propterea multis vicibus punitos / & multis vicibus diuina gratia liberatos. Historias tot criminum / tot punitionum / tot gratiarum, inuenies in libro iudicum. ⁋ Non deleuerunt / patres nostri filii egressorum ex ęgypto, populos / chananęos : quos dixit dominus eis / delendos esse. Occasio criminum per hoc describitur. Et propterea subditur. Et commixti sunt in gentibus / idolatris non deletis: & didicerunt opera eorum. Ecce occasio criminis. ⁋ Et seruierunt simulachris eorum: Seruitus plus est q̄ adoratio. & fuerunt / gentes, eis / hebręis, impactioni / ad casum. Et immolauerunt filios suos & filias suas dęmonibus. dira seruitus. Et effuderunt sanguinem mundum : scilicet sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum quos sacrificauerūt simulachris chanaan: & polluta est terra / promissionis, in sanguinibus / humanis. Et coinquinati sunt in operibus suis : & fornicati sunt / fornicatione spiritus deserendo deum & adhęrendo dęmoniis, in operibus suis. ⁋ Et iratus est furor domini. Ecce fortitudo puniēs. & abominatus est hęreditatem suam / hoc est populum quem elegerat in hęreditatem. Et dedit eos in manu gētium / syrorum / moabitarum &c̄. & dominati sunt in eos odientes eos. Et afflixerunt eos inimici eorum &c̄. ⁋ Vicibus multis (ecce gratia) liberauit eos : & ipsi rebellauerunt / vicibus multis, in consilio suo: & humiliati sunt / vicibus multis, in iniquitate sua. ⁋ Et vidit in angustia eorum. Describit rationem gratiæ a videndo angustias eorum, & ab audiendo. audiente ipso suspirium eorum. Et a memoria abrahę. Et recordatus est eis / ad bonum eorum, pacti sui / cum abraham. Et demum a gratia. & pœnituit / ad similitudinem pœnitentis se habuit, ꝺm multitudinem gratiæ suæ. ⁋ Et dedit eos. Ecce effectus videndi / audiendi / recordandi / pœnitendi: scilicet dare eos ad misericordias faciebus omnium captiuantium eos. fecit enim ꝙ ii qui habebant eos captiuos / misericordes se exhibęrent captiuatis hebręis. Et intendit per hoc affluentiam diuinæ gratiæ tantam ꝙ non solum multis vicibus liberauit populum habitantem in terra promissionis a dominio principum gentilium : sed ꝙ etiam dispersos per mundum & abactos iudęos effecit gratiosos coram dominis suis.

Salua nos domine. Laudatis bonitate / gratia & potētia dei in supradictis: quia minus perfecta gratia est ꝙ dispersi bene videantur & tractentur / sed ad perfectionem gratiæ requiritur ꝙ reducantur ad patriam, ideo supplicat propheta deo pro collectione dispersorum. Salua nos domine deus noster, & congrega nos de gentibus / in quas dispersi sumus: ad confitendum nomini sanctitatis tuę, ad glori andum in laude tua. primum respicit deum: secundum respicit nos ꝺm deum.

Benedictus. Exequitur propheta id ad quod hortatus est alios: tractando omnia simul / gratias seu laudes deo exhibens pro omnibus. Benedictus / benedictione laudis / supple sit seu est, dominus deus israelis: ab æterno / a parte ante, & vsq; æternum / a parte post. & dicet omnis populus amen. i. vere: halelu iah / laudate deum. Amen.

VVLGATA EDITIO. Haleluiah.

COnfitemini domino: quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.
Dicãt qui redempti sunt a domino: quos redemit de manu inimici, de regionibus congregauit eos.
A solis ortu & occasu: ab aquilone & mari.
Errauerunt in solitudine in inaquoso: uiam ciuitatis habitationis non inuenerunt.
Esurientes & sitientes: anima eorum in ipsis defecit.
Et clamauerũt ad dñm cum tribularentur: de necessitatibus eorum eripuit eos.
Et deduxit eos in uiam rectam: ut irent in ciuitatem habitationis.
Confiteantur domino misericordias ęius: & mirabilia eius filiis hominum.
Quia saciauit animam inanem: & animam esurientem saciauit bonis.
Sedentes in tenebris & umbra mortis: uinctos in mendicitate & ferro.
Quia exacerbauerunt eloquia dei: & consilium altissimi irritauerunt.
Et humiliatum est in laboribus cor eorũ & infirmati sunt: nec fuit qui adiuuaret.
Et clamauerunt ad dñm cũ tribularentur: de necessitatibus eorum liberauit eos.
Et eduxit eos de tenebris & umbra mortis: & uincula eorum disrupit.
Confiteantur domino misericordias eius: & mirabilia eius filiis hominum.
Quia contriuit portas ęreas: & uectes ferreos confregit.
Suscępit eos de uia iniquitatis eorum: propter iniustitias enim suas humiliati sunt.
Omnem escã abominata est anima eorũ: & appropinquauerunt usq; ad portas mortis.
Et clamauerunt ad dñm cũ tribularentur: de necessitatibus eorũ liberauit eos.
Misit uerbum suum & sanauit eos: & eripuit eos de interitionibus eorum.
Confiteantur domino misericordias eius: & mirabilia eius filiis hominum.
Et sacrificent sacrificium laudis: & annuncient opera eius in exultatione.
Qui descendunt mare in nauibus: facientes operationem in aquis multis.
Ipsi uiderunt opera domini: & mirabilia eius in profundo.
Dixit & stetit spiritus procellę: & exaltati sunt fluctus eius.
Ascendunt usq; ad cœlos & descendũt usq; ad abyssos: aĩa eorum in malis tabescebat.
Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius: & omnis sapientia eorum deuorata est.
Et clamauerunt ad dñm cum tribularentur: de necessitatibus eorum eduxit eos.
Et statuit procellam in auram: & siluerunt fluctus eius.
Et lętati sunt quia siluerunt: & deduxit eos in portum uoluntatis eorum.
Confiteantur domino misericordias eius: & mirabilia eius filiis hominum.
Et exaltent eum in ecclesia plebis: & in cathedra seniorum laudent eum.
Posuit flumina in desertum: & exitus aquarum in sitim.
Terram fructiferam in salsuginem: a malicia inhabitantium in ea.
Posuit desertum in stagna aquarum: & terram sine aqua in exitus aquarum.
Et collocauit illic esurientes: & constituerunt ciuitatem habitationis.
Et seminauerunt agros & plantauerunt uineas: & fecerunt fructum natiuitatis.
Et benedixit eis & multiplicati sunt nimis: & iumenta eorum non minorauit.
Et pauci facti sunt: & uexati sunt a tribulatione malorum & dolore.
Effusa est contentio super principes: & errare fecit eos in inuio & non in uia.
Et adiuuit pauperem de inopia: & posuit sicut oues familias.

Videbunt recti & lętabuntur:& omnis iniquitas oppilabit os suum.
Quis sapiens & custodiet hęc. & intelliget misericordias domini?

¶ IVXTA HEBRÆVM. .CVII.

1 Propheta. CONfitemini domino[4]:qm̃ bonus/quoniam æterno gratia eius.
2 Dicent redempti dñi[4]:quos redemit ipsos de manu angustatoris.
3 Et de terris congregauit eos:ab oriente & ab occidente/ab aquilone & a mari.
4 ¶ Errauerunt in deserto/in solitudine uiam:ciuitatẽ habitationis non repererunt.
5 Esurientes etiam sitientes:anima eorum in ipsis collabetur.
6 Et clamauerunt ad dominum[4] in angustia eis:de angustiis eorum liberabit eos.
7 Et fecit ire illos in uiam rectam:ad eundum ad ciuitatem habitationis.
8 Confitebuntur domino[4] gratiam eius:& separata eius filiis adam.
9 Quoniam saturauit animam uacuam:& animã esurientem impleuit bono.
10 ¶ Sedentes in obscuritate & umbra mortis:alligati inopia & ferro.
11 Quia rebellauerũt sermonibus dei:& cõsiliũ excelsi despexerũt.
fuit
12 Et humiliauit in labore cor eorum : impegerunt/& non adiutor .
13 Et clamauerunt ad dominum[4] in angustia eis: de angustiis eorum saluabit eos.
14 Et faciet exire eos de obscuritate & umbra mortis:& uincula eorum dirumpet.
15 Confitebũtur domino[4] gratiam eius:& separata eius filiis adam.
16 Quia fregit portas ęris:& uectes ferreos incidit.
17 ¶ Stulti de uia rebellionis suę/& de iniquitatibus suis affligentur.
18 Omnem cibum abominabit̃ aĩa eorum:& appulerunt usq; portas mortis.
19 Et clamauerunt ad dñm[4] in angustia eis:de angustiis eorum saluabit eos.
20 Mittet uerbum suum:& medebitur eis/& saluabit de foueis eorum.
21 Confitebuntur domino[4] gratiam eius:& separata eius filiis adam.
22 Et sacrificabunt sacrificia confessionis:& narrabunt opera eius in laude.
23 ¶ Descendentes mare in nauibus:facientes opus in aquis multis.
24 Ipsi uiderunt opera domini[4]:& separata eius in profunditate.
25 Et dixit:& fecit stare uentum tempestatis,& eleuauit undas eius.
26 Ascendent cœlos/descendent abyssos:aĩa eorum in malo liquefiet.
27 Gyrabunt & mouebuntur quasi ebrius:& oĩs sapientia eorum absorbebitur.
28 Et clamauerunt ad dñm[4] in angustia eis:& de angustiis eorum educet eos.
in tranquillitatẽ
29 Faciet stare tempestatem tranquillitati:& siluerunt undę eorum.
30 Et lętati sunt:qm̃ quiescent/& deducet eos ad regionem uoluntatis eorum.
31 Confitebuntur domino[4] gratiam eius:& separata eius filiis adam.
32 Et exaltabunt eum in ecclesia populi:& in residentia seniorum laudabunt eum.
in desertũ in siccitatẽ
33 ¶ Ponet flumina deserto:& exitus aquarum siccitati.
in salsuginẽ
34 Terram fructiferam salsugini:a malicia habitantium in ipsa.
in paludẽ in fontes
35 Ponet desertum paludi aquarum:& terram siccitatis exitibus aquarum.
36 Et fecit habitare ibi esurientes:& formauerunt urbem habitationis.
37 Et seminauerunt agros & plantauerunt uineas:& fecerunt fructum culturę.
38 ¶ Et benedixit eis:& multiplicati sunt ualde,& bestiam eorum non faciet minui.
39 Et imminuti sunt & humiliati sunt:a sterilitate/malo & tristitia.

ſine via

40 Effundens deſpectionem ſuper principes: & errare eos faciet in uacuo/non uia.
41 Et ſubleuauit mendicum de paupertate:& poſuit quaſi ouem familias.
42 Videbunt recti/& lętabuntur:& omnis iniquitas clauſit os ſuum.
43 ¶ Quis ſapiens & cuſtodiet hęc:& intelligentur gratię domini[4].

Titulus nullus eſt. ¶ Circa materiam pſalmi aduerte tripliciter poſſe ĩtelligi. Primo vt narrentur res geſtę:vt pſalmus ipſe ſonare videtur.Et huic ſenſui obſtat,ꝙ non inuenitur hiſtoria verificãs huiuſmodi res geſtas vſq; ad tempora dauidis.¶ Secundo vt prophetẽtur tempora meſiæ. Et huic ſenſui obſtare videtur/ꝙ totus pene pſalmus exponendus eſſet metaphorice:ſcilicet ſub metaphora temporalium periculorum & malorum deſcribẽs ſpũalia mala ac pericula. ¶ Tertio vt deſcribanť diuerſa picula ac neceſſitates humanæ/quibus deus ſubuenit.Et huic ſenſui obſtare apparet.tũ ꝙ abſq; neceſſitate introduci videnť redempti a dño a quattuor mundi partibus/niſi hæc pericula ſpectauerint ad ipſos.tũ ꝙ abſq; neceſſitate adiunctũ videť in fine pſalmi/quis ſapiens & cuſtodiet hæc:quũ in hmõi periculis nõ ſit tã difficile inuenire ſapientẽ. Tũ qa minus apte videť repeti quater/cõfitebunť dño &c̃. ſi de corporalibus tm̃ piculis agiť ſine miraculis. ¶ Quocirca media gradiendo via,videť mihi exponẽdus pſalmus iſte ad literam de diuina ꝓuidentia:quę ſua bonitate & gratia ſuccurrit hoĩbus bonis & malis recurrẽtibus ad deum in tribulationibus ſuis,& nihilominus dat bona bonis & mala malis. certum eſt enim ex ipſa lectione pſalmi ꝙ hæc eſt materia pſalmi.Prudẽtis tñ lectoris guſtui relinquo an pericula/mala & bona in hoc cõmemorata pſalmo,ſint corporalia iuxta proprietatem verborũ/an ſpũalia ad lr̃am ſignificata metaphorice per corporalia.nobis.n.ſufficit habere ſic materiã pſalmi.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta prędicit redemptos vndiq; & cõgregatos a dño/laudaturos deũ propter bonitatẽ & gratiã eius.tum quia tribulatos clamãtes ad ſe liberauit a quattuor malis:vagationis in deſerto/captiuitatis/ęgritudinis/& fluctuoſę nauigationis.tum quia contulit iuſtis quattuor bona:fertilitatis/multiplicationis/exaltationis & lętitiæ:horumq; oppoſita iniquis.

¶ Perſona loquens propheta eſt.

Confitemini.Diuidiť pſalmus in partes duas:propoſitiuam materiæ,& executiuã/ibi errauerũt. ¶ Proponiť laus dicenda a redemptis & cõgregatis ex quattuor mundi partibus.Laus inquam dei ex duplici capite.ſ.qm̃ bonus,& qm̃ in æternũ gratia eius.Aduertẽdũ eſt enim ꝙ pſalmus incipit a ſecundo verſiculo:ſcilicet.Dicẽt redempti dñi/vt redemptoris,quos redemit &c̃.& nõ ſolũ redemit ſed cõgregauit de terris:nõ ex vna plaga mũdi,ſed ex oĩbus quattuor/oriẽte/occidẽte &c̃.Dicẽt inquã iſti redempti & cõgregati laudãdo deũ.confitemini dño/cõfeſſione laudis:qm̃ bonus/rõne bonitatis, qm̃ æterno gratia eius/gratis donãs. Vbi videre prudens lector potes materiã pſalmi cõprehendere redemptos & cõgregatos vndequaq;/gratias agentes deo tum rõne bonitatis tũ rõne gratiæ.¶ Et ſi de corporali redemptione ac congregatione placet intelligere,habes textum iudicum.z.iratus dominus tradidit eos in manus diripientium,qui vendiderunt eos hoſtibus qui habitabant per gyrum.In quo omnes quattuor mundi plagę compręhenduntur.

¶ Errauerunt. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractať illa particula/qm̃ æterno gratia eius/quo ad redẽptos & cõgregatos.Secũdo illa/qm̃ bonus/ibi ponet flumina. ¶ Aduerte primo pro claritate & materię & ordinis/ꝙ ꝓpheta tractans hic de ꝓuidẽtia dei ĩtẽdit tractare duo. Primũ q̃ vniformiter diuina gratia ſe habet ad tribulatos clamãtes ad deũ tã iuſtos q̃ pctõres. Secundum q̃ difformiter ſe habet diuina bonitas ſm ſe & ad malos.Et primo tractat primũ,ſecundo ſecũdum:quum tamen ſm naturę ordinẽ prior ſit difformis habitudo dei ad nos hinc(hoc eſt quantũ eſt ex parte bonitatis eius)& inde(hoc eſt ſm ꝙ exigit malicia hoĩum)q̃ ſit vniformis habitudo dei ad bonos & malos tribulatos clamãtes ad deũ.qm̃ in illa habitudine nõ concurrũt niſi bonitas dei & malicia hoĩum: in iſta aũt vltra hæc adiungiť recurſus hoĩum ad deũ:in quo includiť pœnitentia peccatorum. Vñ ꝓpheta retrogrado procedit ordine:prius tractans vniformem dei gratiam ad bonos & malos tribulatos clamantes ad deũ/iuxta quattuor tribulationum genera:& deinde q̃ difformiter deus ſe habet ad bonos & malos.¶ Nota ſecundo circa hæc quattuor tribulationũ genera ſubiuncta,ꝙ primũ & quartũ nõ reſtringunť ad pctõres/ſed vt mala cõia iuſtis & iniuſtis narranť: vt patet in litera ex eo, ꝙ nulla ſit mentio peccati tam in primo de vagatione in deſerto/q̃ in quarto de nauigatione fluctuoſa. Secundum autem & tertium de captiuitate & ęgritudine/iniquis approprianť:vt expreſſe patet in litera. Vnde ex his habes ꝙ de vniformitate diuinę gratię ad tribulatos bonos & malos clamantes ad deum ꝓpheta loquitur:deſcribens eos vniformiter liberatos. ¶ Nota tertio ꝙ in ſingulis iſtorum quattuor propheta ſimili modo procedit.Ita ꝙ in ſingulis diſtinguit particulas quattuor.primam narratiuam tribulationis.ſecundam recurſus ad deum:tertiam beneficii diuini:quartam gratiarum actionis.

¶ Tractans itaq; primum malorũ genus cõſiſtens in vagatione errando per vias/colligit mala multa.

Errauerūt|redempti & cōgregati,in deserto.prima mala conditio.in solitudine viam:& rursus ciuitatē
habitationis nō repererūt|nec viā repererūt nec ciuitatē habitatā.quę sunt duo alia mala iter agentiū.
Esurientes etiā sitiētes|sine cibo & potu ad cumulū maloꝝ:aīa eorum in ipsis collabet̃:hoc est semiani/
mis fiet vita eoꝝ ad similitudinem cadentiū velut deficiente spū.Et futurum collabet̃|refert̃ ad p̃teritas
perpessiones maloꝝ.Hæc est narratio mali.¶ Et clamauerūt ad dn̄m(ecce recursus ad deum)in angu
stia eis:de angustiis eoꝝ liberabit eos.Ecce beneficiū diuinū.Et futurū liberabit|respicit ptm̃ clamaue/
runt.Et fecit ire illos in viā rectā,ad eundū ad ciuitatē habitationis.gratiam vię & ciuitatis concessit.
Confitebunt̃(ecce gratiarūactio)liberati,dn̄o gr̃am eius|qua eos liberauit:& cōfitebunt̃ iidem libera/
ti separata.i.mirabilia eius|scilicet dei,filiis adā.ita ꝙ gratias agendo laudabūt deū de concessa gr̃a,&
annūciabunt hoībus mirabilia dei.Et hoc ne oporteat repetere intellige in sequentibus: quater enī re/
petit̃ hic versiculus.¶ Quia saciauit aīam vacuā,& aīam esurientē impleuit bono .Secūdum numerū
maloꝝ prius enumeratoꝝ enumerata quoq; sunt bona.nā & via recta & ciuitas habitationis descri/
pta est:& supererat respōdere esurienti ac sitienti & demū collabenti animæ.Vtriq; modo respondetur.
collabenti quidē implendo aīam vacuā:appetenti aūt cibum & potū|saciādo aīam bono.¶ Et aduer/
te hic duo.Alterū est ꝙ versiculus iste anteponēdus est p̃cedenti:quia est cōplementū beneficii, qđ p̃ce
dit gratiarūactiones.Alterū est ꝙ tacite ꝓpheta insinuat idem esse esurire ac sitire aīam|& aīam colla/
bi:ex hoc ip̄o ꝙ cōmutat vocabula propria.nā debuisset dicere.quia impleuit aīam vacuā,& animam
esuriētē saciauit bono.& tn̄ ꝑmutauit hæc verba:scilicet saciauit & impleuit.

¶ **Sedentes in obscuritate.** Secundū afflictionis genus tractat:consistēs in malo carceris|inopię &
hmōi.Sedentes in obscuritate & vmbra mortis|prę se ferente mortē:alligati inopia|rerū,& ferro|vincu
loꝝ.Aduerte ꝙ nominatiui sedētes & alligati suspēdunt̃ vsq; ad verbū confitebunt̃|inferius subiungē/
dū.Quia rebellauerūt(ecce culpa cā afflictionis)sermonibus dei|per inobediētiam:& cōsilium excelsi|
dei,despexerunt.Et humiliauit in labore cor eoꝝ(adhuc ꝓsequit̃ narratiuam afflictionis)impegerūt|
cadendo,& nō adiutor|supple illis fuit.¶ Et clamauerūt(ecce recursus peccatoꝝ ad deū)ad dn̄m in an
gustia eis:de angustiis eorum saluabit eos.Et faciet exire(ecce beneficium)eos de obscuritate & vmbra
mortis:& vincula eorū dirumpet.¶ Hic apponendus esset qui postea sequitur versiculus . Quia fregit
portas æris:& vectes ferreos incidit.hoc enim spectat ad complemētum beneficii.Et demum gratiarū
actio.confitebunt̃ dn̄o gratiam eius:& separata eius filiis adam.

¶ **Stulti de via.** Tertium tribulationis genus|consistens in ęgritudine aīę vel corporis|describit̃.Di/
xi aūt sub disiunctione aīæ vel corporis:qa tribulatio hæc sub spē ęgritudinis manifestat̃ . tum dicen/
do|oēm cibū abominabit̃ aīa eoꝝ.tū dicendo|mittet verbū suū & medebit̃ eis.medicina enim ęgritu/
dini opportuna est.Et rursus eadē tribulatio sub appellatione stultitię introducit̃|dicendo stulti de via
rebellionis.stultitia enim ęgritudo animi est.¶ Vtcunq; sit,narrat̃ simul malū eoꝝ cū cā.Stulti|caren/
tes iudicio eoꝝ quę vere eis sunt vtilia,affligent̃ tum de via rebellionis suę|tū de iniqtatibus suis . Re/
bellio crimē significat contra deū:iniquitates aūt crimina cōtra proximum . Oēm cibum|siue aīæ siue
corporis,abominabit̃ aīa eorū:& appulerunt vsq; portas mortis.¶ Et clamauerūt|resipiscētes a stulti/
tia,ad dn̄m in angustia eis:de angustiis eoꝝ saluabit eos.Mittet verbum suū.Ecce beneficiū.verbū in/
quā quod in principio erat apud deum & erat deus.vel eloquiū suum internę inspirationis in men/
tes eorum.vel verbum suū|curationem suam:& medebit̃ eis,& saluabit a foueis eorum|hoc est a sepul/
chris ad quę appropinquauerunt appellendo vsq; ad portas mortis.¶ Confitebuntur domino gra/
tiam eius:& separata eius filiis adam.Et sacrificabunt sacrificia confessionis|qui prius stulti fuerūt ꝓ/
pter crimina:& narrabunt opera eius in laude|cantando.

¶ **Descēdentes mare in nauibus.** Quartum tribulationis genus|consistens in fluctuosa nauiga/
tione|describitur.Facientes opus in aquis multis,ipsi viderunt opera domini:& separata eius in pro/
funditate|aquarū.¶ Hæc sunt mirabilia opera dei.Et dixit|pręcępit deus:& fecit stare|velut ad pugnā/
dum,ventum tēpestatis:& eleuauit vndas eius|maris.Ascendent cœlos,descendent abyssos.Post ope/
ra procellarum|describitur motus ipsorum nauigantium:dum naues modo ascendunt euectę ab vn/
dis,& modo descendunt.Et hyperbolico sermone dicuntur ascendere in cœlos & descendere in abys/
sos.¶ Anima eorum in malo liquefiet ; Describuntur consequenter passiones internę nauigantium:
inchoando a timore quo anima eorum dissoluitur velut res quę liquefit.timor enim mouet humores
versus partes inferiores:quod est quodāmodo liquefieri . Gyrabunt|motu humorum & phantasiæ:&
mouebuntur|intus,quasi ebrius.ad literam nauigantium capita gyrare videntur . & omnis sapientia
eorum absorbebitur:fugit enim ab eis sapere in huiusmodi perturbationibus.¶ Et clamauerunt(ec/
ce recursus) ad dominum in angustia eis:& de angustiis eorum educet eos.ecce beneficium in genere.
Faciet stare tempestatem(describit beneficia in specie)tranquillitati|hoc est quiescere:& siluerunt vn
dę eorum.Et lætati sunt|qui prius timuerunt &c̃.quoniam quiescent|ipsi:& deducet eos ad regionem
voluntatis eorum.i.quo desiderant ire.Confitebuntur.gratiarumactio vt supra.Et exaltabunt eum|li/
berati a fluctibus maris,in ecclesia populi|hoc est publice coram populo:& in residētia seniorum lau/

dabūt eū.grās agent laudando deum non solum coram populo,sed etiam coram senioribus publicē residētibus/tanq̄ in loco graui. ¶ Hactenus de prouidentia dei circa quattuor genera periculorum. Quæ si diligentius perspecta fuerint,sic distinguuntꝫ ꝙ extrema(primum scilicet & quartum)pericula ac discrimina viarum tractant.primum itineris terrestris:quartū maritimi.Duo vero media manē tiū hoīum mala describūt.Secūdū quidē passiones extrīsecas.s.vinculoꝝ/carceris/inopiæ & hmōi. Tertiū aūt passiones internas:ęgritudinis/nausçę cibi & potus/stultitię &c̄.A quibus oībus ꝓm planū lr̄æ textū liberati sunt illi qui in principio psalmi redempti & congregati dicuntur.

Ponet flumina. Tractatur hic illa particula/quoniam bonus:manifestando ꝙ diuina bonitas difformiter se habet quantum est ex se & quantum est ex malicia hoīum/nulla facta mentione de clamore ad deū aut de pœnitentia. ¶ Tractatꝫ aūt hmōi diuinæ bonitatis diuersa habitudo ꝓm quattuor cōtrarietates.Prima est ꝓm fertilitatem & sterilitatem:inchoans a sterilitate prius in aquis. Ponet/deus, flumina deserto:hoc est faciet flumina arida sicut desertum:& exitus aquarū siccitati/& siccabit fontes aquarum.Deinde quo ad terram.Ponet terram fructiferam salsugini/ac per hoc reddet infructuosam, a malicia habitantium in ipsa.Ecce ratio sterilitatis.¶ Quo contra de fertilitate.Ponet/ex sua bonitate,desertum paludi aquarum:& terram siccitatis exitibus aquarum.Et hoc quo ad aquas. Et fecit habitare ibi esurientes/qui prius esurierant.Et hoc quo ad habitatores.& formauerūt vrbem habitationis. Et seminauerūt agros & plantauerunt vineas:& fecerunt fructum culturę/hoc est terrę cultę.Et hoc cōtra id quod dixerat terram fructiferam in salsuginem.

¶ Et benedixit eis. Secunda contrarietas est penes multum & paucum.Et inchoat a multiplicatione.Et benedixit/deus,eis/iustis ex bonitate sua,& multiplicati sunt valde: & bestiam eorum/animalia eorum,non faciet minui.Minus dicit & plus significat: scilicet faciet multiplicari.¶ Quo contra. Et imminuti/propter maliciam hominum sunt,& humiliati sunt/homines & bestiæ: a sterilitate/malo & tristitia. Sterilitas malum est ab intrinseco/contrarium multiplicationi. Malum sonat omne genus nocumenti extrinseci:siue ab aeris intemperie/siue a prędonibus &c̄. Et hoc contrariatur etiam multitudini possessę. Tristitia demum malum internę passionis contrarię vitali motui sonat. ¶ Per quę tria videtꝫ ꝓpheta describere causas vniuersas diminutionis & depressionis hoīum & aīaliū.

¶ Effundens. Tertia contrarietas describitur penes depositionem & exaltationem:qua scilicet deposuit potentes de sede & exaltauit humiles. Effundēs/deus,despectionem super principes/propter maliciam eorum.multa magnaqꝫ despectio diuina significatur describendo. effundens despectionem super principes/eos qui principantur.Et errare eos faciet in vacuo non via. Effectus diuinæ despectionis quum deponit principes/est excęcatio significata per errorem in vacuo non via:hoc est ad similitudinem errantium in loco vacuo sine via.qui velut cęci discurrunt/consulunt/agunt. In qua metaphora nota triplex malum:vagationis errando per totum in vacuo loco.nam locus plenus arborum seu culturę cuiuscunqꝫ,quantum habet pleni/tantum non habet spatii errādi. Et ne putares vagationem in loco quidem vacuo sed per vias multas,apposuit non via/hoc est nulla via in ipso vacuo existente:vt sic plenam excęcationis pœnam intelligeremus.¶ Quo contra. Et subleuauit/ex sua bonitate,mendicum de paupertate:& posuit quasi ouem familias.hoc est diriget non solum pauperem exaltatum,sed etiam familias eius quasi ouem/velut gregem ouium. In quo significatur diuina cura ac solicitudo erga exaltatum pauperem & familiam eius. Et hoc directe contrariatur excęcationi errantis in vacuo.

¶ Videbunt recti. Quarta contrarietas describitur penes lætitiam & confusionem. Videbunt/hæc supradicta,recti/corde,& lætabuntur. Quo contra.Et omnis iniquitas clausit os suum/præ confusione.confusorum enim est tacere.

Quis sapiens. Conclusio totius psalmi est. Quis sapiens/hoc est recte sentiēs de suprema omnium causa/deo scilicet & diuina prouidentia,& custodiet hęc/curam habebit horum diuinorum operum in hoc psalmo descriptorum:& intelligentur gratię domini.Ecce effectus sapientis.Si enim inueniantur sapientes curam gerentes operum dei,efficient vt intelligantur non solum a se sed a populis gratię dei/quas continuo hominibus impartitur.Et dixit quis sapiens interrogatiue seu optatiue:q̄a nō facile inueniuntꝫ hmōi sapientes,& quia cupit inueniri hmōi sapientes. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum psalmus dauid. CVII.

PAratum cor meum deus/paratum cor meum:cantabo & psallam in gloria mea.

Exurge psalterium & cithara:exurgam diluculo.

Cōfitebor tibi in populis domine:& psallam tibi in nationibus.

Quia magna est sup cœlos misericordia tua:& usqꝫ ad nubes ueritas tua.

Exaltare super cœlos deus/& super omnem terrã gloria tua:ut liberentur dilecti tui.
Saluum fac dextera tua & exaudi me:deus locutus est in sancto suo.
Exultabo & diuidã sichimã:& conuallem tabernaculorum dimetiar.
Meus est glaad & meus est manasses:& ephraim susceptio capitis mei.
Iuda rex meus:moab lebes spei meę.
In idumęam extendam calciamentum meũ:mihi alienigenę subditi sunt.
Quis deducet me in ciuitatem munitã:quis deducet me usq; in idumęam?
Nonne tu deus qui repulisti nos:& nõ exibis deus in uirtutibus nostris?
Da nobis auxilium de tribulatione:quia uana salus hominis.
In deo faciemus uirtutẽ:& ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Canticum psalmi dauidi. CVIII.

1 Propheta. PAratum cor meũ deus†:cantabo & psallã/etiã honor meus. † dij
2 Expergiscere uiola & cithara:expergiscar diluculo.
3 Confitebor te in populis domine[4]:& cantabo te in regnis.
4 Quoniam magna super cœlos gratia tua:& usq; cœlos ueritas tua. † dij
5 Exaltare super cœlos deus†:& super omnem terram honor tuus.
6 ¶Propter hoc [quod] liberabuntur amici tui:salua dextera tua/& responde mihi.
7 Deus†locutus est in sanctitate sua. Promissio diuina. gaudebo:diuidam sichem/& ual- † dij
lem suchoth dimetiar.
8 Mihi galaad & mihi menasseh:& ephraim fortitudo capitis mei,iuda pręceptor meus.
9 Moab lebes lauacri mei:sup edom proiiciã calceũ meũ,super philistim clangam.
10 Propheta. Quis ducet me in ciuitatem munitionis?quis duxit me usq; edom?
11 Nonne tu deus†?reliquisti nos,& nõ exibis deus † in exercitibus nostris. † dij † dij
12 Para nobis auxilium ab angustatore: [quia] uana solus hominis.
13 In deo†faciemus exercitum:& ipse conculcabit angustatores nostros. †dijs

TItulus est.Canticum psalmi dauidi.Qui patet ex superius dictis.
¶Circa materiam psalmi aduerte q psalmus iste singularissimus est:qm̃ cõpositus est de verbo ad verbũ ex extremis partibus duoꝝ psalmoꝝ:scilicet,57.&.60.Prima siqdem pars huius psalmi vsq; ad versiculũ illũ/ppter hoc liberabunt amici tui/sumpta est ex vltima parte psalmi.57.tractantis de dauide in spelunca latente ppter psecutionem saulis.totũ vero residuũ psalmi huius sumptũ est ex vltima parte.60.tractãtis de desiderata victoria sup idumęos & ammonitas:vt ibi declaratũ fuit.Et qa in hoc vr cõsistere huius psalmi materia(qa totus pene circa hoc occupat)ideo eadẽ ẽ materia huius psalmi &.60.scilicet desiderata a dauide victoria sup ammonitas & idumęos.Differũt tñ hi psalmi ĩter se quo ad ꝑparatoria:qm̃ ibi ppheta plorat casum suoꝝ hebręoꝝ cęsoꝝ ab idumęis:& plorãdo trãsit ad petẽdũ victoriã attenta pmissione diuina.hic vero inchoata ꝑparatione aĩ sui ad laudandũ deũ,tũ sup cõmunibus bñficiis,tũ spãliter collatis liberãdis amicis eius:& sic trãsit ad petẽdũ victoriã/attẽta similiter diuina pmissione.¶Est igit materia huius psalmi ad lrãm oblatio & tãq̃ quoddã votũ dauidis ad laudãdũ deũ:dauidis inquã petẽtis victoriã sup idumęos & sup regiã vrbẽ ammonitaꝝ rabath.

¶SVMMARIVM EST.

¶Propheta offert deo cor/honorẽ ac cantũ paratũ.tũ ex magnitudine dei sup cœlos & ĩferiora.tũ ob liberationẽ amicoꝝ dei ab hostibus iuxta reuelationẽ diuinã de ꝓspitate dauidis regis.Et recognoscẽs solã diuina ope posse vĩcere,cõfidit ĩ deo q pugnabit p se & cõculcabit hostes/idumęos & ãmonitas.
¶Persona loquens propheta est:referens tñ diuinam promissionem.

PAratum.Diuidit psalmus in partes duas:ppositiuam materię,& executiuã/ibi expgiscere viola.
¶Proponit tria:oblationẽ cordis sui/paratũ cor meũ:oblationẽ honoris sui/etiam honor meus: oblationẽ laudis diuinę/cãtabo & psallã.Reuoca ad memoriã dicta in psalmo.60.scilicet q dauid capta syria fecit sibi nomẽ/hoc est arcũ triũphalẽ(vt dr.2.reg.8.)& q credidit pp hãc vanitatẽ cęsas fuisse ab idumęis custodias hebręoꝝ.Vñ qa peccauit in corde vano & honore mundano,ideo nunc medi-

camenta pœnitētię proponit:parati cordis/parati honoris/& parati cantus deo.quādoquidē & cor & honor & cantica lętitię minus data sunt deo:dum exhibita sunt in triūpho vanitatis.

¶ Expgiscere viola. Incipit hic ps executiua tali ordie. Prio tractat̃ illa pticula/cātabo & psallā. Secūdo ambę illę simul/paratū cor meū ēt honor meus/ibi qs ducet me. ¶ Circa cantū itaq; primo excitat organa musica(expgiscere viola & cithara)p psopopœiā iuitās ad laudē diuinā. ¶ Expgiscat diluculo. Promittit secūdo ppriā vigilātiā sūmo mane ad cātādū deo. ¶ Cōfitebor te. Declarat tertio corā qbus laudabit. Cōfitebor/nō me, sed te ī ppl'is dñe:& cātabo te ī regnis. ¶ Qm̃ magna. Explicat materiā laudis. primo ex cōibus. Qm̃ magna sup cœlos gr̃a tua/ī iis q hitāt cœlos:& vsq; cœlos/iferiores.s. ignē & aerē, veritas tua. iō cōfitebor dicēs tibi. Exaltare/nō ī teipo sed ī laudibus creaturarū tuarū, sup cœlos deus cognitus:& sup oēm terrā/exaltet̃, honor tuus. Et itēdit dicere. Laudabo te corā oibus:ex hoc qdē q magnus es sup cœlos & aerē/q glorificeris cōiter sup cœlos & terrā. ex hoc āt q spāl'r li̇babis amicos tuos, cātabo aliud cāticū.s. salua dextera tua & rñde mihi. ¶ Vide singula. Gr̃a dei an sit sup cœlos/multū latet. & ppea ppheta descripsit eā magnā sup cœlos:qm̃ sup cœlos ē s̄m magnū gr̃ę effectū, btitudinē.s. angelorū. Et sitr̃ veritas dei an extēdat̃ ad sphęrā rerū mutabiliū latet. & ppea ppheta veritatē dei ifallibilē descripsit extēdi ad iferiora. Et hic tāq̃ vl'i puisori mediāte gr̃a & veritate, cātare pmittit glorificādū deū & sup cœlos & sup terrā. Ob spālē āt curā dei de amicis suis(.s. ob hoc q liberat amicos suos:hoīes colētes ipm/credētes ī ipm/& charitatis amicitia iūctos ipsi)spāle pmittit cāticū:laudādo q saluauit eos deus ppria dextera:h̄ ē spāl'r pugnādo p eis/ad silitudinē hoīs pugnātis dextera ppria. hoc.n. spālissimū mōstrat auxiliū. Nec solū laudabit singularissimā salutē ex dextera eius, sed ēt rñsionē diuinā:hoc ē q rñderis facto qd̄ reuelatōe spāli pmisisti. Hoc.n. spāle cāticū signat̃ subiūgēdo. Propter hoc liberabūt̃ i. pp h̄ q liberabūt̃ amici tui, cātabo h̄.s. salua dextera tua/q ex cōib' cātaui exaltat̃ sup cœlos, & rñde mihi/facto. ¶ Deus locutus ē ī sctitate sua. Totū h̄ reliquū psalmi expositū ē ī psal.60. & iō vide ibi. Amē.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori dauid psalmus. CVIII.

DEus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est.
Locuti sunt aduersum me lingua dolosa & sermonibus odii circundederūt me:& expugnauerunt me gratis.
Pro eo ut me diligerent detrahebant mihi:ego autem orabam.
Et posuerunt aduersum me mala pro bonis:& odium pro dilectione mea.
Constitue super eum peccatorem:& diabolus stet a dextris eius.
Cum iudicatur exeat condemnatus:& oratio eius fiat in peccatum.
Fiant dies eius pauci:& episcopatum eius accipiat alter.
Fiant filii eius orphani:& uxor eius uidua.
Nutantes transferantur filii eius & mendicent:& eiiciantur de habitationibus suis.
Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius:& diripiant alieni labores eius.
Non sit illi adiutor:nec sit qui misereatur pupillis eius.
Fiant nati eius in interitum:in generatione una deleatur nomen eius.
In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini:& peccatum matris eius non deleatur.
Fiant cōtra dominum semper,& dispereat de terra memoria eorum:pro eo q nō est recordatus facere misericordiam.
Et persecutus est hominem inopem & mendicum:& compunctum corde mortificare.
Et dilexit malectionem & ueniet ei:& noluit benedictionem & elongabitur ab eo.
Et induit maledictionem sicut uestimentum:& intrauit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius.
Fiat ei sicut uestimentum quo operitur:& sicut zona qua semper pręcingitur.
Hoc opus eorū qui detrahūt mihi apud dñm:& qui loquunt̃ mala aduersus aīam meam.
Et tu dñe dñe fac mecum propter nomen tuum:quia suauis est misericordia tua.
Libera me quia egenus & pauper ego sum:& cor meum conturbatum est intra me.

Sicut umbra cum declinat ablatus sum:& excussus sum sicut locusta.
Genua mea infirmata sunt a ieiunio:& caro mea immutata est propter oleum.
Et ego factus sum opprobrium illis:uiderunt me & mouerunt capita sua.
Adiuua me domine deus meus:saluum me fac propter misericordiam tuam.
Et sciant quia manus tua hæc:& tu domine fecisti eam.
Maledicēt illi & tu benedices:q īsurgūt in me cōfundētur, seruus autē tuus lętabitur.
Induantur qui detrahunt mihi pudore:& operiantur sicut diploide confusione sua.
Confitebor dño nimis in ore meo:& in medio multorum laudabo eum.
Quia astitit a dextris pauperis:ut saluam faceret a persequentibus animam meam.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Vincenti dauidi psalmus. CIX.

1 Propheta. DEus laudis meę:ne tace.
2 Quia os impii & os doli super me aperuerunt: locuti sunt mecum
lingua falsitatis.
3 Et uerbis odii circundederunt me:oppugnauerunt me sine causa.
4 Pro amore meo impedient me:ego [sum] oratio.
5 Et posuerunt super me malum pro bono:& odium pro dilectione mea.
6 Constitue super eum impium:& satan stabit super dextera eius.
7 In iudicari suo exibit impius:& oratio eius erit peccato.
8 Erunt dies eius pauci: prępposituram eius accipiet alter.
9 Erunt filii eius pupilli:& uxor eius uidua.
10 Et uagādo uagabūtur filii eius:& petent & quęrent de destructionibus suis.
11 Illaquęabit mutuator omne† quod [est] ipsi:& prędabuntur alieni laborem eius. †omni
12 Non erit, ipsi trahens gratiam:& non erit miserans pupillos eius.
13 Erit posteritas eius incisioni:in generatione altera delebitur nomen eorum.
14 Memorabitur iniquitas patrum eius ad dominum[4]:& peccatū matris eius nō delebit.
15 Erunt contra dominum[4] continue:& incidetur de terra memoria eorum.
16 Propterea ꝙ non est recordatus facere gratiam:& persecutus est uirum pauperē & mē
dicum & contritum corde, ad interficiendum.
17 Et dilexit maledictionē, & uenit ei:& nō cōplacuit in benedictione, & elōgata ē ab eo.
18 Et indutus est maledictione quasi uestimento suo:& ingressa est quasi aquæ in medium
eius, & quasi oleum in ossa eius.
19 Erit ei quasi pallium [quo] amicietur:& cingulo [in cingulū quo] continue cinget ipsam [circū se].
20 Hęc operatio impedientium me a domino[4]:& loquentium malum super animā meā.
21 Et tu dñe[4], dñe† mi fac mecū propter nomen tuū:quoniā bona gratia tua libera me. †dñi mei
22 Quoniā pauper & mendicus ego:& cor meum uulneratū est in medio mei.
23 Sicut umbra, sicut inclinari eius [umbre] ductus fui: excussus [fui] quasi locusta.
24 Genua mea impegerunt a ieiunio:& caro mea macruit a seruitio.
25 Et ego fui opprobrium eis:uidebunt me, mouebunt caput suum.
26 Adiuua me domine[4] deus meus:salua me ꝯm gratiam tuam.
27 Et scient quoniam manus tua hęc:tu domine[4] fecisti eam.
28 Maledicēt illi, & tu bñdices:surrexerunt, & cōfusi sūt, & seruus tuus lętabitur.
29 Induentur impeditores mei erubescentia:& amicientur quasi pallio confusione sua.

30 Confitebor dominum[4] ualde in ore meo:& in medio multorum laudabo eum.

31 Quoniam stabit dexterę mendici:ad saluandum a iudicantibus animam eius.

TItulus est. Vincenti dauidi psalmus. De quo vt supra.

¶ Materia psalmi ex autoritate petri apostoli act. 1. habetur. Inducit.n. oportere impleri pphetiã dauidis, surrogãdo iudę pditori duodecimum apl'm, dicens. Oportet impleri scripturam quã prædixit spiritussanctus per os dauid de iuda, qui fuit dux eorum qui cõprehẽderũt iesum: scriptum est.n. ĩ libro psalmorum, & episcopatum eius accipiat alter. quod in octauo huius psalmi versiculo habet. ¶ Ex quo iuncto contextu psalmi, facile apparet christum esse q loqtur in hoc psalmo: cõmemorãdo iniquitatem persequentium ipsum, & petendo resurrectionem suam ac illius manifestationem.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta in persona christi patiẽtis recurrit ad deũ: cõmemorans tum dolosas tum impias iudęorum persecutiões. & petẽs primum resuscitari a mortuis, tum ob diuinã grãm, tum ob merita passiõis suę: deinde manifestari gloriose resurrectionem suã, cũ multorũ salute & confusione contradicentiũ.

¶ Persona loquens propheta est in persona mesię patientis.

DEus laudis meę. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materię, & executiuam ibi locuti sunt. ¶ Proponit quatuor. Primum. Deus laudis meę. Et potest tum actiue tum passiue laus mea intelligi. Et actiue quidem est sensus. o deus materia laudis meę: hoc est quem solum laudo, cuius solius quęro laudem. Passiue uero est sensus. O deus ratio laudis meę: hoc est ꝙ ego lauder. non enim a meipso aut ab homine sed a te est ꝙ ego lauder & glorificer. Vtroqꝫ autem modo verissime cõuenit christo homini dicere, deus laudis meę: vt patet. ¶ Secũdum. ne tace. Quia dicere dei est facere, petendo ne tace petit vt faciat subiungenda. ¶ Tertium. Quia os impii. Quartum. & os doli super me aperuerũt. Non explicatur qui sint isti qui aperuerunt os ĩpietatis & doli. Subintelligunt autem iudęi, duplici crimine descripti. s. dolo & impietate. non qualicunqꝫ sed super me, non super bonis meis sed super meipso mesia vsi sunt ore impio & ore doloso. Et vere crimina iudęorum in passione christi ad hæc duo capita reducũtur. Nam pręter hoc ꝙ iudas dolo tradidit christum, iudęi dolose imposuerũt christo lęsę maiestatis crimen, vt pilatus eum crucifigeret tanq̃ contrarium cæsari. Impietas autem tã manifesta fuit contra patrem patrię (docentem omnes viam dei, sanantem ęgros, liberantẽ oppressos a dęmoniis &c̃.) vt non egeat probatione.

¶ Locuti sunt. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula, os doli. Secundo illa, os impii, ibi erunt cõtra dominum. Tertio illa, deus laudis meę, ibi & tu domine. Illa autem particula ne tace, tractatur in singulis tribus partibus: inseritur.n. singulis. primis quidẽ prout petit vindictã: vltimę aũt prout petit resurrectionẽ ppriam & manifestationẽ illius. ¶ Et nota pro claritate ordinis: ꝙ tractãdo iniqtates & punitionẽ iudęorũ dupl'r pcedit. nã prio ĩtroducit eos quo ad culpã ĩ nũero plurali, locuti sunt &c̃. quo ad pœnã vero in numero singulari, constitue super eum &c̃. Deinde ecõuerso describit eosdem quo ad pœnam in numero plurali, erunt contra dominum: quo ad culpam vero in numero singulari, propterea ꝙ non est recordatus. Et rursus regreditur ad pœnam in singulari & in plurali. Quæ ideo dixerim: vt aduertas prophetam loqui de multitudine, de populo iudęorũ modo sub ratione vnius (quia fuerunt velut vnus contra christum) modo sub ratione plurium: quia non solum peccauerunt vt vniuersitas sed vt singuli.

Culpas itaqꝫ iudęorum dolosas describens, ait. Locuti sũt mecum lingua falsitatis, ausi sunt etiam mecũ loquẽdo falsa imponere. samaritanus es tu & dęmoniũ habes, tu homo quum sis facis teipsum deũ &c̃. & demũ aue rabbi. Et verbis odii circũdederũt me, non solum corã sed circũcirca prosecuti sũt me verbis non irę sed odii insaciabilis. Lege euangelium: & inuenies tot verba odii, sacerdotum, populi &c̃. Oppugnauerunt me, facto, sine causa, sine occasione eis data: non offendi eos, non dedi eis aliquã occasionem me persequendi. ¶ Pro amore meo, erga eos, impedient me, a vita, ab officio euangelizandi regnum dei. Et futurum impedient, pręcedentem respicit amorem. Et ego oratio, pro eis. Duo officia se fecisse contestatur: scilicet amandi eos, & orandi pro eis. vt intelligas ꝙ sine vlla data occasione ipsũ impugnauerunt. Et officium quidem amandi innumeris beneficiis comprobatur. orandi autem tota vita testatẽ: tota siqdẽ christi vita fuit meritũ orãs & intercedens ad deũ pro humano genere. & propterea dicit ego oratio. ¶ Et posuerunt super me malum, passionis & mortis, pro bono, a me eis collato: & odium, insaciabile, pro dilectione mea, erga eos. ¶ Constitue. Descripta culpa iudeorum subiungitur punitio eorundem, inchoando a capite: hoc est a iuda qui fuit dux eorum ad occisionẽ chri. Constitue super eum, iudam proditorem caput eorum, impium, diabolum impietatis spiritu ipsum instigantem: & satan stabit super dextera eius. Inquit enim ioannes euangelista. quum diabolus iam misisset in cor vt traderet eum iudas. Et rursus. post buccellam introiuit in eum satanas. Ratione primi dicitur, constitue super eum impium: ratione secundi dicitur. & satan stabit super dextera eius, ad exequendum proditionem tanq̃ manus dexteræ ipsius iudę opus: velut ad fa

ciendam vindictam vnguenti effusi cuius pcium furari voluerat. In iudicari suo exibit impius: hoc est quando iudicio discretionis iudicabitur (dicente ei christo quod facis fac citius) exibit a consortio apostolico, impius in mesiam. & oratio eius immolatio agni paschalis quam tunc effecit cum christo & apostolis, erit peccato hoc est imputabitur ei ad peccatum: quia vere fuit peccatum ex mala mente iudę immolantis. Erunt dies eius iudę, pauci: suspendit. n. seipsum laqueo. & præposituram eius apostolatum quo erat prępositus aliis, accipiet alter matthias. Erunt filii eius non natura sed imitatione (iudęos enim sequaces iudę filios illius appellat) pupilli. Et vere pupilli absq; deo patre. & ad literam multi fuerunt priuati patribus in excidio hierosolimitano: quod hic incipit describi sub metaphora vnius viri. Et vxor eius vidua. innumerę mulieres remanserunt viduę. ⁋ Et vagando vagabuntur filii eius iudei. quod impletum videmus in vagatione iudęorum. Et petent mendicando, & quærent dum petendo non habebunt necessaria, de destructionibus suis hoc est ex destructionibus suis eiecti quęrēt. ita q ad cumulum miserię describuntur eiecti non de integris habitaculis sed de destructionibus vt etiam viderint habitacula propria destructa. ⁋ Illaqueabit mutuator omne quod ipsi. Inter alias miserias describitur creditor laqueos inicere vniuersis bonis quę habet tanq̄ ei obligatis. & prędabūtur alieni laborem eius quicquid acquisiuit laborando. Non erit ipsi trahens gratiam: hoc est qui ei faciat aliquam gratiam ad similitudinem trahentis versus ipsum gratiam. & non erit miserans pupillos eius. ⁋ Erit posteritas eius incisioni hoc est succidetur eius posteritas: in generatione altera hoc est sequente, delebitur nomen eorum. Ad literam verificatum est intelligendo nomen p gloria: quoniam post. 40. annos deleta est gloria iudęorum a romanis. & sic non remansit nomen iudęorū vt ppli seu gētis vnius. ⁋ Memorabit iniqtas patrū eius ad dñum quātū ad pœnā: qm̄ puniti sunt filii p iniqtate patrū q occiderunt christū. & peccatū matris synagogę, non delebitur sed punietur.

Erunt contra dominum continue. Tractatur hic illa particula os impii: commemorando impietatem iudęorum contra mesiam, & inchoando a pœna maxima. Erunt contra dominum continue. maxima pœna est perseuerare inimicum deo: quales videmus perseuerare iudęos continue. Et incidetur de terra memoria eorum. Ad literam potest hoc dupliciter itelligi. Vel q sit sermo de terra promissionis: ex qua nō solū ipsi sunt excisi sed succisa est eorum memoria in veritate: quia non sunt amplius ad illam reuersuri. Vel q sit sermo de laudabili memoria eorum fm q populus dei. cōmemorantur. n. modo nō vt populus dei, sed vt hostes dei. ⁋ Propterea q nō est recordatus. Reddit rationem pœnę. Propter id q non est recordatus populus hebręus, facere gratiam. proponente pilato vultis vobis dimittam regem iudęorum? populus non est recordatus tot miraculorum & beneficiorum ad faciendū gratiā liberationis christi de manibus curię cui per inuidiā pontificum traditus erat. Et persecutus est virum pauperē. nō solū noluit ipsum liberare, sed persecutus est ipsum mesiam virū pauperem rerū, & mēdicū quia viuebat alieno sumptu, & contritū corde non superbum sed humilem corde: ad interficiendum tolle tolle crucifige eum. ⁋ Et dilexit maledictionē sanguis eius super nos & super filios nostros, & venit ei maledictio: & non complacuit in benedictione oblata a pilato, & elongata est ab eo benedictio. ⁋ Et indutus est maledictione quo ad extrinseca, quasi vestimento suo: & ingressa est maledictio intro, quasi aquę in medium eius, & quasi oleum in ossa eius. Describitur per hæc maledictio ascita quodammodo a iudęis ad seipsos intus & extra. & intus penetrando omnia: scilicet & ossa & meatus omnes. Et intendit per hoc propheta describere pertinaciam iudęorum ad occidendum christum tantam vt nō curauerint quicquid inde mali eis sequi posset. Quod impletum in euangelio legimus. ⁋ Erit ei. Subiungit consonam pœnam. Acsi aperte diceret. populus asciuit sibi maledictionem, ita erit veniet, ei maledictio, quasi pallium quo amicietur: & cingulo hoc est in cingulum loco cinguli, cōtinue cinget ipsam maledictionem sibi. ⁋ Hæc operatio impedientium me a domino & loquentium malum super animam meam. Cōcludit propheta omnia supradicta vnico verbo ascribens has omnes pœnas iniquitati persecutorum. Hæc congeries pœnarum, operatio hoc est opus operatum hic est fructus quem ipsimet produxerunt, impedientium me a domino: vere tota vita christi erat dei. & loquētium malum passionis & mortis, super animam meam contra vitam meam. Acsi dixisset. hic est fructus quem referunt iudei persequentes me.

Et tu domine. Tractatur hic illa particula deus laudis meę: petendo resurrectionem & manifestationem. ⁋ Et inchoat a rationibus ex parte dei. Et tu domine, domine mi singularissime scilicet per gratiam vnionis, fac mecum (more humano prius petit fac mecum non explicando quid) propter nomē tuum propter gloriam tuam: qm̄ bona gratia tua (ecce alia ratio etiam ex parte dei) libera me a morte. ⁋ Quoniam pauper & mēdicus ego. Rationibus ex parte dei adiungit rationes ex parte ppriorum meritorum. Et pro primo merito affert voluntariam paupertatem quam in hac vita sustinuit: tantam vt volucres cœli nidum habeant, filius autem dei non habeat vbi reclinet caput suum. Et cor meum vulneratum est in medio mei. Potest intelligi de vulnere charitatis, qua pro nobis voluntarie mortuus est. & potest intelligi de vulnere passionis & crucis: quod quia letale fuit, describitur peruenisse ad cor. ⁋ Sicut vmbra non fm quemcunq; statum sicut inclinari eius hoc est sicut

vmbra in ſua declinatione(qualis eſt vmbra veſpertina)ductus fui.Chriſtus quando apparuit valde
grandis tunc occiſus eſt.Ante quinq; dies mortis eius clamauit ppl's/bñdictus qui venit in noīe do/
mini:& deinceps quotidie mane ibat populus ad prędicationem eius.& ſic ductus fuit ad mortem ſi/
cut vmbra inclinata:quę quum eſt maxima tunc deficit.excuſſus quaſi locuſta/reiectus ſum tanq̃ ani
mal nociuum nullo volente me apud ſe.Quod apparet verificatum tẽpore paſſiōis eius:dum prima/
tes excutiebant eum a ſe tanq̃ inimicum legis,& populus excuſſit eum a ſe:& pilatus excuſſit eum a ſe
in hęrodem & econuerſo:& tandem excuſſus eſt in caluarię crucem.¶ Genua mea impegerunt a ieiu/
nio:hoc eſt ſic redditus ſum debilis propter ieiunium ſicut hominis genua debilia impingunt. Et ad
literam verificatur in baiulatione crucis,quã ob debilitatem non potuit portare vſq; ad locum calua/
rię.ſed tunc corruiſſe genua eius ſub cruce & dicitur,& colligitur ex eo q͡ angariauerunt ſimonem cyre
nenſem vt portaret crucem eius poſt eum.Et caro mea macruit a ſeruitio.Chriſtum ieiunaſſe non ſo/
lum poſt baptiſmum vna quadrageſima ſed frequẽter,ex euangelio habetur.tum dicendo/hoc genus
dęmoniorum nõ eiicit̃ niſi in ieiunio & oratione.tum dicentibus phariſęis/quare diſcipuli tui non ie
iunant?& non dicunt quare tu non ieiunas,ſcientes ipſum ieiunare.Macrum autem fuiſſe quãuis nõ
alibi legatur:multitudo tamen officiorum(prędicãdo/pernoctando in oratione/ieiunando / pedibus
iter agendo)hoc ſuadet.Vnde ſeruitium ob quod macruit/illã ſignificat ſeruitutem de qua ipſe ait.fi/
lius hominis venit non miniſtrari ſed miniſtrare,ſalutem/vitam &c̃.populis. Nec eſt remotũ vt intel/
ligas a ſeruitio carnis reſpectu ſpiritus.caſtigo inquit apoſtolus corpus meum & ĩ ſeruitutem redigo.
multo magis chriſtus vt carnem etiam ex ipſa diſpoſitione corporis in ſeruitutem ſpiritus ſubiuga/
ret macruit.℣ Et ego fui opprobrium eis/factus ſum enim eis maledictum pendens in cruce:videbunt
me/crucifixum,& mouebunt caput ſuũ.prętereuntes mouebãt capita ſua,dicẽtes vah q̃ deſtruis tẽplũ
dei.¶ Adiuua me.Exequitur hic ne tace/quãtum ad reſurrectionem.Adiuua me domine deus meus/
ad reſurgendum:ſalua me/ad vitam immortalem,ſm gratiam tuam.℣ Et ſcient quoniam manus tua
hæc.Petit manifeſtationem ſuę reſurrectionis.Et ſcient/homines,q͡ manus tua hæc/reſurrectio mea:
tu domine feciſti eam/reſurrectionem meam.Vere reſurrectio chriſti manus dei dicitur,non ſolũ quia
manu dei facta eſt,ſed quia eſt inſtrumentum dei velut manus ad ſaluandas gentes.reſurrexit enim p/
pter iuſtificationem noſtram.Et rurſus.ſi chriſtus non reſurrexit/inanis eſt fides noſtra.℣ Maledicent
mihi,illi/iudęi/peruertentes cuſtodes ſepulchri & perſequentes meos diſcipulos,& tu benedices/multi/
plicando diſcipulos meos:ſurrexerunt/iudęi adeuntes pilatum vt cuſtodiretur ſepulchrum vſq; in diẽ
tertium,& confuſi ſunt/referentibus cuſtodibus:& ſeruus tuus(de ſeipſo loquitur)lętabitur/in reſurre/
ctione.℣ Induentur impeditores mei/iudęi impedientes fidem chriſtianam,erubeſcentia:& amicien/
tur quaſi pallio confuſione ſua/videntes miracula diſcipulorum meorum. ¶ Confitebor dominum
valde in ore meo. Ad literam chriſtus poſt reſurrectionem ſuam ore proprio confeſſus eſt deum/docen
do diſcipulos ſuos de diuinis.Et valde confeſſus eſt tum quantum ad efficaciam:quoniam aperuit il/
lis ſenſum vt intelligerent ſcripturas.tum quantũ ad myſteria declarata:dixerat enim ante reſurrectio/
nem/multa habeo vobis dicere quæ non poteſtis portare modo. Tũ quantum ad concurſum vniuer
ſarum partium eius.ante reſurrectionem nãq; multę eius partes ſubiiciebantur paſſioni,& quodãmo/
do conquerebantur:in reſurrectione autem omnes materiam lętitię & laudis prę ſe ferentes iã glorifi
catę/efficiunt vt meſias ore ſuo laudet valde deum.Et in medio multorum laudabo eum/per dies.40.
& poſtea per diſcipulos meos in medio mundi.℣ Quoniam ſtabit dexterę mendici(de ſeipſo olim lo/
quitur/cuius dextera optima pars eſt)ad ſaluandum a iudicantibus animam eius.Affuit deus non ſi/
niſtrę chriſti ſed dexterę eius:dum ſaluauit vitam eius,non in ſtatu huius mortalitatis ſed reſuſcitan/
do eam in ſtatũ immortalitatis.ſic enim ſaluauit a iudicibus(pilato/herodę/& iudęis)vitam chriſti.
Et verſiculus iſte debet eſſe penultimus.eſt enim ſenſus.Quoniam deus ſtabit dexterę mendici ad ſal/
uandum a iudicibus animam eius,ideo confitebor dominum valde.&c̃.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO.¶ Pſalmus dauid. CIX.

DIxit dominus domino meo.ſede a dextris meis.
Donec ponam inimicos tuos/ſcabellum pedum tuorum.
Virgã uirtutis tuæ emittet dñs ex ſion:dñare ĩ medio inimicorũ tuorum.
Tecum principium in die uirtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum:ex ute
ro ante luciferum genui te.
Iurauit dñs & nõ pœnitebit eũ:tu es ſacerdos in ęternũ ſecundũ ordinẽ melchiſedec.
Dominus a dextris tuis:confregit in die irę ſuę reges.
Iudicabit in nationibus/implebit ruinas:conquaſſabit capita in terra multorum.
De torrente in uia bibet:propterea exaltabit caput.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Dauidi psalmus.

1 Propheta. Dictum dñi[4] domino meo. (est hoc) Vox dei recitata. sede dexterę meę, donec ponam inimicos tuos scabellum pedibus tuis.

2 Propheta. (o mesia) Virgā fortitudinis tuę mittet dñs[4] ex sion: dñare ī medio inimicorum tuorum.

3 Populus tuus spontanei in die fortitudinis tuę, in decoribus sanctitatis: de uulua auroręe (erit) tibi ros natiuitatis tuę.

4 Iurauit dominus[4] & non pœnitebit. Vox dei. tu (es) sacerdos ęterno sup̃ rē malchisedec.

5 Propheta. (o pater) Dominus† (mesias) super dextera tua scidit in die furoris sui reges. † dñi mei

6 Iudicabit in gentibus: impleuit corpora, scidit caput super terra multa.

7 De torrente in uia bibet: propterea exaltabit caput.

Titulus est. Dauidi psalmus. De quo vt supra.
¶ Materiā psalmi eē mesiā/testat̃ in primis dñs matth.zz. inducēs principiū huius psalmi, iterro
gādo phariseos qūo dauid ī spū vocat mesiā dñm suū/dixit dñs dño meo sede a dextris meis: si ergo da/
uid vocat eū dñm, qūo filius eius est? Ad hebr. quoq. 1. idē firmat̃, dicēdo. ad quē aūt angelorum dixit ali/
qñ/sede a dextris meis quoadusq ponā inimicos tuos scabellū pedū tuorum? Et ad hebr. 5. iterū firmat̃/af
ferēdo dictū ad christū. tu es sacerdos in ęternū ẜm ordinē melchisedec. Et rursus ad heb. 7. iurauit dñs,
& nō pœnitebit eū &c̃. ¶ Quid aūt de mesia tractet psalmus iste/ex ipso psalmo appet. s. q de mesię re/
gno inchoato ẜm tēpus mediū inter īchoationē & plenā possessionē loqtur. Principiū nāq psalmi a
regno inchoat, describēdo mesiā sedere ad dexterā dei. Tēpus vero mediū vsq ad plenā possessionem/si/
gnificatur dicēdo donec ponā inimicos tuos. et describit̃ in dominatione in medio inimicorum ex vir/
ga missa ex sion. Acceptio autem plenę possessionis regni/circa finem describitur. iudicabit ī nationi/
bus &c̃. ¶ Vnde ad literam materia psalmi est regnum mesię inchoatum in cœlo, proferens interim
media in terris per quę ad consummatam possessionem regni veniet tempore vniuersalis iudicii.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid mesiā sedentē ad dexterā dei/& dominātē spūaliter in mūdo (hoc est p euāgelicā fidē) intro/
ducit vsq ad iudicii tēpus: quo sensibiliter subiectos oēs iudicabit, quia voluntarie passus fuerat.
¶ Persona loquens propheta est: referens tamen vocem dei.

Dictū domini. Diuidit̃ psalmus in ptes duas: ppositiuā materię, & executiuā/ibi virgā. ¶ Pro/
ponit dictū dei ad mesiā. Dictū dñi dño meo. In qua relatione significat̃ pluralitas diuinarū per/
sonarū: dum distinguit̃ dñs q dixit a dño cui dixit. Et primū qdē vocat dñm: sic.n. vocabat̃ deus apud
hebręos. alterū autē (scilicet mesiam) vocat dñm meū. vt hinc dauid significet mesiam esse verū deū/
qa dñs eius, & duarū naturarū. s. humanę/ẜm quā est filius dauidis, & diuinę/ẜm quam est dñs dauidis.
¶ Sede dexterę meę. Ecce dictū dñi ad mesiam. Petrus apostolus act.z. testatur hoc impletum in ascen/
sione christi, dicendo. nō.n. dauid ascendit in cœlos: dixit aūt ipse/dixit dñs dño meo sede a dextris me/
is. Marcus quoq euangelista in die ascensionis. assumptus inquit est in cœlum, & sedet a dextris dei. Se
dere non significat hic positionē qua corpore sedemus: sed quiete regnare/ad similitudinem regis qui
assisceret primogenitū suum ad corregnādū secum. Dextera siquidē dei non potest intelligi membrū
corporeū/quū deus sit spiritus: sed suprema dei bona appellatione dexterę significātur. Acsi dixisset. ge/
re regna in optimis bonis meis. Et vere sic est: qm̃ regnat in cœlestibus, quæ sunt longe meliora bona
q̃ terrestria. & rursus regnat in spiritualibus per fidē in terra: quæ sunt meliora bona q̃ sensibilia. ¶ Do/
nec ponam: hoc est vsq ad diem iudicii regna in istis/ regnaturus postmodum etiam sensibiliter in to
to vniuerso. Tēpus intermedium ab ascensione vsq ad iudicium/significatur per. donec ponam inimi
cos tuos/incredulos & peruersorū morū, scabellū pedibus tuis/subiiciam tibi eos velut scabellum sup/
pedaneum. Vbi nota q non dixit donec destruam seu occidam & annihilem inimicos tuos, sed do/
nec ponam illos tanq̃ scabellū sub pedibus tuis: ad significandum q inimicos ipsius viuos subiiciet
pedibus eius/q regnabit super inimicos suos viuos sibi subditos: ita q non erit rex mortuorum sed vi
uorum. quod nulli humano regi concessum est aut concedetur.

¶ Virgā fortitudinis tuę. Incipit h̃ pars executiua tali ordine. Prīo tractat̃ illa pticula/sede dexterę
meę donec. Scdo illa/ponā inimicos tuos scabellū/ibi dñs sup dextera. Tertio illa/dictū dñi dño meo/
ibi de torrente. ¶ Tractans tēpus intermediū quo christus sedet ad dexterā patris/describit spūalē ad/
ministrationem quam exercet in terris: non tanq̃ opus ipsius mesię, sed tanq̃ opus dei ad mani/

feſtationem meſię cum eo regnantis.Et merito . opus.n.ſpirituale/deo qui ſpiritus eſt aptiſſime attri/
buit.Apoſtrophans ergo dauid ad meſiam regnãtem in cœlis/ait. Virgam fortitudinis tuæ mittet do
minus ex ſion. Virga regis/ſignum eſt autoritatis & directionis exercendę.Et ad literã ſpũſſanctus da/
tus in die pentecoſtes ad ꝑdicandum chriſtum & miraculis confirmãdũ euangelium/eſt virga/autori/
tas mundi directiua,fortitudinis tuæ/ĩmortalitatis tuę iam glorificatę.nondum.n.erat ſpiritus datus
quia ieſus nondũ erat glorificatus inquit ioan.7.vt intelligas ſpiritũſanctũ eſſe virgam non humili/
tatis ſed fortitudinis chriſti.Et bene nota ꝙ vtrũq; dicit,& ꝙ eſt fortitudinis tuę/& ꝙ mittet dominus
illã:quia ſcriptum eſt.paracletus ſpirituſſanctus quẽ mittet pater in nomine meo.Virgam itaq;/hoc ẽ
poteſtatẽ in ſigno ſenſibili potẽtię tuę iam regnantis/hoc eſt ſpm̃ſanctum viſibiliter conteſtantem re/
gnũ tuũ,mittet dñs ex ſion/hoc eſt ex hieruſalem cuius pars erat ſion.Et ſm aliquos ad lr̃am ex ſion:pu
tant.n.domum in qua congregati erant apoſtoli in die pẽtecoſtes/fuiſſe in ſion.Significãtius aũt dici/
tur ex ſion/& nõ dicitur in ſion:vt intelligamus ſpm̃ſanctum mittẽdũ quidẽ ex ſion in vniuerſum mũ/
dũ,ſed non vt ſiſtat in ſion.℣ Dñare/per fidẽ.Effectus deſcribitur miſſionis ſpũſſancti.Dominare in me
dio/in manifeſto/in publico,inimicoꝝ tuoꝝ/primo iudęorum & deinde gentiliũ incredulorũ. Primo
ſiqdem die pentecoſtes triũ miliũ dominium accępit aĩarum.Et ꝓpterea dixit dñare/velit nolit inimi/
ci tui.¶ Populus tuus.Deſcribit quales ſint illi in quibus meſias dñat̃ in medio inimicoꝝ. Ppl's tuus
(ecce vnitas oĩum fidelium)ſpontanei/non ſubacti/non timore aut lucro ducti, ſed ſpontanei/ſupple
erunt:credere.n.voluntariũ eſt.in die fortitudinis tuæ/nõ in die furoris aut fallacię,ſed in die fortitudi/
nis tuę/tum ad miracula operandum/tum ad ſuſtinendum quęcunq; aduerſa.quo ad hæc.n.duo dies
fortitudinis meſię apparuit veniente ſpũſancto:dum diſcipuli in chriſti virtute & miracula faciebãt,
& fortiter mala oĩa ſuſtinebant.Et ꝓpterea ſubditur.in decoribus ſanctitatis.explicatur.n.dies fortitu
dinis meſię non in quibuſcunq; ſed in decoribus ſanctitatis:hoc eſt in hominibus intus tãta ſancti/
tate prędit is ꝙ etiam extra decores ſanctitatis prę ſe ferebant.Collige ergo populum meſię non ſpon
taneum ſed ſpontaneos/hoc eſt ꝙ non ſolum collegialiter vnum ſed ſingillatim ſpontaneos,nõ quã/
docũq; ſed in die fortitudinis meſię exiſtentis in decoribus ſanctitatis. ℣ De vulua aurorę. Deſcripſit
qualitatem fidelium filiorum ſimul cum qualitate fidelium patrum/apoſtoloꝝ:reliquũ erat vt deſcri/
beret modum quo iſti filii generandi eſſent.Et hunc modo deſcribit ad ſimilitudinem generationis ro
ris de matrice aurorę.Et intendit ꝙ generatio fidelium chriſti nõ erit ſicut generatio qua mater gene/
rat vnum aut duos filios:ſed erit ſicut generatio roris qua aurora generat rorem:hoc eſt ꝙ erit genera/
tio innumerabilium ſimul.ſicut.n.aurora generat ſimul magnam roris multitudinem,ita erit genera/
tio fidelium chriſti.Lege geſta apoſtolorum & martyrum:& videbis hoc ad literam infinities impletũ.
In ipſo ſiquidem die pentecoſtes fuit generatio trium milium.& poſtmodum in miraculo claudi ſana
ti a petro/referuntur alia duo milia &c̃.Significanter autem non dicit de aurora ſed de vulua(hoc ẽ ma
trice)aurorę:vt intelligas auroram fœcundam ad generandum rorem.& hoc ad differentiam aurorę
ſterilis:quæ ſcilicet parum aut nihil roris generat.Nota tu nouicie ꝙ vulua non eſt nomen pudibun/
di muliebris,ſed vocatę a medicis matricis ĩternę/ ab inuoluendo dicta.Quod ideo dixerim,ne erube
ſcas a uocabulo quod hiero.appoſuit.Eſt itaq; ordo & ſenſus literæ hic.Populus tuus in ſingulis ſpon
tanei,erit tibi meſię de vulua aurorę ros natiuitatis tuę in die fortitudinis tuæ in decoribus ſanctita/
tis:hoc eſt naſcetur ſicut ros de vulua aurore tempore quo fortitudo tua in decoribus ſanctitatis ap/
parebit. Appellatur enim natiuitas meſię natiuitas populi eius:quia ſicut ipſe ĩ membris ſuis perſecu
tionem patitur(ſaule ſaule quid me perſequeris?)ita in naſcentibus ſuis membris naſcitur. Valde au/
tem congrue generatio fidelium aſſimilatur generationi roris:vt etiam intelligas cœleſtem eſſe gene/
rationem fidelium/& aurorę tempore verſus ſolem iuſtitię.¶ Iurauit dominus. Deſcripto populo in
quo regnat per fidem chriſtus in medio inimicorum ſuorum/deſcribit cõſequenter nouitatem legis.
Ne putares meſiam in hoc tempore medio ſacerdotium legale/cęrimonialia atq; iudicialia legis moy
ſi probaturum,deſcribit propheta nouum ac ęternum meſię ſacerdotiũ. In quo clauditur abdicatio
legalis ſacerdotii & veteris legis.tranſlato enim ſacerdotio cointelligitur tranſlata & lex : vt dicitur ad
hebr.7.Iurauit dominus/hoc eſt immobiliter diffiniuit,& non pœnitebit / ad differentiam ſacerdotii
legalis cuius deum pœnituit:hoc eſt ad modum pœnitentis ſe habuit/quia deſtituit illud.tu/meſia nõ
de tribu leui ſed de tribu iuda,ſacerdos/ſupple ęs,ęterno/nõ ad tẽpus vt aaron & qlibet alius ſacerdos
legalis:quoꝝ nullus erat ſacerdos ĩ ęternũ ſed q̃diu viuebat.Chriſtus autẽ ſacerdos eſt in ęternũ.vt.n.
dicit̃ ad hebr.7.ſempiternũ habet ſacerdotiũ:vnde & ſaluare in perpetuũ põt/accedens ꝑ ſemetipſum
ad deũ,ſemꝑ viuẽs ad interpellãdum pro nobis.Supra rẽ malchiſedech.nõ ſolũ ſupra ſacerdotiũ legale
quod fuit tribus leui,ſed etiam ſupra ſacerdotium malchiſedech.quod conſtat pręſtantius fuiſſe legali
ſacerdotio:vt ad hebr.7.probatur.Sed & toto genere hebręorũ:vtpote cui patriarcha primus hebręo/
rum abraham ſubditus fuit/offerens illi decimas,& benedictus ab eodem. Et intendit(vt dictum eſt)
per meſię nouum/immutabile/æternum ac excellentius ſacerdotium,nouitatem declarare legis meſię
quam videmus:quam appellamus nouum teſtamentum.

¶ Aduerte hic quęstionem esse an malchisedech sit vna dictio/ita ꝙ sit nomen proprium illius viri q̄ fuit rex salem,cui abraham decimas obtulit vt sacerdoti dei altissimi (vt latini gręciq; codices prę se ferunt)an sint duę dictiones.s.malchi & sedech : vt hebręi codices habent tam hic q̄ gene.14. Immo apud hebręos sunt tres dictiones.nam malchi equiualet duabus dictionibus / scilicet rex meus , & se/dech significat iustitiam.¶ Soluitur quæstio.dicēdo ꝙ s̄m veritatem malchisedech est vnicum nomē compositum ex dictis tribus dictionibus:& non erat nomen proprium viri sed dignitatis.quilibet enī rex hierusalem vocabatur malchisedech:sicut quilibet rex ęgypti vocabat̄ pharao/& quilibet impator romanoꝝ vocatur cæsar.Nec hoc solo titulo cōtenti erant reges hierusalem,sed etiā quilibet eorū ap/pellabatur adonisedech.Ita ꝙ a iustitia populus decorauerat titulū regis sui,appellando eum vel mal chisedech/hoc est rex meus iustitię:vel adonisedech/hoc est dn̄s meus iustitię.Et de malchisedech qui/dem scribit̄ gene.14.de adonisedech vero scribitur iosue.10.Scribitur autem in hebręis codicibus dua/bus dictionibus propter prolixam compositionem:sicut tubalcain.

Dominus super dextera tua.Proposuit propheta in principio psalmi dn̄m dicentem & dn̄m cui di ctū est/& recitato dicto statim direxit sermonē ad dn̄m cui dictū est(hoc est mesiam)dicendo virgā for titudinis tuę &c̄.modo apostrophat ad dn̄m qui dixit/dicendo dn̄s super dextera tua.Ita ꝙ sicut hacte nus allocutus est mesiam de a dn̄o qui dixit faciendis pro ipso mesia, ita nunc alloquitur dn̄m qui di/xit de faciendis ab ipso mesia/dicens.Dn̄s super dextera tua.¶ Tractatur hic illa particula/ponam ini/micos tuos scabellum pedibus tuis:declarando facienda a mesia tēpore vniuersalis iudicii.Dn̄s/cui di xisti sede a dextris meis,super dexterā tuā/super locū dexterę tuę sedēs/super optima bona tua regnans, scidit in die furoris sui reges.Constat ꝙ dies furoris mesię/tēpus vocatur vniuersalis iudicii. Vbi ad/uerte duos dies mesię in hoc psalmo nominatos(primo diem fortitudinis eius/& modo diem furoris ipsius) ad significādum duo apud nos tēpora christi regnātis/vtrūq; diem propter claritatem. Alteꝝ diē furoris propter claritatē iustitię.tūc.n.clare patebit vniuerso mundo iudiciū & iustitia christi. Al/terū diē fortitudinis/ꝓpter claritatē immortalitatis christi:quæ ex tunc clare apparuit mūdo quū spi/ritussanctus corda fideliū illustrauit,& miraculis ac fortitudine martyrū cōprobauit.Scidere autem di/citur reges metaphorice ad similitudinem victoris cōfringētis reges pugnātes cum exercitibus suis.Et ītēdit ꝑ hoc subactionē regū. ¶ Iudicabit in gētibus.Ne putares mesiā iudicē iudęorū tm̄,extendē/do dixit iudicabit in gētibus/& nō solū in iudęis:& vt non solū reges sed etiā gentes oēs subditas me/się describat.Impleuit corpora.Appellatiōe corpoꝝ significantur corpora exanima.ac per hoc imple/re corpora est animare corpora quæ vacuata fuerūt animabus:quod est resuscitare corpora.Quod ad istam faciet mesias in vniuersali iudicio:vt sic impleatur ꝙ inimici sint scabellū pedū eius.nō.n.mor/tui sed viui inimici sunt scabellū pedū.¶ Scidit caput super terra multa:hoc est antichristū q̄ fuerat ca put sup multa terra.De ipso.n.dicit apl's.quē dn̄s iesus interficiet spiritu oris sui,& destruet illustratiōe aduētus sui.2.ad thessa.2.¶ Collige prudens lector actiones quattuor christi in iudicio.Et nota prudē tiam prophetæ:ꝙ vbi in principio psalmi has actiones dixit fore a dn̄o dicente(dum describendo ait ponam inimicos tuos)modo describit eas exequendas a dn̄o cui dictum est:vt intelligamus eādē actionem esse vtriusq;/sicut est vna vtriusq; deitas.Tres autem actiones significat in ꝓterito & vnam in futuro/scilicet iudicabit:quia licet omnes sint modo futurę,in die tamen furoris illę tres pręcedent iudicium.ita ꝙ respectu illarum iudicium significatur futurum.

De torrente. Tractatur hic illa particula/dictū domini domino meo:declarando meritum quo me/sias meruit exaltari ad dexteram dei.Dicere enim dei est facere.& propterea ad dictum dei spectat effi/cere etiam media quibus efficit ꝙ sedeat ad dexteram suā.Describitur autē meritū christi ꝑ metapho/rā bibētis de torrēte.passio siqdem eius/bibitio pluries est appellata:iuxta illud.potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?Et rursus.pater si non potest hic calix transire nisi bibam illum. Et significa/tur per hoc ꝙ voluntarie passus est,sicut voluntarie bibimus.In via autē:quia ad literam mesias via/tor existens passus est,& non quatenus erat comphensor.De torrente vero:quia torrens aquam prębet turbidam ac impetuosam,significantem virulentum impetum iudęorum/quem voluntarie mesias su stinuit.¶ Propterea exaltabit caput.Propter quod inquit apostolus/deus exaltauit illum & dedit ei no men quod est super omne nomen &c̄.Amen.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Haleluiah. CX.

Confitebor tibi dn̄e in toto corde meo:in cōsilio iustorū & cōgregatione.
Magna opera domini:exquisita in omnes uoluntates eius.
Confessio & magnificentia opus eius:& iustitia eius manet in seculū scl̄i.
Mēoriā fec̄ mirabiliū suoꝝ misericors & miśator dn̄s:escā dedit timētibꝰ se.
Memor erit i scl̄m testamēti sui;uirtutē operū suorū āнūciabit pplo suo.

Vt det illis hereditatem gentium: opera manuum eius ueritas & iudicium.
Fidelia omnia mādata eius: confirmata in seculum seculi, facta in ueritate & equitate.
Redemptionem misit populo suo: mandauit in eternum testamentum suū.
Sanctum & terribile nomen eius: initium sapientię timor domini.
Intellectus bonus omnibus facientibus eum: laudatio eius manet in seculum seculi.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Halelu iah. CXI.

1 Propheta. Aleph. Confitebor dominum[4] in toto corde.
quia
Beth. in secreto rectorum & congregatione.
sunt
2 Ghimel. Magna opera domini[4].
Daleth. exquisita cunctis uolentibus ipsa.
3 He. Pulchritudo et decor opus eius.
Vau. & iustitia eius manens ęterno.
4 Zain. Memoriam fecit sepatis suis.
Cheth. misericors & miserator dominus[4].
5 Teth. Cibum dedit timentibus se.
Iod. recordabitur sempiterno pacti sui.
6 Caph. Fortitudinem operum suorum annunciauit populo suo.
Lamed. ad dandum eis hereditatem gentium.
7 Mem. Opera manuum eius ueritas & iudicium.
Nun. fidelia omnia pręcepta eius.
8 Samech. Firmata æterno/seculo.
Hain. facta in ueritate & rectitudine.
9 Pe. Redemptionem misit populo suo.
Zadi. pręcępit ęterno pactum suum.
Coph. sanctum & timendum nomen eius.
10 Res. Principium sapientię timor domini[4].
Sin. intellectus bonus cunctis facientibus ea.
Thau. laus eius manens semper.

Titulus est. Halelu iah: hoc est laudate deum. Ex quo habetur materia psalmi in genere: ꝙ scilicet psalmus iste est laudatiuus dei. Verum vbi progressus psalmi perspicacius visus fuerit, apparebit formale in psalmo/explicatum per titulum. Materia autem diuinę laudis in psalmo tractata est opus dei in duobus temporibus .s. patribus ante moysen, & postea in reductione filiorum israel ad terram promissionis. Ita ꝙ ad literam intēdit propheta magnificare in his duobus opera dei, tum relatiue ad deū: tū relatiue ad humanū genus. ¶ Qꝫ .n. psalmus iste ad lr̄am tractet tēpus reductiōis ppl'i in terrā ꝑmissiōis, testat̄ tū q̄ntus versiculus. recordabit̄ sempiterno pacti sui, ad dādū eis hæreditatē gētiū/cū p̄cęptis diuinę legis. tū nonus versiculus. p̄cępit ęterno pactū suū &c̄. In his .n. clare tractat̄ ꝙ deus obseruauit pactū suū, redimēdo ppl'm de ęgypto, dando illis p̄cępta/hęreditatē gētiū/& reliqua: & ꝙ deus p̄cępit obseruari a ppl'o pactū suū. Quæ oīa cōstat fuisse ī tēpore reductiōis ppl'i gesta. ¶ Qꝫ aūt p̄tractet tēpus patrū añ moysen, insinuat tū primus versiculus/dicēdo in secreto rectoꝝ. Tū quartus. memoriā fecit sepatis .i. mirabilibus suis: vt exponendo patebit. Tum quia ordo materię id exposcit.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Proph'a pollicet̄ laudare deū ꝑ opibus dei magnis. tū in statu priuato iustoꝝ patrū: .s. añ moysen: pascēdo eos tāq̄ mēoriā diuinorū mirabiliū. tū ī statu politico iustoꝝ: & s̄uādo fœdus/redimēdo/docēdo/p̄cipiēdo/dādoq; ꝑmissiōis terrā, & mādādo s̄uari a ppl'o fœdus/habēdo nomē dei vt timēdū & sāctū.
¶ Persona loquens propheta est.

Confitebor dn̄m. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materiæ, & executiuam/ibi pulchritudo. ¶ Scito ex hiero. psalmum esse alphabeticum, non s̄m integros sed s̄m semiuersiculos

los.qui forte apud hebręos ſunt integri verſiculi paruuli:quales apud nos ſunt adonii & gliconici . Et
eſt primus habẽs integrũ alphabetum.¶ Proponit vnũ duplici motiuo fultũ.Confitebor dñm in to
to corde.vnum quod ꝓponit eſt laudare deũ integro corde,in ſecreto rectorũ & cõgregatione. Ordina
literam ſic.Quia opera dñi & in ſecreto rectoꝝ & in cõgregatione rectoꝝ exquiſita cunctis volentibus
ipſa|hoc eſt ad vtilitatẽ oĩum cupientiũ dei opera,ſunt magna.Et intendit per ſecretũ rectoꝝ ſtatũ pa/
trũ iuſtoꝝ ante moyſen.Et apte ſic deſcribit̃ ſtatus ille.nã tũc non erat populus dicatus diuino cultui:
ſed viri iuſti erant ſicut viri priuati|ſingulariter qlibet manẽs in timore dei.Ita ꝙ ſecretũ diſtinguit̃ cõ
tra ſtatũ publicũ|popularem ſeu ciuilem.Per congregationẽ vero ſignificat congregationem politicã
populi ad cultũ vnius dei:quę incœpit in egreſſu filioꝝ iſrael de ęgypto . ¶ Et in vtroqꝫ ſtatu opa dñi
fuerũt magna,& in ſeipſis & in mẽtibus rectoꝝ.Et fuerũt exqſita|diligẽter diſcuſſa|inueſtigata,ad vtili/
tatem nõ oĩum abſolute ſed oĩum volentium ipſa.Et hoc ad differentiam eorum quibus opera dei in
nauſeam veniunt:& ad extendendam vtilitatem ad omnes cuiuſcunqꝫ generis hoĩes,modo vellẽt opa
dei:hoc eſt delectarent̃ in opibus dei|cuperent illa adimpleri|& huiuſmodi.
¶ Pulchritudo.Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractat̃ illa ꝑticula|in ſecreto rectorũ.
Secũdo illa|& congregatione|ibi recordabit̃.Tertio illa|cunctis volentibus|ibi ꝓcępit æterno.¶ Tra/
ctat̃ itaqꝫ ratio laudandi deum in ſecreto.i.priuato ſtatu iuſtoꝝ:narrando opa dñi magna ſpectantia
ad ſtatũ illũ.Pulchritudo|mũdi conſiſtens in debita quãtitate & diſpõne partiũ mundi,& decor|mũdi
conſiſtens in ordine,opus eius|dei:& iuſtitia eius|qua prouidet & diſtribuit vnicuiqꝫ ſuauiter,manens
ęterno.Hæc ſunt opa dei apud primos patres cognita:opus ſcilicet creationis mundi & opus proui/
dentię diuinę.quæ fuerunt magna & exquiſita in ſecreto iuſtorum. ¶ Memoriã fecit ſeparatis ſuis.ne
aboleretur fides creationis & diuinę prouidentię,conſeruauit deus patres tanq̃ memoriam ſeparatis
ſuis.Separata dei appellantur tum opera creationis & prouidentię diuinę,tum conditiones dei:ſcili/
cet oĩpotentia & excellentia|& huiuſmodi reuelata patribus.Quę vere ſunt ſeparata a facultate natu/
rę|poteſtatis & cognitionis noſtrę.& ꝓpterea mirabilia vocãtur a nobis.¶ Cõſeruatio patrum deſcri
bitur per dare cibum timentibus ſe.tum quia cibus eſt naturale conſeruatiuũ hoĩum in hac vita.tum
quia ſpeciali cura deus prouidit de cibo abrahę in ægypto|iſaac in geraris|iacob & filiis eius in ægy/
pto.Directionem autem diuinam huius officii quod eſt dare cibum timentibus ſe|ad hoc ꝙ ſic cõſul/
tum eſſet mirabilibus diuinis de memoria,aperte ſignificat dicendo.memoriã fecit ſeparatis ſuis.¶ Et
ratio tanti beneficii adiungitur|dicendo.miſericors|in voluntate,& miſerator|in opere:vt ĩtelligamus
ex magna dei gratia ĩmo ex magna(humano more loquendo)compaſſione dei erga genus humanũ,
prouidiſſe deum de memoria|de fide conſeruanda diuinorum:non per libros|non per populos,ſed per
ſucceſſiuam conſeruationem cibando timentes deum.¶ Vbi etiam nota ꝙ cibatio illorum patrum
non fuit ſola cibatio hominum & cibatio timentium deum,ſed fuit conſeruatio fidei diuinorum mi/
rabilium.Vnde patet q̃ magna fuerint opera domini in ſecreto rectorum.
Recordabitur ſempiterno pacti ſui.Tractatur hic illa particula|& congregatione:declarãdo opera
domini magna in congregatione rectorum ſeu iuſtorum:hoc eſt in erectione populi in congregatio/
nẽ politicã.¶ Et numerans quinqꝫ opera dñi(ſcilicet memoriam fœderis | doctrinam|terræ poſſeſſio/
nem ex veritate & iudicio|pręcępta|& redemptionem)inchoat ab opere radicali:ſcilicet pacto diuino
inito cum abraham.Recordabitur|ad ſimilitudinem recordantis ſe habebit|non quandoqꝫ , ſed ſem/
piterno|nunq̃ obliuiſcetur,pacti ſui|cum abraham|ſcripti geñ.15.ex vi enim fœderis cum patriarchis
initi reduxit deus populum in terram promiſſionis.Et futurum recordabitur|refertur ad ꝓteritum me/
moriam fecit|cibum dedit.¶ Annunciauit fortitudinem operum ſuorum|hoc eſt opera ſuę potentiæ,
creationis ſcilicet|ꝓuidentię|iuſtitię &c̃.populo ſuo|hoc eſt in publico populo|qui prius manifeſtaue
rat oĩpotentiam ſuã non populo ſed particularibus hoĩbus.Tunc enim primum annunciata ſunt pu
blice in populo mirabilia dei.tũ per ipſum deum in monte ſina.tũ mediãte moyſe,qui ſcripſit de crea/
tione mũdi &c̃.¶ Ad dandũ eis hęreditatẽ gentiũ,opa manuũ eius veritas & iudicium . In principio
propoſuit opa dñi magna & exquiſita materiã diuinę laudis.poſtea applicauit ſecreto rectoꝝ opa dei|
pulchritudinẽ|decorẽ &c̃.mõ cõſequẽter applicat cõgregationi rectoꝝ opa dei veritatem & iudicium.
Et vere ſic eſt:qñ veritas dei adimplẽs fœdus factũ cũ patribus & iudiciũ dei vindictã exercẽs in amor
ręos & chananęos,fuerunt opera manuũ dei ad dandũ populo ſuo hęreditatẽ gentiũ|terrã & agros &
vineas & aĩalia quę hęreditaria ſucceſſione tot annoꝝ curriculis gentes poſſederant.
Fidelia oĩa pręcepta eius.Pactum dei cum abraham & aliis patriarchis continebat ꝙ deus eſſet eo/
rum deus:ac per hoc ad idem pactum ſpectabat ꝙ prouideret populo de præcęptis regulantibus vi/
tã & actus eoꝝ|& ꝙ ĩſtrueret eos:& nõ ſolum ꝙ daret eis terrã promiſſionis.Et ꝓpterea ĩter opa dei tũc
geſta cõmemorant̃ pręcępta.Fidelia|in promiſſis & comminatis|in præmio & pœna, omnia | nullo
excepto,præcępta eius:firmata|obſeruanda,æterno|ſeculo.¶ Occurrit hic ſcrupulus ex paulo apoſto
lo ad gal.3.dicente legẽ datam vſqꝫ ad tempus donec veniret ſemen cui promiſerat deus | hoc eſt me/
ſiam,quomodo ſtant verba apoſtoli cum hoc textu|dicente omnia præcępta firmata æterno|ſeculo.

¶ Solutio est ꝙ propheta ad literam tractat de præceptis decalogi tm̄.ita ꝙ appellatione omniũ pręceptorũ cõprehẽdunť pręcepta oĩa diuina moralia,quę sola spectãt ad decalogũ:quia tractat de pceptis datis a deo in tpe egressionis ex ægypto:vt cõtextus literę testať.Cõstat autẽ hiere.7.ꝙ tũc nõ fuerũt data nisi pcepta moralia:dũ expresse excludit pcepta cęrimonialia/dicẽs ex parte dei.nõ pcępi patribus vestris in die qua eduxi eos de terra ægypti de verbo holocaustomatũ & victimatũ:sed hoc verbum pcæpi eis dicens.audite vocẽ meã,& ero vobis deus & vos eritis mihi populus:& ambulate in oĩ via quã mãdaui vobis,vt bñ sit vobis.& nõ audierũt,sed abierunt in voluptatibus & in prauitate cordis sui &c̃.Vbi clare patet de solis pcęptis decalogi seu moralibus mentionem fieri/excludẽdo cęrimonialia.Constat autẽ pcępta decalogi ęterno seculo obligare/rõne rectitudinis diuinæ & naturalis in eis contentę. ¶ Facta in veritate/quæ perficit intellectũ/hoc est nõ composita ex figmentis,& rectitudine/quę perficit voluntatẽ.vt hinc intelligas perfectionẽ diuinoꝝ pręceptorum, excludentium oẽm errorem partis ĩtellectiuę/& oẽm obliquitatem partis affectiuę. ¶ Redemptionẽ misit populo suo.Primũ opus dei ad reducendum populũ/vltimo describiť:quia metrũ non seruat ordinem. Existẽtibus filiis israel in seruitute ægyptiorum,oportuit redimere eos in libertatem ad hoc vt essent populus liber in terra promissionis.& hoc ẽt promiserat deus abrahę.Redẽptionem/de seruitute ægyptiaca in libertatem,misit populo suo/israel seruienti pharaoni.

Præcepit ęterno pactum suũ. Tractatur hic illa particula/cunctis volentibus ipsa:declarãdo substãtiã & modũ seruandi diuinum pactum.Aduerte hic ꝙ propheta tractãs de obseruatione diuini pacti, prius declarauit ꝙ deus obseruauit illud efficiendo ea quæ spopõdit.modo declarat ꝙ deus vult a populo seruari sibi pactũ:dignum enim & iustũ est ex quo deus seruauit pactũ ex parte sua/vt populus ẽt ex parte sua seruet pactũ.Præcepit æterno/seruari,pactũ suũ.sanctũ & timendum nomen eius.Ne obiiceres magnã multitudinẽ pcęptorum seruandorum/& graue aut intolerabile pactũ accusares,in duobus cõsistere pactũ suum declarat.s.ꝙ nomẽ eius timeať/& ꝙ sanctum habeať:hoc est timeri & laudari. ¶ Principiũ sapientię.Declarat secundũ(scilicet timendũ)ex hoc ꝙ timor dñi est principiũ sapientiæ ac per hoc sufficit ad pfectionẽ vtriusq; partis:scilicet appetitiuę & intellectiuę.Timor enim dñi seipso perficit partẽ appetitiuã.& est sermo de timore reuerẽtiali seu filiali.Mediãte vero sapiẽtia quam generat/perficit partẽ intellectiuã.Et est sermo de sapiẽtia recte iudicãte de oĩbus credendis & agendis/ſm altissimã cãm quæ deus est:qua muliercula timens deũ sapientior est oĩbus phis. ¶ Intellectus bonus cũctis faciẽtibus ea.Duo subiũguntť per hæc verba.Alterũ tacitę obiectioni rñsiuum.quomodo initium sapientiæ poniť timor dñi:quũ initiũ sapiẽtię sit intellectus,nõ potẽtia ĩtellectiua sed qui est vna quęq; virtutũ intellectualiũ:vnde & moyses deute.4.ait.hæc est sapiẽtia vestra & intellectus corã populis. Alterum ẽt tacitę qõni rñsiuum.quo pacto sapiẽtia & intellectus põt esse cõis singulis de populo, quum rari in mũdanis populis ĩueniantť sapientes. Vtriq; siqdẽ satisfaciẽs ait. Intellectus bonus/cõis est,cũctis faciẽtibus ea/quę sunt diuini timoris.vt per hoc intelligas ꝙ timor dñi exercitatus faciendo ea q̃ sunt diuini timoris,largiť nõ solum sapientiã sed intellectũ bonum/nõ aliquibus sed cunctis. Non dixit sapiẽtia bona,sed dixit intellectus bonus:quia sapere cõprehendit in seipso bonitatem : intelligere aũt penetrãs intima rerum/cõmune est ad bonũ & malũ.Et ppterea oportuit explicare ꝙ ĩtellectus/nõ qualiscunq;,sed bonus/sibi & aliis est,facientibus/nõ cognoscẽtibus aut dicẽtibus,ea/quæ sunt timoris diuini. ¶ Laus eius.Declarat primũ:scilicet sanctũ.Nomen siquidem dei quatenus sanctũ laudandum est.Et propterea dicit.Laus eius/sancti nominis dei,manens/supple erit apud obseruatores pacti diuini,semper/ita ꝙ nunq̃ recedet ab ore eorum.Et sic vniuersa obseruatio pacti dei comprehensa est in timore & laude dei. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Haleluiah. CXI.

BEatus uir qui timet dominum:in mandatis eius uolet nimis.
Potens in terra erit semen eius:generatio rectorum benedicetur.
Gloria & diuitię in domo eius:& iustitia eius manet in seculum seculi.
Exortum est in tenebris lumen rectis:misericors & miserator & iustus.
Iucundus homo qui miseretur & commodat/disponet sermones suos in iudicio:quia in ęternum non cõmouebitur.
In memoria ęterna erit iustus:ab auditione mala non timebit.
Paratum cor eius sperare in domino:confirmatum est cor eius,non commouebitur donec despiciat inimicos suos.
Dispersit/dedit pauperibus:iustitia eius manet in seculum seculi,cornu eius exaltabitur in gloria.

Peccator uidebit & irascetur, dētibus suis fremet & tabescet: desideriū pctōꝝ peribit.

❡ IVXTA HEBRÆVM. ❡ Halelu iah. CXII.

1 Aleph. Propheta. Beatitudines uiri timentis dominum[a].
Beth. [e qui] in mandatis eius uoluit ualde.
2 Ghimel. Forte in terra erit semen eius.
Daleth. generatio rectorum benedicetur.
3 He. Res & opulentia in domo eius.
Vau. & iustitia eius manens semper.
4 Zain. Splenduit in obscuritate lux rectis.
Cheth. misericors & miserator & iustus.
5 Teth. Bonus uir miserens & mutuans.
Iod. gubernabit res suas in iudicio.
6 Caph. Quia æterno non labetur.
Lamed. memoriæ sempiternæ erit iustus.
7 Mem. Ab auditu malo non timebit.
Nun. paratum cor eius confisum in domino[a].
8 Samech. Sustentatum cor eius non timebit.
Hain. donec ꝙ aspiciet in angustatoribus suis.
9 Pe. Sparsit, dedit mendicis.
Zadi. iustitia eius manens semper.
Coph. cornu eius exaltabitur in honore.
10 Res. Impius uidebit & indignabitur.
Sin. dentibus suis frendebit & liquefiet.
Thau. desiderium impiorum peribit.

TItulus est. Halelu iah: hoc est laudate deum. Ex quo non apparet in specie materia psalmi: sed facile ex progressu psalmi intelligitur ꝙ est beatitudo timētis deum, & multo magis misericordis, miseratoris & iusti, cum miseria iniquorum.

❡ SVMMARIVM EST.

❡ Propheta tum timenti deū, tū volēti in mādatis eius valde (.s. misericordi, iusto & miseratori) cōem qdē btitudinē, differētē vero btitudinis gradū cātat: vano remanēte iniquo, q̄uis ira frendente.

❡ Persona loquens propheta est.

Beatitudines viri. Aduerte ꝙ hic psalmus alphabeticus est sicut imediate p̄cedens. Et diuidit in partes duas: propositiuam materiæ, & executiuā, ibi forte. ❡ Proponit beatitudinem tum timentis deū, tum volentis valde mādata dei. Et describit secūdū in p̄terito, voluit: qm̄ actus exteriores laudare intendit: quos multus affectus ad dei mandata antecessit. Ita ꝙ per timentē deum significat homines cōmuni iustitia iustos. per eum aūt qui voluit valde in mandatis dei, intendit homines ex nimio affectu ad diuina mandata, perfectiora exteriora opera exercentes.

❡ Forte in terra. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractat illa particula, beatitudines viri. Secundo illa, in mandatis eius voluit valde, ibi splenduit. Tertio ambę simul a contrario, ibi impius videbit. ¶ Aduerte hic pro claritate ꝓgressus & ordinis: ꝙ ꝓpheta ordinat quattuor genera iustorum (scilicet timentes deū, misericordes, iustos, & miseratores) describendo gradatim pręmiū vniuscuiusꝙ & merita singulorum. excepto primo genere: cuius nō describitur aliud meritū q̄ quod descriptū est in principio, scilicet timere deū. ❡ Pręmia aūt eius describunt quattuor. Primū est. Forte in terra erit semen eius. Beatitudo promissa timentibus deum in veteri testamento, erat in bonis præsentis vitæ: vt patet in fine deute. per multa capitula. Et propterea propheta beatitudinem timentium deum s̄m statum veteris testamenti describit: inchoans a temporali potentia in successione filiorum. non parua siquidem pars beatitudinis pręsentis vitę est habere filios potentes. ¶ Generatio rectoꝝ benedicet: hoc est multiplicabit. Multiplicatio filioꝝ secūdo loco ponit. ¶ Res & opulētia in domo eius. Bona q̄ vocant fortunæ, tertio loco ponunt. ¶ Et iustitia eius manēs semp. Hoc quartū ꝑpetuę est fœlicitatis qua

iustitia timentis deum non cessabit ipso moriēte, sed manebit semp beata. vel iustitia eius in huiusmodi pręmiis manens erit semper, hoc est perseuerabit ex diuina promissione.

Splēduit in obscuritate. Tractat hic illa particula, in mandatis eius voluit valde: explicādo tria genera valde affectorum mandatis dei. Et primo quidem omnes tres simul comparat ad timentes deum de quibus locutus est. Splēduit in obscuritate lux rectis, misericors, miserator & iustus. Percipe comparationē. misericors, miserator & iustus splenduit rectis tanq̄ lux in obscuritate. Et intendit per misericordem, hominem ex interiori compassione mediocriter vacantem operibus misericordiæ. per miseratorē vero hominē ꝓfuse vacātē misericordiæ operibus. per iustum autē hominem constanter & indefesse certantem pro iustitia. ¶ Deinde singulos singillatim tractat. Bonus vir (inchoat singulorum tractatum a misericorde) vir miserens, quo ad affectum, & mutuans. In quo mediocre opus misericordię describitur. mutuare siquidem ex compassione (vt thobias gabelo mutuauit) opus misericordiæ est, sed mediocre: quia reddendum est mutuum. ¶ Gubernabit res suas in iudicio. Rationē assignat quare mutuat & non donat indigenti mutuo, quia curā habet rerum suarum in iudicio discretionis: hoc est q̄a discernit curam habēdo rerum suarū, nō competere sibi donare sed mutuare. Et intendit per hoc describere hoīem misericordē, qui quū nō possit donare mutuat, & cōmendare eū ꝙ est bonus aliis. ¶ Quia æterno non labetur. Præmium describitur securitas æterna. Timentium deum præmium fuit permanentia iustitiæ. misericordium mutuantium, pręmium maius describitur securitas æterna. Hāc enim significat non labi æterno: securorum siquidem est nunq̄ labi.

Memorię sempiternę. Post misericordē tractatur iustus: inchoādo ab illius præmio. Memorię sempiternę erit iustus. Metire quanto maius est præmiū hoc prioribus. nā p̄mium hoc in ęterna laude cōsistit: quæ maior est ꝑmanentia & securitate: vtpote includēs illas & addēs. ¶ Ab auditu malo. Describit constantia iusti in præsenti vita. primo ꝙ ab auditu īminentium sibi malorum non timebit: hoc est cōminata mala pœnę a principibus, ab hostibus, a quibuscunq;, non timebit. q̄a paratum est cor eius, ad sustinenda & aggredienda pericula, confisum in dn̄o, ex fiducia quam in aīo concæpit de deo. ¶ Sustentatum cor eius. Ecce effectus fiduciæ in dn̄o: ꝙ in progressu sustentatū est cor eius, certantis p iustitia, ita ꝙ non timebit donec aspiciet in angustatoribus suis: hoc est perseuerabit intrepidus, non ad horam, non ad diem, sed vsq; ad victoriam. hanc enim significat donec aspiciet in angustatoribus suis: more victorum, videntium in victis personas, vestes &c̄.

Sparsit. Tractat demū miserator, descriptus ab actu ꝓfusę miserationis. Sparsit, res suas, dedit mendicis, non hystrionibus & hmōi: iustitia eius manens semper. Filii huius seculi accusant amentiæ spargētes res suas dando pauperibus. Et ꝓpterea propheta cōfutans hanc sn̄iam, declarauit hanc sparsionem esse gratam deo, iungendo huic profusioni iustitiam manentē semper, in diuina acceptatione. ¶ Cornu eius exaltabitur in honore. Præmiū profusi miseratoris longe excellētius cæteris describit a tribus. a potestate, cornu eius: ab exaltatione, exaltabitur: a gloria, in honore. Et descripsit præmium in his tribus: quia ad hęc tria seruanda seu promouenda acquirunt, retinent, augēt homines huius seculi diuitias: ad potestatem scilicet, exaltationem & honorem. vt per hęc intelligeremus ꝙ spargētibus res suas pauperibus, deus cuncta bona p̄parauit quę possunt p diuitias haberi. Et minus dicit q̄ significet: q̄a multo excellētius cornu eius exaltabit in honore q̄ nō spargēdo pauperibus fuisset exaltatum.

Impius videbit. Tractantur hic ambę particulę: scilicet beatus vir timens dominum, & beatus qui in mandatis eius voluit valde. Tractantur autem simul a contrario cōmuni vtriusq; beatitudini. Impius videbit, beatitudines vtriusq;, & indignabitur, ęgre feret: dentibus suis frendebit, more bestiarum prę nimia ira, appetendo si facultas adesset deiicere eos a fœlicitate, & liquefiet, impotens exequi, ad similitudinem eorum quæ liquefiunt intus consumetur. desiderium impiorum, tam quo ad malum quod desiderant iustis q̄ quo ad bonum quod desiderant sibiipsis, peribit. Et potes totam hanc particulam intelligere tam de impiis in statu præsentis vitæ iuxta deutero. comminationes spectantes ad statum veteris testamenti, q̄ de impiis in statu futurę vitæ. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Halelu iah. CXII.

Laudate pueri dominum: laudate nomen domini.
Sit nomen domini benedictum: ex hoc nunc & usq; in seculum.
A solis ortu usq; ad occasum: laudabile nomen domini.
Excelsus super omnes gentes dominus: & super cœlos gloria eius.
Quis sicut dominus deus noster: qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra.
Suscitans a terra inopem: & de stercore erigens pauperem.
Vt collocet eum cum principibus: cum principibus populi sui.

Qui habitare facit ſterilem in domo: matrem filiorum lętantem.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Halelu iah. CXIII.

1 Propheta. LAudate ſerui domini[4], laudate nomen domini.
2 Erit nomen domini[4] benedictum: ex nunc & uſq; ęternum.
3 Ab ortu ſolis uſq; occaſum eius: laudatum nomen domini[4].
4 Excelſus [eſt] ſuper omnes gentes dominus[4]: ſupra cœlos [eſt] honor eius.
5 Quis ut dominus[4] deus noſter: eleuatus ad ſedendum, humiliatus ad uidendum in cœ-
lis & in terra?
6 Erigens de puluere pauperem: de ſtercore eleuabit mendicum.
7 Ad faciendum ſedere cum principibus: cum principibus populi ſui.
8 Faciens ſedere ſterilem domi matrem filiorum hilarem: halelu iah.

TItulus eſt. Halelu iah: hoc eſt laudate deum. Ex quo non habet̃ materia pſalmi niſi in genere. Ex ſuperficie aũt pſalmi, apparet materiã pſalmi eſſe laudẽ excellẽtis & incõparabilis dominii diui/ni: hoc enim clare manifeſtant verſiculi primi vſq; ad ſextum. Interius autem perſpectus pſalmus, af/fert excellentię incomparabilis diuini dominii teſtimonia: ſcilicet ſuſcitare de puluere egenum, & effi/cere ſterilem fœcundam. hoc eſt prouidentiam dominii eius extẽdere ſe ad minima: quæ ſcilicet fortui/ta & caſualia reputantur. Et hæc eſt ad literam materia pſalmi.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta inuitat ſeruos dei ad laudandũ nomen domini ſemper & vbiq;, ꝓpter ſupremã ac incõpa/rabilem excellentiã dominii eius extenſi vſq; ad fortuita & caſualia.

¶ Perſona loquens propheta eſt.

LAudate ſerui dñi. Diuiditur pſalmus in partes duas: ꝓpoſitiuã materię, & executiuam, ibi erit no/men. ¶ Proponit vnũ: ſcilicet nomẽ domini laudandũ a ſeruis eius. Vbi aduerte ꝙ alloquit̃ ſer/uos dei, nõ ꝙ aliqui exempti ſint a ſeruitute dei (qm̃ oẽs velimus nolimus ſumus ſerui dei) ſed quia nõ oẽs recognoſcunt ſe ſeruos dei, ideo ad recognoſcentes ſe ſeruos dei, ſermonẽ dirigit iuitatoriũ ad lau/dandũ nomẽ dñi: alioꝝ.n. vana eſſet inuitatio. Geminat aũt laudate: vt efficacior ſit monitio.

¶ Erit nomen. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo declaratur tã tẽpus ꝗ locus laudis. dein de ratio laudandi, ibi excelſus. ¶ Tẽpus quidem quo ſerui dei debent laudare nomen dñi, determinat̃ ex nũc vſq; æternum: hoc eſt ſine mora, ſine dilatione inchoãda eſt laus, & pſeuerãdum eſt in ea vſq; in æternũ. ¶ Ab ortu ſolis. Declarat̃ locus: hoc eſt vbiq;: vtpote ab ortu ſolis vſq; ad occaſum. Et futurum erit in principio verſiculi p̃cedentis poſitũ, intelligendum eſt extẽdi non ſolum ad participium bene/dictum, ſed ad participiũ laudatũ. Ita ꝙ ſenſus eſt. erit laudatum nomẽ domini. ¶ Excelſus. Redditur ratio laudandi, altera ex celſitudine dominii. In terra quidẽ nõ ſolum ſup iudæos ſed ſup omnes gen/tes. In cœlo aũt. ſupra cœlos honor eius: hoc eſt honorat̃ etiã ſupra cœlos ab angelis ibi exiſtentibus. ¶ Quis vt dominus. Altera laudis ratio ex ĩcõparabilitate diuini dominii explicat̃ admiratiue. Quis, quaſi dicat nullus, vt dñs deus noſter, qui a nobis colit̃: eleuatus ad ſedendũ, humiliatus ad vidẽdũ in cœlis & in terra? Humano more ꝓpheta ĩcõparabilitatem diuini dominii deſcribit, duabus apud nos incõpatibilibus cõditionibus fulti. Celſitudo ſiqdem ſolii apud nos caret viſione infimoꝝ occurrẽtiũ. tũ quia nõ poſſunt principes in excelſo cõſtituti videre ſingula. tũ quia ẽt ſi ſcirent, nõ poſſent ꝓuidere ſingulis occurrẽtibus. Et ꝓpterea ꝓpheta hęc duo iungit in diuino dominio. Et ſupremã celſitudinem ſolii, eleuatus ad ſedendũ (hoc eſt in ſuprema dignitate & poteſtate regiminis regnãs) & extenſam ꝓui dẽtiam vſq; ad minima, humiliatus ad videndũ: hoc eſt extẽdẽs viſionẽ ad ſimilitudinem inclinati ad videndũ aliqd, vt bene diſcernat. Et hoc tũ in cœlis, tũ in terra: qa tam in cœlis ꝗ in terra ſingula videt.

¶ Erigẽs de puluere. Propoſuit celſitudinẽ ad ſedendũ & humiliationẽ ad videndũ. Primã conditionẽ non curat ꝓſequi: vtpote manifeſtam ex antedictis, ꝙ ſup̃ cœlos eſt honor eius. Alterã vero propoſuit reſpectu cœloꝝ & terræ. ſed reſpectu cœloꝝ nõ curat illam ꝓſequi, relinquẽs eam pro manifeſta: qm̃ in cœlis oĩbus ſingula apparent ordinatiſſima, & nihil inuenit̃ in eis ꝑ accidẽs. ¶ In terra aũt ĩtendit de/clarare qđ dixerat duobus teſtimoniis. Alterũ eſt ꝙ erigit pauperem ſeu mendicũ de ſtercore, & facit eũ principem, & (quod plus eſt) principẽ in populo ꝓprio ipſius paupis. Alterũ ꝙ ſterilem efficit matrẽ filioꝝ. ¶ Vbi nota ꝙ ſi hæc hiſtorice ĩtelligant̃, cõſtat in ſaule & dauide primũ verificari: nam ſaul de puluere erectus eſt in regem. qui ẽt factus rex ſequebat̃ boues: vt teſtat̃ hiſtoria primi regum. Dauid ẽt quum prius paſceret oues patris ſui, factus eſt rex. Secundum autẽ verificat̃ in ſara ſterili, effecta matre totius populi iſrael: & in anna matre ſamuelis. ¶ Sed hæc determinata opa, valde remota & ſi dici licet

indigna teſtimonia extenſę diuinę viſionis & prouidētię videnẗ. Et propterea perſpicacitis prophetę verba interpretanda ſunt: vt reſpōdeant ꝓpoſitę materiæ, & conſonent antedictis. Intendit itaq; propheta in erectione pauperis de ſtercore ad principatum ꝓprii populi/ſignificare oīa fortuita. hoc enim maxime fortunę attribuimus: & ṗter humanoꝝ negocioꝝ ordinē rariſſime accidit. In fœcūditate aūt mulieris ſterilis ſignificat oīa caſualia: quę. ſ. pręter naturæ ordinē eueniunt. ſterilē enim fœcundā effici/ṗter naturam manifeſte eſt. Ita ꝙ intentio ꝓphetę eſt declarare extenſionē diuinę prouidentiæ vſq; ad minima, deſcribendo ipſa minima in vno fortuito & in vno caſuali: qa fortuita & caſualia ſunt vere minima. Et vſq; adeo minima vt multi philoſophoꝝ numerāda putauerint inter non entia: quum tñ ſm veritatē ſint entia per accidēs. quę cōſtat infimū locū in vniuerſo tenere. ⁋ Qꝫ aūt hic ſit ſenſus literalis, habeẗ tū ex eo ꝙ hic ſenſus quadrat tam celſę materiæ ꝓpoſitę. tum ꝙ hic ſenſus teſtaẗ quare propheta non declarauit illam particulā/humiliatus ad videndū in cœlis/ſed ſolū in terra: quia ſcilicet in cœlis nihil eſt per accidēs. oēs enim cœleſtes motus ſunt regulares & ꝑ oīa ordinati: in terra aūt ſunt caſualia & fortuita. Halelu iah. ſic enim terminaẗ pſalmus in hebręo. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Halelu iah. CXIII.

IN exitu iſrael de ęgypto: domus iacob de populo barbaro.
Facta eſt iudęa ſanctificatio eius: iſrael poteſtas eius.
Mare uidit & fugit: iordanis conuerſus eſt retrorſum.
Montes exultauerunt ut arietes: & colles ſicut agni ouium.
Quid eſt tibi mare ꝙ fugiſti: & tu iordanis quia conuerſus es retrorſum?
Montes exultaſtis ſicut arietes: & colles ſicut agni ouium.
A facie domini mota eſt terra: a facie dei iacob.
Qui conuertit petram in ſtagna aquarum: & rupem in fontes aquarum.

¶ IVXTA HEBRÆVM. CXIIII.

1 Propheta. EGrediente iſraele de ægypto: domo iacob de populo extraneo.
2 Fuit iudas ſanctificationi eius: iſrael poteſtatibus eius.
3 Mare uidit & fugit: iordanis gyrabit retro.
4 Montes ſaltauerunt quaſi arietes: colles quaſi filii ouis.
5 Quid tibi mare quoniam fugies: iordanis gyrabis retro?
6 Montes ſaltabitis quaſi arietes: colles quaſi filii ouis?
7 A faciebus domini treme terra: a faciebus dei iacob.
8 Qui conuertit petram in paludem aquarum: ſaxum in fontem † aquarum.

† fōti

TItulus nullus eſt. Materia ex ipſo colligenda eſſet ſi haberetur integer. Quod ideo dico: quia fragmentum pſalmi tantūmodo inuenitur. vt patet ex eo ꝙ multa proponunẗ in principio, & non niſi vnum executioni mandatur. Vnde creditur in collectione pſalmorum inuētus hic pſalmus forte corroſus aut ita oblitus vt legi non poſſet totus. ⁋ Et vtcunq; acciderit/exponemus hoc fragmentum quod habemus: declarando quattuor ſeu quinq; miracula diuinæ poteſtatis hic ſcripta.

¶ Perſona loquens propheta eſt.

EGrediente. Diuiditur pſalmus in partes duas: propoſitiuam materię, & executiuam/ibi mare vidit. ¶ Proponit duo patrata in egreſſu populi iſrael de ægypto. Alterum ſpectans ad tribum iuda. alterum ſpectans ad totum populum iſrael. ⁋ Fuit iudas ſanctificationi eius. Non inuenitur alibi in ſacra ſcriptura res geſta hic ſignificata. Aiunt autem ꝙ aperto mari rubro a deo/populus timuit ingredi apertum mare: ſed tribus iuda animęquior/confidens in domino & credens verbis moyſi, prima igreſſa eſt apertum mare: & ſic reliquus populus ſecutus eſt. Et propterea hic dicitur. fuit iudas/hoc eſt tribus iudę, ſanctificationi eius/dei. non ꝙ ſanctificauerit deum in ſeipſo: ſed quia ſanctificauit deū coram populo, credendo/parendo/atq; honorando deum. hoc eſt enim facere ſanctum deum coram populo: quia eſt efficere vt habeatur & honoretur vt ſanctus/vt excelſus ſuper omnia. Teſtatur ipſe deus hoc eſſe ſuum ſanctificari a nobis nu. zo. dicens ad moyſen & aaron/dubitantes de verbis dei ad aquas contradictionis. quia non credidiſtis mihi vt ſanctificaretis me coram filiis iſrael &c̄. ⁋ Iſrael poteſtatibus eius/ſupple fuit. Iudas opere ſuo fuit in ſanctificationem dei: iſrael autem fuit in poteſtates dei exercendas. Et intendit ꝙ propter iſrael exercuit deus multas ſuas poteſtates, ſm multitudinem miraculoꝝ quę ſua potentia egrediente iſrael de ægypto vſq; ad terrā promiſſionis fecit.

¶ Mare vidit. Incipit hic pars executiua. Sed id quod habet in hoc fragmento, totum spectat ad illam particulam, israel potestatibus eius. nam describitur potestas dei circa mare, flumē, montes & colles quo ad motū localem, & circa saxa quo ad motū generationis. ¶ Mare, rubrū, vidit, deum, & fugit. Apertio maris rubri scripta exo.14. describitur acsi esset animatum, habens sensum quo videret terrentem deum & fugeret. Iordanis gyrabit retro. Miraculum factum in iordane scriptum iosue.3. quando aquę steterunt & cumulum retro fecerunt, scribitur ad similitudinem nauis gyrantis ad redeūdum retro. ¶ Montes saltauerunt. Historię istę montium & collium saltantium, alibi in sacra historia non leguntur: iste tamen textus sufficit ad fidem faciendam rei gestę, q̄uis nesciamus aliter. Quod enim iste textus ad literam narret miracula facta circa montes & colles, in hoc ꝙ moti sunt miraculose, ex eo conuincitur ꝙ inter res gestas eodem contextu absq; vlla dissimilitudine narrat mare rubrum diuisum, iordanem redeuntem, montes & colles motos ad similitudinem salientium. Et vt nullus dubitationi relinqueretur locus, subiungit statim eodem contextu allocutionem ad mare, ad iordanem, ad montes & colles: inquirendo a mari causam fugę, a iordane causam gyrationis, a mōtibus & collibus causam saltationis. Si hoc non est scribere res gestas, nescio quo modo scribendę essent aliter res gestę in psalmo. ¶ Dicitur scopulos arnon inclinatos in transitu populi in confinibus amorręorum & ammonitarum: iuxta id quod nu.21. recitatur: scilicet. dicitur in libro bellorum domini, sicut fecit in mari rubro sic faciet in torrentibus arnon: scopuli torrentium inclinati sunt vt requiescerent in arnon, & recumberent in finibus moabitarum. Sed hoc non videtur satisfacere textui huic. tum quia de montibus & collibus hic est sermo: ibi autem de solis scopulis. tum quia hic describuntur montes & colles subsilientes more saltantium: ibi vero sola īclinatio describitur. Vnde quicquid sit de literali sensu illorum verborum, non apparet tutum alligare hunc textum ad illos scopulos. ¶ Et scito ꝙ saltatio montium & collium hic descripta non est gaudii sed timoris: quia īferius subditur pro causa communi omnium horum gestorum, tremor a facie domini. Hinc enim colligimus ꝙ sicut mare velut timens fugit, & iordanis gyrauit retro, ita etiam montes & colles quasi timentes saltauerunt fugiendo, vt arietes & agni fugientes saltant. ¶ Quid tibi mare ꝙ fugies. Apostrophat ad mare, iordanem, mōtes & colles: interrogando eos causam talium motuum: scilicet fugę, gyrationis & saltationis. Et vtitur hoc loquendi modo propheta, vt humano more excitet animos nostros ad considerandum opera dei mirabilia. Futuri aūt tp̄is verba (fugies, gyrabis, saltabitis) non notant futurū respectu temporis psalmi, q̄m iā p̄terierāt: sed respectu causę quęsite, ad quā fuerunt futuri isti actus. Ita ꝙ futurū denotat ordinē inter cām quā īterrogat & has actiones. ordo. n. illius causę ad has actiones est ordo p̄teriti seu p̄ntis ad futurum. ¶ A faciebus domini. Explicat propheta illā quam interrogauit cām esse faciem dn̄i terrentem. Ita ꝙ describit humano more deum tanq̄ hoīem facie sua terrentē mare rubrum, iordanem, & mōtes & colles. Et apte vtitur hac metaphora: quia descripserat mare tanq̄ videns & fugiens, & similiter iordanem regyrantē, & montes & colles vt arietes & agnos fugere saltando. his enim optime congruit pro causa facies terrens: a cuius conspectu viso sequuntur hę actiones. Vnde prosequēdo prosopopœiā dicit. a faciebus domini treme terra. ¶ Qui conuertit petrā. Narratis potestatibus dei circa quattuor antedicta, prosequit̄ potestatē dei circa saxa. Et tāgit miracula vtriusq; eductionis aquę de petra. alterius scriptę exo.17. alterius scriptę nu.20. Qui conuertit petram in paludem aquarum: hoc est eduxit de petra aquas in tanta copia ꝙ fecit paludem. Hyperbolica videtur locutio. Hic non psalmum sed fragmē potes conicere ex hoc ꝙ medio sermone fit finis. Amen.

NOn nobis domine non nobis: sed nomini tuo da gloriam.
Super misericordia tua & ueritate tua: nequando dicant gentes ubi est deus eoꝝ.
Deus autem noster in cœlo: omnia quęcunq; uoluit fecit.
Sumulachra gentium argentum & aurum: opera manuum hominum.
Os habent & non loquentur: oculos habent & non uidebunt.
Aures habent & non audient: nares habent & non odorabunt.
Manus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo.
Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.
Domus israel sperauit in domino: adiutor eorum & protector eorum est.
Domus aaron sperauit in domino: adiutor eorum & protector eorum est.
Qui timent dominum sperauerunt in domino: adiutor eorum & protector eorum est.
Dominus memor fuit nostri: & benedixit nobis.

Benedixit domui israel:benedixit domui aaron.
Benedixit omnibus qui timent dominum:pusillis cum maioribus.
Adiiciat dominus super uos:super uos & super filios uestros.
Benedicti uos a domino:qui fecit cœlum & terram.
Cœlum cœli domino:terram autem dedit filiis hominum.
Non mortui laudabunt te domine:neq; omnes qui descendunt in infernum.
Sed nos qui uiuimus benedicimus domino:ex hoc nunc & usq; in seculum.

¶IVXTA HEBRÆVM. CXV.

1 Prophera. NOn nobis domine[4] non nobis:sed nomini tuo da honorem super gratia tua & ueritate tua.
2 Quare dicent gentes. Vox gentium. ubi nunc deus eorum?
3 Propheta. Et deus noster in cœlis est:omnia quæ uoluit fecit.
4 Simulachra eorum argentum & aurum:opus manuum adam.
5 Os eis est/& non loquentur:oculi eis sunt/& non uidebunt.
6 Aures eis sunt/& non audient:nasus eis est/& non odorabunt.
7 Manus eis sunt/& non palpabunt:pedes eis sunt/& non ambulabunt,non mussabunt in gutture suo.
8 Sicut ipsi/erunt facientes ea: et omnis qui confidens est in eis.
9 Israelis confidentia est in domino[4]:adiutorium eorum & scutum eorum ipse est.
10 Domus aaron confidite in domino[4]:adiutoriũ eorum & scutum eorum ipse.
11 Timentes dominum[4] confidite in domino[4]:adiutorium eorum & scutum eorum ipse.
12 Dñs[4] recordatus est nostri/benedicet:bñdicet domui israelis/benedicet domui aaron.
13 Benedicet timentibus dominum[4]:paruis cum magnis.
14 Addet dominus[4] super uos:super uos & super filios uestros.
15 Benedicti uos domino[4]:facienti cœlos & terram.
16 Cœlorum cœlos domino[4]:& terram dedit filiis adam.
17 Non mortui laudabunt dominum:& non omnes descendentes in locum silentii.
18 Et nos benedicemus domino ex nunc & usq; æternum:halelu iah.

TItulus nullus est. Materia psalmi (vt ex ipso apparet)est desiderium diuini honoris: vt scilicet deus honoretur cultu qui concessus est populo israel ad colẽdum verum deum. Apparet enim in prima parte psalmi clare tractari differentiam inter deum iudęorum & simulachra gentiũ/& cultores dei & cultores simulachrorum.& inde postea subiungitur dicatio populi israel ad deum. Vnde ad literam psalmus iste est supplicatio pro diuini cultus ad quem electus est populus israel conseruatione ad honorem diuini nominis.

¶SVMMARIVM EST.

¶Propheta petit a deo vt seruet diuinum cultum,non ad honorem populi sed ad honorẽ ipsius dei. tum ex differentia dei ad deos:quia ipse omnia quę voluit fecit,illi simulachra sunt. Tum ex differẽtia cultus ad cultum:quia confidentes in deo/adiuuantur & proteguntur a deo:illi autem similes erũt simulachris. Tum ex differentia populi ad populos:quia iste est ad laudandum deum in præsenti vita/bñdictus & electus a deo ex ipsius gratia:illi aũt terrã omnibus hominibus cõem solam habuerunt.
¶Persona loquens propheta est.

NOn nobis domine. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuã materiæ, & executiuam/ibi quare dicent gentes. ¶Proponit duo. Alterum est formale petitionis.s.ꝙ deus det honorẽ non populo sed nomini suo. Alterũ est materia.in qua petit dari honorẽ deo & nõ hoi.s.sup gratia tua & veritate tua. ¶Vbi aduerte ꝙ qa gr̃a & veritas dei comprehendũt vniuersas vias dei nisi determinentur

ad certã materiã/& in pſenti pſalmo nõ tractãtur vl'r,oportet vt ſubintelligant determinatę ad mate/
riã de qua eſt ſermo.ſ.honorẽ diuini nois.Ita ꝙ ſenſus eſt.Da honorẽ noi tuo ſuper gratia tua circa ho
norẽ nois tui,& veritate tua circa honorẽ nois tui.Et explicat ꝓpheta ꝑ hanc petitionẽ debitũ affectũ
iuſtoꝝ ad diuini cultus cõſeruationẽ:quo deſiderat diuinũ cultũ cõſeruari & augeri non ꝑꝑ honorem
ipſoꝝ hoium,ſed ꝑꝑ honorẽ diuini nois.Ad cuius oppoſitũ tẽdũt qui tẽpla & ornamẽta & alia hmõi
eccleſiaſtica efficiunt ꝑꝑ honorẽ ciuitatis,aut memoriã ꝓpriã & hmõi.docet.n.hic ꝓpheta non nobis
(& ad exaggerandã negationẽ repetit non nobis)ſed deo quęrendũ honorẽ in veritate & gratia con/
ceſſi cultus diuini.cultus ſiquidẽ diuinus eſt qui directe ordinatur ad honorem diuini nominis.
¶ Quare dicent gentes.Incipit hic pars executiua tali ordie. Prio tractat petitio rõne illius particu
lę/ſuꝑ veritate tua.Secũdo rõne illius particulę/ſuꝑ gratia tua/ibi dñs recordatus eſt.⁋ Nota hic ꝓ cla
riori notitia ordinis & progreſſus pſalmi/ꝙ propheta intendit explicare veritatem diuinam in mate/
ria diuini cultus ex duobus capitibus.ſ.ex veritate fidei & ex veritate ſpei.Fidei quidem:quia qui credi/
tur deus eſt verus deus.Spei autem:quia quod ſperatur diuinum auxilium/vere obtinetur. ¶ Tractãs
itaqꝫ veritatẽ dei/duobus vtitur locis.Altero ab euitanda iniuria.Quare dicent gentes vbi nunc deus
eorum?Si non das honorem nomini tuo/ſeruando cultum tuum,occaſionem ſument gentes blaſphe
mandi te/tanq̃ non ſis deus/tanq̃ non potueris nos ſeruare in cultu tuo.Et propterea quare/qua vtilita
te,dicent gentes/opprobrando & blaſphemando,vbi nunc deus eoꝝ?Modus loquendi eſt, ſignifican/
do aut ꝙ nullibi eſt aut ꝙ non poteſt.⁋ Et deus noſter.Alter locus eſt ab incõparabili diſparitate inter
deum noſtrum & deos gentium.Et deus noſter in cœlis.Dicit in cœlis , confutans vocem gentium/
vbi deus eorum?Omnia quę voluit fecit.intellige de voluntate non quę uocatur antecedens(hoc eſt
velleitate)ſed de voluntate conſequente:hoc eſt quæ humano more loquendo deliberata omnibus cõ
ſideratis voluntate vult.De tali enim volitione verificatur abſqꝫ omni exceptione ꝙ omnia quæcunqꝫ
voluit fecit:quia omnipotens eſt,nec aliquid poteſt impedire executionẽ voluntatis eius.Et hoc dixit
tum ad oſtẽdendã omnipotẽtiã dei.tum ad cõfutandã vocẽ gentiũ qua dicerent.vbi nunc/hoc eſt de/
ficiente cultu dei,deus eorũ/tanq̃ non potuerit illum cõſeruare. Cõfutat enim dicendo ꝙ omnia quę
voluit fecit.ꝑ hoc ſiqdem monſtrat ꝙ nõ ex impotentia dei ſed ex voluntate eius hoc fieret.
Simulachra eorum.Deſcripto deo noſtro/e regione deſcribuntur dii gentium.tum quo ad materiã/
argẽtũ & aurũ.tum quo ad formã/opus manuũ adam.i.hoĩs.tum quo ad operationes oris/oculorum/
auriũ/naſi/manuũ/pedum/& interni ſpiritus.vt hinc videas diſparitatem incomꝑabilem:dum iſti om
ni carent operatione & effecta ſunt manibus hominum,ille in cœlis/& omnia quę voluit fecit.
Sicut ipſi erunt.Declarata veritate dei crediti,declarat modo veritatem rei ſꝑatę per cultum veri dei.
Et procedit ſimiliter.ſ.ex differentia inter cultum idoloꝝ & cultum dei noſtri. Sicut ipſi/ dii gentium,
erunt facientes ea/ſimulachra:& omnis qui confidens in eis/ſupple eſt.Et intendit ꝙ vani erunt oẽs cõ/
fidentes/hoc eſt colentes huiuſmodi deos,ſicut ipſi ſunt vani/ſine omni opere/ſine omni fructu.Et hoc
extendit etiã ad facientes.intendit.n.explicare ꝙ ſicut dii qui coluntur ſunt ſine opere,ita colentes eos
erunt ſine fructu.⁋ Quo cõtra de cultoribus veri dei ſubiungit.Iſraelis confidentia in domino/ ſupple
eſt:adiutorium eorum/iſraelitarum.adiutorium inquam ad bonum,& ſcutum/ſeruans a malo,eorum/
iſraelitarum,ipſe/dominus eſt.Vbi clare vides e regione cõtraponi fructũ cultoꝝ dei confidentium in
domino.Deſcribitur enim cultus a confidentia,vt intelligas cultum internum:alioquin ſcriptum eſt.
populus hic labiis me honorat,cor autem eorum longe eſt a me.
Domus aaron confidite in dño. Apoſtrophat ad ſacerdotes integrãtes domum aaron. Qui time/
tis dñm,cõfidite in dño.⁋ Aduerte hic primo ꝙ ꝓpheta nõ meminit exterioris cultus tam apud idola
q̃ apud deũ,ſed interioris tm̃ conſiſtentis in cõfidentia:ad ſignificandũ ꝙ cultores deoꝝ quantũcunqꝫ
ex intimo corde confidãt in diis ſuis/vani erunt & digni vt ſint ſimiles ſuis ſimulachris : cultores vero
dei ſi ex corde in deo confidunt,opem pleniſſimam aſſequi/& auxilii ad bonum & ſeruationis a malo.
⁋ Aduerte ſecũdo ꝙ duę tantum erant cõgregationes vniuerſales tanq̃ vniuerſitates in toto populo
iſrael.Altera vnitatis totius populi.Et hanc a patris nomine deſcribit,dicens iſraelis.Altera vnitatis ſa
cerdotalis:quæ comꝓhendebat totam tribũ leui cõmunẽ toti populo.Et hanc deſcribit a primo ſum/
mo ſacerdote,domus aaron.Reliquę autem vniuerſitates,reliqua collegia/particularia erant. Et ꝑꝑea
ꝓpheta harum tm̃ meminit.Quo factũ eſt vt timẽtes deũ non nuncupati fuerint a patre aliquo aut
a nomine collectiuo:vt intelligas ad ſingulos timentes deum ſermonem dirigi/poſtq̃ vnitatis populi
& vnitatis ſacerdotii mentio facta eſt.Nec eſt remotũ intẽtionẽ ꝓphetę eſſe,ꝙ populi iſrael confidẽtia
in deo eſt velut innixa meritis patrum(abrahæ/iſaac & iacob)domus vero aaron tanq̃ innixa diuinæ
inſtitutioni hmõi ſacerdotii:ſinguloꝝ aũt timentiũ deũ tanq̃ inixa filiali timori dei.⁋ Potes nihilomi
nus intelligere iſraelis nomine totum populum iſrael:& cum hoc ſpecialem mentionem fieri domus
aaron,cui ex officio incũbit vacare diuino cultui.Spãlem quoqꝫ mentionẽ fieri timentium deum.tum
ad ſignificãdũ ꝙ neqꝫ iſraelitarum neqꝫ aaronitarum confidentia in deo prodeſt niſi ſint timentes deũ.
tum ad comꝓhendendum omnes timentes deum etiam ſi non deſcenderint ex filiis iſrael.

Dñs recordatus. Tractaẽ hic illa particula/super gratia tua. Et intendit ꝙ ex diuina gratia ꝓcessit &
ꝓcedit benedictio populi/sacerdotũ & timẽtiũ deũ: ad hoc vt essent addicti diuino cultui p̃sentis vitę.
hæc est enim gratia dei concessa populo quo ad diuinum cultum: quã petiit in principio seruari ad
honorẽ dei. ¶ Tractans itaq; diuinã erga populũ gratiã circa cultum, inchoat a suprema gratia. Dñs
recordatus nostri/nõ prouocatus meritis nostris aut sacrificiis sed sola memoria nostri. Et intellige re/
cordatione metaphorica: quia ad si'itudinẽ recordati se habuit educẽdo eos de ęgypto in terrã ꝓmis/
sionis. Bñdicet. Futurũ bñdicet/respicit p̃teritũ recordatus: significãs bñdictionẽ seq ad recordationẽ.
Bñdicet domui israelis. Ecce quos bñdicet: domũ israel/domũ aaron/& timẽtes dñm. eosdẽ repetit pri/
us enumeratos. Et recole ꝙ deũ istis benedicere/est deum istis bñfacere. ¶ Addet dñs super vos. Quãuis
bñdictionis noĩe in scriptura multiplicatio intelligaẽ (benedixit illis crescite & multiplicamini &c̃.)
explicare tñ curauit ꝓpheta quod erat ad propositum. s. multiplicationem populi esse effectũ benedi/
ctionis. ¶ Benedicti vos dño/datiui casus est. Ecce quorsum bñdictio multiplicans eos: vt. s. sint benedi
cti dño: hoc est sint benedicti tanq̃ dicati dño/tanq̃ addicti ad colendum dñm. Facienti cœlos & terrã.
Non suffecit prophetæ simplici sermone explicasse diuinam gratiam / ex hoc ꝙ benedixit eos ad hoc
vt sint benedicti dño: sed addidit gratiam diuinę electionis. qua deus quum fecisset cœlos & terrã, cœ/
los quidem habitaculum constituit diuinũ, terram aũt dedit habitaculũ filiis adam: vos vero benedi/
ctos fecit dño. Ita ꝙ conclusio illa/benedicti vos dño/& infertur tanq̃ finis diuinę benedictionis, & de/
claratur ex diuina electione seu distributione. Et propterea continuatur dicendo. facienti cœlos & ter/
ram. ¶ Cœlorum cœlos dño. Et appellat cœlos cœloꝝ quos prius appellauerat cœlos: hoc est totam
congeriem corpoꝝ cœlestium. quia cõtinent ĩferiores cœlos: sphęras. s. ignis & aeris. Et est sensus. cœ/
lorum elatium cœlos. Vel dicuntur cœli cœlorum. i. multorum corporum cœlestium: vt dicantur cœ
li cœlorũ ad significandam multitudinem cœlestium corpoꝝ in quæ cæli distribuuntur. Et terrã dedit
filiis adam. Vbi videre potes distributionem. dño cœlos/filiis adam terrã, vobis benedicti vos dño.
Non mortui. Declarata benedictione populi ad hoc ꝙ sit addictus deo/declarat modo hãc dicatio/
nem intelligi in pręsenti vita: ne putares populum esse benedictum domino/ea ratione quia in futura
vita erit domini. Quãuis enim hoc sit verũ, non tamen hoc significatur per hoc quod dictum est be/
nedicti vos dño: sed significatur ꝙ benedicti sunt ad laudandum & colẽdũ dñm in p̃senti vita ¶ Hoc
itaq; declarans ait. Non mortui/ẜm corpus ex qua parte homines dicuntur mortui, laudabunt domi/
num: neq; omnes descendentes silentii: hoc est neq; ẜm animam descendentes in locum silentii: hoc est
in limbum, in quo silet laus tua. Et nos/supple viuentes, benedicemus domino ex nunc / sine dilatione
aliqua, & vsq; ęternum. ¶ Aduerte ꝙ pronomen nos non habet demõstrationem personalem sed sim/
plicem: hoc est non demonstrat determinate nos modo viuentes, sed demonstrat nos & filios nostros
& deinceps succedentes in pręsenti vita. Et propterea dicit ꝙ benedicemus ex nunc vsq; ęternum: quia
vsq; in finem mundi durabimus nos viuentes. halelu iah/laudate deum. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Halelu iah. CXIIII.

Dilexi: quoniam exaudiet dominus uocem orationis meæ.
Quoniam inclinauit aurem suam mihi: & in diebus meis inuocabo.
Circundederunt me dolores mortis: & pericula inferni inuenerunt me.
Tribulationem & dolorem inueni: & nomen domini inuocaui.
O dñe libera animã meã: misericors dñs & iustus, & deus noster miseret̃.
Custodiens paruulos dominus: humiliatus sum & liberauit me.
Conuertere anima mea in requiem tuam: quia dominus benefecit tibi.
Quia eripuit animam meam de morte: oculos meos a lachrymis, pedes meos a lapsu.
Placebo domino: in regione uiuorum.

¶ Halelu iah. CXV.

Credidi propter quod locutus sum: ego autem humiliatus sum nimis.
Ego dixi in excessu meo: omnis homo mendax.
Quid retribuam domino: pro omnibus quę retribuit mihi.
Calicem salutaris accipiam: & nomen domini inuocabo.
Vota mea domino reddam coram omni populo eius: pręciosa in cõspe/
ctu domini mors sanctorum eius.
O domine quia ego seruus tuus: ego seruus tuus & filius ancillę tuę.

Dirupisti uincula mea:tibi sacrificabo hostiam laudis,& nomen domini inuocabo.
Vota mea domino reddam in conspectu omnis populi eius:in atriis domus domini/in medio tui hierusalem.

ℭIVXTA HEBRÆVM. CXVI.

1 Propheta. [qm̄] Dilexi quoniam: [ideo] audiet dn̄s[4] uocem meam dep̄cationum mearum.
2 Quoniam inclinauit aurem suam mihi:& in diebus meis uocabo.
3 Circundederunt me funes mortis,& obsidiones foueæ inuenerūt me:angustiam & tristitiam reperiam.
4 Et in nomine domini[4] uocabo:obsecro domine[4] libera animam meam.
5 Misericors dn̄e[4] & iuste:& deus noster miserans.
6 Custodiens simplices domine[4]:attenuatus sum,& mihi salus.
7 Reuertere anima mea in requies tuas†:quia dominus[4] retribuit super te. †regetibus tuis
8 Quia eripuisti animā meā a morte:oculum meum a lachryma/pedem meum ab ip̄ulsu.
9 Ambulabo [coram] faciebus domini[4] in terris uiuorum.
10 ℭ [qm̄] Credidi quoniam: [ideo] loquar ego humiliatus ualde.
11 Ego dixi in festinare meo:omnis homo mentiens.
12 Quid reddam domino:omnibus retributionibus eius super me?
13 Calicem salutum leuabo:& in nomine domini[4] uocabo.
14 Vota mea dn̄o[4] soluam [nunc] coram nunc omni populo eius.
15 [quia] Cara in oculis domini[4]/mors [imminens] gratiosis eius.
16 Obsecro domine[4]:quia ego seruus tuus/ego seruus tuus filius ancillę tuæ, [etē] dissoluisti uincula mea†. † uinculis meis
17 [ideo] Tibi sacrificabo sacrificium confessionis:& in nomine domini[4] uocabo.
18 Vota mea domino[4] soluam [nunc] coram nunc omni populo eius.
19 In atriis domus domini[4],in medio tui [o] hierusalem:halelu iah.

Titulus nullus est.ℭMateriam psalmi oportet ex ipso accipere.Ad cuius euidentiam aduertendū est ꝙ in psalmo loquitur vnus homo in periculo mortis constitutus/recurrens ad deum pro liberatione & liberatus,redditurus vota sua deo coram omni populo in atriis domus dn̄i in medio hierusalem.Et cum his describitur homo iste ꝙ dilexit/ꝙ credidit/ꝙ dixit in festinare suo omnis homo mētiēs. Hæc sunt quæ clare apparēt in psalmo.⁋ Quis sit autem iste homo/& consequenter quæ sint ista pericula &c̄.inuestigandum restat.Ex autoritate pauli apostoli.2.ad cor.4.habetur ꝙ credere istius hominis est credere laudabile.ait.n.Habētes autem eundem spiritum fidei,sicut scriptum est.credidi propter quod locutus sum:& nos credimus/propter quod & loquimur.Ex psalmo.31.(in te domine speraui,q dauidis titulo pręnotatur)ansa nobis datur existimādi ꝙ dauid est ille hō q̃ hic loq̃tur: dū in calce illius psalmi eisdem verbis vtitur.s.ego dixi in festinare meo.Et dictum vtrobiq; valde consonat.nā in illa festinatione mentis quā passus est quum circūdaretur in modū coronę a saulis militibus.1. reg. 23.consonat & ꝙ dixerit deum se dereliquisse/& ꝙ dixerit samuelem ista vice mētitum:immo hæc duo mutuo se consequūtur in illo casu.In principio quoq; psalmi.18.diligam te domine/ eadem pericula mortis sibi imminuisse dauid refert quę hic narrat quodāmodo de verbo ad verbum.Et constat s̄m historiam omnia quę de viro hoc dicuntur/verificari de dauide in persecutione saulis.Accedit ad hæc ꝙ vota reddere corā oī populo & in medio hierl'm/nō est personę priuatę sed regię:ad regale.n.sacrificiū par est vt oīs concurrat populus.Et quoniam bis in hoc psalmo homo iste dicit/nunc soluam vota mea corā omni populo dei &c̄.manifestat ꝙ iam hierusalem erat ciuitas regia/ꝙ iam ipse erat rex totius ppl'i dei(hoc est nō solum rex sup iuda sed etiā super israel)qn̄ edidit hunc psalmum:alioquin non

bis dixisset se nūc redditurum vota ibi. ⁋ Et si cum his perspectū fuerit ꝙ afflictio dauidis commemorata in psalmo, in qua pręcipiti mente dixit omnis homo mentiens, nulli rei gestę quadrat nisi quando dauid cinctus est a saule in modum coronę (quoniam in illo solummodo periculo legitur dauidē desperasse) consentaneum rationi apparebit ꝙ materia psalmi istius ad literam est memoria illius liberationis: cōmemorando periculum & dispositionem animi proprii, & beneficium diuinum, & se nunc regem paratum ad publicas gratiarum actiones in hierusalem.

ℭ SVMMARIVM EST.

ℭ Dauid iam rex recolit liberationis suæ quando cinctus est a saule ī modum coronę rationes. & cōmemorat tum propriam deiectionem ac periculi magnitudinem. tum dispositionem suę fidei, spei, dilectionis ac recursus ad deū. tū dei misericordiā, miseratione, iustitiā, & custodiā simplicium. Et ad gratiarūactiones publice in atriis domus dñi in medio hierusalē recognoscēdo hoc bñficiū se ꝑparat.

ℭ Persona loquens propheta est.

Dilexi quoniam. Scito ꝙ licet in ecclesiastico vsu psalmus iste distinguatur in duos (scilicet dilexi & credidi) in hebręo tamen textu vnicus est psalmus, cōprehendens vtrāq; partem. ⁋ Diuidit itaq; psalmus in partes duas: ꝑpositiuā materię, & executiuā, ibi circūdederunt. Proponit vnū tribus fultū rōnibus. Quod proponit est hoc. s. audiet dñs vocē meā. Prima ratio est, qm̄ dilexi. Secunda, qm̄ īclinauit aurē suā mihi. Tertia, qm̄ in diebus meis vocabo. ℭ Vide singula. Auditionē ꝑponit dicēdo. Audiet, pro exaudiet, dñs vocē meā depcationū mearū. Et quia dictio hebraica interptata depcationum sonat pces flebiles, ideo nota prophetam quum dixisset vocē meā, explicasse qualitatem vocis a vocibus fletui mixtis: vt hinc intelligeremus statum eius flebilem. Prima ratio quum dicere debuisset qm̄ dilexi, causa metri postposuit coniunctionē. Nec explicat personā aut rem dilectā: quia integra ac notoria erat iam dilectio dauidis. Integra qdē: quia deū, proximū, ac inimicum saulem dilexit. Notoria autem: qa tēpore istius psalmi editi, iam notoria erat dilectio quā habuerat dauid propter deū erga saulem inimicū, totiens nolēdo occidere ipsum. Et intendit ꝙ ideo deus adiuuit eū profugum, qm̄ ipse non odio habuit sed dilexit saulem: ita ꝙ meritum dilectionis eius affertur pro causa ex parte dauidis. Et hęc causa respicit diuinā iustitiā vt meritū cōgrui. ⁋ Ex pte aūt diuinę misericordię subiūgitur alia cā. qm̄ īclinauit aurē suā mihi. Ne merito dilectionis arrogaret dauid diuinā auditionē tanq̄ debitā, addidit inclinationē auris diuinę: significās gratuitā dei auditionē. principē siqdē inclinare aurē ad audiēdū hoīem miserabilē, gratię est. ⁋ Vltima demum ratio fructus est producēdus. Et intēdit ꝙ ideo etiā audiuit deus dauidem vt prouenirет inde fructus diuini cultus. Dauid enim fuit primus institutor solēnis ordinis & loci celebris ad diuinū cultū. Et quāuis non potuerit executioni cuncta mādare per seipsum sed per salomonem, nō destitit tamen diebus vitę suę cultui diuino studiose vacare. Et propterea dicit. & in diebus meis vocabo, hoc est inuocabo deum solēni cultu.

ℭ Circūdederunt me. Incipit hic pars executiua tali ordīe. Prīo tractatur illa particula, depcationū mearū. Secūdo illa, vocē meā, ibi & in noīe dñi. Tertio illa, audiet dñs, ibi & mihi salus. Quarto illa, dilexi, ibi quia eripuisti. Quinto illa, qm̄ inclinauit aurē suā mihi, ibi credidi. Sexto illa, & ī diebus meis vocabo, ibi quid reddam dño. ℭ Declarat causam miserabilium pcum. Circūdederunt me funes mortis. Ad literam historia tangitur scripta. 1. reg. 23. quādo saul cum suis cinxit dauidem & suos in modum coronę. Hāc circūdationē appellat funes mortis: quia assimilatur funibus impedientibus euasionē hominis quęsiti ad mortē: qualis erat ipse. ⁋ Et obsidiones foueę inuenerūt me. Eosdem appellat obsidiones: quia vere obsidebant eum. foueę autē: quia ad similitudinē obsidentiū hoīem seu animal vsq; adeo vt impellant ipsum ad pcipitē se dandū in foueā, erāt. ⁋ Angustiā & tristitiā reperiā. Futurum reperiā, respicit pteritum circūdederunt, inuenerunt. ex extrinseca enim circūdatione secuta est in animo angustia & tristitia. angustia quidem tanta vt desparem me posse euadere: vt ibidē dicitur. tristitia vero: quia paratam mihi videbam mortem.

Et in nomine domini. Tractatur hic illa particula, vocē meā. Et primo describit sequelā recursus sui ad deū p futurū, & in noīe dñi vocabo. deinde vocē ipsam, obsecro dñe. ⁋ Hæc est vox qua recursum habuit ad deū. Obsecro (aduerbialiter tenetur vt est obsecrādi aduerbiū) dñe libera aīam meā, vitā meā. misericors, affectu, dñe, quia in miseria sum, & iuste, quia iniuste patior: & deus noster, per gratiam cultus, miserans, opere. ⁋ Custodiens simplices domine. Addidit hoc attributum custodię simplicium, tacite significando propriā simplicitatis virtutem. duo siqdem ꝑpria merita in toto hoc progressu commemorat. s. dilectionis in principio, & simplicitatis modo. Et apte dauid cōmemorat meritū simplicitatis suę: quia quū ipse absq; omni duplicitate simplici corde seruiret sauli, & prospere cuncta ageret, imputatū est ei ꝙ aspiraret ad regnum, ꝙ per hæc intēderet eripere regnū a domo saulis. ⁋ Attenuatus sum. Explicat in oratione passionē ex persecutione saulis. Valde enim attenuatus est, quum ex principe & genero regis &c̄. in paupertatem deuenit profugus & destitutus auxilio.

Et mihi salus. Tractatur hic illa particula, audiet dominus: describendo saluatum se a deo ex recursu ad ipsum. Et mihi salus, fuit. ⁋ Reuertere aīa mea. Apostrophat ad suā animam, describens fructum sa-

anima mea in requies tuas / confidendo
lutis. Reuertere/ab angustia & tristitia quibus occupata fuisti, anima mea in requies tuas / confidendo
in deo absq; oi hęsitatione: quia dn̄s retribuit super te/super merita tua & dilectionis & simplicitatis.
Quia eripuisti. Tractatur hic illa particula/dilexi: manifestando qualis fuit sua dilectio ab affectu &
effectu proprio post assecutum beneficium. & regreditur ad deum alloquendum. Quia eripuisti animā
meam/vitam meam, a morte/ne occideretur: oculum meum a lachryma, pedem meum ab impulsu. De
periculo mortis dixerat/circundederunt me funes mortis. de lachrymis dixerat/angustiam & tristitiam
reperiam. de periculo pedum dixerat/obsidiones foueę inuenerunt me. Et propterea ab omnibus se libe
ratum commemorat, & subdit. ambulabo faciebus domini. Quia eripuisti, ideo ambulabo faciebus
domini. i. coram facie domini/vt decet considerantem pręsentiam domini (vt deus pręcepit abrahæ.
ambula coram me gene. 17.) in terris viuorum/hoc est adhuc viuens. Circūloquitur enim per ambula
tionem coram domino in terris viuorum/se adhuc victurum recte operando & progrediendo de virtu
te in virtutem in veritate/teste deo. Potes nihilominus intelligere per terras viuorum / terras intra am/
bitum terræ promissionis. tanq̄ reliquę terræ sint terræ mortuorum deo, & sola terra promissionis sit
terra viuentium deo/seu ad diuinum cultum.
Credidi. Tractatur hic illa particula/inclinauit autem suā mihi/ex parte ipsius dauidis demonstrā
ti pronomine mihi: declarando deiectionem seu humilem statum ipsius ad quem inclinauit deus au/
rem. Et aduerte coniunctionem causa metri postpositam. est enim ordo literæ. quoniam credidi lo/
quar. Nec miteris si apostolus introduxit in pręterito/locutus sum: quoniam corinthiis scribebat, qui
vtebantur translatione. 70. Est itaq; sensus. Quoniam credidi/samueli dicendo mihi in nomine do
mini q vnxit me dominus in regē. hoc enim credere fuit laudabile. Et tanq̄ notorium/absolute dixit cre
didi, non determinando cui aut quid. Ideo loquar. Futurum loquar respicit pręteritum credidi: & de/
notat sequelam sermonum dauidis ex fide quā dedit sermonibus samuelis. Quid autem dixerit nō ex/
plicat: sed facile colligitur ex regno credito. intelligimus enim hinc q dauid profugus cōmunicauit so
ciis verba samuelis, vt animęquiores essent secum/& in domino ponerent spem suam &c̄. Ego humi/
liatus valde. loquar inquam credita quāuis humiliatus valde. Et intendit q non obstante tanta deie/
ctione sua in statu profugo, loquebatur de suo futuro regno/quia credidit samueli. Ego dixi in festi/
nare meo. Postq̄ dauid descripsit propriam dispositionem quantum ad dilectionem/dicendo dilexi, &
quantum ad fidem/dicendo credidi: modo describit quātum ad spem. Et intendit q perdidit spem: iu/
xta id quod scriptum est. 1. reg. 23. dauid despabat se posse euadere a facie saul. Verum hanc desperatio/
nem non quieto sed turbato animo incurrisse se significat/dicendo. ego dixi/apud me/& forte cōsociis,
in festinare meo/in pręcipitatione mentis meę prę anxietate animi. omnis homo mentiens. Vsitatū
prouerbium (scilicet q omnis homo quandoq; mentitur) dixit. sed in hoc non errauit. Sed errauit in
hoc q intendebat hoc prouerbium applicare ad samuelis vaticinium: intendens dicere q etiā samuel
mētitus est in hoc vaticinio de futuro regno meo. Cernens siqdē dauid se nō posse euadere/ac p hoc sta
tim se occidēdū, p̄cipitauit sentētiam q etiā samuel falsum dixisset. Et hanc falsitatē insinuauit/vtendo
illo cōi puerbio ad hoc. Et pinxit dauid seipsum: qualis. s. erat/quum pfugus esset & in periculo mortis
constitutus: vt tanto magis elucescat diuinę gratię bn̄ficiū, quāto ipse erat minus dispositus ad illud.
Quid reddam domino. Tractatur hic illa particula/& in diebus meis vocabo: declarando pręsen/
tem dispositionem animi sui ad recognoscendum tantum beneficium a deo. Quid reddam domino,
appositiue omnibus retributionibus eius super me. Significat enim ex modo loquendi se non habere
quod reddat domino/quod reddat tot retributionibus diuinis: vt hinc intelligamus q̄ magnifacit di
uina beneficia. Quæ appellauit retributiones, non suis meritis sed suis demeritis. intendit enim q de/
us retribuit sibi bonum pro malo: hoc est non obstante desperatione eius. Calicem salutum leuabo.
Ecce quid reddam, sacrificium gratiarumactionis. hoc enim describit a leuatione calicis salutum/hoc
est pro salutibus habitis. Quia enim libamina in huiusmodi sacrificiis pro gratiarumactione inter/
ueniebant, ideo a calice descripsit. Et in nomine/non alicuius idoli, sed domini vocabo/pro inuocabo.
Vota mea dn̄o soluā. Sacrificiū quod offerā/votiuū erit / desideratū ac debitū, corā nūc omni popu/
lo eius. reddā nunc/iam rex. reddam corā omni populo eius: quia rex iam sum israel: alioquin non di/
xisset omni populo eius. Cara in oculis domini mors gratiosis eius. Ratio votorum reddendorum
explicatur. quia in oculis domini mors īminēs seu intentata gratiosis eius ē cara: hoc est magno ęsti/
mata/in magno p̄cio habita. ac per hoc nō facile permittit. Et intendit per hoc q deus se computauit
inter gratiosos suos/multū app̄ciando mortē eius: dū nō pmisit illum occidi a saule, quāuis mors tunc
immineret ipsi dauidi. Gratiosos dei ītellige actiue: eos. s. qui gratis pp ter deū donant. Obsecro dn̄e.
Duo pmiserat: calicē. s. & inuocationē. De calice dixit/vota mea &c̄. Inuocationē modo subiūgit. Obse
cro. aduerbiū obsecrātis est: ītroducit. n. seipsū obsecrātē. Quia ego seruus tuus. profitet̄ supra sua meri/
ta diuinum beneficium: dum profitet̄ bis se seruū dei, nec solum seruū sed filium seruę dei: vt etiam se
natū seruum profiteatur. partus enim seqtur ventrē. Et tū dissoluisti vincula/dignatus es liberare me a
vinculis. Vīcula appellat circūdationē militū saulis, qua tanq̄ vinculis ligatus tenebat̄ ne posset fuge/

re.¶ Ideo tibi ſacrificabo ſacrificiũ cõfeſſionis/hoc eſt laudis tuę:& in noĩe dñi vocabo. Grati animi eſt nõ ſaciari repetitione ſuſcępti bñficii. Et ꝓpterea quũ gratus animus hic deſcribatur, idem beneficium pluries repetit:& ſimul quas poteſt referre gratias/gaudet repetendo promittere. Et propterea repetit non ſolum beneficiũ, ſed ſacrificium & inuocationẽ & vota reddẽda/accumulans locũ gratiarũactionis: in atriis domus domini in medio tui hieruſalem. Atria domus dñi loca erant ſacrificiorum. Et quia tunc tẽporis altare holocauſtoꝝ nõ erat in hieruſalẽ ſed in excelſo gabaon/vbi erat tabernaculum factũ a moyſę (vt dicitur. 1. parali. 21.) ad illius differẽtiã addidit propheta in medio tui hieruſalem: hoc eſt in publico ciuitatis hieroſolymę. in qua erant atria domus dei: hoc eſt tabernaculi facti a dauide in quo erat arca domini. ¶ Nec mireris ꝙ apoſtrophat ad hieruſalem: quũ familiaris ſit huic prophetæ varia apoſtrophatio. Halelu iah/laudate deum. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Halelu iah. .CXVI.

LAudate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.

Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius: & ueritas domini manet in ęternum.

¶ IUXTA HEBRÆUM. CXVII.

Propheta. LAudate dominum[4] omnes gentes: laudate eum omnes populi.

Quia roborata eſt ſup nos gratia eius & ueritas dñi[4] ęterno: halelu iah.

TItulus nullus eſt. Materia pſalmi ex autoritate pauli apoſtoli ad ro. 15. habetur: ꝙ ſcilicet inuitantur gentes ad honorandum deum ſuper miſericordia in aduentu meſię.

¶ SUMMARIUM EST.

¶ Propheta inuitat vniuerſum mundũ ad laudãdũ deũ, quia venit meſias plenus gratiæ & veritatis.

¶ Perſona loquens propheta eſt.

LAudate dominum. Aduerte/ter in hoc paruulo pſalmo repeti laudate dominum (bis ſcilicet in hoc verſiculo & tertio in calce: finitur enĩ pſalmus iſte per halelu iah) vt trinario numero ad perfectam inuitet laudem. Omnes gentes & omnes populi inuitantur: vt nullum exceptum intelligas. ¶ Quia roborata eſt ſuper nos. Pronomen nos/demonſtrat inuitatas gentes & populos ſecum: vt nec ſeipſum propheta excludat a tanto beneficio. ¶ Vbi aduerte aduentum meſię deſcribi ex triplici conditione. Prima eſt vniuerſalis extenſio/ſignificata per omnes gentes & omnes populos vna cum propheta. ¶ Secunda eſt robur vniuerſarum viarum domini/ſignificatum dicendo. quia roborata eſt gratia eius & veritas domini. vniuerſę ſiquidem vię domini ſunt gratia & veritas. Ante aduentum enim meſię vię domini gratia & veritas infirmę/imbecilles & debiles erant: per aduentum vero meſię conualuerũt & roboratę ſunt. quoniam venit plenus gratię & veritatis: & gratia & veritas per ieſum chriſtum facta eſt. Manifeſte nãq; gratia conualuit/valde affluens: & ſimiliter veritas doctrinę/vitę & iuſtitię vbiq; robur accępit. ¶ Æterno. Et eſt datiui caſus pro ablatiuo: vt prędictum eſt. Tertia ſignificatur conditio ſempiternitatis: hoc eſt ꝙ robur gratię & veritatis effectũ eſt ęternũ. Ante aduẽtũ ſiqdem chriſti gr̃a & veritas erant temporales. tum quo ad promiſſiones: quia bona temporalia in veteri promittebantur teſtamento. tum quo ad durationem ſtatus. Per aduentum autem chriſti roborata eſt tam gratia q̃ veritas ad ęternum. tum ratione promiſſionũ ęterni pręmii. tum ratione ĩmutabilis ſtatus noui teſtamenti vſq; ad conſummationem ſeculi. Halelu iah/tertio laudate deum. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Halelu iah. CXVII.

COnfitemini domino: quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.

Dicat nũc iſrael: quoniam bonus, quoniã in ſeculũ miſericordia eius.

Dicat nunc domus aaron: qm̃ bonus, quoniã in ſeculũ miſericordia eius.

Dicant nunc qui timent dñm: quoniam in ſeculum miſericordia eius.

De tribulatione inuocaui dñm: & exaudiuit me in latitudine dominus.

Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.

Dominus mihi adiutor: & ego deſpiciam inimicos meos.

Bonum eſt confidere in domino: q̃ confidere in homine.

Bonum eſt ſperare in domino: q̃ ſperare in principibus.

Omnes gentes circundederunt me: & in nomine domini quia ultus ſum in eos.

Circũdantes circundederunt me:& in nomine domini quia ultus ſum in eos.
Circundederunt me ſicut apes,& exarſerunt ſicut ignis in ſpinis:& in nomine domini quia ultus ſum in eos.
Impulſus euerſus ſum ut caderem:& dominus ſuſcepit me.
Fortitudo mea & laus mea dominus:& factus eſt mihi in ſalutem.
Vox exultationis & ſalutis:in tabernaculis iuſtorum.
Dextera dñi fecit uirtutẽ:dextera domini exaltauit me,dextera domini fecit uirtutem.
Non moriar ſed uiuam: & narrabo opera domini.
Caſtigans caſtigauit me dominus:& morti non tradidit me.
Aperite mihi portas iuſtitiæ,ingreſſus in eas confitebor domino:hæc porta domini,iuſti intrabunt in eam.
Confitebor tibi:quoniam exaudiſti me,& factus es mihi in ſalutem.
Lapidem quem reprobauerunt ędificantes:hic factus eſt in caput anguli.
A domino factum eſt iſtud:& eſt mirabile in oculis noſtris.
Hęc eſt dies quam fecit dominus:exultemus & lętemur in ea.
O dñe saluũ me fac,o dñe bene proſperare:benedictus qui uenit in nomine dñi.
Benediximus uobis de domo domini:deus dominus & illuxit nobis.
Conſtituite diem ſolẽnem in condenſis:uſq; ad cornu altaris.
Deus meus es tu & confitebor tibi:deus meus es tu & exaltabo te.
Confitebor tibi:quoniam exaudiſti me,& factus es mihi in ſalutem.
Confitemini domino:quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.

¶IVXTA HEBRÆVM. CXVIII.

1 Propheta. Confitemini domino[4]:qm̃ bonus,qm̃ ęterno est gratia eius.
2 Dicet nunc iſrael quoniam ęterno est gratia eius.
3 Dicent nunc domus aaron quoniam ęterno est gratia eius.
4 Dicent nunc timẽtes dominum[4] quoniam ęterno est gratia eius.
5 Meſias. De anguſtia uocaui dominum:reſpondit mihi in latitudine dominus.
6 Dominus[4] mihi adeſt :non timebo quid faciet mihi homo.
7 Dominus[4] mihi in adiutoribus meis adeſt :& ego reſpiciam in oſoribus meis.
8 Melius eſt ſperare in domino[4] q̃ confidere in homine.
9 Melius eſt ſperare in domino[4] q̃ confidere in principibus.
10 qm̃ Omnes gentes circundederunt me:in nomine dñi[4] quoniam excidam eas.
11 qm̃ Circũdederunt me,etiam circũdederunt me:in nomine domini[4] qm̃ excidam eas.
12 qm̃ Circundederunt me quaſi apes,extinctę ſunt quaſi ignis ſpinarum:in nomine domini[4] quoniam excidam eas.
13 Impellendo impuliſti me o popule ad cadendum:& dominus[4] adiuuit me
14 Fortitudo mea:& cantus domini fuit mihi ſaluti.
15 Vox cantus & ſalutis in tentoriis iuſtorum. hec vox dextera domini[4] faciens fortitudinem.

16 Dextera domini[4] excelsa: dextera domini[4] faciens fortitudinem.
17 Non moriar: sed uiuam, & narrabo opera domini.
18 Castigando castigauit me dominus: & morti non tradidit me.
apostoli
19 Aperite mihi portas iustitię: introibo in eas, confitebor dominum.
20 Hęc porta domino[4]: iusti intrabunt in eam.
21 Confitebor te: quoniam respondisti mihi, & fuisti mihi saluti.
quem
22 **Iusti.** Lapis despexerunt ędificantes, fuit capiti anguli.
23 A domino[4] fuit istud: hoc sepatum in oculis nostris.
quā
24 Hęc dies fecit dominus[4]: exultabimus & lętabimur in ea.
25 Obsecro domine[4] saluifica nunc: obsecro domine[4] fac proficere nunc.
26 Benedictus qui uenit in nomine domini[4]: benediximus uos de domo domini[4].
27 Deus dominus[4] & illuxit nobis: ligate festum in frondibus usq; cornua altaris.
28 **Propheta.** Deus meus tu, & confitebor te: deus meus exaltabo te.
est
29 Confitemini domino[4]: quoniam bonus, quoniam ęterno gratia eius.

TItulus nullus est. ¶ Materia psalmi ex autoritate domini matth. 21. mar. 12. & luc. 20. monstratur mesias, quum ex hoc psalmo inducitur. lapidem quem reprobauerunt ædificantes hic factus est in caput anguli: a dño factū est istud, & est mirabile in oculis nostris. Idemq; firmatur ex autoritate pe. apostoli. tum act. 4. dicentis. hic est lapis qui reprobatus est a vobis ędificantibus: qui factus est in caput anguli, & non est in alio aliquo salus. Tū in. 2. capitulo primę epistolę dicentis. Ad quem accedētes lapidem viuum: ab hoībus quidem reprobatum, a deo autē electū. Et infra. Vobis igitur credentibus honor: nō credentibus aūt lapis quē reprobauerunt ędificantes hic factus ē in caput anguli. ⁋ Ex contextu nihilominus psalmi apparet psalmum totum de christo tractare. Nam persona descripta in hoc psalmo angustata, circundata, impulsa ad casum, castigata, morti non tradita, saluata ac excisura persecutores suos, introducitur vt materia ratioq; gaudii iustoꝝ, & vt ratio laudādi deum ab israele, a domo aaron, & a timētibus deū. Hinc. n. apparet salutē ac victoriā personę istius ad vniuersorū iustorum gaudium & salutē spectare: eādemq; esse personā de qua sub specie lapidis dicitur, lapis quē despexerunt ędificantes, de qua postea subditur, benedictus qui venit in nomine dñi, quę dicit non moriar sed viuam, & aperite mihi portas iustitię. Nulli siquidē mortaliū hominū conuenit vere dicere nō moriar sed viuam. nulli puro homini potest vere dici, benedictus qui venit ī nomine dñi, deus dñs & illuxit nobis &c̄. Ex his. n. apparet ꝙ materia psalmi ad literam est mesias a passione & morte liberatus per resurrectionem, punitutus iudęos & adorandus ab omnibus iustis &c̄.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta mesiam multipliciter patientem, in deo confidentem, resuscitatum, erectum in caput anguli, adoratumq; a iustis canit: inuitando propterea omnes ad laudem diuinę gratię ęternę.

¶ Personę loquentes sunt propheta, mesias, & iusti.

COnfitemini. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuā materię, & executiuā, ibi dñs mihi. ¶ Proponit tria. Primo inuitat cōmuniter oēs ad laudandum deū rōne bonitatis & gratię ęternę, mōstratę in resurrectione mesię. Confitemini dño, cōfessione laudis: qm̄ bonus, & in seipso & toti vniuerso resuscitando mesiā, qm̄ ęterno, nō tēpori, gratia eius, nō ex meritis nostris. Et dicitur ad ęternitatē extensa gratia eius, propter ęternitatis aditum deuicta morte reseratum omnibus in christi resurrectione. ⁋ Dicet nunc. Inuitatis cōmuniter oībus, prędicit specialiter illos qui accęptabunt hanc inuitationē. Et primo populū israel. Dicet, confitendo, nūc, resuscitato mesia, israel, genus iudęorū. qm̄ ęterno gratia eius. Ecce quod confitebuntur, vt supra. ⁋ Dicēt nunc domus aaron. Secundo genus sacerdotale. Et de fide in christum tam israelitarū q̄ sacerdotum, testantur actus apostolorum: vbi multitudo magna iudęorum post christi resurrectionem credēs describitur in christū. Et de sacerdotibus dicitur act. 6. multa etiā turba sacerdotū obediebat fidei. Meminit aūt spāliter horum, quia fuerunt primitię fidei christianę. ⁋ Dicēt nūc timētes dñm. Tertio loco vniuersi timētes deum ꝑdicūtur accęptaturi fidem. ¶ De angustia. Tertium propositorū explicatur, introducēdo mesiam ꝓponētē materiam antedictę diuinę gratię extensę ad ęternitatē. De angustia, passionis & mortis, vocaui dñm, recurrēdo ad ipsum: respondit, facto, mihi in latitudine, impassibilitatis & vitę, dñs. Et rursus. de angustia ꝑdicationis inter iudęos, respondit mihi in latitudine fidei totius mundi. In vtraq; siquidē angustia chr̄us

constitutus

cõſtitutus fuit:& vtrunqꝫ iudęi perſecuti ſunt.intendentes & vitam corporalem chriſti tollere, & fidẽ
in eum extinguere.Et vtriuſqꝫ latitudinem reſurgendo aſſecutus eſt:quia & ad vitam reſurrexit immor
talem,& ad fidem ſuam in vniuerſo mundo propagandam.
¶ Dominus mihi. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractat̃ illa ꝑticula/de anguſtia vo/
caui dñm.Secũdo illa/reſpondit mihi in latitudine dominus/ibi vox cantus. Tertio illa/cõfitemini do/
mino &c̃.ibi lapis.¶ Tractat̃ itaqꝫ vocatio dñi in tribulatione,aſſignando rõnem recurſus ad deũ ex
efficacia diuinę opis quę pręſtatur recurrentibus ad deum.Declarat itaqꝫ efficaciã diuinę opis multi/
pliciter.¶ Primo quantum ad ſecuritatẽ.Dominus mihi/adeſt:nõ timebo/ecce effectus,quid faciet mi
hi homo/hoc eſt quęcunqꝫ humana potentia.Hãc aũt ſecuritatem cõſtat fuiſſe in chriſto : vtpote qui
voluntarie ſubiit mortem/ſecurus de reſurrectione.Nec obſtat ꝙ mar.14.dicitur ꝙ cœpit pauere:quo/
niam timor ille nõ fuit timoris paſſio ſed ꝓpaſſio:hoc eſt non ſimpliciter timuit,ſed dimiſit appetitũ
ſenſitiuũ fungi officio ꝓprio/fugiendo malũ futurum iminens/abſqꝫ vlla redundantia in rõnem & vo
luntatem.Hic aũt eſt ſermo de timore ſimpliciter & abſolute:quo timentes cupiũt vitare malũ immi/
nens & euitarent ſi poſſent.¶ Secundo quantum ad victoriã.Dominus mihi in adiutoribus meis:hoc
eſt inter oẽs qui poſſent me adiuuare ſolus dñs mihi adiutor.& ego reſpiciã in oſoribus meis. Victoriã
deſcribit a viſione inimicoꝝ conſequente victoriã completã.cõſueuerũt enim victores perfecta victo/
ria videre hoſtes ſuos,ſcrutando in eis qui ſint/& quæ eoꝝ ſunt.Et ab hoc actu vidẽdi hoſtes/ploties in
hoc pſalterio ſignificat̃ victoria.Ita ꝙ ſenſus eſt.& ego ꝑfectam victoriã conſequar de oſoribus meis.
Hanc victoriã aſſecutũ fuiſſe chriſtum cõſtat ſine aliquo humano adiutorio.¶ Tertio quo ad ſpẽ. Me/
lius ſperare in dño q̃ confidere in hoĩe. Vbi aduerte non cõparationem fieri inter hoĩem & deum in ad/
iuuando,ſed inter ſpem & cõfidentiã:quum enim maius ſit cõfidere q̃ ſperare,inquit ꝙ melius eſt ſpe/
rare in deo q̃ confidere in hoĩe.& rurſus melius ſperare in dño q̃ confidere in principibus.Homo cuius
in prima cõparatione meminit/nomen eſt naturę:princeps autem nomẽ eſt potentiæ. Intendit enim
ꝙ melior eſt ſimplex ſpes in deo q̃ quæcũqꝫ confidentia in hoĩe quantum ad vires quaſcũqꝫ humanæ
naturę/humani ingenii/humanę facultatis/humanarũ virium:& ſimiliter q̃ confidentia quęcunqꝫ in
principibus/cuiuſcũqꝫ dominii fuerint/ẽt compręhendendo principes tenebrarum:hoc eſt dęmones.
¶ Quarto quo ad executionem.Omnes gentes circundederunt me . tum quia oĩs generis hoĩes cõtra
ipm fuerunt.nam vt euãgelica teſtat̃ hiſtoria,paſſus eſt a iudęis & gentibus/a maribus & fœminis/a ſa
cerdotibus & laicis/a religioſis (pharisęis ſcilicet)& ſecularibus &c̃. Tum pręcipue quia oĩum natio/
num aliqui qui conuenerãt ad ſolẽnitatem paſchalẽ,fuerunt cõtra ipſum clamando crucifige:quia illi
qui cõuenerant ad pilatum pro opere miſericordię(ſcilicet pro liberãdo vno vincto:quos euangeliſta
dicit quũ aſcendiſſet turba)verſi ſunt ad petendũ mortẽ chriſti. Vnde petrus act.2.dixit iſraelitis/ex om
ni natione quæ ſub cœlo eſt cõuenientibus in die pentecoſtes.hunc(ſcilicet ieſum)affligentes interemi
ſtis.Et ꝓpterea dicit,oẽs gentes circũdederunt me.Et intẽdit ad literam ꝙ paſſus eſt non ſolũ a pontifi/
cibus & magnatibus,ſed etiam a popularibus oĩum nationum/clamãdo crucifige crucifige. In nomi/
ne dñi quoniam excidam eas/de terra in excidio hieroſolimitano per romanos pĩcipes . Et vt clara ſit
cõſtructio/ordina literam ſic.Quoniã omnes gentes circũdederũt me,in noĩe dñi excidam eas . In hoc
enim ordine apparet non ſolum demeritũ iudęorum circundantium,ſed cã excidii.apparet ẽt ꝙ nõ li
uor vindictę,ſed ſanctitas(in noĩe dñi)ad excidium faciendum inducet chriſtum.Et eodẽ modo ordi
nato literam duoꝝ verſiculorum ſequentium,inchoando ſemꝑ a cõiunctione cauſali. Vbi aduerte re/
peti circũdederunt me etiã circũdederunt me:ad ſimilitudinem circundantiũ hoſtiũ deſcribendo per/
tinaciã iudęoꝝ perſiſtentiũ ad volendũ crucifige crucifige.¶ Circundederũt me quaſi apes. Aſſimilan
tur occiſores chr̃i apibus:eo ꝙ ſicut apes aculeis lędẽdo/parũ offendũt lęſos & ſeipſas necant aut ener
uãt/inutiles deinceps ſe reddẽtes,ita iudęi circũdantes chr̃m parum lęſerũt chriſtũ:quia intra triduum
reſurrexit imortalis/glorioſus &c̃.Sibiipſis aũt ex ꝑcuſſione chr̃i intulerũt maximũ damnũ,non ſolum
æternę dãnationis/ſed in hac vita deſtructionis hieruſalem/captiuitatis ꝓprię ac diſꝑſionis irrepara/
bilis.Extinctę ſunt quaſi ignis ſpinarũ.Gentes circũdãtes me ad mortẽ extinctę ſunt,& ſ̃m ꝙ erãt vna
gens habebantqꝫ ciuitatẽ/templũ/ſacerdotium,& ſ̃m potẽtiam ꝑſequendi facto me in meis membris:
quaſi ignis ſpinarũ/hoc eſt velociter/ſicut velociter extinguitur ignis ſpinarum.Et dixit hoc vt deſcri/
beret cõminatum iam tertio excidium cito futurum poſt ꝑſecutionem chr̃i . Et vere ſic fuit:quia non
præteriit generatio illa quãdo ſuperuenit excidiũ hieroſolimitanũ per romanos factũ.Et ordina literã
ſic.Quoniam circundederunt me ſicut apes,in nomine domini excidam eas:extinctę ſunt quaſi ignis
ſpinarum.Sic enim optime quadrat.¶ Quinto quantum ad reſurrectionẽ . Impellẽdo ĩpuliſti me ad
cadendũ.Apoſtrophat meſias ad populũ volentẽ ipſum crucifigi.Et hebreę linguę more dicit ĩpellen
do impuliſti/ad ſignificandã vehemẽtiã impulſus.Et vtit̃ metaphora quaſi vehemẽter impulſus fue/
rit ad corporalẽ caſum:intẽdẽs ꝙ facto paſſionis & crucis vehemẽter impulit eũ populus ad cadẽdũ a
vita.¶ Et dñs adiuuit me,fortitudo mea.Aduerte ꝙ hactenus meſias nõ deſcripſerat anguſtiam ſuam
niſi qa circũdatus ab oĩbus gẽtibus tanq̃ apibus.Et ꝓpterea modo deſcribit ſe vehemẽter impulſum

Quam nõ mortẽ sed impulsum ad casum a vita nominat:
ad casum:significans per hoc mortẽ suam.Q uam nõ mortẽ sed impulsum ad casum a vita nominat:
quia nõ cecidit a vita ẽm intentionẽ impellentiũ.Illi enim intendebãt vt chr̃s caderet a vita sicut cę/
teri hoies/sine reditu ad vitã infra triduũ:quod nõ sunt assecuti.Et ꝑpterea dicit.& dñs adiuuit me,non
qualitercũq; sed fortitudo mea/factus est ne caderem:hoc est adiuuit me factus fortitudo mea : hoc est
rõ imortalis vitę meę.℣ Et cantus dñi fuit mihi saluti . Non solum dñs adiuuit me vt fortitudo mea,
sed etiã cantus dñi:hoc est meritum prędicationis publice & sponte velut cantando & laudando do/
minũ,fuit mihi in salutem imortalis vitę.meruit enim christus per opa sua ad dei laudem(quæ can/
tus domini appellant)resurrectionem ad vitam immortalem.
Vox cantus & salutis. Tractat hic illa particula/respondit mihi in latitudine dñs:inchoando a lati/
tudine effectus duplicis:lętitię scilicet & salutis. Vox/in resurrectiõe mea,cantus/lętitię in diuinis lau/
dibus,& salutis/ęternæ:nõ apud oẽs,sed in tentoriis iustoꝝ.Describunt iusti nõ in domibus sed tento/
riis:qa nõ habẽt hic manentẽ ciuitatẽ,sed futurã inquirũt peregrinãtes ac militantes.℣ Dextera domi
ni.Ecce vox cantus & salutis.Dextera dñi faciens fortitudinem.Mesias ipse dextera dñi appellat:qa hu/
manitas eius est dei organũ coniunctũ/sicut dextera est organũ cõiunctũ personę humanę. Ipse ergo
mesias cantat in tabernaculis iustoꝝ faciens fortitudinem,& in seipso imortalis corporis/& rursus fa/
ciens fortitudinem christianę fidei in mũdo.Et nihilominus cantat excelsus,qm̃ in noie eius omne ge
nu flectitur cœlestium/terrestriũ & infernoꝝ.In idem aũt redit sensus,si per dexterã dñi intelligis fauo/
rabilem assistentiã seu potẽtiam diuinã:fecit enim in christi resurrectione vtranq; fortitudinem.& ex/
celsa quo ad factũ fuit:qa opus fuit valde excelsum.℄ Nõ moriar sed viuam.Explicat mesias imortali/
tatem suam & opus ꝓpriũ.Nõ moriar/amplius,sed viuã/sine fine.chr̃s resurgens ex mortuis iam non
morit,mors illi vltra nõ dominabitur.Et narrabo opa dñi.Ecce opus christi post resurrectionẽ. Narra/
bo/per meipsum instruẽdo discipulos/& per eos vniuerso mũdo,opera dñi/credenda.℣ Castigando ca
stigauit me dñs.Primũ opus narrandum est mysteriũ passionis chr̃i.hoc enim significat dicendo mo/
re hebręo/castigãdo castigauit:vt magnã castigationẽ intelligas.Et vere magna fuit:vt acerbitas pas/
sionis & mortis testat.Et morti nõ tradidit me.Metaphoricus est sermo ad similitudinẽ patris castigã
tis filiũ sed non occidẽtis illum.Sed sensus intentus est ꝙ non tradidit me morti sicut subiiciunt mor/
ti alii hoies.alii siquidẽ dant morti sic ꝙ nõ est in eorũ potestate resurgere:me aũt non sic dedit morti,
sed sic vt in potestate mea esset resurgere.Potestatem iquit ipse habeo ponẽdi aiam meã,& ptãtẽ habeo
iterũ sumendi eã.Et rursus quia nõ fuit traditus morti nisi triduo,ideo dicitur & morti nõ tradidit me:
sed potius mortẽ subdidit mihi.Et hoc est alterũ opus narrandũ spectans ad mysteriũ glorię christi.In
his enim duobus mysteriis pendet vniuersa fides christi.℄ Aperite mihi portas . Apostrophat mesias
ad discipulos suos/quos mittit ad prædicandum vniuerso mũdo ad narrandũ hęc opa dñi . Aperite/
apostoli,mihi/non vobis,portas iustitię/euangelicã doctrinã & potestatem faciendi miracula ad cõfir
mationẽ euãgelii.hę siquidem sunt portę iustitiæ fidei:per has enim aditus ordinatus est ad iustitiam
fidei:dicẽte ipso christo.euntes in mundum vniuersum prędicate euangeliũ,signa aũt eos qui credide
rint hæc sequent &c̃.℣ Introibo in eas.Introitus chr̃i in has portas(scilicet euangelium & miracula)
est interior cooperatio ad mouendũ mentes hoium ad iustitiam fidei.vanas vtrasq; portas esse sine hu
iusmodi ingressu chr̃i/testatur ioan.euãgelista:dicens aliquos eoꝝ qui interfuerũt resurrectioni lazari
iuisse ad persecutores chr̃i obstinatos.inde enim collegerũt conciliũ & cõcluserũt de morte christi. Vn
de & marcus euangelista de hmõi ingressu dicit.illi aũt profecti prędicauerunt vbiq; dño cooperante.
℣ Cõfitebor dñm.Effectus introitus christi in has portas describit actus fidei confitendo dñm/seu lau
dare deum de gratia fidei.Et dicit chr̃s se confessurũ dominũ in mẽbris suis:iuxta illud . viuo ego iam
nõ ego,viuit aũt in me christus.Et rursus an experimentũ q̃ritis eius qui in me loquit christus.℣ Hæc
porta dño.hoc est quod cõfitebor dño/hoc est quod credent & laudabũt fideles mei:scilicet . hæc porta
dño/hæc fides euangelica est porta domino/per quã solam aditus est ad deũ.Iusti intrabunt in eã.non
prius iusti/postea intrãt:sed introeũdo iustificant/& iustificando intrãt.nõ est enim datum aliud nomẽ
sub cœlo in quo oporteat nos saluos fieri/dixit petrus apostolus act.4.℄ Cõfitebor te.Reuocat sermo
nẽ ad deum. Cõfitebor te/laudabo te dñe/per meipm̃ & fideles meos:qm̃ respõdisti mihi.Conclusio est
gratiarũactionis.qa r̃ndisti mihi/facto resurrectiõis gloriosę:& fuisti mihi saluti / ęternę imortalitatis.
Lapis. Tractat hic illa particula/confitemini dño:cum consequentibus,dicet nũc/dicet nũc &c̃. Tra/
ctat aũt introducendo iustos(apostolos scilicet & alios cõfitentes christi resurrectionẽ)& ichoãdo ab
admiratione facti,ꝙ christus reprobatus a põtificibus & primatibus iudęorũ exaltatus est a deo.℣ La
pis.Parabola assumit lapidis refutati ab ædificatoribus & tñ demũ positi in caput anguli/in loco ho/
norabili significato p caput,& multum officioso/significato p angulũ:vtpote ad officium cõiungẽdi
vtrũq; parietẽ coeuntẽ in angulũ.Et itẽdit p hãc parabolã sub specie lapidis mesiã solidũ(de quo inqt
ap̄lus.petra aũt erat chr̃s)despectũ & reprobatũ a põtificibus iudęoꝝ,habẽtibus officiũ ædificãdi do/
mũ viuã dei:q̃ ex hoibus colẽtibus deũ cõstruit.Reprobatus.n.ab his fuit tanq̃ indignus & inhabilis
vt esset de synagoga/vt esset in numero colẽtiũ deũ.Et tñ hic idẽ fuit in caput anguli.factus est.n.caput

spũalis ædificii chr̃ianę religionis|coniungens hinc iudęos inde gentiles.ipse nanqȝ est pax nostra qui ecit vtraqȝ vnũ:vt dicit ad ephe.2.℣ A dño|nõ ab humana arte|nõ casu,fuit istud:hoc separatum.i.mirabile & vere admiratione dignũ,est in oculis nostris.Hinc clare apparet ꝙ iusti introducunt loquentes:alioquin nõ dicerent in oculis nostris,nec subderẽt in numero plurali primæ personę exultabimus & lętabimur.℣ Hæc dies|supple est,fecit dñs|supple quã fecit dñs.Oẽs dies fecit dñs:sed hæc dies imortalitatis singularissime dicit facta a dño:qm̃ dies est oĩno supnaturalis ꝙ carneũ corpus effectum fuerit imortalis vitæ|ꝙ inchoata fuerit imortalitas humani generis ßm corpus. & ꝓpterea exultabimus|nos iusti,& lętabimur in ea.¶ Obsecro dñe. Vox est iustoꝶ exultantiũ & lętãtiũ ob resurrectionẽ christi alloquẽdo chr̃m.& aduerbiũ obsecrantis est obsecro.Obsecro dñe salua nũc|ex quo aduenit tẽpus salutis:obsecro dñe fac ꝓficere nũc|fac augeri|ꝓfectũ facere euãgelium fidei christianę.Benedictus q̃ venit in noĩe dñi.ego veni in noĩe patris mei|pdicabat chr̃s.Et ꝓpterea credẽtes recipiunt ipm cantãdo bñdictus qui venit in noĩe dñi.Et per hoc cõfitent eius humanitatẽ.℣ Deus dñs,& illuxit nobis. Dicẽdo deus dñs|confitent eius diuinitatẽ.& illuxit nobis|per gratiã internã & claritatẽ euãgelice doctrinę: Aperuit.n.ad lr̃am in die resurrectiõis suę apostolis sensum vt itelligerẽt scripturas.& cõtinue lucet nobis p lumẽ fidei:qui tũc lõge clarius illuxit p dies.40.apparẽs eis|& loquẽs de regno dei|& postea mittens spm̃sanctũ visibiliter &c̃.¶ Benediximus vos de domo dñi.Aduerte ꝙ more metrico iterponunt qñqȝ sniæ.vnde lr̃a sic est ordinãda vt exposuimus.s.bñdictus q̃ venit in noĩe dñi,deus dñs & illuxit nobis.& postea subiũgendũ est|benediximus vos &c̃.q̃uis iuxta metri cõpositionẽ hæc clausula benediximus vos de domo dñi|media locet inter bñdictus & deus.Apostrophant itaqȝ iusti recępta chr̃i fide ad cultores templi dei:hoc est ad iudęos colẽtes deũ ßm ritũ veteris testi,dicendo.Benediximus vos|existẽtes de domo dñi|cultores tẽpli.nõ maledicimus vos,qm̃ sequimur illũ qui nõ venit soluere legẽ:sed benediximus vos|benedictionẽ ꝓmissam abrahę in qua benedicent oẽs gentes pdicauimus vobis.Et ꝓpterea ligate festũ in frõdibus vsqȝ cornua altaris:hoc est pparate diẽ festiuũ. Alludit enim ad antiquũ morẽ quo frõdosos ramos ligabãt in atriis tẽpli hinc & inde ꝓ solẽnitate festi vsqȝ ad altare in quo offerebant sacrificia.Et vsqȝ hodie in multis ecclesiis hmõi ornatus seruat:dũ appendunt rami lauri myrti &c̃.Intendit enim per hoc declarare ꝙ iudęi cum gaudio festiuo amplecti deberẽt fidem resurrectionis christi:quem tanto desiderio patres expectauerunt.

Deus meus tu. Hactenus iusti locuti sunt:mõ ꝓpheta q̃ ichoauit psalmũ loquit|alloquẽdo mesiã iã resuscitatũ a mortuis.Deus meus tu,& cõfitebor|nõ erubescã cõfiteri te esse deũ meũ:deus meus exaltabo te|nõ i teipo sed laudibus extollẽdo.℣ Cõfitemini dño:qm̃ bonus,qm̃ ęterno gr̃a eius.Post ꝓfessionẽ fidei suę hortat oẽs ad laudandũ deũ de tãto bñficio:repetẽdo qđ in principio ꝓposuerat.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Haleluiah. CXVIII.

Aleph.

Beati immaculati in uia:qui ambulant in lege domini.
Beati qui scrutantur testimonia eius:in toto corde exquirunt eum.
Non enim qui operantur iniquitatem:in uiis eius ambulauerunt.
Tu mandasti mandata tua:custodiri nimis.
Vtinã dirigantur uię meæ:ad custodiendas iustificationes tuas.
Tunc nõ confundar:quum perspexero in omnibus mandatis tuis.
Confitebor tibi in directione cordis:in eo ꝙ didici iudicia iustitię tuę.
Iustificationes tuas custodiam:non me derelinquas usquequaqȝ.

¶ IVXTA HEBRÆVM. CXIX.

Aleph. Propheta. Beatitudines [sunt] perfectorum uię, ambulantiũ in doctrina dñi.
Aleph. Btitudines [sunt] custodientium testimonia eius: [qui] in toto corde requirent eum.
Aleph. Etiam non operati iniquitatem,in uiis eius ambulauerunt.
Aleph. Tu mandasti pręcepta tua:ad custodiendum ualde.
Aleph. Vtinam dirigentur uię meę:ad custodiendum statuta tua.
Aleph. Tunc non erubescam:in meo respicere ad omnia mandata tua.
Aleph. Confitebor te in rectitudine cordis:in meo discere iudicia iustitię tuę.
Aleph. Statuta tua custodiam:ne derelinque me usqȝ ualde.

Titulus nullus est.¶ Materia psalmi ex ipso euidẽter apparet moralis:qa a principio vsqȝ ad finẽ morales actus tractat.Circa rõnem aũt tractandi|aduerte ꝓphetã in hoc psalmo cõuertere tria.s.

gratiā diuinā/legem diuinā/& motus humanos. Ita ꝙ intētio ꝓphetę/est hoꝝ trium cōnexionē descri/bere ſm diuersos seu vniuersos motus humani animi ad deū tēdētis. Et ꝓpterea totidẽ induit psonas quot genera motuū humanoꝝ itroducit, quatenus formādi seu formati sunt diuina gratia/& similiter qua/tenus formādi seu formati sunt diuina lege. Et gratia quidē diuina significaẽ diuersis actibus: puta di/rigere/docere/viuificare/saluare/cōfirmare &c̄. Lex vero significaẽ mādato/p̄cępto/testimonio/verbo &c̄. Actus aūt humani significanẽ desiderio/electione/oratione &c̄. Vnde materia psalmi est homo tendēs ad deū/formādus seu formatus in actibus suis diuina tā gr̄a q̄ lege. ¶ Et quia psalmus iste ex.zz.octona riis cōstat iuxta.zz.literas alphabeti hebraici/sicq̄ hebręa lingua cōditus est vt q̄libet octonarius ven/dicet sibi ꝓpriā alphabeti literam nō solū in primo versiculo sed in singulis octo versiculis (ita ꝙ totus primus octonarius in capitibus singulorū octo versuū incipit ab aleph, & similiter secūdus a beth, & sic deinceps) ideo reseruato secretiore mysterio sp̄ūisancto/accipiendum hinc censui ꝙ alphabetū inte grū hoc in psalmo significet vniuersitatē motuū ambulantiū in via dei: & ꝙ diuersitas literarū signi/ficet diuersas esse materias diuersoꝝ octonarioꝝ: & ꝙ vnitas literę in vno octonario significet vnitatē materię ĩ illo. Et ꝓpterea psalmus iste vtpote singularis/merito sibi vēdicat singularē exponēdi modū.

¶ Persona loquens propheta est.

Beatitudines pfectoꝝ. Diuidiẽ psalmus in.zz.partes iuxta.zz.octonarios. Ita ꝙ.zz.personas agit ꝓpheta in hoc psalmo: singulas in singulis octonariis explicādas. ¶ In hoc itaq̄ primo octona/rio agit ꝓpheta psonā desiderātis vt diriganẽ viæ suæ ad deū. Et exprimiẽ persona hæc in versiculo.5. vtinā dirigenẽ vię meę ad custodiendū statuta tua. Aptū ꝓfecto principiū: qm̄ primus humanę men tis motus versus deū/est desiderare dirigi ad deū. ¶ Describiẽ aūt psona hæc tū ex motiuis desiderii/tū quo ad rē desideratā/tū quo ad fructū rei desideratę. ¶ Motiua sunt duo seu tria. Primū ex parte finis seu p̄mii: quod est primū in ĩtētione. A quo ĩchoat suspirādo. Beatitudines/in hac vita in spe & in alia in re, sunt pfectoꝝ/nō scia aut decore, sed viæ hoīum ambulātiū in doctrina dn̄i. Et intendit ꝙ beati sunt nō quicunq̄ sed pfecti. Acsi apte dixisset. o fœlices eos qui sunt pfecti inter ambulātes in doctrina dn̄i. Inter ambulātes dixit, nō inter sciētes. Cōgruit psonæ desiderāti dirigi vias suas ad deū/vt primū suspi ciat cōtēplando p̄miū ambulātium in via dei/& suspirādo ad illud fœlicitatē coꝝ p̄ferat. ¶ Beatitudi/nes custodiētiū. Nō solū pfectos sed ꝓficientes in via dei beatos exclamat. Custodientes a duplici actu describunẽ. s. ab exteriori obseruatione/dicēdo custodiētiū testimonia eius. Diuina p̄cępta appellanẽ et testimonia dei. tum q̄a testimoniū phibēt deo vt legislatori quatenus vera/iusta sanctaq̄ sunt: & testi/moniū phibent nobis seruātibus ipsa ꝙ filii dei sumus. In toto corde. Exterior obseruatio nisi ex inte/gro corde reqraẽ deus/nihil ꝓdest. et ꝓpterea nō dicunẽ beati custodientes/nisi simul sint ex toto corde q̄rētes deū. Toto aūt corde quęrere deū/est q̄rere deū sic ꝙ in corde q̄rētis nihil sit cōtrariū officio quę/rendi deū. si. n. in corde esset locus cōtrario/iam non ex toto corde quæreretur.

¶ Etiā nō opati iniquitatē. Triplex ordo ambulātiū in via dei descriptus est. s. pfectoꝝ in primo/ꝓ/ficientiū in secūdo/& incipiētium in hoc tertio versiculo. Et vtriq̄ q̄dē illi dicti sunt beati/isti aūt non: vt hinc ĩsinueẽ duo motiua desiderii describi. Alteꝝ ex btitudine. alteꝝ ex cunctis ordinibus ambulātiū in via dei. Magnū siquidē motiuū desiderii est btitudo: sed nō despiciendū motiuū est multiplex ordo ambulātiū in via dei. Accēdiẽ. n. desiderium nō solū ex p̄mio, sed ab exēplo: p̄cipue diuersoꝝ ordinum ambulātium in via dei. Perfectis itaq̄ & ꝓficiētibus adiungit studētes ad cauēdū a pc̄tis. hoc est enim incipiētium studium. Et hoc significatur dicendo. etiam non operati iniquitatem. In quo studium ad cauendum a peccatis cum victoria/describitur per non operari iniquitatem. In uiis eius/dei, ambula/uerunt: hoc est etiam ipsi sunt de numero ambulantium in via dei.

Tu mādasti. Tertiū motiuum desiderii/ex parte agentis (hoc est dei p̄cipiētis) describiẽ. Tu/deus/non moyses aut angelus aut hō q̄cunq̄, mādasti p̄cępta tua/nō humana decreta: ad custodiendum/nō ad audiendum aut sciēdū seu docēdum sed ad obseruādum, valde/nō parū/nō tepide/nō segniter. Constat enim multū cōferre ad mouēdum humanum aīum/autoritatē tanti principis p̄cipientis.

Vtinā (ip̄m aduerbium explicat psonā desiderātē) dirigenẽ/a diuina gr̄a, vię meę. Hebręi nullū habē/tes futurum nisi ĩdicatiui/illo vtunẽ loco optatiui. Ecce res desiderata: ꝙ diriganẽ vię meę/cogitatiōes/volitiones/passiones/opationes/locutiones/studia mea. hęc. n. sunt viæ p̄ quas in humana vita huma/nus gradiẽ aīus. Ad custodiēdum statuta tua/ad obseruādā legē tuā. ¶ Aduerte hic ꝓ toto hoc psalmo ꝙ statuti noīe ex ĩdustria ĩterp̄tes nr̄i vtunẽ ad significādum p̄cępta cęrimonialia: vt hinc discernāt le/ctores qn̄ in hoc psalmo fit sp̄ālis mētio de p̄cæptis cęrimonialibus. Et in hoc versiculo aduerte psonā desiderātē describi ab obseruatione cęrimonialiū (vtpote minimoꝝ) p̄cæptoꝝ: ad significādum ꝙ pso/na hæc desiderat vias suas dirigi ad plenā obseruationē diuinæ legis vsq̄ ad minima præcæpta.

Tunc nō erubescam. Tractaẽ fructus duplex directionis desideratę, simul explicādo duplicē directio/nis modū. Reddit. n. rōnem ex p̄te fructus quare dixit vtinam dirigenẽ: q̄a in meo respicere ad oīa man/data tua nō erubescā. Vbi respicere ad oīa mandata/est vna species directionis. Diuina siquidem gra/tia dirigit per hoc ꝙ facit hoīem respicere nō ad aliqua sed ad oīa mādata diuina; alioq̄n nō sufficiēter

dirigeret:quũ cõnexa sint oĩa dei mandata.& vno nõ viso/erraret ita ꝙ fieret hõ oĩum reus:iuxta iaco/
bi apostoli sniam ca.z.⁋ Fructus aũt visionis significat dicendo/tunc nõ erubescam. Ratio siquidẽ eru
bescendi,est quũ non tota lege ꝓspecta occurrit aliquid cõtrarium/ꝙ si totã legem vidissemus nõ fuis/
semus cõfusi.Et sicut hoc accidit in erubescẽtia exteriori,ita cõtingit intus aĩum cõfundi nõ respectis
mãdatis dei omnibus.¶ Cõfitebor te.Hic est alter fructus directionis desideratę:laudare scilicet deum
corde recto.Et hic fructus nasci describit ex desiderata directione significata dicẽdo.in meo discere iu/
dicia iustitiæ tuæ.Iudicia iustitiæ dei vocant quæcunq; iustitia dei iudicat debita esse a nobis,siue deo
siue hoĩbus.Et diuina gratia dirigit nos faciẽdo nos discere quęcunq; ẽm diuinã iustitiã debemus,siue
deo siue hoĩbus.⁋ Vbi ẽt nota ordinatũ ꝓgressum.nã rectissimus directionis ordo significat, prius cõ
siderare oĩa dei mandata:per qđ uitia præcipitationis/inconsiderationis & negligentię excluduntur.
Deinde discere ab illis mandatis quęcunq; sunt debita:quia ad hoc ordinat videre oĩa mandata vt di/
scamus quod debemus tã deo q̃ hoĩbus.Et singulis spẽbus directionis congrui accõmodant fructus:il
li nõ erubescere,huic recto corde confiteri deum.
Statuta tua.Duo desiderauerat(scilicet dirigi & custodire legẽ)dicẽdo/vtinã dirigent vię meę ad cu/
stodiẽdũ statuta tua.explicauit prius fructũ duplicẽ directiõis:explicat mõ fructũ custodię.Et(vt iã di
ctũ ẽ) p custodiã statutoꝝ ĩtẽdit obseruationẽ legis plenã vsq; ad minima q̃ sũt p̃cępta cęrimonialia.
Ne derelinque.Fructus plenę obseruationis legis describit ꝙ deus nõ derelinquit hoĩem vsq; valde:
hoc est vsq; ad enormem lapsum,q̃uis relinquat eũ citra magnũ casum.Et describit fructus hic dep̃ca
tiue:qa dei auxiliũ custodiens hoĩem ad p̃seuerandum in gratia sua,non est donum aliquod positũ in
aĩa nr̃a/sicut sunt charitas & alię virtutes infusę:sed est specialis cura quam diuersis actionibus/moti/
bus & occasionibus &c̃.deus exercet,custodiẽdo hominem ne vsq;adeo labatur vt perdat gr̃am:quod
esset derelinqui hoĩem vsq; valde. Continuis itaq; p̃cibus recognoscendũ hunc fructum propheta si/
gnificauit/deprecatiue ip̃m subiungendo:tanq̃ nõ in sua sed in dei actione cõsistentem.

¶ VVLGATA EDITIO.

Beth. IN quo corrigit adolescentior uiam suam,in custodiendo sermones tuos?
In toto corde meo exquisiui te:ne repellas me a mandatis tuis.
In corde meo abscondi eloquia tua:ut non peccem tibi.
Benedictus es domine:doce me iustificationes tuas.
In labiis meis pronunciaui:omnia iudicia oris tui.
In uia testimoniorum tuorum delectatus sum:sicut in omnibus diuitiis.
In mandatis tuis exercebor:& considerabo uias tuas.
In iustificationibus tuis meditabor:non obliuiscar sermones tuos.

¶ IVXTA HEBRÆVM.

1 Beth. IN quo mundabit puer uiam suã,ad custodiendum [se] ẽm uerbum tuum?
2 Beth. In toto corde meo exquisiui te:ne aberrare me fac a mandatis tuis.
3 Beth. In corde meo abscondi dictum tuum:propterea non peccabo tibi.
4 Beth. Benedictus tu domine[4]:doce me statuta tua.
5 Beth. In labiis meis narraui,omnia iudicia oris tui.
6 Beth. In uia testimoniorum tuorum lętatus sum:quasi super omni opulentia.
7 Beth. In pręceptis tuis loquar:& respiciam semitas tuas.
8 Beth. In statutis tuis deliciabor:non obliuiscar uerbum tuum.

IN quo mundabit. In hoc secundo octonario ꝓpheta ĩduit p̃sonã innocẽtis pueri curãtis se custo
dire mundum ẽm legem dei.Hæc.n.p̃sona explicat in primo versiculo,dicẽdo interrogatiue.in quo
mundabit/mundã habebit,viã suam/actiones & mores vitæ suę,puer/innocens.Ab ætate innocentię
& principio vtendi ratione nominauit innocentem.mundabit inquam ad custodiẽdum/seipsum,ẽm
verbum tuum/non ẽm consilia carnis aut mundi.
¶ In toto corde. Describit cura huius p̃sonæ dupliciter ẽm duas partes iustitię.Primo ẽm declinare
a malo:& deinde ẽm facere bonũ.in vtraq; coĩtelligẽdo ẽm legẽ dei.¶ Cura ad declinandũ a malo/de/
scribitur in secũdo & tertio versiculis,in duobus assumptis ad hoc mediis.Primũ ẽ.In toto corde meo
exq̃siui te:hoc est q̃ tua sunt/regnũ tuum/voluntatẽ tuã/gloriã tuã &c̃.& sic cõsequar ne aberrare me fac
a mãdatis tuis:hoc est ne p̃mittas me peccare.Et describit fructus iste dep̃catiue p̃p rõnẽ supius dictã

in vltimo versu primi octonarii: quia scilicet actio ista non est in potestate personę sed dei. Simulq; significatur primo medio ad declinandum a malo/coniunctum esse continuum recursum ad deum, supplicando ne aberrare me fac a mandatis tuis.

In corde meo. Secundum mediũ ad declinãdum a malo/describiť. in corde meo abscõdi dictũ tuum: hoc ẽ tãtifeci & tã chara habui dicta tua ꝙ recõdidi ea in secretissimo loco cordis mei, ad similitudinẽ rerꝫ prętiosarꝫ q̃ seruandę recõdunť in locis occultis. ⁋ Fructus aũt subdiť. ꝓpterea non peccabo tibi/ nõ offendam te. Libra prudẽs lector hæc duo media: quia iuenies ea efficacissima.

Benedictus tu. Cura eiusdẽ ꝑsonę ad alterã iustitiæ partẽ (scilicet ad faciẽdũ bonũ) describiť tripli- ci medio. Primum est recursus ad deũ. tum gr̃as agendo/bñdictus tu dñe. tum supplicãdo ei vt digne- tur esse doctor internus etiam in minimis legis/doce me statuta tua.

In labiis meis. Post recursum ad deũ/adiungit media ꝓpriorꝫ studiorꝫ. Quorꝫ primũ est exercere se i locutione diuinorꝫ. In labiis meis narraui oĩa iudicia oris tui. Nõ dicit oĩa iudicia tua (sciebat. n. ꝙ inenarrabilia sunt oĩa iudicia dei) sed dicit oĩa iudicia oris tui/hoc est manifestata nobis ore tuo: hęc. n. sũt narrabilia. Nec dicit ꝙ simul aut vno die oĩa narrauit, sed ꝙ narrauit: hoc est ꝙ exercuit se in narratiõibus iudiciorꝫ dei cõtinuãdo vsq; ad narrationẽ oĩum, q̃ tñ deus manifestauit. Quod est significare continuã exercitationẽ in locutione diuinorꝫ operum. hoc est. n. magnum medium ad faciendum bonũ.

In via testimoniorũ tuorꝫ. Vltimũ medium describiť lętitia in via dei. In via testimoniorꝫ tuorum: hoc est operꝫ charitatis/fidei/spei. hęc. n. sunt testimonia dei in hoĩbus: iuxta verbũ dñi. in hoc cognoscent hoĩes ꝙ discipuli mei eritis si dilectionẽ meã seruaueritis ioã. 13. Quasi sup oĩ opulẽtia. Nõ appareat tibi valde magna virtus lętari in via dei sicut in oĩbus diuitiis: qñquidẽ paulus ad ro. 6. fragilitati humanę compatiens dicit se non plus exigere/dicendo. Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ, sicut exhibuistis membra vestra seruire imundiciæ & iniquitati ad iniquitatem/ ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitię in sanctificationem.

In p̃ceptis tuis. Vtriusq; medii assumpti ad faciẽdum bonũ (scilicet locutionis de diuinis & lętitiæ in via dei) fructus describit: vt itelligamus quantũ vtilitatis afferãt dicta media. ⁋ Fructum itaq; locutionis cõtinuę de diuinis describit, repetẽdo locutionẽ. In p̃ceptis tuis loquar/ꝑseuerabo loquẽs. Et respiciã. Hic est fructus. respicere semitas dei/illuminari ad videndũ etiam arctas vias dei ducentes ad vitam: per quas pauci gradiuntur.

In statutis tuis delectabor. Repetit quoq; medium lętitię in ꝑseueranti solatio ẽt in minimis legis. ⁋ Nõ obliuiscar. Ecce fructus lętitiæ & solatii in diuinis. Et vere magnus fructus est nõ obliuisci verbũ dei. Intellige per nõ obliuisci nõ solam memoriã: sed memoriam de qua alibi scriptum est/& memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea. nõ omittam exequi verbum tuum.

⁋ VVLGATA EDITIO.

Ghimel. RETribue seruo tuo: uiuifica me, & custodiam sermones tuos.
Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.
Incola ego sum in terra: non abscondas a me mandata tua.
Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.
Increpasti superbos: maledicti qui declinant a mandatis tuis.
Aufer a me opprobrium & contemptũ: quia testimonia tua exquisiui.
Etenim sederunt principes & aduersum me loquebantur: seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis.
Nam & testimonia tua meditatio mea est: & consilium meum iustificationes tuę.

⁋ IVXTA HEBRÆVM.

1 Ghimel. RETribue super seruũ tuum: uiuam & custodiam uerbum tuum.
2 Ghimel. Reuela oculos meos: & uidebo separata de doctrina tua.
3 Ghimel. Peregrinus ego in terra: ne absconde a me mandata tua.
4 Ghimel. Fracta anima mea [ex] desiderio ad iudicia tua: in omni tempore.
5 Ghimel. Increpasti superbos: maledicti aberrantes a mandatis tuis.
6 Ghimel. Volue desuper me opprobrium & contemptũ: qm̃ testimonia tua custodiui.
7 Ghimel. Etiã sederunt principes/in me locuti sunt: seruus tuus loqueť in statutis tuis.
8 Ghimel. Etiam testimonia tua [erũt] solatia mea: [erũt] uiri consilii mei.

Retribue sup seruuz tuū. In hoc tertio octonario ppheta induit psonā peregrini in hoc mūdo: de quo aplus.nō hēmus hic manentē ciuitatē sed futurā inqrimus ad hebr.vlt. Et explicat illam in tertio versiculo.peregrinus ego in terra. Per qd' aperit se nō esse in terra vt ciuē mūdi huius: sed versari in hoc mundo tanq̄ in aliena patria. ℂ Describit aūt peregrini psona dupliciter. Primo relata ad bonū desideratū.secūdo relata ad malū psens qd' patit. ⁋ Ad triplex āt bonū desideratū se refert. Primo ad pmiū æternū, supplicādo. retribue sup seruū tuū. Primū.n.desideratū a pegrino in terra est æterne retributionis pmiū: iuxta illud.2.ad timo.4. reposita est mihi corona iustitię quā reddet mihi dñs in illa die iustus iudex. Sup seruū tuū/ mercedē seruiēti tibi. ⁋ Viuā & custodiā. Secūdū bonū desideratū a pegrino est cōtinuū meritū/ cōtinue obseq deo. Vñ per hoc cōprobans se seruū dei ait. Viuā/ nō mihi, sed ad hoc vt custodiam verbum tuum/ vniuersam vitam meam dicaui ad custodiendum verbum tuum.

Reuela oculos meos. Tertiū bonum a peregrino desideratū est exercitatio mētis in cōsideratione diuinoꝝ. Et qm̄ mentis visio/ ad similitudinem visionis corporalis ipedit qn̄q; ex parte vidētis hñtis aliquod velamē in oculis/ qn̄q; aūt ex parte rei vidēdę q̄ occultat, ideo pegrinus vtrūq; ipedimētū īternę cōsiderationis desiderat tolli. ⁋ Et primo qdē velamen obtusi sensus, dicendo. reuela oculos meos/ tolle velamen ab oculis meis internis. Obtusi inqt aplus.2.ad cor.3. sunt sensus eoꝝ & velamē est sup cor eorū quū legit moyses. Hoc velamen abstulit chrs, dum aperuit apl'is sensum vt itelligerēt scripturas luc. vlt. ⁋ De altero vero ipedimēto postea petit. ne abscōde a me mādata tua. Vobis inqt chrs luc.8. datū est nosse mysteriū regni dei, cæteris aūt in parabolis/ sub qbus occultat mysteriū regni dei. ⁋ Et videbo separata.i.mirabilia, de doctrina tua. Sublatis ipedimētis hic & ide, exercebor vidēdo mirabilia q̄ admiratione sui excitāt & trahūt mentē ad cōsiderādū/ nō in curiosis doctrinis sed in doctrina tua.

Fracta aīa mea. Dixerat retribue sup seruū tuū/ desiderādo retributionē ęternā. Et qa retributio æterna actus est diuini iudicii (deus.n. iustus iudex retribuit vnicuiq; sm opa eius: seruis suis æternū pmium, iniqs aūt æternū suppliciū) ideo mō declarat effectū in seipo subsecutū ex desiderio æterne retributionis integro: hoc est ex desiderio diuini iudicii integri: hoc est quo ad vtranq; partē iudicii.s.retributionē tā iustis q̄ iniquis. Desiderās enim æternū pmiū/ desiderat semiiudiciū: desiderās aūt iudiciū dei erga iustos & iniustos/ desiderat itegrū iudiciū. Et ppterea peregrinus desideriū suū æterne retributionis in principio positū/ modo integrat: vt declaret effectū in se subsecutū ex tali integro desiderio. ℂ Hmōi itaq; effectū describit dicēdo. Fracta aīa mea. Infractus aīus hoīum huius mundi dr aīus celsus, & fortē se exhibens ad ea quæ sunt honoris/ gloriæ/ imperii/ & id genus reliqua. Peregrinus iste ex desiderio ęterni iudicii dei/ fractum suum asserit aīum: vtpote retractum ab appetitu honoꝝ/ gloriæ/ & reliquoꝝ quę mundi sunt. Desiderio datiui casus est iuxta modum hebraicę linguę. Ad iudicia tua (pluraliter dixit iudicia pp̄ter pluralitatem vindictarum quas postea subdit) in omni tpe: hoc est æterna.

Increpasti superbos. Pluralitas iudicioꝝ diuinoꝝ subiungit. Increpasti supbos, maledicti aberrantes. Duę vindictę describunt. Altera cōis oībus iniquis. Maledicti aberrantes a mandatis tuis/ ite maledicti in ignem æternum. Altera spālis superbis. Increpasti supbos: qa quū cętera vitia fugiāt a deo, sola superbia se opponit. Et ppterea superbis deus resistit: & spāliter increpati describunt. Et meminit hoꝝ iudiciorum peregrinus: quia desiderans bonum diuinæ iustitię hinc in suo pmio/ inde in vindicta superborum & contemnentium mandata dei, fregit sibiipsi animum a prosecutione mundanoꝝ quę superbi & aberrantes a mandatis dei infracto animo prosequuntur. ⁋ Vbi nota φ peregrinus nō dicit se propter timorem horum iudiciorum/ sed ppter desiderium iudiciorum fractum habere aīum: quia tantę pfectionis est vt desideret diuinam iustitiam: iuxta verbum pauli. non solum aūt mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius. Et non dixit, sed & iis qui timent.

Volue desuper me. Postq̄ relatus est peregrinus ad bonū desideratum, modo refert ad malum qd' patit: malum.s. opprobrii & contemptus. Despicitur enim & opprobrio afficitur quia reliquit quæ sunt huius mundi & dicauit se mandatis dei: iuxta illud iob.12. deridetur iusti simplicitas, lampas contempta. Nec supplicat tolle opprobrium & contemptum huiusmodi, sed volue: hoc est in alteram partem verte: scilicet in lętitiam & dignitatem: iuxta illud. ibant apostoli gaudentes a cōspectu concilii, qm̄ digni habiti sunt pro noīe iesu cōtumeliam pati. Diuina enim gratia voluitur opprobrium & despectio in dignitatem filiorum dei, quum ideo contemnimur qm̄ testimonia dei custodimus.

Etiā sederūt principes. Explicat contemptores non solum populares sed etiam principes, non impetu furoris sed quum sederunt, non tacita cogitatione sed in me locuti sunt. ⁋ Seruus tuus. Explicat qualis ipse peregrinus sit contemnentibus & loquentibus aduersus se etiam principibus. Et de seipso loquitur in tertia persona. Primo quo ad loquelam. Seruus tuus loquetur/ perseuerabit loquens: in statutis tuis/ etiam in minimis legis. ⁋ Deinde quo ad delectationem. Etiam testimonia tua/ sacrę scripturę testimonium perhibentes de te, solatia mea/ supple sunt. Et tertio quo ad consilium. viri consilii mei: hoc est testimonia tua sunt & solatia mea & viri consilii mei/ hoc est tanq̄ viri consilii mei. Ita φ supplent materiam solatii & locum consiliatiorum: dum in testimoniis scripturarum delectoꝝ & ab ipsis consilium capio.

ℭ VVLGATA EDITIO.

Daleth. ADhęsit pauimento anima mea:uiuifica me ſm uerbum tuum.
Vias meas enunciaui & exaudiſti me:doce me iuſtificationes tuas.
Viam iuſtificationum tuarum inſtrue me:& exercebor in mirabilibus tuis.
Dormitauit anima mea pre tedio:confirma me in uerbis tuis.
Viam iniquitatis amoue a me:& de lege tua miſerere mei.
Viam ueritatis elegi:iudicia tua non ſum oblitus.
Adhęsi teſtimoniis tuis domine:noli me confundere.
Viam mandatorum tuorum cucurri:cum dilataſti cor meum.

ℭ IVXTA HEBRÆVM.

1 Daleth. ADhęsit pulueri anima mea:uiuifica me iuxta uerbum tuum.
2 Daleth. Vias meas enarraui & reſpondiſti mihi:doce me ſtatuta tua.
3 Daleth. Viam pręceptorum tuoꝝ fac me intelligere:& loquar in ſeparatis tuis.
4 Daleth. Stillauit anima mea pre triſtitia:confirma me iuxta uerbum tuum.
5 Daleth. Viam falſitatis fac ceſſare a me:& doctrina tua miſerere mei.
6 Daleth. Viam ueritatis elegi:iudicia tua coęquaui.
7 Daleth. Adhęsi in teſtimoniis tuis domine[4]:ne confunde me.
8 Daleth. Viam mandatorum tuorum curram:quoniam dilatabis cor meum.

ADhęsit pulueri. In hoc quarto octonario propheta induit perſonam hominis mente ſeruiētis legi dei, carne autem legi peccati. Explicatq; hanc perſonam in primo verſiculo. adhęsit pulueri anima mea. Caro humana corruptioni obnoxia vocatur puluis: dicente deo primo parēti poſt peccatum. puluis es & in puluerem reuerteris gene. 3. Tali pulueri anima adhęret non ſolum vt naturalis forma eius, ſed vt ſentiens in opere ſuo carnalem fomitem. De qua adhęſione inquit apoſtolus ad ro. 7. non quod volo bonum hoc ago, ſed quod odi malum illud facio. Et legenda eſt hæc particula ingemiſcentis affectu. ita ꝙ ingemiſcens perſona hæc ait. Adhęsit/ velit nolit, pulueri/ carnali fomiti, anima mea/ volens tendere ad ſuperiora. Sentit enim perſona hæc/ contraria: dum ex parte ſuperiori mentem legem ſpiritus ac dei habet, ex parte vero inferiori carnales paſſiones legemq; fomitis trahentis aīam ad pctm̄. ℭ Viuifica me Deſcribit̄ pſona hęc tripliciter. Primo relata ad pfectionē partis ſupioris. ſecūdo relata ad pfectionē partis īferioris. & demū relata ad effectū vtriuſq; pfectiōis. ¶ Triplex aūt in ſuperiori parte pfectio tāgit̄. Primo vita/ nō naturę ſed gratię. Quam ſuppliciter petit a deo. viuifica me iuxta verbū tuū. nō in ſolo pane viuit hō ſed in oī verbo qḋ pcedit de ore dei deute. 8. Secūdo recognitio ſui/ ꝙ iuſte hoc patit̄. Quam explicat. vias meas enarraui/ vias inquā internas. video aliam legem in mēbris meis repugnantē legi mentis meę. Has corā te enarraui, & rn̄diſti mihi/ reuelaſti mihi iuſte me hoc pati: quia per inobediētiam vnius pctōres cōſtituti ſumus. Hæc enim diuina reſpōſio nō dat̄ niſi cōfitētibus diuerſitatē viaꝝ in ſeipſis in hoc ꝙ aīa adhęsit pulueri. hęc ſiqdē cōfeſſio lōge eſt ab īfidelibus oībus/ & negātibus pctm̄ originale. ¶ Doce me. Tertia perfectio diuinę eſt īſtructionis. Quā petit dupliciter. Doce me ſtatuta tua/ ēt minima pcępta. viā pcęptoꝝ tuoꝝ fac me ītelligere. Docere cōe eſt deo & aliis doctoribus: facere aūt ītelligere/ officiū eſt dei. Et ppterea ſubiūgēdo hūc effectū, oñdit ꝙ internū docere petiit tā efficax vt pareret in eo ītelligentiā/ non quorūcunq; ſed vię pcęptorum dei. Et loquar. Tanq̄ proprium mentis organum eſt lingua in officio locutionis. Et propterea cū parte ſupiori cōnumerat̄ pfectio linguę. Et loquar in ſeparatis. i. mirabilibus, tuis/ tam rebus q̄ opibus.

ℭ Stillauit aīa mea pre triſtitia. Poſtq̄ relata eſt pſona hæc ad pfectionē ptis ſupioris, deſcribit̄ mō relata ad pfectionē ptis īferioris. In qua primo occurrit magna aī triſtitia de ſenſata repugnantia quā ſignificat. Stillauit/ lachrymis, aīa mea/ nō caro mea, pre triſtitia/ de repugnantia quę nobis nolentibus ineſt. Lege hanc in apoſtolo. infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?

Cōfirma me ſm verbū tuū. Primū requiſitū ad pfectionē īferioris ptis eſt firmitas aī ad reſiſtendum inſurgenti ſeu repugnanti fomiti ſenſus. Et ppterea primo petit. cōfirma me iuxta verbū tuū.

Viā falſitatis. Secūdū reqſitū ad pfectionē īferioris ptis eſt debilitatio fomitis. Et iō petit. viā falſitatis. Via carnis/ via iniqtatis/ via pcti & via falſitatis, ī idē redeūt. ſed appellat̄ via falſitatis/ qa ē via cōſona falſitati: hoc eſt hn̄s ſecū nō eſſe qḋ eſt & eē qḋ nō eſt. oīs. n. hmōi via fallit: tanq̄ ducēs ad bonū delectabile ſeu vtile ſeu ēt honeſtū, & tn̄ ducit ad æternū dānū/ ad ęternā triſtitiā/ & ad æternū inhoneſtū. Fac ceſſare a me. Via fomitis quę via falſitatis dr̄, cōgenita eſt nobis in pctō originali. Et ppea pſona hæc

non audet dicere/viā falsitatis abstuli a me:sed supplr rogat fac cessare a me:ne.s.abducat me. ¶Et doctrina tua miserere mei.Petita firmitate aī & debilitate fomitis,supest ad pfectionē ifierioris ptis mediū quo hr firmitas supius & debilitas iferius/vt hō expedite opet bonū nō obstante fomite.Hoc aūt mediū cōstat ex redūdātia documētoꝝ diuinoꝝ seu diuinę legis ad ptē iferiorē/cū triplici actione subordinata.Et iō redūdātiā diuinę doctrinæ seu legis petit adiūcta cōmiseratiōe.dicēdo & doctrina tua idole seu miserere mei. Est.n.sensus.cōmiserādo extēde legē tuā/doctrinā tuā.eget.n.pars aī iferior spāli cōmiseratione ad hoc vt diuina lex vsq ad ipsam redūdet:quum sit in infimo gradu participātiū rationem:
Viā veritatis elegi.Pria actio diuinę doctrinę seu legis/in aīo cōcurrēs ad pfectionē iferioris ptis/explicat.Nō dicit veritatē sed viā veritatis.tū qa elegit viā morū veritati concordem.tum qa elegit non vnum aut duos aut quosdā actus veritatis seu veritati cōcordes,sed elegit vniuersitatē actuum veritatis:elegit.n.nō pgredi alia via q̄ via veritatis.¶Iudicia tua coęqui. Secūda actio cui pria subordinatur explicat.Vnusqsq princeps alicuius sectę pfitet se viā veritatis eligere:sed mētiunt si in via quam elegerūt iudicia diuina nō coequāt/si a iudiciis diuinis discrepāt/si veritatē aliā dicūt q̄ eā q cōformis ē iudiciis diuinis.Et ppea psona hæc manifestat se viam veritatis elegisse,subiūgēs. iudicia tua coęqui: hoc est conformaui oēs electiones meas iudiciis tuis/nihil elegi difforme seu iniquum iudiciis tuis.
Adhesi in testimoniis tuis dñe.Tertia actio cui subordinat secūda/explicat.Magna qō suboriri posset q̄ sunt iudicia dei & q̄ nō/& cōsequēter q̄ est veritas fm iudicia dei & q̄ nō,nisi adessent diuina testimonia:hoc est sacrę scripturę/phibētes testimoniū de iudiciis diuinis.Et ppea psona hæc tanq̄ ad vltimā resolutionē electę veritatis recurrit,afferens.adhęsi testimoniis tuis dñe/adhæsi scripturis tuis ad eligēdū viā veritatis fm iudicia tua.Et cū his oībus suppliciter rogo ne cōfunde me.Et addidit hāc supplicationē ad significādū q quātūcūq pfecta sit ps supior animi & redūdās in ptē inferiorē,nihilominus indiget recursu ad deū ne cōfundat.Videmus.n.viros pfectos cōfusos ex pte inferiori/deo paululū eos deserente:vt patet in dauidis adulterio/moysi hęsitatione/& petri negatione.
Viā mādatoꝝ.Descripta psona hac fm pfectionē vtriusq ptis/describit mō fm effectū cōsequētē ad vtriusq ptis pfectionē.Viā mādatoꝝ tuorū currā/nō ambulabo sed currā expedit⁹:iuxta illud.sic curritevt cōphēdatis.1.ad cor.9.& rursus.cursū cōsūmaui.¶Qm dilatabis cor meū.Cor terrenis seu carnalibus affectū angustat:eo q angusta sunt mūdana oīa.Spūalibus aūt & diuinis affectū/dilatatū est:qm latissima & amplissima sunt spiritualia & diuina.Habēt.n.se spiritualia ad mundana sicut amplitudo cœli ad angustiam terræ.Et propterea persona hæc complectens vtriusq partis perfectionem,ex dilatatione cordis(hoc est tanto affectu cordis ad spiritualia & diuina vt cor lætetur in eis)describitur.ex hac enim letitia cordis dicit causari cursum in via mandatorum dei.Et vere sic est.

¶VVLGATA EDITIO.

He. Legē pone mihi dñe uiā iustificationū tuarū:& exquiram eam semper.
Da mihi intellectū:& scrutabor legē tuā,& custodiā illā in toto corde meo.
Deduc me in semitam mandatorum tuorum:quia ipsam uolui.
Inclina cor meū in testimonia tua:& non in auariciam.
Auerte oculos meos ne uideant uanitatem:in uia tua uiuifica me.
Statuę seruo tuo eloquium tuum:in timore tuo.
Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum:quia iudicia tua iucunda.
Ecce concupiui mandata tua:in ęquitate tua uiuifica me.

¶IVXTA HEBRÆVM.

1 He. Doce me domine[a] uiā statutorum tuorū:& custodiam eam calcaneo. (observādo vestigia)
2 He. Fac me intelligere:& seruabo doctrinā tuam,& custodiā eā in toto corde.
3 He. Induc me in semitam mandatorum tuorum:quia in ea desideraui.
4 He. Inclina cor meum ad testimonia tua:& non ad pecuniam.
5 He. Fac transire oculos meos a uidendo uanitatem:in uia tua uiuifica me.
6 He. Confirma seruo tuo dictum tuum:quod (congruit) timori tui.
7 He. Fac transire opprobrium meum quod timui:quia iudicia tua bona.
8 He. Ecce desideraui pręcepta tua†:in iustitia tua uiuifica me. († pręceptis tuis.)

Doce me.In hoc qnto octonario propheta induit personā desiderantis ingredi viam dei exequēdo mandata eius.Vbi in primis aduerte differentiam huius personę a persona primi octona-

rii.nã illa remotior eſt ab executione:vtpote deſiderans dirigi vias ſuas ad executionẽ mãdatorꝝ. hæc
aũt ꝓpinqor eſt:vtpote appetẽs ingredi ipſam executionẽ mãdatorũ.Explicatᷣ aũt hæc pſona in tertio
verſiculo. Induc me in ſemitã mãdatorꝝ tuorꝝ:qa in ea deſideraui/ſupple ambulare.¶ Exercet aũt hanc
pſonã triplr.primo relatã ad introductoria.ſecundo relatã ad ablationẽ impedimẽtorꝝ.& demũ ad fru
ctũ.¶ Tria opportuna ad ingreſſum vię tãgit depcatiue.Primũ eſt.Doce me dñe viã(ad ſilitudinẽ vo
lẽtis p ignotã viã ambulare,in primis petit doceri viã)ſtatutorꝝ tuorũ/hoc eſt totius legis tuæ vſq; ad
minima.& cuſtodiã eã calcaneo.More neſciẽtis viã,petẽs doceri quę ſit via/ſubiungit ꝙ poſtq̃ ingreſ/
ſus erit viam obſeruabit ſe ne perdat viam inſpiciendo calcanea:hoc eſt viam calcatam/hoc eſt ince/
dẽdo per viam pedibus tritam.Et intendit per hoc ꝙ ſeruabit ſe in via ſectando exempla patrum.
Fac me intelligere.Secũdũ opportunũ eſt ſic doceri ꝙ intelligat.Et hoc ẽt cõſonat petitioni ignoran
tis viã.nã petens doceri quæ ſit via,petit ſic doceri vt intelligat.Sunt.n.qdã docentes viã adeo obſcu/
re vt viatores nõ ĩtelligãt quã debẽt viã accipe.Et ĩtẽdit p hoc ꝙ de⁹ ſic ĩtus doceat vt faciat ipm ĩtelli
gerẽ pcępta ſua.Et ſuabo doctrinã tuã/ĩtellectã/executõi mãdabo exteri⁹:& ĩtus cuſtodiã eã ĩ toto corde.
Induc me. Tertiũ opportunũ ad ingreſſum vię eſt vt hõ inducatᷣ in principium vię. Et ppea tanq̃
in multiuio timens errare,nõ confiſus in eo quod didicit & intellexit de via/petit vt deus ſe introducat
in viam.Et intendit per hoc opus diuinę grę ſubſequentis in ipſa executione.
Inclina cor meũ.Poſtq̃ pſona ingreſſura viã dei deſcripſit opportuna ad ingreſſum,modo petit tolli
ĩpedimẽta quattuor.¶ Impedimẽtũ primũ eſt affectus ad res ſeu bona q̃ pecunia emi poſſunt.Et petit
ſe expediri ab hoc p ſubmiſſionẽ cordis ad teſtimonia diuina de vanitate diuitiarũ.Qui.n.cor ſuũ ſub/
mittit hmõi teſtificationibus q̃ in ſacra ſcriptura abũde cõtinentᷣ,nõ apponit cor ſuũ ad pecunias.
Fac trãſire oculos.Secũdũ impedimẽtũ eſt affectus ad carnales delectationes:quę vanitas hic nun/
cupãtur.Fac inquit trãſire oculos meos a vidẽdo vanitatẽ/carnis,vt nõ figantᷣ in hmõi viſione.Exper/
tus fuerat ipſe dauid quãtũ criminis incurrerit qa fixi ſunt oculi eius vidẽdo vanã pulchritudinẽ berſa
bee.¶ Et ad hoc obtinẽdũ adiũgit.In via tua viuifica me. Viuacitas animi in via dei , maxime cõfert/
immo ſupinum eſt adiutoriũ ad fugiendas vanitates carnis:eo ꝙ nõ compatitᷣ negligentias per quas
obrepũt aĩo vanitates carnis.quãtũ.n.iſtę obtinẽt animi,tãtũ adimunt viuacitatis ſpiritus.
Cõfirma ſeruo tuo.Tertiũ impedimẽtũ eſt infirmitas hũanę fragilitatis in ꝓſequẽdo iter viæ dei.Et
contra hoc petit firmari in ſeipſo dicta diuina cõſeruãtia timorẽ dei.In quo pſpice firmitatẽ pẽdere a
timore dei,nõ qualitercũq; ſed rememorato in dictis a deo.multũ.n.ad firmitatẽ animi conferũt habi/
tuata in animo cõferẽtia ſm diuina documẽta ad timorẽ dei:vt ſunt frequens cõſideratio diuinorum
iudiciorꝝ/frequẽter cõſiderare q̃ malũ ſit offendere deũ/priuari diuĩa grã/& filia.Hæc.n.ſunt dicta dei cõ
ferẽtia timori eius.¶ Hoc petit dicẽdo.Cõfirma ſeruo tuo dictũ tuũ,quod cõfert/qđ cõgruit timori tui.
Fac trãſire. Quartũ impedimentũ eſt timor opprobrii:in quo clauditur amor honoris ſeu gloriæ.
nam ex amore glorię ſeu honoris naſcitur timor opprobrii.Et conuincitur amor glorię ex timore op
probrii:adeo ꝙ multi putãt ſe exẽptos ab amore humanę glię,quos timor opprobrii conuincit.Hoc
aũt tãtũ impedit viã dei vt dñs dixerit ioã.5.qũo poteſtis credere q abinuicẽ gloriã quęritis &c̃.Et bene
nota ꝙ nõ dicit fac trãſire opprobriũ meũ:quod eſſet petere/trãſeat a me opprobriũ.ſed addit quod ti/
mui:quod eſt petere/fac tranſire timorẽ opprobrii.¶ Et modũ ſubdit.Quia iudicia tua bona:hoc ẽ qa
opprobria & iniurię ſunt ex iudiciis tuis quę ſunt bona/hoc eſt vtilia electis tuis. diligentibus eni deũ
omnia cooperantur in bonum. Apta ratio non ſolum ad non timendum ſed etiam ad amplectendũ
opprobria eſt,quia iudicia dei inferentia huiuſmodi opprobria ſunt vtilia nobis.
Ecce deſideraui. Tractatis opportunis & impedimẽtis,tractat modo fructũ vię demõſtrãdo ſeipam.
Ecce(inquit pſona ingreſſura viã dei)deſideraui pręcepta tua/exequi:in iuſtitia tua/hoc eſt in execu/
tione pceptorꝝ tuorum.mea.n.executio eſt tua iuſtitia:tum quia eſt debita ſm iuſtitiam tuam:tum qa
eſt iuſtitia a te conceſſa potius q̃ a me facta.Sed hæc iuſtitia nihil mihi prodeſt niſi adſit viuificatio:q̃
ſit per charitatem.Et ꝓpterea ſupplico viuifica me charitate & gratia in obſeruatiõe pcęptorũ tuorũ.

¶ VVLGATA EDITIO.

Vau. ET ueniat ſuper me miſericordia tua domine:ſalutare tuũ ſecũdũ eloquiũ tuũ.
Et reſpondebo exprobrantibus mihi uerbũ:quia ſperaui in ſermonibus tuis.
Et ne auferas de ore meo uerbũ ueritatis uſquequaq;:quia in iudiciis tuis ſuperſperaui.
Et cuſtodiam legem tuam ſemper:in ſeculum & in ſeculum ſeculi.
Et ambulabam in latitudine:quia mandata tua exquiſiui.
Et loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu regum:& non confundebar.
Et meditabar in mandatis tuis:quę dilexi.
Et leuaui manus meas ad mãdata tua quę dilexi:& exercebor in iuſtificationibus tuis.

¶IVXTA HEBRÆVM.

1 Vau. ET uenient mihi gratia tua dñe[4]:ſalus tua iuxta dictum tuum.
2 Vau. Et reſpondebo exprobranti mihi uerbum:quia cōfiſus ſum in ſermone tuo.
3 Vau. Et ne ſepara de ore meo uerbū ueritatis uſq; ualde:qm̄ iudiciū tuum† expectaui. † iudicio tuo
4 Vau. Et cuſtodiam doctrinam tuam iugiter:ſeculo & ſemper.
5 Vau. Et ambulabo in latitudine:quia pręcepta tua quęſiui.
6 Vau. Et loquar in teſtimoniis tuis coram regibus:& non erubeſcam.
7 Vau. Et delectabor in mandatis tuis quę dilexi.
8 Vau. Et leuabo palmas meas ad mādata tua quę dilexi:& loquar in ſtatutis tuis.

ET venient. In hoc ſexto octonario ꝓpheta induit perſonā p̄dicatoris verbi dei. Quā explicat in vltimo verſiculo.& leuabo palmas meas ad mādata tua quæ dilexi:hoc ē extollā opa mea/nō mihi ſufficit facere q̄ teneor ſed ad ea q̄ ſunt ſuperogationis leuabo opa mea.hoc eſt.n.leuare palmas ad mādata dei q̄ dilexi/nō q̄ timui:ex amore.n.ad opa ſuperogationis tēdit.Et loquar in ſtatutis tuis/& ſic p̄dicabo legē tuā integre vſq; ad minima p̄cępta. Vbi p̄dicator deſcribit ſeipſum ex dilectione mādatorū dei/ex ſtudio ad opa ſuperogatiōis/ex officio loquēdi integrā dei legē. ¶ Tractat̄ aūt hęc p̄dicatoris pſona quadrupl'r.P̄rio relata ad gr̄am dei.Secūdo ad locutionē. Tertio ad opationē. Quarto ad paſſiones animi.¶ Referēs itaq; ſeipſum p̄dicator ad diuinā opē/ait.Et veniēt mihi gr̄a tua dñe,ſalus tua iuxta dictū tuū.Primū opportunū p̄dicatori eſt diuina gr̄a cū ſalute.Et gr̄a qdē ad gratuitā doni rōnē ſpectat:ſalus aūt ad ip̄m donū.Pl'r aūt dixit & veniēt/pp multiplicē gr̄am & multiplicē ſalutē. Danť.n. a deo p̄dicatori multę gr̄ę & multiplex ſalus/pp multitudinē periculoꝝ occurrētiū.Et vtręq; dāť iuxta dicta dei:tū quia dantur iuxta ꝓmiſſa diuina:tum qa danť prout ſermo diuinoꝝ dictoꝝ reqrit.

Et reſpōdebo. Refert ſe p̄dicator ad officiū loquēdi p viā reſpōſionis.Et rn̄debo/nō oībus, ſed exprobranti mihi/nō quęcūq;,ſed verbū diuinū:hoc eſt vituperāti diuinū verbum in ore meo. Quia cōfiſus ſum.hoc reſpondebo ꝙ confiſus ſum non in ſermone meo/nō in inuētione aut eloquentia hūana,ſed in ſermone tuo.hoc eſt.n.quod reſpondebant apoſtoli ac martyres.

Et ne ſepara de ore meo. Nō ſolū p viā rn̄ſiōis ſed abſolute offm̄ ſuū loquēdi p̄dicator explicat,dep̄cādo.Et ne ſepara de ore meo verbū veritatis vſq; valde. Veritas citra valde/ē veritas citra plenā ſufficientiā.veritas aūt vſq; valde/ē veritas vſq; ad plenā ſufficiētiā:q̄lē ſe p̄dicaſſe paulus deſcribit act.zo.dicēs ad epheſios.mūd⁹ ſū a ſāguie oīum:nō.n.ſubterfugi quo min⁹ ānūciarē oē cōſiliū dei vobis. Vn̄ nō tolli ab ore ſuo verbū veritatis vſq; ad plenā ſufficiētiā/ē cōcedi ſibi vt p̄dicet oē cōſiliū dei:hoc ē.n.verbū veritatis vſq; valde.¶ Qm̄ iudiciū tuū expectaui. Rō itegrę veritatis tāgiť.In plēa ſiqdē ānūciatiōe veritatis cōp̄hēdūť multa futura,ſpectātia.ſ.ad retributionē iuſtoꝝ & pctōꝝ:q̄ diuinoꝝ iudicioꝝ opa ſūt. Acſi apte diceret.qa certa expectatiōe annūcio futura iudicia tua,ꝓponēs meip̄m expectātem illa.

Et cuſtodiā. Tertio loco refert ſeipſam pſonā ad opus.oportet.n.p̄dicatorē non ſolū docere ſed facere. Et cuſtodiā/ſeruabo ope,doctrinā tuā iugiter/cōtinue/nō interpollatis tēporibus:ſeculo & ſemper.non durabit cōtinuitas p vnū mēſem aut annū,ſed ſemp durāte ſeculo vitę meę.¶ Et ambulabo in latitudine.Cōuerſabor operādo bona,in latitudine/ī publico/n̄ ī latebris:qa p̄cępta tua q̄ſiui.oīs q male agit odit lucē:ego qa p̄cępta tua irrep̄hēſibilia plena rectitudinis quęſiui ſeruare,ambulabo in publico.

Et loquar. Redit ad pficiēdū offm̄ loquēdi:adiūgēs cōſtātē & inuictū ſermonē corā regib⁹.Sicut ioā. baptiſta dicebat herodi.nō licet tibi habere vxorē fratris tui.Habet.n.actus iſte ſpecialē difficultatem.

Et delectabor. Quarto declarat ſuas animi paſſiones/in pręcipua paſſione quę eſt delectatio.Et delectabor/non in gloria mūdi/nō in conuentibus hominum,ſed in mandatis tuis. Et propria delectationis cauſa ſubiungitur.quæ dilexi/delectamur enim in iis quæ diligimus.

¶VVLGATA EDITIO.

Zain. MEmor eſto uerbi tui ſeruo tuo:in quo mihi ſpem dediſti.
Hęc me conſolata eſt in humilitate mea:quia eloquiū tuū uiuificauit me.
Superbi inique agebant uſquequaq;:a lege autem tua non declinaui.
Memor fui iudiciorum tuorum a ſeculo domine:& conſolatus ſum.
Defectio tenuit me:pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.
Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuę:in loco peregrinationis meę.
Memor fui nocte nominis tui domine:& cuſtodiui legem tuam.
Hęc facta eſt mihi:quia iuſtificationes tuas exquiſiui.

ℭIVXTA HEBRÆVM.

1 Zain. MEm ento uerbi ſeruo tuo: ſuper quod me ſperare feciſti.
2 Zain. Hæc ſpes conſolatio mea in afflictione mea: quia dictũ tuum uiuificauit me.
3 Zain. Superbi irriſerunt me uſq; ualde: a doctrina tua non declinaui.
4 Zain. Recordatus ſum iudiciorum tuorum a ſeculo domine[4]: & conſolatus ſum.
5 Zain. Tremor apprehendit me: ab impiis derelinquentibus doctrinam tuam.
6 Zain. Cantus fuerunt mihi ſtatuta tua: in domo peregrinationum mearum.
7 Zain. Recordatus ſum in nocte nominis tui domine[4]: & cuſtodiui doctrinam tuam.
8 Zain. Hæc ſpes fuit mihi: quia pręcepta tua cuſtodiui.

MEmento. In hoc ſeptimo octonario induit ꝓpheta perſonã ſpantis in deo. Quã explicat in vltimo verſiculo. hæc fuit mihi, qa p̃cępta tua cuſtodiui. Spes nõ fũdata ſuper meritũ, temeritas aut ꝑſũptio eſt, nõ ſpes. Et ꝓpea naturã ſpei deſcribit ex obſeruatione p̃cęptoꝝ dei. Per quod ēt declarat ꝙ nõ quãcũq; ſpem demõſtrat p ꝓnomen hæc, ſed ſpem ſimplr̃ & abſolute. Quã apl's. 1. ad cor. 13. cõnumerat fidei & charitati: quæ. ſ. eſt certa ex meritis expectatio futuræ beatitudinis. ℭ Tractat aũt perſona ſperãs quadruplr̃. Primo in ordine ad cauſas ſpei. Secũdo ĩ ordine ad mala. Tertio ĩ ordine ad iudicia diuina. & q̃rto ĩ ordine ad legẽ dei. ¶ Referẽdo itaq; ſe ad cãs extrĩſecas ſpei, tãgit tres cãs. ſ. deũ pricipalẽ cãm (recurrẽdo ad deũ, memẽto) verbũ diuię ꝓmiſſiõis vt cãm ĩſtrʼalẽ, uerbi ſup qđ me ſpare feciſti: & ĩ his ĩplicite futurã beatitudinẽ tãq̃ rẽ ſpatã. ad hoc. n. petit vt de⁹ recordeť, vt rẽ dictã ac ſpatã donet.

Hęc conſolatio mea. Secũdo refert ſpem ſuã ad mala: deſcribẽdo efficaciã ſpei in ipſa pſona ſperãte. tũ tpe afflictiõis: qa hæc, ſpes, fuit cõſolatio mea in afflictiõe mea: ꝓpea qa dictũ tuũ, in quo me ſperare feciſti, viuificauit me. ¶ Nota ordinẽ effectuũ. Spes mediãte dicto dei viuificat, & mediãte viuificatiõe cõſolať afflictũ. Tũ tpe irriſionis. Supbi deriſerũt me vſq; valde, vſq; ad plenã deriſionẽ: & ego ſpans nõ declinaui a doctrina tua, ſed perſeueraui in illa.

Recordatus ſum. Tertio ſperãs perſona declarat ſe relatam ad iudicia dei. Recordatus ſum iudiciorum tuoꝝ, erga iniquos & iuſtos, quæ in diuerſis ſcripturę locis ſunt ſcripta: & conſolatus ſum, ſpe quã mihi dediſti. Vnde dicebat paulus ad ro. 15. vt per conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus.

Tremor apprehendit. Moderamen cõſolationis ex recordatione diuinoꝝ iudicioꝝ adiungit. ¶ Pro quo aduerte ꝙ recordatio diuinoꝝ iudicioꝝ, puniẽtiũ iniquos & ſubleuãtiũ iuſtos, parit cõſolationẽ ĩ pſona ſpante p̃miũ ęternę beatitudinis: qa delectabilis ẽ ei executio diuinoꝝ iudicioꝝ. tũ in punitiõe iniquoꝝ: vtpote cõtrarioꝝ ſperãti. tũ in ſubleuatiõe iuſtoꝝ: vtpote ſimiliũ ſperãti. Verũtñ punitio apoſtatantiũ a diuina lege ſic ẽ cõſolatoria ꝙ tñ ingerit tremorẽ ſperãti: ne forte & ipſe deſertus a diuĩa gratia dereliquat legẽ dei, ſicut illi dereliquerũt. ¶ Hoc ergo timoris moderamen ex cõſiderata ꝓpria fragilitate exẽplo aliorũ, adiungit dicendo. Tremor apprehẽdit me, conſolatũ ex memoria iudiciorum tuorum: ab impiis, nõ quibuſcũq;, ſed derelinquẽtibus, in qua prius fuerant, doctrinam tuam, legem tuã.

Cantus fuerunt. Quarto refert ſe pſona ſperãs ad diuinã legẽ. tũ ꝙ ſpes reddidit ei delectabilia diuĩa p̃cępta. Delectationẽ. n. ab actu cantãdi explicat. Cantus fuerũt mihi ſtatuta tua, ẽt minima legis p̃cępta: ĩ domo peregrinationũ mearũ. Nullã hẽt ſperãs ciuitatẽ: & ꝓpea totã terrã domũ peregrinationũ ſuarũ appellat. Ad futura ſiqdẽ tẽdẽs, oẽs vias ſuas peregrinationes cõgrue vocat: & vbiq; diuina p̃cępta tã delectabilia ei effecit ſpes vt ad ſiĺitudinẽ cantãtis deliciet in illis. ¶ Recordatus ſum. Tũ ꝙ ſpes facit ipſum cuſtodire legẽ dei: & hoc ſpãliter facit mediãte vigilãtia nocturna. Sperãs. n. recordatus ſũ nocte nominis tui: & mediãte nocturna meditatione noĩs tui cuſtodiui doctrinam tuã, exequẽdo.

ℭ VVLGATA EDITIO.

Heth. POrtio mea domine: dixi cuſtodire legem tuam.
Dep̃catus ſum faciẽ tuã ĩ toto corde meo: miſerere mei ſecũdũ eloquiũ tuũ.
Cogitaui uias meas: & conuerti pedes meos in teſtimonia tua.
Paratus ſum & non ſum turbatus: ut cuſtodiam mandata tua.
Funes peccatorum circũplexi ſunt me: & legem tuam non ſum oblitus.
Media nocte ſurgebã ad confitendum tibi: ſuper iudicia iuſtificationis tuę.
Particeps ego ſum omnium timentium te: & cuſtodientium mandata tua.
Miſericordia tua domine plena eſt terra: iuſtificationes tuas doce me.

IVXTA HEBRÆVM.

1 Cheth. PArs mea tu dñe dixi:ad custodiẽdum uerbum tuum.
2 Cheth. Oraui facies tuas in toto corde:miserere mei ẜm dictum tuum.
3 Cheth. Cõputaui uias meas:& redire feci pedes meos ad testimonia tua.
4 Cheth. Festinaui & non tardaui:ad custodiendum mandata tua.
5 Cheth. Funes impiorum ligauerũt me:doctrinam tuam non sum oblitus.
6 Cheth. Media nocte surgam ad confitendum tibi:super iudicia iustitię tuę.
7 Cheth. Socius sum ego omnibus qui timuerũt te:et custodientibus pręcępta tua.
8 Cheth. Gratia tua domine plena est terra:statuta tua doce me.

PArs mea. In hoc octauo octonario ꝓpheta induit ꝑsonã habẽtis deum vt partẽ suã. Quã explicat in primo versiculo. pars mea dñe. Diuisis rebus oĩbus, ita ꝙ hinc deus, inde oĩa delectabilia, vtilia honorabiliaq; proponãtur & detᷓ optio, ꝑsona hęc eligit deũ vt partẽ suã posthabitis oĩbus vtilib9, delectabilibus & honorabilibus. Et iõ introducitᷓ sic. Dixi, deliberata rõne optaui hoc, pars mea dñe: ad custodiẽdũ verbũ tuũ. Tribus leuitica dicebat. ps mea dñe ad possidẽdũ & vtẽdũ bõis tuis: qm̃ ad hoc erat deus pars tribus leuiticę, vt decimę & oblationes deo exhibitę, cederẽt in vsum leuiticę tribus. Et ideo ad dr̃iam leuiticę tribus subdit. ad custodiendũ verbum tuũ. Acsi aperte diceret. Dixi pars mea tu dñe, nõ ad vtẽdũ tẽporalibus bonis tuis, sed ad curã habẽdũ verboꝝ tuorũ, ad exequẽdũ nõ solũ pręcępta tua sed etiam verba tua: puta cõsilia. Describitur enim per hæc, persona sic affecta deo, vt deus pars eius, sit ei ratio exequendi verba dei.

Describitᷓ aũt persona hæc quadruplr̃. Primo relata ad peccata. Secũdo relata ad obseruationẽ legis diuinę. Tertio relata ad vniuersam ecclesiã. Quarto relata ad seipsam. ¶ Describit itaq; seipsam relatã ad peccata. Tũ cõmissa. Oraui facies tuas, nõ tepide aut semicorde, sed in toto corde: hoc. s. miserere mei (misericordia miseris ẽ necessaria) ĩ hoc. n. peccatorẽ se recognoscit, ẜm dictũ tuũ, nõ ẜm meritũ meũ, sed ẜm ꝙ promisisti veniã petẽtibus illã. Tum vitãda. Cõputaui vias meas, actiones, motus, locutiões: & redire feci pedes meos, affectus meos, ad testimonia tua, ad opera testificãtia ĩ nobis ꝙ filii dei sumus.

Festinaui. Secũdo describit se relatã ad obseruationẽ diuinę legis. Tũ absolute. Festinaui (nescit. n. tarda molimina spũssancti gr̃a) inchoare, & nõ tardaui, exeq: ad custodiẽdũ mãdata tua. ¶ Tũ aduenientibus impedimẽtis. Funes impioꝝ ligauerũt me. Intellige ꝑ funes impioꝝ oĩa extrinseca impedimenta vię dei. Et ego doctrinã tuã nõ sum oblitus. ¶ Parũ est non obliuisci. & ideo addit. Media nocte, tẽpore naturalis qetis sõni, quãuis ligatus funibus impioꝝ surgã, a sõno: ad cõfitẽdũ tibi, ad laudãdũ te, super iudicia iustitiæ tuę, infra quorũ numerũ est iudiciũ vinculoꝝ meorũ. Intẽdit. n. ꝙ ligatus non solũ nõ obliuiscetur legem dei, sed gratias aget laudando secreta iudicia iustitiæ dei: & hoc media nocte, hoc ẽ omni tempore descripto a tempore maxime necessario quieti naturali. qui enim illo tempore surgit ad laudandum deum, a fortiori alio tempore vacat diuinis laudibus.

Socius ego. Tertio describit se relatam ad vniuersam ecclesiam. Tum p̃teriti tẽporis. Socius ego, nõ solus sum ego qui dixi pars mea deus, nec sum p̃latus sed sociali amicitia iunctus, non alicui sed omnibus qui timuerunt te, in toto p̃terito tempore: & custodientibus, in p̃senti tempore, pręcępta tua.

Gratia tua. Quarto describit se relatã ad seipsam. Tũ recognoscẽdo qđ ẽ ex dei gr̃a. Gr̃a tua dñe plena terra, ĩ me & ĩ sociis. Tũ recognoscendo quo ĩdiget. Statuta tua doce me, totã tuã legẽ vsq; ad minima p̃cępta doce me intus. In hoc. n. ꝓfitetᷓ continuo indigere doctore interno ad obseruationem legis.

VVLGATA EDITIO.

Teth. BOnitatem fecisti cum seruo tuo domine:secundum uerbum tuum.
Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me:quia mandatis tuis credidi.
Priusq̃ humiliarer ego deliqui:propterea eloquium tuum custodiui.
Bonus es tu:& in bonitate tua doce me iustificationes tuas.
Multiplicata ẽ sup me iniqtas supborũ:ego autẽ in toto corde scrutabor mãdata tua.
Coagulatum est sicut lac cor eorum:ego uero legem tuam meditatus sum.
Bonum mihi quia humiliasti me:ut discam iustificationes tuas.
Bonum mihi lex oris tui:super milia auri & argenti.

1 Teth, BOnum fecisti cum seruo tuo domine[a]:ẜm uerbum tuum.
2 Teth, Bonitatē/intētionē & sciam doce me:quia in mādatis tuis credidi.
sum tñ
3 Teth, Priusq̄ humiliabor/ego errans:& nunc dictum tuum custodiui.
4 Teth, Bonus tu & beneficus:doce me statuta tua.
5 Teth, Applicauerūt sup me falsitatē superbi:ego in toto corde seruabo p̄cępta tua.
6 Teth, Impinguatum est uelut adeps cor eorum:ego doctrina tua delectatus sum.
7 Teth, Bonum mihi quia afflictus sum:propterea discam statuta tua.
8 Teth, Melior mihi doctrina oris tui:q̄ milia auri & argenti.

BOnū fecisti. In hoc nono octonario ꝓpħa induit p̄sonā viri iusti iniuste vexati.Et explicat eam
in qnto versiculo.Applicauerūt sup me falsitatē supbi,ego ĩ toto corde seruabo p̄cępta tua. Vbi
clare appet p̄sona iusta(vtpote ĩ toto corde p̄seuerās seruādo p̄cæpta dei)& iniuste vexata/ĩpositiōe fal
soꝝ:& hoc a supbis.Meminit.n.supborū,qa hinc cōsurgit(vt patebit)solutio qōnis. ¶ Describit aūt
p̄sona hæc vt ingrēs doceri a deo q̄re iustus patit̄,& in calce ponēs solutionē qōnis. ¶ Ingrēdo autē,
p̄rio fatet̄ deū/bonū secū fecisse.Acsi apte dicat.nō ingro dubitādo an bonū aut malum feceris faciēdo
me vexari iniuste:fateor.n.ꝙ bonū op⁹ fecisti,nō solū absolute sed cū seruo tuo/mecū.Bonū āt dico ẜm
verbū tuū:hoc ē ẜm rōnē apd̄ te.q̄si dicat.ñ dubito qn feceris bonū ẜm rōnē agēdi apd̄ te mihi ignotā.
Secūdo explicat quid quęrit scire.Bonitatē/scio ꝙ est bonum quod tu fecisti sed doce me istam boni/
tatem,intentionē/doce me qua intētione vexasti me iustū:& scientiā/legis tuæ de vexatione iusti,doce
me.Hæc sunt tria quæ petit doceri. ¶ Et rōnē docilitatis suæ subiungit.quia in mandatis tuis credidi.
credere enim diuinis/efficit hominem docilem deo.
Tertio reddit rōnē suæ qōnis:assignans rōnē dubitādi ex diuina lege.Priusq̄ humiliabor,ego errās.Lex
tua/deuteronomiū tuū dicit ꝙ priusq̄ humiliabor ego errās.hoc ē ꝙ error peccati p̄cedit humiliatio/
nē/dep̄ssionem/vexationē/afflictionē.Et nūc dictū tuū custodiui:hoc est & tñ in p̄senti vexatione mea
ego non erraui:vtpote qui dictū tuum custodiui. Vbi clare patet ꝙ ratio dubitandi est: quia lex dicit
vexatio sequitur peccatum,& in pręsenti causa est vexatio sine peccato.
Bonus tu.Quarto affert rōnē ex pte dei qua dignet̄ docere & instruere ĩ hac qōne.Bonus tu/naturā
teipso,& bñficus/nō mihi aut illi sed simpl'r & absolute.deus.n.nō nisi bñficus est:qa ab ipso nō nisi bo/
nū procedit:& quicquid boni est/ab ipso est.& ideo doce me statuta tua/legē tuam vsq; ad minima.
Impinguatū est.Proposita qōne subdit̄ qōnis solutio:quāuis nō sub forma respōsionis.Et inchoat so
lutionē ab euidētia facti.s.ab euidēti dr̄ia facti inter se & vexatores suos : penes hoc ꝙ illi sunt impin/
guati(nō ẜm corpus sed ẜm aīum)ex abundātia tēporaliū ad silitudinē adipis:iuxta illud deutero.32.
incrassatus est dilectus & recalcitrauit,incrassatus/impinguatus/dilatatus dereliquit deū.Ego vero in/
iuste afflictus patiēter sustinēdo,delectatus sum/nō tēporalibus deliciis,sed doctrīa tua:hoc est in ob/
seruatione legis tuę instruētis me.Hæc est dr̄ia in facti euidētia cōsistēs.Quā sepe videmus:intuēdo iu
stos p̄ficere in afflictionibus & supbos tumescere in p̄speritatibus.Ex qua dr̄ia insinuat̄ ꝙ ad vitādum
supbiā(quæ p̄ pinguedinē cordis significat̄)ordinat̄ a deo afflictio iustoꝝ.Et consonat ap̄lo dicēti.ne
magnitudo reuelationū extollat me,datus est mihi stimulus carnis meę angelus satanę qui me cola/
phizet.Et subdit.nā virtus in infirmitate p̄ficit̄. ¶ Ex hac itaq; euidēti dr̄ia subiungit̄ solutio qōnis di
cēdo.Bonū mihi qa afflictus sū,ppea discā statuta tua.vtile ē mihi iusto affligi iniuste,pp hoc vt discā
legē tuā vsq; ad minima.Q d̄ ē dictu bonā eē afflictionē tēporalē q̄tūcūq; iniustā/pp bonū aīę:quale ē
discere obseruare ĩtegrā legē dei.Et intendit p̄ hoc ad l̄ram/multos eē q̄bus expedit tp̄al'r vexari ad hoc
vt seruēt legē dei:qa vexatio cōseruatiua ē aī in mādatis dei.Quod verificat̄ in illis q̄ caderēt in pecca/
ta si nō vexarent̄. ¶ Vbi attēde prudēs lector:ꝙ iā p̄sona hæc edoctā se mōstrat circa duo quęsita.s.bo
nitatē & intētionē.Bonitatē q̄dē dicēdo.bonū mihi qa afflictus sum.Intentionē vero dicēdo.ꝓpterea
discā statuta tua.Ad hoc.n.deus vexat q̄nq; iustos,vt plene discant patiendo seruare legem.
Melior mihi doctrina oris tui.Tertiū quęsitū fuit.& sciētiā doce me.Huic q̄sito modo satisfit aperiē
do ꝙ melior est mihi doctrina dei q̄ milia auri & argēti/q̄ vniuersa bona tēporalia.per hoc.n.soluitur
nodus obiectus/priusq̄ humiliabor ego errans.Et cōsistit solutio in hoc ꝙ dans rem meliorem promis
sa re,nō fallit/non deficit a sua promissione:ac per hoc deus q̄ ꝓmisit non erranti non dep̄ssionē(hoc ē
bona temporalia)optime seruat promissum dando obseruationem legis dei meliorem omnibus bo/
nis temporalibus.Et sic persona hæc consecutam se monstrat scientiam legis ad soluendum nodum
quęstionis/explicando compatiuam.melior mihi doctrina oris tui/ad quam venio per vexationem,q̄
milia auri & argenti/quæ haberem non vexatus/non humiliatus.

ℭVVLGATA EDITIO.

Iod. MAnus tuę fecerunt me & plasmauerunt me:da mihi intellectum ut discam mandata tua.
Qui timent te uidebunt me & lętabuntur:quia in uerba tua supersperaui.
Cognoui domine quia ęquitas iudicia tua:& in ueritate tua humiliasti me.
Fiat misericordia tua ut consoletur me:secundum eloquium tuum seruo tuo.
Veniant mihi miserationes tuę & uiuam:quia lex tua meditatio mea est.
Cõfũdãtur supbi quia iniuste iniquitatẽ fecerũt ĩ me:ego aũt exercebor ĩ mãdatis tuis.
Conuertantur mihi timentes te:& qui nouerunt testimonia tua.
Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis:ut non confundar.

ℭIVXTA HEBRÆVM.

1 Iod. MAnus tuę fecerũt me & firmauerũt me:fac me ĩtelligere,& discã mãdata tua.
2 Iod. Vidẽtes te uidebunt me & lętabuntur:quia uerbum tuum† expectaui. †uerbo tuõ
3 Iod. Sciui domine[4] quia iustitia iudicia tua:& ueritate afflixisti me.
4 Iod. Erit nunc gratia tua ad consolandum me:ẜm dictum tuum seruo tuo.
5 Iod. Venient mihi misericordię tuę & uiuam:quia doctrina tua ^sunt^ solatia mea.
6 Iod. Cõfundẽtur supbi,qm̃ falsitate torserũt me:ego loquar in pręceptis tuis. †mihi
7 Iod. Reuertentur ad me† timentes te:& scientes testimonia tua.
8 Iod. Erit cor meum perfectum in statutis tuis:propterea non confundar.

MAnus tuę. In hoc decimo octonario induit propheta iterum personam uiri iusti iniuste ue/
xati:alia tñ ratione a pręcedenti octonario. Nam in pręcedenti octonario iuduit personã iusti
iniuste uexati ad sciendum quare bonitas diuina se uexaret:in hoc autem octonario induit eandẽ per/
sonam ad euadendũ vexationem. Et hanc personã explicat in vltimo versiculo. erit cor meum perfectũ
in statutis tuis, ꝑpterea nõ confundar. Didicerat ex p̃cedenti octonario se vexari ne superbiret:& pro/
pterea nunc appetens pręualere, describit se perfecti cordis(futuri tamen)in tota lege. Acsi apte dice/
ret. Quãuis adhuc nõ sim, ero tamen perfecti cordis in statutis tuis|hoc est in tota tua lege vsq; ad mi/
nima:& ꝑpterea|pp talẽ perfectionẽ cordis, nõ cõfundar|iniusta afflictione: quod est euadere illam.
Tractat̃ aũt hæc ꝑsona duplr̃. Primo petẽs huiusmodi perfectionẽ cordis. secũdo petẽs euadere. ℣ Re/
cole in hac prima petitione cõclusum esse in p̃cedẽti octonario ideo hãc personã iustã vexati vt discat
seruare integrã legẽ dei. finẽ.n. pp quẽ vexatus est petit nũc assequi, duplici vtens loco. ℣ Primo ex par/
te creationis. Manus tuæ fecerunt me|tum creando|tum etiã mediãte natura generãdo,& firmauerunt
me anima immortali:fac me intelligere. Acsi aperte diceret. ex quo tu me fecisti, tuum est efficere quoq;
vt intelligam. Et discam mandata tua|plene seruare:quod est finis propter quem sum vexatus.
Secundo ex parte angelorũ seu hominum perfectorum. Videntes te videbunt me & lętabũtur, qa ver
bo tuo expectaui:hoc est quia soli verbo tuo credens sustinui vexationem. Rectius videntes deum in/
telliguntur angeli. quos non est dubium videre deum & lętari de magnanima patiẽtia iustorum: qui
iuxta euangelicam doctrinam lętantur de vno peccatore pœnitentiam agente.
Sciui domine. Petita perfectiõe cordis pp quã habẽdã vexat̃, petit cõsequẽter p̃ualere| quattuor vtẽs
locis. ℭ Prĩo a cõnexiõe viarũ dei.s. iustitię & gr̃ę. Sciui dñe qa iustitia sunt iudicia tua|oĩa:& veritate|
vera iustitia, afflixisti me. Iusti.n. quãuis iniuste affligant̃ ab hoĩbus, iuste tñ eadẽ afflictio ẽ a deo: qa nõ
sunt cõdignę passiões huius tẽporis ad supuẽturã gl'iam q̃ reuelabit̃ ĩ nobis.& silr̃ ad bona spiritualia.
Erit nũc gr̃a tua ad cõsolãdũ me, ẜm dictũ tuũ seruo tuo. Acsi aperte diceret. Ex quo iustitia tua habet
locũ suũ ĩ me, supest vt gr̃a tua mõ hẽat locũ suũ ĩ me ꝑut tu dixisti: qa vniuersę vię tuæ gr̃a & veritas.
Venient mihi. Secundus locus est a fructu vitę in ipsa persona petente. Venient mihi misericordiæ
tuæ|subleuantes a vexationibus,& viuam|non succũbam: quia doctrina tua solatia mea| supple sunt|
quia iam ad tantam perfectionẽ deductus sum ꝙ solatia mea sunt in lege tua.
Confundentur. Tertius locus est a fructu cõfusionis superboꝝ. Cõfundẽtur superbi, qm̃ falsitate tor/
serunt me:ego vero loquar in pręceptis tuis. ℭ Quartus locus est a reditu iustorum. Reuertentur ad
me, tum timentes te, tum scientes testimonia tua. Dicendo reuertentur|insinuat se in vexatione dereli/
ctũ etiã a timẽtibus deum. Et ꝑpterea inter fructus subleuationis suæ affert recuperationem societatis

timentium deum & ſcientium teſtimonia dei. Vtriqꝫ enim me pręualente redibunt ad me: vt manifeſte patuit in ſuſanna. quę falſo accuſata, derelicta eſt etiam a iuſtis: & pręualens recuperauit ſocietatem iuſtorum, & fauorem ſcientium legem.

¶ VVLGATA EDITIO.

Caph. DEfecit in ſalutare tuum anima mea: & in uerbum tuum ſuperſperaui.
Defecerunt oculi mei in eloquiũ tuũ: dicentes quando conſolaberis me?
Quia factus ſum ſicut uter in pruina: iuſtificationes tuas non ſum oblitus.
Quot ſunt dies ſerui tui? quando facies de perſequentibus me iudicium?
Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: ſed non ut lex tua.
Omnia mandata tua ueritas: iniqui perſecuti ſunt me, adiuua me.
Paulominus conſũmauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.
Secundum miſericordiam tuam uiuifica me: & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

¶ IVXTA HEBRÆVM.

†uerbo tuo 1 CAph. Cõſumpta eſt ſaluti tuę anima mea: uerbum tuum † expectaui.
2 Caph Cõſũpti ſunt oculi mei dicto tuo: dicendo, qñ cõſolaberis me?
3 Caph. Quoniam fui quaſi uter in fumo: ſtatuta tua non ſum oblitus.
4 Caph. Quot dies ſerui tui? quando facies in perſequentibus me iudicium?
5 Caph. Foderunt mihi ſuperbi foueas: quę non iuxta doctrinam tuam.
6 Caph. Omnia mandata tua ueritas: falſitate perſecuti ſunt me, adiuua me.
7 Caph. Velut modicũ cõſumpſerũt me in terra: & ego non dereliqui pręcępta tua.
8 Caph Secundum gratiam tuam uiuifica me: & cuſtodiam teſtimonium oris tui.

COnſumpta eſt. In hoc vndecimo octonario induit propheta iterum perſonam iuſti iniuſtę vexati relatam ad dilatam liberationem. Ita ꝙ in nono octonario perſona hęc in ordine ad ſciendum, in. 10. vero in ordine ad euadẽdũ, in hoc aũt. xi. in ordine ad dilatã euaſionẽ agiẽ. Habet. n. ſpãlẽ affligendi rationem ipſa dilatio: iuxta illud prouer. 13. ſpes quæ differtur affligit animam. Explicatur autem hæc perſona in quarto verſiculo. quando facies in perſequentibus me iudicium? Hic. n. exprimitur dilatio & vexatio iniuſta: dum expectatur diuina vindicta in perſecutores.

¶ Deſcribiẽ aũt pſona hæc vexata ſuſpirans ad dilatã liberationem. Primo ex parte diuturni affectus. Conſumpta eſt anima mea ſaluti tuę: hoc eſt cõcupiſcẽdo ſalutem tuã mihi. i. ſaluari a te. More humano loquitur: quo diuturno affectu cõſumi dicimur, dum tandiu ſperantibus differtur quod cupimus. † Verbũ tuũ expectaui. Ratio explicatur conſumptionis: quia verbo tuo credens expectaui.

Conſumpti ſunt. Nõ ſolũ pars affectiua ſed pars intellectiua cõſumpta deſcribitur. Cõſũpti ſunt oculi mei, interni, dicto tuo, credẽtes: dicẽdo qñ cõſolaberis me? Tota rõ cõſũptionis ẽ dilatio cõſolatiõis.

Quoniã fui. Secũdo ex parte cõtinui progreſſus in deterius. Quoniã fui quaſi vter in fumo: hoc eſt ex vexationibus pſecutoꝝ cõtinue magis ac magis in deterius malũ meũ ꝑgrediẽ, ad ſiĩitudinẽ vtris i fumo q cõtinue areſcit ex fumo & deteriẽ. & tñ ſtatuta tua nõ ſum oblitus, nihil legis tuę ſum oblitus.

Quot dies. Tertio ex parte breuitatis ſuperſtitis tẽporis. Quot dies ſerui tui? quaſi dicat, pauci ſuperſunt dies vitę meę. & ꝑpterea ſuſpiro quãdo facies in perſequẽtibus me iudiciũ, qñ ius mihi dices cõtra pſecutores meos? breuiſſimũ. n. ſupeſt tẽpus. Acſi apte diceret. nunquid expectabis vt moriar?

Foderunt mihi. Quarto ab offenſa diuinę legis. Iunxerat breuitati tẽporis ſupſtitis locũ a cauſa iudicii, dicẽdo qñ facies iudiciũ. & ꝑpterea ꝓſequẽdo cauſam iudicii, affert ꝙ offendũt diuinã legem: vt quaſi ad cauſam diuinã agẽdã deus acceleret. Foderũt mihi ſupbi foueas, quę non iuxta doctrinã tuã. nõ ſolũ iniuſta cauſa me vexãt, ſed ẽt viis alienis a doctrĩa tua mihi periculoſis (velut foueis ad caſum factis) me perſequũtur. Exẽplũ harũ fouearum habes in vexatiõe dauidis a ſaule: qñ vrgebãt ipſum ad ſeruiẽdũ diis alienis, ad exiliũ ex terra dñi: vt dicit ipſe dauid. 1. reg. 26. maledicti ſunt in cõſpectu domini, q eiecerũt me hodie vt non habitẽ in hæreditate dñi, dicẽtes vade ſerui diis alienis.

Omnia mandata tua veritas. Quinto a cõſonãtia cãę eius ad legẽ dei. Quia oĩa mãdata dei ſũt veritas: & illi perſequũtur me falſitate, quæ cõtraria eſt veritati. & ꝑpea adiuua me, nõ amplius differas.

Velut modicum conſumpſerunt. Sexto a totali fere ipſius cõſumptiõe. Velut modicum, abfuit, qn conſumpſerũt me in terra: & cum toto hoc ego non dereliqui precępta tua.

Secundum gratiam tuam. Septimo ab humili ꝑce ad ſanctum finẽ. Secũdum gratiã tuam. Quãuis tot rationes attulerim vt nõ amplius differatur mea liberatio, nõ propterea petitio mea innititur iuſtitiæ

stitię sed gratiæ tuę:vt gratuita beneficentia tua viuifices me,iam aridum sicut vtrem in fumo/& pene consumptum.Et custodiam testimonium oris tui.sic peto viuificari vt viuam & custodiam legem te/ stificanté os tuum:hoc est id quod tu velut ore proprio protulisti.

ℭ VVLGATA EDITIO.

Lamed. IN ęternum domine,uerbum tuum permanet in cœlo.
In generatione & generatione ueritas tua:fundasti terram & permanet.
Ordinatione tua perseuerat dies:quoniam omnia seruiunt tibi.
Nisi ꝙ lex tua meditatio mea est:tunc forte perissem in humilitate mea.
In æternum non obliuiscar iustificationes tuas:quia in ipsis uiuificasti me.
Tuus sum ego,saluum me fac:quoniā iustificationes tuas exquisiui.
Me expectauerunt peccatores ut perderent me:testimonia tua intellexi.
Omnis consūmationis uidi finem,latum mandatum tuum nimis.

ℭ IVXTA HEBRÆVM.

1 Lamed. ETerno domine† uerbum tuum stetit in cœlis.
stetit
2 Lamed. Generationi & generationi ueritas tua:firmasti terram,& stetit.
oēs dies
3 Lamed. Iudiciis tuis steterunt hodie:quia omnia serui tui.
quia fuerūt
4 Lamed. Nisi doctrina tua delectationes meę,tunc perii in humilitate mea.
5 Lamed. In ęternum non obliuiscar pręceptorum tuorum:quia in eis uiuificasti me. †ęterno
sum
6 Lamed. Tibi ego ,salua me:quoniam pręcepta tua quęsiui.
7 Lamed. Mihi congregati sunt impii ad perdendum me:testimonia tua intelligam.
8 Lamed. Omni consummationi uidi finem,latum mandatum tuum ualde.

ETerno dn̄e. In hoc.12.octonario propheta induit personam recognoscētis vitam suam cōsiste/ re in obedientia diuinę legis.Et explicat hanc personam in quarto versiculo.nisi doctrina tua dele/ ctationes meæ,tunc perii in humilitate mea.Hic enim manifeste describit suum interitum si non dele ctatio in lege affuisset:quod est vitam eius consistere in obseruatione legis dei.

ℭ Tractat aūt ꝑsona hæc dupliciter.Primo ex cōsistētia alioꝝ in obediētia diuina . secūdo ex efficacia diuini ꝓcępti.Affert itaq; q̄ttuor sensibiles creaturas ꝑpetuas/ꝑsistētes ī obediētia dei . ¶ Primo cœlos. verbū tuū dn̄e stetit in cœlis æterno:hoc est īperiū tuū ꝑseuerauit in cœlis ad ęternā obediētiā.¶ Secū/ do in successiua generatiōe īferioꝝ.Veritas tuas(crescite & multiplicamini &c̄.)generatiōi & genera/ tiōi/repete stetit.¶ Tertio in stabilitate terrę.Firmasti terrā,& stetit.¶ Quarto in īdeficiētia tp̄is ad exe/ cutionē diuinoꝝ iudicioꝝ.Iudiciis tuis steterūt hodie.Totū tp̄s nō est nisi hodie.tū q̄a nō est nisi vnus dies repetitus.tū q̄a nihil vnq̄ habitū est/hr̄ aut hēbit nisi hodie . Semp.n.qđ habitū est de tp̄e/tūc fuit hodie:& similiter qđ habebit/tūc erit hodie:& qđ nūc habet est hodie . Appellatione itaq; hodie/vni/ uersum tempus ſm id quod habetur significatur.vnde pluraliter dicitur steterunt hodie/propter mul/ tiplicata hodie.Iudiciis aūt diuinis stare describunt,quia exequēdis diuinis iudiciis obsequunt: quia ad hoc perseuerant tempora vt executioni mandentur diuina iudicia.

Nisi doctrina tua.Nota hic ꝙ ꝑsona hæc ex vna ꝑte duo simul attulit in his q̄ttuor creaturis.s.eaꝝ ꝑ/ petuitatē,& eaꝝ obediētiam perpetuam diuinis iudiciis/firmitati/veritati/ac verbo.ex altera vero par/ te affert ꝙ tūc in sua humilitate ꝑiisset nisi affuisset delectatio diuinę legis.Acsi apte diceret ꝙ cōsiderā/ do oēs creaturas sensibiles ꝑpetuas(cœlū terrā/tp̄s & successum generatiōis)ꝑsistere in obediētia diui/ ni īperii,tūc cōsiderata quoq; humilitate mea(hoc est deiectiōe seu vilitate cōditionis meæ:ꝙ scilicet natura mea sola īter capaces ꝑpetuitatis deficit a ꝑpetua ꝑsistētia in diuina obediētia)ꝑiissem/nō ꝑdē/ do vitā corporis sed vitā aīę,nisi delectatio in lege tua vitā aīæ meæ sustinuisset.Pręsupponit.n. ꝑsona hæc duas veritates.Alterā ꝙ habet aīam īmortalē/capacē ęterne btitudinis.alterā ꝙ hō a pricipio do/ natus est īmortalitate,sed nō ꝑstitit in ea primus parēs.Et his p̄suppositis dicit:ꝙ cōferēdo abiectionē cōditionis humanę quā expimur/cū ꝑsistētia obediēte aliaꝝ creaturaꝝ sensibiliū,ꝑderet vitā aīę/despa ret de btitudine/nō hēret fidē eiusdē/nisi delectatio in lege diuina adesset:hoc est nisi ſm aīam cōplace/ ret doctrina diuina de ꝓuidētia dei/de æterna btitudine recuperāda &c̄.Ex q̄bus prudēs lector habes ꝙ de vita aīę tractat ꝑsona hæc:nō.n.vita corporis sed aīæ in delectatione legis diuinæ seruatur.& ꝙ ideo has creaturas sensibiles ꝑpetuas attulit/quia seipsam inter capaces perpetuitatis cōputat:& deiectio/ nē naturę suę considerat in comparatione ad persistentes in perpetua obedientia.

In ęternũ nõ obliuiſcar. Poſtq̃ deſcripſit pſona hęc vitã ſuã in diuinę legis obediẽtia cõſiſtere ex relatione ad alias creaturas, mõ idẽ deſcribit ex efficacia hmõi obediẽtię in ipa pſona. tũ abſolute, tũ tuẽdo ab inimicis. ¶ Et efficacia qdẽ primo deſcribiť i effectu vitę. Quia in eis viuificaſti me, iõ in æternũ nõ obliuiſcar pceptoꝝ tuoꝝ. ¶ Secũdo i effectu ſalutis. Qm̃ pcępta tua q̃ſiui, ideo ſalua me. Veꝝ pponiť tibi ego. Dilectus meus mihi & ego illi, ſcribiť cãti. z. Tibi ego addictus ſum, ſum qcqd ſum. hoc. n. efficit verus amor amicitię. Et ſic qa tibi ego charitatis amicitia, & qa pcępta tua q̃ſiui, ſalua me.

Mihi cõgregati ſunt (Ecce efficacia defenſiua ab inimicis) teſtimõia tua ĩtelligã. Siue cõgregatos ĩtelligas ipſos ad pdẽdũ vitã aię falſis doctrinis aut ſuaſionibus aut minis, ſiue ad pdẽdũ vitã corporis (qd minus quadrat cõtextui: niſi cõminatio mortis eẽt pp fidẽ aut veritatẽ aut bonos mores) optima tutela eſt aię, teſtimõia tua ĩtelligã: penetrare. ſ. diuina teſtimõia. ¶ Quę ſint aũt hmõi teſtimõia ſubiũgit. Oĩ cõſũmationi vidi finẽ latũ &c̃. Mãdatũ diuinũ, diliges dñm deũ tuũ ex toto corde &c̃. appellatur mãdatũ latũ valde: qa ampliſſimũ eſt: vtpote rõne dei efficiẽs oĩa amabilia, vtpote opiẽs ẽt multitudinẽ pctõꝝ, vtpote in quo pẽdet vniuerſa lex & ꝓphetę. Hoc inquã mãdatũ tã amplũ finis eſt oĩs cõſummationis, oĩs pfectionis, oĩs cõplemẽti: qm̃ oĩs pfectio ordinať ad dilectionẽ dei vt ad finẽ. Hoc ſe vidiſſe ĩtelligẽdo teſtimonia dei, aſſerit pſona hęc. Et ĩtellige ꝙ nõ ocioſe vidit: ſed vidit ad faciẽdũ & exequẽdũ qđ videt. ¶ Põt & aliter exponi latũ mandatũ: vt. ſ. vniuerſitas mãdatoꝝ diuinoꝝ ſignificeť finis oĩs cõſũmatiõis, nõ ſolũ moralis ſed artificialis & naturalis. Acſi apte diceret. ĩtelligã teſtimõia diuina vidẽdo mãdata diuina eẽ finẽ oĩ cõſũmationi: hoc eſt eẽ pp q̃ ſeu ad q̃ ordinať & eſt oĩs pfectio. Iã. n. in principio octonarii ĩchoauerat hoc: dicẽdo ꝙ cœlũ, terra, tẽpus & generatio perſtant in obediẽtia diuinorũ mandatoꝝ. Et cõſonat vt nũc oĩs operis cõſũmationẽ extẽdat ordinari ad obediẽtiã diuinoꝝ mãdatoꝝ. & ſic eadẽ redit tutela inhęſionis ad diuina mandata: quia vidit illa eſſe finẽ oĩs perfectionis.

¶ VVLGATA EDITIO.

Mem. QVomodo dilexi legẽ tuam domine: tota die meditatio mea eſt.
Super inimicos meos prudẽtẽ me feciſti mãdato tuo: qa ĩ æternũ mihi eſt.
Super omnes docentes me intellexi: quia teſtimonia tua meditatio mea eſt.
Super ſenes intellexi: quia mandata tua quęſiui.
Ab omni uia mala prohibui pedes meos: ut cuſtodiam uerba tua.
A iudiciis tuis non declinaui: quia tu legem poſuiſti mihi.
Q̃ dulcia faucibus meis eloquia tua: ſuper mel ori meo.
A mandatis tuis intellexi: propterea odiui omnem uiam iniquitatis.

¶ IVXTA HEBRÆVM.

1 Mem. QVantũ dilexi doctrinã tuã: tota die ipſa [est] locutio mea.
2 Mem. Plus inimicis meis ſapere me facies mandata tua: qa [vsui] ſempiterno ipſa [doctrina] mihi.
3 Mem. Plus omnibus inſtruẽtibus me intellexi: quia teſtimonia tua [sunt] locutio mihi.
4 Mem. Plus ſenibus intelligam: quia pręcępta tua ſeruaui.
5 Mem. Ab omni ſemita mala prohibui pedes meos: propterea cuſtodiã uerbum tuũ.
6 Mem. A iudiciis tuis non receſſi: quia tu docuiſti me.
7 Mem. Q̃ dulcificata ſunt palato meo [singula dicta] dictum tuum: ſuper mel ori meo.
8 Mem. A pręcęptis tuis intelligam: propterea odiui omnem ſemitam falſitatis.

QVantũ dilexi. In hoc. 13. octonario ꝓpheta induit perſonam tanto affectu inhęrentis legi dei vt in ea continue occupeť. Et hanc explicat in primo verſiculo. Quãtum dilexi (ecce magnitudo affectus) doctrinam tuam, legem tuã, teſtimonium perhibet effectus: ſcilicet ꝙ tota die continue, locutio mea eſt. ex abundantia cordis os loquitur.

¶ Tractať aũt hęc pſona tiplr. Primo relata ad fructũ in ĩtellectu. Secũdo ad fructũ in ope. Tertio ad fructũ in affectu. ¶ Plus inimicis meis. Deſcribit ex hac magnitudine affectus ad legẽ dei, conſecutã ſe fuiſſe plus ſapiẽtię & ĩtelligẽtię q̃ inimici ĩpugnatores mãdatoꝝ dei, q̃ doctores q ex acq̃ſita ſcĩa offm̃ docẽdi hñt, & q̃ ſenes q ex lõga expiẽtia prudẽtiores debẽt eẽ aliis. Et ĩtẽdit p hoc ꝙ plus ĩtelligit & ſapit vetula multũ diligẽs legẽ dei q̃ doctores theologię, q̃ ſeniores, & q̃ oẽs ipi ſeu hęretici ĩpugnãtes mandata dei. Et veriſſimũ ẽ de ſapĩa & ĩtellectu q̃ ſũt dona ſpũſſcti: hoc ẽ de ĩtelligere & ſape ad ſalutẽ ꝓprię aię, q eſt finis diuinę doctrinę. ¶ Quia ſempiterno ipſa mihi. Ipſa ſingularis eſt numeri: & demonſtrat doctrinã ſeu legẽ dei quã dilexit, eſſe ſibi pfixã in aĩo ad ſempiternam obſeruationem.

Ab omni ſemita mala. Fructū opis deſcribit in cōibus opibus, declinādo a malo. Propterea cuſtodiā
verbū tuū. Duo ſignificat ꝑ hoc. Alterꝝ ꝙ nō ſufficit ad cuſtodiēdū verbū dei declinare ab aliqb⁹ pctis,
ſed oportet vitare oia: q. n. in vno offendit, reus oīum factus eſt. Alterꝝ ē ꝙ ad hoc vitāda ē oīs via mala
vt ſeruet lex dei (ad hoc. n. īpellit amor legis diuinę) & nō ꝓpter timorem aut aliqd hmōi. ¶ A iudiciis
tuis. Nō ſufficit amanti ꝓhibere affectus ſuos ab oī via mala ſibi ad quā paſſiones eius inclinarent, ſed
oportet ēt ad bonū alioꝝ reddēdo vnicuiq; ius ſuū intēdere. qđ ſpectat ad rectitudinē iuſtitiæ ſm diui
na iudicia. Et hoc ſignificat. a iudiciis tuis nō receſſi, in opibus meis ad alios: qa tu docuiſti me.
Q; dulcificata. Deſcribit fructū tātę dilectiōis iterni affect⁹ quo ad locutionē. Q; dulcificata ſūt palato
meo dcm̄ tuū. cōſtructio ē de ſignificato: ſigñat. n. multitudinē dictoꝝ a deo. Et ꝑ ſīlitudinē ad dulcedi-
nē mellis ī ore, deſcribit delectationē ſuā ī ſmone dictoꝝ a deo: hoc ē reuelatoꝝ in ſacra doctrina.
A pręceptis tuis intelligam. Poſt delectationem in dictis dei, ſubiungit demum odium non vnius
ſed omnis vię falſitatis. Sub qua comprehenditur omnis via iniqua.

¶ VVLGATA EDITIO.

Nun. LVcerna pedibus meis uerbum tuum: & lumen ſemitis meis.
Iuraui & ſtatui: cuſtodire iudicia iuſtitię tuę.
Humiliatus ſum uſquequaq;: domine uiuifica me ſm uerbum tuum.
Voluntaria oris mei beneplacita fac domine: & iudicia tua doce me.
Anima mea in manibus meis ſemper: & legem tuam non ſum oblitus.
Poſuerunt peccatores laqueum mihi: & a mandatis tuis non erraui.
Hęreditate acquiſiui teſtimonia tua in ęternum: quia exultatio cordis mei ſunt.
Inclinaui cor meū ad faciēdas iuſtificationes tuas in ęternum: propter retributionem.

¶ IVXTA HEBRÆVM.

1 Nun. LVcerna est pedi meo uerbum tuum: & lux ſemitę meę.
2 Nun. Iuraui & firmaui: ad cuſtodiendum iudicia iuſtitię tuę.
3 Nun. Humiliatus ſum uſq; ualde: domine[4] uiuifica me iuxta uerbum tuum.
4 Nun. Voluntaria oris mei uelis obſecro dñe[4]: & iudicia tua doce me.
5 Nun. Anima mea est in palma mea continue: & doctrinę tuę non ſum oblitus.
6 Nun. Dederunt impii laqueum mihi: & a pręceptis tuis non erraui.
7 Nun. Hęreditaui teſtimonia tua ſempiterno: quia gaudium cordis mei sunt ipſa.
8 Nun. Inclinaui cor meum ad faciendum ſtatuta tua: studens æterno fini.

LVcerna. In hoc. 14. octonario propheta induit perſonam gradientis in via perfectionis. Et expli-
cat illam in primo verſiculo. lucerna pedi meo verbum tuum. Deſcribit enim arctam viam appel
latione ſemitę: & ita arctam vt non ſimul duobus pedibus ſed altero poſt alterum pede ambulet, dicē-
do pedi meo. Tempus quoq; tenebrarū inſinuat in noīe lucernę: tanq̄ nō in lumine diei ſed in lumine
lucernę ambulationem ſuam peragat. Et explicat lucernę officium agere verbum dei, ſacram ſcriptu-
ram. Ita ꝙ perſona hęc deſcribit ſe ambulare in via arctioris ꝑfectionis, geſtando lucernā diuini verbi
inter tenebras tam humani luminis q̄ mundanarum affectionum quibus plenus eſt mundus.
¶ Tractat aūt perſona hæc quadrupliciter. Primo ſm firmitatē aī. Secūdo ſm recognitionem diuinę
gratię. Tertio ſm cōſtantiam in periculis. & quarto ſm fomēta ꝓgrediēdi. ¶ Iuraui & firmaui. Manife-
ſta animi firmitas ſignificatur iuramento non præcipiti ſed deliberato ac firmo animo ad cuſtodien-
dum iudicia: hoc eſt ad ſeruandum quęcunq; iudicauit debita ſeruari iuſtitia tua, regula etiam itimo-
rum: nō iuſtitia humana, quæ regulat ea quæ foris ſunt.
Humiliatus ſum. Secūdo deſcribit recognoſcēs diuinā grām tā in nō volūtariis q̄ in volūtariis. Hu
miliat⁹ ſū vſq; valde, vſq; multū depſſus ſū ī hac ſemita: iuxta illud apl̄i. ſupra modū grauati ſumus, ita
vt tederet nos viuere. Viuifica me (ecce recognitio grę ī opp̄ſſiōibus) iuxta verbū tuū, qđ ē vita aīę.
Voluntaria oris mei. Non ſolum in oppreſſionibus quæ ſunt cōtra naturalē voluntatē, ſed ēt in ſpō
taneis opibus cōplaceā tibi. Et appellat ſpōtanea opera, voluntaria oris: quia nō ſolum ſunt volūtarie
ꝓpoſita, ſed ēt ore ſpontaneo prolata. ¶ Velis obſecro. Dictio hebraica ſonat imperatiuum verbi vo-
lo vis, quo lingua latina caret. & propterea interpretes loco imperatiui poſuerunt futurum optatiui.
Obſecro ſumitur prout eſt aduerbium obſecrantis. ¶ Et iudicia tua doce me. acceptando voluntaria

opera mea/doce me pati iudicia tua,quæ incipiunt a domo dei.
Aīa mea. Tertio describit persona hæc ambulans in periculis nō declinās a via. Et describit piculum metaphorico sermone. Aīa mea in palma mea cōtinue. Portās enim continue vitā in manu sua/dr̄ esse in cōtinuo piculo vitę. Et forte erat puerbiū tunc tpis, quo ad significādū magnitudinē piculi/dicebatur ꝙ ille portat aīam suam in manu sua. ¶ Et doctrinę tuæ nō sum oblitus. Rō aūt tāti periculi subiūgit. Dederūt ipii laqueū mihi/ita ꝙ talē dederūt ipii laqueū ꝙ vita mea est cōtinue in manu mea:& a pceptis tuis nō erraui. neq; in mēte oblitus sum, neq; in opere errani in tātis periculis. Et potes hæc picula intelligere de solis periculis aīæ/& de periculis aīę(hoc est fidei/veritatis/bonoꝝ morū)ex laqueis humanis cū periculo vitę corporalis:vt contigit martyribus. ¶ Pōt nihilominus aliter exponi metaphora aīę in palma:vt.s. significet remediū quo vtit psona hæc ambulās in hac semita. Et sic idem est dicere aīa mea in palma mea continue/& dicere in omni opere meo memoror nouissima mea. manus enī opus significat:& aīa cōtinue in manu/est id qđ est aīę corā se habere continue in opere.
Hereditaui. Demū describit psona hæc ſm fomenta pgressus duo. Alteꝝ est gaudiū iternū diuini testimonii. Quia testimonia tua gaudiū cordis mei sunt, ideo hęreditaui illa æterno. Testimonia dei interna sunt spūssancti dona/testificātia intus ꝙ filii dei sumus:iuxta illud. ipse spūs testimonium reddit spūi nr̄o ꝙ filii dei sumus. Testimonia vero dei extrinseca/sunt & sacrę scripturę seu verba dei & opera sancta. Et vtraq; hæreditare(hoc est velut hæreditario iure habere)nō est nisi filioꝝ dei:iuxta illud. ꝙ si filii/& hæredes. Vn̄ filiū se dei adoptiuū persona hæc esse significat:explicādo se tāto gaudio participare diuina testimonia ꝙ hæreditauit illa æterno:hoc est ad æternā possessionem,& nō ad pn̄tis tm̄ vitę perfectionē. Quod clarius subiūgit dicēdo iclinaui. ¶ Alterū est ęternus finis. Inclinaui cor meū/iuxta apl'icum dictū in captiuitatē redigēdo oēm itellectū in obsequm chr̄i, ad faciendū statuta tua/ad seruādū vniuersam legē tuā vsq; ad minima, ęterno fini:hoc est vacās & studēs ęterno fini/nō tpali:qualis ē btitudo cœlestis patrię. Propter quā cōsequēdā seruant pcępta dei:iuxta illud apl'i.2.timo.4. bonū certamē certaui/cursum cōsummaui/fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ &c̄.

¶ VVLGATA EDITIO.

Samech. INiquos odio habui:& legem tuam dilexi.
Adiutor & susceptor meus es tu:& in uerbum tuum supersperaui.
Declinate a me maligni:& scrutabor mandata dei mei.
Suscipe me ſm eloquium tuum & uiuam:& non cōfundas me ab expectatione mea.
Adiuua me:& saluus ero,& meditabor in iustificationibus tuis semper.
Spreuisti omnes discedentes a iudiciis tuis:quia iniusta cogitatio eorum.
Pręuaricantes reputaui oēs peccatores terrę:ideo dilexi testimonia tua.
Confige timore tuo carnes meas: a iudiciis enim tuis timui.

¶ IVXTA HEBRÆVM.

1 Samech. COgitationes odiui:& doctrinam tuam dilexi.
2 Samech. Absconsio mea & scutum meum tu: [dum] uerbum tuum † expectaui. († verbo tuo)
3 Samech. Recedite a me malignantes:& seruabo mandata dei mei.
4 Samech. Sustēta me ſm dictū tuū/& uiuā:& ne confunde me ab expectatione mea.
5 Samech. Sustenta me:& saluus ero,& loquar in statutis tuis continue.
6 Samech. Calcasti oēs errantes a statutis tuis:quia falsitas sapientia eorum.
7 Samech. Scorias cessare fecisti oēs impios terrę:propterea dilexi testimonia tua.
8 Samech. Horripilauit a timore tui caro mea:& a iudiciis tuis [ego] timui.

COgitationes odiui. In hoc.15. octonario ppheta induit psonā viri iter diuinā legē & humanarū legū figmēta cōstituti. Et explicat eā in primo versiculo. cogitationes odiui,& doctrinā tuā dilexi. Adinuētiones humanaꝝ legū de diis & similibus/cogitatiões vocat:qa vere nō sūt nisi cogitationes:nō.n.hn̄t fundamētū in re, sed solūmō in humanis adiuētionibus. vn̄ & apte e regione locant ad legē diuinā sub rōne doctrinę:qa est vere doctrix:vtpote a sūmo doctore deo manans. Nec solū persona hæc prælegit doctrinā dei, sed leges alias odio habuit/legem autem dei dilexit.
¶ Et affert persona hæc quadruplicē rōnem suę dilectionis erga legem dei & odii erga alias. Primo qa lex dei est defensiua. Secundo sustentatiua. Tertio victrix.& quarto punitiua. ¶ Defensio in primis

ſignificaẗ. Abſconſio mea:hoc eſt dñ in hac vita expectaui in ſtatu ſpei verbũ tuũ/verbũ legis tuæ iplen
dũ,tu abſcõſio mea/ad ſimilitudinẽ latibuli ſaluãtis a pſequẽtibus:& ſcutũ meũ/ad ſimilitudinem ſcuti
ſaluãtis a pcutiẽtibus. Significaẗ.n.p hoc ad lr̃am ꝙ ſperãs in verbis legis dei/ſortiẗ deũ p ſcuto & pro
latibulo:put variȩ inſecutiones exigũt.qđ nõ pſtaẗ ſperãtibus in aliis legibus.
Recedite a me malignãtes. Effectus defenſionis ſignificaẗ. Recedite/elongatione motum : & ego ſer/
uabo mandata dei mei.
Suſtẽta me. Virtus ſuſtentatiua deſcribiẗ.eget.n.hõ iſirmus ſuſtẽtatione diuini pabuli. Et propterea
apte dicit. Suſtẽta me ẽm dictũ tuũ & viuam/vita aiæ:quia nõ in ſolo pane viuit homo,ſed in oĩ verbo
qđ procedit de ore dei deute.8.& ne confunde me ab expectatione mea æternȩ beatitudinis.
Suſtẽta me. Prima ſuſtẽtatiõ eſt ad viuendũ hic fide & ſpe æternȩ btitudinis:hȩc aũt eſt ad ſalutem &
doctrinam aliorum, ſignificatam dicendo.& loquar in ſtatutis tuis continue. Iungit autem doctrinȩ
aliorum ſalutem propriam:quia oportet diuinȩ legis doctorẽ/ante oĩa propriam habere ſalutem aiæ:
alioquin eſt velut æs ſonans aut cymbalum tinniens:vt diciẗ.1.ad cor.13.
Calcaſti. Deſcribiẗ victoria diuĩȩ legis ſupra alias. Calcaſti oẽs errãtes a ſtatutis tuis/a mĩmis pcȩptis
legis tuȩ:qa falſitas ſapia eoꝝ:hoc eſt qa ſapia eoꝝ initiẗ falſitati,iõ tu veritate legis tuȩ calcaſti eos.
Scorias ceſſare feciſti. hoc eſt feciſti ceſſare oẽs ĩpios terrȩ tanq̃ ſcorias/tanq̃ feces argẽti. Per qđ clare
deſcribiẗ punitio ĩpioꝝ in futura vita:tũc.n.& nõ prius ceſſabũt oẽs ĩpii terræ. Et vere ceſſabunt vt ſco/
riæ.nã nũc in hac vita electi ſunt mixti reprobis vt argẽtũ ſcoriis:tũc aũt depurato argento ſeparabiẗ
ſcoria:& ſic ceſſabũt ĩpii a terra. ¶ Propterea dilexi teſtimõia tua. Duplicẽ effectũ in pſona hac ppẽde ex
futuro iudicio. Alter ẽ amor diuinoꝝ teſtimonioꝝ:hoc ẽ ſctõꝝ opeꝝ & ſctãꝝ ſcripturaꝝ:ambo.n.ſunt
teſtimonia dei. Alter eſt tremor diuinoꝝ iudicioꝝ. Horripilauit a timore tui caro/tãtum timui iudicia
tua futuræ vitæ ꝙ caro mea ad ſimilitudinem patientis horripilationem tremuit. Et dixit hoc ad con
teſtandum veritatẽ æternarum pœnaꝝ/quæ reſeruantur infligendȩ diuino iudicio.

¶ VVLGATA EDITIO.

Hain. FEci iudicium & iuſtitiam:non tradas me calumniantibus me.
Suſcipe ſeruum tuum in bonum:non calumnientur me ſuperbi.
Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum:& in eloquium iuſtitiȩ tuæ.
Fac cum ſeruo tuo ẽm miſericordiam tuam:& iuſtificationes tuas doce me.
Seruus tuus ſum ego:da mihi intellectum ut ſciam teſtimonia tua.
Tempus faciendi domine:diſſipauerunt legem tuam.
Ideo dilexi mandata tua:ſuper aurum & topazion.
Propterea ad omnia mandata tua dirigebar:oẽm uiam iniquam odio habui.

¶ IVXTA HEBRÆVM.

1 Hain. FEci iudiciũ & iuſtitiã:ne dimitte me calumniantibus me.
2 Hain. Dulcifica ſeruum tuum bono:non opprimẽt me ſuperbi.
3 Hain. Oculi mei conſumpti ſunt ſaluti tuæ:& dicto iuſtitiæ tuæ.
4 Hain. Fac cum ſeruo tuo iuxta gratiam tuam:& ſtatuta tua doce me.
5 Hain. Seruus tuus ego:intelligere me fac,& cognoſcam teſtimonia tua.
6 Hain. Tempus ad faciendum domino[4]:fregerunt doctrinam tuam.
7 Hain. Propterea dilexi mandata tua ſuper aurum & obrizum.
8 Hain. Propterea oĩa mandata oĩum direxi:oẽm ſemitam falſitatis odiui.

FEci iudiciũ. In hoc.16.octonario propheta induit pſonã oĩ conatu ſtudẽtis ad ſalutẽ animæ ſer/
uando legem dei. Et explicat illam in tertio verſiculo.oculi mei conſumpti ſunt ſaluti tuæ & dicto
iuſtitiæ tuæ. Mentis enim oculos tam ſtudioſe intendentes ſaluti quæ ẽm deum eſt/& intelligendis ac
exequendis dictis diuinȩ iuſtitiæ/habuiſſe ſe dicit,ꝙ conſumpti ſunt/ꝙ ad ſimilitudinem laborantiũ
diu ſuſpiciẽdo cõſũpti deſcribũẗ. Vbi manifeſte apparet magnus conatus ad ſalutẽ iuſtitiãq ẽm deũ.
¶ Tractaẗ autem hæc ſtudioſa perſona,primo ẽm ppriarum virtutum opa relata ad fructus pcipien
dos:qui.ſ.nõ ſunt in ptãte eius. Secũdo ad fructus perceptos:qui ſcilicet ſunt in poteſtate eius. Feci.nõ
dicit docui aut laudaui ſed feci/opere executus ſum,iudiciũ & iuſtitiam/hoc eſt omnia quæ ſub ratio/
ne debiti a me fuerunt facienda.quod eſt plenum iuſtitiæ opus.
Ne dimitte me. Fructus ſeruatȩ iuſtitiȩ deſcribiẗ nõ dimitti a deo in vexationibus calũniatoꝝ. Et hic
fructus ſicut & cȩteri ſequẽtes vſq ad ſextũ verſiculũ/deſcribiẗ depcatiue.tũ qa eſt fructus pcipiẽdus.tũ
qa nõ eſt in ptãte pſonȩ iuſtȩ.tũ qa nõ eſt fructus neceſſario cõſequẽs,ſed ex diuina gratia. Aſſignaẗ tñ

hic fructus iustitiæ: qa rõni cõsentaneũ est vt ab exequente iudiciũ & iustitiam/absint calumniæ.

Dulcifica. Non solũ in debitis studuit persona hæc recte se habere: sed ẽt in qbuscunq; bonis studuit se exhibere dulcẽ. In quo significat̃ studiũ huius psonæ ad cõplacendum aliis in quocunq; bono. Vbi aduerte ꝙ dictio bono est casus datiui. petit enim ꝙ deus efficiat se dulcem bono: hoc est ad operandũ bonum. In quo ad modum suauem operandi bonum tendit. ¶ Non opprimant me. Fructus tam dulcis affectus ad omnes in bono/describitur euitatio violentiæ a superbis. quadrat enim tam suaue conuersanti vt vereantur etiam superbi violentiam illi inferre.

Oculi mei. Nota prudẽs lector psonã hanc gradatim describere partes virtutũ suarꝝ. nam ĩchoauit a virtute erga debita, & ascendit ad virtutẽ ẽt ad nõ debita: modo autem ad supremum ascẽdit studium erga diuina. vtrunq; enim priorum erga humana fuit. Vnde & hic describuntur mentis oculi consumpti/ad magnitudinem studii significandam: & solius salutis ac iustitię dei mentio fit.

Fac cũ seruo tuo. Ad duo tetenderũt oculi: scilicet ad salutẽ & dictum iustitię. Et ꝓpterea prius ponit fructũ salutis. Fac cum seruo tuo iuxta gratiã tuã. gr̃a. n. dei salutifera est. ¶ Et statuta tua. Iam ponit alterũ fructũ: scilicet iustitię quo ad cognitionẽ. tum ex parte doctoris/doce me. tũ ex parte discentis/fac me intelligere &c̃. ¶ Aduerte inter hæc ꝙ in vtroq; fructu nominat se seruum/accumulando officia. Ac si aperte diceret. Non solum toto studio ad ea quę salutis & iustitiæ tuæ sunt anhelo, sed seruus quoq; tuus sum/ad te dominum meum recurrens pro gratia & pro doctrina.

Tẽpus ad faciẽdũ dño. Cõsumpti sunt oculi mei dicto iustitię tuæ/nõ solũ cognoscẽdo sed principaliter exequendo. Et ad cognoscẽdũ quidem supplex rogaui. doce me/fac me ĩtelligere. Ad exequẽdum vero intellexi ꝙ tẽpus ad faciẽdũ dño. Et est casus datiui dño. ¶ Põt hic textus dupliciter ĩtelligi. Primo de tpe pñtis vitæ & humano facere. Et sic est sensus. tẽpus hoc est ad faciẽdũ/hoc est ad operãdũ, in obsequiũ dei: iuxta illud ecci. 15. nemini deus dedit spatiũ peccãdi. Et iuxta hũc sensum subiungit̃ abusus tẽporis apud illos qui fregerunt legẽ dei: & ex alia parte subiũgunt̃ fructus pcepti in ꝓpria persona ex cognito tpe ad obseqũedũ dño, dicendo. ꝓpterea dilexi &c̃. vsq; ad finẽ. ¶ Secundo põt ĩtelligi de tpe reseruato deo ad faciendũ manifestã iustitiã ĩpiorũ. quod erit tps vl'is iudicii. Et sic est sensus. Dño est seu erit tẽpus ad faciẽdũ, qa fregerũt doctrinã tuã. Et hic sensus magis quadrat cõtextui: in quo studiũ huius personę describitur, non comparatio eius ad impios. ¶ Nota acute lector/ꝙ ideo propheta in opere iustitiæ punitiuę meminit temporis ad faciendum, quia in reliqs operibus dei ex dei sapientia oĩa præfiniuntur/punitio autem ex tempore praui operis pendet: quia non prius deus est vltor q̃ homo peccet. Tempus ergo peccati habet hanc conditionem ꝙ est necessario requisitum ad faciẽdum opus punitionis, & non se tenet ex parte dei. Et sic quum dixisset tempus ad faciendum domino, explicando conditionem temporis materiam faciendi domino pręstantis/subdit. fregerunt doctrinam/hoc est legem, tuam. Peccatum enim quod fractio diuinæ legis est/tempus constituit faciendi vindictam: quia ex tunc & non prius põt deus facere vindictam. Et iuxta hunc quoq; sensum similiter subiũguntur fructus percepti ex cognito tempore vindictę impiorum.

Propterea dilexi. Tres fructus percepti in studiosa hac psona describunt̃. Primus est dilectionis/ꝓpterea dilexi. Si ꝓpterea refert tẽpus datum ad obseqũedum dño, quadrat præferre mãdata dei auro & oĩbus: vtpote vtendo tpe nõ ad lucrũ auri, sed ad faciendum mãdata dei. Et similiter si ꝓpterea refert tẽpus punitionis iniquorꝝ, etiam quadrat vt nõ timore sed amore seruet mandata dei. ¶ Vbi recole ꝙ in fine pręcedentis octonarii iustus dixit se timere iudicia dei ita ꝙ caro sua horripilauit: & modo dicit se diligere mandata dei. Optima discretio inter pœnas & mãdata. Æternas pœnas timet iustus: iuxta verbum domini. ostendam vobis quem timeatis: timete eũ qui postq̃ occiderit habet potestatem mittere in gehennã/matth. 10. Mandata aũt diligit, quoniã fides per dilectionẽ operatur.

Propterea. Secũdus fructus est oĩum hoĩum oĩumq; legum mãdata oĩa dirigere/hoc est recto aĩo seruare: iuxta pręceptum apostolicũ: cui vectigal vectigal cui tributũ tributum/ad ro. 13. Et petrus subiecti estote omni humanę creaturę propter deum. Et rursus. serui subditi estote dñis, nõ tñ bonis sed etiã dyscolis. 1. pet. 2. ¶ Omnem semitam. Tertius fructus est odium omnis viæ iniquę. Vbi aduerte ꝙ ex hoc tertio apparet ꝙ de solis mandatis non iniquis dixit/oĩa omnium mandata direxi. iniquis enim mandatis repugnat rectificari. Et propterea subiunxit ꝙ illa odit.

¶ VVLGATA EDITIO.

Pe. MIrabilia testimonia tua: ideo scrutata est ea anima mea.

Declaratio sermonum tuorum illuminat: & intellectum dat paruulis.

Os meum aperui & attraxi spiritum: quia mandata tua desiderabam.

Aspice in me & miserere mei: ꝭm iudicium diligentium nomen tuum.

Gressus meos dirige ꝭm eloquium tuum: & non dominetur mei omnis iniustitia.

Redime me a calumniis hominum: et custodiam mandata tua.

Faciem tuam illumina super seruum tuum:& doce me iustificationes tuas.
Exitus aquarum deduxerunt oculi mei:quia non custodierunt legem tuam.

ℂIVXTA HEBRÆVM.

1 Pe. SEparata [sunt] testimonia tua:ideo custodiuit ea anima mea.
2 Pe. Apertio sermonum tuorum illuminabit:intelligere faciens simplices.
3 Pe. Os meum aperui & respiraui:quia mandatis [ad mādata tua] tuis desideraui.
4 Pe. Vertere ad me & miserere mei:ẜm iudicium [statutū] diligentibus nomen tuum.
5 Pe. Gressus meos firma in dicto tuo:& ne fac dominari in me omnem iniquitatem.
6 Pe. Redime me a lite adam:& custodiam pręcępta tua.
7 Pe. Facies tuas fac lucere in seruo tuo:& doce me statuta tua.
8 Pe. Riui aquarum descenderunt [ab] oculis meis:super [hoc qđ] non custodierunt doctrinā tuam.

Separata. In hoc.17.octonario induit propheta personam hominis sitientis ad apertum sensum
diuinorum eloquiorum.Et explicat illam in versiculo tertio.os meum aperui & respiraui,quia mā
datis tuis desideraui.Magnitudinem desiderii ad percipiendam explanationem sacrorum eloquiorum
in præcedenti versiculo positam|describit a metaphora passionis humanæ accidentis in prima pręsen
tia rei valde desideratę.experimur siquidem ꝙ desiderantibus nobis valde aliquam personam,quum il
la adest|tanto replemur gaudio ꝙ aperto ore nihil loquimur|sed respiratione nobis opus est:quia mul
titudo spirituū ex dilatatione cordis exhalat præ gaudio.Hanc passionem significat dicens.os meum
aperui & respiraui|in apertione eloquiorum tuorum.Et rationem subdit.quia mādatis tuis|hoc est ad
mandata tua intelligenda,desideraui|peruenire.
ℂ Tractatur autem persona hęc relata ad differentiam fructuum ex diuino eloquio manifestato vel
non manifestato.Et assignatur diuino eloquio non manifestato vnus fructus:manifestato autem assi/
gnantur sex fructus.ℂ Separata(ad similitudinem separatorum ab humano vsu significantur diuina
eloqa quatenus cōtinēt occulta nobis mysteria|tanq̄ ab vsu cognitionis nrę separata)testimōia tua|
eloquia & opera testimonium perhibentia de deo.℣ Ideo custodiuit.Ecce fructus diuinorum testimo
niorum quatenus sunt occulta.Ideo|hoc est propter reuerentiam eorum,anima mea|credens & sperās
in illis occultis,custodiuit ea|curam habuit seruandi ea.
Apertio sermonum tuorum. Contra separationem e regione ponit apertionem|tanq̄ alterum sta/
tum diuinorum eloquiorum.Apertio|declaratio|explanatio,sermonum tuorum illuminabit|quando
erit vim habebit illuminatiuam.Quod clare videmus adimpletum:illuminato iam mundo|explana/
ta a christo & apostolis sacra scriptura|manifestatis iis quæ testimonium perhibent de deo. ℣ Intelli/
gere faciens simplices.Apertio diuinorum sermonum est ẜm se illuminatiua:sed effectum luminis nō
efficit in omnibus,sed in simplicibus.Et propterea primus fructus describitur faciens intelligere sim/
plices:hoc ē hoīes nō duplici via gradiētes|hoīes facile suasibiles.Hi.n.simplices appellantur:ad differē
tiam hoīum impersuasibilium,quibus tot diuina testimonia non sufficiunt ad fidei lumē suscipiēdū.
Os meum aperui.ad p̄sentiā tāti lumīs os meū apui,& respiraui|tāto gaudio repletus sum ꝙ sitis fui
apiēti os & respiranti:qa mādatis tuis|ītelligēdis,desideraui:hoc ē qa ad mandata tua intelligēda ptin
gere desideraui. Datiuus enim casus significat motū desiderantis interesse apertioni eloquiorū dei.
Vertere ad me. Secundus fructus est recognitio diuinę salutis repositę diligentibus deum. Ad hanc
enim obtinendam illuminatus ex apertis sermonibus diuinis|primo supplicat.vertere ad me. Deum
alloquitur humano more|tanq̄ hactenus auerso vultu existētem:quia vere velut auerso vultu se habet
ad nos anteq̄ credamus.Vertere ad me|iam illuminatum,& miserere mei|nō qualitercūq;,sed ẜm iudi/
cium pręparatū diligentibus nomen tuū.Iudiciū quidē paratū diligentibus gloriā dei,est iudiciū nō
iputans peccata cōmissa ad æternā pœnam|& accęptans bona opera ad æternū pręmiū.Et vtrūq; p/
culdubio ex diuina procedit misericordia. Vnde petitio æternę salutis est hic primus affectus.
Gressus meos firma.Tertius fructus.in secūdo affectu ad stabilitatē describit.optimū est gr̄a stabi/
lire cor.Et ne fac dn̄ari.Firmitas in via dei pendet ex duobus.s.ex parte dei firmantis sua gratia gressus
(hoc est affectus)nr̄os in dictis dei:& ex parte nostri ab excussiōe dn̄ii oīs vitii super nos.Assueti in ali/
quibus vitiis|sunt velut subditi vitiis illis:quoniam habitus seu mala cōsuetudo tantum pręualet vt
dominet̄ affectibus & opibus humanis.Et hinc fit vt tales recēter pœnitētes|aut recidiuēt aut magnas
patiant̄ difficultates ad resistendū inclinationibus assuetis:nec sunt firmi in via dei donec excutiant a
seipsis tales malas habilitates. quod est nullā dominari ei iniquitatē.Non enim dicit & ne fac me pec
care,sed ne fac dn̄ari pc̄tm̄.ineuitabile siquidē est humanę fragilitati pc̄tm̄ omne:sed nō est ineuitabi/

lis consuetudo peccandi/malus habitus ad peccandum,qui est velut dominus.

Redime me. Quartus fructus describit in tertio affectu illuminati ad euadēdū pi̅cula iminētia a repugnātibus affectibus humanis tā ꝓpriis q̄ alienis:puta vxore/filiis/domesticis/amicis/& hmōi.Hmōi.n. pi̅cula seruitutē appellat liti humanę:qa vere inata ē nobis q̄dā seruitus suasiōibus domesticoꝝ & amicoꝝ.Quę lites dn̄r:qa pugnę sūt cōtra nos ad mala nr̄a:iuxta illud.inimici hois domestici eius.¶ Redime me/seruū(redēptio.n.a seruitute ē)naturalis necessitudinis,a lite/ab ipugnatiōibus,adā. Nō dixit iniquoꝝ aut supboꝝ:sed hoīs(adā.n.nomē naturæ humanæ est)qa a seruitute qua naturalibus necessitudinibus subiicimur & ad mala trahimur/petit liberari.Et custodiam.Seruitus enim ista impedit obseruationem pręceptorum dei:iuxta illud.qui non odit patrem & matrē &c̄.non pōt meus eē discipulus.Et rursus.qui vult venire post me/abneget semetipsum.

Facies tuas. Quītus fructus in q̄rto illuminati affectu ad iternā doctrinā totius legis diuinę/describit.Facies tuas/hoc est id quo tu discerneris/qd̄ ē de te reuelatū,fac lucere seruo tuo:sic vt doceas me intus,statuta tua/legē tuā vsq̄ ad mima ꝑuare.In secūdo versiculo hu9 octonarii dictū ē ꝙ aptio sermonū dei illuminat,& tñ mō petit lumē:qa ibi de lumie fidei ad credēdū/hic de extēso lumie ad opandū ē sermo. Vñ & dn̄s mittēs discipulos i mūdū/bis p̄cipit docere.Prio ea q̄ sūt fidei,& deide ea q̄ sunt operum matth.vlt.docere oēs gentes baptizantes eos,docentes eos seruare oia quæ pręcepi vobis.

Riui aquarum. Vltimus fructus est pniæ.q nō depcatiue(vt p̄cedētes)sed assertiue describit,tanq̄ in ptāte eius exn̄s.Et ē fructus pnię.¶ Riui aq̄rū descēderūt oculis meis/ꝓ ab oculis meis:sup nō custodierūt doctrinā tuā/hoc est sup hoc ꝙ nō seruarūt legē tuā.¶ Nō putes vltimū versiculum primo contrariū/quo dixit ideo custodiuit ea aīa mea.qm̄ ibi impfectā obseruationem legis significauit:tum ex statu non manifestatæ legis:tum ex eo ꝙ aīæ suę nō sibi attribuit obseruationē illam,tanq̄ superior pars tm̄ seruauerit legem.Hic autem deflet non plenam legis obseruationem.Vnde oculos suos inducit nō custodisse legem:ad significandum per carnales oculos inferiorem partem animi.

¶VVLGATA EDITIO.

Zadi. IVustus es domine:& rectum iudicium tuum.
Mandasti iustitiam testimonia tua & ueritatem tuam nimis.
Tabescere me fecit zelus meus:quia obliti sunt uerba tua inimici mei.
Ignitum eloquium tuum uehementer:& seruus tuus dilexit illud.
Adolescentulus sum ego & contemptus:iustificationes tuas non sum oblitus.
Iustitia tua iustitia in æternum:& lex tua ueritas.
Tribulatio & angustia inuenerunt me:mandata tua meditatio mea est.
Equitas testimonia tua in æternum:intellectum da mihi & uiuam.

¶IVXTA HEBRÆVM.

1 Zadi. IVstus tu domine[a]:& rectitudo (sunt) iudicia tua.
2 Zadi. Pręcepisti iustitiam (esse) testimonia tua & ueritatem tuam ualde.
3 Zadi. Contristauit me zelus meus:quia obliti sunt uerborum tuoꝝ angustatores mei.
4 Zadi. Purificatum (est) dictum tuum ualde:& seruus tuus dilexit illud.
5 Zadi. Paruus (sum) ego & contemptus:pręcæpta tua non sum oblitus.
6 Zadi. Iustitia tua (est) iustitia æterno:& doctrina tua (est) ueritas.
7 Zadi. Angustia & tribulatio inuenerunt me:mandata tua (sunt) solatia mea.
8 Zadi. Iustitia (sunt) testimonia tua æterno:intelligere me fac & uiuam.

IVstus tu. In hoc.18.octōario iduit ꝓpheta psonā tātę pfectiōis vt afflict9 nō solū cōstās sit/sed affligat qa se affligētes obliuiscunt legis dei.Et explicat illā in tertio versiculo . cōtristauit me zelus me9, qa obliti sūt verboꝝ tuoꝝ angustatores mei. Vbi clare describit & ꝙ patit/dicēdo angustatores mei.& quātū zelū hēat verboꝝ dei:ꝙ nō doleat de ꝓprio malo,sed qa inimici despiciunt legem dei.

¶ Tractatur aūt hæc persona dupliciter.Primo quo ad cām zeli.deinde quo ad cōstātiā suam patiendo ex eisdem causis.Ita ꝙ eędē describunt causæ zeli & constantiæ.¶ Describuntur itaq̄ causæ zeli/iustitia & veritas & puritas diuinorum p̄ceptorum & eloquiorū.Intendit enim ex his rōnabilē mōstrare suū zelum:qa despicit iustitia & despicit veritas.Et qm̄ rōnis ordo exposcit vt sicut hō ab hoīe/& oliua [illegible]

ab oliua/& vnũquodq; a suo simili ꝓducit/ita pcępta iustitię & veritatis a iusto & recto proficiscãtur,
ideo hinc inchoat. Iustus tu dñe/nõ p ꝑticipationẽ ab alio sed p teipsum:& rectitudo/nõ solũ recta,sũt
iudicia tua/q̃ p teipsum dicis.Et ꝓpea pcępisti/in creaturis,iustitiã & veritatẽ esse testimonia tua/statui/
sti p testimoniis tuis iustitiã & veritatẽ. Vnde merito cõtristauit me zelus meus,qa obliti sunt verbo/
rũ tuorũ/iustitię.s.& veritatis,angustatores mei.¶ Apponit aũt aduerbiũ valde dicẽdo præcępisti val/
de, ad differentiam prçcepti non valde. Deus nanq; quędam prçcępit valde: vt quæ sunt naturalis
& moralis iuris.quędam vero prçcępit non valde:vt quæ sunt cęrimoniarum. Illa sunt iustitia & ve/
ritas in ꝑpetuum:ista ad tẽpus iusta & vera. Illa sunt q̃ deus statuit simplr & absolute pro testimoniis
suis:& ꝓpea dicit pcępisti valde. Vel aduerbiũ valde determinat subintellectũ verbũ substãtiuũ esse.& ẽ
sensus.pcępisti iustitiã & veritatẽ esse valde testimonia tua.Et sic explicat ꝙ iustitia & veritas non sunt
qualcũq; sed valde testificãtia deũ iustũ & rectũ:ad differẽtiã naturaliũ operũ,q̃ minora sũt testimonia
dei.maius siqdẽ testimoniũ de deo hẽmus ex eo ꝙ actor ẽ iustitię & veritatis q̃ ex eo ꝙ ẽ actor naturæ.
Purificatum dictũ tuũ. Zelus effectus amoris est.Et ꝓpea inter causas zeli primum tenet locum cau
sa amoris/impellentis ad zelandum.Hæc amoris causa describit.purificatum dictum tuũ valde.purifi/
catum inquam ab omni falsitate/ab omni fuco/ab omni specie fallacię/ab omni iniquitate,ad simili/
tudinẽ argenti seu auri valde purificati est vniuersum dictũ tuum in sacro eloquio.Et ideo seruus tuus
(de seipso in tertia persona loquitur)dilexit illud.ex hac enim dilectione diuini verbi ortus est zelus af
fligens illum quia verba dei sunt tradita obliuioni.¶ Vbi aduerte prudens lector consonantem ante/
dictis causam amabilitatis diuini verbi fuisse allatam.iustitię enim & veritati puritas socia est.
Paruus ego. Descriptis causis zeli/describit secundo loco propriam constantiã ex eisdem causis in
perpessione malorum ab inimicis suis.Paruus ego & contẽptus.In paruitate intellige priuationẽ ma/
gnitudinis graduũ/dignitatũ/officioꝝ.in cõtẽptu vero ꝙ nõ solũ tenet paruus,sed(quod intolerabili
us est) ẽt despicitur.Et cũ toto hoc pcępta tua nõ sum oblitus/sicut sunt obliti angustatores mei.
Iustitia. Nota prudẽs lector in secũdo versiculo quattuor dictiones.Pria est pcępisti.& ideo quãti fece
rit dei pcęptũ descripsit/dicẽdo & pcępta tua non sum oblitus.Secunda est iustitiã.& vsurus illa modo
subdit.iustitia tua/hoc est pcępta a te,est iustitia ęterno/nõ est iustitia ad horã sed est iustitia semper:ad
differẽtiam iustitię humanę,quæ vno tẽpore est iustitia & alio non.Et intẽdit per hoc declarare ꝙ iusti
tia quã deus statuit pro testimonio suo est iustitia semp:vel est iustitia ducẽs ad ęternitatẽ.¶ Et doctri/
na tua veritas.Tertia dictio fuit & veritatẽ.Hac mõ vsurus dicit illã eẽ doctrinã dei. ita ꝙ quum dixit
prçcępisti iustitiam & veritatem,pcępit iustitiam sempiternã & doctrinã suam.
Angustia & tribulatio. Ex hoc ꝙ iustitia pcępta a te est iustitia sempiterna/& doctrina tua est veritas,
quum angustia & tribulatio inuenerunt me/iniectę mihi ab inimicis meis,mandata tua solatia mea/
fuerunt.Sicut prius dixerat paruus ego & contemptus,ita nunc tribulationi adiungit angustiam.to/
lerabile siquidem est tribulari:sed intolerabile quodãmodo est ita tribulari vt apponatur angustia/vt
non habeat quo se vertat/quo diffugiat/aut qua via euadat.¶ Vbi etiã perpende personam hanc affli/
gi non solum in iis quæ sunt dignitatis & honoris,sed etiam in iis quę sunt personę: tribulationibus
.s.& angustiis. Et in his oĩbus non solum dilexit/zelauit/memor fuit,sed etiam delectatus est & vt so/
latiis vsus est mandatis dei continentibus doctrinam & iustitiam dei.
Iustitia. Quarta dictio fuit testimonia tua.Hac modo vtitur.Iustitia testimonia tua ęterno/hoc est te
stimonia tua sempiterna sunt iustitia.quod est etiã verũ ecõuerso.Et intendit per hoc ꝙ testimonia dei
nunq̃ sunt aliud q̃ iustitia:hoc est ꝙ nõ sunt testimonia dei furtum/rapina/aut quęcũq; alia iniquitas,
sed sola iustitia. Vt hinc intelligas iustitiã & veritatẽ ita statuta a deo in sua testimonia/vt econuerso te
stimonia dei sint iustitia & veritas:& vtrunq; nõ quãdoq; sic & quãdoq; nõ sed semp. & ꝓpterea nunq̃
deserenda.¶ Intelligere me fac & viuam.In prçcedentibus dixerat dilexi/non sum oblitus/ & mandata
tua solatia mea fuerunt:modo vero nõ dicit intellexi,sed dicit fac me intelligere. nõ ꝙ minoris ęstimet
testimonia dei q̃ iustitiam & doctrinam:sed quia de perseuerantia cogitans recognoscit suam fragili/
tatem/& diuinę gratię munus singulare nouit esse perseuerantiam.Hinc.n.pro perseuerantia supplex
orat.Fac me intelligere intus testimonia tua,& viuam/vita animę.non.n.in solo pane viuit hõ sed dei
verbo/proculdubio intellecto.seruatur.n.vita animę interno intellectu verbi dei.

¶ VVLGATA EDITIO.

Coph. Clamaui in toto corde exaudi me dñe:iustificationes tuas requiram.
Clamaui ad te:saluum me fac,et custodiam mandata tua.
Pręueni in maturitate & clamaui:quia in uerba tua supersperaui.
Pręuenerunt oculi mei ad te diluculo:ut meditarer eloquia tua.
Vocem meam audi secundũ misericordiam tuã dñe : secundũ iudiciũ tuum uiuifica me.
Appropinquauerunt persequentes me iniquitati:a lege autem tua longe facti sunt.

Prope es tu domine:& omnes uię tuę ueritas.
Initio cognoui de testimoniis tuis:quia in ęternum fundasti ea.

ℭIVXTA HEBRÆVM.

1 Coph. Vocaui in toto corde/responde mihi domine⁴:statuta tua custodiam.
2 Coph. Vocaui te/saluum me fac:& custodiam testimonia tua.
3 Coph Pręueni in nocte & clamaui:uerba tua expectaui.
4 Coph Pręuenerunt oculi mei custodias:ad loquendum in dicto tuo.
5 Coph Vocem meam audi s͠m gratiam tuam domine⁴:s͠m iudicium tuum uiuifica me.
6 Coph Cogitauerunt sequaces cogitationis:a doctrina tua elongati sunt.
7 Coph Propinquus tu domine⁴:& omnia mandata tua ueritas.
8 Coph Primo noui de testimoniis tuis:quoniam ęterno fundasti ea.

Vocaui in toto corde. In hoc decimonono octonario propheta induit personam assidue vacantis orationi ac contemplationi ad seruandum legem dei. Et explicat illã in primo versiculo. Vocaui. vocare deum/orantis est actus. In toto corde/non tepide/non semiaffectu. Responde mihi. efficacia orationis est respondere deum vocanti homini. Intendit enim per hoc ꝙ non est vanum recurrere ad deum ex toto corde: quia deus respondet opere internę illustrationis aut gratiæ collatione. Ponitur autem non indicatiue sed deprecatiue responde mihi:ad significandum ꝙ ex diuina pendet gratia respondere. Statuta tua custodiam:hoc est pręcępta tua minima seruabo. Per quod ostenditur nõ solum oratio, sed tanta vis eleuatę mentis in diuina contemplatione vt dignus sit diuina responsione/& ad seruanda etiam minima præcępta reddatur promptus.

ℭ Tractatur autem hæc contẽplatiua persona dupliciter. Primo ab operibus contemplatiuis:orandi scilicet & meditandi. Secũdo a fructu. ⁋ Circa actum orandi. Vocaui te/ad duo:scilicet ad salutem/saluum me fac:& ad obseruationem legis/& custodiam testimonia tua.

Pręueni in nocte. Solicitudo orationis describitur ex spe. Pręueni in nocte/hoc est ante tempus orationis solitum in nocte surrexi, & clamaui/clamore cordis: verba tua expectaui/hoc est ex spe quam habui in verbis tuis.

Pręuenerunt oculi mei custodias. Solicitudo contemplationis describitur ex vigilantia ante tempus excubiarum. Ad loquendũ/non cum aliis, sed mecum de dictis tuis. Vbi intellige idem dici tempus orationis & contemplationis. & quod prius describitur a nocturno tempore, modo describitur ab horis nocturni tẽporis quibus surgunt custodes vigilias exercentes in arcibus & pręsidiis locorum.

Vocem meam. Resoluit vniuersa petita in sua oratione ad duo:gratiam. s. & iustitiam. Et s͠m gratiã quidem petit audiri. Acsi aperte diceret. Quãuis te vocauerim in toto corde/& tanta solicitudine vsus fuerim, non tamen exigo sed supplico vt s͠m gratiam tuam audias vocem meam. ⁋ Secũdũ iudicium tuũ viuifica me. A iustitia tua viuificari peto:hoc est siue punias siue remuneres, peto vt in meam veniat viuificationem : hoc est vt tam prospera q̃ aduersa cooperentur mihi in bonum.

Cogitauerunt. Describit̃ secũdo fructus cõtẽplatiuę vitæ ex iuxtapositione ad sapiẽtes mũdi. ℭ Cogitauerũt sequaces cogitationis. Intẽdit differẽtiã ponere inter cõtẽplationẽ suã & cõtẽplationẽ sapiẽtũ huius mũdi. Dixerat. n. ꝙ surrexit de nocte ad cõtẽplãdũ dicta diuina &c̃. modo dicit ꝙ etiã sequaces cogitationis(ph̃os & sapientes vacantes meditationi/appellat sequaces cogitationis:quia eorum studium in prosequendo internas meditationes occupatur)isti inquam etiam cogitauerũt. Acsi aperte diceret. non solus ego contemplationi vaco. Sed ecce differentia. a doctrina tua elongati sunt. Fructus subsecutus ex contemplatione eorum est elongatio a doctrina dei.

Propinquus tu domine. Vere dixi ꝙ ipsi elõgati sunt a doctrina tua:quia tu non es elongatus sed es propinquus, sed ipsi se elõgarunt. Et dicitur deus ꝓpinquus, qa vicinus est visibilibus:pro quãto inuisibilia dei p ea quæ facta sunt intellecta/cõspiciũtur &c̃. vt dicitur ad ro. 1. Et omnia mandata tua veritas. ac per hoc elongati a doctrina tua/elongati sunt a veritate:iuxta illud. ita vt sint inexcusabiles:qa quũ cognouissent deum non sicut deum glorificauerunt/exercendo opera veritatis.

Primo noui. Recitato fructu aliorũ cõtẽplantiũ, subiũgit fructũ ꝓprię contẽplationis. ⁋ Primo noui de testimoniis tuis. ego aũt contẽplãdo/ante oĩa noui de testimoniis tuis(iustitia & veritate/ordine vniuersi & aliis testificantibus deũ, quæ sũt vera & valida testimonia tua)qm̃ æterno fundasti ea. ⁋ Aduerte hic ꝙ inter fructus cõtẽplationis ꝓprię cõputat persona hæc nõ solũ hoc quod vltimo dixit, sed etiã duo p̃cedẽtia. s. notitiam propinquitatis dei/& notitiam veritatis mãdatorum. Et ad hoc significãdũ apposuit aduerbium primo. Acsi aperte diceret. noui ꝙ ꝓpinquus tu/& ꝙ omnia mãdata tua veritas. & primũ noui de testimoniis(quę in doctrina tua a qua illi elongati sunt cõtinentur)quoniam in æternum fundasti ea:hoc est quoniam non ad tempus sed semper testificantia te firmasti illa.

ℭ VVLGATA EDITIO.

Res. VIde humilitatem meam & eripe me:quia legem tuam non ſum oblitus.
Iudica iudicium meum & redime me:propter eloquium tuum uiuifica me.
Longe a peccatoribus ſalus:quia iuſtificationes tuas nõ exquiſierunt.
Miſericordię tuę multę domine:ſecundum iudicium tuum uiuifica me.
Multi qui perſequuntur me & tribulant me:a teſtimoniis tuis non declinaui.
Vidi pręuaricantes & tabeſcebam:quia eloquia tua non cuſtodierunt.
Vide quoniam mandata tua dilexi domine:in miſericordia tua uiuifica me.
Principium uerborum tuorum ueritas:& in ęternum omnia iudicia iuſtitię tuę.

ℭ IVXTA HEBRÆVM.

1 Res. VIde humilitatem meam & eripe me:quia doctrinę tuę nõ ſum oblitus.
ad dictũ tuũ
2 Res. Litiga litem meam & eripe me:dicto tuo uiuifica me.
3 Res. Longe ab impiis ſalus:quia ſtatuta tua non quęſierunt.
4 Res. Miſericordię tuę multę domine†:iuxta iudicium tuum uiuifica me. †dñi mei
5 Res. Multi perſecutores mei & anguſtatores mei:a teſtimoniis tuis non declinaui.
6 Res. Vidi fallaces & certaui:qui dictum tuum non cuſtodierunt.
7 Res. Vide quoniam pręcepta tua dilexi domine[4]:ſm gratiam tuam uiuifica me.
8 Res. Caput uerbi tui ueritas:& ęterno omne iudicium iuſtitię tuę.

VIde humilitatẽ meã. In hoc.20.octonario induit ꝓpheta pſonã certãtis aduerſus fallaces in materia diuinę legis. Et explicat illã i verſiculo ſexto. vidi fallaces & certaui, q dictũ tuũ nõ cuſtodierũt. Vbi iõ explicat q̃les ſũt iſti fallaces (dicẽdo q dictũ tuũ nõ cuſtodierũt) vt ſignificet materiã fallacię: alioqn ſupflue additũ eẽt q dictũ tuũ nõ cuſtodierũt. qm̃ cõſtat fallaces oẽs nõ cuſtodire dicta dei: ſed multi fallũt in humanis negociis, multi in doctrina fidei aut moꝝ. Et iſti hic explicãdi fuerũt, dicendo qui dictum tuum non cuſtodierunt. ſ. in hoc fallaces ꝙ non curam habuerunt doctrinę tuę.
ℭ Tractat aũt hæc pſona dupl'r. Prĩo relata ad cõmẽdãdũ certamẽ ſuũ deo. ſecũdo ad explicãdũ ipm certamẽ. Vide hũilitatẽ. Aduerte prudẽs lector ꝙ ex petitis a pſona iſta (.ſ. eripe me, redime me, viuifica me) colligit ꝙ pſona hæc recognoſcit ſe indigere in hoc certamine liberatione, redẽptione & viuificatione: ac p hoc nõ certare cõfidẽdo in ꝓpriis viribus. Et ꝓpterea recurrẽdo ad deũ, ante oĩa ꝓponit videndã ſuã humilitatẽ: hoc ẽ ſuã ſubiectionẽ. Acſi apte diceret. nõ potẽtiã, nõ celſitudinẽ meã ꝓpono, ſed ſubiectionẽ meã quã tibi ex debito exhibeo vide, oculis grẽ tuæ. Et eripe me, ne ſuccũbã i hoc certamine: qa doctrinã tuã nõ ſum oblitus. Nõ dicit qa doctrinã tuã ſeruaui, ſed qa nõ tradidi eam obliuioni: hoc eſt qa ſum de numero quærentium facere legem tuã. Modeſte iuſtitiam ſuam allegat: nõ audẽs dicere ſe iuſtũ, ſed hoc pticipare iuſtitię ꝙ memoriam ſeruat doctrinę diuinæ, ſaltem ad quęrendum eam. Litiga litẽ meã. Hoc ẽ ad ſimilitudinẽ aduocati aſſumẽtis litẽ pugna tu in certamine meo, & redime me, a tot fallaciis: dicto tuo. datiui caſus ẽ: & petit viuificari ad exequẽdũ dictũ dei in hoc certamine.
Lõge ab impiis. Petiit liberari, redimi & viuificari, nulla ſuffragante ſibi iuſtitia niſi memoria doctrinæ. Et propterea recognoſcens ſe peccatorem, excludit tacitam reſponſionem ſibi paratam, ꝙ longe ẽ a peccatoribus ſalus diuina: ac per hoc quum ipſe inter peccatores ſit, lõge diſtat a ſalute. Hanc inquã reſponſionem excludit dicendo. longe ab impiis ſalus merito eſt, quia ſtatuta tua non quęſierunt: hoc eſt quia non ſolum non ſeruarunt, ſed nec quęſierunt, nec curam habuerunt vt ſeruarent legem tuam. Acſi aperte diceret. ego non ſum de numero horum: quia quãuis peccator, doctrinę tamen tuę non ſum oblitus. ℭ Miſericordię tuę multę. nõ tñ propterea iuſtitię meę innitor, ſed miſericordiæ tuę ſunt m'te dñe: & ſm illas viuifica me iuxta iudiciũ tuũ. Nõ dixit abſolute viuifica me ſed iuxta iudiciũ tuũ, ſed ſub multitudĩe miſericordiaꝝ dei petit aĩari & cõfortari iuxta iudiciũ dei quo uexat. Fallacię. n. contra q̃s pugnat, iudicia dei ſũt: qa ex diuĩo ꝓcedũt iudicio vniuerſę nr̃ę vexatiões: vt patet ĩ uexatiõe iob. Multi perſecutores. Poſt cõmẽdatum certamen deo, qualitatem & rõnẽ certaminis explicat. Qualitatẽ quidẽ ex parte fallaciũ, multitudinẽ, pſecutionẽ & anguſtationẽ deſcribit: ex parte autẽ ſua ꝙ non peccauit in his. ℣ Vidi fallaces. Dixerat in genere perſecutores &c̃. explicat modo in ſpecie deceptores: quos nõ q̃ſiuit, ſed velut occurrẽtes vidit, & certamẽ aſſũpſit cõtra eos. ℣ Vide qm̃. Rõ certaminis deſcribit amor ꝑceptorũ dei. ſecũdũ grãm tuã. Nota prudẽs lector iã tertio pſonã hãc petere viuifica me. primũ ad exequẽdũ dictũ dei: deinde in patiẽdo iudicia dei: & modo ad vincẽdũ ex gratia dei.

Caput verbi tui. Hic versiculus iungendus est cum illa particula vide qm̃ præcepta tua dilexi / vt ratio dilectionis. Ita ꝙ sensus est. Vide quoniam præcepta tua dilexi. caput enim verbi tui veritas / ratio amandi præcępta tua est veritas: quia caput / principium vniuersi verbi tui est veritas. Et ęterno omne iudicium iustitię tuę: hoc est non ad tempus sed semper perseuerat iustitia tua in omni suo iudicio contra fallaces certans. Merito affert pro ratione certādi amorem præcæptorum, quorum caput est veritas / & quorum iudicia nunq̃ fallunt sed in æternum perseuerant.

ℭ VVLGATA EDITIO.

Sin. PRincipes persecuti sunt me gratis: & a uerbis tuis formidauit cor meum.
Lętabor ego super eloquia tua: sicut qui inuenit spolia multa.
Iniquitatem odio habui & abominatus sum: legem autem tuam dilexi.
Septies in die laudem dixi tibi: super iudicia iustitię tuę.
Pax multa diligentibus legem tuam: & non est illis scandalum.
Expectabam salutare tuum domine: & mandata tua dilexi.
Custodiuit anima mea testimonia tua: & dilexit ea uehementer.
Seruaui mandata tua & testimonia tua: quia omnes uię meę in conspectu tuo.

ℭ IVXTA HEBRÆVM.

1 Sin. PRincipes secuti sunt me sine causa: & a uerbis tuis timuit cor meum.
2 Sin. Letatus sum ego super dicto tuo: sicut inueniens spolium multum.
3 Sin. Falsitatem odiui & abominatus sum: doctrinam tuam dilexi.
4 Sin. Septies in die laudaui te: super iudiciis iustitię tuę.
5 Sin. Pax multa diligentibus doctrinam tuam: & non est illis cespitatio.
† saluti tuę 6 Sin. Expectaui salutem tuam † domine[4]: & mandata tua feci.
7 Sin. Custodiuit anima mea testimonia tua: & ego dilexi ea ualde.
8 Sin. Custodiui pręcępta tua & testimonia tua: quia omnes uię meę corā te.

PRincipes secuti. In hoc vigesimoprimo octonario induit propheta personā viri perfecti in omnibus operibus suis. Et explicat illam in vltimo versiculo. Custodiui præcępra tua / ad quę teneor, & testimonia tua / quæcũq; testimoniũ phibent de te: qualia sunt pfectiõis opa. qa oēs vię meę coram te: hoc est qa oēs vias meas peregi cõsiderãdo ꝙ ambulo corā te. Quũ. n. coram pricipe operamur aut loqmur, summā adhibemus diligētiā vt nõ solum recta sed grata & digna aspectu pricipis faciamus. Vñ scriptum est. btũs q in sensu cogitabit circũspectionē dei / ecci. 14. Vbi apparet psona oĩq; pfecta. ℭ Tractatur aũt dupl͛r. Prio describitur perfectio eius in patiendo. & secũdo in agēdo. ℭ Perfectio in patiendo inchoat a patiendo innocenter. Principes / nõ quicũq; homines sed in principatu constituti, secuti sunt / pro persecuti sunt, me sine causa / a me data ꝙ me persequantur / hoc est innocentem. ¶ Et a verbis tuis. Vide perfectionem. inde factis principes me persequuntur: & cor meum non timuit a factis principum, sed a verbis tuis / pręposui verba tua factis eorum.

Et (quod plus est) lætatus ego. Non solum perfectio in actu timendi sed in actu delectationis: quoniam principibus persequentibus me lętatus ego sum super dicto tuo sicut inueniēs spolium multũ. Hæc metaphora significat nõ solā magnitudinē gaudii sed lucri: quā videmus adimpletā ĩ perfectione innocēter patientiũ. In nouo siquidem testamēto apostoli & martyres persecutionē patiētes a principibus, lętati sunt sup dictis diuinis fructificãtibus / sicut victores inueniētes spolia multa exultāt: qm̃ inter hæc referebant opima spolia animarum quæ conuertebantur ad fidem. Et tam in veteri q̃ in nouo testamento lętitię materiam habēt: qa eorum perfectio exemplariter multas animas lucratur deo.

Falsitatem. Timori & lętitię respectu verbi dei adiũgit cõtrarios actus respectu eoꝝ quæ cõt ariātur verbis dei. Falsitatē (sub qua cõphendit oīs iniqtas) odiui & abominatus sum. ita ꝙ nõ solum euitaui sed odio habui: nec odio cõtētus abominatus sum / tanq̃ nauseās quę cõtrariātur gaudio de verbo dei: ¶ Doctrinā tuā. Principium oīs passionis est amor. & ppea resoluit oēs passiones (timoris / delectationis / odii & abominationis) in amorem diuinę legis. ex illius siqdem amore hæc omnia prodierunt.

Septies in die. Explicata perfectione personę in patiēdo / explicatur modo eiusdē perfectio in agēdo, inchoãdo ab opere religiõis. Septies: hoc est vniuersis vicibus qbus dies laudē tuā reqrit. septenarius.n

numerus ad vniuerſitatem ſignificandam inducitur in ſacra ſcriptura. Super iudiciis iuſtitię tuę. Materia laudis deſcribuntur iudicia tam bonorum q̄ malorum quæ fiūt a diuina iuſtitia. Sub quibus cōprehenditur vniuerſa executio diuinę prouidentię. quæcunq; enim fiunt ſunt iudicia iuſtitię diuinę: quāuis non ſint iuſtitię noſtræ.

¶ Pax multa. Magnitudinē charitatis ꝓprię nō audet pſona hæc in fructu pacis ſibi aſcribere: ſed modeſte loquēs, ſub cōi noīe diligētiū ſe cōphendit. Pax multa, pax chriſti q̄ exuperat oēm ſenſum, eſt diligētibus doctrinā tuā. Nō dixit ſeruātibus: qa fructus tātę pacis nō eſt cōmunis oībus ſeruātibus legem dei, ſed iis qui charitate prēeminēt reſeruatur. Et propterea diligentibus, non deum (quod cōmune eſt omnibus in charitate exiſtentibus) ſed doctrinam ſeu legem dei, fructū multę pacis tribuit. ¶ Et nō illis ceſpitatio. Tanta eſt horum diiectio, tam ſecura pax: ꝙ non offendunt, non ceſpitant, obuiantes offendiculis, in quæ minus perfecti obuiantes ceſpitant.

Expectaui ſalutem tuam domine. Perfectio ſpei ſubiungitur: ꝙ ita expectauit ſalutem ꝙ expectando fecit mandata dei, non vacauit ocio, non verbo, ſed facto impleuit mandata dei. Vbi perfectio verę ſpei clare ſignificatur: dum fouetur factis.

Cuſtodiuit anima mea. Perfectio internoꝝ teſtimonioꝝ dei ī hac pſona deſcribit. & ꝑpea iducit aīa cuſtodiēs teſtimonia. Dona interna ſpūſſancti q̄bus clamamus abba pr̄ (vt dr̄ ad ro. 8.) ſunt teſtimonia dei, quoꝝ aīa pfectę pſonæ maximā curā habet. Et ipſa pfecta diligit ea valde: qa tā chara habet ꝙ reliqua oīa poſtponit illis. Et dixit hoc, ad ſignificandum ꝙ nō ſola aīa curā habet internoꝝ quaſi ſibi propriorum: ſed etiam ipſe homo prēponit illa & omnibus quæ corporis & quæ rerum &c̄. ſunt.

¶ VVLGATA EDITIO.

Thau. APpropinquet deprecatio mea in conſpectu tuo domine: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo: ſecundum eloquium tuum eripe me.

Eructabunt labia mea hymnum: cum docueris me iuſtificationes tuas.

Pronunciabit lingua mea eloquium tuum: quia omnia mandata tua ęquitas.

Fiat manus tua ut ſaluet me: quoniam mandata tua elegi.

Concupiui ſalutare tuum domine: & lex tua meditatio mea eſt.

Viuet anima mea & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me.

Erraui ſicut ouis quę periit: quęre ſeruum tuum, quia mādata tua non ſum oblitus.

¶ IVXTA HEBRÆVM.

1 Thau. APpropinquabit clamor meus faciebus tuis domine[a]: ſm uerbum tuum intelligere fac me.
2 Thau. Veniet ſupplicatio mea faciebus tuis: iuxta dictum tuum libera me.
3 Thau. Loquentur labia mea laudem: quia docebis me ſtatuta tua.
4 Thau. Reſpondebit lingua mea dictum tuum: quia omnia mandata tua iuſtitia.
5 Thau. Erit manus tua ad adiuuandum me: quia prēcepta tua elegi.
6 Thau. Concupiui ſaluti tuę domine[a]: & doctrina tua, ſolatia mea.
7 Thau. Viuet anima mea & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me.
8 Thau. Erraui quaſi agnus perditus: quęre ſeruū tuū, quia mādata tua nō ſū oblitus.

APpropinquabit clamor meus. In hoc vltimo octonario ꝓpħa induit pſonā recognoſcētis ꝓprias vires ſic ꝙ ex hoc recurrit ad deū ex gr̄a ꝑueniēte. Et explicat illā in vltimo verſiculo. erraui quaſi agnus pditus. Recognoſcit hō ꝓprias vires ꝓpriaq; opera: aſſimilās ſe agno amiſſo, & opa ſua errori: hoc ē incertę vagatiōi. Nō dicit ſicut ouis pdita (q̄ forte ſciret ex frequēti vſu viarū redire ad ouile) ſed ſicut agnus pditus, q nō nouit redire ad caulas ouiū: ad ſignificādū ignorātiā. Et rurſus agno pdito ſe cōparat, ad ſignificādū periculum: quoniam expoſitus eſt periculis nō ſolum luporum & raptorum, ſed etiam periculo inedie, ꝓpter abſentiam a ſuctione lactis. Et vere homo ſm naturales vires intellectus & animi ſicut agnus perditus errat: quoniam vagatur in operibus ſuis ſine lacte diuinæ doctrinę, & extra gregem ouium chriſti: impotens p ſeipſum ad gregē chriſti ouium peruenire. ¶ Quære ſeruum tuum. Ecce recurſus ad deum, profitendo impotentiam propriam, dum petit inquiri. Acſi aperte dicat. niſi me inquiras, remanebo perditus. Quia mandata tua non ſum oblitus. Gratiæ prēuenientis effectum allegat memoriam mādatorum dei. Reſpice filium prodigum in euangelio ad ſe reuerſū:

quia memoria mandatorum dei / reuersio est ad se. Et si diligentius prudens lector notauerit / aduertet in hac persona alterum gratię pręuenientis effectum: scilicet recursum ad deum / dicendo quęre seruũ tuũ. Persona itaq; recognoscens id quod est in se propriarum uiriũ ac operationum / & quod habet ex gratia pueniente / indigens gratia subsequente, est persona huius octonarii. Et congruit fini huius psalmi: quoniam par fuit vt in calce tam subtilis contẽplationis propheta rediret ad seipsum ad recognoscendum propriam imbecillitatem: ne magnitudo reuelationis extolleret eum.

Tractatur autem hæc persona dupliciter. Primo relata ad subsequentis gratię dona spectantia ad intellectum. Secundo ad spectantia ad affectũ. ¶ Appropinquabit clamor meus. Distans hæc psona (vtpote agnus errãs) primũ petit q̃ clamor suus appropinquet ad diuinã faciẽ / tanq̃ insinuaturus suã necessitatẽ. Et intẽdit p hãc metaphorã acceptationẽ sui recursus ad deũ. ¶ Secũdum dictũ tuũ intelligere fac me. Primũ donũ ad quod obtinendum clamat, est intellectus non sm doctrinas hominũ / sed sm verbũ dei. Nec dicit fac me intelligere hoc vel illud, sed absolute fac me intelligere / quęcũq; intelligenda sunt, sm verbum tuum / sm regulã & lumen verborum tuorum. ¶ Veniet supplicatio mea. Non solum clamor appropinquet, sed supplex ac miserabilis petitio mea penetret ad faciem tuam: iuxta dictũ tuum, ita q̃ liberes me iuxta dictum tuum / intellectum a me.

Loquentur labia mea laudem. Fructus doctrinę tuę in me erit laus tua. ¶ Rñdebit lingua mea. Alter fructus tuæ doctrinę in me erit locutio ad pximũ. Rñdebit. n. lingua mea hoĩbus dictũ tuũ / multitudinẽ dictorũ tuorũ: qa oĩa mãdata tua ñ solũ iusta sed iustitia sũt. Et itẽdit p hoc q̃ edoctus a deo hẽbit materiã rñdẽdi irrefragabilẽ: qa oĩa mãdata dei sunt ipsa iustitia. Hæc quo ad ptẽ intellectiuam.

Erit manus tua. Descriptis donis intellectus, dona tum virtutum in affectu tũ gratuiti diuini auxilii describit. Gratia enim subsequens non sufficit ad salutem, si in solis donis quę habitus seu virtutes animę dicuntur / sistit: sed integratur ex donis in anima & gratuito diuino auxilio. Cuius subtractione petrus negauit christum / dauid cõmisit adulterium / moyses hęsitauit, & quicũq; lapsi ex charitate / peccauerunt. ¶ De hoc gratuito auxilio ait depcatiue. Erit / pro sit, manus tua ad adiuuandum me / vt perseuerem in bono: quia pręcepta tua elegi / exequi.

Concupiui salutĩ tuę domine, & doctrina tua solatia mea. Attende donum gratię in electione operum sm diuina pręcepta / in concupiscentia salutis / in delectatione de doctrina seu lege dei.

Viuet anima mea. Vita animę charitas est: iuxta illud. translati sumus de morte in vitam quoniam diligimus. 1. ioan. 3. Et laudabit te. Superius dixit loquentur labia mea laudem: modo plus dicit, quanto interna laus pręstat laude labiorum. Et iudicia tua / inferentia mihi mala poenę, adiuuabunt me. Et hoc spectat ad gratuitum dei auxilium / quo efficit q̃ electis omnia cooperentur in bonum. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum graduum. CXIX.

AD dominum quum tribularer clamaui: & exaudiuit me.
Domine libera animam meam a labiis iniquis: & a lingua dolosa.
Quid detur tibi aut quid apponatur tibi: ad linguam dolosam?
Sagittę potentis accutę: cum carbonibus desolatoriis.
Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est: habitaui cum habitantibus cedar, multum incola fuit anima mea.
Cũ iis qui oderunt pacem eram pacificus: cum loquebar illis impugnabant me gratis.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Canticum graduum. CXX.

accidente
1 AD dominum in angustia mihi uocaui: & respondit mihi.
2 Propheta. Domine libera animam meam a labio falsitatis: a lingua doli.
o saul
3 Quid dabit tibi & quid addet tibi, lingua doli?
ecce quid
4 Sagittas fortis acutas, cum prunis genestarum.
5 Hei mihi quia peregrinatus sum prorogatim: habitaui cum tentoriis chedar.
fuit
6 Multa habitatio ipsi animę meę: cum osore pacis.
fui obsequio se accingent
7 Ego pax: & quando loquar, ipsi bello.

TItulus est. Canticum graduum. De quo nihil certi habeo. Aiunt enim in solẽnitatibus per singulos gradus templi deputatos singulos hos quindecim psalmos decantãdos: & propterea hos. 15. psalmos insignitos titulo canticum graduum. Vel modus cantandi gradatim in istis significatur.

Quicquid aūt de his gradibus sit, nihil de materia psalmi ex titulo habet. ¶ Ex ipso aūt psalmo apparet ꝙ historialis est. Nam persona loquens describit seipsam pacificam/ in multis angustiis/ profugam a persecutione linguæ falsę & dolosæ / & exauditam a deo, persecutoremq̄ suum sagittis & carbonibus ardentibus punitum. In promptu autem extat historia omnium horum gestorum, in dauide profugo & saule persecutore multis sagittis confosso/ & deinde eius corpore combusto in nemore. ¶ Vnde materia psalmi ad literam est liberatio dauidis a persecutione saulis per eius mortem.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid se quāuis pacificum/ profugum tamen ex falsa & dolosa criminatione/ recurrisse ad deum & liberatum morte saulis describit.

¶ Persona loquens propheta est.

AD dominum in angustia. Diuidit psalmus in partes duas: ꝓpositiuā materię, & executiuā/ ibi domine libera. ¶ Proponit tria: scilicet recursum ad deum/ ad dominum vocaui. causam recursus: in angustia mihi/ illata a saule. & gratiam diuinę liberationis: & respondit mihi / facto liberando me de angustia.

¶ **Domine libera.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Prio tractatur illa particula/ ad dominū vocaui. Secundo illa/ & respōdit mihi/ ibi quid dabit. Tertio illa/ in angustia/ ibi hei mihi. ¶ Vocat itaq̄ deum. Domine libera animam meam/ vitā meā quā eripere nititur saul, a labio falsitatis/ dicēdo me inimicū sibi & machinari aduersus regnū suum: vt patet. 1. reg. 22. A lingua doli. nō solum falsum asserit/ sed dolose loquitur contra me: vt patet. 1. reg. 18. & 19.

Quid dabit tibi. Completa oratione ad deum, tractatur illa particula/ respondit mihi: describendo factum punitionis quo deus respondit ei puniendo saulem. Apostrophat itaq̄ ad saulem. Quid dabit tibi/ sauli, & quid addet tibi lingua doli/ hoc est quid lucraberis ex lingua dolosa cōtra me. ¶ Sagittas fortis acutas. Ecce quid addet tibi lingua doli, acutas sagittas fortis/ hoc est multitudinis fortium philistinorum. nam ad literam primi regum vlti. consecuti sunt saulem viri sagittarii, & vulneratus est vehementer a sagittariis. ¶ Cum prunis genestarum. De dictione hebraica interpretata genestarum/ nō est vsq̄quaq̄ certū qn possit interp̄tari iuniperoꝝ. nec defuerunt q̄ interp̄tati sint quercuum. Sed hoc pui refert. describit. n. ꝓpha ad lrām alterū qd̄ dixerat. s. qd addet tibi. Ecce qd addet tibi mortuo: prunas genestarū/ vel &c̄. hoc est cōburet corpus tuum genestis vel iuniperis. nō sepeliet honore regio/ nō cōdietur aromatibus, sed p̄ter morē cōburet & in nemore sepelietur: vt patet. 1. parali. 10. iuncto 1. reg. vltimo. ¶ Vbi nota non dicere prophetam saulem occisum propter linguam dolosam: mortis siquidem eius meritum. 1. para. 10. assignatur inobediētia diuini mandati & consultatio pythonissę. Sed dicit sagittationis & combustionis corporis meritum linguam dolosam.

Hei mihi. Tractatur hic illa particula/ in angustia mihi: describendo tum mala quæ perpessus est profugus. tum innocentiam suam: ne putares ꝙ pro crimine profugus fuerit. ¶ Dolendo itaq̄ describit peregrinationem doloris plenā, dicendo. hei mihi quia peregrinatus sum prorogatim/ non solū peregrinatus sum sed prorogata est peregrinatio mea diutius. Quāuis nanq̄ scriptum nō sit tempus peregrinationis dauidis: ex eo tñ ꝙ michol vxor eius tradita a saule alteri viro genuit illi alteri filios qnq̄ anteq̄ restitueret dauidi mortuo saule, apparet multos annos prorogatam dauidis peregrinationem. Habitaui cū tētoriis chedar. Chedar fuit filius ismaelis: & fuit pater habitātiū in tētoriis. qui forte sūt hodie isti arabes: q nō habitant in ciuitatibus aut domibus sed in tentoriis. Et dixit hoc non ꝙ dauid habitauerit simul cū illis, sed ꝙ similis factus est illis: q̄a. s. habitauit sub diuo/ in tentoriis/ in speluncis/ in nemoribus &c̄. vt facile colligit ex historia primi regū. ¶ Multa habitatio ipsi animę meę. Tertiū malū peregrinationis suæ describit varietatē locoꝝ. prorogato siquidē peregrinationis tempori & malis habitaculis addit varietatem locorū in q̄bus oportuit eū habitare/ nūc hic nūc ibi &c̄. ꝑpter persecutiones saulis. Multa habitatio/ hoc est multitudo habitationū, fuit ipsi aię meę/ vitę meę. Familiare est huic prophetę describere rerū multitudinē numero singulari illius rei: vt multitudinē ouium sepe appellat ouem &c̄. Et similiter hic multitudinem habitationum appellauit multam habitationē. Et verę multę fuerunt habitationes dauidis profugi: nunc apud philistęos/ nunc apud moabitas / nunc in ceila/ nunc apud ziphęos &c̄.

Cum osore pacis. Declarat non solum suam innocentiam sed etiam sua officia erga saulem: vt intelligas q̄ iniuste profugus fuerit. Cū osore pacis/ saule, ego pax/ non solū qñ cū eo manebam sed etiam in persecutione: dū bis potui illū occidere & nolui. & qñ loquar, ipsi bello: hoc est & mea obsequia prouocant ipsos ad bellū cōtra me. nā ad literā quāto magis dauid recte se habebat obsequēdo sauli, tāto magis saul accēdebatur ad bellū: hoc est ad persecutionē & occisionē dauidis: vt patet clare. 1. reg. 18. Et qñ loquar/ hoc est qñ obsequar (Qz. n. loqui sumatur pro obsequi, patet danie. 13. vbi dicitur. sic faciebatis filiabus israel, & ille timētes loquebātur vobis/ hoc est obsequebātur. Et futurū loquar denotat perseuerantiam & multiplicationem obsequii) ipsi/ saul & complices, bello/ incumbebant/ ad bellum contra me se accendebant: hoc est ad occidendum me se parabant. Amen.

ℂ VVLGATA EDITIO. ℂ Canticum graduum. CXX.

LEuaui oculos meos in montes:unde ueniet auxilium mihi.
Auxilium meum a domino:qui fecit cęlum & terram.
Non det in cõmotionem pedem tuum:neq; dormitet qui cuſtodit te.
Ecce non dormitabit neq; dormiet:qui cuſtodit iſrael.
Dominus cuſtodit te/dominus protectio tua:ſuper manum dexterã tuã.
Per diem ſol non uret te:neq; luna per noctem.
Dominus cuſtodit te ab omni malo:cuſtodiat animam tuam dominus.
Dominus cuſtodiat introitum tuum & exitum tuum:ex hoc nunc & uſq; in ſeculum.

ℂ IVXTA HEBRÆVM. ℂ Canticum gradibus. CXXI.

1 Populus. LEuabo oculos meos ad montes,unde ueniet auxilium meum.
2 Propheta. Auxilium meum a cum domino[4],factore cœlorum & terrę.
3 Non dabit lapſui pedem tuum:non dormitabit cuſtodiens te.
4 Ecce non dormitabit & non dormiet:cuſtodiens iſrael.
5 Dominus[4] cuſtodiens te/dominus[4] umbra tua:ſuper manum dexteram tuam.
6 Die ſol non percutiet te:& luna in nocte.
7 Dominus[4] cuſtodiet te ab omni malo:cuſtodiet animam tuam.
8 Dominus[4] cuſtodiet exitum tuum & introitum tuum:ex nunc & uſq; ęternum.

TItulus eſt.Canticum gradibus.Cur ſolus iſte inter quindecim hos titulos habeat gradibus in datiuo caſu,reſeruo ſpirituiſancto. ℂ Materia pſalmi ad populum iſrael determinata apparet.tum ex eo ꝙ in quarto verſiculo expreſſe dicitur/non dormiet cuſtodiens iſrael.tum ex eo ꝙ pſalmus iſte re/memoratio eſt diuinarum promiſſionum in deuteronomio/ad adiuuãdum populum & tuendum ab inimicis & malis.¶ Vnde materia pſalmi ad literam eſt confutatio populi iſrael timentis ſibi abſq; auxilio humanorum principum:monſtrando ſufficientiam & efficaciam diuinę cuſtodie.

ℂ SVMARIVM EST.

ℂ Populo iſrael timenti occurrit propheta/profitens auxilium ſuum eſſe deum:promittenſq; populo vigilantiam/vniuerſalitatem ac efficaciam diuinę cuſtodie.

ℂ Perſonę loquentes ſunt populus & propheta.

LEuabo oculos meos.Diuiditur pſalmus in partes duas:propoſitiuam materiæ,& executiuam/ibi ecce non dormitabit.¶ Aduerte hic principium pſalmi conſtare ex dialogo inter populum & prophetam.introducitur ſiquidem populus manifeſtans animum ſuum recurrendi ad principes mũ/di pro auxilio contra hoſtes.Et ad ſimilitudinem hominis exiſtentis in campo & expectantis ſuppeti/as hominum tranſmontanorum/introducitur dicẽs.Leuabo oculos meos ad montes vnde veniet auxilium meum.talis enim homo leuat oculos ſuos verſus montes vt videat ſi apparent homines tranſ/meantes montes ad auxilium ſuum.Et intendit per hanc metaphoram recurſum populi ad humanos potentatus:qui ob ſuam celſitudinem ſunt ſicut montes reſpectu aliorum. ℂ Auxilium meum. E re/gione occurrit populo volenti recurrere ad potentatus humanos propheta:profitẽs auxilium meum a cum domino faciente cœlos & terram. ¶ Vbi nota ꝙ non dicit auxilium meum a domino,ſed au/xilium meum a cum domino:hoc eſt ab eſſe cum domino. Ita ꝙ ex hoc ſolo quod eſt eſſe cum domi/no/profitetur ſuum auxilium.Et intendit ꝙ non eſt opus alia conditione niſi hac vna/ſcilicet eſſe cum domino.Et vere ſic eſt:quoniam qui eſt cum deo habet deum pro ſe:& ſi deus pro nobis,quis contra nos?Et iob dicebat.pone me domine iuxta te,& cuiuſuis manus pugnet contra me.¶ Aduerte quoq; q̃ melioris conditionis ſeipſum proferat propheta.Populus enim ſuſpenſo animo leuaturus erat ocu/los ad mõtes pro futuro auxilio:propheta autem profitetur auxilium ſuum in promptu eſſe/ex hoc ſo/lo ꝙ eſt cum deo. ℂ Et ne quaſi ſingulare priuilegium prophetę hoc intelligeretur,ſubiungit commune hoc ſibi & populo,dicendo populo.Non dabit dominus lapſui pedem tuum , non dormitabit cu/ſtodiens te.Et intendit per parabolam lapſus pedis tum vniuerſalem tum efficacem cuſtodiam.niſi.n. eſſet cuſtodia ſufficiens ad vniuerſa/& niſi eſſet efficax vſq; ad minima,nõ cuſtodiret etiam ab hoc mi/nimo:ſcilicet a lapſu pedis. Ita ꝙ ſenſus eſt.non dabit lapſui etiam pedem tuum. Vigilantia autem diuinę cuſtodie proponitur dicendo.non dormitabit cuſtodiens te.

ℂ Ecce non dormitabit. Incipit hic pars executiua tali ordine.Prĩo tractatur illa particula/non dormitabit.Secundo illa/non dabit lapſui pedem tuum/ibi dominus cuſtodiens. ℂ Ecce/in promptu,nõ

dormitabit

dormitabit, velut ex lassitudine multę vigilię intercipiatꝰ somno, & nõ dormiet, velut ex ꝓposito vtens quiete somni: custodiens israel, vt peculiarem populum suũ. Et intẽdit per hos duos modos dormiẽdi excludere omne cõtrariũ vigilantiæ diuinę custodiæ quãtũ est ex parte dei custodiẽtis. & vt vno verbo dicatꝰ, intendit vigilantiã cõtinuã. ℭ Dñs custodiens te. Declarata vigilantia diuinę custodię, declarat vniuersalitatẽ & efficaciã eiusdẽ ꝓpositas in illa particula, nõ dabit lapsui pedẽ tuũ. Et ꝓcedit tali ordine: scilicet aperiẽdo primo duos generales modos diuinę custodiæ. s. per modũ vmbrę & per modum pugnę. Quos vt discernas, ordinato lr̃am sic. Dñs custodiẽs te sup manũ dexterã: hoc est ꝑsidẽdo simul & assistẽdo manui dexteræ tuæ. Et significatꝰ custodia ꝑ modũ pugnę. manus enim dextera custodit pugnãdo. Dñs vmbra tua. Vbi clare explicatꝰ alter modus custodię. ℭ Die sol nõ ꝑcutiet te, & luna in nocte. Exequitꝰ custodiã ꝑ modũ vmbrę vniuersalẽ. s. die & nocte, & a sole & luna. & efficacẽ: qa nõ ꝑcutiet: hoc est deo custodiẽte te ꝑ modũ vmbrę, neq; sol die suis radiis te ꝑcutiet neq; luna suo lumine. est. n. valde nociua nõ solũ percussio solis sed ẽt lunę. Et intendit per hoc custodiã populi ab oĩbus nocumentis ꝓueniẽtibus ex corporibus cœlestibus & qbuscunq; supioribus causis quantũcũq; excellẽtibus. ℭ Dominus custodiet te. Exequitꝰ alterꝝ custodiæ modũ. s. ꝑsidẽdo dexterę pugnãti. Ab oĩ malo. ecce vniuersalitas maloꝝ. custodiet aĩam tuã, vitã tuã, summũ bonoꝝ. ⁋ Dñs custodiet exitũ tuũ & introitũ tuũ. sub qbus claudunꝰ oẽs oꝑationes, passiones, occursus &c̃. ex nũc & vsq; æternũ. Vbi explicatꝰ vniuersalitas temporũ: ex nunc, ex quo incipis esse cũ deo, & indesinẽter vsq; ęternũ. ac ꝑ hoc non oportet te solicitũ esse ad leuandũ oculos in montes humanos vnde veniat auxilium tuum. Amen.

ℭ VVLGATA EDITIO. ℭ Canticum graduum dauid. CXXI.

Laetatus sum in iis quę dicta sunt mihi: in domum domini ibimus.
Stantes erant pedes nostri: in atriis tuis hierusalem.
Hierusalem quę ędificatur ut ciuitas: cuius participatio eius in idipsum.
Illuc enim ascenderunt tribus tribus domini testimonium israel: ad confitendum nomini domini.
Quia illic sederunt sedes in iudicio: sedes super domum dauid.
Rogate quę ad pacem sunt hierusalem: & abundantia diligentibus te.
Fiat pax in uirtute tua: & abundantia in turribus tuis.
Propter fratres meos & proximos meos: loquebar pacem de te.
Propter domum domini dei nostri: quęsiui bona tibi.

ℭ IVXTA HEBRÆVM. ℭ Canticum graduum dauidi. CXXII.

1 Propheta. Laetatus sum in dicentibus mihi. Vox dicentium. in domum dñi[4] ibimus.
2 Propheta. Stantes fuerunt pedes nostri, in portis tuis hierusalem.
3 Hierusalem quę ędificata eris ut ciuitas: ꝙ coniuncta ipsi domui dei simul.
4 Ꝙ illuc ascenderũt tribus tribuũ dñi testimonium israeli: ad confitendum nomini dñi[4].
5 Quia ibi steterunt sedes iudicio: sedes domui dauid.
6 Petierunt sedes pacem hierusalem: ideo quiescent amatores tui.
7 Erit pax in antemurali tuo: quies in palatiis tuis.
8 Propter fratres meos & socios meos: loquar, iam pax in te.
9 Propter domum domini[4] dei nostri: quęram bonum tibi.

Titulus est. Cãticum graduũ dauidi. De quo vt supra: hoc adiecto ꝙ exprimitꝰ nõ solum autor psalmi dauid, sed quodãmodo materia. vt enim clare psalmus ipse præ se fert, determinatus est ad ciuitatẽ hierosolimitanã vt illius materiã. Dauid siquidẽ vir prudẽs, diu ante concępisse videtꝰ vt in loco hierusalẽ cõstitueret ciuitatẽ regiã. In cuius signũ ꝙ primũ fuit rex (nõ iudę sed israelis) inuasit iebuseũ habitatorẽ hierusalẽ, & constituit ibi sedẽ suã. nec hoc cõtentus posuit in ea arcã dñi, parato ibidem tabernaculo. nec adhuc cõtentus deliberauit ædificare ibi templũ domini: prudẽter arbitratus futurũ firmamentum ciuitatis & regiæ sedis ex templo domini ibi ędificato: sicut rei probauit euentus. ⁋ Magnificatio itaq; hierusalem ex templo domini ibidem, est ad literam principalis materia psalmi: qui to

tus occupatur circa statum ciuitatis hierosolymitanę.

¶SVMMARIVM EST.

¶David intelligens stabilitum iri φ hierusalem esset ciuitas diuina propter templum/regia propter sedem regalem/& consequenter pacis & abundantiæ & boni,lętatus est.

¶Persona loquens propheta est.

Lętatus sum. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuam materiæ,& executiuam/ibi stantes fuerunt. ¶Proponit duo:scilicet lętitiam propriam/lætatus sum:& rationem lætitiæ. in dicentibus mihi/hoc scilicet,domum domini ibimus.Per quæ verba promittitur non ædificatio templi,sed (quod plus est) vsus ædificati templi:ire scilicet ad templum.Et dicit ibimus,ad significandum proxime hoc futurum:vtpote φ nos ibimus ad templum/φ videbimus templum diebus nostris ædificatũ. Nec dicitur in domum domini ibo sed ibimus:quia in rei veritate ipse dauid non erat iturus ad templum:vtpote ædificãdum post mortem eius a filio ipsius.Sed illa generatio/hoc est illi qui tunc viuebant ituri erant ad templum.nam in breui tempore(septem scilicet annorum spatio)ædificatum est templum:ita φ anno vndecimo regni salomonis perfectum est templum.¶Qui autem fuerint dicentes dauidi/in domum domini ibimus,scriptum non est.intelligendi tamen videntur prophetę:puta nathan & gad.& etiam quia post vocem propheticã nathan scriptam.2.reg.7.oẽs probabãt ac laudabant φ templũ ædificaret in hierusalem:& ꝓpterea ex cõi approbatione lætabatur.

¶Stantes fuerunt. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractatur illa particula/domum domini ibimus.deĩde illa/lętatus sum/ibi hierusalem.¶Tractat itaφ locum templi:φ scilicet erit in hierusalem.Et ab effectu explicat illum,apostrophando ad hierusalem φ pedes nostri fuerunt stantes in portis tuis.Consuetudo ciuitatum erat habere in portis locum publicum insigniorem,in quo manebant die non solum ciues communes sed magnates & reges:vt facile colligitur ex sacris historiis,in quibus gesta in portis describuntur.Et hic etiam mos seruatus est in hierusalem anteq̃ esset ibi domus domini:sed constructo in ciuitate hierosolymitana templo/iam portarum locus non erat insignior:sed concursus qui alias fuerat ad portas/deuolutus est ad templum domini.Et hæc deuolutio significatur dicendo ad hierusalem.O hierusalem stantes fuerunt/hactenus,pedes nostri in portis tuis/mansimus in portis tuis tanq̃ in loco celebriori:deinceps autem ibimus domum domini.¶Hierusalẽ quę ędificata.Continuatur materia lętitię:describendo magnificationem hierusalem tum ex templo domini in ea,tum ex sede regia ibidem.O hierusalem quæ ædificata/es & amplius eris,vt ciuitas:nõ qualiscũφ sed φ coniuncta ipsi/domui dei/de qua supra dictum est domum domini ibimus.coniuncta autẽ ipsi/ non qualitercunφ,sed simul:hoc est ita φ ciuitas ipsa contineat intra se templum domini. Vbi clare describitur dignitas ciuitatis ex continentia templi.& insinuatur qualitas/vt decet ciuitatem non vicinam templo sed simul cum templo:hoc est continentem templum.Notanter autem non dixit ciuitatem continere domum dei/sed iunctam illi simul:vt significaret ciuitatem pẽdere a templo/& in hoc magnificari φ est simul cum templo dei.¶Quia illuc ascenderunt.Describit consequenter gloriam hierusalem ex concursu omnium populorum filiorum israel ad templum.Et ordinanda est sic litera.Quia illuc/appositiue testimonium israeli,ascenderunt tribus tribuum domini ad confitendum nomini domini.Aduerbium enim illuc demonstrat templum domini seu ciuitatem ratione templi.Quod appellatur testimonium israeli,quia successit loco tabernaculi testimonii seu fœderis.sic enim appellatũ est tabernaculum a moyse factum:vt patet exo.33.quia inde diuinum testimonium diuini fœderis exhibebaᵗ populo israeli. vel quia in eo cõtinebatur testimonium exhibitum populo israeli:quoniam cõtinebatur in eo vrna mãnę/in testimonium alimonię in deserto,& virga aaron/in testimonium sacerdotii,& lex/in testimonium fœderis inter deum & populum . Appellantur autem vniuersi israelitę tribus tribuum domini/ad significandum vniuersas tribus israel ex dignitate electionis diuinæ.Dicẽdo enim tribus absφ limitatione/oẽs comprehendit,non quarũcunφ nationum sed tribuũ domini:hoc est tribuum electarum a domino/tribuum dicatarum domino:quæ sunt.12.tribus israel.hæ enim ascẽdunt ad confitendum nomen domini.pręceptum siquidem erat legis vt ter in anno venirent omnes ad domum domini:vt patet exo.23.¶Quia ibi steterunt sedes.Subiungitur dignitas hierosolymitanę ciuitatis ex sede regia ibidem constituta.Quia ibi/in ciuitate hierosolymitana,mansertit sedes/regales,iudicio/dicendo:hoc est ad dicendum ius omni populo(reges enim tunc temporis exercebãt officium iudicis:vt patet in gestis dauidis/& etiam salomonis iudicantis inter duas meretrices)sedes inquam stabilitę domui/genti/successioni,dauid . Firmatum enim erat regnum dauidis etiam pro filiis & nepotibus & deinceps/ex promissione diuina facta per nathan prophetam. Et propterea dixit/sedes domui dauid.Et ad literam etiam erat stabilitus locus regię sedis hierusalem.

Petierunt pacem hierusalem. Sedes regię stabilitę domui dauidis/non solum ad iudicium faciendum sed ad pacem ciuitatis intendere describuntur:dum de eis dicitur φ petierũt pacem ciuitatis hierosolymitanæ.Et per hoc describitur ad literam φ ab initio quando dauid venit institurus sedem regiam in hierusalem/venit pacificus,non quærens malum ciuitatis sed bonum.ex culpa autẽ resistentiũ

ei, accidit bellum. dicitur enim. 2. reg. 5. ꝙ multi iebusęi restiterunt dauidi, non ingredieris huc &c̄. & ꝓpterea oportuit dauidem vi armorum subiicere sibi hierusalem. Quia ergo quantũ in ipso est, pacem non solum voluit sed petiit dauid, ideo dicitur ꝙ sedes regię petierunt pacem hierusalem. Et significanter describũtur sedes petẽtes pacẽ, quia pacem petierunt ad collocandum sedem regiam in hierusalem. ¶ Quiescent amatores tui. Aduerte hic dilatam constructionem literæ a principio tertii versiculi huc usque. Ibi enim incœpit o hierusalem: & interpositis relatiuis & coniunctionibus, modo subiungit alloquendo hierusalem, quiescent amatores tui. Acsi aperte diceret. O hierusalem quia es ciuitas templi dei, ad quam &c̄. quia est in te sedes regia faciens iudicium & studiosa pacis, ideo quiescent amatores tui, hoc est quietem in te inuenient. Erit pax in antemurali tuo, quies in palatiis tuis. Non solum amatores tui vndecunque quiescent in te, sed erit quies in magnatibus & pax in toto populo habitante vsque ad antemurale.

Propter fratres meos. Studium regium ad pacem & bonum hierusalem nunq̃ defuturum describitur, reddendo rationem prædictorum. Dauid enim rex reddit rationem naturalem. propter fratres meos, sanguine iunctos, & socios meos, iunctos vinculo societatis. Et appellat socios aut omnes ciues hierosolymitas: aut potius illos qui fuerãt cum eo in deserto quum vagaretur profugus a facie saulis. qui magnates effecti habitabant in ciuitate regia: vt par est credere. Aut (quod non minus quadrat historiæ) appellat socios suos quosdam iebusęos quibus gratum fuerat ꝙ dauid haberet hierusalem in sedem regiam: quique nunciauerant ei ꝙ erant iebusęi aliqui prępotentes obstantes, quos appellarunt cęcos & claudos. quos oportebat debellari a dauide: alioquin non obtineret intentum. Propter istos inquam iebusęos beneuolos mihi velut socios meos, loquar iam pax in te, iam est tempus pacis tuæ. ¶ Propter domum. Altera ratio reuerentiæ diuinæ. Propter domum domini dei nostri, existẽtem in te, quæram bonum tibi. Et adduxit has rationes non solum ad reddendam rationem antedictarum quietum & pacis: sed ad excludendum suspitionem a hierosolymitis de non perseuerãtia pacis & boni ciuitatis. Acsi dixisset. nõ propter vos qui non meremini, sed propter fratres meos & socios meos & ꝓpter domũ dñi dei nostri perseuerabo faciens pacem & quęrens bonum ciuitatis. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum graduum. CXXII.

AD te leuaui oculos meos: qui habitas in cœlis.
Ecce sicut oculi seruorum: in manibus dominorum suorum.
Sicut oculi ancillę in manibus dominę suę: ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec misereatur nostri.
Miserere nostri dñe miserere nostri: quia multũ repleti sumus despectiõe.
Quia multum repleta est anima nostra: opprobriũ abũdantibus, & despectio superbis.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Canticum graduum. CXXIII.

1 Propheta. AD te leuaui oculos meos: qui sedens [es] in cœlis.
2 Ecce sicut oculi seruorum ad manum dominorum suorum, sicut oculi ancillę ad manum herę suę: sic oculi nostri ad dominum [4] deum nostrum usquequo miserebitur nostri.
3 Miserere nostri domine[4] miserere nostri: quoniã multum saciati sumus despectione.
4 Multa sacietas [est] ipsi animę nostrę: illusio [sumus] quietorum, despectio [sumus] superbis.

TItulus est. Canticum graduum. De quo vt supra.

¶ Circa materiam psalmi est aliquid certũ & aliquid ambiguũ. Certũ est ꝙ psalmus iste est oratio populi veteris testi oppressi despectione & irrisione. Et q̃dẽ ꝙ ꝑsona loquens in hoc psalmo, his malis non solum oppressa sed plena sit mali, clare psalmus testatur. Q̄ꝛ vero persona hæc non sit singularis homo sed vna multitudo, ex eo patet ꝙ in primo versiculo incipit a singulari, dicẽdo leuaui oculos meos: deĩde semper loquit̃ pluraliter, hoc est per ꝓnomẽ nostri, & aĩa nostra. ¶ Q̄ꝛ autẽ multitudo hæc veteris sit testi, impfectio affectus testat̃. magnifacit. n. hæc mala tẽporalia irrisionis & despectionis: & tãtifacit ꝙ oculos suspẽsos tenet ad deũ vsquequo deus subleuet ab hac miseria. Talis siq̃dẽ affectus nõ quadrat pfectioni status noui testi: cuius nõ solũ pfectiores patres ibãt gaudẽtes q̃m digni habiti sunt ꝓ noĩe iesu cõtumeliã pati, sed & alii cũ gaudio suscęperũt rapinã bonoꝝ suoꝝ: vt patet ad hebr. 10. Statui ãt veteris testi (in quo tẽporalia bona ꝓmittebant̃) cõsonat. ¶ Ambiguũ aũt est si pro aliquo certo & pro quo determinato tempore propheta loquit̃: quia hęc duo mala despectionis & irrisionis, sepe populo illi accidisse videntur: sicut & paupertas, quæ homines ridiculos facit.

¶ Materia igit̃ & summarium psalmi est multitudo repleta despectione & irrisione, suspiciens ad deũ vt misericorditer subueniat.

¶ Persona loquens propheta est.

Ad te leuaui. Diuidit̃ psalmus in ptes duas: ppositiuã materiȩ, & executiuam, ibi ecce sicut oculi. ¶ Proponit̃ psona recurrẽs ad deũ ad silr̃itudinẽ leuãtis oculos corporeos versus cœlũ, tãq̃ ad hominẽ residẽtẽ in cœlis. Et significat̃ p hoc recursus iterior ẜm affectũ mẽtis ad deũ. Qui sedẽs, supple es, in cœlis. Humano more de deo loquẽdo, describit ipm̃ sedẽtẽ in cœlis. Et ad lr̃am satisfacit vulgo, ipotẽti cogitare eẽ aliqd qd̓ nullibi sit. Et veritas locutioni rñdens est. q ẽt in cœlis sedẽs es. Deus.n. vbiq̈ sedet. & hoc ad excellẽtiã eius spectat ꝙ ẽt i cœlis sedeat: hoc ẽ qete regnet ac iudicet. Hȩc.n. oĩa seder̃ secũ fert: qm̃ sedes, qetis est, regis & iudicis. Et nihilominus spãlr̃ dr̃ in cœlis sedẽs, rõne manifestiorꝝ effectuũ diuinorꝝ: qa in cœlis oĩa sic ordinate procedũt vt diuinã præsentiam præ se ferant.

¶ Ecce sicut oculi. Incipit hic ps executiuã tali ordine. Prĩo tractat̃ illa particula, ad te leuaui oculos meos, quãtũ ad modũ leuãdi oculos. Secũdo quãtũ ad cãm, ibi miserere nr̃i. ¶ Modus leuandi oculos explicat̃ quãtũ ad duo. s. quãtũ ad subiectionẽ ex silr̃itudine seruorꝝ & ancillarꝝ, nõ audacter exigẽtiũ necessaria ad victũ, sed vt seruos & ancillas decet dirigentiũ & leuantiũ oculos versus manus dñi seu herȩ vt porrigant sibi necessaria. & quantum ad perseuerantiam, dicendo vsquequo miserebit̃ nostri.

Miserere nostri. Tractat̃ hic cã leuãdi oculos, explicãdo miseriã. Qm̃ multũ saciati sumus despectione, multa sacietas ipsi aĩȩ nr̃æ: hoc est multitudo sacietatũ diuersarꝝ iniuriarꝝ iã est ipsi aĩȩ nr̃æ, vitȩ nostrȩ. Vnico verbo describere voluit & inumerabilẽ multitudinẽ & magnitudinẽ (vtpote vsq̈ ad sacietatẽ) iniuriarũ. ⁋ Illusio quietorꝝ, despectio superbis. Subiungit generali sacietati iniuriarum duas in specie. Alterã ꝙ sumus illusio quietorꝝ: hoc est ꝙ illudimur ab hominibus quietis, ociosis, deliciosis. Alterã ꝙ sumus despectio supbis: hoc est ꝙ despicimur a diuitibus superefflūentibus, & ppterea supbientibus. Et specificauit has duas iniurias (qm̃ itolerabiliores sunt) ad puocãdũ dei misericordiã. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum graduum. CXXIII.

NIsi quia dominus erat in nobis dicat nũc israel: nisi qa dñs erat in nobis.
Cum exurgerent homines in nos: forte uiuos deglutissent nos.
Cum irasceretur furor eorum in nos: forsitan aqua absorbuisset nos.
Torrentẽ ptrãsiuit aĩa nr̃a: forsitã ptrãsisset aĩa nr̃a aquam itolerabilem.
Benedictus dñs: qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.
Aĩa nr̃a sicut passer erepta ẽ de laqueo uenãtiũ: laqueus cõtritꝰ ẽ & nos liberati sumus.
Adiutorium nostrum in nomine domini: qui fecit cœlum & terram.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Cãticum graduum dauidi. CXXIIII.

1 Israel. NIsi dominus[4] ꝙ fuit nobis. Propheta. dicet nunc israel.
2 Israel. Nisi dominus[4] ꝙ fuit nobis: exurgente super nos homine.
3 Tunc uiuos absorbuerunt nos: furente ira eorum in nos.
4 Tunc aquȩ illuerunt nos: flumen transiuit super animam nostram.
† aquȩ 5 Tunc transiuit super animam nostram: aqua † superbiarum.
6 Benedictus dominus[4]: ꝙ non dedit nos prȩdam dentibus eorum.
7 Aĩa nr̃a quasi passer euasit de laqueo aucupum: laqueus fractus est, & nos euasimus.
8 Auxilium nostrũ in noĩe domini[4]: factoris cœlorum & terrȩ.

TItulus est. Canticum graduum dauidi. De quo vt supra.

¶ Circa materiã psalmi est aliqd certũ & aliqd ambiguũ. Certũ siqdem est ꝙ iducit̃ in hoc psalmo populus israel recognoscẽs se diuino auxilio euasisse periculũ occisionis ab hoĩe in furore: periculũ autẽ tale ꝙ fuit fere occisus, ꝙ fuit sicut auis iam laqueo capta quæ euasit qa laqueus fractus est. Qꝛ.n. populus israel sit qui hic iducit̃, patet ex principio psalmi: in quo clare ppheta itroducit populũ israel dicturũ. dicet nunc israel, nisi ꝙ dñs fuit nobis &c̃. Hoc est ergo certũ de materia psalmi. ⁋ Ambiguum aũt est quȩ historia hic tangat̃. Cõsiderãdo autem ꝙ dauid inducit populum ꝙ nunc dicet gratias ob euasionem a periculis, apparet ꝙ tãq̃ tunc (tempore scilicet ipsius dauidis) euaserit populus talia pericula. Quocirca beneficium diuinum præstitum populo regnante dauide, pro quanto non vna pars israel sed vniuersus israel euasit securus a periculo vlterius seruiendi moabitis, syris, philisteis & cȩteris circumuicinis gentibus, quibus prius seruierant (vt patet in libro iudicũ & primo regum) est materia psalmi huius ad literam. quadrant siquidem huic sensui omnia.

❡SVMMARIVM EST.

❡Cantat dauid populũ iſrael recognoſcentẽ tpe regni eius bñficiũ diuinũ quo ereptus eſt a periculis ſeruiendi vlterius gẽtibus circũuicinis: a quaꝝ dñatu euaſerunt dño frãgente p dauidem illarũ vires.

❡Perſonæ loquentes ſunt propheta & iſrael.

NIſi dñs. Diuidiť pſalmus in ptes duas: ppoſitiuã materię, & executiuã/ibi furẽte. ⁋Proponit. dicet nũc iſrael. Aduerbiũ nũc demõſtrat tẽpus regni dauidis iã ſecuri/quo cõditus eſt pſalmus. Iſrael nomẽ eſt ipſius populi hebręi. ⁋Niſi dñs ꝙ fuit nobis. Ecce qd dicet, niſi ꝙ dñs fuit nobis/bis repetẽdo ad exaggerationẽ gratitudinis: exurgẽte ſup nos hoie, tunc viuos abſorbuerũt nos. magnitudinẽ piculi a quo liberatus eſt pponit. Et itẽdit p hoiem multitudinẽ hoium. Et ppea trãſit a ſingulari i plurale: ab exurgẽte hoie ad multos q abſorbuiſſent eos. Significãter ãt dicit ſup nos/pp ptãtẽ magnã qua iſurrexerũt aduerſus eos, & ſępe ſupauerũt illos. ❡Circa ordinẽ lrę aduerte duas trãſpoſitiões. Altera ẽ ꝙ ichoari debet. dicet nũc iſrael. Altera eſt ꝙ vbi dř niſi dñs ꝙ fuit nobis/trãſpoſita eſt cõiũctio ꝙ: nã ordinãda eſt ſic. niſi ꝙ dñs fuit nobis. metri.n. cã hmõi trãſpõnes cõtigũt. ⁋Aduerte quoqꝫ modũ loquẽdi lingue hebreę/dicẽdo tũc viuos abſorbuerũt nos: quũ nõ itẽdãt ſignificare ꝙ abſorbuerũt, ſed ꝙ niſi dñs affuiſſet abſorbuiſſent. qđ in lingua latina dicimus tũc abſorbuiſſent nos. Hebręi enim omni carentes præterito præterq̃ indicatiui/illo vtunť. Et hoc idem intelligas in cõſequentibus huius pſalmi. Et deſcribit viuos abſorbendos velut a marinis beluis, ad ſignificandam integritatem periculi: quia ſcilicet fuerant in periculo ne ex toto perirent ſicut qui viui abſorbentur.

❡Furente ira eoꝝ in nos. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractať illa particula/exurgẽte hoie &c̃. Secũdo illa/niſi dñs/ibi bñdictus dñs. ❡Tractať itaqꝫ magnitudo piculi ex ſĩlitudine aquarũ duplr. Primo ad ſĩlitudinẽ aquaꝝ ipetu ſupuenietiũ: vt ſepe cõtigit ex mõtibus. Furẽte ira eoꝝ i nos (magnitudo ipetus p hoc ſignificať) tũc aq̃ illuerũt nos. Intellige p illuiſſent nos: hoc eſt coopuiſſent ſubmergẽdo. aqua.n. nõ illuit niſi qđ ſubtus eã eſt. ⁋Flumẽ trãſiuit ſup aiam nřam. Altera ſĩlitudo eſt creſcẽtis fluminis cũ piculo iuxta habitãtiũ. Flumẽ tranſiuit ſup. i. iuxta, aiam nřam/vitã nřam: hoc eſt cum piculo vitę nřę. Tunc trãſiuit/p trãſiſſet, ſup aiam noſtram aqua ſuperbiarum: hoc eſt aqua ſupexcedens & ſubmergens vitam noſtram. In hebręo habetur aquæ in numero plurali. Et ſignificanť per has ſimilitudines picula irreparabilis ſeruitutis populi: ſicut abſorptus & ſubmerſus/irreparabilis eſt.

Benedictus dñs. Tractať hic illa particula/niſi dñs &c̃. gřas agẽdo deo. ita ꝙ duo in hac gřatũactione explicat. ſ. liberatorẽ deũ/nõ dauidẽ/nõ fortes illius: & modũ quo liberati ſũt. ❡Liberatorẽ icipiũt ſignificare, laudãdo deũ ꝙ nõ dedit nos pdã dẽtibus eoꝝ. In quo qa ferę tẽdũt ad pdã dẽtibus vorãdã/aſſimilanť hoſtes feris & populus iſrael pdę: eo ꝙ ſicut fera ad pdã/ita gẽtes illę ad pplm ſe hẽbãt, vorãtes libertatẽ & oia illoꝝ bona. Et itẽdit p hoc ſignificare ꝙ deus nõ pmiſit illos cõſumi: hoc eſt.n. nõ dari in pdã dẽtibus cõſumẽdã. ⁋Vñ declarãdo hoc ſubdit. Aia nřa/vita nřa, quaſi paſſer euaſit de laqueo aucupũ. Dictio hebraica iterptata euaſit/ſi latinitas pmitteret ſonat euaſa. Deſcribit p hãc metaphorã modũ quo populus euaſit de piculo, aſſimilãs vitã populi paſſeri q euaſit de laqueo. Et ſubiũgit modũ quo euaſit. laqueus fractus eſt, & nos euaſimus. Potẽtiã pricipũ detinẽtiũ pplm iſrael in ſeruitute ad hoc vt ppetuo ſeruirẽt, vocat laqueũ detinẽtẽ/ſed fractũ p populi liberatione. ❡Auxiliũ noſtrũ/ad fractionẽ laquei, in noie dñi factoris cœloꝝ & terræ. Dicẽdo auxiliũ noſtrũ/ſignificat ipſos coopatos ad frãgendũ laqueũ, inixos tñ diuino auxilio/iuocãdo diuinũ nomẽ. qa vere ſic fuit: dauidis ſiqdem prælia omnia qbus confregit potẽtias oium vicinarum gentium/fuerunt innixa diuino auxilio. Amen.

❡VVLGATA EDITIO. ❡Canticum graduum. CXXIIII.

QVi confidunt in domino/ſicut mons ſion: non commouebitur in æternũ qui habitat in hieruſalem.
Mõtes i circũitu eiꝰ/& dñs i circũitu ppli ſui: ex hoc nũc & uſqꝫ in ſęculũ.
Quia nõ relinquet dominus uirgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum: ut non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas.
Benefac domine: bonis & rectis corde.
Declinãtes aũt in obligationes adducet dñs cũ operãtibus iniquitatẽ: pax ſuper iſrael.

❡IVXTA HEBRÆVM. ❡Canticum graduum. CXXV.

1 Propheta. COnfidentes in domino[4] [erũt] ſicut mõs ſion: [qui] nõ labeť/ [et] æterno ſedebit.
2 Hieruſalem [eſt ſicꝫ] montes in circumitu ipſi: & dominus[4] in circumitu populo ſuo ex nunc & uſqꝫ æternum.

3 Quia non requiescet uirga impietatis super sortem iustorum: propterea non extendēt iusti in iniquitate manus suas.
4 Benefac domine: bonis & rectis corde suo.
in obliquitates suas
5 Et declinantes obliquitatibus suis/deducet eos dominus cum operantibus iniquitatis: pax fit super israel.

Titulus est. Canticum graduum. De quo vt supra.
ℭ Circa materiam psalmi aduerte ꝙ ante regnum dauidis omnes ciuitates israel erant indifferentes: postq̄ autem populus israel vidit regem dauidem stabilisse firmitate perpetua hierusalem pro ciuitate regia simul & diuina ratione templi, occasionem habuit cogitandi & murmurandi ꝙ ciuitate hierosolymitana munita ab hostibus/reliquus populus aliarum ciuitatum pateret superuenientibus hostibus. Vnde ad occurrendum huiusmodi cogitationi seu murmuri editus est psalmus iste: declaratorius ꝙ vniuersus populus israel modo confidat in domino/durabit & habitabit securus sicut mons sion & hierusalem. Hanc esse ad literam intentionem & materiam psalmi/ipse psalmus clare monstrat: assimilans confidentes in domino/monti sion &c̄.

ℭ SVMMARIVM EST.

ℭ Confidentes in domino erunt sicut mons sion/immutabilis & habitans in æternum: quia dominus circumcirca custodit populum suum sic ꝙ alienus princeps non dominabitur ei: iniquos autem abducet de terra quam dedit eis.
ℭ Persona loquens propheta est.

Confidentes in domino. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materiæ, & executiuam/ibi hierusalem. ℭ Proponit similitudinē inter confidentes in domino ex vna parte/& montem sion ex altera parte. Confidentes in domino/vbicunqꝫ habitantes, supple sunt sicut mons sion. Et explicans penes quid attenditur hæc similitudo, subiungit. non labetur, æterno sedebit. Secundi parali. 33. dicit deus de monte sion. In domo hac & in hierusalem quam elegi de cunctis tribubus israel/ponam nomen meum in sempiternum. Huiusmodi enim promissio hic describitur dicendo. non labetur/a statu suo, sed sedebit/quiescet, æterno. Hoc idem intendit propheta applicandum ad confidentes in domino. est enim imperfectus sermo. Et sensus est. Confidentes in domino sunt sicut mons sion, qui non labetur/qui æterno sedebit: hoc est etiam confidentes in domino non labentur, in æternum sedebunt. aliter non essent sicut mons sion habens istas conditiones. Vnde & in allegato textu subiungit deus. Et mouere non faciam pedem israel de terra quam tradidi patribus eorum (ecce stabilitas similis promissa toti israel) ita duntaxat si custodierint facere quæ præcępi eis per manum moysi. Propter hanc enim conditionalem propheta non dixit/populus israel sicut mons sion, sed dixit confidentes in domino: ad includendam conditionem appositam a deo. nam confidentes in domino sunt custodientes mandata dei.
ℭ Hierusalem. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo declaratur illa particula sicut. Secundo declaratur illa particula/non labetur/ibi quia non requiescet. Tertio declaratur illa particula/confidentes in domino/ibi benefac. ℭ Reddit itaqꝫ rationem similitudinis inter montem sion & cōfidentes in domino. Hierusalem. fac ibi punctum. hoc est sic est munita, montes in circūitu ipsi/hierusalem. ⁋ Vbi aduerte duo. Alterum ꝙ pro synonymis in ꝓposito vtitur propheta sion & hierusalem: quoniam vna & eadem erat ciuitas, cuius vna pars vocabatur mons sion: in qua erat domus regia, & in cuius summitate ędificatum est templum. Alterum ꝙ occasio murmurandi insinuatur, quia hierusalem erat munita montibus in circūitu: ac per hoc ex naturali situ munita. Hinc enim ratio murmuris: tanq̄ rex locauerit se & suos in loco munito/& reliquus populus dimissus sit vtcunqꝫ. ℭ Et dominus in circūitu populo suo. e regione ad montes hierusalem/dicit & dominus. Vbi perspice similitudinem incomparabilem. Hierusalem habet pro munimine montes in circūitu: populus dei habet pro munimine dominum in circūitu. quanto ergo dominus præstat montibus, tanto munimen populi excellentius est munimine hierusalem. Ex nunc & vsqꝫ æternum. Quia montes perpetuo munimini sunt hierosolymitanis, oportuit explicare ꝙ etiam dominus perpetuum munimen est populo suo. Et dicit ex nunc: hoc est ex tempore quo populus confidit in deo.
Quia non requiescet. Declarata similitudine cum excellentia ex parte confidentium, reddit modo rationem ꝙ non labentur/ꝙ in æternum sedebunt. Quia non requiescet virga impietatis super sortem iustorum. ex diuina custodia efficietur ꝙ virga impietatis/hoc est potestas idolatrarum, non quiescet/non dominabitur, super terram quæ sors est iustorum/abrahę/isaac/iacob/& filiorum imitātium ipsos in iustitia. nullum enim hostem timebant nisi idolatras. Et propterea exclusio omnis extranei dominii significata est excludendo virgam impietatis. ⁋ Propterea non extendent iusti in iniquitate manus

ſuas.Fructus & finis diuinę cuſtodiæ explicatur non extenſio manuum in iniquitate:hoc eſt non adorare inique/non adorare idola.Adoratio enim iniqua ſignificatur per extenſionem manuum in iniquitate:quia adorantes eleuant manus verſus illum quem colunt. Propterea/quia non requieſcet &c̃: ideo non extendent iuſti/iſraelitę iuſtitiam ſectantes,in iniquitate/idolatrię,manus ſuas:ſed obſequentes domino/pactum initum cum eo ſeruantes & gratias referentes deo,extendent.

Benefac domine. Redditur ratio illius particulę/confidentes in domino/ex differentia retributionis ſtatutę iuſtis & iniuſtis.¶ Benefac domine.Per modum ſupplicationis retributionem iuſtorum ſignificat:vt intelligas ſic pendere ex iuſtitia vt innitatur gratiæ.Bonis & rectis in corde ſuo.Bonitas ad intentionem refertur:rectitudo ad executionem.Et vtraq; deſcribitur radicata intus,vt excludatur omnis ſimulatio.¶ Et declinantes obliquitatibus ſuis.Retributio iniquorum deſcribitur,non ſupplicando ſed narrando:quoniam ex nobiſipſis non ex deo declinamus a recto ad tortos mores. Vnde & ſignificantius dicit obliquitatibus ſuis:quia prauitates ex noſtra ſunt officina. Deducet eos dominus cum operantibus iniquitatis:hoc eſt abducet eos de terra quam dedit patribus eorum,ſicut comminatus eſt in deutero.Pax ſuper iſrael.Imprecantis eſt vox iſta, manifeſtans quorſum tetẽderit per hunc pſalmum:ſcilicet ad hoc vt ſit pax ſuper iſrael/ad hoc vt non ſit murmur inter eos,ſed ſuper vniuerſum iſrael ſit pax/ſit tranquillitas ordinis confidendo in deo.Hinc.n.coniicere poſſumus exortum fuiſſe murmur in populo iſrael ꝓpter hieruſalẽ:& ꝙ propterea propheta concluſerit/pax ſit ſuper iſrael.Acſi aperte dixiſſet. Ceſſet iam murmuratio,& ſit pax domini in vniuerſo iſraele.Amen.

¶VVLGATA EDITIO.

¶ Canticum graduum. CXXV.

IN conuertendo dñs captiuitatem ſion:facti ſumus ſicut conſolati.
Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum:& lingua noſtra exultatione.
Tunc dicent inter gentes:magnificauit dominus facere cum eis.
Magnificauit dominus facere nobiſcum:facti ſumus lętantes.
Conuerte domine captiuitatem noſtram:ſicut torrentes in auſtro.
Qui ſeminant in lachrymis:in exultatione metent.
Euntes ibant & flebant:mittentes ſemina ſua.
Venientes autem uenient cum exultatione:portantes manipulos ſuos.

¶IVXTA HEBRÆVM.

¶ Canticum graduum. CXXVI.

1 Propheta. REducente domino[4] captiuitatem ſion:fuimus ſicut conualeſcentes.
2 Tunc implebitur riſu os noſtrum/& lingua noſtra cantu:tunc dicent
inter gentes. Vox gentium. magnificauit dñs[4] ad faciendum cum iſtis.
3 Propheta. Magnificauit dominus[4] ad faciendum nobiſcum:fuimus lętantes.
4 Reduc domine[4] captiuitatem noſtram:ſicut riuos in auſtro.
5 Seminantes in lachryma,in cantu metent.
6 Eundo ibit & flendo/portans longe ſemen : ueniendo ueniet in laude, portans faſciculos ſuos.

TItulus eſt.Canticum graduum.De quo vt ſupra.

¶Materia pſalmi ex principio ipſius apparet:dum deſcribitur reductio captiuitatis ſion. ex eo enim ꝙ non tractatur reductio captiuitatis iſrael ſed ſion,clare ſignificatur ꝙ de reductione captiuitatis babylonicę eſt ſermo.tunc ſiquidem non vniuerſus iſrael,ſed populus captiuatus ex ſion(hoc eſt ex regno iudę)tempore captiuitatis ioachim & ſedechie regum iuda reductus eſt:ſub cyro/dario & xerxe regibus perſarum.Et hæc eſt ad literam materia pſalmi.

¶SVMMARIVM EST.

¶Populus ſion captiuatus a nabuchodonoſor/flendo iuit in partes longinquas/portãs ſemen diuinę ſcripturæ:quo fructificãte rediit cum exultatione, reducente eos deo in ſion/in lætitia & diuina laude etiam ab extraneis.

¶Perſona loquens propheta eſt.

REducente domino. Diuiditur pſalmus in partes duas:propoſitiuam materiæ, & executiuam/ ibi tunc implebitur.¶ Proponit duo.Primo reductionem captiuitatis. Reducente domino/nõ homine,captiuitatem ſion/ex ſion abductam in babylonem.Secundo modum.fuimus ſicut conuale/

scentes. Veram esse hãc prophetiam res postea gesta testatur: quoniam similes ex ęgritudine conualē scẽtibus, fuerũt redeũtes ex captiuitate babylõię. paulatim. n. auctę sunt vires eorꝝ: vt patet in lib. esdrę.

℄ **Tunc implebitur risu.** Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula, reducẽte domino captiuitatem sion. Secundo illa, fuimus sicut conualescentes, ibi seminantes in lachryma.

℄ Explicatur itaq; reductor ex captiuitate dominus, supplicando augmentum. Tunc implebitur risu (a signo risus significatur lętitia interior redundãs in exteriora signa in vultu) & lingua nostra cantu: tunc facies nostra erit plena lętitię, & lingua nostra cantabit cantica dei. ℣ Tunc dicent in gentibus. non solum nos laudabimus deum, sed etiam inter gentes extraneas dicẽt, hoc scilicet. magnificauit dominus ad faciendum cum istis. Ita ꝙ profitebuntur gentes ꝙ dominus fecit magna nobiscum. Adimpleta est prophetia hæc, quum cyrus rex persarum etiam literis publicauit ꝙ deus mandauit sibi ędificare templum in hierusalem: & ꝙ propterea licentiã dabat vt ii qui erant in captiuitate, redirent in hierusalẽ &c̃. Quo facto, rationi consonat vt multi gentilium videntes tale regis testimonium & opus, dicerent quoq;. magna fecit dominus istis captiuis: quum constet cõsiliarios regis munera misisse in hierusalem. ℣ Magnificauit dominus ad faciendum nobiscum. Gentiles dicent & nos profitebimur & cãtabimus. magnificauit dominus ad faciendum nobiscũ: & ideo fuimus lętantes.

Reduc domine. Laudato reductore, supplicat pro augmento. Reduc domine captiuitatem nostram sicut riuos in austro. Riui aquarum, flante vento a meridie, magis abundant & fluunt. Et ideo per hanc similitudinem petit propheta reductionem captiuitatis augeri. pręuidit enim propheta non reditura totam captiuitatem a principio: & propterea petit augeri reductionẽ. Et fuit hæc oratio exaudita. qm̃ post primã reductionẽ factã sub cyro, secuta est secunda duce quoq; zorobabel sub dario: & postea tertia sub xerxe filio darii duce esdra: & demum sub eodem xerxe venit neęmias.

Seminantes in lachryma. Tractat hic illa particula, fuimus sicut conualescentes: declarãdo vtrũq; statum: scilicet mali ex quo populus conualuit, & boni in quod est mutatus. ℄ Declarat autem ex alia metaphora, describendo modum quo reducti sunt ex altera similitudine: scilicet ad seminantes cum fletu, metentes autem & reportantes fructum cum lętitia. Congruit autem hæc similitudo rei gestę: qm̃ ꝗuis scriptura sacra nihil aliud dicat de cã reductionis nisi ꝙ suscitauit dñs spiritum cyri regis persaꝝ: iosephus tñ li. xi. anti. refert ꝙ cyrus rex persarum, viso esaia propheta ꝙ scripsisset christo meo cyro &c̃. concępit deum pręcępisse sibi ꝙ ędificaret templum in hierusalem. Refert quoq; ꝙ darius votum vouerat si fieret rex, donare hierosolymitano tẽplo omnia dei vasa quę erant babylonię. xerxem quoq; regẽ esdrę (in lege diuina doctissimi) amicitia vsum. Ex quibus iunctis cum scriptis in libro esdrę, apparet ratio istius similitudinis. seminantes in lachryma, hoc est in multitudine lachrymarũ, in cantu metent. ℄ Et declarans parabolam subdit Eundo ibit, populus in captiuitatem, & flendo: portans longe, ad longinquas regiones, semen, diuini verbi sacrorumq; librorum. veniendo veniet in laude, laudando deũ. Et ad literam zorobabel sub dario multitudinem reducẽs captiuoꝝ, venit cũ cantibus & tibiis & cymbalis. Portans fasciculos suos, vasorum argenteorum & aureoꝝ & regioꝝ ꝓuentuũ pro tẽplo & sacrificiis. Fasciculos ĩquit, nõ manipulos sed fasciculos manipuloꝝ: ad denotãdã magnitudinẽ fructus. ℣ Et potes per reportationẽ fasciculorum intelligere magnitudinem fructus producti per diuinum semen, in hoc ꝙ tot reges & consiliarii cognouerunt & coluerunt verum deum. Amen.

℄ VVLGATA EDITIO. ℄ Canticum graduum. CXXVI.

NIsi dñs ędificauerit domũ: in uanum laborauerunt qui ędificant eam.
Nisi dominus custodierit ciuitatem: frustra uigilat qui custodit eam.
Vanum est uobis ante lucem surgere: surgite postꝗ̃ sederitis qui mãducatis panem doloris.
Cũ dederit dilectis suis sõnũ: ecce hęreditas dñi, filii: merces fruct⁹ uẽtris.
Sicut sagittę in manu potentis: ita filii excussorum.
Beatus uir qui impleuit desiderium suum ex ipsis: non confundentur cum loquẽtur inimicis suis in porta.

℄ IVXTA HEBRÆVM. ℄ Canticum graduum salomoni. CXXVII.

1 Propheta. SI dñs non ędificabit domum, frustra laborauerunt ędificatores eius in illa: si dñs nõ custodiet ciuitatẽ, frustra solicitauit custodiens.

est o quia

2 Frustra uobis antelucantes surgere, retardantes sedere, comedẽtes panem doloꝝ: sic dabit amico suo somnum.

3 Ecce hęreditas domini sunt filii: merces est fructus uentris.
4 Sicut sagittę in manu fortis: ita filii excussionum.
5 Beatitudines erunt uiri qui impleuit pharetram suam ex ipsis: non confundentur quum alloquentur inimicos in porta.

Titulus est. Canticum graduum salomoni. Vel quia salomon fuit eius autor: vel potius quia est instructio dauidis directa salomoni.

¶ Materia psalmi est curam victus, successionis & custodię ab hostibus respectu populi israel spectare ad deũ, modo populus studeat mũdicię ab iniquitatibus. Hanc esse materiã psalmi ipsemet prę se fert: ostendens vanitatem studii humani circa hæc sine domino, & subiungens prouisiones diuinas circa eadem: vt clarius patebit exponendo. ¶ Et hinc collige psalmum istum directe tractare statum veteris testamenti: in quo promittebantur hæc temporalia bona populo israel perseueranti in cultu dei. ¶ Et hoc etiam sufficiat pro summario.

¶ Persona loquens propheta est.

SI dominus. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuã materiæ, & executiuã, ibi sic dabit. ¶ Proponit tres vanitates. Prima est studiũ circa ędificationẽ domus sine deo ędificãte. Si dñs nõ ędificabit domũ, frustra laborauerũt ædificatores eius in illa. Ædificare domũ, nõ significat hic cõstruere domũ in qua habitat: sed significat ad literã construere progeniẽ filiorum, nepotũ, pronepotum, & reliquã successionẽ. Ita ꝙ sensus est. Si dñs non dederit successionẽ progeniei seu gentis, frustra laborauerũt quicũque studentes ad hoc vt cõseruẽtur progenies eorum. Clare siquidem patet. 2. reg. 7. & 1. parali. 17. pluries appellari ędificationem domus, gratiam huiusmodi successionis: deo promittente dauidi ꝙ ędificabit ei domum, hoc est progeniem succedentem ei in regno. Et ꝙ in hoc loco sic sumatur, contextus psalmi manifestat: dum inferius nulla subiungitur declaratio diuinę curę circa ędificium domus artificialis, sed circa ędificium domus naturalis: hoc est progeniei seu gentis. ¶ Si dñs nõ custodiet. Secũda vanitas est studiũ custodiẽdi ciuitatẽ ab hostibus sine deo custodiẽte. Et intẽdit ad literam ambo hæc studia vana esse si non ita se habeãt vt mereãtur habere deum ędificantẽ & custodẽ: hoc est si nõ seruauerint legem dei, frustra procurant conseruationem progenierum suarũ, frustra solicitant circa custodias ciuitatum ab hostibus: vt in deutero. maledictionibus continetur.

Frustra vobis. Tertia vanitas describitur superfluus labor pro victu. Et hæc vanitas non describitur cum conditionali si dominus non affuerit, sicut alię: quia studia prius dicta irreprehensibilia sunt si cũ cultu dei sint, vana autem sine obseruatione legis dei: superfluum vero studium, reprehensibile omnino est. Et propterea simpliciter & absolute reprehenditur dicendo. frustra vobis, supple est, antelucantes surgere. Apostrophat ad superflue laborantes. tum pręuentione temporis. Tempus enim laborandi est ab ortu solis: iuxta illud. Ortus est sol, exibit homo ad opus suum. Et propterea propheta superfluum laborem ex pręuentione temporis describit ab ante lucem surgere, alloquendo. O antelucantes surgere, retardantes sedere. Superflua prorogatio laboris describitur per retardationem a sedẽdo. Quũ enim deberent laborare vsque ad vesperam, laborant etiam post solis occasum: seu etiam quum esset hora quiescendi, nõ curantes de quiete, retardant requiescere vltra tempus debitum. Et causam subdit. comedentes panem dolorum: hoc est habentes victum cum magna afflictione. Vbi manifeste apparet ꝙ non labor sed superfluitas laboris reprehẽditur: & dicitur eis ꝙ frustra ipsis est huiusmodi superfluitas. Ratio autem inferius subiungetur, quia deo incumbit cura victus eorum: & propterea sufficere deberet eis laborare tempore congruo. hoc enim ad literam intendit propheta.

Sic dabit. Expedita propositione trium vanitatum filiorum israel, declarat modo propheta rationem illatum vanitatũ singillatim ex diuina prouisione. Et fundatur tota hæc pars super promissiones diuinas in deutero. factas populo israel. ¶ Sic dabit amico suo somnum. Sic, vt subiũgetur, dabit, deus, nõ populo israel absolute sed populo israel amico suo, dei per charitatem, fidem, spem, cultum &c̃. (in his enim consistit amicitia hominis ad deum: quoniam aliter non vellet ea quæ deus vult: amici autem ẽ idem velle & idem nolle) somnum, quietem desideratam.

Ecce hereditas domini filii. Declarat ꝓuisionẽ diuinã circa ędificationẽ domus: cuius vanitas sine dño fuit prio ꝓposita. Et itẽdit ꝙ filii isrl' amici dei q̃a sunt electi a deo ĩ hæreditatẽ suã (hoc ẽ vt sint hęredes dei ad possidẽdũ velut iure pr̃nę hęreditatis terrã dei) iõ deus curã habet de successiõe eorum: vtpote de hęreditate ꝓpria. Hoc siq̃dẽ significat dicẽdo. ecce hęreditas dñi sũt filii. Est. n. sermo iperfectus: subintelligẽdũ relinquẽs ꝙ dñs filiorum curã habet, vtpote hęreditatis suę. ¶ Merces fructus vẽtris. Vanitatis supflui laboris tertio loco ꝓpositę ratio reddit, ex hoc ꝙ deus ꝓuidet illis tanq̃ opariis suis de mercede. hoc. n. importat mercedis nomen. Et apte. tum q̃a vt oparii ꝓpositi fuerunt. tum quia deus vt ꝓprius dominus terræ ꝓmissionis, filios israel se tenere profitetur quasi colonos suos: vt aperte dicitur

leui. 25. Quæ autem sit illa merces quam reddit deus, explicatur fructus ventris: hoc est fœtus animalium, ouium, uaccarum, equorum &c̄. Et etiam lac, caseus, butyrum, appellatione fructus uentris comprehendũtur: quoniam ex impregnatione ventris prouenit lac. Et intendit per hoc ad literam fructum naturalem prouideri a deo pro mercede laborum filiorum israel in terra promissionis. Acsi aperte diceret. non oportet vos superflue laborare, quia deus prouidet populo amico suo de fructibus natu turalibus qui proueniunt ex animalibus. In quo subintelligitur ꝙ multo magis prouidet de fructibus terrę. in maiori enim includitur minus: maius autem est prouidere de fructu ventris q̃ de fructu terræ.

¶ Sicut sagittę. Redditur ratio vanitatis custodię ciuitatis sine domino: assimilando filios excussionum sagittis in manu fortis. Hebręę lingvę consuetudine operam dantes excussioni, filii excussionũ appellantur: sicut filii nuptiarum vacantes nuptiis: & similia. Et quia excutimus a nobis immundicias, & quæcunq; abominabilia si tangant nos, ideo filii excussionum appellantur israelitę studiosi ad excutiendum a se immundicias iniquitatum, & seruandum se mundos a malis moribus & operibus &c̄. Et intendit propheta ex hac similitudine docere ꝙ si studebunt ad seruandum se mundos ab iniquitate, erunt pro armis offensiuis contra hostes sicut sagittę in manu fortis: hoc est ꝙ mundicia eorũ erit loco sagittarum contra hostes, deo pugnante pro illis.

¶ Beatitudines, sunt, viri qui impleuit pharetram suam ex ipsis, filiis excussionum veluti sagittis. Vtitur nomine pharetrę alludendo ad metaphoram sagittarum: sed intendit per pharetram ciuitatem. & instruit salomonem incitando eum ex fœlicitatis statu. Beatitudines, erunt non cuiuscunq;, sed viri qui ĩpleuit pharetrã suã, ciuitatẽ suã, curiã suã, ex ipsis, filiis excussionũ, viris mundis excutientibus a se oẽm immũdiciã: non confundentur. ecce ratio, qa nõ cõfundẽtur, filii excussionum, quum alloquentur inimicos in porta, ciuitatis, deo illos tuente. Vbi clare describi patet deum custodire ciuitatem per uiros mundos: & propterea merito dictum esse ꝙ si non custodiet, vana erit custodia. quia si non sunt viri mundi, dominus non custodiet: & sic vana erit hominum custodia. ¶ Cõsidera prudens lector omnia subiuncta ab illo loco, sic dabit amico suo somnum, vsq; ad finem psalmi: & nihil inueniens quod spectet ad ędificationem domus ex lapidibus & calce &c̄. reperiens autem quod spectet ad ędificationem domus. i. progeniei, vbi dictum est ecce hæreditas domini filii, probabis quod in principio diximus ꝙ non de domo artificiali sed de domo naturali propositum est si dominus non ędificabit domum. hæc enim ratio me mouit. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum graduum. CXXVII.

BEati omnes qui timent dominum: qui ambulant in uiis eius.
Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es & bene tibi erit.
Vxor tua sicut uitis abundans: in lateribus domus tuę.
Filii tui sicut nouellę oliuarum: in circũitu mensę tuę.
Ecce: sic benedicetur homo qui timet dominum.
Benedicat tibi dominus ex sion: & uideas bona hierusalem omnibus diebus uitę tuæ.
Et uideas filios filiorum tuorum: pacem super israel.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Canticum graduum. CXXVIII.

1 Propheta. BEatitudines [sunt] omnis timentis dominum[4]: ambulantis in uiis eius.
2 Laborem palmarum tuarum quoniam comedes: beatitudines [erunt] tui, & bonum tibi. [ordo preposterus]
3 Vxor tua sicut uitis fructifera in lateribus domus tuę: filii tui sicut plantę oliuarum in circũitu mensę tuę.
4 Ecce: quoniam sic benedicetur uir timens dominum[4].
5 Benedicet tibi dominus[4] ex sion: & uide in bonitate hierusalem omnibus diebus uitæ tuæ.
6 Et uide filios filiis tuis: pacem super israel.

TItulus est. Canticum graduum. De quo vt supra.
¶ Materia psalmi est fœlicitas huius vitę promissa populo israel in ueteri testamento: vt clare patet intuenti.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Omnis israelita timens deum erit beatus in hac vita quo ad se, vxorem, filios, successionem, ciuitatem, & regnum, ex benedictione diuina.

¶ Persona loquens propheta est.

Beatitudines omnis. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materiæ, & executiuam, ibi laborem. ¶ Proponit duo: pręmium & meritum. Præmium quidem dicendo, beatitudines, etiam in hac vita. Meritum autem tum intus, omnis timentis dominum. Tum in exteriori opere, ambulantis in viis eius, domini. Et significanter dicit omnis: vt vniuersaliter promissam fœlicitatem toti populo israel modo timeant deum & seruent legem eius, explicet.

¶ Laborem. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula, beatitudines. Secũdo extenditur eadem applicata ad timẽtem dominum. & sic tractatur scđa particula proposita, ibi ecce quoniam sic. ¶ Laborem palmarum tuarum quoniam comedes. Describitur beatitudo domestica. tũ quo ad opera propria: non quia laborabit, sed quia comedet fructum laboris sui. Et appellatione laboris intellige omne opus. Et est hæc beatitudinis pars per exclusionem multarum miseriarum: puta seruitutis. seruus enim non comedit laborem manuum suarum. Prędę. in terra enim rapinis subiecta nõ comedit homo fructum laborum suorum. Mendicitatis. nam mendicus non viuit ex labore proprio. Ægritudinis. ęger enim nõ gaudet fructibus vineę & horti sui &c̃. ¶ Vxor tua. Duplex laudabilis conditio vxoris describitur: scilicet fœcunditas, sicut vitis fructifera. & modestia, in lateribus domus tuę. Vxoris enim est non in atrio, nõ in porta, non in media domo (in qua sunt viri) sed in lateribus seu angulis seu penetralibus domus esse. ¶ Filii tui sunt plãtę oliuarum, quantum ad virorem seu augmẽtum, in circũitu mensæ tuę, quantum ad conuictum. Hæc enim omnia fœlicitatis sunt domesticę.

Ecce quoniam sic. Redditur ratio descriptę fœlicitatis: extendẽdo illam ex diuina benedictione promissa israelitis timentibus deum. Ecce, in promptu est beatitudo: quoniam sic, vt descriptum est & describetur, benedicetur, a deo, vir timens dominum. Benedicet tibi, quo ad omnia domestica, dominus ex sion, ex cultu qui deo impẽditur. sion. n. locus erat diuini cultus. ¶ Et vide in bonitate hierusalem. Fœlicitati domesticę addit fœlicitatem ciuitatis regię & diuinę. Et propterea non suffecit dicere ꝙ benedicet tibi dominus, sed addidit & vide (imprecatiue dicitur pro uidebis) hierusalem in bonitate, in bono & fœlici statu: & hoc omnibus diebus vitę tuę. Non modica siquidem pars fœlicitatis domesticę est videre fœlicitatem capitis: scilicet regię & diuinę ciuitatis. ¶ Et vide filios filiis tuis. Plus est videre filios filiis q̃ videre nepotes: quoniam nepotem potest videre auus mortuo filio. sed videre filios filiis est auum videre vtrosq; simul, filios & nepotes. & hoc ad fœlicitatem gentis. ¶ Pacẽ super israel. Reliquum erat ad perfectam fœlicitatem vt videret bonam totius regni dispositionem. & propterea hanc subiungit. & vide pacem super israel, vniuerso scilicet regno. Et fundatur veritas horum omnium super promissiones deutero. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum graduum. CXXVIII.

SÆpe expugnauerunt me a iuuentute mea: dicat nunc israel.
Sępe expugnauerunt me a iuuentute mea: etenim non potuerunt mihi.
Super dorsum meum fabricauerunt peccatores: prolongauerunt iniquitatem suam.
Dominus iustus concidet ceruices peccatorum: confundantur & conuertantur retrorsum omnes qui oderunt sion.
Fiant sicut fœnum tectorum: quod priusq̃ euellatur exaruit.
De quo non implebit manum suam qui metet: & sinum suum qui manipulos colliget.
Et non dixerunt qui pręteribant. benedictio domini super uos, benediximus uobis in nomine domini.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Canticum graduum. CXXIX.

1 Israel. MVltum angustauerunt me a pueritiis meis. Propheta. dicet nunc israel.
2 Israel. Multum angustauerunt me a pueritiis meis: etiam non potuerunt mihi.
3 Super dorsum meum arauerunt arantes: prolongauerunt sulcum suum.
4 Dominus iustus concidit funiculos impiorum.
5 Confundentur & retrahent se retro: omnes odientes sion.
6 Erunt sicut herba tectorum: quę ante q̃s exiit aruit.

erunt ſicut
7 Qꝛ non impleuit palmam ſuam meſſor:& ulnam ſuam faſciculator.
erunt ſicut
8 Et non dixerunt tranſeuntes. Vox tranſeuntium. benedictio domini[4] ad uos, benedi
ximus uos in nomine domini[4].

TItulus eſt. Canticum graduum. De quo vt ſupra.
¶ Materia pſalmi eſt liberatio populi iſrael ab oppreſſoribus ſuis poſtq̃ fuit populus liber regnã
te dauide. Qꝛ enim populus iſrael recognoſcat huiuſmodi diuinum beneficium, teſtatur principium
pſalmi. dicet nunc iſrael. Qꝛ vero de oppreſſiõe a tempore moyſi vſqꝫ ad tempus dauidis agatur, clare
apparet ex eo ꝙ dicitur a pueritiis meis. Ætates enim pueriles illius populi fuerunt a tempore moyſi
vſqꝫ ad tempus dauidis: ſub quo fuit populus quaſi vir perfectus, habens ſtabile regnum/ ciuitatem re/
giam ſimul & diuinam &c̃. Qꝛ autem tempus dauidis hic ſignificetur, apparet ex eo ꝙ hoſtes dicũtur
odientes ſion. primus enim qui conſtituit in ſion celſitudinem regiam fuit dauid. vnde & ſion vocata
eſt ciuitas dauid.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta porrigit populo iſrael recognitionem beneficii diuini, in hoc ꝙ regno dauidis ſtabilito
tot victoriis/ liberatus ẽ ab anguſtiis tot oppreſſorũ ſuoꝝ a tẽpore moyſi vſqꝫ ad regnum dauidis.
¶ Perſonę loquentes ſunt propheta & iſrael.

MVltum anguſtauerunt. Diuiditur pſalmus in partes duas: propoſitiuam materiæ, & executi/
uam/ ibi ſuper dorſum. ¶ Porrigit propheta populo canticum liberationis ſuæ. Dicet nunc/ fir/
mato iam regno dauidis tot victoriis quæ tanguntur. z. reg. 8. iſrael/ populus iſrael. multum anguſtaue/
runt me. Ecce quid dicet: ꝙ anguſtauerunt me/ edom/ amalech/ moab/ ammon/ ſyri/ philiſtęi &c̃. non pa
rum ſed multum: & hoc a pueritiis meis. Dicit pueritias plr̃: quoniam intendit ſignificare omnes æta/
tes augmenti: infantiam ſcilicet/ pueritiam & adoleſcentiam. Et eſt metaphorica locutio qua populus
iſrael tanq̃ natus in deſerto ſignificatur: quia vere tunc natus eſt quo ad libertatem populi, quum iam
liber populus ſub vna dei lege/ vno principe (moyſe ſcilicet) vno ſacerdotio aaron incœpit viuere. Cõ
ſequenter autem pueritie eius fuerunt per totum tempus moyſi/ ioſue & iudicum. In quibus valde op/
preſſi fuerũt/ modo ab his & modo ab illis: vt patet pręcipue in libro iudicum, & partim in libris moy/
ſi. Vbi legitur ꝙ nolẽtibus filiis eſau dare eis tranſitũ, valde anguſtati ſunt: & ꝙ amalechitę vexauerũt
eos. Et intendit ꝙ a principio quo progredi incœpit populus vſqꝫ ad regnum dauidis/ multum angu/
ſtatus eſt ab eis. nam etiam tempore ſaulis anguſtatus fuit a philiſtæis: a quibus etiam ſaul interfectus
eſt. Et inducitur populus repetens huiuſmodi oppreſſionem: ad denotandum magnitudinem & multi
tudinem oppreſſionum. & hoc ad magnificandum beneficium liberationis. ¶ Etiam non potuerunt
mihi. Non ſolum dicet iſrael anguſtias quas paſſus eſt, ſed impotentiam oppreſſorum ſuorum ad prę/
ualendum totaliter. Quanuis enim anguſtauerint me, affirmo tamen ꝙ non potuerunt mihi/ domi/
nari vſqꝫquaqꝫ.

¶ Super dorſum. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula/ multũ angu/
ſtauerunt me a pueritiis meis. Secundo illa/ etiam non potuerunt mihi/ ibi dominus iuſtus. ¶ Super
dorſũ meũ arauerũt arãtes. Magnitudinem afflictionis & durum ſeruitutis iugum deſcribit ſub meta/
phora hominum arantium loco boum protrahendo longos ſulcos. vt geminum malum ſignificetur:
& durę ſeruitutis tanq̃ boum arantium, & diuturnitatis in prolongatione ſulci. Et primum quidem
declarat primam particulam propoſitam: ſcilicet multum anguſtauerunt me. ſecundum autem decla
rat illam diuturnitatem/ a pueritiis meis.

Dominus iuſtus. Tractatur illa particula/ ẽt non potuerunt mihi. ¶ Dominus iuſtus. Recognoſcit
populus beneficium liberationis a deo, laudando iuſtitiam diuinam erga impios oppreſſores. Conci/
dit funiculos impiorum. Dominium impiorum ſuper populum iſrael/ appellat funiculos: eo ꝙ hębrai
co more termini confines agrorum ſeu terrarum, funiculi appellãtur/ a mẽſurando & conſtituendo ter/
minos ad ſimilitudinem menſurantium terram funiculis. Et intendit per hoc diſpoſitiones quas do/
minantes faciebant, ordinando populo iſrael diuerſa onera/ & ſtatuendo eis leges prout uolebant. Vn/
de & philiſtęi ordinauerant vt faber ferrarius non eſſet in iſrael. & ſic de ſimilibus aut peioribus. Has
omnes diſpoſitiones impiorum concidit/ liberando populum a ſeruitute eorum.

Cõfundentur & retrahent ſe retro, omnes odientes ſion. Verba hæc futuri temporis referuntur
ad pręteritum concidit. appoſita ſiquidem ſunt ad denotandum ordinem inter actionem diuinam &
hos effectus ſubſecutos. Refert hiſtoria. z. reg. 10. ꝙ ſyri timuerunt prębere amplius auxilium filiis
ammon contra dauidem. Et propterea hic duo dicit: & ꝙ confundentur, & ꝙ retrahent ſe retro. Con
fuſio ſiquidem ſecuta eſt in iis qui pugnauerunt: quoniam victi ſunt a dauide. Retractio autem re/
tro in ſyris, qui timuerunt prębere amplius auxilium contra dauidem. Vtriqꝫ autem deſcribuntur

odientes ſion:hoc eſt & diuinũ cultum & celſitudinem regiam dauidis. ſion enim vtriuſq; erat locus: regis ſcilicet & arcę dei.

Erunt ſicut herba tectorum. Futurum erunt/ſimiliter refertur ad pręteritum concidit.deſcribitur ſiquidem ſubſecutus effectus ex diuina conciſione.Non ſolum ſubſecuta eſt confuſio hoſtium/non ſolum retractio ſyrorum:ſed hoſtium ruinę cęleritas/eorundemq; paucitas ac deſtitutio. Hęc enim tria ſignificantur ex ſimilitudine ad herbam quæ naſcitur in tectis:tractando tres conditiones talis fœni/ per oppoſitum ad herbam agrorum quæ creſcit in frumentum.¶ Et celeritas quidem ruinę eorum ſignificatur dicendo.erunt ſicut herba tectorum quæ ante exiit aruit:hoc eſt anteq̃ exiit aruit. Vſitato loquendi modo magnam celeritatem ſignificamus/dicentes anteq̃ ſit in lecto dormit:hoc eſt q̃primum eſt in lecto dormit.& ſic de ſimilibus.Iuxta hunc modum loquendi dicitur q anteq̃ exiit aruit: hoc eſt valde celeriter aruit.Et vere valde celeriter victę & ſubactę ſunt a dauide tot natiões vſq; ad euphratẽ. **Qꝫ** non impleuit palmam ſuam meſſor,& vlnam ſuam faſciculator.Repete & erũt ſicut.¶ Qꝫ nõ impleuit.Inchoauit ſimilitudinem a frumento in herba naſcente in tectis,proſequitur modo ſimilitudinem ad frumentum in ſpicis:ad ſignificandum paucitatem/raritatem ac inhabilitatem ſubactarũ nationum ad hoc vt conualeſcant aduerſus ſion.Culmi pauci & rari ſunt,de quibus non poteſt implere manum ſuam meſſor:vtpote ad quos ſimul cogendos manus meſſoris non ſe extẽdit.Et ſimiliter paucitas margitum ſignificatur,ex hoc q faciens faſciculos manipulorum/non tot habet quot complecti vtriſq; brachiis poteſt.per ulnam enim complexionem vtriuſq; extenſi brachii ſignificat.Et intendit p hoc q ſubactę nationes ſunt diſperſę,& tam pauci ex eis ſimul relicti q nullus poteſt eos congregare ad rebellandum.hic eſt ſiquidem alter effectus ſubſecutus.ſic enim faciunt ſapientes principes erga nationes ſubactas.

Et non dixerunt tranſeuntes. Proſequitur metaphoram metentium quo ad hoc q imprecantur eis bona tranſeuntes.Et repete iterum/& erunt ſicut illi quibus.¶ Et non dixerunt tranſeuntes.benedictio domini ad vos.Quia a beneuolis ſalutantur meſſores ſeu collectores fructuum terræ,per priuationem huiuſmodi ſalutationis priuationem beneuolorum deſcribit.Ita q vbi deſcripſerat odientiũ ſion imbecillitatem,modo ſubiungit q nec beneuolos habebunt qui eos erigant.Et quod plus eſt benedictionem dei & hominum ſubtrahit: iam enim dictum eſt q ſyri retraxerunt ſe/ & timuerunt adiuuare victos. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum graduum. CXXIX.

DE profundis clamaui ad te domine:domine exaudi uocem meam.
Fiant aures tuę intendentes:in uocem deprecationis meę.
Si iniquitates obſeruaueris domine:domine quis ſuſtinebit?
Quia apud te propitiatio eſt:& propter legem tuam ſuſtinui te domine.
Suſtinuit anima mea in uerbo eius:ſperauit anima mea in domino.
A cuſtodia matutina uſq; ad noctem:ſperet iſrael in domino.
Quia apud dominum miſericordia:& copioſa apud eum redemptio.
Et ipſe redimet iſrael:ex omnibus iniquitatibus eius.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Canticum graduum. CXXX.

1 Propheta. DE profundis uocaui te domine[4].
2 Domine† audi in uoce mea:erunt aures tuę auſcultantes uoci depcationum mearum. † dñi mei
(propterea timeberis)
3 Si iniquitates obſeruabis domine:domine† quis ſtabit? † dñi mei
(eſt)
4 Quia tecum uenia:propterea timeberis.
(ad verbũ)
5 Speraui dominum[4]/ſperauit anima mea:& uerbo eius expectaui.
(ad dominũ — ad — ad)
6 Anima mea domino†:ſupra expectãtes mane expectantes mane. † dñis meis
7 Spera iſrael ad dominum[4]:quia cum domino[4] gratia,& multa cum ipſo redemptio.
8 Et ipſe redimet iſrael:ab omnibus iniquitatibus eius.

TItulus eſt.Canticum graduum.De quo ut ſupra.
¶ Materia pſalmi eſt aduentus meſię quantum ad effectum qui eſt remiſſio peccatorum.Qꝫ

enim psalmus totus tractet de remissione peccatorum, clare patet. Quod autem de aduentu mesiæ ferente secum veniam peccatorum, ex eo patet quod iste actus qui est redimere populum israel ex omnibus iniquitatibus eius (qui in fine psalmi concluditur) est proprius actus mesiæ. ¶ Nec obstat quod non dixit, & ipse redimet mundum sed israel: quia quum vnus atque idem sit redemptor mundi & redemptor israel ex omnibus iniquitatibus, quandoque describitur a redemptione israelis quandoque a redemptione mundi, prout spiritussanctus mouit prophetas. Vnde & zacharias quoque pater ioānis baptistę describit christum ex remissione peccatorum in populo israel, dicens. ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum. Et in principio cātici, fecit redēptionem plebis suę. Hæc est ad literam materia psalmi.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta considerans hinc humani generis peccata, inde diuinam gratiam, petit a deo audiri: dicēs quod si ad peccata respiciet, ipse quidem deus timebitur sed nullus saluabitur. quia vero cū ipso deo est venia, ideo ipse sperauit dominum, sperauit & anima eius in promissione dei valde, sperabit & populus israel redimendus ex omnibus iniquitatibus suis.

¶ Persona loquens propheta est.

De profundis. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materię, & executiuam, ibi si iniquitates. ¶ Proponit duo. Alterum ex parte sui. De profundis. Ad similitudinem manentis in loco valde imo describit miseriam suam. De profundis, tenebrarum interiorum, peccatorum, fomitis & aliorum malorum, vocaui te domine. Et ecce ad quid vocaui. Domine audi in voce mea, cor meum, rationem meam, spem meam. non petit audiri vocem, sed in voce sua rationem, spem, cor. Alterum ex parte dei. erunt aures tuę auscultantes voci deprecationum mearū. preuidens propheta se exaudiendum, dicit quod erunt aures tuę auscultantes: hoc est exaudientes non vnam sed multas deprecationes meas miserabiles. tales. n. voces sonat dictio hebraica.

¶ Si iniquitates. Incipit hic pars executiua tali ordine. Prīo tractatur illa particula, de profundis &c. Scdo illa, erunt aures tuę, ibi & verbo eius. ¶ Explicare intendit rationem talem. Aut deus vult agere nobiscum secundum peccata nostra aut secundum gratiam suam. si secundum peccata nostra, locus erit timori, non saluti: secundum gratiam autem locus est spei. Si iniquitates, hominum, obseruabis domine, domine quis stabit? quasi dicat nullus: omnes. n. ruemus. Propterea, quia potes obseruare iniquitates ad punitionem æternam, timeberis: iuxta verbū domini. timete eum qui habet potestatem mittere in gehennam. ¶ Et aduerte hic quod ista particula (scilicet propterea timeberis) exponendo translata est in locum hunc, quia hic est locus eius quantum ad sensum: quāuis causa metri scripta sit in textu post particulā sequentē. Quia tecum venia, sperauit dn̄m, sperauit anima mea. Prosequitur alterum membrum rationis. Et non dicit quia tu es propitiator seu dator venie, sed quia tecum est propitiatio seu venia peccatorum: eo quod plus desiderat quam veniam. desiderat. n. ipsum venie datorem ferentem secum veniam peccatorum, ideo sperauit dominum. Non dicit sperauit veniam, sed ipsum dominum venturum. Et quia principaliter aduentus mesię est ad salutem animarum, ideo specialiter explicat. sperauit anima mea, supple dominum quem de profundis vocaui.

Et verbo eius expectaui. Tractatur hic illa particula, erunt aures tuę &c. afferendo promissionem diuinam de mesia: hęc. n. promissio securum reddit expectantem. Dixerat quod tam ipse quam anima sua sperauit in gratia dei: modo ex diuina promissione reddit rationem spei vtriusque. Et verbo eius, hoc est quia ipse dixit, promisit mesiam, expectaui, ego. & anima mea domino, supple expectauit, supra expectantes mane expectantes mane. Vt prędictum est, salus animarum principaliter expectabatur ex aduentu mesię a sanctis prophetis intelligentibus mysterium mesię. & propterea propheta de anima sua dicit quod expectauit dominum supra, hoc est plusquā, expectantes mane. & ad exaggerationem expectationis repetit expectantes mane: vt significet quod non loquitur de qualitercunque expectantibus mane, sed de vehementi desiderio expectantibus mane. Et intendit quod plus expectat anima sua mesiam quam vigilantes nocte expectant quod fiat dies quando vehementer desiderant diem: vt contingit iis qui celeriter iter acturi aut negocium aliquod premens executuri in die sunt: & similibus. Nec deerant prophetę alię similitudines ad explicandum magnitudinem desiderii sui respectu mesię: sed elegit istam propter mysterium, vt significaret statum suum comparari ad aduentum mesię sicut noctem ad diem: iuxta illud apostoli. nox præcessit, dies autem appropinquauit. Et vere sic esse testatur etiam zacharias pater ioānis baptistę, dicens. illuminare iis qui in tenebris & vmbra mortis sedent. Et animę sanctorum patrum in limbo expectarunt mesiam vere sicut expectantes mane: & longe plusquā expectantes mane. ¶ Vbi scito quod mane in hebreo textu est datiui casus.

Spera israel ad dominum. Postquam propriam spem descripsit, quia ei specialiter facta fuit promissio de mesia, manifestat cōem esse sibi hanc spē & effectū spei & vniuerso israeli. & propterea apostrophat ad populū. Spera israel ad dn̄m: quia cū dn̄o gratia, veniet, & multa cū eo redēptio, aderit: vtpote redēptio totius mundi. Et ipse redimet israel, prout promisit abrahę, ab oībus iniqtatibus eius. Intellige hoc quātū ad

ſufficientiam redemptionis: quia ſufficiens prǫcium dabit ad redimendum ex omnibus iniquitatibus non ſolum iſraelis ſed totius mundi. Secus autem quo ad fructum: quia non oēs iſraelitę conſecuti ſunt fructum redemptionis. Veritati.n. huius textus ſufficit ꝙ quantum eſt ex parte meſię, ipſe redimet ex omnibus iniquitatibus eius. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum graduum dauid. CXXX.

Domine non eſt exaltatum cor meum: neq; elati ſunt oculi mei.
Neq; ambulaui in magnis: neq; in mirabilibus ſuper me.
Si non humiliter ſentiebam: ſed exaltaui animam meam.
Sicut ablactatus ſuper matrem ſuam: ita retributio in anima mea.
Speret iſrael in domino: ex hoc nunc & uſq; in ſeculum.

¶ IVXTA HEBRÆVM.

¶ Canticum graduum dauidi. CXXXI.

1 Propheta. Domine[4] non exaltauit ſe cor meum, & non eleuati ſunt oculi mei, &
non ambulaui in magnis & in ſeparatis: ſupra me.
2 Si non ęquaui & ſilere feci animam meam ſicut ablactatum penes ma-
trem ſuam: ſicut ablactatum penes me animam meam.
3 Spera iſrael ad dominum[4]: ex nunc & uſq; ęternum.

Titulus eſt. Canticum graduum dauidi. De quo vt ſupra.

¶ Materia & ſummarium ſimul pſalmi eſt: ꝙ dauid ſeipſum (non ſuperbum q̄uis peccatorem) proponit vniuerſo populo tanq̄ exemplum ſperandi in deo.

¶ Perſona loquens eſt dauid.

Domine non. Pſalmus iſte non ſm cōmunem aliorū pſalmorū morem diuiditur: quia pſalmus ipſe diuiſiuus eſt rerum tractatarum: ſicut cœli enarrant, & laudate dominū de cœlis. Ita ꝙ pſalmus ipſe eſt velut vna enunciatio, ex duabus conſtans ptibus: ſcilicet nō fui ſupbus, q̄uis fuerim alias peccator. ¶ Deum in primis alloquitur, tanq̄ inuocans ipſum teſtem cordis ſui. Si.n. hoī diceret ꝙ cor ſuum nō fuit ſuperbum, dubitari potuiſſet an diceret verum: ſed alloquendo deum (cui oē cor patet) non eſt locus mendacio. ¶ Non exaltauit ſe cor meum. Acutiſſime deſcribit ſuperbiam internam, dicēdo non exaltauit ſe cor meū. Sic ēt dominus in euangelio deſcripſit eam, dicēdo oīs qui ſe exaltat: quia in hoc diſtinguitur ſuperbia ab aliis vitiis ꝙ proprius actus eius eſt exaltare ſe. obiectū.n. ſuperbi eſt ipſemet celſior q̄ ei congruit. ¶ Et non eleuati ſunt oculi mei. Interna ſuperbia in voluntate ſeu affectu eſt exaltatio cordis: in intellectu vero eſt eleuatio oculorum mentis ad ſeipſum ſupra ſe. ¶ Et non ambulaui in magnis & in ſeparatis.i. mirabilibus. Exterior ſuperbia ex duobus declaratur actibus. Alter eſt ambulare in magnis ſupra ſe: prǫſumendo, arrogando maiora &c̄. Alter eſt ambulare in mirabilibus ſupra ſe. ſuperbus in admirando ſe exercet, vt ſpectetur & ęſtimetur longe celſior intus. Supra me hoc eſt plus me. Et repetenda eſt hæc clauſula quater: quoniam refertur ad ſingula dictoꝝ: ſcilicet non exaltauit ſe cor meum ſupra me, non eleuati ſunt oculi mei ſupra me. Sic.n. explicatam in ſingulis habes ſuperbię rationem.

Si non equaui. Vſitato loquendi modo iungit propheta alteram enunciationis partem. iam enim diximus ꝙ intendit hanc enunciationem, non fui ſuperbus quāuis fuerim peccator. Primam partem iam explicauit. Secūdā modo ſubiungit vſitatiſſimo loquendi modo, quo dicimus. non fui malignus ſi non fui prouidus: hoc eſt quāuis non fuerim prouidus. & ſimiliter non fui infidelis ſi non fui aſſecutus intentum: hoc eſt q̄uis non fuerim aſſecutus intentum. Et ſic de ſimilibus. Vbi coniunctio ſi non tenetur dubitatiue ſeu conditionaliter quantum ad ſenſum intentum, ſed equiualet coniunctioni aduerſatiuę: puta quāuis. Et vtimur hoc modo loquendi ad cautelam vitandę explicitę aſſertionis. Propheta.n. a ſpiritufancto motus, ſic caute aſſerit peccata ſua in publico cantico: ne forte aperta explicatio eorum aliis noceret. publicatio.n. peccatorum gloria diaboli eſt, ſicut publicatio virtutum gloria dei. ¶ Dicit itaq;. Si non, hoc eſt quāuis non, ęquaui & ſilere feci animam meam. Equantur torta: & ſilere facimus plorantes, clamantes & huiuſmodi. Metaphoricus eſt ſermo non parum obſcurus. Ad cuius euidentiam ſcito intentionem prophetę ad hoc tendere vt dicat ſe non conſuluiſſe animę ſuæ concupiſcenti delectabilia (citra ſuperbiam quā iam excluſerat) ſicut propria mater conſulit ablactato filio, ęquando & ſilere faciendo illū. ¶ Vbi quantū ad metaphorā nota duo. Alteꝝ eſt ꝙ in aīo nr̄o quatenus appetitiuus eſt, ſunt duæ ptes. Quaꝝ altera appellaẗ iraſcibilis: ſiue in voluntate ſiue in appetitu ſenſitiuo. Et hæc tendit ad ardua. Ad hāc ſpectat ſupbia. & hæc aſſimilaẗ ętati virili. Altera tē

dit ad delectabilia, nō ardua. Et ad hanc spectāt peccata carnis/appetitus vanitatū/& hmōi. Et hęc assimilatꝰ ętati puerili: cuius est occupati in delectabilibꝰ & vanis. Quo fit vt apte ꝓpheta excluso a se peccato superbię in appetitu arduorum, fateatur se peccatorem in appetitu vanorum & delectabiliū &c̃. per similitudinem ad pueros ablactatos. ¶ Alterum est ꝙ circa ablactatum puerum aliter se habet propria mater/aliter gerula & alii domestici. nam gerula & alii blandiciis aut offa nituntur ęquare & facere silere ablactatum trucem prę concupiscentia lactis, & non acquiescentem sustinent donec fatigatus ablactatus quiescat. mater autem suauiter disponens ęquare & facere silere ablactatum/linit vbera amato liquore: vt sic infans gustata amaritudine refutet ex seipso sugere lac, & sic abstrahatur ab appetitu lactis/sitq; quietus & silens. ¶ Circa sensum autem & ordinem literæ, distinguenda sunt tria in litera contenta quæ propheta negat. Primum est ipsa actio ęquationis & faciendi silentium, dicendo nō ęquaui & silere feci: hoc est & non feci silere aiam meā. Assimilans animam suam infanti ablactato, consequenter loquitur de cohibitione animæ suæ ad similitudinem infantis ablactati: qui concupiscens lac/ab ęquanimitate labitur/& murmurando plorat: & ideo oportet eum ęquare/ęquoanimem reddēdo, & facere eum silere a murmure & planctu. Simili siquidem modo animus concupiscens delectabilia homini noxia, nimis ardens a rectitudine recedit/& velut plorans quęritat huiusmodi delectabilia: & propterea ęquandus esset & ad silentium ducendus. Negat ergo propheta primum se sic cohibuisse animam suam, dicendo. si non ęquaui & silere feci animam meam. ¶ Secundum autem quod negat est modus: scilicet illo modo quo ęquatur & silens fit ablactatus. Et hic modus vltimo ponit̃ in litera, dicendo sicut ablactatum penes me animam meam. Ita ꝙ ordinatio literæ est. non feci silere animam meam, tractando sicut ablactatum animam meam penes me. Et tunc subiungatur tertium negatum .s. modus quo mater propria tractat ablactatum, illis verbis. sicut ablactatum penes matrem suam. Ita ꝙ litera sic esset ordinanda. Si non ęquaui & silere feci animam meam, tractando sicut ablactatum animam meam penes me/tractādo inquam sicut ablactatum penes matrem suam. Et ratio ordinis in promptu est: quia sic ꝓgreditur oratio. ¶ Et clare apparet sensus similitudinis & rei significatæ. Intendit enim ꝙ non cohibuit animum suum concupiscentem delectabilia noxia sicut ablactatum, nō a quocūq; sed sicut ablactatum a matre sua: hoc est apponēdo animo concupiscenti delectabilia amaritudinem turpitudinis actionum/pęnę æternæ/diuinę offensę/& huiusmodi. His enim amaritudinibus circumpositis a ratione deliberata delectabili concupito/debuisset auertere appetitum ab illo: & sic suauiter ęquasset & silere fecisset appetitum, sicut ęquat mater & silere facit ablactatum penes se liquoribus amaris/concupiscentem lac iam sibi nociuum. ¶ Et intendit per hęc omnia declarare ꝙ peccata quæ commisit/non ex superbia processerunt sed ex humana fragilitate. numerauit siquidem populum ex vanitate quadam: occidi fecit vriam ex timore ne occideretur bersabee: adulterium patrauit ex carnis libidine: fornicem sibi erexit ex humano more: dixit in abundantia sua non mouebor in æternum/ex improuida seu minus cauta consideratione diuinę gratię. & sic de aliis.

Spera israel ad dominum. Apostrophat ad populum, vt ab exemplo suo discat sperare in domino: hoc est vt non sit superbus/quāuis aliis peccatis implicetur. Sic enim sperare poterit in domino: quēadmodum & ipse non superbus etsi alias peccator/maxima a deo dona consecutus est. Et dixit hæc, quia superbis deus resistit/humilibus autem dat gratiam. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum graduum. CXXXI.

Memento domine dauid: & omnis mansuetudinis eius.
Sicut iurauit domino: uotum uouit deo iacob.
Si introiero in tabernaculū domus meę: si ascēdero in lectum strati mei.
Si dedero somnum oculis meis: & palpebris meis dormitationem.
Et requiem temporibus meis: donec inueniam locum domino, tabernaculum deo iacob.
Ecce audiuimus eam in ephrata: inuenimus eam in campis siluę.
Introibimus in tabernaculū eius: adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius.
Surge domine in requiem tuam: tu & arca sanctificationis tuę.
Sacerdotes tui induantur iustitiā: & sancti tui exultent.
Propter dauid seruum tuum: non auertas faciem christi tui.
Iurauit dominus dauid ueritatem & non frustrabitur eum: de fructu uētris tui ponam super sedem tuam.
Si custodierint filii tui testamentū meū: & testimonia mea hæc quę docebo eos.

Et filii

Et filii eorum usq; in seculum:sedebunt super sedem tuam.
Quoniam elegit dominus sion:elegit eam in habitationem sibi.
Hęc requies mea in seculum seculi:hic habitabo quoniam elegi eam.
Viduam eius benedicens benedicam:pauperes eius saturabo panibus.
Sacerdotes eius induam salutari:& sancti eius exultatione exultabunt.
Illic producam cornu dauid:paraui lucernam christo meo.
Inimicos eius induam confusione:super ipsum aũt florebit sanctificatio mea.

IVXTA HEBRÆVM. Canticum graduum. CXXXII.

retribue
1 Propheta. RECordare domine[4] dauidi, omnem humilitatem eius.
2 Qui iurauit domino[4]:uouit forti iacob.
3 Dauid. Si introibo in tentorium domus meæ:si ascendã super stratũ accubituũ meoȝ.
4 Si dabo somnum oculis meis:palpebris meis dormitationem.
5 Donec inueniam locum domino[4]:habitacula forti iacob.
6 Ecce audiuimus illam in ephrata:inuenimus eam in campis nemoris.
7 Introibimus in habitacula eius:curuabimus nos scabello pedum eius. † regni tuę
8 Surge domine[4] in requiem tuã†:tu & arca fortitudinis tuę.
9 Sacerdotes tui induent iustitiam:& gratiosi tui laudabunt.
10 Propter dauid seruum tuum:ne fac reuerti facies christi tui.
11 Propheta. Iurauit dominus[4] dauidi ueritatem, & non auertetur ab ea. Deus. de fructu
uentris tui ponam in sede† tibi. † sedi
12 Si custodient filii tui pactum meum, & testificationem meam hanc docebo eos: etiam
filii eorum usq; ęternum sedebunt in sede† tibi. † sedi
13 Propheta. Quia elegit dominus[4] in sion:desiderauit ipsam in habitaculum† sibi. † hitacul°
14 Deus. Hęc requies mea usq; sempiternũ:hic sedebo, quia desideraui eam.
15 Cibum eius benedicendo benedicam:mendicos eius saturabo pane.
16 Et sacerdotes eius induam salute:& gratiosi eius laudando laudabunt.
17 Ibi germinare faciam cornu dauidi:ordinaui lucernam christo meo.
dauidē
18 Inimicos eius induam confusione:& super ipsum florebit corona eius.

TItulus est. Canticum graduum. De quo vt supra.
Materia psalmi est vt dispositioni dauidis de quieto loco arcæ domini diuina quæ successit largitas impleatur. Hanc esse materiam psalmi facile patet. nam in principio ponitur supplicatio cũ voto dauidis de loco arcæ dei & accessu ad ducendam arcã dei in sion, dicendo ecce audiuimus eã &c̃. Et postea subiunguntur duæ largissimę diuinæ promissiones. Altera de domo dauidis: altera de sion. Vnde patet hanc esse ad literam materiam psalmi.

SVMMARIVM EST.

David proferens propriam humilitatem & solicitam religionem circa inueniendum locum perpetuę quietis arcę domini, petit a deo gratiam. & refert gratiam tum promissi mesiæ ex suo semine:tum promissorum filiorum in sede regia semper, si seruauerint legem domini:tum electionis templi in sion cum diuina cura alimentorum &c̃. tum firmatę sedis regiæ in sion:tum augendę ibidem coronæ propriæ cum confusione inimicorum.
Personę loquentes sunt propheta, deus & dauid:non curando nunc an idem sit dauid & propheta actor psalmi.

REcordare. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuam materiæ, & executiuam, ibi qui iurauit. Proponit vnam supplicationem multas partes comprehendentem:dum petit a deo vt recordetur omnem ipsius dauidis deiectionem, tam iniustã tempore saulis, q̃ religiosam in deductio-

ne arcæ domini.propter quam michol despexit & reprehendit eum .¶ Vbi aduerte ꝙ recordari non sumitur hic pro reducere ad memoriam,quod est proprium eius significatum:sed sumitur pro retributione/iuxta vsitatum loquendi modum.Et hoc denotat casus datiuus dauidi:acsi aperte dixisset. retribue dauidi omnem &c.

¶ Qui iurauit dño. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractatur illa particula/omnē humilitatem eius.Secundo illa/recordare dñe/ibi iurauit dñs.¶ Cōmemorat itaqꝫ humilitatem dauidis ex illius forma:scilicet religione solicita erga locū quietum arcæ dei/tali ordine.Nam primo votū/deinde rō vouendi/& tertio deductio describit̄.Qui/dauid,iurauit domino:vouit/vinculo iuramenti addidit vinculū voti vtpote maius,forti iacob.Iacob nomē est hic patriarchę:& ē casus genitiui. Appellaturqꝫ deus fortis iacobi,eo ꝙ ab ipso iacob veneratus est vt fortis/vt omnipotens:vt patet gene.46.Et exo.6.dicit dominus ad moysen.ego dñs apparui iacob/isaac & abrahā in deo oīpotente. Et nominat deū relatiue ad iacob ꝓpter imitationem ipsius iacob in voto circa domum & cultū dei.Legit̄.n.gene. 28.ꝙ iacob visa scala a terra vsqꝫ ad cœlū/vtrunqꝫ vouit:& cultū scilicet & domum dei.erit mihi dñs in deū,& lapis iste vocabit̄ domus dei.Et fidem ꝓbendo traditis a senioribus(scilicet ꝙ locus ille in quo iacob vidit scalam est illemet locus in quo postea ędificatum est tēplū domini) adiungitur alia rō ꝙ ideo vouit deo forti iacob,quia intendebat locare arcam domini in loco quem iacob prædixerat vocandum domum dei.¶ Aduerte hic multas res gestas hoc psalmo explicari quę nō legunt̄ alibi in sacra scriptura.Quorum primum est iuramentum & votū dauidis de inueniendo loco arcę domini.

Si introibo. Vox ista dauidis est/explicans votum quo ad materiam. Si introibo in tentorium domus meæ:hoc est si ædificauero prius mihi domum.ædificationem siquidem domus propriæ ab introitu descripsit:quia primum quod in ædificata domo fit/est intrare in illam.Si ascendam super stratum accubituum meorum:hoc est priusq̄ quiescam securus ab inimicis.a frequentia enim accubitus quietam securitatem congrue significauit.Si dabo somnum oculis meis,palpebris meis dormitationem:hoc est si negligens fuero/si non summa vigilantia vtar.per exclusionem nanqꝫ tam dormitionis q̄ dormitationis/congruissime significatur summa vigilantia.Donec inueniam locum domino. Vbi colligendo dicta/apparet ꝙ vouit dauid se inuenturum locum domino(hoc est locum pro quiete arcæ domini)anteq̄ ædificaret domum propriā/anteq̄ securus quiesceret ab inimicis/& cum summa vigilantia.Quia.n.illæ duę primæ cōditiones multū prorogari potuissent,vt celeritas oīno significaretur/adiuncta est summa vigilantia.Et vere oēs cōditiones adimpletas esse testat̄ historia secundi libri regum.Dauid enim q̄primum factus fuit rex israel/accępit hierusalem ad hunc effectum:& cum assensu populi deduxit arcam dñi in sion,vt ibi perpetuo quiesceret. q̄uis postea(vt dicetur)diuina reuelatione ei facta quieuerit in superiori parte eiusdem montis sion,in qua ædificatum est templum.¶ Habitacula forti iacob.Non solum vouit inuenire locum domino.i.pro arca dei,sed etiam pro ministris eius.oportebat enim ministros diuini cultus multos ibi manere.¶ Aduerte hic iungendo dicta ꝙ vouere donec inueniam locum/attestatur affectui inquisitiuo loci inueniendi : ꝙ scilicet desiderabat dauid inuenire locum illum monstratum patriarchæ iacob.Et quoniam audierat ꝙ in hierusalem erat locus ille,ideo q̄primum potuit dedit operam ad habendum locum illum,in cuius monte sion locaret arcam dei.

Ecce audiuimus.Reddit rationem voti sui,tum ex varia mutatione locorum/tum ex futura cōmoditate.Et mutationem quidem locorum arcæ domini/describit a primo & vltimo locis. Ecce audiuimus illam/arcam,in ephrata:hoc est in sorte ephraim in silo.hic enim est primus locus in quo stabilita fuit arca dei in terra promissionis tempore iosue:vt patet iosue.18.Vnde & significantius dicit audiuimus & non dicit vidimus:quia anteq̄ natus esset dauid/desiit arca domini esse in silo.vt patet ex eo ꝙ tempore heli sacerdotis arca dei portata in exercitum/capta fuit a philisteis : & nusq̄ legitur iterum translata in silo.¶ Inuenimus eam in campis nemoris:hoc est in gabaa/seu colle cariathiarim/seu cariathiarim:his enim tribus nominibus nominatus iuenitur locus ille vbi dauid inuenit arcam quando transtulit eam.vt patet ex eo ꝙ domus aminadab(ex qua cōstat dauidem transtulisse arcam domini).1.reg.7.&.2.reg.6.describitur in gabaa:& eadem domus.1. parali.13.describitur in colle cariathiarim:& ibidem nihilominus dicitur vt abduceret arcam dei de cariathiarim.Vnde videtur ꝙ locus ille in quo erat arca erat suburbanus ciuitatis cariathiarim.quæ vt dicitur iosue.15.erat vrbs syluarum : & erat collis vocatus gabaa. Et propterea varie nominatus est modo collis / modo gabaa:& in hoc psalmo nominatur ab agris nemoris. intendit enim per agros nemoris territorium cariathiarim quæ erat ciuitas syluarum. Et intendit per hanc diuersitatem locorum occasionem sibi datam vouendi : quia indignum videbatur vt arca dei vagaretur.& propterea adduxit hanc varietatem cum aduerbio ecce/demonstrando tantam indignitatem.Acsi aperte diceret.ecce in promptu est ratio voti mei:scilicet vagatio arcæ dei. Vnde &.1.parali.13.dauid proposuit in consilio deducendi arcam in sion pro ratione.quia non requisiuimus eam (arcam scilicet) in diebus saul ; hoc est

quia non quęſiuimus in toto tempore regni ſaulis locare eam in loco honorabili ac ſtabili vt decet, ſed adhuc perſeuerat huiuſmodi indignitas.

Introibimus in habitacula eius. Proſequit̃ alterã rõnem ex futura commoditate. Dum arca dei per varia transferret̃ loca, erat minor cõmoditas populo cõcurrendi ad adorandum. & erat minor commoditas miniſtrorum debentium manere circa arcam dei: qm̃ incertis exiſtẽtibus locis/ nõ poterãt fieri fixa habitacula miniſtrorum: & populum oportebat nũc huc nunc illuc dirigere greſſus ſuos. & rurſus diuerſo exiſtente loco arcę & loco altaris holocauſtorum (nam illud remanſerat in excelſo gabaon in ſilo: vt patet. 1. parali. 21.) oportebat populũ ad diuerſa loca ire. Quæ omnia incõmoda defutura erant fixa arca in certo loco: vt rei probauit euentus. Quia hæc enim vitabunt̃ incõmoda, dicit. ĩtroibimus in habitacula eius. Pluraliter dicit habitacula: ad cõprehendendũ cõmoditatem domus dei & atriorũ & domorum pro miniſtris. Propter qđ non dixit introibo ſed introibimus: ſignificans cõmunem hominum cuiuſqꝫ ordinis futuram cõmoditatem. ¶ Curuabimus nos ſcabello pedum eius/ hoc eſt arcę dei. quę ſic erat diſpoſita vt ſcabelli ſuppedanei officio fungeretur/ ſi ſuper tabellam ſuſtentatam a cherubinis aliquis ſediſſet: vt moyſes intelligendum voluit deum ſedere.

Surge domine. Deſcripto voto & rõne vouẽdi, deſcribitur deuota deductio arcę ex agris ſyluarum: quæ ſcribit̃. 2. reg. 6. & 1. parali. 13. Et imitatus moyſen (dicẽtem qñ mouebatur arca dei in deſerto/ exurgat deus) ait. Surge domine (rogantis eſt more humano vt a loco in quo hactenus manſit ſurgat) in requiẽ tuã/ veni ad locum quietis perennis vt nõ vltra vageris, tu & arca fortitudinis tuę. Non ſufficit dauidi vt arca portetur ſicut portantur arcę ligneæ, ſed petit vt ip̃e deus ad ſimilitudinem ſurgentis ſe habeat: hoc eſt placidus veniat ſua ſponte ſimul cũ arca. Quã appellat fortitudinis diuinę, quia per eã diuinæ potentiæ opera effecta ſunt: vt manifeſte patuit in retroceſſione iordanis, & in tot mirabilibus effectis apud philiſtęos.

Sacerdotes tui. Ex hoc loco apparet ꝙ dauid ad literã loquit̃ de cõſummatione deductionis: qñ ſcilicet arca dñi ex domo obededon trãſlata eſt in ſion. Nã ſm hiſtoriã deductio arcę ex agris ſyluaꝝ non fuit vnica deductione cõſummata, ſed intercępta fuit ꝓpter mortẽ ozę: & poſuerũt tunc arcã in domo obededon: poſt tres aũt menſes cõſummauerũt deductionem arcę ad ſion. Et qm̃ cã irę dei contra ozã fuit irreuerentia quã ſacerdotes exhibuerunt arcę dñi, in hoc ꝙ non portauerunt eam humeris ſuis leuitę vt ꝑcęperat moyſes/ ſed duxerũt eã ſuꝑ plauſtrũ (vt clare hanc rõnem explicat ipſe dauid. 1. parali. 15. diſponens vt in cõſummatione deductionis/ ſcilicet ex domo obededon vſqꝫ ad ſion/ ſanctificati leuitę portarent arcam dei) propter hmõi inquã ſanctificationẽ & reuerentiã prius ignorãter omiſſam/ quantũ erat ex parte dauidis, dicit. Sacerdotes tui/ cõuenientes ad tranſlationẽ, induẽt iuſtitiam/ legis/ venient vndiqꝫ obſeruantes iuſtitiam legis. Similitudo enim indumenti plenã obſeruationẽ legalis iuſtitię ſignificat: ſicut indumentũ circunquaqꝫ operit. Et gratioſi tui laudabunt/ cantando & cãtabunt laudando. Et eſt ſermo de gratioſis actiue: hoc eſt hoĩes nõ quicunqꝫ, ſed grõſi tui/ benigne donãtes ꝓpter. Et ĩtẽdit deſcribere iuſtos ab opibus miſericordię. Et hoc ꝗa nõ eſt ſpecioſa laus in ore pctõris. Vbi vides duplicẽ ꝓuiſionẽ: & ſacerdotũ ad obſeruãtiã legis, & iuſtoꝝ ad officium laudandi.

Propter dauid ſeruum tuũ, ne fac reuerti facies chriſti tui. Deſcriptis diſpoſitionibus officiorũ deducentiũ arcam, apponit̃ ſupplicatio ne iterum accidat reuerſio regis abſqꝫ cõſummata deductione arcę. Fecit enim deus occidẽdo ozã, reuerti faciẽ chri ſui dauidis abſqꝫ arca deducta in ſion. Et proterea veritus ne ſimile ꝗd accidat, petit. ne fac reuerti facies chri tui/ ẽt iſta vice. ¶ Et apponit huic ſupplicationi cãm. ꝓpter dauid ſeruũ tuũ. Quod põt dupliciter intelligi. Primo referendo ad merita dauidis. acſi dixiſſet ꝓpter merita dauidis ſerui tui. Et iuxta hunc ſenſum/ meritũ dauidis ꝑfert̃ vnctioni regię. Acſi aperte diceret. ꝓpter meritũ perſonę dauidis nõ cõfundas iterum faciẽ regis tui quem tu vnxiſti. Secũdo referẽdo ad diuinã electionẽ perſonę dauidis. Et tunc eſt ſenſus. ꝓpter dauidẽ electũ a te in ſeruũ tuũ, ne cõfundas faciẽ eiuſdẽ vncti tui in regẽ. Et hic ſenſus magis q̃drat lr̃ę, cuius autor eſt ip̃e dauid. nã ſic apponit ſupplicationi cãm ex parte ipſius dei: & explicat quod in principio pſalmi propoſuit recordare domine dauidi. Et eſt locus ſatis efficax: vt deus quia elegit ipſum dauidem in ſeruũ ſuũ & vnxit ipſum in regem, non confundat iterum ipſum.

Iurauit dominus. Tractatur hic illa particula/ recordare dñe: ſubiungendo exaltationem magnam quã deus ꝓmiſit dauidi. tum quo ad ꝑpetuitatem regni: tum quo ad locum ſion, quæ erat ciuitas dauidis. Vbi nota ꝙ deſcripta deductione arcę in montẽ ſion, deſcribit̃ cõſequenter ſm hiſtoriã tum diuina promiſſio de ꝑpetuitate regni dauidis, tum diuina electio ſion. nam ad literã res iſtę geſtę ſunt poſt deductionẽ arcę in ſion. ¶ Iurauit dñs. Hoc iuramentũ eſt aliud qđ non legit̃ alibi in libris hiſtorialibus ſacrę ſcripturę. In viſione nanqꝫ nathan prophetę ex parte dei ſcripta. 2. reg. 7. & 1. parali. 17. nulla mentio fit iuramenti diuini. Significat aũt iuramẽtũ diuinum immutabilitatem euentus: ꝙ ſcilicet ſic erit vt iurat futurum. Et non auertetur ab ea/ veritate/ non reuocabit facere quod dixit. de fructu ventris tui ponam in ſede tibi. Duplex poteſt eſſe ſenſus huius literæ. Primus vt promittatur aſſertiue fructum ventris dauidis regnaturum indeterminate/ hoc eſt non determinando quanto tempore: &

postea subiungatur sub conditione ꝙ tempore æterno semen dauid regnaturum est/si tamen seruauerit legem dei. Alter sensus est vt promittatur assertiue mesias fructus ventris dauidis regnaturus:& postea sub conditione promittatur ꝙ filii dauidis vsq ad mesiam regnaturi sunt/si seruauerit legem dei. Hic sensus magis quadrat iuramento diuino præposito,& cõmuni intelligentiæ qua in hoc textu intelligitur significata promissio mesiæ facta dauidi. ¶ De fructu ventris tui. Sermo dei est ad dauidem: & more hebraico prolem appellat fructum ventris. Quis enim ſm nostram consuetudinem fructum ventris proprie relatiue ad matrem dicamus,hebrea tamen lingua etiam relatiue ad patrem fructum ventris appellat: vt clare patet.2.reg.16.dicente dauide de absalon. ecce filius meus qui egressus est de vtero meo quærit animam meam. Ponam in sede tibi: hoc est ponã in sede regni,tibi/hoc est propter te.i.propter promissionem tibi factam/propter electionem tui a me factam. Vnde & angelus annuncians beatę virgini/dixit.dabit ei dominus deus sedem dauid patris eius.

Si custodient filii tui pactum meum.(Siue initum cum abraham de circuncisione/siue cum populo israel in deserto de cultu meo intelligas)& testificationem meam/hoc est legẽ meæ voluntatis meorumq̧ pręceptorum,hanc docebo eos/hoc est hanc quam docebo eos. Et futurum docebo/continuationem doctrinę per prophetas significat. vel refertur ad præteritum pactum: quia lex subsecuta est pactum.& ordo consecutionis per futurum significatur. Etiam filii eorum. Posito antecedente conditionalis/ponitur cõsequens.etiam filii eorum vsq æternum sedebunt in sede tibi. Vbi clare vides sub conditione promissam perpetuitatem regni filiis/proculdubio vsq ad mesiam: quoniam de illo absq vlla conditione constat ꝙ regnabit in domo iacob in æternum. Et videmus hanc conditionalem merito fuisse appositam: quoniam filii dauidis vsq ad sedechiam tantummodo regnauerunt: ille enim fuit vltimus rex ex progenie dauidis vsq ad mesiam. quia enim non custodierunt pactum domini nec seruauerunt legem eius,abiecti sunt a regno.

Quoniã elegit dominus in sion. Descripta exaltatione dauidis in semine eius,subiungitur exaltatio eiusdem quo ad sion. Aduerte hic ꝙ propheta non dicit/elegit dominus sion,sed in sion: quia ad literam loquitur de electione mõtis moria/qui erat superior pars montis sion.& singulariter de electione arez quę quõdam fuit ornan iebusei: in qua dauid obtulit holocaustum ad placandum deum pro peste. Ille siquidem locus tunc reuelatus est dauidi ꝙ esset locus domus dei: vt.2.parali.3.dicitur. & clarius apparet si dicta ibi conferantur cum dictis.1.parali.21.& principio.22. Ibi enim expresse dicitur tẽplum ædificatum in loco monstrato dauidi:& hic dauid dicit hęc est domus dei. Vnde etiam conicitur dauidem affirmasse ꝙ ille locus erat domus dei de quo iacob dixerat.& lapis iste vocabitur domus dei. Electio itaq diuina loci illius in ambitu sion monstrata dauidi quum sacrificauit pro peste/hic ad literam significatur: quæ olim fuerat monstrata iacob patriarchæ. ¶ Desiderauit ipsam in habitaculum sibi. Aperte explicat ad quid elegit in sion: quia desiderauit ipsam in habitaculum sibi: hoc est in locum domus suæ.

Hęc requies mea. Verba sunt dei,explicantis ꝙ non ita elegit habitare in sion quemadmodum habitauit in silo. vbi licet habitauerit trecentis annis,habitauit tamen mobiliter: quia non habuit ibi fixam domum,sed tabernaculum mobile. In sion autem elegit habitare in æternum/habẽdo ibi fixam domum. Et ad hoc explicandum introducitur deus dicens. Hæc requies mea vsq sempiternum: hic sedebo/quiescam,quia desideraui(hoc est ad similitudinem desiderãtis diu est ꝙ volui)eam: vtpote a tẽpore iacob,quum ostendit ei scalam per quam angeli dei descendebant & ascendebant. ex tunc enim dixit iacob/hic domus dei est. Quod autem dicit sempiternum/itellige sine vlteriori mutatione:& nõ ꝙ locus ille esset locus diuini cultus in æternum. Vel sub aliis verbis/æternum distribuit pro omni tpe figuralis cultus: hoc est status veteris testamenti. Adueniente siquidem mesia finita est illa sempiternitas: dicente ipso ioan.4.veniet hora quãdo neq in monte hoc neq hierosolymis adorabitis p̃rem.

Cibum eius benedicendo benedicam. Diuina largitas in sion describitur quantum ad prouisionẽ victus ministrorum: hoc est leuiticę tribus & aliorum seruitorum. Cibum eius/scilicet sion loci domus meæ. Et cibũ appellat decimas & oblationes ex quibus viuebãt ministri diuini cultus. Benedicẽdo benedicã: hoc est multiplicabo. Hic est cibus de quo scribit mala.3.inferte oẽm decimationẽ in horreum meum,& sit cibus in domo mea. Et vsq adeo multiplicabo ꝙ mendicos eius saturabo pane: hoc est vt habeant non solũ ad sacietatem propriam,sed ẽt ad erogandũ vsq ad saturitatẽ mendicoꝝ. Et intẽdit per hoc spãlem suã curã quo ad tẽporalia de suis ministris/tanq̃ de familia domus proprię. ¶ Et sacerdotes eius induam salute/nõ solũ curã habebo de victu sed de salute aĩę & corporis sacerdotũ. ideo enĩ induam: quia quasi vestimentum dabo eis salutem vndiquaq. Et gratiosi eius laudãdo laudabũt. Gratiosi actiue/ab operibus misericordię iustiores describuntur sub spãli cura dei ad officium laudandi deum. Et describuntur laudando laudabunt/ad cõmendandum modum laudandi: ꝙ scilicet per modũ laudantiũ(cũ gaudio/prompte/hilariter/deuote &c̃.)laudabunt.

Ibi germinare faciam. Inter priuilegia sion cõputat deus successionẽ regiam dauidici seminis in illo loco/tanq̃ in loco sedis regię. Ita ꝙ supius successionẽ regiam promisit: hic autem promittit locum

sedis regię successionis. ¶ Ibi, in sion, germinare, multiplicari successiue, faciam cornu, potestatem regiam, dauidi: ordinaui lucernam christo meo. Ratio dicti priuilegii redditur: quia ibi ordinaui lucernam, ad similitudinem vasculi lucentis regiam sedem, christo meo, vncto meo dauidi. Vnde in succedentibus historiis pluries scribitur quod deus seruabat reges descendentes ex dauide, vt relinqueret lucernam dauidi. ¶ Et apte lucernę nomen congruit succedentibus regibus post salomonem: quoniam oẽs fuerũt parui reges, ad similitudinem lucernarum clarę quidem sed paruę lucis.

Inimicos eius, dauidis, induam confusione, vndique confundam. Et hoc etiam intellige ex sion: quoniam ex cultu diuino in sion confundere promittit deus inimicos dauidis. Quod tẽpore dauidis adimpletum esse constat. Et tẽpore seminis eius cõfidentis in deo: vt patet de abia, asa, iosaphath, & ezechia. Solus nanque iosias videtur inter reges iustos succubuisse inimicis. Et hoc ideo quia non consuluit dominũ in illo bello: tanquam in hoc degenerauerit a dauide. ¶ Et super ipsum florebit corona eius. Hoc ad literam de ipso dauide verificatum est. floruit siquidem corona regni eius valde: quoniam propagauit imperium coronæ suę super multa regna vsque euphraten. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum graduum. CXXXII.

Ecce quam bonum & quam iucundum: habitare fratres in unum.
Sicut unguentũ in capite: quod descendit in barbam, barbam aaron.
Quod descendit in oram uestimenti eius: sicut ros hermon qui descendit in montem sion.
Quoniã illic mandauit dominus benedictionem & uitam usque in seculũ.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Canticum graduum dauidi. CXXXIII.

1 Propheta. Ecce quam bonum & quam iucundum: sedere fratres etiam simul.
2 Sicut oleum bonum super caput, descendens super barbã barbã aaron: quod descendens est super os uestimentorum eius.
3 Sicut ros hermon, qui descendens est super montes sion: quoniam ibi pręcępit dominus [4] benedictionem uitas usque ęternum.

Titulus est. Canticum graduum dauidi. De quo vt supra.
¶ Materia psalmi est vnitas populi israel: vt clare psalmus prę se fert.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Laudat dauid vnitatẽ populi a bonitate, a iucunditate, & a diuina benedictione.
¶ Persona loquens propheta est.

Ecce quam bonum. Diuidit psalmus in partes duas: propositiuam materię, & executiuam, ibi sicut oleum. ¶ Proponit bonum & iucundum esse quiescere simul fratres. Ecce, demonstrantis factum est. Dauid siquidem. 7. annis quibus regnauerat in hebron super tribum iuda, expertus fuerat quam malũ & quam molestum esset populũ israel esse diuisum: sub duobus scilicet esse regibus. Et propterea postquam populus totus vnitus est sub vno rege (ipso scilicet dauide) demonstrat ab effectu, ab experientia, quam bonum, vtile, & quam iucundum, ad hilaritatem & gaudium populi, est sedere, quiescere, fratres (vtpote oẽs filios israel) etiam simul, hoc est sub vno rege vnitos: vt sicut sunt fratres ita etiam sint simul.

¶ Sicut oleum bonum. Incipit pars executiua tali ordine. Primo declaratur illa particula, iucundum. Secundo illa, bonum, ibi sicut ros. Tertio illa, fratres etiã simul, ibi quoniam ibi. ¶ Declarat iucũditatem vnitatis populi a similitudine iucunditatis quæ erat in vnctione summi sacerdotis. quum enim vngebatur summus sacerdos, magna erat iucunditas populi, sicut modo quum coronatur summus pontifex. ¶ Sicut oleum bonum super caput, descendens super barbã barbam aaron. Describit iucunditatem a ritu vnctionis. vngebatur enim (vt dicitur) in capite, descendendo vsque ad barbam. & ad exaggerationẽ excellentiæ fit repetitio barbę. Quod descendens, est, super os vestimentorum eius. Hæc litera sonat oleum effusum super caput aaron descendere in barbam, & redundare in superiorem partem vestium sacerdotalium: quę vocatur os vestimentorũ. Exo. 29. & leui. 8. describitur consecratio aaron quantum ad oleum dupliciter: scilicet in capite per modum effusionis, & in vestibus per modũ aspersionis: nihilque dicitur de barba aut ore vestiũ. Vnde iungendo hęc cum illis, apparet quod abundantia effusi olei significet, ex diffusione eius in barbã & os vestimentorũ. ¶ Aduerte quod licet superficies literæ significet iucunditatem vnctionis summi sacerdotis: intentus tamen sensus est quod sicut grata & iucunda est populo vnitas summi sacerdotis, ita grata & iucunda est vnitas regis. Ita quod laudando suadet vnitatem populi sub vno rege sicut gaudet vnitate summi sacerdotis.

Sicut ros hermon. Tractatur illa particula, q̃ bonum, ex similitudine vtilitatis roris communis hermon & montibus sion. ¶ Quantū ad historiam aduerte ꝙ hermon est mons magnus trās iordanem, cuius meminit moyses deute. 3. dicens. tulimusq; terram de manu duoꝶ regum amorręorum qui erāt trans iordanem a torrēte arnon vsq; ad montē hermon: quem sidonii sirion vocant & amorręi sanir. Montes autem sion appellantur mōtes circa hierusalem: de quibus in alio psalmo. montes in circuitu eius. Per montē ergo hermon & montes sion, intendit vniuersam terram populi israel, describēs illam a monte trans iordanem & a montibus ciuitatis regię cis iordanem. Describiturq; ros hermon descē dens in montes sion, non ꝙ ros migret de illo monte in istos: sed quia mons ille celsior est, ideo extensio per modum descendentis ab illo monte describitur. Et intendit ꝙ sicut ros communis hermoni & montibus sion tanq̃ inde ad istos descendat, bonus est ad vtilitatē & vegetationē eorum quę nascuntur, ita vnitas populi bona est. Hic est sensus superficialis. Sed intentus sensus est ꝙ sicut cōmunicant partes terrę in vno rore (hoc est in vna complexione seu dispositione aeris. quā describit ex hoc ꝙ quādo cadit ros in vna parte cadit etiā in altera: ita ꝙ vnitas roris cōmunis monti hermon & montibus sion affertur vt signū vnitatis aeris) ita habitatores cōmunicare debent sub vno capite. Et intēdit ad literam ꝙ nō solū vnitas summi sacerdotis quę est ex lege, sed etiā naturalis vnitas complexionis aeris in qua cōmunicāt partes terrę vltra & citra iordanem, suadet vnitatē populi sub vno rege: vt sicut sunt sub vno rore ita sint sub vno rege.

Quoniam ibi p̄cępit. Tractatur vltima particula, fratres etiam simul, ex causa diuinę ordinationis: quia scilicet dominus benedictionē vitalē dedit filiis israel in vnitate populi. Vt enim patet deute. 28. diuinę benedictiones dantur filiis israel vt vni populo. ¶ Quoniā ibi, in vnitate fratrū filiorum israel, pręcępit dominus benedictionē appositiue vitas, quia benedictiones sunt vitam conferētes, vsq; ęternum, per successionē generationum. Et intendit per hęc ad literam, laudando suadere bonitatem & iucunditatem vnitatis populi sub vno rege, ex vnitate summi sacerdotis, ex vnitate dispositionis aeris citra & vltra iordanē, & ex diuina ordinatione qua p̄misit vitales bn̄dictiones populo in vnitate. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticū graduū. CXXXIII.

Ecce nunc benedicite dominum: omnes serui domini.
Qui statis in domo domini: in atriis domus dei nostri.
In noctibus extollite manus uestras in sancta: & benedicite dominum.
Benedicat te dominus ex sion: qui fecit cœlum & terram.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Canticum graduum. CXXXIIII.

1 Propheta. Ecce benedicite dominum [edificatis habitaculis] omnes serui domini: qui [estis] stantes in domo domini, in noctibus.

2 Leuate manus uestras sanctitati [versus sanctitatē]: & benedicite dominum.

3 Benedicet te dominus [vniuersum] ex sion: factor cœlorum & terrę.

Titulus est. Canticum graduum. De quo vt supra.
¶ Materia psalmi est inuitatio ministrorum morantium in domo domini ad orandum in nocte in sanctuario. Et hoc est etiam summarium.
¶ Persona loquens propheta est.

Ecce benedicite. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materiæ, & executiuā, ibi leuate. ¶ Proponit cōmoditatem iam oblatam orandi nocte in sanctuario ministris morantibus ibi. Ecce, demonstrat tempus ędificatorū habitaculoꝶ pro ministris qui debebant habitare circa domum domini (& demōstrat hoc ad differētiam tēporum præteritorum quibus non aderant istę cōmoditates) benedicite dominum, benedictione laudis, in noctibus, singulis, oēs serui domini, addicti seruitio diuini cultus: qui stantes in domo domini, ad differentiam aliorum de tribu leui morantium alibi. Sicut enim hodie canonici habentes habitacula in claustro adherente ecclesię, habent cōmoditatem dicendi matutinas nocturno tempore, habitantes autem alibi excusantur a tali onere nocturno tempore, ita tunc sacerdotibus & leuitis habitantibus iuxta domum domini incumbebat ex officio seu deuotione laudare deum in nocte in domo dn̄i. ¶ Nec refert ad propositum an per hebdomadam mutarentur huiusmodi ministri, aut quouis alio modo vicissitudines haberent.

¶ Leuate manus vestras. Incipit hic pars executiua, tria explicans. Primo locū orationis. Leuate manus vestras sanctitati. Sanctitas appellatur deus sedens super cherubim in sanctosanctorum. Nec

dicit ite ad sanctitatem (quoniam solus pontifex ingrediebatur sanctũsanctorum) sed leuate manus vestras versus sanctitatẽ.hoc enim signo exteriori significat orationem. Hunc siquidem orandi modũ tunc consuetum fuisse/ex pluribus textibus colligi potest.Et per hoc intendit orationis locum:scilicet in domo domini,in qua leuabantur manus versus propitiatorium.Et benedicite dominum. Repetit exequendo officium quod proposuerat:vt non solum orent sed laudent deum.¶ Benedicet te. Tertiũ quod explicat est fructus:vt ex fructu percipiendo moueantur ad orandum & laudandum. Benedicet te dominus ex sion.Quum debuisset dicere quia benedicet vos dominus ex sion/dixit quia benedicet te:ad commendandam vnitatem.adunat enim sub pronomine te/non solum ipsos orantes & benedicentes deum:sed omnes in quorum persona ipsi benedicunt deum.Est siquidem sensus. Leuate manus vestras & benedicite:quia dominus factor cœlorum & terræ benedicet vniuersum te(hoc est oẽs quorum personam agitis tanq̃ vnum)ex sion/ex loco cultus sui:hoc est ex merito & officio cultus qui exhibetur ei in sion.¶ Vbi reddit rationem benedictionis ex fructu:quia vobis benedicẽtibus dominum/dominus benedicet omnes.& rationem loci ex loco:quia vobis leuãtibus manus in domo dñi versus sanctitatem/dñs factor cœlorum & terræ dignabit̃ benedicere ex loco sion in quo erat domus dñi.Amẽ.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Halelu iah. CXXXIIII.

Laudate nomen domini:laudate serui dominum.
Qui statis in domo domini:in atriis domus dei nostri.
Laudate dominum quia bonus dñs:psallite nomini eius quoniã suaue.
Quoniam iacob elegit sibi dominus:israel in possessionem sibi.
Quia ego cognoui q̃ magnus est dñs:& deus noster prę oĩbus diis.
Omnia quęcunq; uoluit dñs fecit:in cœlo & in terra,in mari & in oĩbus abyssis.
Educens nubes ab extremo terrę:fulgura in pluuiam fecit.
Qui producit uentos de thesauris suis: qui percussit primogenita ægypti ab homine usq; ad pecus.
Et misit signa & prodigia in medio tui ęgypte:in pharaonẽ & in omnes seruos eius.
Qui percussit gentes multas:& occidit reges fortes.
Seon regem amorręorum & og regem basan:& omnia regna chanaan.
Et dedit terram eorum hęreditatem:hęreditatem israel populo suo.
Dñe nomen tuũ in ęternũ:dñe memoriale tuum in generatione & generatione.
Quia iudicabit dominus populum suum:& in seruis suis deprecabitur.
Simulachra gentium argentum & aurum:opera manuum hominum.
Os habent & non loquentur:oculos habent & non uidebunt.
Aures habent & non audient:neq; enim est spiritus in ore ipsorum.
Similes illis fiant qui faciunt ea:& omnes qui confidunt in eis.
Domus israel benedicite domino:domus aaron benedicite domino.
Domus leui benedicite domino:qui timetis dominũ benedicite domino.
Benedictus dominus ex sion:qui habitat in hierusalem.

¶ IVXTA HEBRÆVM. CXXXV.

1 Propheta. Laudate deum/laudate nomen domini[4]:laudate serui dñi[4].
2 Qui existentes [estis] in domo domini[4]:in atriis domus dei nostri.
3 Laudate dominum/quoniam bonus dominus[4]:cantate nomini eius/quoniã suaue [est].
4 Quoniam iacob elegit sibi dominus:israel in dilectum suum †. † dilecto suo
5 Quia ego sciui q̃ magnus [est] dominus[4]:& dominus noster prę omnibus diis.
6 Oĩa quę uoluit dñs[4] fecit:in cœlis & in terra/in maribus & omnibus abyssis.
7 Faciens ascendere nubes de finibus terræ:coruscationes pluuię fecit/educens uentum de thesauris suis.

8 Qui percussit primogenita ægypti:ab homine usq; bestiam.

o

9 Misit signa & miracula in medio tui ægypte:in pharaone & in cunctis seruis eius.

10 Qui percussit gentes multas:& occidit reges fortes.

da. da. da.

11 Sichon regem amorręorum & og regem basan:& oia regna chanaan.

12 Et dedit terram eorum hęreditatem:hæreditatem israel populo suo.

13 Domine[4] nomen tuum æterno:domine[4] memoria tui generationi & generationi.

14 Quia iudicabit dominus[4] populum suum:& super seruos suos placabitur.

hois

15 Simulachra gentium argentum & aurum:opus manuum adam.

16 Os eis,& non loquentur:oculi eis,& non uidebunt.

17 Aures eis,& non audient:etiam non est spiritus in ore eorum.

simulachra et est

18 Sicut ipsa erunt facientes ea: omnis qui confidens in eis.

19 Domus israel benedicite dominum[4]:domus aaron benedicite dominum[4].

20 Domus leui benedicite dominum[4]:timentes dominum[4] benedicite dominum[4].

21 Benedictus dominus[4] ex sion,habitans hierusalem:halelu iah.

Titulus nullus est.Sed halelu iah pro titulo vsurpatum/principium est psalmi.Ita ꝙ psalmus incipere debet laudate deum:alioquin diminuta inueniretur propositio psalmi . & in hebręo textu nulla apparet distinctio:sed eodem cōtextu scriptum est.Nec mirum si ab interpretibus omissa est hęc particula psalmi:quū etiā eadem particula(scilicet halelu iah)clare posita in fine psalmi omittat̃.

℄ Materia psalmi(vt ipse prę se fert)est monitio tū ministrorū tū concurrētiū ad templum,ad laudādum deum & nomē dei:quia deus est bonus/oīpotens/incōparabilis aliis diis,quia nomē eius est suaue/quia elegit populū israel ad cultū suum &c̃.Hæc oīa clare liquent in psalmo,pręter hoc quod diximus de templo:quod tñ ex psalmo insinuatur.tū ex eo ꝙ in principio psalmi mētio fit atrioꝝ domus dei:hęc.n.templū insinuat.ædificato siquidē tēplo facta dicunt̃ quattuor atria ante domū dei.Tum ex eo ꝙ in fine psalmi mentio fit dei iam habitantis hierusalem & laudati ex sion.hæc enim manifeste significant tempus quo deus colebatur in sion:& insinuant tempus templi ædificati quo iam deus habitator effectus erat hierusalē.¶ Vnde ad literam videt̃ iste psalmus editus ad monendum populū vt concurrentes ad templum nō existiment templū hoc sicut alia templa deorum,sed concurrāt ad laudandū deū cui dicatum est:quia ipse est bonus/omnipotēs/incomparabilis aliis diis &c̃.

℄ SVMMARIVM EST.

℄ Propheta monet omnes existentes in atriis domus dei,vt laudēt deum & nomen dei.deum quidē,quia bonus/omnipotens/incomparabilis cæteris diis/& elegit israel.nomen vero eius,quia suaue/ æternum/& memorabile in generatione & generatione.

℄ Persona loquens propheta est.

Laudate deū.Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuam materie,& executiuā/ibi laudate dominum.℄ Proponit duo:scilicet laudate deum/& laudate nomen domini.Quos autem alloquat̃ subiungit.Laudate serui domini:qui existētes/estis,in domo domini,hoc est in atriis domus dei nostri. Intra siquidem domum domini nulli existebant ad cantandum:& sacerdotes seu leuitę ingrediebant̃ ad panes propositionis ponendos & leuandos/ac thus incendendum &c̃.

℄ Laudate dominum.Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo assignant̃ in genere seu p capita cāę ꝑpositoꝝ.deinde singillatim ſm singulas cās fit executio explicatiua/ibi oīa quæ voluit.& ideo illucusq; differenda est distinctio totius textus.℄ Circa has cās aduerte ꝙ quū duo ꝑposita sint(.s.laudatę dñm & laudate nomē dñi)ꝑpheta respectu secūdi reddit vnā cām,dicēdo.cātate noī eius qm̃ suaue/est nomē eius.Respectu vero primi reddit quattuor cās.Prima reddit̃ dicēdo/laudate dñm qm̃ bonus dñs.Secūda.qm̃ dñs elegit sibi iacob,israel in dilectum suum.Tertia.quia ego sciui ꝙ magnus dominus.Quarta.& dominus noster præ omnibus diis.Et dicitur ꝙ dominus elegit sibi iacob,tum patriarcham/tum populum descendentem a iacob.Elegit inquam ex sua gratia/reiecto esau:& similiter populum descendentem ab eo/reiectis reliquis populis descendentibus ab abraham & isaac.Elegit autem sibi/deo/hoc est ad exhibendum cultum deo,israel in dilectū sibi.Et hoc quoq; verificatur tam de patriarcha q̃ de populo.Anteq̃ enim egrederētur de vtero matris dictum est.iacob dilexi,esau odio habui ad ro.9.ex mala.1.Et gene.25.ad rebeccam.duę sunt gentes in vtero tuo,& duo populi ex vētre tuo diuident̃:populusq; populum superabit,& maior seruiet minori.

¶ **Omnia quę voluit.** Hic incipit executioni mandare ambo propoſita ſm cauſas ſingulas. Et p̄io laudat deum ſm illam cauſam/quia ego ſciui ꝙ magnus dñs. Secũdo ſm illã/qm̃ iacob elegit ſibi dñs iſrael in dilectũ ſuũ/ibi q percuſſit primogenita ęgypti. Tertio alterã particulã (ſcilicet laudate nomen dñi) ſm illã cauſam/qm̃ ſuaue/ibi dñe nomen tuũ. Quarto redit ad primã particulã ſm illã cãm/& dñs noſter prę oĩbus diis/ibi ſimulachra gẽtiũ. Quinto tractat̃ illa ꝑticula/laudate ſerui dñi exiſtẽtes &c̃. ibi domus iſrael. ¶ Laudandus itaq; deus quia magnus dñs (nõ magnitudĩe molis ſed virtutis) declaratur ex oĩpotẽtia. Oĩa quæ voluit dñs fecit: tum in cœlis/tum in terra/tum in maribus/tum in omnibus abyſſis. ¶ Faciẽs aſcẽdere nubes. Explicatis in genere operibus dei in cœlis/terra & aquis, explicat tria opera in aere. Primũ. faciẽs aſcẽdere nubes de finibus/de extremitatibus, terræ: nubes. n. a ſuperficie terræ eleuantur. Coruſcationes pluuię fecit. Vbi duplex opus inculcat. ſ. coruſcationum & pluuię. & ordinem eoꝝ: quia coruſcationes terminantur ad pluuiã. Educens ventum de theſauris. Metaphorice venti educi dicuntur de theſauris: quia apparet ſenſui ꝙ venti tanq̃ reconditi alicubi/educãtur foras: ſicut etiam apparet ſenſui ꝙ ſol ſit quantitatis cubitalis. Secũdũ tamen veritatẽ ventus educitur de theſauris: hoc eſt de cõgregationibus ſuis partialibus. Sicut. n. flumen generatur ex congregatione partialiũ fontium, ita ventus ex congregatione partialium venticuloꝝ: qui generantur ex calido maiore ad mouendum & minore ad conſumendum: vt philoſophi tradunt. Et dixit hæc ad explicandum ꝙ deus q laudat̃ in tẽplo eſt deus actor naturæ. ideo. n. ipſum autorẽ horũ operũ (quæ pure naturalia/manifeſta/oĩbuſq; cõmunia ſunt) dixit, vt ipſum eſſe autorẽ naturę totius deſcriberet: ac ꝑ hoc oĩpotentem dñm.

Qui percuſſit primogenita. Subiungit laudandum deũ ex alia cauſa. ſ. q̃a elegit iacob ſibi & in dilectũ ſuũ. declarando hoc ab operibus quę fecit deus ꝓpter populũ iſrael ad hoc vt cultũ exhiberet deo/ & ad exequẽdũ effectũ dilectionis. Qui percuſſit primogenita ęgypti. Sũmarie colligit oĩa mirabilia opera dei in ęgypto pro eductione populi facta. ¶ Qui percuſſit gẽtes multas. Summarie quoq; colligit mirabilia dei opera facta in proſtrationibus eum amorręoꝝ tẽpore moyſi añ trãſitũ iordanis: tum oĩum regnoꝝ chanaan tẽpore ioſue &c̃. Vbi ſcito in textu hebręo datiui eẽ caſus ſichon/og/& regna, ſed conſtructio mutauit. ¶ Et dedit terrã eoꝝ. Hic eſt effectus dilectionis/quare dixit in dilectum ſuum. cui quaſi dilecto filio dedit terram chananęorum in hæreditatẽ. Ita ꝙ non ſolum dedit, ſed hæreditario iure dedit tanq̃ pater filio terram propriam in qua colendus eſſet.

Domine nomen tuũ. Explicatur altera particula (. ſ. laudate nomẽ dñi) ſm illã cauſam/quoniã ſuaue. Suaue ſiqdem explicatur nomen dñi omni tẽpori/dñe nomen tuũ ęterno: & memorabile omni tẽpori & oĩ memorię/dñe memoria tui generationi & generationi. ¶ Et ratio ſubdit̃. Quia iudicabit dñs populũ ſuũ, & ſup ſeruos ſuos placabit̃: hoc eſt quia deus puniẽdo populũ ſuũ nõ exterminabit illum, vt exterminauit gentes amorręas. Punitio nanq; ſignificat̃ dicendo/quia iudicabit dñs populũ ſuũ. Citra exterminiũ aũt ſignificat̃ dicẽdo. & ſuper ſeruos ſuos placabit̃: ſeu recõciliabitur/ſeu conſolationem accipiet. Et intendit per hoc ꝙ nomen domini & memoria eius perſeuerabit ſuaui cultu: quoniam ſuperuenientibus peccatis populi deus ipſe (non alius) puniet eos, ſic tamen ꝙ placabitur eiſdem.

Simulachra gentium. Laudandum deũ ex incompabilitate ad alios deos ſm aliam cauſam prius dictam (ſcilicet & dominus noſter prę omnibus diis/hoc eſt ſuper omnes deos incompabiliter) modo ſubiungit: declarando eorum conditiones, ꝙ ſunt aurũ & argentũ quo ad materiam / & ꝙ nullam habent operationem formę quã habent. ſ. oris/oculorum/aurium &c̃. Et demum cultores & factores eorũ dignos eſſe vt ſimiles illis fiant deſcribit.

Domus iſrael. Declarat illam particulã/laudate ſerui dñi &c̃. explicando qui ſint iſti ſerui dei exiſtentes in domo & in atriis. Explicat autem domum iſrael/hoc eſt vniuerſitatem populi, domum aaron ſũmi ſacerdotis, domum leui dicatã diuino cultui, & demum timentes dñm. ſiue ad exprimendam qualitatem requiſitam cuilibet dictarum domorum ad hoc vt idonei laudatores dei ſint: ſiue ad comprehẽdendum omnes cunctarum nationum timentes deũ. ¶ Benedictus dñs. Porrigit propheta qualitatẽ laudis: ꝙ ſcilicet debent laudare deum dicendo. Benedictus dominus ex ſion/ex cultu qui exhibetur ei in loco ſion, habitans hieruſalem: halelu iah/laudate deum. Et intendit per hoc ꝙ laudãtes deum profiteantur deum habitare hieruſalem ratione templi ſui in ſion: hoc eſt ꝙ deus elegit locum ſion in hieruſalem, vt coleretur ſolenni cultu & veneraretur nomen ſuum ibi. & non ꝙ deus ſm ſe habitet in hieruſalem aut in ſion: quoniam deus non habitat niſi in ſeipſo/ſibiipſi ſufficientiſſimo: quia ipſe eſt ſupereminenter omnia & pluſq̃ omnia. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Halelu iah. CXXXV.

COnfitemini domino: quoniam bonus, quoniam in ſęculum miſericordia eius.

Confitemini deo deorum: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Confitemini domino dominorum: quoniam in ſęculũ miſericordia eius.

Qui facit mirabilia magna ſolus:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Qui facit cœlos in intellectu:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Qui firmauit terram ſuper aquas:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Qui fecit luminaria magna:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Solem in poteſtatem diei:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Lunam & ſtellas in poteſtatem noctis:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Qui percuſſit ægyptum cum primogenitis eorum:quoniã ĩ ſęculum miſericordia eius.
Qui eduxit iſrael de medio eorum:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
In manu potenti & brachio excelſo:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Et eduxit iſrael per medium eius:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Et excuſſit pharaonem & uirtutem eius in mari rubro:quoniam in ſęculum miſericor
dia eius.
Qui traduxit populum ſuum per deſertum:quoniam in ſęculũ miſericordia eius.
Qui percuſſit reges magnos:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Et occidit reges fortes:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Seon regem amorręorum:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Et og regem baſan: quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Et dedit terram eorum hęreditatem:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Hęreditatem iſrael ſeruo ſuo:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Quia in humilitate noſtra memor fuit noſtri:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Et redemit nos ab inimicis noſtris:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Qui dat eſcam omni carni:quoniam in ſęculum miſericordia eius.
Confitemini deo cœli:quoniam in ſęculum miſericordia eius.

IVXTA HEBRÆVM. CXXXVI.

1 Propheta. Confitemini domino†:quoniam bonus,quoniã ęterno gratia eius.
2 Confitemini deo deorum:quoniam ęterno gratia eius.
† dñis meis 3 Confitemini domino†dominorum:quoniam æterno gratia eius.
4 Facienti ſeparata magna ſoli:quoniam ęterno gratia eius.
5 Facienti cœlos in intelligentia:quoniam ęterno gratia eius.
6 Extendenti terram ſuper aquas: quoniam ęterno gratia eius.
7 Facienti luminaria magna:quoniam ęterno gratia eius.
ad ptãẽ
8 Solem poteſtati in die:quoniam ęterno gratia eius.
ad ptãtes
9 Lunam & ſtellas poteſtatibus in nocte:quoniam ęterno gratia eius.
10 Percutienti ęgyptum in primogenitis eorum:quoniam ęterno gratia eius.
11 Et eduxit iſrael de medio eorum:quoniam ęterno gratia eius.
12 In manu forti & in brachio extento:quoniam ęterno gratia eius.
13 Incidenti mare rubrum inciſionibus:quoniam ęterno gratia eius.
14 Et tranſire fecit iſrael in medio eius: quoniam ęterno gratia eius.
† mari cãnę 15 Et ſubmerſit pharaonem & exercitũ eius in mari rubro†:qm̃ ęterno gratia eius.
16 Ducenti populum ſuum in deſertum:quoniam ęterno gratia eius.
17 Percutienti reges magnos:quoniam ęterno gratia eius.
18 Et occidit reges fortes:quoniam ęterno gratia eius.

ba.
19 Sichon regem† amorrhęorum: quoniam ęterno gratia eius. †regi
da.
20 Et og regem† basan: quoniam æterno gratia eius. †regi
21 Et dedit terram eorum in hęreditatem†: quoniam ęterno gratia eius. †hereditati
22 Hęreditatem israel seruo suo: quoniam ęterno gratia eius. †nobis
23 Qui in humilitate nostra memor fuit nostri†: quoniam ęterno gratia eius.
24 Et saluauit nos ab angustatoribus nostris: quoniam ęterno gratia eius.
25 Dans panem omni carni: quoniam ęterno gratia eius.
26 Confitemini deo cœlorum: quoniam ęterno gratia eius.

TItulus nullus est. ¶ Materia psalmi ex eo ꝙ singuli versiculi terminantur repetendo quoniã ęterno gratia eius, facile patet ꝙ est recognitio diuinę gratię continuę vsq; in æternum. Psalmus siquidem iste singularissimus est, in hoc ꝙ quilibet eius versiculus terminatur quoniam æterno gratia eius. Et sic debet scribi in psalteriis & cantari in ecclesiis: vt ecclesia romana seruat, vtens tamen nomine misericordię loco gratię. ¶ Perscrutanti autem progressum psalmi, apparet ꝙ materia psalmi est inuitare ad recognoscendum & laudandum diuinam gratiam vt rationem omnium extra deum: inchoando ab ipsa ratione agendi, & prosequendo per singula: vt distinguendo patebit.

¶ SVMARIVM EST.

¶ Propheta monet omnes ad recognoscendum & laudandum deum: quia gratia eius continua vsq; in æternum, est ratio tum deorum & dominorũ, tum supernaturalium operũ, tum creatiõis rerũ, tum specialis curę populi israel, tum generalis gubernationis vniuersi.

¶ Persona loquens propheta est.

COnfitemini domino. Psalmus iste non proprie diuiditur sicut alii in partem propositiuã & executiuam: sed tamen diuiditur in partem quæ est velut radix & ratio omnium sequentium, & in partem explicantem tanq̃ ramos repetendo primam rationem. ¶ In primo itaq; versiculo radix totius psalmi continet̃, explicando duas primas rões rerũ oium. s. quoniã bonus, quoniã æterno gr̃a eius. Bonitas siquidem nõ solũ explicat naturam dei quæ est ipsa bonitas (ac per hoc cõprehendens in se eminẽtissime quicquid bonitatis quõlibet potest esse in quocunq;) sed etiam explicat primam rationẽ rerũ omniũ: quia bonũ est suipsius diffusiuũ: ac per hoc ꝙ deus est bonus natura & voluntate &c̃. significatur ratio quare cõmunicauit bonitatem suam creando res. Et vere sic est: quoniam deus ad cõmunicãdũ bonitatẽ suã fecit res. ¶ Verũ q̃a hæc primęua ratio multos apud diuersos philosophos compatitur modos cõmunicandi bonitatẽ diuinã, quorũ aliqui derogãt diuinę gratię (vt si cõmunicaret bonitatẽ suã naturali necessitate, sicut sol cõmunicat lumen: aut necessitate intellectus, sicut nos volumus bonũ & fugimus malum) ideo ad excludẽdũ oẽs errores de modo quo deus cõmunicat bonitatẽ suã rebus, addit ꝓpheta bonitati gr̃am. & quũ dixisset q̃m bonus, adiũxit q̃m æterno gr̃a eius: vt gratuita oĩs collatio diuina ĩtelligeret̃, nõ semel aut certo tempore sed in æternũ. Significat. n. hoc, ideo laudandum esse deum, quia gratia, gratuita volũtas, nõ naturæ aut intellectus aut voluntatis aut quęuis necessitas, sed gratia, sed gratuita volũtas dei, est æterno, semper durat, nunq̃ exhauritur, omni tẽpore adest. Hę sunt primę radices actionis diuinę ad extra: significantes deum ex sua bonitate gratuito facere omnia quæcũq; facit, a principio quo fecit res vsq; in æternum.

Confitemini deo deorum. Incipiunt hic velut rami singula quorum ratio est gratia dei continua. Et distinguũtur in q̃nq; partes. P̃io. n. laudãdus dicit̃ deus quo ad statũ eius. Secũdo quo ad operationes supnaturales, ibi faciẽti sepata. Tertio quo ad creationem mũdi, ibi faciẽti cœlos. Quarto quo ad specialẽ curã ppl̃i sui, ibi percutiẽti ęgyptũ. Quinto quo ad generalẽ gubernationẽ mũdi, ibi dans panẽ. ¶ Monet itaq; in primis ꝓpheta laudãdũ deũ, recognoscendo diuinã gratiam rõnem excelsi status dei supra omnes substãtiãs spirituales: quales sunt substãtię intellectuales quas dicimus angelos. Hoc enim intẽdit dicẽdo, cõfitemini deo deoꝝ: & sil̃r dño dominorum. Est. n. deus deus deorum: hoc ẽ spiritualiũ substantiarũ. Quæ appellãtur dii ꝓpter excellentẽ participationẽ deitatis. et appellant̃ dñi ꝑ p̃sidentiam super corpalia oĩa: & etiã quia inter eos alii aliis p̃sident. ¶ Vbi aduerte ꝙ primũ inductũ a propheta est p̃sidentia dei respectu substãtiarũ spiritualiũ: quoniã in veritate illę sunt prima & potior pars vniuersi. Et rationẽ tam excellẽtis status, tãtę curię, assignat gratiã. confitemini deo deorũ quoniã æterno gratia eius: quoniã ex diuina gratia cõtinua ẽ ꝙ sint substãtię illę quæ dii & dñi dicũtur. Et hoc sil̃r intellige in oĩbus subsequẽtibus versiculis: applicãdo semper rõnẽ cõtinuę gratię diuinę singulis.

Faciẽti sepata magna. Secũda pars est describẽs cõtinuã gr̃am eẽ rõnẽ ꝙ deus solus facit opa supnaturalia: quæ sepata a facultate naturæ vocant̃. solus. n. actor naturæ põt super illã. Et subintellige tam hic q̃ i cõsequẽtibus verbũ cõfitemini. datiuus. n. faciẽti & sil̃es subsequẽtes respiciũt verbũ cõfitemini.

Facienti cęlos. Tertia pars inducit continuã gratiã esse rationem creationis mundi: numerando prima creata/cœlestia corpora & eľa. ꝶ Vbi aduerte ꝙ participium pręsentis tẽporis faciẽti/quãuis facile posset glosari extendendo ad conseruationem (quia cõseruatio nihil aliud est q̃ continua creatio) cõtextui tñ subsequentiũ quadrat vt hæc tẽpora pñsentia determinent tẽpus factionis: vt sit sensus cõfitemini facienti olim cœlos. ꝶ Cœlos ĩ intelligentia: hoc est intellectuales. Quod est verum vel quãtũ ad substãtiã cœlorꝫ si sũt animati: vt multi phi rõnabiliter putant. vel quo ad motũ: q͞a motus cœlorum ꝓculdubio intellectualis est/hoc est ab intellectu. ¶ Extendenti terrã. Dicitur terra extensa super aquas rõne aridę partis terrę discoopertę ab aquis, quę est extẽsa in lõgitudine & latitudine/eminẽtior aquis: alioquin submergeretur ab aquis: quum naturaliter aqua tendat in decliuiorẽ locum. Solem potestati/hoc est ad exercendam potestatẽ suã, in die: hoc est ad dominãdũ/ad exercẽdã potestatẽ illuminandi & calefaciendi terrã in die. Lunã & stellas potestatibus/hoc est ad exercẽdas potestates suas, in nocte. Potestates plr̃ dixit propter diuersitatẽ luminis lunæ a lumine stellarum. ambę tamen exercent potestatem illuminatiuam in nocte.

Percutiẽti ęgyptũ. Quarta pars est inducens gratiam dei vt rationem mirabilis curæ diuinę de populo suo. Nec oportet morari in expositione historiarum.

Incidenti mare rubrum incisionibus. Hic textus materiam p̃bet opinandi ꝙ filii israel per mare rubrum multis viis transierunt, & vt aiunt duodecim viis iuxta numerũ duodecim tribuũ: quia hic dicitur mare rubrũ ĩcisũ incisionibus ĩ datiuo casu. ex eo. n. ꝙ in nũero plurali textus cõmemorat incisiones, argumẽtũ sumptũ est ꝙ in pluribus locis mare diuisum sit. ꝶ Verũ argumẽtũ non cogit: quoniã vna incisio plures facit incisiones. Incidẽdo. n. panẽ in duas partes/relinquũtur ex vno incidendi actu duę incisiones. altera in vna parte: & altera in reliqua. Et explicauit hoc propheta ad significãdũ ꝙ deus sic incidit mare rubrũ vt incisiones remanserint hinc & inde in partibus seorsum. Quod scriptura sub aliis verbis dicit: ꝙ deus diuisit mare rubrũ sic vt aquæ essent pro muro a dextris & sinistris. Vnde ex isto textu nõ habeť pluralitas diuisionũ: sed vna diuisio remanẽs in duabus incisionibus a dextris & sinistris. ꝶ Aduerte hic ꝓ toto psalterio ꝙ mare rubrũ alio noĩe diciť mare cãnę. & ĩ textu hebręo appellať mare cãnę/forte a multitudine cãnarũ iuxta nascẽtiũ. Nos aũt in hoc psalterio deferẽtes vsui cõmuni in hoc nomine ꝓprio loci/permisimus scribi mare rubrum. & tamen significamus ꝙ verbum verbo reddendo dicendũ esset mare cannę.

Qui in humilitate nostra. Hactenus descripsit spãlẽ curã dei erga ppl'm suũ ab egressu ex ęgypto vsq; ad terrã ꝓmissionis inclusiue: mõ subiungit eãdẽ curã in terra ꝓmissionis vsq; ad tẽpora dauidis. Fuit enim populus sepe oppressus post tẽpora iosue vsq; ad dauidem: vt patet in libro iudicum & in primo regum. Et totius illius tẽporis decursum summarie tangit, dicendo. Qui in humilitate nostra/hoc est in deiectione nostra multiplici, saluauit nos ab angustatoribus nostris/diuersis.

Dans panem. Quinta hæc pars gñalẽ gubernationẽ diuinã inducit a duobus. tũ ex eo ꝙ pascit oĩa animalia. tum ex eo ꝙ p̃sidet cœlis. Hæc enim duo sufficienter testantur gubernationem vniuersalem. ꝶ Et nominatiuus dans continuatur cum relatiuo qui in versiculo ante præcedentem posito: ad ostendendum ex ipsa continuatione eundem esse gubernatorem vniuersalem & deum qui specialem curã habuit populi sui: q & vocatur deus cœlorum. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Psalmus. CXXXVI.

SVper flumina babylonis illic sedimus & fleuimus: dum recordaremur tui sion.

In salicibus in medio eius: suspendimus organa nostra.

Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos: uerba cantionum.

Et qui abduxerunt nos: hymnum cantate nobis de canticis sion.

Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?

Si oblitus fuero tui hierusalem: obliuioni detur dextera mea.

Adhęreat lingua mea faucibus meis: si non meminero tui.

Si non proposuero hierusalem: in principio lętitię meę.

Memor esto domine filiorum edom: in die hierusalem.

Qui dicunt. exinanite exinanite usq; ad fundamentum in ea.

Filia babylonis misera: beatus q retribuet tibi retributionẽ tuã quã retribuisti nobis.

Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram.

¶IVXTA HEBRÆVM.

1 Populus captiuus. SVper flumina babylonis ibi sedimus & fleuimus ī recordari no-
stro sion.
2 Super salices in medio eius: suspendimus citharas nostras.
3 Quoniam ibi interrogauerūt nos captiuatores nostri uerba cantus, & eiulatus nostros
lætitiam. Vox captiuantium. canite nobis de cantu sion.
4 Populus captiuus. Quomodo cantabimus cantū dn̄i super terra alieni.
5 Si obliuiscar tui hierusalem: obliuiscetur dextera mea.
6 Adhęrebit lingua mea palato meo: si non recordabor tui, si non faciam ascendere hie-
rusalem super caput lętitię meę.
7 Recordare domine filiis edom diem hierusalem: qui dicentes. Vox idumęorū. euacua-
te euacuate usq; ad fundamentum in ea.
8 Populus captiuus. Filia babel desolata: beatitudines qui soluet tibi retributionem tuā
quam retribuisti nobis.
9 Beatitudines qui apprehendet & allidet paruulos tuos ad petram.

TItulus nullus est. ¶ Materia psalmi (vt clare apparet) est status deuoti populi in captiuitate babylonica constituti, combusto templo & destructa hierusalem.

¶SVMMARIVM EST.

¶ Populus in captiuitate babylonica narrat seipsum in luctu perseuerantem in spe reditus ad hierusalem. & precatur siue prophetat vindictam tam idumeę q̄ babylonię.

¶ Personę loquentes sunt tres: populus captiuus, captiuantes eos, & idumęi.

SUper flumina. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuā materię, & executiuam, ibi super salices. ¶ Proponit populus captiuus in babylone, moram & fletum proprium ibi quum recordaretur sion. Super flumina. Captiuus populus pauper, a miserabili inchoat loco iuxta flumina: vt pote pauperibus congruo. Ibi sedimus, diu morati sumus, & fleuimus. Luctuosus status loco miserabili congruit. In recordari nostro sion: hoc est templi dei & regię sedis. Memoria siquidem pręteritę fœlicitatis tum in solēni diuino cultu, tum in libertate & dignitate regni, renouabat fletus captiuorum in tam miserabili loco morantium.

¶ Super salices. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula, super flumina. Secundo illa, in recordari nostro sion, ibi si obliuiscar. ¶ Declarat itaq; luctuosum statum suum populus constanter tenuisse, etiam prouocantibus ipsum ad lętitiam dominis eius. Super salices. Aduerte hic ꝙ id quod videtur superficies literę significare, falsum est: puta ꝙ populus qui ducebatur in captiuitatē haberet secum musica instrumenta quæ appenderit super salices fluminum. Patet enim imaginationem hanc falsam esse ex sacra historia, tradente non solum combustum templum cum domo regia, sed combustas etiam priuatas domos a chaldęis in destructione hierusalē: & (quod plus est) ꝙ illi fuerunt ducti in captiuitatem qui euaserant gladium. Vnde non parum fecerunt saluando vitam: nec erat tempus vacandi ad saluandum musica instrumenta. Est itaq; verus sensus literę ꝙ populus fatetur se musicis instrumentis & cantibus priuasse: quia musica non conuenit luctui. Vtitur autem hoc modo loquendi: quia vsitatus est iste loquendi modus, vt profitentes abdicasse a se exercitationē aliquam, dicant se reliquisse seu posuisse instrumenta in loco suæ miseriæ. Verbi gr̄a qui reliquit exercitium literarium ob infortunium ęgritudinis, dicit ego reliqui libros in lecto. & sic de similibus. Tali nanq; loquendi vsu dicit nunc populus ꝙ super salices suspendit organa musicę: significās ꝙ habitatio in salicibus iuxta flumina, abstulit ab eis omnem materiam lętitię. Vnde & addit, in medio eius, scilicet babylonis: vt hinc intelligas ꝙ totus populus etiam qui non habitabat iuxta flumina, abdicauerat a se lętitiam ratiōe miserabilis loci communis populi. Quāuis etiam in medio eius, possit & forte verius intelligi, hoc est in manifesto, in publico, suspendimus citharas nostras, abdicauimus a nobis statum lętitię, cantuum, sonorum &c̄.

Qm̄ ibi interrogauerūt nos. Cōstātia simul & ratio aucti luctus adiūgit. Qm̄ ibi, ī babylone, interrogauerūt nos captiuatores nr̄i verba cantus, & eiulatus nr̄os interrogauerūt lętitiā: hoc est nobis existētibus in eiulatu ipsi petierunt ea quę sunt lætitię. ℣ Vox babyloniorꝝ. Canite nobis de cantu sion: hoc est canite nobis hymnos solitos cantari in templo quod erat in sion. Quomodo cantabimus (ecce responsio constans) canticum domini super terra alieni, populi a cultu dei.

Si obliuiscar. Tractatur hic illa particula, in recordari nostro sion, dupliciter. Primo quo ad constantiam luctus & spei. Secundo quo ad vindictam. ℂ Circa luctum & spem fixam ponit tres conditionales cum duabus execrationibus. Prima est. Si obliuiscar tui o hierusalem, obliuiscet dextera mea. Apostrophat populus captiuus ad hierusalem: imprecans sibiipsi ꝙ propria dextera detur obliuioni si ipse oblitus fuerit hierusalem. Et intendit per obliuionem iuxta vsitatum loquendi morem obliuionē quo ad signa & facta. Dicimus enim aliquem oblitum paternę mortis, quando vacat lętis cantibus & sonis & sic de similibus. Intendit siquidem dicere populus ꝙ si more oblitorum tantę miserię cātabo, lętabor, vacabo musicę, obliuioni detur dextera mea, hoc est prosperitas mea: nunꝗ ego veniam ad prosperitatem si obliuiscar, si omittam luctum hierusalem. Et aduerte ꝙ obliuiscar sumitur actiue, obliuiscetur autem sumitur passiue. in vtraq; enim significatione inuenitur. ℂ Adhęrebit lingua mea palato, prę ariditate (iuxta illud. adhęsit lingua lactentis palato eius in siti) si non recordabor tui: & quod amplius est, si non faciam ascendere hierusalem super caput lætitię meæ. Hierusalem ascendere super caput lętitię, est hierusalem poni rationem inchoandi lętitiam. Ita ꝙ sensus est. Adhęrebit lingua mea palato meo, si non efficiam ꝙ hierusalem sit ratio inchoandi lętitiam meam. Et hoc est dicere si prius lętabor, si alia ratione lętabor ꝗ propter hierusalem. Et intēdit per hoc ꝙ vsq; quo redibit in hierusalem non lętabitur: sed tunc erit principium lętitię eius. Intellige hæc verificari quo ad actus interiores: ꝙ pro toto illo tempore captiuitatis populus deuotus nunꝗ deposuit spem redeundi in hierusalem, ita ꝙ nunꝗ lętatus est ex corde interim. et quo ad actus exteriores, ꝙ nunꝗ assumpsit cantus & sonos musicos vsq; ad reditum in hierusalem. Et propterea dicit ꝙ faciet ascendere hierusalem super caput lętitię. tunc enim incœperunt cum canticis & sonis musicis lętari. Ita ꝙ sicut modo videmus aliquos in signum tristitię nutrire barbas, profitentes se non radendos donec redeant ad patriam, ita populus hebręus hic loquitur de statu suo luctuoso.

Recordare domine. Tractat memoriam sion quo ad vindictam primo idumęorum, apostrophans ad deum. Recordare domine diem hierusalem, hoc est desolationem hierusalem, filiis edom, hoc est ad vindictam idumęorum: qui dicentes, supple fuerunt chaldęis destruentibus hierusalem. euacuate euacuate vsq; ad fundamentū in ea. Vox ista est idumęorū hortantiū chaldęos ad totalē ruinā hierusalē. ℣ Filia babel. Vindictę idumęorum adiungit vindictam babyloniorum, apostrophans ad populum babylonis. Filia babel desolata. Prophetia videtur hæc futurę vindictę in babylonios: quos eodem anno punitos legimus quo populo iudaico concessum est redire in hierusalem: scilicet anno primo cyri regis persarum. ℣ Beatitudines sunt eius qui. Deus sub ratione possidētis beatitudines describitur vindex contra babylonios: ad significandum ꝙ non motu irę, non indigentia aliqua, sed ex diffusione suę iustitię puniet eos retribuendo iuxta eorum crudelitatem. Et in specie explicatur allisio paruulorum ad lapides: vt tanta desolatio describatur vt etiam in infantes seuiatur, sicut chaldęi seuierunt in hebręos: iuxta illud thre. 2. iacuerūt in terra foris puer & senex, virgines & iuuenes ceciderūt in gladio. Esaias enim ca. 13. de onere babylonis dicit. infantes eorum allidentur in oculis eorum. Amen.

ℂ VVLGATA EDITIO. ℂ Psalmus dauid. CXXXVII.

Confitebor tibi domine in toto corde meo: quoniam audisti uerba oris mei.

In conspectu angelorum psallam tibi: adorabo ad templum sanctum tuum & confitebor nomini tuo.

Super misericordia tua & ueritate tua: quoniam magnificasti super omne nomen, sanctum tuum.

In quacunq; die inuocauero te exaudi me: multiplicabis in anima mea uirtutem.

Confiteantur tibi domine omnes reges terrę: quia audierunt omnia uerba oris tui.

Et cantent in uiis domini: quoniam magna est gloria domini.

Quoniam excelsus dominus: & humilia respicit, & alta a longe cognoscit.

Si ambulauero in medio tribulationis uiuificabis me: super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua.

Dominus retribuet pro me, domine misericordia tua in seculum: opera manuum tuarum ne despicias.

IUXTA HEBRÆUM. Dauidi.

1 Propheta. COnfitebor te in toto corde meo: coram diis cantabo te.
2 Curuabo me ad templum sanctitatis tuæ, & confitebor nomen tuũ super gratia tua & super ueritate tua: quia magnificasti super omne, nomen tuũ, [et] dictum tuum.
3 In die uocaui & respondisti mihi: superbificabis me, [et] in anima mea fortitudinem.
4 Confitebuntur te omnes reges terræ: quoniam audierunt dicta oris tui.
5 Et cantabunt in uiis dñi[4]. Vox cantantium. quoniam magnus honor domini.
6 Quoniam excelsus dominus[4]: & humile uidebit, & celsitudinem de longe cognoscet.
7 Propheta. Si ambulabo in medio angustię, uiuificabis me: super furorem inimicorũ meorum extendes manum tuam, & saluabit me dextera tua.
8 Dominus[4] perficiet pro me: domine[4] gratia tua ęterno, opera manuũ tuarum ne relaxa.

TItulus est. Dauidi. ¶ Materia psalmi est ratio ędificãdi tẽplũ: tum ex parte dauidis: tum ex parte successorum regum. In principio siquidem psalmi, mentio fit futuræ adorationis in templo. quod constat tempore dauidis non esse constructum sed pręparatum: & constat adorare in templo, eẽ rationem construendi templum. Et subiunguntur rationes ex gloria dei & beneficiis collatis ipsi dauidi. & postea subiungitur fructus secuturus in regibus. Unde rationabiliter colligitur materiam psalmi esse reddere rationem construendi templi.

¶ SUMMARIUM EST.

¶ Dauid constructurus templum, laudaturum se in toto corde & coram principibus ibi deum profitetur. tum in recognitionem diuinarum uiarum, laudemq; diuini nominis ac reuelationum: tũ in recognitionem beneficiorum sibi collatorum. Indeq; reges omnes laudabunt deum, & cantabunt honorem eiusq; prouidentiam in humiles &c̃.

¶ Personę loquentes sunt propheta & reges.

COnfitebor. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materię, & executiuam, ibi curuabo me. ¶ Proponit duo. Alterum est. Cõfitebor te, laudabo te, supple deus, in toto, non in parte, corde, non ore, meo, non alieno. Alterum est. Coram diis cãtabo te: hoc est publice, ad vtilitatem deorum, hoc est regum. qui propter excellentiam officii dii dicuntur in sacra scriptura: vt patet exo. 22. Et intendit per hæc duo ꝙ laudaturus est in opere templi deum ex parte sua nõ ad cęrimoniam popularem, sed in intimo corde suo: & vtiliter, ad vtilitatem principum. Quorũ opposita inueniuntur in cõstructione templorum aliarũ gentium: quoniã nec ędificãtes aut colentes colũt deum corde integro, nec principes vtilitatẽ interni spiritus inde referunt, sed omnia propter vulgus agũtur: vt seneca dicit.

¶ Curuabo me. Incipit hic pars executiua tali ordine. Prĩo tractatur illa particula, confitebor te in toto corde meo. Secundo illa, coram diis, ibi confitebuntur te. ¶ Cultum ergo futurum integro corde describit: inchoando a reuerentia dei. Curuabo me ad templũ sanctitatis tuę. Dixit hoc dauid explicans desiderium proprium, & nõ prophetãdo futurũ actum: qm̃ nunq̃ adimpleuit hoc per seipsum, sed ꝑ semen suũ. Desideriũ. n. pro opere cõputaẽ, qñ ex parte desiderantis non omittitur opus, sed ex impedimento nõ subiacẽte ipsius potestati: vt accidit in proposito. Et propterea merito dixit, curuabo me ad tẽplũ sanctitatis tuæ. ¶ Et confitebor, laudabo, nomẽ tuũ. Reuerẽtie loci adiungitur laus diuini nominis. Sup gr̃a tua & sup veritate tua. Tertio loco describiẽ materia laudis. Et sub gratia & veritate cõprehẽdit vniuersa opera dei: quia vniuersæ viæ dñi gratia & veritas sunt. Quia magnificasti super oẽ, sup totũ vniuersum hæc duo. s. nomen tuũ & dictũ tuũ. Vere nomen dei magnificatũ est super omnia, & ex opere creationis & ex multis operibus mirabilibus. Dictũ quoq; diuinũ magnificatum est super oia: qm̃ verificatũ est non obstantibus quibuscũq; tam naturalibus q̃ voluntariis agentibus aut resistentibus. Et intendit ꝑ hæc ꝙ in templo dei laudabit diuinum nomen recognoscẽdo vniuersa opera dei, & confitendo magnificationem nominis eius & dicti eius super omnia: vt hinc intelligamus ad hæc officia eũ velle construere templum: scilicet ad recognoscendum deũ actorem omnis gratię & veritatis, ad laudandum nomen eius & dictum eius super omnia magnificatum. Et intellige per dictum dei reuelationes propheticas factas abrahæ, isaac, iacob, moysi, samueli &c̃.

In die vocaui. Explanata ratione construendi templi ex officio laudandi & recognoscendi deum &c̃. subiungitur nunc altera ratio ex spiritualibus beneficiis collatis ipsi dauidi. In die vocaui, & respõdisti mihi. Ecce primum beneficium: ꝙ in tempore necessitatis recurri ad te, & tu dignatus es respondere mihi facto. Et subdit duo facta. Alterum. superbificabis me. Alterum, in anima mea fortitudinem.

Non accipitur hic ſuperbire in malam partem:ſed ſm proprietatem vocabuli cõmunis ad bona & ad mala. Intendit ſiquidem ꝙ deus fecit ipſum ſuperire. quum enim iret prius ſubtus (vtpote depreſſus & profugus/& multipliciter afflictus)deus fecit ipſum regem:& quod amplius eſt/fecit ipſum vincere & ſuperare hoſtes multorum regnorum. Et propterea merito dicit ꝙ fecit me ſuperbum/ſeu ſupbificauit me. Nec ſolum me ſuperbificauit,ſed etiam ſuperbificauit fortitudinem in anima mea : dum fecit animum meum tam fortis ſpei vt omnia ſuperaret. Et hoc propheta declarandum differt poſt tres verſus/ibi ſi ambulabo. Et futurum ſuperbificabis/reſpicit pręteritum reſpondiſti.

Confitebuntur te. Tractatur hic illa particula/coram diis. tractatur autem a fructu intento, deſcribẽdo illum. Confitebuntur te omnes reges terræ/ex ędificato templo propter rationes prędictas(tum ex parte diuinę laudis/tum ex parte beneficiorum mihi collatorum)ſequetur hic fructus. ſ. ꝙ confitebuntur confeſſione laudis te omnes reges terræ. Si hoc vt ſonat intelligitur, non deſcribitur fructus ſecututus:ſed occaſio data omnibus regibus mundi laudandi deum. Et eſſet ſenſus. confitebũtur/hoc eſt occaſionem confitendi habebunt. Si autem litera intelligiť de omnibus regibus terræ promiſſionis ſucceſſoribus ipſius dauidis(quia ſubiungitur/& cantabunt in viis domini:quod de omnibus mũdi regibus nõ videtur intelligendũ)ſic quadrat vndiq; contextus:quia ex intentione dauidis ędificatum ẽ templum ad hoc vt omnes reges ſucceſſores eius laudent deum & cantent in viis dei:quãuis multi eorum non adimpleuerint. Deſcribit enim dauid fructum non qui erit,ſed quem intendit/quem hęreditario iure relinquit ſucceſſoribus/ad quem eos ligat conſtruendo templum. Quoniam audierunt dicta oris tui. Vera eſt hæc ratio quo ad ſucceſſores dauidis:quoniam audierunt legem & reuelata patribus,quæ ſunt dicta oris tui.

Et cantabunt/ reges, in viis domini. Vię domini velut ambulantis(hoc eſt per quas ambulat dominus)ſunt operationes domini:quibus quodãmodo progreditur ad nos. Vię autem domini,hoc ẽ per quas itur ad dominum,ſunt affectus & opera noſtra quibus quaſi progredimur ad dominum. Pręſens litera vtroq; modo poteſt intelligi. ¶ Quoniam magnus honor dñi. Duo cantanda in viis dñi deſcribuntur. Alterum eſt magnitudo honoris diuini. Et in hoc laudatur excellentia dei/maior omni honore/gloria &c̃. Alterum eſt. Quoniam excelſus dñs:& humile videbit,& celſitudinem de longe cognoſcet. Et in hoc laudatur prouidentia dei circa humana merita & demerita:immo circa diſpoſitiões humanarũ mentium ad ſuſcipiendã vel nõ ſuſcipiendã diuinã gratiã. Profitebuntur. n. ſub metaphora ꝙ deus ad ima ſe habet vt videns prope,ad celſa autem ſe habet vt cognoſcẽs a remotis. vt per has ſimilitudines corporales intelligamus ſignificari ꝙ deus benignus eſt quo ad gratiæ collationem humilibus corde:elatis autem non confert gratiam. ⁋ Vbi aduerte ꝙ iuxta duo genera cauſarum conſtruendi templum ſuperius ĩducta(. ſ. ex parte diuinę laudis/& ex parte beneficiorum collatorum dauidi)deſcribit duo cantanda a ſucceſſoribus. ſ. ꝙ magnus honor:& hoc quo ad priorem cauſam . & ꝙ humile reſpicit & celſum a longe cognoſcit:& hoc quo ad alteram cauſam , qua eleuauit dauidem humilem & deiecit ſaulem ſuperbum. De humilitate enim dauidis clare patet. 2. reg. 6. De ſuperbia autem ſaulis clare patet. 1. reg. 15. nõne quum paruulus eſſes &c̃. Dixit nihilominus hæc,intẽdens ꝙ reges ſucceſſores ſui debent hæc duo habere prę oculis. ſ. honorem dei,& hanc conditionem prouidentię eius ꝙ humilibus benignus eſt non ſuperbis.

Si ambulabo. Aduerte ꝙ iſta clauſula continuanda eſt tertio verſiculo:quoniã eſt declaratio ſecundi beneficii collati dauidi. ſ. in anima mea fortitudinem. quod in calce tertii verſiculi locatum eſt. Declarat enim illã fortitudinem animę ſuę penes actum ſpei inconcuſſæ:explicando illam tantam ꝙ ſi ambulabo in medio anguſtię/nõ in extremitatibus ſed in medio vndiq; circũfuſus anguſtia, viuificabis me. Dixerat/ſuperbificabis in anima mea fortitudinem. Et propterea declarando hanc fortitudinem, proſequitur ſermonẽ alloquẽdo deum. Super furorem inimicorum meoꝝ extendes manum tuam . in medio anguſtię ſemimortuũ viuificabis,furẽtibus inimicis occurres manu tua:& tã efficax erit viuificatio ac extẽſio manus ꝙ ſaluabit me dextera tua. ⁋ Si quæris quare propheta interpoſuerit tres verſiculos de confeſſione regum, ſcito nullam fuiſſe interpoſitionem:ſed morem ſcribendi ſuum ſeruaſſe prophetam. Conſueuit ſiquidem hic propheta plura ſimul proponere/& illa ſingillatim exequi. Et ꝓpterea quum dixiſſet ĩ tertio verſiculo ſimul duo beneficia a deo ſibi collata(. ſ. ſuperbificabis me/& in anima mea fortitudinem)proſecutus eſt primum beneficium, deſcribendo officiũ ſucceſſorum regũ: primum enim beneficium erat eleuatio ipſius in regem. & poſtea proſecutus eſt ſecundum beneficiũ, explicando fortitudinem animę ſuę ex ſecuritate ſuę ſpei.

Dominus perficiet pro me. Terminat pſalmũ dauid,explicando rationem futuri tẽporis in principio propoſiti,tum in verbo confitebor,tum in verbo curuabo me &c̃. Et intẽdit explicare ꝙ quãuis ipſe nõ perficiet templum/ſed ſolum inchoabit ꝑparãdo materiam, certus tamen eſt ꝙ dñs perficiet tẽplum pro me:hoc eſt loco mei vtẽs filio meo. ⁋ Domine gratia tua æterno. Vt intelligas etiam prędeſtinata a deo ſuppliciter petenda ex gratia ab ipſo deo adimpleri, ideo ſupplex apoſtrophat ad deum/petendo ne lẽteſcat in opere ędificationis templi:quia gratia eius eſt in ęternum. Domine gratia tua/

non

nō est ad momentū,sed æterno/non est instabilis sed firma:& ꝓpterea ne relaxa/lentescendo,opera manuū tuarum/operationes opportunas ad cōstructionē templi.Quæ vere sunt manuum tuarum,quia te iubente & dirigente īchoatę sunt.Petit autem ne relaxa/humano more alloquens deum : intendens per hoc ne permittat tepere & in longum protrahi opus constructionis templi(quum huiusmodi tepor seu dilatio sit via ad relinquendum opus imperfectum)& quia desiderat templum nō solum perfici sed cito perfici. Amen.

¶VVLGATA EDITIO. ¶Victori dauid psalmus. CXXXVIII.

DOmine probasti me & cognouisti me:tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam.

Intellexisti cogitationes meas de longe: semitam meam & funiculum meum inuestigasti.

Et omnes uias meas præuidisti:quia non est sermo in lingua mea.

Ecce domine tu cognouisti omnia nouissima & antiqua:tu formasti me & posuisti super me manum tuam.

Mirabilis facta est scientia tua ex me:confortata est & non potero ad eam.

Quo ibo a spiritu tuo?& quo a facie tua fugiam?

Si ascendero in cœlum tu illic es:si descendero in infernum ades.

Si sumpsero pennas meas diluculo:& habitauero in extremis maris.

Etenim illuc manus tua deducet me:& tenebit me dextera tua.

Et dixi.forsitan tenebre conculcabunt me,& nox illuminatio mea in delitiis meis.

Quia tenebrę non obscurabuntur a te:& nox sicut dies illuminabitᷣ,sicut tenebrę eius ita & lumen eius.

Quia tu possedisti renes meos:suscępisti me de utero matris meæ.

Confitebor tibi quia terribiliter magnificatus es : mirabilia opera tua & anima mea cognoscet nimis.

Nō est occultatū os meū a te qđ fecisti in occulto:& substātia mea in īferioribus terræ.

Impfectū meū uiderūt oculi tui:& i libro tuo oēs scribētᷣ,dies formabūtᷣ & nemo i eis.

Mihi aūt nimis honorificati sunt amici tui deus: nimis cōfortatus est pricipatus eoꝝ.

Dinumerabo eos & super arenam multiplicabuntur : exurrexi & adhuc sum tecum.

Si occideris deus peccatores:uiri sanguinum declinate a me.

Quia dicitis in cogitatione:accipient in uanitate ciuitates suas.

Nonne qui oderunt te domine oderam:& super inimicos tuos tabescebam?

Perfecto odio oderam illos:& inimici facti sunt mihi.

Proba me deus & scito cor meum :interroga me & cognosce semitas meas.

Et uide si uia iniquitatis in me est:& deduc me in uia ęterna.

¶IVXTA HEBRÆVM. ¶Vincenti dauidi psalmus. CXXXIX.

1 DOmine[4] inuestigasti me,& cognouisti.

2 Propheta. Tu cognouisti sessionē meā & surgerᷤ meū:itellexisti malū meū† a lōge. †malo meo

3 Semitam meam & accubitionē meam uentilasti:& omnes uias meas pręuidisti.

4 Quia non est adhuc uerbum in lingua mea:ecce domine[4] nosti totum ipsum.

5 Retro & ante formasti me:& posuisti super me palmam tuam.

6 Separata est scientia plus me:roborata est,non potero ad eam†. †ei

7 Quo ibo a spiritu tuo?& quo a faciebus tuis fugiam?

8 Si ascendam cœlos/ibi tu:& si iacebo foueæ/ecce tu.

a   ſi
9 Sumam alas diluculi: habitabo in fine maris.
10 Etiam illuc manu tua deduces me:& apprehendes me dextera tua.
erit
11 Et dixi. tm̄ obſcuritas obſcurabit me,& nox lux pro me.
12 Etiā obſcuritas non obſcurabit a te:& nox ſicut dies lucebit,ſicut obſcuritas ſicut lux.
13 Quoniam tu acquiſiſti renes meos:operuiſti me in utero matris meæ.
14 Confitebor te propterea ꝙ terribilibus ſeparatus ſum: ſeparata opera tua, & anima mea ſciens ualde.
15 Non fuit occultatum os meum a te:qui factus ſum in abſcōdito/acupictus ſum in inferioribus terræ.
dies
16 Informe meum uiderunt oculi tui:& ſuper libro tuo omnes illi ſcribentur,dies formati ſunt/& non unus in eis.
dies
17 Et mihi q̄ chari facti ſunt ſocii tui deus:q̄ roborata ſunt capita eorum?
ꝗ   et
18 Dinumerabo eos/ ſuper arenā multiplicabūť: expgefactus ſum, & adhuc ego tecū.
tunc
19 Si occides deus impium:& uiri ſanguinum recedite a me.
ꝑdicabūt   loco cogitatiōis   qua   eleuari putarūt a me
20 Qꝛ dicent te:cogitationi eleuauerunt fruſtra/inimicos tuos.
21 Nonne odientes te domine odiam:& in inſurgentes tuos certabo?
22 Terminatione odii odiui illos:inimicis fuerunt mihi.
23 Inueſtiga me deus & cognoſce cor meum:proba me/& cognoſce cogitationes meas.
eſt
24 Et uide ſi uia deriſionis in me :& deduc me in uia ſeculi.

Titulus eſt. Vincenti dauidi pſalmus. De quo vt ſupra.

¶ Materia pſalmi eſt oīſcientia dei deſcripta circa dauidem:& ſpāliter tanq̄ teſtis tā recti animi dauidis erga deum/ꝙ fuit amicus amicoꝝ & inimicus inimicorum dei. Qꝛ enim in pſalmo hoc tractetur oīſcientia dei applicata ad ipſum dauidē,clare patet a pricipio pſalmi vſqꝫ ad verſiculū .17. Qꝛ vero deum adducat in teſtem ꝙ ipſe dauid amauit amicos dei & odio habuit inimicos dei,clare etiam deſcribitur abinde vſqꝫ ad finē pſalmi.Et quia nihil ſpeciale de ſeipſo dauid dicit/niſi ꝙ eſt amicus amicorum & inimicus inimicorum dei/& deū petit ſcrutatorē ac teſtem veracitatis animi ſui,apparet ꝙ dauid timebat/putabat ſeu ſentiebat imputari ſibi ꝙ non integra ſimplicitate & veritate cordis procederet:quia exaltabat viros ſanguinum,ſcilicet ioab/qui proditorie occidit duos principes.Et propterea fecit hunc pſalmum afferēdo deum(qui omnia nouit)in teſtē veracitatis animi ſui:tacite excuſando ſe ꝙ non puniuit ioab.Hæc enim ad literam apparet occaſio pſalmi.

¶SVMMARIVM EST.

¶ Dauid conteſtans deum cognoſcere ſe dauidē oīquaqꝫ(quia eſt per eſſentiam/pręſentiam & potentiam in oībus.& in tenebris ēt videt:vtpote qui fecit ipm̄ in materno vtero &c̄.)noſſe quoqꝫ bonum aīum ſuū erga deum amicoſqꝫ dei ac contra inimicos dei,inuocat ipſum vt ſcrutādo cor & cogitationes ſuas videat veracitatem aī ſui/& dux ſuus ſit in reſidua ſuę vitæ via.

¶ Perſona loquens propheta eſt.

Domine inueſtigaſti me. Diuiditur pſalmus in partes duas:propoſitiuam materiæ, & executiuam/ibi tu cognouiſti. ¶ Proponit duo:ſcilicet inueſtigationem & cognitionem. Domine īueſtigaſti me:hoc eſt exacte & diſtincte ſingula mea ſingillatim vt diſcuſſa habuiſti coram te.nam inueſtigare nō ꝓprie conuenit deo:cui omnia nuda ſunt & aperta abſqꝫ aliqua inquiſitione.Sed ſicut dicit̃ iraſci quantū ad ſimilitudinē effectus/quia punit,ita dicitur īueſtigare quātū ad ſimilitudinē termini/quia oīa ſunt corā eo ſicut inueſtigata ſunt in inueſtigante in termino inueſtigationis.

¶ Tu cognouiſti. Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractat̃ illa particula/cognouiſti. Secundo illa/inueſtigaſti/ibi inueſtiga. ¶ Circa cognitionē dei reſpectu dauidis vt cogniti/tali ordine ꝓcedit.Primo narrat conditiones dauidis cognitas.Secūdo rōnem cognoſcēdi/ibi retro & ante. Tertio quandam obiectionem confutat/ibi & dixi. ¶ Circa res cognitas a deo in ipſo dauide/tali procedit

ordine ꝙ affert quinq; differẽtias rerum cognitarum:inchoās a differẽtiis situs proprii. Tu cognouisti sessionẽ meã & surgere meũ. Surgere enim & sedere sunt differentiæ positionis. Et videt̃ sub metaphora significare differẽtias statuum:scilicet humilis & celsi, quos pro diuersitate tempoꝝ habuit dauid. Fuit enim prius pastor ouiũ/post gener regis tribunus militũ/deinde ꝓfugus pauper/postea rex/iterum eiectus/& postea rediit ad integrũ regnũ. ⁋ Intellexisti malũ meum a longe. Secũda differentia mali & boni subiungitur, explicando alterũ extremũ:scilicet malũ. Vbi aduerte philosophiã subtilẽ:ꝙ describendo deum intelligere malum/apponit̃ modus intelligẽdi a longe. vt explicetur ꝙ deus nõ intelligit malum prope:hoc est habẽs in se aliquid mali/hoc est aliquid potẽtialitatis in seipso. Sed intelligit malũ a longe:hoc est remotissimus ab oĩ malo/remotissimus ab oĩ potentialitate. Tradunt phi malum intelligi a nobis per aliquid mali seu priuationis seu potẽtialitatis existẽtis in intellectu. Non sic inquit ꝓpheta intellexisti malũ meũ:scilicet tanq̃ habens in te aliquid mali/priuationis seu potentialitatis:qđ esset intelligere malũ meũ prope. sed intellexisti a longe, remotissimus ab oĩ malo/priuatione & potentialitate. Modus aũt quo deus intelligit malũ/in theologia speculatiua discutit̃. & est ꝙ deus intelligendo seipsum, intelligit singulos gradus singulosq; modos quibus põt participari & quibus participat̃ bonitas sua:ac per hoc defectũ rerum ab ipso/& vnius rei ab alia:quod potẽtialitatis est. & similiter defectũ rei a seipsa:quod priuatio & malum est. ⁋ Semitam meam & accubitionem meam. Tertia differẽtia motus & quietis subditur. Sub qua intellige differentiam operãdi & quiescẽdi ẜm exteriora opera. Ventilasti/ad similitudinem vẽtilantis discreuisti. ⁋ Et oẽs vias meas prẹuidisti. Quarta differentia oĩum cogitationum tangit̃ sub metaphora viarũ:vt patet ex ratione subiuncta quare prẹuidit. Quia non verbum in lingua mea, ecce domine nosti totum ipsum:hoc est nõ est adhuc verbum aliquod in lingua mea/anteq̃ a mente descẽdat verbũ in linguã, ecce tu nosti totũ ipsum verbum. Vbi rõ ꝓuisionis viarũ more humano describitur, ex eo ꝙ deus nouit cogitatum verbũ anteq̃ lingua explicet̃. Et hic inuoluunt̃ duẹ drĩẹ rerum. s. viarum (hoc est cogitationũ) & verborum in lingua.

Retro & ante formasti me. Narratis rebus cognitis, affert rõnem cognoscendi triplicem:scilicet quia ipse est in rebus per essentiã/prẹsentiam & potentiam. ⁋ Et inchoat a modo essendi per essentiã. Retro & ante formasti me, & posuisti sup me palmã tuam. In duabus actionibus consistit deũ esse in rebus ꝑ essentiam. Altera est dare esse. & hæc significat̃ dicendo/retro & ante formasti me. Altera est conseruare rem factã. & hæc significatur dicendo/posuisti sup me palmã tuam. ⁋ Vbi nota differentiam inter deũ dare esse & alia agentia tam naturalia q̃ artifices:penes hoc ꝙ reliqua agentia dãt esse ante & nõ retro: quia dant formã/quæ est velut pars anterior, & non causant materiã/quæ est velut pars posterior. deus aũt dat esse rebus oĩbus ante & retro:quia dat totum esse rei. dat formã/quæ est velut anterior pars:qa forma est pulchritudo rei/& operãdi principium:sicut pars anterior est pulchritudo hoĩs/& in qua apparent oꝑationes nostrẹ. & efficit materiam:quẹ est velut pars posterior/sustẽtatiua/fere turpis. Et subtiliter apposuit has cõditiones, ad describendũ deum esse per essentiam in rebus:quia non quodcunq; efficere sed efficere rem ex ĩtegro/est illud ẜm quod deus dicitur esse per essentiam in oĩbus rebus. ⁋ Nota quoq; circa alterã actionẽ (scilicet posuisti super me palmam tuam) ꝙ vtitur tali loquẽdi modo ad differentiam agentiũ artificialium:qui postq̃ formarunt res (puta vasa/statuas &c̃.) auferũt a rebus factis manus suas:quia nõ conseruant eas. Et similiter etiã faciũt agentia naturalia. Deus autem non sic: sed ita dat esse rebus ꝙ semꝑ tenet manũ suã sup eas:quia est causa rei non solum in fieri sed in conseruari. oĩa. n. in nihilum redigerent̃ nisi ea manus oĩpotentis conseruaret/inquit grego.

Separata scientia plus me. Interpositio est hæc excusationis, qua dauid profitetur se nõ posse perfecte reddere rationem. Vnde particula ista excusatoria, inter ipsas quas reddit rationes interposita est more oratorum:qui quum iam gustandas rationes proposuerunt/excusant imbecillitatem suam, ne forte plus expectetur q̃ ipsi sint dicturi. Excusatio aũt philosophica est:vtpote tangens imbecillitatem humani intellectus/& causas difficilis notitiæ ex parte rerum. Sicut enim in visione corporali inuenit̃ ꝙ aliquid subterfugit visionem propter defectum rei visibilis/& aliquid propter excellentiam rei visibilis (vt lux solis in seipsa) ita contingit in scientia nostra ꝙ aliquid est nobis difficile ad cognoscendum ex defectu rei cognoscibilis:vt ea quæ sunt multæ potentialitatis/vt motus & varietates. & aliqđ ex excellentia rei cognoscibilis:vt sunt res diuinæ & immateriales:ad quas se habet intellectus animæ nostræ sicut oculus noctue ad lucem solis. Hæc oĩa in excusatione hac tanguntur. Separata/supple est, scientia/qua tu scis res, plus me. vere separata (hoc est mirabilis/occulta & seorsum sita) est scientia tua plus me/supra omnes vires ingenii mei. roborata:hoc est non ex defectu sed ex robore, non virium corporaliũ sed ex robore spiritualis naturæ:quod alio nomine dicimus ex magnitudine virtutis. & ideo non potero ad eam. Vbi imbecillitas humani ingenii non ex defectu rei cognoscibilis (scilicet scientiæ dei/cuius rationem cœpit reddere) sed ex eo ꝙ roborata est (hoc est ex eo ꝙ præualet/ꝙ magni roboris est) describit̃. Et vtit̃ metaphora roboris, qa spũalia ex similitudine corporaliũ nobis ĩnotescũt.

Quo ibo. Post interpositam excusationem prosequitur rationes quare deus scit cuncta dauidis. Et intendit secundam rõnem:scilicet quia deus est in omnibus per prẹsentiam. ⁋ Quo ibo a spiritu tuo, &

quo a faciebus tuis fugiam? Spiritum & faciem dei nominat, vt spiritualem faciem intelligamus non corporalem: describens nullum esse locum quo possit eundo elongare se a spirituali facie dei/ hoc est a presentiali conspectu dei.

Si ascendam celos. Declarat presentiam dei ex duobus extremis locis: supremo scilicet & infimo/ coelis & inferno. vt ex duobus extremis comprehendantur media: vtrobiq; enim explicatur præsentia dei. ¶ Et memēto ꝙ nota cōditionis si/ repetēda in singulis verbis est. & si iacebo: & siſt in sequēti versiculo.

Sumam alas. Affertur hic tertia ratio/ ex eo ꝙ deus est vbiq; per potentiam: inducēdo sub metaphora ꝙ si sumam alas diluculi/ hoc est si tam velociter mouebor q̄ oriens solis lux attingit totū hemisphærium ab oriente in occidens (hoc enim significat̄ dicendo si sumam alas diluculi) si habitabo in fine maris/ hoc est in quocunq; remotissimo loco. etiam illuc manu tua/ potentia tua, deduces me/ quantūcunq; velociorem aurora: & apprehendes me/ in quocunq; loco, dextera tua/ potentia tua. ¶ Vbi aduertere potes sub metaphora hoīs volantis tam velociter sicut lux oriens/ describi potentiam diuinam nō deserentem sed deducentem ipsum: et similiter sub metaphora hominis habitātis in fine maris/ describi potentiam diuinam apprehendentem ipsum. Et intendit per hæc potentiam diuinam extendi ad omnia: nihilq; subterfugere posse illam.

Et dixi. Post tres allatas rōnes ad ostendendū ꝙ deus cuncta dauidis cognoscit, subiungit̄ modo obiectio vulgaris. Et dixi/ & cogitaui apud me. tm̄ obscuritas obscurabit me. Humano more de dei visione loquit̄. quia enim hoīes nō vidēt ea quę in tenebris sunt & fiunt, vulgaris cogitatio obiicitur ꝙ ex quo deus videt oīa vt dictum est/ ꝙ hoc intelligat̄ de omnibus quæ sunt in lumine: ita ꝙ ea quæ sunt in tenebris remaneāt exempta a visione dei. Hæc enim obiectio significatur dicendo. Tantum obscuritas obscurabit me/ ne videar a deo, & nox lux pro me: hoc est & cōsequenter nox in qua non videbor a deo erit lux pro me/ erit loco lucis pro delectationibus meis: pro quāto erit tempus sine arbitro diuino occulto prosequendi cuncta delectabilia. Hęc est obiectio. ¶ Sequitur confutatio obiectionis. Etiam obscuritas nō obscurabit a te/ deo ea quę fiūt in obscuro. Et hoc directe cōtra illud/ obscuritas obscurabit me. Et nox sicut dies lucebit: hoc est & tempus nocturnū respectu visionis diuinę lucebit sicut dies, quo ad hoc ꝙ ita vidētur ea quæ sunt & fiunt in nocte sicut ea quæ sunt & fiunt in die. & hoc directe cōtra illud & nox lux ꝑ me. Sicut obscuritas sicut lux: hoc est nulla est differētia respectu diuinę visionis inter obscuritātem & lucem, sed sicut obscuritas ita lux/ & sicut lux ita obscuritas.

Quoniā tu acquisisti. Confutando obiectionem/ dixit propheta deū ita videre in obscuro sicut in luce. Et qm̄ vulgaribus satisfacere intendit, affert eis testimonium ex operibus dei quæ facit in locis obscuris: scilicet in materno vtero formando prolem. Ita ꝙ ex hoc ꝙ deus operatur tam mirabile opificium formatione corporis humani/ cum tot distinctis membris &c̄. declarat ꝙ deus videt in obscuro. ¶ Et inchoat a renibus. Quoniam tu acquisisti renes meos. Coniunctio quoniā/ rationem reddit cōfutationis dictę: scilicet ꝙ deus videt in obscuro. Per renes intellige interna membra: inter quæ renes magis absconditi sunt. cor tamē est primum membrum quod format̄. Acquisisti. Formationem acquisitionē appellauit: eo ꝙ velut lucrum ex materiali potentia seminū seu sanguinis acquisitū est. Operuisti me/ carnibus & pelle, in vtero matris meæ/ in loco obscuro.

Confitebor te. Nota diligentissime hunc textum & significationem eius. Intendit explicare duas excellentes hoīs conditiones. Alteram corporis: alteram aīę. Corporis quidem ꝙ factus est rectę staturę. Hanc enim solus homo habet: pronaq; quū spectent aīalia cętera terram, os homini sublime dedit. Et hanc describit per hoc ꝙ homo factus est mirabilis cūctis animalibus quantūcunq; terribilibus. leones enim & omnia animalia admirant̄ seu admirādi occasionē habēt hoīem rectę staturę. ¶ Cōditio vero aīę est/ ꝙ sola aīa hoīs est intellectiua. Et hæc describitur in litera per hoc ꝙ anima dicitur valde sciens. aīę siquidem aliorū aīalium parum sciunt: dum solis imaginationibus & memoriis sensibusq; aliquid nouerūt. aīa autem hoīs est valde sciēs: quoniam ad supremum cognoscendi gradum (hoc est ad intelligendum) pertingit. nullus est enim altior in toto vniuerso gradus gradu intellectiuo: in quo tamē maxima est latitudo. Hęc duo quę deus in materno vtero homini dat, propheta non explicat sicut reliqua antecedentia & sequētia/ sed apponendo officium laudandi deū: ad denotandū reliq̄s enumeratas & enumerandas conditiones in vtero materno factas/ cōes esse nobis & aliis aīalibus, has aūt duas ꝓprias esse homini/ & prærogatiuas singulares. & ꝓpterea dicit confitebor te/ confessione laudis. ¶ Ordinato literam sic. Confitebor te ꝓpterea ꝙ separatus sum/ factus sum mirabilis, terribilibus/ hoc est aīalibus quantūcunq; terribilibus ꝓpter staturā rectam: & aīa mea sciens valde/ hoc est intellectiua, supple confitebitur separata opera tua. Sola enim intellectiua aīa scrutat̄ opa dei mirabilia & laudat illa. ¶ Vbi si diligenter aduertas, officiū aīę intellectiuę ponit laudare mirabilia opera dei: tanq̄ ad hoc hoī data sit vt laudet mirabilia opera dei. Sicut staturam corporis rectā describit a supremo: dū describit ab admirabilitate reliquis quantūcunq; terribilibus.

Non fuit occultatum os meum a te. Prosequitur opificium dei in vtero quo ad ossa. Qui factus sum in abscondito, acupictus sum in inferioribus terræ. Non sufficit dauidi dicere res quæ fiunt

in obscuro,nisi etiam explicet se factum in abscondito.Et ne per singula moretur,describit se organizatum in abscondito in inferioribus terræ:hoc est in intimis latebris materiæ terrestris existentis in abscondito vteri/ad similitudinem eorum quæ fierent in infimis visceribus terræ. Significantius autem se organizatum appellat acupictum:ad explicandũ subtilitatem artificii egentis multo lumine.vt magis ostendat deum in obscuritate/in tenebris operari artificiosissime sicut operantur acupictores.¶ Scito ꝙ dictio hebraica interpretata acupictus interpretanda esset rechamatus,si sicut in vulgari ita in latina lingua haberemus.

Informe meũ viderũt oculi tui. Hactenus descripsit opificium dei in vtero/inchoando a renibus: modo ad priorem materiam extendit dei visionem,dicendo. Informe meum/hoc est embryonem:hoc est materiam meam anteq̃ esset formata in membrum aliquod.

Et sup libro tuo. Prosequitur hic dauid complementũ diuinæ notitię respectu sui .Hactenus siquidẽ totum se cognitum(tum narrando res cognitas/tũ afferendo rõnes cognitionis/tum confutãdo obiectionem tenebratũ)manifestauit.vnum supererat:scilicet declarare ꝙ deus nouit oẽs & singulos dies durationis dauidis.Et hoc est quod nũc declarat:dicendo nõ solum notos sed scriptos apud deũ singulos,ita ꝙ nec vnus ṕtermissus est nõ scriptus.¶ Ordina sic literam.Et super libro tuo dies formati sunt: oẽs ipsi/dies,scribenẽ:& non vnus/dies,in eis/diebus relinqueẽ non scriptus:hoc est nec vnus relinquetur non scriptus.¶ Liber metaphorice in deo dicitur notitia firma/ad similitudinem librorꝫ retinentiũ firmiter scripta. Vnde firma apud deũ notitia dierꝫ nostrorꝫ/liber dei vocatur.Et appellanẽ dies in libro dei formati/hoc est nõ informes:quia sunt noti plene ẽm oẽm quam sortituri sunt formam.Et dicitur ꝙ oẽs ipsi(hoc est singuli)scribenẽ.Et hoc ne putares scriptum vnum mensem vel vnum annum,& nõ singulos dies mensis & singulos dies anni.Et quod dicitur de diebus,ĩtellige de horis/& de quibuscũqꝫ minimis mensuris temporis:qm̃ idem est iudicium.Intendit enim propheta dicere ꝙ in libro diuino scripta sunt singula momenta tẽporis vitę nostrę,ita ꝙ nec vnum minimum relinquiẽ non scriptum. Et futurum scribentur/refertur ad prętęritum formati sunt.ẽm enim rem & scriptio & formatio fuit ab æterno.Et quũ oĩa sint deo firmissime nota,soli tñ dies memoranẽ scripti in libro dei:quia dies sunt res nõ firmabiles ĩmo nec existẽtes nisi in instanti.nihil nanqꝫ est vnq̃ diei/mensis aut anni nisi instans.Ad significandum enim ꝙ dies omnes præteriti & futuri/q̃uis in se non sint/in diuina notitia retineñẽ firmiter,descripsit propheta dies scriptos in libro dei.

Et mihi q̃ꝫ chari. Expedita declaratiõe diuine notitię de rebus quæ sunt dauidis,tractatur hic diuina notitia de bonis affectibus dauidis(iustificando actiones proprias coram deo)tali ordine. Primo dicit se amicum amicorum dei.Et mihi/dauidi,q̃ chari/q̃ preciosi,facti sunt socii tui deus. Socios dei appellat oẽs qui partes dei sequuntur:ac per hoc oẽs iustos & ea quę dei sunt quærentes. Qꝫ roborata sunt capita eorum/scilicet sociorum tuorꝫ:hoc est socios tuos valde charos habui,& eorum capita/primates,multum roboraui/potentes feci.Optime regis partes describuntur magnipẽdere iustos propter deum/& primates iustorum efficere potentes.

Dinumerabo eos. Signum seu effectus magnifaciendi iustos/subiungitur multiplicatio iustorũ. Et est subintelligenda coniunctio.Ita ꝙ sensus & ordo literæ est.Et mihi q̃ chari/q̃ roborata,ꝙ dinumerabo eos & super arenã multiplicabunẽ.ex hoc ꝙ sunt mihi chari & potentes efficio iustos/sequiẽ ꝙ multiplicabunẽ iusti plus q̃ arena.Et vere sic est:qm̃ vbi fortes honorantur/ibi multiplicantur fortes:& vbi docti honoranẽ/ibi multiplicanẽ docti. et similiter vbi iusti honoranẽ/ibi multiplicanẽ iusti.

Expgefactus sum. Secundo describit se esse cũ deo.¶ Vbi aduerte ꝙ quia peccauerat crimine adulterii & homicidii,non dicit absolute deo/ego tecum:sed meminit criminis sui sub specie somni/& diuinę excitationis ad pœnitẽtiam tanq̃ excitationis a somno,dicẽs.Expergefactus sum/a somno peccati: & adhuc/vsqꝫ modo nescio quid futurũ sit,ego tecũ/sum:tecum volo/tecum amo &c̃.

Si occides deus impium. Tertio fatetur se alienum ab inimicis dei. Vbi oportet notare & ĩtentionẽ & ordinationem literæ. Intentio dauidis est declarare seipsum respectu iniustorꝫ/velut e regione ad descriptum seipsum respectu sociorꝫ dei.Dixerat enim ꝙ illi sunt sibi q̃ chari/& ꝙ propterea multiplicabunẽ.intendit modo dicere ꝙ iniustos viros sanguinum expellet a se: ita ꝙ laudabunt oẽs deum q̃ modo putant me exaltare viros sanguinum.Et qm̃ nõ assertiue sed conditionaliter & satis obscure hęc in litera significantur,scito rõnem conditionalis sermonis esse historiam ioab.Lege secundum librum regum:& inuenies ioab valde inique & proditorie occidisse duos principes/abner & amasa.& post occisum abner/exaltatum fuisse in principẽ militię:quia primus ascendit arcẽ sion. Post occisum quoqꝫ amasa/remansisse principem supremũ:nec vnq̃ punitum fuisse a dauide toto tẽpore vitæ dauidis.Propter quod hoĩes nescientes cor dauidis desiderantis punire illum/occasionem habebant detrahẽdi dauidi,aut saltem cogitãdi ꝙ ipse exaltaret viros sanguinum:ac per hoc inimicos dei. Quia itaqꝫ dauid facto non eiiciebat ioab a se/sed desiderabat illum punire,ideo sub cõditione eiectionem a se virorum sanguinis describit.¶ Et ordinãda est sic litera.Et viri sanguinum recedite a me(contra id enim quod dixerat & mihi q̃ chari socii &c̃.modo dicit & viri sanguinum/hoc est effusores sanguinum inique,

recedite a me)si occides deus impiũ|ioab:hoc est tũc quod in corde habeo manifestare potero(scilicet viri sanguinũ recedite a me)si tu deus occides impiũ ioab.Acsi aperte diceret.Q̃diu viuit ioab,nõ possum dicere vniuersaliter|viri sanguinum declinate a me:quia habeo semper ioab mecum virum sanguinum.Et latet sub hoc loquendi modo excusatio dauidis:ꝙ scilicet non poterat illum punire. Latet autem in hoc ꝙ cõditionem refert in deum:tanq̃ non sit hoc in facultate dauidis. Si quæris cãm excusationis,assignatur nouitas regni.periculosum siquidem fuisset dauidi occidere ioab principẽ militie: tum ꝓpter sequaces ioab:tum quia idigebat eo ad stabilitionẽ regni.vnde distulit puniendũ a salomone,postq̃ firmatũ stabilitũq; fuit regnũ:& ioab iã senex emeritus|sine piculo occidi poterat.

Q̃ꝛ dicent te.Describitur effectus secuturus eiectionem virorum sanguinum:sicut superius descripsit effectum secuturum magnipensionem iustorum.Ita ꝙ sicut superius dixerat ꝙ dinumerabo eos &c̃. ita modo dicit. Q̃ꝛ|eiciente me viros sanguinum,dicent te|prædicabunt te deus,cogitationi qua eleuauerunt frustra inimicos tuos:hoc est in cogitatione seu loco cogitationis qua eleuatos dixerunt seu putarunt frustra a me inimicos tuos|ioab &c̃.frustra inquã nescientes cor meum.

Nõne odientes te dñe. Quarto describit se inimicum inimicorum dei.Describit autem tum ex parte dei.tum ex manifestis operibus probando dispositionem sui animi prius dictam erga deiectionem ioab.Poterat enim aliquis dicere ꝙ tu dicis animum contrarium facto.& propterea intendit probare animum suum inimicum esse iniustis.¶ Primo ex parte dei.nõne odientes te odiam? Impossibile est vere amare deum & non odio habere odientes deum:quum amor dei inferat necessario odium contrarii. Et propterea dauid tanq̃ a manifesto amore suo erga deum,probat veritatẽ odii sui erga viros sanguinum.Nonne odientes te domine odiam|perseueranti odio prosequar? Tanq̃ diceret. incõpossibile est amori meo erga te ꝙ non odiam eos.Et in insurgentes tuos certabo? Quasi dicat sic:ꝙ intus odiam & exterius certabo contra insurgentes tuos .i.contra te.¶ Terminatione odii odiui illos. Probat idem ex factis.Legitur siquidem pluries dauidem extremis suppliciis iniquos damnasse:vt patet de adolescente qui dixit se interfecisse saulem:& de iterfectoribus isboseth filii saulis.Et propterea dicit. terminatione odii odiui illos.Terminatio odii aut vltimũ supplicium est,aut summitas odii intelligitur.Sed rebus gestis magis quadrat vltimum supplicium.odiuit enim eos dauid terminatione odii|hoc est morte plectendo eos.

Inimicis fuerunt mihi.Ad genus impiorum hoc refertur.Et significat ꝙ quia huiusmodi iniquos puniui,ideo genus impiorum inimicum se exhibet mihi.

Inuestiga me deus. Tractatur hic illa particula|inestigasti me:veracitatẽ animi sui describendo.Inuestiga me deus|ad similitudinem inuestigantis scrutare me,& cognosce cor meum|voluntatem meã: proba me|ad similitudinem probantis & experimentum sumentis discute me,& cognosce cogitationes meas.¶ Et vide|cognitis cogitationibus,si via derisionis in me|supple est. Via derisionis vocať fictio|simulatio qua vnum verbo vel facto monstrať & aliud corde retinetur.Via derisionis est docere & non facere:punire malos|benefacere iustis,& tamen intus nec iustos magnipendere nec iniustos parvipendere.Et intendit deum in testem suę veracitatis adducere.Acsi diceret.quantuncunq; inquirar in affectibus & cogitationibus meis,veraciter inueniar recti animi.¶ Et deduc me in via seculi:hoc est & in via residui temporis mei deduc me.vt qui modo sum bene dispositus|non aberrem in hoc residuo, sed tu deduc me:te enim duce recte progrediar vsq; ad finem.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Victori canticum dauid. CXXXIX.

ERipe me dñe ab homine malo:a uiro iniquo eripe me.
Qui cogitauerunt iniquitates in corde:tota die constituebant prelia.
Acuerunt linguã suam sicut serpentes:uenenum aspidum sub labiis eoꝝ.
Custodi me dñe de manu peccatoris:ab hominibus iniquis eripe me.
Qui cogitauerũt supplãtare gressus meos:abscõderũt supbi laqueũ mihi.
Et funes extenderunt in laqueum:iuxta iter scandalum posuerunt mihi.
Dixi domino.deus meus es tu,exaudi dñe uocem deprecationis meę.
Domine domine uirtus salutis meę:obumbrasti super caput meum in die belli.
Ne tradas me domine a desiderio meo peccatori:cogitauerunt contra me, ne derelinquas me ne forte exaltentur.
Caput circũitus eorum:labor labiorum ipsorum operiet eos.
Cadent super eos carbones,in ignem deiicies eos:in miseriis non subsistent.
Vir linguosus non dirigetur in terra:uirum iniustum mala capient in interitu.

Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis:& uindictam pauperum.
Verũtamen iuſti confitebuntur nomini tuo:& habitabũt recti cum uultu tuo.

❡IVXTA HEBRÆVM. ❡Vincenti pſalmus dauidi. CXL.

1 Propheta. ERipe me domine[4] ab homine malo:a uiro iniquitatum cuſtodies me.
2 Qui cogitauerunt malicias in corde:tota die congregabunt prȩlia.
3 Exacuerunt linguam ſuã quaſi ſerpens:uenenũ aſpidis ſub labiis eorum.Selah.
4 Cuſtodi me domine[4] de manibus impii, a uiro iniquitatum cuſtodies me:qui cogitauerunt impellere greſſus meos.
5 Abſconderunt ſuperbi laqueum mihi,& funes extenderunt reti:iuxta ſemitam offendicula poſuerunt mihi.Selah.
6 Dixi dño[4].deus meus tu,auſculta domine[4] uocem deprecationum mearum. † dñi mei
7 Deus[4] domine † fortitudo ſalutis meæ:operuiſti caput meum † in die armorum. † capiti meo
8 Ne da dñe[4] deſideria impii,cogitationem eius ne fac effundere: (nõ vel quia) eleuabunt̃.Selah.
9 Caput circundantium me (ſic erit):labor labiorum eius operiet ipſum.
10 Mouebunt̃ ſup eos prunȩ in igne:cadere faciet eos in foueas, (et) non conſurgent.
11 Vir linguȩ nõ firmabit̃ in terra:uir iniquitatis (erit ſic),malũ uenabitur eum ad impulſiones.
12 Sciui ꝙ faciet dñs[4] ius pauperis:iudicium mendicorum.
13 (quia) Tantum iuſti confitebuntur noĩ tuo:ſedebunt recti cum faciebus tuis.

TItulus eſt.Vincenti pſalmus dauidi.De quo vt ſupra.
❡Materia pſalmi eſt ſupplicatio dauidis profugi a facie ſaulis,adiuncta punitione ipſius ſaulis.Facile ſiquidem prima pars pſalmi prȩ ſe fert hiſtoriã perſecutionis illius:vltima vero vindictam diuinam quȩ poſtea ſubſecuta eſt deſcribit.⁋Vbi etiam aduerte ꝙ apoſtolus ad ro.3.ex hoc pſalmo induxit illa verba,venenum aſpidum ſub labiis eorum.addens ꝙ intelliguntur de iudȩis qui ſub lege erant.Dico autem hoc:ad notandũ ꝙ ex autoritate pauli apoſtoli nihil aliud habet̃ de materia huius pſalmi,niſi ꝙ de iudȩis loquitur:quod quadrat dictȩ materiæ.

❡SVMMARIVM EST.

❡Dauid in perſecutione a ſaule,recurrit ad deum:exponẽs qualis eſt ſaul cum ſuis complicibus,qualiaq; ſunt pericula a quibus petit ſe cuſtodiri,necnon qualis fuit ipſe inter hæc.Et demum prophetat ſaulis pœnam a deo infligendam,& quare.
❡Perſona loquens propheta eſt.

ERipe me dñe.Diuiditur pſalmus in partes duas:ꝓpoſitiuam materiȩ,& executiuam,ibi qui cogitauerunt.❡Proponit duo:liberationem & cuſtodiam.Conſtitutus in perſecutione ſaulis ſupplicat pro liberatione.Eripe me domine ab hoĩe malo,malȩ voluntatis,ſaule ſcilicet:a viro iniquitatũ,ſaule abundante iniquitatibus exterioribus,cuſtodies me.Aſſertiue dicit futuram cuſtodiam & nihilominus precatur liberationem,vt vtrunq; inſinuet:ſcilicet & diuinam gratiam ſupplicando,& certitudinem ſpei ex diuina reuelatione aſſerendo.
❡Qui cogitauerũt.Incipit hic pars executiua tali ordine.Primo tractat̃ illa particula,ab hoĩe malo a viro iniquitatũ.Secũdo illa,cuſtodies,ibi cuſtodies me.Tertio illa,me,ibi dixi dño.Quarto illa,eripe,ibi caput circũdãtiũ.❡Deſcribit itaq; hoĩem malũ & virũ iniquitatũ ſaulẽ,primo quo ad malignitatẽ internã.Qui cogitauerũt malicias in corde.Tranſit a numero ſingulari ad pluralem:quia ſaul nõ erat ſolus cõtra dauidẽ,ſed multos habebat cõplices,quoꝝ ipſe erat caput.Et ideo pluraliter deſcribit̃.Malicias cogitatas cõtra dauidẽ habes.1.reg.18.Tota die cõgregabũt ꝓlia:hoc eſt indefeſſe dãt operã ad debellandum me.Et futurũ congregabunt,reſpicit præteritum cogitauerunt.
Exacuerunt linguã ſuã quaſi ſerpens.In acumine linguȩ vim penetratiuam ſermonis eorũ intellige.Similitudo aũt ad ſerpentis linguã eſt:ꝙ ſicut ſerpens extrahendo linguã,valde acutã extendit,ita iſti extẽdũt ſermones ſuos acuẽdo ad penetrãdũ corda audiẽtiũ,ad penetrãdũ negocia.⁋Venenũ aſpidis ſub labiis eoꝝ.Non ſufficit vis penetratiua,ſed adiũgitur venenum:vt ſignificetur vis lȩſiua,non qualitercunq; ſed ad mortem ſicut venenum aſpidis,cui (vt vult ariſtoteles) nullum remedium eſt.

Lege historiam. i. regum: & inuenies veritatem tam indefessę dispositionis ad debellandum dauidem q̄ verborum acutorum & venenosorum contra dauidem: vt patet de verbis ipsius saulis ad suos vt occiderent dauidem: & de verbis doeg idumęi / & verbis ziphęorum / & aliorum qui dicebant sauli ꝙ dauid erat ipsius inimicus.

Custodi me. Descripto saule ex malis cogitationibus / locutionibus & ꝑparationibus operum, tractat modo illam particulam / custodies. Tractat aūt supplicando, vt a dei gratia recognoscere se custodiam significet. De manibus impii / de operibus exterioribus saulis impii: a viro iniquitatum custodies me. Repetit impietatem & iniquitatem saulis: ad significandam magnitudinem periculi ex accumulata iniquitate exteriori & impietate iteriori. Et assertiue subiūgit custodies / ꝓpter certitudinem reuelationis. ⁋ Qui cogitauerūt impellere. Quattuor periculorū genera explicat. Primum per modum impulsionis (quo scilicet impellitur gradiens ad cadendum) dicendo. qui cogitauerūt īpellere gressus meos. Et hic impulsus ad literam fuit quoniam autore saule curiales suadebant dauidi vt esset gener regis: & vt centum pręputia philistinoꝝ daret regi: & breuiter quū saul mittebat ipm ad bellū vt occideretur a philistęis. Hmōi enim impulsus latebat in cogitatione suadētium & mittētium. & ꝓpterea dicitur qui cogitauerunt. Et dauid officium suū agebat. & ꝓpterea dicitur gressus meos.

Absconderunt supbi laqueum mihi / ad capiendū me. Hoc ad literam verificatur in custodia nocturna apposita circum domum dauidis vt mane interficeret. Et appellatur hæc custodia laqueus absconditus: quoniam nesciebat dauid domi existens appositam custodiam, sed michol vxor ipsius ei significauit. Et describitur laqueus hic a superbis / hoc est ab excellētibus (a rege scilicet saule) & etiam a vitio superbię motis. tota enim ratio vt saul persequeret̄ dauidem fuit superbia status saulis. ⁋ Et funes extēderūt reti. Tertium periculum ad capiendum dauidem / describit̄ ad similitudinem extensionis retis velut ad capiendum aues seu pisces. Et verificat̄ hoc de retibus exercitus pluries extensi ad capiendum dauidem. ⁋ Iuxta semitam offendicula posuerunt mihi. Quartum periculū describitur per modum impactionis in offendiculū. quod fit & ad casum offendentis / & capiendum post casum. Et verificant̄ hęc plura offendicula in ziphęis & ī ceila. Vtriꝗ. n. legūtur ipm traditurі fuisse in manus saulis: quū tñ in vtrisꝗ hēret rōnem confidendi dauid. In zipheis quidem tanq̄ cōtribulibus: in ceilitis autem ratione beneficii. Et in vtrisꝗ tanq̄ in offendiculis parum abfuit quin cespitaret.

Dixi dño. Descriptis tam persecutionibus q̄ periculis / describit modo seipsum: tractando illam particulam me. E regione itaꝗ ad saulem describit qualis ipse fuit inter has angustias: narrans duo sua officia. Dixi dño / iter hæc recursum habui ad deum duobus officiis. Alterum est recognitionis. deus meus tu. Alterum supplicationis. ausculta domine vocem deprecationum mearum. Nō dixit deprecationis meę, sed pluraliter deprecationū mearū: vt repetitas preces significaret. ⁋ Deus domine fortitudo salutis meæ, operuisti caput meū in die armorū. Declarat primū officium, gratias agendo pro præteritis beneficiis. tum in duello cū goliath. tū in diuersis congressibus cū philistęis. Et propterea appellat deū fortitudinē salutis suę: qa fuit fortitudo eius cōtra hostes. Et dicit metaphorice deū opuisse caput suū; hoc est ad similitudinē ꝓtegētis & fouētis saluasse vitā suā, in die armoꝝ / quando armis certatū est.

Ne da dñe. Exequit̄ secūdū offiñ explicādo ꝑces suas. Ne da dñe desideria ipii / saulis adipisci / qbus desiderat mortē meā: cogitationē suā / de interitu meo, ne fac effundere / ipm: hoc est ne fac ꝙ effundat saul cogitationē suā in occisionē mei itentā. eleuabunt̄. Defectiua est locutio. & supplēda vel repetitiōe negationis iā bis ꝑpositę. vt sit sensus / nō eleuent̄ sup me. & sic cōtinuatur supplicatio. Vel subintelligendo coniunctionem causalē / quia eleuabunt̄. Et sic reddit̄ ratio precum: quia sequetur hoc inconueniēs ꝙ tā mali & iniqui eleuabunt̄ / te non exaudiente preces meas.

Caput circundantium me. Declaratis persecutoribus / periculis & qualitate dauidis, subiungitur sententia punitura saulem. Et sic tractat̄ illa particula / eripe me dñe: tractādo mortē saulis, quæ fuit liberatio dauidis. ⁋ Describit̄ itaꝗ ipse saul sub noīe capitis circundātiū dauidem. cōstat enim ipsum fuisse caput coꝝ. Et est locutio defectiua: subintelligit̄ enim incidet in hæc infrascripta. prophetat siqdem dauid saulis mortē: īchoans a ꝓximo mortis demerito. ⁋ Labor labioꝝ eius operiet ipm. Crimen consultationis dęmonū per pythonissam appellat̄ labor labioꝝ: quia ex labore labiorum (hoc est ex velut fatigatis labiis consultando dominum nō respōdentem sauli) causata est cōsultatio per pythonissam. Vel quia laborauit saul persuadēdo pythonissę vt diuinaret sibi in pythone. recusabat enim mulier timens mori: vt patet in historia. i. regum. Vnde & subditur. operiet eum / multitudine philistinorum; quia vt dicitur. i. parali. 10. propter hoc crimen mortuus fuit saul. ⁋ Posset nihilominus intelligi per laborem labiorum eius / crimen crudelis sacrilegii in cęde tot sacerdotum, descriptum a labore labioꝝ: quia saul velut laborans / destitutum se conquestus est coram suis quando ad hoc crimen processit: vt patet. i. reg. zz. & ꝙ ꝓpterea occisus est a philistęis propheta modo explicet.

Mouebuntur super eos prunę. Ad literam / saulis & filiorum corpora combusta fuerunt: vt patet. i. reg. vltimo. Et propterea prophetatur. Mouebuntur super eos prunæ in igne: cadere faciet eos in foueas, non consurgent. Perfectio cōbustionis cadauerū describitur / per hoc ꝙ super eos in igne positos

monebuntur prunę:vt ſub et ſupra citius comburantur abundantibus prunis:quia in nemore iabēs cōbuſti ſunt.Caſus aūt in foueas metaphoricę eſt locutionis/ad ſimilitudinē cadentiū in foueas ita ꝙ nō poſſint inde ſurgere:qa ad literam deſcribit eoꝝ mors:quæ eſt tanq̄ caſus in foueam a qua nō pōt homo conſurgere.Et eſt ordo prępoſterus:quia prius deſcribitur cōbuſtio cadauerum/& deinde mors.
Vir linguę non firmabitur in terra.Pena deiectionis a regno adiungitur:ita ꝙ vltra mortem & cōbuſta corpa/deſtitutionem domus ſuæ a ſucceſſione regni ſaul incurrit.Et propterea dicit.Vir linguę/ſaul tā doloſę linguę,nō firmabit in terra/in regno:vt rei ꝓbauit euētus.Statim.n.debilitatum & diminutū fuit regnū filii eius:& infra breuiſſimū tēpus extinctū.Propter quod & ſubdit.Vir iniqtatis, malū venabit eū:hoc eſt vir iniqtatis ſaul/talis eſt ꝙ malū venabit eū ad impulſiones.Metaphora eſt,ſumpta ab aīali fugiēte venatores vſq3 adeo ꝙ ad rupem deueniēs ruit p̄ceps.Simili ſiqdem modo deſcribit malū tanq̄ venatorē:& ſaulē ſeu virū iniqtatis tanq̄ inſecutione vexatū a malo ad impulſiones/ad loca ruendi.Vere ſiquidē domū ſaulis poſt eius mortem mala ſic inuaſerunt/vt tanq̄ venatores inſequerentur illam vſq3 ad ruinam.nam vt dicitur.2.reg.3.domus ſaul quotidie decreſcebat.
Sciui ꝙ faciet dñs.Prophetata morte ſaulis & deſtitutione domus eius,ſubiungit dauid ꝙ ipſe ſciuit deū facturū ius pauperū:quia tm̄ iuſti habitabūt cū faciebus dei.Et poteſt hoc dupliciter intelligi. Primo vt ſit ſermo de ſcia in genere.Et tūc eſt ſenſus ꝙ ſciui/ex deuteronomio,ꝙ deus reddit ius pauperibus oppreſſis ab iniquis:qa ſolis iuſtis promiſſa eſt terra promiſſionis ad laudandū nomen dei & gereſcendū coram eo.Et iuxta hunc ſenſum veriſſimum(vtpote fundatum in deutero.)fatetur dauid ſe ſciuiſſe rationem in genere eorū quę adimplenda ſunt in ſaule:quia ſaul oppreſſerat dauidem cū ſuis pauperibus viris iuſtis.¶ Secūdo vt ſit ſermo de ſcia in ſpecie circa adimplēda in ſaule & in ſeipſo dauide. Et iuxta hūc ſenſum rñdet dauid tacitę qōni quęrētiū/quid ſcis tu de iſtis quæ propheraſti?Reſpōdet enim ſciui/proculdubio deo reuelante,ꝙ faciet dominus ius pauperis/hoc eſt mei pauperis oppreſſi:iudicium mendicorum.non ſolum mihi faciet ius,ſed etiam faciet iudicium mendicorum:hoc eſt meorum qui coacti ſunt mendicare/hoc eſt miſeram vitam ducere more mēdicorum. Hoc enim iudicium factum eſt in morte ſaulis:& ius dauidis factum eſt inchoatiue in morte ſaulis,perfecte autem in aſſecutione totius regni iſrael ei promiſſi a deo.
Tantum iuſti. Ratio & finis vtriuſq3 quod ſciui,eſt quia tantum iuſti confitebuntur nomini tuo: hoc eſt quia ſolos iuſtos elegiſti ad laudandum nomen tuum.quales non erant ſaul & ſui:ſed ſum ego & mei.Hoc enim ſubintelligi vult:ſed ad vitandam iactantiam non explicat.Sedebunt/quieſcēt,tantum recti cum faciebus tuis:hoc eſt in terra promiſſionis,quā velut p̄ſentia faciei tuæ dignificas.Et dixit hoc:quia ſciuit ſe electum a deo vt iuſtum ad laudandum ipſum,& ad quieſcendum in regno tanq̄ coram facie dei/refutato ſaule inobediente & iniuſto.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Canticum dauid. CXL.

DOmine clamaui ad te exaudi me:intende uoci meę quū clamauero ad te.
Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo : eleuatio manuū mearum ſacrificium ueſpertinum.
Pone domine cuſtodiam ori meo:& oſtium circunſtantię labiis meis.
Nō declies cor meū i uerbą malicię:ad excuſandas excuſatiōes i peccatis.
Cum hominibus operantibus iniquitatem:& non communicabo cum electis eorum.
Corripiet me iuſtus in miſericordia & increpabit me : oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.
Q m̄ adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum:abſorpti ſūt iuncti petrę iudices eoꝝ.
Audient uerba mea quoniam potuerunt:ſicut craſſitudo terrę erupta eſt ſuper terram.
Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum:quia ad te domine domine oculi mei, in te ſperaui non auferas animam meam.
Cuſtodi me a laqueo quem ſtatuerunt mihi:& a ſcandalis operantium iniquitatem.
Cadent in retiaculo eius peccatores:ſingulariter ſum ego donec tranſeam.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Pſalmus dauidi. CXLI.

hactenus dicendo modo nouā
1 Propheta. DOmie⁴ uocaui te, feſtia ad me†: auſculta uocē meā i uocar̄ meo ad te‡. † mihi ‡ tibi
noue petitio nes tanq3 tanq3
2 Diriget oro mea icēſū facieb⁹ tuis:eleuatio palmaꝝ meaꝝ mun⁹ ueſpi.

3 Pone domine[4] custodiam ori meo: custodi super eleuationem labiorum meorum.
†rei malę 4 Ne declina cor meum in rem malam†, ad operandum operationes in impietate cum ui
ris operantibus iniquitatis: & non comedam in suauitatibus eorum.
non fugio correctionē sed ... quo vnctus sum a samuele
5 Castigabit me iustus gratia & reprehendet me: oleum capitis non prohibebit caput
a submissione ... affuerunt
meum, quia opus & oratio mea in maliciis eorum.
spelunce ... saul ... saul & sui
6 Derelicti sunt in manibus petrę iudices eorum: & audierunt dicta mea, quoniá dulci-
ficata sunt.
persuasi meis ... & tanq̄ ... robora ... spelunce
†ori 7 Sicut diuidēs & scindens in terra: dispersa sunt ossa nostra ad os† foueę.
dicendo
†dñi mei 8 Quia ad te deus[4] dñe† oculi mei: in te speraui, ne euacua animam meam.
et ... quem
9 Custodi me a manibus laquei abscōderūt mihi: & offendiculis operātiū iniquitatē.
ideo ... saul & sui ... cum meis ... ad philisteos
10 Incident in retia sua impii: simul ego donec transibo.

TItulus est. Psalmus dauidi. De quo vt supra.
¶ Materia psalmi est transitus dauidis ad philistęos, scriptus. 1. reg. 27. quando. s. post tot euasiones a persecutione saulis dixit in corde suo. aliquando incidam vna die in manus saul: nonne melius est vt fugiam & saluer in terra philistinorum? ¶ Quod enim sit hic sermo de dauide, titulus psalmi testatur. Quod vero persecutio saulis tangatur, apparet ex penultimo versiculo. custodi me a manibus laquei absconderunt mihi, & offendiculis operantium iniquitatem. Hæc enim spectare ad persecutionem illam, & historia testatur, & immediate pręcedens psalmus: in quo persecutio saulis eisdem verbis descripta est. Quod autem de transitu dauidis ad philistęos sit sermo, vltimus versiculus testatur. in quo prophetatur casus persecutorum eius durante transitu ipsius ad philistęos: vt rerum gestarum probauit euentus. ¶ Attestatur & huic materię consonantia omnium quæ in progressu psalmi dicuntur: vt exponēdo patefiet. Est itaq; ad literam materia psalmi, dauidis volentis cum suis omnibus fugere ad terram philistinorum recursus ad deum, vt seruet ipsum a peccando in terra idolatrarum: recensendo rationabiles causas suę fugę.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid profugus a facie saul transiturus cum suis ad philisteos, petit a deo vt ibi non solum orationem suam dirigat sed custodiat a peccatis linguę, cordis, operis, & cibi. Iustificatq; transitum suum q᷑ non fugit castigari a iusto: vtpote qui sustinuit tandiu malicias eorum, animo orante, & opere parcendo vitę saulis.

¶ Persona loquens propheta est.

DOmine vocaui te. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materiæ, & executiuam, ibi dirigetur oratio. ¶ Proponit duo. Alterum est. Domine vocaui te, festina ad me. Et intēdit q᷑ vocaui recurrendo continue ad te deus in terra israel persequente me saule, vt festinares ad liberandū me: & non sum adhuc liberatus, & sum in periculo incidendi in manus saulis. Alterum est. ausculta vocem meam in vocare meo ad te: hoc est nouam petitionem porrigo transiturus ad terram philistinorum.

¶ Dirigetur oratio. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula, ausculta vocem meam in vocare meo ad te. Secundo illa, domine vocaui te festina ad me, ibi castigabit. ¶ Explicatur itaq; noua vox dauidis ad deum quattuor petitionibus pro necessariis ei in terra idolatrarum. Transiturus siquidem ad philistęos, petit a deo quattuor subiuncta. Primum est vt sit grata deo sua oratio. Sciebat enim terram promissionis datam sibi & aliis filiis israel ad colendum in ea deum: & propterea in ea offerebatur quotidie vnus agnus mane & alter vesperi. Et ideo recedens a terra israel, sollicitus erat vt oratio sua ibi futura esset grata deo sicut sacrificium quod offerebatur in domo domini. ¶ Dirigetur inquit oratio mea, in terra philistinorum, incensum, hoc est loco incensi, seu tanq̄ incēsum, faciebus tuis, hoc est coram te. Et intendit per incensum thymiama, quod (vt apostolus ad hebr. 9. dicit) sacerdotes sacrificiorum officia consummantes, incendebant in prima parte tabernaculi. sacrificium enim offerebatur sub diuo extra tabernaculum. Eleuatio palmarum mearum munus vesperi: hoc est tanq̄ sacrificium quod offertur hora vespertina. Meminit thymiamatis & sacrificii, meminit orationis quę est eleuatio mentis proportionaliter ad fumum thymiamatis, meminit eleua-

tionis manuũ quæ est velut quidam exterior cultus dei correspondendo ad sacrificium vespertinum. acsi aperte diceret. In terra philistinorum non potero tibi offerre sacrificium & thymiama: erit eleuatio mentis & eleuatio manuum loco thymiamatis & sacrificii.

Pone. Secunda petitio explicatur etiam modo dep̃catiuo. & est p̃seruatio a peccatis linguæ. timebat enim inter infideles offendere in locutione pp cõuersationẽ cũ eis. ¶ Ne declina. Tertia petitio est custodia a peccatis cordis & operis simul. Timebat. n. ne cõuersando cũ gentilibus declinaret cor suũ in opera eoꝝ: quos appellat opa̋rios iniqtatis. ¶ Et nõ comedã. Quarta petitio est custodia a peccatis cõuiuioꝝ: ne. s. transgrederet legem in conuiuiis gentilium, comedendo prohibita a lege, apposita in deliciis conuiuiorum. Ad hoc enim tendit petitio. & non comedam in suauitatibus eorum.

Castigabit me iustus. Tractatur hic illa particula, dñe vocaui te festina ad me: explicando recursum suũ ad deũ hactenus habitũ, a tribus. Primo a iustificatione causę suę. Secũdo ab opere. Tertio ab ipsa oratione. ¶ Declarat itaq; se hactenus vocasse deũ vt festinet se adiuuare: quia nõ fugit disciplinã, non fugit corrigi & castigari a iusto rege, sed fugit vorari ab iniquitate. Hanc. n. iustificationẽ suę causę intendit, offerendo se paratũ ad suscipiendã correctionẽ verbis & factis. Castigabit, factis, me iustus, iustitiam exercens, cũ gratia, cũ benignitate non cũ furore, vt saul quęrit seuire: & rep̃hendet me, verbis. oleum capitis, vnctio regia qua vnctus sum a samuele in regem, non prohibebit caput meũ, a susceptione rep̃hẽsionis & castigationis: hoc est paratus sum rep̃hendi & castigari, ita ꝙ promissio mihi facta de regno per samuelem non retrahet me a submittendo me rep̃hensioni & castigationi. Et intendit ad literam ꝙ ipse non eleuauit caput contra regem suũ saulem propter hoc ꝙ fuit vnctus in regem a samuele, sed fuit & est paratus rep̃hendi & castigari. Acsi aperte diceret ꝙ non propterea fugio, sed fugio a furore iniquitatis saulis. ¶ Vnde & proponit pro ratione vt credat sibi hoc. quia opus & oratio mea in maliciis eoꝝ. Probat iustificationem suę causę & fugę nunc dispositę ad philistęos. Quia & opus, hoc est monstraui illis facto, & oratio, & etiam oratione quo ad deum, in maliciis eorum, perseuerantibus saulis & suorum maliciis.

Derelicti sunt. Intendit declarare vtrũq;: scilicet opus & orationem. Et incipit ab opere: commemorans clementissimum opus quod monstrauit sauli in spelunca, quãdo pręcidit oram chlamydis eius, & compescuit eos qui secum erant ne occiderent saulem: vt diffuse scribitur. 1. reg. 24. Et vtitur numero plurali pro singulari. ¶ Derelicti sunt in manibus petrę. Metaphorica est locutio: vt derelicti in deserto dicantur derelicti in manibus deserti, & derelicti in naui dicãtur derelicti in manibus nauis. tanq̃ nõ habentes pręsidiũ aut adminiculum aliquod nisi id in cuius manibus dicuntur derelicti. Saul tũc ingressus speluncam ad purgandum ventrem, describitur derelictus in manibus petrę, hoc est speluncę: quoniam nullum habebat in ea pręsidium a morte si dauid voluisset eum ibi tunc occidere. Saulẽ p̃r appellat iudices eorum, vtens numero plurali pro singulari: ea ratione quia in ipso derelicto intelliguntur derelicti principes eius. occiso enim capite, facile reliqui disperguntur. ¶ Et audierũt dicta mea. Non scribit rem gestam ordinate: sed subiungit verba ipsius dauidis ad saulem postq̃ egressus de speluca ibat viam suam. Tunc enim egressus dauid clamauit post tergum saulis verbis dulcissimis, mõstrãs ei orã chlamydis in testimoniũ ꝙ potuisset illũ occidere in spelunca. hoc enim cõmemorãdo ait. Et audierũt, dicti iudices, dicta mea, post egressum de spelũca: qm̃ dulcificata sunt, dicta mea.

Sicut diuidens. Commemorat conatũ suum in spelũca ad frangendũ animos suorũ ne insurgerent ad occidendũ saulem. Et assimilat conatũ suũ ad diuidentem & scindentem in terra: significans per hãc metaphoram difficultatem quam habuit ad persuadendum militibus suis secum in spelunca existentibus ne insurgerent ad occidendum saulem. Assimilat siquidem corda eorum terrę quo ad duriciem, & suasionem suam diuisioni & scissioni: iuxta id quod scriptum est ꝙ confregit dauid suis sermonibus seruos suos. ¶ Dispersa sunt ossa nostra ad os foueæ. Ossa sua appellat milites suos fortes, habentes officium ossium in sustentando. Et intẽdit ꝙ sic dispersa sunt robora nostra ad os fouęę. i. speluncę. fractos siquidem animos robustorum in spelunca vocat ossa dispersa metaphorice.

Quia ad te deus dñe. Declarato opere, declarat orationem cui vacauit tanto tẽpore. Quia ad te deus oculi mei, interni semper suspexerunt: in te speraui, non in homine, clamans ne euacua animam meã. Impletur anima sperans, quum assequitur rem speratam: & per oppositum euacuatur negando rem speratam. Et propterea orando continue ne euacua animam meam, petebat adimpleri spem suã. ¶ Custodi me. Non solum orauit pro assecutione boni, sed pro liberatione a periculis. Custodi me a manibus laquei quem absconderũt mihi, & ab offendiculis operantium iniquitatem: hoc ẽ ab insidiis vniuersis. Per laqueum enim & offendicula intendit vniuersa pericula quæ timebat a saule & suis: assimilata laqueis ad capiendum, & offendiculis ad cadendum positis.

Incident. Recẽsitis iustificationibus causę & fugę suę ad philistęos, prophetat euẽtum suę liberationis: concludens suum ad philistęos trãsitum. ¶ Incident in retia sua impii. Saul & sui in propria retia tunc inciderunt quum exclusi sunt a regno: qñquidẽ laquei & retia eorum nihil aliud erant q̃ exclusio dauidis a regno. Constat autem ex rei euentu hoc fuisse impletum. ¶ Simul ego donec transibo: hoc

est donec ego simul transibo. Bis ꝑm historiam dauid profugus iuit ad philistęos. Semel a principio fugę suę. Et tūc iuit solus: qñ simulauit se fatuū &c̃. vt scribit. 1. reg. 21. Altera vice iuit ad philistęos cū sexcētis viris & vxoribus &c̃. vt scribitur. 1. reg. 27. Et de hac hic loqtur. Et propterea dicit. ego simul / hoc est cū tota societate mea, transibo / ad philistęos. Et dicit donec: quia ad literam intra illos quattuor mē ses quibus fuit apud philistęos, saul & sui occisi sunt & ceciderunt in sua retia. inde enim incœperunt excludi a regno, & dauid incœpit regnare. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Intellectus dauid dū esset in spelunca oratio. CXLI.

Voce mea ad dñm clamaui: uoce mea ad dñm deprecatus sum.
Effūdo ĩ cōspectu eius orationē meā: tribulationē meā ante ipsū ꝓnūcio.
In deficiendo ex me spiritum meum: & tu cognouisti semitas meas.
In uia hac qua ambulabam: absconderunt laqueum mihi.
Considerabam ad dexteram & uidebam: & non erat qui cognosceret me.
Periit fuga a me: & non est qui requirat animam meam.
Clamaui ad te domine: dixi. tu es spes mea, portio mea in terra uiuentium.
Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis.
Libera me a persequentibus me: quia confortati sunt super me.
Educ de custodia aīam meā / ad cōfitēdū noī tuo: me expectāt iusti donec retribuas mihi.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Intelligentia dauidi, existente ipso in spelunca oratio. CXLII.

1 Prophetia. Voce mea ad dñm[4] clamabo: uoce mea ad dñm[4] deprecabor.
2 Effundā corā eo eloquiū meum: angustiā meā facieb⁹ ei⁹ annūciabo.
3 Collabēte super me spiritu meo, & tu nosti semitam meam: in uia hac [qua] ambulabo absconderunt laqueum mihi.
4 [o dñe] Respice dexteram & uide: & [inuenies ꝙ] non mihi [est] noscens, [e] periit refugium a me, [e] nō [est] requirens animam meam.
5 Clamaui ad te domine[4]: dixi. tu [es] spes mea, pars mea in terra uiuorum.
6 Ausculta ad clamorem meum / quoniā arui ualde: libera me a persecutoribus meis, quoniam corroborati sunt super me.
7 Fac exire de occlusione animam meam ad confitendum nomen tuum: [quia] in me coronabuntur iusti quando retribues super me.

Titulus est. Intelligentia dauidi, existente ipso in spelunca oratio. ¶ Vbi aduerte primo ꝙ dauid legitur fuisse in duplici spelunca: scilicet in spelūca engadi. 1. reg. 24. quādo pręcidit oram chlamydis saulis. & in spelunca odollam. 1. reg. 22. in quā venit fugiens a facie achis regis geth / quū simulasset se fatuum. In hoc titulo non significatur spelunca engadi, sed spelunca odollam: quoniam dicta ĩ versiculo quarto dissonant gestis in spelunca engadi, & consonant speluncę odollam. nam in spelunca engadi erat cum sexcentis viris: in spelunca autem odollā erat solus. quia adhuc non associauerant se ei illi qui postea cum eo fuerunt: vt patet in historia. Et propterea quartus versiculus (in quo describit se solū / nec habere aliquem qui se cognoscat aut requirat) clare testatur ꝙ de spelunca odollam titulus loquitur. ¶ Et dicitur psalmus iste intelligentia seu eruditio: quia tunc fuit dauid diuina gratia eruditus de futuro suo regno: vt in calce psalmi insinuatur. Dicitur quoq; oratio: quia dauid orationi totum se dedit in spelunca illa: vt in principio psalmi manifestat. ¶ Ita ꝙ titulus ex loco speluncę / significat statum dauidis omni tunc auxilio humano destituti: vtpote qui nec in regno saulis comparere poterat, nec apud finitimos philistęos. Ex hoc vero qđ est oratio, principium psalmi / & confugientem dauidē ad deum significat. Ex hoc aūt qđ est intelligētia, terminus psalmi fructusq; orōnis significat. orando. n. meruit erudiri a deo. ¶ Ex quo facile patet / materiā psalmi esse recursum dauidis in tanta angustia constituti ad deum orando in spelunca odollam, cum fructu diuinę illuminationis subsecuto.

¶ SVMARIVM EST.

¶ Dauid in spelunca odollam solus ac fere animo collabens, recursurum se ad deum proponendo an-

gustiam suam canit. Et subsecuta oratione ac illustratione diuina, petit liberari de tanta angustia ad laudem dei & consolationem iustorum/futuram quando ipse erit rex.

¶ Persona loquens propheta est.

VOce mea. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materiæ, & executiuam/ibi collabente. ¶ Proponit modũ & rem. Modũ quidem recurrendi ad deum/a quadruplici conditione describit. Primo voce mea: hoc est per meipsum & nõ per sacerdotes. Secũda. clamabo: hoc est nõ tepido sed ardẽti corde recurram. clamor siquidẽ vocis ad significandũ internum ardorem animi apponitur ad literam: non enim in spelunca voce clamosa se oraturũ proponit. Tertia. deprecabor/supplex & humilis recurram. Quarta. effundam: hoc est totũ proferam. In quo prolixa meditatio significatur: vtpote effundens totum coram deo. Sicut de anna matre samuelis multiplicante p̃ces suas scribitur. 1. reg. 1. effudi animam meam in conspectu domini. ¶ Res autẽ propositę sunt duę. Prima est eloquium. secunda angustia. Ita ꝙ intendit voce sua &c̃. exponere deo eloquium suum (hoc est rationem suam) & angustiam suam in qua est.

¶ Collabente. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula/angustiam meã annũciabo: subintellectis conditionibus modificantibus. Secũdo illa/effundam eloquiũ meum/ibi clamaui ad te: silr̃ cũ conditionibus &c̃. ¶ Explicat itaq; angustiam suam coram deo ex triplici capite. s. proprii animi/diuinę notitię/& periculi. Collabente super me spiritu meo. Angustiam suam ex anxietate proprii animi tantam vt similis esset iis qui semianimes collabuntur describit. videbat enim vndiq; se destitutum: & inde a tanta destitutionę cogitata collabebat̃ spiritus eius. Et tu nosti semitam meã. Hinc spiritus meus collabitur, inde scio te deũ nosse semitam meam destitutam. ad augmẽtum nanq; tristitię & anxietatis spectat reuocare ad memoriam ꝙ amicus potẽs succurrere nouit angustiam meã & non prouidet. Et propterea hic dauid inter capita angustiæ suæ commemorat coram deo (supplex tamen) & tu nosti semitam meam. ¶ In via hac. Tertium caput ex parte periculi describit. In via hac qua ambulabo/qua mihi est ambulandum: scilicet in terra promissionis, absconderunt/saul & sui, laqueum mihi/hoc est insidias ad capiendum me. Et hoc est primum periculum.

Respice dexteram/hoc est partem fauorabilem mihi, & vide: & inuenies ꝙ non est mihi aliquis noscẽs. Et hæc est secunda ratio periculi; quia nullum habeo mecum. ¶ Periit refugium a me/non habeo quo confugiam: quum etiam philistęi ad quos confugeram voluerint me occidere. Et hæc est tertia ratio periculi. Non requirens animam meam. nullus comparet consanguineus aut amicus qui requirat vitam meam/si viuo an mortuus sum & huiusmodi. Et hæc est quarta ratio.

Clamaui ad te domine. Explicata angustia sua coram deo, tractat alteram particulam. s. effundam eloquium meum/clamando &c̃. In tanta itaq; angustia constitutus executus sum quod proposui. Clamaui siquidem ad te domine: dixi/mente & animo. tu spes mea. Quãuis dixerim ꝙ tu nosti me in tanta angustia, non tamen spem in alio habeo q̃ in te: tu solus spes mea/ad liberandum me ab angustia & ad assequendum bonũ, pars mea in terra viuorum. Terram viuorum appellat terram promissionis: quia data est filiis israel sub conditione si & q̃diu viuerent iustitia fidei diuinę: vt patet in fine deutero. ¶ Pars mea duplici ratione appellatur. tum quia priuatus erat bonis suis: & nihil ei remãserat nisi deus tanq̃ pars eius. Acsi aperte diceret. priuatus rebus/consanguineis & amicis, nihil mihi restat in terra promissionis nisi tu: & ꝓpterea tu solus spes mea, tu solus pars mea. Tum quia sicut deus dicitur pars tribus leuiticę/pro quãto tribus leuitica nõ habuit partem suam sicut alię tribus/sed oblata deo erant pars tribus leuiticę, ita proportionaliter dicit dauid deo pars mea tu: quia solus deus erat eius ratio ac possessio futuri regni. nam nec ex electione populi/nec hæreditario iure/nec alio quouis modo ei competebat regnum, sed ex sola diuina promissione. ¶ Significãter autem explicat terrã viuoꝝ: ad insinuãdũ rationabilem causam quare deus sit spes & pars sua ad regnandũ: quia. s. terra illa est terra viuentiũ vita iustitię, a qua recessit saul, quã ipse dauid electus ꝑm cor dei amplectitur. ¶ Perspice prudẽs lector in hac professione tu spes mea pars mea, dauidem vere clamare voce propria cordis supplicis/totũq; se iactare in deũ. Ausculta ad clamorẽ meũ/internũ, qm̃ arui valde/ad similitudinem arboris quæ aruit non parũ sed valde constitutus sum. ¶ Nota hic loca huius recitatę orationis. Primus est a proprietate spei & partis. Secundus ab ariditate. Tertius a persecutoribus/libera me &c̃. Quos corroboratos supra se dicit: quia quãto magis ipse cecidit, tanto persecutores eius magis roborati sunt. ¶ Fac exire de occlusione animam meam (occlusionem vocat spelũcam in qua clausus erat, non seris & vectibus sed timore incidendi in manus saulis) ad confitendum nomen tuum. Ecce quartus locus quo petit libertatem ad laudandum deum. Erat siquidem dauid egregius psaltes. & propterea ordinat libertatem suã ad officium laudandi deum. Quod constat eum deuotissime impleuisse: condendo tot psalmos ad laudem diuini nominis, & etiam personaliter psallendo. ¶ In me coronabuntur iusti quando retribues super me. Quintus locus ab vtilitate sumitur aliorum iustorum, dicendo. Quando retribues super me/quando facies me regem, tũc non solus coronabor sed in me coronabuntur iusti. regnabũt. n. tũc iusti. ¶ Et appellat constitutionem sui in regem retributionem, non suis meritis sed diuinæ electioni

de ſe factę. Vel etiã quia ei reuelatum fuit differendam retributionem ſuę patientię vſq; ad tempus re-
gni. Et ſic non appellat regnũ retributionẽ: ſed tẽpus retributionis fore tẽpus coronę regni. Et huic ſen-
ſui cõſonat litera, vtens aduerbio tẽporis/ qñ retribues. ¶ Aduerte ꝙ ex hoc fine pſalmi elicitur intelli-
gentia in titulo poſita. Ideo .n. dixit aſſertiue/ in me coronabũtur iuſti qñ retribues ſuper me: quia intel-
lexit diuina illuſtratione ꝙ remunerãda eſſet ſua patiẽtia in aſſecutione regni, in quo iuſti gaudebunt.
Vbi apparet eruditio de fouendo iuſtos, & non ſola illuſtratio de futuro regno eius. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Pſalmus dauid quando perſequebatur eum filius ſuus abſalon. CXLII.

DOmine exaudi orationem meam/ auribus percipe obſecrationem meã: in ueritate tua exaudi me in tua iuſtitia.

Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in cõſpectu tuo omnis uiuens.

Quia perſecutus eſt inimicus animam meã: humiliauit in terra uitã meã.

Collocauit me in obſcuris ſicut mortuos ſęculi: & anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus, in me turbatum eſt cor meum.

Memor fui dierum antiquorum: meditatus ſum in omnibus operibus tuis, in factis manuum tuarum meditabar.

Expandi manus meas ad te: anima mea ſicut terra ſine aqua tibi.

Velociter exaudi me domine: defecit ſpiritus meus.

Non auertas faciem tuam a me: & ſimilis ero deſcendentibus in lacum.

Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam: quia in te ſperaui.

Notam fac mihi uiam in qua ambulem: quia ad te leuaui animam meam.

Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi: doce me facere uoluntatem tuã, quia deus meus es tu.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum domine uiuificabis me in equitate tua.

Educes de tribulatione animam meã: & in miſericordia tua diſperdes inimicos meos.

Et perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ego ſeruus tuum ſum.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Pſalmus dauidi. CXLIII.

1 Propheta. DOmine[4] audi orationem meam/ auſculta ad deprecationes meas: in ueritate tua reſponde mihi in tua iuſtitia.

2 Et ne ueni in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur [relatus] faciebus tuis oĩs uiuens.

3 Quoniam perſecutus eſt inimicus animam meam: contriuit ad terram uitas meas, fecit ſedere me in tenebris ſicut mortuos ſeculi.

4 Et collapſus eſt ſuper me ſpiritus meus: in medio mei obſtupeſcet cor meum.

5 Recordatus ſum dierum ab antiquo: locutus ſum in omnibus operibus tuis, in opere manuum tuarum recenſebo.

6 Expandi manus meas ad te: anima mea quaſi terra laſſa ad te. Selah.

7 Feſtina reſponde mihi domine[4]. conſumptus eſt ſpiritus meus: ne abſconde facies tuas a me, & compabor cum deſcendentibus foueæ.

8 Fac me audire in mane gratiam tuam, quoniam in te confiſus ſum: fac me ſcire uiam hanc [qua] ambulabo, quoniam ad te leuaui animam meam.

9 Libera me de inimicis meis domine[4]: ad te abſcondi.

10 Doce me ad faciendum uoluntatem tuam/ quia tu deus meus: ſpiritus tuus bonus de-

duceт me in terram rectitudinis.

11 Propter nomen tuũ dñe: uiuificabis me in iustitia tua, extrahes de angustia aĩam meã.

12 Et in gratia tua: cędes inimicos meos/ & fecisti pdere omnes angustatores animę meę, quoniam ego seruus tuus.

TItulus est. Psalmus dauidi. De quo vt supra.

¶ Materia psalmi (vt ex ipso apparet) est persecutio dauidis: vt tertius & vltimus versiculus clare testantur. Et quoniam dauid in hac persecutione petit non agi secum iudicio (vt patet in. 2. versiculo) insinuat ex hoc ꝙ de persecutione quã iuste patiebatur tractat. Ex quo sequitur ꝙ nõ de persecutione quam innocenter passus est a saule/ sed de illa quã iuste passus est pro criminibus adulterii & homicidii tractat. ¶ Vñ materia psalmi ẽ recursus dauidis ad deũ in persecutione quã passus ẽ ab absalon.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Dauid fugiẽs a facie absalon/ recurrit ad deũ: petens vt non secum agat iudicio, tum quia intolerabile est cuilibet, tum quia iam publice punitus recordatus est dei & suimet: sed concedat opportuna in hac fuga. Et prophetat/ in diuina veritate ac iustitia reducendum se cęsis inimicis.

¶ Persona loquens propheta est.

DOmine audi. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materię, & executiuam/ ibi & ne veni. ¶ Proponit tres petitiones. Prima ẽ. domine audi orationem meam. Secunda/ ausculta ad deprecationes meas. Tertia/ in veritate tua responde mihi in tua iustitia. ¶ Vbi nota pronomen tua acsi aperte diceret. Responde mihi non ẜm veritatem meam neq; ẜm iustitiam meam (quoniam ego nec fideliter nec iuste egi) sed ẜm veritatem tuam & ẜm iustitiam tuam. Veritas tua est sic esse vt dixisti: ac per hoc quia dixisti firmum futurum regnum meum, veritatis tuę erit ꝙ sit hæc firmitas. Iustitia quoq; tua est vt fiat quod tu vis fieri: quoniam voluntas tua lex est. ac per hoc iustitia tua erit efficere quod vis/ non quod ego merui. Vnde. 2. reg. 15. fugiens dauid dicit ad sadoc. si dixerit dominus/ mihi non places, pͤsto sum/ faciat quod bonum est coram se. Responde inquit mihi / non locutione sed opere adimpletiuo veritatis tuæ & iustitiæ tuæ. Dicere enim dei est facere: ac per hoc respondere est facere satis seu adimplere.

¶ Et ne veni. Incipit hic pars executiua tali ordine. Pͦo tractatur illa particula/ audi orationem meã. Secundo illa/ ausculta ad deprecationes meas/ ibi festina. Tertio illa / in veritate tua responde mihi in tua iustitia/ ibi spiritus tuus. ¶ Explicat itaq; orationem suam. Et ne veni in iudicium cum seruo tuo. Hæc est oratio eius. In qua aduerte ꝙ non dicit in iudicium tuum, sed absolute in iudicium cum seruo tuo. Desiderat enim ꝙ deus iudicet ẜm ipsius dei voluntatem. & propterea in pręcedenti versiculo petiit/ responde mihi in tua iustitia. Sed refutat iudicari ẜm ꝙ meruit: hoc enim spectat ad iudicium absolute. & propterea petit/ & ne veni in iudicium cum seruo tuo. Acsi aperte diceret. noli mihi ius dicere seu efficere ẜm ꝙ merui.

Quia non iustificabitur. Duas rationes affert petitiõis suæ. Alteram cõmunem sibi & reliquis. Quia non iustificabitur faciebus tuis omnis viuẽs: hoc est quia iudicium absolute coram tribunali tuo intolerabile est cuilibet viuenti. ¶ Vbi nota clausulam faciebus tuis: hoc est referendo ad id quod est tibi debitum. nulla siquidem creatura quantũcũq; innocens si in iudicium deducatur exigendo id quod debetur deo/ inuenietur iustificata: quia nõ inuenitur faciens satis deo. Et propterea optime dicitur ꝙ nullus relatus faciebus tuis iustificabitur viuens, si exacto iudicio cum eo agatur. Et intendit per hoc dauid inferre ꝙ multo minus secum agendum ẽ exacto iudicio: quia ipse valde peccauit. Si enim nullus potest exactum iudicium tolerare, multo minus ego qui tam grauiter peccaui tolerare potero. Et valet hæc ratio ad petitionem intentam: quia vis eius consistit in hoc/ ꝙ si deus vtitur iudicio exacto nullum saluat sed omnes damnat. Idem est enim dicere quia non iustificabitur omnis viuẽs/ & dicere quia oẽs dãnabis/ qa nullum saluabis. quod incõueniẽs cõstat esse apud diuinã bonitatem.

Quoniã persecutus est. Altera petitionis rõ propria ei affert: constans ex quattuor partibus conferentibus ad euitandum iudicium absolute. Et consistit hæc ratio in hoc: quia iam castigatus sum exterius publice/ castigatus sum intus in animo/ recognoui te & recognoui meipsum. Hinc enim placatum iri petit deum, ne veniat in iudicium cum seruo suo. ¶ Vide singula. Quoniam persecutus/ publice, est inimicus/ absalon, aĩam meã/ vitã meã: cõtriuit/ publice, ad terrã vitas meas/ dũ vitã meã regiam deiecit cõterẽdo oĩa mea: fecit sedere me in tenebris sicut mortuos seculi/ hoc ẽ ad siĩitudinẽ mortuorũ iamdiu ante. Per quod significat ꝙ dauid fugiens a facie absalon latuit in antris seu speluncis, quæ olim erant habitacula mortuorum: vt patet de spelunca in qua sepulti sunt patriarchę. Vnde & chusi. 1. reg. 17. dicit ad absalon de dauide. forsitan nunc latitat in foueis. Et ipse dauid dixerat ad sadoc. ecce ego abscondar in campestribus deserti. ¶ Et collapsus est super me. Publicę castigationi exterius/ adiũgit passiones internas. Altera ꝙ more eorum qui collabuntur fere exanimes/ collapsus est

super me spiritus meus. Altera. in medio mei obstupescet cor meum. Et futurum obstupescet/refertur ad prçteritum collapsus est. ℣ Non intelligo per hæc dauidem in illa persecutione fuisse corporali passione collapsum/neq; cor habuisse stupidum:sed magnitudinem malorum opprimẽtium tunc ipsum cogitantem & experimento sentientem/describi per hæc.erant enim tam repentina/grauia/ & peiora prç se ferentia, vt & stupor cordis & lapsus animi merito sequi debuisset. ℂ Recordatus sum. Prosequẽdo rationem/adiungit ꝙ recognouit deum. Recordatus sum dierum ab antiquo/ quando elegisti me per samuelem & deinceps:vel ab antiquo iudiciorum tuorum diuersorum,puniẽdo modo istum modo illum.locutus sum/intra me meditando,in operibus tuis/iustitiç & gratiæ:in opere manuum tuarum recensebo/hoc est perseueraturus sum narrando quæ fecisti manibus tuis. Vbi intellige dauidem in illa angustia recognouisse deum non solum meditando,sed proponendo recensere in psalmis opera manuum dei.nam tam electio eius q̃ redintegratio postea subsecuta speciale opus manuum dei fuit. electio quidem propter crimen, vt nathan prçdixerat:redintegratio autem ex gratia:vt in calce huius psalmi dicet. ℣ Expandi manus meas ad te. Recognoui te non solum meditando & proponendo, sed supplicando expansis manibus. ℣ Anima mea sicut terra lassa ad te. Supererat quarto loco recognitio suimet. Et hæc modo describitur ad similitudinem terræ lassæ:hoc est terræ ineptç ad fructificandum quia exhaustum est ex ea quicquid fructus percipi potuit. Huiusmodi terræ similem dicit animam suã accedentem nunc ad deum:quia fructificauerat carni committendo adulterium & homicidium/ & ex se inutilis erat deo. In qua recognitione sui aduerte ꝙ quia dixerat locutus sum & recensebo,ne intelligeres ꝙ hæc tanq̃ fructus suos magnificaret dauid/subdidit animã suam inutilem deo. Aci aperte diceret ꝙ hæc ipsa/dona tua nõ fructus mei sunt & erunt. ℣ Aduerte hic colligendo omnes rationis partes/ꝙ vis rationis consistit in hoc ꝙ diuinum iudicium ordinatur ad publicam vtilitatem:& huic satisfit per primam partem.ordinatur ad puniendum delinquentẽ:& huic satisfit per primam & secundã.ordinat̃ ad recognitionẽ dei:& huic satisfit p̃ tertiã.ordinat̃ ad recognitionẽ suimet delinquẽtis: & huic satisfit p̃ quartã. Vnde apparet reddita ratio placatiua/ne veni in iudicium cum seruo tuo.

Festina. Tractatur hic illa particula/ausculta ad deprecationes meas:explicando quinq; deprecationes suas iuxta quinq; desiderata in illa fuga. Ita ꝙ explicat quinq; desideria sua quæ tunc habuit sub forma deprecationum,præmittendo prçambulam petitionem. Festina respõde mihi/opere. Et in hac prçambula petitione significatur vrgens necessitas subsequentium:propterea enim petit festinã exauditionem. Et necessitatem subdit.consumptus est spiritus meus:hoc est ad similitudinem eorum quorũ finitus est spiritus redactus sum:q̃a defecerat iã autoritas regia/defecerat virtus mouẽdi subditos.

Ne absconde. Primum desiderium dauidis in illa fuga fuit habere gratam faciem dei cum effectu reuidendi arcam dei:iuxta id quod dixit ad sadoc. si inuenero gratiam in oculis domini, reducet me/& ostendet mihi arcam & tabernaculum suum. Et propterea petit,ne absconde facies tuas a me. Humano more loquitur: quo odiens aliquem abscondit faciem suam ab eo:& econuerso diligens aliquem non abscondit faciem suam ab illo. Et compabor cum descendẽtibus foueç:hoc est quia si faciem tuã absconderis,similis ero mortuis.mortui enim sunt descendentes in foueam sepulchri. Par esse dicit deum abscondere faciem suam a se & ipsum dauidem mori:immo ex illa abscõsione suam mortẽ causari. Et vere sic erat.sciebat.n.diuino iudicio sibi prædicto a nathan deiectionem hanc euenire.

Fac me audire in mane. Secundum desideratum tunc a dauide fuit audire aliquod bonum nunciũ per filios sacerdotum/achimaan & ionathan:vt ibidem patet. Quod fuit adimpletum in mane:quia ad literam auditis illis nunciis/dauid & sui transierunt iordanem donec dilucesceret. Et propterea hic petit. Fac me audire in mane/cito/hora opportuna,gratiam tuam/per nuncios. diuinç siquidem gratiç attribuit bonum nuncium. Et vere scriptum est.2.reg.17.domini nutu dissipatum est consiliũ achitophel vtile.quod illi nunciauerunt tunc dauidi. ℣ Quoniam in te confisus sum. Legitur enim.2.reg. 15.ꝙ dauid audiens achitophel esse in coniuratione cum absalon/orauit deum.infatua quçso domine consilium achitophel. Vndiq; ergo fiducia dauidis in deo apparet.

Fac me scire. Tertium desideratum tunc a dauide fuit cognoscere viam qua iturus erat vt saluare se posset. Et hoc cognouit ex prçdictis nunciis,dicẽtibus.surgite & transite cito fluuium &c̃. Et propterea dicit. Fac me scire viam hanc ambulabo/hoc est qua ambulaturus sum:quoniam ad te leuaui animã meam/tum coram arca/tum in summitate montis in quo adoraui dominum(vt in eodem patet capitulo)hoc est quoniam tibi obtuli vitam meam:vt patet ex supradictis verbis/faciat deus quod bonum est coram se.

Libera me. Quartum desideratum fuit liberari ab inimicis. Libera me de inimicis meis domine, ad te abscondi. Timens dauid consilia achitophel,suasit chusi vt simularet se amicum absalon ad dissipãdum consilium achitophel: vt patet.2.reg.15. Quod postea chusi adimpleuit:vt patet cap.17. Hanc rem gestam/hoc suum desiderium explicat petendo. Libera me de inimicis meis domine:ad te/ad sanctum finem/sub tua spe,abscondi/chusi arachitem sub specie amici absalon. Et vere sanctum erat opus dissipare iniqua consilia.

Doce me. Quintum desideratum fuit facere voluntatem dei. Vnde & tunc dixit. si mihi dixerit nō places, presto sum, faciat quod bonū est coram se. Et propterea petit. Doce me ad faciendum, opere, voluntatem tuam quia tu deus meus. par enim est vt faciam voluntatem dei.

Spiritus tuus bonus. Tractatur hic illa particula, in veritate tua respōde mihi in tua iustitia: explicando diuinam exauditionem. tum in veritate eius, adimplēdo promissa. tum in iustitia ipsius, nō exigendo plus penę. Spiritus tuus bonus, impulsus tui amoris erga bonum, deducet me in terram rectitudinis: hoc est in hierusalem electam a te in terram rectitudinis diuini cultus, & consequenter morum & operationum. ¶ Vbi nota duo. Alterum ꝙ ideo nominauit in proposito hierusalem terram rectitudinis, vt cōmemoraret se merito inde expulsum: vtpote qui in terra rectitudinis cōmisit iniquitates adulterii & homicidii. Alterum est ꝙ significanter exprimit spiritum bonum dei se reducturum: quia reductio ista non credebatur futura a bono dei spiritu propter crimina dauidis, sed humanis viribus: & indigna videbatur. Ad hoc enim excludendum dicit, spiritus tuus bonus deducet me. ¶ Et causam adiūgit. Propter nomen tuum domine, nō propter nomen meum exaltandum aut redintegrandum, sed pp nomen tuū glorificandū. Valde.n. glorificatur nomen dei vsq; hodie, in hoc ꝙ tēperauit punitionē dauidis, & reduxit eum ad pręparandum templū dn̄i, & construendos psalmos ad diuinum cultum &c̄. Viuificabis me in iustitia tua, nō in iustitia mea. Dixerat supius collapsus ē spiritus meus. Et propterea modo dicit. viuificabis me, non exigente ampliorē pœnā iustitia tua: hoc est voluntate tua puniēdi me. ¶ Extrahes de angustia animam meā & in gratia tua. Assequendis bonis adiungit liberationē a malis: quæ tn̄ prius fuit q̄ acquisitio bonorum. Et in gratia tua, nō in meis meritis, extrahes animam meā, vitam meam, de angustia, in qua sum. Explicat gratiā, vt ex illa describat qualitatē diuinę iustitię in qua dixit se viuificādum: ꝙ scilicet fuit iustitia tēperata gratia. ¶ Cędes inimicos meos, & fecisti pdere. Demum explicat modum liberationis suæ cędendo & perdendo inimicos. Ad literam. 2. reg. 18. cęsus est populus israel qui erat cum absalon: & facta est plaga magna in die illa. 20. milium. Vbi & occisus quoq; absalon est. ¶ Et fecisti perdere omnes angustatores animę meę. Ordo pręposterus est. Debet enim hæc clausula incipere a præterito, & fecisti perdere omnes angustatores animæ meæ: & deinde subiungi, cędes inimicos meos. Ita ꝙ futurum cędes, respicit pręteritum fecisti perdere. intendit.n. dicere deo. Et fecisti exercitum meū, perdere, diruere, oēs angustatores aiæ meę. Et declarando effectum subiungit, cędes inimicos meos. ¶ Et causa apponit. quoniam ego seruus tuus: hoc est qm̄ ego electus sum a te in seruum tuum. Hæc est enim veritas in qua petit sibi respōderi: vt scilicet adimpleat electionē quā de ipso fecit. Et hæc est ratio oīum antedictorum beneficiorum. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Psalmus dauid. CXLIII.

Benedictus dominus deus meus: qui docet manus meas ad prelium, & digitos meos ad bellum.

Misericordia mea & refugium meum: susceptor meus & liberator meus.

Protector meus & in ip̄o speraui: qui subdit populum meum sub me.

Domine quid est hō quia inotuisti ei: aut filius hominis quia reputas eū?

Homo uanitati similis factus est: dies eius sicut umbra pretereunt.

Domine inclina cœlos tuos & descende: tange montes & fumigabunt.

Fulgura coruscationē & dissipabis eos: emitte sagittas tuas & conturbabis eos.

Emitte manū tuā de alto: eripe me & libera me de aqs multis, & de manu filiorum alienorum.

Quorum os locutum est uanitatem: & dextera eorum dextera iniquitatis.

Deus canticum nouum cantabo tibi: in psalterio decachordo psallam tibi.

Qui das salutem regibus, qui redemisti dauid seruū tuum: de gladio maligno eripe me.

Et erue me de manu filiorum alienorum: quorum os locutum est uanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.

Quorum filii nouellę plantationes: in iuuentute sua.

Filię eorum compositę: circumornatę ut similitudo templi.

Promptuaria eorum plena: eructantia ex hoc in illud.

Oues eorum fetosę abundantes in gressibus suis: boues eorum crassę.

Non est ruina macerię: neq; transitus neq; clamor in plateis eorum.

Beatum dixerunt populum cui hęc sunt: beatus populus cuius dn̄s deus eius.

❡IVXTA HEBRÆVM. ❡Dauidi.

† filio † bello

1 Propheta. BEnedictus dominus[4]: petra mea, docens manus meas ad prælium† / di-
gitos meos ad bellum†.
2 Gratia mea & arx mea, roborator meus & liberator meus mihi, scutum meũ & in ipso
speraui: inclinans populum meum sub me.
3 Domine[4] quid adam, & nosti eum? filius hoīs, & reputasti eum?
4 Homo uanitati assimilatus est: dies eius quasi umbra pertransiens.
5 Domine[4] inclina cœlos tuos & descendes: tange in montibus & fumigabunt.
6 Coruscando corusca & disperges eos: mitte sagittas tuas, & stupefacies illos.
7 Mitte manus tuas de excelso: redime me & libera me de aquis multis, de manu filio-
rum alieni.
8 Qꝫ os eorum locutum est uanitatem: & dextera eorum dextera falsitatis.
† dii 9 Deus † canticum nouum cantabo tibi: in uiola denaria psallam tibi.
10 [est] Dans salutem regibus: redimens dauid seruum suum de gladio malo.
11 Redime me & libera me de manu filiorum alieni: ꝙ os eorum locutum est uanitatem, &
dextera eorum dextera falsitatis.
12 Qꝫ filii nostri quasi plantę adultę in adolescentiis suis: filię nostræ quasi anguli incisi si-
militudinis templi.
13 Anguli nostri pleni effundentes de alimento ad alimentum: oues nostræ a milibus decu-
platę in compitis nostris.
14 Boues nostri [sunt] sufferentes: non [est] fractio / & non [est] egressus, & non [est] clamor in pla-
teis nostris.
15 Beatitudines [sunt] populi / ꝙ sic ipsi: beatitudines [sunt] populi / ꝙ dominus[4] deus eius.

TItulus est. Dauidi. De quo vt supra.
❡Materia psalmi / est gratias agere deo de prosperitate populi israel, inchoata quidem tempore moysi / firmata autem tēpore regni dauidis. ⁋ Qꝫ enim psalmus tractet de fœlicitate populi israel, clare patet a. 12. versiculo vsqꝫ ad finem psalmi. Qꝫ vero describatur eadē ex regno dauidis, facile colligitur a versiculo nono vsqꝫ ad. 12. iunctis primo & secundo versiculis. Qꝫ autem prosperitas populi describatur inchoata tempore moysi, a tertio versiculo vsqꝫ ad octauum inclusiue colligitur. vbi describitur quomodo deus dedit legem populo in monte sinai, & liberauit eum de populis multis inimicis eius. Hæc est igitur materia psalmi.

❡SVMMARIVM EST.

❡Dauid vbi per modum laudis proposuit diuina beneficia & populo & sibi collata, ītroducit admirando diuinam bonitatem deiqꝫ beneficia erga humanam naturam: tum legis diuinæ: tũ libertatis populi colentis ipsum. Indeqꝫ transiens ad noua beneficia sui regni, cōmemorat beneficia tum libertatis / tum prosperitatis / tum publicę pacis / tum præcipue diuini cultus.
❡Persona loquens propheta est.
BEnedictus dominus. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materiæ, & executiuā / ibi gratia mea. ❡Proponit vnum (scilicet benedictus dominus) ratione duorum officiorum. Quorum primum est, petra mea. Alterũ est. docens manus meas ad prælium, digitos meos ad bellum. Et intendit per officium petrę officium rupis seu saxi fundamētalis. Et est sensus. Benedictus dominus firmum / fixum / solidum fundamentum meum. Per officium vero docēdi manus & digitos ad bellum, intelligit diuinam opem præstitam dauidi in bellis / in pugnis &c̃. ⁋ Meminit autem non solum manuum sed digitorum. tum vt perfectam opem in doctrina extendente se vsqꝫ ad digitos describeret. tũ ad specialiter cōmemorandũ fœlix initium pugnarum suarum: quod fuit in duello cum goliath. nam percussit eum circũducendo fundam manu / & digitis docte vtendo.
❡Gratia mea. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula / docens manus meas &c̃. Secundo tractatur illa particula / benedictus dominus petra mea / ibi domine quid. Tertio

tractatur illa/benedictus dominus docens manus meas &c̃.ibi deus canticum nouum. In quo ordine nota diligenter ꝙ prius tractat opem diuinam collatam ſibi in bellis: & deinde laudat ſeu benedicit deum ſm vtrunq; officium. ❡ Commemorat itaq; ſummarie multiplicem modum quo deus opem ei tulit in bellis.Et ex parte quidem dei modos quinq;. Primus eſt gratis, dicendo.gratia mea/abſq; meis meritis.Secundus eſt tutum reddendo.Et arx mea.arcis enim eſt tutum reddere. Tertius eſt confortando.roborator meus.Quartus eſt ſaluando.& liberator meus mihi. Addidit mihi/ad differẽtiam eorum qui liberantur aliis:hoc eſt ad ſeruitium aliorum.ipſe enim liberatus eſt ſibi: hoc eſt vt ipſe regnaret.Quintus eſt defendendo.ſcutum meum.Et breuiter omnia deo tribuere intendit.⁋ Ex parte vero ſui vnum tm̃ commemorat concurriſſe:ſcilicet ſpem in deo.Et propterea ſubdit.& in ipo ſperaui. Et demum effectum tantę diuinę opis & ſuę in deo fiduciæ ſubdit.inclinãs populum meum ſub me. Inclinauit enim deus populum iſrael vt eſſet ſubditus dauidi:vt patet.2.reg.3.&.5.vbi deſcribitur ꝙ autoritate verborum domini inductus eſt populus iſrael ad eligendum dauidem in regem.

Domine quid homo. Tractatur hic illa particula/benedictus dominus petra mea: commemorando beneficium quo deus dignatus eſt tradere legem generi humano in monte ſinai.hoc enim eſt velut fundamentum populi qui tunc incœpit eſſe populus:& eſt fundamentum cæterorum beneficiorum. Inchoat autem dauid hoc beneficium/admirando ꝙ deus tanti æſtimauit hominem vt dignatus ſit curam illius habere dando ei legem ſic mirabiliter. ❡ Domine quid adam,& noſti eum! Adam naturæ humanæ nomen eſt.Et humano more admirando dicit.quid adam,& noſti eum/notitia curę ſpecialis. Tanq̃ diceret.homo indignus eſt vt a te dirigatur/a te doceatur/a te trahatur.⁋ Filius hominis, & reputaſti eum!Auget vilitatem hominis dicendo.quid eſt filius hominis!vilius ſiquidem eſt eſſe filium hominis(vt nos ſumus)q̃ eſſe hominem:vt fuit primus parens. Vnde & iob miſerias humanas computans/dixit homo natus de muliere.Vbi appoſuit natus de muliere/ad augmentum miſeriæ hominis. Et reputaſti eum/magnipendiſti eum,efficiendo ipſum tuum diſcipulum / efficiendo te inſtructorem illius.

Homo vanitati aſſimilatus eſt. Declarat quare dixit quid homo,quid filius hominis!Ex parte animæ vanitati aſſimilatus eſt.Non dixit vanus eſt:quia anima eſt immortalis. ſed vanitati aſſimilatus eſt:quia factus eſt ſicut id cui ſtudet/quod diligit.Diligendo enim vana & ſtudendo vanis/ aſſimilatus eſt vanitati:iuxta illud oſee.9.facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt.⁋ Ex parte vero corporis, dies eius quaſi vmbra pertranſiens.Curſus noſtræ corporalis vitæ aſſimilatur vmbræ tranſeunti: quæ ſic tranſit vt nec veſtigium ſui relinquat:iuxta illud ſap.2.& poſt hęc erimus tanq̃ non fuerimus.

Domine. Poſt admirationem ſubiungit beneficium datę legis:declarando & reputaſti eum. Sed aduerte ꝙ rem geſtam ſubiungit per modum petitionis:ad ſignificandum deſiderium humani generis ad hoc vt inſtrueretur a deo. Indigebat ſiquidem genus humanum diuina lege:vtpote iam fere totum aberrans.Et propterea indigentis naturæ deſiderium repræſentatum in populo electo ad diuinum cultum explicat propheta,ſupplicando inducens rem geſtam.inclina cœlos tuos. ⁋ Modus deſcendendi hic ſcriptus (ſcilicet inclinando cœlos)metaphorici eſt ſermonis.Quia enim cœlum ſedes dei dicitur,inclinatio cœlorum eſt inclinatio ſedis:tanq̃ deus ſedens deſcenderit.ſicut quum princeps geſtatus in ſede/deſcendit ſede inclinata:hoc eſt demiſſa. Vnde maieſtas dei per hoc ſignificatur condeſcendens ad inſtruendum hominem modo congruo humano generi. Quia enim prius inſtruxerat deus hominem ſpiritualiter (ſcilicet per lumen naturale omnes, & per reuelationem ſpiritualem aliquos: quod erat velut deum ſiſtere in celſitudine ſedis ſuæ)& dando legem ſenſibiliter non ſeruauit rigorem debitum/inde ſm dei excellentiam hinc ſm hominis vilitatem floccipendendam, ideo deſiderium huius inclinationis deſcribitur. Et intendit ꝙ deus tanti reputauit hominem ꝙ inclinauit cœlos ſuos/ꝙ condeſcendere diſpoſuit ad ſenſibiliter publice & euidenter inſtruendum hominem. ⁋ Et deſcendes.Exo.19.ſcribitur ꝙ deſcendit dominus ſuper montem ſinai:hoc eſt in effectu & ſigno ſenſibili apparuit. Tange in montibus/velut pedibus calcans montem,& fumigabũt. Scribitur enim ibidem. totus autem mons ſinai fumabat: eo ꝙ deſcendiſſet dominus deus ſuper eum in igne, & aſcenderet fumus ex eo quaſi de fornace. ❡ Coruſcando coruſca.Scribitur ibi.& ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura.Et diſperges eos. Subiungitur enim in ca.20. cunctus autem populus videbat voces & lampades/& ſonitum buccinæ montemq; fumantem: & perterriti ac pauore percuſſi ſteterunt procul. ⁋ Et propterea ſubditur. Mitte ſagittas tuas,& ſtupefacies illos.Stupefacti & diſperſi deſcribuntur a fulguribus & ſagittis: quia territi a fulguribus (quæ ſagittas appellat) elongauerunt ſe a monte.

Mitte manus tuas de excelſo. Declarat quare dixit & noſti eum:explicando ſpecialem curam dei erga populum iſrael,monſtratam liberando eum ab inimicis. ❡ Mitte manus tuas de excelſo,redime me & libera me de aquis multis. Summarie tangit liberationem populi ab amalechitis/amorręis & aliis a quibus liberatus fuit populus diuina manu tempore moyſi & ioſue.Aquæ enim multę populi

ſunt multi:vt teſtatur ioan.apoc.17.¶ Alieni/populi ſeu parentis à populo iſrael/a patre noſtro iacob.
Et nota ꝙ dauid per pronomen me/monſtrat ſeipſum in priſco populo iſrael . iam enim dictum eſt ꝙ
gratiarumactionis eſt iſte ſermo : & beneficium pręſtitum populo / recognoſcit beneficium ſibi præ/
ſtitum.℄ Vanitatem.Deſcribuntur extranei populi a vanitate lingnę & a dextera falſitatis/ad diffe/
rentiam populi iſrael electi a deo.cuius lingua legem dei ſonat:illorum autem vanas fabulas. Et ſimi/
liter dextera populi dei(hoc eſt vis defenſiua & pugnatiua)eſt dextera veritatis : quoniam non eſt fal/
lax:vtpote virtus diuina.Dextera autem illorum eſt dextera falſitatis:quia eſt fallax:vtpote vis huma/
na.¶ Et reſpondent hæc duo duobus ſupra inductis beneficiis. nam os vanitatis opponitur benefi/
cio legis : & dextera falſitatis opponitur manui diuinę miſſę de excelſo ad liberandum populum.
Deus canticum nouum. Tractatur hic illa particula/benedictus dominus docēs manus meas &c̄.
tem͞nſendo beneficia collata ſpecialiter ipſi dauidi & populo ſub regno eius . ¶ Vbi nota ꝙ inchoans
a; ratiarumactione dicit ſe cantaturum canticum nouum propter nouum ſtatum populi . ex hoc
enim ꝙ nouum canticum explicat/nouitatem ſtatus ſignificat.A tempore ſiquidem moyſi vſqꝫ ad ſau
lem/ſtatus populi fuit ſub ducibus & iudicibus:a ſaulis autem tempore mutatus eſt ſtatus populi in
regnum.Vnde ex hoc ipſo ꝙ dauid cāticū nouū cantaturum ſe dicit/ſubiungens ſtatim regium ſta/
tum/dicendo dans ſalutem regibus,declarat hactenus dicta ſpectare ad ſtatum antiquum populi:di/
cenda autem ſpectare ad nouum ſtatum populi quo iam erectus eſt in regnum . ¶ In viola denaria/
ideſt decem chordarum.
Dans ſalutem regibus. Materiam noui cantici(nouum ſcilicet ſtatum populi)īcipit declarare:de/
clarans deum ſaluare reges.Et dixit hoc:quia (vt patet.1.reg.8.&.12.)creatio regum videtur diſplicuiſ/
ſe deo:ac per hoc quaſi reprobus regius ſtatus in populo iſrael credi potuiſſet.¶ Ad excludendum ergo
hanc falſam opinionem dicit deum ſaluare reges.Acſi aperte diceret ꝙ licet non placuerit tibi petitio
populi petentis regem ad ſimilitudinem aliarum gentium:ex quo tamen conſenſiſti/tu es dans ſalu/
tem regibus populi tui.Et dixit pluraliter regibus non ſolum quia dederat iam ſalutem pluribus regi/
bus populi(ſcilicet ſauli & ipſi:pluries enim deus vtrunqꝫ ſaluauerat regem)ſed quia ad literam de ſta
tu regio loquitur/in quo plures ſuccedunt reges.Acſi aperte diceret . dans ſalutem ſtatui regio populi
tui in ſuccedentibus ſibi regibus.℄ Redimens dauid ſeruum ſuum de gladio malo . Poteſt hoc referri
ad gladium goliath:vt intelligamus dauidem ſpecialiter meminiſſe beneficii quod fuit initium libe/
rationis eius.Melius tamen referri videtur hoc ad gladium ieſbidenob de genere giganteo.qui deficiē/
tē dauidē regē in p̄lio/niſus eſt enſe nouo percutere:vt ſcribitur.2.reg.21. Hæc enim proprie fuit redem/
ptio dauidis regis de gladio malo:quoniam tunc tanq̄ redemptus de gladio fuit : quia parum abfuit
quin percuteretur. Vnde & tunc iurauerunt viri eius.iam non egredieris nobiſcum in bellum,ne extin
guas lucernam iſrael.
Redime me ꝛ libera me de manu filiorum alieni etc̄. Per hæc duo verba colligit vniuerſa benefi/
cia diuina collata ſibi & ſuis in vniuerſis pręliis contra tot extraneas nationes.Et licet poſſit textus in/
telligi deprecatiue vt litera ſonat:magis tamen quadrat contextui ſuperioris partis vt deprecatio iſta
ſit gratiarumactio,recolens percępta iam beneficia inducta per modum deprecationis/ad ſignifican/
dum ſeipſum olim ſupplicantem pro his beneficiis.Potes nihilominus intelligere ꝙ commemoran/
tur percępta beneficia deprecatorio modo,ad obtinendum conſeruationem eorundem . ¶ De manu
filiorum alieni,ꝙ os eorum.Repetit conditiones populorum extraneorum ſuperius ſcriptas & expoſi/
tas.Vbi aduerte ſimile beneficium diuinę opis liberantis ab extraneis/deſcribi in vtroqꝫ ſtatu populi:
ad ſignificandum non minus gratum eſſe deo ſtatum regium populi ſui q̄ ſtatum eiuſdem quando
erat ſub ducibus/moyſe & ioſue &c̄.Fuit enim ad literam dauid cum populo ſuo liberatus de manu
omnium extraneorum.nec ſolum liberatus,ſed inde magna ſubſecuta eſt proſperitas immo fœlicitas
populi:quæ conſequenter deſcribitur.
Qꝫ filii noſtri quaſi plantę adultę. Coniunctio ꝙ/ſequelam ſignificat totius ſubſcriptę proſperita/
tis ad liberationem dauidis de manu extranearum nationum.Et eſt ſenſus.liberaſti me ita ꝙ iam ſunt
filii noſtri &c̄.℄ Aduerte hic deſcribi octo partes fœlicitatis politicę : quibus demum additur nona/
forma & ratio reliquarum.¶ Prima eſt.Filii noſtri in adoleſcentiis ſuis quaſi plantę adultę. In qua pul
chritudo/vegetatio roburqꝫ iuuentutis tangitur.¶ Filię noſtrę quaſi anguli inciſi ſimilitudinis tem/
pli.Secunda eſt pulchritudo mulierum,ſignificata ex membrorum & lineamentorum commenſurata
formatione ſicut anguli inciſi:hoc eſt ſicut anguli ſtatuaria arte inciſionibus figurati . & non qualeſ/
cunqꝫ tales anguli,ſed ſimilitudinis templi:hoc eſt ſimiles angulis qui ſolent ſic fieri in templis : quę
ſunt loca celeberrima.Intendit enim per hoc dicere ꝙ filiæ noſtræ ſunt ita bene formatę ſicut ſunt fi/
gurę in angulis templorum exactis īciſionibus formatę.adhibetur enim in illis magna diligentia vt
commenſurata ſint membra &c̄. Vel ſignificatur ornatus mulierum ad ſimilitudinem ornatus ſta/
tuarum muliebrium in templis,quæ pulchris & præcioſis ornamentis decorantur.ita ꝙ anguli ſimi/

litudinis incisi/appellatur statuæ incisę ad similitudinem mulierum. Et ponitur locus pro locato: quia in angulis templorum erant sitę tales statuę. Et iuxta hunc sensum esset ordinanda litera. Sicut templi anguli similitudinis incisi.

Anguli nostri pleni. Tertia est abundantia frugum. Quę describitur tanta ꝙ quilibet anguli pleni sunt frugibus: & (quod amplius est) effundentes de alimento in alimentum. Quod potest referri vel ad diuersa alimentorum genera: puta ꝙ domus plena tritico/effundit triticum in ordeum: & alia huiusmodi. vel ad alimenta succedentia de anno in annū: ꝙ alimentum vnius anni effundit in alimentum sequentis. Et vtroq; modo attestatur magnę abundantię. ¶ Oues nostrę. Quarta est multiplicatio ouium. Quæ describitur tanta ꝙ mille multiplicantur in decem milia. hoc enim significatur dicēdo. a milibus decuplatę in compitis nostris: hoc est in locis multarum viarum ad quę conueniunt. Et quod dicitur de ouibus, intellige de reliquis animalibus gregalibus.

Boues nostri. Quinta robur animalium portantium siue trahentium & huiusmodi. Et hæc describitur a robore boum. Boues nostri sufferentes/laborem tum arandi tum trahendi currus &c̄. Et in his intellige robur similium animaliū ad onera & similia. ¶ Non fractio. Sexta/vnitas ciuitatis est. Et hæc describitur per negationē fractionis: quia nō erant in ciuitatibus schismata/seditiones/fractiones &c̄. Ita ꝙ sensus est. non fractio populi/supple est. ¶ Et non egressus. Septima est quies populi. Et hæc describitur per negationem egressus: quia nullus iam est egressus populi ad pugnandum cum finitimis, tanta est populo data quies. ¶ Et non clamor in plateis nostris. Octaua est iustitia. Quæ significatur per negationem clamoris in plateis. Vbi enim non est iustitia, clamores in plateis audiuntur oppressorum. Et propterea ex negatione clamoris in plateis/iustitia significatur vigens.

Beatitudines/sunt, populi/nostri, ꝙ sic ipsi/ꝙ sic vt descriptum est ipsi (beatitudines inquam beatitudine politica) beatitudines/sunt vere, populi ꝙ dominus deus eius. Nona pars beatitudinis adiungitur, hoc est vera religio. Quæ significatur per hoc ꝙ dominus vniuersorum est deus eius: hoc est deus qui colitur ab ipso/& cuius dominus dignatur esse deus/dignatur coli ab ipso. ex magna enim dei gratia conceditur hominibus ꝙ deus sit deus noster/ꝙ dignetur se exhibere nobis colendum. ¶ Vbi nota ꝙ hęc pars non inducitur sicut alię inductę sunt: sed vt equiualens, immo vt superans omnes simul. Vt equiualens quidem: quoniam de omnibus simul dictum est beatum esse populum ꝙ sic ipsi: & de hac vna eisdem verbis dictum est beatum esse populum ꝙ dominus est deus eius. Vt superās autem: quia tanq̄ corrigendo/aut potius omissam formam radicemq; beatitudinis supplendo adiunxit beatū esse populū ꝙ dominus est deus eius. Acsi aperte diceret. beatitudo qua dixi beatum populum ꝙ sic est ipsi est ex beatitudine qua beatus est populus quia dominus est deus eius. non enim ex precedētibus octo beatus esset populus, nisi beatitudinem hanc haberet ꝙ dominus est deus eius. tum quia ex hac radice prodierunt omnes illi fructus: tum quia hæc religio perficit/format/seruat omnes fructus illos. ¶ Vbi prudens lector animaduerte dauidem benedicere deum, qui ipso dauide regnante sic eum liberauit ab extraneis ꝙ populus fœlicitate politica simul & verę religionis gaudet. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO.

¶ Laudatio dauid. CXLIIII.

EXaltabo te deus meus rex: & benedicam nomini tuo in seculum & in seculum seculi.

Per singulos dies benedicam tibi: & laudabo nomen tuum in seculum & in seculum seculi.

Magnus dominus & laudabilis nimis: & magnitudinis eius non est finis.

Generatio & generatio laudabunt opera tua: & potentiam tuam pronunciabunt.

Magnificentiam glorię sanctitatis tuę loquentur: & mirabilia tua narrabunt.

Et uirtutem terribilium tuorum dicent: & magnitudinem tuam narrabunt.

Memoriam abundantię suauitatis tuę eructabunt: & iustitia tua exultabunt.

Miserator & misericors dominus: patiens & multum misericors.

Suauis dominus uniuersis: & miserationes eius super omnia opera eius.

Confiteantur tibi domine omnia opera tua: & sancti tui benedicant tibi.

Gloriam regni tui dicent: & potentiam tuam loquentur.

Vt notam faciant filiis hominum potentiam tuam: & gloriam magnificentię regni tui.

Regnum tuum regnum omnium seculorum: & dominatio tua in omni generatione & generatione.
Fidelis dominus in omnibus uerbis suis: & sanctus in omnibus operibus suis.
Alleuat dominus omnes qui corruunt: & erigit omnes elisos.
Oculi omnium in te sperāt domine: & tu das escam illorum in tempore opportuno.
Aperis tu manum tuam: & imples omne animal benedictione.
Iustus dominus in omnibus uiis suis: & sanctus in omnibus operibus suis.
Prope est dominus omnibus inuocantibus eum: omnibus inuocantibus eũ in ueritate.
Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet: & saluos faciet eos.
Custodit dominus omnes diligentes se: & omnes peccatores disperdet.
Laudationem domini loquetur os meum: & benedicet omnis caro nomini sancto eius in seculum & in seculum seculi.

IVXTA HEBRÆVM.

Laus dauidi. CXLV.

1 Aleph. Propheta. EXaltabo te deus meus, & benedicam nomen tuum: seculo & semper.
2 Beth. In omni die benedicam te & laudabo nomen tuum seculo & semper.
3 Ghimel. Magnus dominus[4] & laudatus ualde: & magnitudini eius nō est inuestigatio.
4 Daleth. Generatio generationi laudabit opera tua: & fortitudines tuas annunciabunt.
5 He. Pulchritudinem honoris laudis tuæ, & uerba separatorum tuorũ loquar.
6 Vau. Et fortitudinem terribilium tuorum dicent: & magnitudines tuas recensebo.
7 Zain. Memoriam multi boni tui effluent: & iustitiam tuam cantabunt.
8 Cheth. Misericors & miserator dominus[4]: longus irarum & magnus gratię.
9 Teth. Bonus dominus[4] omnibus: & misericordię eius super omnia opera eius.
10 Iod. Confitebuntur te domine[4] omnia opera tua: & gratiosi tui benedicent te.
11 Caph. Honorem regni tui dicent: & fortitudinem tuam loquentur.
† filiis 12 Lamed. Ad faciendum scire filios† adam fortitudines eius: & honorem decoris regni eius.
13 Mem. Regnum tuum regnum omnium mundorum: & potestas tua in omni generatione & generatione.
† oib' cadē tibus 14 Samech. Sustentans dominus[4] omnes cadentes†: & erigens oēs deiectos†. † oib' deiectis
15 Hain. Oculi omnium ad te expectabunt: & tu dans eis cibum suum in tempore suo.
† oi vi uo 16 Pe. Aperiens manus tuas: & saturans omne uiuum† complacentia.
17 Zadi. Iustus dominus[4] in omnibus uiis suis: & gratiosus in omnibus opibus suis.
18 Coph. Propinquus dominus[4] omnibus uocantibus illum: omnibus qui uocabũt illum in ueritate.
19 Res. Voluntatem timentium se faciet, & clamorem eorum audiet: & saluabit eos.
20 Sin. Custodiens dominus[4] omnes diligentes se: & uniuersos impios destruet.
21 Thau. Laudem domini[4] loquetur os meum, & benedicet omnis caro nomen sanctitatis eius: seculo & semper.

TItulus est. Laus dauidi. Ex quo apparet tam autor psalmi q̄ materia in genere: hoc est ꝙ materia psalmi est laudare deum. In specie autem (vt psalmus ipse prę se fert) materia est laus dei regis totius vniuersi, & specialiter iustorum ac iniquoꝝ. in hoc. n. clare occupatur totus psalmus.

¶ SVMARIVM EST.

¶ Propheta laudaturus deum regem vniuersi: vbi immensitatē dei notā de generatione in generationem, publicūq; cultum dei cū miraculis subsecutum descripsit, laudat deum regem a regno, a bonitate omnia conseruante, a gratia, a misericordia erga colentes, timentes ac diligentes se, & a lōgitudine irarum erga iniustos.

¶ Persona loquens propheta est.

EXaltabo. Diuiditur psalmus in partes duas: propositiuam materiæ, & executiuam, ibi magnus dominus. Vbi ante omnia aduerte ꝙ psalmus iste est vltimus inter psalmos alphabeticos: deest tamen ei vna litera, scilicet nun. ¶ Proponit duo laudanda: scilicet deum regem, & nomen eius. Proponit duos modos laudādi: scilicet per modum exaltationis, dicēdo exaltabo: & per modum benedictionis seu laudis, dicendo. benedicam, laudabo. Proponit differentiam temporum: dum dicendo in omni die benedicam, determinat tēpus benedicendi deum esse quotidie: dicendo autem exaltabo sine aliqua temporis adiectione, alterius rationis tempus significat. Proponit bis laudādum nomen domini, non sine mysterio, sed ad significandum duplicem statum nominis dei, hoc est notitie humanę de deo. nomen. n. dei ad deū notū ac nominatum a nobis spectat. Aliter autem notus ac nominatus fuit deus tēpore priscorum patrum vsq; ad datam legem, & aliter post. Vnde exo. 6. dicit deus ad moysen. ego dominus qui apparui abraham, isaac & iacob in deo omnipotente, & nomen meum adonai non indicaui eis. Intendit enim propheta laudare deum ſm nomen notum priscis patribus (hoc est ſm immensitatem potentię eius) & ſm nomen manifestatum in lege: hoc est ſm misericordiam, gratiam, bonitatem &c̄. ¶ Exaltabo te, non in teipso sed in humana notitia & laude. Et apte exaltationis nomine vtitur proponens statum priscorum patrum. erat enim diuina notitia tempore illorum tanq̄ in statu augmenti: & propterea velut exaltandus deus in humana notitia describitur. ¶ Rex. Multi asserentes deū esse, negant ipsum esse regem vniuersi: dum negant eius prouidētiam. Et ideo propheta proponit exaltandum deum regem: hoc est gubernantem vniuersum. hęc est enim pręcipua intentio psalmi. ¶ Nomen tuum. Multi vsurpantes sibi licentiam venerandi deum quocunq; modo, deum tanq̄ arcanum quiddam, ignotum & innominatum asserunt. Contra quos propheta proponit benedicam nomen tuum, quo notus ac nominatus es rex vniuersi. ¶ Seculo & semper. Non refertur ęternitas ad mensurādum benedictionem: quia non intendit dicere ꝙ ego semper benedicam. sed refertur ad rem benedictam: scilicet deum regem & nomen eius. est enim sensus. Exaltabo te existentem seculo & semper: & similiter benedicam nomen tuum seculo & semper, vtpote nunq̄ deficiens. Possunt tamen hæc de benedictione verificari in successu generationum ad laudandum deum. ¶ In omni die benedicam te. Status diuinę laudis data lege, proponitur per hoc ꝙ omni die benedicendus proponitur deus. Imperfectio siquidem prioris status non erat semper perseueratura: & propterea non proposuit, exaltabo in omni die. Perfectio autem notitiæ a tempore legis habita, duratura semper est. & propterea proponit propheta ꝙ in omni die benedicam te, supple deus meus rex, & laudabo nomen tuum, amplius manifestatum, seculo & semper, indeficiens.

¶ Magnus dominus. Incipit hic pars executiua tali ordine. Prīo tractatur illa particula, exaltabo te &c̄. Secundo illa, in omni die &c̄. Et ibi tractabitur simul repetita particula, benedicam & laudabo nomen tuum. ¶ Exaltat itaq; propheta deum, describendo quæ & quomodo nota fuerunt de deo tempore priscorum patrum vsq; ad legem, tali ordine. Primo describit quid tunc fuit notum de deo. Magnus dñs. fuit cognitū tunc ꝙ, deus ē magnus, nō mole sed virtute: & magnitudini eius nō īuestigatio: hoc est est ita magnus vt magnitudo eius nō sit iuestigabilis, supet oēm īuestigationē. Quod ē dicere, magnitudo eius ē īfinita. nā oīs magnitudo finita est inuestigabilis. Et laudatus valde. Ne putaret̄ de⁹ oīno ignotus, ex eo ꝙ ē magnus & magnitudo eius nō ē īuestigabilis, apposuit & laudatus valde: hoc est cognitus dignus oī laude, & de facto laudatus. ¶ Vbi describunt̄ duo in prisco statu: scilicet īmēsitas dei, & laus eius. Et vtrunq; quadrat allato testimonio ex exo. 6. apparui abraham, isaac & iacob in deo omnipotente. Omnipotentia enim est magnitudinis diuinę: & apparitio infert laudem. ¶ Generatio generationi. Describitur consequenter modus quo diuina hæc notitia perseuerauit: scilicet non per scripturas sed per traditionem. Quia generatio, patrum, generationi, filiorum, laudabit opera tua, creationis & aliorum quæ postea moyses recitauit in genesi: & fortitudines tuas annunciabunt. Fortia opera (vt opus diluuii & euersionis sodomę &c̄.) fortitudines appellat. Futura laudabit & annunciabunt, ad pręteritum laudatus referuntur.

Pulchritudinem. Post descriptam notitiam & modum apud priscos, describit notitię augmētum tēpore moysi, ante tamen legē: hoc est a principio quo moyses missus est ad pplm educēdū de ęgypto,

vsq; ad completum transitum maris rubri. ¶ Pulchritudinem honoris laudis tuæ & verba separatorum (idest mirabilium) tuorū loquar. Duo per moysen proposita ad educendum populum tangit. Alterū q; populus vocabatur ad sacrificandum deo in deserto, & consequenter in terra promissionis. Et quo ad hoc dicit. Loquar pulchritudinem honoris laudis tuę: hoc est honorabilem pulchritudinem tuæ laudis. Volebat enim deus q; populus laudaret ipsum pulchritudine honorabili. Vnde moyses dixit ad pharaonem. abominationem ægyptiorū immolabimus deo nostro: exo. 8. Alterū q; missus erat ad faciendum prodigia & miracula palam in ęgyptiis. Et quo ad hoc dicit. Et verba separatorum tuorum loquar. ¶ Et fortitudinem terribilium tuorum dicent. Effectus subsecutus ex his propositis describitur: q; hebręi & ęgyptii dicent fortitudinem / potentiam, tuorum terribilium / prodigiorum quæ facta sunt per manum moysi. Vbi nota diuersum modum: dum duo prima explicat in prima persona singularis numeri / loquar: hunc autem effectum explicat in tertia persona pluralis numeri / dicent. ex ipso introducendi modo describens ordinem rei gestę: q; moyses dicebat prima, & communiter omnes dicebant terribilia subsecuta. ¶ Et magnitudines tuas recensebo. Iterum redit ad primam personam / describens verba moysi super mare rubrum, quando superueniente pharaone cum exercitu suo populus existens cum moyse perterritus est valde. Tunc enim moyses animauit populum, cōmemorans magnam dei potentiam. state & videte mirabilia domini &c. exo. 14. Hoc enim tangit dicens. & magnitudines tuas recensebo. ¶ Et ecce effectus in tertia persona. Memoriam multi boni tui effluent, & iustitiam tuam cantabunt. Lætitia & gratiarumactio populi israel submerso pharaone cum suis / tangitur: & q; cantauerunt in cantu iustitię dei quæ submerserat ęgyptios, & in effusa gratiarumactione commemorando bonitatem diuinam multipliciter sibi communicatam. Metaphorico sermone describit effluent memoriam multi boni tui / ad similitudinem vasorum ex plenitudine vndiq; redundantium. tunc enim recordati tot bonorum quæ & ipsi & patres eorum recęperunt a deo, tam pleni recordationibus describuntur vt effluerent laudando deum ob multitudinem beneficiorum diuinorum.

Misericors & miserator. Tractatur hic illa particula / in omni die &c̄. Hactenus enim descripsit exaltationem dei in lętitia & laude patrum vsq; ad tempus legis. deinceps intendit describere dei notitiam ac laudem a tempore legis. Et quoniam proposuit nō solum benedicendum deum regem / sed nomen eius tam cognitum ante legem q̄ sub lege, ideo inchoat a nominibus diuinis notis. & deinde laudat ipsum nomine regis: & successiue ſm alia nomina hic proposita: scilicet q; bonus est / q; misericors / miserator / magnus gratiæ & longus iratum. vt sic nihil remaneat propositorum non tractatū. ¶ Ponit itaq; quattuor nomina dei regis manifestata in lege. Quorum tamen quartum computādum est cum nominibus notis prisco statui: quoniam spectat ad creationem & conseruationem rerum, quam generatio generationi tradebat. ¶ Misericors & miserator. Primum nomen ex interno affectu ad miserendum & exteriori opere subleuante miserias / duplici vocabulo exprimitur. ¶ Longus iratum. Secundum nomen a similitudine hominum qui dicuntur longi in expeditione negociorum (quia scilicet protrahunt negocia in longum) describitur: significans q; deus protrahit vindictas in longum: hoc est non cito punit, sed differt punire & vindicare. hoc enim significat longus iratum. ¶ Magnus gratiæ. Tertium nomen clarum est. Vbi prudens lector aduerte duo prima nomina respicere malum vel subleuandum uel puniendum: hoc autem tertium respicere bonum sine meritis conferendum. ¶ Bonus dominus omnibus. Quartum nomen a communicatione diuinæ bonitatis, non istis aut illis sed omnibus rebus. ¶ Et misericordię eius. Explicatur modus quo diuina bonitas omnibus communicatur: scilicet sic, q; in miseria essent res omnes si non participarent diuinam bonitatem. Hoc enī significatur dicendo. & misericordię eius super omnia opera eius: hoc est tollentes ab omnibus operibus eius statum miseriæ. Et per miseriam intellige hic nihilum. Est enim sensus q; deus est bonus omnibus sic q; velut affectu miserentis / subleuat omnia de nihilo. in omnibus enim operibus dei inuenitur aliquid creatum ex nihilo. Et rursus in omnibus operibus dei inuenitur semper subleuatio ab aliquo malo seu aliqua priuatione, non ex debito aut necessitate aliqua / sed tanq̄ ex affectu miserentis a deo procedens. Et ꝑpterea merito dicitur, & misericordiæ eius super oīa opera eius. ¶ Nota hic moysen. exo. 34. hæc dei nomina dixisse transeunte domino: vt inde sumpta quæ hic recensentur / insinuent q; de reuelata notitia dei tempore moysi est sermo.

Confitebuntur te. Explicatis nominibus quattuor dei regis vniuersorum / incipit ꝑpheta exeq̄ ꝑposita. Et primo laudem dei regis in principio propositi. tum ab omnibus operibus dei, dicendo. Cōfitebūtur te domine omnia opera tua. non q; res omnes intellectum habeant confitendi deum: sed quia res omnes materia sunt laudandi deum, nullumq; est dei opus quod non sit materia laudis diuinæ. Et in hoc dicto clauditur q; nullum opus dei est turpe aut malum aut vituperabile (sicut sunt multa opera hominū) sed quodlibet dei opus est materia laudis diuinæ. Maxima est artificis laus / cuius omne opus est materia laudandi artificem. & sic magna dei laus q; omne opus eius est materia laudis diuinę. ¶ Et

gratioſi tui benedicent te. Non dixit & omnes homines, ſed gratioſi tui: a virtute beneficentię gratuitę, explicans iuſtos laudantes deum. ad differentiam iniquorum qui non laudant dominum: eo ꝙ eorum iniquitas non eſt opus dei.

Honorem regni tui dicent: & fortitudinem tuam, hoc eſt omnipotentiam tuam, loquentur, gratioſi tui. Hæc duo prædicabunt prophetæ tui, ſacerdotes tui &c̄. Ad faciendum ſcire filios adam fortitudines eius, dei: & honorem decoris regni eius. Ad literam deſcribuntur moyſes, prophetę & reliqui miniſtri legis annunciantes populo honorem diuini regni: hoc eſt honorem non turpem, non ſordidum, non obſcęnum, ſed decorum, debitum deo quia rex eſt totius vniuerſi, & potentiam dei extendentem ſe ſuper omnia: ad hoc vt ſciãt vniuerſi filii hominum vtrũq; horum. Et dixit hoc ad differentiam priſci ſtatus ante legem: in quo non annunciabantur publice populo ea quæ dei ſunt: non enim habebant legem, neq; erat populus liber. ſed erant doctrinę domeſticę patribus inſtruentibus filios: & ſic de generatione in generationem. Ita ꝙ per hoc deſcribitur ampliata & magnificata notitia ac laus dei publice.

Regnum tuum. Explicat propheta vtrunq; annunciatum. De regno quidem. Regnum tuum regnũ omnium mundorum, compręhenſiuum eſt. non ꝙ plures ſint mundi: ſed quia ſi eſſent plures, quotcunq; eſſent compręhenderentur ſub regno tuo. Quãuis etiam pluralitas mundorum referri poſſit ad diuerſos ſtatus: prout diſtinguimus mundum pręſentem a mundo futuro. Vel etiam ad diuerſas maximas vniuerſi partes: prout diſtinguimus mundum inferiorem a mundo ſuperiori. Et breuiter quouis modo diſtinguantur mundi, regnum tuum eſt regnum compręhenſiuum omnium mundorum: ita ꝙ nihil eſt aut eſſe poteſt exemptum a regno tuo. ¶ De fortitudine. Poteſtas tua in omni generatione & generatione, ad omnia ſęcula ſe extendit. Et ſic ex primo vniuerſalitas rerum, ex ſecundo vniuerſalitas temporum ſub regno dei deſcribitur.

Suſtentans dominus. Laudato deo rege, laudatur idem bonus omnibus: deſcribendo diuinam bonitatem in conſeruatione rerum omnium. tum conſeruando ſpecies rerum per ſucceſſiuam generationem. Hæc enim conſeruatio ſignificatur a metaphora ſuſtentantis cadentes & erigentis deiectos: ad ſignificandum duas actiones concurrentes ad conſeruationem ſpecierum. Quarum altera eſt conſeruatio indiuiduorum pro tempore. Et hæc ſignificatur per ſuſtentationem cadentium. ſingularia.n. quia corruptibilia ſunt, cadentibus aſſimilantur: & conſequenter eorum conſeruatio ſuſtentationi cadentium aſſimilatur. Altera eſt ſurrogatio ſuccedentium pro corruptis: hoc eſt filiorum pro patribus, & vniuerſaliter ſuccedentium loco corruptorum. Et hæc aſſimilatur erectioni deiectorum. eſt enim velut erectio collapſorum, ſurrogatio ſimilium loco corruptorũ: iuxta illud eccl. 30. mortuus ē pater eius, & quaſi nõ eſt mortuus, reliquit.n. ſimilẽ ſibi poſt ſe. ¶ Tum quãtum ad cibationem omnium quæ vegetantur. Hæc enim ſignificatur dicendo. Oculi omnium ad te expectabunt. Ad ſimilitudinem ſuſpicientium ſeruorum in dominantes ſibi expectando cibum, deſcribitur naturale deſiderium omnium vegetabilium expectantium a deo nutriri. ¶ Vnde & ſubditur. Et tu dans, eris, eis cibum ſuum, proportionatum illis: nec ſolum cuilibet cibum proportionatum, ſed etiam in tempore ſuo, hoc eſt in tempore quo oportet eos ali. Hoc enim videmus impleri quotidie ſm diuerſas partes mundi.

Aperiens manus tuas. Modus quo deus paſcit viuẽtia, deſcribitur ad ſimilitudinem aperientis manus ad largiendum. Et ſaturans omne viuum complacentia: hoc eſt quodlibet re delectante ipſum. In quo ſignificatur ſuauiſſima prouiſio alimenti: dum prouidetur de cibo quo ad neceſſitatem, & delectabili quo ad appetitum, & tempore congruo.

Iuſtus dominus. Laudato rege bono omnibus, laudatur modo magnus gratiæ. Vbi aduerte ꝙ hactenus laudauit regnum dei ſm id quod commune eſt rationabilibus & irrationabilibus: modo intẽdit laudare regimen dei ſm ꝙ prouidet rationalibus creaturis: reſpectu quarum poſita ſunt ſuperius illa nomina, miſerator, miſericors, lentus irarum, & magnus gratię. Ita ꝙ hic tractatur regimen dei reſpectu iuſtorum & peccatorum. & inchoat a gratia. Verum quia humani principes ita ſe exhibent gratioſos multis vt tamen aliis ſe exhibeãt iniuſtos (vt patet in principibus quos videmus profuſe prodigos circa quædam, & ex alia parte auaros, raptores, & ſic de ſimilibus) ad excludendũ tale monſtruoſum regimen, iungit propheta ſimul in regimine diuino gratiam & iuſtitiam: aſſerendo ita deum eſſe gratioſum in omnibus operibus ſuis ꝙ tamen in omnibus etiam eſt iuſtus. quod eſt dictu, ꝙ ſine cuiuſq̃ iniuria eſt deus omnibus gratioſus. Et verificatur gratia dei in omnibus rationalibus creaturis, quæ ſolę ſunt capaces gratię: quia & punit citra cõdignum, & remunerat ſupra condignum. Magna eſt ſiquidem dei gratia erga peccatores ꝙ non exterminat eos ſtatim: quum peccator indignus ſit pane quo veſcitur, vt inquit aug.

Propinquus dominus. Laudatur deus miſericors, ex hoc ꝙ colentibus eum ad ſimilitudinem ꝓpinqui ſe exhibet: quia eſt eis propinquus non loco ſed voluntate beneuola ad ſalutem eorum in veritate. Hoc dicitur ad differentiam eorum de quibus ſcriptum eſt. populus hic labiis me honorat, cor au

tem eorum longe est a me. In veritate siquidem vocant deum, qui cultui diuino conformant vitam suam.

Voluntatem timentium se faciet. Laudatur deus miserator ab opere erga timentes eum triplici. Primum est. faciet voluntatem timentium se. Non dicit faciet petitionem, sed voluntatem: quia bonus dominus qui negat quandoque quod petimus, vt tribuat quod vellemus si cognosceremus magis vtilia. ¶ Secundum est. & clamorem eorum audiet, in tribulatiõe, in timore. ¶ Tertium. & saluabit eos. Hic effectus tertio descriptus, infallibilis est effectus duarum præcedentium actionũ. nam ita deus audit clamorem & facit voluntatem timentium se, vt tandem saluet eos.

Custodiens dominus omnes diligentes se. Hoc est supremũ miserationis opus in hac vita, quod deus curam vigilantem ad similitudinem custodis exercet respectu diligẽtium se. ¶ Aduerte hic tres gradus iustorum cõmemorari: scilicet colentium deum in veritate, timentium deum, & diligentium deũ. Et colentibus quidem describitur deus propinquus: pręstantibus autem multo timore dei, describitur audiens, faciens voluntatem eorum, & tandem saluans. diligentibus vero (hoc est amore ipsius ardentibus) custos describitur.

Et vniuersos impios destruet. Laudatur demum deus longus irarum: dicendo quod destruet, non statim sed in futurum protrahendo punitionem, vniuersos impios. vbi asseritur punitio, protrahenda tamen.

Laudem domini. Decursis specialibus rationibus laudandi deum ex diuersis nominibus, concludit propheta simpliciter & absolute laudandum deum a se, & benedicendum nomen sanctitatis eius ab omni carne. Siue per carnem intelligas omne animal, siue reliquum genus humanum, aut reliquum populum. Ita quod intendit dicere quod ego ore proprio laudabo deũ, & omnis caro, hoc est vtriusque sexus mares & fœminę omnes benedicent nomen domini. Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Halelu iah. CXLV.

LAuda anima mea dominum: laudabo dominum in uita mea, psallam deo meo quandiu fuero.

Nolite confidere in principibus: in filiis hominum in quibus non est salus.

Exibit spiritus eius & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

Beatus cuius deus iacob adiutor eius: spes eius in domino deo ipsius qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quę in eis sunt.

Qui custodit ueritatem in seculum: facit iudicium iniuriam patientibus, dat escam esurientibus.

Dominus soluit compeditos: dominus illuminat cęcos.

Dominus erigit elisos: dominus diligit iustos.

Dominus custodit aduenas: pupillum & uiduam suscipiet, & uias peccatorum disperdet.

Regnabit dominus in secula: deuus tuus sion in generationem & generationem.

¶ IVXTA HEBRÆVM. CXLVI.

1 HAlelu iah: lauda anima mea dominum[4].
2 Propheta. Laudabo dominum[4] in uitis meis: cantabo deo meo in opere meo.
hois
3 Ne confidite in principibus: in filio adam, quod non ei salus.
filius hois
†terrę suę 4 Egredietur spiritus eius, reuertetur ad terram suam†: in illa die peribunt cogitationes eius.
hois
sunt illius
5 Beatitudines cuius deus iacob in adiutorio eius: expectatio eius super domino deo suo.

6 Faciente cœlos & terram/mare,& omne quod in eis:custodiente ueritatem seculo.
7 Faciente iudicium calũniam patientibus,dante panem esurientibus:dominus[4] soluens
uinctos.
8 Dominus[4] aperiens cęcis:dominus[4] erigens deiectos/dominus[4] diligens iustos.
9 Dominus[4] custodiens peregrinos:pupillum & uiduam roborabit, & uiam impiorum
torquebit.
10 Regnabit dominus[4] ęterno,deus tuus sion generationi & generationi:halelu iah.

Titulus aut nullus est aut halelu iah. Dico autem hoc: quia in quęstionem vertitur an halelu iah hic scriptum sit titulus an principium psalmi. Crediderim ego principium esse psalmi:eo ꝙ consonat contextui psalmi ꝙ pręinuitatus sit populus cui postea dicitur/ne confidite in principibus: & in calce psalmi/deus tuus sion &c̄. Incipiat itaq; psalmus iste ab halelu iah(hoc ē laudate deum)sicut & terminatur in halelu iah.quãuis ecclesiasticus vsus nec in prĩcipio nec ĩ fine psalmi cãtet halelu iah. Materia psalmi(vt clare psalmus ip̄e testatur)est exhortatio populi israel/per modum tamē laudis,ad confidendum in deo solo:eo ꝙ fœlicitas tam vitę q̃ operum nostrorum non ab homine sed a deo pendet et habetur.

ℭ SVMMARIVM EST.

ℭ Propheta vbi populum animamq; propriam inuitauit ad diuinam laudem/& seipsum protulit laudaturum deum ratione tam vitę q̃ operis proprii,monet ne confidant in homine/asseritq; beatos confidentes in deo:astruens dicta ex conditionibus inde hominis hinc dei p̄teritis/p̄sentibus & futuris.

ℭ Persona loquens propheta est.

Halelu iah. Diuiditur psalmus in partes duas:propositiuam materię,& executiuam/ibi ne confidite. ℭ Proponendo inuitat & explicat materiam,simul ab exemplo monens. Inuitat populum israel,dicēdo laudate deum.inuitat & animam propriam, dicendo lauda anima mea dominum. Decernit materiam laudis simulq; monet populum ad laudandum deum ab exemplo suo, dicendo. Laudabo/ego/incipiam ego laudare,dominum in vitis meis/ratione vitę meę. Hæc est prima pars materię. Cantabo deo meo in opere meo/ratione operis mei. Et hæc est altera pars materiæ. Proponit enim laudandum esse deum ratione tam vitę q̃ operis. ¶ Vbi aduerte ꝙ ad literam intēdit propheta instruere populum ꝙ omnia bona quæ habet populus israel(siue ad vitam siue ad opera eorum spectent) habet a deo,& non a principibus:puta moyse/iosue/samuele/saule/dauide &c̄.& propterea debet confidere in solo deo,& solum deum recognoscere autorem bonorum suorum.

ℭ Ne confidite. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula/deum seu dñm/ ab opposito. Secundo tractatur eadem a proposito/ibi beatitudines. Tertio illa/in vitis meis/ibi custodiente. Quarto illa/in opere meo/ibi dominus soluens. Quinto completur ratio vtrorũq;/ibi regnabit.

ℭ Explicat itaq; quorsum & quo sensu inuitet ad laudandum deum:scilicet vt deus & homo opponũtur. Dupliciter siquidem potest homo considerari. Vno modo vt substat deo.& sic laudare hominem/ confidere in homine/& attribuere homini quæ sunt hominis ministri dei,nō vetatur sed laudabile est: immo ingrati animi esset non recognoscere hominum ministrorum dei beneficia. Et sic consideratus homo non opponitur deo:quoniam consideratur vt substat deo. ¶ Altero autem modo consideratur homo tanq̃ s̄m seipsum caput & principium/non habita relatione ad deum. Et sic homo opponitur deo:quia velut alterum caput distinctum e regione a deo/consideratur. Et sic scriptum est.maledictus homo qui confidit in homine hiere.17. Et iuxta hunc sensum dicitur hic.ne confidite in principibus/ tanq̃ capite vnde pendet salus:quia fiducia tanq̃ in capite reseruatur deo. Intendit enim per hoc declarare ꝙ ad hoc inuitat ad laudandum deum,vt recognoscatur deus caput & autor bonorum,& nō princeps aut homo aliquis. Cum quo tamen stat ꝙ principes & homines possunt & debent recognosci vt ministri dei:& potest homo in eis confidere in gradu eorum.s.vt ministri sunt dei.

In filio adam. Vetatur confidentia in potentatu humano/dicendo in principibus:in viribus naturæ/dicendo in filio hominis. Et ratio subditur.ꝙ non ei salus:hoc est ꝙ non est in facultate eius donare salutem:quia non habet salutem pro se filius hominis. Quod statim probat ex hoc ꝙ est mortalis. ¶ Egredietur spiritus eius/filii hominis. Non dixit egredietur anima eius,sed spiritus eius:quia animæ officium est in solo corpore:nō enim animat nisi existens in corpore. Egreditur autem spiritus: hoc est in statum & officium spiritus.anima enim egressa a corpore/existit illo modo quo existunt spirituales substantię/& officiis vacat spiritualis substantiæ. Et reuertetur/non spiritus sed filius hominis s̄m corpus/in terram suam:iuxta illud gene.3.puluis es & in puluerē reuerteris. Et propterea dicta est terra materia ipsius. ¶ In illa die peribunt cogitationes eius. non solum peribit ipse homo in die mortis suę,

sed etiam peribunt cogitationes eius/hominis:hoc est dispositiones de faciendo/de adiuuando/& similibus.Et dixit hoc referendo ad id quod dixerat de principibus ꝙ non possunt saluare.quia pereunt nõ solum ipsi sed dispositiones eorum.

Beatitudines. Tractatur hic eadem particula a proposito:manifestando in deo inueniri rationes cõfidendi in eo,non ad modicum aliquid vitandum aut consequendum/sed ad plenam fœlicitatem assequendam.¶ Et per oppositum ad tres conditiones humanorum principum/conditiones dei declarat ad beatitudinem populi.Beatitudines/fœlicitate pręsentis vitæ ad literam & futurę in spe sunt populi,cuius deus iacob/hoc est populi descendentis a iacob,in adiutorio eius/supple est:expectatio eius/scilicet populi,super domino deo suo.Duę conditiones ad beatitudinem concurrere describuntur.Altera ex parte dei:scilicet esse adiutorem. altera ex parte hominis:scilicet confidẽtia in deo. Quas sic intellige ꝙ secunda est explicatio primæ.explicat enim populum cuius deus est adiutor/esse confidentem in deo.Ita ꝙ beatitudo populi in potestate ipsius describitur:ꝙ scilicet confidat in deo:quia confidenti nõ deest adiutorium dei,qđ perficit beatitudinem.¶ Faciente cœlos & terram,mare & omne quod in eis.Dixerat de prĩcipibus hũanis ꝙ erãt filii hominũ,dicit ecõuerso de deo iacob ꝙ est factor oĩum.¶ Custodiẽte veritatẽ.Dixerat de principibus hũanis ꝙ nõ ei salus:dicit modo de deo ꝙ oẽm salutẽ facit.Et inchoat a prima radice:hoc est a promissione facta primis patriarchis,ꝙ seruauit & seruat eã seculo ꝓmisso.Promiserat.n.deus tam abrahę gen.15.q̃ iacob gen.46.ꝙ reduceret populum de ęgypto,& daret promissionis terram.Hoc enim cõmunis salutis opus significatur dicẽdo.custodiente veritatem/curã habẽte adimplendi ꝓmissa seculo/quartę generatiõis.cura.n.veracitatis ẽ facere vt dixit.

Faciente iudicium. Ex fixa radice diuinę veracitatis seruatę describit ramos inde ortos. Et primus ẽ iudiciũ quod exercuit deus cõtra ęgyptios.quo describit̃ facere iudiciũ calũniã patiẽtibus iudęis ĩ ęgypto:iuxta illud esa.52.in ęgyptũ descẽdit ppl's meus ĩ prĩcipio vt colonus eẽt ibi,& assur absq; vlla cã calũniatus ẽ eũ.¶ Si latinitas ꝑmitteret,dictio interp̃tata calũniam patiẽtibus/interp̃taret̃ calũniatis. Dante panem esurientibus/tum manna in deserto/tum panẽ hoc est victum necessarium in terra promissionis.Et hoc ad literam videtur intendere textus.

Dominus soluens vinctos. Ab hic quę sequũtur beneficia,spectãt ad tẽpora qbus post iosue oppssi sunt hebræi a multis prĩcipibus/& a deo liberati diuersimode.ita ꝙ tẽpore dauidis fuit plene liberatus ppl's.¶ Dñs soluẽs vinctos.Hæc oĩa quæ subsequũtur beneficia diuina/experiẽtia cõprobauit:dũ alligati seruituti tyrãnoꝝ/soluti sunt:deiecti a diuitiis & honoribus/erepti:iustis mõstrata est diuina dilectio:cęcis/hoc est clausis in carcere(q nõ possunt videre lumen) apertus est carcer: deductis in peregrinas terras/affuit deus custos.Hæc.n.oĩa viderũt vsq; ad tẽpus dauidis adimpleta.¶ Quibus addũtur duo alia futura.s.pupillũ & viduã roborabit,& viam impioꝝ torquebit.Nec ideo futura describuntur qa nõ sint adimpleta sicut & cætera narrata:sed vt ex diuina in his duobus perseuerantia significata p verba futuri tpis/ĩtelligãtur futura ẽt reliq̃ opportuna bñficia.¶ Rõ aũt q̃re hæc sola scripta sint in futuro est: qa miserię priores(.s.vinculorũ/carcerũ/deiectionũ ac peregrinationũ)& trãsitorię erant & desierant in populo iam libero sub regno dauidis.Hæc autem duo nunq̃ defectura erant.nam status pupillorum & viduarum semper in aliquibus saluatur:& similiter via impiorum semper inuenitur in aliquibus.Daturus ergo opem pupillis & viduis(vtpote impotentibus se adiuuare) describitur. & torturus viam impiorum:vt dum tendunt ad opprimendum alios/opprimantur ipsi.sic enim torquetur eorum via.¶ Et hæc intellige iuxta promissiones veteris testamenti. Et commemorauit propheta tot salutifera beneficia exhibita populo,ad declarandum ꝙ omnis salus populi est in facultate dei:vt ex perceptis beneficiis confideret in deo.

Regnabit dominus. Dixerat de principibus humanis/ęgredietur spiritus eius reuertetur ad terram suam &c̃.dicit econuerso de deo ꝙ regnabit dominus æterno.nõ solum ipse est immortalis, sed etiam regnum eius.Deus tuus sion generationi & generationi.Hinc apparet ꝙ ad sion locutus est:hoc est ad populum hebręum,significatum a capite regni sion.Hinc rursus apparet ꝙ postq̃ dauid erexit sion in ciuitatem suam/locauitq; ibi arcam domini,editus est psalmus iste. Et propterea quum dixisset ꝙ regnabit dominus ęterno,dicit ad sion.deus tuus / hoc est qui in te colitur,generationi & generationi/supple aderit:hoc est succedentibus sibiinuicem generationibus non deficiet tibi. & propterea halelu iah/hoc est laudate deum.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO. ¶ Halelu iah. CXLVI.

Laudate dominum quoniam bonus est psalmus: deo nostro sit iucunda decoraq; laudatio.

Edificans hierusalem dominus:dispersiones israelis congregabit.

Qui sanat contritos corde:& alligat contritiones eorum.

Qui numerat multitudinem stellarum:& omnibus eis nomina uocat.
Magnus dominus noster & magna uirtus eius:& sapientię eius non est numerus.
Suscipiens mansuetos dominus:humilians autem peccatores usq; ad terram.
Pręcinite domino in confessione:psallite deo nostro in cithara.
Q ui operit cœlum nubibus:& parat terræ pluuiam.
Q ui producit in montibus fœnum:& herbam seruituti hominum.
Qui dat iumentis escam ipsorum:& pullis coruorum inuocantibus eum.
Nō in fortitudine equi uoluntatem habebit:nec in tibiis uiri beneplacitum erit ei.
Beneplacitum est dn̄o super timentes eum:& in eis qui sperant super misericordia eius.[a]

CXLVII.

LAuda hierusalem dominum:lauda deum tuum sion.
Q uoniam confortauit seras portarum tuarum:benedixit filiis tuis in te.
Qui posuit fines tuos pacem:& adipe frumenti satiat te.
Q ui emittit eloquium suum terrę:uelociter currit sermo eius.
Qui dat niuem sicut lanam:nebulam sicut cinerem spargit.
Mittit crystallum suam sicut buccellas:ante faciem frigoris eius quis sustinebit?
Emittet uerbum suum & liquefaciet ea:flabit spiritus eius & fluent aquę.
Qui annunciat uerbum suum iacob:iustitias & iudicia sua israel.
Non fecit taliter omni nationi:& iudicia sua non manifestauit eis.

¶IVXTA HEBRÆVM. est CXLVII. et

1 Propheta. LAudate deum:quoniam bonum canere deum nostrum, quoniā sua-
uis pulchruit laus.
2 Ædificans hierusalem dominus[4]:impulsos israel congregabit.
3 Medens confractis corde:& alligans dolores † eorum. † doloribꝰ
4 Supputans numerum stellis:oībus ipsis nomina uocabit.
5 Magnus dominus noster & multę fortitudinis:intelligentię eius non est numerus.
6 Eleuans humiles dominus[4]:humilians impios usq; terram.
7 Canite domino[4] in confessione:canite deo nostro in cithara.
8 Operiens cœlos in nubibus,parans terrę pluuiā:germinare faciens montes herbam.
9 Dans bestię cibum suum:filiis corui qui uocabunt.
10 Non in fortitudine equi uolet:non in cruribus uiri complacebit.
11 sed Volens dominus[4] timentes se:sperantes in gratia eius †. † grē suę
12 ¶Lauda hierusalem dominum[4]:lauda deum tuum sion.
13 Q uia corroborauit seras portarum tuarum:benedixit filios tuos in medio tui.
14 Qui ponens terminum tuum pacem:adipe frumenti saciabit te.
15 Mittens dictum suum terrę:usq; uelociter curret uerbum eius.
16 Dans niuem quasi lanam:pruinam quasi cinerem sparget.
17 Iaciens glaciem suam quasi buccellas:ad facies † frigoris eius quis stabit? † faciebus
18 Mittet uerbum suum & liquefaciet illa:flabit spiritum suum,fluent aquę.
19 Annuncians uerbum suum iacob:statuta sua & iudicia sua israel.
20 Non fecit sic omni genti,& iudicia non cognouerunt ipsi:halelu iah.

TItulus nullus est. ¶Materia psalmi est laus dei vigens in hierusalem,ob specialia dona dei ibi- dem. Apparet autem hæc materia tum quia hæc duo in principio psalmi proponuntur. tum quia in hoc psalmo nihil agitur aliud nisi ꝙ laudatur deus magnus dominus &c.& rursus laudatur

deus inbeneficiis tribus concernentibus hierusalem: vt clarius patebit in discursu. ¶ Et scito ꝙ hic psalmus comprehendit etiam lauda hierusalem dominum. non. n. in textu hebreo, lauda hierusalem est alius psalmus, sed pars est huius psalmi.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta inuitat ad laudandum deum. tum quia bonum est laudare deū ob magnitudinem intelligentię, potentię & dominii. tum quia laus diuina, iam pulchra & suauis est in hierusalem. tum ob diuinum beneficium ex ædificatione hierusalem proueniens singularibus personis israel: scilicet congregationē dispersorum. tum ob beneficia collata ciuitati hierosolymitane. tum ob singulare beneficium diuine legis collatum vniuerso populo: quę in hierusalem exercetur ac declaratur.

¶ Persona loquens propheta est.

Laudate deum. Diuidit psalmus in ptes duas: propositiuam materiæ, & executiuā, ibi ædificans. ¶ Proponit laudandū deum duplici ratione. Altera est. Quoniā bonum est canere deum nostrū: hoc est quia secūdum se est opus bonum laudare cantando deum nostrum. transit. n. actus laudandi super materiam dignam omni laude & omni cantu. Altera est. quoniam suauis pulchruit laus. Hæc ratio plus significat q̄ explicat. explicat. n. quia diuina laus reddita est simul pulchra & suauis seu iucunda, delectabilis. Significat autem locum sion seu hierusalem in quo reddita est pulchra, seu iucunda atq; delectabilis diuina laus. Intendit siquidem propheta inuitare ad laudādū deum tum quia ꝭm se bonum est laudare deum. tum quia hierusalem pulchrifecit suauem laudem dei. Quod constat esse verum: quia hierusalem fuit primus locus perpetuę firmitatis diuini cultus, & erat ciuitas regia. ex his. n. diuina laus poterat ordinari & pulchrior & iucundior, q̄ dum vagaretur & in locis vilioribus esset. ¶ Vbi etiam scito ꝙ psalmus iste incipit ab halelu iah, & terminatur in halelu iah. Quod ideo dixerim: vt facilius credas præcedentem psalmum terminatū in halelu iah, inchoare quoq; ab halelu iah.

¶ Edificans hierusalem. Incipit hic ps executiua ordīe nouo. est. n. in hoc psalmo singularis stilus. intercisis siquidem & non continuatis sententiis tractantur ambe particulę propositę. Et sunt sententię intercisę sic, ꝙ secant se inuicem sententię concernentes vnam particulam & sententię concernentes alteram. ¶ Verum vt ordo progressus percipiatur, notandum est ꝙ prima particula (scilicet quoniam bonum est canere deum nostrum) exercetur a triplici capite: scilicet sapientię, potentiæ & bonitatis diuinę. quę tria numerantur in versiculo quinto, sed tractantur in locis intercisis. Nam sapientia tractatur in. 4. versiculo: bonitas autem in octauo & nono: potentia vero in. 15. 16. 17. et. 18. Vbi videre potes intercisas sententias concernentes primam particulā. ¶ Secūda quoq; particula (scilicet quoniā suauis pulchruit laus) ex triplici capite tractatur. Primum ex vtilitate ædificii hierusalem ad cōgregandos dispersos. & hoc tractatur in versiculis. 2. 3. 6. 10. et. 11. Secundū est ex bonis propriis hierusalē. & hoc tractatur in versiculis. 12. 13. et. 14. Tertium est ex beneficio legis vigentis in hierusalem. & hoc tractatur in duobus vltimis versiculis psalmi. vbi etiam apparet tanta intercisio sententiarum concernentium secundam particulam. ¶ Vbi aduerte ꝙ ad primam particulam (quia bonū est canere deū) spectant laudes dei absolute: ad secūdam autem laudes dei vt benefactoris hierusalem. Ad hanc enim regulam aspiciens, facile discernes quid cui debetur.

¶ Tractans itaq; primū caput quare laudandus est deus ex loco magnificante diuinā laudē, assumit ꝙ dominus ędificans hierusalem congregabit impulsos israelis: hoc est ꝙ ędificatio hierusalem est ad cōgregandum expulsos israelitas. Si textus diceret ad congregandum impulsos iudę aut hierusalem aut sion, intelligerem proculdubio prophetiam hanc esse, vaticinantem reditum de captiuitate babylonica in ędificatione hierusalem sub cyro & dario persarum regibus: sed quia dicit impulsos israel, quod est nomen totius populi, quos constat non esse congregatos in illo reditu (immo pars illa quæ appellabatur israel, continens decem tribus, nunquā rediit) ideo verba ista historica, & res quę gerebātur tunc temporis describentia intelligo. Et est sensus. ꝙ deus ordinauit ędificari hierusalem ad firmamentum regni, ad dominandum finitimis qui oppresserant populum: ac per hoc ad congregandum multos homines israel qui fuerant abducti ex israel ab oppressoribus populi. Significanter autem non dicit ꝙ ędificium hierusalem habeat hanc vtilitatem, sed dicit ędificans dominus hierusalem: attribuens domino institutori vtrunq;, ędificium scilicet & congregationem. ¶ Impulsos. Significatur duplex malum: scilicet abductionis & modi, scilicet per modum impellendi. ad significandum magnitudinem violentię illatę israelitis quum dispergerentur. Vt. n. patet in li. iudi. ca. 2. iratus dominus contra israel, tradidit eos in manus diripientium, qui cæperūt eos & vendiderunt hostibus qui habitabāt per gyrū. Isti. n. sunt de quibus hic dicitur, impulsos israelis congregabit. tpe. n. dauidis qui primus cœpit ędificare hierusalem sub domino (prius. n. habitabat a iebuseis) congregati sunt isti dispersi redeūtes ad terram suam: qm̄ dauid subegit finitimos, & dominatus est vsq; ad euphraten.

Medens contritis corde. Prosequitur beneficium congregationis accumulando beneficia. ita ꝙ non solum congregat, sed etiam curam habet congregatorum ad similitudinem medici medentis vnguento & ligantis loca dolorum. Et intendit ad literam curam per consolationem afflictorum qui vo

cantur confracti corde.mestitia enim tot malorum perpessorum in dispersione;per confractionem cordis significatur:& variæ indigentiæ eorundem per loca dolorum significantur. Quæ describuntur etsi non sanata [illegible]nen medicatæ.Per quod intelligo ad literam ꝙ congregatoꝝ cura habita est|& illis subuentum est:quis non sint effecti ita locupletes sicut prius.

Supputans numeruꝫ stellis. Intercisio est.& incipit tractare primam particulam|quoniam bonum est canere deum nostrum:inchoando ab infinita dei sapientia seu intelligẽtia.laudando eam a duobus actibus:scilicet numeratione stellarum & nominatione singularum.¶ Nota prudens lector,nihil inter omnia corporalia admirabilius magisq́ȝ proprium diuinę notitię apparere q̃ numerũ stellarum & propria earum nomina|significantia scilicet earum naturas seu proprietates.& propterea propheta intelligentiam dei laudat a numeratione & nominatione stellarum.

Magnus dominus noster. Tria capita ſm quæ laudandus est deus absolute|hic adunantur. Primũ est.magnus dominus noster.In quo magnitudo diuina non molis nec potentiæ sed bonitatis tangit. ¶ Et multę fortitudinis.secundum caput magnæ potentiæ diuinæ per hoc canitur.¶ Et intelligentiæ eius nõ numerus.tertium caput infiniti intellectus seu infinitę sapientiæ.Et hoc caput tertium iam declarauit in pręcedenti versiculo a numeratione & nominatione stellarũ:reliqua duo capita inferius tractabit. Vnde apparet ꝙ ſm ordinem sententiarũ iste versiculus pręcedit pręcedentem.

Eleuans humiles dns. Redit ad prosequendã congregationẽ dispersoꝝ,describendo modum cõgregandi.s.eleuando deiectos|& humiliando impios.Et vere sic fuit:qm̃ eleuãdo dauidem deiectum|& humiliando impios hostes iudæoꝝ,congregat dispersos & subuenit eis.

¶ Canite domino in confessione | laudis vocalis : canite deo nostro in cithara| hoc est adhibitis musicis instrumentis. Quod potest intelligi dictum ratione totius materię:appositum autem post præcedentem versiculum,quia in eo diuina eleuatio dauidis qui instaurauit & magnificauit diuinũ cultum in hierusalem|cantata est.

Operiens celos. Intercisio est.redit.n.ad primã particulam(scilicet quoniã bonum est canere deum nostrum)ex illo capite magnus dominus noster|magnitudine non solum dominii sed bonitatis. Quã declarat ex cõmunibus beneficiis non solum hominibus bonis & malis:sed etiam inanimatis & bestiis & auibus|in filiis corui significatis.Qui vocabunt.Pulli animalium qui aluntur a parentibus|recurrũt pro alimento ad parentes:ad quorũ differentiam pulli coruorũ qui dicuntur non ali a parentibus,dicuntur vocare (hoc est vocibus esurialibus clamare) & pasci rore.diuina prouidentia sic disponente,quę animalibus omnibus disposuit eorum alimentum.

Non in fortitudine equi. Prosequit congregationẽ dispersoꝝ:assignando rationem congregationis eoꝝ complacentiã dei,non in potentia equitũ aut peditum regni israel|sed in timentibus ipsius & sperantibus in gratia eius. Vbi colligendo tria sparsim dicta circa congregationẽ dispersorũ,apparet primo descriptam rem gestam in cõgregatione & cura congregatoꝝ|cum mõ rei gestæ.s.eleuando humiles & humiliando impios.& demum rationẽ rei gestæ ex parte diuinę voluntatis,cõplacentiam non in fortitudine equitum aut peditum sed in timore & spe ipsius dei:hoc est in virtutibus animi quæ cõprę henduntur in his duobus:timore scilicet dei & spe gratię eius.

Lauda hierusalem. Tractat rursus secũdam particulam(.s.qm̃ suauis pulchruit laus)iuxta secũdũ caput.s.beneficia ꝓpria ciuitati hierosolymitanę.& ꝓpterea specialiter monet hierusalem ac sion.¶ Quia corroborauit seras. Quattuor cõmemorantur beneficia. Primũ munitæ clausuræ|in corroboratis seris portarum.Secũdum multiplicationis ciuium|in benedictione filioꝝ.Tertium pacis|in cõstitutione pacis in confinibus.Quartum abundantię annonę|in sacietate ex frumento pingui.

Mittens dictum suum. Intercisio est.Redit.n.ad primã particulam(.s.qm̃ bonum est canere deũ nostrum)ex tertio capite.s.quia est multę fortitudinis.declarando fortitudinẽ seu potentiã dei ex efficacia imperii diuini:ꝙ.s.celerrime adimplet quod ipse iubet fieri.Ita ꝙ velocissima efficacia in opibus naturę affertur declaratiua diuinę fortitudinis:sicut suꝑius inducta quoq́ȝ sunt sola naturalia opera.s.numerus stellaꝝ ad testificandã sapientiam,& naturalis gubernatio inferioꝝ ad testificandã bonitatẽ. Intẽdit.n. propheta ex hmõi insertione naturaliũ, efficere vt imbibant hoĩes sibi hanc fidem ꝙ idẽ est deus actor & gubernator naturę qui est spãlis gubernator populi israel:vt sciat mũdus ꝙ non finxerũt sibi deum, sed colunt & laudant deũ qui est vere deus:vtpote actor omniũ naturalium operũ.¶ Mittens dictum suum terrę|imperando quodcũq́ȝ dixerit,vsq́ȝ velociter curret verbũ eius.Ecce effectus ꝙ verbũ eius curret non solũ velociter sed vsq́ȝ velociter:hoc est attinget velocitatẽ quãcunq́ȝ.quod attestatur potentiæ imperantis. Et hoc declarat in duobus cõtrariis effectibus successiue. Primo in triplici genere niuis.s.in niue ad similitudinẽ lanę(quę est cõiter nota)dicendo,dans niuẽ quasi lanã.& in niue ad similitudinẽ cineris(quę apparet in montibus germanię)dicendo,pruinã quasi cinerẽ sparget.& demum in niue|si tamen nix dici põt,ad similitudinẽ fragmentoꝝ(quę vbi videat nescio)dicendo,iaciens glaciem suam quasi buccellas.Exposuissem per glaciem grandinẽ,nisi contextus sequẽtium me ꝓhibuisset.sequitur.n. ad facies frigoris eius quis stabit? Grando siquidem cõiter fit tẽporibus calidis:quum fiat per antipari

ſtaſim. hęc autem glacies quã de cœlo iacit deus ad ſimilitudinem buccellarum, intolerabile frigus incolis affert. & propterea dicitur, ad facies frigoris eius quis ſtabit? ¶ Aduerte hæc omnia allata eſſe ad cõteſtandam celeritatem manifeſti operis dei in naturalibus. vnũquodq; enim horum celerrime fit: vtpote quod non prius fit in aere, & poſtea cum tempore deſcendit ad nos, ſed generando deſcendit & deſcẽdendo generatur: ſicut pluuia.

Mittet verbum ſuum. Contrarius effectus etiam naturalis ad cõteſtandum diuinum imperiũ ſubinfertur: quo mittit ventum auſtralem & liquefacit hęc, & fiunt fluentes aquę.

Annuncians verbum ſuum. Perficitur hic tractatus ſecundę particulę (ſcilicet quoniam ſuauis pulchruit laus) ex beneficio diuinę legis. ¶ Vbi nota ꝑgreſſum ꝙ primo laudauit beneficium diuinum reſpectu ſingularium perſonarum ex toto populo diſperſarum. ſecũdo beneficium reſpectu vniuerſitatis hieroſolymitanę: & nunc demum beneficium reſpectu vniuerſitatis populi. Quod ideo hic cõmemoratur inter cauſas laudis in hieruſalem, quia lex dei præcipue in hieruſalem vigebat. nam præcępta cęrimonialia ibi erant ſeruanda ratione cultus diuini ibi firmati. Præcępta quoq; iudicialia ibidem præcipue erant ſeruanda: vbi erat & iudicium ſummi ſacerdotis & regium. Moralia etiam præcępta pręcipue concernebant hieruſalem quo ad doctrinam & declarationem: quia ibi pręcipue erat locus docendi legem & autoritas declarandi. ¶ Laudatur itaq; beneficium legis diuinę. Annuncians verbũ ſuum, diuinorum & moralium, iacob, populo deſcendenti a iacob: ſtatuta, cęrimonialia, & iudicia, præcępta iudicialia. ¶ Non fecit ſic omni genti. ſingularitas gratię laudatur. & iudicia non cognouerunt ipſi, populi aliarum nationum quæ cognouimus nos. halelu iah, laudate deum. Amen.

¶ VVLGATA ÆDITIO. ¶ Halelu iah halelu iah. CXLVIII.

LAudate dominum de cœlis: laudate eum in excelſis.
Laudate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes uirtutes eius.
Laudate eum ſol & luna: laudate eum omnes ſtellę & lumen.
Laudate eum cœli cœlorum: & aquę omnes quæ ſuper cœlos ſunt laudent nomen domini.
Quia ipſe dixit & facta ſunt: ipſe mandauit & creata ſunt.
Statuit ea in ſęculum & in ſęculum ſęculi: pręcęptum poſuit & non præteribit.
Laudate dominum de terra: dracones & omnes abyſſi.
Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum: quæ faciunt uerbum eius.
Montes & omnes colles: ligna fructifera & omnes cedri.
Beſtiæ & uniuerſa pecora: ſerpentes & uolucres pennatę.
Reges terræ & omnes populi: principes & omnes iudices terræ.
Iuuenes & uirgines, ſenes cum iunioribus laudent nomẽ domini: quia exaltatum eſt nomen eius ſolius.
Confeſſio eius ſuper cœlum & terram: & exaltauit cornu populi ſui.
Hymnus omnibus ſanctis eius: filiis iſrael populo appropinquanti ſibi.

¶ IVXTA HEBRÆVM. ¶ Halelu iah. CXLVIII.

1 Propheta. LAudate dominum [4] de cœlis: laudate eum in excelſis.
2 Laudate eum omnes angeli eius: laudate eum oẽs exercitus eius.
3 Laudate eum ſol & luna: laudate eum omnes ſtellæ lucis.
4 Laudate eum cœli cœlorum: & aquæ quæ deſuper cœlos.
5 Laudabunt nomen domini [4]: quoniam ipſe pręcępit, & creata ſunt.
6 Fecit ſtare ea ſemper æterno: pręcęptum dedit & non præteribit.
7 Laudate dominum [4] de terra: dracones & omnes abyſſi.
8 Ignis & grando, nix & uapor, uentus turbinis: faciens uerbum eius.
9 Montes & omnes colles: lignum fructiferum & uniuerſæ cedri.
10 Fera & omnis beſtia: reptile & auis alata.
11 Reges terrę & omnes populi: principes & uniuerſi iudices terrę.

12 Iuuenes & etiam uirgines: senes cum pueris.
13 Laudabunt nomen domini: quoniam roboratum est nomen eius solius ipsius, laus eius
super terram & cœlos.
ipse
14 Et exaltauit cornu populo suo: laus omnibus gratiosis suis, filiis israel, populo propin
quo sibi: halelu iah.

Titulus est. Halelu iah: significãs materiam psalmi esse inuitare ad laudem dei. Nihil enim aliud in hoc psalmo fit: vt clare patet.

¶ SVMMARIVM EST.

¶ Propheta inuitat prius cœlestia ad laudandum deum ratione creationis, perpetuę naturæ, & infallibilis operis. deinde terrestria (hoc est inferiora vniuersa, & specialiter vniuersas differentias humani generis) ratione singularissimę excellentię diuini nominis, & extẽsę super omnia diuinę laudis, & exaltati cornu populo dei.

¶ Persona loquens propheta est.

Laudate dominum. Diuiditur psalmus in partes duas: inuitatiuam cœlestium, hoc est superiorum. & inuitatiuam terrestrium (hoc est inferiorum) ibi laudate dominum de terra. ¶ Nec miteris si psalmus iste non diuiditur solito more in partem propositiuam & executiuam. est enim iste vnus exemptorum ab illo stylo: quia per modum diuisionis procedit, aggrediẽdo membra distinctionis subintellectæ quę explicaret materiam psalmi. Subintelligitur siquidem distinctio scripta in principio genesis: scilicet inter cœlum & terram, inter superiora & inferiora, quæ inuitãda sunt ad laudandum deum. Et hac subintellecta distinctione inchoat psalmum a primo membro, dicẽdo laudate dominum de cœlis. in quo implicite insinuat expectandum alterum membrum: scilicet laudate dominum de terra.

¶ **De cęlis**. hoc est vos quæ ex parte cœlorum computamini. inuitantur enim hic omnes creaturę tam corporales q̃ spirituales, quæ diuiso vniuerso in cœlum & terram, se tenent ex parte cœli. ¶ In excelsis. etsi non apud nos qui longe distamus a vobis, laudate tamen in excelsis in quibus estis vos.

Omnes angeli. Substantiæ spirituales quæ cœlestes sunt, duplici officio nominant: scilicet nunciorum, dicendo angeli: & ordinatę militiæ maximę multitudinis, dicendo omnes exercitus. describuntur enim spirituales substantiæ deo seruientes ad similitudinem hominum seruientium principibus humanis. ¶ Cœli cœlorum, vniuersa cœlestia corpora infra primum mobile appellantur, aut quia continent inferiores cœlos (hoc est sphęras ignis & aeris) aut quia sibiinuicem communicant subseruiendo & conferendo. sunt enim multi cœli mercurii, multi martis &c̃. ¶ Et aquæ quæ desuper cœlos: hoc est primum mobile, quod cœlum aqueum appellatur, nullam habẽs stellam, nulli seruiens astro sed cõmune omnibus. hoc enim sepe in scriptura appellat aquę super cœlos: q̃a est naturæ mere diaphanę supra omnes orbes astratos. Laudabunt nomen domini. Ad duo laudanda inuitat propheta. s. deum & nomen dei: hoc est deum s̃m seipsum, & deũ s̃m q̃ est nominatus seu cognitus nobis.

Quoniam ipse pręcepit. Triplicem laudandi causam spectantem ad deum nominatum & notum nobis, affert. Prima est ipsorum inuitatorum creatio. Vbi & inseritur modus creandi: scilicet solo imperio. Hic enim modus explicatur dicendo. quoniam ipse pręcepit, non laborauit, non mouit, nõ se exercuit, sed pręcepit: & creata sunt, de nihilo facta sunt omnia supradicta. ¶ Fecit stare ea semper æterno. Secunda ratio laudandi est perpetuitas naturæ ipsorum. Ita q̃ deus non solum creauit ea, sed dedit eis naturam permanentem non ad tempus sed semper in æternum. Quod additur ad explicãdam veram sempiternitatẽ. sunt enim omnia supradicta suapte natura incorruptibilia, ac per hoc durantia in ęternum: sed quia hanc incorruptibilem naturam habent a deo, ideo dixit fecit stare ea. ¶ Pręceptum dedit. Tertia ratio laudandi deum est ex inobliquabili operatione. In hoc enim differũt inferiora a superioribus q̃ naturalia agentia & patientia deficiunt quandoq̃ agendo & patiendo: vt patet. cœlestia autem neq̃ agendo neq̃ patiendo (eo modo quo ibi inuenitur pati) aliquando deficiunt. nunq̃ enim prætteritur quin motus cœlestis suum peragat cursum, quin inferior sphęra sequatur vt debet superiorem, & superior inferiorem moueat &c̃. Huiusmodi enim infallibilitas operandi significatur dicendo. Pręceptum dedit illis, quid, quomodo, quando operentur, & non pręteribit, quin ad vnguem fiat. Intellige per pręceptum proportionaliter inclinationes cœlestium corporum ad suos motus, tantam velocitatem &c̃. in angelis autem firmitatem voluntatis ad bonum: quam per diuinam gratiam assecutos supponimus, eoipso q̃ fuerunt beati.

Laudate dominum de terra. Expedita inuitatione cœlestium, exequitur alterum membrum inuitando inferiora: hoc est quæcunq̃ infra orbem lunæ sunt. Quæ propheta nuncupat a terra rõne iam

dicta:scilicet quia diuiso vniuerso in cœlum & terram in principio genesis,omnia quæ sunt infra or/bem lunæ|se tenent ex parte terræ. Vnde ad hæc dicit. Laudate dominum o vos de terra: draco/nes|hoc est serpentes illi qui vocantur dracones. Et est sermo de draconibus aquaticis: & pro/pterea iunxit eos cum abyssis|hoc est profunditatibus aquarum. ℂ Nec mireris ꝙ a draconi/bus incœpit: quoniam propheta sicut secutus est moysen in diuisione vniuersi in cœlum & ter/ram, ita secutus est moysen in prima nominatione draconum. Moyses enim gene.1.primam ani/malium speciem creatam nominauit dracones in quinta die,dicens|creauitq; deus dracones magnos. q̃uis latinus interpres traduxerit cete grandia. ¶ At si rursum quæris cur moyses primo nominauit inter animalia creatos dracones,ratio est: ne huiusmodi animalia nociua putaremus non ex propo/sito diuinę intentionis creata,sed ex necessitate materiæ producta. Si enim post alia dracones nomi/nasset, putaremus ex necessitate materiæ dracones productos|tanq̃ necessario consequentes produ/ctionem aliorum: vbi autem in principio nominati sunt,manifestatur ꝙ ex intentione producti sunt. Inducuntur itaq; in primis dracones ad laudandum deum|hoc est declaratur ꝙ ipsi sunt materia diui/nę laudis.& similiter omnes abyssi.

Ignis & vapor. Post aquas ascēdit ad superiorem sphęram actiuorum & passiuorum: afferens mixta quę ibi generantur. Ignis q̃uis possit intelligi sphęra ignis: cōtextus tñ magis sonat ignem mixtum qui generatur in aere in fulguribus & tot igneis impressionibus. Faciēs verbum eius|refertur ad quod/libet prædictorum:significans quodlibet horum exequi iussa dei. Quod verum esse constat apud scien/tes|prouidentia dei gubernari hæc omnia. Et per hæc quinq; seu sex numerata|intellige omnes differē/tias eorum quæ generantur in aere.

ℂ Deinde descendit ad terram clare. Reptile. Genera reptilium inueniuntur in terra & in aquis. Et propterea nominando reptile|vtrunq; genus videtur comprehendere: vt non soli dracones ex aquati/cis sint nominati,sed etiam reptilia. ¶ Et auis alata. Vltimo nominatur auis|communis tribus elemē/tis. Aquę quidem: quia geñ.1.cum productis ex aqua computantur aues. Terræ vero,quia super terrā degunt. Aeri autem,quia in aere volant.

Reges terrę. Diuersi hominum status describuntur: reges|populi|principes &c̄. Et similiter diuersitas sexus.iuuenes & virgines. Diuersitas ætatis.senes cum pueris. Vt nullus status|nullus ordo|nullus se/xus|nulla ætas eximatur. ¶ Laudabunt nomen domini. Deum & dei nomen laudaturi isti sunt, sicut & creaturę cœlestes.

Quoniam roboratum est. Triplex ratio redditur quare hæc inferiora laudare debēt deum. Prima est quia solius dei nomen roboratum est: hoc est quia deus est notus ac nominatus solus naturæ robustę| hoc est ex seipso habens robur essendi. hoc enim soli deo conuenire notum est. Et propterea apponitur solius ipsius. Est enim sensus.quia ipse solus vere nominatus est robustę ex se naturæ: dum ipse solus in/creatus omnia creauit. ¶ Laus eius super terram & cœlos. Secūda ratio est quia laus dei suaui guberna/tione expansa est super terram & super cœlos: hoc est quia materia laudandi deum suauiter omnia di/sponentem,super cœlos & super terram(hoc est in omnibus)inuenitur. Et propterea omnia tenentur ad laudem dei ratione laudabilis gubernationis.

Et exaltauit. Tertia ratio sumitur a statu & tempore iam publicę diuinę laudis a iustis: hoc est ex eo ꝙ deus iam publico cultu laudatur a iustis. iam enim populus israel publice colebat deum laudando eum. Vnde circa hoc primo describitur modus quo peruentum est ad hoc,dicendo. Et exaltauit cornu populo suo. Depressus enim populus non publico officio colebat deum: quum autem exaltata est il/lius potentia,publice laudauit deum: vt pręcipue apparuit tempore dauidis. Ita ꝙ deus exaltando po/tentiam populi,factus est laus: hoc est laudatus est. ℂ Gratiosis. Describuntur laudantes a quattuor: scilicet a gratia|a genere|a statu|& a religione. A gratia quidem: hoc est beneficentia gratuita. in qua in/tellige omnes virtutes hominis respectu proximi. Suis|ad differentiam beneficorum non propter deum. qui inter laudantes deum non merentur computari,sed soli gratiosi eius.i.propter deum. ¶ Fi/liis israel. A patriarcharum genere describuntur tunc temporis laudantes deum, ad verificandas pro/missiones patribus factas. ¶ Populo: hoc est redactis iam in statum liberi populi.ad significandum ꝙ de publica laude loquitur. Laudabant siquidem prius filii israel deum,sed non publico laudis officio: quum adhuc non constituerent liberum populum. ¶ Propinquo sibi|deo.non filiis israel|non popu/lo,sed quatenus propinquo sibi|non locali coniunctione sed cordis. Et in hac propinquitate intellige vniuersas virtutes hominis respectu dei. ¶ Vbi aduerte ꝙ licet deum laudari publice a populo iusto|sit speciale quid,connumeratur tamen a propheta inter rationes quare deus laudandus est ab omnibus inferioribus: quia laudari deum publice a iustis|est reduci in actum laudis omnem diuinę laudis mate/riam inuentam in rebus omnibus. Neq; enim peccatores(in quorum ore non est speciosa laus) neq; bruta neq; inanimata cætera ad actum laudandi deum perducuntur nisi per hoc ꝙ iusti laudāt deum & nomen eius super vniuersa opera eius. ¶ Halelu iah|laudate deum. Amen.

ℭ VVLGATA EDITIO. ℭ Halelu iah halelu iah.

CAntate domino canticum nouum:laus eius in eccleſia ſanctorum.
Lętetur iſrael in eo qui fecit eum:& filii ſion exultent in rege ſuo.
Laudent nomen eius in choro:in tympano & pſalterio pſallant ei.
Quia beneplacitum eſt domino in populo ſuo: & exaltabit manſuetos in ſalute.
Exultabunt ſancti in gloria:lętabuntur in cubilibus ſuis.
Exaltationes dei in gutture eorum:& gladii ancipites in manibus eorum.
Ad faciendam uindictam in nationibus:increpationes in populis.
Ad alligandos reges eorum in cōpedibus:& nobiles eorum in manicis ferreis.
Vt faciant in eis iudicium conſcriptum:gloria hęc eſt omnibus ſanctis eius.

ℭ IVXTA HEBRÆVM. ℭ Halelu iah. CXLIX.

1 Propheta. CAntate dño[4] canticum nouum:laus eius in cōgregatione gratioſorū.
2 Lętabitur iſrael in factore ſuo:filii ſion exultabunt in rege ſuo.
3 Laudabunt nomen eius in choro:in tympano & cithara cantabunt ei.
4 Quia complacens dominus[4] ſibi in populo ſuo:glorificabit humiles in ſalute.
5 Exultabunt gratioſi in honore:laudabunt ſuper cubilibus ſuis.
6 Exaltationes dei in gutture eorum:& gladius biceps in manu eorum.
7 Ad faciendam uindictam in gentibus:caſtigationes in populis.
8 Ad alligandum reges eorum in catenis:& inclytos eorum in uinculis ferri.
9 Ad faciendum in eis iudicium ſcriptum:decor hic erit omnibus gratioſis eius,halelu iah.

TItulus eſt. Halelu iah. Ex quo non habetur materia pſalmi niſi in genere. In ſpē autem materia pſalmi eſt aduentus chriſti ad iudicium. In pſalmo nanq; hoc duo tractantur. Alterum eſt rex ſion:vt patet in.2.verſiculo. Per qđ excluduntur omnia tēpora ante tempus dauidis: quoniam cōſtat dauidem fuiſſe primum regem ſion. Alterum eſt decor omnium iuſtiorum:deſcribuntur ſiquidem iuſti in honore/quiete & poteſtate iudiciaria ad puniendum reges/proceres & populos,tanquā prolaturi ſententiam ſcriptam:vt patet a quinto verſiculo vſq; ad finem. Et per hoc excluduntur tēpora tam dauidis q̄ ſucceſſorum eius vſq; ad meſiam:quoniam nec tēpore dauidis nec tēpore ſucceſſorum eius legimus hāc gloriam iuſtiorum. non dico omnium,ſed nec optimatum:vt intuenti ſacras hiſtorias apparet. Quo fit vt de meſia rege(hoc eſt in ſtatu regio/non in ſtatu humilitatis)pſalmus iſte ad literam tractet:quo regnante iudicabunt gratioſi eius,vniuerſos reges/proceres & populos punituri : iuxta ꝓmiſſionē chriſti. quū ſederit filius hoīs in ſede maieſtatis ſuę,ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim &c̄.

ℭ SVMMARIVM EST.

ℭ Propheta inuitat ad canticum nouū propter glorioſum aduentum regis meſię, magnificantis populum ſuum vſq; adeo ꝙ gratioſi eius iudicabunt cum honore & poteſtate &c̄. non ſolum populos ſed proceres & reges &c̄.

ℭ Perſona loquens propheta eſt.

CAntate domino. Diuiditur pſalmus in partes duas:propoſitiuam materię,& executiuam/ibi lętabitur. ℭ Proponit duo. Alterum eſt cantandum canticum nouū/ propter nouitatem de qua ſcriptum eſt apoc.21.ecce noua facio omnia. Alterum eſt laudem dei futuram in congregatione gratioſorum.vere.n.tunc laudabitur deus,quum ſancti eius congregabuntur tempore vniuerſalis iudicii. Nuncupantur autem ſancti a virtute gratię,qua gratuite aliis benefici ſumus propter deum: eo ꝙ in hoc homines plurimum deum imitantur.

ℭ Lętabitur iſrael. Incipit hic pars executiua tali ordine. Primo tractatur illa particula/ cantate domino canticum nouum.ſcđo illa/laus eius in congregatione gratioſorum/ibi exultabunt.

ℭ Tractatur itaq; ratio noui cantici glorioſus aduentus meſię:quādo ſcilicet veniet vt rex qui in primo aduentu venit vt ſubditus. Tractatur autem vt ſaluator populi iſrael:quia ad literam quū intrauerit plenitudo gentium,tunc omnis iſrael ſaluus fiet:vt dicitur ad ro.xi.hac.n.ratione nō fit in hac particula mentio niſi de iſraelitis. Lętabitur/tūc,iſrael/omnis,in factore ſuo:& filii ſion/optimates iudeoꝝ,

lętabuntur in regc ſuo|meſia.⁋ Vbi aduerte implicite inſinuari deitatem meſię: dum eodem contextu ponitur exultatio in factore & rege,& ſubditur ꝙ laudabunt nomen eius in choro.Hoc in loco chorus nomen eſt muſici inſtrumenti.De quo hiero.ad dardanum ſcribit ꝙ cōſtat ex ſimplici pelle cum dua/ bus cicutis ęreis:per quarum primam inſpiratur,& per ſecundam vox emittitur. Dico autem hoc,qa reliqua|muſica ſunt inſtrumenta:ſcilicet tympanum & cithara.Et adiecit hæc propheta, vt ex conſue/ tis organis letitię ad laudes diuinas| deſcribat magnitudinem gaudii tunc futuri in iſraelitis laudā tibus nomen meſię.Poteſt tamen per chorum intelligi conuentus concinentium.& ſic inuitantur ad laudandum tum conuentu concinentium,tum muſicis inſtrumentis ſubiunctis.

Quia complacens.Ratio affertur tantę laudis,tum ex beneuolentia diuina erga iſraelitas.quia com placens|erit,dominus|ſupple ſibiipſi,in populo ſuo|iſrael. Tum ex parte beneficentię. glorificabit hu/ miles|tanto tempore abiectos,in ſalutę|ęterna.

Exultabunt. Tractatur hic illa particula|laus eius in congregatione gratioſorum : deſcribendo ſena/ tum gratioſorum primo ab honore.ſcdo a quiete|laudabunt ſuper cubilibus ſuis.tertio ab officio glo rificandi deum|exaltationes dei in gutture eorum.quarto a poteſtate| & gladius biceps in manu eorū. Intellige deſcribi non ꝙ ſinguli teneant gladios in manibus:ſed ꝙ enſis coram eis ſicut coram princi/ pibus iudicantibus gladius ſiſtitur in ſignum poteſtatis. Vnde & in ſingulari numero deſcribitur tam gladius q̄ manus:ſignificans gladium in poteſtate eorum coram eis.⁋ Et vt clarius hæc ſententia pci piatur,conferantur prius & poſt ſcripta: prę ſe ferentia manifeſte ꝙ non agitur de gladio bellico aut vindicta bellica,ſed de gladio iudiciali & vindicta iudiciali.Deſcripti ſiquidem ſunt laudantes in cu/ bilibus(quę ſunt quietis loca) non in locis militaribus.ſubiungitur quoq;|ad faciendum iudicium ſcriptum.Ex quibus manifeſte apparet gladium iudicialem & vindictam iudicialem deſcribi: ac p[illegible] hoc gratioſos non milites,ſed iudices ad vindicandum.punitio enim iudicialis|proprius actus eſt iu/ ſtitię vindicatiuę.

In catenis . Deſcribitur plenitudo poteſtatis ſanctorum erga inimicos per catenas & vincula, cum plena inimicorum ſubiectione.tanquā reges & proceres ſint alligati expectantes ſententiam pronun/ ciandam a ſanctis.

Iudicium ſcriptum.Actus proprius iudicum deſcribitur iudicare non temere|non pręcipiti ſenten tia,ſed ſcripta|firmata meditatione|legibus & ſcriptione.Et intendit per hoc ꝙ ſancti facient iudicium prout ſcriptum(hoc eſt firmatum)in libro demeritorum eorum eſt.

¶ Decor hic qui deſcriptus eſt(ſcilicet ꝙ in honore|quiete|poteſtate iudiciali exaltando deum iudica/ bunt populos & reges inimicos populi dei)cōmunis eſt omnibus gratioſis eius|non conceſſus alicui ſic & alicui non.Et intellige per gratioſos eius| iuſtiores iis qui cōmuniter ſunt iuſti.propterea nanq; deſcribuntur non a iuſtitia,ſed a gratia|quę ſupererogat. ⁋ Halelu iah.laudate deum.Amen.

¶ VVLGATA EDITIO.

¶ Halelu iah halelu iah. CL.

LAudate dominū in ſanctis eius:laudate eū in firmamento uirtutis eius.
Laudate eum in uirtutibus eius : laudate eum ſecundum multitudinem magnitudinis eius.
Laudate eum in ſono tubę:laudate eum in pſalterio & cithara.
Laudate eum in tympano & choro:laudate eum in cordis & organo.
Laudate eum in cymbalis bene ſonantibus/laudate eū in cymbalis iubilationis: omnis ſpiritus laudet dominum.

¶ IVXTA HEBRÆVM.

¶ Halelu iah. CL.

1 Propheta. LAudate deum in ſanctitate eius:laudate eum in extenſione fortitudi/ nis eius.
2 Laudate eum in fortitudinibus eius:laudate eū iuxta multitudinē magnitudinis eius.
3 Laudate eum in ſono cornu:laudate eum in uiola & cithara.
4 Laudate eū in tympano & choro:laudate eum in minim & organo.
5 Laudate eum in cymbalis auditus:laudate eum in cymbalis clangoris.
6 Omnis flatus laudabit deum:halelu iah.

TItulus eſt. Halelu iah.Ex quo habetur materia pſalmi.nam totus pſalmus eſt inuitatio ad diui/ nam laudem.ſunt.n. ſex verſiculi,& duodecies repetitur laus dei.

⁋SVMMARIVM EST.

⁋Propheta inuitat ad laudandum deum voce & vniuersis instrumentis musicis. tū ratione ipsius dei. tum ratione creationis rerum. tum ratione operum eius & magnorum & multorum.

⁋Persona loquens propheta est.

Laudate deum. Psalmus iste ab executione distinguendo inchoat, diuisus in duas partes. In prima explicantur laudanda. in secunda modus laudandi, ibi laudate eum iuxta. ⁋Tres rationes laudandi deum afferuntur. Prima est sanctitas dei, hoc est natura dei libera ab omni potentialitate. neq; .n. philosophi neq; prophetæ neq; angeli diuinam naturam melius vno nomine q̄ sanctitatis significāt. Vnde & apud esaiam seraphim cantant pro hymno diuino. sanctus, sanctus, sanctus. Vnde laudare deum in sanctitate eius, est laudare ipsum in natura sua actu puro. ⁋Secunda ratio est creatio conseruatioq; rerum, significata dicendo. in extensione fortitudinis eius. Extensio siquidem diuinę potentię est illam exire extra se, & quodāmodo extendi ad res omnes creando & conseruando illas. ⁋In fortitudinibus eius. Tertia ratio laudādi sunt fortitudines dei: hoc est opera dei fortia. siue quantū ad ipsum opus (vt sunt opera magnę potentię: puta cœlestia, mutationes regnorum, & similia) siue quantum ad modum: vt sunt opera miraculosa, quę sunt supra facultatem agentium naturalium. Appellantur autem fortitudines ab effectu, quia plura sunt opera fortia. in deo enim vnica est fortitudo, sicut & vnica misericordia: quę pluraliter dicuntur fortitudines & misericordię ratione plurium effectuum.

Laudate eum iuxta multitudinem magnitudinis eius. Expeditis rationibus laudandi (comprehendentibus & dei naturam & totum vniuersum) proponit modum laudandi: vt scilicet multipliciter laudent deum sicut multiplex est magnitudo dei. ⁋Vbi duo dicuntur. Alterum est q; non vno tantum modo sed multis modis laudetur deus. Alterum est ratio ad hoc, iuxta multitudinē magnitudinis dei. In quo immiscetur quarta laudandi ratio: scilicet multitudo effectuum diuinę magnitudinis. nō enim aliter diuina magnitudo habet multitudinem q̄ s̄m effectum. Et intēdit hinc ad literam, reddere rationem subiungendorum: scilicet quare deus laudandus est cum tanta multitudine & varietate instrumētorum musicorum. modum enim quem hic dicit in genere, statim subiungit explicando in speciebus multis afferendo multa genera musicorum.

Et choro. distingue vt in pręcedenti psalmo.

In minim. Dictio hebraica est: significans aut multas species musicorum sonorum, aut (vt aliis placet) instrumentum musicum nobis ignotum.

In cymbalis auditus. Duo cymbalorum genera hic commemorantur: scilicet cymbala auditus & cymbala clangoris. quę an sint diuersa instrumenta, an distinguantur ex diuersis vnius instrumenti cōditionibus, certus non sum. ⁋Appellantur cymbala auditus ea quæ a longe audiebantur. cymbala autem clangoris ab officio seu vsu in publica lętitia dicuntur: ex eo q; vsus eorum erat in publicis lętitiis. Et sunt illa quibus hodie vtuntur puellę in choreis: vna manu gestantes cymbalum, & altera percutiētes illud ad musicum tinnitum excitandum.

Omnis flatus laudabit deum. Ne per singula instrumenta musica singulasq; species musicę discurrendo, prolixior fieret sermo, enumeratis forte omnibus generibus instrumentorum musicorum quæ tactu sonant, vnico verbo concludit omnia genera instrumentorum musicorum quę vitali flatu sonant. ad hæc enim duo genera (scilicet vel flatu vel tactu) reducuntur omnia instrumenta musica. Et sub flatu intellige etiam naturale instrumentum cantandi: quoniam vitalis flatus plus seruit locutioni q̄ seruiat instrumentis musicis. Et sic sub omni flatu continetur tam cantus q̄ sonus qui fit humano flatu. ⁋Halelu iah, laudate deum. Et iterū laus deo: quia concessit ex sola sua gratia terminum commentariorum horū. Romę in solennitate paschali anni domini millesimi quingentesimi vigesimiseptimi: ætatis autem meę anno nono supra quinquagesimum. Amen.

⁋Finit enarratio psalmorum thomę de uio caietani, cardinalis
sancti xisti: per ioannem danielis pœnitentiarium, ac autoris
operis familiarem accuratissime recognita.
Laus uni & trino.

Fo. 171. fa. z. linea. 5. ibi oi aere, lege in aere.

¶ Venetiis in ædibus Lucęantonii Iuntæ Florentini, Anno Domini. M.D.XXX. mense Nouembri.

✠

REGISTRVM.

✠ a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z A B C D E F G H.

Omnes sunt quaterniones præter G H terniones.

CAYETANUS

IN PSALMOS

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm